HISTORIA
B. PLATINÆ
DE VITIS PONTIFICVM ROMANORVM,

A D. N. IESV CHRISTO VSQVE AD PAVLVM II. VENETVM, PAPAM LONGE QVAM ANTEA EMENDATIOR, DOCTISSIMARVMQVE ANNOTATIONVM ONVPHRII Panuinij accessione nunc illustrior reddita.

CVI, EIVSDEM ONVPHRII ACCVRATA ATQVE FIDELI OPERÂ, reliquorum quoq; Pontificum VITAE, usq; ad PIVM V. Pontificem Max. nunc recèns adiuncta sunt.

Accessit eodem etiam auctore, Romanorum Pontificum Chronicon, longè quàm anteà emendatius atq; locupletius.

Alia quoq; cùm ipsius Platinæ, tum Onuphrij opuscula huic editioni nunc recèns addita sunt, quæ sequenti pagina annotata offendes.

Accessere item Indices duo pernecessarij, quorum priorem qui est Pontificum, in fronte: posteriorem verò, qui est rerum, in calce reperies.

COLONIAE,
APVD MATERNVM CHOLINVM.
M. D. LXVIII.

Cum gratia & priuilegio Cæsareæ Maiestatis in Decennium.

BAP. PLATINAE VITA EX LIBRO IOANNIS TRITTEMII ABBAtis Spanheimensis, de scriptoribus Ecclesiasticis.

BAP. cognomento Platina, patria Cremonensis, Apostolicus quondam Abbreuiator, vir vndecunque doctissimus, Philosophus & Rhetor celeberrimus, ingenio subtili & vehemens, eloquio disertus & mulcens, animo constans & validus, multas à Paulo Papa II. calamitates sustinuit, adeò, vt bonis omnibus & dignitate spoliatus, post equulei suspensionem, in carcerem crudelissimè detrusus, vsque ad mortem ipsius Pauli detentus sit. Qui à Sixto mox liberatus, ad imitationem Eutrandi Ticinensis diaconi, à Berengario Rege Italiæ similia passi, Pauli mores per antipodosim non insulse notauit. Scripsit enim ad Sixtum Pontificem IIII. de Gestis Romanorum Pontificũ Librum vnum, de naturis rerum Librum vnum, Epistolarum ad diuersos, & quædam alia. Moritur Romæ ex peste sub Frederico Imperatore III. & Sixto Põtifice IIII. Anno Domini M.CCCC.LXXXI. indictione XIIII.

Hæc Trittemius. Cæterùm de proprio ipsius Platinæ nomine, controuersiæ quiddam est, Baptistáne sit, an Bartholomæus: nam vetustissima quæque exemplaria habent abbreuiatè scriptum, BAR. recentissima, BAP. Nos, vt quibus non satis constaret, vtrum rectiùs esset, recentem lectionem secuti, veteris te admonitum volumus, vt sit de quo sententiam & ipse feras: tantummodo, ne fortuitò aut temerè per nos deprauatum putetur.

Huic operi, præter vitas & chronicon Summorum Pontificum, hæc etiam accesserunt:

Platinæ
- De Falso & Vero bono, Dialogi. III.
- Contra amores. I.
- De vera nobilitate. I.
- De optimo ciue. II.
- Panegyricus in Bessarionem doctissimum Patriarcham Constantinopolitanum.
- Oratio ad Paulum II. Pontificem Maximum, de bello Turcis inferendo.

Onuphrij
- De ritu sepeliendi mortuos apud veteres Christianos, & cœmeterijs eorundem.
- Interpretatio multarum vocum Ecclesiasticarum, quæ obscuræ, vel barbaræ videntur.
- De stationibus Vrbis Romæ.

S. D. N. PIO V. PONTIFICI MAXIMO,

ONVPHRIVS PANVINIVS VERONENSIS, FRATER EREMITA AVGVSTINIANVS, S. P. D.

VVM MAXIMA SIT, PIE V. pontifex maxime, rerum omnium, quę cæli terræq; ambitu continentur, varietas, atq; in his variæ quoq; hominum propenſiones, diſsimilia ſtudia, & inuenta ſint, inter omnes ingenij, & ſtudiorum ſolertia præſtantes, eximia ſemper laude digni prę ter cæteros, ij potiſsimum viſi ſunt, qui aut excellẽtium regnorum, rerum'ue publicarum, aut clariſsimorum hominum res geſtas monumẽtis litterarũ tradere, easq; ab obliuione vindicare ſtuduerunt. Quandoquidem eorum opera & induſtria fit, vt aduerſus edacis temporis iniuriam, fortiſsimis quaſi quibuſdam armis, ac præſidijs muniti, res ferè vniuerſas, præclarè olim excellenterq; geſtas, memoria tuentes, imitemur. Hinc illæ faces, quibus ad immortalis gloriæ ſtudium præclaræ indolis animi vehementer inflammantur, contraq; à vitijs improbi, quum ſceleratorum hominum memoriam exagitari intelligant, omnino deterrentur. Verumenimuero ſi tanta ijs omnium hominum iudicio gloria debetur, qui clariſsimarum gentium origines, & res publicè, priuatimq; geſtas, qui locorum, & regionum ſitus, vel vetuſtiſsimarum ciuitatum, aut populorum mores, & ritus ſuis cõmentarijs oſtenderunt, quum ad res profanos omne ſtudium contulerint, quo nam eos præconio extollendos cenſebimus, qui ſacrarum, & eccleſiaſticarum rerum memorias temporum vi, & eorum hominum, qui ſuperioribus ætatibus vixerunt, negligentia prorſus obſcuratas, litteris illuſtrandas ſuſceperunt? maiore haud dubie, & honorificentiore: nam vt profanis ſacras hiſtorias, ſic harum ſcriptores longè illis præferendos puto, tum propter excellentioris argumenti dignitatem, tum quòd rari ſemper fuerint homines, qui ſibi in hoc ſcribendi genere laborãdum duxerint. Nec id eo dico, quaſi improbem illorum ſtudia, qui rebus Romanis, Græcis, & Barbaris tradendis exornandiſq; ſe totos dederũt, ſed quod antiquitatem Chriſtianam, qua nihil antiquius nobis eſſe debet, negligãt, & valde miror, & plurimũ doleo. Atq; ego quidem huius, pænè dixerim criminis, & quidem eiuſmodi, quo nullũ tetrius eſſe exiſtimem, labem vitaturus, poſt profana, quæq; multis cõmentarijs à me explicata, ad res eccleſiaſticas conſcribendas, maiorũq;

nostrorum memoriam renouandam animum conuerti: accessit summorum virorum auctoritas, & dignitas, à quibus, cum de Romanorũ pontificum, & Cardinalium rebus gestis librum in manibus haberem, rogatus, vt dum ea immensi propè laboris commentaria vnus ipse cõfecissem, Platinæ historiam, quam de vitis Romanorum pontificum conscripsit emendatiorem, & locupletiorem studio, curaq; mea edendam curarem; vt esset interea, quod Christianæ historiæ studiosi ad subleuandos seuerioribus studijs affectos animos per otium lectitarent, donec ederem ea, quæ ego maxima iam ex parte eodem argumẽto conscripsi: honestissimis postulatis refragrari non ausus, Platinæ satis pro illa temporum conditione diligentis scriptoris librum infinitis librariorum mendis repurgatum, & aliquot annotationibus cognitu non indignis, pontificumq; vitis auctum in lucem cum sanctissimi nominis vestri præscriptione emisi. Cui enim aptius dicari de maximis pontificibus liber scriptus potuit, quàm pontifici maximo, & ei pontifici, qui diuinitus nobis in hac temporum, hominumq; prauitate datus est. Qui pietate, religione, iustitia, prudentia, & humanitate ecclesiæ ipsi iam in senium vergenti, & fere collapsæ, pias manus porrigit, eam iacentem attollit rursum, atq; pæne confectam sua virtute, & Dei beneficio, quantum in se est, restituit. Eum igitur S. V. libenter accipiat, qui quum ad alia complura, si quando per assiduas Christianæ reip. curas ei licebit, non inutilis legenti futurus est, tum ad id conducet præcipue, vt ex eo multa possit apposite in præclarissimarum actionum suarum exemplum, non sine magna animi voluptate, non dubia laude conferre. Deus optimus maximus sanctitatem vestram diu ecclesiæ suæ seruet incolumem. Romæ Kal. Nouemb. Anno salutis MDLXVII.

ILLVSTRISSIMO ET EXCELLENTISSIMO D. PERAFANNO DE RIBERA, DVCI ALEALÆ, PROREGI NEAPOLITANO, &c. IVSTISSIMO PIENTISSIMOQVE PRINCIPI, ONVPHRIVS PANVINIUS Veronensis, frater Eremita Augustinianus S. P. D.

ORbem terrarum, & vniuersa quæ in eo comprehenduntur, non sine maximo diuini numinis consilio regi, & gubernari, ferè iam vniuerso mortalium generi persuasum est. Id ipsum cùm vbique, tum præcipue in republica Christiana, tam certum & expressum videtur, quàm ea quæ sensibus, experientiáue percipimus. Vt enim admirabilia illa prætercam, quibus omnium scriptorum monumēta, iam inde ab eo die, quo Christus in cælum ascendit, referta sunt, quibus liquidò patet, ex turbulentissimis tempestatibus, sæuisque procellis, solo dei gubernaculo Petri nauim, sæpius incolumem esse conseruatam, illud certè diuinitus procuratum fuisse neminem adeò sensu deprauato fore existimo, qui inficiari audeat, qualia scilicet pericula fuerint, quantique labores reipublicæ Christianæ, tales tantosque propugnatores, & duces extitisse. Itaque initio exoriētis ecclesiæ non defuerunt apostoli primùm, deinde eorum discipuli, vel successores, præsertim episcopi Romani, & præter hos Diui Ignatius, Clemens, Apollonius, Quadratus, Cyprianus, Arnobius, Lactantius, innumerabiles alij, qui pro eius dignitate tuenda aduersus improbos Iudæorum conatus, & nefaria tyrannorum Neronis, Domitiani, Maximini, Decij, Valeriani, Diocletiani edicta, ac potestatē, cùm animi robore, & scriptis, vitæque sanctissimæ exemplo, tum etiam proprio sanguine decertarent. Pace demùm à Tyrannis ecclesiæ diuinitùs parta, quum in ipso Christianismi sinu perniciosa de dogmatibus dissida quottidie Satanæ artibus exorirentur, aduersus Manichæum, Sabellium, Arrium, Macedonium, Donatum, Nestorium, Eutychen, cæterasque huiusmodi pestilentes furias: Athanasius, Basilius, Naziāzenus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, Cyrillus, Leo papa, & alij multi, doctrina, & sanctitate præstantes viri, Dei optimi maximi munere, diuini planè heroës ad conficienda monstra sunt exorti. Iam verò quis non videt funestis illis, calamitosisque temporibus, quibus Italiam omnem, atque adeò Occidentem Gothorum, & Longobardorum immanitas deuastabat, primùm Benedictum apud Casinum Montem, deinde verò Romæ D. Gregorium Magnum, in Hispania Isidorum & Leandrum, in Gallijs Remigium, & Gregorium Turonensem, summa Dei prouidentia ad remedium tantarum calamitatum repentè veluti à cœlo delapsos esse: & in Gregorio quidem Romano ea magnitudo animi, consilij vis, prudentia, & innocentia viguit, vt quum vitam eius, resque gestas animo complector, intueri planè mihi videar, par illud pulcherrimè compositum, fortē virum, cum aduersa fortuna decertantem. Ab eo tempore quum iam reges Occidentis, cognita salutis æternæ via, ex hostibus serui Christi euasissent, nec de dogmatibus, aut nulla; aut parua cōtrouersia esset, accidit quod ferè solet in rebus humanis, vt diuturnum ocium, & trāquillitatem, deprauatio morū, vitæ luxuria, deterior ecclesiæ conditio consequeretur. Quæ mala tanquam animorum caligines, vt facilius dissipari possent, Leo IX. Victor III. Alexander II. Gregorius VII. Vr-

banus II. Paschalis II. Romani pontifices mirabili pietate viri, & de grege sibi cōmisso admodum solliciti: item sancti Romoaldus, Ioānes Gualbertus, Bruno, Robertus, Bernardus, Dominicus, Franciscus, Petrus Martyr, Antonius Patauinus, Nicolaus Tolentinas, sanctissimi homines repente exorti, veluti soles, vniuersum orbem terrarum, tetra caligine oppressum salutaribus institutis recrearunt. Atq; his ipsis temporibus, quibus omnia calamitatum genera, veluti repentino quodā terræ fœtu de improuiso simul eruperunt, in eam rerum omnium, non difficultatē modò, sed pœnè etiam desperationem peruentum est, vt omnibus reipublicæ Christianæ membris pessimè affectis, idonea satis medicina non adhiberi solum, sed nec excogitari posse videatur. Orbem Christianum terra, mariq; oppugnat violentissimus hostis, & post Macedonas, Romanosq;, omnium qui aliquando fuerunt, Rex Turcarum maximus, atq; potētissimus. At verò longè sæuior, perniciosiorq; pestis inhæret visceribus nostris, crudelissimeq; intus debacchatur. Nemo certè est qui nesciat, quàm perniciosa, & teterrima dogmata, quàm insolentes, & nefariæ in sacris ritibus opiniones emerserint, quæ maiorem Europæ partem pestifera contagione peruagatæ, aduersus Romanam, atq; adeo catholicam ecclesiam insurrexerunt, vt eius dignitate dissipata liberius & securius in miseros populos grassarentur. Qui autem omnium ordinum mores paulò antè fuerint, & nunc etiam plerisq; in locis sint, quæ in Deum pietas, quæ in proximum charitas, non minus dolore, quàm verecundia, ne dicam absterreor. Inter tot ærumnas, & laborantis mundi calamitates, Deus optimus maximus manus suas non subtraxit. Egregios enim morum restitutores, scelerum vindices, ecclesiasticæ maiestatis assertores, hoc potissimum tempore excitauit Pium V. pontificem maximum, Hispaniarum catholicum regē Philippum, & te Perafanne princeps optime, inter eius ministros præcipuum. Pio enim pontifici Christianam rempublicam administrandam, communi, & propensissimo suffragio patres detulerunt, & ea quidem ratione, vt nemo sit tam peruersus, tamq; diuinæ prouidentię vehemens hostis, qui diuino id factū consilio negare audeat. Quid verò ex hac admirabili, ac syncerissima, longeq; integerrima electione statim probi homines sperarint, ita vulgò iactatum est, vt citra notam assentationis, quæ ab instituto nostro semper abfuit, litteris commendari possit. Polliciti enim sibi de eo sunt pietatem summam, animi magnitudinem, vitæ innocētiam, in rebus publicis constituēdis, hęresibusq; extirpandis, atq; in religione moderanda solertiam singularem: neq; id temerè fecerunt. Considerabant enim quàm præclarè omnia munera ante pontificatum ei commissa obierit, quàm egregijs summi sacerdotij initio, atq; inusitatis, ac perpetua memoria dignis operibus, bonorum hominum animos in sui admirationem excitauerit, ita vt certò sibi persuaserint, præpotentis Dei ope, nostra item hac ætate, superiorum temporum exēplo, par tantis ærumnis præsidium in apostolatu suo mortalibus concessum esse. De pietate optimi regis Philippi quid dicam? qui tot prouincias, & regna, quæ plurima, & maxima sua ditione complectitur, ita moderatur, & regit, vt summam iustitiæ, clementiæ, liberalitatis, animi magnitudinis laudem diu antè sit adeptus. At hæc cum alijs regibus fortassis etiam communia esse poterūt. Quod ad eius propriam laudem pertinet, est, religionis studium, quo optimos pastores suis gregib9 institui procurat, ecclesiasticam morum disciplinam Tridentino Concilio institutam exequitur, hæreticorum perfidiam salutari seueritate radicitùs euellere studet, cunctasq; prouinciarum suarum ecclesias ad antiquarum institutionum regulas institui procurat. Regnorum non tantum regem, sed etiam pastorem se, ac parentem esse profitetur. Quibus rebus proculdubio fiet, vt ecclesię suæ potestati cōmissæ, pristinum decus, antiquum splendorem, maiorum virtutem recipere posse videantur. De te verò optime princeps si merita tua respicere voluero multa, at vt præsen-

prǽsentis loci ratio postulat, pauca dicam. Qui illustrissimo, atq; adeo etiam regio genere ortus, summo stemmatis splendori, egregias inusitatæ virtutis actiones adiunxisti. Nobilissimæ, & armis strennuæ terræ Cathaloniæ Prorex, quum ex multis, tũ ex his præcipuè maximã laudem reportasti, quòd prouinciã perpetua sæuissimorum lartonum infestatione vexatam, assidua cura ita repurgasti, sic ex æquo, & bono iura illis populis reddidisti, vt ad huc te communem amplissimæ regionis parentem appellent. His virtutibus notus quanquam valetudine infirma à Diuo Carolo V. gloriosissimæ memoriæ Imperatore, & ipsius filio Philippo rege Catholico, Neapolitano regno summa cum potestate, nil minus cogitans, præpositus es. In eo munere summum magnificentiæ, æquitatis, ciuilisq; prudentiæ specimẽ præbuisti. Incredibili solertia hostium Christiani nominis Turcarum, & Pœnorum vim repressisti. Horum quidem quum tua ipsius opera Oranum ad Africi maris littus oportunum Hispaniæ oppidum, ab ijs circumuallatum, & in periculũ adductum, classe admirabili celeritate immissa, publico Hispanorum omnium commodo, obsidione, Algeritano rege in fugam acto, exemisti. Turcarum verò cum validissimis Germanorũ legionibus euocatis, eos à regni Neapolitani inuasione repulisti. Pietatis & iustitiæ memor, duobus interregnis pontificijs sacri senatus vsui operã arma, teipsum obtulisti, ecclesiasticę ditionis fines ita pacatos continuisti, vt nulla cõtrouersia, nullũ facinus, nullũ in ijs discrimen exortũ fuerit. In hæreticos, & teterrimarum opinionum professores, adeo seuerus, vt eos vbiq; accuratissimè sumptu non mediocri, vigilantia maxima inuestigatos, Romam ad sanctæ inquisitionis tribunal plectendos remiseris, ecclesiasticam disciplinam, quantum tui muneris ratio exigit, sartam tectam conseruare cupiens, põtificis, & regis tui, quorum vtriusq; minister es, exemplo. Tot virtutum commendatione insignis à Romanis pontificibus apostolicę sedis dextera compellaris, quo quidem nemo ardẽtius ijs obtemperauit. Certè Pius V. summi sacerdotij dignitatem tuis studijs maximè subleuari, tuisq; precibus se Petri cathedram conscendisse publicè professus est. Quarum ego te virtutum decore fulgentem, huius libri potissimum patronum delegi, quo quattuordecim Romanorum pontificum vitæ comprehenduntur, in quo multa præclarissimarum tuarum actionum exempla intueri poteris, quod nostro sæculo inter summos viros, qui de sancta apostolica sede benemeriti sunt, paucos æquales, neminem certè superiorem habeas. Ex quo dubitare non licet, quin te Deus optimus maximus in hac mortali vita diu incolumem, florentemq; conseruet: in futura verò perpetuæ beatitudinis gloriam tibi largiatur. Vale. Roma Kalend. Septembris, anno ∞ D L X V I I.

AD LECTOREM.

Reuē & neceſſariū Catalogū hūc, tum ex hoc Platinæ volumine, tū ex alijs ſcriptoribus collegimus, qui præter Romanos Præſules ſuo ordine poſitos, etiam Imperatorum nomina, qui illorum temporibus imperarunt, & Concilia, quæ ſub illis quoq; celebrata ſunt, cōtinet. Atq; in eo hoc obſeruatum eſt, vt Concilia generalia tam Latina, quàm Græca maiuſculis literis excuderentur, addito illis tempore, quo celebrata fuerunt, quaque de cauſa coacta, & à quibus approbata fuerint: Prouincialibus verò litera P præponeretur. Imperatores autem, præterquam quòd temporibus Pontificum & Conciliorum reſpondeant, etiam tempus ſui Imperij annotatum habent. Hunc laborem in tuum commodum aſſumptum grato animo ſuſcipe, atque ſtudia tua in Eccleſiæ vtilitatem conuerte. Vale.

	ROM. PONTIFICES.	Annus	Menſes.	Dies.	Fol.
	IESVS CHRISTVS PONtifex in æternum fol. 3.				
	Eius Vicarij hoc ordine ſequuntur.				
1	S. Petrus Apoſtolus Martyr primùm Antiochię ſedit 7. annis, Romæ verò	25	2	3	6
2	S. Linus Tuſcus, Martyr	11	3	12	11
3	S. Cletus Romanus, Martyr	12	1	11	12
4	S. Clemens Romanus, Martyr	9	2	10	13
5	S. Anacletus Athenienſis, Martyr	9	2	10	15
6	S. Euariſtus Græcus, Martyr	9	10	2	16
7	S. Alexander I. Romanus, Martyr	10	7	2	17
8	S. Sixtus I. Romanus, Martyr	10	3	21	18
9	S. Teleſphorus I. Gręcus, Martyr	11	3	22	19
10	S. Higinus Athenienſis, Martyr	4	3	4	20
11	S. Pius Aquileienſis.	11	4	3	21
12	S. Anicetus Syrus, Martyr	11	4	3	22

CONCILIA.

CONCILIA aliquot celebrata ſunt, vt illud Hieroſolymitanum, de quo Acto. 15. & in quo Canones Apoſtolorum ſunt compoſiti, qui approbati ſunt in 6. Synodo generali.

IMPERATORES.

IVLIVS *Cæſar Imperauit annis 5. menſ. 7.*
Octauianus Auguſtus, Ann. 56.
Tyberius, Ann. 23. uel. 21. ut aiunt alij.
Caius Caligula, Ann. 3. menſ. 10. dieb. 8.
Claudius, Ann. 13. menſ. 9. dieb. 28.
Nero, Ann. 14. menſ. 7. dieb. 28.
Prima perſecutio Chriſtianorum.
Galba, menſ. 7.
Otto primus, menſ. 3.
Vitellius, menſ. 7.
Veſpaſianus, an. 9. menſ. 11. dieb. 22.
Titus, annis 2. menſ. 8.
Domitianus regnauit, an. 15. mēſ. 4.
Secunda perſecutio.
Nerua, ann. 1. menſ. 4. dieb. 8.
Traianus, ann. 19 menſ. 6. dieb. 5.
Tertia perſecutio.
Adrianus, ann. 21.
Quarta perſecutio.

Antoninus Pius cum filijs Aurelio & Lucio regnauit Annis 23. menſ. 3.

M. Antonius Verus cum L. Aurelio Commodo fratre, Annis 19. Menſe uno.

	ROMANI PONTIFICES.	Ann.	Men.	Dies.	Fol.	CONCILIA.	IMPERATORES.
13	S. Soter I. Fundanus	9	3	21	23		Antoninus Commodus, Ann. 13.
14	S. Eleutherius I. Nicopolitanus	15	3	2	24		
15	S. Victor I. Apher	10	3	10	25	Huius tempore Concilia aliquot in Palestina celebrata sunt de ratione Paschatis.	Aelius Pertinax, Ann. 0 Mens. 6. Iulianus Iurisperitus, Mens. 7.
16	S. Zepherinus I. Romanus	8	7	10	26		Seuerus Pertinax, Ann. 18. Quinta persecutio.
17	S. Calistus I. Romanus, Martyr	6	10	10	27		Antoninus Caracalla, Baßianus anteà dictus, Ann. 6. Mens. 2.
18	S. Vrbanus I. Romanus, Martyr	4	10	12	28		M. Aurelius Antoninus Heliogabalus, Ann. 4. Diadumenus, Macrinus, AlbinusEdax } Ann. 1.
19	Pontianus Romanus, Martyr	9	5	2	29		Alexander, Ann. 13.
20	S. Antherus Grecus, Martyr	11	1	12	30		Maximinus, Ann. 3. Sexta persecutio.
21	S. Fabianus Romanus, Martyr	14	11	11	31	Romanum 60. Episcoporũ contra Nouatianam hæresim, fol. 31.	Gordianus Ann. 6. Philippus I. Christianus cum Philippo filio, Ann. 5.
22	S. Cornelius Romanus, Martyr	2	2	3	32	Carthaginense de rebaptizandis hęreticis sub D. Cypriano, aliquomodo confirmatur in Trullo.	Decius, Ann. 2. Septima persecutio.
23	S. Lucius I. Romanus, Martyr	3	3	3	33		Gallus cum Volusiano filio, Ann. 2. Mens. 4. Aemilianus tyrannus, Mens. 3. Valerianus & Galienus, Ann. 15. Octaua persecutio.
24	S. Stephanus I. Romanus, Martyr	7	5	2	34		Imperium tum uacabat, scilicet tyrannidem in Gallijs occupat Posthumus: & post eum Victorinus, deinde
25	S. Sixtus II. Atheniensis, Martyr	2	10	23	35		Tetricus Senator.
26	S. Dionysius I.	6	2	4	36	Antiochænum, quo damnatur Paulus Samosatenus, fol. 36.	Claudius, Ann. 1. Mens. 9. Quintilius Claudij frater, dieb. 17.
27	S. Felix Romanus, Martyr	4	3	15	37		Aurelianus, Ann. 5. Mens. 6. Nona persecutio.
28	S. Eutychianus Tuscus, Martyr	1	1	1	37		Tacitus, Mens. 6. Florianus, mens. 2. dieb. 20. Probus, ann. 6 mens 4.
29	S. Gaius Dalmateus, Martyr	11	4	12	38		Carus cum Carino & Numeriano filijs, ann. 2. Diocletianus & Maximianus, ann. 20.
30	S. Marcellinus Romanus, Martyr	9	2	16	39	Sinuessanum in Campania 180. Episcoporũ, fol. 93.	Decima, eaq; maxima persecutio.
31	S. Marcellus Romanus, Martyr	5	6	21	40	P. Ancyranum confirmatũ in Trullo Canon. 2.	Constantius primus, An. 13. Galerius, Ann. 16. à quo in partem imperij assumptus est Licinius, Ann. 16.
32	S. Eusebius Græcus	6	1	3	41		
33	S. Melchiades Apher, Martyr	4	7	9	42	Neocęsariense confirmatũ in Trullo.	Maxentius Maximinus, ann. 6. & Constantinus I.

34 S.Syl.

ROMANI PONTIFICES.	Ann.	Men.	Dies.	Fol.	CONCILIA.	IMPERATORES.
34 S. Syluester Romanus	23	10	11	43	Anno Domini 330. I. NICAENVM GENERale 318. Episcoporũ contra Arrianos à Syluestro confirmatũ, cuius nomine præfuerunt Concilio Hosius Episcopus Cordubensis, & Victor atq; Vincentius Presbyt. Romani, folio 44. Romanũ 75. Episcoporũ. Romanum aliud. P. Elibertinum. P. Arelatense I. P. Gangrense confirm. in Trullo.	*Constantinus I. solus, Ann. 30. mens. 10.*
35 S. Marcus Romanus	2	8	20	48	P. Arelatense II. P. Carthaginense.	
36 S. Iulius I. Romanus	15	2	6	49	Romanum. Agrippinense. Antiochænum confirmatũ in Trullo. Sardicense confirmatum in Trullo. Hierosolymitanum Syrmense.	*Constantinus II. Ann. 24.* *Constans, ann. 17. & Constantinus II. fratres.*
37 S. Liberius Romanus	6	3	4	50	Laodicenum contra Arrianos confirmatũ in Trullo, fol. 42.	
38 Felix II. Romanus, qui quoniam viuente adhuc Liberio Pontifex factus est, non deberet meritò inter Ro. Pontifices numerari. Dicitur tamen ab hæreticis cũ multis alijs Catholicis interfect⁹	1	4	2	52	Romanũ 48. Episcoporũ, quo ipse Felix electus fuit Põtifex, & aliquot ab Ecclesia separati, fol. 51. Romanũ aliud 48. Episcorum, omnibus Episcopis esse ad Concilium veniẽdum, fol. 52. P. Laodicenũ confirmatũ in Trullo.	
39 S. Damasus Hispanus	19	3	11	54	Anno Domini 370. II. CONSTANTINOpolitanum I. 150. Episcoporum cõtra Macedoniũ confirmatur à Damaso, & in sexta Synodo in Trull. P. Valẽtinum in Gallia 30. Episcoporũ Aquiliense.	*Iulianus Apostata, ann. 1. mens. 8.* *Iouinianus, mens. 8.* *Valentianus cum Valente fratre, ann. 13. mens. 5.* *Gratianus cũ Valentiniano, ann. 6. cum ipsis & post ipsos Theodosius I. ann. 11.*
40 S. Syricius Romanus	15	11	25	55	Romanum. P. Telense. P. Carthaginense II. confirmatum in Trullo. P. Carthaginense III. confirmatum in Trullo. P. Carthaginense IIII. confirmatum in Trullo. P. Taurinatense confirma. in Trullo.	

41 S. Ana-

	ROMANI PONTIFICES.	Ann.	Men.	Dies.	Fol.	CONCILIA.	IMPERATORES.
41	S. Anaſtaſius I. Romanus.	3	10	0	57	Carthaginenſe V. Epiſcoporũ 73. confirmatum in Trullo. P. Toletanum I. Epiſcoporũ 15. cõfirmatum à Leone Papa.	
42	S. Innocentius I. Albanus	15	2	25	58	Mileuitanũ approbatum ab Innocentio. Burdegaléſe, in quo damnatur Priſcilliani dogma, fol. 59.	*Arcadius cũ fratre Honorio, ann. 13.*
43	S. Sozimus	1	3	12	59	P. Carthaginenſe VI. Epiſcoporũ 217. confirmatũ in Trullo, folio 60.	
44	S. Bonifacius I. Romanus	3	8	7	61	P. Carthaginenſe VII. Epiſcoporum 38. confirmatum in Trullo. Aphricanum.	*Theodoſius II. Iunior Imper. an. 27. & cum eo & poſt eum, Valentinianus, ann. 30.*
45	Cæleſtinus I. Campanus	8	10	17	62	Anno Domini 413. III. EPHESINVM 200. Epiſcoporum contra Neſtoriũ & Pelagianos confirmauit Cęleſtinus I. cuius loco præfuerũt Cyrillus & Arcadius Epiſcopi, præterea VI. Synodus in Trullo, fol. 63. P. Agathenſe 35. Epiſcoporum.	
46	S. Sixtus III. Romanus	8	0	19	63	P. Rhegienſe 13. Epiſcoporum. Romanum 57. Epiſcoporum, in quo Sixtus III. abſolutus fuit, fol. 64.	
47	S. Leo I. Tuſcus	2	1	13	65	P. Auriſcanum I. Auriſcanum II. de libero Arbitrio. Valenſe I. 18. Epiſcoporũ. Valenſe II. Carpentoracenſe. Arelatenſe III. Conſtãtinopolitanum ſub Flauiano inſertũ actioni primæ Chalcedonenſis. Tyrium actioni IX Chalcedonenſi inſertũ, Beritéſe actioni X. Chalcedon. Anno Domini 443. IIII. CHALCEDONENſe 630. Epiſcoporum contra Eutichetem, cuius loco præfuerunt Paſchaſius & Lucentius Epiſcopi & Bonifacius Presbyter. Item VI. Synodus in Trullo, fol. 65. P. Veneticum.	*Martianus, ann. 7.*
48	S. Hilarius I. Sardus	7	3	10	66	P. Turonéſe 8. Epiſcopor. Romanum.	*Leo I. ann. 16.*

49 S. Sim-

	ROMANI PONTIFICES.	Ann.	Men.	Dies.	Fol.	CONCILIA.	IMPERATORES.
49	S.Simplicius Tiburtius	15	1	7	67		*Leo I. Zeno, ann. 17.*
50	S.Felix III. Romanus	8	11	17	68	P.Tarraconense 10.Episcoporum. Romanum, fol.68.	
51	S.Gelasius Apher	4	8	17	69	P.Epaunense 70. Episcoporum.	*Anastasius Imper. ann. 26.*
52	S. Anastasius II. Romanus	1	10	24	70		
53	S. Symmachus Sardus	15	6	22	71	Rauennense, quo Symmachus in Pontificatu cõfirmatur, fol.71. Sex concilia Romæ celebrata sunt, folio 71. Ilerdẽse 8. Episcoporum. Valentinum Hispaniæ 6. Episcoporum.	
54	S. Hormisda Frusinonius	9	0	8	72	Romanũ, in quo Eutychiani damnantur, fol.72. Aurelianense 33. Episcorum.	*Iustinus I. ann. 8.*
55	S. Ioannes I. Tuscus Martyr	2	8	0	73	P.Gerundense. Cæsaraugustanum 12. Episcoporum.	
56	S.Felix IIII. Samius	4	3	13	74		*Iustinianus, ann. 40.*
57	Bonifacius II. Romanus.	2	0	2	74		
58	Ioannes II. Romanus	2	4	0	75	Toletanum II.	
59	S. Agapetus Romanus	0	11	19	76	Hierosolymitanũ II. cuius mentio fit actione 1. Constanti. II.	
60	S. Siluerius Campanus	1	5	12	76		
61	Vigilius Romanus	15	6	26	77	Anno Domini 553. V. CONSTANTINOPOlitana II. 160. Episcoporũ cõtra Theodorũ. qui D. Virginem θεότοκον dici nolebat, pręsidente Menna Patriarcha confirmauit Gregorius I. & VI. Synodus in Trullo. Aurelianense II. P.Aurelianense III. Auernense.	
62	S. Pelagius I. Romanus	10	10	28	78	P.Aurelianense IIII. P. Turonicum II. P.Parisiense I.	*Iustinus II. ann. 11.*
63	S.Ioannes III. Catellinus	12	11	26	79	Aurelianense V. Parisiense II.	
64	S.Benedictus I. Romanus	4	1	28	80		*Tiberius II. ann. 7.*
65	S. Pelagius II. Romanus	10	2	10	81	Hispalense I. Robur habẽs à se de Roman.	*Mauritius, ann. 19.*

	ROMANI PONTIFICES.	Ann.	Men.	Dies.	Fol.	CONCILIA.	IMPERATORES.
						Toletanum III. Arrij hæresis damnatur. P.Matisconense I. P.Matisconense II.	
66	S.Gregorius I. Romanus	13	6	10	82	Lateranense. Romanum.	*Phocas, ann.8.*
67	Sabinianus Tuscus.	1	5	9	85		
68	Bonifacius III. Romanus	0	9	0	86	Romanum 72. Episcoporũ de electione Roman. Pontificis, fol.86.	
69	Bonifacius IIII. Marsus	6	8	13	87		*Heraclius, ann.29.30.*
70	S.Deusdedit Romanus	3	0	23	88	Antisiodorense.	
71	Bonifacius V. Campanus	5	0	10	89		
72	Honorius Campanus	12	11	17	90	P.Hispalense II. Toletanum IIII.70. Episcoporum.	
73	Seuerinus Romanus	1	2	0	91	Toletanũ V.21. Episcoporũ Toletanum VI.52. Episcop. Bracarense I.	
74	Ioannes IIII. Dalmata	1	9	9	92	P.Bracarense II.	*Constantinus III. mens.4.*
75	Theodorus I. Græcus	6	5	18	93		*Constantius III. Ann.28.*
76	S.Martinus I. Tudertinus	6	1	26	93	Toletanum VII.38. Episcoporum. Romanum Lateranẽse 150. Episcoporum contra Monothelitas, fol.93. Commendatur ab Agathone in quadam decretali ad VI. Synodum. Toletanum VIII. 55. Episcoporum. Toletanum IX.16. Episcop. Toletanum X. 17. Episcop. P.Cabilonense I. Toletanum XI.	
77	Eugenius I. Roman.	2	9	0	94	P.Bracarense III.	*Constantinus IIII. à patre in partẽ Imperij suscipitur. Mezentius à militibus creatus Imperator, Constãtio interfecto, scilicet nõ multò pòst occiditur, & Constãtinus IIII. Solus Imperat. ann.17.*
78	Vitalianus Signinus	14	6	0	95	Anglicanum I.	
79	Adeodatus Romanus	4	2	5	96		
80	Donus Romanus	5	5	10	97	Anno Domini 719.	
81	S.Agatho Siculus	2	6	15	98	Anglicanum II. aduersus Monothelitas, cui interfuit Ioannes Abbas iussione Agathonis. VI. CONSTANTINOPOLITANVM III.289. Episcoporum aduersus Monothelitas. Posteà verò in Trullo fuerunt Patres 227 loco Agathonis inter-	

ROMANI PONTIFICES.	Ann.	Men.	Dies.	Fol.	CONCILIA.	IMPERATORES:
					fuerũt Theodorus & Georgius Presbyteri, & Ioãnes Diaconus, confirmauit Leo II.fol.98. & 99.	
82 S.Leo II.Siculus	0	10	0	99	Toletanum XII.	
83 Benedictus II.Romã.	0	10	12	100		
84 Ioannes V.Syrus	1	0	0	100	Toletanum XIII.	*Iustinianus II.ann.10.*
85 Conon Thrax	0	11	3	101		
86 Sergius I.Syrus	13	8	23	102		*Leontius imperium inuadit, ann. 3. quo expulso Tiberius III. ab exercitu eligitur, regnat mensibus 7. sed paulò pòst Iustinianus imperio restituitur duobus istis è medio sublatis, regnauit, ann.6.*
87 Ioannes VI. Græcus dicitur esse Martyr	3	3	0	104		
88 Ioannes VII. Græcus	2	7	17	105		
89 Sisinnius, vel vt alij volunt Sosinus Syrus	0	0	20	105		
90 Constãtinus I.Syrus	7	0	20	106	Romanum, quo imagines sanctorum depingi debere statuitur, fol.107.	*Philippicus hæreticus, Anno uno, mens.6.* *Anastasius II. Arthemius, ann.3. postea sacris initiatur.* *Thedosius III.anno uno.*
91 Gregorius II. Romã.	16	9	11	107		*Leo III. Iconomachus hæreticus, ann.24.*
92 Gregorius III. Syrus	10	8	24	110	Romanum.	
93 Zacharias Græcus	10	3	0	112	Francicum. Arelatense III.	
94 Stephanus II.Romanus	5	1	0	113	Romanum, fol.114.	*Constantinus V. ann.34. mens.2. dieb.26.*
Ante quem tamen Stephanus quidem Presbyter à populo creatus tertia pòst die obijt.						
95 Paulus I. Romanus	10	1	0	115		*Cum Leone IIII.filio, ann.5.*
Constantinus II. *Hic ab alijs ponitur, quem tamen quia non legittimè pontificatũ adeptum, licet anno sedem occuparit, in Pontifices Platina meritò non numerat.*						
96 Stephanus III. Siculus	4	5	27	116	Lateranense, fol.116	
97 Hadrianus I.Romanus	23	10	17	118	Anno Domini 781. VII. SYNODVS GENERALIS, QVAE EST II. NICAENA contra Iconomachos.350. Episcoporum, cui præfuerunt Petrus Presbyter & Petrus Monachus loco Hadriani: cõfirmauit Hadrianus I. & ex ea quoq; testimoniũ sumit Nicolaus I. ad Michaëlem Imperatorem	*Constantinus VI. cum matre Irene, ann.19.* *Irene Sola, ann.4.* *Transfertur Imperium ad Gallos.*

ROMANI PONTIFICES.	Ann.	Men.	Dies.	Fol.	CONCILIA.	IMPERATORES.
98 Leo III. Romanus	21	0	0	123	Arelatense III. Turonicum III. Cabilonense II. Moguntinum. Remense.	*Carolus Magnus I. ann. 14.*
99 Stephanus IIII. Romanus	0	7	0	125	Apud Theodonis Villã 32. Episcoporum. Aquisgranense I. Ticinẽse, potius cõuentus Imperialis, quàm Synodus Episcoporum fuit. Aquisgranense II. P. Vvormaciense circa hæc tempora fuit.	*Ludouicus Pius I. ann. 15. Platina dicit, ann. 36. Cum Lothario filio.*
100 Paschalis I. Romanus	7	3	17	126	Romanum 30. Episcoporũ, in quo Paschalis accusatus se purgauit, fol. 126.	*Lotharius I. Solus, ann. 15.*
101 Eugenius II. Romanus	4	6	24	127		
102 Valentinus Romanus	0	0	40	128		
103 Gregorius IIII. Romanus	16	0	0	128		
104 Sergius II. Roman.	3	0	0	130		
105 Leo IIII. Romanus.	8	3	6	132		
106 Ioannes VIII. fœmina Moguntina, quæ tamen inter Pontifices numeranda non est.	2	1	4	134		*Ludouicus II. ann. 11.*
107 Benedictus III. Romanus	2	8	9	137		
108 Nicolaus I. Romanus	7	9	13	138	Romanũ 113. Episcoporũ.	
109 Hadrianus II. Romanus	5	9	12	139	Anno Domini 914. VIII. GENERALIS SYNODVS Constantinopolitana 300. Episcoporum contra Photium: præfuerũt nomine Hadriani Donatus Hostiensis, Stephanus Dreprefinus Episcopi & Marinus Diaconus: hac Synodo confirmantur 7. precedentes generales, & ipsã approbat Hadrianus.	*Carolus II. Caluus, ann. 6. Carolus III. Crassus, ann. 12.*
110 Ioannes IX. Romanus	10	0	2	141		
111 Martinus II. Gallus	1	5	0	142		
112 Hadrianus III. Romanus	1	2	0	142		
113 Stephanus V. Romanus	6	0	11	143	Coloniense. P. Moguntiacum. P. Triburiense Concilium 22. Episcoporum Germaniæ.	*Arnulphus iuxta quosdam delecto Carolo sufficitur. Ann. 12.*
114 Formosus	5	6	0	143		*Ludouicus III. Ann. 6.*
115 Bonifacius VI. Tuscus	10	0	26	144		*Transfertur imperium ad Longobardos, apud Italos.*
116 Stephanus VI. Rom.	1	3	0	145		*Berengarius I. Ann. 4. apud Germanos Conradus I. Ann. 7.*
117 Romanus I. Roma.	0	3	0	145		
118 Theodorus II. Romanus	0	0	20	146		

	ROMANI PONTIFICES.	Ann.	Men.	Dies.	Fol.	CONCILIA.	IMPERATORES.
119	Ioannes X. Romanus	2	0	15	ibid.		
120	Benedictus IIII. Romanus	3	4	0	ibid.		*Berengarius* II. *Ann.*4.
121	Leo V.	0		14	147		
122	Christophorus I.	0	7	0	ibid.		
123	Sergius III. Romanus	7	4	16	148		
124	Anastasius III. Romanus	2	0	0	ibid.		*Apud Germ.* Henricus I. *dictus Auceps, Ann.*18.
125	Landus Romanus	0	6	21	ibid.		
126	Ioannes XI. Romanus	13	2	3	149		*Hugo, Ann.*10.
	Inuadit tum sedem alius Ioannes, *qui inter* Pontifices *tamen non numetur.*						
127	Leo VI. Romanus	0	6	15	150		
128	Stephanus VII. Romanus.	2	1	12	ibid.		*Berengarius* III. *ann.*11.
129	Ioannes XII. Romanus	4	10	15	151		
130	Leo VII. Romanus	3	6	10	151		
131	Stephanus VIII. Germanus	3	4	12	151		*Lotharius* II. *Ann.*2
132	Martinus III. Romanus	3	6	10	151		
133	Agapetus II. Romanus	9	7	10	152		*Berengarius* IIII. *cum* Alberto *filio, ann.*11. *Transfertur* Imperiũ *ad* Germanos.
134	Ioannes XIIII. Romanus	9	3	5	152		Otho I. Magnus *Othone filio, an.*12.
135	Benedictus V. Romanus	0	6	5	153		
136	Leo VIII. Romanus	1	4	0	154		
137	Ioannes XIII. Romanus	6	11	5	154		*Otho* III. *post patrem, ann.*17.
138	Benedictus VI. Romanus	1	6	0	155		
139	Donus II. Romanus	1	0	0	155		
140	Bonifacius VII.	0	7	5	156		*Othonem* IIII. *hic ponit* Platina.
141	Benedictus VII. Romanus	8	6	0	156		
142	Ioannes XV. Romanus	0	3	0	157		
143	Ioannes XVI. Romanus	0	8	0	157		

144 Ioan-

	ROMANI PONTIFICES.	Ann.	Men.	Dies.	Fol.	CONCILIA.	IMPERATORES
144	Iohannes XVII. Romanus	10	6	10	158		*Otho IIII. ann. 18.*
145	Gregorius V. Saxo.	2	5	0	158		*Ratio eligendi Imperatoris instituitur, anno 1004.*
146	Ioannes XVIII. Græcus.	0	10	0	159		
	Non esset hic meritò inter Pontifices numerandus, quia uiuente adhuc Gregorio sedem occupauit et reliquit.						
147	Siluester II. Gallicus	4	1	10	160		
148	Iohannes XIX.	0	4	20	161		
149	Iohannes XX. Romanus.	4	4	0	161		
150	Sergius IIII. Romanus.	2	0	15	162		
151	Benedictus VIII. Tusculanus	11	1	13	162	Salegumstadiense.	*S. Henricus II. Ann. 14. Huno Imperatorem, Platina Henricum primum nominat, sed quia Germani in dissẽsione tempore Longobardorum orta alium Henricum elegerunt, quem primũ uocant, & Platina inter Henricum IIII. nullum V. agnoscit, sed tantum VI. & VII. uisum fuit Germanorum numerum amplectendum esse.*
152	Iohan. XXI. Rom.	1	0	9	163		
153	Benedictus IX. Tusculanus.	10	4	9	164		*Conradus II. Ann. 15.*
154	Siluester III. Rom.	0	0	49	165		
	Pontificibus non esset annumerandus, quia uiuo Benedicto sedẽ occupauit, & deseruit.						*Henricus III. Niger, ann. 17.*
155	Gregorius VI.	2	7	0	165		
156	Clemens II.	0	9	0	166		
157	Damasus II. Bauarus	0	0	23	166		
158	Leo IX. Alemannus	5	2	5	166		
159	Victor II. Bauarus	2	3	0	167	Florentinum contra Simoniacos, fol. 167.	
160	Stephanus IX. Lotharingus	0	7	8	168		
161	Benedictus X. Campanus	0	9	20	168		
162	Nicolaus II. Allobrogus	3	6	26	169	Sutrij, fol. 169. Lateranense contra Simoniacos, ibidem.	*Henricus Senior IIII. an. 48.*
163	Alexander II. Mediolanensis	11	6	0	170	Mantuanum, fol. 170.	

	ROMANI PONTIFICES.	Ann.	Men.	Dies.	Fol.	CONCILIA.	IMPERATORES
164	Gregorius VII. Hetruscus	12	1	3	171	Tertiũ Lateranense contra Rauennatẽ Archiepiscopum, fol.173.	
165	Victor III.	1	4	0	178		
166	Vrbanus II.	12	4	19	179	Melphi de pace componenda, fol.179. Placentinum contra licentiã Ecclesiasticorũ, fol.156 Apud Clarum montem ad recuperandam Hierosolymam, ibidem.	
167	Paschalis II. è Flaminia	18	6	7	181	Guardastalli de Homagijs feudis, &c. fol.185. Trecassinum de cultu Ecclesiasticarum, ibidem. Lateranense contra Henricum V. fol. 187.	*Henricus Iunior V. ann.29.*
168	Gelasius II. Caietanus	1	0	5	188	In Apulia. fol.188.	
169	Calistus II. Burgundus	5	10	6	190	Lateranense 900. Patrum de recuperanda terra sancta, fol.190.	*Lotharius III. Saxo, ann.11.*
170	Honorius II.	5	2	0	192		
171	Innocentius II. Romanus	14	7	13	193	Ad Clarummontem cõtra Petrũ Antipapã, fol.193. Remense ibidem. Placentinum ibidem. Pisanum pro tuẽda fide ibidem.	
172	Cælestinus II. Tuscus	0	5	0	195	Lateranense ne Laicus Clerico vim inferret.	
173	Lucius II. Bononiensis	0	11	4	196	Gallicanum contra Ealiardum Peripateticum, fol. 197.	*Conradus III. Sueuus, ann.15.*
174	Eugenius III. Pisanus	8	4	20	196		
175	Anastasius IIII. Romanus	1	4	24	198		
176	Hadrianus IIII. Anglicus	4	10	0	198		*Fridericus I. cognomento Barbarossa ann.37.*
177	Alexander III. Senensis	21	0	19	199	Ad clarũ montẽ contra Imperatorẽ Fridericũ, fol.175 Lateranẽse 280. Episcoporum, tum vt mores reformẽtur, tũ ne infidelib. arma deferãtur, fol.102. quidam istud primũ generale Latinorũ faciũt, celebratũ est Anno Domini 1180. prę sidente ipso summo Pontifice.	
178	Lucius III. Lucensis	4	2	18	206	Veronense vt Christianis in Asia succurratur, fol. 206.	
179	Vrbanus III. Mediolanensis	1	10	25	207		
180	Gregorius VIII. Beneuentanus	0	0	57	209		
181	Clemens III. Romanus	3	5	0	209		*Henricus VI. ann.10.*

	ROMANI PONTIFICES.	Ann.	Men.	Dies.	Fol.	CONCILIA.	IMPERATORES
182	Cælestinus III. Romanus	6	7	11	210		
183	Innocentius III. Anagninus	18	7	16	212	Anno Domini 1215. SYNODVS Lateranensis celeberrima partim contra errores Abbatis Ioachim, partim de expugnatiõe terræ sanctæ, præside ipso Rõ. Põtifice præsentibus Patriarchis Constantinopolitano & Hierosolymitano, Metropolitanis 70. Episcopis 400. Prioribus 800. Græci & Romani imperij legatis, oratoribusq́; Regum Hierusalem, Franciæ, Hispanię, Angliæ, & Cypri, fol. 214.	*Otto V. ann. 3. alij elegerunt Philippum Frederici filium, quo mortuo eligitur Fredericus* II. *Ann*, 33.
184	Honorius III. Romanus	10	7	13	215		
185	Gregorius IX. Anagninus	14	3	0	216	Lateranense contra Fredericum II. Imperat.	
186	Cælestinus IIII. Mediolanensis	0	0	18	219		
187	Innocentius IIII. Genuensis	11	6	12	220	Lugdunense citatur Imperator ad Pontificẽ, fol. 220.	*Hẽricus deposito Frederico eligitur, quo mortuo succedit Vuilhelmus, quamuis Conradũ* IIII. *Frederici filium nonnulli præponant.*
188	Alexander IIII. Campanus	7	0	0	122		
189	Vrbanus IIII. Trecensis	3	1	0	225		
190	Clemens IIII. Narbonensis	3	0	21	227		
191	Gregorius X. Placentinus	4	2	10	231	Anno Damini 1246. LVGDVNENSE de processione Spiritus sancti à Patre & Filio: præfuit ipsemet Pontifex, fol. 231.	*Rodulphi, ann.* 19.
192	Innocentius V. Burgundus	0	6	2	233		
193	Hadrianus V. Genuensis	0	40	0	234		
194	Ioannes XXII. Vlyxibonensis.	0	8	0	234		
195	Nicolaus III. Rom	3	8	15	235		
196	Martinus IIII. Turonensis	4	1	0	237		
197	Honorius IIII. Romanus.	2	0	1	239		
198	Nicolaus IIII. Asculanus	4	1	8	241		*Adulphus qui electus eum Imperij iura repoteret, ab Alberto Rudolphi filio interficitur.*
199	Cælestinus V. Esermensis	1	5	0	243		
200	Bonifacius VIII. Anagninus	8	9	7	244	Romanum quo Philippu Rex Franciæ Alberto Imperatori subijcitur, fol. 246.	*Albertus* I. *ann.* 10.

ROMANI PONTIFICES.	Ann.	Men.	Dies.	Fol.	CONCILIA.	IMPERATORES.
201 Benedictus XI. Taruisinus	0	8	17	247		
202 Clemens V. Vasco. Ab hoc Pōtifice transfertur sedes in Galliam.	8	10	15	248	Tria Concilia habuit Clemens, fol.251. Anno Domini 1305. CONCILIVM Viennēse, in quo probantur constitutiones, quæ in Clementinis habentur, festū corporis CHRISTI instituitur, & Begardi & Beguinæ damnantur. Præfuit ipsemet Pontifex, fol. 251.	*Henricus* VII. *Lucēburgen. mēs.9.* *Ludouicus Bauarus* III. *Fredericū superat, & solus Imperio potitur, regnauit, ann. 33.*
203 Ioannes XXIII. Caturcensis Gallus	19	4	0	253		
204 Benedictus XII. Tolosanus	7	3	17	257		
205 Clemens VI. Lemouicensis	10	6	28	258		*Carolus* IIII. *ann.32.*
206 Innocentius VI. Lemouicensis	9	8	6	261		
207 Vrbanus V. Lemouicensis	8	4	0	263		
208 Gregorius XI. Lemouicensis	7	5	5	264		
Refertur sedes Apostolica ex Gallijs Romam.						*VVenceslaus, ann.22.*
209 Vrbanus VI. Neapolitanus	11	8	0	267		
210 Bonifacius IX. Neapolitanus	14	9	0	273		
211 Innocentius VII. Sulmonensis	2	0	0	278		*Robertus Bauarus, ann.10.*
212 Gregorius XII. Venetus				280	Pisanum ad tollendū Schisma, fol.281.	
213 Alexander V. Cretensis	0	8		282		
214 Ioannes XXIIII. Neapolitanus	4	10	0	283	Anno Domini 1415. CONSTANTINENSE Concilium contra Husitas, & ad Schisma tollendum, fol.285. confirmatur à Martino V. fol. 288.	*Sigismundus, ann.27.*
215 Martinus V. Romanus	14	3	0	287	Senense, fol.292.	
216 Eugenius IIII. Venetus	16	0	0	295	Anno Domini 1431. BASILEENSE contra Husitas confirmatur ab Eugenio IIII. fol.299.	*Albertus* II. *ann 2.* *Fredericus* III. *ann.54.*
217 Nicolaus V. Sarzanus	8	0	0	308	FLORENTINVM in quo facta est vnio Græcorum, Armenorum, & Latinorum, confirmatur ab Eugenio IIII. qui præfuit Concilio, fol.300.	
218 Calistus III. Satiuensis in Hispania	3	3	16	317		
219 Pius II. Senensis	6	0	0	321		
220 Paulus II. Venetus	6	10	0	331		
221 Sixtus IIII. Ligur	23	0	0	345		

	ROMANI PONTIFICES.	Ann.	Men.	Dies.	Fol.	CONCILIA.	IMPERATORES.
222	Innocentius VIII. Genuenſis	8	o	26	354		*Maximilianus, ann.* 26.
223	Alexander VI. Hiſpanus	11	o	8	357		
224	Pius III. Hetruſcus	o	o	16	363		
225	Iulius II. Genuenſis	10	o	11	364	Anno Domini 1513. LATERANENSE pro reformatione Eccleſiæ, fol. 266. præfuit ipſe Pontifex.	
226	Leo X. Florentinus	9	o	o	369		
227	Adrianus VI. Traiectenſis	2	o	o	374		*Carolus* V. *Ann.* 39.
228	Clemens VII. Florentinus	10	10	7	383	Ratisbonenſe ad reformandum clerum Germaniæ. P: Senonenſe contra Lutheranos & alios hæreticos. P. Colonienſe ſub Hermãno: Hildemenſe.	
229	Paulus III. Romanus	15	o	28	390	Anno Domini 1545. TRIDENTINVM contra Lutheranos & alios hæreticos.	
230	Iulius III. Aretinus	5	5	10	412	Auguſtanum diocœſanum.	
231	Marcellus II. Tuſcus	o	o	22	423	Treuirenſe diocœſanum. P. aliud Treuirenſe.	
232	Paulus IIII. Neapolitanus	4	2	27	429	P. Colonienſe ſub Adolpho. P. Moguntinum.	*Ferdinandus, Ann.* 6. *menſ.* 4. *abdicante Carolo* V. *fratri.*
233	Pius IIII. Mediolanenſis	5	11	15	444	Anno Domini 1562. TRIDENTINVM.	*Maximilianus* II.
234	Pius V. Alexandrinus						

INDEX PONTIFICVM IVXTA ORDINEM ALPHABETICVM.

Cle- Ho- Lu-

INDEX PONTIFICUM

SERIES CHARTArum huius operis.

† †† A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z: Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Terniones. Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz duerniones. Aaa b c d e f g terniones. h i k l m n duerniones. Itē opuſculum de ritu ſepiliendi A ternio, & B C duerni: & alterum de interpretatione vocabulorum, a b c d duerni.

RATIO CVR PER PONTIFICES ROMAnos deducta sit Historia.

Tertull. lib. de præscriptionibus aduersus hæreticos.

Cupio ostendant mihi, ex qua auctoritate prodierint, edant origines Ecclesiarum suarum, euoluãt ordinem Episcoporum suorũ, ita per successiones ab initio decurrentem, vt primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseuerauerit, habuerit auctorem & antecessorem: hoc enim modo Ecclesiæ Apostolicæ census suos deferunt: sicut Smyrneorum Ecclesia Policarpũ à Iohanne collocatum refert, *sicut Romanorum Clementem à Petro ordinatum edit, & cæt.* Confingant aliquid tale hæretici.

Augustinus contra epistolam Manichæi funda. cap. 4.

Multa sunt alia quæ in eius (Ecclesiæ) gremio me iustissime teneant, tenet consensio populorum atq; gentium, tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata. *Tenet ab ipsa Sede apostoli Petri, cui pascendas oues suas post resurrectionem Dominus commendauit, usq; ad præsentem episcopatum successio sacerdotum.* Tenet postremo ipsum catholicæ nomen, &c.

Idem in Psalmo contra partem Donati, tomo 7.

Numerate sacerdotes, vel ab ipsa Sede Petri, & in ordine illo patrũ, quis cui successit videte, ipsa est petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ.

Optatus lib. 2. contra Parmenia. ubi Rom. Episcopos enumerasset ad Syricium usq;.

Vestræ, inquit, cathedræ vos originem reddite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vendicare.

Epiphanius lib. 1. cap. 27. tom. 2. ubi seriem Rom. Episc. ex catalogo enumerauit,

Et ne quis, inquit, miretur quod singula ita recẽsemus, per hæc enim claritas ostenditur.

D. Paulus Ephes. cap. 4.

Ipse (Christum intelligit) dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem *Pastores & Doctores* ad consummationẽ sanctorũ in opus ministerii, in ædificationẽ corporis Christi: donec *occurramus omnes in unitatem fidei & agnitionis filij Dei*, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi: *ut iam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni uento doctrinæ*, in nequitia hominum, &c.

AD XYSTVM

AD XYSTVM IIII. PONTIFICEM MAX.

B. PLATINAE IN VITAS ROM. PONTIFICVM.

PROOEMIVM.

Vlta quidem in vita vtilia esse beatiss. Pontifex, & humano generi commoda, nemo est qui ambigat. Scripsere philosophi multa, scripsere mathematici excogitata & inuenta, ad ingenia hominum excolenda. Magnũ fuit (ne mentiar) secreta naturæ rimari, & cœlos scandere: atq; inde ad nos doctrinam & artẽ earum rerum traducere, quæ auctor & parens omnium Deus procul ab oculis mortalium collocauerat: vt cùm tantam pulchritudinem, tantum ac tam perpetuum ordinem admirantes intueremur, maiestatẽ diuini numinis meritò collaudaremus. Negari certè non potest, quin ex hac philosophandi ratione magna vtilitas ad homines peruenerit, ingenio præsertim vtentes: quippe qui pulchritudine diuinitatis commoti, humana contemnentes, vitam cælestem in terris ducere nituntur. Verùm (vt ait Poëta) non omnia possumus omnes. Inuenienda igitur via fuit, quæ omnibus aditum ad felicitatem præstaret, ne solis philosophis consultum videretur. Ea certè rerum antea gestarum cognitio est, quas ipsa historia continet, ex qua non quid vna, sed quid omnes ætates egregiè fecerint colligentes, magistram vitæ nostræ vetustatem ipsam habituri, priuati etiam quouis imperio digni existimamũr. Præterea verò ex hac cognitione, ad prudentiam, ad fortitudinem, ad modestiam, ad omnes denique virtutes animi hominum ita concitantur, vt laude ipsa nil antiquius, turpitudini autem nil detestabilius existiment. Quòd si veteres illi, apud quos virtus in precio fuit, celebrari maiorum suorum status in foro collocatas, pro templis & alijs in locis publicis volebant, ad vtilitatem hominum respicientes: quanti à nobis facienda est historia, quæ non muta, vt statuæ, non vana, vt picturæ, veras præclarorum virorum imagines nobis exprimit quibuscum loqui, quos consulere & imitari vt viuos fas est? Addo præterea quòd historiæ lectio, quæ vitam hominum continet, ad eloquentiam, ad humanitatem, ad vsum rerum quauis facultate gerendarum confert plurimum, atque adeo quidem, vt eos etiam, qui rebus gestis nequaquam interfuêre, dum aliquid compositè atque eleganter narrant, supra cæteros sapere & intelligere arbitremur. Tu itaque theologorum ac philosophorum princeps maxime pontifex, hac hominum vtilitate motus, simulq; dignitati ecclesiasticæ consulens, non frustra mandasti, vt res gestas pontificum scriberem, ne illorum benefacta perirent negligentia scriptorum, qui suo sudore & sanguine hanc rempublicam Christianam tam amplam nobis, tamque præclaram reliquêre: vtque deinceps haberent posteri nostri; quoad bene beateque viuendum incitarentur, cum legendo perdiscerent quid imitari, quidúe fugere oporteret. Non sum tamen nescius, futuros quosdam, qui dicant me hoc onus frustra suscepisse, cùm id antea à plerisque factum sit. Leguntur certè multi (Damasum semper excipio) qui nullum florem orationis, nullam compositionem & elegantiam sequuntur, non de industria (vt ipsi

iactitant)ornatum fugientes,quod eleganti ſtylo res ſacræ ſcribi non debeant, ſed inſcitia & ignoratione bonarum litterarum.His autem obijcere Auguſtini,Hieronymi,Ambroſij,Gregorij,Leonis,Cypriani,Lactantij eruditionem & doctrinam ſit ſatis,qui hac in re Ciceronis auctoritatem ſequentes,arbitrati ſunt, nil eſſe tam incultum & horridum,quod non ſplendeſceret oratione. Non negauerim tamen huic generi ſcribendi difficultatem quandam ineſſe,cum nudis verbis interdum, ac minus latinis quædam exprimenda ſunt,quæ in noſtra theologia continentur. Hæc autem ad latinitatem qui referat, magnas perturbationes ingenijs noſtrorum temporum hac conſuetudine imbutis afferat neceſſe eſt, mutatis præſertim terminis,vnde omnis diſputandi ac ratiocinandi ſeries colligitur.Sed habeat hanc quoque auctoritatem ætas noſtra, vel Chriſtiana theologia potius. Fingat noua vocabula,latina faciat, nec veteribus tantummodo id licuiſſe videatur. Verùm iam tandem huic Procemio finem imponam,vbi lecturos prius admonuero, non eſſe mirandum,ſi cum Pontificum vitas,& mores ſcripturũ me pollicitus ſum,imperatorum quoque,principum,ac ducum res geſtas inſeruerim.adeo enim hæc ſimul connexa ſunt,ſi primos imperatores,dum Chriſtianis aduerſantur, ſi vltimos,dum fauent,inſpicis,vt alterum integrè ſine altero exprimi nequiuerit. Legant ergo æquo animo: & ſi quid emolumenti ex hac ſcriptione noſtra perceperint, tibi ſoli Pontifex optime gratias agant, cuius ſanctiſsimo imperio libenter obtemperaui.

PLA-

PLATINAE DE VITIS PONTIFICVM HISTORIA, QVAM A VITA CHRISTI MERITO AVſpicatus eſt, ad Xyſtum IIII. Pont. Max.

D. N. Ieſus Chriſtus.

MAXIMAM nobilitatis partem duci ex his maioribus, qui clari, iuſtique fuêre, quique ob ſingularem aliquam virtutem imperauerunt, nemo eſt qui ambigat, niſi qui Platônis auctoritatem non adeo probat, cuius quadripartitam de nobilitate diuiſionem, quantum ad genus pertinet, Chriſtus rex noſter conſecutus eſt. Quem enim ex gentilibus habemus, qui gloria & nomine cum Dauid & Salomone, quique ſapientia & doctrina cum Chriſto ipſo conferri meritò debeat ac poſsit? Neminem certè. Naſcitur Chriſtus ex tribu Iuda, nobiliſsima quidem ob vetuſtatem & imperium inter Hebræos, vnde propheta Iacob inquit: Non auferetur ſceptrum de tribu Iuda, quoad venerit qui mittendus eſt: Is erit profectò expectatio gentium. Quot autem reges vel duces, vel pontifices in ea tribu fuerint, non attinet dicere, cum libri tum noui, tum veteris teſtamenti, huius nobiliſsimæ genealogiæ mentionem faciant. Verum cum poſt longiſsima tempora inter Ariſtobulum & Hyrcanum Alexandri regis & pontificis filios, orta ſeditio de principatu eſſet, tandem Herodi alienigenæ regnum Iudæorũ à Romanis traditur: ex patre enim Idumæo & matre Arabe natus, & Iudæorum legiſperitos interfecit, & genealogias incendit ad integendam generis ſui notam. Ceſſauit ergo, ac meritò quidem eorum vnctio, hoc eſt Imperium, quia ex Danielis ſententia ſanctus ſanctorum venerat, quem Maria virgo Angelo annunciante ex Spiritu Sancto concepit, & peperit in Bethleem Iudæ, Quirino tum Syriæ præſide, anno ab vrbe condita DCCLII. Imperij verò Auguſti Cæſaris, qui tũ orbi imperitabat, anno xlij. Imperiũ enim à Caio Cæſare, tum propinquitatis tũ hæreditatis iure accipiẽs: vel potiꝰ pulſis ac interfectis parricidis tyrãniſq; rep. vſurpare conãtibus, monarchiam orbis terrarum in meliorem formam redigens, ſuis temporibus miram felicitatem præſtitit. Nam pacatis rebus tum externis, tum domeſticis, tanto in honore non ſolum apud ſuos, verumetiam apud exteros reges fuit, vt eius nomine ciuitates conderent, quas Sebaſtias vel Cæſareas appellarunt. Venêre etiam multi reges ad vrbem viſendi hominis cauſa, quos ita comiter & perbenignè ſuſcepit, vt ex amicis ſibi amiciſsimos redderet. Cum ciuibus autem ſuis humaniſsimè vixit: in delinquentes clemens, erga amicos liberaliſsimus eſt habitus: in comparandis amicis ratus, in retinendis conſtantiſsimus. Liberalium artium adeo ſtudioſus fuit, vt nullus pene laberetur dies, in quo non legeret aliquid, aut ſcriberet, aut declamaret. Ingenio & doctrina Saluſtij, Liuij, Virgilij, Horatij, Aſinij Pollionis, Meſſalæ Coruini oratoris inſignis, delectatus eſt, quorum ſcriptis etiam eius res geſtæ immortalitati commendatæ ſunt. Vrbem Romam ita exornauit, vt gloriatus ſit ſe vrbem lateritiam inueniſſe, marmoream relinquere. Hanc felicitatem quæ (ne mentiar) magna fuit: maiorem certe reddidit ſaluberrimo ortu ſuo Chriſtus rex noſter. Interceſsêre autem à creatione mundi vſq; ad hunc feliciſsimum natalem

Chriſti genealogiã. *Gene. 49.* *Danie. 9.* *Auguſti humanitas.*

 talem

aliás V.M.D.I. talem diem, anni * quinque millia centum & xcix. Nascitur puer sine dolore matris: quippe qui diuinus erat, non humanus partus, vnde mater integra statim surrexit, & infantem de more pannis inuoluit. E taberna autem meritoria in Transtiberina regione ex terra oleũ erupit, vt ait * Eusebi⁹, fluxitq; toto die sine interuallo, Christi gratiã gẽtibus ostendẽs. Narrat Orosi⁹, Augustũ Cæsarẽ eadẽ die mãdasse, ne quis se Dominũ deinceps vocaret: diuinantẽ credo, verũ principẽ orbis terrarũ ac mundi totius natũ esse. Idẽ quoq; mandauit, vt in orbe Romano omniũ hominũ capita censu notarẽtur: ac si maiori principi rationẽ gubernati imperij aliquando redditurus esset. Huic aũt cẽsui Quirinũ virũ consularẽ ex senatuscõsulto præfecit. Pax præterea & quies tãta fuit, tũ domi, tum foris, quanta nunq̃ antea. Hunc enim iustitiæ & pacis regẽ prophetæ appellarunt. Defertur aũt octaua die ad templũ circuncisionis causa: neq; enim venerat abrogare legem, sed adimplere. Erat autẽ circuncisio testamenti signũ inter Deum & homines, vt ait Augustinus. Die verò tertiodecimo adoratur à Magis, & muneribus donatur, qui ex Oriente Hierosolymã eius rei causa venerant. Magos enim quidam oriẽtales populi reges suos & sapientes appellant. Ne verò legem Moseos prætermittere videretur, mater purificationẽ sumptura, licet intacta & incorrupta lustratione minimè indigeret, puerũ ad tẽplũ defert. Hunc aũt Simeon vir iustus & singularis religionis, in vlnis retinens, diuino numine afflatus, regẽ suum & saluatorem profitetur, vnde Iesus Christus appellatus est. Nam Iesus nomen saluatoris est, Christus verò regis, qui mystico illo chrismate vnctus, quo reges omnes: Messias Hebraicè dicitur. Vt enim Romani imperatores purpura, sic Hebræorũ reges vnguento cæteris insigniores habebantur. Idem fecit Hanna spiritu prophetico incitata. Quid de Christo senserint Sibyllæ, non est cur scribamus, cùm oẽs ferè eius saluberrimũ aduentũ prædixerint. Celebrata hac lustratione, recognitoq; iure primogenitorũ secundũ legẽ diuinã, in Nazareth patriã rediêre ciuitatẽ Galilææ, vbi per quietẽ Ioseph: existimatus Christi pater, ab angelo admonetur, vt fugiens in Ægyptũ, puerũ secum & matrẽ deferat. Futurũ enim paulò pòst, nisi id fecerit, vt Herodes puerũ occideret. Verùm id agere tũc quod destinauerat, homo crudelissimus nõ potuit. A filijs enim ob sæuitiã accusatus, Romã ad causam dicendã proficiscitur: q̃ simulata cõcordia in prouinciã rediẽs, Aristobulũ & Alexandrũ filios, adolescentes quidẽ egregios & doctos, quippe qui apud Cæsarem Augustũ fuerãt educati, in Cæsarea laqueo peremit. Ad necẽ deinde puerorũ conuersus homo regnandi cupidus, ꝙ natum esse alterũ regem Iudæorũ à prophætis intellexerat, omnes qui tũ in Bethlehẽ erant & finibus suis: à bimatu & infrà occîdi iubet, secundũ tempus quod à Magis exquisierat: nec filio proprio eius ætatis parcit. Vnde ferũt Augustũ Cæsarẽ crudelitatẽ hominis detestatũ, hoc dixisse: Malu issem Herodis porcus esse q̃ filius. Iudæi eñ ex lege nõ modò degustare, sed tangere etiã suillã carnẽ prohibẽtur: quare fit, vt neq; eos alãt neq; comedant: hanc ob rem in porcos clemẽtes dicũtur. Ioseph aũt septẽnio in Ægypto cõmoratus, vbi Herodẽ tyrannũ tabo & sacro igne mortuũ intellexit, Hierosolymã cũ puero proficiscitur: nec diu ibi immoratus, ꝙ Archelaũ Herodis filiũ regnare intellexerat, in partes Galilææ alterius imperio obtemperantes, secessit, & Nazareth ciuitatem incoluit, vnde puer Nazareni nomen sumpsit. Dum aũt in Ægypto esset, cecidêre (vt Hieronymus ait) Deorum omniũ simulacra, cessarunt oracula, & mors quorundã dœmonum subsecuta est ex vaticinio Prophetæ: Ecce, inquit, leuem nubẽ conscendet, & mouebuntur simulacra Ægypti ab eius conspectu, & cor Ægypti in eius medio tabescet. Annum verò xij agens, Hierosolymã cum parentibus de more ad diem festũ celebrãdum ꝓficiscitur. Hi verò postea peracto sacro abeũtes, cum puerũ subsequi nõ viderẽt, solicitudine pleni ad templũ redeunt, eumq; doctores sciscitantem offen-

aliás Eutropius.

Augustus Christo nato noluit se dominũ uocari.

Orosius lib.6.c.22.

Mat.5.

Herodes filios suos in Cæsarea laqueo peremit.

Maluit Augustus Herodis esse porcus quàm filius.

Deorum simulacra in Aegypto cecidêre.

Isaiæ.19.

ſendunt, quod maximè adoleſcentem deceret. Supra ætatem enim ſapiebat: quia (vt Euãgeliſta ait) Dei gratia & virtus in illo erat. Parentes deinde benè monentes ſecutus, in patriam reuertitur. Quid verò egerit in hac ætate vſq; ad trigeſimum annum, quo à Ioanne Zachariæ filio aqua baptizatus eſt, dicere prætermittam, cùm non ſolum euangelia & epiſtolæ rebus à ſe optimè ac ſanctiſsimè geſtis plenæ ſint, verumetiam eorum libri, qui ab eius vita, moribus & inſtitutis abhorruêre. Flauius ille Ioſephus, qui lingua Græca antiquitatem iudaicam viginti libris conſcripſit, cum ad Tiberij principis imperium veniſſet, Fuit, inquit, eiſdem temporibus Ieſus vir quidam ſapiens, ſi tamen virum eum nominare fas eſt. Erat enim mirabilium operum effector, ac hominum doctor, eorum maximè, qui quæ vera ſunt, libenter audiũt. hanc ob rem multos tum ex Iudæis, tum ex gentibus ſibi adiunxit: Chriſtus hic erat. Hunc autem cum Pilatus à principibus noſtræ gentis inſtigatus, in crucem agendum cenſuiſſet, non tamen hi deſeruêre, qui eum ab initio dilexerant. Eiſdem præterea die tertio poſt mortem viuus apparuit, quemadmodũ diuinitus inſpirati prophetæ, & hæc et alia de eo innumerabilia miracula futura eſſe prædixêre. Perſeuerat & vſque in hodiernum diem celebre Chriſtianorum nomen ab ipſo ſumptum: perſeuerat & genus. Idem quoque Ioſephus Ioannem Baptiſtam verum prophetã, et ob eam rem ab omnibus in precio habitum, iuſſu Herodis, magni Herodis filij, paulo ante mortem Chriſti cæſum fuiſſe affirmat in caſtello Machærunta, non quod ſibi & regno timeret, vt idem ait, ſed quod Herodiadem Agrippæ ſororem, ac Philippi fratris viri optimi vxorem, inceſtis nuptijs ſibi coniunxerat. Hic eſt ille Ioannes, quo nemo maior inter natos mulierum fuit, Saluatoris noſtri ſententia. Interficitur & Chriſtus verus Dei filius, veritatis, iuſtitiæ, pietatis, religionis aſſertor, anno decimooctauo Tiberij Cæſaris: ætatis verò ſuæ anno trigeſimotertio, & eo magis, quod ei vita propagata eſt ab octauo calendas Ianuarij vſq; ad octauum calendas Aprilis, quo die conceptus in virginis vtero eſt de Spiritu ſancto. Accuſatus à Iudæis, quod ſabbatis non vacaret, ſaluti hominum quouis tempore conſulens: & quod baptiſmum circuncitioni anteferret, & quod abſtinentiam ſui ille carnis auferret: quibus in rebus Iudaicæ religionis ſacramenta conſiſterent. Cædis autem tam nefariæ, etiam cœli ipſi ſigna dedêre. Nam & ſolis tanta defectio facta eſt hora ſexta diei, vt & dies in obſcuram noctem verſus ſit: & Bithynia etiam, licet multum ab Hieroſolymis diſtet, terræmotu concuſſa: & multa Nicænæ vrbis ædificia corruêre: & velum templi quod ſeparabat duo tabernacula ſciſſum: audita & vox ex adyto templi Hieroſolymitani, Tranſmigremus ciues ex his ſedibus. Admonitus Tiberius à Pilato de Chriſti morte ac dogmate, ad ſenatum retulit, cenſuitq; Chriſtum in Deos referendum ac templo honorandum. Fieri id non modò ſenatus vetuit, quod non ad ſe prius, ſed ad Tiberium ſcripſiſſet Pilatus, verumetiam pellendos vrbe tota Chriſtianos cenſuit. Propoſita ſunt accuſatoribus prẽmia, quos Tiberius à tanto ſcelere minis & morte prohibuit. Auctores autem tam nefarij parricidij pœnas dedère. Nam & Iudas laqueo vitam finiuit, & Pilatus maximis calamitatibus vexatus, ſibi manum iniecit: licèt ſint qui ſcribant eum ſceleris pœnituiſſe, ac veniam à Deo meritum. Iudæi autem amiſſa libertate, iuſti ſanguinis meritas pœnas adhuc luunt. Hæc ſunt ferè quæ de vita Chriſti regis ac Pontificis noſtri quàm breuiſsimè ſcribenda cenſui, quo & mihi facilior aditus ad opus mente conceptum daretur, & legentibus gratior fieret lectio, quæ tanquam irriguus fons ab Imperatore Chriſtianorum, in Pontifices Romanos per ordinem vſque ad tempora Xyſti quarti deriuaretur.

Luc. 2.

Antiquitatum lib. 18. cap. 9.

Eodem cap. 10.

aliàs xix.

S. PETRVS APOSTOLVS.

Oſt Chriſti mortem & reſurrectionem, completis iam diebus Pentecoſtes, Spiritum ſanctum accepêre diſcipuli: quo imbuti, varijs linguis res geſtas ſummi Dei locuti ſunt, etſi pleriq; eorum ſine vlla eruditione ſint habiti, maxime verò Petrus & Ioannes. Eorum autem vita ad vtilitatem communem reſpiciebat: nil proprij habebant, quicquid ante pedes eorum ob religionem ponebatur, id totum vel partiebantur inter ſe ad commoda naturæ, vel pauperibus erogabant. Hi verò prouincias partiti ſunt: Thomas Parthos ſortitus eſt, Matthæus Aethiopiam, Bartolomæus Indiam citeriorem, Andreas Scythiam, Ioannes Aſiam, vnde & apud Epheſum commoratus, poſt longos labores & diutinas ſolicitudines è medio ſublatus eſt. Petro autem principi Apoſtolorum Pontus, Galatia, Bithinia, Cappadocia obtigit. Petrus enim natione Galilæus ex Bethſaida ciuitate Ioãnis filius, Andreæ Apoſtoli frater, primus ſedit annis ſeptem in epiſcopali ſede apud Antiochiam Tiberij tempore: qui Auguſti priuignus & hęres, annis viginti tribus variè imperauit. Neq; enim inter malos omninò, neque inter bonos principes numerari poteſt. In homine fuit multa litteratura, & grauis eloquentia: bella per ſe nunquam, ſed per legatos geſsit, tumultus exortos prudenter ſuppreſsit. Multos reges à ſe blanditijs euocatos nunquã remiſit, maximè verò Archelaum Cappadocem, cuius regnum in prouinciam vertit. Multos ſenatores proſcripſit, quoſdam etiam interfecit: magnis quoq; ſupplicijs ab eodem necatur C. Aſinius Gallus orator, Aſinij Pollionis filius. Moritur & Vocienus Mõtanus Narbonenſis orator in Balearibus, eo enim relegatus à Tiberio fuerat. Fratrem quoq; Druſum veneno eius iuſſu necatũ, tradunt hiſtorici. Hac tamen moderatione vſus eſt, vt publicanis quibuſdã & pſidibus prouinciarũ augenda eſſe vectigalia dicentibus, reſpõderit: Boni paſtoris eſſe tondere pecus, non deglubere. Mortuo Tiberio, C. Cæſar cognomento Caligula à caſtrenſi loco ducto, Imperium occupat. Filius enim Druſi Auguſti Cæſaris priuigni, & ipſius Tiberij nepos habebatur, homo omniũ ſceleſtiſsimus. Nil enim vel domi, vel foris ſtrenuè geſtit. Auaritia omnia expilauit: tantæ libidinis fuit, vt etiam ſororibus ſtuprũ intulerit. Tãtæ crudelitatis, vt ſæpius exclamaſſe dicatur, Vtinã populus Rom. vnam ceruicem haberet: exules quoq; omnes interfici iuſsit. Nam cùm vnum ab exilio reuocaſſet, quęreretq; quid potiſsimũ exules optarent, cùm ille imprudẽter reſpondiſſet, mortẽ principis, omnes paſsim ſuſtulit. De conditione temporũ ſuorum ſæpe etiam quæſtus eſt, quod nullis calamitatibus publicis inſignirentur, velut Tiberij tempora, quibus obtrita ferunt ad viginti millia hominum caſu theatri apud Tarracinam. Ita autem Virgilij & Liuij gloriæ inuidit, vt paulum abfuerit, quin eorum ſcripta & imagines ex omnibus bibliothecis amouerit: quorũ alterum, vt nullius ingenij minimæq; doctrinæ: alterũ, vt verboſum in hiſtoria, neglìgentẽq; carpebat. Dicebat Senecã harenam eſſe ſine calce. Præterea Agrippã Herodis regis filium, à Tiberio in carcerem coniectũ, quod Herodẽ accuſauit, liberat: & regẽ Iudæę facit: ipſum aũt Herodem perpetuo exilio Lugdunũ relegat: Seipſum verò in Deos trãsfert: imagines in tẽplo Hieroſolymitano collocat. Poſtremò autem à ſuis tandẽ necatur, Imperij anno tertio, menſe decimo. Duo libelli in ſcriptis eius reperti ſunt: quorũ alteri pugio, alteri gladius pro ſigno erat impreſſus. Ambo lectiſsimorum virorum vtriuſque ordinis ſenatorij & equeſtris nomina & notas continebant morti deſtinatorum. Inuenta eſt & ingens arca variorum venenorum, quibus mox Claudio Cæſare iubente demerſis, infecta maria tradũtur, non ſine magno piſcium interitu, quos eue-

Vocienus Montanus Narbonenſis orator.

Caius filius fuit Germanici Cæſaris et huius Druſi nepos non filius.

euectos in proxima littora pasſim æſtus eiecit. Libuit hominũ mõſtra perſcribere, quo facilius appareret Deum vix potuiſſe tum retineri ab excidio orbis terrarum mundiq; totius, niſi & filium miſiſſet, & Apoſtolos: quorum ſanguine humanum genus Lycaonem imitatum, ab interitu redimeretur. Horum itaq; temporibus fuit Petrus ille, quem his verbis Chriſtus allocutus eſt: Beatus es Simon bar Iona, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui in cælis eſt: & tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam: ac tibi dabo claues regni cæleſtis, poteſtatemq; ligandi & ſoluendi. Is verò omnium diligentiſsimus, vbi Aſiaticas Eccleſias ſatis confirmaſſet, confutatis eorum opinionibus, qui circũciſionem approbabant, ſecundo Claudij anno in Italiam venit.

Matt.16.

S.Petrus quo tempore Romam uenit.

Claudius enim C. Caligulæ patruus, quem nepos in ludibrium reſeruauerat, imperium accipiens, quintus ab Auguſto Britanniam, quam neque ante Iulium Cæſarem, neque poſt eum quiſquam attingere auſus eſt, in deditionem accepit. Orcadas inſulas Romano adiecit imperio: Iudæos tumultuantes Roma expulit, compreſsit & ſeditiones in Iudæa à quibuſdam pſeudoprophetis concitatas. Obtrita etiam ſunt triginta millia Iudæorum in portis Hieroſolymitani templi Azymorũ diebus, Cumano eius iuſſu procurante Iudæam. Laboratum eodem quoq; tempore annonæ caritate vbiq; eſt, Agabo propheta tantam calamitatẽ prædicente. Ab externo hoſte ſecurus, perfecit aquæ ductum, cuius ruinas apud Lateranum cernimus, à Caio inchoatum. Emittere quoq; Fucinum lacum eſt aggreſſus, nõ minus compendij ſpe quàm gloriæ, cum quidam priuato ſumptu emiſſurum ſe polliceretur, ſi ſibi ſiccati agri concederentur. Per tria autem paſſuum millia partim effoſſo monte, partim exciſo, cuniculum ægrè abſoluit poſt vndecim annos, triginta millibus hominum ibi ſine intermiſsione elaborãtibus. Portum quoq; Oſtienſem, quẽ adhuc cũ admiratione intuemur, extruxit, ducto dextra læuaq; brachio ad coercẽdos maris fluctus. Meſſalina vxore conuicta probari interfecta, Agrippinam Germani fratris ſui filiam contra ius faſq; ducit vxorem, à qua poſtea imperij decimoquarto anno boletis veneno illitis necatur. Petrus itaq; Romam caput orbis terrarum tunc venit: & quod hanc ſedem pontificali dignitati cõuenientem cernebat, et huc profectum intellexerat Simonem magum Samaritanum quendam, qui præſtigijs ſuis eo erroris iam deduxerat populum Romanũ, vt Deus crederetur. Romæ enim iam titulum adeptus erat inter duos pontes poſitum, ac Latinis litteris ſic ſcriptũ: Simoni Deo ſancto. Hic dum in Samaria eſſet, tamdiu ſe credere in Chriſtũ ſimulauit, quoad baptiſmum à Philippo vno ex ſeptem diaconis acciperet, quo quidem poſtea in malã partem vtens, multarum hæreſum fundamenta iecit, cũ Selene impudica muliere, quam ſceleris ſociã habuit, prouocare Petrum miraculis morte pueri homo nefarius auſus eſt: quem eius carmine primo mouere viſa ſunt. Verùm cum poſtea nihilominus puer iaceret, in nomine Ieſu Petro iubente ſurrexit. Hãc ob rem indignatus Simon, vidente populo ſe volaturum ex Capitolino monte in Auẽtinum pollicetur, ſi Petrus ſubſequi vellet: ea ratione dignoſci poſſe, vter ipſorũ ſanctior haberetur, & Deo carior. Cũ iam volaret, rogatu Petri ad cœlũ manum tendentis ac rogantis Deũ, ne deludi magicis artibus tantũ populũ ſineret, Simon decidit, ac crus infregit: cuius dolore nõ ita multò poſt Ariciæ mortuus eſt. Nã eo poſt tantã ignominiã delat⁹ à ſuis fuerat. Hinc Simoniaci hęretici originẽ habẽt, q donum Spiritus Sãcti emere ac vendere cõſueuiſſent: quiq; affirmabant creaturã nõ à Deo eſſe, ſed ex ſuperna quadã virtute prouenire. Conuerſus deinde ad propagandũ verbũ Dei Petrus ſermone & exemplo, rogatur à Romanis vt Ioanni cognomento Marco, eius in baptiſmate filio conſcribendi Euangelij negocium tradat. Probata nanque erat eius vita, probati mores. Is enim, vt Hieronymus ait, in Iſrael

Actu.18.

Agabus prophet.

Actu.11.

Actu.8.

De Simone mago.

Simoniaci

Actu.8.

Marcus.

ſacerdotium agens ſecundum carnem Leuita,id eſt,additus vel appoſitus,ad Chriſti fidem conuerſus,in Italia Euangelium ſcripſit,oſtendens quid generi ſuo deberet & Chriſto. Extant eius Euangelia teſtimonio Petri comprobata.Deinde verò in Ægyptum miſſus,vt ait Philo Iudæus ſcriptor egregius,vbi docendo & ſcribendo Alexandrinam Eccleſiam optimè conſtituiſſet, doctrina ac moribus inſignis, viij.Neronis anno Alexandriæ moritur,& ſepelitur, in locumq; demortui Anianus ſufficitur, Anno verò antea moritur & Iacobus, cognomento Iuſtus domini frater.Nam ex Ioſeph & alia vxore natus erat: vel,vt alij volunt, ex ſorore Mariæ Chriſti matris.Hic enim,vt Egeſippus ait, apoſtolorum temporibus vicinus,in vtero matris ſanctus fuit,vinum & ſiceram nõ bibit,nil carnis deguſtauit vnquam, intonſus,nec balneo,nec vnguento vſus eſt,veſtibus lineis tantummodo indutus. Sancta ſanctorum ingreſſus,ita aſsiduè flexis genibus pro ſalute populi orabat, vt eius genua camelorum more occalluerint. Verùm abeunte ex Iudæa Feſto ipſius prouinciæ gubernatore,priuſquam ei Albinus ſuccederet,pontifex Ananus Anani filius,compellens publice Iacobum Chriſtum Dei filium negare,recuſantem lapidibus obrui iuſsit:qui cum præceps de pinna templi deiectus eſſet,ſemiuiuus adhuc,et manus ad cœlum tendens pro perſecutoribus oraret,fuſte,quo fullones vtũtur,tandem necatur.Refert autem Ioſephus hunc tãtæ ſanctitatis fuiſſe, vt propter eius necem publicè creditũ ſit, Hieroſolymam eſſe ſubuerſam.Hic eſt ille Iacobus, cui Dominus poſt reſurrectionem apparuit, cuique panem benedicens ac frangens dixit,mi frater,comede panem tuum,quia filius hominis è morte reſurrexit. Annis verò triginta Hieroſolymitanæ eccleſiæ præfuit,id eſt,vſque ad ſeptimum Neronis annum.Cuius ſepulchrum iuxta templum vnde deiectus fuerat, cum titulo,Hadriani temporibus adhuc extabat.Mortuum quoque Barnabam Cyprium, qui Ioſeph Leuites cognominatus eſt,ante Petri martyrium conſtat. Hic enim cũ Paulo gentium Apoſtolus electus,vnam tantum epiſtolam ad Eccleſiam pertinentem conſcripſit,licet ea quoque inter apocryphas ſcripturas habeatur.Diſſentiens item à Paulo ob Marcum diſcipulum,in Cyprum proficiſcitur Marco comite:vbi Chriſti fidem prædicans,martyrio coronatur. Paulus autem qui antea Saulus dicebatur, ex tribu Beniamin & oppido Iudææ Giſcalis originem ducebat: quo à Romanis bello capto, cum parentibus ſuis Tarſum Ciliciæ commigrauit: inde Hieroſolymã ob ſtudia legis miſſus,à Gamaliele viro doctiſsimo eruditur. Acceptis deinde epiſtolis à Pontifice templi,eos perſequens, qui Chriſtum verum Deũ eſſe profiterentur,Stephani protomartyris neci interfuit.At verò cùm Damaſcum pergeret,Spiritu diuino ad fidem compulſus,vas electionis vocari meruit:noměq; à Paulo proconſule Cypri accepit, quem prædicatione ad fidem redegerat. Vna deinde cum Barnaba multis vrbibus peragratis, Hieroſolymam rediens, à Petro, Ioannẽ, Iacoboq; gentium Apoſtolus eligitur. Hic autem poſt Chriſti mortem anno vigeſimo quinto,id eſt, Neroniani Imperij ſecundo, eodem tempore quo Feſtus procurator Iudææ Felici ſucceſsit, Romã vinctus, Ariſtarcho concaptiuo comitante, vt ciuis Romanus mittitur: vbi biennio in ſatis libera cuſtodia manens, cum Iudæis quotidie diſputabat.Dimiſſus tandem à Nerone & pręedicauit multa, & ſcripſit.Extãt eius decem ac quatuor epiſtolæ:ad Romanos vna,ad Corinthios duæ,ad Galatas vna,ad Epheſios vna,ad Philippẽſes vna,ad Coloſſenſes i.ad Theſſalonicẽſes ij.ad Timothæũ ij.vna ad Titũ,ad Philemonẽ altera: quæ ad Hebræos eius nomine fertur,incerta habebatur propter ſtyli ſermoniſq; differentiã. Erant etiam olim, qui hanc & Lucæ,& Barnabæ,& Clementi aſſcriberent. Scripſit & Petrus duas epiſtolas, quæ canonicæ nominantur. Secunda à pleriſque eius eſſe negatur, quod à ſtylo primæ diſsideat. Verùm quia pluribus intentus eſſe non poterat,

Iacobus Domini frater.

Ioſephus anti.lib. 20.ca.16.

Hiero.ex euangelio ſecundum Hebræos.

Barnab. Actu.4. Actu.13. Actu.15.

Paulus Apoſto. Actu.7. Actu.9.

Gala.2.

Actu.27.

Paul.quot. Epiſtolæ Actu.28. Petri epiſtolæ.

poterat, cùm orationi & prædicationi vacaret, duos Episcopos ordinauit, Linum scilicet & Cletum, qui sacerdotale ministerium Romano populo, & aduenis bene sentientibus exhiberent. His rebus intentus vir sanctissimus, tantum nominis sibi apud omnes comparauerat, vt iam ferè pro Deo coleretur. Hanc ob rem indignatus Nero, mortem hominis quærere: vnde Petrus monentibus amicis ad declinandam inuidiam & iram Principis, via Appia ab vrbe discedens, ad primum lapidem Christo, vt verbis Egesippi vtar, fit obuiam, quem quidem adorans rogat, Domine quò vadis? Tum Christus: Romam iterum crucifigi. Extat sacellum eo in loco, vbi hæc verba sunt habita. Tum Petrus de martyrio suijpsius dictum existimans, quod in se Christus passurus videretur, ad vrbem redijt. ac statim Clementem Episcopum consecrat, eiq; cathedram & Ecclesiam Dei commendat his verbis: Eandem ego tibi potestatem ligandi & absoluẽdi trado, quam mihi Christus reliquit: spretis ac contemptis rebus omnibus, tum corporis, tum fortunę, oratione & prædicatione saluti hominum, vt bonum pastorem decet, consule. Cùm hæc autem ita disposuisset, non multò post vnà cum Paulo iussu Neronis necatur, vltimo eius anno, diuersis tamen cruciatibus. Petrus enim cruci affigitur capite in terram verso, eleuatisque in sublime pedibus: ita enim voluit: quod diceret se indignum esse, qui mortem Saluatoris imitaretur. Sepultus est autem in Vaticano via Aurelia secus hortos Neronis non longe à via triumphali, quæ ad Apollinis templum ducit. Sedit autem annis xxv. Paulus verò eodem die capite mulctatus, funeratur via Ostiensi, anno post mortem Christi trigesimo septimo. Hoc idem approbat Caius Historicus in Proculum quendam Cataphrygum disputans: Ego, inquit, trophæa Apostolorum habeo quæ ostendam: siue enim via Regali pergas, quæ ad vaticanum ducit, siue Ostiensi trophæa eorum inuenies, qui hanc stabiliuere Ecclesiam: duo certè fuêre, Petrus & Paulus. Præterea verò in ijsdem Neronianis hortis multi cineres Sanctorum martyrum reconditi sunt. Nam cùm incendium tempore Neronis à cliuo Scauri ad Esquilias vsq; sex diebus vagatum, multas fortunas ciuium consumpsisset, ac omnis culpa principi asscriberetur, ipse, vt ait Cornelius Tacitus, abolendo rumori intentus, falsos testes subornauit, qui id factum à Christianis causarentur. Vnde tot capti & interfecti sunt, vt ex eorum cadaueribus per aliquot noctes lumina continuata dicantur. Sunt tamen qui dicant illud incendium ab eo excitatum fuisse, vel vt Troiæ ardentis similitudinem cerneret, vel offensus deformitate veterum ædificiorum, & angustijs flexibilibusq; vicorum, homo libidinosus, intemperans, sæuus, & auunculo Caligula omnibus in rebus nequior ac scelerator. Nam & magnam partem senatus interfecit, & turpiter in scena videntibus omnibus cecinit ac saltauit. Tantæ præterea luxuriæ fuit, vt frigidis lauaretur vnguentis, retibusq; aureis piscaretur, quæ attrahere funibus purpureis consueuerat. Hæc omnia vitia principio Imperij sui ita occultauit, bonam spem omnibus præ se ferret. Nam cum admoneretur, vt in supplicio cuiusdam capite damnati ex more subscriberet, Quam vellem, inquit, nescire literas. Splendidè tamẽ cum in vrbe, tum foris ædificauit. Nam & thermas suo nomine Romæ, & domũ aureã, & porticũ trium milium passuum mira celebritate perfecit: & portũ Antij quem ego nuper mira cũ voluptate inspexi, sumptuosissimis operis extruxit. Ad sæuitiã eius redeo, qua in Senecã pręceptorem, in M. Annęum Lucanũ poëtam egregiũ, in matrẽ Agrippinã, in vxorẽ Octauiam, in Cornutũ philosophum præceptorẽ Persij, quem in exiliũ egit; in Pisonẽ, in omnes deniq;, qui aliquo in precio apud ciues suos erant, vsus est. Tandem verò populi Rom. iram & odium ita in se concitauit, vt ad pœnas quæsitus quamdiligentissimè sit. Quæ tales profectò erant, vt vinctus in publicum sub furca duceretur, & virgis vsq; ad necem cæsus, in Tiberim proijcere-

Li. 3. ca. 2.

Verba Petri ad Clementem.

Incendium tempore Neronis Libro 15

ceretur. Verum is fugiens ad quartum militarium, in suburbano liberti sui inter Salariam & Nomentanam viam semetipsum interfecit, ætatis suæ anno trigesimo secundo Imperij vero decimoquarto.

IN VITAM B. PETRI APOSTOLI, ET QVATTVOR *sequentium Pontificum Annotationes.*

B. Platina, qui ante nonagesimum annum in urbe uixit, sub Xysto Papa IIII. (à quo bibliothecæ Pontificiæ, quàm in Vaticano magna librorum copia instructam restituerat, præfectus fuit) uitas Romanorum Pontificum scribere aggressus, Damasum Papam, qui à Petro Apostolo initium faciens, opus usq; ad sua tempora perduxit, & qui eum suppleuerunt, auctores est sequutus. Hi fuêre Anastasius Monachus, & S. R. E. bibliotecarius, id est cancellarius, qui à Damaso ipso usq; ad Nicolaum Primum scripsit. Guillelmus alter Apostolicæ sedis bibliothecarius, qui ab Hadriano II. usq; ad Alexandrum II. & Pandulphus Pisanus, qui à Gregorio VII. usque ad Honorium II. easdem uitas persecuti sunt. Martinus Polonus ordinis Cisterciensis à beato Petro incipiens, usq; ad Honoriũ IV. uitarũ opus edidit. Ex cuius libro, quæ ab Innocentio II. usq; ad Honoriũ IV. Damaso adiecta fuêre, excerpta sunt. Quæ post eundem Honorium, usq; ad eundem Vrbanum IV. pertinent Theodoricus à Hiem Germanus, qui diuturni schismatis tempore uixit, & de eo egregium uolumen composuit, & alij quidam collegêre. Qui deinceps ab Vrbano VI. usq; ad Martinum V. (eo enim usq; uitarum liber, qui sub Damasi nomine circumfertur, perductus est) memoriæ prodiderint, incompertum est. Ex his igitur omnibus auctoribus, adiuncto fratre Ptolemæo Lucensi ordinis Prædicatorum, qui sub Bonifacio VIII. Romanorum Pontificum res gestas insigni opere conscripsit, Platina quæ de Pontificum actis usq; ad Eugenium IIII. concinnauit, ad uerbum ferè, stylo paululum elaboratiore, assumpsit. Quibus externa & profana ex alijs scriptoribus interponens, opus illud, quod de Romanorum Pontificum uitis nuncupauit, constituit. Ab Eugenio deinde usq; ad Paulum II. quo in Pontifice operi finem imponit, quæ uidere potuit, uel ab ijs, qui uiderũt, audiuit, monumẽtis tradidit literarum. Vir fuit pro temporum conditione satis diligens & eruditus. Cæterum, cùm in quibusdam rebus ab eo dissentiam (posterior enim hominum diligentia, multa quæ ante parum comperta fuerunt, inuenit) breuissimè omnia singulis in locis suggeram, de quibus mihi cum eo non admodum conuenit, quo rerum ipsarum clarior cognitio habeatur.

Atq; ante omnia à prima quinque Pontificum successione, de qua maxima, tum inter Græcos, & Latinos: tum inter Latinos ipsos controuersia est, scribendi initium faciam, cùm res sit meo iudicio necessaria, & cognitu non indigna. Hanc porro quæstionem accuratè in libro, quem de rebus gestis Romanorum Pontificum ædidi, accuratius uerò, & latius in historia Ecclesiastica tractaui, & quæ dixi multis argumentis, & ueterum scriptorum sententijs confirmaui. Cuius tractationis summa, quam nunc breuitatis causa sine rationibus, argumentis, & auctoritatibus ipsis, referam, hæc est. Petrum Apostolum post Christi Mortem annos xxxiiij. menses iij. & dies aliquot uixisse censeo. Si enim Christus xix. anno Tib. Cæsaris, ætatis suæ xxxiij. mense iij. olympiadis ccij. quarto, Galba & Sylla consulibus, ut in fastorum commentarijs probaui, cruci affixus est: & Petrus nouissimo Neronis anno, Christi uerò lxix. Auso & Capitono consulibus (ut D. Hieronymus & Damasus tradunt) occisus, profectò id, quod dixi omnino necesse est, totidem enim anni interiacent. Ex his nouem primis, usq; ad initium secundi anni Imperij Claudij, Petrum Iudæa nunquam excessisse, ex actis Apostolorum, & Pauli Epistola ad Galatas apertissimè constat, idem in Chronico refert Eusebius, & ego alibi multis rationibus probaui. Si igitur, ut inter omnes auctores conuenit, secundo Imperij Claudij anno (is decimus fuit à passione Christi) ex Agrippæ uinculis diuinitus liberatus Romam uenit, illud certè necessarium uidetur, cum ante ad urbem aduentum, Antiochiæ septem annis non sedisse, cùm antè ex Iudæa nunquam discesserit, sed hanc eius Antiochenam cathedram alio tempore fuisse. Quam rem ex uetustissimorum auctorum testimonio sic constitui. Decimo post Christi passionem anno, qui adhuc secundus erat Imperij Claudij, quanquam in fine, Petrus post annuam prædicationem, quàm ex carcere liberatus ad urbem peregrinãdo fecit, Romam xiiij. Kal. Februarij primum ingressus est. Vnde ea etiam die cathedra sancti Petri Romanæ solennitas recens est restituta: à quo tempore usque ad illius obitum anni plus minus xxiiij. intersunt, quibus, & si eum Romæ sedisse ueteres scribant, non tamen propterea sequitur ipsum semper in urbe commoratum esse. Nam septimo Claudij anno, quarto uerò eius ad urbem aduentus, postquam Simone Mago extincto, Romanam Ecclesiam constituisset, edicto Claudiano, quo Iudæi pulsi sunt, Roma exire coactus (nullum enim adhuc inter Iudæos, & Christianos discrimen noscebatur) Hierosolyma reuersus est, Agrippa, cuius metu ex Iudæa aufugerat, iam mortuo. Ibi concilio Apostolorum de abroganda circuncisione, & morti beatissimæ Virginis interfuit. Inde Antiochiam, relicto Hierosolymis Iacobo Apostolo, profectus, septem ibidem annis, usq; ad Claudij obitum, & Neronis Imperium permansit. Cuius Imperij ini

rij initio Romam cum Marco Euangelista reuersus, Romanam dilabentem reparauit Ecclesiam, Linum Cletum, in chorepiscopos siue coadiutores suos instituit, duas epistolas scripsit, Marcum, ut Euangelium scriberet, monuit. Peregrinatione deinde per uniuersam ferè Europam suscepta, Romam, Nerone in Christianos tanquam publici incendij auctores desæuiente, cum Apostolo Paulo rediens, nouißimo eius imperij anno, cùm Clementem Episcopum Romanum, post se futurum delegisset, III. Kal. Iulij Martyrium crucis passus est, xxiiij. anno, mense V. & die xij. postquam primum sub Claudio in Vrbem uenerat. Hæc ego ex actis Apostolorum, epist. Pauli ad Gal. cap. 1. & 2. item Dionysio Corinthiorum episcopo, & Caio antiquo scriptore apud Eusebium lib. 2. cap. 25. historiæ Ecclesiasticæ, Iustino in Apologia ad Imp. Antoninum Pium, Ireneo lib. 3. cap. 1. & 3. Tertulliano pluribus in locis, Origene tomo 3. in Genesin, Eusebio Cæsariense libro 2. cap. 25. & in chronico Damaso in uitis quattuor Pontificum Petri, Lini, Clementis & Cleti, Hieronymo in libris de uitis illustribus in martyrologio & contra Iouinianum Epiphaniæ libro 1. Tomo 2. Genesis 27. Lactantio lib. 4. cap. 2. Orosio lib. 7. cap. 6 & alijs uetustis auctoribus collegi.

S. LINVS.

Inus natione Tuscus, patre Herculaneo, ab vltimo Neronis anno vsque ad Vespasiani tempora peruenit: à consulatu Saturnini & Scipionis vsq; ad Capitonem & Rufum consules. *2. Pont.*

Hoc autem interuallo imperârunt, sed breui tempore, Galba, Otho, Vitellius. Galba enim vir antiquissimæ nobilitatis in Hiberia imperator à militibus creatus, vbi Neronis mortem comperit, Romam confestim venit. Verum cum omnes auaritia ac segnitia offenderet, insidijs Othonis Romæ ad lacum Curtij iugulatur, septimo imperij sui mense, cum Pisone nobilissimo adolescente, quem in filium per adoptionem susceperat. Vir certè fuit vita priuata insignis militaribus ac domesticis in rebus. Sæpe tamen consul, sæpe proconsul, frequenter dux fuit grauissimis bellis. Hunc vt laudem, facit M. Fabij Quintiliani doctrina, quem secum Galba ex Hispania Romam duxit. Otho verò materno genere quàm paterno nobilior, vita priuata, mollis, quippe qui Neronis familiaris fuerat, inter tumultus, vt dixi, cædesque inuasit imperium. Cum autem ciuile bellum contra Vitellium in Germania imperatorem creatum molitus, tribus leuibus prœlijs superior fuisset, vno ad Alpes, alio apud Placentiam, tertio ad Castorem, quarto apud Bebriacum superatur: vnde rerum desperatione sibimet manum iniecit, imperij sui mense tertio. At Vitellius familia magis honorata quàm nobili Romam veniens, ac imperio potitus, in omnem nequitiam, sæuitiam & ingluuiem prolapsus est. Nam tantæ voracitatis fuit, vt sæpius in die comederet, & vna cœna suo iussu duo milia piscium, & septem millia auium apposita sint. Verum vbi comperit Vespasianum apud Iudæam Palæstinæ ab exercitu Imperatorem creatum, cum legionibus aduentare, primum deponere Imperium constituit: postea verò quibusdam animatus, sumptis armis, Sabinum Vespasiani fratrem cum Flauianis in Capitolium compulit: quo quidem succenso omnes concremati sunt. Quare superueniente Vespasiano, cum nullum veniæ locum sibi reliquisset, è cella palatij, in qua delituerat, turpissimè tractus per viam sacram, nudus ad scalas gemonias ducitur, vbi excarnificatus in Tiberim proijcitur.

Galba imperator. *Otho imperator.*

Hoc itaque tempore Linus fuit Petri successor. Sunt qui hunc locum Clementi asscribant, & Linum ac Cletum prætermittant, quos non solum historia, verumetiam Hieronymi auctoritas reprehendit. Quartus, inquit, post Petrum Romæ episcopus Clemens fuit: siquidem Linus secundus, Cletus tertius sunt habiti, tametsi Latinorum plerique post Petrum statim Clementem numerent: quem certè constat (tantæ modestię fuit) coëgisse Linũ ac Cletũ ante se munus Pontificatus obire, ne posteris hæc principatus ambitio perniciosi exẽpli haberetur: licet eidẽ Petrus, quasi ex testamento successionis locum tradiderit. Linus vero ex mandato Petri constituit, ne qua mulier, nisi velato capite, templum ingrederetur. Præterea verò

ex sacris ordinibus bis in vrbe habitis, presbyteros decẽ et octo episcopos, xi. creat. Scripsit & res gestas Petri, maximè verò eius contentionem cum Simone mago. Huius autem temporibus fuit Philo Iudæus natione Alexandrinus, qui multa ita eleganter & grauiter scripsit, vt dictum merito sit, aut Plato Philonem sequitur, aut Platonem Philo. Is autem sua doctrina & elegantia, Appionis temeritatem cõtra Iudæos ab Alexandrinis missam compescuit. Romæ vero imperante Claudio, consuetudinem cum Petro habuit. Inde multa de laudibus Christianorum conscripsit. Iosephus quoq; Mathathiæ filius, & Hierosolymis sacerdos à Vespasiano captus, ac cũ Tito filio tantisper relictus, donec Hierosolymæ caperentur, Romam veniens, Iudaicæ captiuitatis libros septem patri ac filio obtulit, Lini Pontificatu, qui etiam in bibliothecam publicam repositi sunt, & auctor ipse ob ingenij gloriã statua ac meritò certe, donatus est. Scripsit & alios xxiij. antiquitatum libros, à principio mundi vsque ad xiiij. Domitiani Cæsaris annum. Linus autem cum sanctitate & moribus in precio haberetur, dæmones fugaret, & mortuos in vitã reduceret, à Saturnino consule, cuius filiam à dęmonibus liberauerat, capitali supplicio afficitur: sepeliturq; in Vaticano iuxta Petri corpus die xi. Calendas Octobris, cũ sedisset in pontificatu annos vndecim, menses tres, dies xij. Sunt qui scribant Gregorium episcopum Ostiensem corpus sanctissimi Pontificis Ostiam ex voto transtulisse, & in templo diui Laurentij magnificè collocasse.

Iosephus Matathiæ filius.

S. CLETVS.

Letus patria Romanus, de regione Vicopatritij, patre Aemiliano, adhortante Clemente pontificatus onus inuitus suscepit, licet doctrina, moribus, & dignitate plurimum apud suos valeret. Fuit autem temporibus Vespasiani & Titi, à consulatu Vespasiani septimo & Domitiani quinto, vsque ad Domitianum & Rufum consules, vt Damasus scribit.

3. Pont.

Vespasianus enim, vt antea dixi, Vitellio successit, bellumq́, Iudaicum biennio ante protractum, Tito filio commendauit, quod quidem biennio pòst constantissimè absoluit. Nam capta Iudæa, euersis Hierosolymis, temploq; solo æquato, ad DC. millia hominum interfecta referuntur: licet Iosephus Iudæus eo bello captus ac vita donatus, quod & mortem Neronis, & Vespasianum Imperatorem breui futurum prædixerat, vndecies centena millia ferro ac fame eo bello perijsse scribat: captaque ad centum millia, ac publicè venundata. Nec id verò dissonum videri, cum referat Azymorum dies tum fuisse, quo tempore ex omni Iudæa Hierosolymam tanquam in publicum carcerem: tum vel maximè die Phase, quo Christum occiderunt, sunt profecti, daturi pœnas, & frequentis contra populum Romanum defectionis, & sceleris atque perfidiæ, qua Christum innocentem peremêre. Deuictis itaque Iudæis, triumphàrunt pater & filius, eodem curru vecti, subsequente Domitiano equo albo insidente. Extant adhuc in via noua huius triumphi monimenta: apparent insculpta candelabra, apparent tabulæ veteris legis è templo ablatæ, et in triumphum ductę, hac etiam in victos humanitate vsus, vt omnes qui ex familia Dauid superfuissent, velut ex regia stirpe conquisitos in precio habuerit. Idem quoq; imperio semper modestissime vsus est. Tantę enim lenitatis & clementiæ fuit, vt reos etiam maiestatis, verbis tantum castigatos dimitteret: petulantium & loquacium dicta contemneret, offensarum & inimicitiarũ immemor. Colligendarum tamen pecuniarum nimium studiosus habitus est, licet ex alieno non raperet, eis denique pecunijs ad liberalitatem & magnificentiã vteretur. Nam & templum Pacis foro proximum diui Claudij cœptum perfecit, & am-

& amphitheatrũ, cuius partem cum admiratione adhuc cernimus, inchoauit. Virtutem autem Titi filij tanti semper fecit, vt tumultuantibus quibusdã ob cupiditatem imperãdi dixerit, Aut neminem, aut filium Imperio potiturum: & meritò quidem, cum ob virtutem & integritatem animi, Titus amor & deliciæ humani generis haberetur. Nam & eloquentissimus in pace, & fortissimus in bello, & clementissimus in delinquentes est habitus: ita comis & liberalis, vt nulli quicquam negaret. Hoc cum reprehenderent amici, respondisse fertur, Neminem à vultu principis tristem discedere oportet. Addidit & illud, recordatus quod nihil cuiquam muneris dedisset, amici, diem perdidi. Nemo ante se magnificentia maior fuit, absoluto atq; dedicato amphitheatro, thermisq; edita venatione ferarum quinq; millium. Reuocauit etiam ab exilio Musonium Rufum philosophum insignem, & Asconij Pædiani viri doctissimi familiaritate delectatus est. Perijt autem anno imperij sui secundo: delatusq; ad sepulcrum est publico luctu, ac si parente orbati omnes essent.

Sunt autem qui scribant, anno secundo Vespasiani qui annis decem imperium obtinuit, Cletum Lino successisse. Vtcunq; sit, constat Cletum virum optimum ac sanctissimum fuisse, nihilq; prætermisisse, quod ad augendam ecclesiam Dei pertineret. Huius autem temporibus fuit Lucas medicus Antiochensis, Græci sermonis apprimè doctus, Pauli Apostoli imitator, & omnis peregrinationis eius comes ac socius. Scripsit autem euangelium, quod à Paulo laudatur. Vnde meritò Euangelium illud suum esse Paulus dicit. Apostolorum verò res gestas, quemadmodum viderat, conscripsit. Vixit annos octoginta quattuor, vxorem non habens in Bithynia, sepultus est Constantinopoli: ad quam vrbem xx. Constantij anno eius ossa cum reliquijs Andreæ Apostoli de Achaia translata sunt. Philippus quoque eadẽ tempestate ex Scythia, quam viginti annis in fide, exemplo, prædicatione retinuit, in Asiam rediens, Hieropoli moritur. Cletus autem cum ecclesiam Dei optimè pro tempore constituisset, redactis in ordinem ex mandato Petri vigintiquinq; presbyteris, sub Domitiano martyrio coronatur, ac sepelitur apud beati Petri corpus in Vaticano, quinto Kalen. Maij. Affecti & alij multi martyrio, inter quos est habita & Flauia Domicilla, Flauij Clementis consulis ex sorore neptis, in insulam Pontiã relegata, quia Christianam se fassa est. Sedit autem Cletus annis xij. mense vno, diebus xj. Sedes autem huius morte diebus viginti vacat.

S. CLEMENS I.

Lemens patria Romanus de regione Cælij montis, patre Faustino, Domitiani temporibus fuit: qui ab Augusto nonus Tito successit. *4. Pont.*

Domitianus Tito successit.

Neroni aut Caligulæ similior quàm patri Vespasiano aut fratri: moderatior tamen primis annis est habitus. Mox in ingentia vitia prorupit: libidinis, desidiæ, iracundiæ, crudelitatis, quibus criminibus tantum odij in se concitauit, vt penè patris ac fratris nomen aboleuerit. Multos autem ex nobilitate interfecit, plerosque in exilium misit, eoq; in loco truncari iussit. Tantæ vero desidiæ fuit, vt in cubiculo solus muscas præ acuto stylo configeret. vnde quidam prodiens interrogatus: esset ne quispiam cum Cæsare? respondit per iocum, Ne musca quidem. Eo præterea dementiæ & iactantiæ venit, vt se dominum ac Deum vocari, scribi, coliq; iusserit. Hic autem secundus post Neronem Christianos persequitur. Exquiri quoque quæstionibus & tormentis genus Dauid inter Iudęos mandauit, conquisitũq; funditùs perdi ac deleri. Tandẽ verò diuina superueniente vltione, in palatio à suis interficitur anno imperij decimoquinto. Huius vero cadauer per vespillones delatũ ignominiose sepelitur. Philix enim in suburbano suo Latinà via illud funerauit.

Clemens autem quartus, vt dixi, tùm erat Romæ post Petrum episcopus. Nam Linus secūdus est habitus, tertius Cletus, tametsi plerique Latinorum secundū post Petrum putauerint Clementem fuisse: quod etiam epistola ad Iacobum Hierosolymitanum episcopum plane significat: Simon Petrus vbi finem vitę suę adesse sensit, in corona fratrum positus, apprehensa manu mea, hunc, inquit, vrbis Episcopū constituo, qui mihi in rebus omnibus posteaquam Romam veni, comes fuit. Subterfugiebam ego tantum onus. tum ille, tibi tantummodo consules, populum Dei in fluctibus ambulantem deseres, cum periclitanti subuenire possis? Verum hic omniū modestissimus, vt dixi, Linum & Cletum spōte sibi in tanto honore prætulit. Scripsit idem Romanæ Ecclesiæ nomine ad Corinthios epistolā quidē perutilem, nec characteri epistolæ differentem, quæ sub Pauli nomine ad Hebræos fertur. Legitur hæc publicè à nonnullis: extat & secunda eius nomine, quam veteres non adeo probârunt. Disputationem quoque Petri & Appionis, longo sermone ab eodem conscriptam, Eusebius in tertio historiæ suæ volumine coarguit. Peruenisse aūt ad hæc vsque tempora Ioannem Apostolorum constat, Zebedæi filium, Iacobi fratrem. Hic verò omnium nouissimus Euangelium scripsit, ac ea cōfirmauit, quæ à Matthæo, Marco, Luca conscripta fuerant. Ferunt & id ob eam rem à Ioanne postremo factū, quo Ebionitarum dogma cōsurgens infringeret, qui asserebāt & impudenter quidem, Christum ante Mariam nō fuisse: eius enim diuinā naturam Ioannes explicat. Scripsit & alia multa, tū vero Apocalypsim, relegatus à Domitiano in Patmos insulam, quo postea interempto, & actis eius ob nimiam crudelitatem à senatu rescissis, imperāte Nerua Ephesum rediit: ibique vsque ad Traianū principem consilio & scriptis Ecclesias Asiæ sustentans, senio confectus, sexagesimo octauo post passionem Christi anno in domino quieuit. Clemens aūt pietate, religione, doctrina multos ad fidem Christi quotidie traducebat. Quamobrem P. Tarquinius sacrorum princeps cum Mamertino vrbis præfecto Traianū in Christianos concitat. Cuius Imperio in insulam Clemēs deportatur: vbi ad duo millia Christianorum ad secanda marmora damnatorum inuenit. Dum ibi verò aquæ penuria laboraretur, quam sexto milliario repetebant, Clemens collem haud longè positum conscendens, agnum vidit, sub cuius dextro pede fons diuinitus abundātem aquam scaturiebat, qua quidem & recreati omēs sunt, & multi ad fidem Christi conuersi. Hanc ob rem motus Traianus satellitibus suis quosdā mittit, qui Clementem in mare proiicerent, alligata ad collum ancora, cuius sacratissimum corpus non ita multò pòst ad littus delatum est: atque eo loci sepultum extructo templo, vnde fons diuinitùs emanauerat. Hoc autem factum narrāt xix. Kal. Decembris, anno tertio Traiani principis. Sedem vero Petri retinens annis nouem, mensibus duobus, diebus decem, & regiones septem notariis diuisit, qui diligenter res gestas martyrum scriberent: & habitis quoque de more sacris ordinibus Decembri mense, presbytero decem, diaconos duos, episcopos quindecim creat. Eius autem in morte dies xxij. sedes vacat.

Ioannes quando suū Euangeliū scripserit.

ANNOTAT.

Si S. Clemens Papa, & martyr post Petri mortem episcopatum Romanum suscipiens, sedit annos ix. menses iiij. & dies xxvi. ut in Damasi libro, ex cōsulatum ordine elicitur, Idemque Eusebius in annorū numero cōfirmat, illud profectò necesse est, eum non sub Traiano, ut Platina tradit, sed sub Vespasiano relegatum esse. Quum præfectus Vrbi Christianis tanquam Iudaizantibus parum tunc æquus fuisset, nam Vespasianum Augustum aliquid iis molestiæ intulisse, non memini me legisse. obiit autem auctore Damaso, Vespasiano Augusto vij. & tito Cæsare v. consulibus. Is fuit annus imperij Vespasiani octauus.

Clementis uerò Pōtificatus mense tertio, ix. Kal. Octobris, eodē quo Petrus anno, Linus Chorepiscopus siue

Petri

petri in Episcopatu Romano coadiutor interfectus est, sacerdotij sui anno xij. mense iiij. ut auctor est Damasus.

Clementi porrò, in exilio uita functo, Cletus chorepiscopus, siue coadiutor alter ei superstes, anno salutis lxxvij. sub Vespasiano Imperatore successit, seditq; ut ex Damasi consulatibus, & fastis intelligitur, annos vi. menses v. & dies iij. Post cuius mortem, septimo uacantis sedis die, iiij. nonas Maij, anno Christi xxcuij. imperij Domitiani secundo, Anacletus Romanā sedem obtinuit, seditq; annos xij. menses ij. & dies x. Hæc ex Damaso in horum Pontificum uitis, Ioanne Papa III. in quadam epistola decretali ad episcopos Germaniæ & Galliarum & fastis consularibus.

Qua ratione fit, ut nullo pacto audiendi sunt auctores, quidam tam Græci, quàm Latini, qui Cletū cum Anacleto confundunt, quum tam ex Damaso, quàm ex ecclesiastica traditione quam omnibus scriptoribus, hac in re præpono, manifestè liqueat, Cletum ab Anacleto nomine, Patre, Patria, rebus gestis, mortis tempore, & die diuersum esse. Ille .n. fuit natione Romanus, Aemiliani filius, sub Vespasiano creatus, & initio imperij Domitiani VI. Kal. Maij occisus: hic uero natione Græcus, patria Athenienſis, patre Antiocho, & nouißimis Domitiani temporibus III. Idus Iulij interfectus, utriusq; etiam tanquam diuersi festum diem sancta Mater Ecclesia adhuc diuersum celebrat.

S. ANACLETVS I.

ANacletus natione Græcus, patria Athenienſis, Antiocho patre natus, Clementi succedit, Neruæ Traiani temporibus. Nerua enim moderatæ vitæ, tum publicæ, tum priuatę princeps, æquissimum se atq; vtilem reip. præstitit. Præterea verò eius opera ex senatus decreto Domitiani acta abrogata sunt, vnde multi ab exilio rediêre. Pleriq; verò bona sua, quibus antea spoliati fuerāt, huius beneficio recepêre. At Nerua cum iam senio premeretur, & mors instaret, reip. cauens, Traianum principem in filium per adoptionem accipiens, secundo & septuagesimo ætatis anno moritur, Imperij verò sui anno primo & mense quarto. *5. Pont.* *Nerua Imperator.*

Nerua itaq; Traianus, genere Hispanus, cognomēto Crinitus, imperium accipiens, militari gloria, vrbanitate, & moderatione omnes principes superauit. Nam fines imperij longè & latè diffudit, Germaniam Transrhenanam in pristinum statum reduxit, Daciam & multas trans Danubiū gentes imperio Romano subegit, Parthos recepit, Albanis regem dedit, trans Euphratem & Tigrim prouincias fecit, Armeniam, Assyriam, Mesopotamiam, Seleuciam, Ctesiphontem, Babylona vicit & tenuit, vsq; ad Indiæ fines, & mare rubrum accessit, in quo etiam classem constituit, qua Indiæ fines vastaret.

Anacletus aūt institutis & moribus Ecclesiam Romanā cōfirmaturus, cōstituit ne præsul, néue clerici barbam vel comam nutrirēt, néue episcopus à paucioribus quàm à tribus episcopis ordinaretur: vtq; clerici publicè, non priuatim, ad sacros ordines asciscerentur. Omnibus quoq; fidelibus præcepit, vt peracta cōsecratione cōmunicarent, qui verò nollent, è sacris ædibus eliminarentur. Augebatur hac ratione mirum in modū Christiana resp. Quare Traianus veritus ne quid detrimenti Romanū imperium inde caperet, tertiam persecutionem in Christianos concessit, qua quidē multi interempti sunt: maximè verò Ignatius, Antiochenę Ecclesię tertius post Petrū episcopus, qui captus & dānatus ad bestias, dū Romam à satellitibus traheretur, quos decem leopardos vocat, omnes Christianos in itinere oratione vel litteris in fide cōfirmabat: Sic inquiens, vt Iesum Christum inueniā, ignis, crux, bestiæ, cōfractio ossium, & totius corporis contentio, & tormenta diaboli in me veniant, dummodo Christo fruar. Cum aūt iam audiret leonū rugitum, frumētum sum, inquit, dentibus bestiarū molar, vt panis mundus inueniar. Moritur autē vndecimo Traiani anno, eiusq; reliquiæ Antiochiæ iacent extra portam Daphniticam. At verò Plinius Secundus, qui tum prouinciā gubernabat, misericordia ob multitudinē interemptorum motus, ad Traianum scribit: Innumera hominū millia quotidie obtruncari, in quibus nihil omninò sceleris depræhenderetur, aut ali-

quid,quod Romanas leges offenderet,nisi hoc solum quod ante lucanos hymnos Christo cuidã canerent Deo: adulteria verò aut huiusmodi crimina apud eos illicita haberi. Vnde permotus Traianus,rescribit, Christianos qdem non esse requirendos,oblatos tamẽ puniri oportêre. Perijt etiã illo tumultu Simeon Domini cõsobrinus, Hierosolymitanus episcopus in cruce positus, filius Cleophæ, qui centũ & viginti cõpleuit annos. Hæc aũt quæ dixi,sub hoc Pontifice gesta sunt, non aũt sub Cleto,vt Eusebius in tertio historiæ suæ libro ostendit. Damasus enim Cletum ab Anacleto patria,& genere,mortis differre ostendit. Nam Cletus natione Romanus,sub Domitiano: Anacletus verò Atheniensis,sub Traiano principe moritur. Hic aũt & memoriam Petri composuit,& seorsum à plebe loca vbi martyres sepelirentur assignauit: & sacris ordinibus semel mense Decembri habitis, presbyteros quinq;,diaconos tres, episcopos diuersis in locis sex numero creauit, quo quidem vltimo supplicio perempto,vacat episcopatus diebus tredecim. Sedit autem annis nouem,mensibus duobus,diebus decem.

ANNOTAT.

Post S. Anacletũ, Romanus Pontifex quartodecimo Domitiani anno creatus est Euaristus. cui imperij Traiani duodecimo suffectus est Alexander. Qui decimonono eiusdem principis anno moriens, successorem habuit Xystum. Ex Damaso, Eusebio in chronicis, historiæ Ecclesiasticæ libro tertio, & fastis consulum. Cæterùm cum in singulorum ferè Pontificum annis à Platina dissentiam, qui eos longa, difficili, & operosa supputatione formaui, & nimis fastidiosum esset unicuiq; Pontifici, meam sententiam adiungere, in libri fine breuem omnium Romanorum Pontificum catalogum cum annorũ, quibus unusquisq; sedit, numero adijciam, ex uetustis, probatisq; auctoribus à me constitutum. Quæ omnia postea latius explicabo in meo de Romanorum Pontificum rebus gestis libro, quem haud ita multò post sum publicaturus.

S. EVARISTVS.

5. Pont.

Traianus imperator.

EVaristus natione Græcus,patre Iudæo, nomine Iuda, ex Bethleem ciuitate,ad Traiani tempora peruenit.

Cuius principis ob singularem iustitiam & humanitatẽ libenter mẽtionem facimus. Nam vbiq; terrarum ita se æqualem omnibus præbuit, vt vsq; ad Iustiniani tempora in creatione principum sit acclamatum, Felicior sit Augusto,ac Traiano melior. Præterea verò tantæ comitatis & humanitatis fuit in visendis ægrotis,salutãdis amicis,celebrandisq; passim festis diebus, inuitantiũq; conuiuijs,vt ei tanta benignitas vitio daretur. vnde dictum illud Imperatore dignum prodijt: Talem priuatis Imperatorem esse oportêre,quales sibi priuatos optat habere. Honores autem,diuitias,facultates,præmia benemerentibus æquè distribuit. Nulli quicquã iniuriarũ fecit augendi ærarij gratia. Immunitates ciuitatibus inopia laborantibus dedit. Fluminum traiectiones ac itinera periculosa, tuto & saluberrimo opere composuit. Portum Anconitanũ,ducto prælto & lato muro ad coërcendos maris fluctus,muniuit. Nihil in vita agens,nihil cogitans, quod ad communem vtilitatẽ non pertineret. Hac tanta gloria belli domiq; parta,apud Seleuciam Isauriæ ciuitatem profluuio ventris perijt, anno Imperij eius decimo octauo,mense sexto: cuius ossa Romam postea delata sunt,& in vrbe sepulta vrna aurea in foro,quod ipse struxit sub columna cochlide,quam adhuc cernimus: cuiusq; altitudo centum & quadraginta pedum est.

At Euaristus (vt Damasus ait) titulos in vrbe Roma presbyteris diuisit,& septẽ diaconos in ordinem redegit,qui custodirent episcopũ prædicantem propter stylum veritatis. Idem constituit,ne plebis in episcopum accusatio reciperetur. Ordinationes ter habuit mẽse Decembri,ac presbyteros sex, diaconos duos, episcopos per diuersa loca numero quinq; creauit. Huius tempore Papias fuit,Ioannis auditor, Hieropolitanus episcopus,qui non tantùm historia,veterum discipulorũ Domini,

mini, quantum voce Aristonis & senioris Ioannis adhuc viuentis, delectatus est. Vnde apparet ex ipsa nominum dinumeratione, cum omnium ferè Apostolorum mentionem fecisset, alium esse Ioannẽ, qui inter Apostolos locatur: alium seniorem Ioannem, quem post Aristonem numerat, qui certè doctissimus est habitus: quemq; etiã multi secuti ob doctrinã sunt, vt Irenæus, Apollinaris, Tertullianus, Victorinus Pictauiensis, Lactantius Firmianus. Quadratus quoq; Apostolorũ discipulus, ecclesiam Dei tum periclitantem, fide & industria sua quoad fieri potuit, sustentauit. Nam cũ Hadrianus tum Athenis hyemem agens, symmystesq; Eleusinæ omibus pene sacris initiatus, occasionẽ sæuiendi in Christianos dedisset, Quadratus ipse librum Hadriano porrexit de honestate religionis Christianæ cõpositum, plenũ fidei & rationis. Idem fecit Aristides Atheniensis philosophus, sub pristino habitu Christi discipulus: volumen nanq; nostri dogmatis rationẽ continẽs, eodem tempore, quo & Quadratus Hadriano principi obtulit. His aũt apologeticis libris factũ est, vt Hadrianus iniustum fore existimãs, Christianos indicta causa vbiq; occîdi, Minutio Fundano Asiæ proconsuli scripserit, neminẽ occidentẽ, nisi de accusatore & crimine constaret. Euaristus aũt (vt quidam tradunt) martyrio coronatur vltimo Traiani principis anno. Sed melius censent, qui sub Hadriano nondũ in Christianos placato, id ei cõtigisse scribunt. annis enim nouem sedit, mensibus decem, diebus duobus. Sepultus est autem Euaristus in Vaticano apud beati Petri corpus, sexto Calendas Nouembris. Vacat tum sedes dies xix.

S. ALEXANDER. I.

Lexander patria Romanus, patre Alexandro, ex regione Caputtauri, iuuenis ætate, moribus senior, vsq; ad Aelij Hadriani tempora peruenit. 7. Pont.

Hadrianus enim consobrinæ Traiani filius, imperium accipiens, primo quidẽ Christianis aduersatus est, postea (vt deinceps dicetur) cognita eorum religione & pietate, in eos admodũ beneficus fuit. De populo Romano benemeritus, pater patriæ statim appellatur: eiusq; vxor Augustæ nomen suscepit. Vtraq; verò lingua eruditissimus, & leges multas composuit, bibliothecam insignem Athenis retulit, Plutarchi Cheronæi, Xysti, Agathoclis & Enomai philosophi doctrina ac familiaritate delectatus. Atheniensibus autem leges petentibus, ex Draconis & Solonis sententia iura cõposuit. Idem quoq; sacris Eleusinæ initiatus, multa Atheniensibus dona contulit, eorumq; pontem restituit, quẽ Cephysus fluuius inundatus alluuione dissoluerat. Fecit & Romæ sui nominis pontem, qui adhuc extat, & sepulchrum in Vaticano apud Tiberim, quo nunc Pontifices pro arce vtuntur. Tiburtinam quoq; villam miro sumptu ædificauit, quæ quidem hodie Tibur vetus appellatur, in eaq; prouinciarum & locorum celeberrima nomina inscripta erant. Pelusium autem veniens, Pompeij tumulum magnificẽtius extruxit: murum duxit in Britannia octoginta millia passuũ, qui barbaros Romanosq; diuideret. Septicio Claro prætorij sui tum præfecto & Suetonio Tranquillo epistolarum magistro, multisq; alijs, qui apud Sabinam vxorem iniussu eius familiarius se tunc egerant, quàm reuerentia domus aulica postularet, successores dedit. Hadrian. Imperator.

At verò Alexander Romanus Pontifex, primus ob memoriam passionis Christi in sacrificio addidit, Quĩ pridie quam pateretur, vsq; ad hanc clausulam, Hoc est corpus meum. Instituit item, vt aqua, quam sanctam appellamus, sale admixta interpositis sacris orationibus, & in templis, & in cubiculis ad fugãdos dæmones retineretur. Voluit quoq; aquã admisceri vino in consecratione sanguinis & corporis IESV Christi, quo significatur Christum Ecclesiæ coniunctum esse. Oblationem quoq; ex azymo, non autem ex fermentato, vt antea, fieri mandauit: quia

hoc modo purior haberetur, & Ebionitis hęreticis calumniādi occasio auferretur. Huius verò temporibus fuit Agrippa cognomento Castor, qui Basilidis hæretici volumina in euangelium scripta, sua doctrina mirificè confutauit: Barcaban & Marcob eius prophetas, conficta scilicet ad terrorem nomina, & Deum Maximū eiusdem Abraxan, deridens. Mortuus est autem ea tempestate Basilides: qua & Cochebas dux Iudaicæ factionis, Christianos varijs supplicijs persecutus est. Huius verò atq; Iudæorum om̄ium pertinaciam Hadrianus Imperator vltima cæde perdomuit, præcepitq; ne cui Iudæo facultas introeundi Hierosolymā daretur, Christianis tantummodo ciuitate permissa, quam mœnibus & ædificijs instaurans, de suo nomine Aeliam appellauit. In eadem vero ciuitate Marcus ex gētibus primus episcopus constituitur, cessantibus ijs, qui fuerant ex Iudæis. Huius quoq; Pontificis tempore martyrium pro fide Christi Saphyta Antiochena, & Sabina Romana mulier passæ sunt: & Fauorinus, Palæmon, Herodes Atheniensis, Marcus Byzantius rhetores insignes habentur. At Alexander post ordinationes tres, quas habuit mense Decembri, quibus presbyteri quinq;, diaconi tres, episcopi per diuersa loca quinq; creati sunt, martyrio coronatur cum Euentio & Theodulo diaconis, sepeliturq; in via Nomentana, vbi interfectus est septimo ab vrbe milliario, V. nonas Maij. Sedit annis X. mensibus vij. diebus duobus. Vacauit autem sedes dies viginti quinque.

Agrippa cognomento Castor.

S. XYSTVS I.

8. Pont.

XYstus natione Romanus, patre Pastore: vel vt alij volunt, Heluidio, fuit Hadriani tempore, vsq; ad Verum & * Anniculum consules.

alias Bibulum.

Quem quidem Hadrianum inter bonos principes numerandum cēsuimus. Liberalis enim, splendidus, magnificus, ac clemens fuit. Nam & seruum in se gladio furentem, medicis curandum tradidit, & ægrotos bis térue in diem inuisit, & Alexandriam à Romanis euersam sua instaurauit impensa: Romæ Pantheon restituit, ac munera aromatica populo dedit. Moriens hos versus fecisse dicitur.

Animula, vagula, blandula,
Hospes, comesq; corporis,
Quæ nunc abibis in loca
Pallidula, rigida, nudula:
Nec, vt soles, dabis iocos.

Moritur autem morbo intercutaneo, xxij. Imperij sui anno, ac sepelitur Puteolis in villa Ciceroniana. Xystus autem rei diuinæ (vt par erat) curam gerens, constituit ne à quoquam nisi à ministris sacrorum, mysteria & vasa sacra tāgerentur, maximè verò à fœminis: néue, quod sacerdotes corporale vocant, ex alio quàm ex lineo panno, & quidem purissimo, fieret. Idem cēsuit, ne episcopi ad sedem apostolicam vocati, redeuntes à suis reciperentur, nisi secum deferrent litteras plebem salutantis. In celebratione verò mandauit, vt Sanctus, Sanctus, Sanctus, dominus Deus sabaoth, cantaretur. Nuda primo hæc erant, & omnia simpliciter tractabantur. Petrus enim vbi consecrauerat, oratione pater noster, vsus est. Auxit hæc mysteria Iacobus episcopus Hierosolymitanus: auxit & Basilius, auxêre & alij: Nam Cælestinus Missæ introitum dedit, Gregorius Kyrieeleyson, Gloria in excelsis Deo Telesphorus, collationes Gelasius primus, epistolam & euangelium Hieronymus. Alleluia verò sumptum est ex ecclesia Hierosolymitana. Symbolum in concilio Niceno: Mortuorum autem commemorationem Pelagius in̄uenit. Thus Leo tertius, Osculum pacis Innocentius primus. Vt caneretur Agnus Dei, Sergius

Pontifex

Pontifex instituit. Cum verò Xysti temporibus propter frequentes cędes pauci reperirentur, qui nomen Christi profiteri auderent, & Galli Christiani præsulem sibi deposcerent, eò Peregrinum Romanum ciuem misit, qui confirmatis in fide Gallis, Romam rediens, vltimo supplicio afficitur in via Appia, eo loci vbi Christus discedēti Petro apparuit. Eius corpus in Vaticanum per fideles delatum, apud sepulcrum Petri reconditur. Aquila quoq; Iudæus natione Ponticus, cum Priscilla vxore edicto Claudij discedens, vsq; ad hæc tempora (vt nonnulli aiunt) superuixit, secundus Mosaicæ legis interpres, post illos lxx. qui Philadelphi temporibus fuère. At verò Xystus vbi ordinationes ter mense Decembri habuisset, quibus presbyteros xj. diaconos vndecim, episcopos per diuersa loca iiij. creauit, martyrio coronatur, & in Vaticano apud Petrum sepelitur. Sedit autem annis decem, mensibus tribus, diebus viginti vno. Vacat tum sedes biduo tantum. *Aquila cū Priscilla.*

S. TELESPHORVS.

Telesphorus natione Græcus ex patre Anachoreta, Antonini Pij temporibus fuit. *9. Pont.*

Cuius quidem imperatoris paternum genus è Gallia Cisalpina originem habuit. Imperauit autem cum filijs Aurelio & Lucio annis ij. ac viginti, mensibus tribus, tanta cum modestia & benignitate, vt meritò Pij cognomētum adeptus sit, ac pater patriæ appellatus. Nulli enim vnquā tum priuatim, tum publicè acerbus fuit: aut in redimendis pecunijs, aut exactione tributi, quod quidem interdum ita remisit, vt cautionibus incensis omnium debita relaxaret. Quid plura de hoc principe dicam? Qui religione, pietate, gratia, humanitate, clemētia, iustitia, modestia cum Numa Pompilio bonorum omnium sententia comparari potest. Is præterea cum Tiberis inundatione plurima Romæ vexasset ædificia, tum priuata, tum publica, sua impensa ciues in restituēda vrbe liberalissimè iuuit. Tarracinensem quoq; & Caietanum portum miris operibus, vt nunc etiam apparet, restituit. Eius quoq; impensa erectam esse columnam illam cochleam putarim, à qua vrbis celeberrima regio nomen accepit. *Antoninus Pius.*

Telesphorus aūt quem diximus Xysto successisse, constituit, vt septem hebdomatibus ante Pascha ieiunium obseruaretur: vtq; in natali IESV Christi noctu tres Missæ celebrarentur: prima in dimidio noctis, quo Christus in Bethleem nascitur: secunda, illucescente aurora, quando à pastoribus cognitus est: tertia, eadem hora diei, qua nobis dies redemptionis & veritatis illuxit, cùm omni reliquo tempore ante horam tertiam celebrare interdictum esset, qua hora Dominus noster in crucem ponitur, vt Marcus ait. Constituit item, vt ante sacrificium hymnus ille caneretur, Gloria in excelsis Deo. Huius temporibus multum elaborauit pro fide Christi Iustinus philosophus ex Neapoli vrbe Palestinæ, qui & Antonino Pio principi, ac filijs eius librum dedit contra gentes scriptum, & dialogum contra Tryphonem principem Iudæorum habuit. Inuectus est & in Marcionem, qui Cerdonis dogma secutus, alterum bonum, alterum iustum Dominum asseruit, tanquam duo contraria principia creationis & bonitatis. Impugnauit & Crescentem Cynicum vt gulosum, mortis timidum, luxuriæq; ac libidinum appetentissimum, Christiq; blasphemum: cuius insidijs ad extremum circunuentus pro dignitate Christiani nominis sanguinem fudit. Hunc autem Iustini hostem non philosophū fuisse, sed Philopompum, id est, amatorem arrogantię scribit Eusebius. Eodem quoq; tempore inualuisse Valentinianam hæresim constat. Hi quidem Valentini cuiusdam Platonici sectatores, dicebāt Christum de corpore virginis nil sumpsisse, sed per eam tanquam per fistulam quandam purum transijsse. Photinus autem tum *Valētiniana hæresis.*

Lugdunensis episcopus, vir certè singularis virtutis & doctrinæ (vt ait Isidorus) iam nonagenarius, martyrij coronam constanti animo perpessus est. At verò Telesphorus cum ordinationes quattuor mense Decembri habuisset, creassetq́; presbyteros quindecim, diaconos octo, episcopos tredecim, martyrium subiens, apud beati Petri corpus in Vaticano sepelitur. Sedit annis vndecim, mensibus tribus, diebus xxij. Vacat tum sedes dies septem.

S. HYGINVS.

10. Pont.

Yginus natione Græcus, patria Atheniensis, patre philosopho, Antonino Pio imperante, Telesphoro succeßit.

Laudes Antonini Pij imp.

Addere verò aliquid etiam de laudibus Pij, antequam ad Hyginũ veniam, hominis virtus me cogit. Qui adeo moderatæ gloriæ fuit in re militari, vt defendere magis prouincias quàm augere studeret: vtq́; hanc Scipionis sententiam sæpius vsurparet ac diceret, Malle se vnum ciuem seruare, quàm mille hostes occidere, contra Domitiani institutum, qui populi Romani exercitum hostibus obijciebat, quò rarior in patriam reuerteretur, adeo multitudinem oderat, & reformidabat ob eius sæuitiam. Tantæ autem iustitiæ Pius fuit, vt multi reges, multæq́; nationes positis eius iussu armis, ad hominem controuersias suas, litesq́; deferrent, eiusdem sententiæ statim parerent. Ob hæc autem merita quæ maxima sunt, populus Romanus mortuo & flaminem, & circenses, & templum, & sodales Antonianos, lacrymantibus omnibus, constituit.

At Hyginus vrbis Romæ episcopus, tùm maximè clerum prudenter in ordinem redegit, gradus distribuit, instituitq́; ne templa sine celebratione dedicarentur, néue augerentur diminuerenturq́; sine arbitratu metropolitani vel episcopi. Vetuit item ne tigna, reliquáue materies ad ædificanda templa congesta, in prophanos vsus conuerteretur, posse tamen ad structuram alterius templi vel cœnobij, cõcedente episcopo, transferri. Voluit item vnum saltem patrimum vnámue matrimam baptismo interesse: sic enim eos appellant, qui infantes tenẽt dum baptizantur, licet reuera patrimus & matrima aliud significent. Est enim patrimus (teste Festo) qui cum pater sit, patrẽ adhuc habeat: idem de matrima dicendum est. Instituit præterea ne metropolitanus episcopum prouinciæ suæ alicuius criminis reum faceret & damnaret, nisi prius à prouincialibus episcopis causa discussa & cognita fuisset. Sunt tamen qui hoc postremum Pelagio Pontifici ascribant. Huius quoque tempore fuit & Polycarpus Ioannis Apostoli discipulus, Smyrnæus episcopus ab eo creatus, ac totius Asiæ religione & doctrina tùm facile princeps. Is autem Romam veniens, plurimos fidelium Marcionis & Valentini falsa persuasione deceptos, ad fidem reduxit. Cum autem Marcio fortè huic obuiam factus, diceret, mé ne cognoscis? Respondit, cognosco quidem primogenitum diaboli. Negabat enim patrem Christi Deum esse Creatorem, qui per filium mundum fecerat. Postea verò imperante M. Antonino & L. Aurelio Commodo, quarta post Neronem persecutione Smyrnæ sedente proconsule, igni crematus est. Melito quoque Asianus Sardensis episcopus, Frontinusque oratoris discipulus, librum de doctrina Christiana M. Antonino tradidit. Huius ingenium Tertullianus mirum in modum laudat: dicitque à plerisque nostrorum prophetam habitum esse. Scripsit & Theophilus Antiochensis ecclesiæ episcopus librum contra Marcionem, imperante M. Antonino: scripsit & librum contra Hermogenis hæresim, qui materiam non naturam introducens, Deo non autem naturæ eandem comparauit, materiam elementorum & Deum appellans. Hyginus autẽ bene de Ecclesia Dei meritus, cum ordinationes ter Decembri

Polycarpus Ioannis Apostoli discipulus.

mense habuisset, creassetq; presbyteros quindecim, diaconos quinq;, episcopos sex, moritur, & apud beati Petri corpus in Vaticano sepelitur tertio idus Ianuarij. Sedit annos quattuor, mẽses tres, dies quattuor. Sedes aũt quattriduo tũ vacat.

ANNOTAT.

A S. Petro Apostolo usq; ad Telesphorum omnes Pontifices ob Christi confeßionem capitis pœnas dedisse, Damasus auctor est. Vulgo etiam traditur, omnes quotquot deinde fuerunt episcopos Romanos usq; ad sanctum Siluestrum martyrio uitam finisse, quod (salua semper ueritate) à ueteribus historicis traditum non reperio. Quin etiam non semper quæstiones capitis in Christianos exercebantur. Traianus rescripto suo inquisitionem in nos fieri prohibuit. Hadrianus, Pius, & Marcus neminem, quod Christianus esset, in ius uocari uoluerunt, ut ex ipsorum rescriptis, quæ adhuc extant, constat. Et quanquam populorum, uel præsidum rabie eiusmodi decreta, quæ Christianis fauere uidebantur, sæpe infringerentur, & ipsi in Christianos atrocißimè deseuirent, non tamen perpetua erat persequutio, nec semper crimen capitale censebatur Christiani nomen. Hygeinus, & Pius, in optimi Principis Antonini Pij tempora inciderunt, quem & persequutiones in nos cohibuisse, & Christianis æquum fuisse refert in epitoma Dionis Xyphilinus. Martyrij insuper ipsorum nulla in Damasi libro mẽtio est. Insuper extat in bibliotheca Pontificis Vaticana uetustißimus liber ante sexcentos annos in membranis scriptus, in quo omnes Romani Pontifices usq; ad Siluestrum ij. exarati sunt, ab accuratißimo quodam scriptore collecti. in his ante S. Siluestrum Papam Anacletus, Eleutherus, Zephyrinus, Antherus, Dionysius, & Miltiades apertè & clarè confessores, reliquorum uerò pars martyres appellantur. Sunt enim aliquot qui neq; martyris neq; confessoris adiectionem habent. Porro autem omnes hi Pontifices fortè martyres dicuntur. quod & si uiolenta morte nõ decesserint, multa tamẽ pro Christi cõfeßione à furente plebe, & iniquis magistratibus, qui perpetuũ in Christi annos odiũ retinebant, paßi sint, sed eiusmodi à Beato Cypriano cõfessores uideo appellari.

S. PIVS I.

PIVS natione Italus, patria Aquileiensis, patre Rufino, M. Antonini Veri tempora attigit, qui tum vnà cum L. Aurelio Commodo fratre annis decem & nouem imperium æquo iure administrauit. *11. Pont.* *Marcus Antoninus Verus imp.*

Bellum autem contra Parthos simul susceptum, admirabili virtute & felicitate gesserunt, de hostibusq; triumphârunt. Verùm non ita multò post apoplexiæ morbo è medio sublato Commodo fratre, Antoninus solus imperium obtinet: quem certè ob eius præstantem in omni genere virtutis animum, mirari facilius quàm laudare licet. Hic eñ & quia à teneris annis eiusdẽ animi eiusdemq; vultus in quauis fortuna semper est habitus, & quia benignitas naturæ cũ doctrina à Cornelio Frontone oratore habita, in eodem viro certabat, ab omnibus Philosophus meritò appellatus est Platonis sentẽtia, quam semper (Capitolino teste) in ore habuit sæpius repetitam, tum demum florêre ciuitates, si aut philosophi imperarent, aut imperantes philosopharentur. Adeo autem doctrinæ auidus fuit, vt imperator etiam Apollonium philosophum & Sextum Plutarchi nepotem, legẽtem audiuerit. Frontonis quoq; præceptoris statuam honoris causa in senatu collocauit.

Hoc tempore Pius Pontifex consuetudinem & quidem magnam cũ Hermete habuit, qui librum scripsit titulo pastoris insignitum. Quo quidem in libro angelus pastoris personam induẽs, ei mandat, vt omnibus persuadeat pascha die dominico celebrari: quod etiã fecit. Cõstituit item Pius, ne hæreticus quispiã ex Iudæorũ hæresi susciperetur & baptizaretur. Rogatu primo Praxedis sanctissimæ fœminæ thermas Nouati in Vico patricij in honorẽ sororis suę diuæ Pudentianæ dedicauit: Multaq; dona huic tẽplo obtulit, ac sæpius eodẽ in loco sacrificiũ Deo præstitit. Vbi & frontẽ baptismi constituit, ac benedicens consecrauit, multosq; venientes ad fidẽ in nomine trinitatis baptizauit. Illis quoq; pœnã cõstituit, qui negligentes sunt in attrectando Christi sanguine & corpore. Pœnitentiã (inquit) agant quadraginta dieb⁹, quorũ negligentia in terrã aliq̃d deciderit: si super altare, tribus *Hermes.*

diebus;

diebus: si super linteum, quatuor: si in aliud linteum, nouem diebus. Vbicunq; deciderit, si recipi potest, lambatur: sin secus, aut lauetur, aut radatur: lotũ & rasum, aut comburatur, aut in sacrarium reponatur. Huius tempore in precio est habitus Apollinaris in Asia Hierapolitanus episcopus, qui insigne volumen de fide Christi M. Antonino secundo tradidit. Scripsit & in Cataphrygas, qui tunc etiam cum Priscilla & Maximilla insaniebant vaticinantes, incipiente tamen Montano quorum omnium hæc erat opinio, aduentum spiritussancti non in apostolis, sed in se traditum fuisse. Illis quoq; temporibus laudabatur & Tatianus vir doctissimus, quamdiu ab opinione Iustini martyris præceptoris sui non discessit. Nam postea inflatus opinione sui, nouam hæresim condidit, quam postea Seuerus auxit, vnde Seueriani appellati. Hi vinum non bibunt, carnes fastidiunt, & vetus testamẽtum ac resurrectionem non recipiunt. Præterea verò Philippus Cretensis episcopus, præclarum contra Marcionem librum hoc tẽpore edidit. Nam (sicuti dixi) Marcionistæ Cerdonis dogma sequebantur. Scripsit & Musanus librum contra quosdam qui ad Encratitarum hæresim declinabant: horum quidem opinio cum Seuerianis cõuenit. Omnem enim coitum spurcum putabant, cibosq; damnabant, quos Deus generi humano proposuisset. At verò Pius vbi in ordinationibus suis, quæ quinq; fuêre, mense Decembri presbyteros decem & nouem, diaconos vnum & viginti, episcopos decem creasset, moritur, & apud beati Petri corpus in Vaticano sepelitur, quinto idus Iulij. Sedit verò annis vndecim, mẽsibus quattuor, diebus tribus. Vacauit tum sedes dies tredecim.

Apollinaris Asiæ Hierapolitanus. *Tatianus hæreticus.* *Musanus contra hæreticos.*

S. ANICETVS.

12. Pont.

Nicetus natione Syrus, pater Ioanne de Vicomurco, vel (vt Damaso placet) Humisia, eiusdem Antonini Veri tempore fuit, de quo in Pio diximus.

Quem quidem Antoninum philosophia nequaquam à rebus in bello gerendis retardauit. Nam Germanos, Marcomannos, Quados, Sarmatas ingenti virtute & felicitate vnà cum filio Commodo Antonino superauit, ac triumphum egit. Iturus autẽ ad hoc bellum, cũ non haberet vnde stipendia militibus præberet exhausto ærario, omnem imperatoriam supellectilem, omnemq; ornatum vxoris in foro Traiani hastæ subiecit. Verùm cùm postea superato hoste in patriam redisset, emptoribus precia restituit. Nemini tamen molestus fuit, qui reddere empta noluisset: parta victoria, in omnes de rep. meritos liberalis fuit. Tributa quibusdam prouincijs remisit. Fiscalium titulorum monumenta in foro congesta cremari iussit. Leges seueriores nouis cõstitutionibus temperauit. His rebus gestis factum est, vt ab omnibus ita diligeretur amareturq;, vt sacrilegi nomen incurreret, qui eius imaginem domi non habuisset.

Anicetus autem ecclesiæ Romanæ consulens, ne moribus petulantium quorũdam labefactaretur, instituit ne clericus vllo modo comam nutriret secundũ Apostoli præceptum: néue episcopus consecrari posset à paucioribus, quàm à tribus eiusdem ordinis viris, quod postea Nicæna synodus cõfirmauit. Vbi verò Metropolitanus consecrandus est, omnes prouinciales interesse debent. Statuit præterea (vt Ptolomæus ait) ne episcopus crimen Metropolitani sui ad alium, quàm ad primatẽ aut ad sedẽ apostolicã deferret, quod & dicta synodus, & auctoritas summorũ pontificũ deinceps cõfirmauit. Eiusdẽ etiam institutũ fuit, ne archiepiscopi nisi ex singulari titulo primates nominarẽtur. Hi aũt meritò patriarchæ vocantur, ceteri aũt archiepiscopi nominẽtur: vel (vt qdam volũt) Metropolitani. Huius tẽporibus

ribus Egesippus laudator fidei nostræ fuisse dicitur, qui omnem à passione domini vsq; ad suam ætatem Ecclesiasticorum operum texuit historiam sermone simplici: vt quorum vitam quam diligentissimè obseruauit, eorum quoque dicendi genus imitaretur. Affirmat aũt se Romam Aniceti tempore, decimi post Petrũ episcopi peruenisse, ac perseuerasse vsq; ad Eleutherium, qui Aniceti quondã diaconus fuerat. Multa verò idololatras scripsit, quod tumulos mortuis templaq; facerẽt, vt Hadrianus qui in honorẽ Antinoi serui, quẽ in delitijs habuerat, gymniacum agona constituit apud Antinoum ciuitatem, quam de nomine ipsius cõditam vocauit, ac prophetas in templo statuit. Sunt qui & Dionysium huius ætate fuisse dicant. Variantur hoc loco tempora, cum alij Pium, alij Anicetũ præponant: variantur & historiæ. Vtcunq; sit, in tam remota historia, tantaq; maiorum negligẽtia, satius erit res ipsas paulòante vel post gestas aliqua ex parte attingere, quàm meas omnino prętermittere. Anicetus aũt vbi ex ordinationibus quinq;, quas mẽse Decembri habuit, presbyteros nouemdecim, diaconos quatuor, episcopos nouem creasset, martyrio coronatus, ac sepultus est in Callisti cœmeterio via Appia xv. calend. Maij. Sedit annos vndecim, menses quattuor, dies tres. Sedes verò dies septemdecim post eius mortem vacat.

ANNOTAT.

Anicetum, & Victorem martyrio uitam finisse tradit Damasus. Idem martyrij soceris, Eleutheri, & Zephyrini nullam mentionem facit, & certè singulorum obitus dies in quieta, & pacifica Ecclesiæ tempora inciderunt, & in uetustißimo bibliothecæ Palatinæ libro apertè confessores, ut paulo ante dixi, uocantur.

S. SOTER.

Oter natione Campanus, patria Fundanus, ex patre Concordio, L. Antonino Commodo imperante fuit. *13. Pont.*

Hic enim omnibus incommodus, vt Lampridius ait, nil commune cũ patre habuit, nisi, quòd & ipse contra Germanos adiuuantibus Christianis militibus feliciter pugnauit. *In eo bello cum exercitus Commodi penuria aquę laboraret, ferunt precibus Christianorum militum aquam diuinitùs è cælo missam, pluraq; fulmina in Germanos & Sarmatas cecidisse, quod etiam imperator ipse accidisse litteris suis testatus est. Ceterùm ad vrbem rediens, in omnia luxuriæ & obscœnitatis dedecora prolabitur, nihil virtutis & pietatis habẽs. Gladiatorijs quoq; armis in ludo, Neronem imitatus, depugnauit. In amphitheatro feris sese frequenter obiecit. Plurimos quoq; senatores interfecit, & eos maximè quos nobilitate industriaq; excellere animaduertit. *Hoc sub eius patre Marco non sub cõmodo factum fuisse constat.*

Soter aũt à tantis malis animum ad rem diuinam conuertens, instituit, ne monacha vlla pallam attrectaret, néue thus in acerram poneret dum sacrificia fierẽt. Eius extabat epistola hac de re scripta ad episcopos Italiæ. Instituit item, ne legitima haberetur vxor, nisi cui sacerdos ex instituto benedixisset, & quã parentes solẽni pompa more Christiano marito collocassent: quamq; etiã paranymphæ de more custodiuissent. Hoc aũt constituit, multa pericula reijciens, quæ in nouas nuptias cadere solent ex præstigijs & magicis artibus quorundam improborum. Gratianus tamen hoc decretũ Euaristo asscribit. Vtri verò sit attribuendum, legentes dijudicent. Non enim multum refert, illi ne an huic attribuatur. Soteris temporibus fuisse Dionysium Corinthiorum episcopum scribit Eusebius, qui tantæ eloquentiæ & industriæ fuit, vt non solum suæ ciuitatis & prouinciæ populos, verumetiam aliarum vrbium ac prouinciarũ episcopos suis epistolis erudiret. Instructus enim Pauli Apostoli doctrina, facilimè potuit sanctitate & eruditione alios in of-

ficio continere. Multa & Theodotion genere Asianus, Tatiani discipulus, ad laudē religionis nostræ tum scripsit. Maximè verò Apellem hæreticum scriptis suis percommodè irridet, quod Deum, quem coleret, ignorare se diceret. Affirmabat enim Christum non Deum in veritate, sed hominem in phantasia, apparuisse. Nō desunt qui dicant Cataphrygarum hæresim hoc tempore ortam auctore Montano. Clemens præterea Alexandrinæ Ecclesię presbyter multa cōscripsit, è quibus illa sunt, Stromatum, id est, varietatum libri octo, Hypotyposeon, id est, informationum libri totidem, contra gentes vnus. Huius autem discipulum Origenem fuisse cōstat. Huius quoque ætati & Pinytum Cretensem virum eloquentissimum, & Oppianū, qui Halieutica scripsit, poëtam insignem, & Herodianum grammaticum quidam asscribunt. Soter autem vbi per ordinationes quinq;, mense Decēbri habitas, presbyteros octo, diaconos nouē, episcopos vndecim creasset, moritur, ac sepelitur via Appia in cœmeterio Calisti. Sedit annos nouem, menses tres, dies vnum & viginti. Vacat tum sedes dies totidem.

Apelles hæreticus. *Cataphrygarum hæresis.* *Origenes Clementis discipulus.*

S. ELEVTHERIVS.

14. Pont.

Leutherius natione Græcus, patria Nicopolitanus, patre Habundio, temporibus L. Antonini Commodi fuit, cuius flagitiosæ vitæ vrbs ipsa pœnam tulit.

Nam Capitolium fulmine ictum vnà cum egregia illa bibliotheca maiorum cura parata, concrematur. Aedes quoq; in proximo sitæ, eandem calamitatem sensere. Exortum est deinde aliud incendium, quo & ædes Vestæ, & palatiū, bonaq; vrbis pars exusta est, ac solo æquata. Tantæ præterea temeritatis fuit, vt & suæ imaginis caput colosso permagno & egregio, priore detracto, imponi iusserit, & mensem Decembrem ad imitationem Augusti Cæsaris, Commodum appellari uoluit. quæ omnia post mortem eius abrogata sunt, ipseq; mortuus, etiam humani generis hostis adiudicatus est: adeo eius vita flagitijs contaminata omnibus erat odio. Strangulatus in domo Vectiliani duodecimo imperij sui anno & mense septimo, è medio sublatus est.

L. Antonino imp.

Eleutherius autem, quem diximus Soteri successisse, inito pontificatu, statim epistolam accepit à Lucio rege Britāno, qua rogabatur, vt se ac suos in Christianorum numerum reciperet. Quare Fugatium & Damianum viros optimos eò misit, qui regem ipsum ac populum baptizarēt. Erant tum in Britannia pontifices quinque & viginti, quos flamines vocabant. Inter hos autem tres archiflamines habebantur, quorum in loco archiepiscopi tres constituti sunt, vt Ptolemæus ait. Protoflaminum vero loco primitiua ecclesia patriarchas instituit. Idem etiam statuit, ne quis ob superstitionem cibi genus ullum respueret, quo humana consuetudo uesceretur. noluit præterea quempiam de gradu suo deijci, nisi accusatus, reus criminis conuinceretur, exemplo Saluatoris, qui errorem Iudæ, licet rei, nondum tamen conuicti, ita ęquo animo tulit, ut quicquid interim egisset, pro dignitate apostolatus ratum firmumq; manserit. Prohibuit etiam, ne absente eo quem accusator reum facit, ulla in causa decerneretur, quam quidem sententiam & Damasus Pontifex, & ius pontificum postea confirmauit. Huius autem pontificatu & ecclesijs pax data est ac quies, & nomen Christianum per omnem terram mirum in modum auctum, Romæ potissimum, ubi multi ex nobilitate Romana cum coniugibus & liberis in fidē recepti, baptismi charactere notati sunt. Solus verò Apollonius orator insignis, martyrium tum passus est, habita prius oratione de laudibus Christianæ fidei, quod illis temporibus capitale habebatur. mortuo Apollonio, multæ hæreses inualuêre. Marcionis quippe secta uariè diuisa est. Alij enim vnum principium

um fatebantur, alij duo, alij tria: & tres naturas confirmantes, fidem prophetis abrogabant. Florinus quoq; & Blastus noua contra veritatem machinabantur figmenta. Deum creasse mala, contra illud, Deus omnia bona fecit. Contra hos sensêre Quolitiani, affirmantes Deum non creasse mala, contra id quod scriptum est, ego sum Deus creans malum. Sunt qui dicant & Galenum Pergamenum medicum insignem, & Iulianum legumlatorem, & Frontonem rhetorem his temporibus fuisse, quod ego in tanta perturbatione temporum & historię, nec affirmo, nec refello. De Modesto verò & Bardesane affirmare ausim: quorum alter in Marcionem scripsit, alter verò in Valentinum. Nam cuius primum sectator fuerat, eius postea confutator factus est. Hunc Hieronymus concitatissimum in dicendo fuisse affirmat, cum eius scripta ex Syra lingua in Græcam conuersa vidisset: & si inquit, tanta vis est in interpretatione, quantam putabimus esse in sermone proprio? Eleutherius autem vbi ex tribus ordinationibus mense Decembri habitis, presbyteros duodecim, diaconos octo, episcopos quindecim creasset, moritur, & apud beati Petri corpus sepelitur septimo calendas Iunij. Sedit autem annos quindecim, menses tres, dies duos. Vacat tum sedes dies quinq;.

Apollonius orator insignis. *Hæreses multæ inualuere.* *Quolitiani* *Isaiæ 45.*

ANNOTAT.

Eleutherum, non Eleutherium, item Zephyrinum, non Zepherinum passim in uetustis codicibus, tam Græcis, quàm Latinis scriptum inueni.

S. VICTOR I.

Victorem natione Afrum, patre Felice, fuisse Heluij Pertinacis tempore crediderim. *15. Pont.*

Qui quidem Heluius cum grandis natu esset, septuagesimū enim agebat annum, ex præfecto vrbis, quem magistratum tum gerebat, senatusćōsulto imperator creatur. Rogatus deinde vt & vxorem Augustam faceret, & filium Cæsarem appellaret, id facere recusauit, testatus sufficere, quod ipse imperaret inuitus. At verò quoniam in imperatore nihil auaritia turpius est, cum illiberalis ac sordidus haberetur, quod dimidiatas lactucas & cardos cōuiuis apponeret, nemine contradicente, à Iuliano iurisperito in palatio occiditur, imperij sui mense sexto. Hic est ille Iulianus, qui perpetuum edictum composuit, quiq; septimo mense postea quàm imperare cœperat, apud pontem Miluium victus à Seuero ciuili bello, & interfectus est.

Heluius Pertinax. *Iulianus iurisp.*

At Victor Pontifex reip. Christianæ, vt par erat, curam gerens, constituit vt Pascha Dominico die celebraretur ex Eleutherij sententia (vt Damasus ait) à quartadecima Luna primi mensis vsq; in xxj. Cuius decretis obtemperans Theophilus Palestinæ vrbis episcopus, contra eos scripsit qui xiiij. luna cum Iudæis Pascha celebrabant. In hanc verò opinionem inuectus est Polycrates Ephesiorum episcopus, qui ex vetere consuetudine, xiiij. luna cum Iudæis Pascha celebrabat. Se enim Apostoli Ioannis, & veterum auctoritatem secutum ostendit: Nos (inquit) inuiolabilem celebramus diem, neq; addentes quicquam, nec diminuentes. Hanc verò opinionem secutus est Philippus Hierapoli mortuus: hanc Ioannes, qui supra pectus Domini recubuit, & pontifex eius fuit, auream laminam in fronte portans: hāc Polycarpus, Thraseas, Melito, & Narcissus Hierosolymitanæ ecclesiæ episcopus. Idem quoq; Victor decreuit, vt in quauis aqua baptismum petentes, baptizarentur, si necessitas instaret: hanc ob rem quidam existimant concilium in Palestina habitū esse, cui Theophilus, Irenæus, Narcissus, Polycarpus, Bacchylus, Asianæ prouinciæ insignes episcopi, interfuêre. Res tamen integra in Nicænum concilium translata, in quo etiam constitutum est, vt Pascha post quartamdecimam lu-

Paschatis celebratio. *Concilio in Palæstina qui interfuerunt.*

nam celebraretur, ne Iudæos imitari videremur. Fuere huius pontificis tempore multi doctissimi viri. Nam & Appion tum Hexameron fecit, & Paulus Samosatenus vnà cum Theodoto Coriario, existimauit Saluatorem purum hominẽ fuisse, & Sextus de resurrectione conscripsit, & Brabianus opuscula edidit ad Christianam doctrinam pertinentia. Iudas quoq; chronographiam superiorum temporũ vsq; ad decimum Seueri annum conscripsit, in qua tamen erroris arguitur, quod aduentum Antichristi suis temporibus futurum dixerit. in quem errorem ideo incurrisse putamus, quod & vitia hominum & crudelitatem eò peruenisse cernebat, vt diutius tolerari humanũ genus à Deo non posset, quæ res & Lactantiũ postea & Augustinũ fefellit. Victor aũt, cõpositis etiam quibusdã de religione voluminibus, moritur, & apud beatũ Petrum in Vaticano sepelitur: cuius diem festũ quinto calendis Augusti celebramus. Sedit autem annis decem, mẽsibus tribus, diebus decẽ. At sedes dies xij. tum vacat.

S. ZEPHYRINVS.

16.Pont. Ephyrinus natione Romanus, ex patre Habundio, Seueri temporibus fuit. Qui genere Afer, ex oppido Lepti vnà cum imperio cognomentũ Pertinacis Iuliano cæso accepit. Is enim fisci procurator, mox tribunus militaris per gradus alios vsq; ad imperium peruenit. Parcus admodũ, natura sæuus, multis bellis lacessitus, fortissime qdem remp. licet laboriosissime gubernauit. Ad bellicam gloriam, laudem quoq; litterarum addidit, philosophię admodũ studiosus. Foris Parthos & Adiabenos superat. Arabas aũt interiores ita cecidit, vt regionẽ eorũ prouinciam Romanã faceret. Hanc ob rem triumphãs, vt in eius arco sub Capitolio posito adhuc apparet, Parthicus, Arabicus, Adiabenicus, cognominatur. Aedificijs præterea publicis vrbem exornauit. Nã & thermas Seuerianas & Septizonium extruxit non longe à Circo maximo Palatinũ inter & Cælium montem. Paululum aũt abfuit, quin Pauli secundi Põtificis iussu lapicidæ quidã superioribus annis eã partem Septizonij, quæ adhuc extat, demolirẽtur.

Seuerus imperat.

At Zephyrinus Pontifex rei diuinæ magis, quàm humanæ intentus, constituit, vt astantibus clericis & laicis fidelibus, & leuita & sacerdos ordinaretur, quod postea in Chalcedonẽsi concilio confirmatũ est. Statuit item vt cõsecratio diuini sanguinis in vitreo vase, non aũt in ligneo, vt antea, fieret. Hæc quoq; institutio sequẽtibus temporibus immutata est. Vetitum enim est, vt neq; in ligno fieret propter raritatem qua sacramentum imbibitur, neq; in vitro propter fragilitatem, neque ex metallo ob tetrum saporem, quem inde cõcipit: sed fieri voluêre ex auro argentóue aut ex stanno, vt in Triburiensi & Remensi concilio scriptum apparet. Idem præterea instituit, vt omnes christiani annos pubertatis attingentes, singulis annis in solenni die Paschæ publicè communicarent. Quod quidem institutum Innocẽtius tertius deinceps non ad communionem solùm, verumetiam ad confessionem delictorũ traduxit. Mandauit item ne episcopus, vel à patriarcha, vel à primate, vel à metropolitano suo in iudicium vocatus, sine auctoritate apostolica damnaretur. Voluit postremo presbyteros omnes adesse celebrante episcopo, quod etiã (vt dictum est) Euaristo placuit. Huius aũt temporibus fuere & Heraclius, qui in Apostolum commentarios scripsit, & Maximus, qui famosam quæstionem insigni volumine discussit, & Candidus qui Hexameron composuit, & Origenes, qui decimo Seueri Pertinacis anno persecutione in Christianos mota, Leonida patre interempto, quem ipse adolescens ad martyrium adhortatus est, cũ sex fratribus & matre vidua, pauper relinquitur, redactis in fiscum paternis bonis, quod Christum verum Deum profiterentur, vnde grammatica sibi ac suis victũ quęsiuit. Discipulũ aũt Plutarchũ habuit, qui postea martyrio coronatus est. Totus deinde ad religionem

nem conuerſus, catechizãdi, hoc eſt, prædicandi officium habuit. Tanti autem ingenij fuit, vt nulla eum lingua, nulla literatura latuerit. Mira vtebatur continentia in cibo & potu, abſtinentia in rebus alienis. Nam & paupertatem Chriſti imitatus eſt, & multis annis nudis ambulauit pedibus: illud quoq;, quod in euangelio dicitur, ſecutus eſt, etſi puerile habetur, quia ſunt eunuchi qui ſe ipſos caſtrauerũt propter regnum Dei. Huius virtutem pleriq; imitati, martyrium pro fide Chriſti æquo animo paſsi ſunt: maximè verò Potamiena mulier, calida pice in caput eius fuſa. Zephyrinus autem cum ex ordinationibus quattuor, menſe Decembri habitis, presbyteros tredecim, diaconos ſeptem, epiſcopos tredecim creaſſet, moritur Seueri tempore: ac in via Appia non longe à cœmeterio Calliſti ſepelitur ſeptimo calendas Septembris. Sedit autem annos octo, menſes ſeptem, dies decem. vacat tum ſedes dies ſex. *Matt.19.*

S. CALLISTVS I.

Alliſtus natione Romanus, patre Domitio, ex regione vrbis Rauennatum, vſq; ad Seueri tẽpora peruenit, cuius cũ animo fortuna mutata eſt. Nam vbi quintus à Nerone perſecutionẽ in Chriſtianos mouet, continuo varijs periculis & bellis diſtrahitur: hinc à Peſcennio Nigro, qui magnos in Syria motus concitauerat: hinc à Clodio Albino, quem tamen in Gallia non incruento prælio ſuperauit. Inde verò in Britanniam profectus, deficientibus fere ſocijs omnibus, varijs caſibus afflictatus, apud Eboracum Galliæ moritur anno imperij ſui decimoſeptimo, duobus filijs relictis, Baſsiano & Geta: quorũ Geta hoſtis publicus iudicatus eſt ac interfectus, cum ob vitam eius oĩbus probris contaminatam: tum vel maxime, *quia Papinianum iuris ciuilis alterum aſylum, ſua manu necauerat. At Baſsianus ſumpto à ſenatu Antonini nomine, imperio potitus eſt: ac Caracallæ cognomentum accepit à genere veſtis, quam populo dono dedit. Is autem patre aſperior, & omnium libidine intemperantior, nullum genus facinoris in vita prætermiſit. Nam & fratrem Getam occidiſſe putatur, licet Geticum triumphũ eius nomine duxerit, & nouercam ſuam in vxorem duxit. Nihil egregium de ſe reliquit præter thermas Antoninianas, quas ipſe inchoauit, & Alexander perfecit: muniuit & viam Nouam. Eos præterea capitali pœna affecit, qui remedia quartanis ac tertianis collo geſtarẽt. Damnati pręterea ab eo ſunt qui ad ſtatuas minxiſſent. Hic poſtremò dũ bellum in Parthos mouet, inter Edeſſam & Charras ab hoſtibus circumuentus, occiditur ſeptimo imperij ſui anno, dum leuandæ veſicæ cauſa ex equo deſcendiſſet. *17. Pont.* *Hoc à Caracalla, non à Geta factum.* *Caracalla.*

Calliſtus aũt Pontifex in tanta rerum perturbatione tamq; ſceleratis imperatoribus, nequaquã ab inſtituto ſuo diſcedens, conſtituit, vt ter in anno ieiunaretur, die ſabbati, præſertim frumenti, vini & olei gratia, ſecundum prophetiam, videlicet quarto menſe, ſeptimo & decimo, inchoando annum Hebræorum more. Verũm poſtea mutata ſententia, id in quattuor anni tempora tranſtulit, in vernale ſcilicet, æſtiuale, autumnale & hyemale, quibus tẽporibus deinceps ratio ſacrorum ordinum habita eſt, cum antea id quidem tantummodo Decembri menſe fieri cõſueuiſſet. Idem quoq; inſtituit, ne clericorum delatores & accuſatores vel infames, vel ſuſpecti, vel inimici, in accuſationibus & iudicijs reciperẽtur. Eos verò hæreticos putauit, qui arbitrantur ſacerdotes poſt crimen admiſſum etiam ſi dignam pœnitentiam ſubijſſent, ad priſtinos honores redire non poſſe. Hũc ædificaſſe baſilicam in Tranſtiberina regione in honorẽ beatæ Virginis, Damaſus ſcribit. Nõ tamen crediderim hanc illam eſſe, quam hodie tam celebrem & amplam cernimus, cùm ea tempeſtate ob crebras perſecutiones occulta eſſent oĩa, & ſacella potius, *Pſalm.4.* *Ieiunium quattuor temporũ.*

atq; eadẽ abdita,& plerunq; subterranea, quàm apertis in locis ac publicis fierent. Cœmeterium quoq; de suo nomine cõdidit via Appia, eo loci vbi multorũ martyrum cineres antea repositi fuerant. Vnde mirum cuipiã videri non debet, si prius multos eisdem in locis sepultos diximus, cũ nomen illud postea à notiore persona atraxerit. Inuisi ego hæc loca cũ amicis quibusdam religionis causa. Visuntur adhuc cineres & ossa martyrum, visuntur sacella, vbi priuatim sacrificia fierent, quæ publicè quorundam imperatorũ edicto exhiberi Deo nõ poterant. Huius temporibus fuit Tertullianus Afer, Centurionis proconsularis filius, quẽ Hieronymus primum post Victorẽ & Apolloniũ inter doctos Latinos cõmemorat. Acris enim ingenij fuit, multa volumina scripsit. Vidi ego, (Hieronymus inqt) Paulum quendam Concordiæ, quod oppidum Italiæ est, qui se beati Cypriani notariũ, cum ipse admodũ adolescens esset, Romæ vidisse diceret, referretq; Cyprianũ nunquã absq; Tertulliani lectione vnam diem præterijsse. Is verò cum vsq; ad mediam ætatem presbyter mansisset, inuidia deinceps contumelijs clericorum Romanæ vrbis, ad Montani doctrinam lapsus, contra ecclesiam volumina composuit, maximè verò de pudicitia, de monogamia, de ieiunijs. Scripsit & contra Apollonium libros sex. Eisdem quoq; temporibus multa præclarè gessit Origenes. Nam & Hebioneorũ hæresim impugnauit: qui & Christum ex Ioseph & Maria natum, purum esse hominem dicebant, & legem iudaico ritu seruandam prædicabãt. Hoc idem & Symmachus sentiebat. Traduxit etiam sua doctrina ad veram fidem Ambrosium quendam Valentiniani dogmatis (vt ait Eusebius) imitatorem, vel (vt Hieronymo placet) Marcionitẽ, cui pro Theoctisto presbytero liber Origenis de martyrio inscribitur. Hũc quidem etsi hostem sibi Porphyrius desumpserit, Christiani nominis acerrimus persecutor, ita tamen interdum laudat, vt nunc doctissimum, nunc philosophorum principem vocet: & cum dicat eum omnia Platonis secreta consecutum, carpit tamen quod religioni Christianæ se addixerit. Scripsisse Origenem ad sex millia volumina librorum, Hieronymus ipse refert. Errauit tamẽ (vt eidem & Augustino placet) in plerisq;, maximè verò in libro de principatu, quẽ Periarchon appellauit. Hunc verò & Pamphylus martyr, & Eusebius, & Rufinus Aquileiensis presbyter, mirifice commendant. At Callistus vbi ex ordinationibus quinquies per mensem Decembrem actis, presbyteros sedecim, diaconos quattuor, episcopos octo creasset, martyrio coronatus est, ac sepultus in cœmeterio Calepodij via Aurelia, tertio ab vrbe milliario, pridie idus octobris. Sedit annos sex, menses decem, dies decem. Vacat tum sedes dies sex.

Tertullianus.

Origenes multa præclara gessit

S. VRBANVS I.

18. Pont.

Rbanus natione Romanus, patre Pontiano, M. Aurelio Antonino imperatore fuit, anno Christi ducentesimo vigesimo sexto. ab vrbe verò condita, noningentesimo & septuagesimo.

Hic aũt (vt putabatur) Caracallæ filius (Erant enim qui dicerẽt eum vulgò conceptũ) Romam veniens, magna omniũ expectatione imperiũ adeptus, Elagabali nomen sumpsit à Sole, cuius sacerdos erat ædito templo. Phœnices eñ Elagabalum solem vocãt. Verùm ita præter expectationẽ is uixit, vt nullam de se, nisi flagitiorum, totiusq; obscœnitatis memoriam reliquerit. Nã & in virgines Vestales incestum cõmisit, & probrosas mulieres semper domi habuit, & iracundia incitatus, Sabinũ consularem virum (ad quem Vlpianus scripsit) è medio tolli iussit. Dignitates aũt & honores malis ac flagitiosis cõmittebat, quos quidem ita aliquando deridebat, vt cum secũ accubuissent, stratis follibus in cœna, eisdemq; reflatis, subito sub mensa omnes reperirentur. Ita aũt inhonestè ridebat, vt publicè in theatro

Marcus Antoninus imp.

theatro solus audiretur. Primus Romanorũ holoserica veste, mensis, ac capsis argenteis vsus est. Admonentibus amicis, caueret ne ad inopiam redigeretur, respondit: qd melius, quàm vt ipse mihi hæres sim & vxori meæ? Eò vesaniæ interdũ prouectus est, vt decem millia pondo aranearũ collegerit, qua ex re dicebat magnitudinẽ vrbis Romæ cõprehendi posse. Exhibuit ꝑterea decẽ millia murũ, mille mustelas, mille sorices. Hac verò insania adeò contemni cœptus est, vt tumultu militari exorto, ipse cum matre necaretur. Aiunt, cum ei à sacerdotibus Syrijs dictum esset, vi moriturum, eum parasse funem serico & cocco intortum, quo vitã laqueo finiret. Moritur autem quarto imperij sui anno, quo tempore in Palæstina Nicopolis vrbs, quæ prius Emmaus dicebatur, condita est, legationis industriam eius rei gratia suscipiente Africano rerum ac temporum scriptore. *Nicopolis.*

Vrbanus verò, qui huius monstri tempore fuit, non aũt Diocletiani (vt quidam volunt) multos sanctitate vitæ, & doctrina singulari ad fidẽ traduxit. Inter hos autem Valerianum virum præstantissimum, beatæ Cæciliæ sponsum, & Tiburtium eiusdem Valeriani fratrem, qui postea martyrium constanti animo tulêre. Quam conditionem etiam virgo ipsa subijt in domo paterna, iam antea suo rogatu ab Vrbano Deo dicata. Eiusdem quoq; Vrbani institutũ fuit, vt ecclesia prædia, ac fundos, à fidelibus oblatos reciperet, partireturq; prouentus clericis om̃ibus viritim, nihilq; cuiuspiam priuatũ esset, sed in commune bonũ, quod hodie obsoleuit. tãta est hominũ rapacitas & libido. Sunt qui huic attribuunt distinctionẽ quattuor tẽporum ac ieiunij, quæ antea confundebantur hominũ imperitia. Huius temporibus Tryphonem Origenis auditorẽ fuisse constat, qui librum præcipue cõposuit de vacca ruffa in Deuteronomio. Minucius item Felix, insignis tum Romæ causidicus dialogum scripsit, quo Christianum & ethnicũ disputantes inducit. Scripsit & contra mathematicos, cuius etiam Lactantius meminit. Alexander quoq; Hierosolymitanus episcopus bibliothecam illam Hierosolymis tum instituit, vnde tãtum laudis cõsecutus est. At vbi ex ordinationibus quinquies mense Decembri habitis, presbyteros nouem, diaconos quinq;, episcopos nouẽ creasset, martyrio coronatus est, & sepultus in cœmeterio Prætextati via Tiburtina. Sedit annos quattuor, menses decem, dies xij. Sedes autem dies xxx. tum vacat. *Nihil priuatim cuiuspiam.* *Numeri 19 de vacca ruffa.*

S. PONTIANVS.

PONtianus natione Romanus, patre Calpurnio, temporibus Alexandri imperatoris fuit, anno ab vrbe cõdita. DCCCCLXXIIII. anno verò Christi CC, & XLV. *19. Pont.*

Inter imperiũ verò Elagabali & Alexandri, tres imperatores sunt habiti, Macrinus, Diadumenus, & Albinus: quorũ nomina prætermittere institui, cũ quia parum imperârunt, tum vel maximè, quia nihil memoria dignũ gessêre. solus tamen Albinus ob edacitatem nomen aliquod apud posteros consecutus est, vt ait Cordus, qui centũ persica Campana, decem melones Ostienses, quingentas ficus passarias, quadringenta ostrea vna cœna comedebat. Sed omittamus hæc mõstra, ad Alexandrũ venio vnicum virtutis exemplar, qui senatus ac militum studio imperator creatus, ad cõponendam remp. vitio superiorũ principũ labefactatã, animum adiecit. Adiutores aũt ad hanc rem habuit, Iulium Frontinũ virum doctissimum, Vlpianum & Paulum viros in iure ciuili præstantissimos. Iustitiam verò ita coluit, vt nemo vnquam de illata ab eo iniuria questus sit. Procul omni pompa & ambitione vixit, vnde semel tãtum dum consul esset, picta toga vsus est. Si quis aũt inter salutandũ caput flexisset, aut blandius aliquid dixisset, vt adulator, reijciebatur. Erat præterea tantæ prudentię, vt à nemine decipi posset: vnde Turinũ qui mu- *Alexander unicũ uirtutis exemplar.*

nera accipiebat, quòd magnæ esse auctoritatis apud imperatorẽ videretur, in foro Transitorio ad palum alligatum fumo necari iussit, præcone clamante: Fumo punitur, qui fumum vendidit. Pecunias aũt, quarum mater Mammæa, vt mulier, studiosa fuit, omnino contempsit. Gemmas reiecit, vt res muliebres, dictitans in Virgilio (quem Platonem poëtarum vocabat) plures & meliores gemmas esse. Lenonum vectigal & meretricum & exoletorum, in sacrum ærarium inferri vetuit, idq; sumptibus publicis assignandum censuit, quo & theatrum & circus & amphitheatrum & stadium instaurarentur. Statuas summorum virorum vndiq; conquisitas, in foro Transitorio locauit: Thermas verò Antonini Caracallæ, quę hodie Antoninianæ vocantur, perfecit & ornauit. Templum Christo ædificare voluit, eumq; inter Deos recipere. Habuit præterea Christum ipsum, Abraham & Ophreum in larario suo. Alexander igitur tot virtutibus insignis, iuuenis admodum imperator creatus, bellum statim contra Persas suscepit, ac Xerxem eorum regem cõstantissimè vicit. Disciplinę verò militaris adeò seuerus mendator fuit, vt quasdam etiam integras legiones exauctorauerit. Qua seueritate factum est, vt militari tumultu apud Maguntiacum in Gallia occideretur.

Pontianus aũt Pontifex Romanus, instigantibus sacrificulis idolorũ, mandato principis ab vrbe Roma in Sardiniam insulam cum Philippo presbytero deportatur, eo potissimũ tempore, quo Origenes Germanũ presbyterũ Antiochenũ, & Beryllum Arabiæ episcopum, ab hæresi ad veritatem reduxit. Negabat Beryllus Christum ante incarnationẽ fuisse. Aliqua opuscula hic scripsit, maximè verò epistolas aliquot, quibus Origeni prò sana doctrina gratias agit. Extat & dialogus Origenis & Berylli, in quo Beryllum hæreseos arguit. Tanti aũt ingenij fuit Origenes & doctrinæ, vt septem notarij sibi inuicem succedentes, homini vix sufficerent. *Librarij Origenis.* Librarios habuit totidem, & puellas apprimè eruditas, quos oẽs ingenij copiam & vbertatem effundendo defatigabat. Ab Antiochia verò accersitus Romam à Mammæa Alexandri matre, in quam filius vnicè pius fuit, in precio habitus Origenes, mulierem Christianam fidem edoctam relinquens, Antiochiam redijt. Põtianus verò multas calamitates & grauia tormẽta pro fide Christi in Sardinia passus, tandem moritur: cuius corpus postea à Fabiano põtifice Romam cum magna veneratione ac totius cleri supplicationibus reportatum est, ac sepultum via Appia in Callisti cœmeterio. Hic aũt ex sacris ordinibus bis mẽse Decembri habitis, sex presbyteros, diaconos quinq;, episcopos sex creauit. Vixit autem in Pontificatu annis nouem, mensibus quinq;, diebus duobus. Vacat tum sedes à martyrio eius dies decem.

ANNOTAT.

Pontianum in exilio Sardiniensi naturali morte, Callistum uerò, Vrbanum, Anterum, Fabianum, Corneliũ, Lucium, Stephanum, & Xystum II. martyrio uitam finisse tum ipsa tempora, quæ Christianis horribilia persequutionum immanitate fuerunt, tum omnes penè quotquot extant ueteres scriptores declarant.

S. ANTERVS.

20. Pont.

Nterus natione Græcus, patre Romulo, Pontifex creatur Maximino imperante, qui anno ab vrbe condita. DCCCCLXXXVII. ex corpore militari, posteaquam bellum in Germania prospere gesserat, sine vlla senatus auctoritate imperator electus est.

Fuit autem ingentis staturæ vir, adeò vt pedes octo excederet. Pedem habuit tãtæ magnitudinis, vt postea in prouerbij locum cesserit, cum de longis & ineptis hominibus loquimur, Maximini caligam requirit. *Adagium.* Pro anulo autem vxoris dextrocherio vtebatur. Tãtæ verò bibacitatis erat, vt vini amphoram vna cœna biberet. Verum cùm sextus à Nerone Christianos cædibus persequeretur, tertio anno posteaquam

steaquam regnare cœperat, à Pupieno Aquileiæ quã obsidebat, vnà cum filio Maximino interfectus, persecutioni simul & vitæ finem imposuit, Mammææ mulieris Christianæ & Origenis mortem permaximè cupiens. Ferunt in ea obsidione Aquileienses fœminas funes ex capillis suis fecisse, cum nerui deessent aut funes, ad emittendas sagittas. Vnde in honorem matronarum, templum Veneri Caluæ senatus dedicauit. *Maximinus imp.*

Anterus autem primus statuit, vt res gestæ martyrum diligenter exquisitæ à notarijs scriberentur: conscriptas recondi in * ærario ecclesiæ mandauit, propter Maximum quẽdam, qui martyrio coronatus est, ne vnà cum vita bene agentium memoria aboleretur. Cẽsuit item, episcopum omisso primo episcopatu ad alium necessitatis causa & vtilitatis, non suijpsius, sed creditarum ouium posse transferri, interposita summi pontificis auctoritate, quod hodie à plerisq; contra fit: ad vtilitatem enim propriam respicientes, imò voluptatem, vt habeant vnde expilent, ad vberiorẽ semper respiciunt. Non quòd oues, & qua ratione pascendæ sint quęrentes, quod est officiũ boni pastoris, sed sciscitãtes quantũ singulis annis inde excerpi possit. De cura animarũ parua fit mentio, de augendis prouentibus magna: quò multa iumenta & plures seruos, ac eos quidẽ ignauos & stolidos, domi alant. Huius aũt temporibus Iulius Africanus fuit inter scriptores nobilis, constituta etiam (vt Eusebius ait) Cęsareę suo nomine insigni bibliotheca. Hic sub M. Aurelio Antonino legationẽ suscepit pro instauratione Emmaus, quę postea Nicopolis appellata est, vt ãnte diximus. Scripsit item epistolam ad Origenem, qua ostendit fabulam Susannæ apud Hebræos non haberi contra quem postea Origenes ob hanc rem grandem epistolam scripsit. Geminus quoq; Antiochenæ ecclesiæ presbyter, & Heraclas Alexandrinæ ecclesiæ põtifex, tum quidem in precio sunt habiti. Anterus verò vno tantummodo episcopo creato, martyrium subiens, in cœmeterio Callisti via Appia sepelitur, tertio nonas Ianuarij. Sedit annis vndecim, mẽse vno, diebus duodecim. Vacat tum sedes dies tredecim.

alias arcario.

Episcopus nõ sua ipsius causa transferri ad alium episcopatũ potest.

S. FABIANVS.

Fabianus natione Romanus, ex patre Fabio, à Gordiano & Philippo vsque ad Decium imperatorem peruenit. *21. Pont.*

Gordianus enim imperium adeptus, cum Parthos iam erumpentes ingenti clade superasset, ad triumphũ rediens, à Philippis necatur. Cuius hæc fuit pcipua laus, quòd ad sexaginta duo millia librorũ in bibliotheca habuisse dicitur. Philippus aũt anno ab vrbe cõdita noningentesimo nonagesimo septimo, reductis militũ copijs è Syria, in Italiam vnà cũ filio Philippo annos quinq; imperat. Hunc aũt primum imperatorẽ Chistiani habuêre: qui quidẽ mysteria adire nũquam est ausus, nisi cõfessus. Post tertiũ verò imperij sui annũ, millesimus ab vrbe cõdita annus impletus est: vnde & sæculares ludi celebrati sunt, q̃ centesimo quoque anno repetebantur: instituti à Valerio Publicola post exactos reges, à sæculo nomen ducentes, quod est humanæ vitæ spatiũ. Hi tamen Decij fraude, licet diuersis in locis, interfecti sunt: nã Philippus pater Veronæ, sed Romæ filius occiditur. *Gordianus imp.*

Fabianus autem Pontifex septem diaconis regiones diuisit, qui à notarijs martyrum res gestas colligerent ad ceterorum exemplum, qui Christi fidem profitebantur. Idem quoque in cœmeterijs pro dignitate martyrium ædificauit. Statuit præterea, vt singulis quibusq; annis in cœna domini chrisma renouaretur, ac vetus in ecclesia combureretur. Huius tempore exorta est Nouatiana hæresis. Nouatianus eñ vrbis Romæ presbyter, ob cupiditatem episcopatus, oĩa diuina atq; humana miscebat, ne in manꝰ Cornelij, q̃ Fabiano successit, põtificatus deueniret. *Nouatiana hæresis.*

Ab ecclesia .n. separatus, se met ac suos καθαρούς, id est, mundos appellabat. Negabat apostatas etiã pœnitentes, recipiendos esse. Hãc ob rem Romæ cõcilium sexaginta episcoporũ, totidem præsbyterorũ cũ diaconis pluribus habitũ est, quo Nouatiani opinio vt falsa improbatur, quòd Saluatoris exemplo nemini pœnitẽti deneganda sit venia. Eisdem quoq; temporibus Origenes hæresim quorundã sustulit, affirmantium animos hominũ vnà cũ corporibus interire, rursumq; in anastasi (quam nostri resurrectionẽ vocant) vnà cum corporibus suscitari. Sustulit & hæresim Helchesaitarum, qui Paulum apostolum omnino respuunt: quiq; asserunt negantem in tormentis Christũ, nihil criminis habiturũ, modo integri & recti sit cordis. Scripsit etiam idem auctor in Celsum Epicureum Christianos impugnantẽ. Litteras quoq; de fide ad Philippum & Seueram eius vxorẽ dedit. Ad Fabianũ postremo de ordine fidei multa conscripsit. Alexander verò Cappadociæ episcopus, cùm desiderio sacrorũ locorum Hierosolymã perrexisset, cogitur à Narcisso eiusdem vrbis episcopo iam sene, administrationẽ episcopatus secum suscipere. Verùm sub Decio ardente persecutione, quo tempore Babylas Antiochiæ martyrium passus est, Cæsaræã ductus, ob confessionẽ Christi necatur. At Fabianus Pontifex, cui dum Anthero successor quęreretur, columba vt creditũ est, supra caput astitit eiusdem formæ qua illa visa est, quæ spiritum sanctũ suprà caput IESV apud Iordanẽ detulit, martyrio coronatur, vbi ex quinq; ordinationibus mense Decembri habitis, presbyteros duos & viginti, diaconos septem, episcopos vndecim creasset. Sepultus est autem in cœmeterio Callisti via Appia xiiij. calendas Februarij. Sedit annos xiiij. menses vndecim, dies vndecim. Vacat autem sedes diebus sex.

S. CORNELIVS.

22. Pont.

Ornelius natione Romanus, patre Castino, Decij temporibus fuit. Qui in Pannonia inferiore Budaliæ natus, interfectis Philippis, imperium sumpsit, odio in Christianos exardens, propter Philippos eiusdẽ sectæ imitatores. Verùm cum postea biennio cum filio Cæsare imperasset, à barbaris opprimitur, adeò vt eius cadauer nusquam repertum sit. Digno certè damnatus iudicio, qui septimam post Neronem persecutionem in Christianos mouens, multos sanctissimos viros interemit.

Decius imp. mouet persecutionem in Christianos.

At verò sub episcopatu Cornelij, qui apostatas recipiendos censebat, pœnitentes præsertim, Nouatus Nouatianum extra ecclesiam ordinauit, & in Africa Nicostratũ: quam ob rem cõfessores qui à Cornelio secesserant, cũ Maximo presbytero ac Moyse sentientes, ad ecclesiam reuersi, veri confessoris nomen adepti sunt. Verùm postea instantibus hęreticis, Cornelius Centumcellas in exilium mittitur, ad quẽ Cyprianus Carthaginensis episcopus in carcerem coniectus litteras mittit, quibus intellexit & amici calamitatẽ, & exilij sui confirmationẽ. Extãt & aliæ Cypriani ad Corneliũ epistolæ, plenæ religionis fidei, sed illa potissimũ elegãs habetur, qua Nouatũ discipulum quẽdam suũ accusat & damnat. De eadem quoq; hæresi & Dionysius Alexandrinæ vrbis episcopus, Origenis olim auditor, ad Cornelium scripsit. Nouatianum præterea alia epistola reprehendit, quod à cõmunione Romanæ ecclesię discessisset, quodq; etiã se inuitum ad pontificatũ obeundũ diceret esse deductũ. Tum ille, si inuitus Nouatiane (vt dicis) designatus es, probabis, cũ volens secesseris. Cornelius aũt priusquã in exilium mitteretur, instante Lucina matrona sanctissima, corpora Petri & Pauli è catachumbis, vbi minus tuta esse videbantur, noctu leuauit. Paulum Lucina in prædio suo via Ostiensi collocat, eò loci vbi interfectus fuerat: Petrum verò Cornelius apud locum reponit, vbi crucis martyrium subierat, in templo Apollinis ad radices aurei montis tertio calen-

calendas Iulij. At verò Decius vbi intellexit Cornelium literas à Cypriano accepisse, eum à Centumcellis Romã perduci iubet, quem ita in Telluris tẽplo, astante vrbis præfecto, alloquitur: Sic (inquit) obstinate vitam ducere instituisti, vt neq; Deos cures, neq; præcepta vel minas principum timeas, & contra rempub. litteras arripias ac mittas? Huic Cornelius: De laudibus Christi, de ratione redimendorũ animorum, non de imminutione imperij, litteras accepi & reddidi. Tum Decius iratus, sanctissimum virum plumbatis cædi, genus id flagelli est, atq; deinceps ad templum Martis duci iubet, vt simulacrum eius adoraret: id si facere abnueret, poena capitali afficeretur. At vir sanctus dum ad supplicium duceretur, omnia bona sua Stephano archidiacono commisit. Post hoc verò tertio nonas Maij obtruncatur. Huius corpus beata Lucina vnà cum quibusdam clericis noctu sepeliuit in harenario prædij sui, via Appia nõ longe à cœmeterio Callisti. Sunt qui scribant hũc pontificem sub Gallo & Volusiano passum. At ego multo magis Damaso credo, qui Decij iussu hoc factum affirmat. Cornelius autem mense Decembri sacrorum initiadorum potestatem bis fecit, vnde presbyteros quattuor, diaconos quattuor, episcopos septem creauit. Sedit annis duobus, mensibus duobus, diebus tribus. Sedes autem diebus quinque & triginta tum vacat.

ANNOTAT.

Post S. Fabiani obitum, & Cornelij electionem, primum in Ecclesia Romana schisma fuisse constat. Nouatianus enim quidam presbyter S. R. E. ambitionis spiritu inflatus, Nouato presbytero Afro, magni nominis uiro, & quibusdam confessoribus, eiusdem Nouati dolis, & fallacijs circumuentis auctoribus (hi duo pro Christi fide in uinculis fuerant) Pontificatum contra Cornelium, Romæ assumpsit, occasione accepta, quod Cornelium Papam, & qui ei cõsensissent, in hæresim prolapsus esse diffamasset, cùm præter ipsius & sociorum eius sententiam, eos, qui idolis sacrificauerant pœnitentes in ecclesiæ communionem, suscepissent. Nouati enim socij lapsis, & immundis sacrificijs coinquinatis, quanquam eos dignè pœnituisset, spem omnino ecclesiasticæ reconciliationis denegabant, Deo eiusmodi causam remittentes, qui solus peccata dimittere posset. Diu autem in schismate contra Cornelium & eius successores Romæ episcopus fuit. A quo hæresis Nouatianorum manauit. Hæc Eusebius libris VI. & VII. historiæ ecclesiasticæ, & Damasus in uitis Fabiani & Cornelij pontificum. Huius Nouatiani in Episcopatu successores Romæ usq; ad Cælestini Papæ pontificatum permanserunt, à quo deinceps publicè episcopum habere prohibiti sunt, ut auctor est Socrates libro VII. cap. XI. historiæ ecclesiasticæ. Huius schismatis, & hæresis frequens mentio est, in epistolis sancti Cypriani, qui hoc tempore uixit.

S. LVCIVS I.

LVcius natione Romanus, patre Porphyrio, imperante Gallo Hostiliano, Pontifex eligitur. 23. Pont.

Gallus enim cum Volusiano filio imperiũ obtinuit: quorũ tẽporibus in vltionem Christiani nominis tanta pestis exorta est, vt paucæ domus, nedum ciuitates & prouinciæ extiterint, quæ non tantam calamitatem senserint. Verùm Gallus & Volusianus dũ contra Aemilianum res nouas agitantem, bellum ciuile moliuntur, Interamne necãtur, nondum cõpleto imperij sui biennio. Aemilianus verò obscuro loco natus, tertio mense occupatæ tyrannidis opprimitur. Mox autem Valerianus in Rhetijs & Norico ab exercitu, Gallienus Romæ à senatu imperatores eliguntur. Quorum imperium perniciosum Romano nomini fuit, principum ignauia, & in Christianos sæuitia. Nam & Germani Rauennam vsq; peruenêre, ferro ac flamma omnia vastantes, & Valerianus in Mesopotamia bellum gerens, à Parthis captus, in seruitute turpiter vixit. Eò enim vt scabello Sapores Persarum rex equum inscensurus vtebatur: ac meritò quidem, cùm statim vbi imperium arripuit, octauus à Nerone adigi tormentis Christianos, idola colere, abnegantesque interfici vbique iusserit. Territus autem tam claro

Gallus imp.

Valerianus & Gallienus imperatores.

Dei

Dei iudicio Gallienus, pacem ecclesijs tribuit. Serò tamen: iam enim Dei voluntate barbari omnes in fines Romanos eruperant, & tyranni quidam perniciosi exorti sunt, qui quod domi relictum erat ab externo hoste, peslundarent. Gallienus verò cùm remp. deseruisset, ac Mediolani libidinibus operam daret, occiditur.

Lucius igitur mortuo Volusiano exilij pœna liberatus, Romam veniens constituit vt duo presbyteri, diaconi tres, vbiq; locorum episcopum comitarētur, eius vitæ & actionis testes. Huius autem temporibus martyrium passus est Cyprianus, qui primo rhetoricam docuit. deinde suadente presbytero Cæcilio, vt Hieronymus ait, à quo & cognomen sortitus est, ad Christianos transiens, omnes facultates suas pauperibus erogauit. Presbyter primò, deinde Carthaginensis episcopus creatus, sub Gallo & Volusiano martyrij pœna afficitur. Cuius vitam & martyriū Pontius eiusdem Cypriani presbyter & exilij comes, egregio volumine cōposuit. Ante verò quàm moreretur Cyprianus, venerat in sententiam ecclesiæ Romanæ, non esse rebaptizandos hæreticos, sed sola manus impositione in gratiam recipiendos. Hac enim de re inter Cyprianum & Cornelium magna fuerat olim contentio. Lucius verò antequàm ad martyrium iubente Valeriano duceretur, omnem potestatem ecclesiæ Stephano archidiacono suo permisit. Ter autem dandis ordinibus sacris vacauit Decembri mense, vnde presbyterôs quatuor, diaconos quattuor, episcopos septem creauit. Sepultus est in cœmeterio Callisti via Appia octaua calendas Septembris. Sedit annis tribus, mensibus tribus, diebus tribus. Dies quinque & triginta sedes tum vacat.

S. STEPHANVS I.

24. Pont.

Tephanus natione Romanus, patre Iulio, cùm iam de imperio Romano actum videretur, pontifex eligitur, eo potissimum tempore, quo Postumus in Gallia tyrannidem occupat, cū maximo reip. emolumento. Nam annis decem ingēti moderatione vsus, pulsis hostibus, prouinciam in pristinam formam redegit. Huic deinde militari tumultu apud Maguntiacum interfecto, Victorinus succesit, vir quidem in re militari strenuus: sed dum nimiæ libidinis esset, & aliena matrimonia corrumperet, Agrippinę occiditur.

Imperij uacatio.

Stephanus autem ad ordinandam ecclesiam conuersus, instituit, ne sacerdotes & leuitæ vestibus sacris alibi quàm in ecclesia, & peragendis sacris vterentur: ne si secus facerent, pœnam Balthassàr regis Babylonis subirent, qui vasa sacra prophanis manibus attigerat. De rebaptizandis autem his qui ad fidem redijssent, eadem sensit quæ Cornelius Pontifex: neq; vllo modo his communicandum esse qui rebaptizarent. Vnde Dionysius qui antea hac de re cum Carthaginensibus & orientalibus senserat, mutata sentētia, ad Stephanum scribens, eum bono esse animo iubet, cum ecclesiæ tam Asianæ quàm Africanæ, mutata opinione, in sentētiam Romanæ sedis iam venissent. Iuuit & ecclesiam Dei illa tempestate Malchion eloquētissimus Antiochenæ ecclesiæ presbyter. Hic enim contra Paulum Samosatenum episcopum Antiochenum scripsit, quòd dogma Artemonis instaurare conaretur, affirmantis Christum communis naturæ hominem tantummodo fuisse, sed à Maria sumpsisse principium. Quæ opinio postea in Antiocheno concilio omniū consensu improbata est. Hac autem de re idem Malchion grandem epistolam nomine Synodi ad Christi fideles scripsit. Stephanus autem cū opere & verbis multos gentiles ad fidem Christi conuertisset, conquisitus à Gallieno, vt quidem volunt, vel ab his qui ex Deciano edicto Christianos persequebantur, vnà cum plerisq; suorum ad martyrium rapitur. Capite enim mulctatus, in Callisti cœmiterio via Appia sepelitur, quarto nonas Augusti, cum iam ex ordinibus sacris bis mense Decembri

Malchion presbyter.

cembri propositis, presbyteros sex, diaconos quinq;, episcopos tres creasset. Sedit annis septem, mensibus quinq;, diebus duobus. Sedes autem ad dies duos & viginti tum vacat.

S. XYSTVS II.

Ystus secũdus, natione Græcus, patria Atheniensis, ex philosopho Christi discipulus factus est, durante adhuc Deciana & Valeriana persecutione. 25.Pont.

Sed non erit à re nostra alienum, reliquos tyrannos, vt cœpimus, sparsim scribere, quoad verum principem attigerimus. Nam Victorino in Gallia interempto, Tetricus senator, qui tum Aquitaniam gubernabat, absens à militibus imperator creatur. At verò dum hęc in Gallia agerentur, per Odenatum Persæ victi, defensa Syria, Mesopotamia vsq; ad Ctesiphontem recepta est.

Eaq; tempestate exorta doctrina est apud Ptolemaidẽ, quę olim Barce vocabatur, Pentapoleos ciuitatem, plena blasphemijs in Deum patrem & in Christum, quem summi Dei filium esse negabat, primogenitumq; omnis creaturæ, simul etiam Spiritussancti intellectum auferebant. Hi Sabelliani à Sabellio auctore, tam peruersæ sectæ inuẽtore, vocati sunt. Quid dicam de spurcissimo Cherinti dogmate? Qui post mille annos futuram anastasim, & regnum Christi in terris dicebat: vnde Chiliasta à Græcis vocatus est. Is autem quia libidinum & cupiditatum impatiens erat, voluptates ipsas in promissionibus futuri regni sanctis proponebat, abundantiam ciborum, & mulierum copiam. Idem sentiebat & Nepos in partibus Aegypti episcopus. In delitijs enim corporis & voluptatibus omnibus regnaturos in terra sanctos cũ Christo dicebat. Hinc Nepotiani, tam turpis sectæ imitatores, vocati sunt. Cõfutare & extinguere has opiniones Xystus aliquando meditabatur, verum accusatus quod Christi fidem contra imperatorũ decreta prædicaret, captus ad Martis templum ducitur, vt aut Marti sacrificet, aut si id facere noluerit, pœnam capitis subeat. Euntem ad supplicium Laurentius archidiaconus ita alloquitur: Quo (inquit) progrederis sine filio pater? Quo sacerdos optime sine ministro properas? Cui Xystus, ego te non desero fili, maiora tibi pro fide Christi supersunt certamina, post triduum me sequeris sacerdotem leuita. Interim autem si quid in thesauris habes, id pauperibus distribue. Eodem verò die vnà cum Xysto diaconi sex interficiuntur: Felicissimus, Agapitus, Ianuarius, Magus, Innocentius, Stephanus sexto idus Augusti. Laurentius verò triduo post vnà cum Claudio subdiacono, & Seuero presbytero, & Crescentio lectore, & Romano ostiario, varijs cruciatibus necatur quarto idus Augusti. Exustum igni Laurentium ferunt. Vincentius verò quem Xysti discipulum fuisse constat, in Hispaniam profectus, huic martyrio interesse non potuit. Xystus autem in pontificatu suo sacrorum ordinum potestatem bis fecit mense Decembri, vnde & presbyteros quattuor, diaconos septem, episcopos duos creauit: Xysti corpus in cœmeterio Callisti via Appia sepelitur. Reliqui verò martyres iacent in cœmeterio Prætextati in agro Veranio via Tiburtina. Sedit autem Xystus annos duos, menses decem, dies tres & viginti. Vacat tum sedes dies quinque & triginta.

Stephanus Laurentius & ceteri uocantur.

ANNOTAT.

Ita certum, & manifestum est Xystum Papam II. & eius archidiaconum Laurentium cum plerisq; alijs clericis, & laicis fidelibus Romanis, sub Valeriano, & Gallieno imperatoribus martyria consumasse, quàm ea quæ auribus, & experientia percipi consueuerũt: paßim tamẽ eos sub Decio imperatore occisos fuisse legimus, historicorũ quorundam proculdubio incuria, Decium cũ Valeriano cõfundentiũ. Nã Fabianus quidẽ sub Decio:

Corne-

Cornelius sub Gallo, & Volusiano: Lucius, Stephanus, & Xystus II. sub Valeriano pro Christo capite pœnas dedisse ex temporum ordine, atq; ex aliquot epistolis D. Cypriani Damasi, Eusebijq; libris VI. & VII. hist. ecclesiasticæ manifestè liquet.

Post Xysti II. mortem, ob persequutionis sæuitiam, Romanam sedem annum I. menses XI. & dies XV. pastore uacasse tradit Damasus, qui etiam presbyteros, uacanti ecclesiæ præfuisse inter pontificatus tempore refert. Sed hoc ex instituto in fine operis ostendam.

S. DIONYSIVS.

26. Pont.

Dionysius, cuius originem Damasus inueniri potuisse negat, ex monacho Pontifex creatus, presbyteris ecclesias & cœmeteria in vrbe Roma statim diuisit. Parochias & diœceses foris distribuit, quò quisq; finibus suis limitibúsue contentus esset.

Claudius imperat. Huius temporibus fuisse Claudium existimauerim: qui vbi ex voluntate senatus imperium suscepit, Gothos annis iam quindecim, Illyricum Macedoniamq; vastantes, bello adortus, incredibili clade superauit. Hanc ob rem in curia aureus clypeus, in Capitolio aurea statua eidem à senatu decreta est. Morbo autem correptus apud Syrmium moritur, nondum expleto biennio in imperio. Quo mortuo statim Quintillus frater ab exercitu imperator eligitur, vir quidem vnicę moderationis, & qui solus fratri præferri posset. Is quoq; decimoseptimo imperij die interficitur.

Paulus Samo episcopus. Dionysij verò temporibus, Paulus Samosatenus ab orthodoxa fide desciscens, Artemonis hæresim suscitauit. Nam in Demetriani locum Antiochenus episcopus creatus, superbe nimium sese habebat. Inter eundum enim præ superbia & literas relegebat, & dictabat epistolas, multis constipato agmine præcedentibus ac subsequentibus, vnde propter hominis arrogantiam, Christianam religionem pleriq; detestabantur. Sed quid facerent nostra tempestate, qua nil vel superbiæ vel pompæ, nolo dicere luxuriæ, addi potest, si tot adolescentes ante ambulones sericatos & coccinatos in equis præferocibus, ac phaleratis viderent? Siq; subsequentium presbyterorum turbam cernerent, chlamydibus optimi cuiusq; coloris hinc inde ab equis deauratis pendentibus? Execrarentur eos sat scio: dicerent nil eis cũ Christo præter similitudinem quandam religionis commune esse. Ad Paulum redeo, quem tutius reprehẽdere licet. Is enim inflatus opinione suijpsius, ac tribunal altius quærens, negabat Dei filium è cælo descẽdisse, sed à Maria cæpisse originem, & initium è terra habuisse. Hanc ob rem in concilio Antiocheno omnium episcoporum, qui aderant, consensu, publicè damnatus est: maximè verò Gregorij Cæsariensis episcopi, viri sanctissimi sententia, qui tanto concilio interfuit: & postea pro fide Christi martyrij pœnam subijt. *Gregorius Cæsariẽsis episcopus.* In Paulum verò Malchio Antiochenus presbyter multa disseruit & scripsit quia Artemonis hæresim (vt dixi) instaurare conabatur. Huic autem concilio propter senium interesse Dionysius non potuit. Ea tamen de re ad eum per Maximum Alexandrinum episcopum latè perscriptũ est. Mortuus autem Dionysius, sepelitur in cœmeterio Callisti, vbi ex institutionibus duabus, mẽse Decembri habitis, presbyteros duodecim, diaconos sex, episcopos septem creasset. Sedit annis sex, mensibus duobus, diebus quattuor. Vacat tum sedes dies sex.

ANNOTAT.

Huius Dionysij ecclesia, quod sciam, Salomonem memoriam non colit. Quem naturali morte decessisse ex eo opinor, quòd diu uixit: & nemo eius martyrium commemorat, atq; in tranquilla ecclesiæ tẽpora, pace à Galieno edictis publicis, Christianis data, mors eius incidit. Liber quoq; bibliothecæ Vaticanæ quem supra citaui eum confessorem aperte nominat. Damasus Felicem, & qui huic succeßit Eutychianum, item Caium, Marcellinum, & Marcellum martyres prodit: ita etiam eos ecclesiá celebrat.

S. FELIX I.

Elix natione Romanus, patre Constantino, Aureliani tempore fuit. 27.Pont.
Qui anno ab vrbe condita millesimo ac vigesimoseptimo imperium adeptus, vir militari disciplina clarus, Gothos apud Danubium graui prælio superat. In Asiam deinde traijciens, Zenobiam, quæ occiso Odenato marito orientis tenebat imperium, apud Thymas haud longe ab Antiochia terrore magis quàm prælio vincit, eamq; in triumphum vnà cum Tetrico ducit, quo apud Catalaunos superato, Gallias receperat. Aureliani tamen clementia & humanitate Zenobia honorificè in vrbe consenuit: vnde Zenobia familia Romana originem habuit: & Tetricus conseruatus, Lucanis deinde præfuit. Ad pacis verò opera conuersus imperator, & templum Apollinis, & muros vrbis magnificentissimis operibus extruit. Hic autem postea mota in Christianos persecutione, nonus à Nerone, de cælo tactus inter Constantinopolim & Heracleam in Zenophrurio occiditur.

Aurelianus imp.

Felix autem martyrum gloriæ consulens, statuit vt quotannis sacrificia eorum nomine celebrarentur, vtq; nullibi, quàm in sacro loco & à viris sacris initiatis sacrificium, quod Missam appellant, celebraretur, necessitatem semper excipiens, Quòd si de consecratione templi ignoratum fuerit, vtpote vetustate & abolitione monumentorum, consecrari denuò mandat. Neq; enim (vt ipse aiebat) iteratum dicitur, quod factum esse nescitur. Huius tempore Manes quidam gente Persa, vita & moribus barbarus, profiteri se Christum ausus est, ascitis in societatem duodecim discipulis, quò fidem rebus in omnibus faceret. Vt autem tum impugnatur Manes ob impietatem & superbiam, ita maximè laudatur Anatolius Laodicenus episcopus propter religionem & doctrinam. Ausus etiam eodem tempore Saturninus est nouam Antiochiam condere, exercitus opera fretus. Verùm dum audacter nimium imperium quoq; molitur inuadere, Apameæ tandem occiditur. Felix autem vbi repetitis sacris ordinibus mense Decembri, presbyteros nouem, diaconos quinq;, episcopos quinq; creasset, martyr via Aurelia sepelitur, tertio calendas Iunij in basilica, quam antea in honorem Dei condiderat, secundo ab vrbe milliario. Sedit autem annis quattuor, mensibus tribus, diebus quindecim. Vacat tum sedes dies quinque.

Manes hæreticus.

S. EVTYCHIANVS.

Vtychianus natione Tuscus, patre Maximo, temporibus Aureliani fuit. 28.Pont.
Cui quidem interempto Tacitus succedit, vir certè idoneus reipub. gubernandæ ob eius virtutem & integritatem. Verùm in Ponto sexto mense post adeptum imperium occisus est. Florianus quoq; qui Tacito successit, tertio demum imperij sui mense, apud Tarsum occiditur.

Florianus succeßit Tacito.

Eutychianus autem instituit, vt in altari fruges benediceretur, maximè verò fabæ & vuæ. Constituit item, ne, qui martyres sepelire vellent, sine Dalmatica, colobioue purpureo id facere auderent, se nesciente præsertim. Sunt qui scribant huius temporibus Dorotheum eunuchum fuisse, virum certè Græca & Hebraica lingua doctissimum, cuius doctrina mirificè delectatum Aurelianum ferunt. Nam ita primis imperij sui annis Christianis fauit, vt Pauli Samosateni sectam ab ecclesia separauerit. Verùm postea malis consilijs subornatus, in Christianos (vt dixi) persecutionem mouens, scriptis iam eadere ad præsides prouinciarum litteris, diuino iudicio interimitur. Ipsius autem Dorothei scripturas sacras exponentis, auditor Eusebius etiam adolescens fuit. Anatolius quoq; Alexandrinus Laodiceæ Syriæ episcopus, multæ doctrinæ vir, præclara quædam in mathematicis, & scriptura sa-

cra tum composuit. Inuectus est & in Manichæorum hæresim, quæ tum maximè inualuerat. Hi ad reliquos errores & duas substantias introduxerunt, bonā & malam, dixêreq; animas ex Deo quasi ex aliquo fonte manare. Testamentum vetus omninò respuebant: nouum verò aliqua ex parte recipiebant. At Eutychianus vbi ex sacris ordinibus mense Decembri habitis, presbyteros quattuordecim, diaconos quinq;, episcopos nouem creasset, martyrio coronatur: & in cœmeterio Callisti via Appia sepelitur, octauo calendas Augusti. Sedit annum vnum, mensem vnum, diem vnum. Vacat tum sedes dies octo. Sunt tamen qui scribant eum annis octo, mensibus decem in pontificatu vixisse, sed ego multò magis Damaso credo, qui primæ sententiæ auctor est.

S. CAIVS.

29. Pont.

Aius natione Dalmata, patre Caio, ex genere Diocletiani imperatoris, primùm Probi tempore fuit, deinde Caio & Carino imperantibus.

Probus autem rei militaris gloria insignis, suscepta reip. administratione, Gallias à barbaris occupatas ingenti felicitate restituit. Saturninum imperium vsurpare conantem in oriente, Proculum & Bonosum Agrippinæ magna celeritate oppresit. Apud Syrmium tamen vir acer & iustus tumultu militari & licentia occiditur, anno imperij eius sexto, post quem Carus Narbonensis imperium suscepit, ac biennio tenuit. Hic cum filios duos, Carinum & Numerianum ad gubernacula imperij traduxisset, bello Parthico captis etiam Charris & Ctesiphonte nobilissimis vrbibus, in castris fulmine ictus concidit. Numerianus verò, qui tum cum patre erat rediens, Apri soceri sui fraude necatur. Carinus autem probris omnibus contaminatus, à Diocletiano, difficili tamen bello in Dalmatia victus, scelerum suorum pœnas tandem luit.

Carus Narbonensis.

Caius verò ordines in ecclesia distinxit, quibus tanquam gradibus quibusdam ad episcopatum ascenderetur. Hi erant ostiarius, lector, exorcista, acolytus, subdiaconus, Diaconus, presbyter, episcopus. Idem quoque (vt quondam Fabianus) regiones diaconis diuisit, qui res gestas martyrum conscriberent. Constituit etiam ne prophanus quispiam sacris initiatum in iudicium vocaret, néue paganus, aut hæreticus accusandi Christianum hominem potestatem haberet. Huius tempore fuisse Victorinum Pitabionensem episcopum constat, qui multa commentaria in sacros codices scripsit. Inuectus est etiam in hæreses omnes, licet non æquè Græcam linguam ac Latinam nouerit, vt Hieronymo placet, qui affirmat eius scripta grandia sensu, compositione vilissima apparuisse. Pamphilus verò presbyter Eusebij Cæsariensis episcopi necessarius, adeo diuinorum voluminum cupidus fuit, vt magnam partem librorum Origenis sua manu descripserit: quos quidem libros Hieronymus affirmat se vidisse in bibliotheca Cæsariensi tanta auiditate, vt Crœsi diuitias consecutum se arbitraretur. Scripsit idem Pamphilus Apologeticum pro Origene, quod etiam Eusebius non multò pòst fecit. At verò Caius orta in Christianos tempore Diocletiani tanta persecutione, quanta nunquam antea, in subterraneis locis, quas cryptas vocant, diu latuit. Captus deinde à persecutoribus vnà cum Gabinio fratre, eiusq; filia Susanna, martyrio coronatur, & via Appia in cœmeterio Callisti sepelitur, decimo calendas Maij. Sunt etiam qui scribant Luciam, Agatham, Hagnetem non multò pòst martyrium passas fuisse. Sedit autem Caius annis vndecim, mensibus quattuor, diebus duodecim. Quo quidem tempore presbyteros quinque & viginti, diaconos octo, episcopos quinque creauit, quater ordinibus sacris mense Decembri habitis. Vacat tum sedes dies vndecim.

Victorinus Pitabionēsis episcopus.

Pamphilus Eusebij necessarius.

S. MAR-

S. MARCELLINVS.

Arcellinus natione Romanus, patre Proiecto, Diocletiani Dalmatę obscuro loco nati, & Maximiani temporibus fuit. 30.Pont.

Diocletianus enim anno ab vrbe condita M. X L I. ab exercitu imperator electus, Aprum qui Numerianum interfecerat, ipsemet occidit. *Diocletianus imp.* Verùm moto in Gallia tumultu potius quàm bello, eò cum exercitu Maximianũ cognomento Herculeum misit, qui agrestes facilè compescuit. At verò circunstrepentibus vndiq; bellis, cum solus Diocletianus resistere tot periculis non posset, Maximianum, Augustum: Constantium verò & Maximianum Galerium, Cæsares creat. Maximianus aũt Herculeus Carausio fraude Alecti interempto, Britanniam post annos decẽ recipit. At Constantius, cũ primò in Gallia malè pugnasset, renouata secundò pugna, multa millia Alemanorum occidit, qui eò venerãt mercede conducti, ac Gallias pacatas reddidit. Diocletianus interim captam Alexandriam, quàm Achilleo resistente mensibus octo obsederat, diripiendam militibus dedit. Præterea verò Maximianus Galerius cum duobus prælijs contra Narseum bene pugnasset, postremò inter Galletium & Charras superatur. Atq; tam sinistra pugna amisis copijs, ad Diocletianum confugit: à quo ita arrogãter acceptus est, vt per aliquot millia passuum purpuratus ante currum eius cucurrisse dicatur. Is autem hac contumelia motus, repetito bello hostes superat ac domat.

Pacatis hoc modo vndique rebus Diocletianus in oriente, Maximianus verò Herculeus in occidente vastari ecclesias, Christianos affligi, interficiq; mandant, decima post Neronem persecutione: quæ certè omnibus diuturnior & immanior est habita. *Decima Christianorũ persecutio.* Nam & scripturæ sacræ igni exustæ sunt, & si quis Christianus in magistratu fuisset, eo sublato remanebat infamis. Præterea verò serui, qui in Christianismo perdurabant, libertatem consequi non poterant, milites item Christiani cogebantur aut immolare idolis, aut militiam pariter vitamq; deponere, edicto principis in foro posito. Hoc verò q̃dam lacerare ausus, pelle nudatus, superfuso aceto & sale tamdiu cruciatur, quoad vita superfuit. Hunc in fide confirmarunt Dorotheus, & Gorgonius viri clarissimi. Ijsdem diebus forte fortuna in vrbe Nicomediæ regia domus incendio conflagrare cœpit, vnde imperator à Christianis id factum falsa suspicione existimans, multos interfici, plerosq; viuos in ignem conijci iubet. Eadem quoq; sæuitia vsi sunt, qui in Melitene prouincia, in Syria, in Africa, in Thebaide, in Aegypto cum imperio erant. In planitie verò Palestinæ & Tyri multi sæuissimis bestijs expositi sunt. Nullum autem genus tormenti Christianis tum non adhibitum est. Pro vngulis enim testas fictilium vasculorum adhibebãt: quibusdam verò arundines acutæ sub vnguibus figebantur. Hoc etiam tormento vexatæ mulieres sunt, arundinibus ipsis per pudẽda corporum adactis. Vrbs quædam in Phrygia tota combusta est, quia ciues idolis sacrificia exhibere recusarunt, Adaucto Romano viro sanctissimo eos in fide retinente: ad hæc postremo venêre sæuissimi tortores, vt oculis effossis, ac cauterio adustis sæuirent. Passi etiam martyrium sunt Anthimus Nicomediæ episcopus, Lucianus presbyter, Antiochenus vir doctissimus, Pamphilus Cæsariensis, Phileas Aegyptius, qui & Thmuenus episcopus vocabatur. *Phileas Aegyptius ex urbe Thmuis.* Is enim capitali pœna afficitur, quòd & librũ de laudibus martyrum composuit, & impugnare iudices male iudicãtes ausus est. Quid plura? cùm Damasus referat xvij. millia hominum vtriusq; sexus diebus xxx. per diuersas prouincias martyrio coronata fuisse. Omitto eos, qui in insulæ relegati sunt, vel ad metallum, vel ad opus metalli, vel ad fodiendas arenas, excidendosq; lapides damnati, quæ multitudo prope infinita est habita. At Marcellinus Pontifex ad sacrificia gentium ductus, cum minis instarent carnifices, vt thura dijs exhiberet, metu

perterritus, Deos alienos adorauit. Habito deinde non ita multò pòst concilio C, & LXXX. episcoporum in Sinuessa vrbe Campaniæ, eò & Marcellinus squalidus & pulueruIentus ac cilicio indutus proficiscitur, petitq; vt sibi pro inconstantia debita pœna tribuatur. Qui eum damnaret, in tanto concilio nemo vnus inuẽtus est, cum dicerent omnes ea fermè ratione Petrũ peccasse, ac flendo peccati pœnam luisse. Redijt Romam Marcellinus iratus, Diocletianũ adijt, hominemq; increpat, qui se impulerit dijs gentium immolare. Ducitur ad martyrium Diocletiani iussu Marcellinus cum Claudio, Cyrino, Antonino Christi fidelibus. Inter eundem verò Marcellum presbyterum admonet, ne Diocletiani præceptis obtemperet in rebus maximè ad fidem pertinentibus: néue corpus suum sepulturę traderet, quòd diceret ob negatum Saluatorem se id nequaquam mereri. Horum autem simul interemptorum corpora, Diocletiani iussu ad dies sex & triginta insepulta iacuerunt via publica. Vnde Petri Apostoli iussu, qui Marcello in somnis apparuit, via Salaria in cœmeterio, quod Priscillæ deinceps nomen habuit, sepeliuntur, sexto calendas Maias apud beati Crescentionis corpus. Tandem verò aperuit oculos Deus (vt Eusebius ait) & eò Diocletianum compulit, vt deposito imperio priuatus viueret. Idem fecit & Maximianus eius collega, acerrimus persecutiõis Christianæ auctor, qui post aliquot annos multis, varijsq; morbis vexatus, ac post longos cruciatus insania mentis percitus, furijsq; scelerum agitatus, seipsum tandem peremit. Hanc aũt calamitatem, quam nostri passi sunt, à Deo permissam refert Eusebius, propter corruptos nimia libertate & indulgentia Christianorũ mores, maximè verò ecclesiasticorum, quorum peruersitatem diuina iustitia frenare hac persecutione instituit, dum simulationem in vultu, dolum in corde, fallaciam in eorũ verbis cerneret. Hi enim liuore, superbia, inimicitijs, odijs inter se certantes, tyrannidem potius quàm sacerdotium sapere videbantur, Christianæ pietatis omnino obliti, ac diuina mysteria profanantes potius, quàm celebrãtes. Sed quid futurum nostra ætate arbitramur? qua vitia nostra eò creuêre, vt vix apud Deum misericordiæ locum nobis reliquerint. Quanta sit auaritia sacerdotum, & eorũ maximè qui rerum potiuntur, quanta libido vndiq; cõquisita, quanta ambitio & pompa, quanta superbia & desidia, quanta ignoratio tum suijpsius, tum doctrinæ Christianæ, quàm parua religio, & simulata potius quàm vera, quàm corrupti mores, vel in ꝓfanis etiam hominibus (quos seculares vocant) detestandi, non attinet dicere, cùm ipsa ita apertè & palàm peccent, ac si inde laudem quærerent. Veniet (mihi credite, vtinam falsus sim, vates) veniet Turcus hostis Christiani nominis, Diocletiano & Maximiano violentior. Italiæ claustra iam pulsat. Nos desides & somniculosi interitum communem expectamus, voluptati priuatæ potius, quàm communi vtilitati consulentes. Ad Marcellinum venio, quem vtinam aliquando imitati, ad sanitatem redeamus. Hic enim (vt dixi) cognito errore suo, quo à fide defecerat, ad se rediens, martyrium pro fide Christi constanti animo passus est, vbi ex sacris ordinibus bis mense Decembri habitis, presbyteros quattuor, diaconos duos, episcopos quinq; creasset. Sedit autem annis nouem, mensibus duobus, diebus sedecim. Vacat tum sedes dies quinque & viginti.

S. MARCELLVS I.

31. Pont.

Arcellus natione Romanus, patre Benedicto, ex regione viæ latæ, à Cõstantio & Galerio vsq; ad Maxentium peruenit.

Constantius enim & Galerius, abdicantibus se ab imperio Diocletiano & Maximiano, imperij gubernacula suscipientes, prouincias inter se partiti sunt. Nam Galerius Illyricum, Asiam & orientem sortitus est: Constantius

ſtantius verò ſingulari moderatione vſus, Gallia tantùm & Hiſpania contentus fuit, licet ei & Italia ſorte obtigerit. Vnde Galerius duos Cęſares legit, Maximianum quem orienti præfecit, & Seuerum, cui Italiam commendauit. Illyricum ipſe retinuit, quòd ea barbaros hoſtes populi Ro. iter facturos ſentiebat. At Conſtantius vir ſingularis manſuetudinis & clementiæ, Gallis omnibus cariſsimus fuit, præcipuè verò quòd & Diocletiani vafrum ingenium, & Maximiani crudelitatem non ſine magno diſcrimine euaſerant. Moritur autem Conſtantius Eboraci in Britannia, principatus ſui anno decimotertio, atq; in diuos ſummo omnium conſenſu refertur.

Conſtantius, Galerius, Maxentius imperatores.

At Marcellus diuino cultui intentus, vbi Priſcillam matronam Romanam impuliſſet cœmeterium ſuis ſumptibus via Salaria cõſtruere, titulos quinq; & viginti in vrbe Roma conſtituit, quaſi diœceſes ad commoditatem baptiſmi & opportunitatem eorum, qui ad fidem ex gentibus quotidie veniebant, cõſultum iri & eo modo ſepulturis martyrum videbat. Maxentius verò vbi Lucinam matronam Romanam inſtituiſſe Eccleſiam Dei rerum ſuarum hæredẽ intellexiſſet, iratus, & mulierem ipſam relegauit ad tempus, & Marcellum captum impellere minis conatus eſt, vt & epiſcopatu ſe abdicaret, & Chriſtianum nomen deponeret, quem vbi contemnere & deridere ſua præcepta vidit, in cacabulum ad cuſtodienda animalia publica (vt quidam volunt) ſtatim incluſit: quo in loco nec orationes vnquã, nec ieiunia prætermiſit. Parocchias item non ſecus ac ſi liber eſſet, epiſtolis gubernabat. Menſe aũt nono captiuitatis ſuæ à clericis nocte à cacabulo liberat⁹ eſt, qua ex re maiore percitus ira Maxentius, ſanctiſsimum virũ in cacabulum redegit: vbi cum fœdè, & incommodè habitaret, pedore & ſitu mortuus eſt. At verò Lucina ſanctiſſimi viri corpus via Salaria in cœmeterio Priſcillæ condidit decimoſeptimo calẽdas Februarij. Poſtea autem re Chriſtiana creſcente, cacabuli domus in eccleſiam erigitur beati Marcelli nomine, quæ etiam ætate noſtra inuiſitur. Sunt autem qui ſcribant Mauritium cum vna Chriſtianorum legione apud Rhodanum flumen à perſecutoribus cæſum. His additur Marcus, Sergius, Coſmas, Damianus, alijq; complures, qui vbiq; terrarum cædebantur. Marcellus autem annis quinq; ſedens, menſibus ſex, diebus vno & viginti, ex ſacris ordinibus menſe Decembri habitis, presbyteros ſex & viginti, diaconos duos, epiſcopos vnum & viginti creauit. Vacat tum eius morte Romana ſedes dies viginti.

S. EVSEBIVS.

EVſebius natione Græcus, patre medico, pontificatum adijt Conſtantino & Maxentio imperantibus. *32. Pont.*

Nam mortuo Conſtantio (ſicut dixi) Claudij ex filia nepote, Conſtantinus eius & Helenæ in gratiam Herculei repudiatæ filius, occidẽtis imperium maximo omnium cõſenſu adeptus eſt. Romæ interea prætoriani excitato tumultu, Maxentium Maximiani Herculei filium, Auguſtum nuncupant. Vnde Maximianus ſpe recuperandi imperij ex ſolitudine Lucaniæ Romam venit, litteris Diocletianum adhortatus, vt idem ipſe faceret. Contra hos motus miſſus à Galerio Seuerus cum exercitu, dum vrbem Romam obſidet, fraude militum, qui cum Maxentio ſentiebant, circunuentus, fugiẽs demum Rauennæ occiditur. Paulum etiam abfuit, quin Maximianus pater, militũ beneuolentiam pollicitationibus & largitione quærens, à filio Maxentio occideretur. Is aũt in Gallias ad Cõſtantiũ generũ profectus, dum circumuenire hominẽ ſtudet, detecto per Fauſtam eius filiam dolo, quæ rem oẽm marito aperuit, fugiẽs, ac Maſsiliæ oppreſſus, ſuorũ ſcelerũ pœnas tandẽ luit: vel ſeipſum (vt qdam volunt) deſperatis rebus interfecit.

Dum autem Euſebius in pontificatu viueret, crux domini inuenta eſt quinto

Iudas crucis inuentor. nonas Maij, & ab Helena Constantini matre exornata, ac in magna, veneratione habita. Baptizatur & Iudas crucis inuentor, quem postea mutato nomine Cyriacum vocarunt. Hæreticos quoq; idem pontifex reconciliauit, imposita tantummodo manu. Instituit præterea, ne prophani quos laicos vocant, episcopum in iudicium vocarent. Huius verò temporibus fuisse Lactantium Firmianum constat Arnobij discipulum. *Lactãtius Firmianus.* Hic cum Rhetoricam Nicomediæ doceret, infrequentia discipulorum motus, quòd in Græca ciuitate ageret, ad scribendum se contulit, qua in re tantùm valuit, vt post tempora Ciceronis ab eo secundus habeatur. Multa scripsit, sed illa potissimum extant, quæ contrà Gentiles, de opificio hominis, de ira Dei conscripsit. In extrema senectute constitutus, Cæsaris Crispi, filij Constantini præceptor fuit in Gallia. Eusebius quoq; Cæsareæ Palestinæ episcopus, ac bibliothecæ diuinæ cum Pamphilo martyre diligentissimus inuestigator, multa eisdem temporibus scripsit, maximè verò libros euangelicæ præparationis, ecclesiasticæ historiæ, in Porphyrium Christianorum hostem acerrimum. Apologias item sex pro Origene composuit: de vita Pamphili martyris, à quo ob amicitiam cognomentum accepit, libros tres. Eusebius autem Pontifex, habita semel ratione sacrorum ordinũ, mense Decembri, cùm presbyteros tredecim, diaconos tres, episcopos quattuordecim creasset, Romæ moritur, ac in cœmeterio Callisti via Appia sepelitur sexto nonos Octobris. Sedit aũt annis sex, mẽse vno, diebus tribus. Vacat tum sedes diem vnum.

ANNOTAT.

Quod ex Damasi (ut uidetur libro) Platina tradit, crucem Christi ab Helena imperatoris Constantini matre sub Eusebio inuentam fuisse, qua non ratione fieri potuerit, non inuenio: cùm nihil tum Constantinus in Syria iuris haberet, quæ incredibili Maximini tyrannide premebatur, neq; adhuc ipse plenè in Christum credebat, quod post crucis in cœlo uisionem ardentißimè fecit. Insuper Rufinus libro primo, cap. vij. & viij. Theodoritus libro primo, cap. xviij. Sozomenus lib. ij. cap. primo, & ij. & Socrates libro primo, cap. xvij. historiæ ecclesiasticæ, id xxv. ferè anno pòst, Niceno iam Concilio celebrato, quod magis quadrat, factum fuisse referunt.

S. MILTIADES.

33. Pont.

Iltiades natione Afer, Maxentij, Licinij, & Maximini temporibus fuit. Licinius enim ex Dacia oriundus, à Galerio in partem imperij recipitur propter eius in re militari præstantiam. Hi, quòd Constantinum videbant apud omnes magno esse in precio, Christianis parcebant. Maxentius tamen milites clanculum mittebat, qui obuium quenq; cæderent. Arte quoq; magica delectatus, grauidas, maximè verò Christianas, funestis sacris adhibitis scindebat infantum causa, quorum cineribus in magia vtebatur, vt ostenderet tyrannidem seruari etiam per nefas posse, Simili vesania & crudelitate Maximinus quoq; in oriente vtebatur, qui magorum magistris & malarum artium doctoribus præmia etiam decernebat, augurijs ac diuinationibus fidem præstans. Sæuior ceteris in Christianos hęc omnia contemnentes est habitus. Vetera autem delubra renouari, ac more veterum sacra dijs exhiberi iubet. In hos verò Constantinus mouens, & Maxentium graui prælio victum apud pontem Miluium ita superat, vt dum præ dolore suarum fraudum oblitus, pontem ad decipiendum hostem structum decipulis transit, cum magna parte suorum satellitum submergatur. Et Licinium sororium nauali ac terrestri prælio victum, apud Nicomediam dedere seipsum coëgit, vitamq; Thessalonicæ priuatam ducere, ac meritò qnidem, cum à fide ob inuidiam deficiens, Christianos Constantino fauentes grauibus supplicijs persequeretur. Maximinus verò diuina vltione inflatis subito visceribus, suppuratisq; intestinis ita distenditur, vt inter se & putridum cadauer nil interesset, scatentibus vndique vermibus, & tabo serpente, tanto pedore, vt sustineri fœtor non posset.

set. Hoc volebant eius merita, qui & nostros ad cœmeteria conuenire vetabat, & simulacrũ Antiochiæ consecratum, subornatis sacerdotibus, qui ex adytis id enunciarent, clamasse dicebat, pellendos ab vrbibus Christianos, & præmia in prouincijs distribuit sacerdotibus simulacrorum, qui contra Christianos agerent, Tandẽ verò tyrannus pœnitentia ductus, medico verum dicente, decreto publico vetuit Christianos lædi, eosq; suis legibus vti sinit, Sed hoc nihil ei profuit cum vi fierent omnia. Nam grauissimis morbis diutius cruciatus, viuendi finem tandem fecit, homo sæuus & varius: nunc enim in Christianos, nunc pro Christianis agebat.

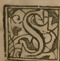
His autem cladibus multi Christiani interfecti sunt, maximè verò Dorothea virgo sanctissima & pulcherrima, quæ mortem potius quàm stuprum tyranni pati voluit. Sophronia quoq; à Maxentio sæpius de stupro appellata, cum diutius vitare periculum non posset, seipsam interfecit, Lucretiam imitata. Miltiadis autem institutũ fuit, ne dominico, néue quinta feria ieiunaretur, quia hos dies pagani quasi sacros celebrãt. Multa quoq; in oblationibus faciendis cõstituit, quod Manichæorum hæresis in vrbe Roma tum maximè inualescebat. His autem peractis, Maximini iussu martyrio coronatur. Idem fatum subiere & Petrus Alexandrinus episcopus, & Lucianus Antiochenus presbyter, vir moribus & doctrina insignis, & Timotheus presbyter Romanus, alijq́, complures episcopi & sacerdotes. Sepultus est autem Militiades via Appia in Callisti crypta quarto idus Decembris. Viuens adhuc ex ordinibus sacris semel habitis, presbyteros septem, diaconos sex, episcopos duodecim creauit. Sedit annis quattuor, mensibus septem, diebus nouem. Vacat tum sedes dies septendecim. Dorothea.

ANNOTAT.

Maxentium, qui Romæ Marcelli, Eusebij, & Miltiadis temporibus tyrannidem gessit, hostili aliquando in nos animo fuisse, Marcelli Papæ acerba mors, quam ipsi tyrannus intulit, testimonio esse potest. Mitiorem deinde in Christianos factum, persecutionemq́; prohibuisse refert libro primo contra Donatistas Optatus Afer episcopus Mileuitanus. Sub quo Eusebium etiam morte naturali consumptum esse existimo, tum propter eam, quam dixi, rationem, tum etiam, quòd eius martyrium, nec Damasus, nec ecclesia profitetur.

De Miltiade (non ut uulgo legitur Melchiade) dubium esse non non debet. Nam eum Romæ uiuum post Maxentij necem, sub Pij Constantini imperio, & ab ipso imperatore iudicem datum cum quibusdam alijs episcopis in causa Cæciliani episcopi Carthaginensis libro primo refert Optatus Mileuitanus & Eusebius historiæ ecclesiasticæ libro 10. cap. 5. idem propemodum tradit. Sed nec Damasus ullam eius martyrij mentionem facit, uir in his enumerandis alioqui diligens. Liber quoq; uetustissimus bibliothecæ Vaticanæ eum confessorem uocat. Nam quod Platina scribit eum Maximini iussu cæsum fuisse, fieri omnino non potuit, cùm nullum Maximini Romæ, uel in occidente imperium fuerit, Eusebius, & Optatus sub Constantini principatu, post Maxentij, & Maximini ipsius obitum Romæ uixisse tradant, Constantino III. & Licinio III. Augustis consulibus. Quo etiam anno IIII. idus Decembris mortuus est, Siluestro successore relicto, auctor Damasus.

S. SILVESTER I.

Ilueſter natione Romanus, patre Rufino, Constantini temporibus fuit anno ab vrbe condita millesimo, nonagesimoprimo, Domini verò anno CCCXVI. 34. Pont.

Sub hoc tandẽ principe Christiani à tyrãnis antea oppressi, non nihil respirare incipiunt. Nã corporis ac animi dotibus cum optimo quoq; principe cõparari Constantinus potuit, militaris enim gloriæ appetẽtissimus fuit, in bello fortunatus. Pacẽ petentibus libenter dedit. liberalibus studijs, vbi per ociũ licebat, delectabatur. liberalitate & gratia omniũ beneuolentiã sibi cõparabat. multas leges rogauit ex æquo & bono, superfluas abscidit, seueras nimiũ emẽdauit. vrbẽ in Byzantij ruinis de nomine suo condens, eam Romæ magnitudine ædificiorũ parcẽ facere

cere conatus, secundã Romã vocauit: vt litteræ sub equestri eius statua iudicabãt.

Is igitur tantus princeps omnia circunspiciens, omnia considerans, vbi honestatem Christianæ religionis intellexit, qua seruare parsimoniam, paupertate gaudere, mansuetudinem colere, paci studere, simplicitate & constantia vti iubemur, eam ita complexus est, vt iturus ad bellum, non alio quàm crucis signo vteretur. Quod sereno cælo dum in Maxentium tyrãnum copias mouet, & viderat & adorauerat, astantesq; Angelos audierat dicentes: Constantine, ἐν τούτῳ νίκα, quod etiam fecit, ac tyrannos omnes à ceruicibus populi Romani Christianorumq; omnium depulit, maximè verò Licinium, qui Christianos & domo & militia pulsos, aut relegatione, aut carcere (vt dixi) ad mortem vsque macerabat: aut leonibus obijciebat, aut suspensos tanquã porcos, membratim lacerans dissipabat. Tãtum itaq; principem ac tam humanũ Siluester nactus, relicto Soracte monte, quo à tyrannis sæuientibus relegatus fuerat (vel vt quidam volunt) secesserat, Romam veniens, Constantinum erga Christianos bene animatum, promptiorem ad optimè de ecclesia Dei promerendum reddidit. Nam & pontificibus diadema aureum distinctum gemmis cõcedebat: quod quidẽ Siluester aspernatus, tanquã religioso capiti minime cõueniens, phrygia mitra & candida tantummodo contentus fuit. Permotus aũt Constantinus sanctitate Siluestri, ecclesiã in vrbe Roma condidit in hortis Equitij non longe à thermis Domitianis, quæ titulum Equitij vsq; ad tempora Damasi præ se ferebat. Cui q̃dem ecclesiæ imperator munificus hæc etiam dona præstitit, patenam argenteam librarũ viginti, scyphos duos viginti librarum, calicem aureum duarũ librarum, & alia vasa tum argentea tum aurea, quæ enumerare longũ esset. Fundum quoq; Valerianũ dono dedit in agro Sabino positũ, vnde quotannis solidos octoginta capiebat. Hortũ intra vrbẽ ad regionẽ Duorũ amantium, vnde solidi quindecim capiebantur. Domũ in regione Orphea intra vrbem, vnde solidi octo & quinquaginta proueniebant. Verùm, dum hæc Romæ agerentur, apud Alexandriam presbyter quidam Arrius nomine, vir specie & forma magis quàm virtute insignis, & laudis ac gloriæ potius quàm veritatis cupidus, serere discordiam in fide Christi cœpit. separare enim filium ab æterna & ineffabili Dei patris substantia conabatur his verbis: Erat aliquando quando nõ erat, non intelligens filiũ patri coæternũ esse, & eandẽ in trinitate substantiam, cum dictũ sit: Ego & pater vnum sumus. Cum aũt Alexander Alexãdrinę vrbis Episcopus frustra reuocare Arrium ab errore tentasset, Cõstantini mandato, adhibita etiã impensa munificè quidẽ, apud Nicæam vrbẽ Bithyniæ conciliũ generale indicitur: cui trecenti & octodecim episcopi interfuère. Disputatum est in eo loco aliquandiu, & quidem acriter. Nam viri aliquot in quæstionibus callidi, Arrio tum quidem fauebant, simplicitati fidei nostræ aduersantes, licet ex his quidam doctissimus philosophus diuino spiritu motus, vno momento fidem nostram, quam antea impugnabat, vt sanctam & integram statim amplexus sit. Tandem verò re ipsa in concilio diligenter discussa, concluditur ὁμοούσιον scribi debere, id est, eiusdem cum patre substantiæ filium confiteri. Qui verò cum Arrio sentirent, fuere ad decem & septem, affirmantes extrinsecus creatum esse Dei filium, & non ex ipsa patris diuinitate progenitum. Cognita autem tantæ controuersiæ veritate, Constantinus decretum concilij affirmat, proposito contradicentibus exilio, vnde sex tantum cum Arrio exulauere, reliqui enim in sententiam bene iudicantium venêre. In eodem damnatos ferunt & Photinianos, à Photino episcopo Gallogræciæ nomen ducentes, qui Ebionitarum hæresim imitati, affirmabant Christum à Maria pio coitu fuisse conceptum. Damnati & Sabelliani, qui vnam tantùm personam patri & filio & spirituisancto asscribunt. In eodem verò concilio querimoniarum libellos (vt

Concilium Nicænum.

(vt fit) episcopi ipsi Constantino dabant, se inuicē accusantes, expetentesq; à principe iudicium: quibus ita imperator optimus respondet, combustis eorum libellis, eos Dei tantummodo & non hominum iudicium expectare debere. Præterea autem in eodem concilio decretum est, ne qui se impatientia libidinis castrarēt, in clerum amplius reciperentur: néue neophytus antequam cautius examinaretur, clericus fieret: & ne in militiam Dei ascitus, cum extraneis mulieribus habitet: cū matre verò, sorore, amita id tantummodo licere. ne episcopus in ordinem asciscere-retur, nisi ab omnibus, vel saltem à tribus prouinciæ episcopis: & ne, quem alius episcopus expulerit, vel clericum, vel laicum alius suscipiat. Decernitur etiam ac quidem sanctè, ne cuiquam fieret iniuria, vt singulis annis concilium in prouincia habeatur. Quare hoc sanctum institutum aboleuerint nostræ ætatis pontifices, non video, nisi quòd censuras bene viuentium ac sentientium reformidabant. Cōstitutum quoque est, vt qui absque tormentis in persecutionibus lapsi fuerint, annos quinque inter catechumenos vitam ducant. Postremò verò decernitur, ne quis de minore ecclesia ad maiorem transeat ambitionis & auaritiæ causa, quod certè non obseruatur, cum siccis faucibus, tanquam lupi famelici, precibus, pollicitationibus, muneribus, largitione vberiores episcopatus, omissis primis, omnes quærant & efflagitent. Siluestri aūt constitutiones hæ sunt habitæ, vt chrisma ab episcopo tantùm consecraretur, vt episcopi baptizatum signarent propter hæreticam suasionem, vt baptizatum chrismate liniat presbyter, occasione mortis. Addit præterea, laicus clericum in iudicium ne vocet. Diaconus in ecclesia celebrandi causa dalmatica induatur, & palla linostima læua eius tegatur. Clericus causas in curia ne agat: nec ante iudicem secularem causam dicat. Presbyter celebraturus neque serico, neque panno tincto vtatur, sed lineo, & quidem albo. Sic in albis celebrandum esse dicebat, quemadmodum in linea sindone & alba Christi corpus sepultum fuit. Gradus quoque in ordinibus ecclesiasticis constituit, vt vnusquisque vno tantum ordine contentus sit, & vnius solum vxoris vir. Constantinus autem augendæ Christianæ religionis cupidus, Basilicam Constantinianam (quam Lateranensem vocant) ædificauit, donisq; plurimis eandem exornauit. Nam & fastigium argenteum templo obtulit, habens in fronte Saluatorem sedentem in sella quinque pedum, centum & triginta librarum, & xij. Apostolos in quinis pedibus librum nonaginta cum coronis argenti purissimi. Saluatorem quoque addidit respicientem in apsida, sedentem in throno V. pedum, cuius pondus centum quadraginta librarum erat. Angelos quattuor ex argento ponderis centum & quinque librarum, coronas quattuor ex auro purissimo cum delphinis viginti librarum, altaria septem ex auro purissimo ducentarum librarum. In vsum verò luminū massæ Gargilianæ prouentum ex agro * Suessano constituit solidos CCCC. Additur & massa Vrbana, quæ in agro Antiati est. Sacrūq; præterea fontē instituit apud eandē Basilicam ex lapide Porphyretico, cuius tota pars illa quæ aquam cōtinet, ex argento erat. In medio aūt fontis columna porphyretica posita erat, in qua aurea phiala L. librarum balsamo plena, in celebritate paschæ vsum nocturni luminis præstabat. In labro fontis stabat agnus auri purissimi, vnde aqua fundebatur. Non longè ab agno erat Saluatoris statua argenti purissimi cētum & LXX. librarum. Ad alteram partem stabat Ioannis Baptistæ statua argentea centum librarum, hunc titulum præ se ferens, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Septem verò cerui aquam fundebant: quorum singuli octoginta librarum erant. Prouentus autem sacri fontis ex massa Statiliana in agro Corano, ex fundo Bassi, ex domibus & hortis, aliquot in vrbe positis, ex quibusdā fundis in Africa, Numidia, & Græcia sitis. Idem etiam Cōstantinus rogatu beati Siluestri Petro

Sinuessano

Apo-

Apostolorum principi Basilicam in Vaticano ædificat, non longè à templo Apollinis, quo in loco eiusdē Apostoli corpus splendidè, ac mirificè collocauit: ex ære enim & cupro vndique clausum erat. Supra beatissimi Apostoli sepulcrum crux centum & quinquaginta librarū extabat ex auro purissimo. Aderant circunquaq; candelabra IIII. argento conclusa, cum sigillis argenteis, vnde Apostolorū actus cernebantur. His addidit calices aureos tres, librarum duodecim, calices argenteos XX. quorum singulis X. librarum erant. Metretas argenteas IIII. C C. librarum. Patenam auream cum thure & columba ornatam gemmis hyacinthinis & margaritis XXX. librarum. Ipsum autem altare erat clausum argento & auro, distinctumq; pluribus gemmis. Hos verò prouentus huic basilicæ addidit, in Antiochia domum Daciani, solidos centum & L. præstantem. Cellam in Aphrodisia solidos D. XV. præbentem. Horum Maronis, thermas complures, popinas, pistrina condonauit, vnde multum colligebatur ad vsum sacerdotum. Idem quoque Constantinus instante Siluestro, Basilicam Pauli via Ostiensi extruxit: corpus verò Apostoli ita condidit, vt de Petro diximus. Vasa etiam aurea, argentea, ænea totidem donauit, quod diuo Petro, maximè autem crucem auream centū & quinquaginta librarum, supra loculum beati Pauli collocauit. Venêre prouentus ad eandem Basilicam ex Tarso Ciliciæ, ex possessione Tyri venit oleum, venêre aromata & cassiæ: venit balsamum ex locis hæc eadem ferentibus: venit crocum, sal, piper, cinnama. Aedificatur etiam imperatoris iussu Basilica in atrio Sessoriano sub titulo sanctæ crucis in Hierusalem, vbi sanctę crucis partem aliquam reposuit, inuentam ab Helena matre, fœmina incomparabilis fidei, & religionis. Hæc enim magnitudine animi mota & visis nocturnis, Hierosolymam petijt, vt lignum crucis perquireret. Difficile id quidem erat, quia ab antiquis persecutoribus eò loci simulacrum Veneris collocatum fuerat, vt Christiani Venerem Saluatoris loco adorarent. At mulier religione percita, vbi locum ipsum ruderibus purgasset, tres confuso ordine cruces reperit. In vna inscriptio illa legebatur tribus linguis, IESVS NAZARENVS REX IVDÆORVM. Astabat autem Marcarius illius vrbis tum episcopus, qui vnam ex his manibus cum religione retinens, veram esse dicebat: at tertia mulieri mortuæ admota, eidem vitam restituit. Hanc ob rem Constantinus motus, edicto vetuit, ne quispiam deinceps eo supplicio vteretur. Helena verò ædificato eo in loco templo, vbi crucē repererat, abiens clauos, quibus Christi corpus cruci affixū fuerat, secum ad filium portat. Horum ille vnū in frenos equi transtulit, quibus in prælio vteretur, alio pro cono galeæ vtebatur, tertium in mare Hadriaticum (vt ait Ambrosius) ad compescendas sæuientis maris procellas deiecit, Illa autem crucis pars, quam eadē mulier secum in thecis argenteis detulerat, gemmis & auro distincta in Basilica Sessoriana collocatur. Huic hæc munera adduntur, argentea candelabra quattuor, argētei scyphi quattuor, calices aurei decem: patena argentea auro clusa librarum L. altare argenteum CCL. librarum, agros quoque circa palatium positos, ecclesiæ dono dedit. Ex Faliscis autem & Nepesino agro fundos quosdam donauit. Sunt qui scribant & Basilicam sanctæ Hagnetis Constantini iussu ædificatam esse, rogatu Constantiæ eius filiæ, & baptisterium ecclesiæ additum: vbi & filia & soror Constantini eiusdem nominis, baptizatæ sunt. Huius Basilicæ hæc fuere munera: patena aurea librarum viginti, calix aureus librarum decem, calices argentei quinque, fundus ex agro Fidenatium, fundus ex vico Pisonis. Idem quoque imperator basilicam sancti Laurentij extra muros ædificat in agro Veranio super harenarium cryptæ, gradusque extruxit: quibus ascensus ac descensus his daretur, qui ad visendum beati Laurentij corpus accederent. Templi ornamentum erat, apsis, argento & porphy-

Basilica Pauli ædificatur.

Helena.

porphyreticis lapidibus ornata. In aditu cryptæ, lucerna erat ex auro purissimo librarum viginti. Ante corpus martyris erant lucernæ X. argenteæ librarum XV. Fundus autem Cyriacetis fœminæ, quem fiscus persecutionum tempore occupauerat huic basilicæ assignatur: fundus item Veranius, vnde solidi LX. veniebant. Via etiam Lauicana idem imperator inter duas lauros basilicam beatis martyribus, Marcellino presbytero & Petro exorcistæ ædificat. Non longè verò mausoleum erexit in honorem matris, quam sepulcro porphyretico inclusit. Huic templo martyrũ & matris gratia hæc dona data sunt, patena ex auro purissimo librarũ quinq; & triginta, candelabra argentea IIII. auro clusa in pedibus XII. calices aurei tres cum gemmis prasinis & hyacinthinis: amæ aureæ duæ: ara ex argento purissimo librarum CC. scyphus ex auro purissimo librarũ viginti: fundus Laurẽtinus cum balneo iuxta formam prodeuntis aquæ posito, fundus Augustæ Helenæ, vnde solidos trecentos & viginti, sacerdotes quotannis habebant. Sunt qui scribant (sine auctore tamen) Sardiniam cum fundis suis, & Mesanam, & Maritimam cum monte Argentario, ac fundis omnibus huic ecclesiæ dono datam. Ad has basilicas in vrbe Roma ædificatas, alias quoque foris extruxit. Nam & Ostiæ non longè à portu eius mandato templum ædificatur in honorem beatorum Apostolorum Petri & Pauli ac Ioannis Baptistæ, quibus etiam hæc dona eius munificentia oblata sunt: patena argentea librarum XXX. calices argentei X. patena argentea chrismatis librarum X. peluis ex argento ad vsum baptismi librarũ XX. His muneribus additi & Gracchorum fundi Ardeatini agri, fundus Quirini in agro Ostiensi. In Albano quoq; Ioanni Baptistæ templum ædificat, cui hæc dona obtulit, patenam argenteam librarum triginta, scyphum argenteum deauratum librarum duodecim, amas argenteas librarum viginti, fundum Laurentinum cum adiacentibus prædijs, fundum cum lacu Albano, fundum Ti. Cæsaris. Caput etiam basilicam Apostolorum condidit, quam ciues Constantinianam appellarunt. Cui & hæc dona oblata, patenæ argenteæ XL. librarum, candelabra Græca IIII. cum pedibus X. His additur fundus ex agro Caietano, & fundus Paternus ex agro Suessano. Aliam postremo basilicam Neapoli ædificauit, vt ait Damasus, in cuius honorem eam erexerit, non satis constat. Proinde reticere donaria templo dedicata institui, ne videat cum alijs errare. Sunt etiam qui scribant, Siluestrum titulum suum in tertia regione vrbis apud thermas Domitianas instituisse, Equitium quidam vocant. Huic titulo multa dona Constantinus obtulit, vt patenam argenteam librarum XX. cerostrata ænea XVI. fundum Barbatianum ex agro Ferentinati, fundum Sulpicianum ex agro Corano. Ne autem nouæ Romæ sacerdotes imperatoriæ munificentiæ expertes essent, duas item basilicas Constantinopoli ædificat, quarum altera Iræne, altera Apostolorum vocatur, euersis prius paganorum templis, aut in vsum Christianorum translatis, sublatisq; è medio tripodibus Delphicis, vnde infinita mala oriebãtur. Hæc sunt Cõstantini dona, quæ antea narrauimus, quibus hoc etiam addidit: Certum enim vectigal à ciuitatibus pendi solitum, ecclesijs prouincialibus cleroq; distribuit. Dationem verò ipsam, decreti sui auctoritate validam in perpetuum esse voluit. Vt autem virginibus & qui in cœlibatu viuerent, testari liceret, aliquidq; sacerdotibus ex testamento relinquere, (qua ex re ego arbitror ecclesiæ patrimonium auctum esse) legem sustulit antea latam ad propagandam sobolem, qua illi vitabantur hæreditatem adire, qui vigesimoquinto ætatis anno vxorem non duxissent. Hinc ius illud trium liberorum inuentum à principibus est, quo in amicos prole carentes plerunq; vtebãtur. Hæc Socrates & Sozomenes in tripartita sua accuratè scribunt. Fuêre autem & Siluestri temporibus multi præclari viri, quorum opera & labore gentes & natio-

Hæc parẽthesis in plerisq; desideratur.

nationes plereq; ad fidem nostram venêre, maximè verò Iuliani, Frumentij & Edisij prædicationibus: quos philosophi quidam Alexandrini eò perduxerant. Iberorum quoque gens, quæ sub axe pontico iacet, fidem Christi intelligunt à captiua muliere, & credunt, Baccurio rege omnes ad id cohortante. Valuit etiam multum illis temporibus ad monendos homines Antonij eremitæ sanctissimi auctoritas, cui litteris & nuncijs Helena se ac filios sæpius commendauit: eius cibus solus panis erat, aqua potus: nec vnquam, nisi in occasu solis comedebat: homo ægyptius omnino contemplationi deditus. Huius quidem vitam Athanasius Alexandrinæ vrbis episcopus insigni volumine perscripsit. Siluester autem vbi ex sacris ordinibus septies mense Decembri habitis, presbyteros duos & quadraginta, diaconos sex & triginta, episcopos quinq; & sexaginta creasset, moritur, ac sepelitur in cœmeterio Priscillæ via Salaria, tertiò ab vrbe milliario, pridie calen. Ianuarij. Sedit autem annos tres & viginti, menses decem, dies vndecim. Vacat tum sedes dies quindecim.

Antonius eremita.

Athanasius Alexandriæ episcopus.

ANNOTAT.

Constanti omnium scriptorum sententia, optima pax, quies, & libertas sub Siluestro Papa, hostibus nostris Galerio, Maxentio, & Maximino mortuis, atq; Licinio necato, uniuersis Christi ecclesijs, quæ in toto orbe Romano erant non solum à Constantino imperatore concessa est, sed etiam optimis legibus, & multis sanctionibus aduersus uim & audaciã aduersariorum nostrorũ, circa annũ Christi CCCXXV. (quo celeberrima cccxiix. patrum Nicæna Synodus contra Arrij hæresim celebrata est) septa, & cõmunita fuit: Postquàm diabolus Christianorum hostis, & hostis quidem atrox, atq; immanis, Romanorum Principum ministerio, & præsidum prouinciarum, ac populorum furentium opera, annis plus minus ccc. in gentem inermem, atq; imbellem omnem sæuitiæ suæ uim nouem persecutionibus frustra effudisset. Quarum pr.mam Nero iussit, secundam Domitianus indixit, tertiam Traianus, quartam sub Marco Aurelio furentes populi, & pessimi prouinciarum aliquot rectores imperatore conniuente, quintam Seuerus, sextam Maximinus, septimam Decius, octauã Valerianus, nonam omnium acerbissimam, ac maximè diuturnam duodecim annorum Diocletianus, instaurârunt. Cui per Constantinum (ut dixi) sublatæ, decima omnium longè periculosior hæreticorum Arrianorum à Constantio Magni Cõstantini filio imperatore incepta successit, quæ per continuos xl. annos adeò in Christi ecclesiam debacchata est, ut cuiuis superiorum, uel temporis diuturnitate, uel suppliciorum magnitudine comparari potuerit. Multa de ea apud Eusebium, Rufinum, Epiphanium, Socratem, Sozomenum, Theodoritũ, Damasum, D. Hieronymum, & alios ueteres historiæ ecclesiasticæ scriptores, tradita sunt.

MARCVS I.

35. Pont.

Arcus natione Romanus, patre Prisco, Magni Constantini temporibus fuit, de quo varia scribunt historici.

Sunt enim qui affirmant Constantinum vltimis imperij sui annis, instigante sorore, Arrium ab exilio reuocasse, quod inuidia damnatum hominem mulier diceret, in eiusq; dogma declinasse. Hos ego deceptos similitudine nominis puto, & patri illud ascribere, quod filij scelere factum est. Neq; enim simile veri est, principem illum sapientissimum, quod semper improbauerit, ea potissimum ætate qua sapere datur, illud idem collaudasse. Scribunt præterea Constãtinum ab Eusebio Nicomediæ episcopo Arriani dogmatis imitatore, baptizatum esse. Quod quidem falsum esse, & religio principis ostendit, & baptisteriũ huius rei causa Romæ ab eo magnificentissimis operis ædificatum. A Siluestro enim vnà cum Crispo filio baptizatur, pulsis ab vrbe tyrannis, fidemq; edocetur. Aiunt qui aliter dictum sentiunt, Constantinum tãtam rem distulisse, quoad ei ad Iordanem peruenire contingeret, in quo ad imitationem Saluatoris baptizari cupiebat. Verùm dum in Parthos proficiscitur Mesopotamiam incursionibus vastãtes, vno & trigesimo imperij sui anno, ætatis verò sexto & xl. apud Nicomediã via publica diem extremum obijsse: nec ad Iordanem baptismi causa peruenire potuisse: atq; illic tum demum extremo vitę tempore baptizatum fuisse. Misceant isti, vt volunt, rem

rem hanc: & nos quod omnes ferme sentiunt, credamus, Constantinum qui in signo crucis toties hostes vicerat, qui tot templa in honorem Dei ædificauerat, qui sacris concilijs interfuerat, qui toties cum sanctis patribus in mysterijs orauerat, baptismatis charactere, vbi sapere cœpit, muniri etiam contra hostem humani generis voluisse. Non latet me certè quid Socrates & Sozomenes in tripartita sua velint, quidq; alij pleriq;: veritatem sequor, optimi principis religioni & pietati conuenientem. Quod verò in lepram inciderit, vt vulgò dicitur, baptismoq; mundatus sit, conficta prius de sanguine infantum nescio qua fabula, nullo modo credo, Socratem hac in re secutus, qui affirmat Constantinum ipsum vbi sexagesimumquintum ætatis annum attigisset, ægritudine captum, ex vrbe Constantinopoli ad aquas calidas egressum valetudinis causa, nulla de lepra mentione habita. Præterea verò hac de re à nullo scriptorum fit mentio, non dico ab his, qui ethnici sunt habiti, sed ne à nostris quidem. Non reticuisset hoc Orosius, non Eutropius, non illi qui Constantini res gestas quàm diligentissimè scripsere. Ante verò tanti principis mortem stellam crinitam inusitatæ magnitudinis (quam Græci cometen appellant) fulsisse aliquandiu constat.

Marcus autem Romanus Pontifex ad curam Christianæ religionis conuersus, instituit vt episcopus Ostiensis à quo Romanus consecrator, pallio vteretur. Voluit præterea diebus solennibus statim post euangelium symbolum à clero & populo magna voce decantari: & eo modo quo fuerat in Niceno concilio declaratum. Duas item ecclesias Romæ condidit, vnam via Ardeatina, in qua sepultus est: alteram in vrbe Roma ad Palatinas, quas quidem Cōstantinus his muneribus exornauit & auxit: Fundo Rosarum cum omni agro campestri, patena argentea librarum xx. scypho argenteo x. librarum, corona argentea librarum x. Fundo Antoniano, qui est via Claudia, fundo Marmoreo via Ardeatina. Huius autem & Cōstantini temporibus fuit Iuuencus Hispanus presbyter genere nobilis, qui tetrauangelia hexametris versibus ferè ad verbum transferens, quattuor libris composuit. Scripsit & quædam eo genere metri ad sacramentorum ordinem pertinentia. Marcus autem posteaquam ex sacris ordinibus bis mense Decembri habitis, presbyteros quinq; & viginti, diaconos sex, episcopos octo & viginti creasset, moritur, ac sepelitur in cœmeterio Balbinæ via Ardeatina tertio nonas Octobris. Sedit autem annis duobus, mensibus octo, diebus viginti. Vacat tum sedes dies viginti.

Iuuencus Hispanus presbyt.

IVLIVS I.

IVlius natione Romanus, patre Rustico, temporibus Constantij fuit: qui cum Constantino & Cōstante fratribus imperium adeptus, annis quattuor & viginti imperauit.

36. Pont. Constantinus imper.

Habitus est etiam inter successores magni Cōstantini Delmatius Cæsar fratris filius, adolescens sanè præclaræ indolis, qui haud ita multo post tumultu militari opprimitur, sinente potius Constantio quàm iubente. Interea verò Arriana hæresis inualuit fauente Constantio, qui nostros cogebat Arrium recipere. Secundo itaq; Constantij anno apud Laodicœam vrbem Syriæ, vel vt alij volunt, apud Tyrum concilium indicitur. Eò conuenere catholici & Arriani: disputatur quotidiè, homusiónne, an secus, Christum cum patre vocarent. Instabat Athanasius Alexandrinus episcopus rationibus & argumentis, affirmans filium patri homusion esse. Id cùm refellere Arrius non posset, ad conuicia versus, magicas artes Athanasio viro sanctissimo obijcit, prolato in loculis Arsenij brachio. Damnatur itaq; violenter iubente Constantio Athanasius: qui quidem fugiens, sex continuis annis in lacu cisternæ carentis aqua ita delituit, vt solem nunquam viderit. Indicante

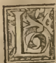
Arriana hæresis inualuit.

Athanasius Alexandrinus.

cante deinde ancilla quadam, cũ in eo esset vt caperetur, Dei monitu ad Constantis partes confugit, qui fratrem Cõstantium minis certè coëgit Athanasium recipere. Arrius interim episcoporũ & populi frequentia stipatus, dũ leuandi ventris causa ad publicum locum declinat, egerere conatur, intestina omia in cuniculum latrinæ demisit, mortem certè passus vita turpissima condignam.

Iulius aũt Pontifex multis incommodis vexatus in tanta rerum perturbatione, tandem post menses decem Romam ab exilio redijt, audita præsertim Constantini morte: qui bellum fratri Constanti inferens, dum apud Aquileiam inconsultè dimicat, occiditur. nõ destitit tamen Iulius orientales episcopos reprehẽdere, maximè verò Arrianos, qui iniussu Romani pontificis Antiochiæ conciliũ indixerãt, cum id sine eius auctoritate fieri nõ posset, quòd Romana ecclesia ceteris præesset. Confutabãt id orientales, nõ sine ironia, quod dicerent à se ad occidentem Christianæ religionis principes cõmigrasse, hanc ob rem suam ecclesiam tanquam perennem fontem, vnde tanta gratia manauerat, ceteris præferendam. Constat aũt Iulium ipsum omissis his contentionibus, duas ædificasse basilicas: vnã iuxta forum Romanũ, aliam in Transtiberina regione. Tria item cœmeteria extruxit, vnum via Flaminia, aliud via Aurelia, tertium via Portuensi. Constituit præterea ne sacerdos alibi, quàm apud iudicem ecclesiasticũ causam diceret. Voluit item vt omnia ad ecclesiam pertinentia, per notarios aut per primicerium notariorũ conscriberentur: hos hodie (vt arbitror) protonotarios vocamus, quorũ officium ẽst res gestas præcipuè conscribere. Verùm nostra ætate adeò pleriq; (nolo dicere omnes) litterarum ignari sunt, vt vix sciant nomen suum latinè exprimere, nedũ aliorum res gestas perscribere. De moribus nolo dicere, cùm è lenonum numero, & parasitorum quidam in hunc ordinem relati sint. Cõstantini aũt & Constantij tempore in precio fuit Marcellus Ancyranus episcopus, qui multa scripsit, maximè verò contra Arrianos. Feruntur tamen contrà hunc Asterij & Apollinarij libri, eum Sabellianæ hæresis arguentes, eiusdem quoq; erroris eum Hilarius arguere conatur: quem certè Marcellus refellens, se tamen nequaquã cum Iulio & Athanasio sentire ostẽdit. Contra hunc præterea scripsit & Basilius Ancyranus episcopus librum vnũ de virginitate. Nam Basilius Macedonicæ partis vnà cum Eustachio Sebasteno princeps fuit. Theodorus quoq; Heracleę Thraciarum episcopus, elegantis copiosęq; elocutionis vir, multa tum scripsit, maximè verò commentarios in Matthæum, in Ioannem, in Psalterium, in Apostolum. Iulius verò cum ex sacris ordinibus ter mense Decembri in vrbe habitis, presbyteros octodecim, diaconos tres, episcopos nouem creasset, moritur, ac sepelitur via Aurelia in cœmeterio Calepodij, ab vrbe Roma milliario tertio, pridie idus Augusti. Sedit annos quindecim, menses duos, dies sex. Vacat tum sedes dies quinq; & viginti.

LIBERIVS I.

17. Pont. Iberius natione Romanus, patre Augusto, Cõstantij & Constantis temporibus fuit.

Constantinus enim (vt antè dixi) dum Constantem fratrem bello incautius persequitur, ab eius militibus opprimitur. Cõstans autem varia fortuna contra Persas vsus, cum nocte intempesta seditionem militum suscipere prælium cogeretur, tãdem vincitur. Verùm postea cum de seditiosis militibus supplicia suscipere pœnas instituisset, Maxentij dolo ac fraude in oppido Helena interficitur anno imperij sui xvij. ætatis verò xxx.

Mortuo aũt Constante, rursum in Athanasium consurgunt veteres illi Arrianæ hæresis suscitatores. Nam concilio apud Mediolanium habito, omnes qui Athanasio

nasio fauebant, in exilium pelluntur. Præterea verò cum in synodo Arimineñsi orientales sacerdotes callidi homines & acuti, occidentales simplices & imperitos argumentis ac fallacijs conuincerent, prætermittere eam disputationem pro tempore satius visum est. Christum enim cum patre Homusion esse negabant. Hoc autem, quia primum Liberius Pontifex apertè impugnabat, quòdq; etiam damnare Athanasium iubente imperatore nolebat, in exilium ab Arrianis pellitur, atque ita triennio ab vrbe abfuit. At verò sacerdotes congregata synodo, in Liberij Locum, Felicem presbyterum virum optimum, pontificem creârunt, qui statim octo & quadraginta episcoporum conuentu duos presbyteros, Vrsatium & Valentem ab ecclesia separauit, quòd cum Constantio Augusto in fide sentirent. Hanc ob rem rogatu & precibus eorundem, Constantius Liberium ab exilio reuocat, qui imperatoris beneficio motus, cum hæreticis in rebus omnibus (vt quidam volūt) sentiens, illud tamen cum catholicis tenebat, hæreticos ad fidem redeuntes, nō esse rebaptizandos. Ferunt Liberium apud cœmeterium sanctæ Hagnetis aliquandiu habitasse cum Constantia Cōstantij sorore, quo eius rogatu & auxilio vrbem tutius ingrederetur: sed mulier catholica dolum inesse sentiens, id se facturam omninò recusauit. Tandem verò Constantius, instigantibus Vrsatio & Valente, pulso Felice, Liberium introduxit. Vnde persecutio ita vehemens exorta est, vt in ecclesijs ipsis presbyteri & clerici passim necarentur. Sunt tamen qui scribant mulieres Romanas in circensi spectaculo reditum Liberij ab imperatore precibus impetrasse. Pontifex autem tametsi cum Arrianis sentiebat, ecclesias Dei quàm diligenter exornauit, maximè autem sepulcrū beatæ Hagnetis, & basilicam, quam de nomine suo fecit apud macellum Liuiæ. Fuit autem hac misera tempestate Ensebius Emesenus, qui multa contra Iudæos, gentes, & Nouatianos doctè admodum, & eleganter scripsit. Triphylius quoq; Cypri Ledrensis, siue λευτεώνος episcopus, in cantica canticorum copiosè & accuratè commentarios composuit. Præterea verò Donatus Afer (à quo Donatiani nomen sumpsere) multa in catholicos scribens, totam penè Aphricam & Iudæam sua persuasione decepit. Affirmabat enim patre minorem esse filium, & spiritumsanctum minorem filio, catholicosq; rebaptizandos esse. Extabant autem Hieronymi tempore eius multa scripta ad hæresim pertinentia, & de spiritusancto liber, Arrianæ doctrinæ conueniens. Et ne quicquam Arrianæ perfidiæ tum deesset, Asterius eius factionis philosophus, imperante Constantio, multa spcipsit in epistolam ad Romanos, in euangelia, in psalmos, quæ ab hominibus suæ hæresis studiosissimè leguntur. Lucifer præterea Caralitanus episcopus, cum Pancratio & Hilario Romanis clericis ad Constantium à Liberio missus, cum nollet sub nomine Athanasij Nicænam damnare fidē, relegatus, contra Constantium imperatorem scripsit, librumq; ei legendum misit: moritur tamen sub Valentiniano principe. Ferunt autem Fortunatum Aquileiensem episcopum Liberium fidei causa in exilium pergētem, vt in hæresim & discordiam laberetur, solicitasse. Serapion quoq;, qui ob elegantiā ingenij, Scholastici cognomen meruit, addidit tum aduersum Manichæum librum egregium: nec vnquam Constantij minis à confessione veritatis destitit: ad hominem enim profectus quò eum pacatiorem magno Athanasio redderet, minis tanti principis è gradu constantię nunquam decidit. Ideò autem Athanasius magnus est habitus, quod paganis & hæreticis cōstanti animo semper restitit. Liberius verò vbi ex sacris ordinibus bis in vrbe Roma habitis, presbyteros octo & decem, diaconos quinque, episcopos decem & nouem creasset, moritur: ac sepelitur via Salaria in cœmeterio Priscillæ ix. calendas Maij. Sedit autem annos sex, menses trēs, dies quattuor. Vacat sedes dies sex.

Asterius Arrianæ factionis philosophus.

Lucifer Caralitanus episcopus.

FELIX II.

38.Pont.

Elix secundus, natione Romanus, patre Anastasio, Constantij temporibus fuit.

Constantius imp.

Qui solus post interfectum à Magnentio Constantē, imperio potitus est. Mox Iulianū patruelē suū, quippe qui ex Constantio patris Cōstantini fratre natus erat, Cæsarē creatū in Gallias seditione quorūdam tyrannorū tumultuantes misit, q breui & Gallorū & Germanorū motus virtute sua cōpescuit: vnde militum omniū consensu Augustus appellatur. Quo audito, Constantius rebus Parthicis occupatus, ad bellum ciuile conuersus, apoplexia in itinere obijt inter Ciliciam, Cappadociamq; in Mopsocrene oppido, anno imperij quarto & vigesimo, ætatis quinto & quadragesimo. Hoc autem morbo dixêre medici hominem interijsse ob dolorem animi & grauem cogitationem, in quam rebellante Iuliano inciderat. Ob eius autem moderationem (Christianorum causam semper excipio, in qua vnicè impius fuit) & comitatem, inter diuos more veterum referri meruit. Nam post susceptum imperium, Romam cum triumpho via Flaminia ingressus, aureo carpento ciues obuiam factos, mira benignitate inspexit & veneratus est, dictitans illud Cyneæ Pyrrhi legati verū esse, tot se videre reges in vrbe Roma quot ciues. In vna tamen re populum Romanum ad risum potius, quàm ad indignationem concitauit, quòd portas vrbis ingrediens, celsas & fastigiatas, arcusq; triumphales præaltos & latos, homo paruæ staturæ caput incuruaret, more anserum læsionem veritus. Is præterea campum Martiū cum admiratione inspiciens, sepulcrum Augusti Cæsaris tot simulacris marmoreis, & æneis ornatū, forū Romanum, Iouis Tarpeij delubra, thermas, porticus in ꝓuinciæ modum auctas, amphitheatrum Tiburtino lapide extructū tantæ altitudinis, vt eò vix inspicere humanus oculus posset, Pantheon mira altitudine spatiosis molibus fornicatū, templum pacis, Pompeij theatrum, circum maximū, septisolium, tot arcus triumphales, tot aquæ ductus, tot statuas per vrbem ad ornatū positas, obstupuit: ac tandem dixit, naturam vires om̄es in vnam vrbem effudisse. Stabat Traiani equus æneus in atrio, cuius instar alterum sibi fieri Constantinopoli Constantius petebat ab Hormisda architecto, quem secum duxerat. Cui Hormisda, stabulum quoq; tale condas oportet, si voles equum latè succedere. Idem quoq; Hormisda à Cōstantio interrogatus, quid de vrbe Roma sentiret, Id tantum sibi placere respondit, quòd didicisset ibi quoq; homines mori, vt philosophum decebat, locutus.

Felix aūt, quem diximus in Liberij locum à catholicis subrogatum esse, licet id factum ab hæreticis Eusebius & Hieronymus affirment, quod certè miror, statim vbi pontificatum inijt, Constantium Magni Cōstantini filium, hæreticū & secundo rebaptizatum promulgat ab Eusebio Nicomediensi episcopo in Aquilone villa non longè à Nicomedia. Hinc aūt deprehendi error potest, quo ducuntur nonnulli, qui hanc hæresim Magno Constantino ascribunt. Quod profectò (vt ex historia vides) in tantum principem, tamq; religionis Christianæ amantissimum nec debuit cadere, nec potuit. Dum aūt altercatio esset, & quidem magna (vt diximus) inter Liberium & Felicem, Arriana hæresis bifariam diuiditur. Nam Eunomius (vnde Eunomiani) vir corpore & animo leprosus, nec secus interius quàm exterius morbo regio correptus, affirmabat in rebus omnibus & filium dissimilem patri, & sanctum spiritum cum patre & filio nihil habere commune. Macedonius autem quem nostri ante errorem Constantinopolitanum episcopum fecerant, ab Arrianis expellitur, quia filium patri similem fatebatur, licet Spiritumsanctum non secus atque illi blasphemaret. Aiunt quidem Felicē conciliū octo & quadraginta episcoporum habuisse, in quo decernitur vt episcopi omnes aut ad conciliū generale

generale veniant, aut litteris rationem reddant, quare id facere nequeãt. quod quidem institutum, Carthaginensi in concilio postea renouatum est. Huius aũt temporibus fuit Acacius, quem quia luscus erat, μονόφθαλμον vocarunt. Hic verò Cæsariensis ecclesiæ in Palestina episcopus, multa in ecclesiasten conscripsit: tantæq; auctoritatis ob eloquentiam & versutiam apud Constantium fuit, quemadmodũ Hieronymus ait, quod ego certè miror, vt Romæ in Liberij locum Felicem Arrianum episcopum constitueret: quem profectò catholicum fuisse constat (vt scripsimus) & Arrianos semper damnasse. Felix autem postremò cum nulla in re orthodoxæ fidei deesset, ab aduersarijs captus, vnà cum multis secum bene sentientibus interficitur, sepeliturq; in basilica quam ipse ædificauit via Aurelia, secundo ab vrbe Roma milliario, duodecimo calendas Decembris. Sedit autem tantummodo annum vnum, menses quattuor, dies duos, propter seditionem à Liberio motam, quem, Damasum secutus, licet immeritò, inter pontifices numeraui.

ANNOTAT.

Marcellus Papa II. uir sempiterna memoria dignus antiquum Romanæ ecclesiæ registrum ab horum temporum clericis scriptum mihi aliquando describendi copiam fecit, quod ille Eugubij in monasterio sanctæ crucis de Auellana litteris uetustißimis, & maiusculis in membranis scriptũ inuenerat. In eò accurata huius schismatis inter Liberium, & Felicem descriptio extat, ab eo, qui tunc uixit, proculdubio facta. Res autem sic se habet. Cõstantius Augustus Athanasio episcopo Alexãdrino Arrianæ hæresis, cui imperator adductus erat, oppugnatori constantißimo infensus, cùm eum omnibus modis sede sua eijcere uellet, episcoporum synodum congregari iußit: ex cuius decreto iuxta Cæsaris sententiam sedem suam, alio subrogato sanctus pontifex amisit. Hunc (inquit) illorum temporum scriptor Ammianus Marcellinus rerum gestarum libro 15. per subscriptionem adijcere sede sacerdotali paria sentiens ceteris iubente principe, Liberius monitus, perseuerãter renitebatur, nec uisum hominem, nec auditum damnare nefas esse sæpè exclamans, aperte scilicet recalcitrans imperatoris arbitrio. Id enim ille Athanasio semper infestus licet sciret impletũ, tamen auctoritate, qua potiuntur æternæ urbis episcopi firmari desiderio nitebatur ardenti. Quo nõ impetrato Liberius ægre populi metu, qui eius amore flagrabat, cum magna difficultate noctis medio potuit asportari. Hæc ille. Extat apud Theodoretum lib. 2. cap. 16. hist. ecclesiasticæ Liberij ipsius colloquium super hac re cum imperatore constantißime antequã in exiliũ pelleretur, habitum. Porrò aũt antequam Liberius ex urbe discederet, clerus omnis Romanus sanctißimo interposito iureiurando ipsi pollicitus est, se nullum alium Pontificem unquam illo uiuente suscepturum. ceterum eo relegato, statim Felix archidiaconus eius contra sacramenti fidem episcopus ordinatus in scisinate Romanum inuasit sacerdotium, quod uniuersus populus Romanus ualdè ęgrè ferens, se ab eius separauit communione. Biennio post Constantio Romam uenienti populus Romanus pro Liberij reditu supplicauit. Cui annuens Liberium ad Vrbem reuocauit, Felice à populo, & senatu notato, & urbe pulso. Qui nihilominus sacerdotij iura in schisinate dũ uixit contra Liberiũ modo in urbe, modo extra in alia ciuitate annos x. menses iij. & dies xi. retinuit: obijt enim x. Kal. Decembris Valentiniano, & Valente Augustis cõsulibus, Tum Liberius misericordia motus, clericos oẽs, qui peierauerãt absoluit, & locis suis, quibus uiuente Felice priuati fuerant, restituit. Et anno sequẽti, qui salutis erat CCCLXVI. Gratiano, & Dagalaipho consulibus viij. Kal. Octobris rebus humanis excessit.

Quo mortuo presbyteri aliquot, & diaconi S. R. E. Liberianæ partis statim Vrsicinum diaconum pontificem constituunt, & à Paulo episcopo Tiburtino ordinari faciunt. Hi uerò, qui Felici adhæserant Damasum in schismate etiam ipsi pontificem Romanum renuntiant, atq; ita peßimum schisma, & ciuilis seditio urbem uexare cœpit, quæ eò usq; populo in duas factiones diuiso succreuit, ut in basilica Sicinij armatis unà concurrentibus ad c. & xxxvij. interfecti sint. Quod cum imperator Valentinianus cognouisset, seditionis Vrbanæ, schismatisq; tollendi causa, Damaso in pontificatu confirmato, Vrsicinũ urbe expulit anno primo, & mense secundo ordinationis eius, atq; ita solus Damasus præsul Apostolicæ sedis permansit. Hæc ex uetustißimo illo registro excepi, quæ multo magis Ammiani Marcellini libro 15. D. Hieronymi in Chronico, Rufini lib. 1. cap. 12. & lib. 2. cap. 10. Socratis lib. 2. cap. 27. & lib. 4. cap. 29. Theodereti 2. cap. 15. 16. 17. Sozomeni lib. 4. cap. 11. & lib. 6. cap. 23. & aliorũ historijs quadrant, quã ijs quæ uulgo circũferuntur, de Liberio, & Felice. Neq; enim Liberius unquã Arrianus fuit, neq; Felix legitimè pontificatũ adeptus est, aut quid contra Constantium geßit, uel ab eo capite est cæsus. Hæc Anastasius bibliothecarius (ut opinor) primus credidit, & ut pleraq; alia Damasi libro interposuit. Hac igitur ratione schismata duo fuerunt breui tempore sub quattuor pontificibus fere continuata. & Felix cùm schismaticus fuerit, nulla ratione inter legitimos Romanos pontifices enumerandus esset, duo enim simul Papæ esse non possunt, sed hæc in meo libro apertius, & distinctius conscripsi.

DAMASVS I.

39. Pont. Iulianus imp.

Amasus natione Hispanus, patre Antonio, Iuliani temporibus fuit, viri certè egregij, si domi, si foris eius ingenium respicis, Nam & Eubolo sophista & Libanio philosopho præceptoribus vsus, liberalibus disciplinis ita erat imbutus, tum Græcè, tum Latinè, vt cuiuis optimo principi comparari posset. Multæ erat memoriæ, ingentis facundiæ, in amicos liberalis, prouincialibus iustissimus, gloriç cupidus. Verùm hæc omnia ad extremum euertit, dũ Christianos persequitur. Callidior tamen ceteris persecutor, nõ vi neq; tormentis primo, sed præmijs, honoribus, blanditijs, persuasionibus maiorem ferè populi partem, quàm si atrocior fuisset, elicuit. Vetuit aũt ne Christiani auctorũ gentilium studia adirent, néue scholæ nisi his qui Deos deasq; venerarentur, paterent. Vni tamen Prohæresio viro doctissimo concessum est, vt Christianos publicè doceret, quã gratiam ipse indignatus contempsit. Militare cingulum dari nisi Gentilibus vetuit. Statuit præterea, procurationes prouinciarũ iurisq; dictionem Christianis nõ debere permitti, quippe quibus lex ipsa Christiana ꝓprio vti gladio vetat. Athanasium tamen apertè oppugnat, atq; in exilium mittit, à magis, & auguribus instigatus, quorũ artibus maximè delectabatur, quod diceret Athanasium obstare, quò minus eorũ artes in pretio essent. Cum Daphne quoq; in suburbano Antiochiæ iuxta fontem Castalium litaret Appollini, & nulla ex his, quæ quærebantur, responsa susciperet, causasque silentij percontaretur à sacerdotibus, dæmones aiunt sepulcrũ Babylæ martyris propè astare, & ideò responsa reddi. Tum Iulianus Galilæis imperat, hoc enim nomine Christianos appellabat, vt sepulcrum martyris inde auferant. Qui dum sepulcrum mira exultatione traherent, dicentes: Confundantur omnes, qui adorant sculptilia, & qui gloriantur in simulacris suis, ita iram Iuliani principis concitarunt, vt multos prẹter institutum suum interfici iusserit. Miror ego id à Iuliano factum, cum diaboli artes iam vanas esse cognosceret. Semel enim magnum quendam in speluncam secutus, cum voces dæmonũ perhorresceret, signo crucis vsus est, quo fugati sunt dæmones. Cũ verò Iulianus diceret, signo crucis aliquid mirũ inesse, respondit magus, dæmones etiã genus illud supplicij formidare. Hãc ob rem Iulianus pertinacior quàm antea factus est, adeò vanitati magicæ deditus erat, licet prius Christianã religionẽ simulato animo amplexus fuisset, vt Constantij odium vitaret, legissetq; publicè diuinos codices, ac basilicã nomine martyrũ ædificasset. Præterea verò idẽ imperator quò nostris stomachũ faceret, Iudæis templũ Hierosolymitanũ restituit, cũ dicerent se alibi sacrificare non posse. Qui certè tanta arrogantia elati sunt, vt maiore impensa, quàm antea, restituere templũ conarentur. Verùm nõ ita multò pòst terræmotu templum corruens, & multos Iudæos simul oppressit, & illud approbatũ est, lapidem supra lapidem poni non debere. Sequenti aũt die incendio diuinitus immisso, & ferramenta ipsa consumpta sunt: & eò miraculo multi Iudæi perterriti, ad fidem Christi venêre. In Persas verò proficiscens Iulianus, quos intellexerat res nouas moliri, in reditu suo malam quidem rem Christianis minatur. Cum aũt superatis hostibus incomposito agmine victor rediret, apud Ctesiphontem confossus perijt. A suis, an ab hostibus id factum sit, incertum est, quanquam sunt qui scribant sagitta ex incerto missa transfixum fuisse, eundemq; exclamasse manu ad cælum extensa, Vicisti Galilææ, vicisti: nam Christum, Galilæum appellabat & fabri filium: vnde illud adolescentis in Libanium sophistam, interrogantem quid ageret fabri filius. Iuliano, inquit, locellum componit: nam paulò post eius cadauer locello auectus est. Sunt etiam qui scribant, hunc antea clericum fuisse, ac postea à fide nostra defecisse, vnde hominem apostatam vocant. Perijt autem post annum,

Vicisti Galilææ, Iulianus.

annum,& octo imperij sui menses,anno verò ætatis secundo & trigesimo. Huic deinde succedit Iouinianus,qui ab exercitu imperator electus,non prius profiteri imperatoris nomen voluit,quàm omnes conclamarét se Christianos esse.Quibus collaudatis,et imperiũ suscepit,& exercitum è manibus barbarorum liberauit, Nisibi ac magna Mesopotamiæ parte Sapori regi Persarum relicta. Hic autem octauo imperij sui mense,cruditate stomachi,siue tetro odore prunarum moritur. *Iouinianus imper.*

Damasus autem electus ad pontificatum obeundum, Vrsicinium diaconũ competitoré habuit in basilica, quæ Sicini appellatur, vbi multi vtrinq; cecidere in ipso templo,cum res non suffragijs tantum,sed vi & armis tractaretur. Verum non ita multò pòst,sacerdotum ac populi consensu Damasus episcopus confirmatur,& Vrsicinus ad Neapolitanam ecclesiam traducitur. Damasus autem adulterij accusatus,publico concilio causam dixit: vbi & innocens absoluitur,& Concordius atque Callistus diaconi falsi accusatores dãnati,ac reiecti ab ecclesia sunt. Cautũq; lege est,vt deinceps pœnam talionis subeant,qui aliquem falsò accusauerint. Pacata tandem ecclesia, Damasus otio litterario delectatus,vitas pontificum omnium, qui ante se fuère,conscripsit,easq; ad Hieronymum misit. Non destitit tamen & templa et cultum diuinum augere. Duas enim basilicas ædificauit: vnam iuxtà theatrum,alteram via Ardeatina ad catachumbas. Dedicauit & platoniam,vbi corpora Petri & Pauli aliquãdo iacuerãt. Versibus quoq; eligantibus sanctorum corpora eò loci sepulta exornauit ad memoriã posteritatis. Præterea verò basilicã quam ipse in honoré diui Laurentij non longe à theatro Põpeiano condiderat maximis muneribus ornauit,patena argentea librarũ viginti, ama argentea librarũ quindecim,scypho argenteo anaglypho librarũ decé,calicibus argenteis quinq;, coronis argenteis V. domos quoq; circa basilicã positas dono dedit. fundũ etiã Papirianũ agri Ferentinatis: fnndũ Antonianum,balnea non longe à templo posita,vt psalmi quoq; alternis vicibus in ecclesia canarentur,in fineq; eorum verba hæc ponerentur, Glòria patri & filio & spiritui sancto,instituit. Primus etiã Hieronymi scriptis auctoritatem dedit,cum priùs septuaginta interpretum scripta tãtummodo in pretio essent. Nam & biblia Hieronymi legi cœpta est, & psalmi eiusdem fideliter ex hebraico traducti, cum antea apud Gallos potissimum incomposité legerentur. Mandauit item,vt in principio celebrationis (quam Missam vocant) confessio diceretur,vt hodie fit. Idem verò Damasus,vbi ex sacris ordinibus quinquies habitis presbyteros vnum & triginta,diaconos vnum & decem,episcopos duos & sexaginta creasset,moritur,ac sepelitur via Ardeatina cum matre & sorore in Basilica à se condita,tertio idus Decembris. Sedit annos xix. menses tres, dies xi. Vacat tum sedes diem vnum & viginti. *Vrsicinus.*

SIRICIVS I.

Siricius natione Romanus, patre Tiburtio, Valentiniani téporibus fuit. Qui à Iuliano multa incommoda ob fidem Christi passus,pulsusq; militia cùm scutatorum princeps esset. Mortuo autem Iouiniano, militum omnium consensu imperator electus, Valentem fratrem in partem imperij accipiens,eidem orientem assignat. Postea verò imperij sui anno tertio Gratianum filium,nec dum benè puberem socrus & vxoris hortatu Augustum creat. Procopium quidem apud Constantinopolim res nouas molientem,cum satellitibus suis mira celeritate opprimit. *40.Pont.* *Valentinianus imper.*

Sed Valens ab Eudoxio Arriani dogmatis episcopo baptizatus, in sæuissimam hęresim declinans, nostros persequitur, & in exilium pellit, mortuo præsertim Athanasio,quo viuente res Christiana sex & quadraginta annis mirificè sustentata est. Instabat Lucius hæreticus hostilem in modum nostros persequens, *Eudoxius Arriani dogmatis episcopus.*

neque illis quidem parcens, qui in eremo erant: eos enim immissis militibus aut trucidabat, aut in exilium mittebat. Magnæ auctoritatis tunc erant Antonij discipuli, Macharij duo in Syria, quorum alter in superiore, alter in inferiore habitabat eremo. Isidorus quoq; tum in precio erat, Paphnutius, Pambo, Moses, Beniamin, Paulus Apheliotes, Paulus Phocensis, Ioseph qui mons Antonij dicebatur. Hos cùm exilio vexaret Lucius mulier phanatica proclamat, viros Dei in insulam Ægypti nequaquam mittēdos esse, Maunia quoq; Saracenorum gentis regina, cum frequentibus prœlijs Romanorum opes attriuisset, Palæstini & Arabici limites oppida vastans, orata pacem, non aliter repromittit, nisi Mosen Christianum virum sanctissimum, genti suæ episcopum designarēt. Id agere Lucius conabatur, verùm Moses inclamat, Arguunt te, ò Luci per metalla damnati Christiani, in insulas relegati, & carcere inclusi: quare manus tuas ad me consecrandum nunquā inijcies. Reuocatis itaq; episcopis qui se consecrarent, datur reginæ præsul, ac pax Romanis redditur. Sæuiebat in Christianos Valens & Lucius, licet Themistij philosophi litteræ Valentem aliquantulo mitiorem reddiderint. Sæuiebat & Athanaricus Gotthorum rex, qui plurimos barbarorum martyrio affecit.

Themistius philosophus.

Interim verò Valentinianus Saxones gentem in Oceani littoribus positam locis inuijs, & Burgundiones virtute ac rei militaris scientia oppressit. At verò dum Sarmatæ sese per Pannonias effudissent, bellumq; in eos parat, subita sanguinis effusione apud Bergentionem oppidum moritur. Tum Gotthi sedibus suis pulsi, per omnes se Thracias effundunt: quibus dum Valens ire obuiam cum exercitu parat, reuocatis prius, sed sero ab exilio episcopis & monachis, quos etiam militare coegerat, prœlio victus, igni exuritur. Hæc quidem clades Romani imperij ac totius Italiæ exitium fuit.

Siricius autem (dum hæc agerentur) censuit monachos, quorum vita probata esset, posse sacris initiari à primis ordinibus vsq; ad episcopatū. Cēsuit item ordines per interualla dandos. Manichæos præterea qui in vrbe erant, vetuit communicare cum fidelibus. Pœnitentes autem & redeuntes ad gremium orthodoxæ fidei, recipiendos esse censuit, si monasteriū ingrederentur, atq; ibi ieiunijs & orationibus se toto suæ vitæ tempore macerarent. Viaticum siquidem tum demum ab ecclesia recipiebant, vbi de optima eorum vita constaret. Consecrari autem presbyterum ab episcopo tantum censuit. Instituit item, vt quicunq; aut viduam aut secundam vxorem duxisset, ab officio ecclesiastico pelleretur. Hęreticos quoq; per manus impositionem recipiendos censuit. Huius temporibus Hilarius fuit, orbis Pictauorū Aquitaniæ episcopus, qui & contra Arrianos duodecim libros scripsit, & alterum contra Valentem & Vrsatiū: atq; non ita multo post Pictauis moritur. Victorinus autem natione Afer, Romæ tum primum rhetoricam docuit: postea vero in extrema senectute fidei nostræ se tradens, contra Arrium libros more dialectico scripsit. Multa quoq; composuit ad commendationem fidei nostræ Grægorius Bæticus Illiberi episcopus. Photinus autem Gallogræcus, Marcelli Ancyrani episcopi discipulus, Hebionis hæresim instaurare tum conatus est. Hebion enim Christum pio coitu Mariæ natum, virum iustum putauit. Is quidem à Valentiniano imperatore pulsus, plura scripsit volumina, ac præcipua cōtra gentes. At Didymus Alexandrinus, à teneris annis oculis captus, & ob id etiam primarum litterarum ignarus, ita geometriam & dialecticā, quæ magno vsu indigent, iam grandis natu cum primis elementis didicit, vt præclara quædam opera in mathematicis scripserit, in psalmos quoq;, & in euangeliū Matthæi ac Ioannis, & contra Arrianos multa edidit. Optatus quoque Afer episcopus Miliuitanus, libros sex contra Donatistas composuit. Seuerus autem Aquilius Hispanus, agnationem ab illo Seuero ducens, ad quem Lactantij

Hilarius Pictauorum episcopus. Victorinus Afer. Gregorius Bæticus. Photinus.

Optatus episcopus Miliuitanus.

ctantij duo extant epistolarum libri, volumen cõposuit, quod catastrophen vocauit. Siricius vero compositis ecclesiæ rebus, & creatis sex & viginti presbyteris, diaconis sedecim, episcopis duobus & triginta, ex sacris ordinibus quinquies habitis, moritur, ac sepelitur in cœmeterio Priscillę via Salaria octauo calendas Martij. Sedit enim annos quindecim, menses vndecim, dies quinq; & viginti. Vacat tum sedes dies viginti.

ANASTASIVS I.

41. Pont.

Nastasius natione Romanus, patre Maximo, imperante Gratiano, vrbis Romæ episcopus creatur.

Gratianus imp.

Nam Gratianus adolescens religione clarus, militia strenuus, apud Argentariam oppidum Galliæ, vno prœlio ad triginta millia Alemanorum fines Romanorum vastantes, cum minimo suorum incommodo interfecit. In Italiam deinde rediens, pulsa Arriana hæresi, totam prouinciam ad veram Christi fidem redegit. At vero cum instantibus Gotthis, rempub. in magno discrimine videret, Theodosium ex Hispania oriundum virum clarissimum, socium ac imperij comitem sibi delegit, qui superatis Alanis, Hunnis & Gotthis, orientale imperiũ restituit, icto cum Athalarico rege Gotthorũ fœdere: quo quidem mortuo, ac Constantinopoli egregiè sepulto, omnes eius milites Theodosium virum optimum secuti sunt. Interim verò Maximus in Britannia tyrannidem occupans, ac in Galliã traijciens, apud Lugdunum Gratianum interfecit: quare Valentinianus iunior frater metu perterritus, ad Theodosium in orientem confugit. Sunt autem qui scribãt hos quidem fratres in tantam calamitatem incidisse matris Iustinæ crimine, quæ Arrianam hæresim fouens, Christianos persequebatur, maximè vero Ambrosium, quem etiam inuitum populus Mediolanensis tum episcopum delegerat. Mortuo enim Auxentio hæreticorum episcopo, statim seditio Mediolani exorta est. Cum hanc itaq; reprimere Ambrosius conaretur, qui tum consularis eiusdem prouincię fasces regebat, ecclesiamq; ingressus multa de concordia partium disseruisset, ab omnibus succlamatum est, non alteri quàm Ambrosio episcopatum committi debere, quod etiam factum est. Ex catechumeno enim Christianus factus, & sacris initiatus, Mediolanensis episcopus creatur. Cuius doctrina & sanctitas quanta fuerit, eius vita ac opera doctissimè & elegantissimè scripta ostendunt.

Tunc autem Anastasius rei diuinæ cauens, constituit ne sacerdotes vllo modo sederent, sed curui & venerabundi starent, cum sacrum euangelium aut caneretur aut legeretur in ecclesia Dei: Néue peregrini, maxime autem transmarini, in clerum reciperentur, nisi quinq; episcoporum præ se ferrent chirographa. Hoc autem factum esse aiunt propter Manichæos, qui tum in Africa magno in precio erãt, & ad corrumpendam fidem de suis quoquouersum mittebant. Constituit item, ne debiles & manci, néue aliquo membro carentes, in numerum clericorum reciperentur. Basilicam quoq;, quæ Crescentiana vocatur, in regione secunda via Mamurtina dedicauit. Huius & Damasi & Sirícij tempora, illustrarunt non modò optimi imperatores, Iouinianus, Valentinianus, Gratianus, Theodosius, verumetiam sanctissimi atque excellentes in quauis facultate doctores, tum Græci, tum Latini. Gregorium nobis Christianis cum Basilio Cappadocia genuit, vt ait Eusebius, ambo fuere nobiles, ambo Athenis eruditi. Basilius enim Cæsareæ Cappadociæ, quæ prius Mazaca vocabatur, episcopus contra Eunomium egregios libros edidit. Scripsit volumen de Spiritusancto, & monachorum instituta. Duos habuit fratres, Gregorium & Petrum viros doctissimos. Gregorij extabant

Gregor ius Basilius.

Eusebij

Eusebij temporibus aliqua volumina. At Gregorius Nazianzenus, qui Basilium ad monasterium perduxit, Hieronymi præceptor multa scripsit, maxime vero in laudem Cypriani, Athanasij, Maximi philosophi. Scripsit & cõtra Eunomium libros duos, contra Iulianum Imperatorem librum vnum. Laudauit & nuptias & virginitatem hexametro versu. Leuauit & Constantinopolitanos ab hæresi rationibus, & suo elegantissimo dicendi genere, in quo Polemonem virum eloquentissimum secutus est. Is postremum dum senex admodum esset, successorem sibi deligens, ruri vitam monachi duxit. Basilius autem sub Gratiano, hic vero sub Theodosio moritur. Epiphanius quoque Cypri Salaminæ episcopus, hæreses omnes elegantissimis voluminibus impugnauit. Cõposuit tum etiam multa sermone Syro, Efræm Edessenæ ecclesiæ diaconus, qua ex rẽ ad tantam venit dignitatem, vt post lectionem scripturæ sacræ, publicè in quibusdam ecclesijs eius scripta legerentur. Anastasius autem vbi ex sacris ordinationibus bis in vrbe mense Decembri habitis, presbyteros octo, diaconos quinque, episcopos decem creasset, moritur, & sepelitur in cœmeterio ad Vrsum pileatum quinto calendas Maij. Annos vero tres, dies decem sedit. Vacat tum sedes dies vnum & viginti.

INNOCENTIVS I.

42. Pont. Theodosius imp.

INnocentius natione Albanus, patre Innocentio, particeps Theodosij temporum fuit.

Qui singulari celeritate & consilio vsus, Maximum tyrannũ Gratiani interfectorem, apud Aquileiam occidit. Hanc calamitatem Maximo ipsi Martinus vir sanctissimus antea prædixerat, dum Britanniam militaribus copijs spoliat, in Italiam contra ius fasq; vẽturus. Tunc enim à circio Scoti, ab aquilone Picti, insulam vacuã militibus ingressi, longè ac latè omnia vastarunt. Theodosius autem diuino auxilio fretus, & Andragatium Maximi comitem, & Victorem eiusdem tyranni filium, Arbogastem & Eugenium tyrannos, mira celeritate vsus opprimit, vnde merito Claudiani poëtæ carmina in laudem Theodosij extãt:

O nimium dilecte Deo, tibi militat æther,
Et coniurati veniunt ad classica venti.

Theodosius ab ingressu ecclesiæ prohibitus.

Accidit Theodosio ad disciplinam militarem laus ingens, qua plurimum valuit, & religionis. Nam cum Mediolani ingredi ecclesiam vellet mysteria visurus, prohibitus ob quoddam facinus (vt fieri solet) ab ingressu ecclesiæ, nisi pœniteret, ita æquo animo id tulit, vt vltro ipsi Ambrosio gratias egerit, atq; pœnituerit. Huius vxor Flaccilla fuit, ex qua Arcadiũ & Honorium suscepit. Iratus semel Theodosius quòd Thessalonicenses in theatro militem occidissent, vel (vt alij volunt) iudicem suum, ægrè retentus à sacerdotibus Italicis est, quò minus omnes Thessalonicenses occideret. Qui postea ad se rediens, re cognita, & lacrimis pœnitentiam prope patrati sceleris egit, & legem tulit, vt sentẽtiæ principum super animaduersione prolatæ, in * tertium diem differentur, quò misericordiæ vel pœnitentiæ locus daretur. Ferunt principem ipsum, si quando ita percitus fuisset, hac deinceps cunctatione vsum, vt notas omnes litterarum expresse recenseret, quo interim iræ daretur locus. Affirmant quidam principem ipsum familiaritate cuiusdã Ioannis monachi anachoretæ in Thebaide vsum, cuius cõsilio tum bellũ, tum pacem gerebat. Theodosius aũt quinquagesimum ętatis agens annum, Mediolani moritur.

*aliàs xxx.

Innocentius verò tanta imperij tranquillitate & benignitate principis vsus, multa ad religionem Christianam pertinentia meditatus est. Constituit .n. vt sabbato ieiunium celebraretur, & quod tali die Christus in sepulcro iacuisset, & quod eius discipuli ieiunassent. De Iudæis quoque & paganis, deque monachis regulas

regulas quasdam tulit. Cathaphrygas autem hæreticos, quorum auctores fuere, Montanus, Priscilla & Maximilla, vt antè dixi, ab vrbe expulit, Theodosio annuente, vel in monasteria (vt alij volunt) relegauit. Præterea verò Pelagium monachum & Cælestium hæreseos damnauit, & quòd liberum arbitrium diuinæ gratiæ anteferrent, & quòd dicerent ad implenda diuina iussa, voluntatem per se sufficientem esse. Contra hos quoq; multa scripsit Augustinus. Pelagius autem in Britanniam proficiscens, totam insulam errore suo infecit, adiuuante Iuliano tanti mali comite & socio. Basilicam vero Geruasij & Protasij dedicauit, Vestinæ mulieris impensa structam & ornatã, diuenditis eius bonis ex testamento relictis iusto precio. Templi dona hæc fuêre. patenę argẽteæ duę lx. librarum, coronæ xij. ceroſtrata argentea quattuor. Ad ornatum baptisterij ceruũ obtulit quinq; & xx. librarũ fundentẽ aquã, vas chrismatis ex argento librarum v. scyphos duos argenteos anaplyphos xx. librarũ. Dos autem templi erat domus ad basilicam Liuianam, balneũ ad templum Mamuri, domus item in cliuo Salutis balneatæ, fundus in agro Clusino, alter fundus in agro Fundano. His addita domus Emeriti in cliuo Mamurtino, domus altera in vico longo, balneum quoq; in eodem uico. Curam verò & administrationem huius basilicæ & sanctæ Hagnetis, Leopardo, ac Paulino presbyteris commisit, Huius temporibus fuit Apollinarius Laodiceæ Siriæ episcopus, vir sanè in disputando vehemens, & ita acutus, vt ausus sit dicere, corpus, non animam à domino in dispensatione susceptum. postea verò cùm rationibus vrgeretur, ait eum quidem habuisse animam, non tamen ex ea parte qua rationabilis est, sed ex ea solum, qua corpus uiuum reddit: ad supplementum vero rationabilis partis, ipsum verbum Dei fuisse perhibebat. Quæ quidem sententia, & à Damaso antea, & Petro Alexandrino episcopo explosa est. Hinc Apollinaristæ originem habuêre. Pacianus autem Barcilonæ vrbis episcopus, castitate & eloquentia insignis, bene cum fide sensit, & Nouatianos scriptis suis impugnauit. Cyrillus vero Hierosolymitanus episcopus, sæpe pulsus ecclesia, & receptus, ad extremum sub Theodosio principe annis octo episcopatum tenuit, multaq; scripsit. Euzoius item apud Thespesium rhetorem cum Gregorio Nazianzeno episcopo adolescens Cęsareæ eruditus, plurimo labore Origenis & Pamphili corruptam bibliothecam membranis instaurare conatus est. scripsit & ipse multa. Eodem quoq; tempore Hieronymus presbyter in Bethleem habitans, ingenio ac facundia sua Christi fidem mirum in modum auxit: quod etiam eius scripta declarant. Improbatur item eo tempore in synodo Burdegalensi Priscilliani dogma, sumptum ex Gnosticorum & Manichæorum hæresi, de qua superius diximus. Innocentius vero vbi per sacros ordines quater in vrbe habitos, presbyteros triginta, diaconos duodecim, episcopos quattuor & quinquaginta creasset, moritur, ac sepelitur in cœmeterio ad Vrsum pileatum quinto calendas Augusti. Sedit annis quindecim, mensibus duobus, diebus quinque & viginti. Vacat tum sedes dies duos & viginti.

Pelagius et Cælestinus damnantur

Apollinarius episcopus.

Apollinaristæ.

Hieronymi habitatio.

ZOSIMVS I.

43. Pont.

ZOsimus natione Græcus, patre Abrahamo, mortuo Theodosio, Arcadij & Honorij, qui patri in imperio successere, temporibus fuit.

Hi quidẽ gubernacula imperij suscipientes, paribus auspicijs illud rexere, diuisis tantummodo administrationibus. Arcadius enim orientẽ, Honorius vero occidentem gubernabat, licet Theodosius filijs adhuc adolescentibus tres duces reliquerit, qui Romanum gubernarent imperium, Rufinum qui orientem, Stiliconem qui occidentem, Gildonem qui Africam regerent. Qui deinceps cupiditate imperandi moti, spretis paruulis, regnum occupare conati sunt.

Arcadius & Honorius.

Gildoni

Gildoni res nouas in Africa molienti, Mascezel fratris eius crudelitatem veritus, cum exercitu obuiam factus, hominem fundit fugatq;: qui vel dolore animi, vel veneno, non ita multo post, moritur. Item quoque Mascezel tanta victoria elatus, cum nec Deo nec hominibus parceret, à militibus occiditur. Rufinus verò ab Arcadio opprimitur, dum orientale imperiũ conatur inuadere. Ingressus tum Italiam Rhadagasus Gotthoru rex immanissimus, ferro ac flamma omnia vastabat. Verum Romani comparato exercitu, barbarum in fesulanis montibus opprimũt, duce Stilicone. Huic vero successit Alaricus, quem Stilico regni cupidus, cum posset, & fouit & iuuit. Verùm postremo cum Alaricus in Galliam proficiscens, concedente eo loci sedes ad incolendum Honorium apud Polentiam consedisset, Saulum gente & religione Hebræum, à Stilicone cum militibus immissum, quo fœdus turbaretur, hostem sensit. Facilè enim fuit, barbaros nil tale suspicantes, & diem paschæ obseruantes, incautos perturbare. Verum sequenti die sumptis armis, & Saulum cum exercitu ad internecionem cædit, & omissa Gallia, in Stiliconem & Romanos mouet. Quibus superatis, vrbem Romam post longam & grauem obsidionem capiunt, anno eiusdem conditæ millesimo ac centesimo & septuagesimo quarto: salutis verò Christianæ, anno duodecimo & quadringentesimo. Hac tamen moderatione Alaricus vsus est & clementia, vt suis mandauerit, à cæde & sanguine quoad fieri poterat, abstinere: vtq; confugientibus ad basilicas Petri ac Pauli, parceretur. Rex verò tertia die ab vrbe discedens, minus calamitatis quàm putaretur perpessa (parum .n. incendij senserat) in Lucanos & Brutios proficiscitur, vbi apud Consentiam vi captam & direptam, moritur. Cui statim omnium Gotthorum cõsensu Athaulphus ob affinitatem & genus succedit, quem quidem ad vrbem Romam cum exercitu redeuntem, Galla Placidia superioris Theodosij filia, eius vxor, ita placauit, vt à cædibus & rapinis temperatum, & suis magistratibus vrbs dimissa sit. In animo certe ei prius fuerat, vrbem Romam delere, ac nouam condere, eamq; Gotthiam appellare, & imperatoribus nomen de se relinquere, vt non Augusti deinceps, sed Athaulphi vocarentur. Mentem hominis Placidia non modo à tanto facinore auertit, verumetiam fœdus inter Athaulphum, Honorium & Theodosium iuniorem composuit, Arcadij iam mortui filium.

Zosimus autem in tanta rerum perturbatione rem diuinam nunquam omisit. Constituit enim vt diaconi, dum celebraretur, læuas tectas haberent linostimis. Concessit item, vt in parochijs cerei Sancto sabbato benedici possent. Bibere autem in publico clericis vetuit: in cellis fidelium, id fieri posse non negauit. Vetuit etiam ne serui in clerum reciperentur, quod huiuscemodi viros liberos & integros esse oporteret. Asciscuntur nunc non modò serui, & vulgò cõcepti ac nati, verumetiam flagitiosi omnes ex flagitioso quoq; geniti: quorum sceleribus ecclesia Dei magnum aliquod incommodum tandem capiet. Ferunt tum Zosimum misisse ad Carthaginense concilium Faustinum episcopum, duosq; vrbis Romæ presbyteros, vt ostenderet nil vsquam publicè agi debere sine consensu ecclesiæ Romanæ. Huius autem pontificatu fuit Lucius Arrianæ partis episcopus, qui variarum hypotheseon libellos scripsit. Diodorus quoq; Tarsensis episcopus, dum Antiochiæ presbyter esset, multa tum scripsit, Eusebij sententias, nõ autem eloquentiam imitatus, propter ignorationem sæcularium litterarum. Scripsit & Tiberianus apologeticum ob suspicionem hæreseos, quia cum Priscilliano accusabatur. Euagrius præterea acris & feruentis ingenij, vitam beati Antonij de Græco Athanasij, in sermonem nostrum transtulit. Scripsit & Ambrosius Alexandrinus auditor Didymi in Apollinarium volumen præclarum. Fuêre tum etiam in pretio Ioannes Constantinopolitanus & Theophilus Alexandrinus illustres episcopi. Hunc ego arbitror

Lucius Arrianæ partis episcopus. Tiberianus. Euagrius.

bitror Ioannem Chryſoſtomum fuiſſe, qui ob elegantiam dicendi hoc cognomẽtum merito adeptus eſt, quiq; Theodorum & Maximum condiſcipulos ſuos ad fidem Chriſti traduxit, relictis præceptoribus Libanio & Andragathio philoſopho. Interrogatus Libanius iam morti propinquus, quẽ potiſsimùm in ſchola ſucceſſorem relinquere vellet, non alium quàm Chryſoſtomum dixit, niſi hominẽ Chriſtiani ad ſe traduxiſſent. Perlata tum etiam ſunt ad Zoſimũ ſynodalia decreta, quibus confirmatis, Pelagiana hæreſis vbiq; damnatur. Sunt qui ſcribant & Petroniũ Bononienſem epiſcopum virum ſanctiſsimum, & Poſsidonium Africæ prouinciæ epiſcopum, magnam ſanctitatis opinionem de ſe tum concitaſſe. Scripſit & multa contra hæreſes Primaſius ad Fortunatum epiſcopum. Sunt qui ſcribant Probam Adelphi proconſulis vxorem, Centonas Virgilij in laudem Chriſti tum compoſuiſſe. Hanc certè laudem quidam Eudoxiæ aſſcribunt, Theodoſij iunioris vxori. Auguſtinus verò beati Ambroſij in fide diſcipulus, homo certè omnium, qui tum fuère, doctiſsimus, Hippone in Africa epiſcopus, fidem noſtram ſcriptis & diſputationibus tum maximè tuebatur. At Zoſimus creatis in vrbe Roma presbyteris decẽ, diaconis tribus, epiſcopis octo, moritur, ac ſepelitur via Tiburtina apud corpus beati Laurentij martyris ſeptimo calendas Ianuarij. Sedit annum vnum, menſes tres, dies duodecim. Vacat tum ſedes dies vndecim.

Auguſtinus Hipponenſis.

ANNOTAT.

Zoſimum hunc fuiſſe natione Græcum Aſiaticum, patria Cæſarienſem in Cappadocia, eiusq; Hermogenis nepotem, qui in concilio Niceno ſymbolum edidit, facilè ſuſpicari poſſumus ex quadam epiſtola Baſilij Cæſarienſis epiſcopi, quam ad Papam Innocentiũ ſcribit, in quo eum uirũ depingit, quẽ ex nullis circunſtantijs Zoſimum hunc eſſe intelligitur. Qui cùm eſſet uir doctiſsimus, & ſanctiſsimus propter eius incredibilẽ uirtutem à Baſilio Epiſcopo Cæſarienſe (cùm eſſet ſuæ eccleſiæ presbyter) ad prædeceſſorem ſuũ Innocentiũ Papam miſſus Romã ueniens, ſtatim poſt Innocentij mortem omnium ſuffragijs Romanus Pontifex Theodoſio iuniore Auguſto VII. & Palladio V. C. conſulibus anno Chriſti CXVI. renuntiatus, ſedit annos III. menſes IIII. & dies VIII. Poſt cuius obitum altero die Bonifacius presbyter in ſchiſmate Romanus Pontifex ordinatus eſt cum Eulalio archidiacono. Qui Eulalius menſe III. & die XV. initæ dignitatis coactus abdicauit, & factus eſt epiſcopus in campania Bonifacius uerò Apoſtolicam ſedem in pace obtinuit. Fuit hoc ſchiſma quintum in Romana eccleſia, ab Anaſtaſio Bibliothecario, & in eo regiſtro, de quo ſupra dixi, accuratiſsimè, & ſingulatim deſcriptum, de quo ego plura in meo de Pontificibus libro. Ceterum de ijs quæ de Zoſimo dixi, monuit me uir doctiſsimus & præſtantiſsimus Guillelmus Syrletus ſedis protonotarius.

BONIFACIVS I.

Onifacius natione Romanus, patre Iucundo presbytero, Honorij temporibus fuit. Orta quidem tum in clero ſeditio eſt. Nam dum Bonifacius in baſilica Iulij, vrbis Romæ epiſcopus creatur, Eulalius in Conſtantiniana electus, huic ſtatim obijcitur. Quod vbi Honorius, qui tum Mediolani erat, intellexiſſet, inſtante Placidia cum filio Valentiniano, ambo ab vrbe pelluntur. Reuocatur tamen ſeptimo menſe poſt Bonifacius, & ſolus vrbis præſul conſtituitur.

44. Pont. Honorius imp.

Interea verò mortuo Athaulpho, Gotthorum rex Vallias decernitur, qui Dei iudicio perterritus, Placidiam apud ſe tamen honeſte habitam, Honorio fratri reddidit, pacemq; cum eo datis dilectiſsimis obſidibus inijt. Idem fecère Alani, Vandali & Sueui. Placidiam verò Honorius Conſtantio, quem Cæſarem declarauerat, in matrimonium collocat: vnde Cõſtantius Valentinianum filium ſuſcepit: quæ poſtea à fratre pulſa, ad orientem cum filijs Honorio & Valentiniano proficiſcitur.

Bonifacius autem Pontifex tum conſtituit, ne mulier vlla aut monacha ſacratam pallam attrectaret, aut thura contingeret: néue ſeruus aut obnoxius, vel obæratus, in clerum reciperetur. Condidit præterea oratorium in cœmeterio ſanctæ

Felicitatis martyris, eiusq; ſepulcrum ornauit marmoribus & argento. Nam & patenam argenteam dono dedit librarum viginti, & ſcyphum argenteum librarum decem, & coronas argenteas tres, calices minores duos. Huius quoq; pontificatum inſignem reddidêre multi præclari viri, maximè verò Hieronymus presbyter, patre Euſebio natus oppido Stridonis, quod à Gotthis euerſum, Dalmatiæ quondam Pannoniæq; in finibus fuit. Quantum iſte iuuerit eccleſiam Dei, vita & ſcriptis, non attinet dicere, cum & vita eius ſanctiſsima omnibus præluceat, & ſcripta eius ita in precio & honore ſint, vt nemo magis legatur, ab eruditis præſertim. Moritur autem Hieronymus in Bethlehem, ætatis ſuæ anno lxxxxj. pridie calendas Octobris. Laudatur & Gelaſius Cæſareæ Paleſtinæ poſt Euzoium epiſcopus, vir accurati elegantisq; ingenij. Scripſit & hiſtoriam Dexter Paciani filius ad Hieronymum. Laudauit & Spiritum ſanctum Amphilochius eleganti ſtylo. Laudat & Sophronium Hieronymus, quod de euerſione Serapis librum copioſe ac doctè ſcripſerit. Aiunt & Lucianum presbyterum Deo innuente, tum quidem reliquias Stephani protomartyris & Gamalielis Pauli præceptoris inueniſſe, deq; ea re ſermone Græco ad omnes eccleſias ſcripſiſſe: quam ſcriptionẽ poſtea Abundius presbyter Hiſpanus Latinam fecit ad Oroſium presbyterum. Sunt etiam qui huic ætati addunt Ioannem Caſsianum & Maximinum viros doctiſsimos. De Eutropio autem Auguſtini diſcipulo, non ita ambigitur, qui Hiſtoriæ Romanæ Epitomen fecit, ab vrbe condita vſque ad tempora ſua ſatis eleganti ſtylo & oratione. Scripſit & ad duas ſorores Chriſto dedicatas de pudicitia & amore religionis. Laudatur & Iuuenalis, qui tum * Conſtantinopolitanus epiſcopus erat. Fuit etiam in pretio Heros vir ſanctus, ac beati Martini diſcipulus, Arelatenſis epiſcopus iniuria pulſus. Bonifacius autem vbi ex ſacris ordinibus ſemel habitis, presbyteros tredecim, diaconos tres, epiſcopos ſex & triginta creaſſet, moritur, ac via Salaria ſepelitur apud corpus ſanctæ Felicitatis martyris octauo calendas Nouembris. Sedit annis tribus, menſibus octo, diebus ſeptem. Mortuo Bonifacio, clerici quidam Eulalium ſtatim ad vrbem reuocant, qui vel indignatione, vel contemptu rerum humanarum reuocationem ſpernens, anno poſt Bonifacium moritur. Vacat tum ſedes dies nouem.

alias Hieroſolymitanus.

Eulalius reuocatur.

CÆLESTINVS I.

45. Pont. Theodoſius iunior.

Aeleſtinus natione Campanus, Theodoſij iunioris temporibus fuit. Hic enim mortuo Honorio principe clariſsimo, Valentinianum Placidiæ amitæ ſuæ filium Cæſarem creatum, ad regendum occidentale imperium mittit. Qui ſtatim totius Italiæ conſenſu imperator creatus, gubernacula imperij apud Rauennam ſuſcipiens, hoſtes Romani nominis, maximè verò Ioannem tyrannum, mira felicitate in Italia compeſcuit, Interea verò Vandalorum, Alemannorum, & Gotthorum effera gens, ab Hiſpania in Africam Genſerico rege traijciens, prouincia ferro ac flamma depopulata, fidem quoque catholicam Arriana impietate fœdauit, pulſis etiam in exilium quibuſdam epiſcopis bene ſentientibus. in qua perturbatione beatus Auguſtinus Hipponenſis epiſcopus, tertio obſidionis menſe, quinto calendas Septembris moritur, ſeptimo & lxx. ætatis anno. Vandali autem capta Carthagine in Siciliam traijcientes, inſulam depopulantur & vaſtant. Idem fecere Picti & Scoti, inſulam Britanniam occupantes. Accitus autem à Britannis in auxilium Aetius patritius, vir bellicis artibus inſignis, non modo laborantibus auxilium non fert, verumetiam regnandi cupidus, Hunnos ad inuadendam Italiam ſolicitat. Vnde Britanni ab Aetio deſtituti, ab Anglis auxilium petiere, quos hoſtes deinceps, non auxiliares ſenſere. Ab his enim oppreſsi, & patriam ſimul & nomen amiſere. Interim verò Theodoſio

Ioannes tyrannus.

Auguſtinus moritur.

rio Constantinopoli mortuo, septimo & vigesimo imperij sui ac patrui Honorij anno. Bleda & Attila fratres Hunnorum reges, Illyricum ingressi, omnia incendunt & vastant. *Belda.*

At Cælestinus diuino cultui intentus, constituit vt psalmi Dauid ante sacrificium antiphonatim ab omnibus canerentur, quod ante fieri non cõsueuerat. Perlecta enim epistola & euangelio, finis sacrificio imponebatur. Refert Martinus Cassinas, Iudica me Deus & discerne causam meam, quod in principio sacrificij dicitur, eius inuentum fuisse. Graduale quoq; huic ascribitur. Multa præterea cõstituit de omni ecclesia, quæ tum in archiuijs legebantur. Dedicauit & basilicam Iuliam, cui etiam hæc dona obtulit, patenam argenteam librarum v. & xx. scyphos ij. argenteos xx. librarum, aquam anulos argenteos xx. librarum, candelabra arargentea duo lx. librarum, cantharos, cerostrata ænea quattuor & viginti magni ponderis. Nestorius autem Constantinopolitanus episcopus, nouum tum errorem inducere conatus est. Prædicabat enim Christum ex Maria hominem tantũ, & non Deum natum, atq; diuinitatem collatam esse pro meritis, cui impietati & Cyrillus Alexandrinus episcopus, & Cælestinus Pontifex, mirum in modum aduersati sunt. Nam habita apud Ephesum synodo cc. episcorum, impius Nestorius cum hæresi nominis sui, cumq; Pelagianis omnibus, qui dogma illud prope conatum iuuabant, omnium consensu xiij. canonibus eorum stultitiam impugnantibus damnantur. Præterea Germanum Antisiodorensem episcopum in Britanniam mittit, qui deturbatis hæreticis, insulares ad catholicam fidem redigeret. Misit ad Scotos Christi fidem optantes Palladium, quem ipse episcopum creauerat. Huius certè atq; suorum opera, magna pars occidentis ad veram Christi fidem conuersa est. Ferunt hoc tempore diabolum personam Mosi indutum, multos Iudæos decepisse, dum eos ex Creta in terram promissionis ad similitudinem historiæ veteris sicco pede per mare deducere pollicetur. Multi enim ex his falsum Moysen secuti, in vndis periêre. Aiunt autem illos solos euasisse, qui tum Christum verum esse Deum credidere. At Cælestinus vbi ex sacris ordinibus ter in vrbe mense Decembri habitis, presbyteros duos & triginta, diaconos duodecim, episcopos duos & lx. creasset, moritur, ac sepelitur in cœmeterio Priscillæ via Salaria octauo idus Aprilis. Consederat annis octo mensibus decem, diebus & septem, Vacat tum sedes dies vnum & viginti.

Nestorius Constantinop.

Diabolus personam Mosi indutus.

XYSTVS III.

Ystus III. natione Romanus, patre Xysto, Valentiniani tempora attigit. *46.Pont.*

Qui occidentalis imperij gubernator, pacem cum Genserico Vuandalorum rege inijt, ac certis finibus Africam sibi ac Genserico diuisam, Vuandalis incolendam dedit. Subornatus deinde Gensericus ab Arrianis, eorum impietatem extollens, varijs terroribus episcopos nostros persequitur. Interim verò dum Valentinianus Constantinopolim proficiscitur, & Theodosij filiam in vxorem ducit Vuandali Genserico duce Carthaginem iterum capiunt ac diripiũt, anno quingentesimo & lxxxiiij. posteaquam Romanorum esse cœperat. Dum hæc autem in Africa gererentur, Attila cum Belda fratre Hunnorum reges, non contenti occupasse Pannonias, Macedoniam, Mysiam, Achaiam & vtrasq; Thracias ferro ac flamma deuastat, Beldamq; fratrem obtruncat, quò solus regno poriretur. Inde verò animos sumens ad occupandum occidentale imperium, copias vndique celeriter colligit, atq; iter statim carpit. Quod vbi Aetius intellexisset, legatos de pace statim Tolosam ad Theodoricum regem mittit, cum quo fœdera ita sunt inita, vt communi impensa & paribus copijs bellum contra Attilam gereretur.

Valentinianus imp.

retur. Romanorum ac Theodorici auxiliares copiæ fuêre, Alani, Burgundiones, Franci, Saxones, atque omnes ferè occidentales populi. Tandem verò superueniente Attila in campis Catalaunicis, magno ardore animorum prælium vtrinque committitur. Pugnatum erat aliquandiu atque acriter, cum vox superueniens incerto auctore, certamini finem imposuit. Ad centum & octoginta millia hominum in eo prœlio vtrinq; cecidisse constat, neutra inclinante acie, aut cedente. Ferunt tamen Theodoricum Thurismundi regis patrem, eo prælio cecidisse.

At Xystus pontificatum iniens, à Basso quodam reus in iudicium accersitur. Hic autem cõgregata septem & quinquaginta episcoporũm synodo, ita causam dixit vt ab omnibus vno consensu absolueretur. Damnatur Bassus calumniator iniquus, annuente Valentiniano & Placidia eius matre: in exiliumq; mittitur, ita tamen, vt vltimo die viaticum ei ob pietatem ecclesiæ non negaretur. Eius autem prædia non fisco, sed ecclesiæ asscribuntur. Aiunt Bassum post exilium non multũ vixisse, tertio enim mense diem extremũ obijt: cuius corpus Xystus episcopus linteaminibus inuolutũ, & aromatibus cõspersum, proprijs manibus ad sanctum Petrum sepeliuit in loculis parentũ. Aedificauit aũt Xystus basilicam beatæ Mariæ virginis, quæ ab antiquis Liberij cognominabatur iuxta macellum * Liuiæ. Accepit deinde nomen ad Præsepe: postremo verò sancta Maria maior, vocata est. Xystum autem huius templi auctorẽ fuisse, titulus ipse in frontispicio primi fornicis declarat his verbis: XYSTVS EPISCOPVS PLEBI DEI. Per x enĩ in principio & y scribitur Græca orthographia, licet nostra ætas consuetudini seruiens, Sixtum scribat per s & iota. Huic quoque templo pontifex hæc dona obtulit, altare argenteum purissimum, c c c c. librarum, scyphos argenteos quinque, calices decem, coronas argenteas octo & viginti, candelabra argentea tria, thymiamatarium librarum quindecim, fundum Scauri in agro Caietano, fundum Celeris, ceruum argenteum fundentem aquam in fontem baptisterij. Ornauit & ambonem ecclesiæ porphyreticis lapidibus, quem nos suggestum appellamus, vbi euangelium & epistola canitur. Præterea verò rogatu Xysti Valentinianus templa quædam sanctorum mirifice excoluit. Nam & supra confessionem beati Petri auream Saluatoris imaginem gemmis aureis distinctam collocauit, & fastigium argenteum basilicæ Constantinianæ à barbaris sublatum restituit. Ornauit & cõfessionem beati Petri ex argento. Aiunt præterea huius temporibus Petrum episcopum natione Illyricum, ædificasse templum diuæ Sabinæ in monte Auentino non longè à monasterio sancti Bonifacij, in quo diuus Alexius iacet. Quod ego factum Cælestini primi tempore crediderim, vt etiã carmina heroica indicant, quæ adhuc leguntur his ferè verbis.

Culmen apostolicum cum Cælestinus haberet,
Primus & in toto fulgeret episcopus orbe:
Hæc, quæ miraris, fundauit presbyter vrbis
Illyrica de gente Petrus, vir nomine tanto
Dignus, ab exortu CHRISTI nutritus in aula.
Paupertas locuples, sibi pauper, qui bona vitæ
Præsentis fugiens, meruit sperare futura.

Sunt etiam qui scribant huius temporibus fuisse Eusebium Cremonensem & Philippum Hieronymi discipulos, qui pleraque eleganti oratione scripsere. Laudatur & Eucherius Lugdunensis episcopus doctrina, dicendi copia. Non improbatur postremò Hilarius Arelatensis episcopus, vir sanctitate & doctrina ea tempestate insignis. Xystus autem cum omnia, quæ habuerat, aut in ædificijs & ornamentis ecclesiarum, aut pauperibus erogasset, creatis presbyteris octo & viginti, diaconis duodecim, episcopis duobus & quinquaginta, moritur, ac sepelitur

tur in crypta via Tiburtina apud corpus beati Laurētij. Sedit autem annis viij. diebus ix. Vacat tum ſedes dies duos & viginti.

LEO I.

Eo natione Tuſcus, patre Quintiano,

Eo tempore fuit, quo Attila à pugna Catalaunica rediens, in Pannonias comparatis magnis copijs, Italiam hoſtili manu ingreſſus, ac primo Aquileiam in limitibus prouinciæ poſitā, triennio obſedit. Verum cum iam deſperatis rebus in eo eſſet vt ſtatiua moueret, vidiſſetq; ciconias ex vrbe in agros pullos ſuos deferentes, auſpicio motus, adhibitis machinis, miſeram ciuitatem acriter oppugnatam, tandem capit, diripit & incendit: nec vlli generi hominum parcit, flagellum Dei ſe vocitans. Inde Hunni veluti ruptis clauſtris, per totam Venetiam ſeſe effundentes, vrbes omnes occupant, Mediolanum, ac Ticinum diripiunt. Iturus deinde Romam infeſtis ſignis, cum eo loci conſediſſet, vbi Mincius Padum influit, amnem traiecturus, vir ſanctiſsimus Leo Pontifex calamitatem Italiæ & vrbis Romę miſeratus, adhortante etiam Valētiniano, ei fit obuiam, perſuadetq; Alarici exemplo, qui ſtatim Dei iudicio poſt captam vrbem mortuus eſt, ne vltra progrediatur. Monitis pontificis optimi obtemperans Attila, quod dū ſimul loquerentur, cernere duos viros ſupra caput ſuum ſtrictos tenentes gladios, ac mortē minitantes, niſi pareret, viſus eſt. Ij Petrus & Paulus apoſtoli putati ſunt. inde mouens, Pannonias repetit: vbi non ita multò poſt, effundente ſe hubertim propter ebrietatem è naribus ſanguine, moritur.

47. Pont.

Attila flagellum Dei.

Leo verò ad vrbem rediens, totus ad confirmandam catholicam fidem conuertitur, quæ tum potiſsimum à multis hæreticis impugnabatur, maximè autem à Neſtorianis & Eutychianis. Neſtorius enim Cōſtantinopolitanus epiſcopus, virginem non Dei, ſed hominis tātummodo genitricem dixit, vt aliam carnis, aliam diuinitatis perſonam faceret, & ſeiunctim alterum eſſe Dei filium, alterū hominis oſtenderet. Eutyches aūt Conſtantinopolitanus abbas, ne ſentire cū Neſtorio videretur, diuinam cū humana natura in idem cōpoſitum recidiſſe affirmabat, vnūq; factum, nec vllo modo inter ſe diſtingui debere. Hanc hęreſim cum Flauianus Cōſtantinopolitanus epiſcopus damnaſſet, Theodoſio annuente, ſynodus Epheſina indicitur, in qua Dioſcoro Alexandrino epiſcopo præſidēte, Eutyches reſtituitur, Flauianus verò dānatur. At Leo, mortuo Theodoſio, in eiuſq; locū ſuffecto Marciano principe catholico, concilium Chalcedonenſe indicit, in quo ſexcentorum & triginta epiſcoporum auctoritate decernitur credendū duas naturas in Chriſto fuiſſe: vtq; vnus idemq; Chriſtus Deus & homo crederetur, ac ſtatim Neſtorius & Eutyches nefandus Manichæorum præſul damnarentur. Combuſti etiam publicè ſunt Manichæorum libri, calcata & depreſſā eſt Dioſcori ſuperbia atq; hęreſis. Interim verò mortuo à ſuis Valentiniano, Maximus tyrannus imperium occupat, Eudoxamq; quondam Valentiniani vxorem, ſibi violentis nuptijs adiungit. Hāc ob rem Vandali ex Africa acciti, Genſerico duce Romam hoſtili manu ingreſsi, Maximū in illo tumultu ab Vrſo milite Romano occiſum, in Tiberim proijciūt, vrbem diripiunt atq; incendunt, templa & ſacraria ſpoliant, nec Leonem Pontificem exaudiunt clamantem & dicentem, vt vrbi & templis parcētes, prædam quò vellent abigerent. Abeuntes quartodecimo die poſt vrbem captam, atq; Eudoxiam cum filia & ingenti captiuorum numero ſecum trahentes, in Africam reuertuntur. At Leo ad reparandam vrbem & templa conuerſus, Demetriam ancillam Dei impulit, vt baſilicā beato Stephano via Latina tertio ab vrbe milliario in fundo ſuo conderet. Ipſe verò in honorem beati Cornelij epiſcopi baſilicam via Appia ædificauit. Templa diffracta reſtituit, ſacrorum vaſa cōminuta aut ablata vel denuo renouauit, vel ex integro quoad fieri potuit, reſtituit. Cameras præterea tres

Neſtorius Conſtantinopolitanus epiſcopus.

condidit in tribus basilicis, Ioannis, Petri ac Pauli. Sepulcris quoq; Apostolorũ custodes addidit ex clero Romano: hos cubicularios appellauit. Præterea verò monasterium prope sanctum Petrum condidit, constituitq; vt intra actionem mysterij diceretur: HOC sanctum sacrificium &c. néue vlla monacha velamen capitis benedictum acciperet, nisi approbatum fuisset, eam quadraginta annis caste & integre vixisse. Dum autem his curis vir sanctus intentus esset, subito exorta est Acephalorum hæresis: qui ideo Acephali vocati sunt, quia sine cerebro & sine auctore habebantur. Hi autem Chalcedonense concilium improbant, proprietatem duarum substantiarum in Christo negant, vnam tantum in eiusdem persona naturam prædicantes: quam quidem hæresim epistolis suis eleganter & docte ad Christi fideles scriptis acerrime confutauit. Sunt qui scribant Paulinum Nolanæ vrbis episcopum, Prosperum Aquitanum virũ doctum, Mamercum Viennẽsem episcopũ, in pretio tum fuisse. Primus .n. Mamercus (vt aiunt) supplicationes, quas Græci litaneias vocant, instituit ob frequentes terræmotus, qui tũ maxime Gallias vexabant. Leo postremò creatis ex institutione sacrorũ lxxxj. presbyteris, diaconis xxxj. episcopis sex & lxxx. moritur, ac sepelitur apud sanctum Petrum in Vaticano iiij. idus Aprilis. Sedit annis vno & viginti, mense vno, diebus tredecim. Vacat tum sedes dies octo.

Acephalorum hæresis.

HILARIVS I.

48. Pont.

Leo primus imp.

Hilarius natione Sardus, patre Crispino, ad Leonis tempora peruenit. Leo.n. primus ex Græca natione, in locum Marciani imperatoris demortui sufficitur, qui statim filium suum eiusdem nominis, Augustum creat. Sub hoc quidem imperatore respublica Romana magnas calamitates passa est, subortis quibusdã tyrannis imperiũ vsurpare conantibus. Hac verò oportunitate illectus Gensericus Vandalorum rex, ex Africa in Italiã statim nauigat, Romanum imperiũ inuasurus. quod vbi intellexit Leo, * Basiliscum patritiũ cum valida classe in auxiliũ Anthemij principis Romani mittit. Hi cõiunctis copijs & animis ad Populoniam Genserico fiunt obuiã, hominemq; classe decernere impellunt: qui quidem superatus ingenti clade, turpi fuga in Africam redijt. Vexare interea vrbem Romanã parabat Ricimer ille patricius, qui Biorgum Alanorum regem in montibus Tridentinis superauerat, elatus tanta victoria, ni Epiphanius Ticiensis episcopus, hominem Anthemio vrbem defendenti conciliasset.

Hilarius autem in tanta perturbatione rerum, diuinam rem intermisit vnquã. Præterea verò instituit, ne pontifices deinceps successorem sibi deligerent, quæ institutio ad omnes ecclesiasticos gradus pertinet. Fecit & decretalẽ, ac per vniuersum orbem sparsit. Epistolas quoq; conscripsit de fide catholica, tres synodos cõfirmantes, Nicænam, Ephesinam, & Chalcedonẽsem, quibus item Eutychem, Nestorium, & Dioscorum cum sectatoribus damnat. In baptisterio autem Constantinianæ basilicæ tria oratoria ædificauit, auro & prætiosis lapidibus distincta, tribus sanctis dedicata, Ioanni Baptistæ, Ioanni Euangelistæ, & sanctæ Cruci: quorum ianuæ erant æneæ argento cælato clausæ. In oratorio autem τοῦ σταυροῦ erat lignum crucis auro clausum, & ornatum gemmis. Stabat & eo loci agnus aureus duarum librarum in columna onychina. ante oratorium erãt columnæ miræ magnitudinis, quæ dicuntur hecaton. In fonte Ioannis erat lucerna aurea librarum decem, cerui argentei tres, octoginta librarum, aquam fundentes, columba aurea duarum librarum. Addidit & oratorium sancti Stephani baptisterio Lateranensi. Duas quoque bibliothecas apud eundem locum ædificauit. Ad Lunam verò, monasterium in vrbe struxit. Omitto dona templis oblata, quæ quidem propè infinita fuére, ex auro, argento, marmoribus & gemmis. Sunt qui scribant, Germanum Altisiodorensem & Lupum * Trecharensem episcopos, huius tempo-

Tracasenũ.

temporibus fuisse, qui tum multum iuuère Christianam fidem, gentilium ac Pelagianorum opera plurimum labefactatam. Gennadius præterea Constantinopolitanus episcopus, ingenio, doctrina, & moribus ecclesiæ catholicæ multū profuit. Victorinus autem natione Aquitanus arithmeticus insignis, rationem Paschæ ad cursum lunæ tum redegit, Eusebium & Theophilū ea in re superans. Sunt qui Merlinum Anglum vatem insignem his temporibus ascribant, de quo plura fortasse, quam satis est, scribuntur. Hilarius autem vbi ea peregisset, quæ ad optimum pontificem pertinebant, tum in extruendis templis ornandisq;, tum etiam docendo, admonendo, castigando, eleemosynasúe vbi erat opus præbendo, moritur, creatis prius de more quinq; & viginti presbyteris, diaconis quinq;, episcopis duobus & viginti. Sepelitur autem in crypta sancti Laurentij apud corpus beati Xysti. Sedit annos septem, menses tres, dies decem. Vacat tum sedes dies decem. *Gennadius episcopus.* *Victorinus Aquitanus.* *Merlinus uates.*

ANNOTAT.

Vt, ex antiquis litteris argenteis, & musiuis, quæ adhuc extant in baptisterio Lateranensi, Hilarus, non Hilarius dicendum est, quod etiam in aliquot uetustis codicibus scriptum animaduerti.

SIMPLICIVS I.

Implicius patria Tiburtinus, patre Castino, imperante Leone secundo & Zenone fuit. *49. Pont.*

Nam Leo primus valetudine correptus, Leonem secundum ex Ariadne sorore sua nepotem, & Zenonis Isaurici filium, successorem imperij designauit: qui non ita multò pòst graui morbo oppressus, cum finem vitæ sibi adesse cerneret patri Zenoni imperium reliquit. Interim vero Odoacercum maxima Tucilingorum & Herulorum manu Italiam ingressus, Orestem patricium apud Ticinum superatum & captum, Placentiæ inspectante exercitu interfecit. At Zeno calamitates Italiæ miseratus, Theodoricum Gotthorum regem iam antea apud se in honore habitum, contra Odoacrem cum ingentibus copijs in Italiam propere mittit, qui duces Odoacris nō procul Aquilea ad Lisontium amnem graui prœlio superat. Eadem quoq; fortuna contra Odoacrem sæpius vsus, hominem triennio Rauenna obsessum eò perpulit, hortante etiā Ioanne episcopo, vt se imperij socium acciperet. Verum sequēti die cum filio contra datam fidem interficitur, vnde statim nemine aduersante Theodoricus totius Italiæ imperio potitus est. *Leo secundus, & Zeno imp.*

Simplicius autem vir sanctissimus has basilicas interim dedicat, basilicam Stephani protomartyris in Cælio monte, basilicam Andreæ Apostoli non longe à tēplo sanctæ Mariæ maioris, in qua ad huc vestigia quædam antiquitatis apparent, quæ persæpe flendo etiam inspexi ob incuriam eorum, quibus ipsa templa iam ruinam minantia, commissa sunt. Hoc autem in templo hæc carmina legisse me memini musiuo opere descripta,

Hæc tibi mens valide decreuit prædia Christe,
 Cui testator opes detulit ille suas:
Simpliciusq; Papa sacris cælestibus aptans
 Effecit vere muneris esse tui:
Ne quod Apostolici deessent limina nobis,
 Martyris Andreæ nomine composuit.
Vtitur hæc hæres titulis ecclesia iustis,
 Succedensq; domo mystica iura locat.
Plebs deuota veni, perq; hæc commercia disce
 Terreno censu regna superna peti.

Dedicat & aliam basilicam Stephani Simplicius apud sanctum Laurentium,

 basili-

basilicam quoq; Vibianæ martyris ad palatium Licinianum, vbi corpus virginis repositum est. Hebdomadas quoque instituit, vt presbyteri, tum ad Petri, tum ad Pauli, tum ad Laurentij martyris templa vicissim manerent propter pœnitentes & baptismum requirentes. Vrbem præterea presbyteris in quinq; regiones diuisit, prima erat Petri, secunda Pauli, tertia Laurentij, quarta Ioannis Lateranensis, quinta sanctæ Mariæ maioris. Instituit postremò, ne clericus vllus possessionem beneficij à laico recognosceret, quod postea à Gregorio & alijs Pontificibus confirmatum est. Romam autem sedem esse primam omnium ecclesiarum, declarant Acatij episcopi Constantinopolitani, & Timothei uiri doctissimi scripta, quibus rogatur Simplicius Pontifex magnus, vt Petrum Alexandrinum episcopum Eutychetis imitatorem, hæreseos damnet. Quod etiam factum est, hac conditione tamen, vt pœnitenti tempus asscriberetur. Sunt qui dicant huius temporibus fuisse Remigium Remensem episcopnm virum sanctissimum, qui Clodoueum (vt historiæ referunt) regem Francorum baptizauit. Scripsit etiam multa eo tempore contra Eutychetem Theodorus Syriæ episcopus. edidit & decem libros ecclesiasticæ historiæ, Eusebium Cæsariensem imitatus. Tum verò omnes fere Aegyptij declinarunt in Dioscori hæretici errorem, de quo multa superius diximus. Vexauit & catholicos in Africa Hunericus Vandalorum rex, Arrianos imitatus. Quamobrem Eudoxia Theodosij neptis, mulier catholica eius vxor, simulans se Hierosolymam voti causa ituram, à marito hæretico discedens, Hierosolymis post longam peregrinationem, & mulieri præsertim grauem moritur. Ferunt ea tempestate & Elisei ossa in Alexandriam translata esse, & corpus Barnabæ Apostolicum euangelio eius manu scripto, repertum. At Simplicius cum ecclesiam Romanam non institutis solum, verumetiam donis auxisset, creassetq; ex ordine sacrorum presbyteros octo & quinquaginta, diaconos vndecim, episcopos sex & octoginta, moritur, ac sepelitur in Petri basilica sexto vonas Martij. Sedit autem annos quindecim, mensem unum, dies septem. Vacat tum sedes dies sex & viginti.

FELIX III.

50.*Pont.* *Odoacer.*

Elix tertius, patria Romanus, patre Felice presbytero, ex regione Fasciolæ, à rege Odoacre, qui annis quattuordecim Italiæ imperauerat, vsq; ad Theodoricum peruenit.

Qui etsi Rauennam sedem regni fecisset, tamen vrbem Romã quoad fieri potuit, exornauit. Nam & sepulcrum Octauij instaurauit & spectacula dẽ more exhibuit, & ædificia ac basilicas plerasq; restituit, nihilq; omisit quod ad optimũ principem pertineret. At verò vt regnum aliquando stabiliret, & Clodouei Franciæ regis filiam Andefledam in vxorem duxit, & sororem Hunerico Vandalorum, & filiarum suarum alteram Alarico Vesegotthorum, alteram Gundibato regibus in matrimonium collocauit.

Felix autem tum maximè intellexerat Petrum Eutychianum, quem ante diximus ob hæresim in exilium pulsum, instigante Acatio, tunc demum ab eodem reuocatum esse. Quare sanctus Pontifex fraudem subesse veritus, ex auctoritate sedis Apostolicæ concilio bene sentientium approbata, Petrum & Acacium damnat. Post annos verò tres cum Zeno fidem faceret hos homines pœnitere, Felix eò misit episcopos duos, Messenum & Vitalem, qui re cognita damnatos absoluerent. Hi itaq; Heracleam ciuitatem ingressi, pecunia corrupti, nihil ex sententia Felicis egêre. Vnde Pontifex meritò indignatus, habita de more synodo, hos vt præuaricatores & Simoniacos à communione deiecit. Messeno tamen pœnitentiæ tempus asscriptum est, qui errorem suum fassus est, pœnitẽdiq; tempus petijt. Idem quoq;

Felix basilicam sancti Agapeti ædificauit non longe à basilica Laurentij martyris. Constituit item, ecclesiæ non nisi ab episcopis consecrarentur. Aiunt autem huius tempore Theodorum presbyterum Græcum, librum contra hæreticos scripsisse de conuenientia veteris ac noui testamenti. Sunt etiam qui huic ætati asscribant Ioannem Damascenum, virum doctissimum ac theologum insignem. Hic enim librum sententiarum composuit, in quo Gregorium Nazianzenum, Gregorium Nyssenum, Didymum Alexandrinũ imitatus est, libros quoq; medicæ artis composuit, quibus morborum causam & medelas describit. At Felix cum ex institutione sacrorum ordinum, quos in vrbe Roma mense Decembri bis habuit, presbyteros octo & viginti, diaconos quinq;, episcopos triginta creasset, moritur, ac sepelitur in Pauli basilica. Sedit annos octo, menses vndecim, dies decem & septem. Vacat tum sedes dies quinque. *Theodorus presbyter.*

ANNOTAT.

Felicem hunc non tertium, sed secundum appellarem, cùm is, qui in schismate contra Liberium creatus est. Papa dici non potuerit.

Gelasius, de quo mox Platina scribit, canonicos (ut uocant) regulares ordinis sancti Augustini Laterani primus collocauit, qui ibidem usque ad Bonifacium VIII. à quo expulsi sunt, permanserunt, ex archiuijs basilicæ Lateranensis.

GELASIVS I.

Gelasius natione Afer, patre Valerio, eo tempore fuit, quo Theodoricus Clodoueo socero suo Francorum regi bellũ intulit, quòd Alaricum generum Vesogotthorum regem in agro Volgadensi interfecisset, Vasconiamq; occupasset, vterq; affinis erat. Iustior habebatur Alarici causa, vnde socerum genero prætulit. Superatis itaque Francis ingenti prœlio, Vasconiam recipit, receptamq; pro Almarico Alarici filio, donec adolesceret, gubernat. Idem Theodoricus Siciliam, Dalmatiam, Liburniam, Illiricum, Narbonensem Galliam, Burgundiam suo regno adiecit. Tridentum vrbem in alpibus muro cinxit, & Italiam ab externo hoste tutatus est, collocatis Erulis in extremis Italiæ partibus apud prætoriam Augustam, quorum regem adhuc adolescentem in adoptationem susceperat. *51. Pont.*

Gelasius autem Manichæos in vrbe deprehensos exilio damnat, eorumq; libros apud basilicam diuæ Mariæ publicè comburit. Instante præterea synodo, cognita Misseni pœnitentia, eum libello prius satis facientem, purgatum ecclesiæ suæ restituit. Cum verò intellexisset Petri & Acacij seditionibus multa flagitia & parricidia in ecclesijs Græciæ committi, confestim eò misit, qui hos, si non statim pœniterent, in perpetuum damnarent. Erat autem consuetudo primitiuæ ecclesiæ, diutius expectare ad gremium pietatis suæ aliquando redituros. Confugerat tum Ioannes Alexandrinus episcopus, vir catholicus illorum seditionibus vexatus, ad pontificem Romanum, à quo perbenignè & comiter susceptus est. Dedicauit Gelasius ecclesiam Euphemiæ martyris in ciuitate Tiburtina. Dedicauit & basilicam sanctorum Nicandri & Eleutherij via Labicana, & basilicam sanctæ Mariæ via Laurentina in fundo Crispi vigesimo ab vrbe lapide. Clerum quoq; amauit & auxit. Pauperes semper mira beneuolentia & caritate complexus est. Ciuitatem Romanam à multis periculis liberauit, maxime verò ab inopia rerum & fame. Hymnos etiam composuit ad imitationem beati Ambrosij, edidit & libros quinque contra Eutychen & Nestorium, duos item contra Arrium. Orationes habuit elegantes & graues. Epistolas præterea ad amicos & domesticos fidei scripsit, non minus graues

Anastasius imp. ues quàm doctas: quæ opera in publicis bibliothecis tum legebantur. Sunt qui scribant Gelasium excommunicasse Anastasium imperatorem Constantinopolitanum, Zenonis successorem, quòd hæreticis & Acatio faueret. vnde constat imperatorem errantem in fide & monitum, si non paruerit, à pontifice Romano excommunicari posse. Eadem auctoritate vsus est etiam contra Vandalos eorumq; regē, qui Arriana infecti hæresi, catholicos cruciatibus & supplicijs persequebantur. Fuere etiam in primo huius pontificis tempore Germanus & Epiphanius, quorũ alter Ticinensis, alter vero Campanus episcopus fuit. Hi multum auctoritate & sanctitate sua Italiam à barbaris vexatam iuuêre, orationibus & blandicijs barbarorum corda mollientes. Multum præterea tum in Gallia profecere, & Lannociatus abbas Carnotensis, & Aurelianus & Mezentius Pictauiensis viri optimi ac docti, qui Clodoueũ regem Franciæ, ac Crocildim eius vxorem eò perpulere, vt Christianissimi fierent, & fidem catholicam vbiq; tutarentur. Sunt qui hanc laudem Remigio viro sanctissimo asscribant. Gelasius autem posteaquam presbyteros duos & triginta, diaconos duos, episcopos septem & sexaginta creasset, moritur, ac sepelitur in basilica beati Petri Apostoli xj. Calendas Decembris. Sedit annis quattuor, mensibus octo, diebus decem & septem. Vacat tum sedes dies septem.

ANASTASIVS II.

52. Pont. Anastasius imp.

Nastasius secundus, patria Romanus, patre Fortunato, Anastasio imperante fuit.

Quo tempore Transamundus Vandalorum rex, & catholicas eclesias claudit, & centum ac viginti episcopos exulatum in Sardiniam mittit. *Olympius de cælo tactus.* Ferunt tum apud Carthaginem Olympium quendam Arrianum episcopum, sanctam trinitatem publicè in balneis detestantem, tribus fulminibus ictum concidisse, eiusq; cadauer exustum omnino fuisse. Cumq; item Barbas quidam Arrianus episcopus, nescio quem baptizaturus esset his verbis, Baptizat te Barbas in nomine patris per filium in spiritusancto, ferunt aquam nusquam comparuisse, quo miraculo permotus, qui characterem expectabat, confestim ad nostros transijt.

Anastasius verò (vt quidam scriptores referunt) Anastasium imperatorem excommunicauit, quòd Acatio faueret, tametsi postea ipse ab Acatio seductus, dum eum reuocare clanculum tentat, clerum à se grauiter alienauit, qui se à communione pontificis tum maxime subtraxit, quòd etiam sine catholicorum consensu Photino Thessalonicensi diacono communicasset, qui tum Acatij errorem imitabatur. Hanc ob rem ferunt diuino nutu hominem subito morbo correptum interijsse. Sunt qui dicant eum in latrinam effudisse intestina, dum necessitati naturæ obtemperat. *Fulgentius* Huius temporibus Fulgentius natione Afer, Rumpensis episcopus, qui in Sardiniam quoq; cum alijs catholicis Africæ à Transamundo exulatum missus est, nil prætermisit quod ad veram Christi fidem pertineret docendo, prædicando, monendo. Edidit & libros de trinitate, de libero arbitrio, de regulis fidei. Scripsit & contra Pelagianam hæresim. Orationes quoq; habuit ad populos elegātes quidem & graues. *Egesippus.* Iuuit etiam scriptis suis ecclesiam Dei Egesippus vir doctissimus, qui & monachorum regulas composuit, & sancti Seuerini abbatis eleganti stylo vitam edidit. Faustus autem apud Gallos episcopus multa tum scripsit copiose & ornate, sed eius illud opus potissimum laudatur, quod contra Arrianos scripsit, in quo ostendit τριάδα, hoc est, trinitatem essentialem esse. Scripsit & contra eos qui dicunt, increatis aliquid incorporeum esse. qua in re ostendit, tum patrum sententijs, tum diuinæ scripturæ testimonijs, solum Deum incorporeum dici posse, ne etiam creata incorporea dicerentur. Hæc de Anastasio & eius pontificatu, qui ex sacris ordinibus semel Decembri mense in vrbe habitis, presbyteros duodecim,

episcopos sedecim creauit. Sepultus est autem in basilica Petri xiij. calendas Decembris. Sedit annum vnum, mensibus decem, dies quattuor & viginti. Vacat tum sedes dies quattuor.

SYMMACHVS I.

Ymmachus natione Sardus, patre Fortunato mortuo Anastasio, Pontifex creatur, non sine magna discordia. Nam dum pars cleri Symmachũ apud basilicam Constantinianum pontificem decernit, pars altera apud basilicam Mariæ in via Noua, Laurentium in locum demortui Anastasij sufficit, seditio ingens in senatu ac populo Romano bifariam diuiso orta est, vnde omnium consensu concilium Rauennæ indicitur: discussaq; re præsente Theodorico, Symmachus tandem in pontificatu confirmatur, qui certe magna clementia vsus, Laurentium competitorem Nucerinis episcopũ dedit. Verùm anno quarto post clerici quidam seditionibus gaudentes, adiuuantibus Festo & Probino senatorij ordinis viris, Laurentium reuocant, qua ex re indignatus rex, Petrum Altini episcopum Romam mittit, qui pulso vtroq; sedem teneret. Verùm Symmachus habita centum & viginti episcoporum synodo, & obiecta constanti animo diluit, & omnium sententijs obtinuit, vt Laurentius & Petrus malorum omnium capita relegarentur. Orta autem ob hanc rem tanta seditio Romæ est, vt multi tum ex clero, tum ex populo passim cæderentur, nec sacris virginibus parcerent. Opprimitur eo tumultu Gordianus presbyter, vir optimus ad vincula sancti Petri, nec finis tantæ cædis factus fuisset, ni Faustus consul clericos miseratus, contra Probinum tanti mali auctorem arma sumpsisset. *53. Pont.* *Rauenna concilium.* *Gordianus presbyter.*

Respirante deinde aliquantulum republica Christiana, Clodoueus pulsis Arrianis hæreticis, & catholicos reduxit, & Parisiorum ciuitatem regni caput constituit.

Symmachus vero Manichæos tum ab urbe expulit, eorumq; libros ante fores Constantinianę basilicę concremauit. Basilicas verò multas, aut ornauit, aut à fundamentis erexit. Nam & templum beati Andreæ Apostoli apud sanctum Petrum ædificauit, multoq; argento & auro exornauit, & templum ipsius Apostolorũ principis ac porticum cum marmoribus opere vermiculato in angustiorem formam redegit. Gradus quoq; ipsius basilicę ampliores fecit, aliosq; gradus sub diuo dextra læuaq;, episcopia præterea construxit. Aedificauit etiam basilicã Agathæ martyris via Aurelia in fundo Lardario. Basilicam sancti Pancratij cum arcu argenteo librarum quindecim. In basilica Pauli renouauit apsidam, cui ruina imminebat, picturisque ornauit: post apsidam vero aquam introduxit, balneumq; fundamento erexit. In vrbe autem basilicam sanctorum Siluestri & Martini à fundamentis extruxit iuxta Traiani thermas, vbi & supra altare ciborium fecit argenteum librarum centum viginti, arcus argenteos librarum decem: confessionem argenteam librarum quindecim, suggestum quoque erexit porphyreticis & crustis marmoreis insignem. Fecit & gradus basilicæ Ioannis & Pauli post Apsidem. Auxit & basilicam archangeli Michaëlis, aquamq; introduxit. Sanctorum Cosmæ & Damiani oratoria à fundamentis erexit via Tiburtina in fundo Paciano, adiuuantibus Albino & Glaphyra illustribus viris. Pauperibus quoque ad basilicas Petri & Pauli habitacula extruxit, curauitque ne quid eis deesset, quod ad victum pertineret. Amator enim pauperum fuit, & episcopis ac cæteris clericis in Africa & Sardinia propter catholicam fidem exulantibus, pecunias & vestes subministrabat. Reparauit etiam basilicam sanctæ Felicitatis: & apsidam beatæ Hagnetis cum basilica, quæ ruinam minabantur, in meliorem formam restituit. Redemit & captiuos in diuersis prouincijs multa pecunia. Constituit item vt die dominico, *Episcopi.* *Ciborium.*

vel na-

Genadius Maßiliensis episcopus.

vel natalitijs martyrum caneretur hymnus, Gloria in excelsis Deo. Cœmeterium quoq; Iordanorum vel fecit, vel in meliorem formam redegit. Nil postremò omisit, quod ad omnipotentis Dei gloriam pertineat. Huius quoq; tempore ecclesiam Dei multum iuuit Gennadius Maßiliensis episcopus, qui diligens Augustini imitator, & librũ de dogmatibus composuit: & quid cuiq; ad salutẽ necessariũ esset, declarauit. Scripsit item de viris illustribus, Hieronymum imitatus. Symmachus autem creatis duobus & lxxxx. presbyteris, diaconis xvj. episcopis cxxij. habitis de more sacris ordinibus, moriens, ad basilicam Petri sepelitur xiiij. calendas Augusti. Sedit autem annis xv. mensibus sex, diebus xxij. Vacat tum sedes dies septem.

ANNOTAT.

Schisma hoc pernitiosum, & atrox à primo Nouatiani scismate quartum fuit, cuius præter bibliothecariũ in dialogis libro iiij. cap. xl. beatus Gregorius mẽtionem facit, ubi de Paschasio Diacono loquitur. Reliqua schismata in meo indice diligenter annotabo.

HORMISDA I.

54. Pont. Theodoricus imp. Boethius.

Ormisda patria Frusinonius, patre Iusto, ad Theodorici & Anastasij tempora peruenit, à consulatu Senatoris vsq; ad consulatum Boethij & Symmachi.

Quos Theodoricus ob suspicionem affectatæ libertatis, exilio primo, mox carcere afficit. In hàc calamitate constitutus Boethius, multa scripsit quæ adhuc leguntur. Transtulit & pleraq; ex Aristotele, in eademq; commẽtatus est. In mathematicis doctißimus est habitus, quod eius musice arithmetice ostendunt. Postremo vero cum Symmacho senatore Theodorici iussu necatur. Sunt autem qui scribant Boethium tantam calamitatẽ subijsse, quod in Arrianos inueheretur, ad quos Theodoricus declinauerat. Superior sententia mihi verior videtur.

Hormisda autem hortante Theodorico, prouincialem synodum in vrbe habuit omniumq; consensu Eutychianos iam antea improbatos, damnauit. Ioãnem quoque Constantinopolitanum episcopum litteris & nuncijs adhortatus est, vt ab eadem hæresi desisteret, crederetq; duas in Christo naturas esse, diuinam & humanã. Desijt parere Ioannes Anastasij viribus fretus, quem non ita multo post fulmine ictum, dedisse pœnas creditum est, tum propter hęresim quæ grauis erat, tum vel maximè, quia legatos ab Hormisda missos, contra ius gentium magna affecerat contumelia: reiectos enim à se, naui quassa & rimosa ea conditione nauigare iussit, vt recta in Italiam redirent. nec vllum Græciæ littus attingerent. Hæc etiam eisdem mandata ad pontificem dedisse referunt, vt sciret imperatoris proprium esse imperare, & non imperata pontificis aut cuiusuis alterius accipere. Fuere autem legati, Euodius Ticinensis episcopus. Fortunatus Catinẽsis, Venantius vrbis Romæ presbyter, & Vitalis diaconus. Mortuo itaq; Anastasio vij. & xx, imperij anno, Iustinus orthodoxæ fidei amator imperium accipit, ac statim nuncios ad pontificem mittit: qui & sedis apostolicæ auctoritatem confirmarent, & pacem ecclesijs omnibus exquirerent, quantum per religionem concederetur. Quare permotus Hormisda Theodorico annuente, Germanum Capuanum episcopum, Ioannem & Blandum presbyteros, & Felicem ac Dioscorum diaconos, legatos ad Iustinum mittit, qui eos nullo non genere honoris adhibito, effusa obuiam honoris gratia monachorũ, ac magna orthodoxorum & illustrium virorum multitudine, honorificè accipit, congratulante clero vnà cum Ioanne Constantinopolitano episcopo. At qui cum Acatio sentiebant, istorum aduentum veriti, se in templo quodam munitißimo incluserunt, & nuncios habita consultatione ad imperatorem misere, affirmantes nullo pacto in sententiã apostolicæ sedis venturos, nisi eis reddita fuerit ratio, quãobrem Acatius damnatus esset, hos omnes Iustinus ex templo atq; ab vrbe expulit.

Iustinus imper.

Idem

Idem fecit Hormisda contra Manichæos iterum in vrbe Roma pullulantes, eorúq; codices ante fores basilicæ Costantinianæ incendio consumpsit.

Eodem tempore mortuo in Africa Transamundo Vandalorum rege, Ildericus filius, quem ex captiua Valentiniani filia susceperat, regnum obtinet. Hic non hæresim paternam imitatus, sed matris catholicæ monita secutus, omnes catholicos, quos Transamundus in exilium miserat, reduxit, atq; eos suo instituto viuere permisit. Dona præterea multa ac preciosa eodem tempore Romam ad ornandas basilicas sanctorum sunt missa. Gemmas enim magnæ æstimationis Clodoueus rex Franciæ misit. Delata & dona tum aurea, tum argentea: Delata euangelia cum tabulis aureis gemmis distinctis à Iustino imperatore voti gratia. Misit & patenam auream librarum viginti cum hyacinthis, scyphum aureum gemmis circundatum. Ornauit & templum beati Petri Theodoricus rex trabe argentea M. & xl. librarum, cerostratis argenteis duobus librarum lxx. Certauit & Hormisda muneribus cum his principibus. Locauit enim ante altare Constantinianæ basilicæ coronam argenteam librarum viginti, cantharos argenteos sex. Ornauit etiam templum Pauli scyphis argenteis decem, amis argenteis tribus. His demum ex sententia peractis, cum etiam de more presbyteros vnum & viginti, episcopos quinq; & I. creasset, moritur, ac sepelitur in basilica Petri octauo idus Augusti, consulatu Maximi. Sedit annis nouem, diebus octodecim. Vacat tum sedes dies sex.

IOANNES I.

IOannes natione Tuscus, patre Constantio, à consulatu Maximi vsque ad consulatum Oliberij peruenit, Theodorici regis temporibus & Iustini Augusti, qui orthodoxæ fidei diligentissimus obseruator, vt tandem hæreticorum nomē extingueret, Arrianos expulit, eorumq́, ecclesias catholicis assignauit. Quam quidem rem Theodoricus ægrè ferens, Ioannem Pontificē, Theodorum, duosq; Agapetos oratores ad Iustinum mittit, qui eum adhortarentur, vt Arrianos restitueret: sin secus animatus esset, sciret se omnes Italiæ ecclesias, catholicas prēsertim, demoliturum. Magnificè & perbenignè primo quidem excepti legati sunt, qui vbi rationem legationis exposuêre, cum flectere Iustinum non possent, ad lacrymas versi, ac suppliciter petentes, vt periture Italiæ vnà cum catholicis omnibus subueniret, eò tandem pium hominem perpulêre, vt Arrianos restitueret, atq; eos viuere suis legibus & institutis sineret. Sunt qui scribant Theodoricum rabie sæuiendi tum incitatum, Symmachum & Boethium reuocatos ab exilio & carcere, eo tempore occidisse. Vtcunq; sit, necatos Theodorici iussu constat, nec multum refert Hormisdæ ne, an Ioannis temporibus asscribantur. Ioannes autem Rauennam ad Theodoricum rediens, in carcerem propere conijcitur: ac parum abfuit quin eum statim occideret: adeo in hominem exarserat, & fide & moribus cum Iustino sentientem. Perijt tamen sanctissimus homo in carcere pedore, situ, & inedia: quam quidem sæuitiam ira diuina non ita multò pòst grauiorē pœna compescuit. Apoplexia enim Theodoricus moritur, eiusq́; anima (vt quidā eremita vir sanctissimus retulit) in ignem Lipareum immersa est. 55. Pont.

Theodorico autem in regnum Amalasiuntha filia successit, cum gnato Athalarico, quem ex Eucherio marito susceperat. Quæ quidem mulier supra sexum prudentia vsa, & patris decreta mala præsertim emendauit, & Boethij ac Symmachi filijs bona paterna in fiscum delata restituit, & filium optimis disciplinis erudiuit, aduersantibus Gotthis, & acclamantibus, non litteris, sed rei militaris disciplina, regem suum imbuendum esse. Iustinus autem senex admodum, eodem ferme tempore Iustiniano sororis suæ filio imperatore relicto moritur, & Clodoueus Franciæ rex, filijs quattuor in regno relictis. Fuêre tum in pretio & Benedictus Nursinus,

Benedictus qui rationem monasticæ vitæ Italis dedit,& Brigida Scotica mulier sanctissima, & *Brigida.* Ioannes Antiochenæ ecclesiæ presbyter,qui multa contra eos scripsit, qui in vna tantum substantia Christum adorandum censebant. His addidit Isidorus Cyprignium quendam episcopum Hispanum, qui eleganter in Apocalypsim scripsit.

Ioannes autem Pontifex,antequam Constantinopolim proficisceretur, tria cœmeteria restituit: Primum fuit Nerei & Achillei via Ardeatina:Secundum, sanctorum martyrum Felicis & Adaucti. Tertium,Priscillæ. Ornauit etiam altare sancti Petri gemmis & auro. Detulit & secum Iustini imperatoris munere patenam auream librarum viginti,calicem aureum gemmis librarum quinque, quæ dona vna secum perisse arbitror. Creauit etiam habitis de more sacris ordinibus episcopos xv. Feruntur corpus viri sanctissimi Rauenna ad vrbem delatum,sepultumq; in basilica Petri vj. calendas Iunij Olibrio consule. Sedit autem annis duobus,mensibus octo. Vacat tum sedes dies octo & quinquaginta.

FELIX IIII.

56.Pont. *Iustinianus*

Elix quartus natione Samnis,patre Castorio, Iustiniani tempora attigit. Qui Belisario duce in prœlijs vsus, de Persis & Vandalis triumphauit, quorum gentem in Africam traijciens idem dux præstantis animi & singularis virtutis superauit, ac prope deleuit,capto eorum rege Gilimere & in triumphum ducto. Amalasiuntha vero seditionibus Gotthorum diu vexata, mortuo filio Athalarico,quo cum moleste vixit Theobaldum consobrinum suum regni consortem fecit. Erat autem Theodahatus ita Græcis & Latinis litteris *Theodahatus.* edoctus,vt & temporum suorum historiam eleganter scripserit,& Platonicam disciplinam optimè calluerit: segnis tamen ad res agendas habebatur. Verum hortante Amalasiuntha,Burgundiones & Alemannos felicibus prœlijs superauit.

Felix autem rei diuinæ interim curam gerens & patriarcham Constantinopolitanum declinantem à fide,anathemate notauit,& sanctorum Cosmæ & Damiani templa,quæ adhuc extant in vrbe via Sacra apud forum Romanum ædificauit, quod carmen vermiculato opere notatum adhuc indicat. Basilicam quoq; sancti *Caßiodorus.* Saturnini via Salaria incendio consumptam,restituit. Sunt qui scribant Cassiodorum hac ætate fuisse,qui & senator de regenda repub. multa conscripsit: & mona- *Priscian. grammaticus.* chus psalterij sententias eleganti oratione ac stylo edidit. Ferunt etiam Priscianum Cæsariensem grammaticum insignem,librum suum grammatices tum composuisse. Arator quoq; vrbis Romæ subdiaconus,versibus hexametris euangelia conscripsit. Laudatur & Iustinianus Valentinæ ecclesiæ episcopus:multa enim prædicauit & scripsit ad doctrinam Christianam pertinentia. At Felix habitis de more sacris ordinibus,vbi presbyteros quinq; & quinquaginta creasset, diaconos quattuor, episcopos nouem & viginti,moritur,ac in basilica Petri sepelitur quarto idus Octobris. Annis quattuor sedit,mensibus duobus,diebus tredecim. Vacat tum sedes dies tres.

BONIFACIVS II.

57.Pont.

Onifacius secundus, patria Romanus,patre Sigeuulte,Iustiniano imperante fuit.

Quem quidem imperatorem tanti constat ingenij, tantæq; doctrinæ fuisse, vt mirum non sit,si leges Romanas sparsas & incompositas in ordinem ad vtilitatem hominum redegerit,eaq; absciderit,quæ superuacanea & inutilia videbantur. Hac tamen in re,consilio & opera Ioannis patricij Treboniani, Theophili,& Dorothei vsus est,qui tum doctrina & auctoritate insignes habebantur. Immensum nanque illud librotum pelagus (ad duo enim fere millia librorum fuisse

fuisse constat) coaceruatis simul ab vrbe condita vsq; ad hæc tempora tot iudicijs, in quinquaginta libros titulatim digessit, quos nunc Digesta, nunc Pandecta appellant: quod omnem ciuilem doctrinam contineant. Idem quoq; legum Epitomen fecit librorum quattuor. Has autem leges institutiones vocat. Dicimus etiã Iustiniani codicem & volumen esse. Sunt præterea qui dicant Iustinianum ipsum libros de incarnatione Domini eleganter scripsisse, templumq; in honorem Dei p... nam filius sapiẽtia est) sanctæ Sophiæ, quo nullum est in orbe maius, sua impensa, suoq; iussu ædificatum. *Iustiniani codex.*

Huius itaque tempore Bonifacius Pontifex creatur, non sine contentione tamen: nam & Dioscorus diuiso bifariam clero, in demortui Felicis locum subrogatur. Exagitatus autem clerus hac seditione diebus octo & viginti, morte Dioscori à tanta perturbatione tandem liberatur: unde Bonifacius ad confirmandam ecclesiã conuersus, instituit ne quispiam sibi in episcopatu successorem deligeret, quod postea multi pontifices confirmarunt. Instituit item vt in demortui locum alter pontifex, si fieri posset, tertia die sufficeretur, ne dilatio seditionem faceret. Diuisit & populum à clero dum celebraretur. Hoc eodem tempore multi ex Romana nobilitate Benedicti sanctitate moti, in montem Casinum peruenere religionis gratia: inter quos Maurus quidem ac Placidus insignes habentur. Laudatur & Dionysius abbas, qui tum Romæ Paschæ calculum mira ratione composuit. Facundi quoq; scripta contra Eutychianos quosdam tum pullulantes, laudantur. Martinus præterea gentem Suessionũ prædicatione & scriptis ab Arriana hæresi ad nostros traduxit. At Bonifacius cum in pontificatu sedisset annis duobus, diebus duobus, moritur, & in basilica Petri sepelitur. Sedes autem mensibus duobus tum vacat.

IOANNES. II.

IOannes secundus, patria Romanus, patre Proiecto ex Cælio monte, Iustiniani tempore fuit: qui statim vbi pontificatum inijt, Anthemium episcopum damnauit, quòd in Arrianam hæresim declinasset. Sunt qui scribant hunc episcopum Constantinopolitanum fuisse. Iustinianus verò sedem Romanam veneraturus, Hyppatum & Demetrium episcopos Romam cum muneribus mittit, qui & Romanum Pontificem suo nomine salutarẽt, & munera hæc beati Petri templo offerrent, scyphum aureum circundatum gem̃is librarum sex, scyphos argenteos duos librarum duodecim, calices argenteos duos librarũ quindecim. Interim verò, dum hæc dona misisset, Mũdus exercitus Iustiniani dux, Salonas vrbem munitissimam capit, ac Gotthos prœlio vincit non incruenta victoria. Vnà enim cum filio egregię virtutis adolescente, Mundus eo prœlio occiditur, quo nihil potuit Iustiniano molestius nuntiari: tanti faciebat hominis virtutem & fidem. Ioannes autem pontifex, de quo pauca admodum scribunt historici, moritur, vbi ex sacris ordinibus semel habitis, presbyteros quindecim, episcopos vnum & viginti creasset, sepeliturq; in Basilica Petri sexto calendas Iunij. Sedit annis duobus, mensibus quattuor. Vacat tum sedes dies sex. *58. Pont.*

ANNOTAT.

Huius Ioannis mentio extat in antiqua tabula, sita in pauimento basilicæ S. Petri ad uincula, his uerbis.

SALBO PAPA N. IOANNE COGNOMENTO MERCVRIO. EX SANCTAE ECCL. ROM. PRESBYTERIS ORDINATO. EX TIT. S. CLEMENTIS. AD GLORIAM PONTIFICALEM PROMOTO. BEATO PETRO AP. PATRONO SVO A VINCVLIS EIVS SE VERVS PRESB. OFFERT ET IT. P. C. LAMPADI ET ORESTIS VV. CC. VRBICLVS CERDINVS EST.

AGAPETVS I.

59 Pont. Gapetus patria Romanus, Gordiano presbytero ecclesiæ sanctorum Ioannis & Pauli, pontifex creatus, à Theodahato, statim ad Iustinianum mittitur, ei infensum, quod Amalasiuntham Athalarici matrē, in insulam lacus Vulsiniensium relegauerat, interficiq; iusserat. Erat enim hæc femina ita Græcis & Latinis litteris imbuta, vt cum quouis docto disputanto cōgredi auderet. Prætereà verò ita linguas barbarorum omnium callebat, vt sine interprete cum his omnibus loqueretur, qui tum Romanum inuaserant imperium. Huius autem mulieris interitum Iustinianus ita ægre tulit, vt bellum Theodahato se illaturum minaretur. Agapetus itaq; eò missus, ac benignè & honorificè susceptus, cum pacem impetrasset ab imperatore, tentatur vt Eutychianam opinionem confirmaret. Verum cum Iustinianus ab ea re hominem sanctissimum abhorrere cerneret, precibus minas addit. Tum Agapetus, ego, inquit, ad Iustinianum Christianissimum principem venire optaui, sed Diocletianum inueni, quem Christianorum hostem fuisse constat. Hac libertate loquendi & Dei nutu Iustinianus permotus, & fidem catholicam amplexus est, & pulso Anthemio Constantinopolitano episcopo, qui Eutychianam hæresim tuebatur, Menam catholicum in eius locum suffecit Agapeto consecrante, qui haud ita multò post Constantinopoli moritur, cuius corpus loculis plumbeis clusum, Romam defertur, ac in basilica Petri sepelitur. Sedit autē mensibus vndecim, diebus vndeuiginti. Vacat tum sedes mensem vnum, dies nouem & viginti.

Amalasiuntha.

SILVERIVS.

60. Pont. Ilueríus natione Campanus, patre Hormisda episcopo, Theodahato iubente pontifex creatur, cùm antea non regum, sed imperatorum auctoritas interueniret. Plus autem valuere Theodahati minæ quàm decreti ratio. Mortem enim his clericis minatus est, qui nomina sua non subscriberent in creatione Silueríj.

Hanc ob rem, & vt etiam Amalasiunthæ necem vlcisceretur Iustinianus, Belisarium patritium cum exercitu in Italiam mittit. Nauigans hic primò Siciliam attigit, eamq; in fide imperatoris retinuit. Interim verò mortuo Theodahato, cum Gothi regem contra voluntatem Iustiniani creassent, Belisarius è Secilia mouens, Italiam à tyrannide Gotthorum liberaturus, in Campaniam veniens, Neapolim mandata imperatoris nequaquam facientem vi capiens ac diripiens, Gotthos oēs qui in præsidio erant, ac magnam partem ciuium interfecit, abactis inde virginibus ac pueris cum omni præda. In tanto autem belli furore & templa spoliata, & virgines sacras violatas fuisse constat. Inde verò Romam cum exercitu properans, noctu vrbem ingressus, tantum terroris Gotthis, qui in præsidio erant incussit, vt omnes relictis portis ac mœnibus Rauennam confugerint. Belisarius autem superuenturum Vitigim cum ingenti exercitu ratus, cui aperto marte nequaquam par esse posset, mœnia vrbis pro tēpore vallo ac fossa vbi opus esse videbatur quàm celerrime muniuit. Superueniente deinde Vitige cum ingenti exercitu, ad centum nanque millia hominum secum duxisse fertur, continere se mœnibus Belisarius contentus fuit, cum non amplius quinque millibus hominum secum duxisset. Castra inter duos aquę ductus locat Vigitis, quò munitiora sint: quorum alter ad Latinam viam, alter verò ad Prænestinam vergit, seq; inuicem iungunt quinto ab vrbe milliario: & ne aqua ad vrbem Romam influeret, omnes aquæ ductus, quos ad quattuordecim fuisse constat, intercisi sunt. Portum quoq; Vitigis cum parte copiarum occupat, qua ex re magna calamitas Romanis illata est, cum & bello simul & fame laboratum sit.

Vitigis.

Interea verò instigante Vigilio diacono ciue Romano & apocrisario, Theodora Augusta Siluerio imperat, additis etiam minis, vt pulso Menna ab vrbe Constantinopoli, Anthemium reuocet, quem diximus ob Eutychianam hæresim damnatum esse. Id autem cum facere pontifex recusaret, scribit ad Belisarium mulier, vt pulso Siluerio, in eius locum Vigilium sufficiat. Belisarius autem rei bellicæ intentus, rem Antoninæ vxori suæ committit, quæ quidem subornatis à Vigilio testibus qui affirmarent Siluerium vrbem Romam Gotthis hostibus prodere voluisse, hominem coëgit abdicare se pontificatu: ac posito pallio cucullam monasticam sumere, qui in Pontiam insulam in exilium missus, non sine opinione sanctitatis moritur. Ferunt Gallos hoc tempore nuncijs & litteris Benedictum rogasse, vt vnum aliquem ex discipulis suis ad se mitteret, qui Gallos monasticam vitam edoceret. Quare Benedictus Maurum eò misit, qui omnibus vita & moribus rationem bene ac beatè viuendi dedit: quiq; etiam multa monasteria constituit. Vigilius autem clericis Romanis ex Antoninæ sententia ita petentibus, pontifex creatur. At verò Siluerius vbi annum vnum, menses quinq;, dies xij. in pontificatu vixisset, vt dixi, in insula Pontia moritur ac sepelitur xij. calendas Iulij. Vacat tum quidem episcopatus dies sex. *Vigilius Pontifex creatur.*

VIGILIVS I.

Igilius patria Romanus, patre consule, imperante Iustiniano, Pontifex creatur, cuius temporibus Constantinopoli quinta synodus habita est contra Theodorum & omnes hæreticos, qui affirmabant beatissimam Virginem solum hominem, non etiam Deum & hominem peperisse: qua quidem in synodo statutum est, vt beata Virgo θεοτόκος diceretur, quod Deum suo partu nobis edidisset. *61. Pont.* *Synodus Constantinopolitana*

Interim verò Belisarius auctis copijs, cum per annum integrum & dies nouem mœnia vrbis tutatus esset, egredi constituit, & collatis signis cum Vitigine decernere. Is autem copijs suis diffidens, incensis castris Rauennã magnis itineribus proficiscitur. Eò & Belisarius propere mouet, ac Vitigim in vrbe captum cum omni familia et magna procerum parte, recuperataq; fere tota Italia, Constantinopolim secum ducit, quinto anno postea quàm in Italiam venerat. Idem quoque Mauros Africam vastantes, mira celeritate perdomuit, deq; hostium manubijs crucem auream gemmis distinctam librarum centum, cerostrata duo magni pretij, Petro Apostolorum principi dono misit. Duo item xenodochia, quæ nos domos hospitales appellamus, sua impensa Romæ ædificat: quorum alterum in via Lata, alterum via Flaminia extabat. Condidit & monasterium sancti Iuuenalis apud Hortam vrbem, additis fundis, vnde monachi pascerentur.

Instabat tum Theodora, vt Vigilius Pontifex Constantinopolim proficisceretur, Anthemiumq;, vt pollicitus fuerat, restitueret. Negat Vigilius se id facturum, quòd malis promisis standum non sit. Censere enim se quæ Agapetus & Siluerius contra Anthemum hæreticum egissent, iure facta esse: & propterea eorum acta nullo modo sibi rescindenda videri. Irata Theodora, Romanis quibusdam adiuuantibus, Vigilium in iudicium vocat: & quòd eius fraudibus Siluerius circunuentus exulatum abierit: & quòd ipso iubente, adolescẽs quidam à nepote Vigilio Asterij consulis filio cæsus ad necem sit. At verò ne iudicij pœnam Vigilius refugeret, Anthemium quendam cum his mandatis Romam mittit, vt Vigilium parêre recusantem, ad se vi etiam perduceret. Is verò Romam veniens, mandata facturus, in basilica sanctæ Cæciliæ hominem comprehendit, munera populo ob diem natalem suum distribuentem more Romano, ac captum quibusdam Romanis adiuuantibus Constantinopolim perducit. Ferunt Vigiliũ naui per Tiberim deuectum, fusti

bus & saxis cum execratione à populo impetitum: cumq; hac exprobratione, Malè meritus de Romanis es, mala omnia tecum veniant. In Siciliam verò perueniens concedentibus his qui captum ducebant, quosdam ad sacros ordines asciuit, ex hisq; Ampliatum presbyterum, & Valentinum episcopum, qui clerum & Romanam ecclesiam interim gubernarent. Ei verò è Sicilia Constantinopolim mouenti, Iustinianus cum magno comitatu fit obuiam. Ingrediuntur vrbem clero præcedente, vsq; ad templum sanctæ Sophiæ. Tentare tum Theodora Vigilium, vt quod pollicitus erat, præstaret. Cui ille, malle se quoduis supplicium pati respondit, quàm sententiam mutare: & cùm mulier & qui secum aderant, minis instarent, Ad Diocletianum se, non ad Iustinianum, quemadmodum arbitrabatur venisse, dicens, ita cæsus est, vt paulum abfuerit, quin tum occideretur. Fugiens itaque in templum sanctæ Euphemiæ, quod haud procul aberat, inde à crassatoribus trahitur, & iniecto in collum eius fune, tanquam latro per totam vrbem vsq; ad vesperā trahitur. Deinde verò carceri inclusus, pane & aqua tantummodo aliquandiu vitam duxit, ita patienter & æquo animo, vt semper diceret se etiam peiora meritum, si digna pro peccatis pœna irrogaretur. Clerici autem qui hominem secuti fuerāt, partim in exilium, partim ad excidenda metalla deportati sunt. Verùm postea rogantibus Romanis omnibus, qui iam sententiam mutauerant, & instante Narsete, quem Iustinianus contra Gotthos Romam miserat, Vigilius ac exules omnes in patriam remittuntur. At verò, cùm Syracusas in Siciliam peruenissent, Vigilius quem tot mala, tot curæ occidere non poterant, ex calculo moritur: eiusq; corpus Romam defertur, & apud sanctum Marcellum via Salaria sepelitur. Vixit autem in pontificatu cùm Romæ tum alibi annis decem & septem, menses sex & viginti. Vacat tum sedes eius morte mensibus tribus, diebus quinque.

ANNOTAT.

Huius Vigilij ingressus parum legitimus fuit, cùm præter ecclesiasticas regulas prædecessore suo Siluerio uiuente, & Pontificatus administratione submoto, per uim Pontificatum Romanū occuparit. Et idcirco sextū schisma, quod Siluerij morte finitum est, notaui. Proculdubio Vigilius ambitionis spiritu diu laborauit. Nam paulo ante sub Bonifacio Papa II. se in Pontificatu coadiutorem creari procurauerat, & ea re ille tunc ex animo succedente, aliquo tempore post, Siluerij locum inuasit. Quæ omnia illi Siluerius exul in epistola quadam, quæ secundo conciliorum tomo excusa est, uehementer exprobrat, auctor Bibliothecarius.

PELAGIVS I.

62. Pont

Elagius primus, patria Romanus, patre Ioanne Vicariano, Eo tempore fuit, quo Totila Gotthorum rex Taruisio mouit cum magno exercitu, Italiam inuadens ac diripiens, adeo vt propter sæuitiam & rabiem, flagellum dei vocatus sit. perueniens deinde ad montem Casinatem in Campaniam iturus, gregarij militis habitu à Benedicto viro sanctissimo dignoscitur: & minis deterretur, ne tantopere in Christianos sæuiat. Inde verò mouens, in Samniū proficiscitur, Beneuentum oppugnat, vrbis mœnia demolitur, Neapolim obsidet, Cumas recipit, & magna benignitate ac modestia vsus, plerasq; matronas Romanas ibi captas, Romam ad suos intactas remittit. Capta deinde Neapoli, atque occupata omni illa Italiæ parte, quæ ad Siciliā vergit, in Romanos mouet: quos quidē occupato prius portu, vnde subuehi commeatus poterant, tam acri obsidione pressit, vt inopia rerum, humana quidam vescerentur carne. Tandem verò Totila per Ostiensem portam vi irrumpens, vrbē capit, ac direptam incendit. Sunt tamen qui scribant ei in animo fuisse vrbem seruare, misisseq; noctu præcones per vrbem, qui militibus mandarent, vt vrbi parcerent. Hoc verò vbi Iustinianus

Totila Gotthorū rex.

nus comperit, Narsetem Eunuchum cum magno exercitu in Italiam propere mittit. Narses enim, vt nonnulli scribunt, primo quidem bibliopola fuit. hunc cum in cubiculum suum accepisset imperator, cognita hominis virtute, eum in ordinem patriciatus asciuit. Pietatis enim, religionis, misericordiæ, munificentiæ, gratiæ postremo vnicum exemplar tum omnibus erat. Is igitur acceptis etiam auxiliaribus copijs ab Alboino Longobardorum rege, Gotthos inuadit, obtruncat, persequitur. Nam & Totila apud Brixellum malè pugnans occiditur, & Theias in eius locum suffectus, non longe à Nuceria fortiter pugnans, virtute Narsetis opprimitur. Atque ita secundo & septuagesimo anno postea quàm Theodoricus eorum rex primò Italiam ingressus est, Gotthorum nomen cum regno interijt. Iustinianus quoque non ita multò pòst quadragesimo imperij sui anno moritur, vir quidem memoria dignus, cum merito suo Alemannicus, Gotthicus, Vandalicus, Persicus, Africanus, more veterum imperatorum appellari posset, licet aliorum opera & suo consilio hæc gesta sunt. *Narses mittitur.* *Alboinus.*

Pelagius autem ecclesiam dei in tantis perturbationibus non deserens, constituit vt hæretici & schismatici coërceri etiam sæcularium manu possent, quando ad sanitatem rationibus non deducerentur. Hic autem accusatur quod malorum Vigilij causa fuisset, cum Iustinianus eum Vigilio præferret, vidente populo & clero crucem tangens & euangelium, iureiurando suscepto, se à tanto crimine purgat. Inde Narses ad vrbem veniens, supplicationes pro rebus benegestis à sancto Pancratio vsq; ad sanctum Petrum celebrat, vrbemq; à Gotthis liberatam, quoad fieri potest instaurat. Vnà verò cum Pelagio instituit, ne vllus ambitione vel pretio ad quosuis sacros ordines admittatur. Pelagius præterea Valentinum notarium suum, virum probatæ fidei & religionis, thesauris ecclesiæ præficiens, basilicā Apostolorū Iacobi & Philippi inchoat. Sunt qui scribant Cassiodorum monachū virum doctissimum, vsq; ad tempora Pelagij peruenisse, qui primū consul, inde senator factus, postremo monasticam vitam, spretis rebus omnibus, complexus est. Aiunt & Victorem Capuanum episcopum librum Phase tum cōposuisse, quo potissimum Dionysium abbatem Romanum inscitiæ arguit, qui Paschalem calculū inepte nimium composuisset. Ornarunt etiā Pelagij tempora sanctitate & doctrina Sabinus Canusinus, Gregorius Lingonēsis, Vedastus beati Remigij discipulus, & Attrebatum episcopus. Herculanus verò Perusinus antistes à Totila interemptus, in sanctos refertur. Pelagius aūt vndecimo sui pontificatus anno, mense decimo, die octauo & vigesimo moritur, & in basilica Petri sepelitur: vbi ex sacris ordinibus bis mense decembri habitis, presbyteros sex & viginti, diaconos vndecim, episcopos vndequadraginta creasset. Vacat tum sedes mensibus tribus, diebus sex & viginti. *Victor Capuanus.*

IOANNES III.

IOannes tertius, patre Anastasio ex illustri genere orto, Iustini temporibus fuit, qui Iustiniano succesit, cuius certè nulla in re similis fuit. Auarus enim, improbus, rapax, deorum atque hominum contemptor habitus est. Hanc ob rem, cum totus auaritiæ & cupiditati inhæreret, libidine habendi in insaniam vertitur, cuius vxor Sophia imperium vsq; ad Tiberij secundi tempora gubernauit: hæc autem mulier instigantibus quibusdam delatoribus, qui Narsetem oderant, hominem ab Italia ad se cum ignominia verborum reuocat, videlicet vt eunuchus ad lanam & pensa rediret. Ferens id iniquo animo, vt par erat, Narses, respondet se talem orsurum telam, quæ inextricabiles errores æmulis atq; inimicis suis præstaret, quod etiam fecit. Alboinum nanq; Lōgobardorum *63. Pont.* *Iustinus Iustiniano succeßit.*

dorum regem cum omnibus copijs è Pannonia in Italiam ad capessendas sedes vberiores quàm quas in Pannonia occupauerant, litteris & nuncijs accersit. Obtemperans itaq; Narsetis monitis Alboinus, Italiam per Syrmium ingressus cum coniugibus & liberis, cũq; exercitu lectissimo, primo quidem oẽm Venetiam occupat. inde Insubriam ingressus, Mediolanum vi capit ac diripit. Papiam triennio obsessam, in potestatem suam tãdem redigit. Hac aũt victoria lætus Alboinus, Veronam se contulit, quam regni totius sedem cõstituerat. Vbi verò conuiuio exhilaratus, Rosimundam vxorem ea patera bibere cõpellit, quam ex patris ipsius mulieris capite à se occisi, in poculum redegerat. Erat autem in exercitu Alboini Helmechidis Longobardus adolescens forma insignis, & nobilitate atq; armis præstantissimus, cuius consuetudine Rosimunda quidem delectabatur: quemq; in cubiculum secreto ducẽs, proposita regni spe, Alboinum obtruncare compulit. Verùm cum aduersantibus Longobardis de spe regni decidissent, ambo ad Longinum, qui tum Rauennæ præerat, confugère. Nec ita multò pòst, seipsos inuicẽ veneno petentes, diem extremum claudunt. Multas clades tum passa Italia est, irrũpentibus in prouinciam barbaris, quas quidem portẽdere prodigia illa tempestate visa, & igneæ acies in cælo apparentes: ita etiam in immensum Tiberis creuit, vt inundatione sua populo Romano magnas calamitates intulerit.

Interim verò Ioannes pontifex & sanctorum cœmeteria restituit, & Iacobi ac Philippi ecclesiam à Vigilio inchoatam perfecit: & Narsetem Romanis nõ dissimulanter iratum, quòd de se malè opinarentur, idq; ad Sophiam scripsissent, è Neapoli ad vrbem ducit: vbi haudita multò pòst Narses moritur, cuius corpus loculis impositum, Constantinopolim defertur. Actum tum demum de nomine Italico putassem in tãta rerum perturbatione, nisi sanctissimi viri perituræ prouinciæ succurrissent. Nam & Paulus patriarcha Aquileiensis, & Felix episcopus Taruisinus, Alboinum vbi Italiam attigit, mitiorem ciuibus suis & prouinciæ reddidère. Et Fortunatus vir singularis litteraturæ & eloquentiæ Gallos ad mitiorem cultũ redegit scriptis & exemplo. Ad Sigibertum enim eorum regem, libellum de gubernando regno perscripsit, ac beati Martini vitam eleganter composuit. Sũt qui scribant Germanum Parisiensem episcopum, virum quidem sanctissimum hoc tempore fuisse, qui Franciæ reges semper in officio continuit & adeo quidem, vt inter se certatum religione, pietate, gratia, humanitate sit. Nil enim in Germano cernebant, quod ipsi non imitarentur, tãtum valent boni pastoris exempla. Ioannes autem, cuius temporibus Armenij fidem Christi recepère, moritur, ac in basilica Petri sepelitur pontificatus sui anno duodecimo, mense vndecimo, die sexto & vigesimo. Vacat tum sedes eius morte mensibus decem, diebus tribus.

Paulus patriarcha.

Pastoris boni exempla

BENEDICTVS I.

64. Pont.

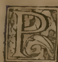
Enedictus patria Romanus, patre Bonifacio, Tiberij secundi temporibus fuit:

Quem quidem Iustinus per adoptionem in filium & regni heredem susceperat, ac merito certè, cum in homine ea ornamenta essent, quæ in optimo principe requiruntur, clementia, iustitia, pietas, religio, sapientia, constantia & perpetua fortitudo. Verùm inter alias eius virtutes benignus & liberalis in omnes, potissimum verò erga pauperes habitus est, & ob eam rem dominus largas opes ei subministrauit. Nam dum semel per ædes suas contentius inambularet, cerneretq; in pauimento marmoream crucem, eam religionis causa, ne pedibus conculcaretur, auferri iussit, melioriq; loco atq; honestiore reponi. Post hanc verò vna atque altera inuenta est: sub qua tantam vim auri & argenti reperit, quantam hominis

hominis beneficentia requirebat: cuius quidem magnam partem pauperibus erogauit. Ferunt etiam Narsetis thesauros ad eum ex Italia delatos fuisse, quibus conflatis ad munificentiam & liberalitatem vsus est. Ad Sigibertum nanque Francorum regem, qui se per legatos inuiserat, cum reliquis muneribus, quæ magna fuere, aureos etiam quinquaginta singularum librarum misit: quorum pars vna imagine principis signata erat his litteris, Tiberij Constantini perpetui Augusti: Altera verò pars quadrigam continebat cum ascensore: atque his litteris, Romanorũ Gloria. Et ne quid ad integram eius felicitatem deesset, exercitus, quem in Persas miserat, victor rediens, tantam prædam cum elephantis viginti auexit, quantam nullus vnquam antea. Hoc requirebant eius merita erga genus humanum: hoc religio in Deum Saluatorem nostrum: hoc postremò eius beneficentia erga populum Romanum, quem & armis quoad fieri potuit, ab hostibus tutatus est: & immisso ex Aegypto frumento, à sæuissima fame liberauit, interuenientibus Benedicti Pontificis precibus, quem Tiberius mirum in modum dilexit & obseruauit. Adeo enim Longobardi longè & latè Italiam vexauerunt diutino bello, vt ex illa vastatione rerum omnium caritas & inopia oriretur. Dum hęc in Italia agerentur, Ioannes Constantinopolitanæ vrbis episcopus, orientalem ecclesiam quoad fieri potuit, in fide continuit, legendo, disputando, scribendo, monendo, docendo, licet multos aduersarios habuerit. Idem quoque fecit Leander Toletanus, vel (vt quidam volunt) Hispalensis episcopus, in quo doctrina & eloquentia pari lance certabant. Multa enim composuit, tum ad confirmationem nostri dogmatis, tum ad confutationem Arrianæ perfidiæ, quam tanquam teterrimam labem Vandali ex Africa in Hispaniam à Belisario pulsi, secum detulerant. *Leander Toletanus*

Benedictus autem (vt quidem scribunt) solicitudine & dolore, quem in calamitatibus vrbis Romæ & prouinciæ Italiæ conceperat, moritur quarto pontificatus sui anno, mense vno, & diebus octo & viginti. Vacat tum sedes mẽsibus duobus & diebus decem.

PELAGIVS II.

Pelagius secundus, patria Romanus, patre Vnigildo, à Tiberio ad imperatorem Mauricium Tiberij generum peruenit. *65. Pont.*

Huic enim & si Cappadox erat, imperium tamẽ ob virtutem & strenuitatem in rebus agendis commissum est. At verò Longobardi, cum post mortem Alboini viginti annis sub ducibus fuissent, Autharim regem sibi creant, quem & Flauium appellarunt: quo quidem cognomento omnes Longobardorum reges deinceps vsi sunt. Mauricius autem pellere Italia Longobardos conatus, Sigibertum Francorum regem mercede ad id bellum solicitat. qui statim comparato Gallorum & Germanorum magno exercitu, cum Authari decertans, magno accepto incommodo superatur. Hac autem elati victoria Longobardi, vsque ad fretum Siculum peruenere, vrbes Italiæ in potestatem suam redigentes. quò minus verò vrbe Roma diu obsessa potirentur, fecere imbres, & quidem frequentes: quibus hostes à mœnibus propelluntur. Tanta enim tum aquarum inundatio fuit, vt Noe diluuium renouatum crederetur. *Mauricius Tiberij gener.* *Aquarum inundatio.*

Hæc autẽ vna fuit causa, quare Pelagius iniussu principis tum pontifex creatus sit, cum extra obsessam ab hoste vrbem mitti quispiam nõ posset. Nil enim tum à clero in eligendo pontifice actum erat, nisi eius electionem imperator approbasset. Missus itaq; Cõstantinopolim ad placandũ imperatorẽ Gregorius diaconus vir optimus atq; doctissimus, vbi ex sententia pontificis omnia peregisset, nequaquam otio & ingenio suo abusus, & libros moraliũ in Iob cõposuit, & Eutychiũ quendã Constantinopolitanæ vrbis episcopũ, ita pſente Augusto disputationibus

con-

conuicit, vt omnia, quæ in libro suo de resurrectione conscripserat, retractare coactus sit. Dicebat enim corpus nostrum in illa resurrectionis gloria vento aëreq; subtilius futurum, & ob eam rem tangi non posse. Quod contra illud dominicum

Luc. 24. est, palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, quemadmodum me videtis habere. Pelagius autem vbi Gregorium rogatu populi Romani ad vrbem reuocasset, & domum paternam in xenodochion pauperũ senum redegisset, Hermetisq; martyris cœmeterium ac basilicam Laurentij martyris à fundamentis extruxisset, pestilentia moritur: quæ tum maximè Europam omnem vexabat, anno pontificatus sui x. mense secundo, die decimo. Sepultus est autem in ecclesia beati Petri in Vaticano. Vacat tum sedes mensibus sex, diebus octo & viginti.

ANNOTAT.

In eo, quod Platina scribit Pelagium Pontificem iniussu Principis creatum, nihilq; tum à clero in eligendo pontifice actũ esse, nisi eius electionem imperator approbasset, non ita accuratè rem hanc attigisse uisus est, quæ sic se habet. Gothis Italia omni per Narsem patricium pulsis, eaq; cum urbe Roma orientalis imperij parte facta: sub Iustiniano imperatore, ex auctoritate Papæ Vigilij nouus quidam in comitijs Pontificijs mos inoleuit. Is fuit, ut mortuo Papa, noua quidem electio more maiorum statim à clero S. P. Q. R. fieret, uerùm electus Romanus Pontif non ante consecrari, atq; ab episcopis ordinari posset, quàm eius electio ab imperatore Constantinopolitano confirmata esset, ipseq; litteris suis parentibus licentiam electo Pontifici concederet, ut ordinari, & consecrari posset, atq; ita iurisdictionem pontificatus tum obtineret. Pro qua licentia consequenda electo necesse erat certam pecuniæ quantitatem imperatori transmittere. Qua uenia obtenta, ipse postea consecrabatur, & Romanum administrabat Pontificatum. Antea enim idem dies conuitiorum, & consecrationis Pontificis re- nuntiati erant. Hoc autem ideo Iustinianũ imperatorem, uel ex eius auctoritate Vigilium Papam instituisse credendum est, ut imperator certus esset de conditionibus noui Pontificis, cuius tum maxima esse auctoritas cœperat, imperatoribus præsertim Italia absentibus, ne aliquo Pontifice factioso, uel imperatoris hoste ordinato Vrbs, & Italia eo auctore ab orientali imperio deficeret, seq; finitimis barbaris traderet, quod Siluerium Papam aliquando quæsiisse sibi persuadebat. Qua ratione fiebat, ut in nouis comitijs cum potissimum Romanum Pontificem crearent, quem imperatori, à quo confirmandus erat, amicum esse scirent, & de quo ille confideret nihil in Italia contra imperium moliturum, barbaris præsertim Longobardis, eam paulo post uexantibus. Perdurauit hæc consuetudo usq; ad Benedictum II. cuius sanctitate permotus Constantinus imperator Heraclij pronepos, edicto suo iussit, ut deinceps quem clerus S. Q. R. Pontificem summum delegissent, is nulla amplius imperatoris confirmatione expectata, more uetustissimo statim ab episcopis ordinaretur. Rursus Hadrianus primus hoc ius, & paulo amplius Carolo magno Francorum Regi, & eius successoribus Regibus Francorum, primum, deinde Imperatoribus Romanorum concessit: quod successoribus eius ab Hadriano III. ereptum Othoni primo Germanorum Regi, & Romani Imperatori restituit Leo VIII. Id postremo Gregorius VII. Henrico IIII. ademptũ Cardinalibus, & clero S. P. Q. R. primum, deinde alij Pontifices, qui secuti sunt, Cardinalibus tantum permisere, quod ad nostra usq; secula perdurat. Ex epistola S. Gregorij IIII. libri primi, Anastasio Bibliothecano in uitis Pelagij II. Vitalliani, Agathonis, & Benedicti II. Romanorum Pontificum. Item post Carolum magnum, Gregorij IIII. Sergij II. Leonis IIII. Benedicti III. & Nicolai. Abbate Vrspergense ex Ademaro monacho S. Germani in eorundem Pontificum enarrationibus. Registro Gregorij Papæ VII. Sigeberto in Chronico, Guillelmo Tyrio libro 1. cap. 13. de bello sacro, Gratiano in decretis distinctione lxiij. Concilij Lateranensis sub Alexandro III. Papa celebrati actis, & alijs uetustis S. R. E. monumentis.

GREGORIVS I.

66. Pont. Regorius patria Romanus, patre Gordiano, viro senatorio, vno omnium consensu inuitus etiam pontifex creatur, anno domini DXC. Monachus nanq; erat, ac Leuita. Is autem, cum principis consensus requireretur, vt antea dixi, nuntios cum litteris miserat, qui Mauritium obsecrarent, ne pateretur electionem cleri & populi Romani ea in re valere. Interceptæ sunt litteræ à præfecto vrbis, ac discerptæ, scriptæq; aliæ, quibus rogabatur, vt quem populus ac clerus in pontificum legisset, eundem imperator confirmaret, quo nihil ei nunciari iucũdius ac gratius potuit, cum secũ familiariter, dũ Cõstantinopoli erat, Gregorius vixisset, filiũq; eius è fonte baptismatis leuasset. Remittit

itaq;

itaq; Mauritius nuntios,ac quidem properè,qui Gregorium confirmarent, cogerentq; hominem sanctissimum pontificatus gubernacula in tanta perturbatione rerum suscipere.Is itaq; non sibi ipsi,sed vtilitati hominum,ac honori diuino consulens,quem certè ob religionem & pietatem rebus omnibus semper ante tulerat, spretis opibus,posthabitis voluptatibus,atq; omni ambitione,& potentia, gubernacula reipublicæ Christianæ suscipiens,ita vixit,vt vsq; ad tempora nostra neminem ex successoribus parem habuerit,nedũ superiorem vel sanctitate vitæ, vel diligentia in rebus agendis,vel doctrina & scriptis. Nam & librum de sacramentis composuit,& antiphonarium tam diurnum quàm nocturnum, & commentarios in Ezechielem & quadraginta omilias in euangelia,in Iob quoq; (vt dixi) allegoricè ad mores,& historiam respiciens, eleganter scripsit. Edidit & libros quattuor in dialogo: & librum quem pastoralem appellauit,ad Ioannem episcopum Rauennatem de ratione gubernandæ ecclesiæ. Instituit præterea, ne quid ornatus & concentus inter sacrificandum deesset,vt antiphonæ canerentur: hæ vulgò introitus vocantur. Eius quoq; inuentum est,vt nouies kyrieeleeson caneretur, & Halleluia,interpositis septuagesimæ diebus vsq; ad Pascha. Cantatur etiam post Euãgelium,post communionem suo mandato. Idem quoq; in canonẽ redegit, Diesq; nostros in tua pace disponas. Prætereà verò supplicationes maiores,quas Græci litanias vocant,primus instituit: Stationum quoq; magnam partẽ, maximè autem, quæ in basilica Petri habentur, die natali IESV CHRISTI in epiphania, in dominica passionis,in albis paschæ,in ascensione,in pentecoste,in natalibus apostolorum,in tertia dominica aduentus, in dedicatione eiusdem basilicæ, die festo sancti Andreæ,in cathedra Petri: dum maior Litania fit in sabbato quattuor temporum. Quid plura de hoc sanctissimo viro commemorem?cum omnis institutio ecclesiastici officij,veteris præsertim,ab eo sit inuenta & approbata:quem quidem ordinem vtinam sequeremur.Non abhorrerent hodiè à lectione officij viri docti, quemadmodum faciunt propter barbariem (nescio quam illi latinitati & compositioni additam. Ne verò vlla in re vir sanctissimus ecclesiæ deesset,synodũ habuit apud sanctum Petrum quattuor & viginti episcoporum, qua certè multa sustulit,quæ nocitura , multa etiam addidit, quæ profutura fidei nostræ videbantur. Misit & viros optimos in Britanniam, Augustinũ,Melitum,& Ioannem,cũq; his monachos quosdam probatissimæ vitæ: quorum monitis & prædicationibus fidei nostræ dogma Angli tum primùm integrè receperunt. Rediere etiam Gothi Gregorij opera ad vnionẽ catholicæ fidei. Sunt præterea, qui scribant Gregorium dialogum suum de moribus ad Theudelindam Longobardorum reginam misisse, cuius lectione præferocem & indomitum viri sui Autharis animum, ad religionem & mitiorem cultum redigeret. Erat enim matrona insignis, & fidei Christianæ studiosissima. Nam & basilicam beati Ioannis Baptistæ Modoetiæ ædificauit,quod oppidum decem millibus passuum à Mediolano distat: & eandem ecclesiam prædijs, ac vasis aureis ornauit.

Angli & Gothi receperunt fidem.

Ferunt eo tempore, quo Hermichildus à patre Leuigildo Gothorum rege interfectus est, quòd fidem catholicam confiteretur, IESV CHRISTI tunicam,quæ forte vni militum obtigerat,inuentam esse apud vrbem Zaphat in arca marmorea eo loci repositam,Thomæ Hierosolymitani episcopi, & Ioannis Constantinopolitani,ac Gregorij Antiocheni tempore. Intereà verò Mauritius, superatis in Etruria & Campania,Exarcho Romano duce,Longobardis,in omnia vitia & omnem arrogantiam prolapsus, legem tulit, vt qui Romanæ militiæ ascriptus esset,nisi finita militia,aut mancus,& debilis ex vulnere factus, Deo militare non posset.Hanc ob rem motus Gregorius,hominem admonet, ne eius religionẽ impugnet,cuius benignitate ex infima sorte hominũ, ad summum gradũ dignita-

tis peruenerat. Præterea verò cum Ioannes Constantinopolitanus episcopus habita Græcorum synodo, seipsum œcumenicum, id est, vniuersalem patriarcham creasset, monuissetq; Gregorium Mauritius, vt Ioanni obtemperaret, Respondit homo constantis ingenij & fidei, potestatem ligandi & soluendi Petro traditam, eiusq; successoribus, non episcopis Constantinopolitanis: proinde desineret iram Dei in se cõcitare, dum seditiones studiose nimium in eius in ecclesia serit. Nequaquam verò his malis contentus Mauritius, reuocatis militibus suis, qui in Italia erant, Longobardos adhortatur, vt spretis fœderibus iam ictis, Romanos adorirentur: quare Agilulphus & Cisalpina mouẽs, vastatis longè, ac latè Etruriæ agris, qua iter faciebat, vrbem Romam magnis illatis calamitatibus integrum annum obsedit: quo quidem tempore Seuerus Aquileiensis episcopus in hæresim prolapsus est, quæ multorum malorum seminarium fuit. Nam Seuero mortuo, Aquileiensis ecclesia bifariam diuisa est, cum Agilulphus Longobardorum rex, Ioannem Aquileiensem, Gregorius Candianum Gradensem Foroiulianis episcopos præfecissent. Agilulphus verò, omissa spe potiundæ vrbis, obsidionem soluens, Mediolanum redijt. At Mauritius non spontè, sed coactè pœnitẽtia ductus, cum Gregorio mitius agere cœpit, quòd intellexerat quẽdam monachi habitu indutum, strictum gladium in manu tenentem, in foro Constantinopolitano clamasse, imperatorem breui gladio moriturum: hoc idem eius somnium confirmauit, quo se, vxorem ac liberos cædi videbat. Interim verò milites stipendijs suis defraudati, Phocam centurionem imperatorem creant, & Mauritium obtruncant vndeuigesimo imperij sui anno. At Gregorius exornatis quibuscunq; rebus potuit basilicis Romanis, dedicataq; Gothorum ecclesia, quæ in Sabura est Agathæ martyris nomine, Fl. Ricimeris viri consularis opus (vt litteræ musicæ indicant) paternam domum in Cliuo Scauri positam non longè à Circo maximo, in monasterium redegit, quo in loco & hospites continuo accipiebat, & pauperes vndiq; confluentes, cibo & potu in vita retinebat. Vir certè omni laude dignus, si vitam, si mores, si doctrinam, si solertiam in rebus tum diuinis tũ humanis inspicis. Neq; est cur patiamur Gregorium hac in re à quibusdam litterarũ ignaris potissimùm carpi, quòd suo mandato veterum ædificia sint dirupta, ne peregrini & aduenæ (vt ipsi fingunt) ad vrbem religionis causa venientes, posthabitis locis sacris, arcus triumphales & monumenta veterum cum admiratione inspicerent. Absit hæc calumnia à tanto pontifice Romano, præsertim cui certè, post Deum, patria, quàm vita, carior fuit. Multa profectò ex collapsis ædificijs exedit vetustas. Multa præterea demoliuntur homines ædificandi gratia, vt quotidie cernimus. Impacta illa foramina quæ tum in concauo fornicum, tum in coniuncturis marmorum quadratorúmue lapidum videntur, non minus à Romanis quàm à barbaris auellendi æris causa crediderim. In fornicibus enim, quò leuior esset moles, ollas cum numismatibus collocabant. Lapides verò quadratos æneis clauis firmabant. Factum id quoque à Romanis dixi, si Epirotæ, Dalmatæ, Pannonij, & fex totius orbis terrarum huc missi, Romani appellari possunt. Gregorius autem confirmata omni ratione ecclesia Dei, anno xiij. mense sexto, die decimo, pontificatus sui moritur: Phoce verò imperatoris anno secundo, sepeliturq; collacrymantibus omnibus in basilica Petri ante secretarium, quarto idus Martij. Eius verò in morte mensibus quinq;, diebus decem & nouem, sedes Romana tum vacat.

Seuerus Aquileiensis.

Phocas creatur imperat.

ANNOTAT.

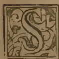
Multa de hoc Pontifice dicenda essent, à Platina uel omissa, uel leuiter tacta, quæ ego in meis Romanorum Pontificum uitis accuratè, & copiosè describam, puta de stationibus, ritibus ecclesiasticis, cantoribus, septem Romanæ ecclesiæ officijs, uidelicet primicerio, secundicerio, arcario, sacellario, adminiculatore, primicerio defensorum,

fenforum, & protoſcriniario cum xij. ſcriniarijs, & alijs multis. Illud tantum de eius ſepulcro dicam: Quod moriens in extrema porticu ante baſilicam S. Petri apoſtoli, propè ſecretarium, quod nunc dicitur, ſancta Maria de Febre (ubi etiam ſepulti fuerunt Leo, Simplicius, Gelaſius, Symmachus, & aliquot alij Romani pontifices) conditus eſt, ut libro 4. eius uitæ tradit Ioannes diaconus, cuius corpus poſtea Gregorius IIII. intra baſilicam trãſtulit, & ſub B. Andreæ apoſtoli altare collocauit. Priori eius tumulo hoc epitaphium poſitum fuit,

Suſcipe terra tuo corpus de corpore ſumptum
Reddere, quod ualeas uiuificante Deo.
Spiritus aſtra petit, leti nil uira nocebunt,
Cui uitæ alterius mors magis illa uia eſt.
Pontificis ſummi hoc clauduntur membra ſepulcro,
Qui innumeris uixit ſemper ubiq; bonis.
Eſuriem dapibus ſuperauit, frigora ueſte
Atq; animas monitis texit ab hoſte ſacris.
Implebatq; actu quicquid ſermone docebat
Eſſet, ut exemplum myſtica uerba loquens.
Anglos ad CHRISTVM conuertit pietate magiſtra
Acquirens fidei agmina gente noua.
Hic labor, hoc ſtudium, hæc tibi cura, hoc paſtor agebas
Vt domino offerres plurima lucra gregis.
Hisq; Dei conſul factus lætare triumphis,
Nam mercedem operum iam ſine fine tenes.

SEDIT BEATAE MEMORIAE SANCTISSIMVS GREGORIVS PAPA ANNOS XIII. MENSES VI. DIES VIII. OBIIT IIII. IDVS MARTII. INDICTIONE VII. ANNO DOMINICAE NATIVITATIS DCIIII.

SABINIANVS I.

Abinianus, cuius patria ignoratur, ac meritò quidem, Gregorio ſucceſſit. Homo eñ obſcuro loco natus, obſcurior moribus, rebus geſtis Gregorij viri ſanctiſsimi aduerſatus eſt. Nam cum ſuo pontificatu fame laboraretur, inſtarentq; pauperes, vt pietatem Gregorij eleemoſynis imitaretur, nil aliud reſpondebat, quàm Gregorium popularem famam aucupantem, patrimoniũ eccleſiæ, largitionibus diſsipaſſe. Paululum etiã abfuit, quin libri eius cõburerentur, adeò in Gregorium ira, & inuidia exarſerat homo maleuolus. Sunt qui ſcribant Sabinianum inſtigantibus quibuſdam Romanis, hoc in Gregorium molitum eſſe, ꝙ veterũ ſtatuas in tota vrbe dum viueret, & obtruncauerit, & diſiecerit, quod qdem ita à vero diſſonũ eſt, vt illud, quod de abolendis ædificijs maiorum, in vita eius diximus. Iacent ſtatuæ tum propter vetuſtatẽ collapſæ, tum etiam quia baſibus ſublatis, vel æris, vel etiã marmorũ cauſa, ſtare tantæ moles nõ poterant. Quòd aũt capitibus careant, mirũ nequaquã videri debet, cùm ipſius ſtatuæ caſu ea pars vtpote fragilior, & ad accipiendã læſionẽ paratior, potiſsimũ frangatur. Sed quid ego has coniecturas quęro? Videmus ſtatuas excíſis capitibus, nõ diffractis iacere, quia facilius eſt caput ſtatuæ quàm totum corpus deferri: quod hodie quoq; fit ab his præſertim, qui antiquitatis ſtudioſi ſunt. Non eſt igitur cur tãtum facinus Gregorio obijciatur. Ad Sabinianũ redeo, cuius hoc fuiſſe inſtitutum ferunt, vt & horæ in eccleſijs diſtinguerentur officij gratia, & accenſæ lampades continuò retinerentur, potiſsimùm verò in eccleſia beati Petri. 67. Pont.

Sunt qui ſcribant Phoca annuente, pacem tum cum Lõgobardis ictam, reddita Agilulpho eorum regi filia, quæ in bello capta fuerat. Tanta verò hoc tempore apparuerunt prodigia, quanta nunquam anteà, quibus certè futuræ calamitates portendebantur. Nam & cometes viſus eſt perlucidus, & Byzantij puer quadrupes naſcitur. Et apud Delon inſulam, duo marina monſtra omnino humanam ſpeciem habentia, viſa ſunt. Sirenes fortaſſe fuere Acheloi filiæ, vt aiunt poëtæ: quod ſi ita Prodigia.

si ita fuisset, nequaquam pro monstro habenda erant, cum elementum aquæ, animalia terrestribus similia, in omni specie producat. Sunt qui scribant tempore Sabiniani & Ioannem patriarcham Alexandrinum virum pietate & doctrina insignem, & Latinianum episcopum Carthaginiensem Ioanni nequaquam dissimilem, dignitatem vtriusq; ecclesiæ mirum in modum auxisse. Seuerus quoq; Latiniani familiaris, vir doctissimus, multa tum in Vincẽtium Cæsar augustanum episcopum scripsit, qui in Arrianum dogma declinauerat. Idem quoq; de virginitate librum ad sororem scripsit, quem aureolum appellauit.

At Sabinianus cùm annum vnum, menses quinq;, dies nouem, in pontificatu sedisset, moritur, funusq; eius à sancto Ioanne per portam Asinariam & pontem Miluium ad basilicam Petri defertur. Vacat sedes, eius morte, menses vndecim, dies sex & viginti.

BONIFACIVS III.

68. Pont. Phoca imperat.

Onifacius tertius, patria Romanus, à Phoca imperatore obtinuit, magna tamen contentione, vt sedes beati Petri apostoli, quæ caput est omnium ecclesiarum, ita & diceretur, & haberetur ab omnibus: quẽ quidem locum ecclesia Constantinopolitana sibi vendicare conabatur, fauentibus interdum malis principibus, affirmãtibusq; eo loci primam sedẽ esse debere, vbi imperij caput esset. Affirmabant Romani pontifices vrbem Romã, vnde Constantinopolim Colonia deducta est, caput imperij meritò habẽdam esse, cùm etiã Græci ipsi litteris suis principem suum, τῶν ῥωμαίων αὐτοκράτορα, id est, Romanorũ imperatorem vocent, ipsiq; Constantinopolitani etiam ætate nostra ῥωμαῖοι, non Græci vocentur. Omitto, quòd Petrus apostolorum princeps successoribus suis pontificibus Romanis, regni cælorum claues dederit, potestatemq; à Deo sibi cõcessam reliquerit, nõ Cõstantinopoli, sed Romæ. Illud tantùm dico, multos principes, maximè verò Constantinum comparandæ synodi, ac dissoluendæ, confutãdi vel confirmandi ea, quę in synodis decreta erant, Romanæ sedi tantũmodo concessisse. Meritò igitur sedes Romana ceteris antefertur, cuius integritate, & constantia cunctæ hæreses cõfutatæ sunt & explosæ. Idem quoq; Bonifacius instituit habita synodo episcoporum duorum & lxx. presbyterorũ xxx. diaconorum trium, ne quis sub anathematis culpa in locum demortui pontificis aut episcopi subrogaretur, nisi tertia saltem post obitum eius die: vtq; anathematizarentur, qui largitione, & gratia ad pontificatum, vel episcopatum aditũ sibi quæreret. Voluit item electionẽ episcopi à clero pariter, & populo fieri, eamq; ita ratã fore, si à principe ciuitatis approbata esset: & si summus pontifex deniq; his verbis auctoritatẽ suam interposuisset, Volumus & Iubemus: sancta quippe institutio, & pernecessaria nostris præsertim temporibus, quibus in peius omnia dilabuntur. Est enim simile veri, clerum & populum, ac principem ciuitatis, si libera suffragia sunt, nõ alium electuros, quàm qui meritò possit, & debeat alijs præesse, quod est episcopi proprium, vt vocabuli etymologiam, huic rei accommodatam repetamus. Licèt reuera (pace bonorum dicam) multi episcopatum desiderent explendæ auaritiæ, & libidinis suæ causa, non quò communi vtilitati, vt eorum exposcit officium, & nomen, consulant. Quæritur enim quantum reddat episcopatus, non quot oues pascuæ in eo sint. sed de his satis. Ad Bonifacium redeo, cuius cum vita, vt video, etiam decreta extincta sunt, pontificatus sui mense nono. Sepultus est autem in basilica Petri. Vacat tum sedes mense vno, diebus sex.

Largitiõibus non quærendus episcopatus.

ANNOTAT.

Vetustißima patriarchalium sedium priuilegia in concilio etiam Nicæno canone 6. approbata fuere, ut Romana sedes primum locum, secundum Alexandrina, & tertium Antiochena, obtinerent. Nam Hierosolymitana longo tempore post inter patriarchales ecclesias connumerata est. Constantinopoli uerò cõdita in concilio generali

nerali secundo in ea urbe sub seniore Theodosio congregato, decretum est, ut Constantinopolitana sedes secundum post Romanam locum, & ante Alexandrinam obtineret, quòd Constantinopolis esset noua Roma. Ita eiusdem concilij uulgatus canon 3. & Socrates historiæ ecclesiasticæ libro 5. cap. 8. Quem tamen canonem suppositititũ esse, & à Græcis fictum fuisse apertè in concilio Chalcedonensi proclamarunt legati Leonis papæ, & S. R. E. qui in concilio papæ nomine præsidebant. Vt ex eiusdem synodi actione 16. liquet. Nam cùm eius canonis occasione concilium Chalcedonense prærogatiuam supra omnes ecclesias post Romanã tamen, sedi Constantinopolitanæ denuo tribuissent, repugnarunt ijdem legati, affirmantes nihil tale unquã ei ecclesiæ ante id tẽpus fuisse concessum, & decretum illud, quod cæterarum ecclesiarum dignitatem tolleret, iniquum esse. Vtcunq; autem sit, illud satis constat quod episcopi Constantinopolitani ambitione, & regiæ urbis magnificentia, splendoreq; elati, non solum super cæteras sedes locũ sibi uendicasse contenti, maiora etiã ausi, sub Leone papa, unus eorũ Anatolius ceterarum sedium priuilegia, & earundem episcoporũ consecrationem ad se unum reuocare, eosq; in ordinem cogere, & sibi subdere conatus, acerrimum oppugnatorem habuit Leonem papam. Is enim scribens ad ipsum Anatolium epistola 51. post illa (inquit) ordinationis tuæ non inculpata principia, post cõsecrationem Antiocheni episcopi, quam tibi met contra canonicam regulam uindicasti, doleo etiam in hoc dilectionẽ tuam esse prolapsam, ut sacratissimas Nicænorum canonum constitutiones conareris infringere, tanquam opportune se tibi hoc tempus obtulerit, quo secundi honoris priuilegium sedes Alexandrina perdiderit, & Antiochena ecclesia proprietatem tertiæ dignitatis amiserit, ut HIS LOCIS IVRI TVO SVBDITIS oẽs Metropolitani episcopi proprio honore priuentur. De eadem re Martiano imperatore, & Pulcheriæ Augustæ scripsit epist: 52. & 53. eius registri. Cuius postremo industria res turbatæ compositæ sunt. Cæterum aliquo tẽpore post sub Pelagio II. Ioannes, & qui ei successit Cyriacus patriarchæ Cõstantinopolitani, longè maiora moliti, & aduersus ipsam sanctam sedem apostolicam insurgere ausi. Vniuersalis sibi episcopi nomen, & primum in ecclesia locum, in præiudicium non solum omnium ecclesiarũ, sed etiam Romanæ assumere conati, Gregoriũ papam eorum superbiæ resistentem habuère. Cuius in registro suo de hac controuersia aliquot graues epistolæ extant ut lib. 4. epi. 76. 78. & 80. 82. & lib. 6. epi. 168. 169. 170. Et cùm res Mauritij inertia sub S. Gregorio transigi non posset, eo mortuo sub Bonifacio III. ab imperatore Phoca ita constituta est, ut Romanus pontifex, iuxta apostolica dogmata, & uetustissimã sanctorũ patrum traditionẽ primum omnino locũ in catholica ecclesia retineret, secundũ uerò Constantinopolitanus antistes. Ita Bedas in lib. de temporũ ratione: & Paulus diaconus historiæ Longobardicæ lib. 4. cap. 21. & lib. 18. historiæ Romanæ Eutropio adiunctæ. Processu temporis, & præsertim post Photium patriarcham Constantinopolitanum utraq; parte conniuente illud usurpari captũ, ut ambo episcopi, Romanus. s. & Constantinopolitanus Oecumenici, i. uniuersales appellarentur, hic quidem uniuersalis patriarcha, non quod sibi uni aliorum iura uendicaret, sed quod ijs dignior esset, primumq; post papam locum haberet: ille uerò uniuersalis papa. Additumq; ut Papæ nomen, quod omnium uocabulorũ episcopalium excellentius esse statutum est, solus Romanus pontifex, cùm ante omnibus commune esset episcopis, retineret: quo uno, & illi tantũ particulari nomine, potestatis eius dignitas, & supra cæteras ecclesias uetus prærogatiua designaretur: ceteri uerò quattuor episcopi præcipuarum sedium, uidelicet Constantinopolis, Alexãdriæ, Antiochiæ & Hierusalem patriarchæ uocarentur. Ex his porrò episcopus Constantinopolitanus œcumenici nomen, quod initio usurpauerat, etiam continuauit, & præsertim post Photium, atq; ita scribere solitus est: N. miseratione diuina archiepiscopus nouæ Romæ Constantinopolis, & Oecumenicus patriarcha. Episcopus uerò Romanus superbi nominis ambitioso titulo semper abstinuit, neq; alio quàm humillimo nomine, uidelicet N. episcopus seruus seruorum Dei, uel catholicæ ecclesiæ episcopus se appellauit. In publicis tamen acclamationibus, quæ in missarum solennijs, & celebratione conciliorum fieri solebant, id titulum sibi ab alijs attribui ægre permisit sic: D. N. N. uniuersali Papæ uita &c. Atq; hic fuit litis finis inter duos summos christiani orbis episcopos. Quam rem ego ex historiarum tum Græcarum, tum Latinarum uaria lectione obseruaui. Sed hæc alio loco abundantius.

BONIFACIVS IIII.

Bonifacius quartus, natione Marsus, patria Valeriensis, patre Ioãne medico, templum sanctę Mariæ rotundę, quod veteres Pantheon, quia Cybeli, & omnibus dijs commune esset, à Phoca imperatore obtinuit, cõsecrauitq; quarto idus Maij in honorem beatę virginis, omniumq; martyrum, eiectis prius gentium simulacris, lustratoq; templo. Vnde posteà virgo ad martyres appellata est. 69. Pont. Maria rotunda.

Hoc eodem tempore Persæ, rege Chosdroe in Romanas prouincias irrumpentes, superato Phocæ exercitu, Hierosolymam occupant. Templa Christianorũ profanant & diripiunt. Lignum dominicæ crucis inde auferũt. Zachariam virum sanctissimum eiusdem ciuitatis patriarcham, in captiuitatem abducunt. Hanc ob

rem ab omibus, potissimum verò à senatu spretus Phocas, ab Heraclio copiarum Africæ prouinciæ duce, imperio, ac vita priuatur. Cacannus verò Auarorum rex, per Pannoniam & Illyricum in Italiam irrumpens, Longobardorum reges ita superat, vt paulum abfuerit quin prouinciam ipsam caperet, ita tamen Forumiulij proditione Romildæ eius amore captæ diripuit, vt vix ipsius prouinciæ cernerentur vestigia. Dum hæc agerentur in Italia, Ioannes Gerundensis episcopus religionem Christi prædicatione & scriptis vbiq; tuebatur. Hic enim genere Gothus, in Lusitania natus, vbi sapere aliquid per ætatem cœpisset, Constantinopolim proficiscens, ita græcè & latinè doctus inde discessit, vt in Lusitaniam rediens, Arrianam hæresim quæ tum inualuerat, facilimè confutaret, hāc ob rem Barchinonam ab hæreticis relegatur. Verùm posteà mortuo Lemungildo rege, qui hæreticis fauebat, in patriam rediens, & multa scripsit ad doctrinam nostram pertinentia, & monasterium condidit, rationemq; viuendi monachis cōscripsit. Eutropius quoque Valentinus episcopus, Hispanos doctrina & exemplo in fide continuit. Præterea verò Columbanus abbas vir sanctissimus, genere Gothus, vt quidem affirmant, ex Scotia in Burgundiam primò veniens, Lexouiense monasterium egregium quidem extruxit: inde in Italiam abiens, apud Bobium in Apennino aliud monasterium amplum sanè ædificat inter Hetruscos, Ligures & Insubres.

Ioannes Gerundensis.

His autem hac in re nequaquam cedens Bonifacius pontifex, domum paternam in monasterium redigit, fundosq; suos monasterio asscribit in monachorum vsum. Verùm non ita multò pòst diem extremum obiens, sexto pōtificatus sui anno, mense octauo, die xiij. quo quidem tempore, peste, fame, & inundatione aquarum laboratū est, sepelitur in basilica Petri. Vacat tum sedes eius morte mensibus vij. diebus quinq; & viginti.

DEVSDEDIT I.

70. Pont.

Eusdedit patria Romanus, patre Stephano subdiacono, pontificatum omnium suffragijs adeptus, clerum mirum in modum dilexit & auxit. Ferunt quidam hunc tantæ sanctitatis fuisse, vt quendam obuium elephantiæ morbo laborantem, osculo suo lepra statim liberauerit. Constituit autem vir optimus, ne filius patrimi puellam è sacro fonte à patre leuatam, ducere in vxorem posset.

Heraclius imp. gesta.

Eodem quoque tempore Heraclius magno comparato exercitu, multas prouincias à Persis occupatas, in potestatem suam redigit. Ducem Persarum singulari certamine ex equo deturbat & interficit. Chosdroen regem Persarum opprimit, filium eius captum & baptizatum, in regnum paternum restituit. Persidem ingressus, turrim Chosdroæ thesauris plenam capit, quorum partem militibus tribuit, partem verò reparandis templis, quæ Persæ diripuerant, & vastauerant, designat. Ipse prætereà alia onustus præda cum septem elephantis Hierosolymam rediens, crucem domini à Persis ablatam secum deferens, eo loci reponit, in quo anteà fuerat. Captos à Persis, in patriā remittit. Rediens deinde Cōstantinopolim, literis & ocio delectatur, ad astrologiam se contulit. Sororis tamen suæ filiam tātus imperator contra ius, fasq; in vxorē accipit: & vt sceleri scelus adderet, quod fieri consueuit, vbi quis in peiora labitur, ad Eutychianos transijt, eo potissimum tempore, quo Anastasius Persa monachus sub nomine Christi à suis captus, martyrium passus est: cuius reliquię posteà Romam aduectæ sunt, & in monasterio beati Pauli repositæ ad aquas Saluias, vt vulgò dicitur. Ferunt eodem tempore Sisebutū Gothorum regem, plurimas Hispaniæ ciuitates, quæ ad Romanos defecerant, in fidem recepisse, Iudæosq; omnes in regno deprehensos, grauioribus supplicijs ad Christi fidem compulisse rogatu (vt aiunt) Heraclij, qui in fatis habuerat, sibi cauēdum à circun-

Sisebutus Gothorum rex.

circuncisis esse, cum tamen posteà haud satis fati necessitatem circunspiciens, à Sacrasenis circuncisionem obseruantibus, oppressus sit. Agebātur hæc in oriente, nec suis athletis pro fide Christi carebat occidens. Arnulphus enim Metēsis episcopus consilio, & sanctitate Dogobertum Francorum regem in officio continebat, adiuuante Amando Traiectensi episcopo, viro quidem optimo, & religionis Christianæ defensore acerrimo. Hispanis quoq; Isidorus Hispalensis episcopus Leandri successor, multa tum scripsit, quæ fidem Christianam mirificè iuuant. De summo enim bono, de viris illustribus, de vocabulis grammatices, & etymologijs libros composuit. Historiam prætereà ab Adam vsq; ad tēpora Heraclij, vitas quorundam sanctorum, historiam Longobardorum, & breuem quandam cosmographiam stylo satis eleganti edidit. In eo homine pluris facienda est certè sanctitas, quàm eruditio. Sunt qui scribant Isidorum Germanum fuisse, quanquam Hispani hunc suum esse affirment: vtcūq; sit, satis constat, eum fuisse quauis laude dignum ob doctrinam & sanctitatem.

Deusdedit autem, cuius tempora ad hæc etiam, quæ diximus, notiora fecêre & terræmotus, & scabies quædam ita ad elephantiam tendens, vt deformitate cognosci homines non possent, moritur pontificatus sui anno tertio, die tertio & vigesimo, ac sepelitur in basilica Petri, sexto idus Nouembris. Eius morte episcopatus tum vacat mensem vnum, dies xvj.

ANNOTAT.

Hic ante pontificatum presbyter Cardinalis fuit tituli sanctorū Ioannis & Pauli, cuius mentio extat in uetusto diplomate S. Gregorij Papæ tabulæ marmoreæ inciso, quæ adhuc est in ipsorū sanctorū titulo his uerbis,

Gregorius episcopus seruus seruorum Dei, dilectissimis in Christo filijs Deusdedit Cardinali, & Ioanni archipresbytero tituli S S. Ioannis, & Pauli, & per uos in eodem titulo in perpetuum. Creditæ speculationis impellimur cura, &c.

BONIFACIVS V.

Onifacius quintus, natione Campanus, patre Ioanne, eo tempore pontificatum inijt, quo Eleutherius patricius Romam ab Heraclio missus, vindicata Ioannis Exarchi morte, semetipsum regem Italiæ creat. *71 Pont. Eleutherius patricius.*

At verò cùm Romā proficisceretur, à militibus suis necatur, eiusq; caput Constantinopolim mittitur. Huius in locum posteà Isaatius patricius Constantinopolitanus, Exarchus suffectus est. At Theudelinda (vt diximus) mortuo Adoaldo marito, vnà cum filio regnum Longobardorum sapienter, & integrè gubernans, inter Lōgobardos & Italos pacem decennio continuit, ecclesias multas donis, & muneribus exornauit, fundos quoq; his adiecit, quorum prouentibus sacerdotes vterentur. Anno verò duodecimo Heraclij Mahometes Arabs, vt quidā volunt: vt alij Persa, nobili genere natus, patre, qui Deos gentium coleret, matre Hebraica Hysmaelitici generis, magnum in Christiano populo excitauit incendium, & ita magnum, vt verear ne eius secta, nostra potissimùm ætate, reliquias Christiani nominis penitus extinguat: adeò tepescimus, & animo, ac corpore languidi interitum nostrum expectantes concidimus. Inualescit eius secta nunc multo magis quàm anteà. Nam tota Asia & Africa, magnaq; pars Europæ Mahumetanis principibus subiecta est. Instant nunc Turci terra, ac mari, vt nos tanquam cuniculos ex his Europæ latebris eruant. Sedemus otiosi, alterum expectantes, quasi hoc malum vniuersæ reipublicæ Christianæ non immineat. Expectant sacerdotes, vt à secularibus hoc tātum bellum, & tam necessarium sumatur. Expectant item seculares, vt presbyteri tuendæ religionis causa pecunias in sumptus bellicos polliceantur & subministrent, nec in peiores vsus effundant, quemadmodum facere pleriq; consueuêre, pecunias eleemosynis, & sanguine martyrum comparatas, in au- *Mahometes Arabs.*

rea & argentea vaſa, & prægrandia quidem fundentes, parum de futuro ſoliciti, Dei, quem tantùm vtilitatis gratia colunt, & hominum contemptores. Ad Mahometem redeo, virum adeo verſutum, & acris ingenij, vt cum inter Chriſtianos diu verſatus eſſet, omneſq; omnium, qui ante fuêre ſectas cognouiſſet, nouam quandam ſuperſtitionem introduxit, vt videmus, qua propè noſtra religio extincta eſt. Auſus eſt etiam comparato ingenti Arabum exercitu, fines Romani imperij turbare, cuius motus Heraclius citò compeſcuit, ſolicitatis eius ad defectionem militibus, pollicitationibus, & præmijs.

Bonifacius autem Pontifex vir ſingularis humanitatis & clementiæ, magna in homines benignitate, & gratia vtens, nullum genus officij, quod bonum paſtorem deceret, prætermiſit. Inſtituit præterea ne qui ad eccleſias confugerent, inde vi retraherentur: néue acolyti reliquias martyrum attrectarent, quod eſt presbyteri, aut ſubdiaconi officium. Mandauit item vt quouis in loco ſacrilegi anathematizarentur: vtúe teſtamentum iuſſu principis vbiq; valeret. Cœmeteriũ autem beati Nicomedis fecit, & dedicauit. In clericos verò integrè viuentes, vnicè liberalis, & munificus fuit. Gallus aũt beati Columbani diſcipulus, ita in occidente tùm viuebat, vt etiam in vita ſancti nomen mereretur. Huius veſtigia ſecutus eſt Euſtachius abbas, ſecuta & ſancta Aurea, in cuius honorem beatus * Eligius monaſteriũ virginum ædificauit. Ferunt etiam Baſilium quendam Iſidoro æqualem vita, moribus & doctrina inſignem tum habitum fuiſſe. Moritur autem Bonifacius pontificatus ſui anno quinto, die decimo, & in baſilica Petri collacrymantibus omnibus ſepelitur. Eius autem in morte diebus tredecim ſedes tum vacat.

Elidius.

HONORIVS I.

72. Pont.

Onorius natione Campanus, patre Petronio viro conſulari, Eo tempore pontificatum inijt, quo Theudelinda moritur, eiuſq; filius Adoaldus è regno deijcitur, ſuffecto in eius locum Arioaldo. Inſtabat tum (vt dixi) Heraclius, qui de Perſis triumphauerat, vt omnes Iudęi imperio ſubiecti baptizarentur. Hãc ob rem Sarraceni, & Arabes arma ſumentes, à natiuitate Chriſti anno DCIII. ac vigeſimo, ita Heraclij duces ſuperarunt, vt hominem felicem primò, mox in feliciſsimum reddiderint, duce Mahomete, qui cum magnum ſe Dei prophetam aſſereret, magicis artibus Aſianos, & Africanos deludens, ita populos quoſdam concitauit noua à ſe religione imbutos, vt paulum abfuerit, quin omnino imperij nomen delerent, capta Alexandria, multiſq; alijs Syriæ & Ciliciæ vrbibus. Sarracenos ſectatores ſuos habuit, * à Sara Abrahæ legitima vxore ita appellatos, quaſi legitimos diuinæ profeſsionis ſucceſſores & hæredes. Secutus eſt homo calidiſsimi ingenij hac in re Hieroboam exemplum, qui tribui ſuæ alios colendi ritus conſcripſit, ne vnquam Iudæorum imperio ſubeſſent. Idem poſteà fecêre Græci à catholicis diſſentientes, non ob religionem tantummodo, ſed ob imperium, cuius gratia Neſtorianorum, Iacobitarum, & Hebionitarum errores ſecuti ſunt. Verùm poſtremò hac pertinacia eò deducti ſunt, vt vnà cum religione & ſecta imperium omnino amiſerint, in turpiſsimam ſeruitutẽ redacti. Mahometes autẽ (vt in Alcorano legitur) quò magis ſectatores ſuos à religione Chriſtiana ſeiungeret, hæreticos quoſdam in componendis legibus, maximè verò Neſtorianos ſecutus eſt, multa hinc inde cõtra legem Moſeos, & euangelij Dei aſtutè colligens, ac in vnum quaſi corpus redigens. Ferunt Heraclium tum quidem deſperatione, & fœdam pacem cum Sarracenis inijſſe, & Pyrrhi patriarchę Conſtantinopolitani & Cyri Alexandrini epiſcopi fraudibus deceptum, in hæreſim quoq; Monothelitarum incidiſſe, vnam tantummodo voluntatem in Chriſto eſſe dicentium, vnde nomen accepêre.

Stephanus à Sarraca urbe.

Hos tamen posteà tanti erroris auctores, hortãte Honorio, & verum ante oculos litteris, & nuntijs ponente, relegauit Heraclius. Honorius autem à rebus exter nis aliquantulum quietis adeptus, doctrina, & moribus sanctissimis omnem propè clerum renouauit. Basilicam beati Petri tegulis æneis ex Ioue Capitolino sumptis cooperuit. Aedem Hagnetis martyris via Nomentana, vt carmen in apside indicat, ædem Pancratij via Aurelia restituit. Templum quoq; S. Anastasij ad aquas Saluias, templum quattuor Coronatorum martyrum, templum beati Cyriaci via Ostiensi milliario septimo, templum S. Seuerini apud vrbem Tiburtinam magnificentissimis operis ædificauit: & argento, auro, porphyreticis, & marmoreis lapidibus, incrustatione parietũ, opere tectorio, opere vermiculato exornauit. Restituit etiam cœmeterium S. Marcellini & Petri via Lauicana. Ecclesiam quoq; beatæ Hagnetis apud sanctum Siluestrum, ecclesiam beati Hadriani in tribus foris, huius mandato, & impensa ædificatas fuisse, scribunt nonnulli: vt vero vnoquoq; sabbato à sancto Apollinari ad diuum Petrum iretur cum litanijs, primus instituit. Moritur autem vir sanctissimus anno pontificatus sui duodecimo, mense vndecimo, die decimo septimo, ac in basilica Petri sepelitur quarto idus Octobris. Eius morte annum vnum, menses septem, dies decem & octo sedes interim vacat.

ANNOTAT.

Video in sextæ synodi Constantinopolitanæ tertiæ uulgatis codicibus, sanctissimo huic uiro Monothelitarum hæresis crimen impingi, cum falsissimum sit ipsum ei hæresi unquam subscripsisse, immo constet eam condemnasse, ut ex Maximi monachi eius contemporanei, qui sub Martino Papa uixit epistolis Græcis, & dialogo, contra Pyrrhũ patriarcham Constantinopolitanũ hæreticum Monothelitã, quæ in bibliotheca palatina extãt, satis manifestum est. Eundem etiam pontificẽ catholicum semper fuisse scriptis confirmarunt Emanuel Calleca Græcus, qui paulo post concilij secundi Lugdunensis sub Gregorio decimo Papa anno CCLXXIIII. celebrati tempora uixit, & insignem librum pro Latinis contra omnes Græcorum hæreses scripsit, Io. de Turrecremata in lib. de primatu S.R.E. & nostris temporibus Albertus Pigius in libris de Ecclesiastica Hierarchia. Cæterum uulgata sextæ synodi exemplaria à Græcis corrupta, eiusq; canones, in quibus Honorius cõdemnatur, supposititios esse ex Theophane Isauro Græco historiæ ecclesiasticæ scriptore docet Anastasius bibliothecarius in historia sua Latina, quam ex eodem Theophane, Nicephoro, & Georgio abbate composuit. Hæc animaduertit Guillelmus Sirletus Apost. sedis protonotarius, uir doctrina, pietate & omni uirtutũ genere cumulatissimus.

SEVERINVS I.

Euerinus patria Romanus, patre Labieno, in demortui Honorij locum subrogatus, ab Isaatio totius Italiæ Exarcho in pontificatu confirmatur. Vana tunc enim habebatur cleri, ac populi electio, nisi id imperatores, aut eorum Exarchi cõfirmassent. Isaatius itaq; ob eam causam Romam profectus, cum pontificem confirmasset, ne gratuitò tantum laboris suscepisse videretur, thesaurum & sacrarium basilicæ Lateranensis adiuuantibus Romanis quibusdam spoliat, resistentibus aliquandiu frustra tamen sacerdotibus templi, quorum primates omnes posteà in exilium misit. Indignabatur enim Isaatius eos tantum in thesauris habere neq; quicquam in vsus bellicos conferre, præsertim cùm milites inopia rerum omnium tunc laborarent, Huius prædę partem militibus cõcessit, partem secum Rauennam detulit, reliquum verò ad imperatorem misit.

73. Pont. Electionẽ pontificis imperator confirmare solebat.

Sarraceni autem, quos pretio conductos ab Heraclio diximus, cùm eis auarè, maligneq; pacta merces persolueretur, in Syriam profecti, Damascũ imperio subiectam vi capiunt. Deindè verò cum reliquis Arabibus, qui domi remanserant coniuncti, commeatibus, & armis adiuti, Mahometis furore incitati, Phœnicem & Aegyptum peruagati, resistentes tum imperio suo, tum legi Mahometanæ passim cædunt. Versi deinde in Persas, Hormisda Persarum rege interempto, non prius

vastandi omnia finem fecêre, quàm Sarracenorum legem, & imperiũ suscipiunt. Verùm Heraclius audita Sarracenorum licentia, capta præsertim Antiochia, veritus ne Hierosolymam occuparent, crucem domini Constantinopolim deferendã curauit, ne iterum in Agarenorum manus deueniret. Agarenos enim Græci Arabas appellarunt ob ignominiam, quasi ab Agar ancilla Abrahæ ortos: neque ita multò pòst Hierosolyma capta est. Mahomete autem (vt quidam scribunt) ad Mecham mortuo, in principatu Calipha succedit. Post hunc Hali. Quo quidẽ pulso, quòd nimium superstitiosus esset, alterũ Calipham sibi ducem Ægyptij creauêre. Ferunt tum etiam, ne quid calamitatis deesset, quòd Romanum vexaret imperiũ, Sisebutum Gothorum regem omnes Hispaniæ ciuitates Romanis ademisse: ac tum demùm Romanos imperare in Hispania desijsse.

Seuerinus autem pontifex vir singularis pietatis, & religionis, amator pauperum, in calamitosos benignus, in omnes munificus, in reparandis templis splendidus, pontificatus sui anno primo, mense secundo moritur, ac sepelitur in basilica Petri quarto nonas Augusti. Vacat tum sedes menses quattuor, dies vndetriginta.

IOANNES IIII.

74. Pont. Oannes quartus, natione Dalmata, patre Venantio, pontificatum iniens statim mira pietate vsus est. Ex reliquis enim thesauris, quos Isaatius apud Lateranum reliquerat, captiuos omnes, quos potuit, Istros, & Dalmatas à captiuitate redemit.

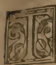
Rhotaris Arioaldo in regno successit. Arrianæ sectæ.

Intereà verò Rhotaris, qui Arioaldo in Longobardorum regnum successerat, licet iustitia, & pietate insignis habitus sit, ad Arrianos tamen declinat, passusque est, vt eodem tempore omnibus regni sui ciuitatibus duo episcopi pari potestate præessent: alter enim catholicus, alter Arrianus habebatur. Tanti præterea ingenij fuit, vt leges quæ sola memoria & vsu retinebantur, in seriem quandam redegerit, codicemq; ipsum edictum appellari præceperit. In re autẽ militari ita prestans fuit, vt Etruriam omnem, & Liguriam cum ora maritima Massiliam vsq;, in suam redegerit potestatem. Anno deinde sexto regni sui moriens, Rhodoaldo filio regnum reliquit. Ferunt sacerdotem quendam Rhotaris corpus apud templum Ioannis Baptistæ sepultum, noctu aperto tumulo spoliasse: solent enim pretiosa quædam cum regum corporibus reponi. Hanc obrem beatus Ioannes homini apparens, ei mortem interminatus est, si deinceps templum suum ingrederetur. Huic enim sancto Rhotaris mirum in modum in vita deditus fuerat. Idem contigit temporibus nostris Alouisio cardinali, patriarchæ Aquileiensi. Eruto enim sepulcro ab his spoliatur, quos ipse ex infima sorte hominum ad dignitatem sacerdotalem, & meliorem fortunam erexerat. Rhodoaldus igitur regni gubernacula suscipiens, Gundibergam reginæ Theudelindæ filiam in vxorem accipit, quæ religionẽ matris imitata, vt illa Modoetiæ, sic ipsa Terracinæ Ioãnis Baptistæ templum ædificat, plurimoq; auro, & argento exnrnat. At Rhodoaldus in adulterio deprehensus, à marito adulteræ interficitur. Huic autem succesit Aripertus Gudualdi filius, Theudelindæ reginæ frater, qui apud Ticinum Saluatoris oraculum condidit, varijsq; ornamentis insigniuit, & fundis dotauit.

Ioannes autem pontifex veritus ne corpora Vincentij, et Anastasij aliquando in manus barbarorum deuenirent, vt Romam quam diligentissimè ferrentur curauit, ac iuxta fontem Lateranensem in oratorio beati Ioannis Baptistæ magna cum veneratione collocauit. Sunt qui scribant huius pontificis tempore & Vincentiũ Beluacensem episcopum, & Muardum archiepiscopũ Remensem, sanctitate & doctrina in pretio fuisse. His addunt & Riginulpham Gallam motronam, genere, & sanctitate insignem: & Renaldum Traiectẽsem episcopum, vita, & miraculis clarum. Iodocus quoq; his nequaquam inferior est habitus, qui Britonũ regis filius, spreto regno

regno,cum aliquandiu in eremo vixiſſet,tandem in pago Pontio moritur. Ioannes autem pontificatus ſui anno primo,menſe nono moriens, in baſilica Petri ſepelitur quarto idus Octobris. Vacat tum ſedes menſem vnum,dies tredecim.

THEODORVS I.

Heodorus natione Græcus,patre Theodoro epiſcopo Hieroſolymis oriundo,pontificatū iniens,omnia,quæ ad dignitatem religionis Chriſtianæ pertinere arbitrabatur,circunſpiciebat,vt bonum paſtorem decet: in omnes,maximè autem erga pauperes,mira benignitate vtens. 75.Pont.

Intereà verò Heraclius trigeſimo imperij ſui anno,morbo intercutaneo perijt, cum paulò ante Theodorum cognomento Calliopam mortuo Iſaatio Exarchum in Italiam miſiſſet. In locum verò demortui Heraclij primo ſufficitur Conſtantinus filius,qui quarto ſuſcepti imperij menſe,veneno opprimitur Martinæ nouercę & Heracleonis inſidijs,quos quidem ad tantum facinus(vt aiunt) Pyrrhus patriarcha inſtigauerat. Heracleon itaq; mortuo fratre imperiū occupat,eo potiſsimùm tempore,quo Cyrus,Sergius,& Pyrrhus Acephalorum hæreſim inſtaurantes, vnā operationē in Chriſto,humanitatis ſcilicet & diuinitatis, vnamq; voluntatē prædicabant. Ex his autem Pyrrhus audita Heraclij morte,redeundi in patriam cupidus,ex Africa vbi exulabat,Romam veniēs,ac errati veniam petens non ex animo, ſed fictè, à Theodoro viuendi formam accepit. Verùm prius vitam amiſit, quàm tanto ſcelere quęſitam dignitatem potuerit obtinere. Senatus enim,populusq; Cōſtantinopolitanus cognito ſcelere,in Martinam, Heracleonemq; conſurgens,cum hunc naſo,illam lingua mutilatam relegaſſet, Pyrrhum de fuga retractum interficit. Conſtantium verò Conſtantini dolo necati filium imperatorem creat. In locū autem Pyrrhi Paulum epiſcopum ſufficit, quem Theodorus pontifex Romanus dignitate priuauit,quia orthodoxæ fidei normā, & rationem ſuſcipere recuſabat, adiuuante eius ſtultitiam Conſtantio,in eandem hæreſim ſtolidè nimium prolapſo. Cōuerſus deinde ab hoc certamine pontifex ad ornanda ſanctorum corpora, Primi,& Feliciani martyrum reliquias ex harenario viæ Nomentanæ ablatas in vrbem deferens,in baſilica Stephani protomartyris in Cælio monte collocat: multis ornamentis,tum ex argento,tum ex auro adhibitis. Idem quoq; baſilicam ædificat via Flaminia non longè à ponte Miluio,& ſtatim dedicat. Duo poſtremò oratoria conſtruxit,& ornauit: quorum alterum erat apud Lateranenſem baſilicam beato Sebaſtiano: alterum verò via Oſtienſi, Eupolo martyri dedicatum. His ita conſtanter,& ſanctè peractis,moritur pōtificatus ſui anno ſexto,menſe quinto,die decimooctauo: ſepeliturq; in baſilica Petri pridie idus Maij. Epiſcopatus autem diebus duobus & qûinquaginta tum vacat.

Conſtantinus filius in locū Heraclij ſufficitur.

MARTINVS I.

Artinus primus,patria Tudertinus,patre Fabritio, in Theodori locum ſuffectus,legatos ſtatim Conſtantinopolim miſit,qui Paulum adhortarentur,vt omiſsis erroribus ſuis, aliquando veritatis callem ingrederetur. Is autem non modò pontifici benè monenti non obtemperat, verūetiam eius legatos Conſtantij auctoritate abuſus,in diuerſas inſulas relēgat. Quā ob rem indignatus Martinus, ſynodum centum,& quinquaginta epiſcoporum Romæ habuit,in qua Cyri Alexandrini, Sergij,ac Pyrrhi damnationem renouauit, & Paulum patriarcham omni anathematis vinculo damnatum,priuauit. 76.Pont.

Intereà verò,dum hæc ita agerentur. pax Italiæ,quæ inter Romanos,& Longobardos annis triginta durauerat,turbari iam cœpta eſt, Longobardis omnia ad vtilitatem ſuam trahentibus: contrà verò recuſantibus Romanis,quæ præter ius faſq;

man-

mandarentur, maximè verò cum Rhotaris Arriana labe inquinatus, nullam fermè ciuitatem haberet, cui non Arrianum pariter, & catholicum episcopum præposu-isset. Hunc autem errorem emendare conati Theodorus, & Martinus, rem sæpius frustra tentauerant. Ob has igitur causas instante etiam Theodoro Italiæ Exar-cho, bellum Longobardis indicitur. Non detrectarunt illi certamen. Ad Sculten-nam siquidem Mutinæ amnem acriter vtrinq; pugnatum est. Tandem verò Theo-dorus superatus funditur, & fugatur. Quo quidem in prœlio ex suis ad septem mil-lia desiderati sunt. Rhotaris autem tanta victoria elatus, Liguriam omnem haud magno negocio breui in potestatem suam redigit.

Intereà verò Constantius fortunam cum duce mutaturus, reuocato Theodoro, Olympium Exarchum in Italiam statim mittit, qui primò quidem, & Monothel-tarum sectam per omnem Italiam spargeret: & Martinum pótificem aut interfice-ret, aut captum ad se perducēdum curaret. At Olympius Romam veniens, vbi iam synodus habebatur contra hunc, atque alios orientalis ecclesiæ errores, cum viru conceptum spargere non posset, lictorem suum immisit, qui Martinum in eccle-sia sanctæ Mariæ maioris caperet, & ad se perduceret, vel saltem parère recusantem in-terficeret. Facturus mandata lictor, Dei miraculo subita cæcitate corripitur. Atq; ita diuinæ maiestatis nutu tantum discrimen tum Martinus euasit. Hac verò orien-talis, & occidentalis ecclesię discordia freti Sarraceni, Alexādria cum ingenti clas-se soluentes, Rhodum peruenère: captaq; vrbe, colossum fama celeberrimū demo-liti sunt, ex cuius ære nongentos camelos onustos ferunt. Erat eīm septuaginta cubi-torū cuius auctor Chares Lysippi discipulus habitus est. Deinceps verò occupa-tis multis Ægei maris insulis, in Siciliā nauigantes, multa damna Siculis intulère: ob ꝗ Olympius Martini precibus motus, eos insula depulit, non sine magna nauiū, & mi-litum, ac suijpsius iactura: ibi enim morbo correptus moritur. Constantius ve-rò tot calamitatibus nihilo melior factus, Theodorum Calliopam cum his manda-tis iterum in Italiam mittit, vt primo quoq; tempore Martinum pótificem ad se vi-ctum mitteret: eiq; rei socium addidit Paulum Pellarium, qui tantum facinus cu-raret. Theodorus à Romanis perbenignè exceptus, cum salutandi causa adire pon-tificem simularet, homini cathenas inijcit, eumq; Constantinopolim mittit. Vn-de posteà in Chersonnesum Ponti exilij causa deportatur: vbi quondam beatus Cle-mens Romanus præsul exulauerat. Martinus autem multis calamitatibus circu-uentus, ac inopia rerum omnium pressus, tandē in exilio moritur, pontificatus sui anno sexto, mense vno, diebus sex & viginti. Sedes autem Romæ quattuordeci-m mensibus tum vacat, quia nil certi de sanctissimi viri morte habebatur.

Olympius.

Rhodus à Sarracenis capitur.

EVGENIVS I.

77. Pont.

Vgenius primus, patria Romanus, patre Rufiniano è Cælio monte M-tino in pontificatu successit, eodem fermè tempore, quo Petrus in locu Pauli hæretici Constantinopoli sufficitur. Hic enim etsi melius aliqu-tulum de religione sensit, quàm Paulus, non tamen vsque adeò eand-fidei normam tenuit, quam sancta Romana ecclesia prædicat, & seruat. Cuius q-dem litteræ Romam missæ, duas operationes, & voluntates in Christo negant-ita sunt explosæ, vt clerus ipse interdicere pontifici ausus sit, quò minus in eccle-sanctæ Mariæ maioris sacrificaret, nisi prius tam profanas litteras reiecisset.

Litteræ ad Eugenium negantes duas operatiões & uoluntates in Christo.

Intereà verò Grimoaldus dux Beneuentanus Rhomoaldo filio Beneuenti du-relicto, cū ingenti exercitu in Galliā Cisalpinā mouens, Papia Pertherim, Med-lano Gundibertū Arithperti filios expulit. Quod vbi Clodouæus Francorū rex in-tellexisset, casum adolescentū miseratus, magnas copias statim in Italiā misit, qu-ado

adolescentes in regnum paternum restituerent. In Transpadana regione prœlium vtrinque magna virorum concitatione committitur, cum illi redire in ditionem paternam, hic retinere bello partum conarentur. Tandem verò se inclinante ad Grimoaldum fortuna, fusi ac fugati Galli Italia expelluntur, Sunt tamen, qui scribant Gallos hac ratione deceptos esse. Longobardi enim simulata fuga, castra rerum omnium copia, ac vini potissimum plena relinquentes, haud longè in insidijs constiterant: Galli verò castra ingredientes, rati veram esse hostium fugam, in omnem voluptatem effunduntur, epulis, & vino replentur: quare superuenientibus hostibus, cum somnolentia grauati passim, veluti pecora sine custode iacerent, ita ab hostibus cæduntur, vt vix nuntius superfuerit, qui tantam cladem Clodoueo nuntiaret. Hac victoria fretus Grimoaldus, omnem prouinciam statim in potestatem suam redigit.

Eugenius autem pontifex, vir miræ pietatis, religionis, mansuetudinis, comitatis, munificentię, pontificatus sui anno secundo, mense nono moritur. ac in basilica Petri sepelitur quarto nonas Iunij. Vacat tum sedes mensem vnum dies viij. & xx.

VITALIANVS I.

Italianus patria Signinus, ex oppido Volscorum, patre Anastasio, eo tempore pontificatum inijt, quo Cæsarea Persarum regina, nesciente marito cum paucis fidelibus Constantinopolim venit, anno sexcentesimo tertio ac lxxx. Quæ quidē ab imperatore honorificè suscepta, non multò pòst characterē baptismi suscepit, cuius rei causa profectò venerat. Hoc vbi intellexisset Persarum rex, legatos statim Constantinopolim mittit, qui vxorem ab imperatore repetant. Respondet imperator, in arbitrio reginæ esse standi vel discedendi, proinde eam sciscitentur. Interrogata regina respondet, nunquam redituram in patriam, nisi rex Christiani nomen susciperet, qui statim re cognita cū quadraginta millibus hominum Constantinopolim pacato agmine veniens, perbenignè ab imperatore susceptus, vnà cum militibus suis baptizatus, in regnum cū vxore reuertitur. Posteà verò Constantius Cōstantino filio in partem imperij suscepto comparata ingenti classe, Constantinopoli soluens, Tarentum peruenit, copias etiam terrestres nauibus onerarijs secum vehens. Inde verò terrestri itinere in Samnium veniens, obsidere Beneuentum instituerat. Verùm vbi intellexit vrbem valido præsidio, multisq; commeatibus Rhomoaldi diligentia munitam esse, Luceriā mouens, vrbem vi cœpit: ac direptam solo æquauit. Inde autem Acherontiam profectus, cum vrbem munitissimam capere non posset, Beneuentum oppugnare adortus, statim obsidionem soluit, quòd intellexerat Grimoaldum propediem cum magnis copijs affuturum vt filio Rhomoaldo opē ferret. Neapolim igitur primò, mox Romā, inde Constantius petens, magna incōmoda in itinere passus est. Saburro aūt ciue Romano cum viginti millibus hominum apud Formias relicto, qui hostes reprimeret, tandem ad vrbem peruenit, prodeunte obuiam pōtifice cum clero, & populo vsq; ad sextum lapidē honoris causa. Ductus per vrbem plaudente multitudine ad basilicam Petri, pallium auro intertextum sancto obtulit. Interim verò Rhomoaldus patris auxilio fretus, Saburrum aggreditur, & superat, at plurimos Gręcos interficit. Hac desperatione motus Constantius, quinta posteà, quàm vrbē ingressus est, die, ad direptionem conuersus, omnes statuas ex ære, & marmore ad ornatū vrbis locis insignibus positas, omnia ecclesiarū ornamenta paulò decentiora distrahit, ac nauibus ad id subuectis imponit: plusq; ipse ornamentorū septem diebus vrbi detraxit, q̄ barbari anteà ducentis, & quinquaginta octo annis. ne dicāt maleuoli, historiarū ignari, Gregorij pontificis iussu cōminutas esse maiorū statuas, & monimenta. Duodecimo autem die Roma in malā rem abiens Græculus nequam

78. Pont.

nequam & perfidus, Neapolim contendit: inde quoque in Siciliam proficiscitur, vbique tributa adeo acerbè colligens, vt filij obærati à parentem complexibus diuellerentur. Commoratus aliquandiu in Sicilia homo auarissimus, dum Syracusis in balneo libidini vacat, à suis occiditur: in eiusq; locum Mezentius, cuius fraude necatũ putant Constantiũ, imperator à militibus creatur. Magna fuit in hoc homine varietas. Nam primò quidẽ vbi intellexit Vitalianũ pontificatum inijsse, nuntios misit, qui ei suo nomine gratularentur: quiq; euangelia aureis litteris scripta, ac multis gemmis ornata beato Petro condonarent. Deinde verò mutata sententia, nec dijs, nec hominibus pepercit, diuina humanaq; omnia confundens. At Vitalianus cultui diuino intentus, & regulam ecclesiasticam composuit, & cantum ordinauit, adhibitis ad consonantium (vt quidam volunt) organis. Theodorum quoque archiepiscopum, & Hadrianum abbatem viros doctissimos, atq; optimos in Britanniam mittit (quam Angliam vocant) cum magna potestate ligandi, & soluendi, quò Britannos in fide, prædicationibus, & exemplo continerent. Fecère mandata ac quidem diligenter viri optimi, Librum prætereà Theodorus scripsit, quo declarauit, qua pœnitentia dilui vnumquodque peccatum possit. Sunt tamen qui hoc opus Theodoro pontifici ascribant. Vitalianus autem benè, & ex sententia quantum in eo fuit, gubernata ecclesia, anno xiiij. pontificatus sui, mense vi. moritur: ac sepelitur in basilica Petri, vj. calendas Februarij. Episcopatus autem tum vacat mensibus quattuor, diebus quindecim.

Cantus ordinatur ab Vitaliano.

ADEODATVS I.

79. Pont.

Deodatus patria Romanus, patre Iouiniano, ex monacho pontifex creatur, eo tempore potissimùm, quo Lupus Foroiulianorum dux, regnum Italiæ occupare conatus est.

Grimoaldus enim (vt diximus) à filio Romoaldo duce Beneuentano contra Constantium imperatorem in auxilium accitus, Lupo (vt aiunt) regnum, et oues commendauit. In Etruria enim, Aemilia, & transpadana Italia omnia tumultu Lupus inuoluit. Hanc ob rem Grimoaldus Auaros duce Cacanno in Lupum pecunijs, & pollicitationibus mouet: qui primò congressu à Lupo superati fuere. Veùrm sequenti die prœlium repetentes, Lupum superant, & obtruncant, ac totum Forumiulij diripiunt. Grimoaldus autem abeunte ex Italia Constantio in Cisalpinam rediens, Forum Pompilij sabbato sancto aggressus, cæsis omnibus, diripuit, ac solo æquauit propter iniuriam, quam eo loci à Rauennatibus acceperat, cum in auxilium filij proficisceretur. Dum verò Arnefites Lupi filius, adiuuantibus Dalmatis, ducatum paternum repetit, ad Natisonem fluuium à Longobardis superatus, duce Vectari Vicentinorum comite cæditur. Opitergini quoq; hanc calamitatem sensere. Domo enim, & patria pulsi sunt, quia Arnefitis studiosi erãt. in Sicilia verò tum quoq, laboratum est: eò enim ex omnibus prouincijs Romanis profecti milites sunt, ad opprimendum Mezentiũ, cuius dolo Constantius interfectus fuerat. Quo sublato, cùm omnes passim dilaberentur, superuenientibus cum magna classe Sarracenis, & Syracusæ, & tota insula occupatur. Vnde posteà onusti præda Alexandriam redeuntes, vrbis quoque Romæ ea ornamenta secum detulère, quæ Constantius Syracusas aduexerat eo animo, vt inde Constantinopolim traijceretur. Indicabat profectò tot clades, tot mala, & stella crinita, quam Græci cometem appellant: quæ tribus continuis mensibus apparuit: & pluuiæ magnæ, ac frequentia tonitrua, qualia nũquam antea fuere. Sed cæcum est humanum genus: etsi enim futura præuidet, non tamen, vt deceret, sibi cauet. Ferunt autem his frequentibus pluuijs, omnes segetes conculcatas iterum renatas esse: & ad maturam frugem peruenisse, in Cisalpina potissimum.

Lupus foroiulianorum dux.

Cometis apparitio.

Interea

Intereà verò Adeodatus vir religione, & omni comitate præditus, in delinquentes clemens, in pauperes beneficus, in hospites benignus, erga calamitosos misericors, ecclesiam beati Petri via Portuensi iuxta pontem Meruli tum instaurauit, ac dedicauit. Auxit & monasterium sancti Erasmi in Cælio monte ædificijs, & fundis, vbi ipse monasticam vitam duxerat. Supplicationes quoq; frequentes habuit ad abolenda prodigia, quæ diximus tum apparuisse. Demum verò peractis pontificatus sui annis iiij. mensibus ij. diebus v. vir sanctissimus moritur: & ab omnibus fletus ad basilicam Petri sepelitur, sexto calendas Iulij. Vacat tum sedes mensibus quattuor, diebus viginti.

DONVS I.

Onus patria Romanus, patre Mauritio, Eo tempore pontificatum inijt, quo Grimoaldus Longobardorum rex moritur ix. die post phlebotomiā in brachio factam, dum arcu in columbam sagittam acriter intendit, quod fieri non sine magna neruorum, & venarum contentione solet, vnde sanguis sine vlla intermissione prodijt. Fuere in hoc rege multæ præclaræ corporis, & animi dotes. Tantum enim prudentia, & consilio valuit, non solùm in rebus externis, verùm etiam in domesticis, vt quædam capitula ac quidem vtilia, Rhotaris regis edicto addiderit, quæ posteà legis formam accepêre. Fuit præterea mediocris staturæ, corpore validus, capite caluo, promissa barba, nec animo minus in rebus agendis, quàm corpore promptus. Sepultus est autem Papiæ in basilica beati Ambrosij, quam ipse sua impensa ædificauerat Pertharis autem Arithperti regis filius, quem pulsum à Grimoaldo diximus, dum exul ex Gallia in Britanniam traijceret, incerta voce admonetur, vt mortuo Grimoaldo regnum paternum repetat: qua quidem voce permotus, licet incertus haberetur auctor, in Italiam rediens tertio mense post Grimoaldi mortem, regno paterno sine contentione potitus est. Eodem fermè tempore Dagobertus Francorum rex, vir callidi, & astuti ingenij, nec consilio minus, quàm manu promptus moritur, cuius animam è manibus dæmonum Lypaream insulam propè attingentium, liberatā ferunt Dionysij, ac Mauritij martyris, ac etiam Martini confessoris auxilio, quos semper, dum vixit, vt patronos coluit, & templis honoratiores reddidit.

80 Pont. Grimoaldus Longobard.

Donus autem pontifex honori, & cultui diuino consulens, vestibulum beati Petri (quod paradisum vocant) quadriporticum marmoribus strauit, sublatis (vt arbitror) ex illa pyramide, quæ in vaticano est è regione molis Hadrianæ. Instaurauit præterea, & restitutas dedicauit ecclesiam apostolorum via Ostiensi & ecclesiam beatæ Euphemiæ via Appia sitam. Clerum quoq; diuersis ordinibus distinxit, & honoribus auxit. Monachos verò quosdam Syros cum Nestorianis sentientes, in monasterio Boethiano deprehensos & castigatos, in varia monasteria diuisit: Boethianumq; Romanis incolendum tradidit. Præterea autem tantum doctrina, & sanctitate vitæ emicuit, vt Rauennatem ecclesiam à Romana iam pridem segregatam, & ob eam rem Allocephalim appellatam, sedi apostolicæ obtemperantem reddiderit, Theodoro eiusdē ecclesię pręside in hanc opinionem descendente. Sunt etiam qui scribant huius temporibus & Proiectum episcopum in agro Cameracensi ob fidem Christi martyrij pœnam, & gloriam subijsse: & Mezelindim feminam incomparabilis pudicitiæ tum habitam, quæ ab Ardenia amatore petita, et varijs cruciatibus affecta, etiam pro persecutore ob crimen, Dei nutu obcæcato, ita orauit, vt eius precibus homini scelesto, & intemperanti lux tandem sit reddita. At Donus pontificatus sui anno v. dies x. moritur, ac sepelitur ad basilicam Petri apostoli iiij. idus Aprilis, cuius in morte episcopatus vacat mensibus ij. diebus sexdecim.

Allocephalus ecclesia.

ANNOTAT.

In antiquo musiuo, quod est Romæ in ecclesia sanctæ Martinæ, hic pontifex Domino, non Donus, siue Domnus appellatur: sic in antiquis codicibus Cuno, non Conon alius, qui paulo post pontifex fuit, uocatur.

AGATHO I.

81. Pont.

Gatho natione Siculus, patre Romano, anno Domini DCCII. ex monacho pontifex creatur, vir certè tantæ sanctitatis, vt leprosum obuium factum osculo suo statim liberauerit. Tantæ prætereà mansuetudinis, & humanitatis fuit, vt neminem à se vnquam tristem dimiserit. Nactus itaque imperatorem moribus suis haudquaquam dissimilem Monothelitarum causa concilium habere constituit. Expectauit itaq; donec Constantinus à bello in patriam rediret, qui Sarracenos à se victos, imperio Romano vectigales reddidit. At verò cum Bulgari ex Scythia venientes, Thraciam tum inuasissent, eorumq; impetum retardare imperator conaretur, ab hostibus Pannoniam inter, & Mœsiam ingenti clade superatur. Hanc ob rem pacem non æquis conditionibus inire necesse fuit. Pannonia siquidem, & Mœsia his ad incolendum concessa est, non sine magno reipublicæ Christianæ emolumento, & commodo. Hi enim tanquam propugnatores nostri, bellum iam septingentis & septuaginta annis contra Turcas Christiani nominis hostes, assiduè gerunt. Pace itaq; hac ratione parta, Agatho pontifex statim legatos Constantinopolim mittit, Ioannem Portuensem episcopum, & Ioannem Romanæ ecclesiæ diaconum. Hos perbenignè susceptos, mira caritate Constantinus adhortatus est, vt omissis cauillationibus, & sophisticis altercationibus ex æquo, & bono, omni controuersia sublata, duas ecclesias vnam tandem facerent. Aderant in ea synodo ducenti, & octogintanouem episcopi. Delati in medium sunt imperatoris iussuè bibliotheca Constantinopolitana libri, vnde antiquorum patrum sententiæ, & decreta perlegerentur. Inuertebant veras maiorum sententias Georgius patriarcha Constantinopolitanus, & Macarius Antiochenus, vnam tantum voluntatem, & operationem in Christo esse dijudicantes. Verùm cum orthodoxi rationibus, & auctoritatibus instarent, ac Georgium in veram sententiam deduxissent, Macarium pertinacem anathematizant, eiusq; sectatores: & Theophanem abbatem vera sentientem, in locum Macarij Antiochenum episcopum creant. Hac autem re ex sententia feliciter gesta, vt Deo gratiæ agerentur, quòd vtranq; ecclesiam vnā fecisset, sententia, & animis, Ioannes episcopus Portuēsis octaua Paschæ coram principe, ac patriarcha, coramq; populo Constantinopolitano in basilica sanctæ Sophiæ missam latinè celebrat, approbantibus omnibus, qui tum aderant, verum esse, ac sanctum illum sacrificandi morem: & qui aliter sentiunt, à recto, & honesto discedere. Hæc est autem sexta vniuersalis synodus ducentorum, & octogintanouem episcoporum Constantinopoli habita, quà Cyrilli, Athanasij, Basilij, Gregorij, Dionisij, Hilarij, Ambrosij, Augustini, Hieronymi, sententia conclusum est, duas naturas, & operationes in Christo esse, explosaq; illorum pertinacia, qui vnicam esse in domino voluntatem dicerent, vnde Monothelitæ vocati sunt. Prima enim synodus trecentorum & xviij. patrum (vt anteà diximus) Nicææ habita est, pontifice Iulio, * ac Constantino principe contra Arrium, qui diuersas in trinitate substantias ponebat. Secunda Constantinopoli centum, & quinquaginta patrum, Gratiani principis, & Damasi papæ temporibus contra Macedonium, & Eudoxum, negantes Deum esse spiritum sanctum. Tertia in Epheso ducentorum patrum, Theodosio iuniore principe, & pontifice Cælestino contra Nestorium Constantinopolitanum episcopum, qui virginem non Dei, sed hominis tantum genitricem appellauit: quiq; aliam personam carnis, aliam faceret diuinitatis.

Constantinus Sarracenis deuictis Romā redit.

Sexta synodus.

Prima synodus Nicææ. aliàs Siluestro.

Secunda.

Tertia.

tatis: & seiunctim alterum esse filium Dei, alterum hominis prędicaret. Quarta Chalcedonæ, quæ vrbs è regione Byzantij est, sexcetorum & triginta patrum, Leone pontifice, & Martiano principe, contra Euthycem Constantinopolitanũ abbatem: qui asserere non dubitabat Christum post humanam assumptionem, non ex duabus naturis consistere, sed sola diuina contentum esse. Quinta Constantinopoli contra Theodorum & hæreticos omnes, qui Mariam virginem solum hominem peperisse dicebant, non Deum, & hominem: qua in synodo constitutum est, vt beata virgo theotocos diceretur, quia verũ Deum & hominem pepererat. De sexta synodo satis superius diximus, in qua etiam plurimùm valuere litteræ Damiani episcopi Ticinensis, Mansueti archiepiscopi Mediolanensis nomine missæ, quibus hæc potissimum inerant: Hæc est vera Dei, & hominis fides, vt duæ credantur in Deo voluntates, duæ operationes. Ego (inquit) quantum ad diuinitatem, & pater vnum sumus: quantum verò ad humanitatem pertinet, pater maior me est. Præterea verò secundum humanitatem eum in naui dormientem cernis, si diuinitatem inspicis, ventis, et mari imperat. Agatho verò, cuius tempore post lunæ, ac solis eclipsim peste, ac grauissima quidem laboratum est, pontificatus sui anno secundo, mense sexto, die quintodecimo moritur, ac sepelitũr ad sanctum Petrum quarto idus Ianuarij, cuius morte annum vnum, menses quinq; sedes tum vacat.

Quarta.

Quinta.

LEO II.

LEo secundus, natione Siculus, patre Paulo, vir doctissimus fuit Latinè, ac Græcè, vt eius scripta indicant. Præterea verò adeò musices peritus est habitus, vt psalmodiam composuerit, hymnosq; ad meliorem concentum redegerit, artem exercitatione confirmans. Idem quoq; instituit, vt in celebratione pax populo daretur. Sextam verò Synodum (de qua in Agathone diximus) ita suscepit, vt eosdem anathematizauerit, quos sancta synodus præsente Cõstantino damnauerat. Contudit etiam superbiam præsulum Rauennatum, quod Agatho inchoauerat. Instituit enim, ne electio cleri Rauennatis valeret, nisi eadem Romanæ sedis auctoritate confirmata fuisset. Anteà verò Exarchorum potentia freti, diuina atque humana omnia pro arbitrio animi miscebant, nemini obtemperantes, quasi Romanis pontificibus pares. Leonis quoque institutum est, ac quidem sanctum (quod utinam hodie obseruaretur) ne ad archiepiscopatum assumptus, pro vsu pallij, aliorumúe officiorum quicquam ecclesiæ persolueret, cum ex largitione multa quotidie mala orirentur.

82. Pont.

Pallij usum archiepiscopi, tempore Leonis non emebant.

Agebantur hæc à Leone, cum Rhomoaldus dux Beneuentanus comparato magno exercitu, Tarentum, Brundusium, ac totam Apuliam occupat, eiusq; vxor Theodata mulier pientissima, ex his manubijs non longè à Beneuento Basilicam in honorem beati Petri ædificat, addito sacrarum virginum cœnobio. Moritur deinde Rhomoaldus, cui Grimoaldus filius, sine stirpe virili succedens Gisulpho fratri ducatum reliquit.

Gisulph.

At Leo, in quo præter doctrinam, & eloquentiam singularis religio, mira pietas, & clementia fuit, quiq; omnes verbis, & exemplo ad iustitiam, & fortitudinem, humanitatem, benignitatem adhortabatur, pontificatus sui mense decimo moritur, sepeliturq; collacrymantibus omnibus tanquam publico parente orbatis, ad basilicam Petri quarto calendas Iulij. Post eius mortem mensibus vndecim, diebus vno & viginti episcopatus vacat. Breuis fuit huius sanctissimi viri pontificatus, sed gloria tanta, vt diutius vixisse appareat, cùm eius nomen omnium laudibus meritò celebretur.

BENEDICTVS II.

83. Pont.

Benedictus iunior, patria Romanus, patre Ioanne, ab ineunte ætate Christo militans, diuinæ scripturæ ita operam dedit, vt doctrina, & exercitatione in rebus diuinis singularis tum haberetur. Addo eius humanitatẽ, pietatẽ, gratiã in omnes, maximè verò erga pauperes, quibus virtutibus hominum corda ita sibi deuinxit, vt tum vnus haberetur, qui omnium suffragijs in locum demortui Leonis meritò subrogaretur. Ad hunc autem Cõstantinus imperator hominis sanctitate permotus, sanctionem misit, vt deinceps quem clerus, populus, exercitusq; Romanus in pontificem delegisset, eundem statim verũ Christi vicarium esse omnes crederent: nulla aut Constantinopolitani principis, aut Italiæ Exarchi expectata auctoritate, vt anteà fieri consueuerat. Id enim ratum erat in creando pontifice, quod princeps confirmasset, vel qui eius vices in Italia gerebat.

Constantini sanctio de põtifice

Pertharis verò Longobardorum rex, religionem Benedicti, & pietatem imitatus, monasterium Papiæ in honorẽ sanctæ Agathæ ædificat. Eius autem vxor Rhodelinda viri exemplo permota, extra mœnia Ticinensium basilicam beatæ virgini extruit, quæ ad perticas dicitur.

Hoc autem fecère æmulatione moti, quòd intellexerant Benedictum pontificẽ Romæ beati Petri apostoli, Laurentij martyris in Lucina, beati Valentini via Flaminia, virginis genitricis ad martyres tẽpla magnis sumptibus restituisse: eademque ophitico, & porphyretico lapide, incrustatione parietũ, opere tectorio & vermiculato, argenteis atque aureis vasis, vestibus inauratis, & holosericis exornasse.

Erat & Perthari in animo maiora tẽpla extruere, sed eum retraxit Alalchis Longobardus Tridentinus dux, qui elatus victoria, quòd Bauaros ingẽti clade superasset, in regem suum arma mouet. Verùm Pertharis comparato exercitu hominem primo impetu fundit, ac fugat, clausum Tridenti aliquandiu obsidet: quo quidem noctu fuga inde abeunte, Tridento potitur. Tanta prætereà Pertharis regis clementia fuit, vt & hominem ad se redeuntẽ in gratiam reciperet, & eum Brixianorum ducem crearerit.

Sunt qui scribant Benedicti temporibus, stellã iuxta Vergilias per aliquot dies, & noctes apparuisse sereno cælo inter natalem domini, & Epiphaniam. Stellam ipsam apparuisse non negauerim, & quidem crinitam, atq; aliquid portendentem. Sed de ortu Vergiliarũ non cohæret, nisi id quoq; prodigiosè factum arbitremur. Aequinoctio enim verno oriuntur Vergiliæ, cum Sol Arietis signum ingreditur: quod fieri consueuit nono calendas Aprilis, occidereq; incipiunt æquinoctio autumnali. Quod autem ex Vesuuio monte Campaniæ tantus ignis tum eruperit, vt loca circunquaque posita exusta sint, minus mirum videtur, cùm Plinius ille, qui naturalem historiam scripsit, ex classe, cui tum iussu Traiani præerat, ad visendum spectaculum profectus, consumptus incendio dicatur. Vtcunq; sit, constat tamen non ita multò pòst, cædes, rapinas, incendia, mortes principũ subsecutas esse, maximè verò Benedicti põtificis, qui vt æquè omnibus in vita carus fuit, ita post mortem ab omnibus vt sanctus, & bene de humano genere meritus celebratur. Moritur autem põtificatus sui mense decimo, die duodecimo, sepeliturq; apud beatum Petrum Idibus Maij. Eius autem in morte sedes vacat mensibus duobus, diebus quindecim.

IOANNES V.

84. Pont.

Iustinianus secundus filius Constantini imperatoris.

Ioannes quintus, natione Syrus, patria Antiochenus, patre Cyriaco, pontifex creatur fermè tempore, quo imperator Constantinus decimo septimo imperij sui anno moritur filio Iustiniano secundo in imperio relicto.

Qua quidem tempeſtate Sarraceni Libyam, & Africam inuaſere, omniaq; mari expoſita haud magno negocio occuparunt. Verùm Iuſtinianus confirmato aliqua ex parte imperio, comparatoq; ſatis magno exercitu in Sarracenos mouens, eorum duci Abimelech (quem Admiratum vocant) tantum terroris incuſsit, vt vltro pacem petierit, atq; Africam reſtituerit. Sunt qui ſcribant pacem in decennium his conceſſam, hac conditione tamen, vt mille nummos aureos, ſeruum vnum ex gente ſua equo inſidentem Romano imperatori ſingulis diebus penderent.

Ioannes itaq; vir ſingularis religionis, & manſuetudinis, vno omnium conſenſu pontifex creatus in eccleſia Saluatoris, quæ Conſtantiniana appellatur ad Lateranum, ea ratione, qua Leo ſecundus conſecratur à tribus epiſcopis, Oſtienſi, Portuenſi & Veliterno: quem quidem morem poſteri deinceps tenuêre. Huius pontificatum celebrem eius fecère, & Felix Flauiani patruus, vir tantæ integritatis & doctrinæ, vt Condiperthus Arithperti filius Longobardorum rex, ei baculum argento, & auro inſignitum virtutis gratia dono dederit: & Ioannes Bergomatum epiſcopus, cui ob ſanctitatem, & doctrinam reges etiam, & principes honoris gratia aſſurgere conſueuerant. Ioannes autem, & anteà, & in pontificatu valetudinarius, cũ libellum de pallij dignitate compoſuiſſet, pontificatus ſui anno primo moritur, ſepeliturq; ad ſanctum Petrum iiij. nonas Auguſti. Eius in morte ſedes vacat menſibus duobus, diebus xix.

CONON I.

Onon Thracia oriundus, in Sicilia educatus, inde Romanæ eccleſiæ militans, ex presbytero pontifex creatur. Nam dum Romani Petrum archiepiſcopum, exercitus verò Theodorum presbyterum in Ioannis demortui locum ſufficere conarentur, tandem poſt longam altercationem in hanc ſententiam venêre omnes nutu diuino impulſi, vt Cononem eligerent, virum certè tanto principatu dignum, ſi animi dotes, ſi corporis inſpicimus. Erat enim moribus, litteratura, pietate, religione, dignitatis ſpecie inſignis, quem nõnulli angelicum ob venerandam caniciem, & dignitatem formæ appellarunt: animi ſimplicis & integri, modeſtiæ & iuſtitiæ ſingularis, conſtantiæ & prudentiæ pluſquam humanæ ſemper eſt habitus. Hanc ob rem è veſtigio omnes, ad quos pertinebat, eum confirmarunt cum maxima acclamatione laudum ſuarum. Idem fecit Theodorus Exarchus Rauennas, cui quidem in magiſtratu mortuo, non ita multò pòſt Ioannes Platina in Exarchatu ſucceſsit: hunc ego crediderim dediſſe nomẽ meo natali ſolo, quod Platina appellatur, in agro Cremonenſi poſitum. Nam cũ inter Exarchos, & Longobardorum, reges frequentia bella committerentur, haud diſſonum vero fit, cum ille locus propè medius inter Rauennam, & Papiam ſit, quarum altera Longobardorum altera Exarchi ſedes haberentur, ibidem aliquando vel pugnatum eſſe, vel caſtra habita: quibus ex rebus locis ipſis plerunq; nomina indita legimus: vt in eodem agro Vitellianam, oppidum à Vitellianis caſtris, & vicum Bebrignanum non longè à Bebriaco Othonis clade inſignem videmus. Ad Cononem redeo, qui poſt initum pontificatum ſtatim in valetudinem incidit: vnde Paſchalis * archipresbyter, ac theſauri pontificij diſpenſator regnandi cupidus, Ioannem Exarchũ pecunia ſollicitat, vt eius ſuffragijs poſt mortem Cononis pontificatus ſibi decernatur. Accepit pecuniam Exarchus: quãquam nihil eorum, quæ promiſerat, deinceps præſtiterit. Non erat certè alio præmio quàm fruſtratione dignus, homo auarus, & imperandi cupidus, qui theſaurum eccleſiæ, quem mandato Cononis, tum eleemoſynas pauperum, tum in reſtitutionem templorum erogare debuerat, in largitionem effuderit: quo nihil poteſt eſſe in viro præſertim eccleſiaſtico, deteſtabilius. Hoc non feciſſet Gubertus epiſcopus Britannus, vir ea tem-

85. Pont.

Platina in agro Cremon.

Aliàs archidiaconus.

Paſchalis pecunia ſollicitat pro pontificatu.

pestate doctrina,& integritate vitæ insignis:nō Leodegarius martyr episcopus Augustodunensis,qui Theodorici Francorū regis iussu interfectus est,quòd eum persæpe tyrannidis arguerit. Non Audocnus Rhotomagensis archiepiscopus,doctrina,& sanctitate nulli secundus. Hi enim non in ambitione & auaritia, sed in Deo, & doctrina spem omnem suam collocarunt: vnde posteà condignam,cum apud Deum,tum apud homines accepêre mercedem felicitatis æternæ,ac gloriæ. Moritur autem Conon pontificatus sui mense vndecimo,die tertio, sepeliturq; ad sanctum Petrum vndecimo calendas Octobris. Vacat tum sedes mensibus duobus, diebus tribus viginti.

SERGIVS I.

86.Pont.

SErgius natione Syrus,patria Antiochenus,patre Tiberio, Adeodati pontificis tempore Romam veniens,in clerum Romanum asciscitur. Deinde verò ob eius doctrinam,& diligentiam circa mysteria,ac rem diuinā, per ordines conscendens,sanctæ Susannæ ad duas domos presbyter cū titulo eius loci creatur. Frequentare tum magis atq; magis cœmeteria cœpit,eisdemq; in locis solennia celebrare,qua ex re tātum sibi nominis comparauit, vt defuncto Conone,in eius locum suffectus sit,non sine altercatione tamen. Populus enim Romanus bifariam diuisus,hinc Theodorum, hinc Paschalem archidiaconum petebat. Irruperat iam Theodorus cum factione sua interiorem partem episcopatus Lateranēsis:exteriora verò Paschalis occupauerat ab oratorio sancti Siluestri vsq; ad basilicam domus Iuliæ,quæ campo imminet. Verum cùm ibi tanta altercatio,& rixa esset,vt de pugna non ambigeretur,cum alter alteri cessurus non videretur,nisi vi,& armis pulsus,principes ciuitatis,cleri,militiæq; Romanæ, vnū in locum secedentes,quid maxime fieri oporteret ad tollendam seditionem, cōsultant. Tandem verò re ipsa discussa,cum neutri eorum qui ob ambitionem tantos motus concitauerant,demandandum pontificatum cēserent,Dei nutu nemine aduersante,Sergium pontificem deligunt:eundemq; è media turba humeris tollētes, primò in oraculum Cæsarij martyris,mox in Lateranensem episcopatum detulerunt,refractis vi foribus,repulsisq; his,qui locum occupauerant. At verò Theodorus cognito omnium consensu,Sergium pontificem salutat,& osculatur. Idem fecit Paschalis alter competitor,licet inuitus, cogente multitudine, quæ armis circunstrepebat. Hic tamen clanculum Ioannem Platinam Exarchum Rauennatem litteris,nuncijs,& pollicitationibus adeò concitauit,vt quæ anteà pollicitus erat, largitione corruptus tandem præstaret,vt idem Ioannes Romam confestim veniret, nullis præmissis nuntijs,quò neglīgentes,& incautos opprimeret. Verùm vbi intellexit Sergium omnium consensu pontificem declaratum,instaretq;,vt quę Paschalis pollicitus erat,sibi præstarentur,aduersante Sergio quòd tātam largitionē improbaret,donaria quædam ex basilica sustulit. Verùm Paschalis tanti mali causa,magices accusatus,& conuictus,vt sortilegus archidiaconatu priuatur : in monasteriumq; pœnitētiæ causa retruditur:vbi quinquennio post eadem semper pertinacia vsus,moritur. Intereà verò Iustinianus cū in Deum,in homines, mira incōstantia vsus,& Sarracenos,& Bulgaros præter fœdera pacis initæ adoritur, à quibus certè plus incommodi accepit,quàm intulit:& Constantinopolim rediens, à ciuibus omnibus odio habitus,quod sæuitiam præfecti vrbis non compescuisset, synodum habuit, in qua nonnulla approbata sunt, orthodoxæ fidei nequaquam congruentia. Eadem quoque Sergij apocrisarius,qui tum Constantinopoli erat, subscriptione sua stolidè nimium confirmauit. Verùm cùm posteà Romam delata à Sergio exploderentur, qui non vnam, sed duas in Christo naturas tenebat, ac virginem θεοτόκον fuisse, ita percitus Iustinianus, Zachariam prothospatharium (quem

Populi diuisio ob electionem.

(quem nos principem militiæ dicere possumus) Romam misit, qui Sergium ad se vinctum traheret: quod vbi sensere milites Exarchatus Italici, raptis properè armis, non solum pontificem à tanta iniuria tutati sunt, verùmetiam parum affuit, quin Zachariam occiderent: quem pontifex ad se confugientem, in cubiculo suo aliquandiu conseruatum, clanculum ad imperatorem remisit.

Agebantur hæc Romæ cum Leontius annuente Callinico patriarcha, plebe Cōstantinopolitana ad arma excitata, refractis om̃ibus custodijs vrbis: vnde multi nexi prodiere, Iustinianum imperio deiecit, ac truncis naribus exulatū in Chersonnesum Ponti mittit. Hęc cùm intellexisset Abimelech Sarracenorū admiratus, Africam statim inuadit seditionibus Constantinopolitanorū fretus, eò properè & Leontius copias suas mittit, quæ barbarorum impetum retardarent. Verùm nō ita multò pòst seditione inter eos orta, Tiberium quendam ciuem Constantinopolitanum imperatorē creant: qui confestim Constantinopolim cum exercitu adnauigans, Leontium capit, & eodem affectum supplicio, quo Iustinianum diximus, in carcerem conijcit, maiori ludibrio hominem reseruās. Philippum prætereà Nicephori patricij filium, qui ei in adipiscendo imperio fauerat, in exilium mittit, ꝙ æqualibus suis narrauerat se per quietem vidisse aquilam caput suum alis obtegere, veritus ne imperium adolescenti portenderetur. Dū hæc Constantinopoli agerentur, Pipinus Austriæ gubernator, & dux, occupandi regnum Franciæ fundamenta iecit. Cum enim intellexisset Bertarium quendam ignobilem, cuius opera Theodoricus Franciæ rex plurimum vtebatur, omnibus odio esse, coactis in vnū ingentibus copijs in Galliam traijcit, ac Theodoricum cum Bertario obuium factum, collatis signis fundit, fugatq;. Salutem sibi Bertarius fuga quæsiuit. In regnū verò, Theodoricus sese recipiēs, Pipinum victorem pace sequestra regni gubernatorem & maiorem domus (vt Galli aiunt) efficit. Is autem in Austrasiam rediens, quòd à Germanis, & Sueuis vexari suos intellexerat, superatis hostibus: in Franciā denuo redijt, quod mortuo Theodorico regnum ad Childepertum fratrem eius peruenisse cognouerat, eò perueniens, & à rege perbenignè susceptus, cum filium Grimoaldum domus regiæ gubernatorem instituisset, in Sueuos, & Germanos iterum rebellantes infesto animo redijt.

At verò Sergius pontifex, relegato Iustiniano pace ac quiete vsus, basilicam Petri ablatis ruderibus, renouatisq; tignis, stillicidijs, ac parietibus, in antiquam formam restituit. Frontispicium basilicæ opere vermiculato exornauit, cādelabra atq; alia templi ornamenta ex auro, & argento conficit in eadem basilica, & partē dominicæ crucis inuenit in capsula ænea: & beati Leonis corpus vilius vsq; ad tēpora sua iacens, quàm eius merita requirebant, honestiore, ac celebratiore loco reposuit. Statuas Apostolorum vetustate exoletas renouauit. Multarum prætereà ecclesiarum, quas commemorare longum esset, ornamenta collapsa, vel restituit, vel noua de integro fecit. Constituit prætereà vt in fractione dominici corporis, caneretur, Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis: vt litaniæ quoque à sancto Hadriano quotannis dicerentur per vrbem die annunciationis sanctæ genitricis, ac Simonis, instituit: Rauennatibus autem Damianum, Berflauardum verò Britannis archiepiscopos dedit. Ecclesiam Aquileiensem quintam synodum non omnino approbantem ad sanitatem doctrina, & auctoritate sua tandem perduxit. Sunt qui scribant Lambertum virum sanctissimum, apud Leodium ea tempestate martyrium subijsse, quòd Pipinum reprehenderit, qui vxori pellicem Elpiadem superinduxerat. Hoc autem facinus ipsius Elpiadis fratrem commisisse, qui posteà morbo pediculari consumptus est. Sunt etiam qui scribant, Sergij virtute, & sanctitate Saxones tum primum fidei nostræ characterem sumpsisse. His tot rebus vir sanctissimus insignis, pontificatus sui anno xiij.

Lambertus episcopus.

mense octauo, die iij. & xx. moritur, in basilica Petri collacrymantibus omnibus præ dolore ob amissum pontificem, communem omnium parentem, magno funere sepelitur vj. idus Septembris. Vacat tum sedes mensem vnum, diebus viginti.

IOANNES VI.

87. Pont. Oannes sextus, natione Grecus, eo tempore pontificatũ inijt, quo Theophylactus Exarchus Italiam petens, primò in Siciliam venit. Quod vbi sensere milites Itali, veriti ne quid mali eius aduentus portenderet, quòd superioribus temporibus ferè magis cum pontificibus, quàm cum imperatoribus sensissent, ingressurum vrbem Romam interficere constituerant. Verũ Theophylactus auctoritate Ioannis pontificis defensus, qui sequestrum se inter ducem, & milites fecerat, compositis rebus omnibus Rauennam proficiscitur. Interea verò Gisulphus Beneuentanus dux militum, & Exarchi discordia fretus, Campaniam inuadit, Soram, & Arpinum occupat, villas incendit, rusticos, & pecora abigit: quibus malis permotus pontifex, legatos ad Gisulphum mittit, qui ei mandent vt omissis Campaniæ, & Hernicorum oppidis, in Samnium reuertatur: quòd si secus fecerit, breui sensurum omnipotentis Dei in se iram. His monitis perterritus Gisulphus, oppida, quæ ceperat, restituens, Beneuentum reuertitur. Captiuos autem omnes quoad per ærarium ecclesiæ sibi licuit, Ioãnes redemit ex toto Samnio conquisitos.

At Iustinianus (quem diximus) à Tiberio in Chersonnesum Ponti relegatũ, inde fugiens ad Cacannum Auarum peruenit, à quo primò ita perbenignè susceptus est, vt ei filiam in vxorem spoponderit: verùm posteà pecunia, & muneribus à Tyberio corruptus, hospitem, & generum ei prodere instituerat. Hoc vbi Iustinianus intellexisset, ad Trebellium Bulgarorum regem confugit, à quo etiam non ita multò pòst vi, & armis in imperiũ restituitur. At verò dum hæc in Europa agerentur, Sarraceni occupata Lybia, & Africa, ex Lepta soluentes transmisso Athlantico freto, oẽs Hispanias præter Astures, & Cantabros occupant. Hi enim sicuti vltimi fuère in Hispania, quos Romanum subigeret imperium, vltimi quoque: qui ab eo deficerent: soli postremò, qui Visegothorum à se discuterent iugum: ita nunc demum accepta Christi fide, & religione armis se à perfida Sarracenorũ gente constantissimè tutati sunt. Africa igitur, quæ à Belisario primi Iustiniani duce recuperata, centũ & septuaginta annis Romano paruit imperio, Sarracenis vnà cum Bætica Hispania (quam nunc granata vocant) tum occupata, eorum moribus, & legibus iam septingentis, & quadraginta annis obtemperat, cum maxima Christiani nominis ignominia: etsi Hispani, qui iactare ingenium, & fortitudinem solent, nequeant tantam labem ab Europa propellere. Sunt qui scribant, Bedam, qui eisdem temporibus fuit, hanc calamitatem litteris ad principes Christiani nominis, scriptis lamentatum fuisse, quò bellum in hostes Dei atq; hominum susciperent. Beda enim præter Græcæ, atq; Latinæ linguæ doctrinam, quam non mediocriter tenebat, ob religionem etiam, atq; modestiam, Venerabilis cognomentum adeptus est. Scripsit enim multa in Actus apostolorum, in Lucam. Edidit & librũ de temporibus, & homilias plerasq;, quibus multùm Gallici sacerdotes vtuntur. Strabo quoque, & Haymo viri doctissimi, Bedæ fratres sunt habiti: quorum alter plerasq; homilias eleganti sermone composuit, alter verò genesim commentatus est.

Sarraceni occupata Lybia & Africa Hispanias occupant.

Beda uenerabilis.

Strabo & Haymo Bedæ fratres.

At Ioannes pontifex restituta basilica sancti Andreæ in Vaticano, sarctoq; tecto diui Marci, atque ornato altari principis apostolorum Petri, ductis columnis dextra, læuaq;, moritur pontificatus sui anno iij. mense iij. martyrio vt quidam volunt. Sed à quo martyrium passus sit, non satis constat. Sepultũ ad catæchumbas

S. Seba-

S. Sebastia. via Appia quidam affirmant. Eius ex morte vacat tum sedes mensem vnum, dies vndeuiginti.

IOANNES VII.

Oannes septimus, natione Græcus, patre Platone, 88. Pont.

Eo tempore pontificatum inijt, quo Iustinianus Constantinopolim reuersus, Tiberium, & Leontium, à quo fuerat imperio deiectus, spectante populo interfici iussit. Multos prętereà ex inimicis è medio sustulit vario genere mortis, plerosq; in carcerem coniecit: quorum de numero quotidie aliquem supplicio afficiebat, cum nares emungendo illatæ iniuriæ reminiscebatur. Prætereà verò Callinicum patriarcham Cõstantinopolitanum confossum oculos, Romam exulatum misit: Cyrumq; abbatem, cuius munificentia in Ponto vixerat, in locum Callinici patriarcham sufficit.

Eadem verò stultitia vexatus, qua fuerat ante amissum imperium Sergio pontifice, duos metropolitanos Romam misit, qui Ioannem adhortarẽtur, vt habita synodo, quæ de homusio crederent orientales, eadem vera etiam occidentales affirmarent, præpositis libellis, in quibus ei subscribendum erat. Homines autem re infecta ad imperatorem pontifex remisit, neq; tamẽ (vt par erat) errores malè de Deo opinantium emendauit censuris, & interdictis, quemadmodum constantem pontificem decuisset. Sunt qui scribant (sine auctore tamen) Arithpertum Longobardorum regem religione motum, donasse alpes Cottias beato Petro: & quicquid à Taurinis, & Medullis Genuam vsq;, Ligusticamq; protenditur. Alij autem affirmant donationem ipsam ab Arithperto confirmatam fuisse. Verùm cum de donatione nil certi habeatur, paleamq; pontificij iuris periti appellant, quod sine frumento sit, nihilq; Constantinianæ elegantiæ, ac dignitatis habeat, quomodo de cõfirmatione constabit? Ad Ioannem pontificem redeo, virum certè multæ eloquentiæ, & sanctitatis, qui in basilica Petri oratorium (ita enim appellant locũ orandi) in honorem Dei genitricis extruxit, cuius parietes vermiculato opere intecti, dextera, læuaq; quorundam sanctorum patrum vultus ostendebant. Basilicam prætereà sanctæ Eugeniæ restituit, iampridem vetustate collapsam. Cœmeteria quoque sanctorum martyrũ Marcellini, Marci, Damasiq; pontificis exornauit. Postremò verò multas Basilicas pictura, & statuis sanctorum cultiores reddidit. Has autem qui cernebant, ipsum pontificem intueri videbantur, vnde exemplaria grauitatis, & dignitatis pictores, ac statuarij sumpserant. Moritur autem Ioannes secundo pontificatus sui anno, mense septimo, die xvij, sepeliturq; in basilica Petri ante altare Dei genitricis quod ipse extruxerat, quintodecimo calendas Nouembris. Eius autem in morte tribus mensibus sedes vacat.

SISINNIVS I.

Isinnius, vel (vt alij volunt) Zosimus, natione Syrus, patre Ioanne, xx. tantum diebus in pontificatu vixit, quo quidem tempore ferũt S. Benedicti corpus è monte Casino furto sublatum propter solitudinem loci, & in Galliam translatũ fuisse. Sisinnius autem licet podagra, & chiragra ita laboraret, vt neq; ambulare, neque cibum capere posset, tamen ita vrbis Romæ, & reipub. Christianæ curam gessit, vt nil prætermiserit, & ante pontificatum, & in ipso magistratu, quod bonũ pontificem deceret. Iam enim materiam omnem parabat, qua & mœnia vrbis, & templa vetustate collapsa, in meliorem formam restitueret, celebrationaq; redderet. Verùm subita morte correptus, in basilica Petri sepelitur octauo idus Nouembris. Vacat tum sedes mensem vnum, & dies decem & octo. 89. Pont.

CON-

CONSTANTINVS I.

90.Pont.

Onstantinus natione Syrus, patre Ioanne, eo tempore pōtificatum iniit, quo Romæ triennio fame laboratum est: qua quidem in re ita omnes, tum vel maximè pauperes iuuit, vt Constantinum cælitus missum homines arbitrarētur. Interea verò Iustinianus odio pontificij nominis Mauritium patritij ordinis virum, & Heliam Spatharium in Chersonnesum, vbi exulauerat, cum classe mittit, qui omnes pubertatē supergressos occiderent. Fecēre mādata præfecti clasis, vt rabiem imperatoris explerent. Et ne in homine solam crudelitatem fuisse existimes, tantæ ingratitudinis fuit, vt Trebellium regem, cuius ope, & copijs in imperium restitutus fuerat, cum Thracibus contendentem, de improuiso hostili manu adortus sit: quem certè Trebellius non modò sustinuit, verumetiam cum detrimento repulit. De pristina vita ob calamitates, quas perpessus fuerat Iustinianus, nil immutauerat, prçter hoc tantū, quod sedem apostolicā contrà atq; antea consueuerat, veneratione deinceps obseruauit, tutatusq́; est. Nā cum Felix archiepiscopus Rauennas ordines à Romano pontifice accepisset, cogereturq́; de more formulam obtemperandi scripto, & pecuniam Romā mittere, neq; id præ arrogantia faceret, Iustinianus recognita Theodorum patriciū clasis præfectum statim admonet, vt primo quoq; tempore ex Sicilia in Rauēnates moueat. Is aūt dicto imperatoris obtemperans, & Rauennates prœlio superatos, maximis affecit cladibus, & Felicem cathenis vinctum Constantinopolim misit, quem postèa Iustinianus in Pontum relegauit, orbatum prius luminibus æneo vase concauo, ac quidem candente diu inspecto. Inde enim pyramis ignea exit, quæ facilimè oculorū aciem perstringit, & obcæcat. Nequaquam tamē hanc sæuitiam Cōstantinus probauit: redigere enim hominē ad sanitatē volebat non tantis malis affici.

Iustinianus imperat.

Interea verò cùm hæc à Pontifice, & imperatore agerētur, Arisprandus regnum auitum repetens, auxilio Bauarorū fretus, in Italiam discendēs, collatis signis cum Arithperto dimicat & vincit: regnoque Lōgobardorum potitur, Arithperto ipso dum trepidè nimium aufugit, in rapido flumine submerso. Verùm Arisprādus nō ita multò pòst moriens, Luithprandum filium regni successorem approbantibus omnibus reliquit.

Iustinianus autem videndi Constantini Pontificis admodum studiosus, hominem rogat, vt ad se proficiscatur, prçmissa classe quò tutius nauigaret. Appropinquanti autem vrbi regiæ Constantino Tiberius Iustiniani filius cum regio comitatu, & Cyrus patriarcha cum omni clero honoris causa ad octauum lapidem obuiam prodeunt, eumq́; Camelanto pōtificali amictu indutum, solenni pompa vrbem ingresi, in regiam perduxère. Inde verò Nicomediam proficiscens, quò venturus & imperator Nicæa erat, nō secus quàm Constantinopoli à Nicomediensibus suscipitur. Iustinianus autem non ita multò post vrbem ingressus, non solùm pontificem amplectitur, verumetiam eius pedes venerationis causa exosculatur. Cùm verò sequentib. diebus multa inter se collocuti fuissent, confirmassetq́; Iustinianus pontificū decreta, Constantinus abiens hominem adhortatur, ne in Philippicū in Chersonneso exulantē grauius aliquid decerneret, veritus ne aliquid mali oriretur, quod Philippicū magni animi esse, & consilij virū intellexerat. Verùm Iustinianus consilio pontificis bene monentis nequaquā obtēperans, classem in pōtum mittit eo animo, vt Philippicū interficeret: qui quidē deficiētibus ad se militibus, eadem classe vsus, duodecimo ab vrbe Constantinopoli milliario, cum Iustiniano, & Tiberio dimicans, eos vincit, & interficit, imperioq́; statim omnium cōsensu potitur. Deinde verò Cyro patriarcha in pontū relegato, quòd bene cum pōtifice Romano sentiret, in eius locum Ioannem monachum hæresiarcham sufficit. Cuius quidem dogmata statim Romam misit, mandauitq́; vt omniū consensu, approba-

Cyrus patriarcha. Camelantum.

probarentur. At Constantinus habita synodo, non modò Philippici, & Ioannis monachi opiniones improbat, verumetiam decernit, vt sanctorum patrum imagines, qui sex concilijs ab omnibus probatis interfuerant, in porticu beati Petri depingerentur, cum intellexisset eas à Philippico è parietibus sanctæ Sophię ignominiæ causa abrasas fuisse. Prætereà verò idem pontifex cõstituit, ne imperatoris hæretici nomen publicis scriptis, aut priuatis in ære, argento, plumbóue reciperetur. At Anastasius cognomento Arthemius, sumptis armis Philippicum imperio deiecit, anno primo, & mẽse imperij vj. eumq; captum oculis priuauit. Litteras prætereà ad Constantinum pontificem mittit, quibus se catholicæ fidei, ac sextæ synodi acerrimum defensorem futurum pollicetur. Verùm hic quoq; triennio pòst à militibus spretus, imperio deijcitur, cogiturq; à Theodosio, qui in eius locum suffectus est, sacros ordines recipere, ne ei sacris initiato amplius redire ad imperium liceat. Theodosius autem catholicus imperator statim imagines sanctorum patrũ (vt diximus) à Philippico demolitas, restitui pristino in loco mandauit. Felix verò (quem diximus) in Pontum à Iustiniano relegatum, à pristina hęresi discedens, in patriam reuertitur, ac sedem, vnde pulsus fuerat, repetit. Declaratum est etiam eodem tempore, Ticinensem episcopum Romanæ sedi tantùm, non etiam Mediolanensi archiepiscopo obtemperare debere. Ea enim de re magna, & diuturna inter vtrunq; antistitem contentio fuerat. Sunt qui scribant duos reges Saxonũ hoc eodem tempore Romam voti, & religionis causa venisse, mortuosq; ibidem esse peste vt arbitror. Post hos verò non ita multò pòst moritur Cõstantinus, vij. pontificatus sui anno, die xx. ac in basilica Petri sepelitur iij. idus Februarij. Sedes autem huius in morte mensem vnum & dies xl. tum vacat.

Imagines sanctorum patrum depingi in parietibus.

Imperator hæreticus.

Ticinensis episcopus cui ut obtemperet decretum.

ANNOTAT.

Primus omnium Romanorum pontificum imperatori Græco Philippico, qui Iustiniano iuniore Orthodoxo principe occiso, imperium inuaserat, in os resistere palàm ausus fuit Constantinus papa. Imperator enim in Iconomachiæ hæresim lapsus, sanctas imagines ubiq; tollendas esse etiam Romano pontifici iusserat, quod ille facere constantißimè recusauit. Leoni uerò III. Augusto similia iubenti, Gregorius, qui Constantino succeßit, maiora ausus, Italicum imperium, quod de Longobardis supererat, iure eripuit anno Domini DCCXXIX. Gregorius deinde III. quem secundus moriens successorem reliquit, orientalibus destitutus auxilijs. primus ad Francorum opes longè lateq; patentes confugit, & ab ipsorum duce Carolo Martello, Pipini posteà regis patre auxilia contra Longobardos Romam uexantes implorauit, Quæ res semel incepta cum Longobardici regni excidio finita est. Ex Anastasio S. R. E. bibliothecario, in supradictorum pontifcum uitis, Paulo Diacono lib. 6. cap. 11. & 13. hist, Longobardiæ, Annonio, qui ex Ademaro monacho de rebus gestis Francorum scripsit lib. 4. cap. 57. item annalibus Constantinopolitanis, qui sub Eutropij nomine circunferuntur lib. 21. Quorum auctor fuit Nicephorus patriacha Constantinopolitanus, qui ante annos 70. uixit, eosq; Anastasius bibliothecarius è Græco in Latinum uertit.

GREGORIVS II.

GRegorius secundus patria Romanus, patre Marcello, sub Sergio pontifice sacris initiatus, sacellis, & bibliothecæ præfuit, tantæ fidei & integritatis est habitus. Sumens deinde diaconatus ordinẽ, Constantinopolim cũ Cõstantino põtifice proficiscitur: vbi cũ acriter disceparetur quibusdam de rebus ad fidem pertinentibus, ita acutè respondit, vt omnibus ingenij sui, & doctrinæ admirationem inijceret. tantæ .n. eruditionis, & facundiæ erat, vt facilè conuinceret malè de fide nostra opinantes. Inito autem pontificatu, & mœnia vrbis aliqua ex parte vetustate collapsa instaurat, & trabes basilicæ principis apostolorũ, Laurentijq; martyris extra muros, annositate quassas restituit, resartis tectis ac parietibus, introductisq; de more aquis, cõpaginatis fistulis iamdudũ vetustate, & hominũ incuria vitiatis. Alias quoquè ecclesias restituit, muneribusq; tũ aureis, tum argenteis exornauit: quas quidem enumerare longum esset. Nõ reticebo tamen, restitutũ esse ab eo monasteriũ via Ostiensi positũ, non longè à basilica Pauli,

90. Pont.

Pauli, cuius ruinas adhuc cernimus. Restitutumq; etiam monasterium beati Andreæ, quòd Barbaræ nuncupatur, ibiq; dispositos monachos, qui die, ac noctu laudes Deo canerent. Huius prætereà hæc peculiaris laus est, quòd eius opera Germani ad fidem nostram cōuersi sunt, misso eò Bonifacio monacho, qui eos è tenebris educeret propositæ veritatis luce. Ipsorum autem Germanorum magnam partem Romam venientē, suis manibus vir sanctus baptizauit. Impulit item sua auctoritate Luithprandum, primò quidem recusantem, Arithperti donationem (de qua anteà diximus) confirmare: qui quidem Luithprandus principio regni sui, & Baiouariæ magnam partem occupat, & Rauennam obsidet, ac capit. Eiusdem temporibus Tiberis adeò in immensum creuit, vrbē porta Flaminia influens, vt & in via Lata hominis magnitudinem aqua ferè æquaret, & à ponte Miluio vsq; ad gradus sancti Petri nauigaretur lintribus non paruis. Durauit autem hæc illuuies diebus septem cum maximo ciuium damno, & detrimento, euersis domibus, ac erutis arboribus, satisq;. Luna quoq; eclipsim tum passa, vsq; ad mediam noctem colorem sanguineum præ se tulit. Dedit & signa futuri mali cometes, extensa ad septentrionem cauda. Gregorius autē quò summi Dei iram à ceruicibus Christianorū auerteret, frequentes supplicationes vrbe tota facit. Dum hæc Romæ à pontifice agerentur, nunciatum est Longobardos Beneuentano duce arcem Cumanam insidijs occupasse: qua ex re Gregorius vehementer commotus, Longobardos admonet, vt arcem præter fœdera pacis, fraude occupatā reddant, aliter eos breui indignatione omnipotentis Dei sensuros: cùm hostes sæpius moniti, res repetitas non redderent, Neapolitanos pontifex adhortatur proposito præmio, præmissisq; etiam quibusdam militibus Romanis, vt arcem vi occupent. Hi verò mandata strenuè facientes, Theodoro subdiacono hanc rem curante arcem recipiunt, cæsisq; trecentis his, qui in præsidio erant, ad quingentos viuos capiunt, ac Neapolim perducunt, vbi statim militibus præmia reddita sunt. Pace itaq; foris parta, Gregorius reparandis locis sacris animum adijcit, Basilicam nanq; sanctæ crucis in Hierusalem iampridem destitutā restituit, porticus circunquaq; positas instaurat fornicibus & tectis. Oratorium Susannæ in monte Cælio, à fundamentis extruxit. Domum paternam mortua matre in honorem Agathæ Christi martyris dedicauit, eoq; loci monasterium extruxit, additis suburbanis, & rusticis prædijs ad monachorum vsum & commoditatem.

Germani ad fidem conuersi.

Sarraceni autem discordia Christianorum freti, ex Lepta Africæ in Hispaniam traijcientes, prouinciam om̄em præter Bæticam à suis iam anteà possessam depopulantes, ad Aquitaniam vsq; cum coniugibus, & liberis peruenêre, eam quoq; prouinciam occupaturi. Erat tum Carolus Martellus Pipini ducis filius magni apud omnes in pretio. duos enim filios Pipinus tum habuit, mortuo Grimoaldo, Carolomannum, & Carolum Martellum, qui posteà solus hoc quoq; mortuo regnum Franciæ obtinuit, multis tamen aduersantibus: maximè verò Eudone Aquitaniæ duce, & Chilperico rege, quem Franci quidam post Theodoricum æmulatione moti regem constituerant. Verùm Carolus Martellus transmisso Sequana fluuio, in Aurelianos mouens, vno impetu hostes fundit, fugatq; ac regno Franciæ solus potitur. Rhenum deinde traijciens, Saxones, Alemannos, Sueuos, Bauaros regno suo adijcit. Verùm cum intellexisset Sarracenos ab Eudone in Galliam euocatos, magnis itineribus in hostem proficiscitur: pugnandiq; potestatem facit, & vincit non longè à Turonum finibus. In eo autem prœlio scribūt historici ad trecenta & lx. millia Sarracenorum cecidisse: ex Frācis verò mille tantummodo centum, & quinquaginta desideratos. Sunt tamen, qui scribant, Eudonem tanto periculo motum, postremò cum Carolo sensisse. Hac itaq; ratione Sarraceni beneficio Caroli à ceruicibus Hispanorum, & Gallorum pulsi, rabiem omnem, & indignatio

Martellus.

dignationem ex tanta clade conceptam, in Constantinopolitanos vertêre: vrbem enim terra mariq; triennio obsidét. Verùm cum fame, frigore, peste, bello, postremò magna incommoda paterentur, obsidionem soluentes, ad sua quiq; rediêre. Ex Constantinopolitanis autem ad trecenta millia eadem peste cõsumpta traduntur. In Italia verò Longobardi duce Luithprando, Rauennam diu obsessam, tandẽ capiunt, & diripiunt: inde Ticinum, auferentes quicquid præclarum in vrbe erat, vnde crediderim tum equum illum æneum viro insidente, Papiam aduectum, quẽ accolæ Regis solem vocant. Sed ita fit, in rebus humanis vicissitudo est. Quod eñ Theodoricus, aliiq; reges Gothorum, atq; deinceps Exarchi Rauennates Roma Rauennam detulerant, id posteà in varia loca disiectum est.

Interim verò Romæ à quibusdam seditiosis in pontificem coniuratur, principibus coniurationis Basilio, Iordane cartulario, Ioanne subdiacono cognomento Lurion, Marino spathario, qui ducatui Romano imperatoris nomine tum præerat. Verùm dilata in aliud tempus res est, quòd Marinum imperator reuocauerat. Tentare & Paulum Exarchum coniurati cœpêre, quo quidem duce in tanta re vti volebant. Sed Romanus populus re ipsa tandem patefacta, arma capit, Ioannem & Lurionem interficit, reliquosq; coniuratos dissipat. Basilium monasterio inclu dit: vbi & vitam finiuit. Paulus autem vehementer pontifici infensus, ꝙ ab eo prohiberetur, quò minus noua vectigalia exigeret, clàm, & apertè mandato imperatoris viri sanctissimi mortem quærere, sed Romani & Lõgobardi sumptis armis, quò minus id fieret, prohibuêre. Tum verò Leo tertius imperator, cum apertè inuehi in pontificem non posset, edictum proponit, vt om̃es qui sub imperio Romano essent, sanctorum omnium, martyrum, & angelorum statuas, atq; imagines è templis abraderent, & auferrent, tollendæ (vt ipse dicebat) idololatriæ causa: qui verò secus fecisset, eum se pro hoste publico habiturum. Gregorius autem tantæ impietati non modò non obtemperat, verumetiam omnes catholicos admonet, ne in tantum errorem timore, vel edicto principis vllo modo dilabãtur. Qua cohortatione adeò certè animati sunt Italiæ populi, vt paulum abfuerit, quin sibi alium imperatorem diligerent. Quò minus autem id fieret, auctoritate sua obstare Gregorius annixus est. Rauennæ tamen tanta seditio orta est, cùm alij imperatori, alij pontifici obtemperandum dicerent, vt in ipso tumultu Paulus Exarchus cùm filio occideretur. Mittitur deinde ab imperatore Eutychius eunuchus, qui pollicitationibus, & donis Longobardos à beneuolentia, & societate Romani pontificis separaret. Verùm cùm id frustra quæreretur, rem toties tentatam ad tempus omisit, vnde pontifex tanta molestia liberatus, loca pauperum, & basilicas inuisere cœpit, eaq; restituere, quæ ob vetustatem, & incuriam, ruinam minabantur. Pacem præterea inter regem Longobardorum, & duces Spoletinum, ac Beneuentanũ composuit. Hos enim rex ipse opprimere instituerat, cuius animum adeò pontifex ad mansuetudinem redegit, interposita Saluatoris nostri auctoritate, vt omisso bello, armillas, baltheum, ensem, ac reliqua arma templo principis apostolorũ offerret: cùm exercitu enim vsq; ad Vaticanum peruenerat, pacato tamen agmine, hac de re cum pontifice locuturus. Leo autem imperator phanatico spiritu iterum incitatus, omnibus mandat, vt simulacra, vel lignea, vel ænea, vel marmorea ad se deferant, & delata statim incendit, non deferentes verò capit, & obtruncat. Germanũ patriarcham id potissimùm improbantem, in exilium mittit, in eiusq; locum Anastasium malè sentientem sufficit, quem posteà Gregorius synodo habita priuauit, & ab officio diuino semouit, nisi ad catholicam fidem reuerteretur. Sæpius præterea, vt sanctissimum virum decuit, litteris imperatorem admonuit, vt omissis quorundam improborum erroribus, veram tandem amplecteretur fidem: & abolere sanctorum imagines desineret, quorũ memoria, & exemplari ad virtutem & imi-

Seditio Rauennæ propter imperatorem & põtificem.

Germanus patriarcha in exilium mittitur.

tationem excitarentur homines. Sunt qui ſcribant Bonifacium huius pontificis tempore è Britannia Romam veniſſe, & ex monacho ob eius ſanctitatem epiſcopum factum, ac in Germaniam ad confirmandos prædicatione, & exemplo Germanos in fide miſſum, quod quidē ita egregiè fecit, vt Maguntinus epiſcopus creari meruerit: in Friſiam deinde proficiſcens cum verbum Dei elegantiſsimè prædicaret, ab hoſtibus Chriſtiani nominis occiditur. Ferunt & ſanctū Egidium natione Græcum, exemplo, & miraculis inſignem tum habitum fuiſſe, & Petronacem ciuem Brixianum ex voto baſilicam beati Benedicti propè derelictam, ſua impenſa reſtituiſſe. At Gregorius qui ſuo exemplo omnes ad virtutem, & ſanctitatem incitabat, pontificatus ſui anno ſextodecimo, menſe nono, die vndecimo moritur, ſepeliturq́; ad baſilicā Petri, tertio idus Februarij. eius in morte epiſcopatus tum vacat dies quinq; & xxx. Centum autem & viij. ac xl. epiſcopos toto ſuo pontificatu creaſſe dicitur.

GREGORIVS III.

92. Pont.

Regorius tertius, natione Syrus, patre Ioanne, anno domini ſeptingenteſimo quinquageſimonono omnium conſenſu pontificatum inijt. Fuit autem vir ſingularis doctrinæ, & humanitatis præcipuæ, Græca atq; Latina lingua eruditus, mentem diuinæ ſcripturæ ita callens, vt nemo tum diſertior prædicatione atq; interpretatione rerum occultarum & admirabiliū haberetur. Præterea verò, ne verbo tātum & cohortatione populos mouiſſe arbitreris, omīa, quæ exemplo mouere poſſunt, ita aſsiduè obibat, vt iudicare difficile ſit, promptiórne lingua quàm opere habendus eſſet. Orthodoxæ fidei ita acerrimus defenſor fuit, vt ob eam rē maximorum principū graues ſimultates & inimicitias ſuſceperit, non armis, non potentia, non minis cuiuſpiam è gradu cōſtantiæ ſuæ deiectus. Tātæ poſtremò humanitatis fuit, vt & pauperes mira charitate cōplecterentur, ac eleemoſynis foueret, captiuos redimeret, ære alieno nexos ſolueret, viduas & pupillos, quò minùs à potētibus circunuenirētur, tutaretur adeò, vt ferè omniū parens ac paſtor meritò vocaretur. Hic ſtatim vbi pontificatū inijt, cleri Romani conſenſu Leonem tertium imperatorem Conſtantinopolitanū, imperio ſimul & cōmunione fidelium priuat, q̄ ſanctas imagines è ſacris ædibus abraſiſſet, & ſtatuas demolitus eſſet, quodq́; etiam de homuſio malè ſentiret. Interim verò cū Luithprandus Longobardorum rex cupiditate imperandi motus, vrbem Romam obſideret, captis circunquaq; oppidis omnibus, Gregorius legatos naui, quia terreſtri itinere nō licebat, ad Carolum Franciæ principem ſtatim mittit, qui hominē rogarent, vt primo quoq; tempore laboranti Romæ & eccleſiæ auxilium ferret. Conſueuerant autem pontifices Romani, ſi quid mali ab externo hoſte immineret, auxilia ab imperatore Conſtantinopolitano petere. Quod facere Gregorius ſubſtitit, cum ob eaſdē cauſas, quas paulò antè cōmemoraui, tum vel maximè quòd vrbem regiam ægrè Leo à Sarracenis tutaretur, nedum alios defenderet. His itaq; rationibus accidit, vt tunc primū tutela eccleſiæ ab imperatoribus Conſtantinopolitanis ad alios tranſlata ſit. Carolus autem rogatu Gregorij patrocinium eccleſiæ ſuſcipiens, Luithprandum regem amicum & compatrem rogat, vrbémne obſideat, ac pontificémne vexet, hac re nil ſibi fieri moleſtius quicquam aut grauius poſſe. Obtemperat Carolo Luithprandus, atq; vrbem obſidione ſoluit.

Leo tertius imperator à Gregorio & imperio & communione fidelium priuatur.

Nam inito iam antea inter ſe fœdere, Carolus Pipinum filium in Ciſalpinam Galliam ad Luithprandum miſerat, vt ei capillum de more ſacrorum ſuccederet, vnde compatres more Chriſtiano inuicem facti ſunt, quod eſt quoddam affinitatis vinculum. Remiſerat puerum ad parentes Luithprādus multis ac maximis donatum muneribus. At Carolus pacatis Italiæ rebus, in Burgundiones verſus, eos vi capit, & prę modeſtia ſocios appellat, Friſones idololatras opprimit: Lugdunum,

Arelate,

Arelate, Maſsiliam de Veſogothis occupat, qui Athimum Sarracenorum regem in auxilium vocant. Is itaq; cum magno exercitu Rhodanum traijciens, Auinionē vi capit, opportunitate loci pro arce vſurus. At Carolus re cognita eo propere cū exercitu mouit, & Auinionē recuperat, interfectis Sarracenis omnibus, qui in prę ſidio erāt. Inde Narbonam proficiſcitur, quò aufugiſſe Athimum cognouerat. Ab obſidione Narbonæ diſcedens quòd Amoreum alterum ex Sarracenis Hiſpaniæ regem, venire in auxilium Athimi cum magno exercitu intellexerat, haud procul inde in vallem Corbariam deſcendit: vbi inerat planities ad dimicandū aptiſsima. Amoreus aūt arbitratus Carolum deſperatione rerum in fugam verſum, in vallem ingreditur, ſtatimq; pugnandi copiam facit. Non detrectat certamen Carolus, licet hoſtium numerus propè infinitus eſſet. Tandē verò vbi acriter aliquādo vtrinque pugnatum eſſet, cadente autem in primis aciebus Amoreo, funduntur hoſtes fuganturq;: quorum pars magna in proximis paludibus & ſtagnis quò confugerant, oppreſſa eſt. Athimus verò fortè fortuna nauigium nactus, inde in Hiſpaniam vlteriorē fugiens, omnes inſulas, quas adijt, deſperatione rerum ferro ac flamma vaſtat. Eodē fermè tempore beati Auguſtini corpus, quod antea ducentis & quinquaginta annis ab Hippone in Sardiniam tranſlatum fuerat, cum Vandali prædabundi Africam vaſtarent, diligentia Luithprandi ex inſula ipſa Papiam delatum eſt, & egregio in loco reconditum. At Sarraceni his cladibus domiti, intra Pyteneum ſe deinceps continent, vnde Veſogothi omnes qui citeriorem Hiſpaniam & partē Galliæ occupauerant, auxilio carentes, in poteſtatem Caroli deuenêre, atq; ita Gothi, qui trecentis propè annis imperauerant, funditus deleti ſunt pręter paucos, quos Barchinonenſes ab interitu liberarunt. Sunt qui ſcribant Luithprandū copias auxiliares in tanto bello Carolo miſiſſe, atq; ita rebus bene geſtis ſuos oēs onuſtos præda domum redijſſe.

Auguſtini corpus Papiam delatum eſt.

Interim verò Gregorius pontifex nequaquam ocio & pace abutens, ad exornandas eccleſias animum adijcit. Nam & altare beati Petri ſex columnis onychinis auguſtius reddidit, dextra ac lęua poſitis ad Philopareas vetuſtate ferè comminutas. Stabant in his columnis trabes argēto delibutæ. In trabibus verò æquis ſpatijs Saluatoris & apoſtolorum ſimulacra diſtinxit. Struxit & oratorium in eadem baſilica, in quo de reliquijs ferè ſanctorum omniū recondidit, celebrariq; eo loci quotidie mādauit, atq; in canone celebritatis hæc verba addidit, marmoribus circunquaque poſitis inſculpta. Quorū ſolennitas in conſpectu tuæ maieſtatis celebratur domine Deus noſter toto in orbe terrarum, & cætera. Quibus verbis nunc ſacerdotes in ſecretis non vtuntur. Prætereà verò huic baſilicæ multa argentea vaſa donauit, eius quoq; iuſſu & impenſa aurea Dei genitricis imago Saluatorē amplectens, extructa eſt, & in baſilica ſanctæ Mariæ ad Præſepe collocata. Reſtituit etiam tectum ſancti Chryſogoni, eoq; in loco monachos collocauit, qui rem ſacrā quotidie celebrarent. His addidit & fundos vnde viuerent. Monaſteria quoque multa partim reſtituit, partim verò à fundamentis extruxit, addita regula, qua monachi integrè & ſanctè viuerent. Inſtaurauit & mœnia vrbis, magna ex parte vetuſtate collapſa. Idem etiam Cētum cellis fecit iam propè deſertis propter collapſa mœnia. Inſtituit prætereà, vt ferè ſine interuallo & à presbyteris hebdomadarijs & à monachis in eccleſia ſancti Petri diuina officia celebrarentur: vnde apparet & monachorum & presbyterorum ſecularium domicilia multis in locis contigua fuiſſe, qui æmulatione moti, Deo quamdiligentiſsimè ſeruiebant. Gregorius verò bene de Deo & hominibus meritus, anno pontificatus ſui decimo, menſe octauo, die quarto & vigeſimo moritur, ac in baſilica Petri ſepelitur quarto calendas Decembris, collacrymantibus omnibus tanquam communi parente orbatis. Sedes autem dies octo tantummodo tum vacat.

ZACHARIAS I.

93.Pont. Acharias natione Græcus, ex patre Polycronio, inter optimos pontifi ces annumeratur. Fuit enim vir mitißimi ingenij, miræ ſuauitatis & gra tiæ, omni virtute præditus, cleri ac populi Romani amator: ad iram tar dus, ad miſericordiam & clementiam promptißimus, nulli malum pr malo reddens, ſed ad imitationẽ Saluatoris malum in bono vincens: & adeo q dem, vt quos habuerit æmulos & inimicos, & eoſdem poſteà inito pontificatu h noribus & præmijs affecerit. Cum autem initio pontificatus ſui ardentem bel Italiam offendiſſet, legatos de pace componenda ſtatim ad Luithprandum L gobardorum regem miſit, perſequentem bello Transmundum Spoletinum cem. Verùm cum à legatis ea de re nil fieret, ipſe comitante clero Romano in Sal nos proficiſcitur. Ferunt autem octauo milliario à Narnia regem pontifici hono ris cauſa obuiam factum, ex equo deſcendiſſe, ac pedibus virum ſanctißimum vrbem comitatum fuiſſe. Qui ſequenti die inter Miſſarum ſolennia orationem pu blicè habuit, & quidem elegantem, qua oſtendit, quid maximè regem Chriſti deceret, ſiue pacem, ſeu bella gerat. Hac oratione ita permotum regem ferunt, ſtatim arbitrium omne componendæ pacis ei commiſerit. Iam verò Transmun ducatu Spoletino rex priuauerat, in eiusq; locum Agrandum nepotem ſuum ſuf fecerat. Accipitur tamen in gratiam Transmundus rogatu pontificis: & ex duce clericatum aſſumitur. Reddũtur item Romanis oppida ſua ex Sabinis capta: red ditur Narnia & Ancona ex Picentibus: & quicquid à Longobardis triginta iã a nis in Etruria occupatum fuerat. Redduntur & captiui omnes eo bello capti. M ra etiam humanitate pontifex vſus eſt: adhibito enim rege in conuiuium, nul genus comitatis & gratiæ prætermiſit. Inde verò rex pacato agmine abiens non ita multò pòſt moritur, anno regni ſui trigeſimo ſecundo.

Fuit autem vir tanto regno dignus: quippe qui ſapientia, prudentia, conſili plurimum valebat, ac ita manu promptus erat, vt nemo veteranus eo pugnacior haberetur. Iuſtitia autem & clementia ita inſignis habebatur, vt difficile iudicare tur vtra in re maiorem laudem mereretur. Huic autem in regno Aldeprandus ne pos ſuccedit: quo quidem poſt menſes ſex defuncto, Rachis dux omnium ſuffra gijs rex decernitur, vir certè omni laude dignus, ſi vitam eius, ſi mores, ſi animi in tegritatem inſpicis. Redintegratum quoque fœdus cum hoc rege à pontifice miſsis legatis, quibus omnia ex animi ſententia rex ipſe pius & religionis amator benigniſsimè conceſsit. Poſt quartum verò regni ſui annum, rex diuino numi tactus, ſpreto regno, vitam monaſticam amplectitur: vxorem & filios, vt idem ip facerent, adhortatus. Huius quidem frater Aiſtulphus regnum occupat, qui ob aſtutiam ingenij & ferocitatem animi omnibus arma intentabat, maximè verò pontifici & Romanis: quorum ditionem ſibi vendicare armis conabatur. Interea verò Carolus Martellus graui morbo correptus, ſuadentibus amicis, regna à ſe a mis occupata filijs ſuis diuidit. Nam Carolomanno maiori natu Auſtraſia & Sueuia, Pipino verò iuniori Burgundia & pars Franciæ obtigit. Moritur autem Carolus vir animi magni & ſapientiæ ſingularis villa Cariſiaco apud Iſarim fl uium, anno magiſtratus ſui (quem maiorem domus vocant) quinto & trigeſim ſepeliturq; Pariſijs in baſilica Dionyſij martyris. Habuit & alium filium Carol ex prima vxore ortum, quem Grifonem appellabant: cuius cum nomine etia mores conueniebant. Rapere enim ex alieno conſueuerat, vnde & bella fratri bus intulit, & Saxones, gentem ferociſsimam contra eos ſollicitauit. Carolus a tem & Pipinus hoſtili manu prouinciam Saxonum ingreſsi, Theodoricum gentis principem in deditionem accipiunt. Ab hac autem expeditione digrediens Car lomannus, Romam venit: ibiq; dimiſſa imperiorum & regni gloria, in montem Caſsi

Casinatem ad monasterium sancti Benedicti proficiscitur: vbi & monachi habitum & mores suscipit.

At Pipinus regnandi cupidus, legatos suos ad pontificem mittit, eumq; rogat, vt regnum Franciæ sibi auctoritate sua confirmet. Annuit pontifex eius postulatis, accepti beneficij & veteris beneuolentię memor, quę inter pontifices & principes huius familiæ intercesserat, atq; ita eius auctoritate regnum Franciæ Pipino adiudicatur, anno domini septingentesimo quinquagesimo tertio: ex maiore namque domus, qui post regem summus erat apud Francos magistratu, reges Francię deinceps à Pipino secundo eiusque familia originem habuêre. Ferunt Carolum, quem diximus, monachi habitum sumpsisse, ex monte Casino cum alijs monachis ad Zachariam pontificem venisse: ab eoq; precibus obtinuisse, vt eis liceret repetere sancti Benedicti corpus furtim ablatum, quod tum in Floriacensi monasterio regni Franciæ collocatum fuerat. Annuit istorum precibus pontifex, & litteris Pipinum adhortatur, vt patiatur monachos sancti Benedicti corpus repetere. Quod quidem rex haud grauatè concesit, quia inde furtim ablatum à monachis quibusdam senserat. Zacharia autem pace iam vbiq; parta, multas basilicas ruinã minantes restituit. Porticum quoq; & turrim ante basilicam Lateranẽsem fundamentis erexit: vbi & cancellos & portas æneas extruxit. In ipso frontispicio porticus, vbi orbis terrarum imago descripta erat, sanctorũ imagines vetustate exoletas renouauit. Lateranẽses ædes auxit & exornauit. Bibliothecam beati Petri restituit. Vectigal præterea vnicuiq; basilicæ assignauit, vnde oleum pro lampadibus emeretur. Condonauit & vestẽ altari beati Petri, auro gemmisq; distinctam, in qua depicta inerat IESV Christi natiuitas. Idem quoq; basilicã beati Georgij in Velabro condidit, eoq; loci caput ipsius sancti collocauit. Aedificauit & oratoriũ beatæ Cæciliæ via Tiburtina quinto ab vrbe milliario. Huic autem basilicæ oratoriũ quoq; addidit in honorem beati Cyri abbatis: addidit & fundos, vnde sacerdotes viuerent. Restituit & tectum Eusebij martyris, quod suo tempore corruerat. Constituit item, vt buccellarij quotidie eleemosynas è Lateranẽsi palatio cuiusuis generis præberent. Venetis littereà inhibuit sub anathematis pœna, ne seruos Christi signo notatos, Sarracenis & gentilibus venderent, vt mercatores facere consueuerunt. Postremò verò, ne litteras in tanto rerum fastigio eum prætermisisse arbitreris, quattuor libros Gregorij in dialogo è Latino in Græcum transtulit, vt haberent Græci vndè bene viuendi rationem perdiscerent. Cùm verò ita sanctè & integrè populum Dei annis decem, mensibus tribus cum maxima omnium beneuolentia gubernasset, moritur, ac sepelitur in basilica Petri idibus Martijs. Eius autem ex morte episcopatus tum vacat diebus duodecim.

STEPHANVS II.

Tephanus secundus, natione Romanus, patre Cõstantino, per gradus ecclesiasticos ad pontificatũ peruenit, licet defuncto Zacharia Stephanũ quendã presbyterũ Romanum pontificẽ populus statim creasset, qui tertia die põtificatus sui somno excitus, dũ res domesticas disponere incipit, morbo apoplexiæ correptus interijt. Post hũc verò cleri ac populi consensu in tẽplo sanctæ Dei genitricis ad Præsepe, Stephanus secundus põtifex creatus, humeris omniũ (adeò erat omnibus gratus) in basilicam Saluatoris, quæ etiam Constantiniana dicitur, deportatur, atq; inde in patriarchatum Lateranensem. Erat aũt vir singularis religionis & prudentiæ, amator cleri, ecclesiarum restitutor, Christianæ doctrinæ diligens prædicator & scriptor, pater pauperum, pupillorũ & viduarum defensor acerrimus, fortissimus & constans in rebus agendis, nõ tamen pertinax. Placarę enim Aistulphum, Romanorum agros & fi- 94. Pont.

nes bello vexantem, primò quidem verbis & muneribus conatus est. Nam tributũ sibi rex auarissimus pendi volebat à populo Romano, quot annis singulis aureis in capita collatis: vnde pontifex coactus ad externa auxilia confugere, ad Cõstantinum imperatorem Constantinopolitanum legatos mittit, qui auxilium petant contra Aistulphum totam Italiam vexantem, quiq; iam Rauennam Exarchatus sedem & magnam partem Flaminiæ cœperat. Verùm cùm id frustra ac sæpius tentasset, eius rei causa proficisci ad Pipinum regem Franciæ instituit. Mittit itaq; legatos ad regem, qui Aistulpho mandet, vt ei tuto liceat iter facere per regnum suũ. Postulata concessit Aistulphus Pipini rogatu. Stephano iam fines regni Franciæ attingenti, Carolus Pipini filius, cui postea à rebus gestis Magno cognomentum fuit ad centesimum lapidem honoris causa fit obuiam. Idem facit Pipinus tertio ab vrbe lapide, qui ex equo descendens, & pedes sanctissimi viri exosculatus est, & à freno equi, quo pontifex vehebatur, pedes ipse nunquam discessit, donec hominẽ in vrbem perduceret, & in cubiculo, vbi diuersaturus erat, collocaret. Aistulphus aũt veritus, ne quid mali in se Stephanus moliretur, Carolomannum monachũ ad fratrem Pipinum mittit, qui eum adhortaretur, ne Stephani gratia bellum Lõgobardis inferret: qui certè non modò monacho non obtemperat, verumetiam eum in Viennense monasterium relegat, vbi non multò pòst dolore animi & cruciatu moritur. Intereà verò cum pro anni tempore bellum geri non posset, Pipinus veteri amicitiæ multum tribuens, legatos ad Aistulphum mittit, qui hominem adhortentur, res repetitas reddere: aliter enim se eas bello & armis breui repetiturũ. Nõ paruit sanis admonitionibus Aistulphus, vnde Pipinus appetente iam verè, copias in Longobardos mouet, præmissis leuis armaturæ militibus, qui Aistulphi præsidia è claustris alpium deturbarent. In planitiem deinde Insubriũ descendens, cum longè ac latè omnia depopulatus esset, nemine obstante, Papiam Longobardorum sedem obsidione cingit & oppugnat, defendente Aristulpho, & qui cum eo in p̃sidio erant. At Stephanus tot calamitatibus hominis pertinacissimi & prouincialium motus, pacem vltro Aristulpho pollicetur, modò ablata restituat. Accepit tandem conditiones pacis Aristulphus, & plura etiam, quàm quæ peterentur, promisit iureiurando interposito. Hanc ob rem Pipinus satisfactum pontifici arbitratus, soluta obsidione in patriam reuertitur, relicto Varreno huiusce pacis arbitro. Eunt Romam Stephanus & Varrenus, arbitrati Aistulphum promissa breui præstiturum, qui contractis celeriter vndiq; copijs tumultuario magis quàm iusto exercitu eos subsecutus, Romam obsidione cingit: ac suburbana omnia vastat & incendit, maiore propè damno ex hoc latrocinio accepto, quàm trecentis iam ante & quattuor ac quadraginta annis ab inclinatione imperij sensissent. Rogatus denuo Pipinus à pontifice, vt vrbi Romæ perfidia & rabie Aistulphi laboranti opem ferret, exercitum quanta maximè celeritate potest, comparat.

Papia Longobardorũ sedes.

Turci quos uicerunt.

Interim verò Turci meliores sedes expetentes, Alanos primò, mox Colchos, & Armenios, inde minoris Asiæ populos, postremò Persas & Sarracenos vincunt & opprimunt, anno domini septingentesimo quinguagesimoquinto. Sunt qui scribant hos fuisse Scythas, ex his præsertim, quos Alexander Macedonum rex intra Hyperboreos ferreis repagulis clausit, hac metaphora vsi, quòd gentem indomitam in angulum illum tanquam in ergastulũ inclusisset. Verùm cùm post multas illatas inuicem & acceptas clades, de pace inter Sarracenos & Turcos conuenisset, decretum est, vt Turci, qui in Perside habitabant, Sarraceni appellarentur. atq; ita æquiore animo Sarraceni in Asia regnare Turcos passi sunt: & quòd etiam eos breui accepturos Maumetanam superstitionem videbant, adeo erant eorum ingenia ad malum prona.

Pipino autẽ iam in Italiam cum exercitu descendenti, Gregorius Constantini

tini quarti imperatoris protosecretarius fit obuiam, hominem imperatoris nomine admonet, ne Exarchatum Rauennatem oppressum à Longobardis, ad se pertinentem, vel pontifici, vel Romanis dedat, si ei contigerit Longobardos superare. cui Pipinus ita respondet, se quidem in Italiam ideo venisse, vt & pontifici & populo Romano rem gratam faceret, consulturumq; eorum commodis quoad eius fieri poterit. Deinde verò Papiam mouens, ita Aistulphum obsidione pressit, vt breui eum coegerit pristinas conditiones pacis accipere. Redditus itaque Romanis Exarchatus est: quicquid Padum & Apenniũ interiacet à Placentinis usq; ad stagna Venetorum: & quicquid intra Isaurum flumen, Apenninum & Hadriaticum continetur. Addo etiam quæ Aistulphus de Etruscis & Sabinis cœperat. Pipinus autẽ, qui ad radices alpium tamdiu constiterat, donec deditio fieret, relicto abbate Pholcado cum parte copiarum, qui Aistulphum in officio contineret, non prius alpes transcendit, quàm intellexit Aistulphum in venatione apoplexia interijsse, nondũ plane deditione facta. Desiderius autem qui dux Etruriæ erat, copias Longobardorum statim vndiq; contrahit, regnum inuasurus. Idem quoq; facit Rachisius Aistulphi frater, quem diximus monachi habitum sumpsisse. Hunc autem Longobardi omnes, præter eos, qui Etruria erant, secuti sunt. Verum Desiderius multa pontifici & Romanis pollicitus, eos statim in sententiam suam trahit, qui quidem propere legato ad Rachisium misere, atq; inter hos Pholcadum abbatem, qui homini mandarent, vt armis discederet, ac Desiderio obtemperaret. Atq; ita Fauentia & Ferraria postremò pontifici reddita, nomen Exarchatus cessat, qui centum & septuaginta durauerat annos, à Narsete vsq; ad captam ab Aistulpho Rauẽnam. Foris itaq; pace parta, atq; aucta mirum in modum ecclesiæ ditione, Stephanus habita synodo, oues suas atq; earum pastores recenset, delinquentes castigat seruata clementia: errantes in viam rectam deducit, ignaros docet & admonet quid deceat episcopum, quid presbyterum, quid deniq; omnes sacris initiatos, proponit. Litanias præterea instituit ad placandam dei iram, Itum est primo sabbato ad sanctam dei genitricem ad præsæpe, secundo ad beatum Petrum in Vaticanum, tertio ad sanctum Paulum via Ostiensi. Restituit & basilicas quasdam ab Aistulpho, dum vrbem obsideret, comminutas, non tamen recuperauit sanctorum reliquias, quas idem rex Papiam secum detulerat, ibiq; non indecorè in quibusdam basilicis collocauerat. His itaq; artibus Stephanus vir sanctissimus bene de Deo, de patria, de ciuibus suis, deq; omnibus Christianis meritus, pontificatus sui anno v. mense primo moritur, ac sepelitur in basilica Petri collacrymantibus omnibus, tanquam communi parente orbatis, vi. calendas Maij. Vacat tum sedes dies duos & xxx.

Pholcadus alij Holcadus.

PAVLVS I.

PAulus natione Romanus, patre Constantino Stephani secundi frater in patriarchatu mores & doctrinam ecclesiasticam perdidicit, sub Gregorio secundo & Zacharia põtificibus, à quo in diaconatus ordinẽ cum fratre ascitus est: verùm mortuo fratre in ipso põtificatu cũ successor quęreretur, fuere qui Theophylactum archidiaconum proponerent. Fuere itẽ qui dicerent Paulum ob integritatem vitæ & doctrinam in demortui fratris locũ subrogãdum esse. Exploso itaq; post longam contentionẽ Theophylacto, solus bonorum omniũ suffragijs Paulus pontifex decernitur Constãtini & Leonis tẽporibus. Erat aũt Paulus vir mitissimi ingenij, clemẽtiæq; singularis, & adeo Saluatoris nostri imitator, vt nulli vnquã malũ pro malo redderet, sed cõtrà malos, à quibus persæpe iniuria afficiebatur, in bono vinceret. Hic autem tantæ pietatis & humanitatis fuit, vt noctu cum duobus & eò amplius tribus familiaribus cubicula paupe- 95 Pont.

rum ægrotantium circuiret, vnumquenque eorum & verbis & eleemosynis ad recuperandam valetudinem cohortatus. Carcerem quoque frequenter adibat, indeq; plerosq; ære alieno nexos, persoluto creditoribus pretio dimittebat. Pupillos & viduas circunuentas fraude causidicorum tuebatur, & eleemosynis sustentabat. Idem quoq; congregato clero, uniuersoq; populo Romano, corpus beatæ Petronellæ Petri filiæ, vnà cum sepulchro marmoreo his literis notato, Petronellæ filiæ dulcissimæ, ex via Appia in Vaticanum detulit canentibus (vt fit) sacerdotibus, populoq; celebritatem agente. Atque corpus ipsum sanctissimum in templo Apollinis ad caput Basilicæ patri dedicatæ collocauit. Interea verò cum Constantinus Imperator sacras imagines vbiq; demolitus, Constantinum regiæ vrbis episcopum, impietati suæ resistentem, verberibus necasset, in locumq; demortui Nicetam spadonem sui sacrilegij conscium suffecisset, pontifex ipse omni ex parte religioni consulens, nũcios Constatinopolim mittit, qui impratorem adhortarentur, vt sacras imagines & statuas restitueret: id si facere recusaret, eidem anathematis censuram minarentur.

Sed Costantinus in sacrilegio suo pertinax, & sanas admonitiones contempsit, & Sabinum Bulgarorum regem in demoliendis sacris imaginibus eius impietatem imitatum, in gratiam recepit, cum antea bello Bulgaros persecutus fuisset. Ascito deinde Leone filio eius nominis quarto in partem imperij, cui Irenen Atheniensẽ mulierum omnium pulcherrimam, in matrimonium collocarat, fœdus cum Saracenis inijt, stomachum orthodoxis Christianis facturus. Interea verò Pipinus & Taxillonem Bauarorum ducem suo imperio subijcit, & Saxones in amicitiam recipit, hac tamen conditione, vt trecentos equites, quoties bellum gerrere oporteret, auxilio mitterent. cum Aquitanis diuturnũ ei fuit bellum: quod quidẽ postremo Carolo adolescenti commisit, cum ipse senio confectus, interesse non posset. Hoc bello absoluto, Carolus Borbonium, Claromontem, & multa de Aluernis oppida vi cepit. At Pipinus, quem diximus annis grauem esse, non ita multo post moritur, duobus filijs Carolo ac Carolomanno in regno relictis. Sunt qui scribant hoc tempore mortuum esse Aistulphum Longobardorum regem, quem diximus multa sanctorum corpora Romæ Papiam secum detulisse: eorumq; sacella ædificasse, ac monasteria virginum, ubi & filias adeò dicauit. Monachos autem supra modum dilexit, quorum etiam in manibus regni sui anno sexto, mense quinto moritur: In principio regni nimium ferox & audax, in fine moderatus. Tantę præterea litteraturæ fuit, vt edicta Longobardorum in leges retulerit. Huic (vt dixi) Desiderius dux militaris successit, languescente iam ob delicias Longobardorũ virtute. Moritur & Paulus in basilica Pauli via Ostiensi, restitutis quibusdam ecclesijs vetustate collabentibus: põtificatus sui anno decimo, mense vno: eiusq; corpus magna ac solenni pompa in Vaticanum defertur. Vacat tum sedes annum vnum, mensem vnum.

STEPHANVS III.

96. Pont.

Tephanus tertius, natione Siculus, patre Olibrio, anno domini septingẽtesimo sexagesimooctauo pontificatum inijt, vir certè doctus atq; eruditus, & in rebus agendis, maximè verò ecclesiasticis, strenuus admodũ ac constans. Hic enim à teneris annis Romam veniens, mandato Gregorij tertij in monasterio sancti Chrysogoni rationem bene viuendi, & doctrinam ecclesiasticam perdidicit, accepto clerici ac monachi ordine. Vocatus deinde à Zacharia pontifice in patriarcharum Lateranensem, cum eius vita & doctrina ab omnibus probaretur, sanctæ Cæciliæ presbyter cum titulo instituitur, quẽ tamen & Zacharias & Stephanus & Paulus à se nunq̃ dimisere: tantæ probitatis erat & præstantiæ in agendis rebus. Mortuo autem Paulo, quem nunquam ne in extremo quidem

spiritu

ſpiritu reliquit, Deſiderius, quem ex duce regem Lõgobardorum creatum eſſe adiuuante Paulo diximus, liberatus omni metu Pipini morte, Totonem Nepeſinum ducem adhortatur, vt Conſtantinum fratrem vi etiam, quando largitione & ambitione fieri non poſsit, pontificem deligat. Is itaq; Romam cum exercitu profectus, Conſtantinum fauentibus quibuſdam amicis largitione & pollicitationibus corruptis, põtificem creat. Fuère etiam qui Philippum quendam hic præponerẽt, qui ſtatim abdicare ſe magiſtratu armis compulſus eſt. Cogitur & Gregorius Prçneſtinus epiſcopus, Conſtantinum ipſum laicum ſacris ſtatim initiare, atq; epiſcopum inungere, cuius manus ita ob eam rem exaruiſſe miraculo dicuntur, vt eas ori admouere non poſſet. Cùm verò Conſtantinus munera pontificatus per annum obſtinate exercuiſſet, tandem è ſede deijcitur à populo Romano, ira & indignitate rei percito: in eiusq́ue locum omnium ſuffragijs Stephanus tertius ſufficitur. Hãc ob rem Conſtantinus in baſilicam Saluatoris perductus, videntibus omnibus ac ſacris canonibus perlectis vt fieri ſolet, depoſito pontificali habitu, magiſtratu ſe abdicat, in monaſterio vitam priuatam ducere iuſſus. Tunc verò Stephanus in baſilica ſancti Hadriani inter tria fora à tribus epiſcopis conſecratus, & ab vniuerſo clero ac populo vt verus pontifex ſalutatus, ad corrigendos mores quorundã improborum, labefactare integritatẽ eccleſiæ Romanæ volentium, animum adijcit. Indicto itaque concilio, Carolum litteris ac nuncijs adhortatur, vt primo quoque tempore epiſcopos quoſdam Galliæ ad hanc rem doctrina & integritate morum idoneos, Romam quamprimùm mittat. Idem quoque cæteris principibus Chriſtiani nominis ſcribit. Obtemperarunt omnes mandato pontificis. In Lateranenſi baſilica concilium habetur. Multa inter ſe de componendis eccleſiæ rebus collocuti, Conſtantinum ad ſe perduci iubent. Nam cum Deſiderij Longobardorum regis ſubornatione & Pauli cognomento Aphiartæ imperatoris Conſtantinopolitani fraude, crebræ ſeditiones in populo Romano orirẽtur, quòd Deſiderius reuocare animos Romanorum à Carolo ad imperatorem ſtuderet: & interfecti pleriq; ſunt, & Conſtantinus, cuius cauſa tot mala committebantur, ab aduerſa factione reclamante Stephano & indignante, oculis capitur. Sed ire obuiam populo in furorem verſo non licet. Perductus itaq; in medium Conſtantinus & accuſatus, quòd nullis ſacris initiatus, ſedem apoſtolicam occupaſſet, omne crimẽ in vim populi & quorundam facinoroſorum reijcit, quòd ſe etiam inuitum coẽgerint pontificatum obire. Cùm verò in pauimento pronus & ſupplex iaceret veniam petens, commiſeratione moti qui aderant, eum è medio duci iubent: atq; ita rẽ integram in ſequentem diem reijciunt maturius cõſulturi, quid in tali re facere oporteret. Verùm Conſtantinus ſequenti die in concilium rediens, mutata ſententia, oſtẽdit quæ adhuc egerat, maiorũ exemplo feciſſe: quòd & Sergius Rauennatũ archiepiſcopus, & Stephanus Neapolitanorum, ex laico epiſcopus creatus ſit. Ob hanc verò impudentiã indignati, qui in concilio aderant, eum turpiter eijcientes, ad cõponendam rempub. Chriſtianam animum adiecère, abrogatis primò Conſtantini decretis. Inſtitutum eſt aũt omnium cõſenſu, ne quiſquam laicus, niſi per gradus eccleſiaſticos aſcendens, pontificatũ occupare auderet ſub anathematis pœna. Promulgatũ eſt item, vt qui epiſcopatus dignitatẽ Conſtãtini tempore conſecuti fuerãt, magiſtratu ſe abdicantes, ad priſtinos ordines reciderent. Quod ſi iſtorum vita & doctrina à populo probata fuiſſet placere, vt ad ſedem apoſtolicam venientes, denuo cõſecrarentur. Idem de presbyteris & diaconis adiudicatum eſt. Vetitũ tamen eſt, ne qui iſtorum maiores gradus attingerent: vetitos credo, ne quid erroris, aut ſecta aliqua inde oriretur, tãquam ex ſeminario quodam diſcordiæ ac ſeditionis. Conſtitutum eſt prætereà, vt quæ Conſtantinus in re ſacra egiſſet, irrita haberentur, præter baptiſmum & chriſma. Poſtremò verò abrogata ſynodo Conſtanti-

Conſtantinus laicus initiatur ſacris.

ſtantiniana, qua decretum inter Græcos fuerat, vt ſanctorum ſimulacra & ſtatuæ è templis abraderentur, eijcerentúrue: conſtitutum eſt, vt eædem ſtatuæ vbiq; reſtituerentur, anathematizantes execrabilem & pernicioſam illam ſynodum, qua Dei immortalis conditio peior quàm hominum fieret. Referre .n. ſtatuas mortaliũ bene de repub. meritorum licet, ne ingrati videamur, vtq; eorum facta æmulatione imitari cogamur: Dei non licet, quem ſemper ante oculos, ſi fieri poſſet habere deberemus, ſi eius merita erga humanũ genus, ſi naturæ diuinæ dignitatẽ inſpicimus? His verò ex ſententia peractis, decretum eſt vt ſequenti die ſupplicationes haberentur, quibus & Deo gratias agerent, & iram ipſius, ſi qua ex hominum peccatis concepta eſſet, placarent. Itum eſt autem à Lateranenſi baſilica ad ſanctum Petrum cũ maxima omnium religione nudis pedibus, & à pontifice & ab omnibus, qui tum aderant. Nunc verò adeò refrixit pietas & religio, non dico nudis pedibus, ſed caligati & cothurnati vix ſupplicare dignantur. Non flent inter eundum, vel dum ſacrificatur, vt illi ſancti patres: ſed rident, & quidem impudenter: de his etiam loquor, quos purpura inſigniores facit, non hymnos canunt: id .n. ſeruile videtur, ſed iocos & fabulas ad riſum concitandum inter ſe narrant. Quid plura? quò quis dicacior eſt & petulantior, eò maiorem in tam corruptis moribus laudem meretur. Seueros & graues viros reformidat hic noſter clerus. Quid ita? quia in tanta licentia malunt viuere, quàm bene monenti, aut cogenti obtemperare, & ob eam rem Chriſtiana religio quotidie in peius labitur. Ad Stephanum virum ſanctiſsimum redeo, qui peractis ſupplicationibus ſtatim quæ in concilio acta erant, & voce apocriſarij & ſcripto promulgauit, pœnamq; anathematis illis propoſuit, qui abrogare auderent, quæ in ſancta ſynodo inſtituerant. Verùm non ita multò pòſt mortuo Sergio Rauennatum archiepiſcopo, Michaël eiuſdem eccleſiæ ſcriniarius ſedem occupat, nullis ſacris initiatus, adiuuante Deſiderio rege & Mauritio Ariminenſi duce, quos Michaël pecunia & largitione corruperat pulſo Leone archidiacono, quem potiſsimum clerus expetebat. Auſi quinetiam miſsis ad Stephanum legatis eum pecunia ſubornare, vt eundem Michaëlem in eccleſia confirmaret: qui nõ modo dona reiecit, verumetiam edictum propoſuit, quo ille anathematis pœna notaretur, niſi ſedem relinqueret, quam contra ius faſq; occupauerat. Tam diu tamen vi Rauennatum eam obtinuit, quam diu aliquid habuit & profanum & ſacrum, q Deſiderio munerum cupientiſsimo elargiretur. Verùm cùm pontifex eò legatos ſuos miſiſſet, cum oratoribus Caroli regis ob eam rem in Italiam miſsis, admonuiſſentq; quid maximè pontifex expeteret, ſtatim eiecto Michaële Leonem deligũt, quem pontifex confirmauit. At verò cum ob hanc rem à Deſiderio clanculum vexaretur, Carolum rogat vt Deſideriũ admoneat, vt ab iniuria inferenda caueat. Fecit id Carolus, & quidem perdiligenter, retinere tamen hominem in officio armis non potuit, quòd ei mortuo fratre, qui ſecum paribus animis biennio regnauerat, multa bella obire neceſſe fuit. Aquitanos enim, quod bellum pater inchoauerat, in poteſtatem ſuam redegit, Vaſcones domuit in Aquitannia poſitos. Deinde verò tranſmiſsis Pyrenæis montibus, fuſis ac fugatis Sarracenis, vſq; ad Bætim flumen peruenit, quò nunc in Hiſpania Sarraceni Granatæ ſe continent. Interim verò Stephanus paſtor quàm diligentiſsimus, & verus Petri ſucceſſor, ac Chriſti imitator, quarto põtificatus ſui anno moritur, mẽſe quinto, die vij. & xx. ſepeliturq; in baſilica Petri. Eius autem ex morte dies nouem ſedes tum vacat.

HADRIANVS I.

97. Pont.
Adrianus primus, patria Romanus, patre Theodoro ſummæ nobilitatis viro, pontificatum iniens, nequaquam à maioribus ſuis degenerauit. Nam magnitudine animi, conſilio, doctrina, & ſanctitate vitæ, cum quouis optimo pontifice comparari poteſt. Cuius amplitudinem Deſiderius

derius Longobardorum rex veritus, statim de pace ineunda & de amicitia mẽtionem per legatos fecit. Verùm Hadrianus cognita hominis perfidia plusquam Punica, in aliud tẽpus pacem distulit. Intereà verò mortuo Carolomanno, Berta eius coniunx Hildegardæ Caroli vxori ob amplitudinem mariti inuidens, Adoarij cuiusdam consilio vsa, cum filijs ad Desideriũ regem in Italiam confugit, qui eã perbenignè suscepit: & ꝙ se tutiorem futurum hac ratione ab impetu Gallorum existimabat, & ꝙ Francos propositis Carolomanni filijs, facilius sumpturos arma in Carolum regem, si quid in se moueret, arbitraretur. Verùm cùm obtinere ab Hadriano precibus non posset, vt filios Carolomanni reges inungeret, ad vim cõuersus, in Rauennates mouens ditioni Romanæ obtemperãtes, Fauentiam & Comaclũ vi cepit. Præerat tum Rauennæ archiepiscopus & tribuni tres, qui primo quoque tempore ab Hadriano auxilium petière. Pontifex autem primò quidem Desiderium nuntijs & litteris adhortatus est, vt suis finibus se contineret, nec ditionem ecclesiæ inuaderet. Deinde verò vbi intellexit eum Vrbinũ, Senogalliam, & Eugubium cepisse, tum magis atq; magis minari, cum paulò pòst affuturũ Deum vindicem violati fœderis diceret. Qui quidem in tantis minis nil aliud dicebat, q̃ pontifici in suas partes trãseundum esse. Separare enim hominẽ ab amicitia Caroli omnino nitebatur, & ob hanc rem cum precibus & pollicitationibus id obtinere non posset, minabatur se vrbem breui obsessurum. Iam .n. Spoletium cum Aldagasio Carolomanni filio venerat, inde tamen ad vrbem peruenturus (vt ipse dicebat) pacato agmine voti gratia. Verùm Hadrianus redactis in vrbem reliquijs omnium basilicarum, quæ extra vrbis mœnia habebantur, tres episcopos ad Desideriũ misit, qui ei sub anathematis pœna minarentur, ne vllo modo fines Romanos attingeret. Rex igitur veritus ne iram Dei incurreret, in Cisalpinam statim redijt. Interea verò Carolus ab Hadriano de iniuria sibi illata certior factus, Desiderium per legatos admonet, ac frustra quidem, vt res iniuria ablatas pontifici restitueret: aliter se breui cum exercitu affuturum, vt quod sponte nollet, id vi facere cogeretur. Vtrinq; igitur magni parantur exercitus, sed Carolus mira celeritate vsus, præmissa parte copiarum quæ in transitu alpium Iouis montem occuparet, cum reliquo exercitu per montem Cinisium in Italiam descẽdit, fusoq; ac fugato Desiderio obuiam facto, omnia longè ac latè populatur & capit. Desiderius autem desperatis rebus tanto accepto incommodo, Papiam se recepit, vxore ac liberis Veronam missis. At Spoletini, Reatini ac Longobardi omnes, qui eas regiones incolebant, audita Desiderij calamitate Romam venientes, se ac sua omnia Romani pontificis fidei cõmittunt, adhibito iureiurando, deposito capillo & barba, quod apud eã gentẽ maximũ veræ deditionis signũ erat. Horũ secuti exemplũ Anconitani, Auximates, Firmani, pontifici se ac sua liberè dedũt. Longobardis aũt ad suos redire nolentibus, Vaticani sedes ad incolendum concessa, quò posteà ex tota Italia multi suæ gentis confluxère, istorum exemplo permoti. At Carolus relicto Bernardo patruele suo in obsidione Ticinensis vrbis, cum parte copiarũ Veronam proficiscitur: quæ quidem ciuitas haud ita multò pòst inclinante in partes Frãcorum Berta ac Carolomanni filijs, deditionem fecit. Aldegisius verò Desiderij filius inde abiens, ad imperatorem Constantinopolitanum confugit. Carolus aũt acceptis in deditionem omnibus fermè Transpadanæ Italiæ vrbibus, Romam petit, vnà cum pontifice resurrectionis festum celebraturus: cui iam vrbi appropinquãti ad tria millia iudicum honoris gratia accurrisse, Bibliothecarius scribit: iudices eos vocans, qui nequaquam sordidis artibus impliciti essent, Expectabat hominem Hadrianus cum clero suo in gradibus sancti Petri: quem quidem accedentem mira beneuolentia complexus est, nec retinere eum potuit, quò minus pedes suos exoscularetur. Inde post datam acceptamq; salutẽ, basilicam ingressi, cũ ad altare

apostoli

apostoli simul peruenissent, iurauerunt mutuo Carolus ac pontifex, Romani ac Franci, & perpetuam se amicitiam seruaturos: & communes eorum hostes fore, qui alteram partem lacessissent. Vrbem deinde ingressus, omnes basilicas piè admodum & religiosè inuisit, ac muneribus quibusdam ornauit. Nudius verò quartus posteaquam vrbem ingressus fuerat, quod dono pater Pipinus Gregorio tertio dederat, eadem ipse amplioribus priuilegijs confirmauit iureiurando interposito. Quæ quidem (vt Bibliothecarius refert) hæc sunt, quicquid in Liguria ab vrbe Luna iampridem euersa vsque ad alpes Italiæ fines pertinet, huic ditioni additur: & Corsica insula, & quicquid Lucam & Parmam interiacet. Additur & Forumiulij cum Exarchatu Rauennatum, cumq; Beneuentano & Spoletino ducatu. His autem rebus ita compositis, Carolus cum bona Hadriani gratia in Transpadanam rediens, sexto mense posteà quàm obsideri cœpta est, Papiam deditione occupat.

In Desiderium autem clementia vsus, hominem spoliatum regno, non etiam vita, Lugdunum cum vxore & liberis exulatū mittit. Versus deinde Arachium Beneuentanum principem Desiderij generum, qui eius furores iuuerat, hominem pacem petere breui coëgit, duobus filijs obsidibus datis. At verò dum iter in Cisalpinam facit, ad Cassinum diuertens religionis causa, omnia monasterij dona ab alijs principibus diuo Benedicto data confirmauit. Atq; ita sedatis in tota Italia rebus, propositisq; Cisalpinæ firmissimis præsidijs, cum magna præda & gloria in patriam reuertitur, Caroli fratris vxorem & liberos secum ducens, quos quidem semper in honore habuit. Paulum quoq; Longobardum Aquileiensis patriarchatus diaconum, Desiderio ob doctrinam & ingenium admodum carum, secum in Galliam ducens, libertate donauit: in pretioq; aliquandiu habuit. Verùm cum posteà comperisset hominem Desiderij libertatem quærere, eum in Diomedis insulam relegauit, vnde post aliquot annos aufugiēs, & ad Arachim perueniens, rogatu Adelpergæ Desiderij filiæ & Arachis vxoris, Eutropij historiæ duos libros addidit, à Iuliano principe vsq; ad primi Iustiniani tempora omnia perscribens. Mortuo inde Arachi, Cassinense cœnobiū ingressus, reliquum vitæ sanctissimè vsq; ad mortem ducens, sæpe ad Carolum regem litteras elegantes, & humanitatis plenas scripsit, ab eodemq;, à quo fuerat ob litteraturam seruatus, vicissim accepit. Longobardi itaq; quarto & ducentesimo anno postquam in Italiam venerant, regnum amisere, anno Domini septingentesimo septuagesimosexto. Carolus autem nulla interposita mora in Saxones idololatras, qui ob eius in Italiam discessum rebellauerāt, mouet, eosdemq;, quibus cum ad triginta annos bella gesserat, vincit, & fidē Christi omnino suscipere cogit. Cōuersus deinde in Hispanos, à nostra quoq; fide alienos, Pampalunam & Augustam vi captas militibus diripiendas concessit. Neq; Hispanis pacem & quietem daturus erat, nisi ipsi quoq; integrè fidem Christi recepissent. In Galliam verò tum quoq; rediens, rebus ex sententia gestis, dum Pyrenæos transit, in Vasconum insidias incidit: quo in prœlio licet se acriter tutatus sit, Anselmum tamen & Egibardum summos in bello duces amisit. Sunt qui eo quoq; prœlio cecidisse scribant Rolandum Caroli ex sorore nepotem, post editam ingentem hostium cædem & stragē. Perieritne siti (vt aiunt) an vulnere, haud satis constat. Vascones verè tandem à Carolo superati, defectionis ac perfidiæ meritas pœnas dedēre. Mouent bellum in Francos, Taxillo Baiouariæ dux, Desiderij gener, sollicitatis Hunnis, quod quidem celeritate sua prius penè Carolus confecit quàm inchoatum sit: huic quoque pacem non negauit acceptis prius obsidibus. Dum hæc in Gallia gererentur, Constantinus oriente imperator elephantiæ morbo correptus, vnde fortasse nata est illa de lepra magni Constantini vana opinio, ob similitudinem nominis, moriens Leonem quartum imperatorem reliquit, qui adeo

adeò gemmis delectatus est, vt direpto sacrario sanctæ Sophiæ, coronã magni ponderis ac pretij sibi constituerit, qua quidem ita frequenter vtebatur, vt aut propter pondus, aut ob frigiditatem lapillorum subito morbo correptus sit. Idem quoque accidisse nostra ætate Paulo secundo putauerim, qui adeò his muliebribus delinimentis delectatus est, conquisitis vndiq; magno precio gemmis, & exhausto penè ecclesiæ Romanæ ærario, vt quotiescunq; in publicum prodiret, Cybeles quædam phrygia ac turrita, nõ mitrata, videretur. Hunc ego ortam tum sudore præpinguis corporis, tum gemmarum pondere apoplexiam illam puto, qua correptus subito morbo interijt. Leone itaq; mortuo, Irene eius vxor & filius Constantinus sextus imperium accipientes, cõcilio trecentorum & quinquaginta episcoporum in Nicæna vrbe secundo habito instituere, vt qui sacras imagines delendas dicerẽt, perpetuò anathemate notarentur. Quam quidem constitutionem Constantinus adolescens patris flagitia secutus, quorundam improborum suasu, non ita multò pòst & abrogauit, & matri omnino administrationem imperij abstulit. Repudiata deinde vxore, Theodoram eius ancillam corona imperij augustiorem redditam, in suos complexus traduxit. Subornauit & duces suos, quos in Italia habebat, contra finitimos: hos quidem vnico nuncio sua auctoritate Carolus in officio continuit, qui tum in Sclauos & Hunnos (quos Vngaros meritò dicemus) copias mouerat, quòd horum incursionibus circa Danubium vexarentur omnia, quibus certè perdomitis, in Franconiam duxit maiorum suorum natale solum, vnde Frãci nomen sumpsere. Qua quidem prouincia haud magno negotio in potestatem suam redacta, biennio post Theophylactus & Stephanus episcopi insignes Hadriani nomine synodum Francorum Germanorumq; episcoporum habuêre: in qua & synodus (quam septimam Græci appellabant) & hæresis Feliciana de tollendis imaginibus abrogata est.

Hadrianus verò opera & auctoritate Caroli à terrore bellico securus, ad exornandam vrbem sacrasq; basilicas animum adijcit. Nam & corpus beati Pauli laminis argenteis inclusit, & altare Petri pallio exornauit auro intertexto, in quo depicta historia inerat, quemadmodum angelus beatum Petrum è vinculis liberauerat. Restituit item & strauit marmoribus Pauli apostoli atrium, iam antea vetustate collapsum. Instituit item, vt singulis diebus centum pauperes in atrio Lateranensi pascerentur, in quo etiam discumbẽtes pauperes picti cernebantur. Restituit præterea magna impensa aquæductus quosdam & vetustate & hostium maleficio collapsos: Alsietinum potissimum ductũ, iam antea ab Augusto via Claudia ex lacu Alsietino duobus ac viginti millibus passuum in subiacentem Transtiberinam regionem magis ad vsum hortorum, naumachiæ, thermarúmue, quàm ad potũ, cũ aqua illa insalubris haberetur. Sabatinũ verò ex lacu Sabatino nomẽ ducens, quem quidẽ lacum alio nomine Anguilariæ appellant, à tribus angulis, quos præ se fert, via Aurelia in Vaticanum duxit, vt eo vterentur sacerdotes beati Petri, tum ad vsum basilicæ, tum ad lauandos Christi pauperes, qui in Paschate eleemosynam accepturi lauabantur ad imitationem apostolicæ doctrinæ & religionis. Molendi quoq; vsum ea aqua interdum præstabat, è Ianiculo in planum cadens. Sabatinum autem lacum Anguilariæ etiam appellatum fuisse declarat emptio Polæ Rutiliæ, quæ fundum hac ratione in ripa lacus Sabatini, vel Anguilariæ emit, vt quicquid agri exhausto lacu desiccaretur, id fundo Polæ adiudicaretur, quaquà versum fundus tenderet. Restituit & Iuliam à duodecimo lapide via Latina in vrbem ductam, quæ quidem (vt ait Frontinus) Tepulæ ex agro Tusculano ductæ riua intercipitur. Ita verò Claudiam formam reparauit via Sublacensi conceptam ad trigesimumoctauum lapidem ex duobus fontibus amplissimis, vt eius aquæ pars in baptisterium Saluatoris ad Lateranum deriuaretur. restituit etiam Virgi-

Synodus septima abrogata & hæresis Feliciana.

nis formam ab octauo lapide via Collatina in vrbem introductam. Tecta quoque multarum basilicarum ob vetustatem ruinam minantia, resarsit. Dum verò his operibus detineretur Hadrianus, adeò in immensum excreuit Tiberis, vt & portam Flaminiam à fundamentis euerterit, & pontem Antonini Pij, quem olim Sublicium vocarunt, inter Ianiculum, & Auentinum, & multa vrbis ædificia demolitus sit, secum & arbores & segetes & vrbis ornamenta trahens. In tanta autem calamitate hac diligentia Hadrianus vsus est, vt per vicos nauiculas mitteret, vnde cibaria ob excrescentiam aquæ egredi domo nequeuntibus subministrarentur. Eos prætereà, qui tanta calamitate magis ac magis vexati fuerant, & verbis & muneribus consolatus est. Turres & vrbis muros collapsos restituit, centum auri libris in eo sumptu expensis. Quid plura? nil prætermisit in vita Hadrianus, quod ad bonum principem, & ad optimum pontificem pertineret. Nam & religionem Christianam, & libertatem ciuium suorum & vitam pauperum, pupillorum, viduarum acerrimè tutatus est. Moritur autem pontificatus sui anno tertio & vigesimo, mense x. die decimoseptimo: sepeliturq; magna cum laude in basilica Petri sexto calendas Ianuarij.

ANNOTAT.

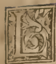
Sub Hadriano papa, Desiderio Longobardorum rege à Carolo Magno prœlio uicto, & capto, ipsorum regnum, quod CC. & amplius annis durauerat, in Italia defecit. Auctores Anast. Bibliothecarius in uita Hadriani papæ, Annonius ex Admaro lib. 4. cap. 69. 70. & 71. Eginardus in uita Caroli Magni, & abbas Vrspergensis.

Nemo porro post apostolum Petrum Romanorum pontificum diutius in pontificatu, quàm Hadrianus papa uixit. Sedit enim, ut ex eius sepulchri elogio intelligitur, annos xxiij. menses x. & dies xvij. Huius autem epitaphium, quod à Carolo Magno editum, sepulcro eius in basilica sancti Petri collocatum est, subijcere placet, quod est eiusmodi.

Hic pater ecclesiæ, Romæ decus, inclytus auctor
Hadrianus requiem papa beatus habet.
Vir cui uita Deus, pietas, lex, gloria Christus,
Pastor apostolicus promptus ad omne bonum.
Nobilis, ex magna genitus iam gente parentum,
Sed sacris longè nobilior meritis.
Exornare studens deuoto pectore pastor
Semper ubiq; suo templa sacrata Deo.
Ecclesias donis, populos & dogmate sancto
Imbuit, & cunctis pandit ad astra uiam.
Pauperibus largus, nulli pietate secundus,
Et pro plebe sacris peruigil in precibus.
Doctrinis, opibus, muris erexerat arces
Vrbs caput orbis honor inclyta Roma tuas.
Mors cui nil nocuit, Christi quæ morte perempta est
Ianua, sed uitæ mox melioris erat.
Post patrem lacrymans Carolus hæc carmina scripsi
Tu mihi dulcis amor, te modo plango pater.
Tu memor esto mei, sequetur te mens mea semper
Cum Christo teneas regna beata poli.
Te clerus, populus, magno dilexit amore,
Omnibus unus amor optime præsul eras.
Nomina iungo simul titulis clarissime nostra
Hadrianus Carolus rex ego, tuq; pater.
Quisq; legas uersus, deuoto pectore supplex
Amborum mitis dic miserere Deus.
Hæc tua nunc teneat requies charissime membra,

Cum sanctis anima gaudeat alma Dei.
Vltima quippe tuas donec tuba clamet in aures,
Principe cum Petro surge uidere Deum.
Auditurus eris uocem scio iudicis almam:
Intra nunc Domini gaudia magna tui.
Tum memor esto tui nati te pater optime posco,
Cum patre dic natus pergat & iste meus.
O pete regna pater felix cælestia Christi,
Inde tuum precibus auxiliare gregem.
Dum sol ignicomo rutilus splendescit ab axe
Laus tua sancte pater semper in orbe manet.
Sedit beatæ memoriæ Hadrianus papa
Annos xxiij. menses x. dies xvij. obijt septimo Kl. Ianuarij.

LEO III.

Eo tertius, patria Romanus, patre Azzupio, pontifex creatur, ac meritò quidem. Ab ineunte enim ætate ita erat educatus & eruditus disciplina ecclesiastica, vt dignus esset qui cæteris anteferretur. Fuit præterea vir castus, integer, pudicus, facundus: doctorum virorum ita amator, vt eos vndiquaq; ad se præmijs alliceret, eorumq; consuetudine mirum in modum delectaretur. Præterea verò ægrotos visere, eosq; ad patientiam adhortari, eleemosynas indigentibus præbere, desperatos cõsolari, errantes in viam rectam deducere, prædicationibus, admonitionibus, quibus plurimum ob eloquentiam & doctrinam valebat, ei peculiare fuit. homo certè ita mitis ingenij, vt omnes diligeret, neminẽ odio haberet, tardus ad iram, ad miserendum promptus, insignis pietate, fortissimus rerum ecclesiasticarum, honorisq; diuini procurator & defensor. Creatur itaque (vt dixi) pontifex vno omnium cõsensu in natalitijs Stephani protomartyris, sequentiq; die acclamantibus omnibus præ fauore in sede Petri collocatur. *89. Pont.*

Ijsdem verò temporibus Constatini imperatoris mater Irene, filij flagitia nequaquam ferens impellentibus quibusdam ciuibus Constantinopolim reuertitur, ac Constatinum captum oculis in carcerem conijcit: vbi & meritò tanquam sacrilegus minimæq; pietatis, quippe qui matrem relegauerat, vitam finiuit. Interim verò cum Carolus multis rebellantibus vndiq; lacesseretur, Pipinum filium in Vngaros misit, quos quidem grauibus prœlijs superatos, tandem ad deditionem compulit. Adelphonsus autem Asturiæ & Galliciæ rex, acceptis à Carolo auxiliaribus copijs, superatisq; Sarracenis, Vlyxibonum vi cepit. qui verò in præsidio Barchinonę erant, Carolo audita Adelphonsi victoria, se confestim dedunt. Superantur & Bauari, qui Foroiulianos vexabant, ab Henrico Caroli præfecto. *Irene Constantini imperatoris mater.*

Interea verò Leo tertius dum supplicationes à beato Gregorio institutas, Romę agit cum populo & clero, Paschalis primicerij & Campuli presbyteri fraudibus apud ædem Beati Siluestri captus, ac pontificali amictu priuatus, multisq; verberibus adeo cæsus, vt oculis & lingua captus putaretur, in monasterio sancti Erasmi in vincula conijcitur: vnde postea Albini cubicularij industria custodes fallens, in Vaticanum sese proripuit: ibiq; tandiu latuit, quoad Vinigisius Spoletinorum dux clanculum accersitus, eum incolumen Spoletium perduxit, cohortibus mlitum in itinere stipatum, ne aliqua hostium vi obrueretur. At seditiosi cum sæuire in Leonem & Albinum non possent, eorum domos à fundamentis diruunt. Ijdem quoque (adeo audaces erant & temerarij) ad Carolum, qui tum bellum contra Saxones gerebat, quoq; Leonem profectum intellexerant, accusandi hominis causa peruenere. Verùm Carolus reiecta in aliud tempus disceptatione, pontificem cum egregio comitatu Romam mittit, se eò breui peruenturum pollicitus, componendarum

darum rerum Italicarum gratia. Leoni verò ad pontem Miluium honoris & gratulationis causa clerus ac populus Romanus obuiam factus, virum sanctissimum in vrbem introducunt. Carolus autem non diu immoratus per Maguntiacos in Belgis positos, Noricumq́, montem in Forumiulij descendens, Taruisinos graui supplicio afficit, quòd Henricum præfectum occidissent. Creato verò in huius demortui locum altero, Rauennam primo, mox Romam expectatus proficiscitur. Vrbem ingredienti omnia certe, & meritò quidem honoris genera adhibita sunt. Octauo autem die posteaquam vrbem ingressus fuerat, in basilica Petri astante populo & clero, episcoporum omnium, qui eò ex tota Italia & Francia conuenerant, sententias de vita & moribus pontificis rogat. verùm ab omnibus vna voce respōsum est, sedem apostolicam omnium ecclesiarū caput, à nemine (laico præsertim) iudicari debere. Omissa autem ob tam graue respōsum à Carolo quæstione, Leo pontifex, qui id iudicium maximè expetebat, suggestum conscendens, ac euangelia in manibus retinens, iureiurando affirmauit se omnium rerum, quæ sibi obijcerentur, insontem esse. Fuit is dies Idibus Decembris, salutis anno octingentesimo. Dū hæc autem Romæ agerentur, Pipinus mandato patris Beneuentanos duce Grimoaldo finitimos suos vexantes aggressus, magnis cladibus ita perdomuit, vt ægre se mœnibus tuerentur: cui bello Vinigisium Spoletinum ducem præficiens, ad patrem reuertitur imperij coronam breui sumpturum. Nam pontifex Carolo optimè de ecclesia dei meritò aliquam gratiam relaturus, cum videret Imperatores Constantinopolitanos ægrè id nomen tueri, ac ob eam rem vrbem & Italiā ipsam magnas calamitates passam, in basilica Petri post solennia sacra, populi Romani scito ac precibus ipsum Carolum magna voce Imperatorem decernit, ac diademate donat, ter acclamante populo Romano: Carolo Augusto à Deo coronato magno & pacifico imperatori vita & victoria. Pontifex item hominem inunxit vna cum Pipino filio, quem Italiæ regem solenni decreto pronuntiauit. Accepta itaq; imperij potestate Carolus, Campulum & Paschalem coniurationis reos, capite plectendos censet. At pontifex omni ex parte clemens, à Carolo rege tamen obtinuit, vt his vita condonaretur, in Franciam tantummodo relegarentur. Post hoc verò fuere qui Carolo suaderent, vt omnes Longobardos Italia expelleret. Verùm cū id nequaquam tutum videretur, quòd multis Italiæ populis sanguine & affinitate coniuncti essent, censuêre simul & Carolus & Leo, vt Longobardorum nomen ibi tantummodo remaneret, vbi ea gens præcipuè sedem habuisset.

Sedes apostolica omnium ecclesiarū caput

Pipinus autem cum in Samnium redisset, frustraq; per aliquot menses Beneuentum oppugnasset, Theate se conferens, oppidum vi captum incendit ac diripit. Inde Ortonam & Luceriam mouēs, eas ciuitates timore perculsas in deditionem statim accipit, ac Grimoaldum Beneuentanum ducem Luceriæ capit: qui non ita multo post dolore animi perijt. Interea verò Constantinopolitana imperatrix missis in Italiam legatis, cum Carolo pacem & fœdus inijt, imperiumq; his terminis diuisit, vt Irene ea Italiæ parte potiretur, quæ ad dextram Neapoli incipiens, ad sinistram Syponto (quæ vrbs nunc Manfredonia dicitur) infero superoq; mari clauditur vnà cum Sicilia. Reliqua verò Italiæ pars Carolo ipsi ex fœdere obtigit, ea tamen loca semper excipio, quæ ditionis ecclesiasticæ habebantur. At Nicephorus patricius ægrè ferens Irenes mulieris imperium, cùm eam dolo captam Lesbum in exilium misisset, fœdus iam antea initum per legatos cum Carolo renouat, qui tum Saxones toties deficientes, migrare in Franciam cum vxoribus & liberis compulit, eos in itinere cum legionibus subsequens, ne quid maleficij inter eundem cōmitterent.

At Leo cùm seditionibus semper vexaretur, ab vrbe discedens, Mantuam proficiscitur ad visendum Christi sanguinem, qui tum miraculis magno in pretio erat. Is autem à Mantuanis perbenignè susceptus, approbato Christi sanguine ob frequen-

quentia miracula, ad Carolum proficiſcitur, vt hominem veritatis cognoſcendæ cupidum, eius rei certiorem faceret: ſimulq; etiam vt de componēdis rebus Italicis inuicem colloquerentur. Rediens deinde in Italiam, adiuuante Pipino rege, mandato patris, de coniuratis quibuſdam & ſeditioſis non ſine clementia ſupplicium ſumpſit.

Carolus autē iam ſenio grauis, cùm intellexiſſet Pipinū, quem (vt diximus) Italiæ regem præfecerat, Mediolani mortuū eſſe, Ludouicū filiū minorē natu, Aquitaniæ regem & imperij ſucceſſorem, Bernardum verò nepotem Italiæ regem declarat, eiq; mādat, vt Ludouico rebus in omnibus obtemperet. Fines imperij hos eſſe voluit: in Gallia Rhenum ac Ligerim, qui in Celtis oriens, eos à Biturigibus diuidit: in Germania verò Danubium & Sauum fluuios: his autem prouincijs Aquitaniam, Vaſconiam, magnam partem Hiſpaniæ, Ciſalpinam Galliam, Saxoniam, vtranq; Pannoniam, Iſtriam, Liburnos addidit: maritima verò Dalmatiæ Imperio Conſtantinopolitano ſubiecta erant. Rebus autem ita compoſitis, dum Aquiſgrani eſſet valetudinis cauſa, propter aquas calidas, quę ibi ſcaturiunt, febre ac dolore laterum moritur, ætatis ſuæ anno ſecundo & ſeptuageſimo, quinto calēdas Februarij: ſalutis verò anno octingēteſimo ac quintodecimo. eius autem corpus nullo non genere honoris adhibito, in tēplo Beatæ Virginis, quod ipſe magnis ſumptibus Aquiſgrani exſtruxerat, ſepelitur hoc addito epigrammate:

MAGNI CAROLI REGIS CHRISTIANISSIMI, ROMANORVMQVE IMPERATORIS CORPVS HOC SEPVLCHRO CONDITVM IACET.

Fuit autem Carolus, ſi eius res geſtas tum domi tum foris inſpicias, tantæ amplitudinis & integritatis imperator, vt poſtea neminem ſuperiorem, nedum parem habuerit. adeo autem (cum ei per otium liceret) ſtudijs litterarum delectatus eſt, vt primus (ſuadente tamen Albino) gymnaſium Pariſienſe inſtituerit. Tres autem menſas argenteas habuit, quarum vnam (in qua vrbs Conſtantinopolitana inſculpta erat) baſilicæ beati Petri, aliam (vbi imago vrbis Romæ cernebatur) eccleſiæ Rauēnati dono dedit, Tertiam filijs reliquit, vbi inerat orbis terrarum deſcriptio. Sunt item qui ſcribant hanc auream fuiſſe.

At verò Leo pontifex reſtituto ſancti Pauli tecto, quod terræmotu conciderat, ædificatoq; à fundamentis apud ſanctum Petrum ampliſsimo hoſpitali, quod Græci xenodochion vocant, necnon inſtitutis trium dierum ſupplicationibus ante diē Aſcenſionis, quibus prima die ab eccleſia Dei genitricis ad Præſepe, ad baſilicam Conſtantinianā, ſecunda ab eccleſia beatæ Sabinæ martyris ad ſanctum Paulum, tertia à ſancta Cruce in Hieruſalem ad S. Laurentium extra muros ibatur: moritur primo ac vigeſimo pontificatus ſui anno, quo etiam cometes apparuit (vt nonnulli putant) tantæ calamitatis indicium. Sepelitur autem in baſilica Petri pridie Idus Iunij: eius in morte ſedes tum vacat diebus decem.

STEPHANVS IIII.

Tephanus quartus, patria Romanus, patre Iulio, pontificatus ſui menſe tertio ad Ludouicum Imperatorem in Gallias proficiſcitur: quamobrē autem id fecerit, haud ſatis conſtat. Sunt tamen qui coniectant, id ab eo factum ad vitandam ſeditionem & reliquias Campulianæ coniurationis, quæ iam inualeſcebat mortuo Leone. In Aurelianis tunc erat Ludouicus imperator cognomento Pius: qui vbi intellexit pontificem aduentare, ſtatim ei honoratiſsimum quenq; obuiam miſit: maximè verò Theodolphum Aurelianorum epiſcopū, cum clero & magna populi parte. Ipſe verò ad primum lapidē prodiens, 99. Pont

cùm hominem vidisset, ex equo descendit: atq; eum, data acceptaq; salute, cum maxima veneratione in vrbem introducit, præcedente clero, ac sæpe carmen repetente, Te Deum laudamus. Erat enim Stephanus ex nobili genere ortus, tantæ doctrinæ & integritatis, vt facilè apud omnes sanctitatis nomē nancisceretur: quippe q sub duobus sanctissimis viris Hadriano & Leone educatus, rationem benè ac beatè viuēdi didicerat. In vrbem introductus, sustentāte eum imperatore propter impetū multitudinis studio videndi concurrentis, in regiam diuertit, vbi & sæpe cum imperatore de componēdis Italiæ rebus collocutus est: & ita se mutuò conuiuijs excepêre, vt rarò alter sine altero conuiuaretur. Retinuisset hominem apud se diutius imperator, nisi tum grauibus implicitis bellis, sese obijcere hosti necesse fuisset. Nam & Vascones ab imperio defecerant, quos breui in potestatem suam redegit: & Britones res nouas molientes, armis in officio continuit, & conuētu Aquisgrani habito, legatis Sarracenorum Cæsaream Augustā incolentium, pacē cōcessit. Abiturus itaq; Stephanus ad imitationem Saluatoris nostri, qui etiam inimicis pepercit, à Ludouico impetrauit, vt exulibus omnibus & captiuis, quos sceleris conuictos in Leonem admissi Carolus mulctauerat, redire ad vrbem Romā liceret. Secum quoq; detulit crucem magni ponderis magnæque æstimationis, quam Ludouicus sua impensa beato Petro dicauerat. At verò sanctissimus pontifex ad vrbem rediens, septimo pontificatus sui mense vita functus, in basilica Petri sepelitur. Sedes autem eius morte, dies vndecim tum vacat.

PASCHALIS I.

100. Pont.
Aschalis patria Romanꝰ, patre Bonoso, nulla interposita imperatoris auctoritate pontifex creatur: hanc ob rem vbi pontificatū inijt, statim legatos ad Ludouicum misit, qui eius rei culpam omnem in clerum & populum reijcerent, quòd ab his vi coactus esset pontificiū munus obire. Accepta hac satisfactione Ludouicus respōdit populo & Clero, maiorum instituta & pacta seruanda esse, cauerent ne deinceps maiestatem læderent.

In conuentu aūt apud Aquisgranum habito, Lotharium filium maiorem natu, imperij socium sibi deligens, Pipinum secundum à Lothario Aquitaniæ, Ludouicum tertium Bauariæ, reges appellauit. At verò cum Bernardus Italiæ rex, instigantibus quibusdā episcopis & seditiosis ciuibus ab imperio defecisset, coēgissetq; ciuitates quasdam & populos in sua verba iurare, Ludouicum in se concitauit, qui præfectos quosdam cum satis valida manu in Italiam misit. Horū verò impetus retardare conatus Bernardus, in alpibus superatur. Seditionis auctores statim capti necantur. Ipse verò Bernardus quamuis supplex veniam peteret, Aquisgrani supplicio capitali afficitur. Episcopi autem tanti mali auctores, synodali decreto in monasteria quædam relegantur. Sedato itaq; Italico tumultu verius quàm bello, in Saxones, qui ab imperio defecerant, copias mouet, eorumq; tyrannum Viromarchū regnum affectantem, & secum congredi ausum superat atq; interficit.

Deinceps verò Lotharium filium regem Italiæ declaratum, ad pontificem misit, à quo in basilica Petri inungitur, & Augustus appellatur. Intereà verò tumultuante Italia, & ad res nouas spectante, cum Lotharius tantis motibus nequaquam se parem cerneret, maiores copias paraturus, ad patrem se contulit. Hanc ob rem Theodorus Primicerius, & Leo Nomenclator Romæ in Lateranensi palatio per seditionem confossis oculis necantur. Fuere qui tantum crimen in Paschalem reijcerent: qui quidem in synodo triginta episcoporum habita, & coniecturis, & rationibus, & iuramento à tanto se crimine liberauit. Accepit hanc satisfactionem Ludouicus, &, vt Bibliothecarius ait, cum Paschali rescriberet, ne deinceps seditio ex re incerta oriretur, ciuitates Etruriæ imperio subiectas litteris declarauit: Arretinum

tinum, Volaterras, Clusium, Florentiam à patre Carolo restitutam & auctam, Pistorium, Lucam, Pisas, Perusiam, & vrbem veterem: cętera verò ecclesiæ Romanę asscribebat. Addidit & Tudertum in Vmbria, & vltra Appenninum Flaminiam, ac Rauennæ vrbis Exarchatum. Idem quoq; Bibliothecarius scribit, Ludouicum liberam eligẽdorum episcoporũ potestatem Paschali dedisse, cùm antea ea quoq; in re imperatores consulerentur: quam potestatem ab Hadriano pontifice Carolo cócessam, idem auctor refert. Paschalis itaq;, quem Stephanus ob eius virtutem & doctrinam dum viueret, monasterio beati Stephani martyris in Vaticano præfecerat, pontificatum iniens, & corpora sanctorum minus religiosè iacentia, in vrbem cum maxima veneratione introducta, honestiore loco recódidit, & captiuos persoluto creditoribus precio, è vinculis liberauit. Idem quoq; Praxedis beatissimæ Christi martyris templũ à fundamentis extruxit, non longè à veteri, quod iam ob vetustatem & incuriam sacerdotum ruinam minabatur: quo quidem in templo à se dedicato & persæpe celebrauit, & multorum corpora sanctorum collocauit, iam ante in cœmeterijs passim & sine veneratione iacentia. Extat & in eadem basilica oratorium beatæ Hagneti dedicatum, quod ipse pluribus ornamentis augustius reddidit. Idem quoq; beatæ Cæciliæ templum extruxit, quod carmen in apside notatum nunc etiam indicat, eò quoq; loci & ipsius virginis & eius sponsi Valeriani, Tiburtij, Maximi martyrum, Vrbani, Lucij, pontificum corpora collocauit, multis additis muneribus & ornamentis ex auro, argẽto & quouis genere marmorũ. Restituit prætereà beatæ genitricis templum ad præsepe vetustate quassum, eiusq; apsida in meliorem formam redegit. Qui non ita multò pòst nullo religionis, pietatis, humanitatis, benignitatis exemplo prætermisso, septimo pontificatus sui anno, mense tertio, die decimoseptimo moritur, sepeliturque in basilica Petri. Vacat tum sedes dies quattuor.

Libera potestas eligẽdorum episcoporum Paschali data.

EVGENIVS II.

Vgenius secundus, patria Romanus, patre Boëmundo, tantæ religionis, sanctitatis, doctrinæ, humanitatis & eloquentiæ fuit, vt omnium cósensu pontifex crearetur, eo maximè tempore, quo Lotharius in Italiam veniens, magistratum delegit, qui populo Romano ius diceret. Romani enim imperante Carolo ac filijs, libertate aliqua post longam & grauem seruitutẽ vsi sunt. 1101. Pont.

Interim verò Ludouicus cùm quadraginta diebus ferro ac flamma Britanniam vastasset, acceptis obsidibus Rhotomagum petit, vbi Michaëlis Constantinopolitani imperatoris oratores audit, eum consulentes, quid de sacris imaginibus faciẽdum censeret, abolendæ'ne, an restituendæ viderẽtur. Hos autem ad pótificem reiecit, cuius maximè intererat ea de re decernere. Bulgaros deinde Pannonias inuadentes primò quidem pepulit: verùm cùm Haydo Aquitaniæ præfectus rebellasset, Abderamanni Sarracenorum regis auxilijs fretus, omittere tantũ bellũ necesse fuit. hanc ob rem Bulgari per medias Pannonias in Dalmatiam infesto agmine penetrarunt. Sed antequàm Ludouicus in Haydonem mouisset, magnã Hispaniæ partem deficientibus populis iam occupauerat, dimissa circũquaq; classe, quę maritimas ciuitates vexaret. Solus autem Bernardus Barchionensium comes terra mariq; vexatus, in imperatoris fide permansit.

At Eugenius dignitate corporis & præstantia animi insignis, spretis rebus omnibus humanis, vel potius fortunæ bonis, ad munificentiam & liberalitatem versus, adeo rem frumentariam curauit, vt nullibi vilius, quàm Romæ, annona venderetur. Prætereà verò pauperum, pupillorum, viduarum causas & vitam ita tutatus est, vt ab omnibus meritò pauperum pater diceretur. Hoc autem genere viuendi

& ante pontificatum vsus est : & dum beatæ Sabinæ in Auentino presbyter esset, quam ædem pontifex in meliorem postea cultum restituit:& dum basilicæ Lateranensis archipresbyter esset,quo ex loco deinceps tantæ integritatis & modestiæ fuit,ad pontificatum omniũ suffragijs traductus est.Huius prætereà opera & precibus,captiui omnes & exules ex Gallia tandem ad vrbem rediêre,quos bonis paternis & fortunis omnib9 spoliatos,suis facultatib9 sustentauit,& in vita retinuit. Per eum quoq; non stetit,quò minus Sico dux Beneuentanus Neapolitanos obsidione solueret,quos tum vehementer premebat:vnde beati Ianuarij corpus Beneuentum transtulit,& in maiori basilica cum Desiderio & Festo honorificè collocauit. Siconem nanq; mouere in Sarracenos pontifex adhortabatur, qui Panhormum in Sicilia iam ceperant. Cùm his itaq; artibus in pontificatu annis quattuor vixisset,moritur pontifex optimus collacrymantibus omnibus,& suam vicem potius,quàm mortẽ sanctissimi viri,dolẽtibus,cùm mors ei ad felicitatem via optatissima esset: sepelitur autem in basilica Petri apostolorum principis.

102.Pont.

VALENTINVS I.

Alentinus patria Romanus, patre Leontio, tantæ virtutis & sanctitatis fuit,vt nondum presbyter,sed diaconus summum pontificatus gradum meruerit:nec mirum, quippe cùm apud Paschalem & Eugenium viros sanctissimos & doctrinam & rationem benè ac sanctè viuendi à teneris annis vsq; ad maturam ętatem didicisset. Non ludis, non iocis, aut voluptatibus intentus, vt pleriq; omnes adolescentes facere consueuerunt,sed doctrinã & beatè viuendi normam ex lectione veterum,& exemplo sanctorũ pontificum sumẽs. Fuit prætereà in homine tanta ingenij dexteritas,tanta eloquentia, vt facilè quod vellet suaderet & dissuaderet:nil nisi sanum,& quod doctrinam saperet ac modestiam,proponens. Postremò autem pietate,clementia,liberalitate,tum in vita priuata,tum in pontificatu,nulli maiorum secundus est habitus. Has ob res omnium consensu pontifex creatus,meritis hominum,qui tum erant,id fortasse exigẽtibus, quadragesimo pontificatus sui die moritur,ac in basilica Petri sepelitur, conquerentibus omnibus eum hominem sibi morte sublatum esse:quo stante labefactari Romana libertas,& Christiana religio vix poterat. Vacante autem sede, Sicardus dux Beneuentanus,qui patre mortuo tyrannicam vitam ducebat,Deusdedit montis Casini abbatem,à quo pecunias expetebat, in carcerem coniecit,quo in loco non sine opinione sanctitatis mortuus est.

GREGORIVS IIII.

103. Pont. Sarraceni Asiã occupauerunt.

Regorius quartus,patria Romanus,patre Ioanne,tituli S.Marci presbyter,eo tempore pontificatum inijt,quo & Sarraceni Asiam occupantes, ad sancta Palestinæ loca Christianis aditum interclusere.

Et Mauri in Siciliam classe delati,ipsius insulæ magnam partẽ vastauerunt,occupato(vt dixi)Panhormo. Nec prohibere Veneti potuêre, quò minus id facerent,eò classe rogatu Michaëlis imperatoris Constantinopolitani contendentes. Maior eñ erat Maurorũ classis,maiores etiã nauales copiæ. Crescebat tum res Veneta,quæ originẽ à Venetis omnib9 habuerat,eo maximè tẽpore,quo Hunni Attila rege Aquileiam,Concordiã,Altinũ,aliasq; Venetiæ prouinciæ vrbes ceperunt,ac diruerunt,à sæuitia barbarorũ solis æstuarijs & paludibus seipsos tuentes. Dux Venetorũ Iustinianus Patritius tum erat,cuius nomẽ ideo cõmemorare libuit,ꝙ suis temporibus corpus sancti Marci Alexandria à mercatoribus Venetis in patriam delatum est:vbi nunc in maxima veneratione habetur, extructo egregio templo in celebriore vrbis loco,multisq; donarijs in ipso sacello reconditis. Hinc primum Veneti Marci imaginem vrbis patroni in vexillis retulêre.

Corpus S. Marci à Venetis mercatoribus in patriam delatũ est.

At

Atverò Gregorius cum intelligeret à Venetis barbaros pelli ex insula non posse, legatos ad Ludouicum & Lotharium misit, qui eos rogarent, vt primo quoque tempore Siculis auxilium ferrent. Tergi versabantur hi, cùm dicerent id bellũ ad Michaëlem imperatorem Constantinopolitanum pertinere, se tamen paratos esse communi impensa communibusq; copijs rem ipsam gerere. Interea verò cùm legati ea de re vltro citroq; mitterentur, Bonifacius Corsicę comes, cum fratre Bertario, & auxilijs quorundam populorum Etruriæ, classe in Africam delati, inter Vticam & Carthaginem quater cum hostibus congressus, tantam hominum stragem edidit, vt coacti sint Mauri, vt olim à Scipione vexati, suos ex Sicilia reuocare, qui patriæ laboranti auxilium ferrent. Hac igitur ratione Sicilia à barbarorũ manibus liberata est. Redijt itaq; ex Africa in Corsicam Bonifacius cũ classe victrici, ingenti præda onusta. Sunt qui scribant, dum omnia vbiq; in Italia placata essent, Lotharium ægrè ferentem ꝙ Ludouicus Carolum natu minimũ, cui posteà Caluo cognomentum fuit, rebus in omnibus sibi præferret, patri vincula indidisse, nec ita multò pòst eum liberum dimisisse: eaq; opportunitate barbaros illectos, ex Africa cum ingenti classe in Italiam delatos, Centumcellis applicuisse: vrbemq; (quæ nunc Ciuitas vetus appellatur) vt quidam volunt, delesse atq; inde Romam mouentes, vrbem ipsam cepisse, quod quidem vero dissonum est. De Centumcellis non negauerim. Barbaros verò vrbem oppugnare adortos constat: sed Guidone Cisalpinæ Marchione eam acriter defendente, incensis suburbijs, ac basilicis Petri & Pauli via Latina, in saltum Casinatem mouentes, vbi sancti Germani oppidum, & monasterium beati Benedicti in monte positum auertissent, iuxta Lyrim fluuium ad mare descendẽtes, classe ab Ostia eò auecta, Tarentum & Siciliam inuasere: atq; (vt dixi) Bonifatij virtute in patriam à ciuibus bello oppresis reuocati sunt. Crediderim ego tum Bartholomæi apostoli corpus ex Lypari Siciliæ, Beneuentum translatum fuisse à Sicardo Beneuentanorum principe, qui tanto bello interfuit, ne sanctissimi apostoli corpus in hostium Christiani nominis manus deueniret. Ad Gregorium redeo, qui tantæ modestiæ fuit, vt electus à clero populoque Romano, non prius pontificium munus obire voluerit, quàm à legatis Ludouici imperatoris ob eam causam Romam missis, qui diligẽter tantam electionẽ discussserant, confirmatus esset. Fecerat id Ludouicus nõ superbia motus, sed ne iura imperij amitteret, quippe qui natura clemens & humanissimus est habitus, quiq; iura ecclesiæ & dignitatem semper tutatus est. Instituit enim ne Christi serui vlli seruituti humanæ subiecti essent: & vt vnaquaq; ecclesia suos prouentus haberet, vnde sacerdotes viuerent, ne ob inopiam rerum, cultum diuinum desererent: néue ob necessitatem quæstui sese dederent. Idem præterea octingentesimo ac trigesimo dominicæ incarnationis anno, synodum multorum episcoporum habuit, excogitatam ad honorem Dei & vtilitatem ecclesiasticæ dignitatis: in qua quidem constitutum est, ne episcopi & clerici cuiusuis gradus, pretiosas & exquisitas vestes, vtpote sericas & coccinei coloris aut bracteatas ferrent: néue in digitis gemmas, nisi dum præsules sacrificant, ne in singulis, calceis, aut crepidis aurum & argentum ferrent, quæ certè procul omni religione sunt, & magnæ incontinentiæ ac vanitatis signa manifestissima. Vtinam nostris temporibus Ludouice viueres. Indiget nunc ecclesia tuis sanctissimis institutis, tua censura, adeò in omnem luxum & libidinem sese effundit ecclesiasticus ordo. coccinatos & trabeatos nunc inspiceres non homines, quod leue fortasse videretur, sed equos & iumenta, præcedente, dum incedunt magno adolescentum, & altero presbyterorum agmine subsequente, non in asinis, vt Christus nostri dogmatis auctor, & bene viuendi vnicũ in terris exemplar, sed in equis præferocibus & phaleratis, ac si ex hoste deuicto triumphum ducerent. De argẽteis vasis, & egregia eorum suppellectile, deq;

cibarijs

cibarijs non attinet dicere, cum & Siculæ dapes, & Attalica ornaméta, & vasa Corinthia, si hæc inspicias, nullius precij dici posint. Quid verò ex hac intemperantia nascatur, prætermittam, ne hos (vt ipsi aiunt) in cælum ponam. Ad Ludouicū redeo, qui his artibus & humanis & diuinis rebus consulens, imperij sui anno trigesimosexto moritur, sepeliturq; Metis in basilica beati Arnulphi. Hunc aūt non multò pòst secutus est Gregorius pontifex, nobilitate insignis, sanctitate clarus, doctrina & eloquétia præcipuus, diligentiæ ac sollicitudine, tum in rebus diuinis, tum in humanis admiratione dignus. Nā & populi sui commoda mirum in modum curauit: diuites in officio continendo, pauperes pascendo, desperatos solādo, errantes sanis admonitionibus in viam rectam deducédo, ecclesias quoq; multas vetustate collapsas restituit. Electos in sortem domini doctrina, & exemplo, quoad vixit, in officio continuit. Transtulit idem sanctissimus pontifex beati Gregorij corpus: atq; eò loci collocauit, vbi nunc iacet, magnis adhibitis ornamentis, quo in loco multi temporibus illis, religionis aut voti causa excubare consueuerant. Ferunt & ab eodem corpore Sebastiani & Tiburtij à cœmeterijs, in quibus ante iacebant, ad basilicā Petri translata fuisse. Sunt qui scribant rogatu Ludouici Gregorium sanctorum omnium celebritatem calendis Nouembris instituisse, eamq; rem magnopere à Rabano monacho theologo insigni, carminibus & prosa laudatam fuisse. In his enim duobus dicendi generibus vir doctus, vt illa maximè tempestate, satis valebat. Commentatus est idem Rabanus & librum Paralipomenon, & Machabæos. Habuit etiam sermones satis elegantes ad populum, sed is potissimùm laudatur, quem habuit in celebritate omnium sanctorum. Moritur aūt Gregorius pontificatus sui anno decimosexto, sepeliturq; in basilica Petri, ac sedes eius in morte, diebus quindecim vacat.

SERGIVS II.

104. Pont. Ergius secundus, patria Romanus, patre Sergio è regione quarta, eo tépore pontificatum inijt, quo Michaël imperator Cōstantinopolitanus moritur. Sunt qui Sergium primo quidem Os porci appellatum fuisse dicant, & ob turpitudinem cognomenti, Sergij nomen sumpsisse, eamq; consuetudinem ad nostros manasse, vt qui pontifices crearentur, suo omisso, maiorū nomina sibi inderent, licet ab omnibus non sit obseruatum, Vtcunq; est, constat Sergium ex illustri familia ortum, nequaquam à maioribus suis degenerasse, adiuuantibus eius præclarum ingenium, Leone tertio, Stephano quarto, Eugenio secundo, & Gregorio quarto: sub quorum moribus & doctrina ita vixit, vt solo mortuo Gregorio dignus haberetur, qui pontificium munus obiret. Exarserat tu inter Ludouici filios tantum odij, propter imperij diuisioné, vt in Antisiodorensi agro apud Frontanetū acerrimè à Ludouico & Carolo contra Lothariū fratrem dimicatū sit, quo quidem multi vtrinq; cæcidêre. Lotharius enim tandem victus, Aquisgranum confugit, atq; inde quoque deturbatus instantibus hostibus, Viennam cum coniuge & liberis se cōtulit. Insecuti & eò cum exercitu fratres, ad quos quidem placandos non solùm multi regni ipsius proceres, sed ex Italia quidā iussu Sergij profecti sunt, inter quos Georgius archiepiscopus Rauennas primus est habitus: qui cum secundo prœlio apud Lotharium componendæ rei causa esset, ac fortuna ad Ludouicum & Carolum inclinasset, totum comitatū in prœlio amittens (eo enim cum trecentis equitibus venerat) vix solus è tanta strage fuga prolapsus est. At verò hi communem totius regni calamitatem & interitum miserati, fœdera pacis in hunc modum ineunt, vt pars illa occidentalis regni, quæ à Britannico oceano vsque ad Mosam flumen pertinet, Carolo obtemperaret, in eaq; etiam

Nomina pō tificum immutandi cōsuetudo.

etiam Francorum nomen maneret: vtq; Ludouico Germania contingeret vſq; ad Rheni flnenta, & trans Rhenum quicquid genitor poſſediſſet. Lotharius autem cum imperij titulo vrbem Romam obtineret cum Italia & ea parte Galliæ, quæ olim Narbonenſis, nunc Romana prouincia vocatur: huic aũt addidère eam quoque partem, quæ inter Scaldin & Rhodanum fluuios, Lotharingiæ nomen accepit à Lothario, vt arbitror. Rebus autem ita compoſitis, Lotharius Ludouicum filium, quem regni ſocium aſciuerat, in Italiam cum ingenti exercitu mittit: huic ſocios addidit Drogonem Matenſem epiſcopum, atque alios viros eccleſiaſticos prudentia & auctoritate dignos, quorum conſilijs vteretur. Is autem adoleſcens nimia felicitate elatus, quacunque iter facit, cædibus omnia & rapinis vaſtat, incendit, & diruit. Verùm cùm vrbi appropinquaſſet, eiq́; obuiam honoris cauſa Romani ciues prodijſſent, depoſita ferocitate illa Gallica, mitior eſſe cœpit, quòd ei præter ſententiam ingredi vrbem pacato agmine liceret. Prodeunt & obuiam ad primum lapidem ſacerdotes cum crucibus, & hoc cantu, Benedictus qui venit in nomine domini, Oſanna in excelſis. Atque eum vſque ad gradus ſancti Petri comitantur. ibi pontificem offendens, mutuo oſculo, mutuaq; ſalute data & accepta, ad argenteas portas ſimul peruenêre clauſas quidem. Tum pontifex, Si pacato magis, quàm hoſtili animo ad nos veniſti, ſiq́; ad reip. Chriſtianæ vtilitatem magis reſpicis, quàm ad voluptatem ſæuiendi prædandíue, meo iuſſu ingredere: ſin aliter animatus es, forésne tetigeris: nam ſupra caput enſem habes ſcelerum omnium vltorem. Cùm autem bono animo eſſe pontificem iuſsiſſet, ſtatim eius iuſſu fores patuêre. Ingreſsi itaque pariter magna Romanorum ac Francorum multitudine tum præcedẽte tum ſequente, cùm ad altare beati Petri perueniſſent, procidentes ſimul omnipotenti Deo & apoſtolorum principi gratias egerunt, quòd ſine vllo maleficio res ex ſentẽtia acta eſſet, pentecoſtes octaua. Verùm cùm poſteà à multitudine militum ſuburbia vaſtarentur, parumq́; abeſſet, quin vrbem prædandi cauſa irrumperent, octauo, ex quo venerat, die, videntibus omnibus, qui aderãt, Ludouicum regem oleo ſancto inungit, corona donat, Italiæ regem decernit. Ad quem Siginolphus dux Beneuentanus ſalutãdi hominis cauſa ſtatim venit, qua quidem multitudine & arbores truncatæ, & pecora diſtracta, & ſegetes (vt fit) in pabulum equorum ſuccisæ ſunt: His itaque pontifex quicquid petiêre, honeſtum præſertim, facilè conceſsit, quò citius ab vrbe diſcederent. Vnde Romani tyrannicæ immanitatis metu liberati, ſanctiſsimum pontificem verum Chriſti vicarium & vnicum patriæ parentem prædicabant. Qui quidem adornanda templa conuerſus, baſilicam ſanctorum Silueſtri & Martini vetuſtate collapſam reſtituit, in eaq́; vnà cum ipſis cõfeſſoribus, Fabiani, Stephani, Soteris, Aſterij, Cyriaci, Mauri, Smaragdi, Anaſtaſij, Innocentij, Quirini, Leonis, Arthemij, Theodori, Nicandri corpora collocauit. Struxit & à fundamentis ad ipſius baſilicæ latus, in honorem Petri ac Pauli monaſterium, vbi continuò res diuina agebatur. Demum verò ſanctiſsimus pontifex re eccleſiaſtica benè ac integrè gubernata, tertio pontificatus ſui anno moritur, ſepeliturq́; in baſilica Petri. Vacat tum eius in morte Romana ſedes menſibus ij. diebus xv.

Ludouicus Italiæ rex decernitur

ANNOTAT.

Quæ hic Platina ex Martino tradit, Sergium II. primum fuiſſe qui nomen mutauerit, apud neminem ueterum auctorum inueni, immo ex Anaſtaſio Bibliothecario, qui hoc tempore uixit, contrariũ magis elicitur, eum ſcilicet etiam ante pontificatum Sergium uocitatum eſſe. Fortè Sergij prænomen ſemper habuit, Oſporci uerò cognomen, & pontifex factus cognomen, prænomine tantum retento, omiſit. Sed iſta nec ſic concinnata mihi quadrant. Ioannem XII. ego primum inueni, qui priſcum nomen papa creatus mutarit, cùm ante pontificatum Octauianus diceretur, ut infrà oſtendam.

LEO IIII.

105. Pont. EO quartus, patria Romanus, patre Radulpho, anno incarnatiõis octingentesimo quadragesimooctauo pontifex omnium cõsensu decernitur, ac meritò quidem. Vir enim fuit in omi vita priuata etiam, religione, innocentia, pietate, humanitate, gratia, liberalitate, doctrina ecclesiastica præcipuè insignis. Tantæ prætereà prudentiæ & virtutis fuit, vt euangelij sententia, serpentis astutiam, vbi oportebat, & columbæ simplicitatem imitaretur. Tam cõstanti autem fama impulsus Sergius secundus Romanus pontifex, hominem totius virtutis exemplar, ex subdiacono presbyterum creat, eundemq; titulo sanctorũ Quattuor coronatorum præficit. Vnde posteà mortuo Sergio ad Lateranensem basilicam ductus, ac in sede Petri collocatus, vt verus & dignus pontifex ab omnibus salutatur. Exosculati sunt etiam eius pedes, qui propè aderãt, morem antiquũ seruantes. Sunt qui arbitrantur huius sanctissimi viri orationibus Deum permotũ, Sarracenorum rabiem naufragio, dum onusti præda domum redeunt, compescuisse. Nam superato apud Tarentum nauali prœlio Theodosio Michaëlis imperatoris duce, Italiam nemine obstante longè ac latè populati, captaq; Ancona ac direpta, vexatoq; item Dalmatico sinu, dum læti domum redeunt, volente Deo procellis fluctuum obruuntur. Liberatus Sarracenorum metu Leo, & sedilia in vestibulo atrij Lateranensis posita ex marmore construxit, & solarium à Leone tertio inchoatum perfecit. Instituit item pius antistes, vt quotannis à cuncto clero in basilica Pauli, ipsius apostoli natali die hora vespertina celebraretur. Mandauit prætereà, ne laicus quispiam presbyterium ingrederetur, dũ sacra fierent. Habitæ sunt etiam eius iussu eisdem fermè diebus supplicationes ad auertendam iram Dei, quã frequentes terræmotus præ se ferebant. Crucem quoq;, quam Carolus Romanorum imperator Constantinianæ basilicæ donauerat, furto gemmis spoliatam, mirum in modum exornauit. Hunc autem tantæ sanctitatis fuisse constat, vt & basiliscum serpentem (quem Latini regulum appellare possunt) suis orationibus è fornice sanctæ Luciæ virginis in Orthea expulerit, cuius halitu & veneno multi mortalium perierant: & incendium illud signo crucis extinxit, quod diu per domos Saxonum & Longobardorum vagatum, diui Petri basilicæ appropinquabat. Hoc autem factum est octaua die ab assumptione beatæ Dei genitricis, qui dies postea vt festus celebratus est non longè à basilica Laurentij martyris extra mœnia. Eo nanq; loco ipsius virginis templum extabat, cui munificentissimus pontifex multa dona ex argento auróue obtulit. Prætereà verò opus musiuum basilicæ sancti Martini & Siluestri in montibus, incrustationemq; parietum à Sergio inchoatam ipse perfecit, vt epigramma indicat, quod solum superest: nam pictura iam pridem corruit, vel incuria hominum, vel vetustate & situ. Eius quoq; iussu crux illa, quæ ante pontificem à subdiacono fertur ex auro facta, gemmis ornatur: dum nullum genus ornamẽti relinqueret, quod ad dignitatem Saluatoris nostri pertineret. Restituit quoq; vrbis mœnia, & portas vetustate collapsas. Ad hæc verò xv. turres ꝑpugnacula vrbis à fundamentis erexit: harum duas maximè necessarias, hinc dextera, hinc sinistra Tiberis amnis posuit infrà Ianiculum & Auentinum, ne subuehi naues hostium ad diripiendam vrbem possent. Idem quoq; sua diligentia corpora sanctorum Quattuor coronatorum inuenit, eorumq; templum in splendidiorẽ formam instaurauit. Sanctos ipsos sub altari collocauit, Sempronianum, Claudiũ, Nicostratum, Castorium. His addidit & corpora Seueri, Seueriani, Carpophorij, Victorini, Marij, Felicissimi, Agapeti, Hippolyti, Aquilæ, Priscæ, Aquilini, Narcisi, Marcellini, Felicis, Apollinaris, Benedicti, Venantij, Diogenis, Liberalis, Festi, Marcelli. Addidit & caput sancti Proti, & Cæciliæ, Alexandri, Xysti, Sebastiani, Praxedis. At verò dum his rebus, vt sanctissimum virum decebat, quam diligentissimè

tissimè vacaret, nunciareturq; Sarracenos cum magna classe diripiendæ vrbis causa aduentare, & Neapolitanos ac ceteros illius oræ maritimæ paulò pòst ipsi vrbi auxilio futuros, ipse statim cum quanta potuit manu Ostiam proficiscitur: eoque omnes auxiliares copias conuocat, cum hostibus dimicaturus, si copiam pugnandi fecissent. Suos autem sanctissimus pontifex ad communionem primò adhortatus, vbi id obsequentissimè fecissent, orationem ad Deum his verbis habuit: Deus, cuius dextera beatum Petrum ambulantem in fluctibus, ne mergeretur, erexit, & coapostolum eius Paulum tertio naufragantem de profundo pelagi liberauit, exaudi nos propitius, & concede, vt amborum meritis horum fidelium tuorum brachia contra inimicos ecclesiæ tuæ sanctæ dimicantia, omnipotēti dextera tua corroborentur & conualescant: vt de recepto triumpho nomē sanctum tuum in cunctis gentibus gloriosum appareat. His dictis, statim facto signo crucis pugnādi copiam fecit, qui ita alacriter pugnam iniêre, acsi victoriam certam sibi propositam viderent. tandē verò pòst longum & acre certamen hostes superantur fugāturq;: multi in ipso prœlio vtpote nauali periêre: pleriq; tñ viui capti, & Romā perducti sunt. Placuit etiam ciuibus Romanis quosdam ad terrorē non longè à portu Romano furca suspendere aduersante tamen Leone ob mansuetudinem & clementiam, qua potissimum insignis habebatur: sed ire obuiam multitudini, in tāto præsertim furore, non licuit. Eorum verò opera, qui viui Romam perducti sunt, vsus est Leo in restituendis ecclesijs, quas ipsi Agareni quondam diruerant & incenderant, in extruendis mœnibus, quibus Vaticanum cinxit, Leonianamq; vrbem de suo nomine appellauit. Idq; potissimū effecit, ne deinceps hostibus liceret ecclesiam beati Petri vna vel leui incursione spoliare & incendere, vt antè consueuerant. Non caruêre suis precationibus portæ. In ea enim quæ ad sanctum Peregrinū ducit, hæc erant in marmore incisa: Deus, qui apostolo tuo Petro collatis clauibus regni cælestis, ligandi atq; soluendi pontificium munus tradidisti, concede, vt intercessionis eius auxilio à malis nexibus liberemur: & hanc ciuitatem, quam nouiter te adiuuante fundauimus, fac ab ira in perpetuum manere securam, & de hostibus, quorum causa constructa est, nouos ac multiplices habere triumphos. In secunda verò porta, quæ apud Hadriani molē ad prata ducit, hæc verba inerant: Deus, qui ab ipso huius mūdi principio hanc sanctam catholicam & apostolicam Romanam ecclesiam ab hostibus custodire & confirmare dignatus es, iniquitatis nostræ chirographum propitiatus emenda, & vrbem hanc, quā tuo sancto nomini per apostolorum Petri & Pauli suffragia nouiter dedicauimus, ab omībus inimicorum insidijs securam permanere concede. Tertia aūt precatio erat in frontispicio portæ, qua ibatur ad scholam Saxonum, his verbis: Præsta quæsumus omīpotens & misericors Deus, vt ad te toto corde clamantes, intercedente beato Petro apostolo, tuæ pietatis indulgentiam cōsequamur, vt vrbs, quam ego famulus tuus Leo quartus episcopus Romanus, te auxiliante meo nomine Leonianam vocaui, nouoq; opere dedicaui, vt secura atq; illæsa permaneat, apud clementiam tuam iugiter exoramus. Hanc autem vrbem primo pontificatus sui anno inchoatam, demum sexto absoluit: eamq; Corsis, quos Sarraceni ex insula depulerant, incolendam dedit, assignatis viritim agris, vnde viuerent. Sed miror in portis ipsis aliam nunc inscriptionem legi versibus hexametris ineptis quidem, quos certè Leonis nullo modo esse arbitror, licet sub eius nomine ferantur. Ex manubijs verò Sarracenorū dona quædā, tum ex auro, tum ex argento basilicis Romanis obtulit. Sunt qui scribāt eius mandato etiā basilicam sanctæ Mariæ in via noua ædificatā fuisse, & turrim in Vaticano apud sanctum Petrum, quam adhuc cernimus. Fores præterea sancti Petri ab Agarenis direptas, ex argento restituit. Synodum septem & quadraginta episcoporum habuit, in qua ex decretis maiorum suorum Anastasium presby-

Oratio pōtificis prima.

Leonina urbs.

Oratio pōtificis ante portam primа.

Secunda.

Tertia.

Synodus septem &

quadraginta episcoporum. presbyterum cardinalem sancti Marcelli, multis criminibus conuictum damnat, & ab ecclesia reijcit, eò maximè, quòd parochiam suam per annos v. contra canonum instituta deseruerit. Colonias prætereà ex Sardinia, Corsicaq;, quæ pulsis Saracenis iam respirare cœperant, Ostiam cultoribus propter insalubritatem aëris & frequentes direptiones vacuam, duxit. Lothario postremò egregiè satisfecit, qui delatione quorundam impulsus Romam venerat, quòd intellexerat Leonem transferendi imperium ad Constantinopolitanos consilia inijsse. De delatoribus in mendacio deprehensis (vt par erat) suppliciũ sumitur, atq; amicitia inter vtrũq; integratur. Sunt qui scribant Ioannem Scotum huius temporibus fuisse, virum in rebus diuinis doctissimum, qui in Franciam veniens regis Ludouici iussu hierarchiam beati Dionysij è Græco in Latinum transtulit, nec ita multò pòst (vt aiunt) à discipulis stylo confossus perijt. Tanti sceleris causa nusquam traditur. Ferunt item Alidulphum Angliæ regem, ob religionem, insulam vectigalem ecclesiæ Romanæ fecisse, singulis nummis argẽteis in singulas domos quotannis collatis. Moritur autem Leo vir sanctissimus, & optimè de ecclesia Dei, deq; vrbe Roma ac nomine Christiano meritus, consilio, auctoritate, diligentia, doctrina, magnificentia præclarorum operum, anno pontificatus sui octauo, mense tertio, die sexto, xvj. calendas Augusti, sepeliturq; in basilica Petri. Vacat tum sedes mensibus duobus, diebus xv.

IOANNES VIII.

106. Pont. Oannes Anglicus, ex Maguntiaco oriundus, malis artibus (vt aiunt) pontificatum adeptus est. Mentitus enim sexum, cum femina esset, adolescens admodum Athenas cum amatore viro docto proficiscitur: ibiq; præceptores bonarum artium audiendo tantum profecit, vt Romam veniens, paucos admodum etiam in sacris litteris pares haberet, nedum superiores. Legendo autem & disputando doctè & acutè, tantum beneuolentiæ & auctoritatis sibi comparauit, vt mortuo Leone in eius locum (vt Martinus ait) omnium cõsensu pontifex crearetur. Verùm posteà à seruo compressa, cum aliquandiu occultè ventrem tulisset, tandem dum ad Lateranensem basilicam proficisceretur, inter theatrum (quod Coloseum vocant à Neronis colosso) & sanctum Clementem, doloribus circunuenta peperit: eoq; loci mortua, pontificatus sui anno secundo, mense vno, diebus quattuor, sine vllo honore sepelitur. Sunt qui ob hæc scribant, pontificem ipsum, quãdo ad Lateranensem basilicam proficiscitur, detestandi facinoris causa, & viam illam consultò declinare, & eiusdem vitandi erroris causa, dum primo in sede Petri collocatur, ad eam rem perforata, genitalia ab vltimo diacono attrectari. De primo nõ abnuerim, de secundo ita sentio, sedem illam ob id paratam esse, vt qui in tanto magistratu constituitur, sciat se non Deum, sed hominem esse: & necessitatibus naturæ, vtpote egerendi subiectum esse, vnde meritò stercoraria sedes vocatur. Hæc, quæ dixi, vulgò feruntur, incertis tamen & obscuris auctoribus: quæ ideo ponere breuiter & nudè institui, ne obstinatè nimium & pertinaciter omisisse videar, quod ferè omnes affirmant: erremus etiam nos hac in re cum vulgo, quanquam appareat, ea quæ dixi, ex his esse, quæ fieri posse creduntur. Sunt qui dicant huius temporibus beati Vincentij corpus è Valentia citerioris Hispaniæ ciuitate, à quodam monacho in pagum Albiensem vlterioris Galliæ deportatum. Dicunt prætereà Lotharium iam grandem natu, sumpto monachorum habitu, filium Ludouicum imperatorem reliquisse, qui statim in Germaniam prouinciam rediens, omnes ad arma spectantes sua præsentia in officio continuit.

ANNOTAT.

Hanc Ioannis feminæ fabulam, etiam antequam in historiarũ penitioribus studijs uersari cœpissem semper suspectam

suspectam habui & iure, neq; enim mihi uerisimile unquam uideri potuit, homines hac tempestate adeò stupidos, & stultos fuisse, ut in tantæ potestatis gradu ignotum hominem, & qui per longa tempora ipsis probatus non fuisset, imo feminam pro masculo collocare potuerint. Quod si tanta fuisset huius seculi inertia, ut hoc facinus committere potuissent, non est existimandum Deum tulisse, ut sedem Petri, quam ipse constituerat, à qua ecclesia sancta dirigitur, femina nullius ordinis capax polluisset. ceterum cùm multos & magni nominis uiros historiam hanc suscipere eam quoque uulgo ueram existimari, animaduertissem, diu ipse mecum hæsitaui, postremo in animum induxi, ut unde huius rei origo manarit, eiusq; auctorem, si fieri posset, inuenirem, & subtili examinatione rem totam discuterem. Vetustißimis igitur tam bibliothecæ uaticanæ, quàm aliarum libris diligenter perlectis, ceterisq; uetustis ecclesiasticis monumentis accuratè perlustratis, tandem in apertam, & manifestam totius fabulæ cognitionem deueni. Ostendam igitur primum, rem hanc nulla ratione unquam fieri potuisse, sed fabulosam esse, deinde unde originem habuerit, & qui de ea primum scripserint, reperiam. Multis autem argumentis non grauabor rem omnem, quæ Romanæ Ecclesiæ tantam ignominiam, & dedecus attulit, dissoluere, & meras nugas esse demonstrare. Primum autem incipiam de tempore disputare, in quod huius Pontificatum, qui de ea scripserunt, conijciunt. Omnes igitur, qui de ea meminerunt auctores, Ioannis feminæ pontificatum annorum duorum, mensium V. & dierum trium, insuper menstruæ uacationis sedis inter Leonis IIII. & Benedicti III. sacerdotium præter unum tantum mendosum indicem in fine septimi libri Othonis Frisingensis collocatum interponunt. Quo tempore Anastasius S.R.E. bibliothecarius, qui uitas Romanorum pontificum, usque ad Benedicti III. successorem Nicolaum scripsit, uiuebat, & creationibus Sergij II. Leonis IIII. Benedicti III. Nicolai I. Hadriani II. & Ioannis VIII. ut ipsemet refert, interfuit. Is non solum nullam biennalis pontificatus Ioannis feminæ mentionem facit, uerum etiam Romanam sedem, post Leonis IIII. obitum, dies tantum quindecim uacasse scribit, subijcitq; Leoni mortuo non Ioannem aliquem, sed Benedictum ipsum III. statim suffectum. Cuius uerba hæc sunt. Sanctißimus Leo Papa IIII. obdormiuit in Domino XVI. Kalen. Augusti, sepultus ad sanctum Petrum, & cessauit episcopatus dies quindecim. Quo mortuo mox omnis Clerus Romanæ sedis, uniuersi proceres, cunctusq; populus, ac senatus congregati sunt, Domini clementiam exorantes, ut beatificum illis in omnibus demonstrare dignaretur pastorem, qui Apostolatus culmen regere ualuißet tranquillè. Qui diuinitus, æthereoq; lumine inflammati, uno cõsensu, uno conamine Benedictum pro tantis, quibus pollebat sacris operibus, Pontificem promulgauerunt erigere. Miro uero uniuersa & alacri studio plebs & populi cætus ad Callisti titulum properantes, eum cum hymnis & canticis spiritualibus, ad Patriarchium Lateranense perduxerunt, & ut moris est, in pontificali solio collocarunt. Hæc ille. Nullam igitur de hac femina mentionem facit Anastasius. Ex quo etiam illud apertè intelligitur, Ioannem ipsam, ueritate illius historiæ stante, nulla ratione hoc tempore esse potuisse. Sed faciamus Anastasium ipsum eam ipso loco collocasse, hoc quoq; fieri non potest, cùm temporum, & annorum ratio, quibus Romani Pontifices huius temporis sederunt, apertè repugnet, neque biennij spacium inter se ab Hadriano I. usque ad Ioannem VIII. illorum Pontificatum anni, qui ex horum temporum monumentis concinnati sunt, capiant. Ab anno enim CHRISTI DCCLXXII. quo Hadrianus primus creatus est, usq; ad annum DCCCXXCII. in quo obijt Ioannes VIII. ne mensis quidem unus ne dum duo anni alieni pontificatus interijci possunt, stante maximè temporum, & annorum serie, quam ego accuratißimè ex Anastasio ipso anno, nõ uetustis inscriptionibus, diplomatibus & instrumentis constitui. Deinde cum annus agatur DCCVI. ex quo hanc feminam põtificem fuisse scribant (eius enim creationem in annum CHRISTI circiter DCCCLV. conijciunt) qua nam ratione fieri potuit, ut non solum Anastasius bibliothecarius, qui hoc tempore uixit, sed nemo, qui uitas Romanorũ pontificum, aut ex instituto, aut obiter scripserunt, (plures autem fuère) usq; ad annum CHRISTI DCCCL. per annos continuos quadringentos, nullam omnino de ea mentionem fecerunt? Paulo post Anastasium historia, in qua frequenter summorum Pontificum meminit, edidit Ademarus monachus sancti Hermanni Lutetiæ Parisiorum, quem Annonius eiusdem monasterij monachus ante quadringentos annos sequutus est. Regino quoq; Abbas Prumiensis ante sexcentos annos, Hermannus contractus, & Lambertus Schafna Burgensis ambo monachi ante quingentos, Otho Frisingensis ante quadringentos, Chunradus de Lichtenauu abbas Vspergensis ante trecentos, chronica uel historias suas scripserunt, & nemo hunc Ioannem profitetur, diligentiæ alioqui in Romanorum pontificum succeßione enumeranda. Sed nec Leo ostiensis episcopus, Ioannes Cremonensis presbyter, aut alius quispiam aliquid de ea tradiderunt. extant in bibliotheca Palatina sex uel septem Romanorum Pontificum breues enumerationes, siue indices quorum unus uersibus exaratus est, quem paulo post subijciam, ante Innocentium III. uarijs in libris scripti, nullus in his est Ioannes papa femina. Insuper in uetustis quinq; Damasi, Bibliothecarij, & Pandulphi Pisani uitarũ libris nulla huius feminæ memoria est, sed in margine inter Leonem IIII. & Benedictum III. alienis characteribus ab exẽplaribus uetustis longè differentibus, huius rei fabula à posteriore auctore est addita. Deinde qua nam ratione Leo nonus, qui ducentis plus minus annis post uixit, scribens ad Constantinopolitanum patriarcham Michaëlem Cerularium, & Leonem Acridanum episcopum in hæresin, & schisma lapsos, in quadam epistola reprehendere potuit ecclesiam Constantinopolitanam, quòd feminam, & eunuchos in patriarchatu

suo collocasset, (Nicetam, & Ignatium intelligit) si femina etiam Romæ summum sacerdotium, quod longe peius est, tenuisset? Scribit enim in epistola illa magna, siue libello aduersus Græcorum hæreses capite 23. Absit autem ut uelimus credere, quod publica fama non dubitat asserere, Constantinopolitanæ ecclesiæ contigisse, ut eunuchos contra primum S. concilij Niceni capitulum passim promouendo, femina & in sede pontificum suorum sublimasset aliquando, hoc tam abominabile scelus, & detestabile facinus, & si enormitas ipsius, uel horror, fraternaq; beneuolentia non permittit nos credere: considerata tamen in curia uestra erga sanctorum censuram canonum, quid eunuchos & aliqua parte corporis imminutos non solum ad clericatum, sed & ad pontificatum indifferenter ac solenniter adhuc promouetis, fieri potuisse pensamus. Sed & si faceremus multos cum scriptores commemorasse id tamen fieri non potuisse ex fabulæ ipsius contextu etiam ostendam. Nemo Romæ legitimus unquam pontifex creatus fuit per annos plus minus nongentos à S. Petro apostolo usq; ad Formosum papam, qui ab ineunte ætate Romana in Ecclesia educatus non esset, & per omnium ordinum ecclesiasticorum gradus ad diaconatum ad minus, uel sacerdotium saltem non ascendisset. Quod facilè pontificum seriem consideranti, inuiolabiliter obseruatum fuisse manifestum erit: & modo femina ignota, incertæ originis, & patriæ, sine ullo ordine, & testimonio anteactæ uitæ, ita inconsulto pontifex fieri potuit? Qua demum ratione eius fabulam concinnarunt? Ioannes (inquit auctor fabulæ, ex quo Platina, & alij acceperunt) Anglicus natione Maguntinus, sedit annos ij mensem unum, & dies iiij. alias menses v & dies iij. & cessauit episcopatus mensem unum. Vide inscitiam scribendi: Anglicus natione Maguntinus. An Maguntia fortè est in Anglia, & non in Germania? Sed platina diligentior præter auctoris sententiam, eam quidem natione Anglicam refert, uerùm Maguntiaco oriundam. Subijcit. Hic (ut asseritur) femina fuit, & in puellari ætate à quodam suo amasio in habitu uirili Athenas deducta, sic in diuersis scientijs profecit, ut nullus sibi par inueniretur. Athenas profectam fabula narrat. Et cur? ut (inquit) literis operam daret? Rectè: cum neq; Athenæ eo tempore, neque in ijs amplius ullum gymnasium esset, sed omnia tunc in Attica, ut ex horum temporum scriptoribus intelligitur, fœda barbarie oppreßa tenerentur. Adiungit. Adeò ut postquam Romæ fuit per biennium legens, magnos magistros discipulos, & auditores haberet, & cùm in urbe uita, & scientia magnæ opinionis esset, in papam concorditer eligitur. Duo hic suffarcinat mendacia, primum, eam tum bonas literas publicè in urbe professam esse, quod omnino falsum est, cum huius temporis hominibus nihil minus curæ esset, quàm ut in urbe quispiam publicè doceret: quod ex historiarum contextu facilè liquet: alterum biennij spacio pontificatum adeptum esse, cùm ut dixi, nonnisi presbyteris, uel diaconis cardinalibus in Romana ecclesia ab incunabulis enùtritis pontificatus demandari perpetua consuetudo tunc fuerit. Sequitur. Sed in papatu per suum familiarem impregnatur. Verùm tempus partus ignorans, cùm de sancto Petro in Lateranum tenderet angustiata inter collosseum, & ecclesiam sancti Clementis peperit, & mortua, ibidem (ut dicitur) sepulta. Hic animaduersione dignum, quòd huius fabulæ auctor, qui rem hanc ita imperitè tradidit, eam difficilē creditu etiam ipse existimauit, & ideo initio hic (ut asseritur) inquit, femina fuit. Nunc (ut dicitur) sepulta est, scribit. Rem non affirmat, sed per ut aiunt, & tradunt, eam refert. Ceterum hæc mulier non nisi in papatu impregnatur? & quæ diu ante pontificatum, amatorem habuerat sine partu aliquo, nunc senex (ut uerisimile est) papa ingrauidata peperit? Nónne ante partum uterum intumescentem præseferebat? & nemo ex tot familiaribus, ex tot aulicis, qui Romanum pontificem comitari semper solent, rem tam claram non animaduertit? Non, Quia cum duobus, uel tribus tantum familiaribus clausa in palatio permanebat, immo è contra, nam si pauco ante partum tempore, in quo magis uerisimile est eam quiescere debuisse, à sancto Petro Lateranum profecta est, multo magis antea quoque grauida, sui conspiciendi, & alloquendi omnibus copiam faciebat. Fieri non potest, ut sint, qui existiment omnes huius seculi homines adeò stupidos, & ineptos tunc deuenisse, ut nemo fuerit, qui à masculo feminam, ore, uoce, actisq; non internouerit, & feminam quidem nouem mensibus grauidam, tot molestijs, quæ partus præmittere solet circumuentam? nónne habebat seruos, familiares, medicos, aulicos? & nemo tam longè duorum annorum interuallo rem cognouit. Res certè Martino Cistersiensi monacho auctore digna est: qui uitas Romanorum Pontificum scribens, primus quod sciam, ante trecentos annos rem euulgauit. Sed antequam de hoc uiro loquar, fabulam expediamus. Et quia Dominus Papa eandem uiam semper obliquat, creditur à pluribus, quod ob detestationem facti hoc faciat. Nec ponitur in catalogo summorum Pontificum, propter mulieris sexum. Hæc ille. Porro autem, quod Papa Lateranum illac non pergat, ea non est causa, sed quia per medium amphytheatrum, cui uia illa correspondet, ob loci angustiam magna hominum, & equorum manu comitatus transire nequit, sinistra ad collosseum deflectit, deinde rectà progreditur uersus SS. Petrum, & Marcellinum, ne tot giris obequitans, comitatus ordinem confundat, reuertenda denuo circum amphitheatrum ad uiam, quæ sub SS. IIII. coronatis Lateranum ducit. Eadem ratio est cùm reuertitur. Quam tamen rem à multis pontificibus omnino neglectam scio. De sacello uero quod nunc eo loco extat, in quo eam sepultam tradunt, item sedibus porphyreticis Lateranensibus ex quibus Papa an esset masculus cognoscebatur, aliquid dicere superfluum esset & inane existimo, cùm omnia fabulosa sint & ab imperito uulgo ficta. Primus autem (ut dixi) qui huius feminæ fabulam tradiderit, fuit Martinus quidam (ut ferunt Polonus) monachus Cistertiensis, & Papæ Innocentij IIII pœnitentiarius

qui

qui uitas Romanorum Pontificum usq; ad sua tempora, item librum, cui mirabilia Romæ nomen est, conscripsit, ab alio postea grauioribus mendacijs, auctum: & non est hic, ut quidam perperam intellexerunt, celeberrimus ille uir Martinus Cromerus Polonus, qui historiam Polonicam accuratissimè, & peritissimè edidit, suiq; regis diu apud Imperatorem Ferdinādum optimum, & integerrimum oratorem egit. Homo moribus, doctrina, rerum gerendarum experientia, & omni uirtutum genere cumulatissimus. sed ad Martinum illum redeamus, fabulæ huius (ut opinor) auctorem: Eam enim in nullo, qui ante ipsum scripserit, inueni, præterquam in uno Segeberti chronico: in quo inter Leonem, & Benedictum ita scriptum est. Ioannes Papa Anglicus. Fama est hunc Ioannem feminam fuisse, & uni soli familiari tantum cognitam, qui eam complexus est, & grauis facta peperit Papa existens, quare eam quidem inter pontifices non numerant, ideo nomini numerum non facit, ita ibi. Cæterum hanc rem ex insectionibus Galfridi monachi, qui post Martinum uixit, aut Roberti, qui Sigibertum suppleuit, esse, testimonio est, quod in antiquis, ueris, & germanis Sigeberti exemplaribus non extat. Porro autem ut quis hic Martinus, qui hanc rem primus scripsit, fuerit, quantaq; illi fides adhibenda sit, intelligamus, scitu dignum, hunc auctorem eum esse, ex quo mirabilium urbis Romæ liber manauit, qui scripsit. Primus successor Romuli Pompilius pater Numæ, secundi Romanorum Regis ponitur, eodem libro Virgilius. Numa Pompilius Romæ tribunus plebis. Qui portas Ostiensem, Capenam & prope arcem sancti Angeli colinam uocat. Qui Pantheum Agrippæ, Cybeles ædem dicit. Qui amphitheatrum templum solis fuisse tradit. Statuam M. Aurelij æneam equestrem Rusticum Tiburtinum cum bubone, equos Quirinalis à philosophis factos, templum pacis nocte Natalis CHRISTI corruisse, & multa alia eiusmodi primus scripsit. Ab hoc igitur haud multum occupato, sed potius simplici scriptore Ioannis feminæ fabulam, omnes quotquot post eum scripserunt, hausère. Sed Platina rem totam stilo paululum elaboratiore, quibusdam de suo additis, tradit. Cui quantum credendum sit, iam multis argumentis ostendi. Sed quoniam omnia insignia mendacia ab aliqua ueritate originem habent, hanc fabulam ex Ioannis Papæ XII. uiri impuri uita manasse crediderim. Is Ioannes per uim patris Alberici Romani principis potentia adhuc pene adulescens papa factus, aliquot concubinas, ut Luithprandus Ticinensis illorum temporum scriptor libro 6. capite 6. & 7. tradit, habuit: in his præcipuè erant Ioanna, Raineria, & Stephania. Ex Ioanne igitur Papa, & eius item scorto Ioanna, ad cuius fortè arbitrium tanquam Papæ omnia Romæ pendebant, Ioannis feminæ Papæ fabula manauit, quæ processu temporis aucta, in historiæ auctoritatem imperiti alicuius scriptoris opera, paulatim inrepsit.

BENEDICTVS III.

Enedictus tertius, patria Romanus, patre Petro, meritò Benedictus appellatus est ob sanctitatem vitæ & rerum diuinarum gratiam. Sub Gregorio enim militans, cum ab eò subdiaconatus gradum accepisset, ita deinceps vixit, vt mortuo Leone vnus Benedictus tanti pontificis dignus successor haberetur. Ad hunc itaq; concurrentes omnes tanquam ad vnicū & benignissimū sidus à Deo in terras missum, eum pontificem decernūt. Qui flens, & Deum ac sanctos testes faciēs, se nequaquam dignum esse, qui tantæ sedi præficeretur, dicebat. Acclamantibus itaq; omnibus, & electionem approbantibus, inuitus tandem pontificium munus suscipiens, in atrium Lateranense perducitur, & in sede Petri collocatur. Inde verò in equo albo sedens, ad ecclesiam sanctæ Mariæ ad Præsepe ductus, ieiunijs triduo & orationibus vacauit, Deum rogans, vt sibi liceret sanctè & integrè ecclesiam suam gubernare. Eò autem post diem tertium iterum venère omnes, & eius pedes de more osculati sunt. Hi potissimùm, qui Rhodoaldi Portuensis episcopi factionem secuti, alium nescio quē: vel (vt quidam volunt) Anastasium à Leone pontificatu deiectū, hominem ignotum pridie eius diei Benedicto præferre conati fuerant: sed cognito errore (vt dixi) veniam petentes, in sententiam bonorum tandem venère, & hominem sanctissimum de more adorarunt. Idem fecère & Ludouici imperatoris legati, ad confirmandam cleri ac populi electionem Romam missi. Sequenti verò die comitante populo ad basilicam Petri deductus videntibus omnibus, vt mos est, & antiqua traditio dictat, consecratus insignia pontificis suscepit, acclamantibus oḿibus & plaudentibus. Tantæ enim mansuetudinis fuit, tantæ dignitatis corpore & animo, vt tam in magistratu constitutus, quàm in vita priuata charus oḿibus & gratus videretur. Hic quidem ad cultum diuinū conuersus, multas ecclesias vetustate colla- 107. Pont.

bentes restituit,& dona pleraq; in earundem sacraria reposuit. Instituit præterea, vt funeribus episcopi,presbyteri,aut diaconi,pontifex vnà cum clero interesset honorãdi corporis defuncti, & cõmendandæ animæ gratia: mandauitq;, vt vicissim clerus mortui põtificis funus celebraret.Ipse verò quod instituit,dum in vita esset, non verbis tantum,sed re ipsa comprobauit. Sacerdotum enim funeribus semper interfuit.Aegrotos præterea inuisit,pauperes aluit,desperatos & calamitosos consolatus est, viduas & pupillos acerrimè tutabatur. His artibus vitam sanctissime traducens suo magis,quàm populi Romani tempore,moritur pontificatus sui anno secundo,mense vj. die ix. Sepultus est autem ante fores basilicæ beati Petri apostoli.Interim verò dies xv. episcopatus vacat.

NICOLAVS I.

108. *Pont.* Icolaus primus,patria Romanus, patre Theodosio benè ac sanctè à teneris annis educatus, primo quidem subdiaconus à Sergio, mox verò diaconus à Leone creatur. In quo ordine adhuc constitutus, nullum genus pietatis omittẽs,Benedicti corpus suis manibus tumulo collocauit non sine multis lacrymis.At verò cùm peracto de more funere,creare alterum põtificem necesse esset,cumq; ieiunijs,vigilijs,orationibus instarent homines, vt talẽ à Deo consequerentur pontificem, qualem amiserant, in basilica sancti Dionysij confessoris atq; pontificis (eò nanq; eius rei causa conuenerant) post longam cõsultationem Nicolaum absentem pontificem creant:& fugientem in Vaticanum, latitantemq; vitandi honoris causa,cõquisitũ in atrium Lateranense perduxerũt, & nolentẽ etiã in solio apostolico collocarunt.Deinde verò in basilica Petri consecratus,sumptaq; de more põtificia corona,multa cum Ludouico Cæsare, qui tũ aderat,collocutus est,tum ad pontificatum,tum ad imperium pertinentia. Cum verò Ludouicus ipse ab vrbe discessisset, cõsedissetq; in loco,quem Romani Quintũ appellabãt, eò profectũ Nicolaũ ferunt cũ proceribus vrbis Romæ, itaq; honorificè susceptum,vt imperator ad mille passus pontifici obuiã factus,ex equo descendens,eum freno manibus attrectato in castra perduxerit. Erat enim tantæ venerationis & maiestatis,& tantæ eloquentiæ & doctrinæ, vt ab omnibus tanquam numen coleretur.Habito autem simul longo & secreto colloquio post epulas, osculoq; inuicem dato & accepto,ad vrbem pontifex redijt quam quidem excrescẽtia Tiberis ita vexatam inuenit,vt non nisi lintribus de vico ad vicum transire liceret. Nam & ecclesiam sancti Laurentij in Lucina,& monasterium beati Siluestri,& totam illam planitiem,quæ à via Lata ad radices Tarpeiæ rupis, & viam Argentariam,ad Auentinum ducit,ita occupauerat,vt instare diluuium vulgò putatum sit. Hac inundatione & multæ domus euersæ sunt, & plures arbores euulsæ, & sata passim disiecta. Neq; hoc semel eo anno,sed iterum Decembri mense Romæ accidit. Emendare hæc damna, vel potius delenire pontifex enixus,nullum genus officij & pietatis in ciues suos omisit.Interim verò Michaël Theophili filius Constantinopolitanæ vrbis imperator, legatos cum muneribus Romam misit, qui & limina Apostolorum & pontificem inuiserent. Hæc autem munera fuêre, patena aurea,& calix aureus iusti ponderis cum gemmis magnæ æstimationis. Hic est ille Michaël,quem postea Basilius cõsors imperij factus,dolo necauit,vt solus imperio potiretur, Habiti sunt aũt à pontifice perbenignè legati,& domum vicissim cum muneribus missi.Nicolaus verò pontificiæ dignitati admodum consulẽs, Ioannem archiepiscopum Rauennatem,ad sedem apostolicam propter obiecta crimina venire recusantem,dignitate priuauit.Is aũt Papiam ad Ludouicum confugiens,ab imperatore litteras commendatitias ad pontificem obtinuit,& legatos, qui à põtifice impetrarẽt,vt Ioanni archiepiscopo Romã ad causam dicendã tutò

Tiberis excrescentia tã magna, ut diluuiũ instare Romani putauerant.

pro-

proficiſci liceret: quod haud grauatè pontifex conceſsit. Ioannes autem facta dicendi copia in magno præſulum conuentu in domo Leonina, nil aliud faſſus eſt, quàm ſe maieſtatis reum eſſe, ob eam rem & à pontifice, & ab his, qui eo in conuentu aderant, ſe veniam petere. Motus hac confeſsione pontifex, & precibus eorum, qui tum aderant, his conditionibus Ioannem in gratiam recipit, vt & ſe in concilio de hæreſi purgaret, vtq́; quotannis Romam ſe profecturum polliceretur, quoad fieri poſſet: & ne electos etiam canonicè in Flaminia epiſcopos, conſecrandi facultatem haberet, niſi id ſibi à ſede apoſtolica litteris concederetur: ne'ue eoſdem epiſcopos Romã proficiſci quotieſcunq; vellent, prohiberet, vtq; ei nullã exactionẽ, quã ſacri canones non recipiunt, nullum morem, nullam conſuetudinem introducere liceret. Poſtremò verò ei ſub anathematis pœna mãdatum eſt, ne de bonis eccleſiæ quicquam immutaret aut decerneret inconſulta ſede apoſtolica: ne'ue etiam profana ei recipere liceret, niſi id placere ſummo põtifici intellexiſſet. Has autem ſanctiſſimas iuſsiones tota ſynodus ita approbauit, vt ab omnibus ter acclamatum ſit, Rectum iudicium ſummi præſulis, Iuſta definitio paſtoris vniuerſalis eccleſiæ, Salubris inſtitutio Chriſti diſcipulis omnibus placet. Omnes aũt eadem dicimus, eadẽ ſapimus, eadem iudicamus. Tum verò Ioannes videntibus omnibus, eadem ſe conſeruaturum iureiurando & ſcripto confirmauit. Atq; ita ſoluta ſynodo, Ioannes Rauennam ad ſuos redijt. liberatus autem hac moleſtia pontifex, eccleſiam Dei genitricis (quæ prius antiqua, nunc vulgò noua appellatur) reſtituit, egregijsq́; picturis exornauit. Regem Bulgarorum cum omni prouincia ad fidem Chriſti litteris & ſanis admonitionibus conuertit, eiſdemq́; Bulgaris epiſcopos & presbyteros dedit, qui neophytos in fide confirmarent, pulſo Photino, cuius fraude in errorem Bulgari dilapſi fuerant. Pacem prætereà inter Ludouicum imperatorem & Andaliſium Beneuentanum ducem compoſuit, Sarracenos Beneuentum vſq; aliquando peruagatos repulit. Poſtremò verò approbante Ludouico imperatore inſtituit, ne princeps nullus ſecularis aut imperator concilijs clericorum intereſſe auderet, niſi de fide ageretur, licere tum ac par eſſe cenſuit. Sunt qui ſcribant beatum Cyrillum ex Cherſona Ponti, ſancti Clementis corpus Romã tum detuliſſe: idq́; in eccleſia his temporibus ſancti Clementis appellata, reconditum fuiſſe, nec ita multò pòſt Cyrillũ mortuũ eo loci ſepultum iacere. Nicolaus autẽ in omni genere uirtutis vnici viri exẽplar, ſeptimo pontificatus ſui anno, menſe nono, die decimotertio moritur & ante fores baſilicæ beati Petri ex teſtamento ſepelitur. Sunt qui ſcribant, poſt mortem eius, annis octo, menſibus ſeptem, diebus nouem ſedem vacaſſe.

ANNOTAT.

Ad hunc uſq; Nicolaum Romanorum pontificum uitas, quæ adhuc apud me ſunt, ſcripſit Anaſtaſius monachus, et S. R. E. bibliothecarius, ſub quo, & eius ſucceſſoribus, Hadriano II. & Ioanne VIII. in urbe floruit. Quæ ſequuntur, concinnauit Guillelmus quidam alter bibliothecarius, quæ in libro, qui ſub Damaſi nomine circunfertur, extant. Porrò autem cùm ſequentes pontifices, uſq; ad Clementem II. neq; perpetuũ quendã habeant ſcriptorẽ, & maiorem ſuorum actorum partẽ amiſerint, tẽpora adeo incerta, & obſcura habent, ut neq; quo loco, neq; quo ordine aliquot Romanorũ pontificum nomina reponerentur ſatis liqueat. Quidam uerò etiam noui irrepſerũt pontifices, ut poſt Marinũ Agapitus, & poſt Hadrianũ III. Baſilius, quos Sigibertus in chronicis prodidit. Quibus ſtãte maximè hiſtoriæ ueritate, & temporũ ratione, locus in hac ſerie eſſe nõ poteſt. Hi enim uel ijdẽ, nominib. mutatis, cũ aliquot alijs põtificibus, uel ſchiſmatici fuerũt, uel omnino nunquã extiterũt. Vnũquodq; aũt horũ aſſerere dubiũ eſt, & incertum. cæterum ſi quæ alia animaduerſione digna occurrent, ea non omittam.

HADRIANVS II.

Adrianus ſecundus, patria Romanus, patre Valaro epiſcopo, Sergio pontifici familiaris fuit, à quò cùm aliquando denarios quadraginta dono accepiſſet, domum rediens diſpenſatori mandauit, vt eos peregrinis & pau- 109. Pont.

pauperibus,qui in vestibulo domus suæ stabant,erogaret.Facere ille mandata conatus,cùm videret ne minimæ quidem parti tantula re satisfieri posse, ad Hadrianum rediens,rem ipsam exponit.Tum Hadrianus accepta pecunia ad pauperes veniens,& ternos denarios singulis præstitit,& totidem sibi, rei familiari satisfacturus reseruauit,admirante dispensatore miraculo rei.Cui Hadrianus,vides,inquit, quàm benignus & largus sit dominus, his præsertim,qui liberales & munifici in pauperes sunt? Hac & alijs virtutibus tanto in pretio apud omnes fuit,vt cùm de pontifice creando sermo haberetur, certatim omnes vnicum Hadrianum deligerent,quem etiam ab ecclesia sanctæ Dei genitricis ad præsepe,ad Lateranensem basilicam nolentem detulère,ac statim pontificem crearunt.Non est habita in tanto tumultu cuiuspiam ratio.Hanc ob rem Ludouici legati,qui eius rei causa aderant, indignati,quòd nusquam (vt par erat) dum hæc agerentur interesse potuissent, & auctoritatem imperatoris in creando pontifice interponere.Legatis autem hac ratione satisfactum est,quòd dicerent multitudinis volũtatem in tanto tumultu moderari non potuisse,eos tamen rectè facturos,si virum optimum,quem & clerus & populus elegerat,de more pontificem salutarent.Fecère id legati,quanquam apertè cernerent clerum & populum eligendi pontificis totam auctoritatem sibi uendicare,ne deinceps principis cuiuspiã nutus expectaretur: fortè etiam vt libertas ecclesiastica tum inolesceret.Superuenère à Ludouico imperatore litteræ,quibus Romanos admodum laudat,quòd summum pontificem sanctè & integrè creassent, non expectato aliorum voto,qui fortè ea in re ob ignorationem personarum minus iudicij habuissent.Quî enim fieri posse dicebat,vt peregrinus & hospes dignoscere posit in aliena rep.quis potissimùm cæteris præferendus sit?Id maximè ad ciues pertinere,& ad eos præsertim,qui cum inquilinis familiariter vixère. Hadrianus autem pontificatum adeptus,omnia,quæ ad honorem summi Dei pertinerét, diligenter circunspiciebat,verbis,exemplo,auctoritate,tum sua,tum maiorum,vnumquenq; ad benè beateq; viuendum cohortatus:Circumuentos etiam aliorum iudicijs & potentia,acerrimè tutatus est.Haberi enim synodum Constantinopoli passus est,qua & pulsus est Photius vir seditiosus, & restitutus Ignatius iam antea iniuria pulsus.Habita etiam in eadem synodo longa contentio est, Bulgari (quorum legati tum aderant) sedine Romanæ,an Constantinopolitanæ subiecti essent. Tandem verò Basilio contradicẽte,Romanę sedi adiudicantur.Quare Hadrianus à Bulgaris rogatus, vt virũ vita & doctrina in prouinciam mitteret, cuius auctoritate & exemplo in fide Christi retinerentur:tres sanctissimos viros eò cum summa potestate misit,qui ecclesias illas ex sententia ad meliorem cultum redigerent. Hi autem fuere,Siluester subdiaconus,Leopardus Anconitanus,Dominicus Taruisinus,qui rem omnem ex sententia pontificis breui composuère. Quanquam Bulgari non ita multò pòst donis & pollicitationibus à Constantinopolitanis corrupti, pulsis Latinis sacerdotibus,Græcos receperint:quę quidem seditio multorum malorum incendia inter Græcos & Latinos suscitauit. Hadrianus verò sese omnibus ecclesiæ hostibus,quoad fieri poterat,obijciens,cùm mortuo Ludouico Carolum filium inuncturus esset,moritur pontificatus sui anno quinto,mẽse ix.die xij. Eius autem ante mortem & tribus diebus sanguine apud Brixiam pluit,& locustæ Gallias mirum in modum vastarunt,tam calamitosæ mortis indicia permaxima.

Tribus diebus sanguine pluit.

ANNOTAT.

Synodus,cuius leuiter Platina meminit,à Latinis octaua uniuersalis Constantinopolitana iiij. appellatur, CCCXXCIII. *episcoporum,cui Donatus Ostiensis,Stephanus Nepesinus episcopi, & Marinus S. R. E. diaconus postea papa apostolicæ sedis legati præfuerunt.Quam ex Græco in Latinum Anastasius bibliothecarius, qui ei interfuit conuertit. In qua Photio patriarcha eius sedis inuasore pulso,Ignatius ex papæ Hadriani aucto-*

auctoritate est restitutus, sed de hac re latius aliàs. Huius synodi tam Græca, quàm Latina exemplaria extare dicuntur. Latina autem apud me sunt. Eius etiam meminit Annonius libro quinto, cap. uigesimo septimo de rebus gestis Francorum.

IOANNES IX.

IOannes nonus, patria Romanus, patre Gundo, initio pōtificatus sui Carolum, qui tum Romam venerat, imperatorem decernit. Hanc ob rem indignati duo Caroli, Ludouici regis Germaniæ filij, contractis vndiq; copijs in Italiam descendunt, patruum Carolum imperio simul & vita priuaturi. Is autem Tridentinos saltus nepotibus clausurus, cum exercitu Veronam properans, apud Mantuam valetudine correptus, venenata potione moritur, quam Sedechias Iudæus, quo medico vtebatur, curandæ valetudinis causa (vt creditum est) ei dederat. Ea re cognita, Ioannes pontifex omnibus viribus annitebatur, vt Ludouicus rex Franciæ Caroli filius, imperator decerneretur. Quò minus autem id faceret, obstitere Romani proceres, Carolum tertium Germaniæ regem, qui cum fratre Carolomanno iam partē Italiæ occupauerat, imperatorem esse cupientes. In tanta verò seditione cum non deessent, qui etiam Ludouico fauerent, pontifex capitur, & in vincula conijcitur. Hanc ob rem non ita multò pòst adiuuantibus quibusdam amicis, è vinculis prolapsus, ad Ludouicū cognomento Balbum, in Franciam confugit: vbi per annum immoratus & regem inunxit, & controuersias quasdam inter ecclesiasticos ortas sustulit. Nam Gibertus Neumanensis episcopus, Leonē abbatem possesione monasterij sui vi priuauerat. Erat enim monasterium sancti Petri, in quo beati Egidij corpus quiescebat. Situs aūt loci Flauianus appellatus est à valle Flauiana, quam Flauius quondam rex beato Egidio donauerat: is posteà eò loci in honorem Petri & Pauli monasterium condiderat. Multis itaq; episcopis & iudicibus astantibus, pontifex cognita causa Leoni monasteriū adiudicat. Arelate hæc contentio extincta est. vnde Ioannes abiens, annuente Ludouico, apud Trecas ciuitatem concilium habuit: in quo & multa ad fidē pertinentia sunt instituta, & Flandris, qui tum primùm ex locis nemorosis ad meliorem cultum venerant, episcopus datus est. Verùm cum Italia à Sarracenis vastaretur, cumq; iam montis Casini monasterium cepissent ac diripuissent, Ioannes Romam accitus, adiuuantibus principibus Christianis, Agarenorum magnā partem Italia ac Sicilia expulit. Carolum prætereà, quò ei liberius in vrbe viuere liceret, imperij corona donauit, tertiusq; Carolus appellatus est. Qui postea in Normannos mouens, Frāciam & Lotharingiam vastantes, ita eos perdomuit, vt Rhothifredus eorum rex, pacem petere & fidem Christi suscipere coactus sit: quem imperator in gratiam recipiens, è baptismatis fonte leuauit, vt scribit Anastasius, qui tum in pretio erat, Romanæ ecclesiæ bibliothecarius, vir sanè ita vtraq; lingua doctus, vt è Græco in Latinum & septimam vniuersalem synodum, & Hierarchiam Dionysij Areopagitæ, & vitas multorum sanctorum, Caroli gratia in Latinū eleganter & doctè transtulerit. Sunt qui scribant Carolum ipsum multa monasteria condidisse, ac rem diuinam auxisse. Sed hæc eius præcipua laus, quòd multos ad scribendum impulit. Nam & Milo beati Amandi monachus, eiusdem sancti vitam accommodatè perscripsit: & Ioannes Scotus quædam nostræ religionis acutissimè disputata, grauissimè composuit. Non caruit etiam hac laude scribendi Ioannes pontifex dum adhuc priuatus esset. Diaconus enim, primi Gregorij vitā quattuor libris egregiè conscripsit. Cùm verò in pontificatu annis decem, diebus duobus vixisset, moritur, & in basilica Petri sepelitur.

110. Pont.

Carolus imper.

ANNOTAT.

Ioannes hic omnino VIII. non IX. est, ut à Platina describitur. nam & si Ioannes femina papa, quam profitetur,

fitetur, fuisset, non tamen numeri notam habere debuisset, sacri ordinis non capax. Adde quòd in omnibus huius pontificis historijs, bullis, & instrumentis, Ioannes VIII. semper appellatur. Ad quem Ioannes quidam diaconus cardinaalis S.R.E. quattuor libris uitam S. Gregorij, ex eius potißimum operibus excerptam, diligenterq; in unum collectam, quæ etiam circumfertur, conscripsit. Annonius in historia Francorum libro 5. à cap. 32. usq; ad 37. de hoc Ioanne in Galliam profecto, multa, & maximè memoratu digna litterarum monumentis commendauit. Huic soli Romanorum pontificum accidit, ut breui temporis spatio tres imperatores coronaret, Carolum Caluum, Ludouicum iij. Balbum, & Carolum iij. Crassum. Annonius in locis suprà citatis, & Otho Frisingensis libro historiarum 6. cap. 7. & 8.

MARTINVS II.

111. Pont. alias Marinus.

Artinus secundus, natione Gallus, patre Palumbo, post Ioannem pontificatum inijt. Sunt qui hunc Marinum vocent, quos ego similitudine scriptionis deceptos puto. Martin⁹ itaq; appellatur: cuius vita ideo breuior est, quia breui tempore in pontificatu vixit, imperantibus apud Constantinopolim Leone & Alexandro Basilij filijs, in occidēte verò Carolo tertio, quem ab Ioanne octauo coronam accepisse scripsimus: quemq; Normannos Galliam infestantes, ita continuis prœlijs attriuisse, vt eos & fidem Christi, & leges victoris accipere cogeret. Sunt qui scribant Martini fraude, vt in Formoso dicetur, Ioannē pontificem ita seditionibus agitatum fuisse, vt ei in vincula coniecto aufugere necesse fuerit. Martinus autem malis artibus pontificatum adeptus, breui moritur. Annum enim & menses quinq; tantummodo in pontificatu vixit, nil dignum memoria gerens, vel ob breuitatem temporis, vel quòd nil tum accidit, quo nomen eius fieret illustrius, vel quòd Dei nutu malis artibus principatus acquisiti, veram gloriam, vnicum optimi principis cibum amittunt.

ANNOTAT.

Pontifex hic, quem Martinum II. Platina uocat, in eius diplomatibus, instrumentis suo tempore confectis, & uetustis libris historijsq;, ut Leonis Ostiensis, Guillelmi Bibliothecarij, Annonij, & similium, Marinus ubiq; uocatur, non natione Gallus, sed ex Gallesio Faleriorum in Etruria oppido ortus, quemadmodum, & eius affinis Romanus, qui, & ipse paulo post papa fuit. Hoc ex antiquo Bibliothecario Guillelmo animaduertit Antonius Massa Galesius in patriæ suæ describenda uetustate diligentißimus. Vir probitate, doctrina, fide, & humanitate in urbe clarißimus, & de me optimè meritus. Idem de Martino III. dicendum est, qui ubiq; in ijsdem, quæ supra citaui, monumentis Marinus II. siue iunior uocatur. Quare Martinus IIII. & V. secundus, & tertius uocandi essent.

HADRIANVS III.

112. Pont.

Adrianus tertius, patria Romanus, patre Benedicto, tāti animi fuit, vt initio pontificatus sui, statim ad senatum populumq; retulerit, anno domini octingentesimo nonagesimoquinto, ne in creando pontifice imperatoris auctoritas expectaretur, vtq; libera essent & cleri & populi suffragia: quod quidem institutum à Nicolao primo tentatum potius, quàm inchoatum diximus. Illectum credo hac opportunitate Hadrianū, quòd Carolus imperator ab Italia cum exercitu discedens, in Normannos rebellantes mouerat.

Fuerat ei in animo gentem inquietam omnino delere. At verò cùm id difficile videretur, nec fieri sine magna suorum clade posset, partem illam Galliæ ad incolēdum his concessit, quæ vltra Sequanam flumen est, quæq; hodie à gente ipsa, Normandia uocatur. Pendere autem quotannis vectigal regibus Franciæ sunt iussi, ne vi, sed benignitate imperatoris Caroli loca illa obtinuisse viderentur. Intereà verò Guillelmus cognomento Pius Aquitaniæ dux & Aluerniæ comes cùm stirpe virili careret, Cluniacense monasterium in fundo paterno Burgundiæ pago Masticensi magnificentissimis operibus inchoauit, eidemq; loco Bernonem abbatem præfecit, designatis prouentibus, vnde monachi viuerent. Ante tempus verò Guillelmus mo-

moriens, monasterium imperfectum reliquit, Elbo comite Pictauiensi hærede instituto, qui rem ipsam ex testamento curaret.

Hadrianus autem pontifex, de quo clerus populusq; Romanus magnam spem conceperat ob eius virtutem & magnitudinem animi, anno primo & mense secundo pontificatus sui moritur, sepeliturq; in basilica Petri, collacrymantibus omnibus & ingemiscentibus tantum parentem iniquo tempore tam repente sibi ablatum esse.

STEPHANVS V.

Tephanus quintus, patria Romanus, ex via Lata patre Hadriano, pontificatum inijt eo tempore, quo Normanni adiunctis sibi Dacis omnem ferme Galliam ruptis fœderibus vastarunt. 113. Pont.

Timore verò tantæ incursionis beati Martini corpus Turonis Antisiodorum deportatum est, & in ecclesia sancti Germani collocatum. Accidisse miraculum tum ferunt, orta inter monachos discordia, cui potissimùm sancto nomē ecclesiæ asscriberetur. Hanc ob rem discutiēdæ ambiguitatis causa leprosus in medio vtriusq; sancti collocatus, ea parte sanatur, quæ ad Martinum vergebat: conuersus deinde in alteram partem virtute beati Martini integer omnino redditur. Hoc totum à Germano hospiti suo tributum creditur, ne de sanctitate eius ob translationem quicquam diminutum videretur. Sunt qui scribant huius pontificis tempore Carolum cognomento Crassum, qui iam annis duodecim imperauerat, potestate deiectum ab optimatibus suis fuisse ob segnitiem corporis & ingenij tarditatem: in locumq; eius Arnulphum nepotem suffectum fuisse, qui septimus à Carolo Magno imperator est habitus. Hac itaq; perturbatione rerum illecti Hunnigens Scythica (vt Vincentius & Martinus scriptores referunt) in Pannoniam inferiorē ad cōsanguineos Vngaros descendētes, pulsis inde Gepidis & Auaribus, ipsam occupant: inde in Germaniam hostili agmine mouentes, ad Belgicam vsq; Galliam peruenère, ferro ac flamma omnia vastantes. Stephanus verò in tanta rerum perturbatione, sanctitate Luithprandi Ticinensis ecclesiæ diaconi, Valdridi Bauari, Bernardi Pictauiensis, mirificè recreabatur. Quorum vita ac moribus ita Christiana fides inoleuit, vt & monasteria multa & sacella magnis sumptibus in vtraq; Gallia sint condita.

Moritur autem Stephanus pontificatus sui anno sexto, die xi. Vacat tum sedes diebus quinque.

ANNOTAT.

Stephanus hic VI. dicendus esset, non V. & sic deinceps in cæteris huius nominis pontificibus numeri nota seruanda, quod ante Stephanum illum, quem secundum Platina uocat, fuerit papa Stephanus alius, qui triduo tantū uixit, ut tradit An. bibliothecarius. Non enim plus, uel minus uiuendi ratio aliquem uerum facit esse pontificem, sed uera & legitima comitia, quibus Stephanum illum secundum renuntiatum fuisse constat. Ideo & in Stephanis numerorum notæ mutandæ, & qui alijs est II. III. IIII. V. & sic deinceps, deberet esse III. IIII. V. VI. & cæteri usq; ad decimum.

FORMOSVS I.

Ormosus Portuensis episcopus, post Stephanum pontifex creatur, qui statim inito magistratu ecclesiam Petri principis apostolorum leui pictura exornauit. Hic aliquando Ioannis pontificis seueritatem veritus, episcopatum suum deserēs, in Gallias aufugit. Verùm cùm reuocatus redire abnueret, anathemate notatus, Romam veniēs, omni ecclesiastica dignitate priuatus, profana indumenta simul cum moribus assumēs. Sūt qui arbitrantur hoc ideo Formoso accidisse, ꝙ eius cōiurationis cōscius & auctor fuerit, qua Ioānes captus et in 114. Pont.

vin-

vincula coniectus est. Hac itaq; contumelia motus Formosus, ab vrbe discedens iureiurando affirmauit, se nunquam postea vel Romam vel ad episcopatum rediturum. At verò Martinus pontifex Ioannis successor, hominem postea iuramento solutum in patriam & pristinam dignitatẽ restituit, vnde ad pontificatum non ita multò pòst largitione potius, quàm virtute contradicentibus quibusdã assumitur.

Arnulphus autem quem septimum à Carolo imperatore dix dimus, primo quidem strenuè sumptis armis Normannos adhuc rebellantes, magnis cladibus perdomuit. Verùm postea nimio successu elatus, ita contumax in omnes, tum vel maximè in ecclesiasticos factus est, vt dei nutu pediculari morbo breui consumptus sit. Huius in locum postea suffectum Ludouicum imperatorem legitur, quem tamen nusquam habuisse imperij coronam accepimus. Hic autem (vt Martinus scribit) cum Berengario duce Foroiuliano, à regibus Longobardorum originẽ ducente, & auitum paternumq; regnum repetente, armis decernens, eum primo quidem superat & vincit: Mox renouato prœlio apud Veronam Ludouicus superatus ingenti suorum cladẽ capitur, & oculis priuatur.* Atq; ita imperium, quo annis fere centum Franci potiti sunt, demum in Longobardos transfertur, imperante apud Græcos Constantino Leonis filio. Verùm nescio quo fato accidisse dicam, vt vna cum industria imperatorum, simul etiam põtificum, virtus & integritas defecerit: quæ quidem tempora infelicissima esse arbitror, cum auctoritate Platonis tales soleant esse reliqui ciues, quales sunt in republica principes.

Is non est Ludouicus Arnulphi filius, sed alius.

Ad Formosum redeo, cuius tempora ne omnino infelicissima haberentur, effecit Remigij Altisiodorensis virtus & doctrina. Hic enim multa commentatus est & scripsit in Matthæum potissimum & Pauli epistolas, Sunt qui scribant huius interpretationis auctorem fuisse Remigium Remensem non autem hunc, de quo loquimur: vtcunque sit, constat vtrunque Remigium doctissimum fuisse. Formosus autem pontificatus sui anno quinto, mense sexto moritur. Vacat tum sedes diebus duobus.

ANNOTAT.

Formosus Papa, ut ego obseruaui, primus omnium Romanorum Pontificum ex alienæ diœceseos episcopo, Romanus pontifex est factus, cùm ante ipsum non nisi ex presbytero, uel diacono cardinalibus factus fuisset Romæ papa. Idem refert uetustißimus & sine auctoris nomine scriptus liber Bibliothecæ Vaticanæ. Multa de hoc scribit Luithprandus Ticinensis libro primo, capite primo & octauo historiarum suarum, & Luithprando Abbas Vespergensis. Quæ uerò de eius cadauere ex sepultura à succeßoribus eruto dicuntur, proculdubio fabulæ magis quàm uero similia sunt, quod ex illorum, qui de ea re scripserunt, diuersitate, & repugnãtia facilè liquet, & ego alibi demonstraui.

BONIFACIVS VI.

Bonifacius sextus, natione Tuscus, in demortui Formosi locum pontifex creatur. Quantum autem in pontificatu vixerit, magna controuersia est. Plus enim alij, minus quidam tempori huic asscribunt. Sentio ego cum pluribus, qui affirmant pontificem hunc diebus tantummodo sex & xx in pontificatu vixisse. Hoc vt credam, faciunt historiæ, in quibus nulla vel parua de hoc homine fit mentio. Quo enim modo fieri posset, vt huius tempora sub silentio præterirentur, si annis duodecim (vt quidẽ referunt) in sede Petri vixisset? Ponere itaq; hunc hominem in catalogo summorum pontificũ institui, non propter res gestas, quæ nullæ sunt (Quid enim geri in tanta breuitate temporis potuit) sed quia legitimè & rectè pontifex creatus est. Moritur enim (vt dixi) pontificatus sui die sexto & vigesimo, sepeliturq; in basilica Petri.

ST

STEPHANVS VI.

STephanus sextus, patria Romanus Anagninus episcopus, pontifex creatus, tanto odio persecutus est Formosi nomen, vt statim eius decreta abrogauerit, res gestas resciderit, licet quidam scribant ipsum Stephanum episcopatum Anagniæ à Formoso consecutum fuisse. Sed ego arbitror hoc odium ex ambitione ortum fuisse, cùm iam eò deuenissent ecclesiastici, vt non coacti, vt antea, sed sponte et largitionibus pontificium munus obirent. Hinc odiũ ortum est, quo etiam in mortuũ Stephanus sæuiebat, quòd ei antea impedimento fuisset, quò minus optata sede potiretur. Refert Martinus scriptor, Stephanum tanta rabie desæuisse, vt habito concilio corpus Formosi è tumulo tractum, pontificali habitu spoliatum, indutumq; seculari sepulturæ laicorum mandauerit, abscissis tamen dextræ eius duobus digitis, illis potißimùm, quibus in consecratione sacerdotes vtuntur: in Tiberimq; proiectis, quòd (vt ipse dicebat) contra iura sacramenti Romam & sacerdotium repetisset, quo à Ioanne octauo iure spoliatus fuerat. Magna fuit hæc controuersia & peßimi exempli, cùm postea ferè semper seruata hæc consuetudo sit, vt acta priorum pontificum, sequentes, aut infringerent, aut omnino tollerent. Quod hactenus certè ab optimis illis pontificibus, quorum vitas conscripsimus, alienum fuit. paulùm certè abfuit, quin nostra tempestate Paulus secundus Venetus Formosi nomen (vt fit) sibi inderet, quòd id nomen ei maximè conuenire videretur propter proceritatem corporis & maiestatem. Quò minus autem id faceret, deterruêre eum cardinales quidam historiæ non ignari, ne post mortem id accideret, quod olim Formoso. Tulit id ægrè Paulus, quia nil ei præter hoc nomen ad summam felicitatem deesse videbatur.

116. Pont.

Martinus historiarũ scriptor.

Interim verò ignauia pontificum fretus Constantinopolitanus imperator, Symbaticum patritium protospatarium suum, in Italiam cum exercitu mittit, qui Beneuentum tertio mense postea quàm obsideri cœptum est, in potestatem suam redegit, possessum ante à Longobardis annis CCC. & XXX. Verùm anno tertio pòst Guido Longobardus, pulsis Grȩcis, vrbem recuperat, atq; ita denuo ad Longobardos recidit.

Ad Stephanum redeo, qui pontificatus sui anno primo, mense tertio moritur. Sedes autem eius ex morte tribus diebus tum vacat.

ROMANVS I.

ROmanus patria Romanus, vbi pontificatum inijt, Stephani pontificis decreta & acta statim improbat abrogatq;. Nil enim aliud hi pontifices cogitabant, quàm & nomen & dignitatem maiorum suorũ extinguere, quo nihil potest esse peius & angustioris animi. qui enim his artibus nituntur, nulla virtute muniti, eo de loco abradere bene merentes conantur, quem ipsi ob ignauiam & malitiam attingere non possunt. Neminem siquidem vnquam inuenies alienæ famæ inuidere, nisi qui omnibus probris contaminatus, desperat suum apud posteros celebre nomen aliquando futurum. Hi sunt, qui fraude, malitia, dolo, maledicentia de humano genere benè meritos mordent, lacerant, accusant, corrodunt, tanquam ignaui canes & inutiles, nec feris sese obijcientes ob timiditatem, sed vinctas & caueis inclusas mordentes. Commemorare tamen huius pontificis nomen libuit, quia de more Petri sedem obtinuit, in qua tertio pontificatus sui mense demoritur.

117. Pont.

THEODORVS II.

118. Pont.

Heodorus secundus, patria Romanus, pontifex creatus, vestigia seditiosorum sequitur. Nam & Formosi acta restituit, & eius sectatores in precio habuit, imperante adhuc in Italia (vt quidam volunt) Arnulpho, regnante in Francia Carolo Simplici, Constantinoq; Leonis filio orientale imperium gubernante.

Quo quidem tempore Sarraceni Apuliam ingressi, occupatoq; sancti Angeli monte, magnam vim hominum & pecorum cepêre. Verùm Itali tumultuaria manu comparata, magna ex hostibus edita strage prędam recuperant. Agebantur hæc in Italia, cum Guillelmus cognomento Sectorferi, Engolosinæ comes, à Carolo Caluo originem ducens, monasterio Carthusiensi reliquias sanctorum, quæ incursionis Normandicæ tempore inde ablatæ fuerant, restitui mandauit. Videbat enim seditionem inter populos orituram, quiescentibus iam Normannis, nisi in loco pristino reliquiæ collocarentur. Qui fuerint Normanni, haud satis constat. Sunt tamen, qui dicant eos ex Noruegia in Galliam descendisse.

Sectorani Engolosinæ comes.

At Theodorus vigesimo pontificatus sui die moritur, nulla magnopere de se relicta memoria ob breuitatem temporis.

IOANNES X.

119. Pont.

Oannes decimus, patria Romanus, pontifex creatus, Formosi causam in integrum statum restituit, aduersante magna populi Romani parte, qua ex re tanta seditio orta est, vt paulum admodum ab iusto prœlio abfuerit. Is autem Rauennam profectus, iiij. & lxx. episcoporum habito conuentu, & Stephani res gestas improbauit, & Formosi acta restituit, dijudicans perperam à Stephano factum, qui censuit eos iterum ordinandos esse, quos Formosus ad sacros ordines asciuerat. Hoc idem accidisse putauerim ego, cùm quia pontifices ipsi à Petri vestigijs discesserant, tum vel maximè, quia respub. Christiana ignauos & desides principes habebat, quorum maximè intererat nauiculam Petri fluctibus exagitari: ne si gubernator aliquando * resipisceret, principes ipsos vt malos nautas è rep. deijceret.

Respiceret

Deditus erat voluptatibus Arnulphus. non multum distabat à suo cognomento Carolus rex Franciæ, quem simplicem vel potius stolidum vocabant. Hac autem opportunitate illecti Vngari, gens quidem fera & indomita, hostili manu Italiam primò, mox Germaniam & Galliam ita inuadit, nemine propè resistente, vt ferro ac flamma omnia quoquò proficisceretur, absumeret, nulli mortalium ætati aut sexui parcẽs. Præterea verò Afri Calabriam ingressi, cùm iam magnam prouincię partem cępissent, oppugnarentq; Consentiam, eorum rege in oppugnatione ictu fulminis diuinitus mortuo, passim dilabuntur & ad suos redeunt. Deus enim populi sui calamitatem miseratus à principibus terræ derelicti, tum demum telum suum in hostes Christiani nominis direxit: quod nisi fecisset, de nomine Italico, deq; ecclesia actum profecto tum putabatur. adeo socordes & nullius precij homines in principatibus tum erant.

Vngari Italiam Germaniã & Galliam inuadunt.

Ioannes autem pontificatus sui anno secundo, die decimo quinto moriens, nil de se dignum memoria reliquit, nisi quòd seditiones quasdam propè extinctas reuocauit.

BENEDICTVS IIII.

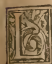
120. Pont.

Enedictus quartus, patria Romanus, pontifex creatur ob eius humanitatem & clementiam. Verùm nil suo tempore gestum est, quod magnopere collaudari possit. Acciderat huic ætati, quod alijs interdum solet, vt hominum industria in quouis genere virtutis consenesceret, nullis calcari-

caribus adhibitis, quibus hominum ingenia ad laudem excitarentur, quod fieri à bene institutis populis optimisq; principibus consueuit. Constat enim (vt antea dixi) falsum Ludouicum Arnulphi filium imperium paternum repetere conantem, eo tempore Veronæ captum & interfectum à Berengario fuisse, atq; tum primùm genus Caroli Magni ignauia posteriorum principum tam Franciæ, quàm etiam Germaniæ imperij titulos amisisse: Verum est certè quod Crispus ait, quæ orta sunt, occidunt: quæ aucta, senescunt. Imperium ipsum magnum habuit incrementum: verùm postea principum ac populi Romani ignauia splendor ille Romani nominis in obscuras tenebras conuersus est, tum vel maximè, vbi remissa exercitatione virtutis, voluptatibus se & thermis ad effeminanda corpora inuentis, tradidêre. Idem etiam accidisse pontificali dignitati dicere possumus. Sanctitate enim & doctrina, quæ non nisi magnis laboribus consumataq; virtute comparantur, pontificium decus sine vllis opibus primo quidem auctum est inter tot hostes & obstinatos persecutores Christiani nominis: mox verò vbi cum ipsis opibus lasciuire cœpit ecclesia Dei, versis eius cultoribus à seueritate ad lasciuiam, peperit nobis tanta licentia peccandi, nullo principe flagitia hominum tum coërcente, hæc portenta: à quibus ambitione & largitione sanctissima Petri sedes occupata est potius, quàm possessa. Hæc tamen Benedicti laus est, quòd in tam corruptis moribus grauiter & constanter vitam ducens, pontificatus sui anno tertio, mense quarto moritur. Vacat tum sedes diebus sex.

LEO V.

LEo quintus, cuius patriam historici non ponunt, pontificatum adeptus, à Christophoro eius familiari dominandi cupidine capitur, & in vincula conijcitur: quod quidem fieri non sine magna seditione & multorum interitu potuit. Quantæ enim auctoritatis pontificatus tum esset vitio priorum pontificum, ex hoc vel maximo comprehendi potest, quòd à viro priuato tanta dignitas vi & factione vno ferè momento occupata est. Verum est certè quod dici solet: plus auctoritatis dignitates ex hominibus capere, quàm ex dignitatibus homines, vt in censura Romana apparuit, quæ primò vt exiguus magistratus posthabita est: verùm vbi ciuitatis optimates obire munus illud dignati sunt, tantam ei auctoritatem tribuêre, vt inter optimates infelix propè haberetur, qui censoriam dignitatem cõsecutus in vita non fuisset. Christophorus itaq; sedem occupat xl. Leonis in pontificatu die: quem ego præ dolore animi paulò pòst perijsse crediderim, quòd ab eo potissimùm honore spoliatus fuisset, quẽ ipse vt lupum domi aluerat, vt illud Theocriti, enutrito lupos, qui te comedant. 121.Pont.

CHRISTOPHORVS I.

CHristophorus, cuius patria & cognomentum ob ignobilitatem ignoratur, pontificatum malis artibus adeptus, malè amisit. Septimo enim mẽse dignitate ac merito quidem eiectus, monasticam vitam, vnicum calamitosorum refugium, obire cogitur. In monasteria enim tanquam in insulas clerici malè de ecclesia Dei meriti, tum relegabantur. Sunt qui scribant Christophorum deiectum pontificatu fuisse, Ludouico tertio imperante: alij hæc tempora Berengario asscribũt, quem diximus è duce Foroiuliano imperatorem creatum, quòd in Italia oriundus esset è stirpe Longobardorum regum: quodq; etiam in eo solo spes vnica imperij collocari tum maximè poterat ob virtutẽ & nobilitatem. Vt autem credam Berengarium tum imperasse, facit & pontificum, qui antè fuere, breuis vita, quos tanquam monstra quædam è medio breui Deus sustulit, & ipsius imperatoris tempus, qui superato Guidone duce Spoletino, interfectoq; Am 122.Pont.

brosio comite Bergomate, quos primo hostes habuerat, accepta à Formoso impe-
rij corona, annis ix. vixit. Quid verò postea Christophoro acciderit, è pontificatu
deiecto, in Sergio dicetur.

SERGIVS III.

123. Pont.
Ergius tertius, patria Romanus, patre Benedicto, pontificatum iniens, basilicam Lateranensem, quæ tum corruerat, restituit, Christophorum è monasterio tractum in vincula coniecit. Rebus deinde confirmatis, Gallias profectus, Lotharij gratia & amicitia fultus, qui tum regnabat, in Italiam rediens, & Christophorum arctiore custodia reuinxit, & Formosi acta ita improbauit, vt denuo ad sacros ordines eos admittere necesse fuerit, quos Formosus antea sacerdotali ordine dignos censuerat. Neq; hanc quidem ignominiam mortuo intulisse contētus, eius cadauer è sepulchro tractum, capitali supplicio, ac si viueret, afficit, corpusq; ipsum in Tiberim proijcit, tanquam sepultura & honore humano indignum. Ferunt piscatores corpus ipsum inter piscandum repertum, ad basilicam Petri detulisse, atq; dum funus celebratur, sanctorum imagines quæ in templo locatæ erant, corpus ipsum veneratas fuisse: & ob eam rem creditum esse, Formosum iniuria quidem tali ignominia affectum fuisse. Sed factúmne sit hoc à piscatoribus, haud satis constat, viuente præsertim Sergio, qui Formosi factionem persequebatur, quod antea ei impedimento fuerat, quo minus pontificatum consequeretur. Vide quæso quantum isti degenerauerint à maioribus suis. Illi enim, vtpote viri sanctissimi, dignitatem vltro ablatam contemnebant, orationi & doctrinæ Christianæ vacantes: hi verò largitione, & ambitione pontificatum quærentes, & adepti, posthabito diuino cultu, inimicitias non secus ac sæuissimi quidam tyranni inter sese exercebant: suas voluptates postea securius expleturi, cum nullibi extarent, qui eorum vitia coercerent. Crediderim ego Sergium hæc facere à Lothario compulsum, quòd Formosi opera à Gallis in alienigenas imperium translatum sit. Sergius autem his artibus vitam ducens, septimo pontificatus sui anno, mense quarto, die xvj. moritur: cùm paulò antè igneæ faces in cælo & stellæ micantes, discurrentesq; præter consuetudinem sint visæ. Vnde non ita multò pòst Vngari Italiam cum exercitu ingressi, multas vicissim intulere accepereq; clades.

ANASTASIVS III.

124. Pont.
Nastasius tertius, patria Romanus, eo tempore pontificatum inijt, quo Landulphus Beneuentanus princeps, graui prœlio in Apulia cum Græcis decertauit & vicit. Nam Patritius Leonis Constantinopolitani imperatoris dux Italiam ingressus, se omnia breui euersurum minabatur, nisi Leoni properè obtemperarent. Verùm (vt dixi) Landulphi virtute impetum simul cum loquacitate omisit, quanquam uerò à Berengario iam pararentur copiæ, quæ Patricio obuiam fierent, plus terroris, quàm virium secum ferenti. Anastasius autem, à quo nil memoria dignum gestum est, secundo anno pontificatus sui moritur, & in basilica Petri sepelitur. Hunc tamen pontificem hac vna in re laudare possumus, quòd neminem eorum, qui ante se in pōtificatu fuêre, ignominia aliqua notauerit, vel maledicentia persecutus sit: modestè enim & integrè vixit, nec in se quicquam habuit, quo reprehendi posit.

LANDVS I.

125. Pont.
Andus patria Romanus, Anastasio succesit. Huius autem vita ita obscura fuit, vt etiam sint, qui eum inter pontifices non numerent, maximè autem Vincentius historicus. Aliter tamen Martinus & Cusentinus sentiunt, horum de numero & Gothifredus est, qui scribit Landum aucto-
ritatem

ctoritatem suam interposuisse, quò minus Berengarius & Rodulphus comitis Guidonis filius, inter se decertarent.

Sunt qui scribant Rodulphum apud Veronam Berengarium superasse, ac imperio tribus annis potitum esse. Magna enim tum erat inter Italos, Germanos & Francos de possessione imperij concertatio. Vnde & grauissima bella orta sunt, nec exstincta sine multorum interitu, omniumq; prouinciarum calamitate. Annitebātur tamen Romani Italiq; imperij nomen in prouincia retinere, obstantibus barbaris omnibus, licet duce & auctore tam præclari facinoris indigerent, extinctis iam nō solùm illis præclaris luminibus, quę Italiam quondam per totum orbem terrarum illustrarunt, verùm etiam sublato omnino & exciso illo egregio seminario, vnde tam præclaræ radices pullulabant.

Landus autem sexto pontificatus sui mense, die vigesimoprimo moriens, in basilica Petri sepelitur.

IOANNES XI.

126. Pont.

IOannes vndecimus, patria Romanus, patre Sergio pontifice, anno Domini nongentesimonono pontificatum inijt, Præsul Rauennas is antea fuerat, episcopatu deiectus populi tumultu. Verùm Lando mortuo, pontificatum adeptus, spiritus militares magis, quàm religioni deditos gessit. Indigebat huiscemodi pontificè tum quidem & ecclesia & Italia. Nam Græci (vt diximus) vt Landulphi virtute superati, Sarracenos in Italiam vocant, qui ex Calabris & Apulis in Lucanos & Campanos mouentes, vrbi Romæ exitium se illaturos propediem minabantur. Hoc autem periculo motus Ioannes, Alberico Etruriæ Marchione in auxilium accito, habito delectu cum Sarracenis confligens & superans, ab Vrbis finibus submouit. Verùm nil actum ea victoria existimans, nisi fugientes insequeretur, eos ad Lyrim fluuium nactus (quem Gariglianum vocant), apud Minturnas tanta clade superat, vt de relinquēda omnino Italia cogitauerint, locaq; omnia ferme, quę in littore Italico obtinebant, incēderint. Postea tamē mutata sentētia occupato monte Gargano, incursionibus loca circunquaq; posita vexabant. Interim verò Ioannes in triumpi modum Romam rediens cùm omnia sibi vendicaret. Alberici odium ita in se concitauit, vt ingens seditio sit orta, qua quidē Marchio pulsus Ortam proficiscens, oppido munito & arce, Vngaros præmijs sollicitatos in Italiam vocat: qui certè prouinciam ingressi, plus propè calamitatis Italiæ intulere. quàm olim Sarraceni. Pueros enim & virgines abducebant, grandioribus natu necatis: neq; ipsis quidem Etruscis pepercêre, quos ex fœdere Alberici intactos esse oportebat: imò verò magis in hos, quàm in cæteros Italos sæuitum est, incensis & euersis ferè omnibus oppidis, quæ ipsi occupauerant. Crediderim ego Berengariū, qui tum Cisalpinam tantummodo tuebatur, hostibus iter in Etruriam dedisse, modò sine vllo suorum maleficio transirent. Hac aūt dulcedine prædæ illecti Vngari, frequenter deinceps Italiā repetebant. Qua calamitate Romani permoti, cùm sæuire in hostem præferocem & potentem non possent, Albericum capiunt & obtruncant. Ioannes quoq; seditione militari, maximè verò à militibus Guidonis comitis captus, & in vincula coniectus, ceruicali in os coniecto necatur pontificatus sui anno xiij. mense ij. die iij. Cuius in locum alter Ioannes subrogatur: verùm quia vi sedem occupauerat, è loco statim deiectus, connumerari inter pontifices non meruit.

ANNOTAT.

Hic Ioannes X. (ut dixi) appellandus esset, fuitq;, ut ex horum temporum scriptore Luitprando Ticinensi lib. 2. cap. 13. rerum per Europam suo tempore gestarum liquet, natione Romanus, ante ex episcopo Bononiense

factus archiepiscopus Rauennas, Ioannis cuiusdam, ut auctor est Guillelmus bibliothecarius non papæ Sergij III. filius. Cui Ioanni papæ ceruicali super os coniecto, & suffocato, si Luithprando Ticinensi horum tempor ũ scriptori credere uolumus, Ioannes XI. Sergij papæ & Marociæ nobilissimæ inter Romanas feminæ filius, matris quæ tunc in urbe potentissima erat, auctoritate & studio successit. cæterum omnes quotquot de Romanis pontificibus scripserunt, plures autem fuere, Ioanni huic non alterum Ioannem, sed Leonem VI. & illi Stephanum VII. subijciunt. Post quos Ioannem ipsum XI. Sergij papæ filium communi consensu referunt. Quos & magis sequendos esse existimo.

LEO VI.

127.Pont. Eo sextus, patria Romanus, legitimis suffragijs pontifex creatus, nil tyrannicum in vita præ se tulit, integrè ac modestè vitam ducens, ac rei diuinæ consulens, quãtum illa tempora in tam corruptis moribus patiebantur. Reuocare enim ciues ad concordiam, temeritate & stultitia priorum pontificum adhuc tumultuantes, componere res Italas, pacare externũ hostem, propulsare barbaros à ceruicibus Italiæ conatus est: quo certè nil melius aut laudabilius in tam breui magistratu fieri potuit. Septimo enim mense, die xv. pontificatus sui moritur, sepeliturq; in basilica Petri magno sui apud Romanos desiderio relicto.

STEPHANVS VII.

128.Pont. Tephanus septimus, patria Romanus, eo tempore pontificatum inijt (ut quidam scribunt) quo Vngari Alemanniam Saxoniamq; populantes, ab Henrico Germaniæ rege apud Merspurgum ingenti clade superati sunt. Ferunt tum etiam Rodulphum Burgundiorum regem, in Italiam ... stili manu contra Berengarium secundum descendisse, eumq; suorũ fraude regno spoliatum ad Vngaros confugisse, qui sumptis armis, tertio anno post pulsum Berengarium in Italiam cum magno exercitu duce Salardo venientes, Papiam vi captam, ferro & igne magna ex parte vastarunt. At verò Itali cum non satis virium in Rodulpho cernerent, Hugonem Arelatensem comitem in Italiam vocant. Huic aũt non sine contentione tamen Rodulphus cedens, cum hostes acriter instarent, in Burgundiam sese recepit. Hugo verò non satis his fidens, qui se vocauerãt, multos in exilium pepulit: qui quidem ad Arnoldum Bauarorum ducem cõfugientes, hominem regnandi cupidum mouere copias in Italiam propellunt. Descendẽtem itaq; ex alpibus Veronenses statim intra mœnia benignè ac comiter recipiunt: verùm Hugo in eum mouens, commisso prœlio hominẽ superat, Veronamq; statim recipit. Mortuo autem apud Bauaros Berengario, vt alij volunt, apud Vngaros, Berengarius tertius primi Berengarij ex filia nepos, in Italiam veniens, anno salutis nongentesimo trigesimoquinto imperio potitur. Sunt autem qui hæc, quæ scripsi, huius pontificis tẽporibus asscribant. Ego verò & priorum quorundam & sequentium temporibus assignanda crediderim, cùm ea, quę breuiter scripsi, non sine diuturnitate geri potuerint. Sed satius fuit in tanta scriptorum varietate & temporum omnino aliquid scribere, quàm quæ sunt aliquando gesta, ob incertos auctores omittere. Consulimus posteritati, nec ita superstitiosi sumus, vt nolimus ea credere, quæ varij auctores sparsim conscripsere.

Huius quoq; põtificis tempori meritò asscripserim sanctum Vgibertum nobilem Lotharingiæ principem, qui Gemblacense cœnobium propria impensa magnis operibus breui extruxit. Ferunt & hac tempestate Spireneum Bohemiæ ducem fidẽ Christi tum primum recepisse. Nam duces antea qui Bohemiæ præerant, nũc demum reges appellantur auctis opibus & copijs. At Stephanus, cuius vita mansuetudinis & religionis plena fuit, secundo pontificatus sui anno, mense vno, die duodecimo moritur, inq; Petri basilica sepelitur.

IOAN-

IOANNES XII.

Oannes duodecimus, patria Romanus, patre Sergio pontifice, vt quidã volunt, eò tempore pontificatum inijt, quo sanguinis fons (vt Martinus & Vincentius aiunt) Genuæ largissimè effluxit, futuræ magnæ calamitatis indicium. Nam & Genua à Sarracenis ex Africa venientibus tum capitur ac diripitur, & Vngari Italiam ingressi, longè oĩa ac latè populati sunt. Verùm dum onusti præda Pelignorum fines attigissent, à Marsis, qui repente arma ceperant, opprimuntur, atq; ita prædam omnem cum vita amisere. Scripsit tum multa Racherius ex monacho Veronensis episcopus factus, in exiliumq; Papiam ab Hugone rege missus, quòd apertè nimiùm in eius mores inueheretur. Ioannes autem pontificatus sui anno quarto, mense decimo, die xv. moritur. Vacat tum sedes diebus duodecim.

129. Pont.

Racherius episcopus Veronensis.

LEO VII.

EO septimus, natione Romanus, Hugone & Lothario in Italia imperantibus, pontificatum adeptus, nil dignum memoria gessit. Huius autem tempora illustriora fecêre Spireneus Bohemiæ dux (vt Martinus refert) iustitia & religione insignis, & eius filius Vincesłaus, nequaquã à patre degenerans, à fratre Boleslao interemptus ob regni cupiditatem: qui quidem Vinceslaus postea in sanctos referri meruit, comprobata eius vita, approbatisq; miraculis in vita & post mortem editis. Leo autem pontificatus sui anno tertio, mense sexto, die decimo moritur, & in basilica Petri sepelitur. Vacat tum sedes dies tres.

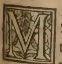
130. Pont.

STEPHANVS VIII.

Tephanus octauus, natione Germanus, pontificatum iniens, ita à Romanis seditionibus vexatus est, vt nil memoria dignum ab eò geri potuerit, imò verò (vt Martinus refert) in tanta seditione mutilatus turpiter aliquandiu vitam duxit, cũ ob inhonesta vulnera prodire in publicum erubesceret. Parabat quidem rex Hugo tantam iniuriam vlcisci, sed in ipso apparatu moritur: cui quidem Lotharius filius in regno succedens, hac de re nullam mentionem fecit: vel quòd populi Romani amicus esset, vel quòd breui regnauit: biennio enim tantum post mortem patris superuixit. Otho autem Germanorum rex, Vinceslai Bohemiæ regis mortem vlturus, in Boleslaum, qui fratrem per scelus interfecerat, copias mouens, hominem tandem post multas illatas acceptasq; clades, in potestatem suam redegit. Stephanus verò pontificatus sui anno tertio, mense quarto, diebus xij. moritur. Vacat tum sedes diebus x.

131. Pont.

MARTINVS III.

Artinus tertius, patria Romanus, mansuetudinem & placabilitatem Stephani septimi imitatus est: pontificatum enim adeptus, bella omittens, religioni sese totum addixit, templa vetustate collapsa instaurans, pauperes eleemosynis pascens. Non caruit tamẽ huius temporibus Europa ipsa bellica rabie. Nam cùm Otho anniteretur Italiam ingredi aduersante Lothario, magnæ cædes vtrinq; commissæ sunt. Adhortante tamen eos Martino pontifice, vt ab armis discederent, tum vel maximè, cùm vbiq; fame & penuria rerum omnium laboraretur, succisis vndiq; arboribus, prostratis segetibus, & abductis grauissimo bello colonis ac pecoribus: apud Constantinopolim quoq; tumultuatum vehementer est. Nam ciues ipsi Constantinum imperatorem captum, abraso capite, in insulam relegarũt. Verùm non ita multò pòst Constantinus Leonis filius imperium adeptus, seditiosos ciues eadẽ turpitudine tãtùm affectos, qua ipsi Constantinum notauerãt, in eandem insulam exulatum mittit. Martinus

132. Pont. aliàs Marinus II.

autem tertio pontificatus sui anno, mense sexto, die decimo moritur, & in basilica Petri sepelitur. Eius autem in morte sedes Romana diebus duodecim tum vacat.

AGAPETVS II.

133. Pont. Gapetus secundus, natione Romanus, ardente tumultu bellico in Italia pontifex creatur.

Vngari enim tum etiã hostili manu Italiam ingressi, iam ferè oẽm oram Transpadanam occupauerãt, cum Henricus Bauariæ dux, sumptis propere armis, comparatoq; exercitu in prouinciam mouens, non sine magno incolarum incommodo duobus grauissimis prœlijs eos superat, ac prouinciam omnem ab Aquileia Papiam vsq; occupat. Vnde non ita multò pòst propere in Austriam discessit, quòd iam aduentare Berengarium cum magno exercitu intellexerat. Potitus autem Italia Berengarius, imperatoris nomen sibi indit, filiumq; Albertum regem Italiæ nuncupat, coniecta in carcerem Adalinda Lotharij fratris filia, ne Papiam vrbem dotalem repeteret. Interim verò Agapetus põtifex, Italiæq; proceres, cognita Berengarij superbia, quòd omnia sibi contra ius fasq; vendicaret, Othonem Germaniæ regem in Italiam vocant: qui quidem per Forumiulij prouinciam cum quinquaginta millibus hominum ingressus, deturbatis statim e regno Berengario & Alberto, Adelindã Lotharij filiam è carcere ductam in vxorem accepit, ex qua postea filium suscepit, cui Othoni secundo nomen fuit. Otho tamen Italia decedens, hac moderatione vsus est, vt Berengario & Alberto gubernandæ prouinciæ arbitrium permiserit, compositis inter pontificem & Berengarium rebus. Idem quoq; Otho Ludouicum regem Franciæ magnis eò propere deductis copijs iuuit, quem proceres prouinciæ adiuuante Hugone Parisiorum comite, ipsius Othonis sororio propè è regno depulerant. At verò Albertus Berengarij filius, qui tum Rauennæ præerat, Comaclensium classe & auxilijs fretus, mercatores Venetos aduersante Agapeto pontifice infestabat, vnde Veneti ira incensi comparatis propere quibusdã nauigijs, Comaclum expugnatũ incendũt.

Henricus Bauariæ dux.

Dum hæc itaq; hoc modo agerentur, Agapetus pontifex vir innocens, & reip. Christianæ amator: pontificatus sui anno nono, mense septimo, die x. moritur, eo ferè tempore, quo Oddo Cluniacensis monasterij abbas in domino quieuit. Cuius quidem discipulus habitus est Domaielus vir miræ sanctitatis & monasticæ disciplinæ restitutor.

IOANNES XIII.

134. Pont. Oannes decimustertius, patria Romanus, de via Lata patris Alberici potentia fretus, pontificatum occupat. Octauianus is quidem primo vocabatur, homo sanè ab adolescentia omnibus probris ac turpitudine cõtaminatus, venationibus magis, si quid temporis à libidinibus supererat quàm orationi deditus. Erant tum Romæ duo annui consules, ex nobilitate præfectus vnus, qui ius populo diceret: ex plebe autem decarchones xij. creabantur, qui vicem senatus gererent. Non carebant aliqua ditione Romani, nam & vicina Etruriæ oppida intra Vrbeuetanum Tudertinumq; agrum, & quicquid à Neapoli Beneuẽtoq;, à Marsis, à Reatinis ad vrbẽ spectat, Romanæ ciuitati obtẽperabat. Vlteriora partim Græci, partim Sarraceni occupauerãt. Quis tum Picenũ Spoletinũq; agrũ obtineret, incertũ est. Octauianus itaq; patris potẽtia in satis libera ciuitate fretus, pontificiũ munus humeris suis nequaquã conueniẽs, sibi desumit. Hac quidẽ indignitate moti duo cardinales, litteris Othonẽ obsecrat, vt clerũ populumq; Romanũ è manibus Berengarij Ioannisq; duodecimi vendicare conetur, aliter Christianam fidem vnà cum imperio perituram. Otho enim tum magno in pretio erat, domito Bodeslao (vt dixi) Bohemiæ rege, superatis tribus

Romæ duo annui consules.

tribus grauissimis prœlijs Vngaris Germaniam vastantibus, ac captis tribus eorum regulis, quos Germani cõtradicente imperatore vitam finire laqueo coëgêre. Interim verò dum Otho expectaretur, re per indices patefacta, Ioannes pontifex cardinales ipsos capit, & huic nasum, illi verò manum abscindit. Hanc ob rem Otho in Italiam mouens, primo quidem Berengarium & Albertum filium in potestatem suam redigit: alterumq; Constantinopolim, alterum in Austriam relegat. Mox vrbem ingrediens, ab ipso Ioanne honorificentissimè suscipitur, coronaturq; (vt quidam tradunt) accepto Germaniæ Pannoniæq; titulo, quod reliqui imperatores deinceps obseruarunt, translato tum primùm ad Germanos imperio. Alij verò à Leone octauo, de quo paulo post dicemus, hoc factum existimant. quorum opinionem Gratianus in decreto secutus est. priorẽ sententiam Richardus & Cusentinus non improbant. Lateranensis autem bibliothecarius Othonem Ioañis tempore Romam venisse scribens, de coronatione eius nullam mentionem facit, adeo confusa sunt & perturbata hæc tempora, scriptorum negligentia & incuria. Otho autem composito aliquantulum statu ciuitatis, cum Ioanne secretò collocutus, hominem primò blandè appellando à flagitijs deterrens, ad virtutem adhortabatur: verùm cùm nequaquam moueri à sententia verbis eum cerneret, ad minas conuersus, concilium indicit, conuocatis episcopis Italiæ, quorum iudicio vita sceleratissimi hominis dijudicaretur. Is itaq; iudicium bene sentientium reformidans, in Hernicos aufugit, in siluisq; more feræ aliquandiu delituit. Hanc ob rem Otho persuadente clero, Leonem Romanum ciuem Lateranensis ecclesiæ protoscriniarium pontificem creat. Verùm abeunte imperatore, Ioannis cognati & clientes, pulso Leone, Ioannem ipsum reuocant: quem quidem diuinitus eisdẽ fermè diebus perijsse creditum est, ne ecclesia Dei perniciosa seditione iam gliscẽte labefactaretur. Sunt qui scribant hunc sceleratissimum hominem, vel hoc mõstrum potius, in adulterio deprehensum & confossum interijsse. Verùm non ita quoq; leuata seditio est. Nam Romani mortuo Ioanne in eius locum Benedictum subrogant, idq; ab imperatore, qui tum Spoleti erat, confirmari contendunt. At imperator iratus, non solùm Romanos vtpote iniqua postulantes, à se repulit, verumetiam eosdem armis (vt postea dicetur) coëgit abrogato Benedicto Leonem suscipere. Ferũt multa prodigia tum in Italia apparuisse. Nam & lapis de cælo miræ magnitudinis cecidit, sæuiente ventorum atq; imbrium procella, & in vestibus multorum signum crucis, ac quidem cruentæ, diuinitus apparuit. *Prodigia multa apparuerunt.* Quæ quidẽ portenta indicare magnas clades & calamitatem ecclesiæ multi interpretabantur. Ioannes autem vir omnium, qui vnquam ante se in pontificatu fuêre, perniciosissimus & sceleratissimus, pontificatus sui anno ix. mẽse iij. die quinto moritur. Eius verò in morte sedes in seditione dies xij. tum vacat.

ANNOTAT.

Ioannem hunc XII. *ab omnibus scriptoribus (præter unum Platinam) appellari obseruaui. Quem primũ esse inueni, qui nomen in pontificatu mutarit. Nam cùm antea Octauianus uocaretur, ut Guill. bibliothecarius scribit, gentili nomine omisso tanquam parum maiestati, & religioni pontificiæ idoneo, se Ioannem appellauit. Cuius exemplum sequentes pontifices, qui deforme, & parum conueniens tanto magistratui nomen habuêre, sensim, & paulatim sequuti, leuem consuetudinem tanquam in legem perpetuam transtulerunt. cæterùm hanc rem Romani pontifices, & maximè ex Germania lecti, Bruno, Gerebertus, Suidegerus, Poppo, alius Bruno, Geberardus, Fridericus, Gerardus, Cadolus, Anselmus, Hildebrandus, & similes maxime confirmarũt, barbarorum nominum deformitate commoti.*

BENEDICTVS V.

Benedictus quintus, patria Romanus, ex diacono in seditione pontifex creatur, ab his potissimùm, qui Ioanni cognatione factioneq; coniuncti fuerant, ægrè ferentes Leonem ab Othone Ioanne antelatum. *135. Pont.*

Verùm

Verùm cùm imperator hanc electionem nequaquam probaret, Romanos id maximè expetentes à se repulit, eosq; ferro & flamma omnia circa vrbem posita vastans, compulit, pulso Benedicto vel dedito potius, Leonem suscipere, adactos sacramento, nil se earum rerum immutaturos, quas ipse imperator in pontificia cõstituisset. Compositis autem hoc modo rebus, Otho in Germaniam rediens, secũ Benedictum ipsum duxit, qui non multò pòst dolore animi apud Hamburgum moritur, vbi relegatus erat. Vixit autem in põtificatu mensibus sex, diebus quinq;.
* xx. Sedesq; deinceps diebus * triginta vacauit.

ANNOTAT.

Hunc Benedictum V. appellari ab omnibus, & in eius numeri nota illius rationem haberi à sequentibus pontificibus, qui illud nomen tulere uideo, & id quidem parum accuratè factum fuisse existimo, cùm schismaticus fuerit contra Leonem VIII. *papam legitimè creatum, per uim renuntiatus. Duo autem simul legitimi papæ esse non possunt. Ille Germanus, & uerus pontifex semper censetur, cuius in ecclesia successio extat, quæ quidem Leonis* VIII. *non Benedicti* V. *est Regino libro secundo, Luithprandus lib. 6. cap.* II. *& Gullelmus bibliothecarius auctores.*

LEO VIII.

136. Pont.

EO octauus (vt antè dixi) protoscriniarius, à clero populoq; Romano, pulso Ioanne pontifex creatur. Nã cum Ioannes flagitiosè nimium & intemperanter viueret, instarentq; Romani apud imperatorem, vt alterum pontificem abrogato Ioanne crearet, respõdit electionem ad populum & clerum pertinere: Eligerent quem maximè idoneum putarẽt, se eum statim approbaturum. Vnde cum Leonem elegissent, quem ipse confirmauerat, deinde mutata sententia abrogato eodem, Benedictum suffecissent, iratus Otho, eos vi & armis compulit, dedito etiam Benedicto Leonem suscipere, qui statim Romanorum inconstantiam pertæsus, auctoritatem omnẽ eligendi pontificis à clero populoq; Romano ad imperatorem transtulit. Verùm Leo in pontificatu non diu vixit. Anno enim primo, mense quarto moritur.

IOANNES XIIII.

137. Pont.

Oannes decimusquartus, Narniensis episcopus, patria Romanus, patre Ioanne episcopo, Leoni succesit. Verùm Romani inita iam consuetudine pellendi pontifices, hunc quoq; seditionibus fatigant. Accersito enim Iofredo Campaniæ comite, Lateranenses ædes vi irrumpentes, Ioannẽ capiunt, captumq; primo in Hadriani molem perducũt, mox inde hominẽ in Campaniam exulatum mittũt. Verùm interfecto Iofredo eiusq; vnico filio à Ioanne Campano principe, pontifex vndecimo mense sui exilij Romã prospere redijt. Otho præterea cognita pontificis calamitate, cum Othone filio ingentibusq; copijs magnis itineribus Romam perueniens, consules & præfectum cum dearchonibus captos in vincula conijcit, sciturus coniurationis capita. Quæstionibus autem re cognita, consules in Germaniam mittuntur: Dearchones verò laqueo suspensi, pœnas statim dedêre. Petrus autem vrbis præfectus, malorum omnium fons & origo, diu cum ignominia per publica vrbis loca tractus ac virgis cæsus, in Germaniam vinctus mittttur. Sunt qui scribant Petrum ipsum excarnificandum pontifici traditum abrasa barba, capillis suspensum ad caput equi Constantiniani aliquandiu stetisse, vt eius exemplo talia facinora malefici declinarent. Inde autem ablatum, asinoq; superimpositum, verso ad clunes vultu, & manibus sub cauda ligatis, atq; ita per vrbem ductum, & virgis cæsum ferè vsq; ad interitum fuisse: posteà verò in Germaniam exulatum missum. Hac etiam seueritate (exempli gratia) in Iofredum à Ioanne principe Campano (vt diximus) cæsum, imperator vsus est, vt eius ac filij cadauera è loco sacro tracta, in profanum proijci iusserit.

Interea

Intereà verò Sclaui, qui Hadriani tertij pontificis, & Sueropyli principis Dalmatiæ tempore finem Christi susceperant, in Italiam traijcientes, Sarracenos ingẽti clade superatos monte Gargano deiecerunt. Horum autem exemplum & virtutem imitati Vngari, reliquias Sarracenorũ ita attriuêre, recuperata Consentia iam ab hostibus capta, vt Othoni magni Othonis filio eò cum exercitibus misso, haud difficilè fuerit reliquias bellorum absoluere. Nec contentus Sarracenos cædere, Græcos quoq;, qui cũ Mauris fœdera inierant, grauissimis prœlijs ita perdomuit, vt eos ferè omni Calabria & Apulia eiecerit. Sunt qui scribant idcirco Othonem Græcos persecutum fuisse, quia Nicephorus Constantinopolitanus imperator filiam iam ei pactam, in matrimonium daturum se negabat. Constat tamen Othonem ipsum adolescentem egregium, pulso Nicephero, & Ioannem filium in imperio confirmasse, & Theophano sororem in vxorem accepisse, quam quidem Ioannes tertiusdecimus vnà cum marito apud Lateranensem basilicam corona imperij exornauit, annuente Othone sene, qui filium consortem imperij creauerat. In tanta autem & tam publica lætitia, Cãpana ecclesia metropolitanæ nomen à Ioanne pontifice consecuta est. Otho verò in Germaniam proficiscens, senio confectus, Viennæ moritur: quem non ita multò pòst Ioannes pontifex sexto pontificatus sui anno, mense xj. die v. subsecutus est. Eius in morte dies xiij. sedes tum vacat.

BENEDICTVS VI.

Benedictus sextus, patria Romanus, Ioanni in pontificatu & calamitatibus successisset: à Cintio enim Romano ciue & quidem præpotenti captus, in Hadrianam molem (quam sancti Angeli arcem nunc vocant) custodiam noxiorum, vel potius innocentium includitur, eodemq; in loco non multò pòst strangulatur: vel (vt Cusentinus refert) fame moritur. De tanta iniuria nullam sumptam esse vindictam, vel à ciuibus Romanis aduersæ factionis, vel ab Othone imperatore, non possum ego non admirari, præsertim cum Otho ipse vir optimus sit habitus, & ecclesiæ Romanæ defensor acerrimus. Sed vereor ne talia fuerint Benedicti merita, quale præmium à Cintio consecutus est. Malè tamen à Cintio actum est: neq; enim ad se pertinebat, etiãsi Benedictus grauiter deliquisset, pontifici manus inijcere. Sed heus, vt rerum omnium vicissitudo est. Nam Romani pontifices nostra ætate Romanos ciues, aut delinquentes, aut ob potentiam suspectos, eò loci tanquam in Tullianum carcerem includunt & macerant. Crediderim ego Othonem alijs negocijs implicitum, Romano pontifici præstare auxilium nequisse, ob eamq; rem anno primo, mense sexto, pontificatus sui mortuum esse. 138. Pont.

DONVS II.

Donus secundus, patria Romanus, tantæ modestiæ fuit, vt si nihil in pontificatu gesserit, quo magnopere laudaretur, non tamen vel aliqua iniuria affectus, vel ignominia notatus est. Huius autem tempora, ne omnino obscura essent, effecêre res quædam, tum à principibus quibusdam, tum à sanctis viris gestæ. 139. Pont.

Nam Baianus artis magicæ peritus Bulgarorum princeps, ita Basilium & filium Constantinum Byzantinos principes bello vexabat, vt paulum ab capienda vrbe regia abesset, negligentia Græcorum propè derelicta. Inita tamen sunt inter eos fœdera, licet nõ æqua, & pax composita est. Adalbertus autem Bohemus Pragensis episcopus, tantæ sanctitatis tum habitus est, vt diuino spiritu impellente in Pannoniã descendens, & Regẽ Vngarorum baptizauerit, & oẽs prouinciæ episcopos ad bene de Deo promerendũ exemplo & vita instruxerit. Profectus deinde in

Pruſiam, dum fidem Chriſti quàmdiligentiſsimè prædicat, martyrio coronatur. Ferunt & beatum Eduardum Angliæ regem, ſanctitate in pretio tum habitum fuiſſe, quem certè nouercæ dolis & fraude interfectum conſtat. His addit & Richardus ſcriptor ſanctum Maiolum abbatem, qui in Cluniaco magnum ſui apud poſteros vita & miraculis exemplum reliquit.

Donus autem anno pontificatus ſui primo moritur, & in baſilica Petri ſepelitur: diebus tantummodo duobus ſedes tum vacat.

BONIFACIVS VII.

140. *Pont.*

Onifacius ſeptimus, cuius cognomen & patria ob ignobilitatem credo reticetur, pontificatum malis artibus adeptus, malè etiam amiſit. Nam inito magiſtratu conſpirantibus ſimul bonis ciuibus, relinquere vrbem coactus, precioſiſsima quæq; è baſilica Petri ſubtrahens Cõſtantinopolim cõfugit: vbi tandiu ſubſtitit, quoad diuenditis, quæ ſacrilegio abſtulerat, magnam vim pecuniarũ comparaſſet, quibus tanquam adminiculis occupandæ tyrannidis fretus, vrbem repetit, ciues Romanos largitione corrupturus. Obſtabant conatibus ſuis viri boni, maximè verò Ioannes diaconus cardinalis, quem captum adiuuantibus quibuſdam pernicioſis hominibus, oculis ſtatim priuauit. Atq; ipſe tantorum malorum auctor gliſcente maiorem in modum ſeditione, ſiue timore, ſiue pœnitentia patrati ſceleris, turpiter vitam finiuit. Vide quæſo quantum degenerauerint hi pontifices à maioribus ſuis, qui hanc rempublicam Chriſtianam tam amplam, tamq; magnificam ſuo ſanguine nobis reliquere. Pontifex Romanus ſacrorum pater & rex, ſacra ipſa furto abſtulit: & qui vindicare ſacrilegia debuerat, tanti ſacrilegij factus eſt auctor. Hoc autem contingere in quauis rep. conſueuit, quando plus malorum ambitio & auaritia valet, quàm bonorum virtus & grauitas. In clerum igitur deligendi eſſent, quorum vita & doctrina probata ſit: non autem hi, qui cùm nil virtutis & religionis habeant, ambitione & largitione ſibi potentiam quærunt. Vixit autem Bonifacius in pontificatu menſibus ſeptem, diebus v. Vacat tum ſedes dies viginti.

BENEDICTVS VII.

141. *Pont.*

Enedictus ſeptimus, patria Romanus, ſtatim inito pontificatu, Arnulphum epiſcopum Remenſem ſeditione quorundam pulſum, habita ſynodo in integrum reſtituit.

Eo maximè tempore, quo Otho ſecundus & Henricum Bauarorum ducem rerum nouarum cupidum perdomuit, & in Lotharium mouit, qui Lotharingiam Romani imperij prouinciam occupauerat, Aquiſgranenſemq; agrum populatus fuerat. Otho autem ſuperato Lothario, vaſtatiſq; Sueſsionum agris incenſis Pariſiorum ſuburbijs, dum in patriam copias reducit, apud Auxonam [illegible]uium nonnihil incommodi accipit. Deinde verò comparato maiore exercitu Italiam contra Baſilium & Conſtantinum imperatores Græcorum veniens, qui iam Calabriam & eam partem Italiæ occupauerant, quæ ad Siciliam vergit, apud Baſentellum ſuperatus, ſcapham conſcendens, ſalutem ſibi fuga quærebat: A piratis autem fortè fortuna captus, in Siciliam defertur. Verùm Siculi redempto homine, ac Romam miſſo, de piratis ſupplicium ſumpſere. Otho deinde compa[rato] ſatis iuſto exercitu, animaduertere in Romanos & Beneuentanos conſtituerat, quibus initium fugiendi factum fuerat, dum ad Baſentellum contra Græcos [pu]gnaretur. agere id in Romanos minus tutum viſum eſt. In Beneuentanos itaq; [con]uerſus, vrbem capit & incendit, tranſlato inde ſancti Bartholomæi corpore, R[o]*Bartholomæi corpus trãsfertur.* mæque in inſula Tiberina collocata, eo loci maximè, qui olim Iouis hoſtia L[y]caon

onia dicebatur, quiq; triremis puppim præ se fert. Nam insula vt adhuc ex Tirtino lapide cernitur, triremis formam habuit, ad similitudinem illius credo, a Aesculapius Romam aduectus est: visitur adhuc serpens lapidi insculptus, vitur transtra. adeo viri illi excellentes studiosi erant vel naturam in artem redice, vel artem ad naturam. Ad Othonem redeo, qui non multo post translatum ncti Bartholomei corpus Romę moritur, & in vestibulo beati Petri (paradisum cant) labro porphyretico, quod adhuc introeuntibus ad læuam apparet, honocentissimè sepelitur. Cum autem de creando nouo imperatore consultatio haetur, & alij Othonem tertium secundi filium, alij verò Henricum Bauarię du n, primi Othonis ex fratre nepotem exposcerent, instarentq; Itali quidam, vt escentio Nomentano viro clarissimo res committeretur, Germani statim, qui n frequentes Romæ aderant, Othonem tertium delegêre.

Instabat Benedictus vir optimus vnũquenq; rogãdo, vt in creando imperatore epub. Christianę consulerent, quæ tum maximè perito & solerti gubernatore ingebat. Tandem verò ne seditio aliqua oriretur, Germanorum sententiã approit. Moritur & ipse pontificatus sui anno octauo, mense sexto. Vacatq; sedes dies quinq;, Valderico Amburgensi episcopo tum maximè in precio existente doctrina, moribus & sanctitate vitæ.

IOANNES XV.

IOannes decimusquintus, patria Romanus, vel (vt nonnulli volunt) Papiensis, post adeptum pontificatum mẽse tertio à Romanis capitur & in mole Hadriani, vt publica custodia inclusus, ibi tandiu pedore carceris, inedia & molestia animi maceratur, quoad vitã turpiter finiuit. Sunt qui scribant eum vi mortuum fuisse à Ferrucio Bonifacij septimi parente, magnæ potẽ æ viro, ob eam rem credo, quod filio in pontificatu aduersatus fuisset. Vtcunq; st, cõstat eum in carcere mortuum, & in basilica Petri sepultum. Deiectũsne põficatu fuerit, vel ob impotentiam & tyrannidem, vt quidam coniectãt, vel ob inuidiam maleuolorum & seditiosorum quorundam, haud satis constat: adeo sunt onfusæ istorum temporum historiæ. 142. *Pont.*

Fuisse tamen in pretio hac tempestate constat & Odilonẽ abbatem Cluniacensẽ & Berengarium Turonensem, viros sanctitate & doctrina insignes, quanquã sint qui dicant Berengarium amplitudine doctrinæ confisum, primo in fide errasse, cũ de sacramento eucharistiæ malè opinaretur, erroremq; suum postea publico concilio Romæ habito emendasse, ac statim omisso studio sophisticæ disciplinę, cum esset archidiaconus Andegauensis, omnia pauperibus erogans, labore manuũ suarum victum sibi quæsiuisse.

IOANNES XVI.

IOannes decimussextus, patria Romanus, patre Leone presbytero, è regione Gallinæ albæ, pontificatum adeptus, miro odio in clericos exarsit, vnde merito ab ipsis clericis odio habitus est, maximè vero quod diuina humanaq; omnia cognatis & affinibus suis elargiebatur, posthabito Dei honore & Romanæ sedis dignitate. quem certè errorem ita posteris tradidit, vt ad nostram quoq; ætatem peruenerit. Qua quidẽ consuetudine nil certè dici perniciosius potest, cum non ob religionem & Dei cultum appetere pontificatum nostri sacerdotes videãtur, sed vt fratrum vel nepotum vel familiarium ingluuiem & auaritiam expleant. Apparuisse cometem tũ ferunt futuræ calamitatis indicium: nam & fame & pestediu laboratum est, & terræmotu Beneuentum ac Capua concussa, eaq; mala ob superbiam & rapacitatem pontificis, contemptumq; 143. *Pont.*

Dei & hominum accidisse putatum est. Moritur autem Deo volente octauo pontificatus sui mense, sepeliturq; in basilica Petri.

IOANNES XVII.

144. Pont.

Oannes decimusseptimus, patria Romanus, pontificatum iniit Othone imperante, sed nondũ coronã imperij adepto. Fuit aũt Ioannes tantæ doctrinæ, vt multa qdem eleganter ediderit, quemadmodum Martinus scribit. Agitatus deinde seditionibus à Crescentio cõsule Romano, imperiũ vrbis sibi vendicare conãte, cupiditati hominis cedens, exulatum in Etruriã abijt. At verò Crescentius cognita Ioãnis indignatione, qua percitus Othonem contra se cum exercitu in Italiam vocabat, ipsius pontificis cognatos & amicos, qui in vrbe remanserãt, ad hominẽ mittit rogatũ, vt omissa accersendi Othonis cura, ad vrbem cum potestate redeat, polliceturq; se ei rebus in omnibus obtemperaturum. Precibus aũt suorũ motus Ioannes, veritus etiam, ne si Otho cum exercitu Italiam ingrederetur, plus maleficij, quàm beneficij secum afferret, ad vrbem veniens, prodeunte obuiam Crescentio cum omnibus magistratibus, & vrbis multitudine, in ædes Lateranenses magno comitatu introducitur: quarum in vestibulo eius pedes Crescentius & omnes seditionis auctores, petita venia, exosculati sunt. atq; ita in concordiam redacti, vitam simul quietè traduxère.

Ferunt tum Henricum abbatem Lobiensem in Lotharingia, & Adeoboldum episcopũ Vltraiactẽsem, qui multa in laudem beatæ virginis, sanctæq; Crucis scripsit, & Albonem abbatem Floriacensẽ (qui postea in Vasconia ob fidem Christi martyrium passus est) doctrina, religione, sanctitate, magno in pretio habitos.

Moritur autem Ioannes pontificatus sui anno decimo, mense sexto, die decimo. Vacat tum sedes diebus sex.

GREGORIVS V.

145. Pont.

Regorius quintus, natione Saxo, patre Othone, Bruno ante vocatus, Othonis tertij auctoritate ob affinitatem pontifex creatur. Verùm abeunte in Germaniam Othone, seditionibus Romanorum exagitatus in Etruriam primò, mox in Germaniam ad imperatorem cõfugit. Interea verò Romani Crescentium denuo cum summa potestate consulem decernũt, qui statim Ioannem quendam natione Græcum, episcopum Placentinum, non magis pecuniosum, quàm doctũ, pontificem creat, cuius certè nomen inter põtifices quidam supprimunt, vtpote minus legitimè creatum: alij verò xvij. hunc vocant, populi cleriq; Romani consensu, ad quos electio spectabat, pontificatum iniisse. At Crescẽtius cognito Othonis cum magno exercitu ad vrbem aduẽtu, vrbis mœnia & portus quàm diligentissimè firmat, molem Hadriani munit, positis in vnaquaq; statione firmissimis præsidijs. Hinc est quod postea moles Hadriani, Crescentij arx appellata est, sumpto nomine ab ipso munitore Crescentio. Superueniente deinde imperatore, vrbẽq; oppugnare adorto, populus Romanus cũ nequaquã tantis copijs par esse posset, clementia Othonis fretus, Germanis portas aperit. Tum Crescentius & Ioãnes consilij & auxilij inopes, in arcẽ Hadriani confugientes, ibi se acriter contra hostes tuebantur. Verùm proposita spe veniæ, dum ex arce ad imperatorem se conferunt, multis vulneribus à multitudine Crescentius cõfoditur, Ioannes aũt, effossis prius oculis, pontificatu simul & vita priuatur, in pristinam sedem Gregorius xj. mẽse posteaquam pulsus fuerat, restituitur. Is aũt cognita imperij imbecillitate varietateq; fortunæ, quò diutius apud Germanos summa potestas remaneret, illeq; ceteris præesset, qui virtute & dignitate ceteris præstaret, sanctionem retulit haud abnuente Othone de imperatore eligendo anno Christi M. ac secundo, quam vsq; ad tempora nostra seruatam videmus, Videlicet solis Germanis licere principem deligere, qui Cæsar & Romanorũ rex appellatus, tum demum

Germanis solis electio imperatoris permissa.

mum

num imperator & Augustus haberetur, si eum Romanus pontifex confirmasset. Hos autem imperatoris eligendi auctoritatem primo habuisse Ptolemæus refert, archiepiscopum Maguntinũ Germaniæ, archiepiscopũ Treuerensem Galliæ, archiepiscopum Coloniensem Italiæ nomine. His additi & iiij. principes, Marchio Brandemburgẽsis, imperatoris post electionem camerarius, comes Palatinus qui dapes, dux Saxoniæ qui ensem fert. Sunt qui scribant Bohemiæ regem vij. electorem, imperatoris pincernam esse: hisq; in eligendo additum esse ad tollendam discordiam partium: ad vtros enim inclinasset, ea pars certè potior habebatur. Tulisse hoc iniquo animo Francos aiunt. Verùm quia in Ludouico Lotharij filio genus Caroli Magni defecerat, regnumq; illud ad Hugonem ducem cognomẽto Caputium venerat (nam à regibus ad duces res aliquandiu translata est) repetere imperium destitêre: maximè verò quòd ipsi duces noui homines, illa fortuna tum contenti, moliri maiora non sunt ausi: quippe qui nondum bene regni fundamenta iecerant. Laudatur tamen, & meritò quidem Robertus magni Hugonis filius, regnum à patre accipiens fortitudine, iustitia, modestia & religione. Hic enim etsi rei militaris admodum studiosus erat, tum vbi per otium licebat, ita Dei templa frequentabat, diuinaq; officia celebrabat, acsi sacrorum omnium initiatus fuisset. Ferunt cantum illum eius inuẽtum fuisse, Sancti spiritus adsit nobis gratia. His artibus autem non minus quàm armis crediderim ego Robertum conciliasse sibi animos vulgi, eosq; à prima illa Caroli Magni stirpe, ad genus suum nouum transtulisse. Ferunt tum quoq; magno in pretio fuisse Robertum quendam Carnotensem episcopum doctrina & sanctitate vitæ. Multa enim scripsit, & canẽdi modum in sacris meliusculum reddidit. Gregorius autem ij. pontificatus sui anno, mense v. moritur. Vacat tum sedes diebus xv. *Principes electore.*

ANNOTAT.

Quæ hic Platina de electoribus tradit, satis à me examinata sunt in libro quẽ de comitijs imperatorijs scripsi. Nam quæ sub Gregorio X. instituta sunt, quinto adscribunt. Huius sepulcrum adhuc in basilica sancti Petri propè altare sancti Andreæ extat cum hoc epitaphio,

Hic, quem tegit humus, oculis uultuq; decorum,
Papa fuit Quintus nomine Gregorius.
Ante tamen Bruno Francorum regia proles
Filius Othonis de genitrice Iudith.
Lingua Teutonicus Vangia doctus in urbe
Sed iuuenis cathedram sedit Apostolicam.
Ad binos annos, & menses circiter octo
Ter senos Februo connumerante dies.
Pauperibus diues per singula sabbata uestes
Diuisit numero cautus Apostolico.
Vsus Francisca uulgari, & uoce Latina
Instituit populos eloquio triplici.
Tertius Otho sibi Petri commisit ouile
Cognatis manibus unctus in imperium.
Exuit, & postquam terrenæ uincula carnis
Aequiuoci dextro substituit lateri.
Discessit xij. Kl. Mart.

IOANNES XVIII.

Ioannes decimusoctauus, Placentinus episcopus, vt diximus, potentia Crescentij Romani consulis fretus, quem pecunia corrupisse creditum est, tempore Gregorij quinti per factionem pontificatum occupat. Tantum enim pecuniarum ex Constantinopoli ad vrbem secũ detulerat, vt constantes etiam sua largitione ad maleficiũ impelli potuissent, nedũ Crescentius homo 146. Pont.

homo auarissimus & regnandi cupidus. Miror ego historicos Ioannem [illegible] ter pontifices numerasse, cum viuente adhuc Gregorio sedem occup[illegible] for tè in conscribendis pontificum vitis ita faciendum censent, vt in perpetua historia fit. Nam & tyrannorum peruersè facta, optimorum principum rebus [illegible] numerantur, vt quantum inter se boni & mali dissideant, à legentibus cognosci possit, quò malorum exemplo à vitijs deterreantur: & bonorum exemplo ad virtutem impulsi, vitam ducant in terris felicem & beatam: qua quidem beatitudine Ioannes caruit, fur certè in pontificatu & latro: nõ enim, vt par fuerat, per ostium intrauit. Moritur autem, atq; cum ignominia quidem, decimo vsurpati pontificatus mense. Vacat tum sedes dies viginti.

SILVESTER II.

147. Pont. Iluester secundus, Gerebertus antea vocatus, natione Gallus, malis artibus (vt aiunt) pontificatũ adeptus est. Adolescens enim & Floriacēsi cœnobio in Aureliana diœcesi posito dedicatus monachus & addictus, relicto monasterio, diabolum secutus, cui se totum tradiderat, Hispalim ciuitatẽ Hispaniæ bonarũ artium causa peruenit. Erat enim admodũ doctrinæ & litteraturæ cupidus. qua in re tantũ profecit, vt breui ex discipulo optimus pceptor sit habitus. Discipulos aũt eius hos fuisse Martinus testatur, Othonem imperatorem, Robertum Franciæ regem, Lotharium virum nobilitate & doctrina insignem, qui postea Senonensis archiepiscopus creatus fuit. Gerebertus igitur ambitione & diabolica dominandi cupiditate impulsus, largitione primò quidem archiepiscopatum Remensem, inde Rauennatem adeptus, pontificatum postremò, maiore conatu adiuuante diabolo, consecutus est, hac tamen lege, vt post mortem totus illius esset, cuius fraudibus tantam dignitatem adeptus erat. Nam cùm Gerebertus regnandi cupidus, diabolum sciscitaretur, quamdiu in pontificatu victurus esset, respondit humani generis hostis ambiguè, vt solet: si attigeris Hierusalem, diu viues. Dum itaq; pontificatus sui anno quarto, mense vno, die decimo in basilica sanctæ crucis in Hierusalem Romæ sacrificaret, se moriturum se statim cognouit, vnde pœnitentia motus, & errorem suum coram populo fassus, omnès primò posthabita ambitione & diabolicis fraudibus, ad benè & sanctè viuendum adhortatus est: deinde verò vnumquenque rogauit, vt post mortem truncum corporis sui laceri & disiecti, quemadmodum merebatur, bigæ super imponerent, eoq; loci sepelirent, quò sponte ab equis vectum foret. Ferunt itaq; Dei nutu & prouidentia, vt scelerati sciant apud Deum locum veniæ sibi relictum esse, si in vita aliquando eos pœnituerit, equos ipsos sponte ad Lateranensem basilicam peruenisse, eoq; loci sepultum eius corpus fuisse. Scribit idem Martinus tam ex collusione ossium, quàm ex sudore ipsius sepulcri, vel humectatione potius, deinceps morituri pontificis signa, & quidem manifestissima colligi, idq; ipsius sepulcri epitaphium indicare. Verùm ne sit, an secus, ipsi pontifices viderint, ad quos pertinet.

ANNOTAT.

Huius in bibliotheca Alexandri Fornasij cardinalis amplißimi extat in membranis scriptus uetustißimis characteribus liber, cũ hac præscriptione. INCIPIT LIBER GEOMETRICAE ARTIS E[illegible]TVS A DOMINO GERBERTO PAPA ET PHILOSOPHO QVI ET SILVESTER II. EST NOMINATVS. *Cuius mortis fabulã ex Martino Cisterciense, & additionibus [illegible]fridi in chronicum Sigeberti sequutus est Platina, quare nihil absurdius, magisq; inter se repugnans. Non possum certe non mirari tantam fuisse hominum in eiusmodi rebus perquirendis negligentiam, immo facilem credulitatem, ut uiris optimis, & doctißimis ab horum, & sequentium temporum parum diligentibus scriptoribus talia crimina impingi impunè non solum permiserint, uerum inscitiam quoq; ipsorum sequuti sint. Vir fuit Siluester II. ut Annonius lib. 5. de rebus gestis Francorum cap. 46. Guillelmus bibliothecarius: Vetusti[illegible]*

mus liber Regni Siciliæ, qui est in bibliotheca Vaticana, & alij tradunt, doctißimus Mathematicus, & philosophus egregius, monachus ex Floriacensi cœnobio, propter insignem doctrinam primum archiepiscopus Remēsis, deinde ab Othone III. imperatore archiepiscopus Rauennas, demum papa creatus, quod omnes etiam horū temporum scriptores referunt. Verùm quoniam rari admodum tunc in occidente erant, qui philosophiæ, & mathematicis operam darent, si quis eiusmodi esset, ab imperito uulgo statim magus, & nigromanticus uocabatur. ceterùm hanc de morte eius, siue diaboli percußione famam alibi commodius cōuellam. Addam tantum eius sepulcri, quod Laterani adhuc uisitur, elogium, quanquam barbarum, rem tamen totam aperiens, ab eius successore Sergio papa factum, sic

Iste locus mundi, Siluestri membra sepulti,
Venturo domino conferet ad sonitum.
Quem dederat mundo celebre doctißima uirgo,
Atq; caput mundi culmina Romulea.
Primùm Gerbertus meruit Francigena sede,
Remensis populi Metropolim patriæ.
Inde Rauennatis meruit conscendere summum,
Ecclesiæ regimen nobile sitq; potens.
Post annum Romam mutato nomine sumpsit,
Vt toto pastor fieret orbe nouus.
Cui nimium placuit sociali mente fidelis,
Obtulit hoc Cæsar tertius Otho sibi.
Tempus uterq; comit clara uirtute sophiæ,
Gaudet & omne seclum, frangitur omne reum.
Clauigeri instar erat, cælorum sede potitus,
Terna suffectus, cui uice pastor erat.
Iste uicem Petri postquam suscepit, abegit
Lustralis spatio secula morte sui.
Obriguit mundus discussa pace triumphus,
Ecclesiæ mutans dedidicit requiem.
Sergius hunc loculum miti pietate sacerdos,
Successorq; suus compsit amore sui.
Quisquis ad hunc tumulum deuexa lumina uertis,
Omnipotens Domine, dic miserere sui.

OBIIT ANNO DOMINICAE INCARNATIONIS M III. INDICTIONE I. MENS. MAI. DIE XII.

IOANNES XIX.

IOannes decimusnonus, cuius cognomētum & patria ob ignobilitatem ignoratur, quarto mense, die xx. post initum pontificatum moritur. Vnde ob breuitatem pontificatus nil ab eo, vel à quopiam alio gestū memoria dignum scribitur, nisi quòd illo quinquemestri pōtificio multa prodigia apparuêre, futura mala indicantia: visus & cometes, & terræmotu multæ vrbes concussæ. *148. Pont.*

In his autē malis vnicum leuamē Hugo præfectus Othonis in Italia, & Etruriæ gubernator est habitus. adeo enim iustè & integrè prouinciam sibi creditā rexit, vt optimi principis desiderium nemini prouincialium reliquerit. Quē posteà Pistorij mortuum Etrusci omnes non secus ac publicum parentem luxêre, nullo non genere honoris funeri eius adhibito. Placuit hoc loco Hugonis laudes commemorare, vt gubernatores prouinciarum intelligant, satius esse benè & integrè viuendo laudem & gloriam, quàm malè agendo diuitias malè partas cum ignominia & nota sempiterna reportare. *Satius est bene uiuendo laudem & gloriam quam male agendo diuitias cum ignominia reportare.*

IOANNES XX.

IOannes vigesimus, patria Romanus, è regione portæ Metodij, pontificatum iniens, ad otium conuersus, nil dignum memoria gessit. *149. Pont.*

Robertus rex Franciæ. Laudari vel maximè Robertus rex Franciæ potest, qui ea tempestate non minus piam, quàm regalem vitam ducebat. Nam & doctrina & sanctitate omnes reges Christianos ita anteibat, vt disputationibus nulli secundus haberetur: longè aliter sentiens, quàm quod nostrorum temporum reguli arbitrantur, nequaquam principe dignum esse dictitantes, scire litteras, cùm eos maximè deceat, qui populos regunt, benè gubernandi rationem ex aliorum præceptis colligere: quod fieri sine doctrina & lectione nō potest. Princeps illitteratus. Quid enim aliud est princeps illitteratus, quàm imago leonis ceteris feris imperantis? Sedent affectus tum suos, tum populorū necesse est, qui digni haberi volunt vt alijs imperent. Meritò igitur Robertum laudamus, cuius præterea tanta fuit religio, vt quoties sibi per occupationes bellicas liceret, horas canonicas vnà cum sacerdotibus caneret. Hac autem pietate hoc meritum ferunt, cum oppidum quoddam ex hostibus obsideret, neque horas suas intermitteret, mœnia hostium diuinitus corruerent, statimq; irruentibus suis oppidum caperetur.

Ioannes verò (vt quidē auctores ferūt) pōtificatus sui anno quarto, mēse item quarto moritur, sepeliturq; in basilica Petri. Vacat tum sedes diebus vndeuiginti.

ANNOTAT.

Ioannes hic quem xxi. Platina uocat, se ipse xix. appellat, in suis, quæ apud me extant diplomatibus, item publicarum tabularum instrumentis suo tempore factis, quare Ioannes illi, quos nos xxi. xxij. & xxiij. uocamus xx. xxi. & xxij. dicendi essent.

SERGIVS IIII.

150. Pont. Ergius quartus, patria Romanus, patre Martino, vi sanctissimæ vitæ gratæq; consuetudinis, & ante pontificatū & in ipso magistratu fuit. In pauperes liberalis, in amicos & familiares iucundus, in delinquētes clemens, in contumaces modestus. Tantæ præterea prudētiæ fuit, vt toto suo pontificatu nil commissum sit, quo meritò reprehendi gubernantis negligentia possit. In Deum enim omnem mentem conuertens (quod facere pontifices omnes deberent) iustè atq; integrè omnia ex animi sui sententia bene natura & moribus instituti, gubernabat. Interea verò huius consilio & monitionibus principes Italiæ composito fœdere cōsilia ineunt pellendi Sarracenos è Sicilia. Idq; moliri paribus animis & copijs instituunt.

Erant tum in Italia Tancredi magni Normandiæ ducis filij pleriq;, quorum de numero Guillelmus cognomento Ferrabrach, tanti animi fuit, vt assumpto in societatem expeditionis Malocho Michaëlis Catalaici Constantinopolitani imperatoris copiarum duce, Sarracenos è Sicilia breui expulerit, adiuuantibus etiam Campano & Salernitano principibus. Verùm cum posteà Malochus prædam malignè diuideret, Guillelmus dissimulandum esse ad tempus ratus, in Italiam rediens cum quadraginta millibus Normannorum militum, qui tum ab expeditione Hierosolymitana redierant, Apuliam Græcis obtemperantem occupat: ad Melphiam Malochum cū exercitu occurrentē fundit fugatq;. Atq; ita virtute Guillelmi à Græcis ad Normannos regnum Apuliæ transit. Verùm posteà mortuo sine heredibus Guillelmo Drogo frater, Drogoni autem Hunfridus iunior successit. vnde posteà Robertus Guiscardi & Rogerius frater originem habuêre.

Dum hæc autem in Apulia agerentur, laborante Italia, ac ferè toto orbe terrarū fame ac peste, Sergius vir sanctissimus secundo pōtificatus sui anno, die quintodecimo moritur, sepeliturq; in basilica Petri. Vacat tum sedes diebus octo.

BENEDICTVS VIII.

151. Pont. Enedictus octauus, patria Tusculanus, patre Gregorio, inito pontificatu in demortui Othonis tertij locum Henricum primū è gente Bauara imperatorem, secundū institutionem Gregorij quinti creatū, corona imperij

imperij donat. Sunt qui ſcribant Othonem ipſum Romæ mortuum, eiusq; corpus in Germaniam delatum fuiſſe: alij autem in baſilica Petri ſepultum affirmant. Vtcunq; eſt, conſtat Henricum Bauarorum ducem virum optimum ac ſanctiſsimum imperatorem creatum, habuiſſeq; vxorem, quæ nequaquam mariti laudibus, pietate, religione, humanitate cederet.

Verùm dum is res Germaniæ componit, Sarraceni Italiam ingreſsi, Capuam occupant, Barum obſident. Barenſibus autem fame laborantibus, Veneti annonam claſſe important. At verò dum nihilominus ciuitas ipſa obſideretur, ijdem Veneti adiuuantibus Græcis Sarracenos aggreſsi, multis interfectis, Barum obſidione liberant, anno ſalutis octauo & milleſimo: quo quidem tempore Turci Hieroſolymis captis, non tamen ſepulcrum Domini eccleſiasq; montis Syon aut Bethleem violauêre. Laborantibus Hieroſolymis ſuccurrere Venetis erat in animo, niſi Iaderenſes hoſtes eos diſtinuiſſent. Quos quidem Veneti apud Lauretum tanta clade perdomuere, vt nunquam poſtea inferre bellum finitimis ſint auſi. Henricus autem compoſitis Germaniæ rebus Romam veniens accepta imperij corona Capuam mouens, Sarracenos inde expulit, ac Bubaganum Græcorum ducem, qui Mauris fauerat, acerrimo bello adeo perſecutus eſt, vt eum quoq; è Troia eiecerit, quæ in finibus Apuliæ à ſe eo loci condita fuerat, vbi olim Hannibalis caſtra ſunt habita. Sunt autem qui ſcribant Henricum cum vxore Chunegunda ita caſtè ac ſanctè vixiſſe, vt vterq; in morte miraculis claruerit. In vita enim nil prætermiſit, quod ad honorem Dei pertineret. Nam & Bambergenſem fundauit epiſcopatum, & ſororem ſuam regi Vngarorum in vxorem collocauit, cuius opera rex ipſe & populi omnes imperio eius ſubiecti, integram Chriſti fidem accepêre. Moritur autem Henricus decimooctauo imperij ſui anno, magno de ſe relicto apud ſuos deſiderio. *Bambergenſis epiſcopatus.*

Benedictus verò mortuo Henrico, quo defenſore rebus in omnibus vtebatur, per ſeditionem alio in locum eius ſuffecto pellitur. Verùm poſtea inita cũ inimicis ſuis concordia, pulſo adulterino pontifice, in vrbem cum dignitate rediens, vndecimo pontificatus ſui anno, menſe vno, die xiij. moritur, ſepeliturq; in baſilica Petri. Sunt etiam qui referant epiſcopum quendam die in ſolitudine vidiſſe Benedictũ equo nigro inſidentem, eumq; interrogaſſe, quid cauſæ eſſet, cur mortuus equo nigro veheretur: Tum Benedictum hominem rogaſſe, vt pecunias, quas occultauerat (locum indicat) pauperibus ſuo nomine rogaret: quæ antea datæ fuerant eleemoſynarum nomine, nil ei profuiſſe, quia ex rapinis partas conſtabat. Facit mandata epiſcopus, ac ſtatim epiſcopatu ſe abdicat, & vitam monaſticam amplectitur. Scribit Vincentius Gerardum Canodienſem epiſcopum, doctrina & moribus eiſdem temporibus magno in precio fuiſſe: huic addit Guthet epiſcopum Pragenſem doctrina & ſanctitate vitæ tum præcellentem, & ob eam rem ab hoſtibus orthodoxæ fidei martyrio coronatum. Tanta præterea eodem tempore peſte laboratum eſt, vt plures mortui, quàm ſuperſtites ſint habiti. Quam quidem calamitatem in Lotharingia fons ſaluberrimæ aquæ indicauit, in ſanguinem tum verſus. *Adulterinus pontifex.*

IOANNES XXI.

IOannes vigeſimusprimus, patria Romanus, patre Gregorio, epiſcopus Portuenſis, vt quidam volunt, vt alijs placet, nullis ſacris antè initiatus pontificium munus ſuſcepit, eo tempore, quo Conradus Sueuus in demortui Henrici locum triennio pòſt legitimis ſuffragijs imperator creatur. Hoc autem interregno crediderim ego multas Italiæ ciuitates ſpe libertatis erectas, ab imperio defeciſſe. *152. Pont.*

Hanc obrem Conradus vir in re militari præſtans, quippe qui apud Henricum

diu ordinum dux fuerat, coactis propere copijs in Italiam descendẽs, primò in Mediolanenses ducit tantæ defectionis auctores, eos obsidet, suburbia incendit, excidiumq; & interitum vrbi minatur. Mutata deinde sententia obsidionem soluit, Coloniensi antistite id ei suadente, quòd diceret beatum Ambrosium sibi inter missarum solennia apparuisse, exitiumq; omnibus minitantem nisi ab vrbe discederent, cuius patrocinium ipse sumpserat. Romam itaq; Conradus proficiscens, accepta à Ioanne pôtifice imperij corona, in Sclauos & Vngaros ducit, q rebellantibus Italicis auxilia præstiterant, eosq; breui perdomuit. At verò Rodulphus Burgundionu dux, suorum seditionibus vexatus, Cõradi fidei & patrocinio se commisit. Quamobrem Burgundia deinceps imperialis prouincia aliqua ex parte habita est. Ferunt Conradum ipsum leges multas ac perutiles quidem tulisse, hanc præcipuè, vt cuiuis principi capitale esset pacem & quietem prouinciarum turbare. Hac itaq; ratione motus, Lapuldum comitem Germaniæ acerrimè persecutus est, quòd ab eo turbandi otij & quietis initium ortum fuerat. Nuncios præterea misit, qui Græcis & Normannis inter se de regno Apuliæ concertantibus imperarẽt, vt ab armis discederent. Romanis quoq; exitium interminatus est, si diutius quemadmodûm cœperant, pontificem seditionibus vexassent, cuius tempore quorundam abbatum sanctitate & vita monastica religio in Gallia præcipuè floruit, & Himericus beati Stephani Vngarorum regis filius, sanctissimus ob miracula est habitus.

Burgundia imperialis prouincia.

Ioannes autem, cuius vita mirificè laudatur, vndecimo pontificatus sui anno, die nono moritur. Vacat tum sedes diebus octo.

BENEDICTVS IX.

153. Pont.

Enedictus nonus, vt quidam volunt, Ioannis nepos, patria Tusculanus, patre Alberico, eo tempore pontificatum inijt, quo Cumitus Anglorum rex, voti & religionis gratia Romam venit, qui voti compos factus, in patriam rediens, filiam suam Henrico Conradi filio in matrimoniũ locat.

Verùm non ita multò pôst Conrado vita functo, Henricus filius eiusdem nominis secundus, patri succedens comparato statim exercitu, cum Olderico Boemorum rege dubio marte decertat. Repetito deinde certamine Oldericum superat & captum vectigalemq; factum incolumem dimittit. Mouẽs deinde in Vngaros de regno inter se dissidentes, Petrum ab Alboino pulsum, in regnum restituit.

Interim verò Romani Benedictum hominem ignauum, & nullius pretij perosi è sede deijciunt, in eiusq; locum sufficiunt Ioannem Sabinum episcopum, Siluestrum tertium appellantes, quo post nouem & quadraginta dies pulso, denuo Benedictus restituitur. Is autem cum cerneret se iterum subiturum eadem discrimina, Ioanni archipresbytero sancti Ioannis ad portam Latinam, qui postea Gregorius sextus appellatus est, pontificium munus liberè cessit: vel (vt quidam affirmant) vendidit. Hanc ob rem meritò ab omnibus Benedictus ipse accusatus est, & iudicio diuino damnatus. Constat enim simulacrum eius admodum monstruosum post mortem cuidam apparuisse: interrogatumq; quid illa horrida imago præ se ferret, cùm antea pontifex fuisset. Quia (inquit) in vita sine lege & ratione vixi, ideo volente Deo & Petro, cuius sedem omnibus probris fœdaui, simulacrum meum plus feritatis quàm humanitatis in se habet. Nam cum annis decem, mensibus quattuor, diebus nouem per interualla sedem Petri occupasset, tandem moritur. Nec vacasse tum sedes dici potest, cùm pontificatum vendiderit. Sunt qui scribant hoc tempore Gerardum Venetum Vngarorum episcopum, virum optimum & doctissimum, ab hostibus Christianæ fidei martyrium æquissimo animo passum. Ad currum enim ligatus, ex altissimo monte in præceps demittitur ac laceratur.

SIL-

SILVESTER III.

SIlueſter tertius,patria Romanus,patre Laurentio,in locum pulſi Bene- 154. Pont.
dicti ſubrogatus,non diu in pontificatu manſit. Nono enim & quadrageſimo die factione ſuorum Benedictus reſtituitur. Eò enim tum pontificatus deuenerat, vt qui plus largitione & ambitione,non dico ſanctitate ...æ & doctrina valeret, is tantummodo dignitatis gradum bonis oppreſsis & reie... obtineret, quem morem vtinam aliquādo nō retinuiſſent noſtra tempora. Sed ...c parum eſt,peiora(ni Deus caueat)viſuri aliquando ſumus. Ad Silueſtrum re...o cardinalem Sabinum pontificem creatum,non dico à collegio patrum, quod tolerabilius fuiſſet ſed largitione, vt quidam tradunt: quo quidem pulſo ac merito,cum non per oſtium,ſed per poſticum intraſſet vt fur & latro, Benedictus denuo reſtituitur tumultuante vrbe, & nunc alium appetēte, quod fieri ab his populis conſueuit,qui duce & rectore carent,quiq́; malos pluris,quàm bonos faciunt.

GREGORIVS VI.

GRegorius ſextus,ſancti Ioannis ad portam Latinam archipresbyter,pon 155. Pont.
tificatum (vt diximus) à Benedicto nono accepit. Has ob res Henricus ſecundus in Italiam cum magno exercitu veniens, habita ſynodo, cūm Benedictum nonum, Silueſtrum tertium, Gregorium ſextum tanquam tria teterrima monſtra abdicare ſe magiſtratu coëgiſſet, Suidegerum Bambergenſem epiſcopum,cui Clementi ſecundo appellatio fuit,pontificem creat. Gilbertus tamen hiſtoriarum ſcriptor, affirmat Gregorium bene de eccleſia Dei meritum eſſe,cùm ſedis apoſtolicæ dignitatem negligentia priorum pontificum labefactatā, ſua auctoritate & animi magnitudine breui reſtituerit. Nam & ditionem eccleſiæ recuperauit,& latrones circa vrbem poſitos,quorum ſæuitia peregrini ad vrbem religionis cauſa accedentes necabantur è medio ſuſtulit, prius execrationibus & interdictis admonitos,deinde vi & armis domitos. Hanc ob rem ferunt à pernicioſis hominibus vulgò homicidam,ſemoniacum & ſanguinis humani appetentiſsimum habitum,idq́; à Cardinalibus etiam quibuſdam prædicari ſolitum. Motum itaq; Gregorium ipſum in ea ægritudine,qua poſtea moritur, Cardinales ad ſe vocatos verbis caſtigaſſe,quodq́; iuſtè & ſanctè feciſſet,ipſi liuore moti reprehenderent: & vt,inquit,ſcire poſsitis, vbi mortuus fuero,rectè an perperam fecero, corpus meum antè fores eccleſiæ ſiſtite vectibus obſeratas: ſi diuino nutu aperientur, cēletote me dignum Chriſtiana ſepultura: ſin ſecus corpus meum vnà cum anima danatum,quò volueritis,eijcitote. Fecère mandata Cardinales,itaq; ita portæ coorto graui vento apertæ ſunt,& corpus cum admiratione omnium & opinione magnæ ſanctitatis introlatum eſt. Hæc ferè ſunt, quæ à varijs auctoribus de Gregorio ſcribuntur: quem quidem conſtat in pontificatu ſediſſe annis duobus, menſibus ſeptem,durante ſchiſmate.

ANNOTAT.

Huius temporis ſchiſma accuratè ſane deſcribitur ab Hermano Contracto monacho in chronicis, Leone Oſtienſe hiſtoriæ Caßinen. libro II. cap. xxc. & xxcij. & Othone Friſingenſe epiſcopis in hiſtoriarum ſuarum lib. 6. cap. 32 & 33. ex quibus ego illud diligenter in meis libris digeßi. Illud igitur à Platina omißum ſcitu dignū Benedicto VIII. pulſo Silueſtrum III. ſuffectum eſſe, quo à Benedicto ipſo urbe exacto, Benedictus ſecum ordinari fecit alium Pontificem nomine Ioannem. Atque ita tres Pontifices Romanam ſedem uexabant. Quibus proborum hominum precibus & pollicitationibus ſacerdotiorum ſuorum iuri cedentibus, quartus ſuffectus eſt Ioa... ics Gratianus archipreſbyter S. Ioannis ante portam Latinam, Gregorius VI. uocatus, qui Cluniaci pontificatu priuatus (quo ab Imperatore Henrico tertio relegatus fuerat) mortuus eſt, & non ut Platina tradit, illo mortis genere adhuc pontifex affectus. Ea enim, quæ poſt eius mortem accidiſſe ſcribit, minus certa ſunt probatosq́;

tosq; scriptores desiderant. Multa de eo scripsit Gregorius Papa VII. qui eius discipulus, & alumnus fuit.

CLEMENS II.

156. Pont. Lemens secundus, Suidegerus antea vocatus, Bambergensis episcopus synodo pontifex creatur, annuente Henrico secundo, vel imperante & cogente potius. Verùm Henricus accepta à Clemēte imperij corona, Romanos in verba sua iurare coëgit, pōtificum electioni se nequaquam interfuturos, nisi iussu imperatoris id facere cogerentur. Videbat enim imperator e licentiæ factiosum quenq; & potētem, quamuis ignobilem deuenisse, vt corruptis suffragijs tantam dignitatem consequeretur: quæ certè nisi sanctitate & doctrina bene meritis volente Deo demandari cuipiam non deberet. Inde verò Capuam profectus, rebus in prouincia bene dispositis, cōductisq; eò loci militibus, qui Saracenis hostibus resisterent, Roma deinceps in Germaniam iter facit. Abeunte itaque imperatore, vt quidam scribunt, Romani pontificem iniussu suo creatum, veneno è medio sustulēre, pontificatus sui mense nono. Scribunt auctores venenum ipsum in hos vsus à Stephano paratum, qui ei in pontificatu successit, Damasusq; secundus appellatus est, eò maximè tempore, quo Odiloni abbati Cluniacensi in magna sanctitate mortuo Hugo abbas substituitur, vir genere, pietate, religione, clemētia, doctrina insignis, regnante altero Henrico in Francia, Alphonso in Hispania, Michaële cum filio Constantino Byzantij: quod quidem imperium iam tum maximè labefactatum erat.

ANNOTAT.

Quatuor sequentes pontifices, uiros quidem sanctißimos, optimos & de Dei ecclesia bene meritos, ex imperatoris Henrici iij. auctoritate creatos ex horum temporum scriptoribus Hermanno Contracto in Chronico, Lamberto Schafnaburgense in historia Germanica, Othone Frisingense libro 6. cap. 33. & alijs probatis auctoribus constat. Vnde miror Platinam optimi pontificis Damasi II. famam ita fœdaße. Sed uenia dignus est: nam alios auctores minus quam par eßet diligentes hac in re forte est secutus, Martinum dico & Galfridum. Post hæc tempora ob insignem librorum & auctorum copiam, quæ hactenus desiderata est, clariora & illustriora omnia erunt. Vnde ex obscurißimis tanquam tenebris historiarum egreßi, paulatim in apertißimam lucē prodeemus. Quare deinceps non est quod multum laborem, cum Platinæ ipsius longè post hæc accuratiorem historiā habeamus. Breui tamen quæ memoratu digna existimabo, tangam.

DAMASVS II.

157. Pont. Amasus secundus, natione Bauarus, cognomento Bagniarius, vel Popo, vt quidam volunt, pontificatum per vim occupat, nullo cleri populiq; consensu. Adeo enim inoleuerat hic mos, vt iam cuiq; ambitioso liceret Petri sedem inuadere. Sed obstitit Deus iustus vindex, vt is cæteris exemplo esset, ne quod virtus dare consueuit ambitione & largitione, quæreretur. Nam tertio & xx. pontificatus sui die moritur. Cēsent nonnulli hunc inter pontifices nequaquam numerandum esse, cum non rectè pontificatum adeptus sit. Miranturq; cur Romani tanta rei indignitate moti contra iusiurandum Henrici iussu habitum abdicare se magistratu hominem statim non coëgerint. Sed cùm breui admodum tempore vixerit, cumq; vix sui colligendi Romanis facultas data sit, nequaquam eos aliqua censura dignos putauerim. Ad Leonem deinceps transeamus.

LEO IX.

158. Pont. Eo nonus, natione Alemānus, anno Domini millesimo quadragesimo nono pontificatū hac ratione inijt. Nam cū Romani legatos ad imperatorem misissent ortum, vt optimum pontificem sibi daret, is statim Baunonem episcopum Tullensem, virum bonum & simplicis ingenij, legatis & eccle-

& ecclesiæ Romanæ obtulit. Cui quidem Romam pontificio habitu petenti, abbas Cluniacensis, & Hildebrandus monachus Soana oriundus, obuiam facti persuasere, vt deposito pontificali ornatu, Romam priuatus ingrederetur, quod dicerent Henricum nullam creandi pontificis potestatem à Deo habere, sed ad clerum populumque Romanum id pertinere. Motus his verbis Leo, cùm etiam vocem è cælo intereundum audiuisset, Ego cogito pacis cogitationes, non afflictionis, deposito pontificio apparatu, priuatus vrbem ingreditur, seipsum accusans, quod imperatori maluerit, quàm Deo obtemperare. At verò Romanus clerus suadente Hildebrando eundem Baunonem in pontificem eligunt, eò libentius quòd omnem auctoritatem eligendorum pontificum ab imperatore (vt par erat) ad clerum transtulisset. Fecerant tamen vitia quorundam pontificum, quemadmodum scripsimus, vt meritò ipsi clero sublata potestas videretur Dei iudicio, quò in melius eorum mentes flagitijs contaminatæ aliquando verterentur, ne Christiana resp. malis rectoribus commissa pessundaretur. Pontificatum itaq; hoc modo Bruno adeptus, ac mutato nomine Leo nonus appellatus, Hildebrandum ipsum statim sanctæ Romanæ ecclesiæ subdiaconum cardinalem creat: eidemq; sancti Pauli ecclesiam gubernandam committit, vt quasi consors pontificij muneris secum videretur, cùm alter Petri, alter Pauli templum tueretur & regeret. Interim verò Drogone Normannorũ comite in Apulia mortuo, Gisulphus frater regnum adeptus, Beneuentum vrbem Romano pontifici deditam per vim occupat. Nam cùm Henricus imperator in honorem beati Georgij templum Bambergæ condidisset, cuperetq; id in cathedralẽ ecclesiam consecrari, annuente Benedicto octauo quotannis census nomine daturam ecclesiam ipsam Romano pontifici, centum argenti marcas cum equo albo ac Falerato. Leo nonus dono Beneuentum ab imperatore accipiens, Bambergensis ecclesiæ tributum remisit. Hanc itaq; ob rem Leo suo iure & copijs imperatoris fretus, cum in Gisulphum incomposito agmine mouisset, ab eo superatur & capitur. Nec ita multò pòst Romam incolumis cum magno comitatu remittitur. Sunt qui scribant Robertum Guiscardi è Gallia in Italiam cum exercitu profectum, fugatis Græcis & Afris, Apuliam occupasse, statuamq; reperisse circa caput æneum circulum habentem his literis notatum, Calendis Maij oriente sole aureum caput habebo. Vnde Sarracenus quidam magicæ obseruationis peritus, à Roberto Guiscardi captus, notato termino vmbræ ipsius statuæ, calendis Maij oriente sole effosso loco thesaurum inuenit, quo se à Roberti manibus liberauit. Ad Leonem redeo, virum certè pietate, innocentia, benignitate, gratia, hospitalitate adeo insignẽ, vt eius domus peregrinis & pauperibus semper patuerit. Nam cùm semel ante fores suas leprosum pauperem inuenisset, eumq; præ misericordia collocari in lecto suo mandasset, apertis mane à ianitore foribus, nusquam pauper inuentus est, Christum pauperis nomine eo loci recubuisse creditum. In rebus præterea ad religionem pertinentibus tanta diligentia & solertia vsus est, vt & in Concilio Vercellensi Berengarium hæreseos auctorem damnauerit, & Constantinopolitanum imperatorem suis monitionibus impulerit sepulcrum domini Hierosolymis à barbaris diruptum restituere, eo maximè tempore, quo & Theobaldus nobilis Francus sanctitate vitæ apud Vicentinos in precio fuit, & Vicentius Franco Leodiensis episcopus doctrina & moribus insignis, ad Hermannum præstantis ingenij virum de quadratura circuli doctè multa & acutè scripsit. Moritur autem Leo pontificatus sui anno quinto, mense secundo, die sexto.

VICTOR II.

Ictor secundus, Gebehardus antea vocatus, natione Alemannus ex Bauaria, pontificalem dignitatem post Leonem adeptus est, magis Henrici gratia, quam liberis suffragijs. Verebatur enim clerus populusque 159. Pont.

Ro-

Romanus Henrici potentiam, quem in creandis nouis pontificibus aliquando læserant. Ne itaq; contra iusiurandum moliri aliquid viderentur, Victorem proponunt, legato Hildebrando ad Henricum ob eam rem misso, qui omnia ex sententia Romani cleri imperatorisq; perfecit. At Victor in sede omnium consensu confirmatus, magnam synodum annuente imperatore Florentiæ habuit. in qua quidem multos episcopos, tum Simoniæ tum fornicationis causa episcopatu priuauit, clerumq; admonuit quid maximè ad se pertineret, proposita pœna his, qui leges canonicas transgrederentur. Sunt qui scribant Victorem ad Henricum profectum, magnificentissimeq; ab eo habitum: sed ego solum Hildebrandum eo profectum puto, qui auctoritate legationis fretus, Henricum tertium Henrici filium, Cæsarem creat.

Interim verò dũ Capua à Sarracenis obsideretur, trepidarentq; omnes finitimæ ciuitates, Robertus Guiscardi sumptis armis, fugatis Sarracenis, & Cãpanos obsidione, & finitimos omni formidine vno impetu liberat. Vnde autem originem habuerit Robertus ipse, haud satis constat, cum alij Normannum, alij Francum fuisse existiment. Vtcunq; sit, constat eum magni animi excellentisq; ingenij fuisse, & ob eam rem meritò Apuliæ regnum ademptum.

Victor autem pontifex, de quo nunc sermo fit, secundo pontificatus sui anno, mense tertio, die quartodecimo moritur. Vacat tum sedes diebus xj.

STEPHANVS IX.

160. Pont. *Ecclesia Mediolanẽsis Romanæ restituta.*

Tephanus nonus, Federicus antea vocatus, natione Lotharingus, Cassinensis abbas, pontificatum adeptus, statim curauit, vt Mediolanensis ecclesia, quæ à Romana ducentis ferè annis se subtraxerat, nunc demum eidem obtemperaret, vt veręomnium ecclesiarum parenti & altrici, quã postea non secus obseruauit, ac veræ filiæ pientissimam matrẽ facere consueuerat.

Hoc ferè tempore & Henricus tertius in locum Henrici patris demortui sufficitur: & Alexius Nicephoro imperatori Constantinopolitano succedit. Et Robertus Guiscardi Græcos magno prœlio superatos, è Calabria omnino expulit, relictis tantummodo Græcis sacerdotibus, qui vsque ad nostram ætatem linguam seruant cum moribus. Adeo enim Constantinopolitanum imperium iam erat imminutum à Sarracenis, vt ægrè Thraciam, Galatiam, Pontum, Thessaliam, Macedoniam, Achaiam obtineret, è quibus prouincijs nunc Turci, nunc Sarraceni quotidie aliquid subtrahebant.

Stephanus autem septimo pontificatus sui mense, die octauo Florentiæ moritur, eo quoque in loco honorificè sepelitur, vt Martinus scribit. Sunt qui dicant Stephanum pontificem in Henricum imperatorem hæreseos nomine inuectum esse, quòd summorum pontificum auctoritatem diminueret, contempta religione, spretoq; immortali Deo.

BENEDICTVS X.

161. Pont.

Enedictus decimus, natione Campanus, qui prius Mincius dicebatur, Veliternus episcopus, factione quorundam nobilium eo maximè tempore pontifex creatur, quo Hagnes Henrici tertij mater, Gibertum Parmensem virum insignem, regni Italici gubernatotem instituit.

Erat & tum in Italia Gotifredus Mithildis comitissæ feminæ nobilissimæ maritus, vir sanè potens. Nam Mithildis mater Beatrix, Henrici ij. imperatoris soror fuerat, nupseratq; Bonifacio cuidam viro potentissimo ac nobili Luca vrbe Etruriæ oriundo: quo mortuo, omnis potentia primò ad Beatricem, postea ad Mithildem & maritum Gotifredum peruenit. Nam & Lucam, & Parmam, & Rhegium Lepidi, &

di, & Mantuam, & eam partem Etruriæ possidebant, quam nunc patrimonium sancti Petri vocamus.

Ad Benedictum redeo, ab Hildebrando pontificatu pulsum, quòd nō per ostiū quemadmodum decebat, sed per vim & largitionem intrasset. Fidem enim dederant clerici omnes Hildebrando subdiacono, non prius se habituros suffragia noui pontificis creandi, quàm ipse Florentia, quò tum proficiscebatur, ad vrbem reuerteretur. Rediens itaq; cum Gerardo episcopo Florentino, in omnes acerbissimè inuectus est, tum vel maximè in eos, qui fidem dederant se eius aduentum expectaturos. At verò cùm hac de re magna contentio esset, probarentq; nonnulli Benedictum ipsum vt uirum optimum & sapientissimum: contrà autem eam electionem pleriq; magnis clamoribus improbarent, vtpote minus canonicè & legitimè factam: tandem plurimorum consensu Hildebrando instante, Gerardus vir tanto magistratu dignus, eiecto Benedicto, pontifex creatur. Sunt tamen qui scribant hāc electionem Senis factam, cùm libera suffragia Romæ ob factionem quorundam potentum haberi non possent. Benedictus itaq; mense ix. die xx. pontificatu deiectus, Velitras exulatum abijt.

ANNOTAT.

Hic benedictus legitimus pontifex non fuit, cum Simoniace per uim, & metū contra canones, & iuramenta pontificatum occuparit. Quod disertè in epistola quadam refert Petrus Damiani episcopus Ostiensis, qui hoc tempore uixit. Vnde meritò alio subrogato, exactus est, quare in numeri nota eius ratio habenda non esset. Vide auctores Hermanum Contractum, Lābertum Schafnaburgensem, Leonem episcopum Ostien. hist. Caßinen. lib. 2. cap. 102.

NICOLAVS II.

162. Pont.

Icolaus secundus, natione Allobrox Gerardus antea vocatus, episcopus Florentinus, ob virtutem & animi præstantiā abrogato Benedicto, haud legitimè creato, pontifex maximus Senis decernitur, qui statim inito pontificatu Sutrium concessit: ibiq; anno Domini millesimo quinquagesimonono concilio habito, cui non solùm episcopi, verùm multi Italię proceres interfuere, Benedictum abdicare se pontificio munere & habitu coegit, & Velitras exulatum abire. Inde verò Romam proficiscens, secundo apud Lateranum concilio habito legem tulit, vt in decretis legitur, Romanæ ecclesiæ admodum salubrem quæ talis est: Si quis pecunia, vel gratia humana, aut populari militari'ue tumultu sine concordi & canonica electione cardinalium fuerit in throno Petri collocatus is nō apostolicus, sed apostaticus, id est, à ratione deficiens meritò vocetur: liceatq; cardinalibus, clericis & laicis Deū colentibus, illum vt prædonem anathematizare, & quouis humano auxilio à sede apostolica propellere: atq; quouis in loco, si in vrbe non liceat, catholicos huiusce rei causa congregare. In eodem quoq; concilio reuocatum ab errore suo Berengarium diaconum Andegauensis ecclesiæ ferūt, qui arbitrabatur in sacramento eucharistiæ & calicis non esse verum Christi corpus, integrumq; sauguinem, nisi vt in signo & figura mysterio'ue: quem quidem errorem instante & vrgente Nicolao & Alberico diacono viro doctissimo, publicè confessus est, affirmans illud esse verum Christi corpus, integrumq; sanguinem. Scripsimus hunc errorem à Leone nono damnatum non tamen emendatum fuisse. Quæ certe laus tota Nicolai est, vt Lafrancus scribit, vir ea tēpestate doctissimus, qui errores eiusdem Berengarij præclaro opusculo notauit. Dum hæc à pontifice Nicolao Romæ agerentur, Gotifredus Normannus, qui Drogoni fratri in Apuliæ Calabriæq; comitatum successerat, moriens Bagelardum filium comitatus hæredem instituit: verùm Robertus Guiscardi frater (vt quidam volunt) hoc ægrè fe-

rens, pulso nepote, Apuliam & Calabriam occupat, adiecta Troia, quæ pontificibus Romanis parere consueuerat. Hanc autem ob rem indignatus pontifex, nonnihil Roberto succensuit. Is verò cùm postea rogatu Roberti in Apuliam profectus fuisset, receptis, quæ de ecclesia amiserat, non solū hominē in gratiā accepit, verùm etiam eundem vectigalem ecclesiæ factum, Calabriæ & Apuliæ (prouincias Romanæ ecclesiæ censuarias) ducem erat. Accepto deinde magno à Roberto exercitu, ad vrbem rediens, Prænestinos, Tusculanos, Nomentanos Romanæ ecclesiæ rebelles perdomuit. Tiberim quoq; traijciens direpta Galeria, alijsq; Gerardi comitis ... trium vsq; castellis expugnatis, ditionem Romanam tutiorem reddidit. Sunt qui scribant Henricum tertium à Nicolao secundo coronam imperij accepisse, totoq; tempore pōtificatus sui ob beneficium acceptum, nil contra ecclesiasticos molitum esse. Nicolaus autem vir omnia vita probatus, tertio pontificatus sui anno, mense sexto, die vi. & xx. moritur. Vacat tum sedes diebus xij.

ALEXANDER II.

163. Pont. Lexander secundus, Anselmus antea vocatus, patria Mediolanensis, episcopus Lucensis, mortuo Nicolao, ob humanitatem, benignitatem, & doctrinam absens etiam pontifex creatur. At verò Cisalpini episcopi arbitrati ob dignitatem prouinciæ suæ, par esse, vt è suo numero aliquis eligeretur, Giberto Parmensi viro potentissimo admodum annitente, ab Henrico imperatore obtinuere, reclamante eius matre Hagnete, vt alter quoq; pontifex eligeretur. Quare episcopi ipsi habito concilio, Cadolum Parmensem episcopum pontificem creant. Cui statim Cisalpini omnes obtemperauere, præter Mithildim optimam feminam, & cum ecclesia Romana bene sentientem. Superueniente deinde Cadolo ab his, qui Alexandro aduersabantur, accito, in pratis Neronianis sub radicibus aurei montis graue prœlium committitur: in quo multi vtrinq; ceciderunt, Alexandro & Gotifredo Mithildis uiro sese ad ædes Lateranensium continentibus. Incerti enim erant quibus potissimùm se tutò committerent, adeo omnia ... da & fluxa videbantur. Sunt qui scribant Alexandrum ante prœlium commissum, Lucam profectum vitandæ cædis causa, eoq; loci quietè aliquandiu vixisse. Nec ingratum tantæ erga se Lucensium beneuolentiæ, ecclesiam & ciuitatem multis priuilegijs, vt in eorum annalibus apparet, insigniorem reddidisse. Repulsus tandem ab vrbe Cadolus, non diu in prouincia quieuit: accitus enim à Romanis quibusdam, quorum maximè intererat omnia Romæ perturbari explendarum voluptatum causa, comparato maiore exercitu, quàm antea, Romam venit, ac vrbem Leoninam ecclesiamq; beati Petri vi occupat. At verò erumpentibus Romanis cum Gotifredi copijs, tantus terror repente hostes inuasit, vt & effusa fuga omnes abierint, ... paulum abfuerit, quin Cadolus caperetur à suis derelictus, quem Cincius Romanæ præfecti filius, facto cum suis cuneo, per media ciuium agmina ægrè in arcem Hadriani perduxit. vbi aliquandiu obsessus, cùm nullum liberè abeundi subesse spem videret, trecentis argenti libris ab his se redimens, qui arcem obsidebant, conscenso strigosissimo equo inde solus aufugit. At verò Anno Coloniensis archiepiscopus, apud Henricum adolescentem Hagnetem criminatus, quòd contra maiestatem imperij Christiana resp. mulieris nutu gubernaretur, accepta potestate componendæ ex arbitrio ecclesiæ Dei Romam veniens, Alexandrum primò quidem grauissimis verbis increpat, quòd sedem Romanam iniussu Cæsaris, & contrà atq; consuetudo & lex ipsa iubebat, occupasset. Tum Hildebrandus archidiaconus, qui forte tum aderat, partes pontificis accerrimè tutatus, quòd diceret electionem ad clerum pertinere, si ius, si antiquam consuetudinem vellet inspicere, facilè Annonem in sententiam traxit. Quare Henricus cognito errore ad se postremò rediens, Alexandrum rogat, vt concilium, quò se peruenturum pollicetur, indicat. Vrbs Mantua ad earem

rem potissimùm idonea visa est, eò proficiscuntur omnes, ad quos pertinere videbatur ecclesiæ salus & tutela. Vbi compositis rebus omnibus, imperator ipse non solùm in gratiam pontificis redijt, verùm etiã precibus ab eo impetrauit, vt & Cadolo veniam petenti ignosceret, & Gibertum tanti mali (vt diximus) auctorem, Rauennatis ecclesiæ archiepiscopum crearet. primum haud grauate fecit, Saluatoris nostri exemplum imitatus, qui nouit etiam pro persecutoribus exorare. secundum inuitus concessit, & non nisi precibus Henrici fatigatus: quòd verebatur, sicuti postea accidit, ne ea res ecclesiæ Romanæ magnas calamitates afferret. Abiens Mantua pontifex, ac Luca iter faciẽs, ecclesiam maiorem cuius episcopus antea fuerat, sacris solennibus adhibitis consecrat, tamdiu ibi immoraturus, quoad ab Hildebrando archidiacono res in Apulia pacatiores redderentur. Is enim acceptis à Mathilde comitissa auxiliaribus copijs, non solùm Richardi & Guillelmi impetus repressit, verùm etiam eos coëgit, quæ de ecclesia cepissent, restituere. Veniens itaq; ad vrbem Alexander pontificatus sui anno vndecimo, mense sexto moritur, in basilicaq; Lateranesi sepelitur, nullo genere honoris, quod impendi summo pontifici potest, non adhibito, & à clero & à populo. Feruntt um magno in pretio fuisse Ioannem Gualbertum monachum Vallis vmbrosæ, & illius ordinis auctorem virum sanctissimum ac miraculis insignem.

ANNOTAT.

Cadolus hic schismaticus, de quo Platina scribit, Honorius II. in suo pontificatu uocatus est, ut ex antiquo eius diplomate didici.

GREGORIVS VII.

Gregorius septimus, Hildebrandus antea vocatus, natione Etruscus, patria Soanensis, patre Bonicio, omnium bonorum consensu pontifex creatur. Ipsius autem electionis verba ita annotata sunt, Nos sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales, clerici, acolyti, subdiaconi, presbyteri, præsentibus episcopis, abbatibus, multisq; tum ecclesiastici, tum laici ordinis, eligimus hodie decimo calẽdas Maij in basilica sancti Petri ad vincula, anno salutis M.LXXIII. in verum Christi vicarium Hildebrandum archidiaconum, virum multæ doctrinæ, magnæ pietatis, prudentię, iustitię, constantię, religionis, modestum, sobriũ continentem, domum suam gubernantem, pauperibus hospitalem, in gremio sanctæ matris ecclesiæ liberè à teneris annis vsq; ad hanc ætatem educatum, doctum: quem quidem cum ea potestate ecclesiæ Dei præesse volumus, qua Petrus Dei mandato quondam præfuit. Adeptus pontificatum Gregorius, statim Henricum imperatorem admonet, ne deinceps largitione corruptus, episcopatus & beneficia alicui per Simoniacam cupiditatem committat, aliter se vsurum in se & delinquentes censuris ecclesiasticis. His admonitionibus & quidem sanis non modò non obtẽperauit Henricus, verum etiam Hagnetem imperatricem bene admonentem, quid fieri cum religione oporteret, omni administratione depulit. quæ Romam profecta, non diu superuixit, dolore animi vitam cum morte permutans. Tandem verò multis legationibus vltro citroq; missis, imperator in gratiam cum Gregorio redijt, eundemq; in pontificatu confirmauit, vt tum imperatorum mos erat. At verò cùm Henricus in bono leuis, in malo pertinax, Simoniam nequaquam omitteret, sæpius admonitus: illos anathematis censura pontifex notauit, qui episcopatus & beneficia largitione adepti erant. Et ne id temerè fecisse videretur, concilium apud Lateranum habito, in quo multi episcopi interfuere, maximè verò Gibertus Parmensis archiepiscopus Rauennas, rationem reddidit, quamobrem censuris ecclesiasticis Simoniacos notasset: facturum quoq; id in imperatorem crebrò dicebat, nisi sententiam mutaret. Tum verò Gibertus soluto concilio, & criminandi Gre-

164. Pont. Verba quibus in pontificibus eligendis utebantur.

gorij occasionem nactus, ad pontificatum viam quærens, Cincium Romanum, ... uem Stephani præfecti vrbis filium, hominem temerarium & seditiosum, in pontificem animat, magna ei pollicitus imperatoris nomine, si tantum facinus ex sententia confecisset. Structis itaq; insidijs Cincius, dum pontifex media nocte natalem Domini nostri celebrat in templo beatæ Mariæ ad Præsepe, quæ maior nunc dicitur, irrumpens cum satellitibus & coniuratis, dum hostiam sacrificij committit, hominem capit, & in regionem Parionis secum trahens, in turri quadam munitissima eum collocat. Sequenti verò die populus Romanus, cognito facinore, in Cincium arma suscipit, pontificem liberat, ædes ac turrim scelerati hominis a fundamentis euertit, familiamq; eius nares mutilatam ab vrbe pellit. Ipse verò Cincius tanti mali auctor, fuga salutem quærens, in Germaniam varijs tramitibus ad imperatorem tandem peruenit. Gibertus autem tanti doli machinator, cùm insidiæ ex voto non successissent, simulata beneuolentia à pontifice dimissus, Rauennam peiora moliturus se contulit. Nam & Theobaldum Mediolanensem archiepiscopum, & plerosq; alios Cisalpinæ antistites coniurare in Gregorium pollicitationibus perpulerat. His addidit Hugonem Candidum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalem: qui & si antè idem fecerant, in gratiamq; simulato animo redierat, nunc malum animum, malam mentem præ se tulit. Is enim viribus omnibus annixus est imperatorem & Normannos inter se de imperio dissidentes, composita pace, initisq; fœderibus, in pontificem concitare. Quod vbi Gregorius resciuit, congregata ad Lateranum synodo, propositis rationibus quare id faceret, Gibertum & Hugonem dignitatibus priuatos anathemate notat. Dum hæc Romæ agerentur, Henricus ... Saxonibus hostibus feliciter pugnans, adeo felicitate illa elatus est, vt habito conuentu apud Vormatiam, Sigifredo archiepiscopo Maguntino negotium procurante, interdicere omnibus ausus sit, ne vlla in re pontifici Romano obtemperarent. ... illo autem conuentu mandato Henrici Rolandus clericus Parmensis Romam veniens, & Gregorio publicè interdixit, ne quid ageret deinceps quod ad magistratum pontificis pertineret: & cardinalibus ipsis mandauit, vt relicto Gregorio, ... habituri pontificem, ad se proficiscerentur. Tum Gregorius tantam iniuriam diuinæ maiestatis causa non diutius ferens, & Sigifredum aliosq; clericos cum Henrico sentientes, dignitatibus ac beneficijs priuauit, & imperatorem ipsum anathemate notauit, priuatum prius omni regia administratione. Abrogationis autem pontificiæ habita ferè hæc formula est: Beate Petre apostolorũ princeps, inclina quæso aures tuas, & me seruum tuum exaudi, quem & ab infantia educasti, & vsq; ad hunc diem ab iniquorum manibus vendicasti, qui me pro mea in te fide oderunt & persecuti sunt. Tu mihi testis es optimus, & pia IESV CHRISTI mater, & frater tuus Paulus tecum martyrij particeps, me non sponte, sed inuitum pontificatus gubernacula suscepisse. Non quòd rapinam arbitratus sim sedem tuam legitimè conscendere, sed malebam vitam meã in peregrinatione degere, quàm locũ tuũ pro fama & gloria tantum occupare. Fateor ego, ac meritò quidem, mihi tua gratia, non meritis meis, populi Christiani curam demandatam esse, concessamq; ligandi & soluẽdi potestatem. Hac itaq; fiducia fretus, pro dignitate & tutela ecclesiæ suæ sanctæ, omnipotentis Dei nomine patris, filij, & spiritussancti, & Henricum regem Henrici quondam imperatoris filium, qui audacter nimium & temerariè in ecclesiam tuam manus iniecit, imperatoria administratione regiaq; deijcio: & Christianos omnes imperio subiectos, iuramẽto illo absoluo, quo fidem veris regibus præstare consueuerunt. Dignum est enim, vt is dignitate careat, qui maiestatem ecclesiæ imminuere conatur. Præterea verò quia monita mea, imò tua ad suijpsius populorumq; salutem pertinentia contempsit, & se ab ecclesia Dei, quam seditionibus pessundare cupit, separauit, eum anathematis vinculo colligo, certò sciens te esse

Abrogationis pontificiæ formula.

Petrum,

Petrum, in cuius petra, vt in vero fundamento rex noster CHRISTVS ædificauit ecclesiam suam. Fuere tum multi post execrationem, qui pacis mentionem facerent: Quibus ita Gregorius respondit, se pacis conditiones non abnuere, modò Henricus ipse primò cum Deo pacem ineat. Non ignoratis, inquit, quandiu & quantis malis Romanam affecerit ecclesiam, quotiesq; à me sit admonitus, vt meliorem vitam moresq; probatiores indueret. Hoc tribuimus beneuolentiæ & charitati, qua Henrico patri coniuncti olim fuimus, Sed nil profecimus, adeo mores à patre auersos imbibit. Instabant tamen ex his, qui aderant, nonnulli regem non ita citò anathematizandum esse. Quibus ita pontifex respondit: Quando, inquit, CHRISTVS ecclesiam suam Petro commisit, & dixit, Pasce oues meas, excepit'ne reges? Nam cùm eidem ligandi & soluendi potestatem daret, nullum excepit, vel neminem eius potentiæ subtraxit. Hanc ob rem, qui dicit se vinculo ecclesiæ ligari non posse, restat etiam vt fateatur se absolui ab eius potestate nullo modo posse: & qui hoc impudenter negat, à CHRISTO & ecclesia eius se omnino seiungit. At Henricus cognita Gregorij censura, multas literas ad gentes & nationes conscripsit, quibus se contra ius fasq; damnatum à pontifice ostendebat. Gregorius autem id à se iure factum non verbis tantùm & litteris, verùm etiam ratione & testibus comprobabat, re ipsa ante oculos omnium proposita. Interim verò cùm pars regni ab Henrico defecisset, & iam Saxones bellum contra Henricum q̃ diligentissimè pararent, Alemanni principes veriti, ne quid mali in prouincia nasceretur, cõuentu habito decernũt, vt si Gregorius in Alemanniã pergat, Henricus supplex veniam errati petat. Quod se facturum rex ipse interposito iuramẽto pollicitus est. Motus itaq; põtifex his pollicitationibus & precibus Treuirensis archiepiscopi Hẽrici oratoris, Augustã prætoriam petiturus, Vercellas vsq; iam peruenerat, vbi ab episcopo loci ipsius regni Italiæ cancellario, clã resciuit Henricũ hostili in se animo cum exercitu aduentare. Tũ verò põtifex omisso instituto itinere, Canossam se recepit, oppidũ agri Regiensis, ditioni Mithildis comitissæ subiectũ. Venit & eò properè cum omnibus copijs Henricus, qui statim deposito regali ornamento, nudis pedibus, vt oppidanos ad misericordiam commoueret, portæ oppidi appropinquans, suppliciter intromitti petebat: denegatum ingressum æquo animo tulit, aut tulisse dissimulauit, quamuis aspera esset hyems, & gelu cuncta rigescerent. In suburbio quidem oppidi triduo immoratus, continuò veniam petens tandem rogatu Mithildis, & Adelai Sabaudiensis comitis, & Cluniacensis abbatis introductus absoluitur, & ecclesiæ reconciliatur, pace iureiurando confirmata, obedientia promissa. Regij autem iurisiurandi hæc formula est, Rex Henricus composita pace ex sententia Domini nostri Gregorij septimi, affirmo me pacta & fœdera conseruaturum, curaturumq;, vt quoquò voluerit idem pontifex sine vllo discrimine suijpsius & comitatus proficisci posit, maximè autem per loca imperio nostro subiecta, neque per me staturum, quò minus liberè pontificio munere vbiq; locorum vti posit, & hæc obseruaturum me iureiurando addico: Actum Canossæ quinto calendas Februarij, indictione decimaquinta. Tum verò rebus ita ex sententia peractis, dilabentibus inde omnibus varijs itineribus, dum Henricus Papia iter facit. Cincium amittit subita febri correptum. non tamen mortuo tam pernicioso homine, Henricus rebus nouis studere destitit. Pacis enim fœdera abrumpens, eò Alemannos principes indignitate rei motos perpulit, vt Rodulphum Saxoniæ ducem, regem prouinciæ crearent posthabito Henrico. Petijt primo quidem Henricus à pontifice, vt Rodulphum execrationibus ab occupatione regni depelleret. Id verò cùm impetrare nequisset, sumptis armis, magna clade & incerta victoria vtrinque dimicatum est. Missi tum quidem ab vtroq; legati ad pontificem

Regij iurisiurandi formula.

tificem rogatum, vt in partes suorum declinaret: quibus nil aliud ipse respondit, quàm vt ab armis discederent. Pugnarent iterum simul æquo marte Henricus & Rodulphus. Verùm cùm tertiò prœlium inijssent, magna cæde vtrinq; commissa, ac superior aliquantulum Henricus videretur, Rodulphi legatos pacem petentes audire noluit, ad pontificéq; denuo scripsit, vt Rodulphum regnum occupare conantem, execratione anathematis notaret. Quod cùm facere Gregorius recusaret, tanta ira percitus Henricus est, vt die noctuq; nil aliud cogitaret, quàm quod ad pontificis perniciem & exitium vergeret. Interea verò ne quid in orbe Christiano deesset, quod seditionibus non agitaretur, Michaël cum Andronico filio à Nicephoro cognomento Botoniata, vi ab imperio Constantinopolitano deiectus, ad Gregorium confugit, qui & Nicephorũ excommunicauit, & Rogerio Romanæ ecclesiæ feudatario negotium dedit, vt Michaëlem, quo cum Ceparani locutus est, in imperium restitueret. Is itaq; mandato pontificis comparata classe, Rogerio minore natu in Italia dimisso, Boemundum alterum filium secum ducens, Auleon primò adnauigat, & ad Dyrrachium castra facit, vrbem tanto bello pernecessariam primò occupaturus. Sed Dominicus Siluius dux Venetus cum Nicephoro sentiẽs, Rogerium ab obsidione repellit, magno illato acceptoq; incommodo. Verùm non ita multò pòst Nicephorus ab Alexio cognomento Mega copiarum suarum duce deceptus, libertate simul & ciuitate priuatur, quam triduo Alexius militibus diripiendum ex pacto concesit. Captus ipse Nicephorus in templo sanctæ Sophiæ, vita donatur, hac conditione tamen, vt monachi habitum cum vita susciperet. At verò Gregorius cùm videret Henricum contra ecclesiam Dei à quibusdam seditiosis episcopis concitari, habita ingenti synodo, Giberto Rauennati archiepiscopo ob superbiam & malitiam interdicit sub anathematis pœna, ne episcopali & sacerdotio munere fungatur. Vocatus præterea ad sedem apostolicam, scelerum suorum conscius parere desierat, qua ex re tantummodo pœnam anathematis merebatur. Rolandumq; Taruisinum censura notauit, quòd legatus ad res componendas inter Henricum & se factus, consequendi episcopatus causa semina discordiarum, non pacis seuerat. Nec Hugoni quidem tituli sancti Clementis cardinali pepercit, quòd cum Cadolo Parmensi episcopo in seditionibus & hæresi sensisset. In eodem postremò conuentu tres legatos delegit, Bernardum diaconum, alterum Bernardum Massiliensem abbatem, Odonem, Treuerensem archiepiscopũ, qui de latere sedis apostolicæ ad componendas res inter Henricum & Rodulphũ proficiscerentur. Videbat enim sapientissimus pontifex eam discordiam, nisi sedata foret, magnas aliquãdo calamitates populo Christiano parituram. Verùm quia certò sciebat non defuturos perniciosos quosdam, qui id quò minus fieret, impedire conarentur, quòd eorũ maximè intererat discordias augeri, non tolli, Litteras apostolicas in hunc modum conscriptas, legatis ad principes & nationẽ dedit: Cognita imbecillitate, cupiditate & ambitione humani generis, mãdamus ne quispiã cuiusuis conditionis sit, vel rex, vel archiepiscopus, episcopus, dux, comes, marchio, siue miles, aliqua elatione temerariòue ausu, fraude, dolo, cupiditate ductus, legatis nostris resistere audeat, ne pacem & concordiam ex æquo & bono componere possint. Quicunque autem temeritate ductus, quod nõ optamus, huiusce nostræ constitutionis violator extiterit, legatisq; nostris impedimento fuerit, quò minus pacem componant, eum anathematis vinculo alligamus: & non solum in spiritu, verùmetiam in corpore, atque in omnibus fortunæ bonis apostolica potestate colligamus, victoriamq; in armis partam ei auferimus, vt saltem confundatur, ac duplici pœnitentia conteratur. Mandatũ præterea legatis est, vt in Alemannia conuentu habito, maturè decernant, vtri duorũ regum ex æquo & bono ius cõpetat, eidemq;

Litteræ ponti.

demq; consensu bonorum regnum decernant, cuius causa iustior & potior videbitur: se verò posteà re cognita, quod egerint, cõfirmaturum, interposita omnipotentis Dei & beati Petri auctoritate, qua nulla potest esse maior. Intereà verò Gregorius, ne Romana ecclesia ob largitionem & Simoniacam cupiditatem aliquid incommodi caperet, conuentu habito, maiorum decreta ad rescindendam hanc labem pertinentia confirmauit, his verbis: Sanctorum patrum instituta nunc sequentes, quemadmodum in prioribus concilijs fecimus, auctoritate omnipotentis Dei decernimus ac confirmamus, vt qui deinceps episcopatum, vel cœnobium, vel aliquod aliud ecclesiasticum beneficium à laico acceperit, nullo modo in numero episcoporum, abbatum, vel clericorum is censeatur: néue idem sub censura anathematis limina apostolorum attingat, priusquàm locũ ambitione & cõtumacia conquisitũ, quod est idololatriæ scelus, resipiscẽdo cõmutauerit. Eisdem quoq; cẽsuris teneri volumus & alligari reges, duces & principes, qui episcopatus ecclesiasticásue dignitates, quod contra ius fasq; est, demãdare alicui fuerint ausi. Confirmamus præterea anathematis sententiam meritò latam in Theobaldũ Mediolanensem, Gibertum Rauennatem archiepiscopũ, in Rolandũ Taruisinũ præsulem, & Petrum olim Redonensem episcopũ, nunc aũt inuasorẽ Narbonensis ecclesiæ, pari censura damnamus. Prætereà verò gratiã S. Petri & ingressum ecclesiæ his interdicimus, quousq; pœnituerint, satis fecerintq;, siue Normãni sint, siue Itali, vel cuiusuis nationis, qui aliqua ex parte læserint, aliquóue incommodo affecerint Marchiã Firmanã in Picentibus, ducatum Spoletinũ, Campaniã in Hernicis, agrum Sabinum, Tiburtinũ, Prænestinũ, Tusculanũ, Albanũ: & quicquid in Volscis & Etruscis ad mare vergit. His addo monasterium sancti Benedicti: & quicqd in Cassinatum agro positum est, nec Beneuentũ in Samnitibus excipio. At si quis istorum auferendi res repetitas & non redditas habere iustã causam se dixerit, prius à nobis vel à magistratibus nostris iustitiam requirat: quòd si eis non fuerit factum abunde satis, concedimus vt ad res suas recuperandas inde tantum auferant, quantũ sat est: nec more prædonũ modum excedãt, sed agant vt Christianos decet, & eos maximè, qui sua magis repetunt, quàm aliena percupiant: quiq; & iram Dei & execrationem beati Petri reformidant ac timent. Prætereà verò execrationem in Henricum his verbis denuo confirmauit: Beate Petre apostolorum princeps, & tu Paule gentium doctor, vestras quæso aures mihi paululum præbete, meq; clementer exaudite: nam veritatis discipuli estis & amatores: quæ dicam, vera sunt. Hanc causam suscipio veritatis gratia, vt fratres mei, quorum salutem exopto, mihi obsequentius acquiescant, sciant, intelligant quòd vestro auxilio fretus post Christum & matrem eius semper virginem, flagitiosis & iniquis resisto: fidelibus autem præsto adsum & auxilium fero. Non enim volens & libens hanc sedem cõscendi, sed inuitus & lacrymans, ꝗ me indignum iudicabã qui in tam excelso throno sederem. Hæc autem dico, quia non ego vos, sed vos me elegistis, & grauissimũ põdus humeris nostris imposuistis. In me autem vestro iussu montem ipsum conscendentem, clamantem & annunciantem populis eorum scelera, & filijs ecclesiæ peccata, membra diaboli consurrexêre, & ad sanguinem vsque manus suas in me coniecêre. Astiterunt ènim reges terræ & principes seculi, cum his coniurarunt ecclesiastici quidam & vulgares in dominum & nos Christos eius, dicentes: Dirumpamus vincula eorum, & proijciamus à nobis iugum ipsorum: hoc autem fecêre, vt me vel morte vel exilio mulctarent: quorum de numero fuit Henricus, quem regem vocant, Henricus, inquam, Henrici imperatoris filius, qui cornua & calcem contra ecclesiam Dei superbè nimium erexit, facta cõiuratione cum multis episcopis Italici, Gallici, Germaniciq; nominis, cuius superbiæ vestra adhuc restitit auctoritas, qui fractus potius, quàm ad sanitatem redactus,

Pontificis decretum.

Execratio pontificis in Henricũ.

ad me in Cisalpinam perueniens, absolutionem anathematis suppliciter quæsiu
Hunc ego, quem ad pœnitentiam venisse credideram, in gratiam recepi, huicq; t
tummodo communionem reddidi, non tamen in regnum, è quo eum in Roma
synodo meritò depuleram, restitui, nec vectigalibus regni, vt ad finem redirent, c
cessi. Hoc ideo feci, vt si redire in gratiam cum finitimis suis, quos semper vexau
rat, differret, redderetq; res tum ecclesiasticas tum profanas ex fœdere abnueret, c
gi ad officium execrationibus & armis posset. Hac opportunitate adiuti quida
Germaniæ episcopi, & principes ab hac fera bestia diu vexati, in locũ Henrici fl
flagitijs è regno cadentis, ducem suum & regem Rodulphum deligunt. Qui reg
modestia & integritate vsus, statim nuncios ad me misit, à quibus intelligerem,
coactum regni gubernacula suscipere, non esse tamen adeo regnandi cupidum,
non malit nobis, quàm regnum pollicentibus obtemperare: futurum se in Dei po
testate semper ac nostra, idq; vt arbitremur ipsum facturum, filios obsides pollic
tus est. Stomachari tum Henricus cœpit, & nos primò quidem precari, vt Rodu
phum ab occupatione regni execrationibus propelleremus. Dixi me velle vider
cui ius competeret, & eò missurum nuncios, qui rem omnem rescíscerent, me
deinceps iudicaturum vter ipsorum in causa potior habendus esset. Vetuit Henri
cus quò minus rex à legatis nostris decerneretur, multosq; tum seculares tum ec
clesiasticos interfecit, ecclesias diripuit & profanauit, atq; hoc modo sese anathe
matis vinculis illigauit. Hanc ob rem fidens in Dei iudicio & misericordia, in
patrocinio beatæ virginis, fultus etiam auctoritate vestra, ipsum Henricum eius
fautores vinculo anathematis colligo: atq; iterum regiam ei potestatem adim
interdicoq; Christianis omnibus illo iuramento absolutis, quo fides regibus dar
consueuit, ne Henrico vlla in re obtemperent, Rodulphum in regẽ suscipiãt, quem
multi prouinciæ principes abrogato Henrico in regem optimum sibi delegêre. Est
enim par est, vt sicuti Henricus ob superbiam & cõtumaciam facultatibus suis pri
uatur, ita Rodulphus omnibus gratus, pro sua pietate & religione regia dignita
& potestate donetur. Agite igitur apostolorum sanctissimi principes, & quod di
xi vestra auctoritate interposita confirmate, vt oẽs nunc demum intelligant, si po
testis in cælo ligare & soluere, in terra quoq; imperia, regna, principatus, & qu
quid habere mortales possunt, auferre & dare nos posse. Si enim quæ ad Deu
pertinent, iudicare potestis, quid de his inferioris & profanis censendum est? Et
si angelos dominantes superbis principibus vestrum est iudicare, quid in ser
nos illorum facere * vos decet? Edificant nunc reges huius exemplo & oẽs seculi pri
cipes, quid in cælo possitis: quantiq; apud Deum sitis, ac deinceps timeant sancta
ecclesiæ mandata contemnere. Hoc autem iudicium citò in Henricum exercete,
vt intelligant omnes iniquitatis filium non fortuitò, sed vestra opera è regno ca
dere. Hoc tamen à vobis optauerim, vt pœnitentia ductus, in die iudicij vestro ro
gatu gratiam à domino consequatur: Actum Romæ nonis Martij, indictione ter
tia. Ad hoc verò Gibertum discordiarum omnium & hæresum, quæ tunc erant
auctorem, ab ecclesia Rauennate deijciens, sacerdotibus omnibus eidem eccle
siæ obtemperantibus mandauit, ne Giberto facinorum omnium auctori, & ob
eam rem execrationis vinculo illigato vlla in re obedirent. & ne populi illi guber
natore indigerent, Petrum imitatus, qui Apollinarem quasi supplementum mit
tere consueuerat, vbi oportebat, eò alterum archiepiscopum proficisci iubet cum
integra potestate, qui & hæresim Giberti auelleret, & mentes hominũ in fide cõfir
maret. Tum verò Hẽricus irritatus magis his cẽsuris, quàm monitis, capto Ostiẽ
si episcopo è legatione redeunte, habitoq; episcoporum secum malè sentientium
conuentu, Gibertum olim Rauennatem archiepiscopũ, pontificem creat, Clemẽ
tẽq; appellat. Verùm cùm à Saxonibus premeretur, relicto ad tẽpus nouo põtifice,
in

in eos mouet, ac commisso prœlio magno suorum incommodo superatur. Victor Rodulphus accepto vulnere paululum abscedens, mortuus inuentus est. Ferunt Henricum ea clade adeo perterritum fuisse, vt vix decimoseptimo die repertus sit, quo quidem tempore Germani Henricum eius filium eiusdem nominis quartum, in locum patris suffecerant. Qui simul postea coniunctis copijs in Italiam venientes, Clementem suum in pōtificatum collocaturi, pulso Gregorio Mithildim obuiam cum exercitu factam leui prœlio superant. Quæ quidem mulier primo marito mortuo, paulò antè Azonē marchionem Estensem prioris viri consanguineū, ac tertio gradu affinitatis sibi coniunctum, in coniugem accepit. Verùm re posteà cognita, suadente Gregorio, diuortium cum Azone fecit. Henricus itaq; superata apud Parmam Mithildi eiusq; marito Azone, Romam hostili animo proficiscēs, in pratis Neronianis castra collocat, vrbem Leonianam ingreditur, sancti Petri basilicam cum suo Clemente profanat, porticusq; demolitur. Idem quoq; factum de basilica Pauli constat, At verò cum vrbē ingredi non posset: Tibur concedens, inde tanquam ex arce belli in Romanos quotidie incursiones faciens, vastatis rebus omnibus, eò inopiæ eos redegit, vt pacem quauis conditione expeterent. Admotis itaq; copijs Henricus re per transfugas cognita, vrbem ingreditur. Tū pontifex haud satis populo fidens, in molē Hadriani se confestim recepit, vbi aliquandiu obsessus est, acriter qui in præsidio erant, arcem ipsam defendentibus. Non est vsus ea fortuna Gregorij nepos ex fratre, qui eo tumultu ad Septem solia Seueri Afri opus confugiens, cùm ferre oppugnationem non posset, deditionem turpiter fecit. At verò Henricus, cognito Guiscardi aduentu Apuliæ ducis in auxiliū Gregorij, non amplius immorandum ratus, ad dolos conuersus, Cluniacensem abbatem ad Gregorium in arcem mittit, qui diceret se in Germaniam propere cum exercitu rediturum, si ab eo in Laterano coronaretur: populus quoq; Romanus, vt idem fieret, precibus instabat. Facturum se id Gregorius dicebat, si errata sua Henricus corrigeret, veniamq; peteret: quod cùm facere recusaret, & iam aduentare cum exercitu Guiscardum sentiret, Clementem antipapam in Lateranensi basilica corona pontificia publicè donat, eam rem procurantibus Bononiensi, Ceruiēsi, Mutinensi episcopis. Quo facto, statim Senas proficiscitur Clemente secum ducto. Guiscardus autem per portam Flaminiam irrumpens, resistentibus ciuibus vsq; ad triumphalem Dōmitiani arcum vrbem incendio consumpsit. Munierant Capitolium ciues, & se acriter contra Guiscardum defendebant, qui Lateranum iam ceperat. Vnde cùm multa crebro vtrinq; committerentur certamina, & illa pars vrbis euersa esse, quæ Lateranum & Capitolium interiacet, & ipsum Capitolium postremò vi captum, ferè vsq; ad solum æquatur. Inde verò superata iam & capta Roma, fortunisq; ciuium militibus in prædam datis, ad molem Hadriani profectus, vbi pontifex obsidebatur, hominem multis calamitatibus vexatum, tādem è manibus hostium liberat, secumq; Casinum ac Salernum perducit. Vbi nō ita multò pòst pontificatus anno xij. mense vno, diebus tribus sanctè & piè moritur. Vir certè Deo gratus, prudēs, iustus clemens, pauperum, pupillorum, viduarū patronus, atq; vnicus ecclesiæ Romanæ fortissimus & acerrimus defensor contra hæreticorum improbitatem, & malorum principum potentiam, res ecclesiasticas per vim occupare conantium.

ANNOTAT.

Huius Gregorij uiri celeberrimi, & maxime memorabilis uitam, & res gestas, quinq; libris conscripsi. Animus erat quædam de eo cognitu dignissima hic subijcere, neq; à Platina, neq; ab alijs, qui circunferuntur auctoribus, quod sciam, scripta: sed rei ipsius moles longè maiorem locum, quàm annotationis desiderat. Illud tantum dicam hunc maximum pontificem, totius ecclesiasticæ libertatis unicum assertorem fuisse, qui quanquam uir sanctissimus esset, ut ab infinitis penè suorum temporum scriptoribus traditur, tamen nec ipse ineptissimam uulgarium hominum opinionum effugere potuit: ab alijs enim necromāticus, ab alijs Simoniacus, à qua labe supra

pra omnes alienus fuit, ab alijs sanguinarius, & similibus nominibus appellatur. Quæ omnia in gratiam imp ratoris, quo cum maximas inimicitias ob liberalitatem ecclesiasticã, quæ eius tyranni depremebatur, recuper dam gesserat conficta fuerunt. Sed de his aliàs latius. Multa de hoc pontifice & scitu digna scribit Lambert Sabafnaburgensis monachus Iscrueldensis, Leo episcopus Ostiensis libro tertio historiæ Caßinensis, qui eo te pore uixerunt, Otho episcopus Frisingensis historiarum libris 6. & 7. & alij complures.

VICTOR III.

165. Pont. Ictor tertius, Desiderius antea vocatus, montis Casfini abbas, pontif creatus, statim Gregorij partes suscepit. Hanc ob rem crediderim eu quoq; Henricum regem hostem habuisse, cuius fraude (vt Martinus scr bit) veneno in calicem iniecto dum sacrificat, necatur. Vincentius tam longè aliter sentit, cum dysenteria perijsse hominem dicat, quod à suspicione da veneni nequaquam alienum est, vnde in dysenteriam veneno petiti interdum ver tuntur, correptis & labefactatis intestinis.

Vindicasset autem tantam iniuriam Guiscardus, ni ei mori properè nimium contigisset. Superatis enim Græcis in Casfiopam insulam delatus moritur, cui ab sente Boemundo Rogerius natu minor in Apuliæ ducatu succesfit. Ferunt & eo tempore in toto ferè orbe terrarum fame laboratum esse, qua quidem occasione Auful Gallæciæ rex, Toletum multis annis obsessum de Sarracenis cepit, eandē vrbem Christianis incolendam tradidit. Henricus præterea in Germania sinistro Marte cũ Saxonibus dimicans, quattuor millia militũ amisit Deo volēte, vt tãdem desisteret ecclesiam suam persequi, & calamitatibus vexare. Sunt qui hoc tempore multa prodigia apparuisse scribant, ꝙ & aues domesticæ, vtpote gallinæ, anseres, colũbi, pauones, ad loca mõtana cõfugerint, silueſtresq; sint factæ, & pisces tum fluuiales tũ marini magna ex parte perierint. Terræmotu etiã quædam vrbes adeo cõcussæ sunt, vt Syracusis maior basilica corruens, dũ vesperæ celebrarentur, om qui tum in templo aderant, contriuerit, duobus tantum diuinitus superstitibu diacono scilicet & subdiacono. Sunt qui dicant hoc tempore corpus sancti Ni lai Barum translatum à mercatoribus esse, ibiq; in pretio habitũ, vt Martinus Sco tus vir magnæ doctrinæ singularisq; vitæ, in sua historia conscribit. Victor autem, cuius gratia Deusdedit librum canonum in ordinem redegit, anno vno, mens quarto pontificatus sui non ſine suspicione dati veneni moritur.

Nicolai corpus translatum.

ANNOTAT.

Victoris III. uitam, & res gestas diligentißimè scripsit Leo Marsicanus monachus, Caßinen. Ostiensis ep scopus in libro 3. historiæ Caßinensis. Vir certè tanto pontificatu, & qui Gregorio VII. succeßisset, dignu. Obijt Caßini, cuius monasterij ante pontificatum abbas fuerat, ibiq; cum hoc elogio sepultus.

Caßini in monasterio S. Benedicti, Victoris III. sepulchro.

Quis fuerim, uel quid, qualis, quantusq; doceri
Si quis fortè uelit, aura scripta docent.
Stirps mihi magnatum, Beneuentus patria, nomen
Est Desiderius, Tuq; Caßine decus.
Intactam sponsam, matrem, patriamq;, propinquos
Spernens, huc propero, monachus efficior.
Abbas dehinc factus, studui pro tempore totum
Vt nunc aspicitur hunc renouare locum.
Interea fueram Romana clarus in urbe
Presbyter ecclesiæ Petre beate tuæ.
Hoc senis lustris minus anno functus honore
Victor apostolicum scando dehinc solium.
Quattuor, & semis uix mensibus inde peractis
Bis. sex lustra gerens, mortuus his tumulor.

Scili

Solis Virgineo stabat lux ultima signo
Cum me sol uerus hinc tulit ipse Deus.

VRBANVS II.

Rbanus secundus, Otho vel Obdo antea vocatus, monachus Cluniacẽsis primò, deinde Cardinalis Ostiensis, postremò quinto mẽse post mortem Victoris pontifex creatur, ac meritò quidem. Doctrina enim & sanctitate vitæ quouis grandi magistratu dignus erat. Tum verò Rogerius opportunitatem nactus, quòd mortuo Gregorio res ad Vrbanum nouum hominem deuenisset, Capuam vrbẽ & quicquid inde vsq; ad Tiberim pertinet, de Romanis & pontifice vi cepit. Hanc ob rem Vrbanus parũ etiam Romanis iam pridem rebus nouis studentibus fidens, Melphim se contulit: ibi verò synodum habiturus, quò tutius eò proficisci liceret, Rogerio & Boemundo inter se de ducatu Apuliæ contendentibus imperat, vt ab armis discedant, hac tamen conditione, vt Rogerius permissa Boemundo Apuliæ parte, ipse reliquam patris ditionem haberet. Tum pontifex ex sententia animi sedatis rebus Italicis, compositoq; rei ecclesiasticæ statu, quantum in tanta perturbatione licuit, Troiam proficiscitur, recogniturus quid maximè clerus eo loci ageret, correcturusq; errores quorundam malè viuentium. Interim verò Boemundus fratre Rogerio in Sicilia contra Sarracenos bellum gerente, Melphim furto occupat. Hanc autem ob rem Rogerius è Sicilia rediens, viginti millibus Sarracenorum bello conductis fratrem Boemundum Melphi obsidet, acriter ciuitatem qui in præsidio erant, defendentibus. Pontifex itaq; cum in Italia nullibi quietis locũ cerneret, in Gallias profecturus, Placentiæ synodum habuit, in qua licentiam quorundam ecclesiasticorum mirificè compescuit. Inde verò in Gallias abiens, rem memoratu dignam aggressus est. Concilio enim apud Clarum montem habito, ita principes Galliæ ad recuperandam Hierosolymam à Sarracenis iamdiu occupatã animauit, vt anno salutis millesimo & octogesimo quarto trecenta millia hominum nomen in militiam Christi dederint, signumq; crucis susceperint: quo facto Romam statim redijt, vt compositis in Italia rebus, Italos ad eam quoq; rem animaret.

166. Pont.

Placentiæ synodus.

Non destitit interim Henricus rex, homo perniciosus, Robertum Flandriæ comitem prœlio lacessere, quò eum à sancta expeditione auerteret. Multi tamen Petrum quendam eremitam virum incomparabilis sanctitatis secuti, per Germaniam & Pannonias iter facientes, Cõstantinopolim communem belli sedem peruenere, quos non ita multò pòst secuti duo fratres sunt Gotifredus, Eustachius & Balduinus cognomento Bolioni, Galliæ comites, viri & animi constantia & corporis robore insignes. Prætereà verò & Podiensis episcopus & Raymundus sancti Egidij comes, & Hugo Magnus Philippi regis Francorum frater, & duo Roberti: quorum alter Normandiæ, alter Flandriæ comes erat, & Stephanus Carnoti comes, transmissis alpibus magnis copijs iter per Italiam facientes, primò Romam peruenêre. Vnde recognitis prius sanctorum locis, sacellisq; inuisis, accepta à pontifice benedictione Brundusium peruenêre, inde in Epirum traiecturi. Verum quia non omnes idem portus capiebat (tanta erat multitudo) pars Barum pars Idruntum petijt. Boemundus autem (quem diximus Melphim occupasse) cupiditate gloriæ incensus, relicta Melphi, cum duodecim millibus delectorum hominũ Italicæ iuuentutis in eandem expeditionem proficiscitur. Huius autem virtus & animi præstantia adeo fratrem Rogerium permouit, vt positis armis dixerit sibi omnia cum fratre communia deinceps fore, ac statim Tancredum filium pugnandi cupidum, belli comitem fratri tradidit. Peruenerat iam Constantinopolim Petrus eremita, & in suburbijs castrametatus, tot mala ciuibus inferebat, non

non ſponte,ſed militum licentia,vt omnium interitum Græci peroptarẽt. Permotus itaq; ſuorum malis Alexius imperator, Petrum compulit negato commeatu, ante tempus Boſphorũ traijcere: qui Nicomediam primò, mox Nicæam peruenientes,ciuitatem ipſam natura & præſidio Sarracenorum munitam,oppugnare adorti ſunt. Verùm cùm obſidentibus commeatus deficerent, dilaberenturq́; paſsim milites Chriſtiani,eius rei cauſa à Sarracenis inſidijs oppreſsi, ac relinquere obſidionẽ coacti,tantũ in fuga detrimẽtum accepêre,vt & Reynaldus dux Almannorum abnegata Chriſti fide,cũ aliquot militibus deditionẽ fecerit, & Petrus legationis nomine ſine militibus Cõſtantinopolim redierit. Quæ res Alexio grata admodum fuit,quòd ſperaret Chriſtianos tanto accepto incommodo,eam expeditionẽ omiſſurus. Interea verò ſuperuenientibus alijs copijs,cùm eos aperto Marte repellere Alexius nõ poſſet, clã noctu in ſuburbijs Cõſtantinopolitanis caſtrametantes aggreditur,ſed nil eſt actum,acriter qui in ſtatione erant, caſtra defendentibus,donec reliqui milites ſomno excitati,arma caperent. Pugnatum eſt item ſequenti die paruo vtrinq; accepto incommodo. Tum Boemundus exercitus nomine ad Alexium miſſus,hominem partim minis,tum pollicitationibus ad pacẽ ineundum compulit his fœderibus,vt & iter tutum per loca imperio eius ſubiecta facere liceret,& commeatum ac ſupplemẽta præberet,vtq́; quod è Sarracenis caperetur,eius imperio ſubijceretur,excepta Hieroſolyma. Peractis his rebus ex ſententia,tranſmiſſoq́; Boſphoro,primò Nicomediam,inde Nicæam ventum eſt,à Turcis,qui in præſidio erant,acriter defenſam. Sarraceni enim & Turci paribus copijs auſpicijsq; bellum contra Chriſtianos tum gerebant. Ad ſexaginta enim Turcorũ millia, qui proximos montes inſederant, ſigna eruptionis oppidanis præbentes, Chriſtianorum caſtra adorti,magno accepto incommodo,ad montes ipſos,re infecta,redière. Difficile tamen erat vrbem oppugnare, quia commeatus & ſupplementa militum ſubmitti per lacum vrbi adiacentem cõtinuò poterant. Verùm ſuperuenientibus è Conſtantinopoli lembis non paucis, in lacumq́; miſsis rerum omniũ inopia oppidani preſsi,dies poſt duos & quinquaginta ab initio obſidionis deditionem fecere,Turcis,qui in præſidio erant,cum rebus ſuis & armis abire permiſsis. At verò Chriſtiani munita Nicæa,inde abeuntes, cùm iter per loca deſerta facère neceſſe eſſet,bifariam copias diuiſere. Cùm autem Boemundus herbidum ſolum ad riuum quendam inueniſſet, caſtris poſitis reficere militem labore itineris feſſum inſtituerat, cùm ſubitò eum Sarraceni & Turci Solimanno duce adorti ſunt: quem certè oppreſsiſſent abundante vndiq; multitudine, ni Hugo & Gotifredus cum quadraginta millibus equitum,ei confeſtim re per nũcios cognita opem tuliſſent. Pugnatum eſt vtrinq; acriter & diu, nec dirimi niſi noctis interuentu certamen potuit. Eo autem prœlio,quo Medi,Turci,Syrij,Chaldæi, Sarraceni, Arabes interfuêre,quadraginta millia hominum cecidiſſe ſequẽti die cognitum eſt. Solimannus autem effuſa fuga inde abiens,ac vbiq; pręꝺicans ſe victorem fuiſſe,decem millia Arabum ad exercitum venientium obuiam habuit, quos ſtatim ſecum in Lycaoniam duxit,Chriſtianis eò proficiſcentibus commeatus & iter intercepturus. At Chriſtiani ſegetibus iam matureſcentibus adiuti,ſine vllo incommodo Iconium primam Lycaoniæ ciuitatem peruenêre:qua in poteſtatem dedentibus ciuibus redacta,pari felicitate Heracleam, Tarſumq́; cepere. Tum Balduinus præſtantis animi & ingenij vir, primus omnium in Aſia dominatum adeptus eſt, Tarſo donatus,& quicquid in ea regione caperet: qui quidẽ paulò pòſt Edeſſa & Maniſta vrbibus potitus eſt. Flexit inde in Ciliciam maior exercitus, quæ nunc minor Armenia vocatur. Quam quidem primo impetu captam, Palinuro Armenio cum noſtris militare ſolito, regendam cõmiſere. Capta deinde Cæſarea Cappadociæ, in Antiochiam mouere, trãſmiſsis altiſsimis montibus. Antiochiæ verò

Caſsia-

Cassianus rex tum præerat, quæ vrbs antea Reblata appellata est. Hanc autem duplici muro circundatam, de suo nomine rex ille quondam Asiæ dominator appellauit, ductis circunquaq; quadringētis & sexaginta turribus. Hæc item quondam Petri apostoli sedes fuit. Hinc Lucas euangelista, & ille Theophilus originem duxerunt, ad quem Lucas euangelium & actus Apostolorum scribit. Hic tamen primum baptismatis fonte renati, Christianos se appellauere: in eaq; sub Christiano imperio mille annis floruêre. Centum etiam ac lx. episcopos sub patriarcha Antiocheno fuisse constat ante vrbem à barbaris captam, in qua ad trecentas & lx. ecclesias fuisse legimus. Anno igitur salutis nostræ millesimo nonagesimoseptimo, vrbs Antiochia magnis operibus obsideri cœpta est. *Sedes Petri apost.*

Quo quidem tempore Vrbanus maximis seditionibus exagitatus, in domo Petri Leonis potentissimi ciuis biennio se continuit, apud ecclesiam sancti Nicolai in carcere Tulliano. Verùm mortuo Ioanne pagano seditiosissimo homine, liberior factus, ad componēdum ecclesiæ statum animū adijcit. Nā & archiepiscopum Mediolanēsem iam antea magistratu pulsum, quòd ab vno tantùm episcopo contra ius diuinum consecratus fuerat, in gratiam recepit, cùm antea mutato habitu eius rei causa in cœnobio spōte ac sanctissimè vixisset, & eidem pallium suppliciter petenti cum integra potestate transmisit, his verbis: Litteris tuis exorati, cū apostolicæ sedis benedictione pallium fraternitati tuæ mittimus, quod quidem dignitatis genus nulli antè nisi præsenti concessum est. Præterea verò Toletano archiepiscopo, qui Romam veniens de more in verba pontificis iurauerat, palliū & priuilegia quædam cōcessit, eūdemq; totius Hispaniæ primatem instituit. Regem autem Gallæciæ cum omni diœcesi sancti Iacobi, anathematis vinculo illigauit: quia prouinciç episcopum in carcerem, inaudita causa, coniecerat. Eodem ferè tēpore Henricus Suessionensis episcopus Romam ad Vrbanum veniens, episcopatu, quem à rege Francorum acceperat, liberè se abdicat sine vlla restitutionis spe. Hanc ob rem Vrbanus cum necessitas prouinciæ ita exigeret, nolenti & recusanti episcopatum restituit, accepto iureiurando. His tamē verbis in restitutione hominem vsum ferunt, Excommunicatis ab hac sede deinceps sciens & volens non cōmunicabo: Similiter verò consecrationibus eorum, q̄ui episcopatus vel cœnobia à laicis contra ius fasq; acceperint, nunquam interero: & ita me Deus adiuuet, & hæc sancta Dei euangelia, vt nunquam de sententia cedere instituerim. Idem quoque in Beluacensem episcopum actum ferunt. Nec est cur eum ob has res pertinacem quispiam fuisse putet. Didicerat enim vbi erat opus, mutare sententiam, quod est viri boni proprium. Nam cùm clericum quendam à Giberto antipapa ad ordinem subdiaconatus antea prouectum, iterum ad sacros ordines admisisset, sententiam mutauit, quòd ea res mali exempli videretur, pariturаq; aliquando esset ingentia mala. Cistertiensem autem ordinem primò in Burgūdia excitatum, sua auctoritate confirmauit. Sunt etiam qui scribant Carthusienses religiosos huius pontificis tempore originē habuisse. Alij autem temporibus Victoris tertij hoc ascribunt. At verò cùm Vrbanus sanctissimus pontifex non opere solùm & exemplo, verùm etiam scriptis cōtra hæreticorum dogmata ecclesiā Dei confirmasset, duodecimo pontificatus sui anno, mense iiij. die xix. apud sanctum Nicolaum in carcere Tulliano in ædibus Petri Leonis ciuis egregij moritur, iiij. calen. Augusti, cuius corpus per Transtiberinam regionem ad vitandas inimicorum insidias, qui etiam mortuum lædere conabantur, ad sanctum Petrum in Vaticano delatum est, ibiq; honorificentissimè sepultum. *Cistersiensium ordo confirmatur, & Carthusienses, ut quidam scribūt, ex huius tempore originem habuere.*

PASCHALIS II.

Paschalis secundus, Rainerius ante pontificatum vocatus, natione Italus è Flaminia, patre Crescentio, matre Alsacia, eò ferè tempore pontifex creatur, *167. Pont.*

tur,quo Christiani in Asia dimicantes Antiochiam cœpêre,Pyrrho Antiocheno
ciue admodum potente,vrbis ingressum præbente.

Qui Boemundi virtutem admiratus, dediturum se illis vrbem spopondit, si
reliqui Christiani eidem cum imperio præesse Boemundum paterentur.Ingressi vr
bem Christiani,omnibus ferè pepercere,in præsidia Sarracenorum tantummodo
sæuitum est.Cassianus autem rex ad loca montana confugiens, ab Armenijs tr
cidatur.Sola arx supererat: quam dum Boemundus acerrimè oppugnat, femur sa
gitta traijcitur:& adeo grauiter,vt per aliquot dies ab oppugnatione destiterit. V
rùm superueniente Corbane Persarum regis militiæ principe,cum Sensadolo C
siani filio Antiochiam recuperaturis,Boemundus iam ex vulnere integer obui
cum exercitu factus, statim pugnandi copiam facit. In montibus se hostes con
nebant,nec elici ad certamen vllo modo poterant.Quare Boemundus penuria re
rum omnium vrgente,decertare omnino instituit etiam iniquo loco. Prælata ita
lancea illa tanquam vexillo optimo,qua Christi latus transfixum à Longino fu
nuper in basilica sancti Andreæ Antiochiæ reperta, hostes primò acriter resisten
tes superat & cædit,quorum de numero ad centum millia perijsse constat. Præt
reà verò in eorum castris ad quindecim millia camelorum capta tradũtur: inde
tanta præda auecta, vt ab extrema inopia ad summam rerum omnium vbert
tem ventum sit. Præfectus autem arcis, cognita suorum calamitate, & arcem
Boemundo tradidit, & Christi fidem suscepit: permissum & his, qui in præsi
erant,vt si Christi fidem amplecterentur,abire cum rebus suis liceret quoquò vel
lent.Magna deinde inter Boemundum & Raymundum concertatio orta est, cùm
Boemundus sibi Antiochiam deposceret, & Raymundus instaret, vt imperatori
Constantinopolitano ex fœdere prius inito sine vlla controuersia traderetur. Sa
cerdotes autem,quibus eius rei arbitrium commissum est, Boemundo Antioch
am statim adiudicant.Intereà verò mortuo Hugone Magno, qui componenda
rerum causa Constantinopolim inerat,reliqui duces,Raymundo excepto,qui C
saream Cappadociæ obsidebat,proficisci Hierosolymam cum exercitu instituer
in Lyciam simul conuenientes.In itinere autem Tortosam oppugnare adorti, tr
bus mensibus frustra consumptis,soluta obsidione,Tripolim mouere: cuius re
lus pecunia, commeatu, armis benignè præbitis, pacem hac lege impetrauit,vt
Hierosolymæ caperentur,Christianum nomen amplecteretur & fidem. Inde ve
mouentes,ac Cæsareã Palæstinæ prætereuntes,quinis castris Hierosolymã tan
peruenere,in arduo monte sitam,ac pluribus conuallibus distinctam,adeo,vt n
nisi à maximis exercitibus obsideri vrbs posset. Adde ꝙ aquis fontanis & fluuia
bus caret,quæ exercitibus maximè necessariæ sunt. Solus enim Syloe amnis, &
quidem æstate pertenuis,ac interdum nullus,per montem Syon in conuallem I
saphat delabitur.Sunt tamen permultæ in vrbe & in agris cisternæ, quæ solis ci
bus aquam præstent,non etiam magnis exercitibus & iumentis militaribus. C
stiani tamen comparato omnifariam commeatu,quattuor locis oppugnare vrb
magnis viribus adorti, eam Hierosolymitanis acriter defendẽtibus,idibus Iul
cœpere, trigesimonono die posteaꝗ̃ obsideri cœpta est, anno salutis millesim
nonagesimonono: anno quadringentesimo nonagesimoq; posteaquam imper
Heraclio à Sarracenis occupata fuerat.Præcipua tamen in recuperanda tanta vr
laus Gotifredi fuit,qui partem muri ei ac fratribus ad oppugnandum assignat
primus conscendit:Balduinoq; potestatem fecit,vt in vrbem descen dens,Chri
nis portas recluderet: quibus certè irrumpentibus, tanta cædes facta est, cũ in v
be,tum vel maximè in templo, vt morientium cruor talos hominum supergrede
tur.Cœpissent eadem quoq; die templum,nisi nox superuenisset. Verùm seque
die repetita oppugnatio est: & his venia cõcessa,qui positis armis suppliciter sal
tem

rem periêre. Christiani autem tanta victoria potiti, vbi & diebus octo à bellicis rebus quieuissent, & sancta vrbis loca ac Domini sepulcrum de more visum iuissent, vno omnium consensu Gotifredum humeris etiam in regiam delatum, regem decernunt. Qui regni quidem titulum non abnuit, coronam verò auream reiecit, indignum arbitratus illic aureo diademate hominem vti, vbi rex regum Christus spineam coronam pro redẽptione humani generis tulisset. Prætereà verò Arnulphus presbyter patriarcha creatus, ab episcopis, qui tum aderant, consecratur. Perterriti autem hac victoria Neapolitanę vrbis Assyrię ciues, legatos ad Gotifredum misere, qui se ac sua omnia illi dederent. Verùm cùm non ita multò pòst nunciatũ fuisset, Solimanni Babylonis regis ingentem exercitũ Ascalonem peruenisse, vrbem viginti millibus passuũ ab Hierosolymis distantem, Hierosolymitanoq; populo semper infensam, occurrere hosti Gotifredus statuit, Petro eremita ad custodiendam vrbẽ relicto: reuocatoq; Eustachio & Tancredo, quos Neapolim cũ duabus legionibus miserat. In hostem itaq; profectus, cùm ex captiuis cõperisset Clementem esse regis Babyloniorũ Solimanni militiæ principem, quo cũ quinquaginta millia hominũ militarent, eundemq; habere classem frumẽto & machinis onustã, decertare omnino instituit. Vnde pugna cõmissa, victoriæ compos, ad xxx. millia hominũ interfecisse traditur. Clemens aũt hostium dux, naui fugiens, salutem sibi quæsiuit. Ascalonitæ verò tanto accepto incommodo, vrbem statim Gotifredo tradidère, in qua tantũ auri & argenti deprehensum est, quantũ alio vnquam in loco. Recuperatis itaq; Hierosolymis, multi principes voti compotes facti, redire in Europam ad suos instituêre. Inter quos sancti Egidij Trecensisq; comites sunt habiti. Gotifredus aũt cum fratribus mira felicitate victoriæ vsus, & Ioppem maritimam & Ramulam vrbem expugnauit, quæ impedimẽto Christianis erat, quò minus tutò ab Ascalone Hierosolymam proficiscerentur. Obsedit & Caipham, quæ alio nomine Prophoia dicitur, ad Carmeli radices sitam, & quattuor millibus passuum ab Accon semotam Verùm durante adhuc obsidione, Tiberias Galilææ vltro sese obtulit, Caipha nõ ita multò pòst ex fœdere recepta. Sed nihil in humanis rebus, quod ad felicitatem pertineat, diuturnum est. Anno enim vno post captam tot laboribus Hierosolymã, Gotifredus febri correptus moritur, cui statim Christiani, ne ob interregnum aliquid detrimenti caperent, Balduinum fratrem in regnum sufficiunt, anno salutis nostræ centesimo primo ac millesimo.

Ad Paschalem aũt redeo, quem quidem Gregorius septimus ob virtutem & doctrinam, sancti Clementis presbyterum creauit, in quo quidem loco clerus ipse post Vrbani mortem eundẽ Paschalem vita priuata contentũ (quippe qui antea monachus fuerat) etiam nolentem & latitantem põtificem creat, ꝙ diceret humeros suos nequaquã tanto oneri suffecturos, sed expetente populo, eligente clero, collaudante cardinalium senatu, pontificium munus suscepit: maximè verò cùm ter acclamatum esset, Sanctus Petrus Rainerium virum optimum pontificẽ elegit, cui postea primiscrinij & scribæ regionarij, Paschalis nomẽ indidère. Indutus deinde coccineam chlamydem, tiaraq; capiti eius imposita, comitãte populo & clero, equo albo ad Lateranum perducitur, maximè verò ad eam porticũ, quæ ad austrum versa, in Basilica Saluatoris ducit, quam Constantinianã vocant: vbi cùm in sede ad eam rem de more parato aliquandiu quieuisset, atrium Lateranense conscendens, balteo succingitur, vnde septem claues septemq; sigilla pendebant, vt intelligeret se secundum septifariam sancti spiritus gratiam sanctarum ecclesiarum quibus Deo auctore præerat, claudendi, sigillandi, aperiendi, recludendiq; rationem habere. Inuisit sceptrum pontificium manibus gerens, ea quoq; loca, quæ solis pontificibus sunt adiudicata. Sequentibus verò diebus consecrationem accepturus, ad basilicã beati Petri proficiscitur, in qua eum chrismate inunxère Oddo

Ostiensis episcopus, Mauritius Portuensis, Gualterus Albanus, Bouo Lauicanus, Milo Prænestinus, Offo Nepesinus. Oddoni Ostiensi primæ partes, quas adhuc retinet, obtigere. Post vnctionem verò in vrbem rediens, coronam de more accepit. Hoc ita futurum Albertus Alatrinus episcopus aliquando diuinauit. Nã cùm ab amico interrogaretur, quẽ Vrbano successurum putaret, Rainerium, inquit, propter fidem & constantiam Deus eligat. Ferũt & eundẽ Albertum tẽpus ipsum, quo in pontificatu victurus erat, prædixisse. At verò Paschalis ecclesiæ Dei prolabenti quorundam seditionibus cõsulturus, copias suas in Gibertum antipapam mittit malorũ omniũ caput. Vt aũt tanto bello sufficere pontifex posset, Rogerius Siciliæ comes ei turmas aliquot, & mille auri vncias auxilio misit. Albæ Marsorum Gibertus homo perniciosus tum degebat. Qui vbi intellexit hostes aduentare, haud satis copijs suis fidens, à Richardo Cãpano comite acceptis, relicta Alba in Furconensium montana, quæ nunc Aquilanorum mutato nomine habẽtur, sese proripuit. Vbi non ita multò pòst subita morte correptus, sui sceleris pœnas luit. A malis tamen ecclesia Dei nõ statim, tam pernicioso homine sublato, quieuit. Richardus enim, quem diximus Giberto copijs & opibus fauisse, in locũ demortui Albertum quendam sufficit Atellanum ciuem, quæ vrbs Auersa nunc dicitur, inter Neapolim & Capuam posita, qui statim à bene sentientibus abdicare se magistratu coactus, relegatur. Cauenses autem agri Prænestini incolæ, Richardi stultitiam & arrogantiam imitati, Theodoricum quendam pontificem creare. Verùm hi quoq; pœnitentia ducti, quinto & centesimo die è pontificatu deiectum, anachoritæ habitum induere cogũt, & uitam ducere priuatam. Tertius præterea Maginulphus Romanus ciuis apud Rauennam pontificatus titulum vsurpare ausus est: quem quidem & Romani exilio mulctarunt, & Rauennates omni humana ope destitutum, ab vrbe sua pepulere. Pacata aũt hoc modo Romana ecclesia, Paschalis vir magni ingenij atq; animi, à religione ad arma conuersus, adiuuante Rogerio, vrbem Castellanam & Beneuentum ab hostibus occupatum recipit. Interim verò Petrus Columna Romanus ciuis, impellente Richardo Campano comite, cuius maximè intererat copias pontificis distrahere, Cauas occupat pontificiæ ditionis oppidum. Hanc ob rem pontifex in eum mouens, nõ solùm Cauas recepit, verùm etiam Zagarolum & Columnam paternæ hæreditatis castella ei abstulit. Ex Columna hanc familiam cognomẽtum duxisse certè putauerim. Erat & alia familia Romæ admodum potens, Corsi hi sunt appellati, Gregorio septimo adeo fideles, vt eorum domus sub Capitolio positæ, ab Henrico tertio sint exutæ & solo æquatæ. Verùm postea mutato consilio Stephanus eiusdem familiæ princeps, absente Paschali, sancti Pauli basilicam & castellum eo loci ædificatũ furto occupat: vnde incursionibus mirum in modum vrbẽ Romam continuò vexabat. Hanc ob rem omissis rebus externis, pontifex ad vrbem properè rediens, Stephanum inde vi deijcit: quem ideo incolumem abijsse credimus, ꝙ monachi habitu indutus, irrumpẽtes decepit. Apparuisse tum multa prodigia auctores pleriq; scribunt, quòd & mare quibusdam in locis littus præter solitum viginti passibus occupauerit: in quibusdam verò à littore in altum centum excesserit. Hoc ego quoq; superiore anno apud Puteolos vidi, exesis quibusdam columnis marmoreis vsq; ad tres cubitos, quas mare (vt incolæ dicebant) triennio ante abluere cõsueuerat. Apparuisse & cometem miræ magnitudinis tum affirmant, qui in occasu cadente sole statim apparebat. Nõ mouebatur his prodigijs Paschalis, quippe qui fieri hæc natura cernebat. Verùm cùm intellexisset Florentinum episcopũ affirmare sola Antichristum natum esse, eò statim proficiscitur, cõcilioq; habito re ipsa admodum discussa, cùm leuitate quadam, vt alicuius magnæ rei auctor videretur, Motum episcopum cerneret, hominem verbis castigatum dimittit, atq; inde in Cisalpinam profi-

Familiæ cognomentum ex columna.

Prodigia.

proficiſcitur. Vbi ad Guardaſtallum cõuentu multorum principum & epiſcoporum habito, de homagijs, de feudis, de ſacramẽtis epiſcoporũ laicis antea exhibitis, exhibẽdiſue, magna eſt habita ratio. At verò cũ intelligeret Gallos ſacerdotes, non ita integrè, vt dicebat, vitam ducere, eò profectus, apud Trecas conuentu habito, redactis ad laudabiliorem cultum eccleſijs, earumq; præſidibus partim pulſis, partim caſtigatione emendatis, in Italiam properè rediJt, ꝙ intellexerat omnia ſeditioſorum quorundam factionibus perturbari. Stephanus enim Corſus montẽ altum & Ponticelum de ea parte Etruriæ, quam nunc principis apoſtolorum patrimoniũ vocant, ceperat, præſidijsq; muniuerat, vnde frequẽti incurſione omnia circunquaq; vexabat, quẽ pontifex inſecutus, ex altero caſtello deiecit: alterum vi capere non potuit, natura loci obſtante, & hyeme, quæ iam appetebat. Iturus itaq; in Apuliam componendarum rerum Italicarum gratia, Lauicano epiſcopo eccleſiam, Petro Leonis, & Leoni Fregepani vrbem vrbanaq; omnia, Ptolemæo Sublacenſi domino, quæ circa vrbem ſunt, quàm diligentiſsimè commendauit, relicto Gualfredo nepote militiæ principe: qui vnà cum his ditionem eccleſiaſticam tueretur. Verùm abſente pontifice, quẽ ferunt Ptolemæum tanti mali auctorem dicere ſolitum, nunquam amplius ad vrbem rediturum, ab eccleſia Dei hi omnes defecere: Petrus Columna, quem pontifex in gratiam receperat, Farfenſis abbas cum Anagninis, Præneſtinis, Tiburtinis, Tuſculanis, Sabinis. Auſus & idem Ptolemæus comparato exercitu Albam Latinam oppugnare, ciuibus ipſis acriter vrbẽ defendentibus. Verùm ſuperueniente pontifice cum principe Caietano, cumq; Richardo Aquilano egregijs copiarum ducibus, pulſis tyrannis eccleſiam Dei occupare conantibus, & Albam obſidione liberat, & reliqua oppida, quæ iam defecerant, in deditionem recipit. Tibur obſtinate reſiſtens expugnat non ſine magno vtriuſq; partis incommodo. Montem altum, deiecto inde Stephano, recipiens, totum patrimonium breui pacatum reddidit. Pace deinde compoſita, ad bellũ Aſiaticum animum adijcit, principes Chriſtianos litteris & nuncijs ad eam rem quàm diligẽtiſsimè animat, quòd intellexerat Gotifredo Hieroſolymis mortuo, Sarracenos recuperandæ Hieroſolymæ cauſa magnos exercitus eò duxiſſe. ſuperatisq; Chriſtianis ingẽti clade, & comitẽ Burgundiæ in ipſo prœlio cecidiſſe, ac Boemũdum viuum in manus hoſtium deueniſſe, ipſum verò Balduinum regẽ Gotifredi fratrẽ, ægrè ex tanta clade ſeſe proripuiſſe, nec paulùm abeſſe, quin vrbs caperetur.

Conuentus ad Guardaſtallum.

Veruntamen barbari tanta victoria potiti, obſidere Hieroſolymas nequaquã ſunt auſi. Tancredus aũt egregiè defenſa Antiochia, Laodiceam vrbem imperio Conſtantinopolitano ſubiectam vi cœpit, ꝙ intellexerat Alexium imperatorem Chriſtianorum clade delectatum, militibus quoque noſtris impedimento fuiſſe, quò minus ſupplementi cauſa ex Europa in Aſiam traijcerent. Felicitate & audacia Tancredi Balduinus rex percitus, comparato properè exercitu, in Accon ducere ſtatuit, vocatis in auxilium Genuenſibus & Venetis: qui eò properè cũ octoginta roſtratis nauibus ac triremibus pleriſq; profecti ſunt: quare & vrbs terra mariq; acriter oppugnata, vigeſima die tandem capitur, & Sarraceni, qui eò venerant tuendæ vrbis cauſa, fuſi fugatiq; ſunt. Tancredus autem tantæ fuit pietatis in patruum Boemundum ab hoſtibus triennio in vinculis detentum, vt ei magna vi auri redempto, Antiochiæ principatum reſtituerit. Poſtea verò idem Boemundus Antiochiam ipſam Tancredo committens, in Italiam primò, mox in Galliam profectus, Conſtantiam Philippi regis Francorum filiam in vxorem accepit. Cognito deinde Alexij imperatoris Conſtantinopolitani conatu, qui maritimas Antiochiæ vrbes infeſtabat, in Italiam rediens, parata claſſe in Dalmatiam nauigat, Dyrrhachiumq; obſidet, vt ea ratione Alexium à bello Aſiatico reuocet, quod etiam breui factum eſt: pacem verò petenti Boemundus hac lege edidit, vt bello An-

tiocheno omiſſo, militibus Francis nullo maleficio per ſua loca transeuntibus iter in Aſiam tutò facere liceret. Compoſita autem pace, cum ea claſſe, quam in Alexium parauerat, in Aſiam Boemundus contendens, adeo Chriſtianorum animos recreauit, vt Balduinus rex Berytum vrbem maritimam Phœniciæ inter Sidonem & Byblium poſitam, ac Tyro metropoli obtemperantem, obſeſſam duobus menſibus vi tandem cœperit, non ſine magno ſuorum incommodo. Hanc ob rem & paſsim in omnes ſæuitum eſt, & vrbs ipſa tanquam colonia Chriſtianis omnibus conceſſa eſt. Eodem quoque tempore capta & Sidon eſt. In tanta verò Chriſtianorum felicitate Boemūdus clariſsimus princeps morte ſublatus, luctu omnia compleuit, qui Boemundum filium paruulum admodum, ex Conſtantia vxore ſuſceptum, principatus Antiocheni ſucceſſorem relinquens, Tancredo nepoti donec adoleſceret, commendauit.

Interea verò Henricus quartus mortuo patre, quem apud Leodium bello ſuperauerat, compoſitis in Germania rebus, in Italiam veniens, apud Sutrium ſubſtitit, ꝙ ſenſerat eius aduentum Paſchali parum admodum gratum eſſe: quippe qui & eccleſias multas in bellis euerterat, & epiſcopatus contra ius fasq; pro libidine animi, cui placuiſſet demandauerat. Verùm miſsis vltro citroq; legatis, cùm imperator iureiurãdo interpoſito polliceretur ſe, & pacato agmine vrbem ingreſſurum, & coacturum ſuos epiſcopos, vt ſe à poſſeſsione epiſcopatuum abdicarẽt, quos largitione acceperant & potentia, portæ repẽte apertę ſunt. Nam Sutrio mouens Henricus ad montem Guadij, vel (vt alij volunt) ad montẽ Malum (ſunt etiã qui montem Aureum hunc appellent) caſtra poſuerat. vnde poſtea annuente populo prodeunteq; obuiam honorato quoq;, vrbem Leonianam primò ingreditur, præcedentibus ſacerdotibus cum infulis & reliquijs ſanctorum à mole Hadriani. Nam per eam portam vrbẽ Leonianam ingreſſus eſt vſq; ad baſilicam ſancti Petri, cuius in gradibus pedes pontificis eouſq; cum cardinalibus prodeuntis, exoſculatus eſt. Poſitis deinde militibus ſuis in ſtationibus, vnà cum pontifice, ad dexteram tamẽ, templum ingreditur, in quo poſt orationẽ ad altare factam, à pontifice petit, vt illos confirmet, quibus ipſe epiſcopatus dederat, licet iuſiurandum antea interpoſuiſſet, ſe nunquam id à pontifice petiturum. Paſchalem verò id facere recuſantem intromiſsis militibus, dato ſigno, vnà cum cardinalibus ſtatim capit, eumq; cum magna parte cleri ſpoliati prius in caſtra perducit. Permotus tam inſigni iniuria populus Romanus, ſumptis armis, Teutonicos ex vrbe Leoniana pellit, portasq; oẽs claudit. Tum verò imperator ad Soractis montẽ perueniẽs, quem nunc ſancti Silueſtri vocant, in loco excelſo & munitiſsimo pontificem & Cardinales collocat, diſpoſitis circunquaq; cuſtodibus & præſidijs, ne inde aufugere vel retrahi ab aliquo poſſent. quo facto, ſtatim reliquas copias vrbem oppugnaturus mouens, ad Anienem peruenit. Vnde occupato prius põte Mammæo, à Mammæa matre Alexandri imperatoris nomen ducente, ac tãti operis auctore, incenſis circunquaq; villis, incurſiones continuò in Romanos faciebat. Quare pontifex incommodis ciuiũ & precibus motus, ad pontem Salarium perductus, accitis ex vrbe notarijs, qui pacta conſcriberent, eos oẽs (licet inuitus) in epiſcopatu cõfirmauit, quos antè Henricus delegerat. Hoc itaq; modo compoſitis rebus, dimiſsis captiuis omĩbus, imperator à põtifice coronatur in baſilica ſancti Petri, clauſis prius vrbis portis, ne populus erũperet, firmataq; ſtationibus ipſa ab Henrico baſilica. Vnde nõ ita multò pòſt voti cõpos factus, in Germaniam redijt. Põtifex verò pacata aliquantulum Italia, Piſanos nauali gloria admodum potentes adhortatur, vt ex inſulis Balearibus, quas iam antea occupauerant, in Sarracenos moueant, mare noſtrum & littora Chriſtianorum infeſtantes. Quare Piſani cupiditate gloriæ capti, comparata ingenti claſſe, impoſitaq; maiore iuuentutis ſuæ parte, in

hoſtem

hostem proficiscuntur. Verùm dum apud vada Volaterrana ventum expectant, Lucenses eorum vrbem defensoribus vacuam inuadunt, quam quidem Florentini Pisanorum precibus moti, repulsis Lucensibus, acerrimè tutati sunt. Ob quam rem Pisani de Sarracenis victores domum redeuntes, Florẽtinos duabus porphyreticis columnis donant: quæ adhuc ad portam sarelli beati Ioannis Baptistæ visuntur. Interim verò Paschalis concilio apud Lateranum habito, omnia, quæ Henrico promiserat, reuocat, quòd coactus, non libens in eius sententiam armis, non rationibus munitam descendisset, instantibus cardinalibus, qui in vinculis erant, populoq; Romano, qui ab Henrico bello vexabatur, vt quauis conditione pacem componeret. Satius itaq; visum est retractare malè acta, violenter præsertim, quàm pati exemplo pernicioso, vt id quoque reliquis principibus licere videatur, quod Henricus ab inuito pontifice extorserat. Hoc autem tempore Mathildis comitissa admodum senio confecta moriens, Romanæ ecclesiæ ex testamento reliquit, quicquid à Pisia amne & sancto Quirico agri Senensis vsque ad Ceperanum inter Apenninum & mare pertinet, addita Ferraria, quæ adhuc Romanæ ecclesiæ vectigalis est. Sunt qui scribant, quorum de numero Vincentius est auctor egregius, hanc mulierem Florentiæ mortuam esse eo incendio, quo & magna pars vrbis consumpta est, & ad duo millia hominum combusta traduntur, eiusque corpus postea in Cisalpinam translatum esse, & in monasterio sancti Benedicti, quod ab vrbe Mantua xij. millibus passuum distat, sepultum. Crediderim ego mulierem ipsam Mantuæ diem extremum obijsse, suoq; iussu ad sanctum Benedictum sua impensa ædificatum, translatam & sepultam, procurante eam rem Anselmo viro sanctissimo ac tanti monasterij auctore: quippe qui operam dederat Mathildis impensa, vt cœnobium tam amplum, tamq; magnificum ædificaretur. Eodem quoque in loco sepultum fuisse eundem Anselmum episcopum Lucensem comperi, ac Mantuam deinceps translatum in ecclesiam cathedralem, ob eam rem credo, ne à vicinis furto surriperetur, cùm miraculis continuò clarior fieret. Affirmant Lucenses corpus Mathildis apud se esse: quod ne credam, facit Guidonis Gonzagæ auctoritas. Qui dum monasterium sancti Benedicti restitueret, inuentum corpus honestiore loco (vt par erat) collocauit. Alium quoq; Anselmum fuisse his temporibus quidam auctores scribunt, virum doctissimum, & apud Anglos tanti pretij habitum, vt breui ex monacho abbas, deinde Cantuariensis archiepiscopus sit factus: qui etiam libros de meditationibus, cur Deus homo, de libero arbitrio, de similitudinibus, de cruce, de beato Ioanne Baptista conscripsit. Felicia certè hæc tempora fuere, quæ & Sigibertum monachum Gemblacensem virum spectatæ doctrinæ, & Bernardum ex Castilione Burgundiæ nobili genere ortum, protulêre. Is xxij. annum attingens, sub abbate Stephano, qui tertius fuerat ab inchoato Cistertiensi monasterio, vnà cum triginta socijs monachi habitum suscipiens, tanti pretij ob doctrinam & sanctitatem est habitus, vt breui abbas Clareuallensis monasterij, tum primùm Roberti viri illustris impensa ædificati creatus sit, cui certè loco cum maxima gloria ad annos sex & triginta præfuit. Moriens deinde Bernardus, præter sanctitatem, multo quoq; scriptis ingenij sui monumenta reliquit: maximè verò commentarios in cantica canticorum considerationes diuinæ contemplationis ad Eugenium pontificem, vnde pontificij muneris ratio duceretur: scripsit & varias epistolas: vnam potissimùm ad Romanos, qua eos vehemẽter carpit, scripsit & apologeticum & sermones in solennibus habitos. Ad Paschalem redeo, qui in concilio apud Guardastallum habito decreuit, ne vrbes Æmiliæ, Placentia, Parma, Regium, Mutina, Bononia, Rauennati ecclesiæ antea Metropoli subiectæ amplius essent, quòd sæpius ob superbiam in Romanam sedem præsules Rauennates cornua erexerant. Pontificem verò ad vrbem

redeuntem rogarunt ciues quidam, vt in locum Petri præfecti vrbis demortui filium subrogaret. Quod cùm facere pontifex negaret propter ætatē pueri, qui vix decimum attigerat annum tanta repētè seditio exorta est, vt ei abire ex ciuitate necesse fuerit, ne magna aliqua cædes inter ciues committeretur, cùm multi inessent qui nequaquam tantum magistratum puero committendum dicerent. Neq; hæc quoq; seditionis semina abstulit. Nam cum Albæ esset, intellexissetq; Petrum Leonis ecclesiæ fautorem, in ædibus suis ab aduersa factione oppugnari, eò properè Ptolemæum mittit ab Aricia accitum cum satis valida manu, qui pulsos in Transtiberinam regionem aduersarios partim interfecit, partim capit, ac per municipia custodiendos diuidit. Sed magna repentè in Ptolemæo inconstantia apparuit. Nam quos ipse paulò antè ceperat, eosdem postea suo quoq; nutu ad municipia proficiscentes, dum iter per Algidum faciunt, ex insidijs adortus capit, & Ariciam secum ducit: inter quos & demortui præfecti filius erat. Non contentus autem tanto admisso facinore Ptolemæus, Sarminetum, Nymphæum, Tiberiam, oramq; maritimam occupat. Interim verò Henricus è Germania in Italiam cum exercitu descendens, magno terrori omnibus fuit. Verùm cùm is Romam venisset, absente pontifice, qui tum in Apulia concilium habebat, cumq; se priuatum dignitate imperij putaret, vnà cum potestate dandorum episcopatuum, à Bracharensi archiepiscopo patria exule, iterum coronatus ante beati Gregorij corpus, in patriam abijt. Paschalis autem absoluto conuentu ex Apulia Romam cum copijs Normannorum rediens, & multa oppida ab hostibus occupata recepit, & Præneste Caloioannis imperatoris Constantinopolitani, qui patri Alexio successerat, oratores libenter audiuit, eisdemq; in mandatis dedit, vt Caloioannem suo nomine contra Sarracenos animarēt. At verò Farfensis abbas & Ptolemæus, qui nullum sibi veniæ locum apud pontificem ob sua maleficia reliquerant, latebris delitescentes, tandem per amicos in Paschalis viri mitissimi gratiam redeūt. Pacatis hoc modo rebus, dedicataq; Præneste Agapeti basilica, Romam effusa obuiam vrbana multitudine honoris causa tandem redijt: qua quidem ex frequētia in valetudinem incidens, se paulò post moriturum cognouit: quare acceptis ecclesiæ sacramentis, cohortatusq; clerum ad pacem & concordiam, pontificatus sui anno decimooctauo, mense sexto, die septimo moritur decimoquinto calendas Februarij: sepeliturq; honorificentissima pompa in basilica Constantiniana. Suo autem pontificatu facta potestate sacrorum ordinum presbyteros quinquaginta, diaconos triginta, episcopos centum creauit. Romæ præterea ecclesias quindecim consecrauit, maximè verò basilicam sancti Hadriani in tribus foris profanatam quorundam factiosorum scelere, ecclesiam sanctæ Mariæ Monticelli in regione Ariolæ: postremò verò restituit & consecrauit basilicam sanctorum coronatorum, eo tempore diruptam, quo Robertus Guiscardus Salernitanus princeps eam partem vrbis incendit, quæ à Laterano ad Capitolium vergit, vt in vita Gregorij septimi diximus.

GELASIVS II.

Pont. 168. Elasius secundus, Ioannes antea vocatus, patria Caietanus, patre Crescentio, nobili genere natus, ingenueq; à teneris annis educatus & doctus, in monte Casino religionis fundamenta perdidicit sub Oderisio abbate viro sanctissimo. Hanc ob rem ab Vrbano secundo Romam accitus, cognita hominis virtute & fide, semper in precio est habitus. Verùm in primis eius fides perspecta eo tēpore est, quo Vrbanus pontifex à Germanis, & Giberti antipapæ factionem sequentibus in insula Lycaonię Romæ inter duos pontes obsessus est. Solus enim vnà cū Petro Leone viro illustri, hominē sanctissimum nūquam deseruit.

Hanc

Hanc ob rem posteà cùm Vrbanus meliore fortuna vteretur, tanti beneficij memor, Gelasium primò quidem secretis suis admouet ob fidem & doctrinam: eiq; negotium dedit ob elegantiam compositionis suæ, vt Romanæ curiæ stylum negligentia & ignorantia maiorum labefactatum, in meliorem formam & ornatum redigeret. Postea verò cognita hominis amplitudine, eundem referre in cœtum cardinalium instituerat, eaq; de re sæpius in senatu locutus fuerat, assentientibus omnibus. Verùm mortuo non ita multò pòst Vrbano, Paschalis meritorum tanti viri nõ immemor, statim eum diaconum cardinalem decernit. Mortuo deinde Paschali, cum de creando nouo pontifice ratio haberetur, ob eaq; rem cardinales omnes, in monasterio ad Palladium paululum infra ædes Leonis & Cincij Fregepanis congregati essent, vno omnium consensu Ioannes Caietanus Gelasius pontifex creatur. Verum Cincius Fregepanis ira ob hanc electionẽ percitus, quòd vnum ex suis cardinalibus collegio proposuerat, quem pontificem eligerent, in monasterium Palladij cum armatis satellitibus irrumpẽs, refractis foribus, obuium quenq; percutit: pontificem obtorto collo in terram deiectum calcibus conterit, in vinculaq; conijcit. Cardinales autem fugam parantes, ex mulis & equis deijcit, nullumq; genus contumeliæ prætermittit, quo affici tantus senatus posset. Non tulit autem tantam iniuriam populus Romanus. Ad ædes Cincij Fregepanis armatus concurrit, eiq; ac familiæ interitum minatur, nisi properè Gelasium incolumen reddat. Faciunt mandata Fregepanes: maximè verò Leo, qui pontificis pedes videntibus omnibus sæpius exosculatus, veniam suppliciter petebat. Equum itaq; album conscendens pontifex, via sacra in Lateranum ducitur, comitante clero populoq; Romano, ibiq; de more coronatur. Interea verò Balduinus, quem statim litteris & nuncijs pontifex adhortatus est, vt barbarorum impetum tandiu sustineret, quoad in Asiam noua supplementa mitterẽtur, castellum in Syria Sobal vocitatum occupat & munit, vt Christianis contra barbaros continuè dimicantibus receptaculum esset. At verò Boemundo adolescente mortuo, Tancredus tutor Antiochiæ princeps ab omnibus Christianis declaratur: quem quidem confirmato prius principatu, Balduinus Hierosolymitanus rex ad se cum militibus suis vocat, dimicaturus cum hostibus Turcis, Sarracenis, Arabibus: qui cum magno exercitu prouinciam Hierosolymitanam ingressi erant. Eò itaq; veniens Tancredus, cognita Christianorũ paucitate, frustra Balduino dissuasit, ne collatis signis cum hoste decerneret: ne'ue rem Christianam in summum discrimen adduceret. Nam cùm hostibus ipsis pugnãdi copiam fecisset, ingenti clade superatus, ægrè cum paucis Herosolymam se recepit. diuersis præterea tramitibus Tancredus Antiochiam perueniens, fuga salutem sibi quæsiuit. Elati autem tanta victoria hostes, montem Tabor conscendẽtes, monasterium eo loci positum diruunt, monachis ad vnum omnibus interfectis.

Cincius Fregepanis homo factiosus.

Nec interim quietus ab externo hoste Gelasius fuit, qui Henrici imperatoris furorem Italiam vastantis, Iamiamq; vrbem hostili animo ingressuri deuitans, ad ædes Bulgamini potentissimi ciuis primò confugit. Verùm cùm ibi quoq; nequaquam tutus videretur, vnà cum suis triremes conscendens: duæ enim iam ad id instructæ parata&q; erãt, Ostiam Tiberi delabitur, insequẽtibus Germanis militibus, & pontificem telis ac sagittis petẽtibus. Cùm Ostiam verò peruenisset, neq; ingredi mare propter instantes procellas liceret, terrestri itinere Ardeam proficiscitur, Hugone xij. apostolorum cardinali viro amplissimo semper eum comitante. Cadentibus autem fluctibus Ostiam reuersus, Tarracinam primò, mox Caietam adnauigat, vbi perbenignè à ciuibus suis suscipitur. Conuenere eò statim & Guilielmus Apuliæ dux, & Robertus Campanus princeps ac Richardus Aquilanus, pollicẽtes se in eius potestate semper futuros, vt veros decet ecclesiæ dei vectigales. Cùm igitur parari exercitum contra se Henricus intellexisset, Mauritium Bracharensem

renſem archiepiſcopum antipapam creat: quem potiſsimum Gelaſio obijcere eumq; Fregepanum familiæ cõmendauit: Gregorius is appellatus eſt. Non conte tus autem tam pernicioſo exemplo Henricus, in Anagninum agrum copias ſu mouens, omnia hoſtilem in modum diripit & capit, Turriculum quoq; munitiſ mum locum iam oppugnabat, cum ſubitò nunciatum eſt Gelaſium cum proce bus Apuliæ, magnoq; cum exercitu aduentare: quare motis caſtris Italia ceden cuncta cædibus & rapinis compleuit. Gelaſius autem remiſsis in Apuliam proc ribus Romam venit, arbitratus ob diſceſſum Henrici omnia deinceps pacata for Verùm longè ſecus, quàm putarat, accidit. Nam cum intellexiſſet antipapam Fr gepanum auxilio fretum Romæ manſiſſe, potentiam iſtius familiæ veritus, apud micos quoſdam prius delituit. At verò cùm poſtea in eccleſia ſanctæ Praxedis my ſteria celebraret, inſtantibus hoſtibus cum factione ſua, vix ſeſe ab eorum manibu fuga ſubtraxit, Corſis, Normannis, familijs egregijs ac Creſcentio nepote acerri mè defendentibus. Sequenti verò die à ſuis armis & clientelis bene munitis, in v bem vocatus (nam ad ſanctum Paulum confugerat) habito cardinalium conuen diſcedere ab vrbe inſtituit, ne creſcente in dies magis magiſq; ſeditione, magna a qua clades oriretur. Relicto itaq; Petro Portuenſi epiſcopo, qui vices eius quan ad rem ſacram pertinebat, Romæ gereret, commendataq; Beneuentanæ ciuita cura Hugoni cardinali xij. apoſtolorum, Piſas primò adnauigat, cùm terreſtre nequaquam ſibi ac cardinalibus, quos comites ſociosq; habebat, tutum videretu Exceptus itaq; perbenignè à Piſanis, cùm rationem diſceſſus ſui ab vrbe audien bus omnibus reddidiſſet, inde ſoluens in Galliam, ad portam ſancti Egidij peru nit: vbi cùm abbate Cluniacenſi viro optimo, tum à monachis, & omnibus fide bus, qui eò eius rei gratia vndiq; conuenerant, magnificè ac ſplendidè ſuſcipi Deinde verò per continentem honeſto comitatu magis quam ſplendido, vt mo ſit, incedens, inter eundum baſilicam ſanctæ Cæciliæ in Stragello, eccleſiam ſan Silueſtri in Tillano, eccleſiam ſancti Stephani in Tornaco dedicat, lapidibusq; ec cleſiarum terminos notat. Tandem verò ad Cluniacenſe monaſterium peruenien pleureſi correptus, põtificatus ſui anno primo, die quinto moritur, vir ſanctiſsim & omni laude dignus, ſi vitam continentiſsimam, ſi mores, ſi doctrinam inſpici quibus ex rebus ſit, vt facillimè credam eum, qui ita conſtanter & ſanctè in t procellis humanarum perturbationum vixerit, nunc beatam & ſempiternam v in cælo ducere. Sepelitur autem eius corpus intra limina Cluniacẽſis cœnobij. S

Templarij milites. qui ſcribant huius pontificatu inchoatam eſſe templariorum militum originẽ, q non longè à ſepulcro Domini habitantes, peregrinos ſuſcipiebant, eosq; per lo ſacra armati ducebant ac reducebant: quò eis ſine vllo maleficio inuiſere loca ſ cta liceret. Hos vita, fide, gratia mirum in modum Cuſentinus commendat.

CALLISTVS II.

169. Pont. Alliſtus ſecundus, Guido antea vocatus, natione Burgundus, Vienn archiepiſcopus, originem à regibus Franciæ ducens, ab his cardinali pontifex creatur, qui mortuo Gelaſio Cluniaci tum aderant. Verù non prius pontificium habitum ſibi deſumpſit, quàm intellexit ſe ab quoq; cardinalibus confirmari, qui Romę & in Italia remanſerant. Re itaq; litte & nuncijs cognita, Romam veniẽs, populo obuiam prodeunte ac honorato qu vrbem ingreditur, congratulantibus omnibus tum pontifici, tum ciuitati Rom quòd hunc quietis & pacis auctorem futurum cernebant. Rebus autem ex ſent tia Romæ compoſitis, Beneuentum proficiſcitur, quò & principes omnes ſta conuenere, ſalutandi (vt mos eſt) põtificis cauſa, maximè verò Guillelmus Ap dux, Iordanus Cãpaniæ comes, Arnulphus Ariolæ, Robertus Lorõtelli comes,

insign

insignes & sine contentione illius partis Italiæ facilè principes: qui etiam polliciti sunt adhibito iureiurando, se in potestate pontificis semper futuros. Callistus autē, qui nil aliud meditabatur, quam bellum Asiaticum, in quo de Christianis ægrè tot barbaras gentes sustinentibus addubitabatur, Romam rediens, Lambertū Ostiensem episcopum, Saxonem S. Stephani in Cælio monte presbyterum cardinalem, Gregorium S. Angeli diaconum, legatos ad imperatorem mittit: qui pace sine vlla contentione composita, ad vrbem redeuntes, tabellam pacis ad Lateranensem basilicam suspendère. Qua quidem perlecta, tanta repentè lætitia publica exorta est, vt passim congratulātium cœtus audirētur. Verùm ne diuturnior hæc lætitia videretur, effecit Rogerius Siciliæ comes, qui Calabriā & Apuliā absente Guillelmo comite occupat. Guillelmus enim Alexij imperatoris Constantinopolitani filiam in vxorē ducturus, abiens Calabriam & Apuliam pontifici commendauerat. Hanc ob rem Callistus ab vrbe discedens, Beneuentum peruenit, indeq; Hugonem cardinalem ad eum misit, arcem Nicephorium tum in Calabria obsidentem. Monitus autem Rogerius vt ab armis discederet, nequaquam pontificis edicto obtemperat, imò acrius instabat, ne Guillelmus consobrinus rediens, ei impedimēto foret, quò minus Apulia & Calabria potiretur. Parabat iam arma pontifex, cùm subitò vnà cum magna parte senatus febri correptus redire ad vrbem re infecta compellitur. Hanc ob rem Rogerius nemine aduersante, Apulia & Calabria potitur.

Atq; hoc modo Guillelmus vxore frustratus ac principatu deiectus, apud Salernitanum principem vitam degens, sine hæredibus breui moritur. Rogerius itaq; tanto aduersario sublato, regem Italiæ se nuncupat. Callistus autem recuperata valetudine, apud Lateranum noningentorum patrum concilium habuit, in quo quidem deliberatum est, vt primo quoq; tempore supplementa militię iam deficientis Christianis in Asia bellum gerentibus subministrarentur. Qua spe erectus Balduinus Hierosolymitanus rex, Gazim regem Turcorum minorum Asiam incolentiū, cum magno exercitu in se mouentem superat, & captum in carcerem conijcit. Eadem quoq; fortuna vsus, Damasci regem Hierosolymas cum exercitu hostili animo petentem fundit fugatq; duobus millibus hostium cæsis, milleq; captis. Verùm superueniente cum magnis copijs Balahac Parthorum rege, cui statim nullis expectatis auxilijs congredi ausus est, tanta clade superatur Balduinus, vt etiam ipse vnà cum proceribus multis captus & in vincula coniectus sit.

Quare Callistus pontifex maturandum ratus, ne reliqui Christiani amisso rege opprimerentur, instante Veramundo Hierosolymitano patriarcha viro optimo ac doctissimo, Venetos spe gloriæ & præmij concitos in hostem magna classe permouit, Dominico Michaële duce, millesimo cētesimo ac vigesimosecundo salutis nostræ anno: qui quidem ad Ioppem classe delati, quam Sarraceni Babylonis terra mariq; obsidebant, superatis barbaris ingenti clade, obsidionem soluunt. Itum est & in Tyrum, quam diu obsessam haud incruenta victoria cœpere, pacti tamen prius, vt Tyri & Ascalonis dimidium obtinerent, si eorum opera in Christianorum potestatem deuenirent. Verùm Emanuel Græcorum imperator Caloioanni suffectus, tantam victoriam Latinis inuidens, vel Latina litteratura vtentibus, Venetis mandat vt classis suæ præfectum reuocent: qui certè eorum dicto obtemperans, ira incensus Rhodum, Chium, vnde corpus beati Theodori martyris Venetias translatum tum est, Samum, Mitylenen, Andron imperatoris insulas, diripuit: Motonium spoliatum incolis muniuit. Tragurium ex Vngaris captum, ditioni Venetæ subiecit. Lapidem præterea secum in patria detulit, super quo apud Tyrum CHRISTVS sedisse fertur. At verò Balduinus, quem diximus ab hostibus captum, precio redemptus, Hierosolymas rediens, Christianam remp. iam labentem aliquādiu sustinuit. Hanc ob rē Callistus aliquid quietis à rebus externis nactus, & cardi-

cardinales xij.creat,& basilicas multas vetustatecollapsas reficit. Mœnia vrbi staurat,aquã in vrbẽ inducit,arces ecclesiæ munit, donaria plurima argenti aur silicis diuidit.Fundos plerosq; coemptos beato Petro donat. Ecclesiam beati N colai in palatio ædificat. Verùm ne tanta felicitas sine aliquo incommodo diut in terris esset,Gregorius antipapa Burdinus antea vocatus,nomen pontificis v pare conatus,Sutrij se continẽs,auxilio quorundam tyrannorum fretus,& Ro nos incursionibus vexabat,peregrinos negotij ac religionis causa ad vrbem ac dentes spoliabat. Quare Callistus comparatis repentè copijs præmissoq; cum peditissimo quoq; Ioanne Cremensi sancti Chrysogoni presbytero cardinali, sequens ipse hostem vincunt, Sutrium capiunt, Burdinum camelo impositum, triumphi spem Romam ducunt: quem pontifex vita donatum, Cauensi mon sterio inclusit. Callistus autem de Deo deq; hominibus bene meritus,pontificat sui anno quinto,mense x.die vj.in Domino moritur. Vacat tum sedes dies viij.

ANNOTAT.

Sub Callisto II. inter imperium,& sacerdotium, insignis illa pax, & concordia facta est, anno plus mi quinquagesimo.ex quo inter Gregorium VII.& Henricum IIII. discordia ingens ob sacerdotiorum collat excitata fuerat. In qua episcoporum,& abbatum electiones,quæ ad imperatorem, & reges hactenus pertin rant, clero & monachis restitutæ sunt. Cuius transigendæ causa papæ Callisti legati omni memoria dign erunt Lambertus Bononiensis,Ostien.episcopus,post Honorius II. Saxo de Comitibus Anagninus presbyter Gregorius de Papareseis Romanus,pòst Innocentius II. tunc diaconus cardinalis.cuius rei adhuc mentio cum ctura extat in antiqua uetusti palatij pontificum camera Lateranensis,ubi est hoc elogium.

ECCE CALLISTVS PATRIAE DECVS HONOR IMPERIALE NEQVA BVRDINVM DAMNAT, PACEMQVE REFORMAT.

Huius rei mentionem fecerunt Chunradus de Listenauu abbas Vrspergensis in uita Henrici v.imper. Guillelm Tyrius lib.de bello sacro I. cap. 13. Otho Frisingensis lib.7.cap.16. Pandulphus Pisanus in uita Callisti papæ & alij multi.

HONORIVS II.

170.Pont. Onorius secundus,qui & Lambertus,ex agro Imolensi oriundus, Ostien sis episcopus, Eo tempore pontifex creatur, quo Balduinus ab hostib precio redemptus, Antiochiam Hierosolymitano regno adiunxit, mor tuis his omnibus,ad quos principatus ille iure deueniebat. Verùm c tantus principatus retineri sine præside non posset,eidem præfecit Raymund Guillelmi ducis Austriæ filium,cui superioris Boemundi filia nupserat. Hoc aute modo compositis rebus,regem Ascalonitarum,Ægyptiorum copijs fretum,& eam rem Hierosolymitanos infestantem,vnico prœlio repulit. Balduinum præt rea Damasci regulum idem molientem, sed maioribus copijs,tribus grauissi prœlijs fundit fugatq;,multis passim more pecorum cæsis. Ad Honorium red qui & si òbscuro loco natus erat,tamen litteratura & moribus tanto magistratu gnus videbatur. Verùm non adeo eius ingressus laudatur,cum ambitione quoru dam potius,quàm omnium bonorum cõsensu pontificatum inierit. Mortuo en Callisto,cùm de legendo nouo pontifice ratio haberetur, Leuo Fregepanis om bus cardinalibus interdixit,ne vsq; ad diem tertium pontificem crearẽt, quò & m turius deliberare,& canones inspicere liceret,quamuis non ea mente id fecerit h mo acutus & ad fallendum vafer,quam verbis præ se ferebat,sed ei tantisper disp nere hominum suffragia liceret,quibus Lambertus pontifex crearetur. Nam pop lus ipse Saxonem sancti Stephani cardinalem,pontificem percupidè nimium op bat. Id quoq; se cupere Leo Fregepanis ostendebat, quò & populum & patres n gligentes & incautos in sententiam sui quauis arte pelliceret. At verò cùm id vel Leonem cardinales quidam cernerent, ne ex eius sententia pontificem legere omisso Saxone,Thebaldum sanctæ Anastasiæ presbyterum cardinalem, ponti deligunt

...nt,quem Cæleſtinum appellarunt. Tunc autem Leo non amplius immoran... ratus, quòd iam offenſum hac electione populum cernebat, Lambertum (de ...tè diximus) pontificem magna voce proponit, acclamante populo, cleroq; ...ectionem manibus, & nutibus approbante. Tum Leo maturandum ratus, ...entiæ hominum immutarentur, in Simijs, loci nomen eſt, non longè ab ec... ſancti Silueſtri, hominem pontificali habitu exornat, Qui & ſi primò artibus ...dam tantùm magiſtratum adeptus eſt, tamen poſtea omnium conſenſu pon... maximus conſalutatus. Pontificatum adeptus, cardinales quoſdam viros in... creauit, quorum opera poſtea magnis in rebus vſus eſt. Familiaritate enim ...rorum virorum mirificè delectatus eſt. Nam Pontium quendam abbatem ...acenſem, virum induſtrium Romæ retinuit, Ingenium quoq; Hildeberti Ce...nenſis epiſcopi mirificè extulit: quem deinceps Turonenſem archiepiſcopũ ...t, quòd plurimùm heroico, elegiaco'ue carmine valeret, Huius quoq; tempo...riora fecit Hugo de ſancto Victore, ſi cognomentum inſpicis: ſi patriam, Pa...ſis doctor inſignis. Hic enim tum dicendo, tum ſcribendo ingenij ſui præcla...onimenta reliquit. Extat eius liber de ſacramentis, liber ſententiarum, liber in ...go, qui Didaſcalus appellatur: liber de cura animæ, liber de artibus & doctri... ...os autem omnes tanta beneuolentia Honorius pontifex amplexus eſt, vt nul... genus officij prætermiſerit, quo eos ad honeſtiorem dignitatis gradum euehi ...exiſtimaret. Vnum tamen ſuis temporibus accidit, quod nequaquam pro...um eſt. Arnulphus enim Chriſtianæ religionis prædicator egregius, clericorũ ...is Romæ necatur, quòd acerbè nimium in eorum laſciuiam & libidinem in...retur: quodq; eorum pompam, & in comparandis diuitijs nimium ſtudium ...robaret, paupertatem Chriſti & integerrimam vitam ad imitationem omni... proponens. Hunc multi ex nobilitate Romana tanquam verum Chriſti diſci...m & prophetam ſequebantur. Hunc laudibus ad cęlum tollebant. Hinc odiũ, ...iræ in perniciem bene ſentientis vſq; ad necem excitatæ. Fuerit ne hinc ſanctiſ...us vir presbyter, an monachus, an eremita, haud ſatis conſtat. Sunt qui ſcribant ...norio ipſi id admodum diſplicuiſſe, non tamen tanti facinoris auctores vnquã ...ntos. At verò cùm in pontificatu rectè gubernato quinquennio ac menſibus ...ibus vixiſſet, collacrymantibus omnibus moritur, & in baſilica Lateranẽſi nul... ...o genere honoris adhibito ſepelitur. Vacat tum ſedes diebus octo. Neſcio ego ...bi velit marmor illud ſuo nomine inſcriptum, quod ante ædes beatæ Praxe... ...dhuc extat.

INNOCENTIVS II.

INnocentius ſecundus, patria Romanus, ex Tranſtiberina regione, patre 171. Pont. Ioanne, pontifex creatus, in Rogerium Rogerij comitis Siciliæ filium hæredem nuncupatum, quòd mortuo Guilielmo Apuliæ duce, omniq; Roberti Guiſcardi familia in eo deficiente, dominatum Apuliæ occupare ni...tur, ſtatim mouet. Nam is ad ſanctum Germanum caſtra habebat, quem certè ...mo impetu repulit. tantum valuit Romani exercitus fortitudo & virtus: oppi... ipſo capto, tyrannum in Galucio aliquandiu acriter obſedit. At verò Guillel... Calabriæ dux cum magnis copijs aduenies, & patrem vnico prœlio feliciter ...to obſidione liberat, & pontificẽ cum his cardinalibus capit, qui in exercitu ...manorum erant. Hos autem omnes non ita multò pòſt Rogerius mira mode... ...vſus, vnà cum pontifice liberos facit. Quam ob rem deinceps quot voluit facilè ...ntifice obtinuit, præter regni titulum, quẽ maximis præmijs & pollicitationi... ...impetrare contendebat. Interim verò Petrus Romanus ciuis, Petri Leonis po...

tentiſsimi hominis filius, Romæ antipapa creatur, quorundam facinoroſoru
ditionibus, Anacletusq́; appellatur: qui ſpoliatis Romanæ vrbis templis, ſ
tis eccleſiarum theſauris, vi irrumpens, maximè verò in baſilicam Petri, vn
cifixum aureum & coronas pendentes ſuſtulit: tantum pecuniarum confla
perfacilè largitionibus ſeditioſum quenq; Romæ in ſententiam ſuam allicer
nocentius autem ad vrbem rediens, vbi ſeditionibus plena omnia cerneret, ſ
req; rem ipſam ad cœlum multorum videret, ſponte cedens, primò quidem
adnauigat, deinde Genuam, poſtremò in Franciam peruenit. Interim verò
tus antipapa, tanto aduerſario ſubmoto, & animos ciuium cum Innocentio ſ
tium quoad fieri poteſt, ſibi largitionibus conciliat: & Rogerium in partes ſu
cilè deſcendentem, quò magis ei obnoxius eſſet, vtriuſq; Siciliæ regem creat.
centius autem celebrato apud Clarum montem concilio, in quo Petrum an
pam cum ſectatoribus damnauit, Aurelianum ſe contulit, viſoq; rege Phi
quo perbenignè eſt habitus, Carnotum in Belgis petijt: vbi Henricum Angl
in itinere obuiam factum, multis rationibus ad expeditionem in Sarraceno
tatus eſt. In Lotharingiam inde flectens, Lotharium Leodij repertum, à Ger
tum regem creatum, de ſe reſtituendo multa pollicentem, ſacramento adig
ditionem parare, qua quidem tutus etiam ad vrbem reduceretur. Remis de
Belgis altera ſynodo habita, in Italiam redijt, celebratoq́; concilio apud Pl
Piſas ſe contulit: quam ciuitatẽ iam pridem cum Genuenſi populo diſsiden
gratiam tandem redegit. Genuenſem quoq; epiſcopum, qui Mediolanenſi
archiepiſcopum creat, tribus Corſicæ epiſcopis illi cum Bobienſi parêre
ſinis quoq; archiepiſcopum dedit, tribus item alijs Corſicæ epiſcopis cu
lonienſi eidem ſubiectis, Lotharius autem cum magno exercitu in Italiam ve
admonito põtifice quid fieri oporteret, partitis copijs ad vrbem mouet. Na
ipſe occupato prius Ianiculo vrbem ingreditur, Innocentius Anienem pont
mæo traijciens in Lateranum perducitur, nuſquam apparente antipapa, c
ctionem Lotharius mira felicitate ad ſanitatem redegit, cauitq́; quãtum in
ne deinceps vexari ab aduerſarijs Innocentius poſſet. Tanto itaq; benefici
ctus Innocentius, mortuo Henrico, Lotharium imperatorem Romanum c
imperij corona exornat, quo ſtatim in Germaniam abeunte ad cõpeſcendo
corum motus, dum pontifex concilium Piſis pro rep. Chriſtiana, proq́; tu
de more habet, rurſum antipapa, quem in eodem concilio damnauit, facti
buſdam & Rogerio adiuuantibus, in pontificem ſurgit. Quare & Lothariu
rator iterum cum exercitu ſuperatis Leuticis Italiam repetit, & Piſani cla
tentiſsimam in auxilium pontificis educunt. quibus copijs & Romæ ſed
oppreſſere, & Rogerium terra mariq́; oppugnatum, amiſsis rebus omnibus
in Siciliam breui pepulere. Audita tanta victoria Ioannes Conſtantinopo
imperator, qui Rogerio aduerſabatur, legatos ſtatim ad Lotharium mitt
rato hoſte congratulatum, quorum de numero quidam philoſophus erat
ſputationibus oſtendere nitebatur Latinam eccleſiam admodum errare, q
tra ſententiam Niceni concilij, vt ipſe dicebat, quo declaratum eſt ſpiritum
à patre procedere, Latini à filio quoq; id fieri addidiſſent. Tum Petrus diaco
mo doctus & argutus, qui tum in corona aderat diſputandi gratia: Si, inqu
ni damnandi ſunt, quòd addiderint ſpiritum ſanctum à filio quoq; proced
nandi multò magis Græci videntur, qui id fieri à ſolo patre addiderint, cum
concilium à patre dixerit. Deluſus homo audax tam acuto reſponſo, ſubſti
plius hac de re diſceptare. At verò pontifex, ne abeunte imperatore, Roge
rum Apuliam repeteret, Rainonem Lotharij imperatoris comitem, cum
cohortibus ad propulſandam iniuriam relictum, ducem Apuliæ creat. Mo

de antipapa, occulteq; à suis sepulto, cùm etiam eius cardinales in fidem Romani pontificis deuenissent, quietura iam resp. Christiana videbatur, cùm subitò Romani quidam seditionibus potentiam quærentes, senatores creauere, qui remp. Romanam ditionemq; ad se pertinentem gubernarent. His autem dum pontifex restitit, habito apud Lateranum concilio, quo instituit, ne quis laicus manum violẽtam clerico inijceret, pontificatus sui anno xiiij. mense vij. die xiij. moritur, M C X I I I I. salutis nostræ anno quo tempore magno in pretio sunt habiti & Gilibertus è Britannia oriundus, vir tantæ doctrinæ, vt ob varietatem disciplinarum vniuersalis appellaretur, & Ambertus Remensis archiepiscopus, Giliberto præceptore nequaquam eruditione & doctrina inferior. Huius quoq; pontificis illud opus est, quod adhuc cernimus in fornice sanctæ Mariæ Transtiberinæ è musiuo.

ANNOTAT.

Innocentium II. natione Romanum, de regione Transtiberim, ex parte Ioannie fuisse constans fama est. Cæterùm familiam eius de papa, siue de Papareseis uocatam esse intelligitur ex antiquo pulpito marmoreo, quod Romæ in ædicula S. Iacobi trans Tiberim adbuc extat, ab eius nepote Cincio Cardinali S. Hadriani facto, ut elogium marmoreæ tabulæ inscriptum indicat. Hanc uerò gentem eam esse, quæ nunc de Matthæis appellata, nobilißima in urbe uiget, ex eo mihi persuadeo, quòd in uetustis tabularum eius familiæ instrumentis, qui nunc de Matthæis tunc de Papareseis uocantur. Meam uerò hanc opinionem maximè confirmat, quod Matthæiorum familia ex Transtiberina regione oriunda est, & noua hæc eius gentis insignia, haud multum ab antiquis illius clypeis differunt. Hoc tempore populus Romanus multa cum finitimis Tiburtinis, Tusculanis, Albanis, Prænestinis, & reliquis Latij populis bella gerere cæpit. Quare Tusculi tandem excidio quinquagesimo postquam suscepta fuerant anno finita sunt. Quorum occasione Romano pontifice Innocentio II. qui pacem, quàm bellum malebat, à ciuitatis administratione submoto, nouum reipublicæ corpus, præter eius uoluntatem, constitutum est. Senatoribus aliquot (non consulibus, ut Platina, & Volaterranus tradunt) equestri ordine, patricio qui omnibus præesset, iudicibusq; quibusdam, ueterum Romanorum exemplo, institutis. In quibus cõtrouersijs populus Romanus, quod pontifici rebellis esset, anathemate notatus, tunc primùm à pontificijs comitijs omnino exclusus est, & ad solos cardinales, pontificis electio paulatim, cleri etiam primoribus omnino exclusis, uel in cardinalium collegio cooptatis redacta. Primus porrò sine ullo populi interuentu papa creatus est mortuo Innocentio secundo, Cælestinus secundus. Ex uetusto sine auctoris nomine libro bibliothecæ Palatinæ, & Othone frisigensi libro historiarum septimo, cap. xxvij. xxxi. & xxxiiij. Item libro primo de gestis Friderici imperatoris cap. xxvij. xxiix. qui hanc etiam de electione rem tantùm tetigit.

CAELESTINVS II.

Ælestinus secundus, Guido antea vocatus, sancti Marci presbyter cardinalis, natione Tuscus, è castro Felicitatis, quod nonnulli ciuitatem Castelli esse affirmant, Tyfernum ab antiquis appellatum, pontifex in demortui Innocẽtij locum omnium consensu creatur, eo maximè tempore quo in Asia Balduino rege vita functo. Andegauensium comes Fulco, Balduini gener tertio loco, si ordinem successionis inspicis, regnum Hierosolymitanum accepit, quod duorum etiam filiorũ virtute fretus aliquãdiu acerrimè tutatus est. Pont. 172.

Nam cùm Turci sinum Persicum incolentes in agrum Antiochenum incursiones fecissent, eos non solùm fudit rex Fulco, verùm etiam ex his tria millia interfecit, totidemq; cœpit. Hac autem clade excitus Alaph genere Turcus, Babylonum auxilijs fretus, Edessam Mesopotamiæ ciuitatem, Arach ab Hebræis vocatam, inuasit: quam antea diximus Balduinum à fratre Gotifredo precibus obtinuisse. Capta est autem vrbs & à barbaris crudeliter direpta, occisis omnibus Christi fidem abnegare recusantibus, stupratis etiam nobilissimis matronis super altari sancti Ioannis Baptistæ, quod sciebant à nostris piè ac sanctè cultum fuisse. Sed nescio quo fato dum parantur copiæ, Fulco in venatione leporem concitatè nimium & incautè insequens, casu equi moritur: cui filius Balduinus eiusdem nominis tertius in regno successit.

Cæleſtinus autem pontificatus ſui menſe v. moritur, ſepeliturq́; in Lateranenſi baſilica, vnà tantum re felix, ob breuitatem temporis, vt arbitror, quòd nullis ſeditionibus toto ſuo pontificatu vexatus fuit.

LVCIVS II.

173. Pont. Edeſſam Thadæus ad fidem Chriſti conuertit.

VCius ſecundus, patria Bononienſis, patre Alberto, eo tempore pontificatum inijt, quo Edeſſæ vrbis euerſio nunciata eſt. Ea enim ciuitas Edeſſa eſt, ad quam Thobıam miſiſſe filiũ Gabelo ſacrę litterę teſtantur: quamq́; Thadæus apoſtolus ad fidem Chriſti conuertit: & in qua beati Thomæ oſsibus ornata Abagarus regnũ obtinuit, qui datis ad Ieſum literis, ſcripta manu Dei reſponſa accipere meruit. Hac verò clade audita, Bernardus Clarauallenſis vir & ſanctitate & doctrina, vt dixi, inſignis, patrociniũ religionis Chriſtianæ aſſumẽs, principes omnes Chriſtianos tum litteris, tum nuncijs adhortatus eſt, vt crucem in Sarracenos Chriſti vexillum ſumerent. Hanc ob rem Conradus Sueuus, qui Lothario in regnum Romani nominis ſucceſſerat, in militiam nomẽ dedit. Dum hęc autem pro fide Chriſti in Gallia & Germania pararentur, Rogerius pontificum negligentia in Italiam reuerſus, quæ amiſerat breui recuperauit, nullo repugnante: qua ex re copijs deinceps & animis auctus, claſſe in Africam traijciens, adeo regem Tuneſij vexauit, vt hominem data pace perſoluere tributum quotannis coëgerit, quod certè ad triginta annos continuò exegit. Conradus verò magno cruce ſignatorum comparato exercitu, Conſtantinopolim perueniens, ab Emanuele ſecundo Græcorum imperatore precibus compellitur, nullo comparato commeatu, Iconium ſtatim ducere: ſe enim præſtaturum omnia, quæ exercitui neceſſaria erãt, Emanuel pollicebatur. Obſeſſa eſt vrbs natura & artificio munita aliquandiu atq; acriter. Verùm cùm ſceleſtus imperator, Græco vſus ingenio, gypſum farinæ miſcuiſſet, ex eaq; re panis fieret, quo exercitus Chriſtianorum aleretur, tot ſtatim milites periere, vt re infecta, relicta obſidione, in Thraciam ſecedere oportuerit. Hoc tamen emolumenti illa expeditio præſtitit, quod Balduinus quartus Hieroſolymitanus rex animo auctus, Aſcalonam diu obſeſſam tandem vi cępit, cum paulò ante Gazam vrbem antiquiſsimam penitus ab hoſte derelictã ædificaſſet, incolẽdamq; fratribus templarijs conceſsiſſet. Auſus quin etiam idem Balduinus Turcorum ſatrapas Hiericontinos infeſtantes propulſare, quorum de numero vnico prœlio ad quinq; millia interfecta referuntur. Noradinum quoq; Damaſcenæ militiæ principem, Hieroſolymitanum agrum vexantem, tanta clade ſuperauit & perſecutus eſt, vt ægrè Chriſtiani retenti ſint, quò minus vnà cum hoſte Damaſci mœnia ingrederentur.

Ad Lucium pontificem redeo, qui interim nil prætermittebat, quod ad tantam expeditionem, tamq́; neceſſariam pertineret. Credo ego hominem ipſum miro amore excitatum retinendæ Hieruſalem, quod tituli ſanctæ crucis in Hieruſalem presbyter cardinalis, pontifex creatus fuerat, quam quidem baſilicam totam fermè reſtituit. Eius præterea conſenſu in Gallia ſynodus epiſcoporum quorundam & abbatum facta eſt contra Petrum Abelardum philoſophum Peripateticum, virum multæ doctrinæ, non benè in quibuſdam cum fide noſtra ſentientem, qui præſente etiam Ludouico rege, rationibus victus, non modò ſententiam mutauit, verùm etiam monaſticam vitam & religionem induit, ac deinceps vnà cum quibuſdam diſcipulis in loco deſerto ſanctiſsimè vixit. Lucius autem pontificatus ſui menſe xi. die iiij. moritur, ac in baſilica Lateranenſi ſepelitur.

EVGENIVS III.

174. Pont.

VGenius tertius, Piſis oriundus, ſancti Anaſtaſij abbas, in monachum antea à Bernardo viro ſanctiſsimo electus, in eccleſia ſancti Cæſarij pontifex creatur. Nam cùm haud ſatis inter cardinales cõſtaret, quem potiſſimum

simum è numero suo deligerent, diuino nutu perciti, virum sanctissimum Eugeniū deligunt. Qui vbi Romanos instare minis etiam cognouit, quò sui confirmarētur senatores, ad Farfense monasterium noctu in Sabinos abijt, comitante cardinaliū cœtu, ibiq; consecrationis munus suscepit. Verùm cùm postea Romanorum non minas tantùmmodò, sed etiam facta contemneret, senatores ipsos eò perpulit, vt petita pace magistratu se abdicarēt. Romam itaq; rediens, vbi intelligit Romanos nequaquam bono animo, sed fraudi in gratiam secum redijsse, insidias veritus Tibur dilabitur, fugientem Romani telis & sagittis insequuntur. Postea verò Pisas profectus, nauigio in Frāciam contendit, regemq; Ludouicum cruce signatum in Turcos & Sarracenos animat, quem Constantinopolim cum exercitu profectum non secus Emanuel fraude circumuenit, quàm olim Conradum Sueuum.

Persuasum enim iniquo tempore ducere copias per deserta Syriæ, eo necessitatis eum compulit, vt lacerum exercitum difficultate & inopia rerum Antiochiam reinfecta ducere coactus sit. Hanc ob rem Rogerius Siciliæ rex Emanueli infensus classe in Græciam delatus, Corcyram insulam, Corinthum, Thebas & Euboeam de imperio Emanuelis occupat, duxissetq; eodem animo Cōstantinopolim, ni Veneti instructa in Hadriatico sexaginta triremium classe, quò minus id faceret, prohibuissent. Flexit itaq; Rogerius ad littora Asiæ Deo volente. Nam tum forte Sarracena classis Ludouicum regē Franciæ circumuenerat, qui non longè à portu sancti Simeonis soluens, Palæstinam petiturus erat. Rogerius itaq; barbaros in augusto nactus oppugnat & vincit, Christianumq; regem cum exercitu ab interitu liberat. Interim verò classis Veneta, quæ Emanueli admodum fauebat, ea loca recipit, quæ Rogerius occupauerat, immunitaq; ac sine vllo præsidio reliquerat. Rogerius autem dimisso apud Ioppen Ludouico Constantinopolim delatus, suburbia vidente Emanuele incedens, eousq; victoria delatus est, vt & ædes imperatoris aliquandiu oppugnauerit, & poma ex hortis eiusdem manu legerit. Verùm cùm postea inde in Siciliam composita classe abiret, in Venetos incidens instructos, & ad dimicandum paratos, ex suis triremibus xx. amisit, ægreq; fuga sibi salutē quæsiuit. Interim verò Conradus, Ludouicus & Balduinus iunctis copijs animisq;, Damascum magnis conatibus obsident: quam vrbem seruos Abrahæ fundasse cōstat, loco cāpestri naturaq; arido, sed artificio hubere atq; fœcundo. Ager enim effossis cuniculis ductisq; fistulis, vnde irrigari potest, miram hubertatem præ se fert. Paruus amnis in regione vnicus non longe ab vrbis mœnibus prēterlabens, lingulam quandā facit, in qua nostri castra posuerant, vnde facile cohibere ab aquatione oppidanos poterant: verùm Assyrio quodam persuadente, cui maxime Balduinus in rebus arduis credebat, castra ad alteram vrbis partem transferuntur: quòd diceret facilius irrumpi hostiū mœnia eo loci posse, vtpote minus munita. Motis itaq; castris Damasceni repentè statiua nostrorum occupant ac muniunt, nostrosq; ab aquatione & commeatu prohibent, Quare cum siti fameq; laboraretur, tandem non sine contumelia obsidionem soluūt. Hierosolymam Balduinus, in Europam Ludouicus & Conradus cōminutis varijs casibus exercitibus reuertuntur, M C L I I. salutis anno.

Venerat tum Romam Eugenius, excitis ad expeditionem Christianis, qui egregio apparatu & magna ciuium charitate susceptus est. Tarracina autem, Setia, Norbano ac Fumonis arce receptis, quæ loca hostes ac tyranni circunquaq; positi occupauerunt, Tibur recreandi animi gratia concessit. Vbi non ita multò pòst pontificatus sui anno viij. mense iiij, die vigesimo moritur: cuius corpus Romam delatum, magna, vt decebat, pompa in basilica Petri sepelitur. Eius autem iussu & impensa extructa est porticus, vel restituta potius sanctæ Mariæ ad Præsepe, quemadmodum ex inscriptione apparet.

ANASTASIVS IIII.

Pont. 175.

Alphonsus rex ab expeditione Hierosolymitana reuertitur.

Nastasius iiij. patria Romanus, patre Benedicto, abbas antea sancti Ru
Veliternæ diœcesis, ex cardinali pontifex creatur, eo potissimùm temp
re, quo Alphonsus Hispaniæ rex ab expeditione Hierosolymitana red
moritur: in eiusq; locum sufficitur Sanctius filius, cui paulo post mor
pro Christi fide in Arabia bellum gerẽti, Ferdinandus frater in regno succedit. A
stasius autem pontificatum adeptus, & calicem pulcherrimi operis magnæq; æ
mationis Lateranensi basilicæ conodnauit, & ædes egregias apud Pantheon, qu
sanctam Mariam rotundam vocant, breui ædificauit. Plura quoq; mente dest
uerat, tum ad dignitatem ecclesiæ, tum ad ornatum vrbis Romæ pertinentia, si ei
quandiu viuere licuisset. Fecit tamen cùm spes ex eo concepta, tum Richardi de
cto Victore doctrina, ne eius tempora ignobilia viderentur. Richardus enim
ctor insignis multa & grauiter & copiosè tum scripsit, præcipue verò librum de
nitate. Habuit & sermones ad populum non minus doctè quàm eleganter. Lab
ratum hoc etiam tempore in tota ferme Europa fame est, Anastasio pontifice &
& aperte pauperibus ipsis elemosynas præbente, qui põtificatus sui anno vno, m
quarto, die quarto & vigesimo moritur, sepeliturq; in Lateranensi basilica, con
porphyretica.

Richardus de sancto Victore.

HADRIANVS IIII.

176. Pont.

Adrianus quartus, natione Anglicus, Albanus episcopus & cardin
ab Eugenio creatur, quòd in Noruegiam missus, prædicãdo & bene m
nendo prouinciam illam ad Christi fidẽ redegerat. Mortuo deinde A
stasio pontifex creatus, tentatusq; à Romanis tum precibus, tum m
vt* consulibus liberam vrbis administrationẽ relinqueret, id se facturum const
tissimè renuit. Instabat Romanus clerus vt in Lateranum proficisceretur faci
consecrationis causa, quod etiam facere recusauit, nisi prius Arnaldus Brixian
hæreticus, ab Eugenio antea damnatus, ex vrbe pelleretur. Hoc autem ægrè fere
populus, cardinalem sanctæ Pudentianæ ad pontificem via Sacra proficiscent
vno atque altero vulnere afficiunt. Hanc ob rem iratus pontifex, eos acerba
am execratione persecutus est, quoad mutata sententia, & Arnaldum ab vrbe p
pulere, & consules abdicare se magistratu coëgere, relicta pontifici administra
dæ vrbis libera facultate. Interim verò Guillelmus Siciliæ rex, qui mortuo Rog
rio successerat, Beneuentana suburbia, Ceperanum, Baucumq; in Hernicis de ec
clesia occupat. Ob quam rem indignatus pontifex, regem graui anathemate no
tat, eiusq; ditioni, subiectos omni sacramento liberat, quo facilius à rege defice
rent, nullo iureiurando astricti. Fredericus autem primus hoc tempore ex gen
Sueua imperator creatus, Cisalpinam Galliam cum exercitu ingressus, cùm Der
tonam haud satis imperio obtemperantem aliquandiu obsessam, vi tandem ce
pisset, magnaq; celeritate, Romam versus iter statim fecit. Pontifex autẽ Viterb
tum agens confirmaturus in fide ecclesiasticas ciuitates circunquaq; positas, Or
uietum, & ciuitatem Castellanam adijt. Verùm cùm postremò se imparem tanto
exercitui cerneret, pace per internuncios composita, in agro Sutrino imperator
fit obuiam: qui ex equo descendens, eum vt verum Christi vicarium salutat. Cùm
verò ad vrbem venissent, & pontifex in basilica Petri Fredericum imperij coro
donaret, populus Romanus clausis tum portis ne quid tumultus excitaretur, per
Hadriani pontem vi erumpens, Teutonicos cum pontifice prẹter eorum voluntatẽ
sentiẽtes, passim cædit. Excitus quidem tanto tumultu imperator intromisso exer
citu, qui in pratis Neronianis consederat, Romanos ex Vaticano in vrbem retru

alias senatoribus.

dit,

dit, multis cæsis, captisq́;, pontificis tamen precibus imperator lenitus, captiuos incolumes dimittit. Verùm cùm postea, vt mos est, ituri simul ad Lateranum pôtifex & imperator essent, fieriq́; id nequaquam tutò viderent, Romanis ad arma spectantibus, Mallianam simul proficiscuntur: vbi trãsmisso flumine, per Sabinos & pontem Lucanum ad Lateranum peruenientes solennia persoluere. Dum hæc aût Romæ agerentur, Tiburtini ad imperatorem venientes, se, ac omnia ei spontè dedunt. Verùm cùm imperator intellexisset vrbem illam ad pontificatũ pertinere, eandẽ Hadriano statim restituit, neq; ita diu immoratus, in Germaniam redijt. At pontifex à proceribus Apuliæ rogatus, Beneuentum se contulit, maioremq́; regni partẽ sua tantum præsentia Guillelmo abstulit. Interea verò Palæologus, vir quidem nobilitate insignis, Emanuelis secundi imperatoris Cõstantinopolitani nuncius, & orator, Anconam primo nauigio delatus, terra deinde Beneuentum petijt, pontificiq́; imperatoris nomine spontè obtulit auri libras quinq; millia, fugaturumq́; se ex Italia Guillelmum, si tres maritimę in Apulia vrbes, ei ex fœdere rebus bene gestis darentur. Quod vbi Guillelmus resciuisset, pontificem ad misericordiam cohortatus, pollicetur non modò se restituturum quæ de ecclesia abstulerat, verùm vltro quædam alia condonaturum, Romanosq́; ecclesiæ rebelles in officio retenturum, si vtriusq; regni titulis tam citra, quàm vltra Pharum positi, insignior fieret. Facere id quidem pontifici nequaquam licuit, aduersantibus, quibusdã cardinalibus. Hanc ob rem Guillelmus instructo exercitu Apuliam hostili animo ingressus, cùm omnia ferro ac flamma consumpsisset, in Græcos & Apulos mouens, qui apud Brundusium castra posuerant, eos facilè superat: vnde Salentini, Apuliq́; omnes deditionẽ statim fecere. Pontifex aût cardinalibus infensus, qui obstiterant quò minus pax componeretur, Guillelmum in gratiam recipit, eidemq́; vtriusque regni titulos asscripsit, adhibito prius sacramento, se nil deinceps moliturũ, quòd ecclesiam Romanam offenderet. Rebus autem ex sententia compositis, pontifex per Casinates, Marsos, Reatinos, Narnienses, Tudertinos iter faciens, ad Oruietum tandem peruenit, primus pontificum Romanorũ, à quo ea vrbs & inhabitata, & cultior reddita est. Cũ verò instantibus Romanis ad vrbẽ redijsset, vexareturq́, a consulibus libertatem Romanam restituere conantibus, Anagniã petijt: vbi non ita multò pòst moritur, pontificatus sui anno quarto, mense x. relicta magno in precio ecclesiæ Romanæ ditione. Nam & circa lacũ sanctæ Christinæ multa castella muniuit, & Radicofanum, quod nunc Senenses obtinent, muro, & arce propè inexpugnabile reddidit. Horum autem temporum historiam scripsit satis eleganti stylo & oratione Richardus Cluniacensis monachus, quem alij scriptores non parum laudant. Corpus autem Hadriani Romam delatum, in basilica Petri sepelitur non longè à sepulcro Eugenij pontificis.

ALEXANDER III.

ALexander tertius, patria Senensis, patre Ranucio, mortuo Hadriano, duorum & viginti cardinalium suffragijs pôtifex creatur, licet Octauianum Romanum ciuem tituli sancti Clementis presbyterum cardinalem, Victorem appellatum, tres tantum subrogauerint, vnde schisma ortum est. Tum verò Alexander, ne diutius seditio illa cum pernicie ecclesiæ Romanæ protraheretur, Fredericum imperatorem Cremonam tum obsidentem, per legatos rogat, vt interposita auctoritate imperatoria seditionem tollat. Respôdit ille vtrumq; pontificem Papiam ire oportere, quò & ipse proficisceretur cognoscẽdæ disceptationis causa. At verò cùm Alexander accepto tali respõso Anagniam se contulisset, Octauianus Siginam occupat. Tum imperator indignatus q̀ dicto suo pontifex nõ obtemperasset, episcopos ij. ad Alexandrũ mittit, qui eum

non pontificem, sed cardinalem appellatum, ad concilium citarẽt. Hi aũt ab Alexandro confutati & reiecti, ad Octauianum statim se conferunt: eumq; Papiã perducunt, vt haberẽt quem Alexandro obijcerẽt. Habito deinde concilio, Fredericus Octauianum pontificem confirmat, eumq; equo albo insidentem per vrbẽ Ticinensem ducit, & de more adorat. Qua iniuria Alexander permotus, præmissa admonitione Octauianum & Fredericũ anathematis vinculo colligat, litterasq; mittit ad Christianæ reip. principes & populos, quibus intelligant id à se iure ac meritò fieri. Rediens deinde Romam Alexander pontificatus sui anno secundo, multos aduersarios in vrbe inuenit, in se cornua palàm erigentes, quod Frederici exercitus, præter vrbem veterẽ & Anagniam, oẽm ecclesiæ ditionem iam occupauerat. Quare Alexander, adhortante etiam Philippo Francorum rege, Tarracinam profectus, conscẽnso nauigio ad eam rem mandato Guillelmi Siciliæ regis parato, in Franciam contendit: conuentuq; in Claro monte habito, anathema in imperatorem & Octauianum factum statim enunciat. Dum hæc aũt in Europa agerentur, mortuo apud Hierosolymam Balduino iij. Almericus frater statim regnum accepit: ne ob interregnum in tanta barbarie & perfidia aliquid noui exoriretur. Verũ compositis pro tempore rebus in Aegyptios ducens, Drogonem copiarum præfectum edita ingenti cæde, statim superat: Alexandriamq; obsidet, quam Tiracinus Soldani Sarracenorum regis præfectus, in suam potestatem fraude redegerat. Alexandrini aũt cùm nec diutius pati obsidionem possent, nec subijci Christianorum imperio vellent, Almerico se hac conditione commisere, vt in Soldani potestatem, pulso Tiracino tyranno redigerẽtur. Almericus itaq; ingenti pecunia recepta, Soldano vrbem restituit. Verùm cùm secum fraude homo ingratus ageret, nec pacta pecuniam præstaret, in eum ducens, Cares vrbem, nunc Cairum appellatam, obsidet. Fredericus autem tyrannica potestate vsus, direpta Dertona, & Mediolanum solo æquauit (vnde translata magorum corpora Coloniam tum crediderim à Rodolpho Coloniensium archiepiscopo) & Cremonenses magnis incommodis affecit. Quare Veronenses, Vincẽtini, Patauini, Veneti, communi periculo moti, decreuere, ne amplius vlla auxilia Frederico Cisalpinam vastanti præstarentur.

Magorum corpora Coloniam transferũtur.

Fredericus itaq; ira incensus, Veronam ducens oppugnãdæ vrbis causa, cùm eò peruenisse aliarum vrbium auxilia intellexisset, retrocedens, ac Papiam se recipiens, literis & nuncijs Franciæ regem adhortatur, vt tollendi schismatis causa Alexandrum secum ad concilium ducat, quò & se vnà cum Victore profecturum pollicetur. Apud Diuonem locus est, vbi Sauo fluuius Gallos à Germanis diuidit. Is locus concilij est habitus, quò Fredericus, rebus Italię pro tempore compositis, profectus cum Octauiano est, Scotiæ ac Boemiæ regibus, magnisq; armatorũ copijs stipatus. Verùm cùm Alexander ad id se profecturum concilium recusaret, quod ipse non indixisset, Turoniq; id inchoasset, Fredericus ira ac minarũ plenus in Germaniam rediens, Octauianum quem paulò pòst secuturus erat, in Italiam misit: quo quidem Lucæ mortuo, Guido Gremensis in antipapam Octauiani subrogatur. At verò Romani creatis * consulibus, Alexandro pontifici amico eum statim ex Francia reuocant, qui primò in Siciliam, mox Romam nauigio delatus, congratulantibus omnibus perbenigne suscipitur. Aduentu autem Alexandri Cisalpinæ Galliæ populi in spem libertatis erecti, anno salutis, M C L X V. Fredericum sæue nimium imperantem arma sumunt, præsidiaq; eius ex arcibus quibusdam deijciunt. Verùm Fredericus comparatio magno exercitu in Italiam veniens, præter spem nulli noxius, traiecto ratibus Pado, in agrum Bononiensem descendens, copias partitur. Cohortes enim quasdam Lucam misit, quorum præsidio tutus antipapa esset, qui tum Lucæ erat. Ipse verò cum reliquo exercitu Anconam profectus, vrbem aliquandiu obsidens, in suam tandem redigit po-

Concilium apud Diuonem.

Aliàs senatoribus.

git potestatem. Interim verò sociæ Cisalpinæ Galliæ ciuitates, Mediolanum restituunt ac muniunt: Laudenses Mediolanensium hostes in societatem recipiunt, quò facilius Frederico resistere possent, si in eos moueret. Verum Fredericum maior cura incessit. Mortuo enim Guillelmo Normãno Siciliæ rege, Emanuel Græcus imperator legatos ad pontificem misit, qui ei pollicerentur, & magnas copias in Fredericum, & vnicam mentem omnium Græcorum cum ecclesia Romana conuenientem, vt orientalis cum occidentali eadem fieret, si pateretur imperium Romanum antea diuisum, in vnum corpus redigi. Legatis autem quid sit responsum, haud satis constat, cum bellum inter Romanos, Tusculanos, atque Albanos ortum, pontificem impediuerit, quò minus certum responsum legatis daret. Nam cum Tusculani Albaniq; pendere Romanis tributa immoderatius imperata recusarent, incensus ira populus Romanus, reclamante pontifice, populariter in Tusculanos mouent. Tusculanorum rempub. tum maximè gubernabat Raino comes, quam Rogerius ducatu Apuliæ deiecerat. Is itaq; in re militari peritus, accersitis Germanis, qui apud Nepete, Sutriumq; consederant, tanta Romanos clade affecit, vt deinceps vix se tueri mœnibus, nedum hostem foris lacessere potuerint. Tum verò Fredericus vlciscendi iniurias (vt ipse dicebat) ab Alexandro acceptas occasionem nactus, Ancona discedens, Romam mouet. Positis autem in pratis Neronianis castris, irrumpere suburbium Vaticani conatus, à familiaribus Alexandri constantissimè repellitur. Sequenti verò die basilicam Petri incendisset, si ædituifurentem ac iam facem intentantem admisissent. Pontifex autem haud satis tutò in Laterano consistens, quod Iamiam irrupturos Germanos videbat, in ædes Fregepanum ad Palladium diuertentes confugit. Tum verò Guillelmus Siciliæ rex magni Guillelmi filius, audito pontificis discrimine, magnam vim pecuniæ & triremes duas paratissimas ei misit. Instabat cum populo Romano Fredericus, cui pacem promittebat, vt de duobus pontificibus digniorem eligeret, altero eliminato & reiecto. Quæ res certè cum tota ad Frederici nutum spectaret, pontifex noctu abiens nauigatione, salutem sibi fuga quæsiuit: Caietam primo, mox Beneuentum delatus. Expulit & Fredericum ab vrbe Roma pestis, qua passim veluti pecora & ciues & milites oppetebant. Venienti autem in Cisalpinam Galliam Friderico imperatori, fœderatæ ciuitates cum exercitu obuiam fiunt: quos acriter nimium instantes detrectato certamine studiosè vitans, in Germaniam peruenit. Abeunte itaque Frederico, sociæ ciuitates Alexandriam de nomine Alexandri pontificis nuncupatam, apud Rouretum Taro amni adiacentem, paribus animis impensaq; condunt: in eamq; ex omnibus ciuitatibus quindecim millia hominum ad incolendum mittunt, diuisis agris viritim, partitisque in vrbe locis ad ædificandum. Romani autem acceptæ cladis memores, abeunte Frederico Albam vi capiunt ac diruunt. Idem etiam in Tusculanos fecissent, ni pontifex eos nunc minis, nunc execrationibus à tanto facinore deterruisset. Misit tum etiam Emanuel imperator Constantinopolitanus alios oratores, qui maiora pollicebantur, si pontifex in sententiam suam descendisset: quibus Alexander ita respondit, se nolle id in vnum coniungere, quod olim de industria maiores sui disiunxissent. Moritur interim Guido Cremensis antipapa in basilica sancti Petri: quam magno Frederici præsidio adhuc obtinebat, cuius in locum à seditiosis quibusdam sufficitur Ioannes Strumiensis abbas ex Pannonia, vir pridem furto infamis, cuiq; Raino comes sibi timens ob cladem antea Romanis illatam, Tusculum tradidit, montem Flasconem ex pacto recepturus. Verùm cum Raino à Flasconensibus non reciperetur, recusarentq; Tusculani antipapam recipere, Tusculũ rediens omnino excluditur. Inde verò ad Alexandrũ, qui tum Verulis erat abiens, ius omne suum, quod in Tusculo habebat, ei cõdonauit. Vnde Tusculani, publico

etiam decreto ac consilio adhibito, pontificem recipiũt, quo in loco Henrici An-
gliæ regis oratores auditi sunt, regem suum purgantes, quòd falso diceretur in ne-
cem beati Thomæ archiepiscopi Cantuarensis coniurasse. Hanc ob rem ponti-
fex cum non facilè oratoribus regis crederet, in Angliam duos cardinales cum
magna potestate mittit, qui rem ipsam diligenter inspicerent, quibus certe re-
omisso Hybernico bello, quo erat implicitus, honoris causa apud Normanniam
occurrit: req; discussa ad hoc ventum est, vt Henricus iuramento adhibito, cu
non satis de facto constaret, sese purgauerit, promiseritq; se pœnitentiam pro ne-
ce sanctisimi viri acturum: cuius etsi fuisset insons atque inscius, occasionem ta-
men præstitisse sit visus, quod viuentem simultate & odio persecutus sit. Additu
præterea, vt cc. milites Hierosolymam mitteret, qui suis auspicijs, suaq; impen-
sa per annum contra Sarracenos dimicarent: vtq; ipse triennio cum quanto pos-
set exercitu contra barbaros bellum gereret, libertatem ecclesiasticam in suo re-
gno tueretur, appellationibus ad curiam Romanam factis non aduersaretur. His
autem rebus iureiurando confirmatis, regni Anglici titulum in se, atque in here-
des suos transferri meruit, pontifice annuente. Hinc autem obseruatum est, vt
omnes Anglici reges à Romano pontifice regni iura recognoscant. Alexander
autem diu cum Romanis colluctatus, cum diceret se vrbem eorum pace ingressu-
rum, nil amplius quàm rem diuinam curaturum, omissa eis cura rerum sæculari-
um, cum id etiam non impetraret, Signiam proficiscitur: ibi auditis legatis, qui
Anglia venerant, cognitisq; beati Thomæ miraculis, eum in numerum sancto-
rum refert. Fredericus autem in Italiam per montem Cinisium rediens, Secu-
sam dolo captam diruit: Astienses timore perculsos in deditionem accipit: Ale-
xandriam menses quattuor graui obsidione premens, magnum incommodum
ab erumpentibus accipit. Posteà verò pertæsus longitudine laborum, in die Pa-
schatis obsidionem soluens, Papiam venit: vbi de pace Italiæ est actum, interpo-
sita pontificis auctoritate, quam Veneti cum imperatore Constantinopolita-
no antea sentientes, libenter amplexi sunt, ob violatum à Græcis ius gentium.
Henricum enim Dandalum ciuem suum, legatum ad Emanuelem missum, tam
diu candentia ænea inspicere coëgere, quoad oculorum aciem amitteret. Interea
verò Almericus Hierosolymitanus rex Cairum obsidens, quamuis spe potiundæ
vrbis non careret, tamẽ ingenti pecunia accepta, obsidionem soluit in Ascalonam
mouens, quam paulò pòst re item infecta reliquit, quod commeatibus indigeret
quodq; etiã milites fessos diutino & graui labore cerneret. domum aũt rediens, cu
non diu superuixisset, moriẽs filio Balduiuo regnũ reliquit. Qui etsi lepra ac qui-
dem vehementi laborauit, regnũ tamen cõstantisimè ac prudentisimè guberna-
uit. Alexander aũt pontifex cum iam pacata esse omnia existimaret, Alexandriæ
nouæ vrbi episcopum dedit, anno salutis nostræ MCLXXV. Verùm non ita di-
pòst Fredericus in Italiam cum magnis exercitibus descendens, omnia statim inf-
sta reddidit. Mediolanenses tamen adiuuantibus socijs omibus, eius copias ita a-
triuere frequentibus prœlijs, vt paulum abfuerit, quin ipse quoq; imperator suf-
fosso eius equo interficeretur. Ex Papiensibus autem, & Comensibus, qui impe-
tori fauebant, multi desiderati sunt. Ipsum verò Papiensem episcopum pallij, & fe-
rendæ crucis dignitate priuauit pontifex, quia in partes imperatoris declinauerat.
Tum verò Frederici proceres arbitrati id ei accidisse, quod ecclesiã Dei persequ-
retur, palam minari se in patriã redituros, omissa tam iniqua militia, ni properè c
pontifice in gratiam rediret. Dum itaq; pax in Italia tractaretur, in locum Nor-
dini Sarracenorum regis demortui, Saladinus vir fortisimus sufficitur: qui re-
ge Aegypti armis capto atq; occiso, Aegyptum statim ac Syriam suo adiecit impe-
rio. In Christianos deinde mouens, nequaquam certè tali fortuna vsus est. Nam
primo

primo prœlio apud Aſcalonam,ſecundo ad Tiberiadem duce Balduino, ſuperatur. Comparatis deinde copijs contra Emanuelem in Siciliam profectum, exercitum mouet,quem ſimulata fuga in anguſtas conualles protractum ſuperat & capit: eaq́; conditione omittit,vt quæ in Aſia cœperat,ſtatim dimitteret. Conuenerat iam Venetias Alexander componendæ pacis Italiæ cauſa, eò & Fredericus accedens,in veſtibulo S.Marci pontificis pedes exoſculatur: ſimul deinde ad altare maius,profecti,accepta dataq́; ſalute,de fœderibus pacis inter ſe multum diuq́; collocuti ſunt,quæ poſtea ſequenti die ex ſententia confecta eſt. Abiens deinde imperator cum bona pontificis venia, Rauennam primò, mox Bertonorum ſe contulit: quod oppidum cum retinere ob opportunitatem loci inſtituiſſet,rogatu Alexandri eccleſiæ tandem reſtituit. Abiens quoq; Venetijs Alexander cum triremibus xiij. Guillelmi Siculi,& iiij. Venetorum,ornato ob beneficium acceptum eorum ſummo magiſtratu inſignibus quibuſdam & muneribus,Sypontum primò ventis delatus,atq; inde Troiam & Beneuentum, per Caſsinenſem ſaltum Anagniam ſe contulit: vbi non diu immoratus,Tuſculum petens,de abrogandis COSS. agere cum Romanis cœpit,antequàm pax componeretur. Verùm quia res in L. annum protracta,tolli difficillimè videretur,pacti ſunt,vt nō prius electi à populo COSS. magiſtratum inirent,quàm in verba pontificis iurarent,ſe eccleſiæ Romanæ fideliſsimos fore: nihilq́; vnquam molituros,quod dignitati pontificiæ obeſſet. Hoc itaq; modo rebus compoſitis,pontifex tertium Romam profectus.prodeunte obuiam gratulationis & honoris cauſa honoratiſsimo quoque, concilium ſtatim in Laterano concelebrat: tum vt mores curiæ iam nimia licentia labefactatos componeret,tum vel maximè,vt decerneretur ſub anathematis pœna, ne quis ferrum, ligna,armáue infidelibus,& à religione noſtra alienis importaret. Moriens hoc ſe re tempore Emanuel Conſtantinopolitanus imperator, Alexium filium hæredem imperij reliquit, Andronico Græco regia progenie tutore dato: qui aliquot annis imperium ſapienter & ſumma cum fide adminiſtrauit. Eius quoque conſenſu Philippus Franciæ rex, Hagnetem filiam adoleſcenti in matrimonium locat. Balduinus item quartus huius nominis Hieroſolymitanus, quò rem ſuam ſtabiliorem redderet,ſororē Sibyllam Guillelmo Montisferrati Marchioni cognomento Lōgaſpata,viro in re militari præſtantiſsimo,in vxorem collocat: arbitratus, ſi opus eſſet, Guillelmum ipſum cum alijs Chriſtianis principibus rei ſuæ laboranti opem ſtatim allaturum. Interim verò Alexander poſt longos & aſsiduos labores, cum iam quieturus à tyrannicis perturbationibus videretur,pontificatus ſui anno xxi. die xix. Romæ moritur,ſublatis prius è medio iij. ſchiſmaticis pontificibus, quorum ſeditionibus eccleſia Romana fere ſubuerſa eſt.

ANNOTAT.

Alexandri III. *& Victoris* IIII. *ſuorumq́; ſucceſſorum ſchiſma, & eius cauſas accuratè, diffuſeq́;* Radeuicus *canonicus* Friſingenſis *in libri ſecundi, aliàs quarti hiſtoriarum, quas* Othoni Friſingenſi *epiſcopo adiunxit, à cap. 54. uſq; ad caput 70. item* Ioannes Cremonenſis *presbyter, abbas* Vrſpergenſis, *ac innominatus* Alexandri *papæ* III. *capellanus, qui hoc tempore uixerunt, exponunt.* Ex cuius rei occaſione, *clero omnino, & populo à pōtificis electione excluſis, ea ad cardinales ſolos, tunc primū redacta eſt, lexq́; ſalutaris de duobus tertijs ſuffragiorum cardinalium, ad euitanda in poſterum ſchiſmata, ab* Alexandro *iſto tertio in concilio generali* Lateranenſi *facta eſt anno* Domini ∞CLXXIX. *Iuxta cuius conſtitutionis formam, ſcrutinij ratione* Lucius *papa* III. *primus creatus eſt, ut ex eiuſdem pontificis diplomate, quod apud me eſt, liquet. Cæterùm non alienū à meo inſtituto eſſe mihi uiſum eſt, hic ſubijcere breue* Romanorum *pontificum* Catalogum, *uerſibus à* Nicolao *quodam* Maniacutio *canonico regulari* Lateranenſi, *qui hoc tempore uixit exaratum ad incorrupta nomina pontificum, rectamq́; ſeriem conſeruandam maximè facientem, & ad plura, de quibus ſuprà uerba feci, confirmanda aptiſsimum. quem ex antiquo* Lateranenſis *baſilicæ archiuio accepi. Eſt uerò huiuſmodi.*

NICOLAI

NICOLAI MANIACVTII CANONICI REGVLARIS LATERANENSIS ORDINIS S. AVGVSTINI VERSVS DE ROMANIS PONTIFICIBVS AD ALEXANDRVM PAPAM III.

Si vis pontifices Romanæ noſcere ſedis,
Carminibus noſtris perlectis ſcire valebis.
Primo papatus Petrus eſt in ſede locatus,
Qui conſederunt Linus, Cletusq; fuerunt.
His Clemens iunctus: ſimili fuit ordine functus,
Hinc nutat mundus ſit quartus, ſit ne ſecundus.
Hinc Anacletus præſedit, hinc Euariſtus,
Hinc Alexandro ſuccedit in ordine Xyſtus,
Hos iuxta poſitus Telephorus eſt, & Hyginus
Additur Anicetus, ſeu præſul nomine Pius
Soter, & Eleuther, quibus eſt Victor quoq; mixtus.
Quos Thephorinus habet comites, martyrq; Calliſtus
Vrbanus turbæ CHRISTI prælatus in vrbe.
Poſt hos papatus ſuccedis Marce locatus,
Hinc Pontianus, hinc Anterus, hinc Fabianus,
Cornelius, Lucinus, Stephanus, Xyſtusq; ſecundus.
Hos rutilans iuxta Dionyſi ſede venuſta
Felix Romanus, cui iungitur Eutichianus.
His comites Caius, ſeu Marcellinus habentur
Marcellus, nec non Euſebius enumerentur.
Miltiades etiam, poſt quem Silueſter haberi
Te Dominus papam decreui in ordine cleri.
Marcus cui Iulius ſuccedit, Liberiusq;
Felix, & Damaſus, cleri ſpeculumq;, decusq;.
Exuli Liberio Felix in ſede locatur,
Martyriumq; ſubijt, cum Liberius reuocatur.
Quare Liberij Damaſus ſucceſſor habetur,
Sicut Hieronymi chronica narrante docetur.
Poſtea Siricium numeramus Anaſtaſiumq;.
Hinc Innocenti te, qui comitaris vtrunque.
Poſt Toſimum verò Bonifacius enumeretur,
Hinc Cæleſtinus cum Xyſto conſocietur.
Hos autem iuxta Leo vir doctiſsimus extat,
Eloquium cuius quantus fuerit manifeſtat.
Hilarus hanc, & Simplicius, Felixq; ſequuntur,
Poſt quos Pelagius, Anaſtaſiusq; leguntur.
Symmachus, Hormiſda rutilant, præſulq; Ioannes
Agapitum cum Siluerio, tecumq; Vigili
Pelagium legimus, papali ſede potiri.
Hos meriti magni papæ præmitto Ioanni,
Papam poſt iſtum tunc numero Benedictum.
Pelagium Romæ prælatum poſtea prome,
Hinc tu Gregori confortans cuncta decori,
Eccleſiæ CHRISTI ſal, atq; lucerna fuiſti.

Poſt

Post te Bleranum ciuem lego Sabinianum,
Hinc Bonifacius,& Bonifacius annumerentur.
Deusdedit,& quintus Bonifacius his socientur.
Honorium cum Seuerino,teq; Ioannes
Inter prædictos cælestes scribimus amnes.
Post hos Theodorum, Romæ, Martinum consociemus,
De quo quod fuerit per Græcos passus habemus.
Additur Eugenius,præsul quoque Vitalianus
Adeodatum cum Domno suscipiamus.
Describitur hinc Agatho Siculæ regionis alumnus,
Et copulatus ei prudens Leo papa secundus.
His adiungantur Benedictus,atque Ioannes,
Et Conon tecum Sergi,sextusq; Ioannes.
Hinc alio papa gauisa est Roma Ioanne,
Et te Sisinni genite genitore Ioanne.
Post Constantinum Gregorius alter habetur,
Tertius his etiam Gregorius associetur,
Cui Zacharias,Stephanus,Paulusq; decenter,
Hic Constantinus,Stephanus quoq; connumerentur.
Post Hadrianum Leo tertius esse videtur.
Post Stephanum quartum, Paschalis præsul habetur.
Eugenius verò Papa subscribitur istis,
Cui successor tu Valentine fuisti.
Gregorius quartus,& Sergius,& Leo quartus
Pontificem dictum,post quos legimus Benedictum,
Hinc Nicolae tuo,tua gaudet Roma decore,
Cuius Hadrianus post mortem fulsit honore.
Octaui viguit post hos doctrina Ioannis,
A` quo Marinus perpaucis præfuit annis.
Præstantibus præsul subnectitur his Hadrianus
Et Stephanus quintus,genuit pater hunc Hadrianus.
Postea Formosum cathedram legimus tenuisse,
Inde Bonifacium Papatum promeruisse.
Post Stephanum sextum, Romanum perlege tandem,
Et post Theodorum,nonum subnecte Ioannem.
Cui Benedicte pater, Leo tecum connumeretur.
De titulo Damasi Christophorus associetur,
Sergius hinc rutilans Anastasio copulatur,
Et Lando viuens modicè sub astra leuatur.
Omnibus his tandem decimum coniunge Ioannem.
Te Leo cum Stephano præcedit papa Ioannes
Cui Leo,post Stephanus succedunt dogmate grandes,
Necnon Marinus,& Agapitus, atque Ioannes
Præsulibus quintus coniungitur his Benedictus,
Cui Leo iungatur,Ioannes,& Benedictus,
Et Domnus,necnon Bonifacius,& Benedictus,
Et decimum quartum post istos scribe Ioannem,
Et quintum decimum post istos scribe Ioannem,
Et decimum sextum post istos scribe Ioannem,
Gregorium quintum prius,& post scribe Ioannem,

Post quem Siluestrum prius,& post scribe Ioannem,
Huic etiam nonum decimum subscribe Ioannem,
Sergius hinc quartus subnectitur & Benedictus.
Restat vicesimus Ioannes & Benedictus.
Hunc nonum decimum depromunt scripta Ioannem,
Quod cur euenerit,dabit hoc agnoscere carmen:
Quendam Ioannem si Mercurium vocitamus
Iustum vicesimum,nonum decimum numeramus.
Siluester cum Gregorio,Clemensq; secundus,
Cum Damaso rutilat Leo, Victorq; secundus,
Stephanus huic nonus,nec non decimus Benedictus
Et succedit eis Nicolaus in ordine mixtus
Alter Alexander,& Gregorius copulatur.
Victor,& Vrbanus cum Paschali comitatur
Gelasium mundo concessit postea CHRISTVS,
Cui decedenti successit papa Callistus.
Honorius cathedram post omnes hos decorauit,
Hinc Innocenti papam Roma vocauit.
Post Cælestinus cælesti dogmate fūctus,
Chrismate lætitiæ fit præ cōsortibus vnctus.
Lucius hinc mundi cupiens resistere morbis,
Ast raptus statim,quia dignus non erat orbis
Tertius Eugenius,qui nunc pręclarus habetur.
Donec vult viuat demum super astra tenetur
Sunt centum quinque,nec nō,& septuaginta.
Quartus Anastasius post ecclesiam viduauit,
Quam sibi mox copulans Hadrianus clarificauit.
Hinc licet inuictum papali sede potitum
Scimus Alexādrum,per sæcula commemorandum
Sunt omne centum,sunt octo,& septuaginta.

LVCIVS III.

178. Pont.

Vcius tertius, natione Tuscus, Luca vrbe, gente nobili oriundus, omnium consensu eo tempore pontificatum inijt, quo Andronicus Græcus,quem diximus Alexio pupillo tutorem datū, pulsis Latinis, qui puero fauebant,Cōstantinopolitanum imperium vsurpauit,necato in vndis puero,dum laxandi animi causa paruo nauigio huc illuc temere dilabitur. Præterea verò ne facinore partam tyrannidem amitteret, facinus haud paruum addidit. Nam proceres omnes quorum virtutum suspectam habebat, breui interfecit. At verò Guillelmo Longaspata Hierosolymis mortuo,Balduinus rex nepoti consulturus, Sibyllam nouo marito collocat Guidoni Lusigniano è Pictauorum gente oriundo,hac tamen lege,vt se mortuo Guido pro nepote Balduino quoad pueritiam supergrederetur,regnum gubernaret: illudq; deinceps nepoti traderet. Agebantur hæc omnia Lucij pontificis auctoritate,qui ad Christianam remp. pertinere arbitrabatur,principes Asiæ quàm maximè inter se beneuolentia & affinitate connexos esse, quò facilius Sarracenis & Turcis in bello resisterent. Is tamen ex vrbe eijcitur, dum fauentibus quibusdam ciuibus Romanis, abolere consulum nomen annititur. Fautoribus eius in vrbe deprehensis effossi, oculi sunt. Accepta autem tam insigni contumelia pontifex Veronam profectus,concilio habito,& Romanorum licentiam ac superbiam impro-

probauit,& principes omnes Christianos adhortatus est, vt nostris in Asia pro Christi laborantibus succurreretur : maximè verò cum seditione principum nostrorum hostes freti, duce Saladino Hierosolymitanum agrum popularentur. Iam pulso Guidone Lusignano ab administratione regni ob superbiam, Bertrando comite Tripolitano tutore designato, ad arma ciuilia res ipsa spectare videbatur. Non destitit tamē pontifex & litteris & nuncijs eos adhortari, vt positis simul odijs, vna mente, eodemq; animo tam diu hostibus resisterent, quoad nouæ copiæ in supplementum militiæ submitterentur. Iam enim instante Heraclio patriarcha Hierosolymitano, qui primo Veronam eius rei causa ad Lucium venerat, deinde ad Philippum Franciæ regem accesserat, milites crucesignati ad tantam expeditionem mittebantur. Verùm Guillelmus Siciliæ rex, iniquo tempore iniurias Latinis ab Andronico Constantinopolitano imperatore illatas ulturus, cum armato exercitu in Græciam traijciens, omnia perturbauit. Nam & Thessalonicam Macedoniæ vrbem vi cępit, & multas Græciæ Thraciæq; ciuitates varijs calamitatibus affectas partim cępit, partim dirupit: nusquam occurrente Andronico, & dijs & ciuibus suis infesto, propterea quòd multos occiderat, plerosq; exilio damnauerat. Hac verò necessitate impulsi & coacti Constantinopolitani ciues Isaacium quendam regia progenie ortum, è Peloponneso ad imperium vocant: qui Andronicum prœlio superatum & captū, varijs cruciatibus interfecit. Quo sublato, Lucio pontifici haud difficile fuisset. Guillelmum regem pace cum Isaacio composita, impellere pollicitationibus, & præmijs, vt in Asiam traijceret. Verùm dum ob hanc rem nuncij vltro citroq; mitterentur, Lucius vir optimus pontificatus sui anno quarto mense secundo, die xviij. Veronæ moritur: sepeliturq; magna adhibita pompa ante altare cathedralis basilicæ. Hic autem pontifex non immemor patriæ suæ, eam multis muneribus, tum diuinis, tum humanis ante mortem ornauit. Ab imperatore enim Frederico, quo cum in pace vixit, obtinuit, ne Etrusci alia quàm moneta Lucensi vterentur, quemadmodum Longobardi solam Papiensem admitterent signatam imperatoria nota Nam Cisalpinos iam antea pontifex imperatori conciliauerat. Scribit Ptolemæus Lucensis & Petrum Comestorem, qui historiam vtriusq; testamenti conscripsit, & Ioachimum abbatem in Calabria apud monasterium Floris ab eo conditum, in pretio tum fuisse, doctrina & diuinandi arte, quam sub ambagibus quibusdam præ se ferebat.

ANNOTAT.

Lucius istæ Lucæ ortus, ex nobili gente, quæ Allucingula dicebatur, tertio pontificatus sui anno Veronam patriam meam florentißimam tunc Italiæ urbem ciuili seditione urbe à senatoribus (non ut Platina scribit, cōsulibus) pulsus ut Christianorum principum conuentum ageret, adiens, ibidem diem clausit extremum, in cathedrali ecclesia cum hoc elogio sepultus.

Luci Luca dedit tibi ortum, pontificatum
Ostia, papatum Roma, Verona mori. Immo
Verona dedit tibi lucis gaudia, Roma
Exilium, curas Ostia, Luca mori.

Huic Vrbanus III. Veronæ à cardinalibus creatus, & Ferrariæ mortuus succeßit. Cui Gregorius VIII. subrogatus est, deinde huic Clemens III. Pisis renuntiatus. Ex uetustis eorundem pontificum bullis siue diplomatibus, quorum exempla apud me sunt, ex bibliotheca Palatina excepta.

VRBANVS III.

VRbanus tertius, patria Mediolanēsis, patre Ioanne, è gente Cribella, pontificatum iniens reuocare ad concordiam Christianos principes primò annixus est, ne dissidentes à barbaris opprimerentur. Verùm mortuo Balduino quarto lepra laborante, non potuit Tripolitanus comes, tutor Balduini quinti designatus, curam eius suscipere, Sibylla pueri matre, Guidoneq; Lusignano prohibentibus. 179. Pont.

Non superuixit diu puer: octauo enim mense post patrem moritur, cuius m
tem tam diu occultauit mater, donec largitionibus ac blanditis in sententiam
ipsius deducto patriarcha & proceribus, Guidonem creari regem obtinuit. T
eam quidem rem grauiter & iniquo animo Raymundus Tripolytanus comes
que quò ei facilius vlcisci iniurias suas liceret, inducias cum Saladino pacisci
Hoc itaq; modo Tripolis & Tiberiadis & Gallilææ principatus à Christianis a
sus est. Raymundo enim comiti tum parebant ob vxorem, quam nuper duxerat
nequid Saladino deesset, occasionem belli gerendi enixe quærenti, Montis rega
Christianus princeps, qui vltra Iordanem longè ac latè imperitans, annonã & c
dem abundantem Hierosolymis perpetuo subministrabat, inducias temere vio
uit. Hanc ob rem Saladinus venisse tempus ratus, quod maxime expetebat: com
rato ingenti peditum atq; equitum exercitu, ad Ptolemaidam castra ponens, c
templarijs in præsidio positis acerrimè dimicat. Fuêre superiores templarij, op
mo tamen quoq; de suis occiso. Nam & magister militiæ & pleriq; alij consili
manu prompti, eo prœlio cæcidere. Auxit exercitum Saladinus, & à calamitate a
mum sumens, Templarios magis magisq; vrget. Hanc ob rem Raymundus h
satis Saladino credens, Tiberiadi vxore relicta, quam firmissimo præsidio mun
rat, Tripolim reuersus, in gratiam cum Guidone rediẽs, barbarorum inducias c
tempsit. Quare Saladinus belli gerendi occasionem nactus, Ptolemaida omissa
Tiberiadem suo iure mouet. Instantibus itaq; Christianis omnibus, maxime ve
Templarijs, vt exercitus in hostem duceretur, Guido rex in Saladinum mouẽs, q
loco irriguo & amœno castra posuerat, repulsus ab hoste, haud longe castrame
tus loco iniquo & arido, sequenti die ad pugnam compellitur, ac magna clade
peratur, laborantibus siti Christianis. In tam vero sinistra pugna capti fere omn
principes sunt, maxime autem Guido rex, & Templariorum magister: quorum
numero multi securi percussi sunt. Hac itaq; victoria potitus Saladinus, Acone
propere duxit: quam statim Christiani dedidere, cum singulis vestimẽtis abire pe
missi. Eadem quoq; fortuna vsus, Berytum, Byblum, ac maritima omnia occupa
soli Ascalonnitæ munitionibus fisi, responderunt, se non nisi post captam Hiero
lymam deditionem facturos. Multum certe Saladini humanitas & fides Christia
nis obfuit. Nemo enim (adeo se æqualem omnibus præbebat) eius imperium aspe
nabatur. Is itaq; Ascalonam mouens, decem dierum oppugnationem eam his co
ditionibus in deditionem accepit, vt reddito Guidone rege, & templi magistro
quos in vinculis habebat, ciuitatem dedẽtibus incolis acciperet. Vt hæc autem de
ditio quamprimum fieret, Saladinus properabat quod iam Tyrum peruenisse Co
radum intellexerat Montis ferrati Marchionem, cum classe ab Isaacio imperator
Constantinopolitano accepta, cuius sororem nuper in vxorem duxerat, eoq; pe
uenturum breui suspicabatur Guillelmum Siciliæ regem cum triremibus xl.
verò Turci, cum intellexissent tanta cum gloria Christianos à Saladino superat
æmulatione gloriæ moti Laodiceam profecti, vrbe recepta in Antiochenum agr
descendunt: quo in loco à Christianis tanta clade superati sunt, quantam Saladinu
Christianis intulerat. Oppugnabat tum Saladinus vrbem Hierosolymitanam, &
quidem acriter: quam tandem ij, qui in præsidio erant, desperatis suppetijs, hac co
ditione dedidere octauo & octogesimo anno, posteaquam à Gotifredo capta fue
rat, vt tantum abeunti cuiq; ferre liceret, quantum suis tantummodo humeris fu
nere posset. Migrantium Christianorum pars Tyrum, pars Antiochiam, pars A
xandriam delata est. Inde verò multi deinceps Sicula classe in Italiam delati su
Saladinus autem Hierosolymam ingressus, cãpanas primo è turribus deiecit, m
basilicas omnes, præter Salomonis templum, prophanauit: quod priusquam ingr
deretur, aqua rosacea lauisse ferunt. Mansere Hierosolymis Christiani Asiatic
Syria

riani, Armenij, Iacobitæ, Georgiani, Græci, permittente Saladino : qui relicto loci firmiſsimo præſidio, Tyrum propere ducit: quam Guillelmus publico conſilio, auxilioq; defendendam acceperat. Hic itaq; Siculæ claſsis auxilio fretus, Saladinum ab vrbe repulit. Verùm cùm poſtea conſtaret hominem ferocem Antiochiã oppugnandæ vrbis cauſa, profectum, Vrbanus pontifex, qui omnibus viribus annixus fuerat, ne Hieroſolymæ caperentur, Venetias, cõparandæ claſsis gratia, proficiſcens, dolore animi, quem ex calamitate Chriſtianorum acceperat, Ferrariæ in itinere moritur, pontificatus ſui anno primo, menſe decimo, die vigeſimoquinto.

GREGORIVS VIII.

Gregorius octauus, patria Beneuentanus, ſummo omnium conſenſu pontifex creatus, ſtatim nuncios, & litteras ad principes Chriſtianos mittit, eos cohortatus, vt viribus omnibus vnà ſecum comparato exercitu, terra mariq; Hieroſolymam ab hoſtibus captam recuperarent. Quò verò id liberius fieri liceret, ipſe Piſas ſtatim proficiſcitur, vt compoſita inter Piſanos & Genuenſes pace, vtrunq; populum bello maritima prępotentem, in ſanctam expeditionem concitaret. Verùm dum hæc intentiore cura vir ſanctiſsimus agit, Piſis moritur, pontificatus ſui die lvij. Pont. 180

CLEMENS III.

Clemens tertius, patria Romanus, patre Ioanne, cognomento Scholaris, pontificatum iniens, ſtatim de bello in Sarracenos gerendo edictum proponit. Nam Saladinus ſecũdam victoriæ fortunam ſecutus, iam ciuitates quinq; & viginti de principatu Antiocheno cęperat: ipſamq; Antiochiã, corrupto largitionibus patriarcha, deniq; occupauerat. Pont. 181.

Hanc ob rem moti Chriſtiani principes, bene admonẽte pontifice arma ſumũt: quorum de numero præcipui fuere Fredericus imperator, Philippus Fanciæ, Richardus Angliæ reges, & Otho Burgundiæ dux, ſubſequentibus multis epiſcopis archiepiſcopisq;. Veneti quoq; & Piſani paratiſsimas eduxere claſſes. Venetæ præfuit archiepiſcopus Rauennas, Piſanæ Piſanus præſul. Guillelmus autem Siciliæ rex, pacato à piratis mari Annonam omnifariam ex Sicilia & Apulia proficiſcẽtibus ſubminiſtrabat, Friſones præterea, Dani, & Flandrenſes cũ quinquaginta triremium claſſe inter nauigandum ad Africæ littora flectentes, Sarracenos magis incommodis afflixere, capta ac direpta Siluma eorum vrbe. Bela autem Poloniæ rex, ſaluti Chriſtianorum conſulens, Vngaris pacem dedit, quò omnibus proficiſci facilius ad tantam expeditionem liceret. Tyrum iam peruenerant omnes, indeq; paribus animis è Ptolemaida mouerant, vrbemq; oppugnabant. tum ſuperueniente cum magno exercitu Saladino, & à tergo, & à fronte eodem tempore contra hoſtẽ dimicare neceſſe fuit. Pugnatum eſt diu, atq; acriter & iam ad Chriſtianos victoria inclinabat, cum æquus è maribus gregarij cuiuſdam elapſus, Chriſtianis fugiendi initium fecit, arbitrantibus ſuos in fugam verſos. Verùm Gaifredus Luſignanus ad cuſtodiam caſtrorum relictus, eruptione facta & hoſtes repreſsit, & ſuis animum ad reſiſtendum dedit. Conſtat tamen ex Chriſtianis ad duo millia eo die cæſos fuiſſe. Periẽre item ex acceptis vulneribus Templariorum magiſter, & Andreas Bremenſis comes. Durante autem diutius obſidione, tanta fame obſidentes oppreſsi ſunt, vt etiam ab hoſte annonam peterẽt. Quare Saladinus bene gerendæ rei opportunitatem nactus, caſtra rerum omnium copia referta ſine vllo cuſtode dimiſit: ad quæ diripienda cum paſsim nullo ſeruato ordine Chriſtiani accurriſſent, Saladinus rediens, multos incautos & nil tale opinantes opprimit. Non deſeruere tamen tam grauem & diutinam obſidionem Chriſtiani, licet ad cætera mala, dyſenteria

quoq; in castris laboratum sit: quo quidem morbo & Sybilla Guidonis vxor, & quattuor filij, quos ex ea susceperat, in castris periere. Interim verò dum hęc in Asia agerentur, Guillelmus Siciliæ rex, Panhormi moritur: cuius regnum ad ecclesiam recidebat, nullo legitimo hærede relicto: licet insulæ proceres Tancredum statim suffecere, ex Rogerio Normanno, & pellice quadam genitum, hominem certè tantæ socordiæ, vt eum Guillelmus negaret ex Rogerio genitum.

Repetiturus itaq; sua iura Clemens pontifex, copias eò celeriter misit: quibus dum Tancredus resistit, rapinis, & cædibus omnia repleta sunt. Mouerat iam copias suas in hostes Christiani nominis Fredericus, & per Vngariā iter faciens, Thraciamq; iam Constantinopolim peruenerat: quem certè Isaacio imperator eius potentiam veritus, traijcere Bosphorum statim adhortatus est. Transmisis itaq; copijs, Fredericus, instante etiam litteris & nuncijs Clemente, & Philomelium vrbē de Turcis capit: & agrum Iconio adiacentem populatur, & Armeniam minorem in potestatem suam redigit. Verùm dum lauandi causa rapidum amnem inexplorato ingreditur, in vndis perijt. Tum verò eius exercitus in Antiochenum agrum delatus, partim morbo, partim fuga consumptus est. Philippus autem, Richardusq; reges, Gallico, Tyrrhenoq; pelago Messanam simul delati, varia fortuna deinceps vsi sunt. Nam Philippus prospera nauigatione vsus, Ptolemaidis portum attingēs, Christianorum exercitum, & animos auxit. Richardus verò tempestate in Cypriū delatus, cum à Græcis portu prohiberetur, insulam vi ingressus, expugnatam, spoliatamq; firmo suorum communiens præsidio, Ptolemaidem tādem in castra peruenit. Oppugnabatur tum acriter vrbs: sed inerat validum Saladini pręsidium: quo quidem persæpe erumpente, Christiani magna incommoda recipiebant. At verò Clemens omisso tantisper Tancredo, donec Christiani contra Sarracenos dimicantes, meliorem fortunam nanciscerentur, ad componendas res ecclesiasticas animū adiecit. Nam & mores clericorum quorundam non satis probatos seueritate sua emendauit, & claustrum sancti Laurentij extra muros ædificauit, & Laterani ædes non mediocri impensa restituit: templumq; vermiculato opere, ac musiuo exornauit. Moriens deinde haud ita multò pòst pontificatus sui anno tertio, mense quinto, in basilica Lateranensi sepelitur, ducta ingēti funeris pompa.

ANNOTAT.

Perpetua per annos plus minus quinquaginta inter populum pontificesq; Romanos, ab Innocentio II. usq; ad Clementem III. discordia ciuilis fuit, regminis Vrbani occasione excitata: cum populus Romanus pontifice suo urbis administratione submoto senatores, qui reipublicæ præessent, cum patricio quodam, summa cum auctoritate creassent, ut Otho Frisingensis episcopus libro historiarum 7. & lib. primo de gestis Friderici imperatoris, capitibus suprà citatis, & abbas Vrspergensis, item uitarum pontificum incerti nominis scriptor bibliothecæ Platinæ auctores sunt. Ex cuius rei occasione Innocentius II. & Cælestinus II. animi dolore defecerūt, Lucius II. penè est interfectus. Eugenius III. Alexander III. & Lucius III. urbe pulsi, Vrbanus III. & Gregorius VIII. exules fuere: donec nouißimè tanti dißidij utraq; parte pertæsa, populus Romanus cum pontifice populari suo Clemente iij. pacem æquis conditionibus facit, senatoribus confirmatis, patricij uero loco præfecto, qui magistratum aboleuerant, refecto. Huius pacis fœdera, & conditiones cum omnium subscriptionibus ex libris censuum cameræ Apostolicæ excerptas adhuc apud me sunt. Diuturna deinde quies, & tranquilla ecclesiæ tempora fuerunt.

CAELESTINVS III.

pont. 182. Aelestinus tertius, patria Romanus, patre Petro, cognomento Bubonis, pontificatum adeptus, ægrè ferens Tancredum regno Siciliæ potiri, Constantiam rege Rogerio natam, occultè è monasterio Panhormitano eduxit: eamq; licet Deo dicatam, Henrico sexto Frederici Barbarossæ filio dispensatione apostolica in matrimonium collocauit: hac conditione, vt regnū Siciliæ cis, & vltra Pharum dotis nomine repeteret, reseruato censu, qui pontifici feudatario iure quotannis solueretur. Hac autem beneficētia motus Henricus, Tusculum

culum (quod ipse firmo præsidio munierat) Cælestino reddidit, quod statim Romani à pontifice acceptum, adeo diripuere euertereq;, vt saxa demolitæ vrbis in Capitolio vsq; ad multam ætatem in memoriam tantæ cladis seruata sint.

At verò Henricus, & Constantia Neapolim oppugnantes, soluere obsidionem coacti sunt, peste exercitum populante. Christiani autem, qui biennio Ptolemaidē obsederant, tandem eam dedente præsidio receperunt, his conditionibus, vt & pars dominicę crucis, quam superius amissam diximus, à barbaris redderetur: & eisdem cum singulis vestimentis abire liceret. At verò cum dominica crux non reperiretur, multos è barbaris Richardus trucidauit. His itaq; malis perterritus Saladinus, desperansq; posse reliqua tueri, quarundam vrbium mœnia demolitus, de reddenda Christianis Hierosolyma cogitauit: quod certe ne faceret, discordia inter Philippum Richardumq; orta de principatu inter se contendentes, effecit. Verùm abeunte ex Asia Philippo, simulato interim morbo, Richardus maiori animo rem bellicam deinceps aggreditur, eo potissimum tempore, quo Conradum Monteferratum Tyri in foro agentem, sicarij duo (arsaculas Sarraceni vocant) gladijs confodere, deuoti prius ac iurati se hostes omnes suæ superstitionis ea ratione interfecturos. Hi autem postea de fuga retracti, exquisitissimis cruciatibus sunt interempti. Henricus verò Campaniæ comes, Isabella regina in vxorem ducta, Tyri dominatu potitus est. At Richardus Guidonem Lusignanum blandè eum appellando, in eam sententiam tandem adduxit, vt sibi regni Hierosolymitani iura permitteret, quem titulum Anglici reges adhuc vsurpant. Auctus itaq; animo Richardus, obsidere Hierosolymam instituerat. Verùm in itinere à Saladino extremum agmen carpente vexatus, cum iniquo loco decertare necesse esset, hostem magno suorum incommodo tandem superat. Qui postea nō longe à Bethleem munitissimo loco castrametatus, intercipere commeatus instituerat, quò minus ab Ægypto ad Christianos Hierosolymam obsessuros importarentur. Ob hanc itaq; causam, & ob hyemem, quæ iam appetebat, Richardus relicta tam necessaria obsidione, ad quam pontifex eum continuo subministratis pecunijs animabat, Ascalonam concessit: quam pariter, & Gazam à Saladino antea deletas instaurauit. Dilabentibus deinde passim maritimis copijs, Pisani in hadriaticum delati, Polam capiunt, eo loci hybernaturi. Hanc ob rem Veneti aucta maiorem in modum sua classe, Pisanos Pola eijciūt, vrbemq; diripiunt: eos quouis in loco persecuturi, ni Cælestinus reip. Christianæ cauens, vtrunq; populum ad pacem cohortatus fuisset. Instabat iam ver, & mouere copias Hierosolymam Richardus instituerat, cùm subito nuntiatum est, regē Franciæ Normanniam ea mente vexare, vt in Angliam traijciens, regnum illud fratri Ioanni acquireret. Mutata itaq; sententia Richardus pacem cum Saladino composuit, his conditionibus, vt sibi omnia præter Tyrum & Ptolemaidem haberet: reliqua autem, quæ in potestate Christianorum remanerent, nequaquam vexaret. Ictis hoc modo fœderibus, Richardus in Europam rediens, ab hostibus capitur. Redēptus autem ingenti pecuniæ vi, tandem in Angliam proficiscens, sæpe cū rege Franciæ decertauit, inclamante pontifice, qui suo, ac Christianorum omnium iniquo tempore tantum certamen excitassent: maximè verò, quòd Saladino mortuo tum maxime recuperari Hierosolyma posset. Ferunt Saladini viri clarissimi trophęum hoc in funere habitum. Eius enim interior tunica lancea suspensa, ante funus deferebatur præcone clamante, Saladinum Asię dominatorem, ex tanto regno, tantisq; opibus nil aliud secum ferre: Dignum sane tanti principis spectaculū, cui nil aliud ad summam laudem defuit, quàm Christi character.

Tum verò Saladino mortuo, Cælestinus in magnam recuperandæ Hierosolymę spem veniens, Henricum imperatorem, qui mortuo Tancredo regnum Siciliæ occupauerat, ad bellum Asiaticū adhortatur: quod cum ipse obire non posset, eò Ma

guntinum archiepiscopum,& Saxoniæ ducem cum magnis copijs properè mittit. Idem quoq; fecisset & Franciæ rex,ni Sarraceni Mauritaniam incolétes,in vlteriorem q; Hispaniam traijcientes,capta rege Castellæ,Bæticam omnino cępissent,quæ hodie Granata dicitur.Non enim quieturos barbaros Galli arbitrabantur, tanta victoria elatos,sed illaturos bella finitimis.Hanc itaq; ob rem militem in Europa retinebant.Germani verò in Asiam traijcientes,& Berytum à Sarracenis destitutum muniuere,& Ioppen obsidione pressam liberauerunt:petituri deinceps Hierosolymam,ni Cælestino tũ mori contigisset,pontifici sanctissimo:& qui nil in vita prætermisit,quò terra sancta(ita enim Hierosolymas vocant) recuperaretur.In tantis autem perturbationibus rerum,tantoq; sumptu bellico ædes egregias, tum apud sanctum Petrum,tum ad Lateranum ædificauit, qua recipi põtifices percommodè possent.Extant adhuc in Laterano valuæ æneæ è regione sancta sanctorum suo iussu, suaq; impensa fabrefactæ.Præterea verò ciuitatis nomen Viterbio dedit: ecclesiamq; eorum cathedralem fecit:Tuscanensem & Centumcellensem ita in eandem transferens,vt vnus episcopus omnibus præesset.Moritur autem Cælestinus pontificatus sui anno sexto,mẽse septimo,die vndecimo,sepeliturq; in basilica Petri,bonis omnibus,præ dolore,& desiderio hominis,lacrymantibus.

Pont. 183.

INNOCENTIVS III.

INnocentius tertius,patria Anagninus,patre Trasimundo è familia Comitum,vir etiam ante pontificatum doctrina & moribus insignis,à Cælestino in numerum cardinalium refertur:quo mortuo,in eius locum omnium consensu põtifex sufficitur.Hic autem statim vbi magistratum inijt,bello Asiatico animum adijciens,Germanos propter Henrici mortem in Asia tumultuãtes retinere in officio litteris,nuncijs,pręmijs,pollicitationibus conatus est. Verùm id quidem frustra tentauit.Germani enim nemini obtemperantes,relicta Asia,in Europam cum maximo Christianorum detrimento transeunt: potissimùm verò Ioppensium,in quos omni ope destitutos delati Turci,Sarraceniq; etiã deditionem facturos,vi captos ad vnum omnes interfecere,euersa statim à fundamentis vrbe. Orta & in Germania seditio nõ parua est,cum pars electorũ Othonẽ Saxoniæ ducem,pars Philippum Germanum Sueuiæ ducem,quem Henricus tutorem filij moriens reliquerat,imperatorem optaret. Et ne quid mali ad perturbanda omnia deesset,rex Franciæ, Philippo, Othoni rex Angliæ fauebat.At verò Innocentius ne tumultu omnia complerentur, Othonem imperatorem confirmat,legitimè ab his,ad quos pertinebat,electum.Non destitit tamen Philippus ob hanc rẽ, & Etruriam in Italia,& Sueuiã in Germania firmo præsidio munire. Idem fecit & Constantia Henrici vxor,quæ Frederici secundi filij sui adhuc pueri Siciliæ regnũ cis & vltra Pharum præter conditionem sexus,ad propulsandam vim hostium cõstantissimè muniuit. Increbescentibus itaq; hoc modo discordijs,non omittendũ bellum Asiaticum Innocentius ratus,sua auctoritate & Bonifacium Montisferrati Marchionem, & Balduinum Flandriæ,& Henricum sancti Pauli,& Ludouicũ Sabaudiæ comites in Sarracenos mouit.

Hi aũt omnes cõiunctis copijs Venetias delati,nõ prius Venetos perpulere classem in Turcos & Sarracenos armare,quàm polliciti sunt omnes paribus animis Iaderam,quæ iterum ad Vngaros defecerat,recuperaturos. Comparata itaq; classe, & Tergestinos mare infestantes compescunt, & Iaderenses post longam obsidionem capiunt.Agebantur hæc in sinu Hadriatico,cum Alexius Isaacium fratrem imperatorem Constantinopolitanum, quo Latini amicissimo vsi sunt, imperio depulit,& captum oculis in vincula coniecit.Hanc ob rem Alexius adolescens Isaaci filius, ex fuga in castra perueniens ,opem pro patre contra tyrannum petit, quã pro-

profecto hac conditione ei concessa est, vt & Græcam ecclesiam Romanæ subijceret: & auri marcas xxx. millia persolueret ob damna, quæ olim Emanuel imperator Venetis Francisq; intulerat. Hoc autem modo ictis fœderibus ab Iadera mouentes, dum Cretam præterlabuntur, eam puer Alexius in deditionem accipiens, Bonifacio Montisferrato sibi cognatione coniuncto condonauit. Inde verò Constantinopolim profecti, dum terra mariq; vrbem oppugnant, Theodorum Lascari, Alexij tyranni generum erumpere conantem, intra mœnia retrudunt, vrbemq; biduo continuata oppugnatione vi capiunt. Aufugerat noctu Alexius, relicto magno auri pondere apud Irenem virginem Deo dicatam. Redeuntes itaq; in vrbem pater Isaacius & filius Alexius, non diu superuixêre. Pater enim morbo, filius autē veneno penitus interiere. Interea verò Bonifacius Montisferratus regno Thessaliæ potitus, cum pecunia indigeret, suadente Balduino accepta ingenti vi auri, Cretam Venetis dedit. His autē pecunijs fretus Bonifacius, Hadrianopolim à tyrāno pressam oppugnans, & Valachos olim Romanos vlteriorem Danubij ripam incolentes, & Bulgaros vicinos in se excitauit. Multitudinem itaq; hostiū timens, Constantinopolim petijt, Soldano Iconij iturus obuiam, qui Satellia vrbe Græca capta, maximis calamitatibus Christianos quotidie vexabat. Innocentius autem tot hostibus vndiq; lacessitus, conquisitum vndequaq; militem cōtinuò submittebat. Qui vbi accepit Hilminolinum maxima classe in Hispaniam traiecisse, Toletumq; oppugnare, publico edicto omnes, qui ferre arma possent, ad extinguendum tantum incendium concitauit. Conuenerant eò multi Galli opem Hispanis allaturi: qui statim in patriam rediere, vbi aduentū suum Hispanis minimè gratum sensere. Hāc ob rem Hilminolinus vtranq; Hispaniam incredibili celeritate hostilem in modū peruagatus, Arelatum vsq;, & Auinionem perueniens, cædibus omnia, & populationibus compleuit. Hac autem calamitate perciti quattuor Hispaniæ reges, Castellæ, Arragoniæ, Portugalliæ & Nauarræ, copijs simul iunctis, cum Sarraceno congressi, maximam victoriam adepti, nil præter Granatam Hilminolino reliquere.

Oborta tum apud Tolosam hæresis est, quam Innocētio procurante beatus Dominicus, qui postea in sanctos relatus est, mira celeritate compescuit, adiuuante etiam Simone Monteforti. Non enim disceptationibus verborum tantum, verùm etiam armis opus fuit: adeo inoleuerat tanta hæresis. *Dominicus hæresim apud Tolosam compescit.*

Otho interim Romanorum imperator, vbiq; à Philippo superatus, cum in Agrippina Colonia obsideretur, eruptionem infeliciter tētasset, à Coloniensibus excluditur, qui statim Philippo deditionem fecere. Non diu tamen superuixit Philippus: à comite nanq; Palatino insidijs petitus necatur. Cognita verò huius morte, Germani ducem Saxoniæ imperatorem deligunt, Othonem quintum appellatum: quem Innocentius sequēti anno Romæ coronauit. Veneti autem tum maximè rei maritimæ studentes, cum obire omnia publicè non possent, priuatis etiam ciuibus negotium dedere, vt qua vellent insulas occuparent, modo in fide reip. permanerēt. Vnde multi ciues insulas Ionij & Ægei occuparunt, publicè tamen Corcyram, Motonium, Coronum in suam redegere potestatem.

Otho verò, quem diximus ab Innocentio coronam imperij suscepisse, contra ius, fasq; occupatis Monteflascone, Radicofano, multisq; ecclesiæ Romanæ oppidis, in regnum Neapolitanum mouens, id adolescenti Frederico secundo sublaturus, cuius ob ætatem curam tutores adhuc gerebant, iram pontificis in se concitauit: à quo & anathemate notatur, & imperij titulis priuatur, cum monitus vt ab iniuria discederet, parere desierit. Hanc ob rem Boemiæ rex cum Maguntino & Treuerensi archiepiscopis, Lantgrauio Turingiæ, atque Austriæ duce suadente, Fredericum secundum Siciliæ regem, vigesimum agentem annum, Romanorum imperatorem deligunt. Otho itaque in Germaniam rediens, paternæ ditioni consul-

consulturus, Innocentio recuperandi omnia, quæ in Italia cæperat, facultatem dedit. Veneti autem rebellantem Cretam in fide armis continentes, anno salutis millesimo ducentesimo quartodecimo, eandem in Coloniæ formam redêgere, missis eò ciuibus, qui Cretenses in officio continerent. Venerat tum Romam Fredericus secundus coronæ gratia: quam vbi ab Innocentio impetrare nequiuisset in Germaniam profectus, regni Germaniæ diadema à Maguntino archiepiscopo accipiens, cum Ludouico rege Franciæ amicitiæ & fœderis societatem inijt: qua quidem amicitia Ludouicus ipse fretus, Ioanni Angliæ regi bellum statim intulit. Verùm Ioannes auxilio diuino & humano vsurus, Angliam Hiberniamq; Romanæ ecclesiæ vectigales faciens, centum auri marcas quotannis soluturum se pollicebatur, quod postea aliquandiu seruatum est. Fredericus autem Othonem persequens, à Ludouico rege Franciæ graui bello superatum Aquisgranum cępit: ibiq; iterũ Innocentij pontificis auctoritate fretus, vexillum crucis sustulit: laturus (vt ipse dicebat) opem, & quam primùm, Christianis contra Sarracenos in Asia dimicantibus. Præterea verò vt grati animi signum aliquod præ se ferret, Fundanum comitatum ecclesiæ Romanæ dono dedit: vel datum antea, & vsurpatum deinceps, reddidit. At pontifex, vbi videret Sarracenorum potentiam in Asia concrescere, apud Lateranum maximum concilium celebrat, cui interfuere Hierosolymitanus, Constantinopolitanus patriarcha, Metropolitani lxx. episcopi quadringenti, duodecim abbates, priores conuentuales octingenti, Græci & Romani imperij legati, regum verò Hierusalem, Franciæ, Hispaniæ, Angliæ & Cypri oratores. Venere multa tum quidem in consultationem, nec decerni tamen quicquam apertè potuit, quòd & Pisani & Genuenses maritimo, & Cisalpini terrestri bello inter se certabant. Eò itaq; proficiscens tollendæ discordiæ causa pontifex, Perusij moritur, pontificatus sui anno decimo octauo, mense septimo, die decimosexto, cuius vita adeo probata fuit, vt post eius mortem nil earum rerum, quæ in vita egerit, laudauerit, improbaueritq;, immutatum sit. Nam et decreta pleraq; retulit, quibus tam laicorum, quàm clericorum mores componerentur. Scripsit & libros de sacramento eucharistię, de sacramento baptismi, de infelicitate conditionis humanæ. Habuit item sermones temporibus & solennibus diebus accomodatos. Improbauit præterea abbatis Ioachimi libellum quendam, non sanam doctrinam præ se ferentem. Damnauit & errores Almerici hæretici, qui postea Parisijs cum sectatoribus suis exustus est: qui ad reliquos errores affirmabat ideas, quę sunt in mente diuina, & creare & creari, cum ex sententia beati Augustini in mente diuina nil nisi æternum & incommutabile sit. Dixerat præterea in charitate constituto nullum peccatum imputari. Iuuere autem huius pontificis virtutem & doctrinam beati Dominici, vnde prædicatorum, & Francisci Asisinatis sanctitas, vnde Minorum ordo tum originem habuit. Sunt qui scribant & Gratianum compilatorem decreti, & Papiam Lombardum, qui vocabula Latina in ordinem redegit, tempore Innocentij fuisse. De Papia non ambigitur: Gratianum Alexandri tertij pontificis temporibus quidam adscribunt. Et ne existimes Innocentiũ opera pietatis in tanto pontificatu prætermisisse, scito eius opera & impensa hospitale sancti spiritus conditum fuisse, auctumq; adeo magnis prouẽtibus: quibus & peregrini, & ægroti, & vulgò concepti ac orphani alerentur. Ornauit & altare sancti Petri opere vermiculato, vt eius imago, & litteræ in fornice ipso scriptæ indicant. Vniuersis præterea vrbis Romæ ecclesijs libram argenti dedit, vnde calices sacrificandi gratia conficerentur. Restituit & beati Xysti ecclesiam iam vetustate collabantem. Hoc ideo factum ab eo maledici dicebãt, ne omnem impensam in turrim quandam, nunc Comitum appellatam cognomento familiæ suæ transtulisse videretur. Vtcunq; est, cõstat eum in quouis genere vitæ probatissimum fuisse, dignumq;, qui inter sanctos pontifices censeatur.

Hospitale sancti spiritus conditur.

HONORIVS III.

Onorius tertius, patria Romanus, patre Americo, omnium suffragijs 184. Pont.
pontifex creatur, ad quem Petrus imperator Constantinopolitanus cũ
sole vxore veniens, in basilica sancti Laurentij extra muros coronatur,
deligiturq; statim Ioannes Columna cardinalis Romanus, qui legatus
res Asiæ cõponendas cum ijs copijs proficisceretur, quas Innocentius ad eam rẽ
llegerat, Peruenerant iam Aconẽ Christiani proceres Honorio hortãte: maxi-
verò Andreas Vngariæ rex Venetorum nauigio fretus, quibus ob tantum bene-
um ius omne concessit, quod in Dalmatia dux Austriæ habuerat.
Andream quoq; secuti sunt & Henricus comes Niuernensis, & Gualtherus re-
Franciæ camerarius. Hi autem omnes inito consilio cum Ioanne Hierosolymi-
no rege, Damiatam Ægypti vrbem obsidere instituentes anno salutis millesimo
cẽtesimo ac decimooctauo, mense Maij eò proficiscuntur. *Heliopolis hæc vrbs falsum.
quondam appellata est, ab Ælio Pertinace, qui eam triplici muro circundedit, de-
ducta Nili particula, quæ vrbem in insulæ formam redigeret. Suburbia habebat cir
cunquaq; posita plena mercimonijs, hæc primo miles diripuit. Verùm cum postea
flantibus zephyris Nilus in immensum creuisset, corrupta annona, laborare inopia
rerum Christiani tum cœpere, præcipuè autem obsidente aditus Soldano, ne quid
importaretur, qui non longè à nostris castra posuerat. Hac itaq; difficultate rerum
moti Christiani, in Soldanum copias mouent. Is autem terrore perculsus, relictis
castris rerum omniũ copijs refertis, nostris obsidẽdi vrbem quam liberaturus ve-
nerat, facultatem pręstitit. Cordirius autem magni Soldani filius, Hierosolymę re-
tinendæ spem abijciens, si Damiata Christiani potirentur, dirupto vrbis muro, tur
rim Dauid, & templum Domini tantummodo integrum reliquit: nec sepulcrum
Christi violauit, motus (vt aiunt) illorum Christianorum precibus, qui ea loca in-
colebant. Dum nostri autem Damiatam acriter oppugnant, Soldanus cum maio-
ribus copijs rediens, inter Cairum, & Damiatam castra posuit, nec vnquam elici
ad certamen conuicio, aut maledicto potuit. Hac verò indignitate moti Galli, sine
ordine in eos ruentes, magnum incommodum ab erumpentibus accepêre. non ta-
men obsidio Damiatæ relicta est, quæ tandem mense decimoquinto à Christianis
capitur: direpta, militem ingenti præda locupletauit.

Interim verò Honorius Romæ & ordinem beati Dominici ipso instante confir *Ordo Domi*
mat, & Fredericum secundum anathemate notatum, imperij dignitate priuat, quòd *nici confir-*
mortua matre Constantia, quæ ipsum in officio continebat, Romam veniens, con- *matur.*
tra ius fasq; ditionem pontificiam vexabat. Hanc igitur ob rem motus Soldanus,
quod de inimicitia pontificis & imperatoris ei constabat, maiorem, quàm nunquã
antea, comparauit exercitum, arbitratus Christianos nusquam apparituros, qui sta
tim suadente Ioanne Columna cardinali Romano sumpti armis, hosti ad Nilum
obuiam fiunt.

Is verò timorem simulans, ne à loco, in quo consederant, abirent, Nili excrescẽ-
tiam expectauit. quæ paulò pòst apertis vndiq; ipsius fluminis cataractis, ita omnia
inundauit, vt cubitum quouis in loco excederet. Hoc autem malo perterriti Chri-
stiani, pacem statim hac conditione iniêre, vt Damiata relicta, captiuis vtrinq; di-
missis, reddito à barbaris crucis ligno Christianis, Aconem, Tyrumq; redire lice-
ret. Damiata itaq; in celebritate purificationis beatæ Virginis à Christianis prius
habitari cœpta, in eiusdem natali die barbaris tum ex fœdere reddita est, anno salu
tis millesimo ducentesimo & uigesimoprimo. Quo quidem anno Tartari gẽs Scy-
thica, vel (vt alij volunt) à montibus Indiæ digressa, vastata Parthia, Media, Persia,
Assyria, Armenia, in Sarmatas tandem peruenit: atq; non longè à Mæotidos palu-
de concedentibus accolis sedes posuit.

Chri-

Christianorum autem duces,cum moliri in Asia nil posse viderent,obstantibu hostibus,cum Ioanne Columna in Italiam redeunt,quos subsecutus Ioannes Hie rosolymitanus rex,cum Romam venisset,perbenignè magnis donatus muneribu ab Honorio suscipitur.Frederico deinde,quem diximus anathemate pontificis no tatum,filiam ex Iole vxore susceptam,in matrimonium locat,eiq; ius illud condo nat dotis nomine,quod sibi hæreditario iure in regno Hierosolymitano compete bat.Hinc est quod omnes Siciliæ,Neapolitaniq; reges, titulum Hierosolymitan regni verbis,non etiam armis sibi vendicant.Ioannes deinde in Franciam profici scens,meliore certè fortuna quàm antea vsus est.Nam Philippus rex Franciæ riens,ei ex testamento quadraginta millia librarum argenti, totidemq; magistro templi Hierosolymitani reliquit:quo adminiculo fretus,in Hispaniam proficiscē ad persoluendum votum beato Iacobo promissum,Berengariam regis Hispaniæ so rorem in vxorem accipit: eo præsertim anno,quo Dominicus vir sanctissimus Bo noniæ moritur,quoq; Fredericus Henricum filium decennem adhuc, Alemanniæ regem promulgat.Honorius autem satis à rebus externis quietus,& ecclesiam san cti Laurentij extra muros,& basilicam Sancta sanctorum,& ecclesiam sanctæ Vi bianæ restituit.Ædes præterea Casæ Marij ædificauit: semifornicem,& Ciborium beati Pauli miris operibus exornauit.Decretales quoq; epistolas compilauit. Or dinem beati Francisci comprobauit,quem biennio pòst,Gregorius in catalogum sanctorum retulit.Hoc autem modo Honorius benè ac beatè vita ducens,vt bonū pastorem decebat,anno pontificatus sui decimo,mense septimo, die decimotertio moritur,sepeliturq; in basilica sanctæ Mariæ maioris ad Præsepe. Post cuius mor tem tanti terræmotus repentè exorti sunt,vt in montibus Saluijs ad quinq; millia hominum perijsse constet,cadentibus domibus,saxisq; ex cacuminibus montium in habitatas conualles passim ruentibus.

GREGORIVS IX.

185. Pont. Regorius nonus,natione Hernicus,patria Anagninus, è familia Comitum,Innocentij tertij nepos,apud Septizonium pontifex creatus,Fredericum statim monuit sub anathematis pœna,vt primo quoq; tempore in Asiam cum exercitu proficisceretur recuperandæ Hierosolymæ causa. Promisit quidem Fredericus se id facturum : atq; omnibus cruce signatis mandauit,vt Brundusij ad certam diem cum armis adessent. Venerat eò magna multitudo,præcipuè verò è Germania Lantgrauius Hassiæ,qui Brundusij vnà cum magna parte militum moritur, dum Fredericus ægritudinem simulans in Sicilia se continet.Hæc autem fraus ita apertè deprehensa est,vt constet ipsum Fredericum cognita Lantgrauij morte,eò celerrimè adnauigasse,omnēq; eius supellectilem diripuisse:non destitit tamen fingere sibi in animo esse in Asiam traijcere.Eò enim postea pinam nauigationem direxit,omnibus qui tum aderant subsequi iussis, licet nō multò pòst(vt ipse dicebat)procellis agitatus,Brundusiū redierit.Hac autem fama percitus Ioannes rex Hierosolymitanus, cū Berengaria vxore pōtifici rem gratam facturus Bononiam venit, Venetorum nauigio in Asiam traiecturus. Verum pontifex cognita Frederici fraude,ne Ioanni re infecta abire liceret, eum & Exarchatus Rauennatis gubernatorem instituit,& Honorij tertij sententiam in Fredericū latam,confirmauit: grauioraq; in eum molitus fuisset,ni Maurorum impetum reformidasset,classe tum potentiam,quos tandem Ferdinandus Arragonum rex tanta clade superauit,vt breui Maiorica insula, vna ex Balearibus,& Valentia vrbe potitus sit,pulsis Sarracenis,incolas locorum suscipere Christianos ritus impulerit. Nauigauit tandem Fredericus amicorum præcibus & minis pontificis fessus,in Cyprum vsq;, vt Christianis in Asia bellantibus,quos sæpe deceperat,aliquam spem daret.

daret. At verò dum inde Soldani vires explorat, Rainaldus eius præfectus, quem in Sicilia dimiserat, in pontificem mouens, multa Picentini agri oppida occupat. Erat tum Perusij pontifex, Æsisium petiturus, vt quæ de Francisco viro sanctissimo miracula audierat, præsens cognosceret. Quam ob rem eum re (quemadmodum audierat) comperta, in sanctorum numerum statim retulit, magno Christianorum conuentu ob eam rem habito. Dum hæc à pontifice agerentur, alter Frederici satelles Fulgineum per factionem occupat: vnde paulò pòst armis benè cum ecclesia Dei sentiētium depellitur. Instabat litteris, nuncijs, Fredericus Anconem iam profectus, vt à pontifice absolueretur, quod diceret se deinceps in eius potestate futurum. Verùm pontifex cognita hominis fraude, & Christianos milites in Asia dimicantes admonet, vt sibi à Frederici insidijs caueant, aliquid noui semper machinantis in hominum perniciem: & Ioannem Hierosolymitanum regē comparato exercitu in Rainaldum mittit, Picenum agrum rapinis & incendij vexantem. Alijs verò copijs, quibus cardinalem Columnam præfecerat, è sancto Germano præfectū Frederici deijciens cum Sarracenis mercede conductis, omnia ab eo saltu Capuam vsq; pertinentia, in deditionem breui recepit. Hac autem calamitate moti, qui in Vmbria & Picentibus Frederici nomine militabant, relictis quæ occupauerant, in regnum trepide redeunt. Interim verò Fredericus Brundusium rediens, pacis admodum cupidus, vltro pontificem rogat, vt in gratiam recipiatur, imperatorq; appelletur, ac pro regno Siciliæ verus ecclesiæ feudatarius. Quod quidem non prius impetrauit, quàm vncias auri centum & viginti millia ecclesiæ Romanæ ob illata damna persoluisset, ipseq; pro ea re supplicatum ad pontificem Anagniam venisset. Cū autem Gregorius ad omnia intentus (vt bonum pastorem decebat) Perusinorum res ab exulibus perturbatas, eò profectus componere studiosus esset, statim Romę tanta seditio orta est & hæresis, quanta nunquā antea, Hannibale ex gente Hannibalda cum quibusdam sacerdotibus malè sentiente, quo quidem auctore populus Romanus ausus, in ecclesiam Dei coniurauerat, sed hunc diuina vltio cito compescuit. Nam & Tiberis supra modum inundans, multa damna mortalibus intulit: & tanta peste laboratum est, vt decimus quisq; vix superfuerit. Pontifex tamen mira clementia vsus, Romam veniens, populo Romano ignouit, pulso è senatorio ordine Hannibaldo, conuictis de hæresi sacerdotibus errorem fassis, ac saniorem opinionem subire iussis. Ad ornandam verò vrbem deinde conuersus, & veteres cloacas elimatas restituit, & nouas extruxit, vrbis dignitati, & valetudini vno tempore consulens, Ab vrbe deinde abiens valetudinis gratia, & Reate (vt quidam volunt) beatum Dominicum, principem ordinis prædicatorum, & Spoletij Antoninum, Vlyxibona oriundum, Patauij mortuum, secundum à Francisco ordinis Minorum auctorem, in sanctos retulit. Anagniam deinde rediens, omnia circumquaq; posita muniuit, Romanorum contumaciam veritus: quorum senator more veterum legem rogauerat, populusq; sciuerat, vt omnia oppida circa vrbem posita Romanis vectigal penderent: non est tamē veritus pontifex dissuadentibus cardinalibus Romam proficisci, quò Romanos ad sanitatem reduceret, tum monendo: tum castigando. Verùm cum nihil proficeret, Reate se contulit, quò & Fredericus imperator. Collocuti simul de rebus agendis, in hanc statim sententiam venere, vt primo quoq; tempore Romanos coniunctis copijs adorirentur. Decepit tum quidem pontificem, vt antea semper, Fredericus. Nanq; in Germaniam abiens, militibus suis mandauit, vt Romanis rebus in omnibus obtemperarent. Hac itaq; perfidia pontifex motus, Germanis militibus ad castra sua confugientibus magnum proposuit præmium, qua re tanta multitudo confluxit, vt postea Romani aperto marte cum ecclesiæ copijs congredi nusquam sint ausi. Recuperato igitur & patrimonio sancti Petri, & agro Sabino, spretisq; Soldani legatis, qui suppliciter pacem pe- *Pōtifex ab imperatore deceptus.*

T tebant,

tebant, multos ex Fracisci & Dominici fratribus per Europam misit, qui predicatione Christianos ad arma contra Sarracenos concitarent: quorũ opera tanta multitudo militum breui comparata est, quanta nunquã antea. Interim verò dum tanto exercitui dux idoneus quæreretur, Elisabet regis Vngariæ filiam, mulierem optimam, ac miraculis claram, pontifex in sanctas retulit. Theobaldus autem Nauarræ rex & Aimericus Montisfortis, Henricusq; Bari ac Campaniæ comes, iter per Germaniam & Vngariam cum magnis copijs facientes, Constantinopolim primò, mox traiecto Bosphoro Ptolemaidem peruenere, lõgè ac latè omnia populantes. Verùm non ita multò pòst superueniẽte magna hostium multitudine, cùm se cædendo biduo defendissent, cum optimo quoq; milite cadunt. Atq; hoc modo expeditio magno conatu inchoata, breui cecidit imperitia ducum. Pontifex autem tantam calamitatem ægrè ferẽs, Romam persuadentibus Romanis & obsecrantibus redire instituerat, faciendarum supplicationum causa ad placandam Dei iram, si quam ex peccatis hominum conceperat. Quo minus autem id faceret, vetitus à Petro Fregepane, qui partes imperatoris sequebatur, Perusia Viterbium se contulit, iturus contra imperatorem armato milite: quem intellexerat trãspadanam Italiam iam tum attigisse, ac contra ius fasq; socias ciuitates oppugnare iam fessas calamitate, alia super aliam ab Ecelino Patauino tyranno accepta. Ecelinus enim cognomento de Romano, cuius auus Teutonicus sub Othone tertio in Italia orci nes duxerat, copias à Frederico secundo accipiens, magnam tyrannidem in transpadana Italia sibi comparauit, redactis in potestatem suã Taruisio, Patauino, Vicentia, Verona, Brixia. Fredericus itaque aui fœdera nequaquam obseruans, Mediolanenses, & socias ciuitates apud nouam Curtem (ita enim locus vbi pugnatum est appellabatur) ingenti clade superatos trucidat. Hanc ob rem pontifex omissa deinceps spe rei benè gerendę, ob illatum socijs incommodum, redire ad vrbẽ instituit, Ioanne Cincio vrbis senatore contradicente: cuius audaciam Iacobus Capocius Romanus ciuis infringens, pontificem magnificè ac splendidè suscepit. Hic est ille Iacobus, cuius nomen adhuc legitur in tabernaculo opere musiuo sua impensa extructo in sancta Maria ad Præsepe, qua in basilica Petrus quoq; Capocius sepultus est, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalis, qui Fredericum imperatorem schismaticum persecutus est, quiq; & hospitale sancti Antonij non longè ab eadem basilica, & Perusij gymnasium (quod Sapientiam vocant) sua impensa extruxit. Gregorius autem pacata vrbe, & Fredericum iterum anathemate notat, ac imperio priuat, & legatos Genuensium, ac Venetorum iam ad arma spectantium, componendæ rei causa ad se vocat, hisq; rationibus inter vtrũq; populum fœdera componit, ne alter sine altero cum imperatore Constantinopolitano fœdus ineat, vtq; bella gerenda vtriq; communia essent, & signa vtriusq; vicissim ferrent. Illis autem, qui fœdera hæc in nonum inita annum rupissent, interdictum sibi à sacris, anathematis vinculo, scirent. Balduinus autem, qui mortuo Ioanne, biennio Constantinopolitanum tenuerat imperium, cùm ægrè se ab hostibus inopia ærarij tutaretur, & filiũ pignori mercatoribus Venetis, ob æs mutuo acceptum, dedit: & ex ædibis sacris ablatum plumbum, ac item lanceam illam spongiamq;, qua Christus saluator noster hinc potus est, hinc vulnus accepit, Venetis pecuniosis vendidit. Fredericus autem Venetis admodum infensus, quòd Gregorij partes tuerentur, eos tum paludibus conclusos vehementer oppressit, ac maximis calamitatibus afflixit. Interim verò conspirantibus omnibus Transpadanis ciuitatibus, duce Gregorio Montelongo, Bononiensis ciuitatis legato, Ferraria, quæ ab ecclesia Romana ad imperatorem defecerat, capitur, Salinguerra viro fortissimo eam acerrimè aliquandiu defẽdente. Capta autem, Azoni Estensi, qui bello interfuerat, ecclesiæ nomine gubernãda cõmittitur, salutis nostræ anno millesimo ducẽtesimo ac quadragesimo. At vero

Elisabet regis Vngariæ filia.

verò imperator,qui tum Pisis erat,cùm non satis sibi cõstaret,qui partes suas, quiue pontificis sequerẽtur,ciuitates Italiæ in duas factiones tum primum diuisit. Nã qui pontifici fauebant,Guelphi,qui verò imperatori,Gibellini appellati sunt.Hęc quidem teterrimarum factionum nomina,ad perniciem humani generis inuenta, primùm apud Pistorienses audita sunt,cùm cancellarij Panzaticos Gibellinos ab vrbe eiecissent,cumq; alteri factioni Guelphiq;,alteri Gibel Teutonici fratres fauerent,vnde tantæ perniciei nomina indita sunt. Florentini præterea nobiles suos Pisanis Gibellinarum partium fauentes,in exilium eijciunt.Pellunt & Guelphos vicissim ab vrbe sua Arretini,& Senenses,quorum exempla multæ ciuitates Italiæ secutę,bella plusquam ciuilia inter se commisere.Hinc multæ ciuitates à pontifice desciuere,tum in Vmbria,tum in Etruria,pręcipuè autem Viterbienses. Defecissent etiam Romani ciues,ni pontifex delatis per vrbem supplicando apostolorum capitibus,populum ad commiserationem mouisset,habita etiam in basilica sancti Petri oratione dignissima:qua tumultuantes in sententiam suam traxit,vt eos impulerit pro ecclesia Dei crucem & arma suscipere.Hi postea venientem hostili agmine ad vrbis mœnia Fredericum armis submouere,qui indignabundus captiuum quemq; varijs cruciatibus necans,in Samium concessit:Beneuentum vi captum diripuit:ac mœnia circunquaq; euertit.Iterum aũt ad vrbẽ rediens via Latina hostili animo Casinense monasterium spoliat,eiectis inde monachis: Soramq; quondã Samnitium ciuitatem,ad Lyris fluuij caput sitam,ferro,flammaq; vastat.Templariorum bona vbiq; diripit.Sarracenos verò adeo dilexit,vt eorum opera præ cæteris in bello vteretur, magistratusq; eis, ac propriam vrbem concesserit, quæ nostris quoque temporibus Nuceria Sarracenorum vocatur. Fratrem præterea regis Tunisij, Panhormi baptismum petentem,ne id faceret, verbis deterruit. Rauennam autem repentino incursu petitam,in potestatem suam redegit. Hanc ob rem Gregorius concilium apud Lateranum indixit, in quo de abrogando Frederico ratio haberetur. Verùm Fredericus terra mariq; vias præclusit, & quosdam cardinales ac prælatos de via & nauigatione captos,adiuuantibus Pisanis in carcerem coniecit.Qua ex re tantum dolorem Gregorius cępit,ut non diu superuixerit. Moritur enim pontificatus sui anno quartodecimo,mense tertio, cum paulò antè solis eclipsis tanta apparuisset,quanta nunquam antea. Raymundum autem Barchinonẽsem,quo adiutore in compilãdo libro decretalium Gregorius vsus est, ita quidam tum laudant,vt maiori commendatione laudari nemo possit.

Guelphi & Gibellini.

Solis eclipsis ante mortẽ Gregorij.

CAELESTINVS IIII.

Pont. 186.

ÆLestinus quartus,patria Mediolanensis,è familia Castilionum,episcopus Sabinus,vita & doctrina insignis,senex admodum et valetudinarius in locum Gregorij suffectus,decimooctauo pontificatus sui die moriẽs, in basilica Petri sepelitur,magno sui desiderio relicto, quòd homines sperabant se eius pontificatu felices futuros. Vacat tum sedes vno & viginti mensibus. Censuere enim qui tum auctoritate in ecclesia Dei valebant,neminem in pontificem eligendum esse,donec cardinales à Frederico in carcere detinerentur. Interim verò sede vacante,Fredericus agrum Picenum percurrens in Flaminiam vsq;, Fauentiam,& Bononiam aliquantulum resistentem vi occupat,scholamq; Bononiẽsem,quibus admodum infensus erat,tum primum Patauium transfert. Omnes pręterea,quos fautores ecclesiæ intellexerat,varijs calamitatibus afficit. Balduinus autem Constantinopolitanus imperator,omissa spe omni bene gerendæ rei in Asia,cum Raymundo Tolosano comite in Italiam veniens, tantum precibus valuit,& auctoritate apud Fredericum,qui tum Parmæ erat, vt cardinales captiuos, aliosq; ecclesiasticos incolumes dimitteret. Qui non ita multò pòst Anagniæ conuentu habito,de creando nouo pontifice rationem habuere.

INNOCENTIVS IIII.

187. Pont. Nnocentius quartus, Sinibaldus antea vocatus, patria Genuensis, familia Flisca, è Lauaniæ comitibus, Anagniæ pontifex creatur, quo initio Fredericus imperator non admodum delectatus est. Norat enim hominis virtutem, magnitudinemq; animi. Antea nãq; simul familiariter aliquandiu vixerant, & ob eam rem verebatur, ne à se anteactæ vitæ rationem exposceret. Quare congratulantibus amicis dixisse ferunt, Sinibaldum cardinalem ex amico optimo in hostem acerrimum ob pontificatum mutatum esse. Innocentius autem põtificium habitum indutus, Romam veniens prodeunte obuiam honorato quoq;, magno omnium applausu suscipitur: qui statim peractis quæ de more in consecrandis, coronandisq; pontificibus fieri consueuerunt, de pace cum Frederico ineunda mentionem facit, Balduino ad rem conficiendam auctoritatem suam interponente. In longum verò protracta res, quattuor mensium tempus consumpsit, conuentumq; inter eos tandem, vt pontifex ciuitatem Castellanam petens, eo loci imperatorem operiretur, secum de componendis rebus sermonem habiturum. Verùm cùm Innocentius paratas sibi à Frederico insidias, tum Romæ, tum in itinere certo indice comperisset, Genuensium nauigio fretus, quod apud Centumcellas in portu consederat, in Franciam proficiscens, secunda nauigatione vsus, Lugdunum peruenit, ab omnibus benignè & comiter susceptus. Concilio deinde eo loci indicto, anno salutis millesimo ducentesimo quadragesimosexto, litteris, nuncijs, præcone postremò imperatorem ad se citat, proposita pœna nisi dicto obtemperet. Imperator autem Sinuessanum quendam iureconsultum eò mittens, nihil aliud præter dilationem temporis à pontifice petẽs, iturum se breui pollicetur. Datum est tempus quo id fieri deberet. Verùm cùm Fredericus fallendi arte callidus, occasionem calumniandi, & opprimendi Innocentij quæreret, omnium consensu imperio & regnis priuatur. Hanc ob rem Fredericus ira incensus, ædes ac villas cognatorum quorundam Innocẽtij, qui eius monitu Parma, vbi fundos habebant, Placentiam commigrauerant, dirui iussit. Inito deinde fœdere cum duce Burgundiæ proficisci Lugdunum instituit, parato ingenti comitatu. Peruenerat iam quidem ad Taurinos, cum ei nunciatum est Parmenses exules, superatis ad Tarum fluuium ciuibus suis vrbem vi ingressos maximam cædem edidisse. Hanc ob rem Fredericus omisso itinere quod cœperat, conuocatis ex tota Italia copijs suis quas ad sexaginta millia hominum fuisse constat, obsidere Parmam instituit. ad quam tuendam magna profecto ciuitatum sociarum cum legato apostolico auxilia conuenerant. Is autem biennio constanti animo obsidionem passus, tandem erumpens, Fredericum nil tale metuentem fundit, fugatq;, eumq; castris rerum omnium copia refertis spoliat. In vrbis enim modum castra vallo ac fossa Fredericus ipse hac mente munierat, vt direpta & versa Parma, in quam magnum conceperat odium, eo loci vbi statiua habuerat, nummosq; conflarat Victorinos appellatos, Victoriam vrbem conderet. Sunt qui scribant Fredericum ea clade & coronam magni precij, & vasa aurea magni ponderis amisisse, ægreq; ex tanta calamitate ad Cremonẽses confugisse: quorũ tamen vrbẽ intrare nequaquã ausus est, quod multi Cremonensibus cum Frederico militantibus eo prœlio ceciderant. At verò Innocentius vbi intellexit Fredericum tanta clade infractum animo, voluptatibus se dedisse, extructis amœnissimis hortis, in eisdemq; incluso cum spadonibus suis pulcherrimarum mulierum agmine, hominis sortem miseratus, omisso concilio, legatos per Franciam, & aliàs prouincias misit, qui populis suaderẽt militiam Christi suscipere, Ludouicumq; regem Franciæ sequi, in Asiam traijcere properantem. Id enim se factur ũ Ludouicus dũ graui valetudine cruciaretur, pollicitꝰ est, & nou

Imp-

Impedire tamen hanc expeditionem nonnihil visi sunt Tartari, qui agmine bipartito Europam tum,& Asiam inuaserant. Nam qui Asiam petiere, Georgianam superioremq; Armeniam peruagati, Iconium vsq; Turcorum regiam peruenere. Alia verò manus Batone duce Poloniam,& Vngariam populati, ad mare ponticum deflexere, vbi Rusſiam siue Rutheniam,& Gazam amplissimas regiones vastarunt. Eodem quoq; tempore Grossoni gens Arabica, Soldano Babylonis impellente, Templarios aggressi eos fundunt, ac Hierosolymam facilè capiunt mœnibus carentem. Christianos, qui tum in ea erant, trucidant. Sepulcrum Christi quouis genere turpitudinis fœdant. Hanc ob rem motus Innocentius, regem accelerâ reiter in Asiam cohortatur cum eo exercitu, quem ad eam comparauerat. In Cypro hyemare ei necesse fuit, quia eò iniquo anni tempore peruenerat. Vere autem appetente, Damiatam contendens,& classem Soldani repulit, & pugnantes in littore terrestres hostium copias superat: ibiq; statiua tamdiu habuit, donec ab Italia reliquæ copiæ subsequerentur. Quo minus autem ex Italia eò miles proficisceretur, Frederici rabies effecit, qui à libidinibus quibus aliquandiu immersus fuerat, ad arma conuersus, totam prouinciam tumultu compleuerat, impuleratq; quasdam ciuitates studio partium à pontifice desciscere, maximè verò Foroliuienses, Ariminenses, Vrbinates, ac totum Picenum. In Vmbria præterea defecerant omnes præter Tudertinos, Perusinos, Asisiates. Soli autem Florentini in Etruria pontificem sequebantur, quos certè adeq bello Fredericus vexauit, vt tandem eos coëgerit Guelphos conciues suos ab vrbe pellere. Bononienses verò cum Henrico Frederici profecto pugnare ausi, hominem vincunt, & obtruncant. Sunt autem qui scribant Fredericum hoc tempore, dum in Siciliam traijcit, Panhormi mortuum. Alij verò affirmant eum in Apulia graui morbo laborasse,& iam conualescentem à Manfredo filio adolescente ex nobili concubina suscepto, compresso vi ore, mori coactum. Illud certè constat, Fredericum paulò antè mortem Manfredo, quem Tarentinis principem dederat, multa etiam oppida, præter ipsum principatum dedisse: Conradum verò ex Iole Ioannis Hierosolymitani regis filia susceptum, hæredem rerum omnium reliquisse, quem postea Manfredi opera veneno petitum constat, cum tamen prius Neapolim,& Aquinum vi captum diripuisset, obstante pontifice,& frustra reclamante: qui pacem Italiæ ea mente quærebat, vt ei transmittere militem Italum ad Ludouicum iam Damiatam oppugnantem liceret. Verùm capta Damiata, cum Robertus Pictauiensis comes nouas ex Gallia copias traiecisset. Damiata mouens ad Pharamiam vrbem exercitum mouet, quò Soldanus cum magnis copijs id veritus iam peruenerat. Fluuius certè duos exercitus dirimebat, qua ex re factum est, vt nunquam collatis signis ad summam dimicationem ventum sit. Leuia interdum comittebantur prœlia, vtroque exercitu castra sua tuente. Robertus tamen maiora ausus, cum temere progrederetur, ab hostibus capitur.

At verò Innocentius incendijs bellorum iam penè in Italia extinctis, ad vrbem redire instituit, redacto tamen prius in sanctorum numerum Edimundo confessore Cantuariensi archiepiscopo. Cum verò Perusiam iam peruenisset, Romam consulto declinans ob senatoriam potestatem, quæ nimia ei, ac curiæ Romanæ videbatur, Petrum Veronensem ordinis prædicatorum ab hæreticis Mediolanum & Comum intercæsum, in sanctos Christi martyres retulit. Idem fecit de sancto Stanislao Craconiensi episcopo, qui in vita miraculis claruit. Accersitus deinde à proceribus regni Siculi, Neapolim nuper instauratam statim proficiscitur: ibiq; moritur ac sepelitur, in ecclesia sancti Laurentij, pontificatus sui anno vndecimo, mense sexto, die duodecimo, dum breui se toto regno potiturum arbitratur. Ipsius autem Innocentij viri optimi decretum fuit, vt octaua natiuitatis beatæ Mariæ virgi-

Cardinales rubro galero utuntur

nis in ecclesia Dei quotannis celebraretur. Idem verò bono consilio vsus, cardinalium sedes iam pridem vacuas optimo quoq; in collegium cooptato repleuit, statuitq; vt cardinales equo in publicum vecti, galero rubro vterentur, honestandi ordinis causa. Multa quoq; vir doctissimus in tanto rerum fastigio collocatus, edidit, & compilauit. Apparatus nanq; decretalium composuit, quo ipsi canonistæ plurimùm vtuntur. Continent enim disputationes quasdam, quæ rem ipsam mirificè aperiunt. Edidit & alium in concilijs approbatum, quem Ostiensis in summa sua Autencticas vocat. Scripsit & librū de iurisdictione imperij & auctoritate pontificis, contra Petrum quendam, cognomento de Vinea, qui imperij, & aliarum rerum omnium arbitrium imperatori tantum adscribebat. Hunc librum postea Innocentius apologeticum vocauit. Doctorum quoq; virorum familiaritate mirificè delectatus est. quos etiam ad dignitatis gradum euexit. Hugonem enim vita & doctrina insignem, sanctę Sabinę cardinalem promulgauit, qui ob dignitatem acceptam à priore vita nusquam decessit: ordinis sancti Dominici prius habebatur. Scripsit idem Hugo & glossas in Biblia & concordantias, vt istorum vocabulo vtar. Huius quoq; pontificis tempore & mandato Alexander de Ales ordinis Minorum frater, qui iam grandis natu religionem ingressus fuerat, summam in theologiam scripsit admodū copiosam. Edidere & libros suo tempore in decretales, quos apparatum vocarunt, Bernardus Parmensis, & Compostellanus uiri doctissimi, ad hanc laudem diligentia & benignitate Innocentij excitati. Pontificis verò nepos Guillelmus, patruum non multò pòst sequitur, cuius quidem sepulcrum in sancto Laurentio extra muros adhuc cernitur.

ANNOTAT.

Hic in uigilia natalis Domini anno ∞ CCXLIIII. Lugduni in concilio generali, xij. cardinalibus uiris excellentißimis creatis, eius ordinis hominibus proprium insigne pileum rubeum dedit. Auctor Martinus, qui eo tempore uixit in huius pontificis uita, quo significabatur eos etiam caput suum, si opus esset, pro ecclesiastica libertate tuenda, gladio offerre debere, & præsertim eo tempore, quo Romana ecclesia à Friderico ij. imperatore, uehementer oppugnabatur. Reliqua eius ordinis insignia posteriores pontifices excogitarunt, in his præcipuus fuit Paulus ij. Hæc F. Ptolemæus, Platina, & alij auctores tradunt.

ALEXANDER IIII.

Pont. 188.

Lexander quartus, natione Campanus (nam Hernicos olim, nunc Campanos vocant) patria Anagninus, in locum Innocentij suffectus, Mantredum statim admonet, ne quicquam contra dignitatem ecclesiæ moliatur: qui accersitis à Nuceria Sarracenis, copias ecclesiæ nil tale metuentes apud Fossam aggressus, partim occidit, partim cæpit, iampridem animos regios gerens, mortuo (vt ipse fingebat) Coradino, cuius se hæredem meritò futurū dicebat.

Christiani autem, quos diximus ad Pharamiam castra habuisse, peste ac fame laborare cœperunt, parte Nili ab hostibus occupata, per quam commeatus in castra vehebantur. Eò enim Hierosolymitanus patriarcha cum multis nauigijs profectus, ab hostibus capitur. Hanc ob rē Ludouicus ne fame opprimeretur, Damiatam repetens, in maximas incidit hostium copias, à quibus bello superatus, cum Alphonso Pictauiensi, & Andegauensi comite fratribus germanis capitur. Verùm interfecto à suis post tantam victoriam Soldano, alter, qui ei suffectus est, recuperata Damiata, & accepta pecunia, Christianos omnes liberos & incolumes Ptolemaidem perduxit. Ludouicus autem rex, suadente Alexandro pontifice, remissis in patriam fatribus tamdiu in Asia commoratus est, quoad Cæsarea, Ioppe & Sidon quæ oppida Christiani de Sarracenis nuper receperant, instaurata præsidijs firmarentur. Tum demum verò sexto expeditionis suæ anno in patriam reuertitur.

Interea quidem Alexander pontifex excommunicato Manfredo, Anagniam profectus, Octauianum Vbaldina gente ortum, ecclesiæ Romanæ cardinalem, Neapolim mittit, qui Neapolitanos contra Manfredum in fide confirmaret, pollicitus se breui Campanis omnibus ac Neapolitanis auxilium allaturum. Sed Manfredus non contentus Neapolitanos vexare, in Etruria quoque factiones mouet: maximè verò Florentiæ, quæ mortuo Frederico, statim in libertatem sese vendicauerat. Vnde communi decreto placuit Guelphos sub Frederico eiectos in patriam reducere, qui Gibellinorum conatibus resisterent. Hac itaque ratione Guelpha factio tantum in Etruria valuit, vt Pistorienses, Arretinos, Pisanos, Senenses, qui Guelphos ciues suos eiecerant, graui odio & maximis bellis persequerētur: Lucenses contra Pisanos potissimum adiuuantes, quos certè Florentini tum oppressissent superatos ad Arbiam fluuium, nisi Bonitij oppidi suspectam fidem habuissent. Erat enim Bonitium in valle Helsæ situm, à Senis duodecim millibus passuum distans, loco, natura, & arte munitum: quo quidem Gibellini, vt arce belli, in Guelphos vtebantur: hoc vi sublato & euerso, Florentini, contra quos Manfredus senserat, Alexandro pontifici Manfredi aduersario copias pollicentur. Hanc ob rem Manfredus iam Panhormi rex declaratus, conducto Sarraceno milite, & legatum apostolicum magnis cladibus attriuit, & Iordanem copiarum suarum præfectum cum mille & quingentis equitibus in auxilium Senensium contra Florentinos misit, qui non ita multò pòst Florentinos ad Arbiam flumen tanta clade superarunt, vt relinquere vrbem hostibus sint coacti. Non destitit tamen pontifex tyrannos vbique locorum persequi. Cum enim Ecelinus tyrannus, quem diximus totam ferè Venetiam occupasse, Mantuam obsideret, Philippum Fontanesium archiepiscopum Rauennatem Alexander Venetias properè misit, qui prædicata CHRISTI cruce, comparatoq; exercitu Ansedisium Ecelini ex vxore nepotem, Patauio expulit. Hanc ob rem Ecelinus Mantuam obsidione soluens, ac Veronam concito gradu petens, cum recuperandi Patauij spem omnino omisisset, Patauinos omnes (ad duodecim millia fuisse in castris constat) varijs cruciatibus necauit. Tum verò theologi quidam ordinis Minorum Brixiam missi, eò, prædicando ciuitatem deduxere, vt & Guelphos extorres reciperent, & partes ecclesiæ sequerentur. Idem quoque Placentini & Cremonenses fecissent, ni Vbertus Pallauicinus dominatum adiuuantibus Gibellinis occupasset. In hunc verò & Ecelinum belli socium, legatus apostolicus Brixia mouens, adiuuantibus Guelphis, apud Gambaram magna accepta clade superatur, & capitur cum episcopo Brixiano, & factionis Guelphæ optimatibus, quos omnes Ecelinus accepta prius Brixia incolumes statim dimisit, anno salutis millesimo ducētesimo quadragesimo nono. Legatus autem apostolicus veritus ne Ecelini potentia supra modum cresceret, seiungere Vbertum Pallauicinum ab Ecelino instituit. Id autem potissimùm per Bosium Douarium ciuem Cremonensem & domi nobilem tentat, qui Vbertum impulit, proposita cum detestatione Ecelini crudelitate & sæuitia, vt omisso Ecelino, cum Mediolanensibus & Mantuanis, alijsq; socijs ciuitatibus fœdus iniret. Tum verò Ecelinus ira percitus, quod omnes propemodum in se coniurasse cerneret, comparato ad Cassanum exercitu, omnem Insubriam vastans, socias ciuitates ad bellū excitauit, à quibus nō ita multò pòst superatus & captus, Soncini moritur: eò enim, post acceptum graue vulnus, delatus fuerat. Omnes itaq; Cisalpinæ ciuitates libertatem mortuo tyranno consecutæ, Alexandri pontificis deinceps auspicia & monita secutæ sunt. Legatus autem apostolicus, qui Patauinos in libertatē vendicauerat, relquias bellorum persecutus, Albericum Ecelini fratrē Taruisio pulsum, cum vxore & liberis obtruncat. Alexander verò pontifex sublatis tyrānis, extincto tanto incendio, repetere bellum Asiaticum instituerat: sed discordia in-

ter Genuenses & Venetos orta effecit,ne tam pium bellum tamq; necessarium su-
meretur. Ptolemaidem Tyrumq;, vrbes admodum diuitijs & opibus præpoten-
tes, Christiani tum incolebant: maximè verò Genuenses, Pisani, Veneti mercato-
res, qui per annos iam quattuor & sexaginta, omnes fere orientis, atq; occidentis
mercaturas eò contraxerant. Hi autem mercatores separatas habebant aras, sepa-
ratos vicos, portoria propria, nec quicquam commune inter Venetos Genuensesq;
apud Ptolemaidem erat præter diuina templa. De monasterio sancti Sabæ orta
contentio est, quod vtraq; ciuitas sibi vendicare conabatur. Componere hanc li-
tem pontifex annixus, litteras vtriq; dedit, quibus ostendebat sibi placere monaste-
rium vtriq; ciuitati commune esse debere. Sed Genuenses cognita prius pontificis
voluntate, fretiq; beneuolentia Philippi Montisfortis vrbis præfecti, excluso Ve-
neto monasterium capiunt, & in arcem munitissimam redigunt. Hanc ob rem Ve-
neti populariter abeuntes, inito fœdere cum Manfredo Siciliæ rege, contra Ge-
nuenses arma sumunt, eorumq; classem duarum triremium & trium ac viginti ma-
gnarum nauium, in portu Ptolemaidis vi irrumpentes incendunt, ac monasterium
sancti Sabæ eodem impetu captum euertunt. Genuenses autem hac calamitate ma-
gis irritati quàm perterriti, cóparata denuo classe, apud Tyrum Venetis occurrunt,
qui industria incedentes, in pontum delati, Selymbriam vrbem de Sarraceno expu-
gnatam diripiunt. Interim verò auctis vtrinq; copijs Tyrum communem belli se-
dem ab vtroque contenditur. At pontifex veritus, ne aliqua magna clades ex hac
contentione oriretur, legatos vtriusq; populi ac Pisanos ad se vocat, componendæ
pacis causa: quæ propemodum composita erat, cum nunciatum est inter Tyrum
& Ptolemaidem Pisanos ac Venetos eo bello socios, Genuenses ingenti clade su-
perasse, vigintiquinq; eorum nauibus partim captis partim submersis, atq; victo-
res Ptolemaidem, victos Tyrum redijsse. Ptolemaidi autem omnia Genuensium
ædificia diruta, omnia bona direpta fuisse, pulsosq; inde ciues omnes. Hãc cladem
ita moleste tulisse dicitur pontifex, vt non prius admittere Venetorum legatos vo-
luerit, quàm captiuos Genuensium incolumes dimitterent: & ne vni tantum incó-
modo pontifici mederi necesse esset, Balduinus imperator Constantinopolitanus,
quo stante spes aliqua recuperandæ terræ sanctæ supererat, de relinquẽda Constan-
tinopoli cogitabat. Michaël enim Palæologus duorum Theodori Diplobataci
filiorũ ob affinitatem ex testamento patris tutor: omni genere iniuriarum Latinos
persequebantur, pulso ex Achaia Guillelmo Franco, vexatoq; Balduino & domi
& foris armis ac seditionibus. Quo quidem abeunte ad tuendam oram Ponticam
ab hostibus vexatam, Constantinopolitani ciues nocte concubia Palæologum in
vrbem admisere. Hanc ob rem Balduinus & Pantaleo patriarcha Ponto in Euro-
pam flectentes, contentiones bellorum omisere. Tum verò Palæologus sublato æ-
mulo & hoste, occisis clam pueris, imperiũ sibi desumit, quod post annos octo
quadraginta à Latinis in Græcos rursum translatum est. Interea verò Octauianus
cardinalis Vbaldinus, re Neapolitana parum feliciter administrata statim ad pon-
tificẽ redijt: qui vbi Clarã virginem ordinis sancti Francisci Anagniæ in sanctas re-
tulisset, Viterbium statim proficiscitur pacẽ inter Genuenses & Venetos cópositu-
rus. Qua in re diutius vexatus, eo loci tædio animi tandẽ moritur, & in ecclesia san-
cti Laurẽtij honorificè sepelitur, pontificatus sui anno septimo. Vacat tũ sedes men-
sibus tribus, diebus quattuor. Huius pótificis vita ab omnibus certè mirificè lauda-
tur. Beneficus enim & liberalis est habit9, maxime verò erga pauperes Christi, & be-
nè de religione Christiana meritos: vnde libellos quosdã contra paupertatẽ editos
à quodã Guillelmo de sancto amore, perpetuo edicto aboleuit. Affirmabat enim
vir ille perniciosus, pauperes religioni deditos eleemosynis viuentes, non esse in
statu salutis. Combussit etiam vidente curia Romana libellum pestiferum, qui
aucto

auctor asserebat statum gratiæ non à lege Euangelij, sed à lege spiritus procedere. Quæ opinio ex libris Ioachimi abbatis sumpta dicebatur. Hic autem liber à sectatoribus Euangelium æternum dicebatur. Ipse verò Alexander vbi ab externis negotijs vacuus fuit, aliquid semper, quod ingenium saperet, edidit: nam & decretales epistolas compilauit, & viris doctis ita fauit, vt eos ad cardinalatum vsq; prouexerit: maxime verò Henricum cardinalem Ostiensem, virum diuini, humaniq; iuris peritissimum. Vsus est & magna liberalitate erga Bartolomæum Brixianũ, qui multa in decretales edidit, quibus ex rebus præter doctrinam singularẽ & sanctitatem, magnam consecutus est laudem. eius quoque opera redactum est templum testudineum, quod apud sanctam Hagnetem cernimus, ad cultum diuinum, cum antea Baccho dicatum esset, consecrationemq; altaris beatæ Constantiæ huius manibus factam, litteræ ipsæ indicant in vestibulo templi positæ.

ANNOTAT.

Et hic pontifex, quod Platina omisit, è nobili genere Comitum fuit, Innocentij III. *& Gregorij* IX. *à quo cardinalis creatus fuit propinquus, Rolandus antea uocatus, episcopus cardinalis Ostiensis & Veliternus, ex eiusdem pontificis registris, qui in bibliotheca Palatina Romæ conseruantur.*

VRBANVS IIII.

Vrbanus quartus, ex Trecensi Gallica vrbe oriundus, patriarcha Hierosolymitanus, pontifex creatus, statim è Gallia milites conuocauit, quos Manfredo ditionem ecclesiæ vexanti obijceret. Hanc ob rem Iordanis copiarum Manfredi in Etruria contra Guelphos dux reuocatus in regnum, Guelphis respirandi facultatem aliquantulam dedit: maximè verò Florentinis & Lucensibus, quos è medio tollere omnino Gibellini instituerant. Laboratur & eadem peste in Cisalpina Gallia, Vberto Pallauicino factionem Gibellinam vbiq; extollente, contrariamq; deprimente. Tantæ etiam versutiæ is fuit, vt Brixia potitus sit vtraq; factione id approbante, cum se omnibus pariter affuturum ostendit. Tum verò Mutinenses & Regienses Ferrariensium ac Bononiensium consilio vsi, qui verebantur ne Pallauicinus omnia occuparet, in partes ecclesiæ declinantes, Gibellinos ciuitatum suarum eijciunt, eorumq; bona Guelphis Florentinorũ exulibus condonant, quo factio sua vbique validior haberetur. Fiebant hæc in Cisalpina Gallia, pontifice ipso omnes continuò ad pacem cohortante. Apud Constantinopolim verò Palæologum Veneti imperio deiecissent, nisi à Genuensibus socijs & amicis fuisset adiutus. Factus deinde potentior Palæologus capta Manouasia, Venetis & Guillelmo Acaiæ principi facilè resistebat. Parauerat iam legatum pontifex, qui pacem inter Venetos & Genuẽses componeret, cùm subitò Manfredus comparatis nouis Sarracenorum copijs, agrum Picenum iam anteà nutantem occupat. Pontifex itaq; eundem legatum in Galliam mittit, qui Gallos crucesignatos, iam anteà ea de re monitos, maturare iter precibus & pollicitationibus impelleret: qui certè duce Guidone episcopo Antisiodorensi in Italiam descendentes, superato ad Brixiã Pallauicino, nemine deinceps resistente. Viterbiũ vsq; peruenere. Vnde non ita multò pòst accepta pontificis benedictione digressi, per Vmbros & Marsos iter faciẽtes, Sarracenos qui eò cõfugerant, facillimè superãt, & ad Lyrim vsq; propellũt. Eodem quoq; tempore Romani, & si ditionẽ ecclesię nequaquã vexarent, non tamẽ pontificis imperio obtemperabãt, magistratus in vrbe suo nutu creãtes. Desinẽtes itaq; senatorẽ ex ciuitate Romana creare, tum primum ex exteris Brancaleonem Bononiensem magni animi consilijque virum, ad tantum magistratum magno proposito præmio acciuere. Verùm postea mutata sententia, hominem comprehensum in carcerem conijciunt. Hac autem iniuria Bononiẽses moti, Romanos quosdam captos non alia conditione dimissuros se affirmant, nisi restitu-

Pont. 189.

restitutum in libertatem ciuem suum Brancaleonem intellexerint. Tum verò Romani suis cauentes, non solum Brancaleonem dimittunt, verùm etiam eundem in pristinam dignitatem restituunt: alio etiam ex omni regione vrbis delecto magistratu (quem Banderesios appellabant) penes quem vitæ ac necis hominum arbitrium esset. Hac autem insolentia ideo vti Romanos pontifex intelligebat, quod se à Manfredo vexari armis cernerent, nec eorum conatibus posse resistere. Quare tyrannos à ceruicibus ecclesiæ aliquando reiecturus, legatos ad Ludouicum Franciæ regem mittit, qui eum adhortentur, vt primo quoq; tempore Carolum prouinciæ & Andegauiæ comitem consobrinum & generum suum, cum exercitu in Italiam mittat, quod sibi in animo esset Manfredo pulso, hominem regem Siciliæ citrà & vltrà Pharum creare. Fecissent tum id quidem (adeo erat ad tantam rem ob ingratitudinē Manfredi animatus) ni ægritudo à rebus gerendis eum abstraxisset. Quod deinceps à sequenti pontifice posteà factum autumant. Sunt qui adscribant huius pontificis ætati Albertum Teutonicum ordinis Prædicatorum fratrem, quem ob amplitudinem doctrinæ magnum appellant. Qui & omnia opera Aristotelis commētatus est, & theologiam Christianam acutissimè aperuit, & de pauris naturalibus quàm diligēter scripsit. Edidit & librum de coæquæuis, in quo quidem res naturales theologiæ, quantum fieri potest persimiles ostenduntur. Exposuit & magnam partem Bibliæ. Euāgelia ac Pauli epistolas glosis optimis aperuit. Inchoauit etiam summam theologiæ, sed non perfecit. Tantæ præterea modestiæ fuit, adeoq; lectionum appetentissimus, vt Ratisponensem episcopatum abnuerit, quem tumultu & armis gubernare interdum opus erat, vt nunc etiam apud Germanos mos est, quorum pleriq; episcopi ense & milite rem suam tutantur. Priuatus itaq; Coloniæ aliquandiu publicè legit. Tādem verò octogesimum ætatis agēs annum, eodem in loco moritur, multis discipulis, qui posteritati consulerent, relictis, maximè autem Thoma Aquinate: qui relicto patria insigniq; cognatione (originem enim comitibus Apuliæ ducebat) Coloniam pergens, tantum profecit, vt post aliquot annos apud Parisios primum in doctrina locum teneret. Vbi & quattuor libros in sententias edidit. Scripsit & librum contra Guillelmum de sancto amore virum perniciosum, vt antea diximus. Duos præterea libros edidit, quorum alter est de qualitate & essentijs, alter verò de principijs naturæ. Romam deinde ab Vrbano accersitus, spretis dignitatibus, quę vltrò ei offerebantur, totū sese lectioni & scriptioni dedit. Nam & scholam Romæ instaurauit, & rogatu Vrbani multa conscripsit, & totam fere naturalem philosophiam ac moralem commentationibus exposuit, & contra gentiles librum edidit. Declarauit & Iob, catenamq; auream contexuit. Composuit & officium de Christi corpore, quo in opere plurimæ figuræ testamenti veteris continentur. Ad Vrbanum pontificem redeo, qui pontificatus sui anno tertio, mense vno, die quarto Perusij moritur, in cathedraliq; basilica sepelitur. Vacat tum sedes mensibus quinq;.

Albertum magnū hoc tempore fuisse aliqui scribunt.

Thomās Aquinas Alberti discipulus.

ANNOTAT.

Vrbanus papa IIII. Iacobus, uel ut alij Pantaleo (quod fortè cognomē erat) antea uocatus, fuit natione Gallus, patria Trecensis, quæ Campaniæ urbs est, humili ac sordido loco natus ex patre (ut fertur) sutore ueteramentario. Qui cùm esset Hierosolymitanus patriarcha, Viterbij ubi tunc curia Romana erat, à cardinalibus numero nouem inter se discordantibus, extra eorum collegium iiij. Kal. septembris anno Domini ∞ CCLXI. Romanus pontifex renuntiatus, sedit annos tres, mensem i. & dies quattuor. Hic ueterem ac nobilissimam Tuscia urbem accedens, loci aspectu & securitate delectatus (est enim in summo saxo posita, & ad expugnandum difficillima) diu in ea cum Romana curia permansit. Nam Manfredi Siciliæ regis Romanæ ecclesiæ hostis potentia & ui sancta sedes tunc præcipuè uexabatur. A ciuibus Vrbeuetanis honorificentissimè susceptus Monaldenses & Philippenses primarios urbis ciues, bello ciuili inter se laborantes, in concordiam redegit, & dum uixit, eam conseruauit. Vrbem sibi & Romanæ ecclesiæ fidelissimam uarijs ædificijs, tum publicis tum priuatis, multis item priuilegijs exornauit. A fundamentis autem ædificauit superbas illas ædes pontificias in loco, qui dicebatur

Solianum prope S. Mariam Priscam quarum adhuc parietes supersunt. extruxit etiam ecclesiam et monaste- sancti Augustini, ecclesias uerò Minorum & Prædicatorum restituit & ampliauit. Ibidem etiam conciliũ, multorum prelatorum conuentum celebrauit, in qua inter cætera tractatum est. quanam ratione sancta se- apostolica à Manfredi potentia & tyrannide se tueri posset, decretumq́; ut Carolus Ludouici Francorũ re- frater prouinciæ comes, & dux Andegauensis in Italiam contra Manfredum cum Siciliæ regis titulo euoca- tur. Cardinali legato ad illum ob eam rem misso, quod postea sub Clemente IIII. factum est. In ea postremo anno Domini ∞ CCLXIIII. sacratißimi corporis CHRISTI solennitas quinta feria post octauam entecostes ab eodem pontifice perpetuis temporibus cum solenni supplicatione, quæ nunc etiam celebratur, stituta est, cum eius solennitatis officium sanctus Thomas Aquinas, qui eo tempore publicè theologiam in ea ciuitate profitebatur, composuisset. Id uerò factum fuit propter miraculum, quod hoc tẽpore Vulsinijs in dioe- cesi & ditione Vrbeuetana in ecclesia sanctæ Christianæ accidit. Nam dum sacrificulus quispiam sacra missarum solennia celebraret sacramento iam confecto, de panis & uini transubstantione, & CHRISTI corpore du- bitauit. Vnde statim (dictu & auditu mirum) ex sanctißima, quam in manibus tenebat hostia, uiuus sanguis ma- nare cœpit, & totam mappam, quam corporale uocant, tinxit. quo miraculo attonitus pontifex Vrbanus IIII. corporale primum ad se ab episcopo loci cum proceßione Vrbem ueterem transferri uoluit, & illud solennitate instituta in ecclesia Vrbeuetana recondidit. Quæ omnia ex eiusdem pontificis bulla, quæ adhuc extat, intelli- guntur. Quanquam non me lateat, quosdam esse, qui nescio quid de quadam muliere sancti Moniali reclusa no- mine Eua fabulentur. Quorum sententiam nihil moror: cùm quod supra dixi, uulgarißimum sit. In cuius postea rei memoriam ciues Vrbeuetani tunc nobiles ditißimi & potentes nobilißimum templum Deo & beatæ uirginis Mariæ à fundamentis construere cœperunt, tanta mole, apparatu, & impensarum magnitudine celebre, ut nul- lum in toto terrarum orbe, tũc ei potuerit comparari. cæterùm hoc non nisi XXV. anno, post CHRISTI uerò ∞ CCXC. factum fuit. Nicolao IIII. pontifice maximo, qui eodem anno xiij. de Nouembris primùm lapi- dem in maximi & augustißimi templi fundamentis. Cardinalibus cum omni Romana curia, multis peregrinis prelatis, episcopo ciuitatis, clero, magistratibus, nobilibus, & uniuerso populo Vrbeuetano adstantibus, post celebres supplicationes habitas, solenniter posuit, maximasq́; singulis annis ipso die ecclesiam illam uisitantibus indulgentias largitus est, ab alijs postea pontificibus cõfirmatas & auctas. In quo celeberrimo templo, cùm per- fectum penè fuisset, postea sanctum corporale collocatum est, altari & tabernaculo ad illud conseruãdum ele- gantißimè fabrefactis, quod singulis annis in die corporis CHRISTI in celebri illa supplicatione deuotißime circumfertur, finitimis omnibus populis eò illa die ad id uidendum cõfluentibus. Eius porrò templi anterior pars tota è marmore Pario incrustata est, uarijs & elegantibus sigillis noui & ueteris testamenti exornata, multisq́; alijs decorata ornamentis. quæ eo tempore excellentius in statuaria opus existimata est, omnium quæ toto ter- rarum orbe id genus essent.

CLEMENS IIII.

Lemens quartus, Guido Fulcodij antea vocatus, natione Narbonen- 190. Pont.
sis è villa S. Aegidij, meritò ob sanctitatem & doctrinam põtifex creatur. Is enim iureconsultus totius Galliæ sine contentione primarius, in curia regia causas integerrimè agens, vxorẽ & liberos habuit, qua mortua, primo Podiensis, deinde Narbonensis episcopus, postremò cardinalis omniũ consensu creatus, solus ob integritatem & auctoritatem deligitur, qui lites inter Henricum Angliæ regem & Simonem Montisferrati comitem cõponeret. Posteà verò pontificatũ adeptus, (vt quidam tradunt) mẽdicantis religiosi cuiusdã habitũ indutus, Perusium incognitus peruenit: eò deinceps profecti cardinales, quẽ etiam absentem in pontificem delegerant, hominẽ ipsum Viterbiũ honorificè perducũt. Carolus aũt, quem diximus ab Vrbano in regnũ accitum, cũ triginta triremibus Massilia soluens, Tiberi amne subuectus, Romã ingressus, tamdiu senatorium munus mandato pontificis obiuit, quoad superuenere cardinales à pontifice misi, qui hominẽ in Lateranẽsi basilica Hierusalẽ & Siciliæ regẽ declararũt: hac cõditiõe, vt Carolus sacramento adactus, quotãnis feudi nomine quadraginta millia nummũ aureorũ ecclesiæ Romanæ persolueret: néue imperiũ Romanũ etiã vltrò oblatum acciperet. Magna enim de imperio contentio iam orta erat inter Alphonsum regem Castellæ, imperium armis & largitione quærentem, & Richardũ Carnubiæ comitem regis Angliæ fratrem: ad quem electores non facilè respiciebant. Ne igitur Manfredo spes vlla subesset discordiarum inter Alphonsum & Carolum

ad quem

ad quem magna pars hominum imperium deferebat, sublata petendi facultat[e] pontifex hominem in Manfredum concitabat ecclesiæ Romanæ contemptorem.

Iam enim Caroli copiæ, superatis Alpibus, in Cisalpinam descenderant: f[a]ctoq; per Flaminiam itinere, omnes factionis Guelphæ milites Romam vsq; per duxerant. Vnde Carolus mouens & Ceperanum capit, pulso inde Manfredi præsidio: & saltum Casinatem occupat, quem Manfredus ipse custodiẽdum acceperat: quanq̃ deinde mutato consilio, Beneuentum profectus expectare hostẽ in planis patentibusq; locis instituerat, quod plurimùm equitatu valeret. Mouit & e[t] Carolus: & facta pugnandi copia, licet ex itinere fessi milites essent, prœlium non detrectat. Ciet vterq; dux suos in pugnam. Verùm dum Carolus laboranti suorum turmæ intentius, vt fit, succurrit, ex equo consternatus, ita hostium animos au[xit] vt Manfredus extra ordinem incautius pugnans interfectus, apparente subito Carolo, fortunam belli statim mutauerit. Ex suis enim in fugam versis multi interfecti sunt, pleriq; verò viui capti. Carolus aũt tanta victoria potitus, Beneuentũ mouens, vrbẽ dedentibus vltro ciuibus, ingreditur. Nuceriam deinde oppugnare adortus, quò se noui veteresq; Sarraceni receperant, magistrum militiæ suæ (quẽ marescallum vocant) cũ quingentis equitibus in Etruriam mittit, qui Guelphos extorres in ciuitates suas reduceret. Is itaq; profectus, abeuntibus sponte Gibellinis, magistratũ sine prouocatione Florentiæ constituit, quẽ accolæ factionis Guelphæ capitaneos vocant. Inde verò in Senenses mouens, omnes Gibellinos Etruriæ, maximè verò Pisanos, in se concitauit, dum ad Bonitium castra habet, quod Gibellini acriter defendebant. Carolus aũt vtroq; regno in potestatem recepto, excepta Nuceria, Sarracenis tandem pacem concedit, permissis etiam suis legibus in Italia viuere. Ipse verò cum exercitu vocante pontifice, Viterbiũ se contulit, quò & Henricus à fratre rege Castellæ pulsus, paulò antè peruenerat: quem pontifex Caroli commendatione motus, & multis muneribus donauit, & senatorem vrbis creauit. Carolus aũt in Etruriam mouens, Gibellinos domiturus, qui Corradinum adolescentem Conradi Sueui nepotem, in Italiam contra Guelphos vocabant, Bonitium egregiè defensum & natura munitum, cum vi capere non posset, fame ad deditionem compellere instituit: quo tandem post longam obsidionem recepto, in Pisanos mouens, Mutronium eorũ oppidũ captum, Lucensibus dono dedit. Moliturus etiam maiora tum Carolus videbatur, nisi à suis in regnum properè vocatus fuisset, ob factiosos quosdã qui Corradini rebus fauebãt, maximè verò Sarracenos, quos deinceps munitissimis castellis in Nuceria conclusit, quò ei tutius in Corradinum proficisci liceret, quem Pisani in regnũ deducere conabantur, vastatis prius Lucensium agris: superatoq; atq; interfecto apud Arretium Caroli marescallo adiuuante præsertim Guidone Ferretano, totiusq; Cisalpinæ factione Gibellina.

Ferunt pontificem (dum adolescens per agrum Viterbiensem iter in regnum faceret) eius casum miseratum, prophetica voce dixisse, Corradinum ipsum vt victimam ad cædem duci. Is itaq; Romãm proficiscens, Henricum senatorẽ ad pontem Miluium cum populo Romano obuium habuit, imperatoris nomine sæpe acclamato, timore ne id fecerint, an studio partium, haud satis cõstat. Dimisso autem Romæ Guidone ferretano, ipse cum exercitu in regnum properans, vbi intellexisset Carolum saltus Hernicos Latinãq; viam occupasse, flexit inde ad Aequicolos montes, quos Taliacocij vocant, in Marsos profecturus. Castra itaq; primo non longè à lacu posuit, ferè aquæductu vetere & ædificiorum ruina munita. Mouerat & eò Carolus, decimo inde stadio ad concauæ vallis fauces castra locans, qui Alardi Neapolitani cõsilio vsus, (is enim cum Germanis diu militauerat) partem exercitus statim præmisit cum marescallo regia veste induto, lacessendi hostis causa. Ipse verò citra collem cum fortissimo quoq; in insidijs bene gerendę rei occasionem

casionem interim expectabat. Ad tres autem horas iam pugnatum est dubio marte, cum marescallus fortißimè pugnans occiditur: cuius in morte cedentibus Gallis, Germani ferociores facti, paßsim sine vllo ordine insequebantur. In hos itaque incompositè ruentes Carolus delatus, statim fundit fugatq; magna in fuga edita hostium strage. Henricus autem senator Reate in fuga captus est: & Corradinus cum duce Austriæ cognitus, dum traijcere Tiberim nauigio in Etruriam tentat, ad Carolum pertractus, capitali supplicio afficitur: quod, vt diximus, pontifex futurũ propediem diuinauerat. Carolus itaque anno salutis millesimo ducentesimo sexagesimo octauo, tanta victoria potitus, totoque regno sine contentione in potestatem suam redacto, Romam proficiscens, senatorium munus volente pontifice aliquandiu administrauit misso marescallo suo in Etruriam: cuius certè & industria & opera pax inter Senenses & Florentinos composita est. Verùm mortuo Clemēte, pōtificatus sui anno tertio, die vigesimoprimo, eodéq; Viterbij sepulto, tanta repente non solùm inter populos Italiæ, quos aliquantulum in officio sanctißimus pontifex auctoritate sua continebat, verùmetiam inter cardinales discordia orta est de creando nouo pontifice, vt biennio sedes vacauerit. Tum verò Carolus omnia circunspiciés, ne quid mali ecclesiasticæ ditioni obueniret, cum parte exercitus in Etruriam profectus, Bonitium oppidum (vnde initium turbandæ pacis ortum est) captum Florentinis vendidit. Quo demolito, nouum haud longè in plano condiderat, Poggium Bonitium appellatum. Carolus deinde inita cum Pisanis pace, quorũ nauigijs in Africam traiecturus vti instituerat, redire in regnum constituit, relicto cum parte copiarum in Etruriam Rufo Anguillariæ comite, qui Etruscós in officio contineret. Interim autem Ludouicum regem Maßsilia soluentem, tres filij adolescétes, rexq; Nauarræ Theobaldus, & comes Cāpaniæ cũ legato apostolico secuti sunt. Tunisiũ itaq; simul applicātes, vrbē obsidione cingũt, incursionibus omnia circunquaq; posita uastantes. Verùm orta in castris pestilentia, ac diutius per ignota capita vagata, Ludouicum regem cum filio minore natu, cumq; legato apostolico è medio sustulit: cuius in locum Philippus filius suffectus, de discessu cogitare iam cœperat. Superueniente autem Carolo Siciliæ rege, hac conditione pax composita est, vt dimißsis vtrinq; captiuis, rex gentis Carolo tributum penderet, liberáq; in Africa Christi prædicationem sineret. Reductis deinde in Siciliam copijs, mortuus apud Drepanum rege Nauarræ & Campaniæ comite, Philippo & Carolo placuit, partim pietate motis, partim vitandæ contagionis causa, Centumcellas adnauigare, inde terrestri itinere Viterbium ituri: vbi de eligendo pontifice cardinales adhuc contédebant, quo certè tantorum regum præsentia moti, Theobaldum Placentinum, Leodiensem archidiaconum absentem, pontificem crearunt.

Ad Clementem redeo: cuius vita omni ex parte laudanda est doctrina, pietate, religione, humanitate, modestia, charitate in proximum & pauperes Christi. Bona autē ecclesiæ ita accuratè dispensauit, vt plus Deo quàm affinitati & cognationi tribuisse videatur. Duas habuit filias ex mortua vxore ante pontificatum susceptas, quarum alteræ in monasterium collocatæ triginta libras Turonensium paruorum dedit, alteræ autem quæ marito suæ conditionis nupserat, trecentas libras Turonēsium dotis nomine numerari iußsit: hac conditione, quid vnquam amplius peteret. Habuit & nepotem clericum: quem ubi comperit tres præbendas (ita enim canonicatus vocāt) habere, optionē facere cōpulit, vt quam vellet ex his retineret, duas relinqueret. Verùm instātibus amicis, non solùm quæ habebat, nepoti dimitteret, sed maiora & plura tribueret; Respondit vir sanctißimus (quem vtinam nostræ ætatis pontifices imitati essent) se Deo, non autem carni & sanguini acquieturum. Deum ita velle, vt sua in pias causas erogarentur, nec esse dignum Petri successorem, qui plus cognationi quàm pietati & Christo tribueret. Dum autem Viterbij

esset, referreturq; quotidie Ednigem Poloniæ ducissam iampridẽ mortuam, miraculis summo in præcio esse, eam in sanctas retulit. Delectatus est etiam mirificè doctrina Bonauenturæ, ordinis Minorum generalis: qui grauiter & copiosè tum scripsit in primum, secundum, tertium, & quartum Sententiarum librum. Hac autem commendatione moriens vir sanctissimus, magnum sui apud omnes desiderium reliquit. Hinc contentio inter cardinales orta est, cum dignus Clementi successor quæritur.

Bonauentura ordinis Minorũ Generalium.

ANNOTAT.

Hic pontifex uir optimus, & sanctißimus fuit. Cuius rei eius res in pontificatu gestæ, uita innocenter, puréq; acta, & incredibilis morum, & uitæ sanctitas, quæ omnia de eo à fide dignis auctoribus feruntur, fidem facilè facere possunt. Verùm ut hæc magis clucescant, sequentem bullam addere institui, quam, ubi pontifex renunciatus fuit, cuidam Nepoti suo scripsit, quæ inuenta est à Petro Michelio Hispano, Barchionẽsi notario, scriptore historiæ Hispanicæ diligẽti, in antiquo libro sacristiæ monasterij ordinis prædicatorum Barchinonæ pag. 240. eam autem refert in historia Hispanica pagina lxiix.

Clemens episcopus seruus seruorum Dei, dilecto filio Petro Grosso de sancto Egidio salutem & apostolicam benedictionem.

Multis de nostra promotione gaudẽtibus, nos soli sumus, qui certius immensitatem oneris experimur. Et ideo circo quod alijs gaudium, nobis metum subministrat, & fletum. Sanè, ut scias, qualiter his auditis debeas te habere, scire te uolumus, quod humilior solito debes esse, neque enim quod nos uehementer humiliat, debet [nos]tros extollere, maximè cùm honor huius sæculi momentaneus sit, & sicut ros transeat matutinus: nec ad nos te, nec fratrem tuum, uel ex alijs nostris aliquem uenire uolumus, sine nostro speciali mandato. Quia spe sua frustratus, si secus uenire præsumeret, oporteret redire confusus. Sed nec in tuæ sororis nuptijs gradum quæras propter nos altiorem, nec enim nos haberes propitios, nec in aliquo adiutores. Si tamen eam filio militis simplicis desponsaueris in trecentum libris Turonensibus tibi proponimus subuenire. Et si altiora quæsiueris, nec à nobis denarium speres unum, & hoc ipsum secretißimum esse uolumus, & tibi & matri solummodo, notum esse. Illud etiam scias, quod nullum, nullamq; de sanguine nostro sub nostri sublimatione obtentu inflare uolumus, sed tam Mabiliam, quàm Cæciliam illos uiros habere uolumus, quos haberent, si essemus in simplici clericatu. Sibyllam [illegible]ta, & dic ei, quod locum non mutet, sed remaneat apud susam, & omnem maturitatem, & habitus honestatem obseruet, & preces nobis pro aliquo non præsumat assumere, nam & ei, pro quo fierent, essent inutiles, & ipsis, qui rogauerint, damnosæ. Etsi fortè per aliquos ex hac causa munera offerrentur, ea respuat, si uult nostram gratiam retinere. Saluta matrem & fratres. Non scribimus tibi, nec familiaribus nostris sub bulla, sed sub piscatoris sigillo, quod Romani pontifices in suis secretis utuntur. Datis Perusii in festo SS. Perpetuæ, & Felicitatis. Hanc habui ab Antonio Augustino Rotæ auditore, quem ob insignem pietatem, eruditionem, & morum grauitatem, maximamq; in rebus gerendis dexteritatem, & fidem Philippus Hispaniarum rex maximus proximè episcopum Ilerdensem à Romano pontifice Pio IIII. postulauit, & ut ex Alli. ecclesia ad eandem transferretur obtinuit.

GREGORIVS X.

Pont. 191.

Regorius decimus, Theobaldus antea vocatus, natione Italus, patria Placentinus, Leodiensis archidiaconus, in Asia existens, Viterbij à collegio cardinalium pontifex creatur.

Eo enim tempore, quo Ludouicus in Africam nauigauit, Odoardus regis Angliæ filius, ex Anglia cum ingenti classe in Asiam traiecit, recuperandæ terræ sanctæ causa. Verum dum Ptolemaidi tam diu immoratur, quoad Ludouicus rex Franciæ, vt pollicitus erat, eò ex Africa victor traijceret ab Arsacida familiari, dum solus in cubiculo esset, tribus vulneribus petitus, ægrè mortis periculum euasit, adiuuante altero familiari: qui manum sicarij tam diu retinuit, donec à domesticis discerptus & extractus è cubiculo sceleratus Arsacida est. Odoardus autem vbi ex vulneribus conualuit, Theobaldum contubernalem suum, magno semper in

precio habitum, quippe qui omnes reges & principes Christianos continuò in Sarracenos animauerat, iturum Romam pontificatus gratia à cardinalibus accitum, nauigio, pecunijs, egregio comitatu mirificè iuuit, eo potissimum tẽpore, quo Henricus adolescens, Richardi paulo ante mortui comitis Cornubiæ filius, Viterbium videndi Clementis causa venerat. Quo mortuo, dum adolescens ipse ibi aliquandiu moram trahit, malo fato sublatus est: à Guidone enim Monteforti, qui tũ cum Philippo Francorum rege cathedralem ecclesia audiendæ rei diuinæ causa perat, ante aram interficitur, quod à Richardo pater eius Simõ in Anglia dolo necatus fuerat. Vltus hoc modo patris necem, ad Rufum Etruriæ præfectum incolumis euasi. Abiere Viterbio hac in dignitate moti, non ita multò pòst, & Philippus in Galliam, & Carolus in Apuliam, qui pace cum Sarracenis inita, Theobaldum Sipontum, quod & Manfredoniam nunc vocant, nauigijs appulsum, Ceperanum vsq; comitatus est. Inde verò pontifex per Marsos & Sabinos iter faciens, Viterbiũ tandem peruenit: vbi à cardinalibus perbenignè & honorificentissimè susceptus, coronaque pontificia ornatus omnem potestatem accipit, quam CHRISTVS Petro reliquit. Composito deinde pro tempore pontificatu, ad componendã pacem inter Genuenses & Venetos animum adijcit. Hi enim populi inter se magnis cladibus iam dudum decertauerant. Hanc ob rem Philippus rex Franciæ Cremonæ subsistens, pontificis rogatu vocatis Genuensium & Venetorum legatis, pacem inter eos in quinquennium composuit: quo simul omnibus proficisci in Sarracenos liceret. Quiescebat iam Italia, cum initium perturbandi omnia à Venetis ortum est, noua vectigalia exigentibus. Instituerant enim ne quis in sinu Hadriatico nauigaret, maximè verò Pola Venetias, nisi soluto portorio è mercium numero. Hanc autem indignitatem non ferentes Bononienses, qui magnæ Flaminiæ parti tum præerant, triennio varia fortuna cum Venetis decertarunt. Demum verò fessi hac lege pacem acceperunt, vt dirupto castello, quod in primo Padi ostio ædificauerant, quarundam mercium liberam eductionem haberent, hostiorum Padi Veneto libera custodia dimissa. Anconitani quoque indignabundi, quòd Veneti Hadriatici maris dominatum sibi vendicarent, vectigalq; à nauigantibus exigerent, ea de re apud pontificem conqueruntur, cuius officium est prohibere, ne noua vectigalia imponantur. Is autem Venetis statim imperauit, vt exactionem illam tollerent, qui certe nil aliud respondere, quàm pontificem non habere rei ipsius planam cognitionem, verùm re cognita, tum melius iudicaturum. Non potuit Gregorius rem inchoatam ex sententia perficere. Eundum erat ad concilium, quod Lugduni indixerat: quò & palæologus imperator Constantinopolitanus cum magno comitatu profectus tertiadecima vice in sententiam Romanæ ecclesiæ Græcos toties deficientes pertraxit. Huius præterea auctoritatem quidam Tartari proceres secuti, sacrum baptisma tum recepere. Interea verò vacante imperio occidentali, Rodulphus Habspurgensis comes, ab electoribus hac conditione imperator creatur, vt sequenti anno Romam peteret coronæ accipiendæ causa. Florentini aũt Guelphi, Gibellinos conciues suos à Gregorio (dum iter in Galliam facit) in patriam reductos, statim eijciunt. Hanc ob rẽ iratus pontifex, eis ius fasq; omne interdixit: paulumq; abfuit quin idem quoq; in Bononienses ageret, qui Lambertescos Asinellosq; Gibellinos cum præclaris familijs eiecerãt: sed hi non ita multò pòst pœnas dedere. Nam cum exercitum in Foroliuianos duxissent, qui exules suos perbenignè susceperant, eruptione facta, de Bononiensibus ad octo millia cæsa traduntur. qua quidem calamitate cõfisæ quædã Flaminiæ ciuitates ab ipsis Bononiensibus statim defecere: maximè vero Ceruia, vnde magnum salis vectigal suscipiebant. Gregorius autem absoluto Lugdunensi concilio, in quo multa decreta sunt, ad electionem summi pontificis, ad expeditionem in Sarrace-

Concilium Lugduni.

racenos,ad vnionem Græcæ Latinæq; ecclesiæ,ad pacem Christianorum pertine
tia , iter in Italiam faciens,obuium habuit Alphonsum Castellæ regem apud Bel
locadorum,admodum conquerentem,quòd imperium Rodulpho mandasset.V
rùm accepta pontificis factione,ius omne suum Rodulpho concesit.Pontifex a
tem perbenignè ab omnibus Italis susceptus,dum iter per Etruriam facit, Floren
tinos spontè deuitans,ne interdictum tolleret, Arretium peruenit:vbi pontificatu
sui anno quarto,mense secundo,die decimo moritur,& sepelitur:vir certè in omn
vita clarus,prudentia rerum gerendarum , fortitudine animi , qua pecunias & re
humiles contemnebat:humanitate,clementia,benignitate in pauperes Christi,&
eos potissimum,qui ad gremium sedis apostolicæ confugiebant.

ANNOTAT.

Ratio cur conclauis usus in creatione Romani pontificis inuentus fuerit. Anno Dominicæ natiuitatis M C
C L X V I I I. *Clemens papa* I I I I. *Viterbij, ubi cum curia sua toto penè sui pontificatus tempore permanserat,*
in die sanctæ Cæciliæ ægrotare cepit, & octauo die pòst morbo, senioq; confectus, iij Kal. Decembris obijt. Cu
ius cadauer honorificè ad Ecclesiam Prædicatorum sanctæ Mariæ ad gradus Viterbij sepultum est. Quo mortu
uacauit sedes propter cardinalium discordiam annos duos, menses ix. & diem. Eo porro uita functo, cardinales,
qui tunc in curia Romana præsentes erant numero xvij. in creatione futuri Pontificis dissentire ceperunt, ele
ctionisq; ratio adeo discordijs agitata est, ut propè in triennium protraheretur. Sæpius siquidem congrega
negocium conficere nulla ratione ualuere, dum unusquisq; ipsorum ad pontificatū aspirās, nemini cedere uellet.
Eo autem tempore nequaquam, ut nunc consuetudo est, cardinales in conclaui recludebantur, sed summo ma
singulis diebus, si Romæ erant, Laterani: uel in basilica sancti Petri, aut alibi prout occasio sese offerebat: sin au
tem extra urbem, in ecclesia cathedrali illius ciuitatis, in qua tunc commorabantur, unà conueniebant, perinde,
ac nostro tempore faciunt, cùm congregationem sunt habituri, de Romani Pontificis electione tractantes. Quo
interim tempore ad curiam Romanam Viterbium uenerunt Philippus Francorum, & Carolus Siciliæ reges,
collegiumq; pro celeri & matura pontificis electione rogantes, parum profecerunt, sed rebus infectis reuersi
sunt. Tunc Ioannes episcopus cardinalis Portuensis uidens cardinalium pertinaciam, ijs in comitio existentibus,
& spiritum sanctum inuocantibus, publicè dixit. Domine discooperiamus tectū cameræ huius, quia spiritus san
ctus nequit ad nos per tot tecta ingredi. Qui etiam cùm papam Gregorium renuntiatum animaduertisset, hos
de sua electione uersus istos edidisse fertur.

Papatus munus tulit archidiaconus unus
Quem patrem patrum fecit discordia fratrum.

Postremo post longißimum duorum annorum, mensiumq; nouem interregnum, quod maximo Reipublicæ Chri
stianæ malo, & incommodo fuit: à Viterbiensibus propemodum coacti, cum discordantibus animis, ut unum ex
se eligerent, fieri non posset, tandem per uiam compromißi, in sex cardinales facti, suadente maximè S. Bonauen
tura ordinis Minorum Generali ministro, Kalend. Septembris Anni M C C L X X I. *in pontificem maximum*
renuntiauerunt Thealdum Vicecomitem Placentinum, archidiaconum Leodiensem uirum sanctum, & religio
sum extra collegium cardinalium & absentem. Is in obsequio Christi tunc trans mare in Syria apud Ptolem
dem commemorabatur, cum Odoardo primogenito regis Anglorum, tempus oportunum expectans, ut Hiero
solyma cum ceteris peregrinis proficisceretur. Qui decreto electionis à collegij legatis trans mare mißis, ac
cepto, atque confirmato, mense Decembri ex Syria nauigio receßit, Brundusiumq; primum, demum Viterbium
sequenti anno, ubi cardinales erant, iij. idus Februarij uenit, Romani pontificatus insignia suscepturus. Inde Vi
terbio discedens, Romam profectus est, ubi vi. Kalen. Aprilis consecratus & coronatus, Gregorius X. est appe
latus. Sedit autem à die electionis annos iiij. menses iiij. dies x. Hæc ex registris eius, F. Ptolemæo Lucensi, Mar
tino Polono, Theodorico à Niem, Ioannes de Columna & alijs horum temporum scriptoribus, qui huius Pontif
cis uitam edidêre, excepti. Qui pontifex altero post consecrationem anno, Christi uerò M C C L X X I I I I.
maximo Christianorum concilio Lugduni in Gallijs congregato, multas super ecclesiæ catholicæ reformatio
ne leges edidit, quos canones appellant. Inter quas has quoque de futura Romani pontificis electione tulit,
longißimis interregnis, quæ in posterum accidere possent, remedium aliquod allaturus. Quæ processu tempo
ris paululum uarietate in hanc propemodum formam ex usu redactæ sunt.

Præcipuæ leges, quæ in comitijs Romani pontificis seruari debent.

I *Vt noui pontificis comitia habeantur, loco idoneo, ubi pontifex præcedens cum sua curia residens, causa*
rumq;, & litterarum apostolicarum audientiam habens, mortuus fuerit. Quod si in uilla, pago, aut oppido obie
rit, & propterea commodè ibidem comitia haberi nequierint, in urbe, in cuius diœcesi uilla, pagus, uel oppid
fuerint,

fuerint, habeantur, nisi interdicta sint. Quo casu in proximiore urbe non interdicta ipsa electio fieri debet. Si verò ipsa audientia alio loco fuerit, tunc non ubi papa obierit, sed ubi eadem audientia fuerit, futuri pontificis creatio habeatur Gregorius X. & Clemens V.

II Vt mortuo pontifice, comitia non habeantur, nisi ad minus decem dierum spacio interiecto, quo tempore, & cardinales absentes expectari, & nouē dialia demortui pontificis per cardinales præsentes celebrari debent.

III Vt cardinales omnes quauis ratione à conclaui absentes, nullum ferendorum suffragiorum ius habere possint.

IV Vt non solum cardinales absentes, sed & omnes cuiusuis ordinis, & cōditionis homines in Romanum pontificem creari possint.

V Vt finitis nouemdialibus, sacrisq; die decimo rite sancto spiritui factis, omnes cardinales, qui adsunt (siue absentes uenerint, siue non) in palatio, in quo mortuus pontifex habitabat, loco tuto, undique cluso, ac optimè custodito, quod conclaue uocant, recludantur, cum duobus tantum, uel, ut nunc consuetudo est, tribus, aut quattuor famulis, qui eis necessaria subministrent, quo in loco comitia habeantur. Nec alicui præterea fas sit, locum ingredi, uel egredi, nisi infirmitatis causa, certisq; quibusdam hominibus, quorum opera in conclaui existentibus, maximè est necessaria. Is porro locus conclauis nullum intermedium parietem habeat, sed omnes cardinales in cellulis suis laneis distinctis pannis ipsum inhabitent in communi.

VI Vt locus, & portæ conclauis diligentissimè custodiantur, si Romæ electio habeatur, primum à prætorianis, deinde à Regulis Romanis, & oratoribus principum sacramento prius astrictis, demum in loco ostio cōclauis proximiore ab episcopis, & conseruatoribus urbis. Si autem extra urbem comitia hæc habentur, à loci eiusdem dominis temporalibus, eodem iuramento fidelitatis obligatis. Quorum munus est, conclaue custodire, & diligenter cauere, ne quid conclaui inferatur, seu exportetur, quò minus legitima suffragia ferri possint, atque singula scrutari, quæ uel cibi, uel alterius rei causa inferuntur ad eos, & prouidere, ne quid detrimenti patiantur cardinales, omnibusq; ipsorum nutibus præsto esse ac eligere pontificem differentes ad maturandum arctare. Milites uerò prætoriani, ac Reguli Romani conclaue ab omni impressione tutum reddere debent.

VII Vt cardinales conclaui egredi nulla ratione possint, nisi Romano pōtifice creato, quod si re infecta egressi fuerint, ab his qui conclauis custodiæ præsunt, iterum ingredi cogi debent.

IIX Vt Cardinalibus uenientibus post ingressum conclauis, & ante papæ creationē, potestas sit conclaue ingredi, & cum cæteris suffragia ferre, nullusq; cardinalis quauis occasione, aut prætextu etiam excommunicationis uinculo innodatus, ab electione ipsa arceri possit.

IX. Vt post triduum ingressus conclauis, nisi Pontifex renuntiatus fuerit, episcopi, Reguli Romani, & qui conclauis cūstodiæ præsunt, maximam in epulis, & cibis, quæ cardinalibus inferuntur, rationem habeāt, & illis non nisi ferculum unum inferri permittant.

X Vt in comitijs habendis sub anathematis pœna, nulli fas sit aut largitione uti, aut quicquam polliceri, aut prensare, siue ambiendo, animos cardinalium sibi in noua creatione deuincire. Quo interim tempore cardinalibus nulli alij negocio uacandi ius, potestasq; sit, quò electio maturetur.

XI Vt nemo Romanus pontifex renuntiari possit, nisi duarum partium ex tribus cardinalium, in cōclaui præsentibus integra suffragia tulerit.

XII Vt mortuo Romano pontifice, omnes ecclesiastici magistratus, & officia statim cessent, atq; à muneribus suis uacent præter pœnitentiarium maiorem, minoresq;, & camerarium S. R. E. quorum munera etiam mortuo papa perdurant. Ex libro 6. decretalium, Bonifacij papæ VIII. libro primo, titulo sexto de electione & electi potestate capite tertio. Vbi periculum. Item libro Clementinarum primo, titulo 3. de electione & electi potestate. cap Ne Romani.

Porro autem iuxta Gregorij X. constitutionem, Arretij, ubi Gregorius X. papa obierat, primū papa creatus est Innocentius V. ex ordine Fratrum Prædicatorum ad episcopatum Ostiensem assumptus anno salutis M CCLXXVI. deinde eo mortuo Hadrianus V. Romæ: nouissimè Viterbij Ioannes papa XXI. Vigesimus ritè dicendus, ut ex iisdem auctoribus, quos paulò antè citaui, intelligitur. Idem refert glossa capituli ubi periculum quam fecit Io. Andr.

INNOCENTIVS V.

INnocentius quintus, Petrus Tarātasiensis antea vocatus, natione Burgundus, ordinis sancti Dominici, vir in sacris litteris doctissimus, anno Domini MCCLXXV. Arretij pontifex creatur: vnde paulò pòst Romam abiens, in sancto Petro coronatus, statim animum ad pacandas res Italas adiecit. Quare legatos magnæ auctoritatis viros misit, qui & Po nt.192.

Etruscos in perniciem Pisanorum conspirantes, & Genuenses ac Venetos de vita ac sanguine inter se certantes, ab armis discedere sub anathematis pœna cogerent. Aderant & oratores Caroli regis, cuius etiam auctoritate rem magis ex sententia confici posse sperabat. Fecere mandata Etrusci, maximè Florentini, quos ob hanc rem pontifex ab interdicto Gregorij absoluit. Genuenses autem & Veneti, quorum odia magis inoleuerant, in armis continuò erant, sese inuicem mutuis cladibus conficientes, quos tamen Innocẽtius in sententiam suam traxisset, si ei diutius viuere licuisset: adeo ad eam rem animatus erat. Moritur autem pontificatus sui mense sexto, die secũdo, sepeliturq; in Lateranẽsi basilica. Quo minus autem mors eius molesta presbyteris secularibus videretur, effecit eius iudicium paulò antè latum. Nam cum Viterbij inter sacerdotes cathedralis ecclesiæ & fratres prædicatores de corpore Clementis quarti orta contentio esset, vterq; enim ordo sanctissimum corpus apud se volebat, adiudicauit id fratribus committi debere, quod diceret sanctissimum pontificem id ita dum viueret instituisse. Hanc itaque ob rem leuem offensiunculam Innocentius contraxit, alioqui vir optimus, & de quo bona omnia sperari poterant.

HADRIANVS V.

Pont. 193. Adrianus quintus, patria Genuensis, familia Flisca, Othobonus antea vocatus, Romæ in atrio Lateranensi pontifex creatur. Fuit autem Innocentij quarti nepos: sanctiq; Hadriani diaconus cardinalis ab eodem creatus, & in Angliam legatus cum summa potestate missus ad sedandum tumultum inter regem & barones ortum. Creatus itaq; pontifex, Viterbium statim proficiscitur; Rodulphumq; imperatorem ad comminuendam Caroli potentiam, qui tum Romæ omnia pro arbitrio agebat, in Italiam vocat. Verùm Rodulphus Boemico implicitus bello Hadriano satisfacere non potuit. Carolus autem ad declinandum inuidiam intentus, omnem vim belli in Achaiam transfert, viam sibi ad imperium Constantinopolitanum facturus. Verùm mortuo Hadriano pontificatus sui die quadragesimo, in Italiam redijt. Moritur autem pontifex Viterbij ante munus consecrationis suæ, sepeliturq; in conuentu fratrum Minorum. Fuerat quidem ei in animo, & ditionem ecclesiæ tutiorem à tyrannis reddere, & constitutionem Gregorij de eligendo pontifice, in meliorem formam redigere non omnino tollere. Eius autem conatibus & animi magnitudini mors obstitit. Vacat tum sedes dies octo & viginti.

IOANNES XXII.

Pont. 194. Oannes vigesimus secundus, natione Hispanus, patria Vlixiponensis, Petrus antea vocatus, ex episcopo Tusculano pontifex creatur. Hic & si doctissimus est habitus: tamẽ ignoratione rerum gerendarum, & morum in æqualitate, plus detrimenti, quàm honoris & emolumenti pontificatui attulit. Multa enim stoliditatem & leuitatẽ præ se ferentia egit. in vno tantum commendatione dignus, quòd adolescentes litterarum studiosos, inopes maximè, beneficijs ecclesiasticis & pecunia iuuit. Vexabãt tum Veneti Anconitanos, quòd in Dalmatia mercaturam exercerent, nullo persoluto Venetis portorio: neque eos (vt par erat) vectigales ecclesiæ pontifex ipse tuebatur, in verbis tantummodo promptus, in rebus agendis timidi & infracti animi. Anconitani autem pontificis auxilio destituti, seipsos colligentes, eruptione facta, Venetos vrbem obsidentes, magno illato incommodo propellunt. Vsus tamen consilio Ioannis Caietani, cuius nutu omnia tum gerebantur, quòd ipsius auxilio & suffragijs pontifex creatus fuerat, legatos tum ad Palæologũ, tum ad reges occidentales misit, qui eos suo nomine cohortarentur, vt pace inter se inita, arma in Saracenos & hostes

Christia-

Christiani nominis pararent. Pollicebatur homo stolidus sibi longam vitam,& diu se victurum omnibus prædicabat: quippe cuius vita & mores omnibus patebant,adeo erat inuerecūdi & secordis ingenij. Sed ecce dum hanc stultitiam omnibus prædicabat,camera quædam noua,quā in palatio Viterbiensi extruxerat,subitò corruit,atq; inter ligna & lapides inuentus, septima die post tantā ruinā accepti omnibus ecclesiæ sacramentis,pontificatus sui mense octauo moritur, Viterbijq; sepelitur,vir(vt dixi)admodum litteratus,sed parum prudens. Multa enim in vita sua scripsit,potissimum verò canones quosdam ad medicinam pertinentes. Nam medendi arte admodū peritus habebatur.Scripsit & librum, quem thesauros pauperum vocat. Edidit & problemata quædam,Aristotelem imitatus. Sed hoc nescio quo pacto compertum est, vt viri quidam admodum litterati, ad res agendas parum idonei videantur.Nescio quo pacto dixi,cum mirum potius omnibus videri debeat, vt qui contemplatione delectatur, idem etiam rebus terrenis animum applicet.

ANNOTAT.

Post Innocentij V. mortem, qui ei successit Hadrianus papa V. Gregorij X. de conclaui constitutionem statim reuocauit. Cuius reuocationem, siue suspensionem, quod ante eius coronationem facta fuisset, inualida erat, Ioannes XXI. confirmauit. Atq; sine conclauis reclusione, qui deinceps ei successerunt Romani pontifices Nicolaus III. Martinus II. dictus IIII. Honorius IIII. Nicolaus IIII. & Cælestinus V. creati sunt. A Cælestino verò eadem qua Gregorius X. causa, moto, ipsius Gregorij constitutionem de conclauis reclusione denuo renouatam, & approbatam, qui ei suffectus est Bonifacius papa VIII. ratam habens, & confirmans libro decretalium sexto registrauit. A quo deinceps tempore usq; ad nostram memoriam perpetuo obseruata est. Hæc ex Glossa capituli ubi periculum. Cuius auctor fuit Io. Andreæ celeberrimus iureconsultus.

NICOLAVS III.

NIcolaus tertius, patria Romanus, ex familia Vrsina,Ioannes Caietanus antea vocatus,pontifex tandem creatur,protracta in sex menses electione,non sine magna cardinalium contentione,quorum conclaui senator Siciliæ rex præfuit,qui admodum instabat, vt vnus aliquis ex natione Gallica eligeretur. Nicolaus autem inito pontificatu,anno Domini millesimo du centesimo septuagesimooctauo,Caroli potentiam comminuturus, Etruriæ vicariatum abstulit,quod diceret Rodulphum id ægrè ferentem,non aliter expeditionem pro terra sancta promissam acturum,cum Etruria imperatoriæ iurisdictionis haberetur.Hoc consecutus pontifex,nihilominus Flaminiam ipsamq; Bononiam cum Exarchatu Rauennatū,quæ tum imperatori suberant,in potestatem suam redegit:eoq; misit Bertoldū nepotem,Romandiolæ comitē declaratum. Misit & alterū nepotem Latinū cardinalem legatum in Etruriam,qui restitutus vbiq; Gibellinis, Florentiæ ac in cæteris Etruriæ vrbibus pro arbitrio animi magistratus imposuit.Munus verò senatorium,quod principibus & regibus demandari consueuerat,ipse solus obiuit. Legatos Venetorum (qui tum Anconitanos bello vexabant)à conspectu suo reiecit. Abeuntes præterea ex itinere reuocatos, grauissimis verbis increpauit:& perniciem eorum ciuitati comminatus est,ni ab Ancona oppugnanda desisterent. Tandem verò multis vltro citroq; illatis incōmodis, æquis conditionibus pax inter vtrunq; ciuitatem componitur. Huic autem pontifici in animo fuerat duos reges creare,vtrunq; Vrsinum: quorum alterum Etruriæ, alterum Lombardiæ præficeret:qui inde Teutonicos partem Alpium incolentes,hinc Gallos Siciliam & Regnum Neapolitanum tenentes,armis in officio continerent. Vt verò id ei facere liceret, Petro Arragonum regi persuaserat, vt iure hæreditario Constantiæ vxoris suæ, regnum Siciliæ repetere annitteretur. Senatoriam Pont.195.

toriam autem dignitatem ipſe à Carolo ad ſe tranſtulit: vetuitq; perpetuo edicto, ne quis rex aut princeps magiſtratum ipſum petere aut obire auderet. Fuit autem Nicolaus pontifex (vt auctores ſcribunt) vir magni animi atq; conſilij, adeoq; moribus & vita integer, vt vernacula lingua compoſitus vulgo diceretur. Amator & cultor doctorum virorum, & eorum maximè, qui doctrinam cum prudentia & religione coniunctam haberent. In partiendis autem dignitatibus & honoribus communis omnibus eſt habitus. Nam ſemel habita poteſtate ſacrorum initiandorum, Albanum epiſcopum ex ordine Minorum, Oſtienſem & Portuenſem ex ordine Prædicatorum delegit. Præneſtinus & Tuſculanus epiſcopi ſeculares fuere. Creauit & duos presbyteros, videlicet Gerardum tituli duodecim apoſtolorum, & Hieronymum ordinis Minorum, tituli ſanctæ Pudentianæ. His addidit duos diaconos videlicet Iordanem fratrem ſuum ſancti Euſtachij, virum multæ doctrinæ & innocentiæ: & Iacobum Columnam ſanctæ Mariæ in via Lata, virum exactæ religionis & grauitatis. Ædificijs præterea ædes pontificias exornauit. Aedes enim apud ſanctum Petrum percommodè extruxit, quarum partem aliquam adhuc cernimus. Has poſtea Nicolaus quintus magna impenſa reſtituit. Cinxit etiam moenibus in vrbis modum pomarium ſancti Petri, quod viridarium nunc vocant. Eccleſiam quoq; ſancti Petri ferè vetuſtate collabentem reſtituit, ac pictura ſummorum pontificum exornauit. Idem etiam fecit in baſilica Pauli. Auxit præterea mirum in modum diuinum cultum, aucto canonicorum numero, & ſeruientium eccleſiæ prouentu. Diuiſit etiam ordines eccleſiaſticos inter ſe, & quid cuiq; conueniret oſtendit. Habitationes quoque vnicuiq; aſsignauit: vt & aduenæ ſcire poſſent, quo in loco quiſque magiſtratus, curialis præſertim, inueniri poſſet. Perfecit etiam Lateranenſes ædes ab Hadriano quinto antea inchoatas. Condidit præterea à fundamentis Sancta ſanctorum, primo ſacello iam vetuſtate collapſo: templumq; ipſorum opere vermiculato (vt adhuc cernitur) & cruſta marmorea exornauit: eoq; tranſtulit apoſtolorum capita, donec templum Conſtantinianum ſua impenſa reſtitueretur. Quo facto, ſtatim in capſulis argenteis ſuo iuſſu extructis, comitante populo in templum reſtituit: conduntur q; in ſacello ad eam rem percommodè fabricato. Eodem quoque die baſilicam ipſam conſecrauit, pridie nonas Iulij, qui dies eſt habitus. Scribunt hiſtorici quidam, neminem ante ipſum ſacrificare religioſius viſum, cum ſemper dum ſolennia ageret lacrymas funderet. Erat enim religionis obſeruantiſsimus, & adeo ordinis Minorum, ob contemptum rerum humanarum, amator, vt ipſe etiam decretali epiſtola quædam ipſius ordinis ambigua declarauerit. Vacantibus eccleſijs nullus pontifex celerius ac maturius conſuluit, cum eas ſtatim optimo cuiq; & idoneo commiſerit. Prius enim mores hominum & doctrinam inſpiciebat, deinde vacãtes ſedes his ſtatim committebat: qui diceret in mora periculum eſſe, cum non deeſſent, qui diuina etiam cupidiſsime diriperent & occuparent. Notarios & tabelliones, vtpote ſanguine pauperum litigantium viuentes, à ſe vt peſtiferos reiecit, Gregorium decimum & Ioannem vigeſimumprimum hac in re imitatus. Verùm quoniam vbique terrarum magna in magiſtratibus corruptela erat, conſtituit ne magiſtratibus ipſi vllo in loco magis quàm annui crearentur: eos ſi quiſpiam retinere vlterius auſus fuiſſet, anathematis pœna notabatur, à qua, niſi à põtifice abſolui non poſſet. Multa præterea cõſtituit, ad vtilitatem cleri populiq; Chriſtiani pertinentia, vt in titulis ſuis apparet. Non caruit tamẽ in tantis laudibus reprehenſione. Suos enim ita amaſſe dicitur, vt aliũde raperet quod eis cõdonaret. Nã quibuſdã nobilibus Romanis caſtella vi abſtulit, ac ſuis dono dedit, maximè verò Surianum. Vbi idem pontifex cibi ac potus continentiſsimus, ſubita tamẽ morte correptus, tertio ſui pontificatus anno, menſe octauo, die quintodecimo moritur. Quam mortem prædixiſſe quendam

dam ferunt, notato per excrefcentiam Tiberis vaticinio. Adeo enim in immenfum excreuerat, vt altare fanctæ Mariæ rotundæ quattuor pedibus & eo amplius excederet. Eius autem corpus Romam delatum, in facello beati Nicolai à fe condito in bafilica fancti Petri fepelitur, tumulo marmoreo & vermiculato opere exornato, quem adhuc cernimus, anno Domini MCCLXXX. affumptionis octaua die. Quo quidem anno Carolus rex beatæ Magdalenæ corpus iam antea à beato Maximino in villa fui nominis conditum, ornatiore fepulcro & maiore facello exornauit: caputq; eius feorfum in theca argentea condidit. In morte autem Nicolai vacaffe pontificatum quinq; menfibus ferunt. Nam dum Viterbij à cardinalibus noui pontificis electio fieret, præeffetq; conclaui Richardus ex Hannibaldenfium familia Romana, ac fine contentione primaria, qui paulò antè Vrfum mortui Nicolai nepotem, prætura Viterbienfi deiecerat: erat enim huius familiæ hoftis acerrimus: duo cardinales ex familia Vrfina impediebant, quò minus electio fieret, nifi Vrfus in præturam reftitueretur. Hanc ob rem Viterbienfes Richardũ fecuti, conclaue ingrefsi, cardinales capiunt, & in vincula conijciunt. Quod vbi Romæ fcitũ eft, eadem Hannibaldenfium factio familiã Vrfinam ab vrbe pellit, quæ ftatim populariter cum fua factione abiens, Præneste fecefsit. Poft quintum itaque menfem Gallici cardinales abfentibus Vrfinis, fuffragijs Italos fuperantes, Gallicum pontificem creant.

Tiberis inundatio.

MARTINVS IIII.

Pont 196.

Artinus quartus, Simon antea vocatus, tituli fanctæ Cæciliæ presbyter cardinalis, natione Gallius, patria Turonenfis, pontifex electus, Viterbij coronari noluit, quòd ei ciuitati ob impetum in cardinales factum, interdictum facris putabat. Vrbem itaq; veterem petens, quod Oruietũ vocant, eo loci omnia folennia peregit decimo calendas Aprilis. Refurrectionis autem die fex cardinales creauit: quorum de numero fuere Comes Mediolanenfis tituli fanctorũ Marcellini & Petri, & Benedictus Caietanus fancti Nicolai in carcere Tulliano diaconus. Regem verò Carolum ad fe venientem, non modò perbenignè fufcepit, verùm & eidem fenatoriam dignitatem, qua à Nicolao priuatus fuerat, reftituit. quod nõ ita ab omnibus probatũ eft, cùm ea res excitatura videretur magnas in vrbe feditiones, reuerfis iam Vrfinis & pulfis Hannibaldenfibus. Vrfinis enim ob odium in Nicolaum conceptum, Carolus mirificè aduerfabatur. Ioannes itaque Latini fratris vlturus iniurias, tutaturusq; dignitatem fibi à populo Romano traditam, comparato fatis iufto exercitu, in Viterbienfes mouens, eorum agros longè ac latè populatus eft. At Martinus qui tum in Montefiafcone erat, Viterbienfium calamitate permotus, Matthæum ex gente Vrfina cardinalem, Romam properè mifit ad res componendas: qui ex itinere Ioannem populi Romani capitaneum (ita enim populi ducem appellant) fecum duxit. Venerant & eò omnium factionum capita mandato legati: maximè verò Richardus Hannibaldenfis, vt ab interdicto, quod Viterbij contraxerat, dum conclaue violenter irrupit, & cardinales Vrfinos in carcerem coniecit, abfolueretur legati auctoritate. Is itaque ad cardinalis pedes prouolutus, laqueum collo gerens, quod eft maximum pœnitentiæ fignum, ac veniam petens abfoluitur. Compofita autem hoc modo inter vtranque factionem pace, reuocatoq; exercitu Romano ab iniuria Viterbienfiũ, põtifex Romanis ftatim concefsit, vt ex ciuibus duos fenatores fibi deligerent, qui vrbem gubernarẽt. Delecti itaq; duo, Hannibaldus Petri Hannibaldi filius, & Pandulphus Sabellus, qui ciuitatem toto fuo magiftratu optimè gubernarunt: eo potifsimùm tempore, quo Martinus pontifex Palæologum vnionis pacta non feruantem, inftante Carolo Siciliæ rege excommunicauit. Tum verò Palæologus

læologus Caroli potentiã veritus, clã fœdera cũ Petro Arragoniæ rege inijt, qui regnũ Siciliæ ob Constantiã vxorem Manfredi filiam, & Corradini neptẽ, suo iure repetebat. Communi itaq; impensa magna clasis ab vtroq; parabatur. Quare pontifex legatum ad Petrum mittit sciscitatum, quid sibi vellent tanti apparatus. Cui ille ita respondit, interiorem se tunicam laceraturum, si illam arbitraretur suarum cogitationum consciam fieri posse. Abijt itaq; re infecta legatus. Petrus verò comparata iam classe in Africam contendens, Hipponensium littora vehementer populatus, in Sardiniam redijt, expectans vt à Ioanne Prochita res nouæ in Sicilia orirentur, quemadmodum inter eos conuenerat.

Oborti sunt interim & noui motus in Cisalpina Gallia. Nam Vicecomites familia nobilissima, duce Luchino Turrianos admodum potentes, Mediolano pellunt. Inde verò Luchinus in Etruriam vicarius ab imperatore missus, apud Miniatem oppidum se continens, Florentinos & Lucenses grauissimis incursionibus vexabat, spretis pontificis interdictis, quibus hominem à ceruicibus sociorum remouere conabatur. Perusini quoque sumptis armis ita Fulginiates tum inuadunt, vt eorum vrbem vi cœperint, & mœnia aliqua ex parte demoliti sint. Quam ob rem à pontifice sacris interdicti, veniam deinceps meruere, persoluta tamen prius magna pecunia pœnæ nomine. Interim verò Siculi, quorum motus rex Petrus in Sardinia expectabat, superbiam ac libidinem Gallorum amplius ferre nequeuntes, suadente Ioanne Prochita, in Carolum coniurationem ineunt, data [illegible] ad rem conficiendam, vt cum primum vesperi campana audita fuerit, vbique Galli nullo sexus discrimine habito cæderentur. Qua in re adeò certè sæuitum est, vt etiam mulieres Gallico compressu prægnantes cæsæ dicantur. Hinc tritus ille sermo est, cùm quis multorum interitum exoptat, vt vesperas Siculas commemoret. Malum quoque fatum expertus est eodem tempore Guido Appius, cum octingentis equitibus Gallici nominis, ad recuperandam Romandiolam missus pontificis nomine. Nam dum Forumliuij obsidet, essentq; erumpendi cupidi ciues, Guido Bonatus astrologię peritissimus, conciues suos adhortatus est, expectata astrorum benignitate, vt tum demum erumperent, quando eis signum daret. Fecere illi mandata, & in tempore erumpentes Guidonem cum omnibus ferè Gallis interfecere. Atque ita vrbs tanta obsidione liberata est. Carolus autem audita Siculorum defectione & sæuitia, cum magnis copijs in Siciliam traijciens, primo Messanam vrbem obsidet, quam certe per deditionem tandem cœpisset, nisi Galli vltionis cupidi, deleturos se vrbem minati fuissent. Tum verò Petrus Arrago tantos motus (vt diximus) expectans, ea de re certior factus, è Sardinia properè in Siciliam traijciens, Panhormum contendit, à ciuibus & Siculis perbenignè susceptus: à quibus etiam regium nomen consecutus est, confluente vndiq; ad eum omni multitudine. Hanc ob rem Carolus perterritus, Messana relicta, in Calabriam se statim recepit, expectaturus filium Salerni principem, quem paulo post è Narbonensi prouincia cum aliquot cohortibus venturum sciebat: Reprehensus à Carolo Petrus Arr[illegible] quòd affinis consanguineusq; regnum inuadere ausus esset, respondit se misericordia motum, calamitoso populo & indigna ferenti petitã opem negare non potuisse: quanquam id quq; regnum iure hæreditario ei deberetur, propter vxorem Constantiam Manfredi filiam, & Corradini neptem. Concrescentibus autem vltro citroque iurgijs, res tandem ad singulare certamen deducta est: hac conditione tamen, vt vterq; rex centum sibi ad tantum certamen commilitones cooptaret, l[illegible] certandi apud Burdegalam delecto.

Vtriq; enim rex Angliæ affinitate cõiunctus erat, qui tamẽ certamen, adiuu[illegible] Martino pontifice, tandẽ diremit. Verùm cũ nihilominus Petrus Carolũ bello [illegible]

mer

[...]eret, Martinus Gerardum Parmensem cardinalem, legatum Neapolim misit, [q]ui & populos in fide Caroli contineret, & Carolum ipsum adolescentem consilio [e]t auctoritate iuuaret. At verò cum Petrus Rogerium Doriam classis suæ præfe[ct]um Neapolim misisset, Carolus aliter sentiente legato & reclamante, nequaquã [t]antum regnum fortunæ committendum esse, in hostem mouens, non longe à Nea[p]oli, ingenti suorum clade superatur: & captus in Siciliam primo, deinde in Arra[g]oniam perducitur. Hoc certe ei nõ accidisset, si bene monenti legato (vt par erat) [o]btemperasset. Nam paulò pòst pater Carolus cum ingenti classe superuenit, qua [c]um cum hoste nondum victore decertare potuisset. Martinus autem calamitate Caroli permotus, Petrum Arragonensem anathemate notat, eiusq; regnum in præ[d]am id occupare volenti exponit, subiectos, à Petri iuramẽto absoluit, cruce signa[t]os in hominem concitat, bonorum ecclesiasticorum vsurpatorem, vt ipse dicebat. [M]ilites quoq; ecclesiasticos Carolo auxilio misisset, ni ei bellum in Flaminia gere[r]e necesse fuisset contra Foroliuianos, qui adiuuante Guidone Montisfeltri comi[t]e, deficere ab ecclesia sunt ausi, & quædam etiam castella haud longe posita oppu[g]nare. Verum cum Guido ipse pœnitentia ductus, pacem cum pontifice inijsset, & mœnia Foroliuianorum demolitus est in vltionem Guidonis Appij, & magnam partem Flaminiæ breui recepit. Vrbinum quoq;, quod tum oppugnabat, cæpisset, [n]i Rubeus Anguillarius Etruriæ comes, in oppugnatione ipsa mortuus fuisset. Duo [t]um castris præerant duces, quorum alter in Etruriam missus est, ad eam oram tuendam, quæ ad Soanam vergit: alter verò (quem Iuuenatij comitem vocabant) obsidionem iussu pontificis continuabat, subministrante clanculum auxilio & commeatu oppidanis ipsis Guidone Montefeltrano. Interim verò cùm Martinus curis agitatus addubitaret, à quo duorum populorũ, Pisanorum scilicet & Genuẽsium, contra Petrum Arragonensem auxiliũ peteret, tãta repẽte inter hos de possessione Corsicæ cõtentio exorta est, vt ipsi aliũde auxiliũ peterẽt.. Legatum tamẽ apostoli cũ pontifex adhortatus est, vt tam diu populos in fide contineret, quòd Carolus cũ supplemento copiarum superuenisset. Ingressus deinde Neapolim Carolus confirmatisq; ciuium animis, in Africam proficiscens febri correptus moritur: quare ad legatum ipsum totum gubernandæ prouinciæ pondus recidit. Erat tum rumor ac prope constans fama, Philippum regis Franciæ filium, comitem Atrebatensem, eius regni causa aduentare: qui tamen deterrere Petrum non potuit, quò minus regnum vexaret, cum iam constaret eum cum paruis copijs aduentare. Nam pater Philippus in Arragoniam cum magno exercitu profecturus erat, ad occupandum Petri regnum à Martino pontifice grauibus censuris prius interpositis, in prædam occupanti datum. Pontifex autem tot curis circunuentus, Vrbeuetanis etiam tumultuantibus (nam Gibellini Guelphos expulerant, Perusium proficiscitur. Vbi non multò pòst lenta febri diu vexatus, tandem moritur, põtificatus sui anno quarto, mense vno, sepeliturq; in cathedrali basilica. Ad cuius sepulchrũ multi valetudinarij delati, multi cæci perducti, muti & claudi pristinam valetudinem sanctissimis pontificis meritis à Deo recepere.

HONORIVS IIII.

HOnorius quartus, patria Romanus, è gente Sabella, familia nobilissima, Iacobus antea vocatus, diaconus cardinalis, Perusij pontifex creatus, Romam venit, anno Domini millesimo ducentesimo octogesimo quinto, fratre eius Pandulpho senatoriã dignitatem tum gerente. Tantæ enim seueritatis & iustitię Pandulphus est habitus, vt quoties Romani ciues purgare vrbem latronibus, sicarijs, furibus, parricidis vellent (quorũ tum in solo Romano magna copia ob seditiones ciuium erat) non alium senatorem, q̃ Pandulphum expo- Pont. 197.

expoſcerent.Is etſi podagra & chiragra vexabatur,non tamen animi magnitudi-
& conſtantia à benè valentibus ſuperabatur.Eodem quoque morbo ita etiam in-
terdum Honorius laborabat,vt ei inſtrumentis quibuſdam ad id aptè fabrefactis
ſacrificare neceſſe eſſet.Conſilio tamen,& prudentia tantum valuit, vt non mul-
corporis vires in eo deſiderarentur: quippe cum ſolus plura prope videret, qu-
omnes ſimul,qui tum in vrbe aderant.Habitauit hic in Auentino apud ſanctam Sa-
binam,egregiasq; ædes (quarum veſtigia adhuc cernuntur) in monte ipſo ædificis
eò ad incolendum multos quoque Romanos excitauit, vnde breui mons ipſe fre-
quentibus ædificijs incoli cœptus eſt.Cum aũt neminem lædere in pontificatu ſuo
conſtituiſſet,omnibus prodeſſe quoad fieri poterat,prouocatus Petri Arragonum
regis iniuriâ,qui regnum Siciliæ occupare conabatur,Martini interdicta cõtra Pe-
trum confirmauit.Rodulphus autem imperator comparandæ pecuniæ ſtudioſus,
cancellarium ſuum è gente Fliſca in Etruriam miſit:qui populos omnes liberos fa-
ceret,& eos potiſsimum,qui ſe pecunia redimerent.Perſoluere autem ob eam rem
Lucenſes duodecim millia nummum auri.Florentini verò ſex millia, qui ſtatim li-
beri omnino facti,magiſtratum (quem priores artium vocant) addito vexillifero
iuſtitię creauere.Non diſplicuit hæc venditio Honorio,licet indigna tanto princi-
pe videretur,quòd ea ratione eccleſiaſtica ditio futura ſecurior videbatur,cum n-
amplius imperatori liceret liberas ciuitates vexare.Dum verò rex Franciæ vrbe-
Gerundenſem obſideret,curaretq; Petrus Arrago, quò minus in caſtra hoſtiũ c-
meatus à Narbona ferrẽtur, acri prælio cõmiſſo graue vulnus accipiẽs,paulò po-
malè curatus moritur,atq; ita Gerunda dedẽtibus ex pacto ciuibus,in poteſtatẽ re-
gis Frãciæ redacta eſt,qui nõ diu ſuperuixit.Ex febre enim moritur cõtracta in ca-
ſtris, dũ Perpinianũ obſidet.Cuius etiã claſsis non multò pòſt in portu Narbon-
à Rogerio Doria capta & incenſa eſt.Duos habuit filios Petrus Arrago, Ferdinan-
dũ & Iacobũ.Ferdinandũ aũt natu maiorẽ Arragoniæ, Iacobũ verò Siciliæ regẽ e-
teſtamento reliquit.Hac autem ratione mortuis primis regibus,bella ad ſecundos
tranſlata ſunt:qui hinc Piſanos,hinc Genuenſes maritimis prœlijs inſignes,trahe-
re in partes ſuas conabantur.Verùm hi odio & armis inter ſe certantes,tanta rab-
apud Lamellum inſulam Piſano portui vicinam concurrunt,vt ex Piſanis,qui tr-
remes quadraginta nouẽ amiſere,duodecim millia hominum deſiderata ſint, par-
tim cæſa,partim capta : quam quidem calamitatem Honorius ita ægrè tulit,vt pau-
lum abfuerit quin Genuenſes obſtinatè nimium Piſanos inſequentes,interdicto ec-
cleſiaſtico notaret.Ea calamitas adeò certè Piſanos attriuit,vt nunquam poſtea v-
res recuperauerint.Odoardus verò Angliæ rex in Vaſconiam tum ſe contulit, pa-
cem compoſiturus inter Carolum adoleſcentem regis Franciæ filium, quem dixi-
mus bello captum,& Ferdinandum Arragoniæ regem. Confecta iam ex ſententi-
res erat,& de libertate Caroli agebatur,cum interim legatus apoſtolicus & comes
Atrebatenſis,Auelini comite adiuuante,Catinam vrbem occupant, eoq; ex Etru-
ria collectas copias tranſmittunt.Hanc ob rem Odoardus re infecta in patriam re-
dijt.Rogerius autem Doria gallicam claſſem ex Sicilia redeuntem occupans, Fer-
dinandi regis fortunam meliorem reddidit.Adijcere certe animum huic bello Ho-
norius non potuit,quod armis à Guidone Feltrano in Flaminia vexaretur. Verùm
tandem ſuperato Guidone,totam Flaminiam breui recipit. Non diu tamen pò-
moritur pontificatus ſui anno ſecundo , die vno, corpuſq; eius à ſancta Sabina a-
baſilicam Petri magna funeris pompa transfertur:ſepeliturq; ſepulcro marmoreo
quod adhuc extat in numerum à Pio pontifice tranſlatum , vt inſignia familiæ in-
dicant,eiusq; epigramma:& meritò quidem,cum vir fuerit omni vita probatiſ-
mus,& Chriſtianæ religionis amantiſsimus.Nam & ordinem Carmelitarum no-
ſatis in concilijs probatum,mutatis chlamydibus nigris in albas, & ordinem Ere-
mitarum

...itarum apud Parisios improbatum, confirmauit. Solum autem cardinalem Ioan ...em Buccamatium episcopum Tusculanum, suo pontificatu creauit, viros dicens ...& eosdem bonos ac doctos, non etiam rudes & rerum humanarum ignaros, in tan...um collegium cooptandos esse. Adeò verò aulicos amauit, vt quotannis, æstate ...præsertim, Tibur proficisceretur vitandi æstus vrbani causa, vnde multæ ægritudi...nes oriuntur. Mortuo autem Honorio, decem mẽsibus sedes tum vacat. Nam cùm ...apud sanctam Sabinam conclaue haberetur, multi cardinales repentina ægritudi...ne sunt correpti, quorum de numero moritur Iordanus Vrsinus Comes Mediola...nensis, Hugo Anglicus, Geruasius Andegauensis decanus Parisiensis, & Antherus ...vir insignis. Hanc ob rem soluto cõclaui, in aliud tempus magis salubre rem ipsam ...rejiciunt, maxime verò cum terræmotus ipsi, qui tum permagni fuere, religionem ...quandam iniecerint, quò minus tum quidem id fieret.

NICOLAVS IIII.

NIcolaus quartus, natione Picentinus, patria Asculanus, Hieronymus antea vocatus, ordinis Minorum frater & generalis, deinde presbyter cardinalis, apud sanctam Sabinam, decimo mense post mortem Honorij pontifex creatur, collocaturque in sede Petri, ipsius sancti cathedra. Reate deinde profectus obseditiones, siuæ tum Romę subortæ erant, quosdam cardinales creat ex omni fere religione. Omnes enim pariter amabat: nec plus debere affinibus & cognatis, quàm cuiuis bono arbitrabatur. Virtutes & vitia faciebant, vt in hunc magis quàm in illum inclinaret. Horum de numero quos cardinales creat, fuere Neapoleo Petrus Columna, Hugo de Biliamo ordinis Prædicatorum doctor insignis, Matthæus de Aquasparta Fratrum Minorum generalis, episcopus Portuensis. Romam deinde post annum rediens, sedatis aliquantulũ perturbationibus ciuium, apud sanctam Mariam Maiorem habitauit, quam basilicam ipse vnà cum Iacobo Columna restituit, vt in fornice maiori apparet: vnde Saluatoris ipsiusq; pontificis, ac Iacobi cardinalis imago ex opere musiuo adhuc cernitur. Idem quoq; pontifex anteriorem posterioremq; partẽ basilicæ Lateranensis restituit, ornauitq; opere vermiculato, quemadmodum litteræ ipsæ indicant. Pont. 198.

Interim verò reges Arragoniæ & Siciliæ his fœderibus, adhortante Nicolao pacem ineunt, vt rex Carolus è vinculis missus, sua impensa Iacobum Arragonem Siciliæ regem constitueret: quod nisi triennio id effecisset, in carcerem se rediturum pollicebatur, datis ob eam rem obsidibus duobus filijs: Carolo cui postea regi Vngariæ creato, Martello cognomentum fuit, & Ludouicum, qui post benè actam in ordine beati Francisci vitam, in sanctos relatus est. Dum hæc autem in Europa gererẽtur, Soldanus discordijs Christianorum fretus, Tripolim Asiæ ciuitatem insignem quidem, interfecto Christianorũ præsidio, igni ferroq; vertit. Parem quoq; calamitatem Sidon & Berytus pertulere, nemine adiuuante. Restabat Ptolemais in annos duos inducias à Soldano consecuta: hanc vt tueretur Nicolaus põtifex annixus, milites ad vexillum Christi vocat, ære suo conductos. Hi ad mille & quingenti fuere. Hos postea multi nullo dato nomine, nullis signis & auspicij, secuti, cum Ptolemaidem peruenissent, non minora Christianis quàm Sarracenis damna intulere. Soldanus autem cum res suas repetijsset, nec redditæ essent, nostris omnibus exitium cõminatus est. Magna inter Christianos de possesione Ptolemaidis concertatio tum orta erat, cum eam patriarcha Constantinopolitanus, Templarij Teutonici, rex Cypri, Siciliæ rex Carolus vindicare anniterentur. Erat & Pisanis in animo Ptolomaidem repetere (vt ipsi dicebat) suo iure, quos profectò bellum in Etruria ortum, à tanta rei fœditate auertit. Hi enim Vgolino comite cum duobus filijs, totidemq; neptibus in carcerem coniectis, inedia interempto, animos Gibellinorum in Guelphos ita concitarunt, vt omnibus pariter exitium minarentur. In

Arretinos primum arma conuersa sunt, petentibus id exulibus Gibellinis. Præerat tamen Arretio Guillelmus Petramala eiusdem ciuitatis episcopus, cui Feltranus comes & Florentini auxilio venerant. Verùm cum Florentini non satis suis copijs fiderent, etiam eò misere Carolum secundum cum aliquot cohortibus, qui ad pontificem iturus, forte eà tum iter faciebat. In agro Tifernate collata sunt castra castris: Tifernum, ciuitatem Castelli mutato nomine nunc vocant. Commisso itaque prœlio, magna statim de Florentinis cædes fieri cœpta est. Verùm non ita multò pòst mutata fortuna, cadentibus tamen in prœlio Guillelmo episcopo, & Feltrano comite, ex Gibellinis ad tria millia interfecta, & duo millia capta dicuntur. Campaldinum locum vbi pugnatum est, accolæ dixere. Carolus autem tanta victoria potitus recta ad Nicolaum proficiscitur, ac vtriusque Siciliæ regnum feudatario iure obtinet. Hoc vbi Iacobus Arrago intellexit, oppugnare Caietam statim aggreditur. Ne quid autem deesset ad perturbandam Christianorum quietem, inter Philippum Franciæ & Odoardum Angliæ reges, grauissimum bellum exortum est: quæ res & Christianos in Asia mirificè perturbauit, & hostibus nostris delendi in Asia Christianorum nomen audaciam & spem dedit. Soldanus enim, qui tum ægrotabat, ad cẽtum & quinquaginta millia hominum, filio duce Ptolemaidem miserat. Interim verò duorum mensium obsidione protracta, patre mortuo, filius statim sufficitur: qui certè acrioribus animis vrbem oppugnãs, completis fossis, prædaq; militibus promissa, ad mœnia vsq; iam pugnando peruenerat, cùm à Christianis erumpentibus magno suorum incommodo in castra retruditur.

Dum hæc in Asia gererentur, Nicolaus pontifex duos è latere legatos, Benedictum Caietanum, & Gerardum Parmensem in Franciam properè mittit, qui composita inter duos reges pace, eos contra Sarracenos Ptolemaidem oppugnantes animarent. Nam & pacem inter Iacobum Arragonensem & Carolum captum his conditionibus (quas supra memoraui) iam composuerat, quò omnibus in hostes liberius proficisci liceret: & parare classem cœperat, de pace ferè certus. Sed nec reges ipsi pontifici benè monenti obtemperarunt, nec qui in præsidio Ptolemaidis erant inter se dissidentes (quemadmodum poterant) vim hostium propulsarunt. Dilabentibus enim quotidie multis, soli tum ad duodecim millia remansere, qui postea cum patriarcha Hierosolymitano per dromonẽ ad id seruatum, fugientes primò secunda nauigatione vsi, tandem sub ipsam Cyprum naufragio periere. Soldanus autem desertam cultoribus vrbem ingressus, eam ferro ac flamma statim euertit, anno centesimo nonagesimo sexto, posteaquam à Gotifredo capta fuerat. In tantis autem malis insula Cyprus & Armenia minor, Cilicia prius appellata, in fide Christianorum tamen permansere. Instabat tum vel maximè Nicolaus, veritus ne hostes reliquum Asiæ occuparent, vt imperator Rodulphus eò copias suas mitteret, Quo non ita multò pòst mortuo, cum Adolphus de Nassau electus successor imperij iura repeteret, ab Alberto Rodulphi filio in agro Spirensi prœlio interficitur. Vir quidem insignis, sed parum milite ac pecunijs potens: oppressus enim multitudine hostium, potiusquam superatus dicitur. Nicolaus autem pontifex tædio animi (vt quidam putant) quòd male sibi cedere omnia videret, quodque etiam plusquam pontificem decebat, in partes declinauerat, Romæ apud sanctam Mariam Maiorem, pontificatus sui anno quarto, mense vno, die octauo moritur, eoque loci sepelitur, ad caput basilicæ apud Petri Columnæ cardinalis sepulcrum, vt pauimento cernitur, emblemate & porphyreticis lapidibus notato. Post eius vero mortem cardinales Perusium profecti, quò eis liberius eligere pontificem liceret, rem ipsam discordijs intestinis biennio menseq; tertio in longum deduxere. Interim autem Michael Palæologus imperator Constantinopolitanus moritur. Quominus autem eius corpus in loco sepelitur sacro, uetuere sacerdotes & monachi, quòd

quòd occidentali ecclesiæ in Lugdunensi concilio acquieuisset. Andronicus autem Michaëlis filius, libenter tum quidem cum Latinis sensisset, si quid, auxilij à nostris habuisset. Verùm cum sedes vacaret, destitutus auxilio Andronicus, à fide catholica tandem defecit. Hæc autem incommoda Carolus secundus rex Neapolitanus prospiciens, è Narbonensi prouincia Perusium veniens, cardinales ipsos sæpius ad concordiam & electionem pontificis adhortatus est. Nec id quidem facere destitisset vir insignis, nisi acriter reprehensus à Benedicto Caietano patria Anagnino, quòd instando acerbè nimium, ipsis cardinalibus vim afferre videretur, quorum suffragia libera esse deberent.

CAELESTINVS V.

Cælestinus quintus, Petrus Moroneus antea vocatus professione anachoreta, patria Eserniensis, secundo à Sulmone milliario cœnobium incolés instante Carolo rege & Latino cardinali, pontifex creatur: adeo maiore omnium admiratione, quo ob sanctitatem vitæ à tanto fastigio rerum sponte remotior esse videbatur. Aquilam itaq; post creationem suam profectus, eò statim cardinales omnes Perusio ad se vocat. Instabant tamen illi & litteris & nuncijs, vt Perusium proficisceretur ciuitatem pontificali dignitati magis conuenientem. Vicit demum Cælestini sententia, quòd ita velle Carolum regem intelligebat. Omnes igitur eo profecti, Cælestinum ipsum vt verum pontificem adorant. Eius autem coronationi interfuisse ducenta millia hominum Ptolemæus scribit: & se etiam affuisse fatetur, homines credo motos nouitate rei & sanctitate viri, quòd homo heremita ad tantum dignitatis gradum non nisi diuinitus prouectus esse videretur post tam longam eligentium contentionem. Inito itaq; pontificatu, duodecim cardinales statim creat, viros integerrimos, quorum de numero duo heremitæ sunt habiti. Verùm cum Cælestinus à priore vita ob pontificatum nequaquam declinaret, adeo benignus & facilis omnibus petētibus erat, vt eadem diuersis concederet: vnde & contemptus dignitatis, & imminutio pontificatus oriebatur. Erat siquidem ob priuatam vitam, quam anteà in heremo duxerat, rebus agendis parū idoneus. Hanc ob rem de abrogatione eius mentio fieri cœpta est: maximè verò mortuo Latino cardinali viro optimo, cuius auctoritate Cælestinus tantum pondus adhuc sustinebat. Verùm instantibus acriter cardinalibus quibusdam, maximè verò Benedicto Caietano, viro in iure ciuili & canonico peritissimo vafroq;, qui primum locum apud pontificem tenebat, vt se pontificatu abdicaret, ne ecclesia Dei ob imperitiam gubernantis periclitaretur, de omittendo pontificatu cogitare cœpit. Hac autem eius leuitate & superstitione motus Carolus, hominem amicissimum Neapolim perducit, eiusq; animum à tanta fœditate rei amouere conatur, clamante vbiq; locorum populo se nolle alium pontificem quàm Cælestinum, idq; ab eodem pontifice precibus & obsecrationibus contendente. Cui pontifex respondit, nil aliud se esse facturū, quàm quòd Deus vellet, quodq; ipse è rep. Christiana esse censeret. Tum verò cardinales abdicationem hominis quærentes, vehementer instant, vt id quamprimum agat, proposito reipub. Christianæ discrimine, quod sua ignoratione imminere omnium ceruicibus ostendebant, affirmantes omnia mala tum accidentia, die iudicij sibi imputatum iri. Motus his verbis vir sanctus & simplex, futurum se in eorum potestate dixit; modò id iure fieri posset. Quare constitutio omnium consensu facta est, licere pontifici abdicare se magistratu. Quam quidem constitutionem Bonifacius octauus eius successor postea confirmauit, quemadmodum libro sexto decretalium apparet. Tum verò Cælestinus ad priuatam vitam se redigens, alterius subrogandi pontificis cardinalibus ex instituto

Pont. 199.

Aquilam.

poteteſtatem dat, pontificutus ſui menſe ſexto. Atque ita Benedictus Caietanus plurimorum conſenſu pontifex creatus, Cæleſtinum ad heremum abeuntem, ex itinere ad ſe retrahit, eundemq; præfecto arcis Fumonis, quæ in Hernicis eſt, cuſtodiendum tradit. Hac ratione motus, vt ipſe dicebat, ne auctores ſeditionum aliquam calamitatem hoc duce eccleſiæ Dei aliquando inferrent, licet reuera hominis ſanctitatem admirarentur. Vtcunque eſt, conſtat hominem ipſum magnæ ingratitudinis & calliditatis fuiſſe: quippe qui ambitionis cauſa & virum ſanctum deceperit, dum eum magiſtratu ſe abdicare compulit, & captum vitam heremiticam appetentem, in arce Fumonis dolore animi ante tempus mori coëgerit, anno vno, menſe quinto poſt initum pontificatum. Sunt autem qui ſcribant Cæleſtinum poſt mortem adeo miraculis claruiſſe, vt plerunque in concilijs de eo in ſanctos referendo habita mentio ſit: fuiſſeq; pleroſque qui eum pro ſancto colerent, & in catalogo confeſſorum recenſerent. Eius autem celebritas quartodecimo calendas Iulij, qua die moritur, quotannis obſeruatur ex inſtitutione Clementis quinti Auenioni facta.

BONIFACIVS VIII.

Pont. 200 Onifacius octauus, natione Hernicus, patria Anagninus, Benedictus Caietanus antea vocatus, Neapoli pontifex creatur in vigilia natalis Domini MCCXCIIII. vir quidem doctrina & experiētia rerum inſignis. Diu enim in curia verſatus fuerat, & per omnes dignitatis gradus ad pōtificatum, non ſine tamen ambitionis crimine peruenerat. Nam dum eſſet ſancti Martini in montibus presbyter cardinalis, adeo dignitatem pontificatus exoptauit, vt nil ambitione & fraude prætermiſerit, quod ad eam rem conſequendam pertinere arbitraretur. Tantæ præterea arrogantiæ fuit, vt & omnes ferè contemneret, & gratias à Nicolao quarto & Cæleſtino V. factas reuocauerit. Gibellinos quoq; mirificè perſecutus eſt. Hinc oritur illa inter pontificem & Columnenſes Gibellinos contentio, qui etiam Anagniæ contra pontificem factionis ſuæ partes fouebant. Hos itaq;, maximè verò cardinales duos, Petrum & Iacobum eiuſdem familiæ viros inſignes, calumniari cœpit, quod theſauros eccleſię in morte pōntificii diripuiſſent, quodq; libellos famoſos contra ſe ſparſiſſent. Scripſerunt ſiquidem poſt illatam ſibi iniuriam ad reges, ad principes, ad nationes de arrogantia Bonifacij, de ambitione, quod contra ius faſque pontificatus ſedem occupaſſet, reiecto fraudibus Cæleſtino, eodemq; in carcerem coniecto. Sunt enim qui ſcribant Bonifacium immiſiſſe ſubornatores clanculum quoſdam, qui noctu dimiſſa quaſi cælitus voce in cubiculum Cæleſtini hominis ſimplicis, ei perſuaderent, vt pontificatum dimitteret, ſi ſaluus fieri vellet. Citati autem cardinales cum nuſquam apparuiſſent, Bonifacij pertinaciam veriti, Nepete enim ſeceſſerant vnà cum tota Columnenſium familia, publico decreto ſciſmatici habentur, beneficijs, dignitatibus, fundis paternis, caſtellis, oppidis priuantur: quam priuationem Bonifacius poſteà in decreti formam retulit, vt libro apparet, quem Sextum appellant. Sumptis deinde armis Bonifacius, concitatisq; multis crueeſignatis, eos opprimere conatus, Præneſte, quò ſe cum Sciarra viro inſigni eorum patruo receperant, obſidione cingit. Dilapſos inde, capto ac direpto Præneſte, Zagalorum & Columnam confugientes perſequitur: vnde non ita multò pōſt abire ob multitudinem hoſtiū neceſſe fuit, à quibus hæc item caſtella diripiuntur, maximè verò Columnæ paternum ſolum. Cardinales autem inde quoq; dilapſi, Reate petiuere. Sciarra verò apud Antium multum diuq; in nemoribus vixit, ſæuitiam Bonifacij veritus: ſed in piratarum manus incidens, remigio admotus multas calamitates perpeſſus eſt. quanquā ſic quidem æquiore animo exilium pati mallet, quàm ſæuitiem Bonifacij experiri, qui Gibellinos

bellinos omnes vnò odio persequebatur. Notum est illud certè, quod Procheto dixerit Genuēsi archiepiscopo, ad pedes eius die cinerum prodeunti. Nam cum dicià sacerdote tum soleat, memento homo quia cinis es & in cinerem reuerteris, dixit mutatis quibusdam verbis, memento homo quia Gibellinus es, & cum Gibellinis in cinerem reuerteris: in eiusq; oculos cinerem coniecit, non in caput, vt mos est. Eundemq; ob nomen factionis archiepiscopatu priuauit, licet postea in integrū restituerit, cum intellexisset cardinales Columnenses, quemadmodum ipse suspicabatur, Genuam non petijsse. Pulsis hoc modo Columnensibus, Bonifacius dupli cē celebritatem, & apostolis & euangelistis, & quattuor ecclesiæ doctoribus, Gregorio, Augustino, Hieronymo, Ambrosio statuit. Idem etiam dum in Vrbe veteri sesset, beatum Ludouicum ex regia Francorum stirpe ortum, vtpote ex Carolo secundo, ordinis sancti Francisci professum, vt quidam volunt, in sanctos retulit. Idē quoq; ecclesiam cathedralem sanctæ Cæciliæ Albiensis ciuitatis, canonicis secularibus pulsis inde, regularibus commisis, instante Bernardo Castaneto Albiensi episcopo. Edidit præterea sextum pontificij iuris codicem, suo iussu à tribus doctissimis viris compilatum, quibusdam decretis nouis à se additis. Vrbem quoq; Eugubium, quæ Gibellinorum auspicijs ab ecclesia defecerat, breui recuperauit. Alberto duci Austriæ, imperij confirmationem bis terq; petenti, negauit. Mortuo autem Iacobo Arragonio, cum Robertus Caroli filius Calabriæ dux in Siciliam traiecisset, Catinamq; cœpisset, tantum repentè bellum exortum est, vt tota fere Italia tumultuaret. Nam & Siculi Arragonensibus fauentes, comparata classe, Philippum Roberti fratrem bello superant, & captum in carcerem conijciunt. Quare Robertus relicta Catina, re infecta, in Italiam reuertitur. Fredericus autem Arrago ex Hispania cum exercitu in Siciliam delatus, nō solum Siciliam totam, verumetiam Calabriam recuperauit. In Etruria verò adeò contra Pisanos Genuenses exarserant, vt & Liburnum ceperint, incēdioq; euerterint: & naues onerarias in fluminis ostio demerserint, ne Pisanis nauigare liceret. Fiebant hæc in Italia cum magno prouinciæ detrimento, pontifice nullibi ad pacem cōficiendam auctoritatem suam interponēte. Et ne existimares tum Deum cum hominibus pacem habuisse, tantus repētè terræmotus exortus est, quantus nūquam anteà: quo quidem multis diebus per interualla plurima durante, ædificia passim corruere. Reate pontifex tum erat cum tota curia, qui certè veritus ne ruina ædificiorum opprimeretur, casulam quādam ex tabulatis subtilibus, in medio claustro fratrum Prædicatorum, prato admodum lato, ædificari iussit: eoq; in loco aliquandiu resedit, licet horrida seuiret hyems. In celebritate namq; sancti Andreæ hæc perturbatio exorta est. Apparuit tum quoq; cometes, magnæ alicuius futuræ calamitatis indicium. Verùm Bonifacius post tātos & tam diuturnos terræmotus, ad se rediens, cardinales aliquot creauit, quorū de numero fuere archiepiscopus Toletanus, Richardus Senensis, Nicolaus Taruisinus ordinis Prædicatorum magister, Ioannes Murro ordinis Minorum generalis, Petrus Hispanus. Iubileum quoq; idem retulit anno millesimo trecentesimo, quo plenam delictorum omnium remissionem his præstabat, qui limina apostolorum visitassent, ad exemplum testamēti veteris, licet primo quidem apud Iudæos huius longè alia ratio habita sit. Iubileum nanq; quinquagesimo quoq; anno repetebāt, quo debitores à creditoribus laxabantur, vt ait * Iosephus, & serui libertatem vendicabant: vnde libertatis nomen præ se fert tam animi, quàm corporis. Nam liberi verè hi dici possunt, quibus peccata remittuntur. Idem etiam centesimo quoq; anno obseruari mandauit. Ob hanc rem eo anno tanta vndiq; hominum multitudo Romam venit, vt vix incedere per vrbem, amplam quidem & vastam, liceret. Venerat & Romam Carolus Valesi comes, Philippi Francorum regis frater, qui filiam Balduini vltimi Constantinopolitani imperatoris in vxorem duxerat; à Bonifacioq;

Iubilei ratio.

Antiquitatum lib. iij. cap. xiiij.

cioq; impetrauerat, vt socero suo liceret imperium ipsum repetere, à quo depulsus fuerat. Fecerat id quidem libenter Bonifacius, quod ei in animo erat horum principum auxilio exercitum in Asiam transmittere, qui Hierosolymam recuperaret. Interim verò dum res ipse componerentur, & Carolum ipsum patrimonio sancti Petri cum omni potestate præfecit, & legatum in Etruriam misit, qui nouas seditiones compesceret. Nam à Gibellinis & Guelphis, ad Albos & Nigros transierant. Verùm cùm legatus nil proficeret, propositis etiam interdictis, Carolus Valesius eò pontificis mandato profectus, continere Florentinos nõ potuit, quò minus Albos non sine magna cæde ab vrbe sua pellerent. Albi enim Gibellini tum appellati sunt. Sed pontifex Hierosolymitanam expeditionem iam pridem meditatus, Apameēsem episcopum ad Philippum regem Francorum mittit, qui hominem ad eam rem cohortaretur. Is itaque eo profectus, cum nil precibus impetraret, minas quidam addidit. Hanc itaq; ob rem iratus Philippus, hominem subitò in carcere conijcit. Quod vbi Bonifacius resciuit, eò statim misit Narbonensem archidiaconum, virum certè insignem, qui pontificis nomine Philippo mandaret, vt missum faceret episcopũ Apameensem. Id si non impetraret, diceret audientibus omnibus regnũ Franciæ ad ecclesiã deuolui ob contumaciam Philippi, & violatum ius gentium: adderetq; anathema, & omnes Francos à iuramento regio absolueret. Fecit omnia quam diligentissimè archidiaconus, ac regem cõpulit episcopum Apameensem dimittere. Rex autem aliqua ex parte iniurias sibi à pontifice illatas vlturus, edictum proposuit, ne quisquam è regno suo Romam proficisceretur, aut eò pecunias mitteret. Secundo verò post iubileum anno, Carolus Valesius ad Carolum secundum consobrinũ suum se contulit: cuius aduentu motus Fredericus Arrago, pacem his conditionibus petijt & impetrauit, vt redditis quæ in Italia cœperat, ei Siciliam quoad viueret, retinere liceret. Verùm abeunte ex Etruria Carolo Valesio, Albi Florentia pulsi, Forumliuij populariter commigrarunt: quorum de numero habitus est Dantes Aldegerius vir doctissimus, & sua vernacula lingua poeta insignis: qui postea redire in patriam persæpe conatus est, sed frustra adiuuantibus etiam Bononiensibus, & Canegrandi Veronensium domino, quo cum postea familiariter aliquandiu vixit. Sunt qui scribant Bonifacium hoc tempore Hermani cuiusdam corpus apud Ferrarienses iam viginti annis pro sancto cultum, exhumari mandasse, ac comburi, habita de eius hæresi quàm diligentissima inquisitione. Hũc ego è fratricellis fuisse crediderim, quorum secta tum maximè inualescebat. Interim verò Philippus rex Franciæ, Bonifacij arrogantiam iniquo animo ferens, habito apud Parisios ecclesiasticorum & nobilium magno conuentu, commemoratisq; iniurijs à Bonifacio acceptus, eiusq; ambitione & malis artibus ad occupãdum pontificatum, quem iniustè teneret, ad sedem apostolicã tum, vt ipse dicebat, vacantem, futurumq; consilium appellauit. Qua quidem re percitus Bonifacius, habito generali concilio, Philippum eiusq; regnum Alberto imperatori subijcit, quem in initio pontificatus sui repulerat. Tum verò Philippus superbiam hominis domiturus, Sciarram Columnensem in portu Massiliæ cognitum à piratis redemptum, cum Guillelmo Nogaretio Gallo equite fidissimo Romã mittit, hac ratione (vt ipse palàm dicebat) vt appellationem suam publicarent. Verùm ei longè alia mens fuit. Nam Sciarra seruili habitu Latiũ ingressus collectis vndiq; amicis, Nogaretium cum ducentis equitibus Gallis mercede conductis è militia Caroli Valesij Ferētinum præmittit: qui inde ei, si opus esset, auxilium ferret. Ipse verò Anagniã clam noctu ingressus, adiuuantibus Gibellinis, quos Bonifacius diu multumq; vexauerat, pontificem nil tale metuentem in domo paterna capit, refractis valuis, captumq; Romam perducit, vbi quinto & trigesimo die pòst dolore animi cõfectus perijt, pontificatus sui anno octauo, mense nono, die decimoseptimo; sepeliturq; in

basili-

basilica Petri sepulcro à se antea extructo: quod quidem adhuc extat in sacello à se condito opere vermiculato. Idem quoq; suggestum condidit cum porticu apud basilicam Lateranensem, in quo execrationes in cęna Domini fiunt: quoq; in loco et Philippum regem Franciæ, & Columnenses anathemate notauit. Moritur autem hoc modo Bonifacius ille, qui imperatoribus, regibus, principibus, nationibus, populis, terrorem potius, quàm religionem inijcere conabatur: quiq; dare regna & auferre, pellere homines ac reducere pro arbitrio animi conabatur, aurum vndiq; conquisitum plus, quàm dici potest, sitiens. Discant itaq; huius exemplo principes omnes tam religiosi, quàm seculares præesse clero & populis, non superbè & contumeliosè, vt hic, de quo loquimur, sed sanctè & modestè, vt Christus rex noster, eiusq; discipuli ac veri imitatores: & malint à populis amari, quàm timeri, vnde tyrannorũ pernicies oriri meritò solet. Sunt qui scribant hunc quoq; discordias inter Italos aluisse: maximè verò inter Genuenses & Venetos, populos quidem naualì prœlio satis potentes.

BENEDICTVS XI.

Benedictus vndecimus, natione Italus, patria Taruisinus, Nicolaus antè vocatus, cardinalis Ostiensis, Romæ calendis nouembris pontifex creatur. Hic enim ab ineunte adolescentia ordinem prædcatorum ingressus, tantum virtute & doctrina apud fratres suos valuit, vt eum per omnes magistratus ad Generalis dignitatem prouexerint. Vnde & pontifex creatus, magnum breui tempore virtutis suæ documentum pręstitit. Ita enim vixit, vt post mortem inter beatos meritò censeatur. Inito autem pontificatu Nogaretium & Sciarram, omnesq; Anagninos cum his in capiendo Bonifacio sentientes, & citatos antea ad iudicium, nec apparentes, grauiori anathemate notat. Cognita quoq; regis Philippi causa, hominem Bonifacij censuris irretitum absoluit. in gratiam præterea recipit Ioannem & Iacobum cardinales Columnenses, quos ingenti odio Bonifacius factionis Guelphæ studiosus, plus quàm pontificem decebat, persecutus fuerat. His quoq; bona restituit, à galero tantum rubeo, quo à Bonifacio priuati fuerant, sed breue tempus, abstinere sunt iussi. Compositis autem hoc modo in vrbe rebus, creatisq; cardinalibus quibusdam, quorum de numero Nicolaus Pratensis ordinis prædicatorum est habitus, animum statim ad componendam Italiæ pacem adijcit. Verùm quia in Etruria magis, quàm alibi seditionibus laborabatur, eò Nicolaum episcopum Ostiensem cum summa potestate mittit: qui & nouos magistratus Florentię constituit, in illisq; ædibus collocauit, quas nuper ad recipiendos magistratus ædificauerant, dominorum palatium nunc vocatur. Tum verò Nicolaus plura his sibi licere arbitratus, de reducēdis exulibus mentionē facit: quod vbi ex animi sententia non impetrauit, proposito anathemate, Pratum se contulit. mortuo deinde non ita multò pòst Benedicto pontifice tumultuantibus in Etruria omnibus exules omnium ciuitatum in agrum Bononiensem conuenientes, primo ingredi Florentiam instituunt, atque ita clam noctu apud portam, quæ Bononiam ducit, mœnia nondum perfecta superingressi, vsque ad templum diuæ Reparatæ paulò antè inchoatum perueniũt. Verùm dum & prædam cupidè nimium quærũt, & amicos consulunt, quid maximè agendum censeant, hostibus suis sumendi animos, & capiendi arma tempus dant: à quibus nō sine multorum cæde properè expelluntur. Conducto deinde Roberto Calabriæ duce, non solum sua tueri, verùm etiam aliena oppugnare ausi, Pistorium obsidione cingũt, adeo egregiè ab his, qui in præsidio erant defensum, vt eruptione facta, Robertum cum exercitu Pratum vsq; repulerint. Benedicti autem viri optimi ac sanctissimi mens fuerat, pacata Italia, Tartaros, Syriam & Palæstinam ingressos iuuare, à quibus litteris & nuncijs ad tantam rem conficiendam continuò inuitabatur. Mortuus itaque Perusij (eo

Pont. 201.

enim profectus cum curia fuerat) pontificatus sui mense octauo, die decimoseptimo, rem destinatam omittit. Sepelitur autem magna pompa, vt par fuit, in ecclesia Fratrum prædicatorum, nonis Iunij millesimo trecentesimo tertio. Fuisse autem Benedictum virum optimum ac sanctissimum, declarant miracula à se post mortẽ edita, sanatis ægrotis, pulsisq; dæmonibus è cordibus obsessorum. Vacauit tum sedes à nonis Iunij vsq; ad nonas Iulij insequentis anni, licet cardinales in conclaui ob eam rem cõstituti, à Perusino populo impulsi persæpe sint, minis interdum additis, vt pontificem deligerent.

CLEMENS V.

Pont. 202. Lemens quintus, natione Vasco, Burdegalensis episcopus, Bertrandus Gottho antea vocatus, Perusij à collegio cardinalium absens, post longam contentionem pontifex tandem creatur. Is autem electioni consentiens, ex Burdegala Lugdunum profectus, eò cardinales omnes ad se vocat: qui sine mora pontifici obtemperarunt, atq; ita curia Romana in Gallias trãslata est, millesimo trecentesimo quinto: vbi etiam ad septuaginta quattuor annos remansit cum magno Christianorum incommodo, potissimum verò vrbis Romæ, cuius templa magna ex parte ob solitudinem & situm corruere, absentibus his, ad quos quidem ea restituere pertinebat. Coronationi autem pontificis interfuere, & Philippus rex Franciæ, eiusq; frater Carolus nuper ex Italia reuersus, Ioannes Britanniæ dux, qui ruina muri oppressus moritur, cum plerisq; alijs, dum pompa coronationis, vt fit per vrbem ducitur. Philippus quoq; rex ea ruina aliqua ex parte debilitatus est. Pontifex autem in tanta trepidatione ex equo deturbatus, solum carbunculum ex tiara amisit, precij aureorum sex millium, vt quidam scribunt. Peracto deinde solenni, sedatisq; rebus omnibus, Clemens multos cardinales Gallicos tum creat, ex Italia nullum, licet Ioanni & Iacobo Columnensibus dignitatem cardinalatus integram restituerit. Tres præterea cardinales cum senatoria potestate Romam misit, quorum auspicijs vrbs ipsa atq; Italia gubernaretur. At verò cum cerneret Genuenses & Pisanos inter se grauissimo bello implicitos, interimq; Sardiniam à Sarracenis occupatam esse, insulam hac conditione Frederico Siciliæ regi concessit, vt primo quoq; tempore eam pulsis inde hostibus recuperaret. Veneti aũt Carolo secundo contra imperatorem Constantinopolitanum fœdus ineuntes, eò Rassianum regem perpulere, millesimo trecentesimoseptimo, vt orthodoxę fidei rationem à Romano pontifice perierit. Verùm cùm postea Veneti ac Carolus refrixissent, Rassiani ipsi malo exẽplo sententiam mutãt. Interim verò apud Nouarienses noua hæresis à Dulcino & Margarita inuecta est, qua mares & feminæ simul habitantes, in omnẽ libidinem prolabebãtur. Fraticelli hi sunt appellati, quos opprimere Clemens conatus, eo statim milites quosdã cũ apostolico legato misit, qui eos in alpibus positos, partim inedia & frigore, partim armis oppressit. Dulcinus aũt & Margarita viui capti, mẽbratim lacerãtur: eorũq; ossa cõbusta dissipantur.

Tẽplarij ad Sarracenos defecerũt. Rescitũ quoq; eodẽ fere tẽpore est, Tẽplarios olim Christi milites, à nostris ad Sarracenos defecisse. Hanc ob rem interfecti illi sunt, qui comprehendi potuere: eorumq; bona partim Rhodijs militibus, qui insulam paulò antè occupauerant, partim verò nouis religionibus sunt attributa. Iudæos quoq; Philippus rex Franciæ cum singulis vestimentis è prouincia sua deiecit, direptis eorum bonis ob maleficia quædam & auaritiam. Verùm cum non ita multò pòst Albertum imperatorem Ioannes ex fratre nepos interfecisset, omnes ferè ciuitates Cisalpinæ Galliæ dominos sibi eos delegere, quos antea capitaneos habuerãt. Capitaneos enim præfectos vrbium vocant, vt Verona Scaligeros, Mantua Passerinos, Pataujum Carrarienses. Estenses autem iampridem dominatu Ferrariæ potiebantur, sed tunc potissimum

simum Mutinam in potestatem suam redegere. Nec indignatus est Carolus secundus Neapolitanus rex, Beatricem filiam Azoni Marchioni Estensi vxorem tum collocare. Verùm Friscus eius filius nouercam sibi super inductam cernens, patrem in carcerem coniectum necat, Ferrariaq; potitur, impetrato à Venetis auxilio ad expugnandum Thealdum, castellum (ita accolæ vocant) ponti impositum. Tum verò cardinalis cognomento Pelagura, Bononiam à Clemente missus, Venetis sub anathematis pœna imperat, vt à re Ferrariensi abstineant. Optabant quidem Ferrarienses ipsi ditioni ecclesiasticæ subesse. Hanc ob rem Veneti maturandum rati, castellum die noctuq; oppugnatum tandem capiunt: quo facto, Friscus ipse vindictæ cupidus, dimidiam Ferrariæ partem incendit, potissimum verò eorum domos, qui rebus nouis studere videbantur. At ciues tantam iniuriā non diutius laturi, sumptis armis, Frisco dominatu eiecto, Venetis sese dedunt, cum cernerent se ab his egregiè defendi posse. Quare Pelagura indignatus, cruce signatos in Venetos & Ferrarienses vndequaque properè ad se vocat. Clemens verò cognita Venetorum contumacia & regnādi cupiditate, eis anathemate notatis sacra interdicit: pro seruisq; direptis eorum bonis, vbicunq; locorum reperirētur, haberi iussit. Quamobrem gens ipsa mercaturæ admodum dedita, & in Anglia & in Gallia maxima incommoda perpessa est. Alios præterea cardinales in Etruriam bellis tumultuantem pontifex misit, qui Roberto Calabriæ duci, Florentinis ac Lucensibus reliquisq; prouinciæ populis mandarent, vt oppugnare Pistorium desisterent. Paruere tum omnes præter Florentinos & Lucenses: quare his quoq; à sacris interdictū est. Verùm abeunte Roberto Auinionem salutandi pontificis causa, Pistorienses diutino bello fatigati, deditionem tādem fecere. Ceptæ vrbis Florentini & Lucenses mœnia euertunt, fossas complent, agrum sibi diuidunt: à sanguine tamen ciuiū temperatum est. Solum vrbis vtriq; populo commune remanet. Quod quidem Florentini non ita multò pòst contra fœdera inter se & Lucenses inita occuparūt, ducto circunquaq; muro, eliminatisq; fossis. Iidem præterea vt omnia circunquaq; tutiora haberent, Acianum gentis Vbaldinæ castellum in agro Mugellano positū, emptum pecunia diruunt: in planoq; haud longè Scarpariam, vt paucis ante annis in valle Arni Castelfrancum & sanctum Ioannem, condunt. Missus tum quidem in Etruriam Neapoleo cardinalis Vrsinus, qui res ipsas componeret, spretus à Florentinis & Lucensibus, eò iræ prorupit, vt anathemata & interdictum publicè continuaret. Hanc obrem Florentini clerum ipsum grauissimis exactionibus diu multumq; vexarunt. Vsi præterea hac sæuitia sunt: nam Cursium Donatum ciuem egregium & de rep. benemeritum, interfecere, quia Hugutionis Fagiolani filiam in vxorem duxerat, adeo nobilitatem odio habebant. Verùm cùm postea Pelaguram legatum in recuperanda Ferraria castelloq; Thedaldo à Venetis occupato iuuissent, à pontifice in gratiam recipiuntur, millesimo trecentesimo nono.

Eodem verò anno Carolo secundo rege Neapolitano mortuo, filius Robertus in regnum à pontifice missus, Bononiam ad Pelaguram proficiscitur: quem statim ecclesiæ nomine tumultuanti Ferrariæ præfecit. Is autem Neapolim iturus, Degū Catelanum virum insignem, cum cohorte equitum in præsidio reliquit. Qui vbi continere Ferrarienses vrbis & minis in officio non posset, equites ex arce in ciues demisit: quorum de numero multos certe trucidauit. Ad octo nanq; & viginti ex optimatibus Estensium dominatum appetentes laqueo necauit. Eodem verò tempore Henricus Lucemburgensis à Germanis imperator electus, hac quidem lege à pontifice confirmatur, vt intra biennium coronam Romæ habiturus, Italiam ingrediatur. Hoc autem animo id egerat pōtifex, vt imperatoris aduentu motus Italici comprimerentur. Imperator itaq; omnia se facturū pollicitus, oratores statim in Italiam ad populos & principes mittit, maximè verò ad Florentinos, qui tum Ar

retinos

retinos vexabant:petitq; vt sibi & exercitui suo hospitium in vrbe parent, ac vexare Arretinos desinant. respondere tum Florentini, tantum quidem principem imprudenter agere, qui barbaros in Italiã ducere conetur, quam ipse imperij causa barbaris tueri deberet. Arretinis præterea imperatorem ipsum non benè consulere, quos sciret Guelphos quidem ciues suos expulisse: exules enim ab imperatore restituit consueuisse, & extorres retineri. Ferunt tum Dantem Florentinos cæcos appellasse, quod imperatori tam insulse respondissent: quo certè nil poterat esse magis à republica sua alienum: maxime autem tanto principe cum tanto exercitu hostili animo aduentante. Animos siquidem eis dabantur Roberti regis promissa, qui in regnum proficiscens, factionis Guelphæ defensorem acerrimum vbique se futurum pollicitus erat. Imperator autem ad Taurinos alpes transgressus, in plana descendens, omnes ferè ciuitatum principes honoris causa obuios habuit. Duæ tum præerant Mediolani factiones: quarum altera Turrianorum, altera Vicecomitum habebatur. Guelphis præerat Guido Turrianus populi capitaneus, vt gentis vocabulo vtar: Gibellinis verò Maphæus Vicecomes. Veritus autem Guido, ne Vicecomes Henrici gratiam ob factionem præoccuparet, contracto exercitu in agro Mediolanensi castra ponit, visurus, vt ipse dicebat, qui nam vrbem se inuito ingrederentur. Tum verò Maphæus nuncijs imperatorem ipsum propere Mediolanum vocat, ad vrbem, vt ipse dicebat, imperij Romani domicilium. Henricus itaq; copias vrbi admouens, magnos tum quidẽ tumultus ingresso iam Guidone concitauit, quos statim rebus hoc modo compositis repressit, vt Guido Vercellis potiretur, Mapheus verò equitum suorum dux & præfectus haberetur. Potitus Mediolano imperator, omnes fere ciuitates statim in deditionem accepit, præter Alexandrinos. Coronam itaq; ferream Mediolani accipiens, quam modo eu: de more capere debuerat, tanta ciues impensa vexauit, vt grauata onere plebs, quæ libertatem sperabat, arma sumpserit. Tum verò Germani cum ab vtraq; factione suos cædi viderent, ex suburbijs vrbem ingressi, factionum capita aduocant. Galeatius autem Maphei Vicecomitis filius, relicto domi genitore, cum magna clientum manu ad imperatorem proficiscitur, ostenditq; Turrianos tyrannidem vrbis affectantes, tantum tumultus concitasse. Hanc ob rem Germani cum Gibellina factione in vnum conuenientes, Turrianos nonnihil apud plateam sanctæ Mariæ nouæ resistentes ab vrbe pellunt: qui Guidone suadente, Vercellas populariter petunt. Ex hac autem factione ad triginta interfecti referuntur, quorum de numero quattuor Turriani fuere. Mouens dein Cremonenses & Cremenses Henricus, qui Gibellinos eiecerant, Guelphos ad supplicium vocat, sed libera Cremonensium deditio, Henricum mitiorem reddidit. In Cremenses aliquantulum sæuitum est, & eorum mœnia funditus euersa sunt. Parmenses autem timore perculsi, qui Giberto Corrigia suadente, Rubeos in vrbem acceperant, pulsis Guelphis imperatoris vicarium recipiunt. Tutati sunt aliquandiu se Brixiani. Verùm cum acriter ab Henrico oppugnarentur, noctu ad Montana confugientes, vacuam cultoribus vrbem reliquere. Ingressi itaq; Germani, vrbis mœnia confestim demoliuntur. His autem vicinorum calamitatibus perterriti Mantuani, Veronenses, Vicentini, Patauini, Taruisini, Veneti, mandata imperatoris statim fecere. Placentini quoque pulso Alberto Scoto Guelphorum duce, imperatoris præfectum suscipiunt. Compositis itaque hoc modo Cisalpinæ Galliæ rebus, imperator Amedeo Sabaudiæ comite, Pisanorum Genuensiumq; oratoribus subsequentibus, per Placentinos iter faciens Genuam proficiscitur. Quò etiam non ita multò pòst applicuere & legati Roberti Neapolitani & Frederici Siculi regis: illi simulatam, illi ve- ram amicitiam præ se ferentes. Nam Robertus rex marescallum suum cum duobus millibus equitum in Etruriam miserat, qui Florentinis & Lucensibus, -

opu

opus videretur, contra imperatorem auxilio essent. Verùm Henricus Pisas classe delatus, præmissis terrestribus copijs, maximis incommodis Lucenses afficit. Libuit hactenus commemorare hæc incommoda Italis illata, quorum omnis culpa à quibusdam in Clementem transfertur, qui Henricum impulerit cum exercitu Italiam ingredi. Sunt tamen qui scribant id ex vtilitate prouinciæ à Clemente factum ob intestina mala, quæ quotidie cum magna hominum cæde vnaquaque ciuitate, imò in quouis paruo etiam castello, committebantur. Cædebantur ciues, necabantur senes, allidebantur infantes, nec vllus crudelitatis modus inerat: vnde Clementi placuit, quod scriptum apud Homerum est, vnus sit princeps, ad quem omnia referantur. Henricus autem Romam versus iter arripiens, cum quingentis equitibus Ludouicum Sabaudiensem Amedei filium præmittit, qui certè apud Stephanum Columnam non longè à Lateranensi palatio diuertens, magnum Vrsinæ factioni timorem iniecit. Henricus tamen Viterbium primo, inde Romam veniens, effuso obuiam honorato quoq; cum vrbana multitudine perbenignè suscipitur. Coronatus deinde à tribus cardinalibus, Romanos omnes in verba sua, vt mos est, iurare compulit, edito ingenti conuiuio, cui omnes ciuitatis proceres, exceptis dũtaxat Vrsinis, interfuere. Ne tamen in tanta celebritate quicquam tumultus ob concitatas hominum mentes oriretur, milites suos in theatris, thermis locisq; munitis pro statione collocauit: quibus præsidijs adeò confisus est, vt ausus sit etiam tributum insuetum à populo exigere. Qua ex re omnes vtriusq; factionis ciues, ad Vrsinos confugiunt: qui ædes suas prope Tiberim & Hadriani pontem sitas, validis præsidijs communierãt. Tum verò imperator ira percitus, sagittarios nauales à Pisanis missos, in vrbem contra Romanos vocat, quos certè nil tale metuentes, Ioannes Roberti regis frater, qui suas nauales copias sub Auentino collocauerat, facilè in fugam vertit: & intromisso equitatu haud longè in statiuis collocato, populo Romano adiuuante, imperatorem ipsum Tibur abire coegit. Discessit & Ioannes Roberti frater cardinalium iussu, vrbemq; pacatam reliquit. Henricus autẽ Perusio iter faciens, cum Arretium peruenisset, Robertum regem maiestatis reum facit: citatumq; nec apparentem regno priuauit, improbante eam rem Clemente, quod in loco nequaquam idoneo tãtam rem, nec ad se pertinentem peregisset: pontificis enim proprium esse dicebat, regnũ Siciliæ cis & vltra dare Pharũ & adimere. Mouẽs Arretio imperator, in Florẽtinos & Lucẽses cum Roberto sentientes copias ducit. Verùm cùm vrbem oppugnare non posset, occupato Bonitio, eodẽq; munito, Senensibus bellum indicit, qui auarè nimium ac malignè commeatus ei subministrabant. At verò cum ægrotare cœpisset, ad Macereti balnea se contulit, vnde multo imbecillior quàm anteà ad Boncõuentum redijt: vbi post aliquot dies moritur, non sine suspicione dati à Florentinis veneni, subornato pollicitationibus & præmijs monacho quodam, qui ei eucharistiam veneno illitam dederat, vt nonnulli scribunt. Pisani autem mortuo imperatore Florentinorum potentiam veriti, Hugutionem Fagiolanũ ducem sibi ac tyrannũ deligunt: qui paulò pòst ab equitatu cum Henrico militare solito adiutus, Lucenses agris mulctatos, in potestatem suam redegit. Clemens verò ad cætera mala, quæ Italia patiebatur, audito incendio basilicæ Constantinianæ vehementer indoluit: pecuniasq; clero ac populo Romano misit ad tẽplum restituendũ, licet eo anno tanta caritate penuria rerũ laboratum in regno sit, vt vix ad cibum & potum satis pecuniarum haberet. Quæ quidem mala & frequentes eclipses solis cometæq; portendebant, & ipsa pestis, qua fere vbique tum laboratum est. Clemens autem cum animum ad componendum ecclesiæ statum adiecisset, sacris ordinibus ter habitis, & plerosque cardinales viros optimos creauit, & tribus concilijs diuersis in locis varijsque temporibus habitis, multa prudenter & maturè egit. Nam & Dulcini sectam ecclesia-

sticos

sticos impugnantem, vt dixi, perdomuit: & Templarios sustulit in maximos errores prolapsos, Christum scilicet abnegantes, eorumq; bona Hierosolymitanis militibus addixit: & regi Franciæ apud Pictauium quædam inhonesta petenti, quò minus id impetraret, restitit: nam & damnari Bonifacium, & absolui Nogaretium ac Sciarram petebat. Primum certe nunquam obtinuit, secundum postremo impetrauit, pollicente Nogaretio se iturum pœnitentiæ gratia contra Sarracenos. Quam quidem expeditionem Clemens ipse maximè optabat, vt ex eius concilijs apparet. Prætereà verò & Cælestinum quintum approbatis eius miraculis, in sanctos retulit sub nomine Petri confessoris: & librum Clemētinarum à se compositum in Viennensi concilio edidit. Deinceps verò varijs ægritudinibus afflictatus: nunc dysenteria, nunc stomachi ac laterum dolore cruciabatur, octauo pontificatus sui anno, mense decimo, die quintodecimo moritur. Vacat tū sedes annis duobus, mensibus tribus, diebus septemdecim, dum non satis inter cardinales constat, quem potissimùm deligant. Nec minor quidem discordia inter electores imperij tum fuit mortuo Henrico, cum alij Ludouicum Bauariæ, alij Fredericum Austriæ duces proponerent. Quibus inter se prœlio concurrentibus, superato Frederico, tanta superbia Ludouicus elatus est, vt absque auctoritate Romanæ sedis & imperatorem se appellauerit: & ita Vicecomitibus in Cisalpina fauerit, vt Mediolano potiti sint, quò ei facilius Romam proficisci liceret ad coronā auream, vt mos est, accipiendam. Tum verò Etrusci omnes, ac maximè Guelphi trepidare cœperunt, quod cernebant Ludouicum imperatorem omnia imperij iura, adiuuantibus Vicecomitibus & Hugutione Fagiolano Pisanorum & Lucensium tyranno, breui repetiturum. Hanc ob rem & Guidonem Petramalam episcopum Arretinum ac dominum, & Philippum Tarentinum principem Roberti regis fratrem, in partes suas pollicitationibus & muneribus pellexerunt. Multum enim Philippus equitatu & disciplina rei militaris tum valebat.

ANNOTAT.

Clemens Papa V. comitiorum pontificalium legibus à Gregorio X. editis confirmatis, nonnulla addidit, se- suppleuit in generali concilio Viennensi, quæ etiam supra annotaui, à Ioanne papa XXII. in libro Clementinarum primo, titulo tertio de electione, & electi potestate, cap. Ne Romani pontificis &c. postea registrata. Postremo Clemens VI. bullam de moderatione legis cibariæ cardinalium, in conclaui reclusorum fecit, quæ in libro ceremoniali extat. De quibus omnibus latißimè in libris, quos de uaria creatione Romani Pont. scripsi, disseru-

Ratio creandi Romani pontificis.

Rationem uerò, qua Romani pontifices deinde creari consueuère breuibus subijcere placuit, ut nihil postremò desit, quod accuratus lector desiderare poßit. Est autem eiusmodi.

Patres conclaue ingreßi diem integrum sequentem formandis legibus impendunt, ad sanam Romani pontificis administrationem maximè necessarijs, quibus patrum quisq; subscribens iureiurando uotoq; promittit obtemperaturum se illis, si pontifex factus fuerit. His actis. stato quodam die prima comitia indicuntur. Mane autem eius diei patres omnes induti pallijs, à summo deorsum apertis, quas croccias uocant, in capellam ubi corpus Christi asseruatur conueniunt. Ibi diuina spiritussancti ritè sacra celebrantur. Quibus absolutis, suo loco disponunt se per subsellia. Quisque autem quos eligere decreuit, in codicillo ante describit, hunc q; suo annulo obsigna. Inde tres ex partibus ad altare ascendentes, Decanus uidelicet, presbyterorum, & diaconorum primi calicem, in quo eo die, sacra facta sunt, ad medium altaris constituunt, custodes ipsi omnium, ac inspectores astantes. Posthæc eodem ordine procedunt & reliqui patres, atque ante altare in genua procidentes, codicillum sigillatim in calicem dimittunt. Id autem postquam ab omnibus factum est, tres illi, quos dixi, calicem ipsum ad ceteros inferius consedentes, sublatum altius ostendunt, consistentes in subselliorum medio, unde spectari, & audiri a circumstantibus possunt: numerant mox codicillos quorum, ut conueuisse numerus inuenitur, singuli à Decano aperiuntur, & leguntur, ac diacono proximo pronuntiandi traduntur. Patrum quisque papirum tenens, ac pugillare, quos quisq; eligit, chirographo annotatus. Nullus autem ex Alexandri III. constitutione pro pontifice haberi potest, nisi qui duarum partium ex cardinalibus integra suffragia tulerit. Qui numerus si ex codicillis adimpletur, tum pontifex creatus est: sin minus, liberum est cuique quem uoluerit patrum, non electum à se scripto, uoce eligere, quæ electionis ratio accessus appellatur. Rarum est quempian ex solis codicillis eligi, uoci

accessio

...cessio conficere totum opus solet. Alius est quoq; creandi pontificis mos, qui per adorationem dicitur. Hoc autem est cùm duæ partes cardinalium non expectato, ut uocant, scrutinio, sed uoce tenus omnium consensu, & uoluntate quempiam ex cardinalibus in Romanum pontificem salutant, atq; uenerantur. Qua ratione Iulius III. Marcellus II. & Paulus etiam IIII. renuntiati fuerunt.

IOANNES XXIII.

IOannes vigesimus tertius, Iacobus Caturcensis anteà vocatus, episcopus Portuensis, post longam viginti trium cardinalium altercationem Lugduni pontifex creatus, nonis Septembris in ecclesia cathedrali coronam pontificatus accepit. Inde verò Auinionem cum curia profectus, octo cardinales in ieiunijs quattuor temporum aduentus Domini creauit: quorum de numero fuit Iacobus Caturcensis eius ex sorore nepos, & Ioannes Caietanus sancti Theodori diaconus cardinalis è gente Vrsina. Præterea verò in sanctos confessores retulit Ludouicum episcopum Tolosanum, quondam Caroli regis Siciliæ filium. Sunt tamen qui hoc Bonifacio octauo ascribant, vt ante à dixi. abdicare autẽ se episcopatu & sacerdotio compulit Hugonem Caturcensem episcopum, priuatũ omnibus pontificalibus insignibus, anulo, mitra, cappa, pileo, camisiaq; Romana. Priuatum autem, degradatum (vt istorum vocabulo vtar) ac curiæ seculari traditum, omnibus cruciatibus coactum esse vitam cum morte commutare, quòd in pontificem coniurasset. Ecclesiam verò Tolosanam, quam vnicè dilexit, ad archiepiscopatum transtulit: cuius quidem castella sex in ciuitates erexit, vt haberet archiepiscopus Tolosanus, quibus cum dignitate præesset. Diœceses quoq; archiepiscopatui Narbonensi ascripsit, Limosam & abbatiam sancti Pontij. Adeo præterea rebus nouis põtifex ipse studuit, vt & simplices episcopatus bifariam diuiserit, ac diuisos in vnum redegerit: & abbatias in episcopatus, & episcopatus in abbatias vicissim transtulerit. Nouas quoq; dignitates, noua collegia in ecclesijs constituit ac cõstituta prius in aliam formã transtulit. Hac tamen gratitudine vsus est, quòd Clementinarum editionem confirmauit, mandauitq; doctoribus omnibus publicorum gymnasiorum, vt librum ipsum publicè legerent. Ordinem autem Grandimontensem, quorũdam improborum factionibus labefactatum, in meliorem formam redegit, amputatis his, quę ordini obessent, additisq; institutionibus quibusdam, quibus tanta religio constaret. Cum verò Cæsar augustanam ecclesiam admodum diligeret, eam in Metropolitanam erexit, quinque cathedralibus ecclesijs ex vndecim, quæ Tarraconensi subsunt, huic assignatis. Instituit & nouum ordinem militum, qui militare sub Christo dicerentur in Lusitania, quæ Portugallia dicitur, qui Sarracenis resisterent, Bæticam & Africam incolentibus. Bætica apud antiquos ea pars Hispaniæ dicebatur, quæ ad mare mediterraneum vergit, nostris temporibus Granatæ nomen obtinens, à cocco, vt arbitror, quo ea pars Hispaniæ maximè abundat. Coccum autem nunc granum vocant, vnde lanæ inficiuntur. Huius autem ordinis, quem diximus à pontifice constitutum, caput in maritimo Siluensis diœcesis oppido repositum est: militibusq; omnia bona templariorum, annuente rege Portugalliæ concessa sunt, quò liberius militiæ CHRISTI vacarent. Cuius censor & moderator est abbas Alcoasiani monasterij Cisterciensis ordinis Vlyxiponensis, qui & conscribendi & exauctorandi militem facultates habet. Deinceps verò duos Thomas in sanctos retulit, Thomam scilicet episcopum Herferdensem virum nobilem genere, probatum moribus, doctrina insignem, miraculis clarum; & Thomam Aquinatem ordinis sancti Dominici doctorem præcellentem, de cuius vita & scriptis multa superius annotauimus. Creatis deinde septem cardinalibus secunda ordinatione, millesimo trecentesimo vigesimosecundo, statim edictum proposuit, quo eos declarauit pertinaces & hæreti- Pont. 203

 cos,

cos,qui affirmarent Christum eiusq; discipulos nihil priuati vel proprij habuiss
quod certè non multum cum sacra scriptura conuenit,quæ multis in locis test
Matth. 19. tur Christum eiusq; discipulos ac veros imitatores nil proprij habuisse,vt illud e
uangelij:Qui non vendiderit omnia,quæ habet,& pauperibus dederit,non potest
esse dignus me discipulus. Præterea verò hæreticum putauit esse, si quis affirmare
ipsis discipulis vendendi,donandi,testandi,acquirendi suopte ingenio ius non c
petere,quod ad religionem euntes,in alterius arbitrium transeant: vnde fit vt
mini mancipia non sibi,sed domino acquirant: vel acquisita prius, ex arbitrio
mandato eius pauperibus distribuant. Harum autem institutionem litteras apost
licas ad gymnasia publica transmisit, ne amplius scholastici ea de re disputare a
derent. Damnauit præterea glossulam quandam Fratris Petri ordinis Minorum,
qui conuentum quendam tertij ordinis ad imitandam Christi paupertatem an
mauerat,quorum de numero multi damnati & exusti fuere. Habita præterea con
stitutione,vt eorum vocabulo vtar, decem cardinales creauit:inter quos Ioan
Columnæ & fratris Matthæi è gente Vrsina ordinis Prædicatorũ, ratio est habi

Dum hæc à pontifice agerentur,Florentinus exercitus ingenti clade non longe
à monte Catino ab Hugutione Fagiolano superatus est. Verùm Lucenses non di
tius tyrannidem Hugutionis laturi,capta occasione,Nerium eius filium vrbe e
unt,dum Castrucium virum domi nobilem & manu promptum, quem in carce
coniecerat ob prædam ex hostibus captam,ad supplicium ducit. Pulsus itaq; Lu
Nerius,patrem in Lucenses concitat,cui quidem ex vrbe in hostem prodeunti,Pi
sani statim clausere portas. Is autem cum filio ad Malaspinas confugiens,tentato
sæpius,ac frustra ad tyrãnidem reditu,tandem in Flaminiam solum paternum pon
tifice iubente redijt. Atq; ita Castrucius ab extrema calamitate ad summam felic
tatem perducitur: è carcere enim ad dominatum ciuitatis Lucensis traductus e
At verò pontifex intelligens & Estenses,pulso præsidio ecclesiastico, omnino Fe
raria,& Vicecomites adiuuante Ludouico Bauaro Mediolano potitos esse: om
sis,vt ipse dicebat,ad tempus Estensibus, Vicecomites interdictis notauit,mag
Ludouicũ,qui titulos imperij sibi vsurpabat,quàm in Vicecomites inuectus. E
dem quoq; tempore Gibellini Genuenses à conciuibus suis Guelphis pulsi, adiu
uante Roberto rege,cuius potestati ciuitatem commiserant,Sauonam popularit
migrauere. Hos postea etiam extorres bello insequens Robertus,dum in Gallia
traijcit,vnà cum Sauonensibus in potestatem suam redactis, aliquandiu malè ha
buit. Pontifex autem intelligens discessu Roberti Guelphos vbiq; opprimi, Car
lum Valesij comitem,Frãciæ regis Philippi filium,in Italiam mittit,qui Guelph
præsidio esset:& his potissimum qui apud Vercellas cum Turrianis erant,vrbis
tione potitis. Verùm superueniente Ludouici imperatoris iussu Galeatio Vicec
mite ante aduentum Caroli,Turriani Vercellis pelluntur,eaq; vrbs in potesta
Vicecomitum redigitur. Potitur & Castrucius non ita multò pòst Pistorio,vt G
do Petramala paulò antè Tiferno,Florẽtinis aduersantibus. Sed Castrucius Ga
tij Vicecomitis auxilio fretus,nam Accium filium cum mille & quingentis mili
bus ex auxilio miserat,Florentinos magna clade superatos ad mœnia vsque pe
quitur.

Tum verò pontifex videns in Bauaro turbandi omnia principium inesse, s
cra interdicit more solenni,vt fieri consueuit: Guidonemq; Petramalam post o
cupatum Tifernum,sacerdotio exauctorauit. Cortonam quoq; à diœcesi Arre
separatam in ciuitatem erexit,creato Ioanne Viterbiensi Cortoniensium episcop
Interim autem Nicolaus Estensis Ferrariæ dominus, Argentam Rauennatis eccle
siæ oppidum vi occupat,adiuuante Bassarino Bonacossio vrbis Mantuæ tyrann
qui sororem Nicolai paulò antè in vxorem duxerat. Hi etiam iunctis simul co
Bo

Bononienses aggredi sunt ausi, sed à Bertrando ecclesiæ copiarum duce superati, cum magno incommodo abiêre, non ita multò pòst à pontifice anathemate notati. Ferrariæ præterea interdictum sacris, donec Argenta redderetur. Castrucius verò adeo Florentinos tum vexabat capto oppido Signa, vnde frequentes incursiones in eos faciebat, vt desperatione rerum adducti, Carolum Roberti filium in dominum vocauerint. Tum verò Ioannes pontifex Ioannem Vrsinum in Italiam propere mittit, qui Florentinos & Guelphos omnes in Bauarum confirmaret, iam alpes cum magnis exercitibus transeuntem. Is autem Romam iter facturus, primo Mediolanum proficiscitur, Gibellinorum precibus motus. Verùm cùm accepta ferrea corona pecunijs indigeret, atque eas à populo exigeret, quẽ Galeatius tuebatur omnibus Vicecomitibus in carcerem coniectis, quatuor & viginti ciues delegit, q remp. administrarent addito præfecto, quem ex gente sua vrbi pæfecit. Bauarus tamen postea Castrucij precibus motus, Vicecomites omnes incolumes dimisit, dum Lucæ essent, vbi imperator à Lucensibus magna cum benignitate susceptus est. Inde verò abiens, comitante cum mille & quingentis equitibus Castrucio Romã peruenit: apud ædes Laterani iussu cleri populiq; Romani à Stephano Columna coronatur. Præerant tum vrbi duo ex nobilitate Romana, quos Romani imperatoris vicarios appellabant. Tum verò cùm Nicolaus comes alter collega abesset, Stephano ea sors obtigit. Coronatus imperator, Petrum Corbariensem ordinis Minorum, ex Reatino agro oriundum, pontificem statim creat, Ioannis vigesimitertij, æmulum futurum, hominem quidem humili loco natum, sed doctum, & ad res agendas aptissimum. Habuit hic primò vxorem, qua renuente ac reclamante, religionem & habitum sancti Francisci suscepit. Creatus itaq; pseudopontifex, ac Nicolaus quintus appellatus, ab imperatore & his, qui tum cum eo aderant, vt verus Christi vicarius consalutatur. Creauit is quoq; cardinales & episcopos homines suiipsius consimiles.

Interea uerò cùm equites Galli in præsidio Florentinorum relicti, noctu insidijs Pistorium occupassent, Castrucium Roma abire confestim cogunt: qui primo iunctis cum Vicecomitibus copijs, Pisas Lucamq; peruenit: inde verò in Pistorium mouens, ciuitatem diu obsessam fame ad deditionẽ tandem compulit. Subsequens autem Castrucium cum exercitu Bauarus, Viterbij antipapam reliquit, Florentiã oppugnaturus: quam fortasse occupasset, ni Castrucio graui morbo ex immensis laboribus contracto, mori contigisset. Bauarus tamen tanti accepti beneficij immemor, eius filios Pisis ac Luca expulit, dum in ciuitatibus præsidia disponerent, vrbibusq; ipse potitus est. Mortuo quoq; eodem tempore Galeatio Vicecomite, eius filij ad Bauarum confugiunt, hominem rogantes, vt accepta grandi pecunia, quam ipsi pollicebantur, se in patriam remittat. Tum ille pecuniæ admodum cupidus, Accium in patriam remittens, Marcum fratrem tandiu obsidem apud se detinuit, quandiu ei pecuniæ redderentur. Verùm Bauarus relicto Pisis antipapa, Marcoq; Vicecomite, Mediolanum profectus, in Germaniam iturus, nequaquam ab Accio in vrbe recipitur paternarum iniuriarum memore. Germani autem milites, qui in Etruria Marcum Vicecomitem obsidem retinebant, cognita hominis virtute, in eius verba iurauere, ex captiuo ducem creantes: qui statim dedentibus arcem Castrucianis militibus, Luca potitus est. Verùm non ita multò pòst absente Marco, Germani milites mutata sententia, Lucam vrbem cuidam Genuensi ex gente Spinola, qui multum classe valebat, vendidere. Abeunte præterea in Germaniam Bauaro, re omni infecta ad imperium spectante, Bonifacius Pisanus comes rem gratã Ioanni pontifici facturus, antipapam Auinionem perducit: vbi in carcerem coniectus, vitam cum morte permutauit. Tum verò pontifex duabus maximis curis liberatus, quod antipapam è medio sustulerat, quodq; Bauarus in Germaniam relicta

Italia abierat,instante Franciæ rege,expeditionem in Sarracenos promulgat, im-
positis decimis,quæ Philippo ipsi ad expeditionem ituro,darentur. Cœperant tũ
Lucã Florentini, vnde à militibus Boemicis statim expellũtur, quos antea Brixia-
ni contra Bergomates in Italiam accersierant: quorumq; auxilio fretus pontifici-
legatus, Parmam, Regium, Mutinamq; cæperat. Is autem inita cum Ioanne rege
Boemiæ amicitia,omnẽ rationẽ factionũ Italicarũ repentè cõmutauit.Nam quòd
pontifex & Boemiæ rex amici ac socij erant,illis Robert⁹ ac Florentini repentè ad-
uersabantur, nullo Guelphorum aut Gibellinorum discrimine habito. Mastinus
enim Scala Veronæ, Philippinus Gonzaga Mantuæ, Carrarienses Pataui, Esten-
ses Ferrariæ domini,amicitiam & societatem cum Roberto ineunt,cuius etiam au-
xilio Florentini adiuti,Pistorium capiunt,dedentibus tamen vrbem quibusdam ci-
uibus, nemineq; aduersante. Interea verò Marchiones Estenses non prius ab inter-
dicto ecclesiastico absoluti sunt,quàm Ferrariensium precibus fatigati, Argentam
à se occupatam,ecclesiæ Rauennati reddidere. Hi tamen auxilio Scaligerorũ freti,
castellum sancti Felicis agri Mutinensis obsidere incipiunt. Verùm superueniente
Carolo Boemiæ regis filio,Manfredoq;,cognomento Pio Carpi domino,qui socie-
tatem simul inierant, Estenses funduntur fuganturq;.Ex eorum militibus ad octin-
gentos cæcidisse ea pugna constat,multosq; ex nobilitate captos,maximè verò Ni-
colaum Estensem Rainaldi Marchionis fratrem. Hac autem oportunitate motus
legatus Bononiẽsis,comparato satis iusto exercitu,cui & Galeotus Malatesta Ari-
minensis,& Franciscus Ordelaphus Foroliuiensis,& Richardus Manfredus Fauẽ-
tinus,& Hostasius Polẽtanus Rauennas præfuere,Ferrariam obsidet.Nam hi om-
nes suarum ciuitatum dominatum paulò antè occupauerant, cum prius earũdem
capitanei haberentur.Oppugnabatur tũ acriter Ferraria,capto sancti Antonij su-
urbio,cum auxiliares copiæ à Philippino Gonzaga,à Mastino Scala,ab Vberto
Carrariẽsi missæ,animũ ad erumpendũ Ferrariensib⁹ dedere,qui & hostes fundũt
& oẽs ferè duces capiunt. Captus autem Romandiolæ comes,cum Nicolao Esten-
si commutatur:reliqui deinceps incolumes ad suos remittũtur,hac conditione ta-
men,ne arma amplius contra Estenses capiant.Elatus verò tanta victoria Raina-
dus Estensis,in agrum Bononiensem mouens,longè omnia populatus,à capienda
vrbe paululum affuit. Venturum quidem in auxilium legati regem Boemiæ Bono-
niẽses sperabant:& iam esse in itinere dicebatur,cum subitò ei nunciatũ est,& Ma-
stinum Scalam Brixiam ac Bergomum in deditionem accepisse:& Acciũ Vicecon-
mitem Papiam ingressum,arcem oppugnare. Hanc ob rem ab instituto itinere dis-
cedens,relicto Parmæ filio,cum aliquot cohortibus Papiam ipse profectus,cum su-
perare munitiones Vicecomitis non posset,vastato Mediolanensiũ agro,Parmam
deinceps re infecta redijt:vbi quoque intellexit Americum Castrucij filium, Lucã
amicorum opera recepisse. Oppugnabatur tamẽ arx, quam etiam rex accepta gra-
di pecunia Lucensibus & Americo reliquit,breui in Germaniam iturus, Italicas
factiones pertæsus. Nam Vicecomites capta iam arce Papiensi,longè & latè vires
suas diffundebant. Mutinæ itaque & Regij imposito Germanorum præsidio,com-
mendataq; Parma Marsilio & Petro Rubeo,in Germaniam abijt, celerem redi-
cum maioribus copijs pollicitus. Abeunte autem rege,Bononienses ipsi adiuuan-
tibus Florentinis, & Marchione Estensi, pulso legato, in libertatem se ven-
dicant, cæso tum in vrbe,tum in agris ecclesiastico præsidio. Hanc ob rem le-
gatus omni ope destitutus , Auinionem proficiscitur anno Domini millesimo
trecentesimo quarto , quo tempore eodem in loco Ioannes pontifex moritur
ætatis suæ anno nonagesimo, pontificatus verò xix. mense quarto, relicta in
thesauris tanta vi auri , quantam nullus ante se pontifex. Sepelitur autem in
ecclesia cathedrali cum magna funeris pompa . Sunt qui scribant Petrum Mu-
roncum,

roneum, quondam pontificem, à Ioanne in sanctos relatum: Gentilemq; Fulginatem & Dynum Florentinum medicos insignes magnis præmijs & honoribus tum ab eo affectos. Amator enim doctorum virorum est habitus.

BENEDICTVS XII.

Benedictus duodecimus, patria Tolosanus, ordinis Cisterciẽsis Iacobus antea vocatus, sanctæ Priscæ presbyter cardinalis, sextodecimo die post Ioannis mortem, Auinione pontifex creatus, statim censuras in Bauarũ à Ioanne factas, vt in vsurpatorem imperij, confirmauit. Hac autem ratione vacante imperio, ad arma omnia respiciebant, cùm vnusquisq; quantumuis paruus dominus, rapere ex alieno conaretur, Scaligeri enim non contenti Veronæ, Brixiæ, Bergomi dominatu, Parmam adimere Rubeis conabantur: Gonzaga Regium, Estensis Mutinam, Florentini Lucam appetebant. Verùm cum Scaligeri potiri Parma nequirent, acriter qui in præsidio erant, vrbem defendentibus, maximè verò Germanis militibus, qui Scaligero infensi habebantur, in Vicetinos exercitum mouent: vnde re infecta abeuntes, cum Germanos milites abijsse Parma intellexissent, eò profecti, vrbe statim potiuntur, Rubeis ipsis eam dedentibus. Nicolaus quoq; Estensis, Beatrice Guidonis Gonzagæ filia in vxorem accepta, soceri copijs adiutus, Mutinam capit. Philippinus item Gonzaga ciuibus ipsis vltro dedentibus, Regium Lepidi in potestatem suam statim recipit. Tum verò crescente Mastini Scalæ potentia, qui & Parmam & Lucam & Pataium, dedente Vbertino Carraria, in potestatem suam redegerat, ad tantum dominatum extinguendũ omnes ferè Italiæ populi & principes simul coniurarunt; maximè autem Veneti, & Luchinus Vicecomes, qui Accio paulò antè mortuo in dominatu successerat. Cinxerunt Veronam obsidione Veneti, Gonzaga, Estensisq;, dum Luchinus alio exercitu Brixiam & Bergomum in suam potestatem redigit. At verò cum Veneti timerent, ne dum potentiam vnius extinguere parãt, alterius augerent, pacem hac conditione cum Mastino Scaligero ineunt, vt omisso Pataio Carrariensibus, dimissaq; Brixia & Bergomo Vicecomiti, quas vrbes nuper occupauerat, ipse Veronam, Vicetiam, Parmam Lucamq; retineret. Displicuit vehementer hæc pax Florentinis socijs & amicis, qui potiri Luca admodum cupiebant: sed reiecta in aliud tempus querela, tum quidem reticuere.

Pont. 204.

Ereptitie postea obedientiam d. Bon.° 12.° i Concis.° quam habes lib. 124. f. 77. b.

Pontifex autem misso in Italiam legato, senatui populoq; Romano persuasit, vt senatoriam dignitatem, quam diu regio nomine gesserant, suis tandem & ecclesiæ auspicijs administrarent. Hanc ob rem & Stephano Columnæ senatoria dignitas in quinquennium prorogata est, & collegæ annui ei dati sunt. Verùm cùm pontifex Stephanum ad se Auinionem vocasset, Vrsus Anguillariæ Comes, Stephani collega, Franciscum Petrarcham virum eloquentissimum, maximè autem vernacula lingua rythmisq; vulgaribus, corona poëtica in Capitolio donauit, astante populo omniq; Romana nobilitate, anno salutis millesimo trecentesimo trigesimo octauo. At pontifex veritus, ne vacãte imperio Italia ab aliquo externo hoste inuaderetur, Luchinum Vicecomitem Ioannemq; eius fratrem archiepiscopũ Mediolanensem, Mediolani aliarumq; vrbium, quas possidebant, vicarios instituit. Eandem quoq; potestatem Mastino Scalæ, Veronæ & Vicetiæ: Philippino Gonzagæ Mantuæ & Regij: Albertino Carrariæ, Pataij: Obicoini Estensi Ferrariæ, Mutinæ, Argentæ suo iure (vt ipse dicebat) tribuit: quòd vacãte imperio, omnis eius potestas in põtificem recidat, Iesu Christi supremi regis vnicum in terris vicarium. Obicioni tamen Estensi hoc vectigal imposuit, vt quotannis decem millia nummum auri ecclesiæ Romanæ persolueret. Semel autem toto sui pontificatus tempore sex presbyteros cardinales creauit, viros egregios, non de sua stirpe, vt nunc fit, sed vndequaq;

Franciscus Petrarcha.

quaq; ad tantam dignitatem vocatos. Non improbo tamen eos, qui ob cognatio nem & affinitatem ad summos dignitatis gradus eriguntur, si tanta conditione di gni sunt. Tantæ præterea constantiæ fuit, vt dimoueri à recto vel vi, vel precar vel pollicitationibus nunquam potuerit. Bonos enim diligebat, & vicissim ma ac sceleratos apertè odio habebat. Componere item pacem inter Philippum Fran- ciæ & Eduardum Angliæ regem sæpe tentauit per legatos, at frustra, qui max cladibus quàm sæpissimè inter se concertarunt. Nam Eduardi classis supra Sc fas non longè à portu Flandriæ, tanta vi cum Gallis dimicauit & vicit, vt ad trig ta tria millia Gallorũ vna pugna interfecta referantur. Pontifex autem rem pius tentatam omittens, ædes pontificias cum turribus & pometis inchoauit perfecit: suoq; iussu impensaq; basilicæ sancti Petri tectum restituit, quemadm dum epigramma ad eius statuam in eadem basilica positum, indicat. Moritur au tem pontificatus sui anno septimo, mense iij. die xvij. Multam vim auri non co tis suis & affinibus, sed ecclesiæ reliquit. Iotum pictorē illa ætate egregium, ad p gendas martyrum historias in ædibus ab se structis conducere in animo habu morte autem optimi pontificis & doctissimi, omnes verò collacrymarunt: idq; pompa funeris qui aderant, fletibus & gemitu præ se tulere.

CLEMENS VI.

Pont. 205. Clemens sextus, patria Lemouicensis, Petrus antea vocatus, primo mo nachus, deinde archiepiscopus Rhotomagensis, postremò pontifex A nione creatus est. Fuit autem vir multæ doctrinæ compositæq; eloquen tiæ, liberalis in omnes, comis & perhumanus. Electus itaq; nonis Ma millesimo trecentesimo quadragesimo secundo, coronatur xiiij. calendas Iunij quentibus verò ieiunijs pontificatus sui anno primo, octo presbyteros cardinales creat, diaconos duos, scilicet fratrem suum monachum Tutellensis professionis & Guillelmum ex sorore nepotē. Ex his præterea quos presbyteros creauit, vnu ei affinitate coniunctus fuit. Sequenti autem anno duos item creauit, quorum a ter eius erat ex altera sorore nepos. Petentibus siquidem Romanis, vt quemadmo dum Bonifacius octauus olim concesserat, vt centesimo quoque anno (quod secu lum antiqui appellabant, vnde ludi sæculares nominati sunt) plenam peccatoru omnium remissionem visitantibus limina apostolorum Petri & Pauli, quinq ge simo quoque anno id facere libenter annuit, cum dicerent ætatem hominu bileum illum centum annorum attingere non posse. Verùm cùm intelligeret Italiam in tumultu esse, solos Luchinum & Ioannem Vicecomites, vicarios I briæ confirmauit, de reliquis Italiæ principibus nulla mentione habita. Existim bat enim solos Vicecemites Bauaro resistere posse, in Italiam (vt ipse prædica descensuro, qui vicissim, vt par pari pontifici redderet, in ditione ecclesiastica tos vicarios imperiali auctoritate confirmauit. Nam Ioannem de Vico vrbis p fectum Viterbij, Galeotum Malatestam & fratres, Arimini, Pisauri, & Fani: A nium Feltranum, Vrbini: Nolphum & Gallasium fratres, Callij: Alegretum C uellum Fabriani: Bulgarutium Matelicæ: Ismedutium, sancti Seuerini: Gen Varraneum Camerini: Michaelem montis Milonis: Pongonium Cingoli: N laum oBscaretum Aesij: Guidonem Polentensem Rauennæ: Franciscum & Si baldum, Foroliuij & Cæsennæ: Ioannem Manfredum, Fauentiæ dominos co mauit: licet ante quidam ex his loca ipsa partim vi, partim beneuolentia ciu adepti fuerant, vt in Benedicto diximus. Interim verò Frescobaldi Florentini ci admodum potentes, à ciuibus suis pulsi, Pisanis ad arma concitant iniquo quid tempore. Florentini enim Parmam à Scaligeris empturi tum erant: & ob eam re fi

Vide Sabellicum lib. 8. ennead. 9. non longe à fine.

filios obsides iam Ferrariam miserant, quingenta millia nummum auri polliciti. Sequester enim ad eam rem conficiendam, Ferrariensis ab vtroq; electus est. Verùm cum Florentini alia super aliam clade, tum à Pisanis, tum ab eorum socijs afflictati essent, omittere tantam emptionem coacti sunt: ferre tamen auxilium Lucensibus à Pisanis obsessis non omisere, adiuuantibus etiam socijs, copiarum duce Malatesta Ariminensi, cognomento Vngaro, qui Pisanos à ceruicibus Lucensium armis quidem repulit. Tum verò Robertus Florentinorum amicus, sociorum calamitatibus permotus, Gualterium quendam Gallum Athenarum ducem apellatum, cum paruo equitatu in Etruriam misit, qui artibus exquisitissimis deiecto Malatesta, vt imperito belli duce, ita gratiam Florentini populi aucupatus est, vt breui & copijs eorum & vrbi præficeretur, deiectis & extinctis omnibus vrbis magistratibus. Huius quoq; fortunam iuuere Arretini, Pistorienses & Volaterrani, qui homini sese statim dedidere. At cum Accius Corrigiensis Parmam vrbem, quam ipse tueri non poterat, Obicioni Estensi dedisset, Philippus Gonzaga bello ab ipso Obicione lacessitus, comparato exercitu in agro Regiensi hominem inuadens, collatis signis tanto impetu fundit, vt fugientē Ferrariam vsq; persecutus sit. Tum verò Obicio desperatione rerum motus, Parmam ipsam, quam retinere nō poterat, Luchino Vicecomiti tuendam tradit, anno Domini millesimo trecentesimo sexagesimo sexto. Cum autem Florentini ferre Gualterij tyrannidem diutius non possent, necarenturq; quotidie multi, in eum ob libertatem coniurantes, Angelus Acciaiolus vrbis episcopus, ciues armatos in episcopatum properè ad se vocat, patriam in libertatem vendicaturus. Quare tyrannus imparē se ciuibus videns, episcopo ipso pacis sequestro abhibito, incolumis cum militibus & rebus suis decimo tyrannidis suæ mense abijt. Verùm plebs ipsa ingrata vt semper, nobiles ciuitatis, quorum consilijs & armis libertatem consecuta erat, exules facit direptis eorum bonis ædibusq; euersis. Et ne quid deesset ad perturbandam totam Italiam, in regno quoque Neapolitano magnæ discordiæ exortæ sunt. Rex enim Robertus sine stirpe virili moriens, Ioannam filiam Andreæ nepotis sui Caroli regis Vngariæ filio vxorem dedit. Neapolim enim illis diebus adolescens venerat. Verùm Ioanna hominem socordem perosa, eum in vrbe Auersa per insidias interimit: alteriq; fratrueli nubit, Ludouico olim Tarentini principis filio, quem Roberti quoq; fratrem fuisse constat. Tum verò Ludouicus rex Vngariæ primi mariti frater tantum scelus vlturus, cum paratissimo exercitu in Italiam veniens, primo Sulmonenses resistere ausos oppugnare adoritur. Interim autem Romæ creandorum senatorum ex auctoritate apostolica commutata ratione, Nicolaus Rentij ciuis Romanus publicus scriba, vir quidem erecti ad libertatem excelsiq; animi, occupato armis Capitolio, tantum sibi beneuolentię & auctoritatis apud omnes comparauit, vt facilè quò vellet mentem populi Romani flecteret. Is autem quò magis animos hominum commoueret, hoc titulo vsus est: Nicolaus seuerus & clemens libertatis, pacis iustitiæq; tribunus, ac sacræ Romanæ reip. liberator illustris. Hac autem verborum pompa tantam de se & admirationem & opinionem concitauit, vt omnes Italici nominis per legatos pacem amicitiamq; ab eo petierint. Fuere & quædam externæ prouinciæ, quæ ad Romani imperij gloriam renascentem, vt ipsæ putabant, respicerent. Sed parum inoleuit fucata gloria: nam dum parti ciuium consulit, parti aduersatur, repente ex patrono tyrannus est habitus. Hanc ob rem septimo magistratus sui mense, sponte sua, ignaris omnibus, mutata veste, per obscuram noctem Roma abiens, ad Carolum Ioannis filium in Boemiam proficiscitur: quem Clemens pontifex ob multarum linguarum litterarumq; peritiam, in Bauari etiam contumeliā ab electoribus in Cæsarem designari paulò ante fecerat. Captus itaq; tribunus à Carolo, & Auinionē missus, pōtifici dono datur. Ludouicus aūt Sulmone post longā

oppugnationem potitus, regnum deinceps facilè occupat, abeuntibus in prouinciam Narbonensem ob timorem Ioanna & adultero Ludouico relicto ad regni custodiam duce Dyrrachino Roberti regis nepote: quem Carolus prœlio superatum & captũ, vltimo supplicio affecit. At verò cum fere in tota Italia peste laboraretur Carolus relicto satis magno præsidio, tertio mense in Vngariam reuertitur, eo maximè tempore, quo Ioannes archiepiscopus magni animi cõsilijq; vir, mortuo fratre Luchino, vicariatum Mediolanensem à pontifice suscepit. At Clemens retento in vinculis Nicolao, cardinales quosdam Romam misit, qui statum vrbis componerent: ad quos Franciscus Petrarcha perscribens eis persuadent, vt promiscuè senatores ad tollendam seditionem explebe ipsa crenet, cùm non satis constet in ipsa vrbe Roma, qui senatorij, quiq; plebeij ordinis sint, quò omnes ferè peregrini sint & ignotis parentibus orti. Declarati itaq; senatores sunt, Petrus Sciarra Columnensis, & Ioannes Vrsi filius. Quo quidem tempore pestis adeo triennio totam Italiam peruagata est, vt vix decimus quisq; ex millesimo homine super fuerit. Nec id quidem mirum, cum ob iubileum contagione hominum & multitudinem vndiq; Romam commigrantium, squalore, situ, pedore, omnia inficerentur. Venère autem tum in potestatem Florentinorum Collis oppidum, & Geminianum. Venit & in potestatem archiepiscopi Mediolanensis Bononia, ciuibus ipsis vltro dedentibus. Quare pontifex commotus, misso in Italiam legato, Florentinos & Mastinum Scalam in Vicecomitem concita. Sed mortuo Mastino, archiepiscopus Canem grandem Mastini filium, omnesq; Flaminiæ & Etruriæ Gibellinos in fœdus amicitiamq; sui pelliciens, Bernabouem nepotem Bononiam misit, qui ciues in fide contineret. Interim verò Florentini nemine vetante, Pistorienses ac Pratenses aggresi, eos tandem in potestatem suam armis redigunt. Verùm postea ab archiepiscopo vexati, duce copiarum Ioanne Aulegio, vix tum quidem se mœnibus tutati sunt. Defecisse tum Anglare & Burgum sancti sepulchri ecclesiæ oppidum ad Vicecomites constat. Pugnasse tum etiam legitur Genuenses & Venetos inter se bello nauali, in quo primo victi Genuenses sunt: mox victores præfecto classis Philippo Auria, & Chium insulam de Venetis cepere, & Euboeam (quam Necropontum vocant) magnis cladibus vexarunt. Clemens autem quieti Italiæ tandem consulturus, Ludouicum Tarentinum principem, regem Neapolitanum decreuit, pacem cũ Vngaro instaurat. Vrbem Auinionensem à Ioanna regina emit, eius enim patrimonium habebatur. Persoluitur precium feudi permutatione: tantundem enim & eò amplius ob regnum Neapolitanum ecclesiæ Romanæ debebat. At verò dum Anglerianus Vicecomes Scarperiam in Mugello obsideret, Senenses, Arretini, Perusini suis rebus timentes, nouam societatem cum Florentinis contra Vicecomites ineunt. Sentire cùm Vicecomitibus Pisani apertè non poterant ob Gambacurtos familiam potentem Florentinis amicam: qui resistere Vicecomiti nequeuntes, Carolum imperatorem in Italiam vocant. Hanc ob rem motus pontifex veritusq; ne Italia ferro ac flãma vastaretur, quemadmodũ se factur ũ imperator minabatur: & Vicecomitibus Bononiam hac lege permittit, vt xij. millia nummum auri quot annis ecclesiæ persoluerent: & pacem inter Vicecomites & Florentinos componit his conditionibus, vt neuter istorum Pisanos, Lucenses, Senenses, Perusinos vexaret. vtque Burgus sancti sepulchri ecclesiæ obtemperaret, libertatemq; Cortonensium Vicecomites tuerentur. Pacem quoq; & fœdus componere inter Philippum regem Franciæ & Eduardum Angliæ annixus est, sed frustra: adeo erant ad bellum animati, in quo Eduardus victor cæsis viginti Gallorum millibus, Calesium vndecim mensibus obsessum, vi tandem cæpit. Eadem quoque fortuna superantur Scotij ab his, qui Eduardi auspicijs in Scotia tum militabant. Pontifex autem boni pastoris officio functus, cũ foris prodesse Christianis non posset, domi

Pestis in Italia.

eccle-

eccleſiaſtico ſenatui cõſuluit. Aliquot enim præſtantes viros in cardinales legit: maximè verò Egidium Hiſpanum archiepiſcopum Toletanum, Nicolaum Cappocium Romanum ciuem, Rainaldum Vrſinum eccleſiæ Romanæ protonotariũ. Nepotem quoq; ſuum huic numero aſſcripſit, qui poſtea pontificatũ adeptus eſt, & Gregorius vndecimus appellatus. Sunt qui ſcribant hunc pontificem in ſanctos retuliſſe Luonem presbyterum & confeſſorem Britannicum. Pontificatus autem ſui anno decimo, menſe ſexto, die vigeſimooctauo, milleſimo trecenteſimo quinquageſimoſecundo mortuus, Auinione ſepelitur, adhibita à cardinalibus, qui tum aderant, honeſta funeris pompa.

INNOCENTIVS VI.

Pont. 206.

INnocentius ſextus, patria Lemouicenſis, Stephanus antea vocatus, pontificij ciuilisq; iuris vir conſultiſsimus, procurator primò, mox epiſcopus Claromontanus, deinde cardinalis, pontifex tandem creatur, anno Domini milleſimo trecenteſimo quinquageſimoſecundo, decimoſexto calendas Decembris. Fuit autem vir integerrimæ vitæ, magnæq; conſtantiæ & ſeueritatis. Beneficia autem eccleſiaſtica non niſi probatiſsimis ſacerdotibus tum vita, tum doctrina dedit. Poſt verò coronationem ſuam multas reſeruationes à Clemente factas ſuſpendit: conſtituitq; ſtatim, vt omnes prælati, omneſq; qui beneficia habebant, ad eccleſias ſuas ſub anathematis pœna proficiſcerentur. Dicebat enim oues paſcuas à proprio paſtore, non à mercenario cuſtodiri debere. Impẽſam quoque domeſticam, quæ magna erat, imminuit, familiam ſuam ad certum & honeſtum redigens numerum. Nec domi voluit niſi viros habere probatiſsimos. Idem vt facerent cardinales, acerrimo edicto mandauit, dictitans ſuam ac omnium eccleſiaſticorum vitam cæteris exemplo eſſe debere, ad imitationem Saluatoris noſtri, cuius tota vita ad inſtitutionem humani generis reſpiciebat. Præterea verò ſacri palatij auditoribus ſalaria inſtituit, ne muneribus corrumpi in decernendis litibus ob inopiã poſſent. Dicebat enim famelicos non facilè etiam ab alieno cibo abſtinere, ſi ſit oblata quouis modo edendi facultas. In victu parcus eſt habitus, in ſumptu bellico largiſsimus, dum bello repetit quæ à tyrannis ſuperioribus temporibus occupata fuerant. Egidium nanq; Hiſpanum è gente Carilla cardinalem Sabinum virum inſignem, è latere ſuo in Italiam miſit, qui bello tyrannos perſequeretur, ditionemq; eccleſiaſticam tutiorem redderet, eo maximè tempore, quo imperator Conſtantinopolitanus, Arragonum rex, & Veneti, contra Genuenſes fœdera inter ſe iniere. Hi autẽ comparata ingenti claſſe, numero nauium & copia militũ ſuperiores, Genuenſes inter Conſtantinopolim & Chalcedonem aggrediũtur loco ipſis Genuenſibus iniquo, vento aduerſante. Pugnatum eſt ab aurora vſq; ad veſperam: ac tandem Græcis in fugam verſis, Veneti ac Catelani magna ex parte cum præfecto claſsis cæduntur, Pagano Auria duce. Veneti autem tantam cladem & ignominiam iniquo animo ferentes, redintegrata cum Catelanis claſſe, Nicolao Piſano Venetæ claſsis præfecto, ſequenti anno non longè à Corſica Genuenſes fundunt, eorumq; triremes quadraginta viris onuſtas demergunt. Hac clade perterriti Genuenſes, archiepiſcopo Mediolanenſi ciuitatem ac ſua dedunt: qui Venetos bello aggreſſus, Patauinũ principem, Veronenſem, Ferrarienſem, Mantuanũ, & Florentinos in ſe concitat, veritos ne ſuperatis Venetis, ad ſe demum iretur. Pugnabatur terra mariq;: ſed Genuenſes præfecto Pagano Auria, mira felicitate nauali pugna vſi, apud Sapientiam Peloponneſi promontorium Venetos ſuperant: eorumq; præfectum Nicolaum Piſanum captum cum quinq; millibus hominũ, Genuã perducũt, anno Domini milleſimo trecenteſimo quinquageſimoquarto. Verũ ſequẽti anno mortuo archiepiſcopo Mediolanẽſi, Veneti ac ſocij magna cura libe

Vita eccleſiaſticorũ alijs exemplar.

rati sunt. Bernabas & Galeatius ex Luchino fratre nepotes, patrui hæredes fuere. Sola Genua ab his defecit, inito cum Venetis fœdere, inchoato prius à Bernaboue & Galeatio, suadēte pontifice, Egidioq; eius legato. Interim verò Calo Ioanes Constantinopolitanus imperator in patriam redijt, pulso armis Ioanne Cantacuseno imperij contra ius fasq; occupatore. Id autem factum est Francisci Gatalusij Genuensis opera, viri rerum maritimarum peritissimi: cui Mitylenem cum Lesbo dono dedit, grati animi signum præ seferens, quam certe insulam superioribus annis Turcus Gatalusijs ipsis vi abstulit, occupata prius Constantinopoli, totaq; Thracia. Nec Romæ certe minor perturbatio, quàm Constantinopoli tum fuit. Franciscus enim Baruncellus Romanus ciuis admodum potens, pulsis senatoria dignitate Ioanne Vrsino & Petro Columnensi, tribunitiam dignitatem sibi vsurpat cum his titulis, Franciscus Baroncellus scriba senatus, Dei gratia almæ vrbis tribunus secundus, ac Romanus consul. Tum verò Innocentius pontifex re cognita, ad comprimendam hominis audaciam Nicolaum Gencij, qui eodem modo dominatum appetierat, è carcere Auinionensi ductum, Romam mittit ad tribunatum repetendum. Is itaque vrbem ingressus, adiuuante nobilitate, ac magna plebis parte, Baruncellum è Capitolio deiectum interficit, ac solus tribunatu potitur. Verùm cum non ita diu pristinæ conditionis immemor nobilitatem persequeretur, maximè verò Columnenses à porta Exquilina in Hernicos cum clientela proficiscentes, magno incommodo pulsus, in Capitolium se recepit: vnde fugiens instantibus hostibus, mutata veste cognitus à ciuibus Romanis obtruncatur. Tum verò auctoritate apostolica Guido Iordanis vnicus senator ad annum creatur. Imperator autem regis Boemiæ filius, perbenignè à Carrariensibus, Gonzaciacis Vicecomitibus susceptus, Mediolani coronam ferream, vt mos est, accipit. Inde verò Pisas abiens, legatos Senensium, Volaterranorum, totiusq; ferè Etruriæ obuios habuit, qui dicerent se paratos esse eius mandata facere. Idem fecissent Florentini nisi prius data ingenti pecunia se ab eius manibus redemissent. Romam autem proficiscens, hac conditione à duobus cardinalibus ad eam rem missis coronatur, vt neque Romæ, neque in Italia diutius immoraretur. Quo quidem in Germaniam abeunte, Egidius legatus omnia ferè oppida breui recepit, quæ tyranni instigante Bauaro in Flaminia, quam Romandiolam vocamus, in Marchia Anconitana, in matrimonio sancti Petri occupauerant. Eos tamen vicarios in oppidis suis confirmauit, quos viderat ecclesiæ Romanæ obsequentes, vtpote Galeotum Malatestam, & Guidonem Polentanum in Flaminia, Varanenses in Piceno. Ordelaphos autem nequaquam ecclesiæ Romanæ obtemperantes bello biennio persecutus, eos tandem è Foroliuij, Foroq; Popilij, ac Cesena deturbauit. Potuissent hi quidem aliquam partem dominatus retinere, adiuuante Iacobo cardinali Columnensi, viro huic familiæ amicissimo, sed maluere totum constanter amittere, quàm partem turpiter retinere. Egidius autem pacata Flaminia, adeo Foroliuij delectatus est, vt & ærarium ecclesiæ & pecuniam ab Auinione missam, vnde arces Italiæ ædificarentur, eo loci reposuerit, & institutiones quasdam ibi composuerit, quibus adhuc prouincia ipsa vtitur. Cum autem Egidius Italiam pacasset arcesq; in ditione ecclesiastica plures ac pernecessarias ædificasset, omnesq; Italos principes eò populos ad officium redegisset, ad annum quintum legationis suę successorem habuit, Arduinum Burgundum abbatem Cistercienfem, hominē rebus agēdis nequaquam idoneum. Hanc ob rem abeunte Egidio, omnes Italiæ principes ac populi arma capiūt. Nam & Pisani Florētinos adeò uexauere, vt cum nemo prodire obuiam auderet, agrum omnem Florentinum diriperent, capto Figino superioris Arni castello, incensisq; villis omnibus, quæ passim in agris ædificatæ erāt. Dux aūt Florētini exercitus Pādulphus Malatesta tum erat, quem populus abdicare se magistratu coēgit, quia nunq̄ congredi cum

cum hoste ausus est. Tum verò Pisani elatiores facti, non tam spe potiundæ vrbis q̃ inferendæ contumeliæ causa, leuibus aliquot prœlijs ante portas commissis, cum magna præda domum redeunt, instante iam autumno: Bernabos quoq; Bononiam bello agitatam, acriter eam defendente abbate Cluniacēsi, multis castellis spoliat. Erat quidem Bononia, vt antea diximus, Vicecomitum dominatui subiecta, sed Aulegianus eam abbati Cluniacensi prodidit, Firmum in mercedem proditionis accepturus. Verùm dum Bernabos Bononiam & Regium bello premit, legatus apostolicus accitis in societatem belli Philippino Gonzaga, Cane Veronensi, Nicolao Estensi, in Brixianos mouet. Tum Bernabos Brixianorum periculo motus, relicta Bononia ac Regio, in hostem proficiscens, apud Montem clarum tanta prœlio superatur, vt ægrè deinceps vrbis mœnia tutatus sit. Eodem ferè tempore Florentini Galeoto Malatesia duce Pisanos superant, illectis prius ad se eorum militibus pecunia. Hanc ob rem Pisani in Cambacurtos ciues suos præpotentes, omne crimen conijcientes, quod auarè maligneq; stipendia militibus persoluerent, Ioannem Agnellum exulem Bernaboui amicum, & Cambacurtis aduersantem reuocant, qui ciuitatem breui in potestatem suam redegit, sublatis è medio aduersæ factionis amicis. Verùm composita à pontifice inter Pisanos & Florentinos pace, Ioannes Haucut Pisanorum stipendijs militare solitus milites omnes passim per omnem Italiam sparsos colligens, magnum omnibus terrorem iniecit, tumultuante potissimum ciuitate Romana in creandis senatoribus, quam discordiam Innocentius optimè sedauit, externo senatore ad vrbem misso Raymundo Ptolemæo ciue Senensi, qui annum integrum magistratum gessit, anno Domini millesimo trecentesimo quinquagesimonono. Nō quieuere autem compositis etiam hoc modo rebus Romani. nam pulso senatore, septem ciues crearūt cum summa potestate, quos Reformatores totius reipub. vocarunt. Hanc ob rem Innocentius Hugonem Lusignaneum, Cypri regem, ad bellum, quod in Turcos gerebatur proficiscentem, senatorem creauit, mandauitq; vt magistratum Reformatorum omnino aboleret. Erat autem tum maximè intētus abolendo bello, quod inter Anglos & Gallos gerebatur, quò omnibus proficisci in Turcum liceret. Verùm cùm Angli in Pitriensi agro Gallos superassent, cœpissentq; regem cum Philippo filio, rem difficiliorem facti fecisse videbantur. Cum Eduardus magnitudine animi motus, captiuos omnes hac conditione liberat, ne amplius contra se bella gerant: qui non ita multò pòst pacis fœdera rumpentes, Eduardum capere arma & obsidere Parisios impellunt. Parare & classem contra hostes Christiani nominis Innocentius cōstituerat, cum & Pisani, qui rem nauticam optime norant, cum Florentinis, & Veneti, qui classe plurimum valebant, cum Ludouico Vngariæ rege bella tum gererent. Taruisium enim rex magnis copijs tum obsidebat: nec seditionibus intestinis Veneti carebant. Nam Marinus dux affectatæ tyrannidis conuictus, securi percutitur. In tantis verò animi perturbationibus afflictatus Innocentius, pontificatus sui anno nono, mense octauo, die sexto moritur: eo potissimùm tempore, quo & Bartholus Saxoferratus vir illa ætate omnium consultissimus. Ante verò pontificis mortem tanta solis defectio facta est, quanta nunquam anteà. Visum itaq; omnibus est, tantæ mortis planetas etiam signa aliqua dedisse. *Bartholus Saxoferratus.*

VRBANVS V.

Vrbanus quintus, patria Lemouicensis, Guillelmus Grisant antea vocatus, sancti Victoris Massiliensis abbas, absens etiam omnium consensu pontifex creatur. Legatione enim tum apud Vicecomites in Italia fungebatur. Vocatus itaq; Auinionē pontificatum iniēs, vir singularis virtutis ingētis animi, innocētissimæq; vitæ, statim ad tuendā libertatē ecclesiasticā animū *Pont. 207.*

adijcit:

adijcit: eorumq; opera vtitur, qui ad eam rem animati erant. Egidium enim Hispanum virum præstantem (de quo anteà diximus) in Italiam cum summa potestate mittit: qui ita Ludouicum Gonzagam, Nicolaum Estensem, Franciscum Carrarium initis fœderibus in Bernabonem concitauit, vt prœlio ab his superatus, & saucius ægrè aufugerit, amisso in bello filio; captisq; Andrea Pepulo Bononiensi exule, Sinebaldo Ordelapho, Paulo Mirandula, Guidone Foliano, Azone Corrigensi, Guillelmo Caualcaboue egregijs copiarum suarum ducibus. Permoti autem calamitate Vicecomitum, Franciæ, Angliæ, ac Cypri reges, legatos ad Egidium misere, oratum, vt Vicecomitibus pacem redderet. Non discessere re infecta legati: reddita siquidem pax est, quæ non diuturna fuit. Ioannes enim Haucut Vicecomitibus militans, cum Florentinos bello lacesseret, eorum copias apud Miniate oppidum grauiter profligauit. Hanc ob rem Egidius legatus Thomam Obicionem egregium copiarum ducem, cum tribus millibus equitum, & satis magno peditatu Florentinis auxilio mittit. Pugnatum est inter Arretiũ & Cortanam dubio Marte quattuor horis: atque demum Thomas ita hostes superat adnitente peditatu, vt ex sex millibus equitum, qui cum Anglico militabant, pauci euaserint, atque ipse dux in deditionem venerit. Huius autem tantæ victoriæ fama permoti, qui ab ecclesia defecerant, statim deditionem fecere. At verò cùm Vrbanus ad quartum sui pontificatus annum in Italiam venisset componendarum rerum causa, ei legatus Egidius Corneti fit obuiam, rationemq; administratæ prouinciæ reddens, dum Corneto Romam proficiscitur liberatus tantæ legationis onere, quieturus ob senium Viterbium redijt: vbi & tertio mense post moritur: vir certè singularis virtutis, præstantisq; animi: quiq; dignitatem ecclesiasticam, dum vixit, mirificè tutatus est. Eius autem corpus Asisium delatum, in ecclesia beati Frãcisci tumulatur, sepulcro à se condito dum viueret. At verò cùm Carolus imperator intellexisset Vrbanum Romam profectum, eò & ipse quoq; cum vxore, & liberis statim aduolans, in itinere Lucam Pisanis, Miniate oppidum Florentinis adimit, sibiq; vendicat. Profectus ne sit Romam, haud satis constat, cum ab Innocentio sexto pontifice Romano coronam imperij accepisse dicatur, cardinali Ostiẽsi Romam ob eam rem misso. Accepta autem à Florentinis ingenti pecunia, ne eos bello vexaret, tertio mense posteaquàm venerat, Italia cessit, anno millesimo trecentesimo sexagesimooctauo. Vrbanus verò apostolorum capita diu quęsita tandem inuenit: desierant enim in honore esse propter desuetudinem & ignorationem hominum. Apud verò Sancta sanctorum reperta, ac locellis argenteis recondita, ad altare maius basilicæ Lateranensis cum maxima veneratione & celebritate collocantur, astante clero populoq; Romano. Idem quoque pontifex ædes pontificias tum in vrbe veteri, tum in Monteflascone construxit, vt ei ac cæteris pontificibus eò proficisci liceret, vitãdi vrbani æstus causa. Breui autem in Galliam reuersurus, Ioannẽ Haucut egregium copiarum ducem è carcere missum, copijs illis omnibus præfecit, quæ antè sub Egidio militauerant, vt tam diu ditionem ecclesiasticam ab hoste tueretur, quoad ipse reuerteretur. Redire nanque ad Italiam ei in animo fuit. Verùm dum in Gallias proficiscitur, pontificatus sui anno octauo, mense quarto Massiliæ moritur: vel (vt alij volunt) Auinione vitam finiuit, eo maximè tempore, quo Brigida deuotissima Christi mulier, Suetiæ princeps, Romam voti causa venerat, motusq; nonnulli in Apulia exorti sunt, mortuo Nicolao Acciolo, eiusdem prouinciæ gubernatore, viro strenuo ac in rebus agendis sapientissimo.

GREGORIVS XI.

Pont. 208. Regorius vndecimus, patris Lemouicensis, Petrus Belfortis anteà vocatus, sanctæ Mariæ nouæ diaconus cardinalis, Auinione pontifex omnium consensu creatur. Hunc enim adolescentem, vix decimumseptimum annum

gum attingentem, Clemens sextus eius patruus, cardinalem creauit: & ne videretur carni ac sanguini magis, quàm ecclesiæ consuluisse, eundem ad exquisitissimos doctores, maximè verò ad Baldum, qui tum Perusij legebat, disciplinæ gratia statim misit, vbi tantum in quouis genere doctrinæ profecit, vt idem Baldus eius auctoritate in confirmandis rebus dubijs plerunque vteretur. Fuit præterea tantæ innocentiæ & placabilitatis, adeoq; humanus & pius, vt ab omnibus vnicè diligeretur. Eo itaque tempore, quo pontificatum inijt, Romæ senator singulo semestri à pontifice datus, ius populo dicebat. Vrbis autem custodiam totamq; reipublicæ administrationem & curam Banderesij tum gerebat. Banderesij enim appellati sunt Germanico verbo à vexillis, quibus in bello vtebantur. Singulę enim decuriæ signo internoscebantur suo. Capita regionum nunc vocantur, qui vrbis tribubus præsunt. In Cisalpina autem principes illi, quos diximus in Vicecomites coniurasse, Regium à Vicecomitibus possessum, proditione occupant. Supererat arx, per quam Bernabos vrbem ingressus, hostes primo impetu fundit, Regiumq; liberè recipit, Lucio Teutonico duce inde deturbato. Agebãtur hæc in Italia, cum Perinus Cypri rex, Petro genitori in regnum suffectus, magnarum discordiarum inter Genuenses & Venetos causa fuit. Nam dum Famagustæ coronationis suæ pompam duceret, adessetq; Genuensis & Venetus Bailus, (ita enim appellãt mercatorum Prætores) velletq; vterq; ad dextrã regis incedere, tantus repentè tumultus exortus est, vt Genuenses cæsi ac pulsi per ignominiã sint, rege in Venetos magis, quàm in Genuenses inclinante. Hanc ob rem Genuenses Petri Fregosi auspicijs, Dominici Fregosi ducis fratris, comparata quadraginta triremium classe, Cyprum hostili animo inuadunt, quatuordecim millibus hominum in insulam positis, qui omnia ferro ac flamma vastarent ob violatum ius gentium. Rex verò ab omnibus auxilio destitutus, ad misericordiã confugiens, dedita Famagusta, quadraginta millia nummum auri quotanni Genuensibus pollicetur, si pacẽ reddidernit. At verò cum legatus pontificis in Italiam venisset, resq; ecclesiasticas recenseret, inita cum Vicecomitibus pace, initium perturbandi omnia à Pratensibus ortum est. Hi enim vindicare se in libertatem à populo Florentino quærentes, exercitum ecclesiæ permittente legato in Etruriam vocant: quem ita Florentinus populus pecunia corrupit, vt eorum auxilio Pratum ingressus, & coniurationis capita vltimo supplicio affecerit, & multa vexilla libertatis litteras, & nomen præ se ferẽtia, pluribus cohortibus distributa, ad oppida transmiserint: populos vt dominos cohortantes, vt libertatis ecclesiæ memores, iugum reijcerent. Primi autem Tifernates (quos Castellanos vocant) ab ecclesia desciuêre, hos deinceps Perusini, Tudertini, Spoletini, Eugubini, Viterbienses, Foroliuiẽses, Asculani secuti sunt. Occupauerat tum etiam Astrorgius Manfredus sub Bauaro, tyrãnidis dulcedine gustata, Granariolum agri Fauentini castellum, ad quem opprimendum è Bononia legatus Ioannem Haucut cum aliquot cohortibus mittit. Tutati sunt Astorgium Florentini & Bononienses, qui excluso Haucut cum omni præsidio, in libertatem se vindicauerant. Haucut verò cernens Fauentinos ad rebellionem spectare, & ciuitatem crudeliter diripuit cæsis passim omnibus: quos obuios miles habuit: & solũ vrbis viginti millibus nummũ auri Nicolao & Alberto Estensibus fratribus vendidit, occupato Bagnacauallo, vbi impedimenta exercitus sui ad tempus reposuit. Tum verò pontifex cognita tanta rerum permutatione, cardinalem Gebennẽsem legatum cum sex millibus equitum Britonum in Italiam mittit, qui per Taurinos descendẽtes, sine vllo maleficio vsq; ad Bononiæ portas peruenêre, vrbẽ obsessuri. Sed legatus cognito Florentinorum aduẽtu, qui Rodulpho Varraneo duce Bononiensibus suppetias ferebant, cum copijs suis Cesennam hyematum concessit: in qua vrbe ita tumultuatum est ob superbiam Gallorum, vt sexcenti Britones in-

terfecti sint, reliqui vrbe eiecti. Qui postea per arcem ingressi, aucti numero, cædibus & rapinis omnia compleuêre: neq; his quidem parcentes quorum ætas suppliciter veniam petit: solæ virgines & iuniores matronæ ad iniuriam reseruatæ sunt. Foroliuienses autem veriti ne à legato inopia consilij & gubernatoris opprimerentur, Sinebaldum, Pinum, Ioannem, Theobaldum, Ordelaphos dominos in vrbem recipiunt, quorum virtute ab impetu Britonum defensi constantissimè sunt. Existimans autem Gregorius pontifex hæc omnia mala, quæ in Italia committebantur, sua absentia fieri, naufragiumq; tam diuturnum absente gubernatore committi, de profectione sua ad Italiam vir bonus diu multumq; cogitare cœpit: sed hominem maximè mouere cuiusdam episcopi verba, qui interrogatus à pōtifice, dum simul ambularent, cur non rediret ad ecclesiam suam, quam aut par erat tam diu sine pastore nudam relinqui: Cur, inquit, tu summe pontifex ceteris exemplū daturus, tuum episcopatum non repetis, ecclesiamq; Romanam? Motus his verbis pontifex, paratisque in Rhodano vna & viginti triremibus, aliò se iterum simulans, ne à Gallis retineretur, si se profecturum ad vrbem intellexissent: ipsam namque curiam emolumenti causa in Gallia volebant. Genuam itaque primò, inde Cornetum contendit, vnde terrestri itinere nauigationem pertæsus, hyeme præsertim, Romam peruenit anno Domini M CCCLXXVI. idibus Ianuarijs pontificatus sui septimo, migrationis verò Romanæ curiæ in Gallias anno septuagesimo. Quo autem apparatu, quamque incredibili populi Romani lætitia susceptus in vrbem sit, honorato quoque obuiam prodeunte, non attinet dicere, cum vultu, gestu, acclamationibus omnem lætitiæ speciem effuderint, vt filij solent redeunte peregrè exoptato parente. Indigebant omnia aduentu pontificis. Nam & mœnia & Basilicæ & publica ac priuata ædificia vbique ruinam minabantur, quæ certè magna ex parte restituit, vt turris suo iussu ædificata ad sanctam Mariam Maiorem indicat. Labefactati etiam ita ciuitatis mores erant, vt nihil vrbanitatis habere videretur: vtque illi mores aliunde petendi essent, quæ totum orbem terrarum quondam ad vrbanitatem redegerat. Collocata itaq; in vrbe sede sua pontifex (vt bonum pastorem decet) omnia circumspicere cœpit, de medelaq; vulneribus inferenda cogitare: pax igitur, qua sanari nondum obducta vulnera poterant, sibi diu multumq; cogitanti oblata est. Legatum itaque primò ad Florentinos mittit, qui ad arma spectabant, eosq; adhortatur, vt æquas pacis conditiones non detrectent. Hi verò pontificis potentiam suspectam habentes, ne ad pacem cogerentur, cum Bernaboue hoste paterno auitoq; fœdus & amicitiam ineunt. Postea verò Ioannem Haucut pecunia & pollicitationibus corruptum, ab ecclesia in partes suas trahunt, quo successu elati, nullum iniuriæ cōtumeliæq; genus prætermittūt, quod in pontificem transferri posset: qua ex re anathemate notati, hac insolētia vsi sunt, vt etiam sacerdotes suos, quibus à sacris interdictum erat, celebrare cōtraius, fasque coēgerint. Tum verò pontifex à precibus ad arma conuersus, cōciliatis prius Bononiensibus, qui suo nomine vrbem gubernarent, Varraneum mercede conducit, hac in re Florentinorum artibus vsus: eiq; exercitum ecclesiæ committit, paulò post in Florentinos moturo. Id ne, vt destinauerat, statim faceret, discordia inter Genuenses & Venetos orta effecit. Veritus enim est, ne aliqua externa vis Italiam inuaderet, si ipse quoq; cum Florentinis decertaret. nam dum Andronicus Genuensium auxilio fretus, quibus Tenedon insulam mercedem facinoris permiserat, patrem Caroli Ioannem Constantinopolitanum imperatorem regno deturbasset, Veneti eundem in patriam reduxerunt, ac Tenedon insulam ab eo accepêre. Qua ex re indignati Genuenses, in aliud tempus vindictam distulêre, veriti pontificis anathema, qui vtriq; populo interminabatur, nisi ab armis discederent, cum diceret neutri eorum bellum illud competere. Sed dum vir sanctus accuratè agit omnia,

omnia, quæ ad pontificem pertinent, intollerabili vesicæ dolore moritur, sui pontificatus anno septimo, mense quinto, quinto calendas Aprilis, millesimo trecentesimo septuagesimooctauo: sepeliturq; in basilica beatæ Mariæ in via Noua sepulcro marmoreo, quod adhuc visitur, tanto omnium cum gemitu & lacrymis, quanto nunquam antè quisquam sepultus est: parente enim & vnico genitore priuati omnes videbantur: lugebantq; non modò præsentem, verumetiam futurã calamitatem, in quam sublato optimo pontifice ob patrum discordiam incidêre.

VRBANVS VI.

MOrtuo itaq; Gregorio cùm de creando nouo pontifice mẽtio haberetur, clerus populusq; Romanus ad cardinales concurrũt, eosq; rogãt, vt vnum aliquẽ virũ præstantẽ deligant è natione Italica, qui & ecclesiam Romanã & Christianam remp. integrè ac sanctè gubernet: aliter de Christiano nomine illo maximè tempore actũ esse, nisi optimus pastor tum diligeretur. Italum autẽ requirebant, ne si Gallus deligeretur, Romanæ curiæ iterũ migrare vltra montes necesse esset, cum maximo vrbis Romæ totiusq; Italiæ detrimento & damno: quòd dicerent absente pontifice omnẽ prouinciam, vrbemq; Romam tyrannicis seditionibus continuò vexari, ecclesiasq; Romanas neglectas, & incultas, situ & squalore iam magna ex parte prolabi: tolliq; ob eam rem populorum pietatẽ Romam continuè proficiscentiũ, cùm videãt & sedẽ pontificiam, titulos cardinalium, & monasteria, ac sacratissima martyrum loca sine tecto, corruentibus iam parietibus, pecoribus & brutis animalibus patêre: æquum esse, vt eo loci pontifex resideat, vbi Petrus sedem pontificiam, relicta patria sua, relicta natione, volente Deo collocauerit: auxeritque martyrum, confessorum, sanctissimorum pontificum cineribus ac sanguine: vnde pastores ecclesiæ vndequaque circumspicientes mandatorum CHRISTI memores, incitatique maiorum exemplis, quorum martyria & res gestas ante oculos haberent, saluti hominum consulerent: patrimonium beati Petri recuperarent, quod pontificum absentia in Etruria, in Sabinis, in Hernicis, in Vmbris, in Piceno, in Flaminia à tyrannis quibusdam occupatum fuerat. Reticere se in præsentiarum, quàm imminuta sit hominum pietas & peregrinatio ad vrbem Romam, imò ad sanctorũ corpora & reliquias visendas ob pontificum absentiam, quæ adhuc redintegrari posset: si pontifex Italicus crearetur. Respondere tum cardinales, sibi curæ fore, vt virum optimum deligerent, qui ecclesiæ Dei præesset, nulla personarum aut nationũ acceptione habita, ad imitationem Saluatoris, qui ad apostolatum viros ex omni natione delegit, irent ipsi & bono animo essent, arbitrarenturque se nihil acturos, quod non totum ad honorẽ Dei, ad vtilitatẽ ecclesiæ Romanæ, totiusq; Christiani populi pertineret. Dispositο deinde apud sanctum Petrũ conclaui, collocatisq; in Vaticano militũ stationibus, ne tumultu aliquo tanta electio impediretur: vbi de ineundis suffragijs mentionẽ faciunt, magna contentio subitò exorta est. Tredecim erant cardinales Gallici: hi pontificem è suo corpore volebant, quattuor erant Italici: quorum vnus ex gente vrsina ad pontificatũ maximè aspirabat. Inclinabat autem in Gallos, quippe qui plures erant, res ipsa: sed fortè fortuna inter Lemouicenses & reliquos Gallos, orta discordia, cùm vtraq; pars è suis aliquẽ creari vellet, effecit, vt Bartholemæum Barẽsem archiepiscopum, patria Neopolitanũ, vel, vt alibi legitur, Pisanũ, extra collegium cardinalium pontificẽ crearent, absentem quamuis, Vrbanumq; sextum appellarent. Prius tamẽ quàm in publicũ prodirent, scitumq; esset Vrbanum pontificẽ creatum esse, calumniari Galli electionem illam fraudibus & metu extortam, instantibus Romanis vi & armis, vt Italus aliquis crearetur. Cardinales aũt è cõclaui prodeuntes, partim in Hadriani molẽ, Pont. 209

partim verò ad montana loca confugêre, impetum populi furentis vitaturi. Secessit & ad Vicouarum cardinalis Vrsinus, in tanta discordia magnam spem consequendi pontificatus collocans. Verùm non ita multò pòst cardinales pœnitentia ducti, ad vrbem venêre, Vrbanumq; antè electum confirmarunt, consalutaruntq; vt verum pontificē decebat. Post mensem verò tertium in calores vrbanos Galli culpam reijcientes, à pontifice petunt, vt sibi proficisci Anagniam cum bona eius venia liceat, aërem mutaturi pestilentem, æstate præsertim, maximè verò Gallis: sed reuera seueritatem Vrbani veriti, abiêre. Nam semel atq; iterum eos ad se vocatos admonuit, vt manus abstinētes haberent, non dona aliqua, non munera acciperent, dum causas agunt, dum patrocinium suum beneficia petenti præstāt. Interminatusq; est se acerrimè puniturum in Simonia deprehensos, aut iniustas causas fouentes. Præterea verò ostendit sibi placere, & ita velle, vt pompam dimitterent, tantamq; familiarium turbam & equorū, cùm id quod in tales sumptus consumerent, ecclesiæ Romanæ perniciosos, pauperibus & restituendis corruentibus basilicis deberetur: se deinceps bonorum delectum habiturum dicebat, affirmans malos suorum flagitiorum pœnas laturos, nisi sententiam mutarent. Et quia sentiebat cardinales Gallicos de reditu curiæ Romanæ in prouinciam suam aliquando mentionem facere, apertè ostendit se Romæ mansurum: neq; cuiquam suadenti, vt inde abiret, obtemperaturum, quòd diceret fundamentum vniuersalis ecclesiæ fideiq; Christianæ, Romæ iactum & auctum ad culmen esse. His itaq; rationibus moti cardinales Gallici, & hi maximè, qui thesauros ecclesiæ in morte pontificum expilauerant, quiq; pro arbitrio animi sui prius agebant, Anagniam primò, mox Fundos cōfugêre: vbi primò in Vrbanum (vt falsum pontificē) inuecti sunt, quòd dicerent hominē vi creatum, vi etiam coronam pontificatus accepisse, cùm electio illa & coronatio in loco minimè tuto sit habita, in qua liberæ deberent esse hominum voluntates, libera suffragia, cum contrà ipsi à populo Romano coacti sint Italicum potius quàm Gallicum eligere. Has autem ob causas sed vacante, vt ipsi dicebant, (decem & octo nanq; erant) Ioanna regina fauente, Gebennēsem cardinalem, qui antè legatus in Italia fuerat, pontificem deligunt, eiq; Clemēti septimo indita appellatio est. Hinc magna discordia in ecclesia Dei orta, & diuturna, quam schisma vocant, cùm pars Christianorum principum Vrbano, pars Gebennensi faueret. Neq; hoc modo contenti seditiosi cardinales, Britones, qui multa ecclesiæ castella, multas vrbis villas diripuerant, arcesq; occupauerant, in pontificem & Romanos mittunt. Ad pontem Salarium Romanus populus hosti incomposito agmine obuiam factus, superatur & cæditur. Verùm cum postea apud Martinum pugnam magna animorum concitatione inijssent, adeò Britones cædunt, vt vix nuntius tantæ cladis superfuerit. Qui in arcibus erant, se aliquandiu ac suos tutati sunt, maximè verò arcis Surianæ præfectus, qui post multos annos Martino pontifici deditionem fecit.

Interim verò Genuenses odium, quod in Venetos mente conceperant, ostendunt, ascito in societatem belli Ludouico Vngariæ rege, Francisco Carrariēsi Patauino domino, Austriæ duce, patriarcha Aquileiensi. Sentiebant tum cum Venetis Perinus Lusignaneus Cypri rex, & Bernabos Vicecomes. In primo autem congressu nauali prœlio superiores Veneti fuêre in littore Antiatum, Victore Pisano classis præfecto. Ex decē nanq; Genuensium triremibus quinq; amissæ sunt. Tum verò Marchiones Carreti adiuuante Bernabòue, Albingaunium (quod nunc Arbengam vocant) Naulum & castrum Francum de Genuensibus occupant. Verùm non ita diu post in gratiam cum Genuensibus redeuntes, omnia reddidêre. Genuenses prǽterea conieco ctin carcerem Dominico Fregoso duce, eiusque fratre Petro, & Nicolaum Gualchum ducatui, & Lucianum Aurium classi maritimæ
præfi-

præficiunt. Bernabos verò, qui filiam regi Cypro in matrimonium collocauerat, eum cum duodecim triremibus, sex Catelanis, & totidem Venetis, honorificè ad maritum in Cyprum misit: quibus triremibus Perinus deinceps terra mariq; Famagustam oppugnat, sed frustra acriter, qui in præsidio erant, vrbem defendentibus, disiectaq; etiam vētis & procellis classe. Non cessabant hinc Veneti, hinc Genuenses maria ipsa, tam inferum, tum superum vexare. Nam dum Carolus Zenus classis Venetæ præfectus, Tyrrhenum mare Genuensibus infestum reddit, Lucianus Auria Hadriaticum cum magno Venetorum detrimento discurrit, ab Iadera, vbi stationes habebat, in Venetos mouens, Iadera nanque regis Vngariæ erat. Ob hanc autem iniuriam commoti Veneti, cùm allicere ad certamen Lucianum non possent, Catarum & Sibinicū ipsius regis oppida, incendunt. Interim verò mortuo Galeatio Vicecomite, anno Domini millesimo trecentesimo septuagesimonono, tota ferè Insubria ad Bernabouē inclinatura videbatur: qua ex re maximam voluptatem cepêre Veneti, sed frustra. nam & dimidia pars regionis primò, deinde tota Ioanni Galeatio nepoti obtigit. Lucianus autem Genuēsium præfectus, Polam mouēs classem Venetorum in portu ipso superat & capit. Verùm dum incautè nimium in hostem fugientē ruit, lancea trāsfixus moritur. Vtraq; classis & victrix & victa, Iaderam perducitur: quò statim Genuenses Petrum Auriam in demortui fratris locum miserè cum triremibus nouem, alijs nauigijs compluribus. Qui victoriam fratris recensens, ad duo millia captiuorum inuenit, deprehenditq́; multos in prœlio & in vndis perijsse. Oppugnabantur & terra Veneti à Carrariensi eiusq; socijs, quos antea commemoraui, quibus Veneti Albericum Barbianū Cunij comitem, egregium copiarum ducē, opposuêre. At Petrus Auria Genuensium præfectus, sexaginta triremium totidēq; nauigiorum comparata classe, Venetias contendēs, Gradum, Comaclum, Caprulas vi captas incendit. Inde verò Clugiam mouens, à præsidio Veneto aliquandiu egregiè defensam, tandem eam vi capit, Patauino tyranno commeatū subministrante. Cęcidisse ea oppugnatione ad sex millia hominum constat, & ad nongentos & quinquaginta ex Venetis captos, Iaderamq; missos muliebri tamē pudicitiæ in tanta clade ignotum est. Fracti autē tanta calamitate Veneti, cum nec terra, nec mari auxilia sperarent, captiuis Genuensium è carcere liberatis, eisq; Clugiam ad præfectum Genuēsium impetrandæ veniæ causa missis, pacem petiuêre, eas accepturi leges, quas victor imposuisset. Genuenses verò superbia elati, vt victores facere cōsueuerunt, Venetos reijciunt, nisi se ac sua omnia dedentes, qui ad tuendam patriam conuersi, deductis ante portus fauces catenis ferreis, dispositisq; in littore portus trecentis equitibus, totidemq; peditibus, ad vnum aliquem ex ciuibus respiciunt, quem bello præficerent. At verò dum fluctuarent in tanta perturbatione, quem potissimum deligerent, incerto auctore vox audita est, vnicum Victorem Pisanum, qui Genuēses optimè nosset, idoneum esse qui tantæ rei præficeretur. Non est audita temerè ea vox, quasi auspicatò emissa. Ad carcerē concurrunt omnes (eò enim deductus fuerat ob rem malè ad Polam gestam) eductumq;, bello maritimo solum præficiunt. Instabant Genuenses, & captis circunquaq; castellis, ingredi vrbē parabant: quos post longam pugnam Ioānes Barbadicus armatis lembis quibusdā perfacilè repulit, cùm progredi vlterius in æstuarijs illis triremes Genuensium non possent. Hac etiam arte Barbadicus vsus est: inuenta tum primum à quodam Teutonico bombarda fuit, à sono & tonitru sic dicta, nulla erat scapha Venetorū, nullus lēbus, qui non duas bombardas & eo amplius haberet: quibus multi Genuenses, vt à re insolita, nec ad præcauendū scita, opprimebantur. Singulæ enim bōbardæ vno ictu binos ternósue plerunq; necabant, cùm pręsertim in triremibus declinare ictus, vt in terra, non liceat. Adhortabantur autem Veneti Bernabouē Vicecomitē, socium & amicum

Bōbardæ vsus pri mus.

ita Genuenses bello premere, vt obsidione tam graui liberarentur: iam enim commeatibus carebant. De Venetis tum quidē actum fuisset, si (vt Carrariensis admonebat) Genuenses cauissent, ne commeatus mari Venetis importari possent. Bernabos autem Venetis aliqua ex parte satisfacturus, exercitum suum in Genuēses mittit, qui vallem Pulceferæ deprædatus, acceptisq; decem & nouem millibus nummum auri, omissis Genuensibus, auro cum Bernaboue, non ferro decernentibus, onustus præda in Insubriam redijt. Non est vsus ea felicitate Astorgius Fauentinus, eò cum equitatu à Bernaboue missus. Vrbi enim appropinquans, ab erumpente populo Genuensi funditur fugaturq;, ægrè quidem Astorgius euasit rustico cucullo indutus. At Caloioannes imperator Græcorum cum Venetis sentiens, Peram Genuensium Constantinopoli vicinam, oppugnare adoritur. Videbat enim Genuenses pluribus bellis, & quidem grauissimis implicitos, sed Andronicus eius filius, patri ac Veneto æquè hostis, Turcorum, Bulgarorumq; præsidijs & societate fretus, eam acerrimè defendit: eoq; terroris partem deduxit, vt in partes Genuensium statim transiret.

Interim verò Vrbanus non intentus componendę paci inter Christianos, vt par erat, sed iniurias à Ioanna regina acceptas vlcisci cupiēs, Ludouicum Vngariæ regem impulit, vt Adreasij fratris mortem se adiuuante vlcisceretur: qui Carolum filium in Taruisinis contra Venetos dimicantem, in Ioannam concitans, res Venetorum propè afflictas, meliusculas facit.

Superuenit & Carolus Zenus Venetus, vir bello nauali egregius, qui depressis duabus onerarijs nauibus autem portum Clugiensem, eò necessitatis Genuenses perduxit, cùm educere naues suas non possent, clausis reliquis ostijs, vt ipsi obsidētes, quàm obsessi maiore rerum omnium penuria laborarent. Sed nihil æquè Genuenses afflixit, quàm Petri Auriæ mors ictum bombardæ interfecti, dum munimenta Clugiæ acriter defendit. In cuius locum Matthæus Rufus statim suffectus, dum Clugiam peteret cum nouis triremibus, apud Manfredoniam Thadęum Iustinianum cum sex triremibus annona onustis cæpit. His verò cladibus motus Agapitus cardinalis Columna, & Genuenses & Venetos sæpe ac frustra ad pacē adhortatus est. Sed hi de vita & sanguine, non de imperio inter se dimicātes, sanis bene admonētium consilijs nusquam obtēperarunt. Postremo itaq; Genuenses Clugiæ obsessi, cùm erumpere non possent, premente Veneto, haberéue cōmeatus nequirent à Matthæo Rufo, Patauinoq; domino, qui id se facturos breui pollicebantur, deditionem fecēre calendis Iulij, millesimo trecētesimo octogesimo. Capti autem sunt ea deditione ex hostibus ad quattuor millia trecenti & quadraginta. Plures autē fame & ferro in ipsa oppugnatione perijsse constat. Non quieuēre tamen tanta accepta clade Genuenses, qui cum triremibus octo & triginta Tergestinos deficere à Venetis ad patriarcham Aquileiensem compulēre. Cepēre & Iustinopolim, excepta duntaxat arce. Aucta deinde classe, Venetias iterum contendunt: sed cùm nemo ad certamen prodiret, in Istriam redeuntes, Polam vrbē vi captam incendunt. Multæ vtrinq; cædes inuicem acceptæ datæq; sunt. Veneti tamen bello terrestri à Carrario opprimebantur, licèt Iacobus Caballus egregius copiarum dux, eos acerrimè tutaretur, dum Taruisium oppugnatur, quod fame in hostium potestatem ferè venerat. Verùm cùm fessus & defatigatus iam vterq; populus tam diutino & atroci bello esset, dux Sabaudiæ pacem inter eos hac formula componit octauo calendas Septembris, millesimo trecentesimo octogesimoprimo: vt regi Vngariæ decimo quoq; anno Veneti septem millia nummum aureorum persoluerēt, si nullum piratam in suis Dalmatiæ locis tutum esse pateretur, siq; nullibi sal fieri sineret, vtq; patriarchæ Aquileiēsi in Foroiulio eadē maneret conditio, quæ ante bellum fuerat. Venetis autē & Genuensibus imperatum, vt captiuos alterutrum

terutrum incolumes dimitterent,de præda vtrinq; capta nulla mētio. Mandatum Patauino,vt ab obsidione Taruisij recederet: vtq; arces & turres in stagnis & ad fluuiorum ostia excitatas,statim demoliretur, termini inter Venetum & Patauinum positi.Interea verò Carolus,quem diximus à pontifice ex Vngaria contra Ioannam accitum,cum octo millibus equitum in Italiam veniens, Arretium primò in potestatem suam redegit,Guelphorum & Gibellinorum seditionibus diu agitatum.Inde verò in Florentinos mouens, à Ioanne Haucut, qui tum stagiæ erat, propellitur.Sed Florentini veriti ne sustinere tanti regis impetum non possent,pacem à rege datis quadraginta millibus nummum auri redimunt. Haucutq; fine sti pendio dimittunt,qui Bagnacauallū Nicolao Albertoq; Estensibus vendidit,quò facilius retinere Fauentiam in sua potestate posſent: quam tamen haud ita multò pòst amisere, Astorgio Manfredo eam quidē proditione adepto. Carolus verò salutato Romæ Vrbano,regnum ingressus,superatis etiam Ioannæ ducibus, Neapolim dedentibus ciuibus capit. Obsidebatur in castello nouo regina, cum Arretini Guelphi tumultu excitato,Iacobum Carazolum Neapolitanū ciuem,eò à rege missum,fugere in arcē compellunt,Confugere eò & Gibellini:quibus certè vir æquus non magis q̄ Guelphis consulebat. Volebat enim omnia pari iure in ciuitate agi. Accito itaq; ob acceptā iniuriam Alberico Barbiano à Tudertinorum finibus,vrbem ingressus,dum Guelphos ad officium redigere conatur,Gibellinorum quoq; bona diripit.Ferrabac autē alter copiarum dux Albericum secutus, quod reliquū superfuerat in Arretio,abrasit. Dum hæc ad Neapolim & Arretium agerentur,noua belli nubes Italiam inūbrauit. Nam Ludouicus Andegauensis à regibus Francorum originem ducens, Italiam ingressus,cum triginta millibus equitum,non lōgè à Bononia consederat,à Clemente antipapa impulsus:non tam vt reginam Ioannam obsessam liberaret,quàm vt Vrbanum armis pontificatu deijceret. Hanc ob rem Carolus omisso Arretio, Albericum & Ferrabac ad se vocat. Florentini quoque Ioannem Haucut rogatu Vrbani ad Carolum misêre. Ludouicus autem per Marsos iter faciens,ad Casinensem saltum iam peruenerat. Adhuc enim ad duodecim millia equitum expectabat:qui Italiam ingressi duce Andegranio,per Placentinum,Lucensem,Florentinum,Senensem agrum iter facientes, Arretium iam peruenerant:vrbemq; à Guelphis introducti,post illatam ab Alberico cladem,diripuere. Defendebatur arx Guelphorum præsidio,quæ diebus quadraginta oppugnato,in Gallorum potestatem propediem ventura erat,nisi Ludouici Andegauensis mors interuenisset. Tum Andegranius re cognita,hortantibus Arretinis in arce obsessis, vrbem Florētinis vēdidit, in Galliasq; redijt. Andegauēses aūt milites morte ducis consilio carentes,bini terníue mēdicantes etiam in patriā redière.

Tum verò Vrbanus terrore Gallico liberatus, Neapolim se conferens, à rege petit,vt sibi liceat creare nepotem suum Campanum principē: quod cùm impetrare nequiuisset, homo sub specie iusti & honesti minus vrbanus ac nulli gratus, ad minas conuersus,eò iracundię regem cōpulit,vt custodijs adhibitis per aliquot dies prodire in publicum nequiuerit. Verùm dissimulata ad tempus iniuria, Nuceriam ad vitandos æstus,vt ipse dicebat,cum bona regis venia profectus, communitaq; firmis præsidijs vrbe,& nouos cardinales creat,& septem ex veterbus in carcerem conijcit,quod diceret eos cum rege & antipapa contra se coniurasse. Preterea verò & processum,vt istorum more loquor,contra regem inchoauit, missa de more citatione,qui breui se venturum Nuceriam respondit, diluiturumq; obiecta crimina,non verbis modò verùm etiam armis. Nuceriam itaque cum satis magno exercitu veniens, vrbem obsidet. Motus autem hac indignitate Raimundus Balcianus è gente Vrsina, comitis Nolani filius, qui postea Tarentinus princeps est habitus, suis copijs fretus, quas sub rege ductauerat, Vrbanum

cum tota curia ad proximum littus deductum, Genuensium triremibus ad instructis paratisq; imposuit. Quibus dum Genuam pontifex defertur, ex septem cardinalibus Nuceriæ captis, quinq; saccis inuolutos, in mare demersit.

At verò mortuo Ludouico Vngariæ rege, proceres Vngari Carolum statim per legatos accersunt: qui eò profectus dum conuentum ad res componēdas celebrat, curante regina, quæ odium dissimulauerat, obtruncatur, anno millesimo trecentesimo octogesimoquinto, quo tempore Ioannes Galeatius Bernabouem Vicecomitem, cui erat ex fratre Galeatio nepos, captum in carcerem Modoetiæ conijcit, ac coniectum vsq; ad mortem detinet, eiusq; ditione potitur. Prius enim dum patrimonium diuidunt, Papia, Vercellæ, Nouaria, Dertona, Alexandria, & cætera ad Appenninum alpesq; pertinentia Galeatio; Placentia verò, Cremona, Parma, Lauda, Brixia, & Bergomum Bernaboui sorte obtigerant. Mediolanum autem vtriq; commune erat.

At Vrbanus circumacto anno, quo se Genuam contulerat, intelligens ecclesiasticas ciuitates à Florentinis ad libertatem, vt anteà, incitari, Lucam primo, mox Senas & Perusium peruenit. Confirmatis deinde aduentu suo ciuitatibus, desiderio vt ipse dicebat, videndi Neapolim, Ferentinum vsq; proficiscitur: ea mente reuera, vt Ladislaum admodum puerum & Ioannem Caroli filios, hæreditate paterna deturbaret. Multi enim proceres Ludouico Andegauensi studere soliti, potiundi regni spem ei præstabant: sed magna vsi fide Caietani, pueris in vita retentis, regnum quoque cum summa laude seruauerunt. Pontifex itaque re infecta Romam rediens, cum magno apparatu honoreque plusquam dici potest, à populo Romano in vrbem suscipitur: licet haud ita multò pòst à Banderesijs insidias perpessus sit, quas certè omnino deuitauit & sustulit, creatis vna die nouem & viginti cardinalibus: quorum de numero Romani tres sunt habiti. Reliqui verò ferè omnes Neapolitani fuere.

Interea verò Antonius Scala Veronensis, & Franciscus senior Patauinus dominus, grauissimo inter se bello contendêre, Ioanne Vbaldino Carrarij, & Ioanne Ordelapho Scaligeri copias ducentibus. Verùm Galeatius Vicecomes instigante Carrario superatis Scaligeris, Verona Vicentiaq; potitur. Neq; hoc quidem contentus Galeatius, paucorum mensium obsidione Patauium capit, ac Franciscum Carrarium in carcerem Modoetianum cōijcit. Eius verò filius Franciscus iunior, fuga salutem sibi quæsiuit. Florentini quoq; augendæ ditionis cupidi, Politianum Lucinianum oppida ex veteri Senēsium dominatu, arte magis quàm viribus in potestatem suam redegere. Præterea verò Carolum Bernabouis filium, & Antonium Scalam cum quinq; millibus equitum in agrum Senensem hostili animo immittunt. Hanc ob rem Galeatius motus, legatos ad Florentinos mittit, qui suo nomine conquerantur, Carolum Vicecomitem & Antonium Scalam hostes suos, à populo Florentino, quo cum ipse pacem antea inierat & fœdus, mercede conductos esse, vexarique ab eis bello Senenses amicos & socios contra ius fasque. Legatis item mandatum est, vt nisi ab iniuria Senensium discederent, exauctorarentque suos belli duces, Florentino populo bellum indicerent. Quò minus verò id statim Galeatius faceret, Petri Gambacurtæ Pisanorum tyranni precibus factum est, qui Galeatiò & Florentinis amicis, rem inter vtrunque compositurum se prædicabat.

Interim verò Vrbanus pontifex pontificatus sui infeliciter acti, anno vndecimo mense octauo, Romæ moritur, sepeliturq; in beati Petri basilica, paucis admodum eius mortem, vtpote hominis rustici & inexorabilis, flentibus. Huius autem sepulcrum adhuc visitur cum epitaphio satis rustico & inepto.

BONIFACIVS IX.

BOnifacius nonus,patria Neapolitanus, Petrus cognomento Tomacellus antea vocatus,Romæ cardinalium omnium conſenſu pontifex creatur,anno Domini milleſimo trecenteſimo octogeſimonono.Hic etſi annorum circiter triginta eſſet dum pontificatum inijt,ita tamen deinceps vixit in tam florida ætate,& tanta peccandi licentia,vt nulla ei libido, nulla voluptas impingi vel obijci poſſet. Iuuentutem certè cum ipſa ſenectute commutaſſe videbatur.Fuit præterea tanti animi conſilijq;,vt primus populi Romani vim omnem in pontificem transtulerit,creatis ſuo nutu magiſtratibus omnibus,munitaq; ſancti Angeli arce in mole Hadriani ſita ad Tiberis pontẽ, quo ab vrbe in Vaticanum itur; munitisq; item pontibus quibus in Transtiberim Romani commeant. Pont. 210.

Verùm dum Bonifacius nonus adhuc in pontificatu eſſet, Galeatius Florentinos & Bononienſes bello aggreditur,Ioanne Vbaldino & Lantedeſco Petramala copiarum ſuarum ducibus,qui vallem Arni ſuperioris ingreſsi,omnia longè ac latè populabantur.Iacobusq; Vermes Bononienſem agrum ſuo nomine ingreſſus, ciuitati quoq; multa damna intulit.Tum verò Florentini ad præcauenda mala ſolliciti, & Ioannem Haucut, & Carolum Bernabouis filium & Antonium Scalam cum quattuor equitum,peditum duobus millibus, Bononienſibus ſocijs & amicis auxilio miſêre.Sollicitare præterea litteris & nuncijs Stephanum Bauariæ ducem,ad quem Franciſcus iunior confugerat,& Iacobum Armeniaci comitem magna mercede conductum,vt in Italiam contra Vicecomitem deſcenderent,eumq; à ceruicibus ſuis ad propria tuenda auerterent.His cohortationibus motus Franciſcus iunior,mutata veſte fauentibus Venetis,ſecreto tamen, Patauium ingreditur,vrbeq; potitur.Subſecutus verò Bauariæ dux,vrbem ingreſſus, oppugnare arcem non deſtitit.Veronenſes autem harum rerum permutatione moti,pulſo Vicecomitis præſidio, Antoninum Scalam ad ſe vocant,qui ferè his diebus in Etruria mortuus erat,relicto vnico filio in prima pueritia adhuc ſuperſtite. Qua quidem recognita,pœnitentia ducti,in primis Vgolotum Blancardum,qui in Cremonenſi agro cum exercitu Galeatij erat,ad ſe vocant,impetrata prius errati venia, perſolutisq; aliquot millibus nummum auri,ad redimẽdam tanti erroris culpam.Ingreſſus vrbem Blancardus,retinere milites à direptione tam opulentæ vrbis nequaquam potuit.Vxor verò Galeatij tantæ ciuitatis calamitatem miſerata,triduo pòſt militibus direptionem inhibuit.At dux Bauariæ conqueſtus ſe mercede à Florentinis defraudatum,ab oppugnatione Patauinæ arcis in Germaniam diſceſsit.Tum Florentini præbente aditum Alberto Eſtenſi,qui iam pridem ab amicitia Galeatij diſceſſerat,Ioannem Haucut Carrarienſi ſocio auxilio miſêre: cuius fortitudine & aſtu arx Patauina in deditionem breui recepta eſt.Vnde Galeatij copiæ,quæ eò recuperandæ vrbis cauſa venerant,in Vicentinos ſeceſſere.Deſcenderat iam tum etiã comes Armeniaci è Florentinis mercede conductus,per Taurinos in Italiam cum viginti millibus equitum,Caſtellatiumque in Alexandrinis vi captum diripuerat, quare Galeatio neceſſe fuit copias ſuas è Vicentinis reuocare,quas hoſti opponeret. In ſuburbio Alexandrino conſederant Mediolanenſes in quos delati Armeniaci ſine vllo ordine,excidium ipſis militibus & ciuibus minabantur. Pugnatum eſt pro portis aliquandiu,& ab Italis tandiu protracta pugna eſt, donec ſui (quos circumacto itinere ad carpendum extremum hoſtium agmen miſerant) nil tale opinantes,aggrederentur. Dum pugnatur,ſuperuenere illi:atque ita à tergo,à lateribus,à fronte cæſi,prius penè oppreſsi ſunt ingenti cæde,oppidanis etiã ſuperuenientibus, quàm diſcrimen in quod delati fuerant, cognouerint. Comes ipſe Armeniaci tanti exercitus dux captus, ex vulnere in prœlio accepto ſtatim moritur. Capti & Rainaldus Ianfili..ius & Ioannes Ricius Florentini equites, qui

qui Armeniacum in Italiam duxerant. Tum verò Galeatius tanta victoria fretus patrem copiarum in Haucutum mittit, qui ea mente Atesim & Mintium traiecerat, vt se cum Armeniaco coniungeret. Verùm Haucutus re cognita, quanta maximè celeritate potuit, in Patauinos mouit, non paucis suorum in itinere amissis ob deriuatas passim à rusticis aquas, ne redire hosti impunè liceret. At Florētini bello pressi à Iacobo Verme, qui eò à Galeatio cum duodecim millibus equitum, peditum quattuor, missus fuerat, Haucutum reuocant, qui hostes Florentinorū, quibus par esse aperto Marte non poterat, miris artibus ludificatus est. Interim verò hortante Bonifacio pontifice, & Antonio Adurno Genuensium duce, pax æquis conditionibus inter Galeatium & Florentinos Genuæ composita est. Sed dum vnum incendium extinguitur, alterum exardescit. Nam & Franciscus cognomēto Vicus, vrbis præfectus Viterbium pontifici proditione abstulit: & Petrus Gamba curta Pisarum dominos, à Iacobo Appiano publico scriba, & omnium consiliorū suorum participe cum filijs occiditur, ipseq; Appianus dominatu potitur. Mortuo autem Alberto Estensi, Accius & ipse Estensi familia ortus, iam pridem patria pulsus, adiuuantibus Cunij comitibus, redire in patriam instituerat. Sed tutores Nicolai pueri Alberti filij, sumptis armis Accium Ferraria summouentes, Lucum & Concilicæ oppida Ioanni Cunio promisere, si Accium interficeret. Tum Ioannes composita fallacia virum Accio persimilem interficit, & acceptis oppidis, verum Accium in publicum producit. Non commisisset tantum facinus Albertus ex eadem familia ortus, cui plus Itali debent q̄ omnibus ducibus, qui tum fuere. primus enim docuit Italos bella gerere, iam pridē arma ferre desuetos, quibus se deinceps ab intestino externoq; hoste tutati sunt. Prius enim si quid gerere Itali vel inter se, vel in barbaros voluissent, accire externum militem opus erat. Sed tanta militum copia hoc duce breui suborta est sub vexillo sancti Georgij, vt Britones, qui prouinciam nostram & ecclesiæ castella euerterant, Teutonicos, Anglicos, postremo omnia vastantes Italia expulerit. Hinc Brachiani & Sfortiani milites originem habuere, quorum armis Italia apud exteros tantum nominis consecuta est, vt aut exteri timore perculsi quieuerint, aut aditū ad nos tentantes, magnis cladibus superati sint. Interea verò mortuo Clemente septimo adulterino pontifice, in eius locum à cardinalibus tanti schismatis auctoribus, Petrus Luna Benedictus xiij. appellatus, Auinione sufficitur.

Clemens adulterinus pontifex.

Succeßit tum etiam Carolo imperatori Romano Vinceslaus filius, à quo Ioannes Galeatius Vicecomes Mediolanensis ducatus titulum accepit, misso oratore Petro Philargi Mediolanensi archiepiscopo: qui postea Romanum pontificatum adeptus, quintus Alexander appellatus est. Galeatius aūt mortuo Ioanne Haucuto Florentiæ sepulto, quo vno duce in rebus bellicis tum maximè Florentini vtebantur, mittere Albericum suis copijs in Etruriam constituit: qui Florentinos Appianum Pisanorum tyrannum bello lacessentes, in officio contineret. Erant in eo exercitu Paulus Vrsinus, Ceculus, Brolia Brandulinus, Paulus Sabellus, Lucas Canalis, cohortium præfecti insignes: qui simul cōiunctis copijs animisq; oppugnare Florentiam adorti, ad monasterium Carthusiense castra posuerant: vnde crebris incursionibus tum agros, tum ciuitatem Florentiam continuo vexabant, cædibus rapinis incendijsq; omnia complentes, anno Domini millesimo trecentesimo nonagesimoseptimo.

Quo quidem tempore & Bonifacius Perusium se contulit nobilitatem plebem Raspantibus conciliaturus. Sed plebs præsente pontifice præter datam fidem arma capiens, interfectis ad octoginta ex optimatibus, Biordum & Michelorum plebeiarum partium principes in vrbem intromissos, dominos constituunt. Indignatus autem ob eam rem pontifex, Asisium petens, inde ad ducem Galeatium oratores mi-

misit,qui eum adhortarentur,vt oppugnare Mantuã desineret:quã tum aqua & terra obsidiõe premebat,accito in Cisalpinã Galliã ad id bellũ Alberico Barbiano.

Hanc autem ob rem ex fœdere Florentinis licuit,& Venetis belli socijs Mantuano auxilium mittere,Carolo Malatesta Mantuani sororio tantarum copiarũ duce,quingenti clade Galeatij exercitum apud Gouernolum profligauit. erat tũ quoq; in animo Florentinis Pisanos bello persequi, sed eos à tanta re auertebant Papij Balneiq; comites,& Vbertini rebelles,qui Florentinæ ciuitati exitium minabantur,si in Pisanos mouerent. Verùm mortuo non ita multò pòst Iacobo Appiano,filius Gerardus patri succedens,cũ retinere Pisas in potestate sua non posset,ob seditiones à Florentinis excitatas,vrbem ipsam Galeatio Vicecomiti vendidit,Plumbino oppido tantummodo sibi ac suis retento, millesimo trecentesimo nonagesimonono.

Interfecto autem Biordo Lantedesciinsidijs, Perusini vindicare se in libertatem conati sunt. Verùm cum Vgolinus Trincius Fulginas pontificis vicarius,eius nomine Perusium in ditionem ecclesiæ trahere conaretur, indignati ciues, Galeatio sese dedunt:qui post menses duos Bononia quoq; & Luca falso potitur. Hinc maior timor Florentinos incessit,passim de se ac libertate sua actum dicẽtes,nisi Galeatius morte è medio auferetur. Appropinquante verò Iubilei anno, legati Romanorum pontificem adeunt,rogantes vt Asissio Romam proficisceretur:qui etsi id magnopere cuperet,tamen dissimulato desiderio,facturum se quod petebãt, negauit:quod diceret eos noluisse recipere senatores ex nobilitate externa secundũ consuetudinem & instituta pontificum:quodq; cameræ conseruatores suopte ingenio elegissent,homines quidem parum idoneos,& quorum licentia Banderesijs omnia licerent. Tum verò Romani,vt rem gratam pontifici facerent & Banderesios tollunt,& Malatestam Pandulphi filium Pisauriensem, virum doctum, pontificis nomine in senatorem recipiunt,pecuniasq; insuper Bonifacio dant,quò ei proficisci ad vrbem liceret. Vrbem itaq; ingressus,munita mole Hadriani(vt antea diximus)mœnibus & turribus,dominatu vrbis sensim potitus est. Celebrato deinde Iubilei anno,M CCCC.quo innumera ferè hominum multitudo ad vrbẽ religionis causa venerat,Florentini Galeatium à ceruicibus suis auertere cupientes,Robertum Bauariæ ducem,quem imperij electores,abrogato ob ignauiã Vinceslao Boemo,delegerant,hac conditione in Italiam vocant,vt non prius promissam mercedẽ accipiat,quàm Vicecomitis ducatum attigisset.qui Brixianum agrũ ad Benacum ingressus,parte pecuniarum accepta,cum Galeatij copijs congrediẽs superatur,ac Tridentum fuga petit. Retinere hominem Veneti & Florentini multa polliciti,quò minus in Germaniam rediret,nequaquam potuere. Tum verò Bonifacius,siue Vicecomitum potentiam veritus, siue augendæ ditionis ecclesiasticæ cupidus,Annatarum vsum beneficijs ecclesiasticis primus imposuit.hac conditione,vt qui beneficium consequeretur,dimidium annui prouentus fisco apostolico persolueret.Sunt tamen qui hoc inuentum Ioanni vigesimosecundo ascribãt. Hanc autem cõsuetudinem omnes admisere,præter Anglos,qui id de solis episcopatibus concessere in cæteris beneficijs non adeo. Confirmata hoc modo, pecunijs, arce, magistratibus suo nutu in vrbe delectis,ditione ecclesiastica, pontifex Ladislaum adolescentem Caroli Neapolitani regis filium, in regnum paternum restituit,à tyrannis & populis occupatum,qui Ludouici Andegauensis partes secuti fuerant.Quo autem facilius & honestius id fieret,priuationem Caroli ab Vrbano sexto Nuceriæ factam,abrogauit: cardinalemq; Florentinum Caietam misit,quæ sola in fide remanserat,vt & eo loci adolescentem coronaret, vbi summa cum fide seruatus fuerat.

Vicecomes autem redeunte in Germaniam imperatore Roberto, copias suas

Albe-

Alberico duce ad oppriomedum Ioannem Bentiuolum misit, qui Bononiensem vrbem in suam redegerat potestatem, pulso Vicecomitum præsidio. Militabant tum in exercitu Galeatij, Fráciscus Gonzaga, composita inter eos pace: militabat Pandulphus Malatesta, Caroli frater: aderat & Othobonus Rubeus, Parmensis ciuis: quorum nominibus perterriti Florentini, Bernardonem copiarum suarum præfectum, Bononiensibus socijs auxilio mittunt: cuius aduentu Bononienses animis aucti, hosti mœnibus appropinquanti occurrere audent: quo prœlio superati, omnem equitatum cum Bernardone in ipsa pugna interempto, amisère. Captus etiam eo prœlio Iacobus Carraria, Francisci Gonzagæ precibus cõseruatur. Aufugerat tum cum paucis Bentiuolus in vrbem: quam dum acriter nimium tutatur, in globum incidens, cum viuus capi non posset, obtruncatur. Potitus itaque deinceps, nullo resistente, Bononia Galeatius, magnum terrorem Florentinis iniecit. Eò enim se breui moturum omnem belli impetum ostendebat. Verùm morte eius adiuti, vt ipsi optabãt, non ita multò pòst tanto metu liberati sunt. Mortuo autem ex febre Ioanne Galeatio apud Merengnanũ, cum ante cometes tantæ mortis indicium apparuisset, anno millesimo quadringentesimosecundo, multi repentè tyranni oborti sunt, aut ciuitatum suarum principes, aut cohortium præfecti, a militibus ducis ob largitionem ad occupandas ciuitates adiuti. Oborta tum quidem infinita mala sunt, cùm nemo vnus præesset, qui vitia hominum imperio & auctoritate compesceret. Innouata est etiam Guelphorum & Gibellinorum perniciosa seditio, quæ ducentis & eo amplius annis per Italiam vagata, omnes ciuitates ita ad arma ciuilia concitauit, vt fermè ad internecionem certatum sit. Nam Vgotinus Caualcabos, oppressis Gibellinis, Cremona imperitabat: Parmã Othõ Tertius, interfectis ac pulsis Rubeis, obtinebat: Soardi Bergomum, Rusconij Comum, Viginatæ Laudam: Vercellas, Alexandriam, plurimaq́; per eam regionem oppida Facinus Canis dux copiarum egregius vi occupauerat. Omitto reliquos tyrannos à Galnatio pulsos, qui tum quidem redeundi ad tyranidẽ & dominatum spem aliquam sumpsère. Maximè verò Guillelmus Scala, & Carolus Vicecomes Bernabouis filius, qui principes omnes & populos ad defectionem sollicitabant. Hinc etiam Pynus Ordelaphus patria pulsus, Foroliuio potitur. Albericus quoq; Cunnij comes, Fauentiam bello pressam in sui potestatem redegisset, nisi à Ladislao adhortante etiam pontifice in regnum accitus properè fuisset: magnusq́; conestabilis, vt eorum vocabulo vtar, creatus. Miserat & eò cum satis iusto exercitu fratrem suum pontifex, vt regi auxilio esset: qui à Neapolitanis repulsus, Perusium mouens, ciuitatem ipsam in potestatem pontificis breui redegit. At Baldesar Cossa Neapolitanus ciuis, sancti Eustachij cardinalis, Bononienses aliquãdiu obsessos, redire tandem ad Ecclesiam compulit, Brachio Montonio copias ecclesiasticas ducente, quem vt virum in re militari præstantem Albericus in Flaminia reliquerat. Sub eo enim ab ineunte ætate militauerat, ordinesq́; duxerat. Idem etiam contigerat Sfortiæ, è Cotignola Flaminia oppido originem ducente: quorũ virtute militia Italica ita breui creuit, vt qui duce in re bellica deinceps indigerẽt, altero istorũ vterentur. Hinc illæ factiones militares exortæ sunt, vt sexaginta iam annis nihil propè gestũ in Italia sit, quod nõ alteri istarũ asscribi posset. Qui enim à Brachianis opprimebatur, vicissim à Sfortianis alterã factionẽ precio conducebat. Albericus autem (vnde tanquam ex equo Troiano innumerabiles belli principes emanarunt) Neapolim diu oppugnatam, tandem in potestatem Ladislai recepit. Qua victoria moti omnes regni principes ciuitatesq́;, statim in deditionẽ regis peruenère. At verò Ladislaus regnandi cupidus, priusquam fundaméta regni Neapolitani confirmasset, accitus ab Vngaris, ad illud quoq; regnum iure hereditario suscipiendũ, cùm copias traiecisset, Iaderãq; obsideret, certior ab amicis factus

Neap-

Neapolitanos & aliquot regni proceres ad defectionem spectare. Iadera itaq; potitus, eademq; Venetis diuidenda, Neapolim rediјt: reuocatoq; è Flaminia Alberico (eò nanq; ad suos visendos profectus erat) omnes proceres dominatu priuauit. Recusantes autem parêre, è patria deiecit. In Seuerinatum verò familiam crudeliter animaduertit, primatibus ipsis vltimo supplicio affectis.

Bonifacius autem in tanta rerum perturbatione diu afflictatus, dolore laterum tandem moritur, pōtificatus sui anno quartodecimo, mense nono, millesimo quadringentesimoquarto. Sepeliturq; in basilica Petri sepulcro marmoreo, vermiculato opere distincto, quod adhuc cernitur, cum gentilitijs insignibus: quæ item indicant, multa ædificia tum in mole Hadriani, tum in Capitolio, tum in palatio Vaticani, huius iussu & impensa ædificata tum fuisse. Huic autem pontifici ad summam gloriam nil certè defuisset, nisi affinium & cognatorum affinitatibus obtemperās, aliquam notam contraxisset. Multa enim crimina per Simoniacam prauitatem committebantur, petentibus contra ius fasq; omnia tum fratribus, tum cognatis: quorum magna multitudo quæstus gratia Romam venerat. Indulgentiæ verò & quidem plenariæ ita paßim vendebantur, vt iam vilesceret clauium & litterarum apostolicarum auctoritas. Reuocare hæc omnia Bonifacius conatus, cognatorum precibus eò identidem redire cogebatur. Vnde melius actum cum ecclesia Dei censerem, si pontifices reiectis affinibus & cognatis, vel saltem in mediocri fortuna collocatis, pontificiæ dignitati potius, quàm carni & sanguini consulerent. Maximè verò hoc tempore, quo mortuo Tamburlano, qui Turcos superauerat, eorumq; regem catenis vinctum secum trahebat, Armenios, Persas, Ægyptios, Assyrios sine gubernatoribus reliquerat: qua ex re facilè Christianis tum fuisset Hierusalem, ac sanctum Domini sepulcrum recuperare. In nostros enim conuersus, Albos suo pontificatu nouam superstitionem introducentes persecutus est. Ex alpibus nanq; descendisse in Italiam anno ante iubileum presbyterum quendam cum magna hominum multitudine, ex patre meo, qui hominē viderat, intellexi. Is quidem albo indutus panno, tantam modestiam vultu ac verbis præ se ferebat, vt ab omnibus sanctus haberetur. In Italiam itaq; descendens, magnā hominum ac mulierum multitudinem in sententiam suijpsius breui deduxerat. Linteis albis circūuoluti omnes sine discrimine, mares an fœminæ, rustici an ciues, serui an liberi essent, paßim veluti pecora, vbi nox oppreßisset, dormiebant. Publicè in vicis epulabantur, perlatis vndiq; certatim quasi ad sacrum epulis, Crucifixum sacerdos ipse prę se ferebat: quem lacrymari ob hominum errata dictabat. Id quoties accidisset succlamabant omnes, veniam à Deo petentes. Laudes beatæ Virginis canebant euntes & stantes, hymnis ad id aptè compositis. Ex Cisalpinis autem Flaminiam, Etruriam, Picentes, aucta opinione sanctitatis veniens, non plebem modò rudem & crudelē, sed & principes & episcopos ciuitatum in sententiam suam facilè pertraxit. Substitit Viterbij cum magna multitudine labore itineris fessus, Romam inde, vt ipse dicebat, ad visenda loca sancta sanctorumq; corpora venturus. Sed Bonifacius fraudem subesse veritus, quòd diceret hominem superstitiosum pontificatum appetere, adiuuante illa multitudine, milites aliquot præmittit, qui hominem comprehensum ad se perducant. Sunt qui scribant huius fraudem quæstione detectam fuisse hominēq; in tanto facinore deprehensum, meritas pœnas luisse, igne scilicet, quo exustum ferūt. Sunt etiam qui dicant nil fraudis in homine deprehensum fuisse: sed id fictum à pontifice abolendo rumori, quo hominem per inuidiā captū & necatum affirmabant. Vtrum verius sit, Deus nouit. Hoc tamen constat, post tantam colluuionem, quæ partim hac superstitione, partim frequentia iubilei obuenerat, magnam hominum multitudinem pestilentia consumptam fuisse. In tantis autem malis quibus prouincia nostra affligtabatur, vnum tamē bonum in Ita-

Indulgētias uendere lu-sus erat, quare uilescebant.

Noua superstitio introducta.

liam aduectum est. Ad nos enim Chrysoloras Bizantius litteras Græcas attulit, quæ annis iam quingentis in Italia conticuerãt. Hinc Græcæ Latinæq; linguæ scholæ exortæ sunt, Guarino, Victorino, Philelpho, Ambrosio monacho, Leonardo Aretino, Caroloq;, ac plerisq; alijs tanquam ex equo Troiano in lucem prodeuntibus, quorum æmulatione multa ingenia deinceps ad laudem excitata sunt.

INNOCENTIVS VII.

Pont. 211.

Nnocentius septimus, patria Sulmonensis, Cosmatus antea vocatus sanctæ crucis presbyter cardinalis, Romæ pontifex creatur, tumultuante tota Italia.

Mortuo enim Ioanne Galeatio, duobus filijs superstitibus, sed adolescentibus, adhuc tota Italia ad arma respiciebat. Ioãnes Maria maior natu, id enim nomen erat, ducatum Mediolani sibi vendicat: Philippus verò Maria minor natu, Papiæ dominatum, cuius comes iure habebatur, facilè obtinuit. reliquæ ciuitates, vt antea dixi, ad quinq; enim & viginti fuisse constat, ab imperio Vicecomitum defecere. Nam & Paulus Guinisius ciuis Lucensis, patriæ dominatum sibi vsurpauit: & Franciscus Carrarius sublato è medio tanto duce, cuius arma mirum in modum timuerat, augẽdæ ditionis in magnam spem veniens, Veronam, Brixiã, Bergomum, Cremonam, legatos ad sollicitandos in partes suas Guelphos misit. Verùm vbi videt Guillelmum Scalam & Carolum Vicecomitem, qui imperia ciuitatum suarum desiderabant, posse conatibus suis obstare, Guillelmo Veronę, Carolo Mediolani, acceptis ab eo mutuo triginta millibus aureis, dominatum pollicitus est. Reducto itaq; in patriam Guillelmo, eodemq; nõ ita multò pòst veneno sublato, Verona ipse potitur. Eadem quoq; fraude Carolum aggressus est, cum is instaret, vt non apparentibus promissis, pecuniam saltem mutuo datam solueret. Litteris quoq; Franciscum Ganzagam admonet, vt descendere in partes suas spõte velit, amplectiq; eius amicitiam & societatem: sin secus esset animatus, habiturũ se eum pro hoste, facturũq; vt breui eius pertinaciæ pœniteat: fieri perfacilè id posse dicebat, cum Veronam Mantuanis finitimam adeptus, Brixiam quoq; in potestatem suam breui sit redacturus, vnde percõmodè Mantuanos bello premat. Nil respondere Franciscus instituit, priusq̃ Venetorum legatos audiret, quos in via ad se euntes intellexerat. Veneti enim Carrariorum potentiam suspectam habentes, Vicetiam dedentibus vltro ciuibus in deditionem & tutelam recipiũt, quòd Francisci arma vererẽtur: quodq; sub quouis alio, quàm sub Patauino domino esse malebant: quippe cum inter Patauinos & Vicetinos immortale odium intercedat. Admonet tum Franciscum Carrarium Venetus, ne Vicetinos vectigales suos bello attingat: vtq; ab expugnanda Colonia (quã suæ ditionis esse rebantur) abstineat: aliter Venetos bello persecuturos illatas iniurias. Respondet Franciscus mirari se Venetorum impotentiam, qui cum nullum ius in cõtinenti habeant, leges tamen meritò imperantibus velint præscribere: irent, & æstuarijs se ac paludibus continerent: eosq; præesse ciuitatibus sinerent, qui eam facultatem à maioribus suis accepissent. Indignati mirum in modum Veneti, legatos suos, qui in via erant, admonent vt fœdus & societatem cum Francisco Gonzaga ineant: eumq; primum copiarum suarum ducem deligant, addita pecuniarum summa, quæ ei stipendij nomine quotannis daretur. Tum verò Franciscus icto fœdere maturandum ratus, quod iam hostes potitos Colonia intellexerat, conscripto magno militum numero, Veronenses ad eam partem adoritur, qua ad Mantuanos vergunt. Idem faciunt Veneti, ex Vicetinis eò mouentes. Quo impetu Veronenses perterriti, cum nulla spes auxilij subesset, deditionem fecere. Oderant etiam ciues Franciscũ Carrariensem, qui Guillelmum Scalam veneno necasset, eiusq; filios occupata fraude

Vero-

Verona,in carcerem coniecisset. Dum vrbem verò instructis aciebus ingrediütur, ne qua fraus ab hoste subesset, Iacobus Carraria, qui ibi cum præsidio erat, repentè cum militibus aliquot Hostiliam profugit. Sed dum Padum traijcit, captus Venetias mittitur. Munita autem firmissimo præsidio Verona, inde cum omnibus copijs Veneti Patauium mouentes, vrbem præaltis muris ac profunda fossa munitã, defensamq; firmo præsidio obsident: & tandem post aliquot menses interclusis vndiq; commeatibus, in deditionem accipiunt. Confugerat in arcem Franciscus cũ filijs ac nepotibus, quam tamen Veneti non ita multò pòst cepere, vrgente eos, qui in præsidio erant, ad deditionem fame. Franciscus autem captus ac Venetias missus, vnà cum fratre necatur. Hunc exitum & finem habuit, qui humanam cupiditatem secutus, spreta pace, omnia bello occupaturus videbatur.

Neq; in hoc quidem malorum omnium finis fuit. nam vel ignauia pontificum, qui interdictis antea, minis, armis postremò tollere discordias consueuerant, vel schismate potius (quo tum ecclesia Dei multum laborabat) eò ventum erat, vt vilissimus quisque tyrannus post mortem Ioannis Galeatij, vnumquodque facinus quãtumuis magnum aggrederetur. Innocentius enim dum adhuc cardinalis esset, carpere negligentiam & timiditatem priorum pontificum consueuerat, quòd diceret eorum secordia factum, ne schisma ecclesiæ Romanæ, totiusq; reip. Christianæ pernicies, hactenus extinctum & sublatũ esset. Verùm ipse pontificatum adeptus, secutusq; in quibusdam Vrbani & Bonifacij vestigia, quos priuatus carpebat, non modò quod tantopere laudabat effecit, verùm etiam iniquo animo ferebat, si quis apud se ea de re verbum vllum fecisset. Præterea verò adeo tumultuose omnia gubernabat, vt cùm semel Romani restitui in libertatem, reddiq; sibi Capitolium, pontem Miluium, & arcem Hadriani peterent, instarentq; item, vt schisma rem perniciosi exempli de ecclesia tolleret, bella extingueret & seditiones, rege Gallorum ad eam rem conficiendam operam suam pollicente: ac Petro Luna antipapa nequaquam tantam concordiam abnuente, Romanos ipsos pontifex ad Ludouicum nepotem diuertentem apud hospitale sancti Spiritus in Saxia, tanquam ad certum carnificem miserit. Vndecim enim ciues reip. suæ labenti in negligentia pontificis consulturi, statim necantur: è fenestrisq; deijciuntur, quòd diceret eo modo tolli seditiones & schisma, non alio quidem posse. Hac autem sæuitia motus populus Romanus, accito Ladislao Apuliæ rege, arma capit, supplicium de Ludouico sumpturus. Verùm pontifex declinaturus populi furorem, Viterbiũ cũ Ludouico citato gressu proficiscitur. Tum verò populus cum sæuire in auctorem tanti facinoris non posset, in aulicos iram conuertit, quorũ bona magna ex parte direpta sunt. Seruati tamen quidam dicuntur in ædibus cardinalium Romanorũ, qui adiuuantibus clientibus, ægrè tamen, ad se confugientes tutati sunt. Capto deinde Capitolio, occupatoq; ponte Miluio, arcem Hadriani oppugnare frustra conati sunt, adiuuantibus etiam Romanos Ioanne Columna Troiæ comite, Gentile Monterano, comite Carrariæ, egregijs tum copiarum ducibus, & Ladislai regis auspicijs militãtibus. Verùm superueniente Paulo Vrsino mandato pontificis cum Mostarda & Ceccholino turmarum præfectis, in pratis Neronianis Ioannem Columnam & reliquam Ladislai militiam fundunt. Hanc ob rem Romani quidem multis incommodis circumuenti, cùm & homines & eorum pecora abigerentur, residente etiam ira iam antea concepta, pontificem in gratiam recipiunt, rogantq; vt ad vrbem redeat. Erat enim natura comis & blandus: adeoq; pontificij ciuilisq; iuris peritus, vt facilè homines tum rationibus tum suauitate dicendi in suijpsius sententiam alliceret. Rebus itaq; hoc modo compositis Romam veniens, plures cardinales delegit: quorum de numero fuit Angelus Carrarius, patria Venetus, tituli sancti Marci presbyter cardinalis, in pontificatu Gregorius duodecimus appellatus.

Fuit & Petrus Philardi natione Cretensis, basilicæ duodecim apostolorum presbyter cardinalis, Alexander quintus deinde creatus. Tertius habitus est Otho Columna, natus è principibus Romanis ad Vellus aureũ, sancti Georgij diaconus cardinalis, Martinus quintus postea vocatus. Confirmata autem hoc modo pontificatu suo, Ludouicum nepotem agri Piceni Marchionem creat: eundemq; Firmanum principem constituit. Ipse verò non diu pòst Romæ moritur pontificatus sui anno secundo: sepeliturq; in basilica Petri in sacello quod olim pontificibus dedicatum erat, quodq; vetustate & situ corruens, Nicolaus quintus postea restituit, notato etiam hoc epitaphio hominis sepulcro.

INNOCENTIO SEPTIMO PONTIFICI MAXIMO CVM NEGLECTI EIVS SEPVLCHRI MEMORIA INTERIISSET, NICOLAVS QVINTVS PONTIFEX MAXIMVS RESTITVI CVRAVIT.

Interim autem cùm & verò pontifice & optimo imperatore carerent Itali, vnicuique scelerato peccandi licentia data est. Nam Gabrinus Fundulus, cuius opera Carolus Caualcabos multum & belli & pacis artibus vtebatur, spe occupandæ tyrannidis elatus, quòd ei non secus ac Carolo magistratus omnes atq; arcium præfecti parerent, redeũtem Lauda Pompeiana Carolum, ad Machasturmam ab vrbe Cremona decem millia passuum cum fratribus & cognatis obtruncat. Inde verò propere antequam res in vrbe sciretur, cum aliquot militibus Cremonam properans occupata arce ac portis omnibus, forum armato ingressus milite, quos videt conatibus suis obstare posse, aut obtruncat aut pellit. Obtinendæ autem tyrannidis causa, nullum genus crudelitatis omittit. Erant tum quoq; in armis Mediolanenses principes, ne dicas eorum opera tyrannos opprimi potuisse, instante præsertim Guicaldo Genuæ præfecto regis Gallorum nomine, qui tum redigere Mediolanum in potestatem regis conabatur: contra verò Facino Cane egregio tum copiarum duce, retinere Ioannem Mariam in dominatu paterno conante. Otho quoq; Tertius Parmensis dominus, ad colloquium spe componendæ pacis cum Nicolao Estensi pellectus, ad Ruberam, castelli nomen est, obtruncatur. Cuius quidem cædis, Sfortia Cotignola iubente Nicolao, auctor habitus est. Mortuo autem Othone, Rhegio statim & Parma dedentibus sponte ciuibus, qui oderant Othonis nomen, Nicolaus potitur. Ladislaus verò occupata Roma, vt antea dixi, acceptaq; in ditione Perusia, quam tum armis Brachius vexabat, in Etruriam hostili animo mouet: quæ certè industria & auspicijs Malatesta Pisauriensis egregiè defensa est. Repulsus enim inde Ladislaus, in regnum trepidus sese recipit, maiore propè accepto q̃ illato hostibus incommodo. Liberati autem tanto hoste Florentini, in Pisanos conuersi, post longam oppugnationem Pisas tandem capiunt, Tartalia, Sfortia ducibus, anno Domini millesimo quadringentesimosexto.

GREGORIVS XII.

Pont. 212. T verò dum schisma in ecclesia Dei longius protraheretur cum pernicie Christiani nominis, altero pontifice Romæ creato, altero Auinione, principes Galliæ, duces scilicet Bituricensis, Burgundus, Aurelianus, qui tum ob valetudinem regis Gallias gubernabant, calamitatem ecclesiæ tandem miserati, Auinionem ad Petrum Lunam, Benedictum decimum tertium appellatum perueniunt: hominemq; rogant, vt collabẽti ecclesię tandem consulat, etiam si abdicare se pontificatu necesse esset, quemadmodũ in conclaui se facturum promiserat iureiurando interposito, dum pontifex creatur. Spondent præterea alterum pontificem, qui tum Romæ crearetur post mortem Innocentij, idem facturum. Is enim

enim inter hos principes,& qui in Italia erant reip. Christianæ amantissimi, conuenerat,vt abrogatis duobus de pontificatu contendentibus,quorum alter Gallicæ,alter Italicæ factionis haberetur, vnus aliquis postea deligeretur omnium nationum pater & pontifex. Respondet Benedictus se quidem grauiter Deum offensurum,si ecclesiam Dei desereret,cui patronus & publicus pater consensu bonorũ non furtim,sed publicę asscriptus esset,nolle se in dubium ponere,quod iustis suffragijs sibi demandatum fuerat. Quòd dicerent,sublato schismate, de concordia agẽdum esse,sibi admodum placere,modò id in loco fieret libero: ne coactus quipiam potiùs,quàm spontè facere aliquid videretur. Vnum tamen se polliceri,idq; iureiurando affirmare,si aliter tolli schisma non posset,depositurum omnem pontificiam dignitatem,modò idem eodem tempore ab altero antipapa statim fieret. Principes itaque cognita hominis voluntate, consultare inter se cœperunt, quonam modo Benedictum in sententiam suam perducerent, quorum colloquia & consultationes Benedictus veritus, pontificias ædes armis & commeatu optimè muniuit: in quibus aliquot menses obsessus,tandem paratis ad fugam triremibus, per Rhodanum in Cataloniam,vnde oriundus erat,adnauigauit. Sunt autem qui scribant principes Gallos id molitos in Benedictum esse,instantibus cardinalibus Gallicis,qui eum oderant,quod alterius nationis esset,& non Gallicæ. Nam cum post mortem Clementis de creando pontifice Gallico inter eos non conueniret, hunc post longam altercationem crearunt,vt virum bonum, & reipublicæ Christianæ amantissimum: qui eos sæpe admonuit, vt honestè ac sanctè viuerent: vtq; à Simonica prauitate cauerent, aliter se in eos grauiter animaduersurum. Huius itaq; mores ferre nequeuntes,principes Gallos in virum optimum & constantis vitæ concitasse. At verò cardinales,qui post mortem Innocentij Romæ erant,cognita trium priorum pontificum in tollendo schismate negligentia,cognitoq; etiam discrimine,in quo respublica Christiana vbiq; terrarum, maximè verò in Gallia versabatur,in vnum conuenientes, conclaui ad sanctum Petrum in Vaticano habito,iurarunt singuli maximis execrationibus interpositis, abdicaturos se statim pontificatu,si sibi deligi ad tantum magistratum contigisset, hac conditione tamen,vt id quoq; ab antipapa fieret. Venerat autem in hanc sententiam,vt & Gallicæ nationi satisfacerent,quæ ob impotentiam creandi antipapæ consuetudinem introduxerat,à qua remoueri non sine ignominia videbatur,nisi id quoq; ab Italis fieret: vtq; in sententiam Benedicti venirent,qui hac vna ratione, non alia, sanari ecclesiam posse dicebat. Quòd si sibi contigisset vtrunq; abrogari, vnum verum pontificem omnium,qui tum erant,cardinalium consensu creandum esse,cui omnes reges & principes obtemperarent. Creatus itaque Romæ anno Domini millesimo quadringentesimosexto pridie calendas Nouembris, Angelus Corrarius Venetus,tituli sancti Marci presbyter cardinalis,qui (vt dixi) Gregorius duodecimus appellatus est,statim quod ante pontificatum promiserat se facturum, scripto,adhibitis etiam notarijs & testibus confirmauit: suaq; manu scripta tabellionum notauit. Cum verò de eligendo loco,quò sine discrimine vterq; venire posset,mentio haberetur,neq; ea de re satis inter eos conueniret,collusores & fœdifragi ab vtroq; cardinaliũ conuentu sunt habiti: qui Pisas,hinc Roma,hinc Auinione adnauigantes,vno consensu Gregorium & Benedictum dignitate pontificia priuarunt,consentientibus in tam grauem sententiam omnibus nationibus, præter Hispaniam citeriorem,regem Scotiæ,comitem Armeniaci,qui Benedicto fauebant. Inita deinde creandi noui pontificis ratione,qui benè ac sanctè sine vlla seditione ecclesiam Dei gubernaret,venere in hanc sentẽtiam,vt Alexandrum quintum crearent. Dum aũt Gregorius abesset,creandiq; Alexandri ratio haberetur,armis omnia Romæ circunsonabant. Ladislaus enim rex occupata Ostia pedestribus naualibusq;

busq; copijs, adeo Romanos incursionibus vexauit, vt finita pace honorificè postea in vrbem receptus tanquam dominus, & magistratus mutauerit, & portas ac mœnia pro arbitrio animi sui operibus & custodijs firmauerit. Verùm superueniente Paulo Vrsino ecclesiastico duce, apud sanctum Iacobum in Septimiano acerrimè pugnatum est, multis vtrinq; desideratis. In Transtiberi nanq; rex suos tum continebat, arbitratus se illo in loco tutiorem esse ob nauales copias, quas Ostia Romam subuexerat. Is verò deinceps cedens potius, quàm fugiens Vrsinæ factioni quæ in dies magis magisq; augebatur, Neapolim proficiscitur, debilitata præsertim factione sua ob superatos ante ingressum suum Columnenses, Ioanne Columna, Baptista Sabello, Iacobo Vrsino, Nicolao Columna ducibus, qui occupta sancti Laurentij porta, vrbem iam ingressi erant. Verùm superueniente Paulo Vrsino, superati (vt dixi) & capti magna ex parte fuerant. Ex his capitali supplicio duo affecti sunt: quorum alter Galeottus Normannus eques insignis, alter verò Richar[...] Sanguineus est habitus, è familia nobili ac vetusta originem ducens. Reliqui verò incolumes dimissi fuerant hac tamen conditione, ne amplius Ladislai auspicijs militarent. His autem perturbationibus adeo Romæ annonæ caritas inualuit, vt mensura tritici (quam rubium vocant) florenis decem & octo venderetur, propter abacta pecora & rusticos partim captos, partim necatos, vt in bello fieri consueuit.

ALEXANDER V.

Pont. 213.

Lexander quintus, natione Cretensis, Petrus antea vocatus, ordinis Minorum frater, archiepiscopus Mediolanensis, vir doctrina & sanctitate vitæ præclarus, omnium cardinalium consensu, qui tum in concilio Pisano erant, pontifex creatur. Hanc ob rem Gregorius in Austriæ ciuitatem profectus, quasi profugus de concilio generali mentionem fecit. Verùm cùm eo in loco nequaquam se tutum arbitraretur, Ariminum profectus à Carolo Malatesta perbenignè & splendidè est habitus. Benedictus autē post habitum in Perpiniano concilium, quò tutior esset, ad castellum, Panischolæ, locum munitissimum confugit, vbi diutius immoratus est. Vterq; autem licet in Pisano concilio exauctorati essent, tanquam veri pontifices, cardinales crearunt, maximè verò Gregorius dum Lucæ esset de consensu cardinalium, qui nondum ab eo discesserant, Gabrielem Condelmerium cardinalem creat: qui postea in pontificem electus, Eugenius quartus appellatus est. Ad Alexandrum redeo, virum in omni vita & ætate præstantem. Hic enim ab adolescentia ordinem Minorum ingressus, adeo Parisijs liberalibus studijs theologicæq; disciplinæ vacauit, vt breui & publicam scholam habuerit, & in libros sententiarum doctè & acutè scripserit. Magnus quoq; orator, magnus prædicator est habitus. Hanc ob rem à Ioanne Galeatio duce Mediolanensi accitus, primum locum in consultationibus suis habuit. Creatur deinde rogatu Galeatij Vicetinus episcopus, postea Nouariensis mutato loco, postremo præsul Mediolanensis factus, ab Innocentio septimo cardinalis basilicæ duodecim apostolorum creatur: quo quidem gradu pontificiam dignitatem adeptus, meritò Alexandri nomen consecutus est, cum & liberalitate & magnitudine animi, cum quouis optimo principe cōferri posset. Adeo enim munificus erat in pauperes & viros sua benignitate dignos, vt breui nil sibi reliquerit. Vnde per iocum dicere interdum solebat, se diuitem episcopum fuisse, pauperem cardinalem, mendicum pontificem. In eo enim defuit illa habendi cupiditas, quæ vnà cū re ætate & accrescit simul. Sed hoc vitium cadere in viros bonos & rerum humanarum contēptores non potest qui quò magis consenescunt, eò minus viatici indigere se cognoscunt, & ob hanc rē cupiditates sedant, refrenant auaritiam, ac cæteras animi labes expellunt. Tanti præterea animi Alexander fuit, vt Ladislaum regē tum potentissimum, qui ditionē ecclesiæ pontificibus absentibus diu multumq; vexauerat oppidaq; aliquot vi occupa-

cupauerat, in concilio Pisano approbantibus, qui tum aderant, regno priuauerit, iusq; illud Ludouico Andegauiæ duci competere declarauerit. Soluto autem concilio Pisano pontifex Bononiam proficiscitur: cui ciuitati tũ præerat Baldesar Cossa sancti Eustachij cardinalis: quem Alexander in legatione confirmauit, quod eius industria ac præsidijs Pisanum concilium habitum fuisset: quodq; etiam vir erat, qui percommodè tyrannis ac rem ecclesiasticam occupare conantibus, obijci quouis tempore posset. In homine tamen plus ferociæ, plusq; audaciæ & secularitatis (vt ita dicam) erat, quàm eius professio requirebat. Militaris propè habebatur eius vita, militares mores, adeo vt multa etiam, quæ loqui fas nõ est, sibi licere arbitraretur. Cùm verò Alexander grauiter ægrotare cœpisset, nosSetq; mortem propè instare, cardinales ad se venientes, ad concordiã, ad pacẽ, ad tuendam ecclesiæ dignitatem adhortatur. Testatus præterea est per eam mortem, quam ante oculos se continuo cernere dicebat; nec reformidare, conscientia bene actæ vitæ motus, se existimare & credere quæ in cõcilio Pisano decreta fuissent, rectè atq; integrè facta esse omnia sine dolo malo fraude've. Cum hæc dixisset lacrymantibus omnibus, qui aderant, illud Saluatoris verbum ægrè proferens, Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis, statim moritur pontificatus sui mense octauo, sepeliturq; Bononiæ in ecclesia fratrum Minorum. Laboratum est autem hoc anno fame ac peste.

IOANNES XXIIII.

Ioannes vigesimusquartus patria Neapolitanus & nobilis, Baldesar cognomento Cossa antea vocatus, Bononiæ omniũ consensu pontifex creatur. Sunt aũt qui scribant id factum violenter esse, quod & legatus Bononiensis esset, & armatos milites tum in vrbe, tum in agris pro statione habuerat: vt si precario id obtinere non posset, minis & armis tãdem consequeretur. Pont. 214.
Vtcunq; est, constat eum pontificem creatum fuisse, ad eamq; dignitatem semper aspirasse. Nam cùm adolescens esset, ac Bononiæ aliquot annis iuri ciuili operam dedisset, assumpto (vt nunc fit) doctrinæ gradu Romam iter instituit. Interrogatus aũt ab amicis quò proficisceretur, ad pontificatum respondit. Romam itaq; veniens, à Bonifacio nono in cubiculum secretum recipitur. Creatus deinde sancti Eustachij cardinalis, legatus è latere Bononiam mittitur, quam breui conducto milite vnà cum magna Flaminiæ parte in potestatem ecclesiæ redegit pulsis quibusdam tyrannis, alijsq; extremo supplicio affectis. Verùm post nouem annos cum longa pace ciuitatem Bononiensem mirum in modũ auxisset grandemq; pecuniam sibi comparasset, mortuo Alexandro, largitione vsus, maximè verò erga cardinales à Gregorio creatos, pauperes adhuc, põtifex creatur. Quo facto, oratores statim ad electores imperij misit, eos oratum, vt Sigismundum Lucimburgum Vngariæ & Boemiæ regem, imperatorem crearent, virum strenuũ (vt ipse dicebat) & ad omnia fortiter agẽda promptissimum. Hac enim ratione hominis gratiam aucupabatur. Vbi verò hoc ei ex sententia accidit, cum in conuentu Pisano constitutum esset, vt ad certum tempus concilium haberetur, ne alibi transferretur, celebraturum se id Romæ prædixit: & quò liberius eò proficisci omnibus liceret, pacare Italiã conatus est, maximè verò Cisalpinam, in qua bellum indies magisq; crescebat, Facino Cane discordias suscitante: qui mercenarios milites retinere sine bello apud se nequaquam poterat.

Eos enim rapinis, direptionibusq; vrbium pascere consueuerat. Fortè tum accidit vt Papienses, quos Philippus ob tenellam adhuc ætatem retinere in officio non poterat, studio partium concitati, ad arma concurrerent. hinc Gibellini Beccaria familia duce, Facinum cum exercitu in vrbẽ introduxere, pacti fortunas Guelphorum. Verùm is cum armato milite ingressus, neutri in diripiendis fortunis pepercit. Quærentibus autem Gibellinis, sua quoque bona contra datum fidem

diripi,respondit, ac egregie quidem, Gibellinos saluos fore: eorum verò bona, quòd Guelpha essent,militibus se in prædam concessurum, deridens vtriusque factionis stultitiam & cupiditatem.Inde verò abiens, relicto in portis & in arce firmo præsidio,tutelam Philippi donec adoleuisset præse ferens,contra Panduiphũ Malatestam ducens,Brixianos & Bergomates incursionibus ac rapinis vexat, nec à Cremonẽsibus quidem abstinuit, quibus tum Cabrinus Fundulus imperitabat. Dum hæc autem in Brixiano agerentur, Vngariæ rex iturus (vt ipse prædicabat) Romam libero itinere ad accipiendam imperij coronam,duodecim millia equitum,peditum octo in Venetos mittẽs,capto primo impetu Foroliuio, Taruisium oppugnat. Huic verò tanto exercitui Veneti Carolum Malatestam obijciunt, qui cunctando magis quàm dimicando exultantem victoria hostem remoraretur. Parum etiam abfuit quin Veneti eodem anno Veronam proditione quorundam ciuium amitterent, ad rapinam magis quàm ad libertatem spectantium. De nocentibus pœna sumpta,ac statim sedata sunt omnia. Mortuo aũt eodem anno Facino Cane coniurati quidam Ioannẽ Mariam Mediolani ducẽ interficientes,Bernabouis filios & nepotes in vrbẽ recipiunt. Tum verò Philippus persuadentibus amicis Beatricẽ viduam ob Facini mortẽ ditissimam,& cuius auctoritate,qui sub marito militauerant,admodum mouebantur, duxit vxorẽ. Qua ex re & ciuitates omnes, quæ Facino paruerant,statim in deditionem accepit: & Carmignolam, Siccumq; Montagnanum:qui legionem mortuo Facino per seditionem diuiserant, in suam militiam persuadente Beatrice pertraxit: quibus ducibus Philippus postea vsus, Astorgium Bernabouis filium Mediolano pellẽs, in expugnatione Modoeciæ interfecit. Agebantur hæc Insubria,cùm Ioannes Franciscus Gõzaga Francisci iam mortui filius,cum satis iusto equitum peditumq; numero,Bononiam præsidij causa proficiscitur,mandato Ioannis pontificis, cuius auspicijs tum militabat. Nam Malatesta Ariminensis Ladislai regis mercenarius,vrbem ipsam graui bello tum premebat. Is itaq; adiuuantibus Bononiensibus,grauia aliquot prœlia cum hostibus fecit: quibus superior factus,vrbem acerrimè tutatus est.

Sequenti verò hyeme Ioannes pontifex à Ladislao bello vexatus, Roma Florẽtiam,atq; inde Bononiam veniens,haud ita multò pòst Mantuã proficiscitur, vbi splendidè ac magnificè à Ioanne Francisco Gonzaga susceptus est. Quem inde abiens cum magna parte copiarum Laudam Pompeianam (quò venturum Vngariæ regem sciebat) secum ducit. Multum enim huic principi fidebat,cuius fidem & integritatem Bononiensi bello optimè norat,quamuis pollicitationibus & donis in partes regias à Malatesta sollicitaretur. Cùm itaq; pontifex ac rex haud quaquã tutos Laudæ arbitrarentur,Ioannẽ Franciscũ Mantuam (quò se velle ire dicebãt) ad parandos commeatus,disponendamq; vrbẽ, quò recipi commodè tanta multitudo posset, properè mittunt: qui breui paratis rebꝰ omnibus, Cremonam (quò iam peruenisse pontificẽ ac regem intellexerat) redijt. Hos aũt inde Mantuã abducens,populo omni ferè obuiam effuso,opinionem omnium benignitate & gratia superauit. His verò conuentibus,qui Laudæ,Cremonæ,Mãtuæ sunt habiti,de pellendo ex Latio,Vmbria,Etruria Ladislao,qui Romam & multa ecclesiæ oppida occupauerant,est actum. Videbant hi Italiam incendijs bellorum aliter liberari non posse. de impensa bellica non Mantuæ, sed Bononiæ (cùm eò venissent) agendum censuêre. Verùm maior eos cura incessit. Ad concilium nanque Ioannes omnium nationum consensu citatus,ad tollendum schisma,duos cardinales statim in Germaniam misit: qui vna cum principibus Gallicæ & Germanicę nationis locum concilio idoneum deligerẽt. Constantia Maguntinæ prouinciæ ciuitas,ad id potissimum idonea est visa. Eò itaq; ad certam diem ex instituto proficiscuntur omnes,proficiscitur & Ioannes pontifex, admonẽtibus tamen quibusdam ne id faceret

ceret, quòd vererentur, ne cum pontifex accederet, priuatus reuerteretur: quod etiam contigit. Eò namq; proficiscens cum viris quibusdam in omni genere doctrinæ præstantibus, diu multumq; Germanos disputationibus incertos & ambiguos tenuit, quid potissimum decernerent. Verùm superueniente Sigismundo, factaq; omnibus dicendi quod liberet potestate, multa crimina & quidem grauissima pontifici obiecta sunt: quorum causa mutato habitu familiaque, Constantia clanculum Scaphusam se contulit veritus ne quid grauius in se consuleretur. Erat Scaphusa, Frederici Austriæ ducis ciuitas, quò etiam pleriq; cardinales à se creati, fuga peruenêre. Verùm his postea concilij auctoritate reuocatis, Ioannes Scaphusa Friburgũ confugit, iturus inde, si tutò fieri posset, ad Burgundiæ ducẽ. Sed curante concilio, Ioannes capitur, & insula sancti Marci prope Constantiam in carcerẽ conijcitur, pontificatus sui anno quarto, mense decimo. Causam fugæ disquirere concilium tum cœpit, certosq; iudices viros grauissimos & doctissimos delegit, qui crimina Ioanni obiecta discuterent, eadẽq; concilio ex ordine refert. Ad quadraginta capitula & eo amplius cõtra hominẽ probata sunt: quorum aliqua cum in eo minimè immutari possent, adeò erant inueterata, contra fidẽ iudicata sunt, aliqua verò Christianis omnibus, si non damnarentur, scandalũ paritura. Venientibus itaq; omnibus in eandẽ sententiam, Ioannes meritò è pontificatu deiectus, sententiã in se latam comprobat. Quo facto, statim ad Ludouicum Bauarum, qui cum Gregorio duodecimo sentiebat, custodiẽdas mittitur, donec aliud decerneretur. In Haldeberga castello munitissimo, triennio sine vllo cubiculario famulóue Italico diligenter asseruatus est. Teutonici erant custodes omnes: qnibus cũ Ioannes nutu & signis loquebatur, cùm nec ipse linguam Teutonicam, nec illi vicissim Italicam scirent. Abrogatum Ioãni pontificatum ab his tantummodo, qui cum eo antè senserant, ferunt. Nondum enim qui cum Gregorio & Benedicto sentiebant, conuenerant. Hi igitur vt abrogationẽ à se factam, veram & integram iudicarent, omnes synodicum decretum promulgarunt, quo affirmabant cõcilium generale legitimè congregatum, habere statim à Christo potestatem. Hoc quidẽ fundamento concesso, ipsum etiam pontificem concilio subijciebant. Quare Gregorio necesse fuit, suadente etiam imperatore Sigismundo, vnum aliquem ad concilium mittere, cùm ipse proficisci recusaret, qui suo nomine concilij sententiam approbaret. Missus itaq; Carolus Malatesta vir certè insignis, cùm videret omnes in hanc sententiam venire, vt Gregorius quoq; pontificatu se abdicaret, in publicum prodiens, ac in sede Gregorij non aliter extructa, si ipsę adesset, collocatus, perlecta renuntiandi facultate, Gregorium pontificatu abdicat: quem statim conuentus omnis pro tam libera abdicatione, agri Piceni legatum creat. Is itaq; non multò pòst Recaneti moritur, dolore animi (vt aiunt) propter subitam abrogationẽ ante constitutum tempus à Carolo factam. In longum enim re protrahi volebat, in mora spem aliquam ponens. Mortuus igitur ante Martini pontificatũ, in Recanetensi ecclesia sepelitur. Sublatis duobus pontificalibus, tertius, in quo abrogãdo maior difficultas inerat, restabat, Petrus Luna Benedictus tertiusdecimus (vt anteà dixi) vocatus. Vt autem is etiam nolens abdicare se magistratu cogeretur, Sigismundus imperator vnà cum oratoribus concilij ad Francię & Anglię reges peruenit: eosq; adhortatus est, vt pro salute Christiani nominis iã ob schisma periclitantis, in abrogando Benedicto, sublatis alijs duobus, eius sequerentur sententiam. Grato autem responso accepto, inde Narbonem properat ad Ferdinandum Aragonum regem, cuius populi magna ex parte Benedicto obtemperabant. Quo cum inter alia capitula hoc pactus est, vt Benedictum rationibus moueret ea facere, quæ Gregorius & Ioannes in concilio Constantiensi egissent. Id verò si facere recusaret, populos cogeret ab eo ad concilium Constantiense deficere. Benedictus

Põtifex capitur et in carcerem prope Constantiã conijcitur.

dictus autem in castello Pauischolæ loco munitissimo se continens, moueri per suasionibus è sententia sua non poterat, quòd diceret & se verum Christi vicarium esse, & Constantiam non esse locum libertati ecclesiasticæ conuenientem, cùm Io annes vigesimustertius ab his etiam abdicare se pontificatu coactus fuerat, qui partes suas antea sequebantur. Tum verò principes Hispaniæ cernentes pertinaciam Benedicti, concilij opinionem secuti, in reliquorum sententiam venêre. Gerebantur res in concilio quinque nationum suffragijs, Italica, Gallica, Germanica, Hispanica, & Anglica. Quicquid verò harum nationum suffragijs decernebatur, id ita ratum erat, atq; per præconem, aut per notarium publicum pro curia enuntiabatur, si omnium consensu postea confirmatū fuisset. Qua quidem auctoritate Benedictus, discussa aliquādiu re, pontificatu tandem priuatur, absentibus reiectisq; nationibus, quæ cum eo sentiebant, maximè verò Scotis & comite Armeniaci. In eodem quoq; concilio condemnata est Ioannis Viglef hæresis: & duo ex sectatoribus eius combusti sunt, Ioannes Hus, & Hieronymus eius discipulus, tanquam hæresiarchæ: quod inter ceteros errores dicerent ecclesiasticos ad imitationem Christi pauperes esse debere: cùm ex tanta rerum copia & luxu populi omnes scandalizarentur. Rebus autem hoc modo compositis, cum de restituenda ecclesia, emēdandisq; moribus clericorum mentio haberetur, fieri id non posse existimarunt vacante sede. Vnde de eligendo nouo pontifice sermo est habitus, quo decreta cōcilij maiorem deinceps auctoritatē haberent. Cùm igitur hac de re verbum haberetur, placuit ex vnaquaq; natione viros sex deligi, & quidem probatos qui vnà cum cardinalibus conclaue ingressi, pontificem deligerent. Anno igitur millesimo quadringentesimo decimoseptimo, sexto idus Nouembris cōclaue ingressi, cōsentientibus cardinalib. duobus & triginta, nationibusq; omnibus, præter omniū spem & opinionē, cùm iam quadriēnio vero pōtifice caruisset ecclesia, multiq; schismatici tum interessent, tertio idus Nouēbris, in celebritate beati Martini hora tertia Otho Columna Romanus princeps, sancti Georgij ad Vellus aureum diaconus cardinalis, pontifex creatur, tanta omniū lætitia, vt præ gaudio loqui vix homines possent. Effusus nimio gaudio imperator, nullo habito dignitatis suæ discrimine, conclaue ingressus, & gratias omnibus egit, qui tantum virum & tam necessarium reipublicæ Christianæ propè extinctæ delegissent: & ante pontificem prostratus, cum summa veneratione eius pedes exosculatus est, quem contrà pontifex amplexus, non secus ac fratrē in precio habuit, eiq; gratias egit, quòd sua opera & industria pax tandem ecclesiæ Dei reddita esset. Vocari autem Martinus voluit, quòd ea electio in Martini celebritate habita fuisset. Interim verò dū hæc Constantiæ agerentur, mortuo etiam Ladislao contra Florētinos proficiscēte, Romæ ad arma & libertatem conclamatum est. Cogitur à populo Petrus Mattheucij etiam nolens gubernacula reipub. suscipere: qui postea magistratu se abdicauit, cùm intellexisset legatum à Ioanne pōtifice iam antea designatū, paulò pòst affuturum cum senatore ciue Bononiensi, qui vrbem ingressi, & Paulum Palonium, & Ioannē Cincium seditiosos ciues, capitali supplicio affecêre. Sequenti verò anno Brachius Montonius Romam cum exercitu veniens, vrbe potitus, oppugnare arcem sancti Angeli adortus est: quæ firmo Ioannę reginæ pręsidio defendebatur. Nam Ioanna Ladislao fratri in regnum successerat. Verùm superueniente Sfortia militum reginæ duce: non solum Brachium ab oppugnanda arce dimouit, sed etiam hominem pugnantem continuo ab vrbe expulit, Romanis in neutram partem inclinantibus. In ea pugna occiditur Ioannes Columna à milite, qui olim cum Paulo Vrsino militauerat: quem Ludouicus Columna cum Brachio militans in agro Fulginati interfecerat. Erat autē militi in animo, Ludouicum obtruncare vlciscendæ Pauli necis causa, sed Ioannes Ludouicum defensurus, innocens moritur.

Hæresis Viglef.

tur. Dum autem Roma hoc modo fluctuaret, in varias partes declinans, creato Martino, spem aliquam exoptatæ quietis tandem concepit.

MARTINVS V.

Pont. 215.

Martinus quintus, patria Romanus, Otho cognomento Columna prius vocatus, non magis suo, quàm ecclesiæ iam labentis tempore pontifex in concilio creatur, nationum omnium & cardinalium consensu. Is enim à teneris annis cura parentum moribus & literis imbutus, vbi adoleuisset, iuri pontificio Perusij operam dedit, vnde ad vrbem rediens, ob integritatem & doctrinam Vrbani sexti referendarius factus est: quod munus tanta cum humanitate, iustitia, & mansuetudine gessit, vt diaconus cardinalis ab Innocētio septimo creatus sit. Nec ob eam quidē rem à natura sua discessit. Hunanior enim quàm antea factus, patrocinium suum omnibus præstabat, ita tamen, vt in rebus publicis non multum se immisceret. Nam cum in conuentu Constantiensi multæ in vtranq; partem altercationes haberentur propter diuersa factionum studia, ipse medium quoddam tenuit quo in alterutram partem inclinare nullo modo videbatur, communi vtilitati semper consulens. Hanc ob rem & imperatori, & cardinalibus ac denique omnibus gratus, pontifex creatur. Quo in magistratu non somno & otio, sed negotio & solicitudini deditus, audire, refellere, approbare, suadere, dissuadere, hortari, deterrere accedentes ad sedem apostolicam consueuerat, cognita petentium honestate, vel secus. Mira enim vtebatur facilitate, & honesta petentes à se voti compotes dimittebat. In consultationibus autem miræ prudentiæ vir est habitus. Nam & quid agendum, & quid vitandum esset, statim re proposita acutissimè dijudicabat. Breuis in dicendo, cautior in agēdo, adeò vt prius rem factam cernerent homines quàm ab eo excogitatam putarent. Eius autem sermo plenus sententijs erat. Ex ore eius nullum verbum tam crebro, quàm iustitiæ nomen prodibat. Ad suos persæpe conuersus, maximè ad eos, qui prouincias & ciuitates gubernabant, his verbis vtebatur: Diligite iustitiam, qui iudicatis terram. Indigebat tum profectò tali pontifice ecclesia Dei, qui nauiculam Petri schismatis & seditionum omnium fluctibus quassam, redigere in portum salutis gubernaculo admotus sciret & posset. Adeptus itaque tantum magistratum, cùm restare adhuc caput renascentis hydræ cerneret, Benedictum Lunam cum aliquot cardinalibus & prælatis Panischolæ tanquam in arce schismatis se cōtinentem, quibusdam Aragoniæ populis in vtram partē inclinarent adhuc titubantibus, approbante concilio, Alemannum Ademarium virum doctissimum, & cuius sepulcrū in sancta Maria noua adhuc cernimus, patria Florentinū, sancti Eusebij presbyterum cardinalem legatum è latere suo in Aragoniam mittit, qui sub pœnis & censura ecclesiastica Petrum admoneret, vt se pontificatu abdicaret. Cardinales autē, qui cum Petro sentiebant, intelligentes vltimam concilij & pontificis sententiam, Petrū ipsum adeunt rogantq;, vt de ecclesia Dei tandem omne schisma tollat, quo iam multis annis Christiana resp. magnis calamitatibus afflicta erat. Id autem ob salutem labētis ecclesiæ, à Gregorio & Ioanne factum esse. Respondit petrus cauillationibus quibusdam, id sibi nequaquam integrum esse, sibi autem cum Martino conuenturū, si vera essent quæ de hominis integritate & humanitate dicerentur, sinerent sibi id negotij, nec amplius ea de re solliciti essent. Ex quattuor verò cardinalibus duo pertinaciam hominis inspicientes, ab eo ad Martinū statim defecēre. Qui autem in fide mansēre, anticardinales sunt habiti: quorum alter Cartusiensis fuit, alter verò Iulianus Dobla appellatus est. Martini quoq; auctoritatem Hispania omnis statim secuta est. Idem fecēre non multò pòst & Scoti & Armeniaci. Atque ita omnis Respublica Christiana, vna duntaxat Paniscola excepta, Martini auctoritatem secuta est. Composita autem ex sententia tanta re principum

cipum omnium ecclesiasticorum & sæcularium, maximè verò Sigismundi imperatoris labore & industria, de componendis moribus nimia licentia iam labefactis, tam laicorũ, q̃ clericorũ, mentio haberi cœpta est. Verùm quia quadriennio Constantiense conciliũ iam durauerat, cũ magno prælatorũ & ecclesiarũ incommodo, Martino placuit approbante concilio, rem tantã in aliud tẽpus magis idoneũ transferre. Dicebat enim rem ipsam maturitate & consilio indigere: quia ex Hieronymi sententia, vnaquæq; prouincia suos habet mores, suos sensus, qui tolli sine perturbatione rerum subitò non possunt. Verùm quia schisma ex parua re antea ortum fuerat, diuriusq; cum magna calamitate Christianæ reipublicæ durauerat, de celebrandis concilijs talem sententiam promulgauit, maximè verò vbi intellexit Ioannem vigesimum tertium è custodia lapsum, aufugisse. Verebatur enim ne rursum aliud concilium inchoaretur. Eius autẽ sententia & decretum tale fuit, vt à fine concilij Constantiensis non nisi ad quinquennium vsq; conciliũ denuo celebraretur atque à quinquennali in septennium aliud transferretur: ab hoc verò in decennium res protracta, legis haberet locum, vt singulis quibusq; decennijs generale concilium idoneo haberetur loco, vbi de rebus omnibus ad fidem & rempublicam Christianam pertinentibus, mentio fieret. Ad hanc autem institutionem approbandam patentibus literis (quas bullas vocant) comprobari Martinus rẽ voluit, in eius sententiam concilio veniente. Omnia autem decreta ante pontificatum suum in schismate facta, nisi ad fidem & bonos mores pertinerent, omnino sustulit. Vt verò omnes intelligerent sibi in animo esse concilium habere, locum ad id aptum publico concilio disquirit: ac tandem approbantibus omnibus, Papiam, quam idoneum habendi concilij locum decernit, litterasq; apostolicas in hanc ferè sententiam super ea edidit: Martinus episcopus seruus seruorum Dei, ad futuram rei memoriam. Cupientes ac etiam volentes huiusce generalis concilij decreto satisfacere, concilio approbante & consentiente, cum de loco ambigeretur, Papiam vrbem auctoritate nostrarum litterarum designamus. Nulli ergo hominum liceat huius nostri decreti paginam infringere. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, omnipotentis Dei iram, beatorumq; Petri & Pauli apostolorum eius se noscat incursurum. Datũ & actũ Constantiæ in loco publicæ sessionis tanti concilij decimotertio calendas Maij, põtificatus nostri anno primo. Præterea verò dissoluẽdi cõcilij, cupidus anno Domini millesimo quadringẽtesimo decimooctauo, conuentũ habiti publica sessione: quo sublato cõsensu omniũ, maximè verò imperatoris, hæc verba mandante pontifice à Rainaldo sancti Viti in Marcello diacono cardinali, audientibus omnibus enunciata sunt: Domini, ite in pace. Abeundi itaque omnibus potestas facta est. Cùm autem pontifex hinc ab imperatore & Germanis rogaretur, vt in Germania aliquandiu remaneret, hinc à principibus Gallicis, vt in Galliam proficisceretur, ostendit sibi id nequaquam integrum esse, quòd diceret patrimonium ecclesiæ, absente pontifice, à tyrannis quibusdam in Italia occupatum distrahi & lacerari: vrbemq; Romam religionis Christianæ caput cùm rectore suo careret, penè ad interitum redactam esse, peste, fame, ferro, igne, seditionibus. De basilicis verò ac sanctorum martyrum sacellis nolle dicere quæ absente pontifice aut iam corruerent, aut paulò pòst collapsuræ viderentur. Proinde sibi abeundum esse dicebat. Ferrent æquo animo quod vellent ratio & necessitas: paterenturq; eum sedere in solio Petri, quem pontificem omnium consensu decreuerant. Ecclesiam Romanam caput esse & matrem omnium ecclesiarum, proinde in ea immorandum pontifici esse, ne verus gubernator à puppi ad proram transferatur, cum magno nauigantium (hoc est, in Christiana Republica viuentium) periculo & detrimento. Abiens itaque Constantia, ac per Sabaudiam iter faciens, dum Italiam petit, Mediolanum peruenit. Vbi à Philippo duce populoq; Mediolanensi, nullo non genere honoris adhib

adhibito, perbenignè suscipitur. Erat tum quidem Philippus in armis, ditionem paternam repetens, defendentibus se acriter tyrannis: qui gustata semel imperãdi voluptate, non ita facilè de possessione pellebantur. Vrgebat tum Carmignola primus Philippi copiarum dux, Pandulphum Malatestam, qui capto Bergomo pro- dente arcem præfecto, pecunia & pollicitationibus corrupto, in Brixianos mouens, eum omni dominatu breui spoliasset, nisi à Venetis ingẽti pecunia ac firmissimo equitatu esset adiutus: & à Martino pontifice, qui auctoritate & gratia Philippum ad pacem cum Pandulpho Malatesta ineundam perpulit, quę postea Mantuæ, Martino eò accedente, Ioanne Francisco sequestro adhibito, his legibus composita est, vt Paudulphus quotannis tributo, tamdiu Brixia potiretur, quoad ei viuere liceret, nulla in testando de ciuitate, quæ meritò ad Philippum deuolueretur, relicta potestate. Hanc verò pacem sequenti anno Pandulphus disturbauit, annixus pecunijs & milite retinere Gabrinum Fundulum in vrbe Cremona: quem armis Philippus continuò vexabat, ciuitatem paternæ ditionis, tot annis à tyranno possessam, repetens. Erat tamen fama, Pandulphum vrbem ipsam à Gabrino emisse, Salodij Riperiam (ita ripam Benaci vocant) in precium pollicitus. Ab hoc autem bello Ioannes Franciscus deterrere hominem ob affinitatem conatus est, missis legatis, qui eum admonerẽt contra ius fasq; agere, quòd fœdera sperneret, quòd tyrannum tutaretur, quòd contra eum arma sumeret, à quo dominatu Brixiano donatus fuerat. Non esse contemnendam auctoritatem Martini de sua nolle dicere, cuius auctoritate pax erat composita: si hominum auctoritatem contemneret, Deum saltem inspiceret, quem testem violati ab eo fœderis, dum pax fieret, inuocauerant. Abiens autem Mantua pontifex quarto post accessum mense, Ferraria ac per Flaminiam iter faciens, Florentiam peruenit, vitata de industria Bononia: quæ, posteaquam intellexerat Baldesarem Cossam coactum esse abdicare se pontificatu, pulsis ecclesiæ magistratibus, in libertatem se vindicauerat. Instat tum acriter Carmignola iubente Philippo, qui suo iure ducere exercitum in Pandulphum posset, atque breui capta magna Brixiani agri parte, ad Montemclarum castra locat, cum Ludouico Meliorato Innocentij septimi nepote certaturus: qui aduentare cum magno equitatu in auxilium Pandulphi dicebatur. affines namq; erant, & id Ludouicus necessitudini tribuebat. Conserto itaq; prœlio, ac Ludouico turpiter fugato, Carmignola haud ita multò post, Brixiam in potestatẽ Philippi redegit. Potitur & breui Cremona Philippus, ac Gabrinum tyrannum ad castellionem captum, capitali supplicio afficit. Hoc tãto Philippi successu Nicolaus Estensis motus, sponte facturus id, ad quod armis cogi potuisset, Mediolanum profectus, Parmam (quam mortuo Othone Tertio occupauerat) Philippo reddidit, retẽto Regio Martini põtificis rogatu feudi nomine. Profectus & eò Ioãnes Franciscus Mantuanus princeps Philippo gratulatum pro re bene gesta, cum minus comi fronte inspiceretur, cumq; intelligeret Philippo in animo esse, quicquid de Cremonensibus & Brixianis teneret, iure suo repetere, properè Mediolano abiẽs, Venetorum deinceps & Florentinorum amicitiam ac societatem secutus est. Hi enim duo populi sibi timentes, vnumquenq; in partes suas blanditijs & pollicitationibus alliciebant, quod Philippus regnandi cupidus, ruptis legibus initi fœderis, & vltra Macram Sarzanam oppidum Lunensis agri, Thomę Fregoso dedisset, quem è principatu vi & armis deiecerat, ne cum Genuensibus exulibus quicquam aduersus se moliretur: & Bononienses Florẽtini populi socios ad defectionẽ concitasset, eorumq; milites stipendio conduxisset, & Forumliuij nunc ob Thebaldi pueri tenellam ætatem, nunc ob Ferrariensis principis gratiam (vt crebrò dicebat) occupasset, cum fœderibus cautum esset: ne Philippus Bononiam & Flaminiam armis attingeret. Verebantur item, ne trium simul potentissimorũ principum, Phi-

lippi, Martini pōtificis, Alouisij regis: quos societatē inijsse constabat, vi & armis occuparentur omnia, cùm contrà Philippus omnium malorum crimina in Venetos & Florentinos reijceret, quod Veneti retinere Pandulphum in dominatu Brixiano sint annixi, quodq; Florentini & Genuēses quosdam hostes suos commeatu pecuniaq; iuuissent: quòd Liburnum ditionis Genuensis, quam tum in potestatem suam redegerat, centum millibus nummis aureis emissent. Satis tum quidē ad concitandum bellum hæc discordiarum semina videri poterant, sed nihil est quod æquè Venetorum animos ad bellum impulerit, quàm auctoritas Frācisci Carmignolę, viri bellica laude insignis, atq; ea ętate clarissimi: qui (vt ipse dicere solebat) ægrè ferens Philippi insolentiam, ad Venetos tum confugerat, eosq; ad bellum animauerat, operā suam in ea repollicitus. Quare hi duo populi, ascito in societatē belli principe Mantuano & Ferrariensi, partitaq; bellica impensa, cum exercitu equitum duodecim, peditum octo millibus, cui Carmignola præficitur, cum fluuiali & maritima classe Philippum eodem tempore multis à lateribus oppugnare adorti, à Guelphis, Brixianis, qui Philippo aduersabantur, in vrbem vocantur: qua quidem ex parte occupata, Veneti tandem septem mensium oppugnatione totam denique in potestatem suam redegêre. Ducente deinde Carmignola ad capienda Brixianorum castella, Martinus pontifex Phillipi ducis calamitate motus, cardinalem sanctæ crucis ad Venetos mittit, qui pacem inter Philippum & Venetos componeret. qua infecta, quòd Veneti & Florentini iniqua postulare viderētur, rursum magnis viribus bellum vtrinq; parari cœptum est. Pugnatum est ter eo anno collatis signis ad Gotolengum Brixianorum castellum, ad summum Cremonensem vicum, quibus in locis æquo Marte vtrinque discessum est. Ad Maclodium tertia pugna est habita: quo in prælio superantur Philippi copiæ, capiturque Carolus Malatesta totius exercitus dux. Constat autem hanc tantam fuisse cladem, vt si milites captos retinere Carmignola voluisset, signaque ocyus perterritis inferre, eijcere principatu Philippum consternatum, tanto accepto incommodo, haud magno negocio potuisset. Captus (vt dixi) eo prœlio Carolus à Mantuano principe, ob affinitatem incolumis dimittitur. Interim verò dum Carmignola ad oppugnanda Brixianorum oppida, quæ in Philippi fide permanserāt, copias ducit, eidem Philippo respirandi spacium dat. Nam & pacem cum Amadeo Sabaudiæ duce, à quo bello premebatur, datis ob id Vercellis componit, & Sigismundum ac Brunorum Scalam in Venetos concitat. Martinus autem pontifex Philippi rem in maximo discrimine videns, cardinalem sanctæ Crucis secundo ad componendam inter Philippum & Venetos pacem mittit: qui Ferrarię subsistens, eò proficiscentibus cum mandatis principum ac ciuitatum legatis, ita pacem composuit, vt Brixiam Veneti & oppida Brixianorum Cremonensiúmue, quæ antea ceperant, retinerent. Præterea vti Philippus Bergomum Bergomatémue agrum Venetis ex fœdere dederet, hac conditione, ne socios Venetorum Florentinorumque bello lacesseret, aut ad id defectionem concitaret. Approbauit hanc pacem Martinus, veritus ne Philippus ducatu omnino pelleretur. homini enim amicissimo, cum ob religionem auxilio esse non poterat, tum vel maximè quòd superioribus annis ærarium pontificium exhaustum omninò fuerat, eo bello quod contra Brachium gesserat. Nam eo tempòre, quo Florentiam profectus est, offendit Brachium Montonium, virum in re militari præstantem, Perusiam, ducatum Spoletinum, & magnam patrimonij partem ita occupasse, conductis mercede quibusdam tyrannis circumquaque positis, vt ipse tuto proficisci Romam non posset. Cùm verò admonitus Brachius redire ad sanitatem nollet, armis spiritualibus, hoc est, censuris primo in eum pontifex vsus est. Interdictū enim à sacris his omnibus est, qui Brachio parerēt: vetitiq; sacerdotes decreto pontificis eisdem

sein locis celebrare. Hanc ob rem Florentini moti amici Brachij incommodo, de pace cũ Martino agunt, hac conditione, vt Brachius ad pedes Martini prouolutus, veniam peteret: quod etiam fecit, oppidaq; aliquot ecclesiæ redderet: vtq; etiam sti pendijs pontificis militans, Bononiam rebellem in Martini potestatem redigeret. Cui quidem bello Gabriel Condelmerius, tituli sancti Clementis presbyter cardi nalis & legatus præfuit: cuius industria & Brachij virtute Bononia in potestatem ecclesiæ breui redacta est. Interim verò dum hæc Bononiæ agerentur; quattuor illi cardinales, qui olim cum Petro Luna adulterino pontifice senserant, Florentiam ad Martinum venientes, cum magno & honorificentissimo comitatu publico con sistorio suscepti, dignitatem suarum titulos retinuere. Tres enim diaconi cardina les erant: quartus verò, qui antea canonicus regularis fuerat, presbyter cardinalis est habitus. Cum autẽ Baldesar Cossa adhuc in vinculis apud Heidelberg in Germania à comite Palatino detineretur, quidam Florentini ciues, quorum de numero Cosmus habitus est, rogare pontificem Martinum omnino non desistebant, vt tandem è carcere Baldesarem liberaret. Facturum se id pontifex pollicitus est. verùm dum eò legatum ob eam rem mittit, Baldesar moræ impatiens, triginta millibus nummum aureorum Palatino comiti persolutis, se è vinculis redimens, in Italiam veniens, vt rectà Florentiam proficisceretur, apud Petrum Rubeum agri Parmensis baronem veterem amicum diuertens, parari sibi insidias intelligit. Hanc ob rem noctu cum legato pontificis, qui eum in via conuenerat, ad Thomam Fregosum veterem amicum confugiens, magnam iniecit omnibus suspicionem, ne rursum schisma innouaretur. Erat enim vir magni animi, sagacissimiq;, & qui priuatam vitam nequauqam pateretur. Non deerant præterea qui hominis audaciam ad res nouas moliendas concitarent, adeo tum rebus nouis studebatur: sed Deus omnipotens ecclesiæ suæ cõsulturus, Baldesarem impulit, nullis pactionibus interpositis, nulla requisita cautione, Florentiam ad Martinum proficisci: quò cùm venisset admirantibus omnibus, exosculato pontificis pede, eundem audientibus omnibus, vt verum pontificem & Christi vicarium canonicè electũ salutauit. Mira profectò hæc res omnibus visa est, & Dei potius, quàm hominum industria eò deducta, quòd homo regnandi cupidus, in summo rerum fastigio ante collocatus in loco libero, vbi plurimum ab omnibus diligebatur amabaturq;, tanta vteretur mansuetudine. Quæ certè omnibus præ gaudio lacrymas excussit, maximè verò his cardinalibus, qui eum prius vt pontificem secuti fuerant. Martinus autem vicissitudine rerum humanarum motus, post aliquot dies hominem in numerũ car dinalium asciscens, episcopũ Tusculanum creat, atq; deinceps eò habuit in honore, quo reliquos cardinales tam publicè, quàm priuatim. Verùm Baldesar dolore animi, vt putatur (ferre enim vitam priuatam non poterat) aliquot post menses Flo rentiæ moritur: sepeliturq; honorificentissimo sepulchro in templo sancti Ioãnis, non longè ab ecclesia cathedrali, magna adhibita funeris pompa, eam rem Cosmo Medice procurante: quem homines existimant pecunia Baldesaris opes suas in tãtum auxisse, vt & primarius apud Florentinos ciues, & ditissimus omnium apud Italos, ac fortasse apud exteras quoq; nationes deinceps sit habitus. Sepulcro hominis hæc verba ferè inscripta sunt. BALDESARIS COSSÆ, IOANNIS XXIII. QVONDAM PAPÆ CORPVS HOC TVMVLO CONDITVM. Interim verò dum hæc Florentiæ agerentur, oratores imperatoris Constantinopolitani ad pontificem venere, pollicentes Græcos quod ad fidem pertineret, velle in sententiam Latinorũ venire, si æquæ conditiones proponerentur. Hos & perbenignè ac splendidè pontifex suscepit, & legatum è latere creauit, Petrum Fonsecam sancti Angeli cardinalem hominem Hispanum in quauis facultate doctum, qui Constantinopolim ad res componendas proficisceretur.

tur. Verùm priusquam virum integerrimũ à se dimitteret, eò præmisit fratrem Antonium Massanum ordinis Minorum generalem gubernatorem, qui imperatoris ac Græcorum explorata sententia, quid ea in re postea sperandum esset, pontificem admoneret. Instantibus autem Romanis, vt demum pontifex Romam proficiscere tur, Martinus cum bona Florentinorum gratia discessurus, ciuitatem honore metropolitico exornauit. Nam cum antea ab ipsa penè vrbis origine episcopatũ tantummodo habuisset, in archiepiscopatum eorum cathedralem ecclesiam transtulit: eiq; subiecit vt matri Volaterranam, Pistoriensem, Fesulanam ecclesiam. Dedicauit præterea ipsemet maius altare sanctæ Mariæ Nouellæ ordinis Prædicatorũ, apud quam basilicam tandiu diuertit, quandiu Florentiæ fuit. Est enim conuentus ille ad recipiendos pontifices maximè commodus. Abiens itaq; Florentia, Romã tandem peruenit, effusa obuiam omni vrbana multitudine: effusis principibus tantæ vrbis, qui hominem non secus ac quoddam salutare sidus, vel vnicum patriæ parentem expectabant. Diem illum in fastis annotauere Romani, decimo calendas Octobris, anno Domini millesimo quadringentesimo vigesimoprimo. Vrbem Romam adeo diruptam & vastam inuenit, vt nulla ciuitatis facies in ea videretur. Collabentes vidisses domos, collapsa templa, desertos vicos, cœnosam & oblitam vrbem, laborãtem rerum omnium caritate & inopia. Quid plura? nulla vrbis facies, nullum vrbanitatis indicium in ea videbatur. Dixisses omnes ciues aut inquilinos esse, aut ex extrema omnium hominum fece eò commigrasse. Ciuium itaq; suorũ calamitate permotus pontifex optimus, animum ad exornandam ciuitatem, componendosq; ciuium ita adiecit, vt breui conualescens, meliorem faciem præ se tulerit. Hanc ob rem ciuitas ipsa, eum non modò summum pontificem, verùm etiam patriæ parentem appellauit. Sed ne tam publica lætitia diuturna esset sine aliqua molestia, sequenti anno mẽse Nouembris in vigilia beati Andreæ, adeo in immensum Tiberis creuit, vt per portam Flaminiam ingressus, totam vrbem in plano sitam inundauerit: templumq; Pantheon vsq; ad altare maius repleuerit. Decrescens autem biduo pòst, multa animalia passim secum traxit, multaq; ciuibus damna intulit: qui non secus per vicos nauigabant, ac per alueum Tiberis facere consueuerũt. Alouisius autem rex Ludouici regis filius, eodem tempore Romam ad pontificem veniens, regni Neapolitani titulum à Martino consecutus est, cardinalium omnium consensu. In regnum nanque per adoptionem à regina Ioanna Ladislai sorore vocatus, sine vllo Marte hoc modo consecuturum se regnum putabat. Verùm studio partiũ ab vrbe Neapoli submotus, in Calabriam secessit. Cum autem concilij tempus instaret (vt ex decreto Constantiensi institutum erat) Martino placuit sententibus etiam ita cardinalibus omnibus, præmittere quosdam prælatos, quid Papiæ illud inchoarent. Is enim locus ad eam rem omnibus maximè commodus videbatur. Missi itaq; eò statim Petrus Donatus archiepiscopus Cretensis, Iacobus Camplo episcopus Spoletinus, Petrus Rosatius Aquileiensis diœcesis abbas: frater Leonardus Florentinus, fratrum Prædicatorum generalis, concilium inchoarunt: ad quod nemo quidem adhuc venerat, præter duos abbates Burgundos. Differre itaq; rem in aliquot dies placuit, donec ex omni natione vnus aliquis superueniret. Ex Gallica enim & Germana natione nondum quis venerat. Parui nanque momenti fore putabant, quod sine istorum auctoritate & suffragijs esset inchoatum. Sed ecce dum hos expectant, tanta repentè pestis Papiam inuasit, vt præsidentes concilij mutare locum & tempus sint coacti. Placuit itaq; omnibus ex sententia pontificis Senas migrare: quò maior ex omni natione multitudo quàm Papiã peruenit. Alphonsus autem Aragonum rex Martino infensus, qui titulum regni Siciliæ & Neapolis habere nequiuerat, datum (vt antea dixi) Alouisio regis Ludouici filio, oratorem ad concilium mittit: quid & concilium in longum duceret, & causam

iam Petri Lunæ adhuc in Panischola superstitis restitueret, largitione, pollicitatio nibus ambiendo vnum quenq; ex his, quid in concilio auctoritatem haberet. Hanc obrem Martinus nòn ignarus quantam calamitatem ea res ecclesiæ Romanæ allatura esset, quantumq; periculi in mora haberetur, mandauit concilium statim dissolui, approbatis decretis concilio habitis, quæ ad fidem pertinebāt. Et ne subterfugere conuentum Christianorum videretur, insequens septennium concilio adiudicauit, quod in Basilea celebraretur. Atq; hoc modo schismatis & discordiarū semina à quibusdam in concilio Senensi iacta & sparsa, sublata hominis prudentia & astu sunt. Tum verò Alphonsus palàm de Martino conquestus est, quòd diceret eius opera & se à regina Ioanna abrogatum regno esse quem prius hæredem instituerat, & Alouisium regis Siciliæ filium, nouum hæredem institutum. Refellebat quidem hæc crimina perfacilè Martinus, quòd diceret Alouisiū hæredem Ioannæ ab Alexandro quinto, & Ioanne vigesimotertio in regno prius confirmatum fuisse, reijceret eam omnem culpam in reginam, non autem in se, ad quem pertineret feudatarios ecclesiæ confirmare, non autem tollere, nisi aliquod grande facinus in sedem Romanam commisissent: se non videre cur Alouisius Ioannæ suo iussu coronatæ, legitimus hæres esse nō posset. At verò Brachius cùm videret pontificem multiplici cura implicitum, ob simultatem cum Alphonso contractam, multis oppidis ecclesiæ per vim potitus, Aquilam vrbem regni Neapolitani graui obsidione premit. Hanc ob rem motus pontifex, comparato satis iusto exercitu, liberare Aquilam annixus, adiuuantibus his, qui cum regina & Alouisio militabant, non longè ab Aquila patenti campo Brachium superat & interficit. Aderant in eo prœlio Sfortiani, Francisco duce Sfortiæ filio, qui superioribus annis dum Piscariam flumen traijcit, quod Aternum veteres appellabant, in vndis perierat. Delatum itaq; Romam Brachij cadauer, in loco profano extra portam sancti Laurentij sepelitur. Hac autem victoria tanta deinceps tranquillitas exorta est, redactis ad ditionem ecclesiæ Perusio, Tuderto, Asisio, alijsq; oppidis, quæ Brachius occupauerat, vt Augusti Octauij felicitas & pax redijsse sua ætate videretur. Licebat tū frui otio, & liberè per siluas noctu etiam tutò commeare. Nulli latrones tum extabant, nulli sicarij & fures, adeo hoc hominū genus persequebatur, sublato è medio Tartalia, Lauello, alijsq; tyrannis, qui latrocinijs potitus, quàm militia vita traducebant. Huic autem felicitati obstare Boemi hæretici videbantur, qui hæresi & armis Germanos catholicos continuò vexabant. Vt igitur hi quoq; rationi & ecclesiæ obtemperarent, cùm benè monenti parere noluissent, legatos in Germaniam misit, qui catholicos ad arma concitarent. Ac primò quidem seorsum tamen, Henricum sancti Eusebij cardinalem, deinde Bartholomæum Placentinum, postremò verò his reuocatis Iulianum Cæsarinum sancti Angeli cardinalem eò misit, qui certè non sua culpa sed ignauia militum, magnum incommodum ab hostibus accepit. Martinus autem ob eam rem haud animo concidens, maiora in hæreticos parabat. Verùm priusquàm tantam rem aggrederetur, sedare Italorum discordias instituerat. Nam pace, vt diximus, à Martino cōposita inter Philippum & Venetos, Florētini, ægrè ferentes, Ladislaum Pauli Guinisij tyranni Lucensis filium superiore bello sub Philippo militasse, occasionē opprimendæ Lucæ nacti, quod superiore pace nil scriptis de Guinisio cautum fuerat, in agrum Lucensem copias mouent, Nicolao Fortebrachio copiarum duce. Captis itaq; non ita multò pòst quibusdā castellis circumquaq; positis, vrbem obsidione cingunt. Tum Philippus sollicitatus Pauli precibus, veritusq; ne si Luca in Florentinorum potestatem deueniret, acriores eos vtpote propinquiores haberet hostes, Franciscum Sfortiam cum magno equitatu primo in Parmensem agrum mittit, vnde pedestres copias conscriberet. Qui quidem verè iam appetente Apenninum transgressus, tantum terroris Flo-

rentinis iniecit,vt prius quàm in vallem nebularũ,ita enim accolæ vocant, descenderet,hostes mouere castra,ac Lucam obsidione liberare præ metu coëgerit. Eius autem aduentus eò gratior Lucensibus fuit,quòd pulsis hostibus ac capto tyranno,liberi omnino Francisci auxilio futuri videbantur. Verùm Franciscus acceptus quinquaginta millibus nummum aureorum ex ærario Florentino depromptis Lucenses maiore in discrimine,quàm vnquam antea fuerãt,reliquit,pactus ob datam pecuniam se eo toto semestri Philippi imperio non obtemperaturum. Obsideri deinde Lucenses acrius sunt cœpti. Quare Philippus instante Martino pontifice, qui Lucensium quoque vices dolebat Nicolaum Picéninum cum maximo equitatu eo statim mittit,qui fusis ac fugatis hostibus,non solùm Lucam obsidione liberauit,verùm etiam inde mouens,ex Pisanis ac Volaterranis multa castella vi cœpit,Senensibus etiam rem gratam facturus,qui tum Florentinos bello inuaserant. Martinus autem ab externo hoste quietus,ad exornandam patriam basilicasq; Romanas animum adijciens,porticum sancti Petri iam collabentem restituit:& pauimentum Lateranensis basilicæ opere vermiculato perfecit: & testudinem lignei eidem templo super induxit:picturamq; Gentilis,opus pictoris egregij inchoauit. Ædes præterea vetustate collabẽtes ad duodecim apostolos restituit, vbi & annos aliquot habitauit. Huius autem studia cardinales secuti, titulos suos ita certatim restituunt,vt iam aliqua facies redijsse vrbi Romæ videretur. Creauit & cardinales,quorum de numero fuit nepos suus Prosper Columna, sancti Georgij ad Vellus aureum diaconus cardinalis. Interea verò mortuo Petro Luna in Paniscola,ne aliquid deesset,quod ecclesiam vexaret,duo illi anticardinales,de quibus mentionem fecimus,Alphonso Martini hoste adhortante,Egidium cognomento Municnis,canonicum Barchinonensem genere nobilem, pontificem deligunt, Clementemq; octauum appellant:qui statim & cardinales creauit,& fecit quæ à pontificibus fieri consueuerunt. Verùm cùm Martinus in gratiam cum Alphonso redijsset, eò statim Petrum de Fuxo cardinalem misit apostolicæ sedis legatum:in cuius manus iubent Alphonso Paniscolæ domino, Egidius omnia pontificatus iura deposuit:erga quem hac benignitate Martinus postea vsus est,vt eum Maioricensem episcopum declarauerit. Cardinales autem ab Egidio creati,spontè cardinalatu se abdicarunt. Illi autem duo,quos à Petro Luna creatos diximus,in suaq; pertinatia mansisse,cum pontifici Romano parere nollent, in carcerem à legato conijciuntur. Atq; hoc modo Martini pontificis sapientia & industria omne schisma vndiq; sublatum est. Pacata hoc modo vndique ecclesia Dei, in dandis beneficijs mira prudentia vsus est. Non enim vnicuique petenti ea conferebat, sed statim mente agitabat quis potissimum esset idoneus,cui talis curia demandaretur. Quod si homines prouinciarum non nosset,in quibus vacare beneficia contigisset, statim peritos regionum consulebat,quis aut in curia,aut gymnasijs publicis esset doctrina,nobilitate,moribus tanta prouincia dignus. Atq; hac quidem ratione & ecclesijs & hominibus honore dignis pariter consulebat cum maxima celebritate nominis sui. Tantæ præterea constantiæ fuit,cum duos haberet fratres,quorum alter Iordanus princeps Salernitanus maior natu peste moritur:alter verò minor natu, Laurentium appellant,in turri igne casu iniecto exustus est,vt nil ex eo sit auditum nil visum,quod impatientiæ aut abiecti animi signum aliquod præ se ferret. Hic autem vir in omni vita integer,demum pontificatus sui anno quartodecimo,mense tertio, Romæ apoplexia moritur,ætatis suæ anno sexagesimo tertio, sepeliturq; eius mandato in basilica Constantiniana ante capita apostolorum,sepulcro æneo comitante populo Romano, comitante clero non aliter flente, quàm si ecclesia Dei, si vrbs Roma vnico atque optimo parente orbata fuisset. Vacat tum sedes dies xij.

EVGENIVS IIII.

EVgenius quartus, patria Venetus, familia Condelmeria, populari quidé, sed antiqua, patre Angelo natus, pontificatum hac ratione adeptus est: Creato enim pontifice Gregorio duodecimo è gente Coraria, patria Veneto, Antoninus Corarius Gregorij nepos, Cælestini habitu canonicus congregationis sancti Georgij in Alga, Romam iturus, Gabrielem Condelmeriú, qui eiusdem professionis erat, quo cum ab ineunte ætate familiariter vixerat, secú aliquandiu recusantem duxit; cuius ingenio & solertia delectatus Gregorius, eum primo thesaurarium fecit, deinceps verò episcopum Senésem creauit, præfecto Bononiensibus in eadem dignitate Antonio nepote. Recusarunt aliquandiu Senenses Gabrielem in episcopum, quòd dicerent hominem aliunde natum, nequaquam in tanta re ciuibus Senensibus præficiendum, eam curam debere ciuis alicuius esse, qui mores hominum & ritus ciuitatis nosset. Verùm cùm postea Gregorius rebus suis diffidens, Roma Lucam profectus fuisset, aucturus cardinalium numerum, Antonium nepotem & Gabrielem Condelmerium in cardinales retulit. Gabrielis autem opera in magnis rebus postea Gregorius, & Martinus abrogato Gregorio vsus est: maximè verò in legatione Picentina, qua & Picentes in fide ecclesiæ confirmauit, sumpta de quibusdam seditiosis & coniuratis pœna: & templum sanctæ Hagnetis Anconæ dirutum, portumq; eisdem ciuitatis ad imitationem diui Traiani magna impensa restituit, fluctibus quassum, & vetustate consumptum. At verò cum Martinus intellexisset Bononienses rebus nouis studere, eò è Piceno Gabrielem legatum misit, qui suo aduentu seditionem omnem statim sustulit. Cum autem inde Romam venisset, mortuo haud multò pòst Martino, solus è duobus deviginti cardinalibus, qui tum in conclaui apud Mineruam aderant, pontifex creatur anno millesimo quadringentesimo tricesimoprimo, quinto nonas Martij: Eugeniusq; mutato nomine, vt fit, appellatus, ad sanctum Petrum comitante populo & clero statim perducitur. Accepta deinde corona pontificia de more, inuisaq; basilica sancti Ioannis Lateranensis, in Vaticanum rediés, consistorium generale proposuit indicta die: qua certè tanta multitudo affuit, vt cum trabes deficerent eius loci, vbi nunc cósistorium publicum fit, trepidatum adeo tumultuosè sit, vt in ipsa fuga Senogalliæ episcop⁹ ciuis Romanus è géte Mellina, obtritus perierit. Nondú enim ædes ipsæ pontificiæ hanc formam quam nunc habent, acceperant. Dimisso consistorio, Eugenius tumultus deinceps ex industria vitauit. Instantibus deinde quibusdam delatoribus, qui dicerent Martinum congregandi auri cupidum, maximos thesauros reliquisse, idq; sciturum Eugenium ex Martini familiaribus nepotibusq;, eo vesaniæ hominem perpulere, vt Oddum Poccium Martini vicecamerariú comprehendi iusserit, idq; negocium Sthephano Columnæ dederit, quem copijs suis præfecerat. Ab alijs enim Columnensibus is solus dissentiebat, cardinali Vrsino & cardinali Comitum insaniam hominis adiuuantibus, quorum artibus hæc omnia contra Columnenses gesta putantur, ob inueterata factionú odia. Mandauerat Eugenius vt Oddo ad se sine vllo tumultu, sine ignominia perduceretur, ꝙ contra à Stephano factum est. nam & eius bona à militibus direpta sunt, & ipse vi tanq̃ latro per ora hominum ad pontificem tractus est. Hac indignitate motus Eugenius, Stephano admodú succensuit, eiq; interminatus est, quod & Oddoné, & episcopum Tiburtinum olim Martini cubicularium, ita indecenter ad se pertraxisset. Veritus itaq; Stephanus Eugenij iram, & Præneste ad principem Columná confugit: eumq; adhortatus est, suas opes pollicitus, vt Eugenium ab vrbe pelleret, ꝙ diceret ei in animo esse nomen Columnésium extinguere: id se optimè scire, eiusq; consiliorú participem fuisse, & ob eam rem aufugisse, quòd sciret partem illius calamitatis ad se quoque (nisi tantum mali simul declinarent omnes) peruenturam.

216. Pont.

Motus his verbis princeps,& eorum calamitatibus quid Martini pontificis familiares fuerant,sumptis properè armis,pōtificem aggredi instituit. Substitit tamen aliquandiu,donec Prosper frater diaconus cardinalis, quem quidem præmonuerat,ab vrbe discederet.Viso autem fratre,è Præneste Marinū,atq; deinceps Romā tanq̃ ex arce belli in Eugenium mouēs,occupata per IoannemBaptistam porta Appia,vrbem armato milite sine vllo maleficio primo ingreditur.Iam peruenerāt ad sanctum Marcum,& in vicum Columnam cum subito eis obuiam facti sunt pontificis milites,magna populi parte adiuuante.Pugnatum est in vrbe aliquādiu,atq; acriter:qua in pugna multi vtrinq; cecidere & capti sunt. Quare Columnenses cū viderent populum Romanum longè aliter sentire,quàm arbitrarentur, cedere ex vrbe instituentes omnia pasim rapiunt,pecora abigunt,homines abducunt. Talionem tamen his reddidere pontificis milites, Romano populo mixti. Nam & Prosperi cardinalis & Columnensium omnium,ac eorum,qui cum Martino familiariter vixerant,domos hostilem in modum diripiunt & vastant. Irritatis hoc modo vtrinq; animis,non solum aperto Marte,verùm etiam proditionibus res agi cœpta est.Capitur nanq; archiepiscopus Beneuentanus Antonij Columnæ filius,ac quidam Masius frater,qui fassus est quæstione adhibita sibi in animo fuisse arcem sancti Angeli dolo capere,interfecto ipsius arcis præfecto,eamq; Columnensibus prodere:qua occupata,& pontificem & Vrsinos ab vrbe pellerent.De Masio sacerdotio abrogato,quod degradare appellant,sumptum supplicium est in campo Floræ,eiusq; corpus quadrifariam sub furca diuisum,ad quattuor vrbis celeberrimas vias suspensum est,de archiepiscopo Beneuentano nulla mentione habita. At verò cum Eugenius in ægritudinem quandam incidisset,vel dolore animi,quo in tantis perturbationibus affictabatur; vel veneno,quo appetitum à Soldano suo quidā dicebant,agere de pace cum Columnensibus cœpit,curante ea rem Angeloto Fusco ciue Romano,quem non ita multò pòst vnà cum Francisco Condelmerio nepote suo, cardinalem creauit. Diuulgata itaq; pace quanta maxima celeritate potuit,q̃ iam ingressum Italiam Sigismundum intellexerat,Romam venturum,nepotē Franciscum camerarium instituit:huicq; viros quosdam præstantes addidit,quorū consilijs vteretur in gubernanda ecclesiastica ditione.Dum hæc autem Romæ agerentur,Florētini & Veneti elatiores facti,quod & Philippum Genuæ dominum classe in littore Genuensi superassent,quodq́; Eugenium ciuem pontificem haberent, Philippum ipsum bello terrestri aggrediuntur: qui accito properè ex Etruria Nicolao Picennino,& classem Venetam ad Cremonam disiecit:& Carmignolæ impetus facilimè retardauit,quem Veneti haud ita multò pòst quæstionibus,litteris, testibus condictum,vt ipsi dicunt,capite mulctarunt: quod per eum stetisset, quo minus Cremona potirentur,capta à Caualcaboue ipsius vrbis porta: quodq́; etiam classis sub ipsius oculis disiecta ab hostibus fuisset,cum ex propinquo loco à tanto exercitu id fieri perfacilè potuisset. Tum verò Florentini aduentum imperatoris in Italiam veriti,quò Philippi rebus fauere videretur,Nerio Capponio ciui suo negotium dant,vt quibus rationibus maximè potest, Eugenio ostendat & persuadeat, aduentum imperatoris ad vrbem,nō minus apostolicæ sedi,quàm Florentinis exitium ac perniciem minari,destineri hostem facilimè posse, quò minus Arnum ad Senenses transeat,qui Florentinos iampridē bello lacessierant, si Nicolao Tollentinas,qui tū pontificis nomine stipendia faciebat,coniunctis copijs & animis cum Micheleto Cotignola Florentinarum copiarum duce, ad Arnum Sigismundū coerceat,ne flumen cum Germano equitatu traijciat. Venerat in eandem sententiam perfacilè Eugenius:& cum de impensa bellica aliquantulum addubitaretur, rem Nerius ita statim partitus est,vt duobus millibus equitū Eugenij, populus Florentinus tādiu stipendia præberet,quò ad bellū illud protraheretur. Tū verò Nicolaus

Tol

Tolletninas iussu pontificis ex hybernis mouens, dum Senenses incursionibus & rapinis vexat: Sigismundo traijciendi Arnum tempus & facultatem dat, adiuuante Antonio Pontadera egregio tum copiarum duce, & acerrimo Florentinorum hoste: qui deinde per Vollaterranum iter faciens, pacato magis q̃ hostili agmine ab omnibus expectatus proficiscitur. At imperator cum iam sex mensibus Senis substitisset, cum magna populi Senensis impensa, tentatam frustra cum Florentinis pacem omittens, ad Eugenium conuersus, inito cum eo fœdere Romam profectus, perbenignè à pontifice populoq; Romano susceptus, corona imperij donatur. Verum dum è Vaticano vbi coronam acceperat, ad Lateranum vbi diuertebat proficiscitur, in ponte Hadriani, vt imperatorum mos est, multos tum Italos, tum Germanos in equestrem ordinem asciuit, Sunt qui scribant Eugenium hominem vsq; ad pontem comitatum, ad sanctum Petrum redijsse. Abiens deinde cum bona Eugenij gratia, imperator per Picentes & Flaminiam iter faciens, Ferrariam atq; Mantuam peruenit. Vbi aliquot dies immoratus, & Ioannem Franciscũ Mantuæ dominum marchionali dignitate additis imperij signis ornauit, & Barbaram Ioannis marchionis Brandiburgensis filiam, Ludouico Ioannis Francisci filio spopondit in vxorem, quæ nuptiæ honestare familiam Gonziacam sunt visæ: & ꝙ Sigismundo imperatori puella affinitate cõiecta erat, & ꝙ pater Ioannes potestatem ineundi suffragia ad creandum imperatorem habebat. Abeũte autem ab Italia imperatore, cum iam omnia bello feruerent, Nicolaus Estensis Ferrariensis marchio hortante Philippo Venetias profectus, Venetos ad pacem multis rationibus adhortatus est. qui & hominis auctoritate permoti, & quod etiam nimia belli impensa exhausti priuatim ac publicè essent, legatos Ferrariam cum Nicolao mittũt, vbi Calendis Aprilis, anno trigesimotertio supra quadringentesimum & millesimum veniente in eadem sententiam Eugenio, pax his conditionibus cõposita est, vt Philippus Glarea Abduæ, id ei loco nomen est, decederet. vtq; marchioni Montisferrati & Orlando Pallauicino dominatum redderet: vtrunq; enim ditione paterna spoliauerat: Florentinorum, Lucensium, Senensiúmue, quæ bello capta fuissent, ad pristinos dominos reciderẽt, communi omnium hoste habito, qui infra trigesimũ diem capta non reddidisset. Pace autem hoc modo vbiq; parta, quietura aliquandiu omnia videbantur, cum subito omnis belli vis in Eugenium conuersa est. Nam Philippus nouarum rerum cupidus, & Franciscum Sfortiam cum magnis copijs in Flaminiam misit, hominem iturum in Apuliam simulans, quam Alphonsus bello vexabat, defensurum ea oppida, quę pater Sfortia eo loci adeptus erat. Qui quidẽ paratissimis copijs per Picentes & Vmbros iter faciens, oppida illa ex improuiso adortus, breui in potestatẽ suam redegit. Non hoc cõtentus Philippus, Nicolaũ Fortebrachium, virum ingenio & manu promptum, cum delecto equitatu adeo celeriter in Eugenium misit, vt prius propè & pontem Miluiũ & portam Flaminiã occupauerit, q̃ aduentare hostem sit cognitum. Militauerat prius sub Eugenio Nicolaus, & eius nomine præfectũ Vici Vetralla & ciuitate veteri spoliauerat, adiuuantibus Venetorum triremibus, quæ mari arcem continuò oppugnabant. Verùm cũ postea Nicolaus stipendia sua peteret, respondit Eugenius, tantum prædæ ex castellis præfecti eum auexisse, maximè verò ex direpto Vico, vt ei pro stipendio sat esse possent. Quam ob rem indignatus Nicolaus, agrum Romanum ingressus, tantum tumultus concitauit, ingenti præda tum hominũ, tum pecorum abacta, vt Eugeniꝰ aliquandiu incertus remanserit, quorsum iret. Concurrebant Romani ciues ad Eugenium, questũ de illatis iniurijs, quos pontifex eo potissimum tempore cõsilij expers & bonæ valetudinis, ad Franciscum camerarium remittebat, qui ocio & voluptatibus deditus, nil aliud respondebat, cum crebrę de ablatis pecoribus quęrelæ fierent, eos nimiã spem in pecoribus collocasse: Venetos quidẽ sine gregibus & iumen-

iumentis longè vrbaniorem vitam ducere. Indignati huiuſcemodi reſponſi Romani, cum iam Nicolaus & Tibur, pulſo inde comite Taliacocij, & Sublacenſe oppidum cepiſſet, traxiſſetq; in partes ſuas Columnenſes omnes, interfecto à principe Stephano Columna, qui ſemper diuerſa ſentiebat, ad libertatem reſpicientes, ſublato clamore ad arma & libertatem conclamatum, pulſis omnibus Eugenij magiſtratibus, ac capto Franciſco camerario, nouos ipſi magiſtratus creant. Septem fuere è ciuibus Romanis, quos ipſi gubernatores appellabant, penes quos vitæ ac necis hominum ſumma poteſtas erat. At verò Eugenius in tanta rerum perturbatione incertus, quid potiſsimum faceret, de fuga cogitare cœpit. Mutato itaq; habitu, ſumptoq; monaſtico cucullo, vnà cum Arſenio monacho nauiculam ingreſſus, Tiberi Oſtia vehebatur, cùm ſubito Romani quidam cognita hominis fuga, eum lapidibus, ſagittisq; inceſſunt. Diſtinere enim hominem tandiu cupiebant, quoad arce ſancti Angeli potirentur. Abeunte autem Eugenio nonis Iulij, eodemq; Piſas, ac deinde Florentiam triremibus ad id paratis delato, Romani ad oppugnandam arcem ſeſe accingunt, vallo & aggeribus omnia loca munientes, quæ dare acceſſum hoſtibus poſſent. Contra autem qui in arce erant, prodire in certamen nonnunquã conſueuerant. At verò præfectus artibus agendum cum Romanis ratus, adiuuante Baldeſare Aufida viro ſagaciſsimo, qui inferiorem arcis partem tuebatur, vni ex militibus ſuis in certamen prodeuntibus negocium dat, vt captus de induſtria ab hoſte, caſtellani ſæuitiam & auaritiam criminetur; polliceaturq; eis, ſi velint pactã mercedem præſtare, & mortem præfecti, & arcis proditionem. Fecit ille mandata diligenter. Captus, nullo non genere maleficij in Antonium Ridium coniecto (ita enim arcis præfectus vocabatur) fidem dat ſe cum ſocijs omnia tranſacturum. Dimiſſus itaq;, arcem ingreditur, veſtes Antonij ac caligas, addita etiam capitis forma, ſuſpendit: à longè idem videbatur. Clamabat Baldeſar, de ſcelerato ſumptum eſſe ſupplicium, ingrederentur aliquot ex optimatibus, & enumerata pecunia iam pacta, arcem reciperent. Credidere miſeri nullam ſubeſſe fraudẽ: ingreſsi aliquot, ſtatim capiuntur. Fit clamor exultantium in arce, conijciuntur in populum Romanum miſsilia, bombardæq;. Deriſi autem hoc modo Romani, de redimendis captiuis cogitantes, & camerarium Eugenij nepotem, quem in vinculis habebant, dimittunt, ſuos, qui in arce erant, recepturi: & demum in Eugenij poteſtatem veniunt, quinto poſt libertatem adeptam menſe. Creati itaq; magiſtratus eccleſiæ nomine, ſtatim Capitolium firmo præſidio & commeatibus muniunt. Superueniente deinde Ioanne Vitelеſco, quem patriarcham vocabant, abeunte ad Eugeniũ Franciſco nepote, tantus repentè terror Romanis incuſſus eſt, vt hiſcere præ metu non auderent. Erat enim Vitelеſcus homo imperioſus & ſæuus, & tyrannicam magis quàm religioſam vitam præ ſe ferens.

Agebantur hæc Romæ, cum Alphonſus interim Neapolim & Caietam oppugnat, à mercatoribus Genuenſibus acriter defenſam. Succurrendum itaque ſuis Genuenſes rati, claſſem quanta maximè celeritate poſſunt, inſtruunt, Philippo Vicecomite eorum duce annuente, ac pedites, aliquot præbente. Facti non longè à Caieta hoſti Alphonſo obuiam, cum eo confligunt. Poſt longam & acrem pugnã ſuperatur Alphonſus rex, & capitur vnà cum ſuis omnibus, quorum de numero aliquot principes fuere. Perducitur Mediolanum ad Philippum Alphonſus, ſuſcipiturq; non vt captiuus & Genuenſium hoſtis, ſed vt rex & amicus. Habitus autem honorificentiſsimè per aliquot dies, multisq; & magnis muneribus à Philippo donatus, in regnum abiens, Caieta ſtatim potitur. Tum verò Genuenſes indignabundi quod Alphonſum hoſtem, quem tanto cum periculo captum, tam leuiter dimiſiſſet, Thoma Fregoſo auctore, à Philippo deſciuere, eundemq; Thomam ducem crearunt. Tũ verò Piceninus in Genuenſes miſſus, cũ ciuiũ pertinaciã cognouiſſet,

capra

capta Sarzana, in Pisanos mouens, simulata in regnum profectione iuuandi Alphonsi gratia, multa ex Pisanis castella diripuit. Hominis tamen impetus retardarunt Florentini, accersito Eugenij nutu Francisco Sfortia, qui iam Picenum occupauerat, quærebatq; adiuuantibus Florentinis & Venetis, vt marchiæ dominus decerneretur. Facturum se id recusabat Eugenius, quòd diceret pontificis esse redimere etiã bello, si oporteret, ecclesiasticas res, non alienare. Dilata tum res in aliud tempus est: atq; hac spe ductus Franciscus, & Picenninum ab obsidione Bargæ repulit, capto Ludouico Gonzaga, qui cum Picennino militabat: & Lucam Florentinorum nomine, acri obsidione cinxit. Sed Picenninus Lucensibus auxilio futurus, transitu Apennini prohibitus, liberaturum se alia ratione Lucẽses prædicans, per Bononiensem agrum sine vllo maleficio iter faciens, vbi Oriolum Florentinorum oppidum expugnasset, Lucensium memor, cum exercitu victore eò profectus superatis Florentis absente Francisco Sfortia, Lucam obsidione liberat. Tum verò pontifex ancipiti cura distractus, & quòd bellis vndiq; premeretur, & quòd Basileense concilium iam antè inchoatum Martini decreto, augeri indies cerneret, concurrentibus eò Hispaniæ, Galliæ, Germaniç, Pannoniæq; principibus, qui communem reip. Christianæ causam in arbitrio concilij reponebant: ad tollendum concilium versus, illud primo quidem ex Basilea Bononiam transtulit cardinalium omnium, qui secum aderant, consensu. Sed imperator alijq; principes & prælati, qui tum Basileæ erant, non modo pontifici non obtemperarunt, verùm etiam eum bis terq; monuerunt, vt Basileam idoneam à Martino celebrandi concilij locum delectum, vnà cum cardinalibus proficisceretur, aliter se in eum acturos vt in præuaricatorem & contumacem. Motus istorum verbis Eugenius, Basileense concilium litteris etiam apostolicis confirmauit, facta vnicuiq; eundi ad concilium potestate. Adeo enim bellis vndequaq; vexabatur, vt vix ei respirandi facultas daretur. Verùm recuperata vrbe Roma, vt diximus, eò statim Ioannes Vitelescus ab Eugenio mittitur, homo quidem ad res agendas aptissimus, sed natura sæuissimus & immitis: qui in Columnenses & Sabellos totamq; Gibellinam factionem ducens, & castellum Gandulphum ad lacum Albanum positum, & Sabellum & Borgetum in Latio de Sabellis diripuit & euertit. Albam, ciuitatem Lanuuianam, Præneste, & Zagarolum cepit, incolis omnibus, qui superstites fuere, Romam migrare iussis. In Hernicos deinde conuersus, quam nunc Campaniam vocant, omnes in ditionẽ ecclesiæ redegit. Captum Antonium Pontaderam hostem ecclesiæ, apud Frusinonem ad oliuam turpi laqueo suspendit. Reuersus deinde Romam trepidantibus omnibus, & domos quorundam coniuratorum, qui portam Næuiam, quam maiorẽ vocant, concitato in vrbe tumultu ceperant, diruit: eosq; hostes ęcclesiæ dijudicat. Ex his autem captum Pulcellum, & forcipibus ignitis in curru excruciatum, in Campo Floræ suspendit. Verùm conquerente populo Romano, quòd diuitum quorundam auaritia, caritate annonæ laboraretur, tantum repentè tritici suo iussu in forum delatum est, vt à magna caritate ad summam copiam breui sit ventum: adeo omnes eius imperia obseruabant. Pacatis hoc modo rebus, in regnum Neapolitanum conuersus, quod paulo antè Alphonsus occupauerat, quodq; ipse dicebat ad ecclesiam & pontificem pertinere, principem Tarentinum cum duobus millibus equitum cepit, comitis Nolani ditionem occupauit. Paulũ etiam abfuit quin Alphonsum caperet fraude potitus, vt aiunt, quam vi, cum induciç inter eos essent, & pax propè certa. Acceptis, quæ ad ecclesiam pertinebant, oppidis, principẽ dimisit. Rediens ad vrbem, Præneste ad rebellionem spectans, Laurẽtio Columna militante, funditus euertit, Prænestinis populariter migrare iussis, anno Domini millesimo quadringẽtesimo tricesimo quinto. Quo quidẽ anno Eugenius Florentia abiens, consecrata prius vel dedicata Florentinorum cathedrali ecclesia, Bono

niam

niam profectus,& arcem ædificat ad eam portam,qua Ferrariam itur,& ædes in fo
ro positas,vbi legatus nunc residet,muro prealto & lato à tergo potissimum & tu
ribus firmat. Anno verò sequenti publico consistorio Basileense concilium, qu
ante approbauerat, Ferrariam transfert, quod diceret Græcos cum ecclesia R
mana in fide conuenturos,eundem locum sibi delegisse. Instabant tum concil
sileensis præsides,& precibus ac pollicitationibus Græcos adhortabantur, vt
misso Eugenio ad se proficiscerentur. Neq; hoc contenti abrogaturos se Eug
um prædicabant,nisi ipse quoque eò proficisceretur. Substitit aliquandiu Euge
nius animi dubius, quid potissimum decerneret, misso tamen eò legato Ioan
Francisco Capitelista iureconsulto,Patauinoq; equite, qui eius causam tueret
Verùm mortuo Sigismundo imperatore, à quo Basileense concilium increm
habuerat,creatoq; ab electoribus imperij Alberto Austriæ duce, concilium Fe
riense Eugenij nomine cardinalis sanctæ crucis inchoauit. Eò proficiscitur &
genius, quòd aduentare imperatorem Constantinopolitanum Ioannem Pala
logum intellexerat cum plerisque triremibus, tum suis, tum Venetorum Euge
gratia obuiam missis,ne qua vis imperatori fieret: quòd intellexerat concilij n
mine triremes Gallicas in Ionium missas,quæ aut imperatorem ad se adducere
aut si id fieri nón posset,saltem hominẽ remorarentur, quò minus Ferrariam pr
ficisceretur. Harum verò triremium præfectum ita largitionibus corrupit Euge
us,vt relicto concilio partes suas deinceps secutus sit. Imperator autem Ferrari
ingrediens, non aliter susceptus ab Eugenio est, ac Romani imperatoris susc
consueuere. Vitelescus verò sedata ecclesiæ ditione,sumptoq; supplicio de pre
byteris quibusdam,qui lapides preciosos è capitibus Petri & Pauli apostolor
furtim subtraxerant in basilica Lateranensi,in qua quidem sacerdotes erant,inte
fectoq; cum socijs Iacobo Galesio,qui res nouas moliebantur,Ferrariam prof
scitur,ac publico consistorio cum magna laude in numerum cardinalium recip
tur. Cardinalis nanque sex menses antea Bononiæ creatus fuerat,qui postea ma
re cum auctoritate rediens,& præfectum Vici Vetrallæ,& dominum Fulginat
tyrannide pulsum,in arce Suriana capitali supplicio affecit. Eugenius autem
ecclesias iam pridem dissidentes,in vnum corpus redigere cupiens,M CCCC
gesimooctauo habita ingenti supplicatione,celebrataq; spiritus sancti Missa,c
cilium vnà cum imperatore Græcorum & patriarcha Constantinopolitano
gressus,sedente imperatore condigna sede,alijsq; Græcis è regione pontificis,
mo quæsitum est vellent ne tam Latini,quàm Græci ex duabus ecclesijs iam
dem dissidentibus vnam fieri: Ad quam vocem omnes succlamarunt placer
velle,modo rationibus illa prius confutarentur, quæ tantæ discordiæ causa
rant. Disputabàtur quotidie ea de re ab his,qui tum à Græcis tum à Latinis de
ad tantam rem fuerant. Verùm cum pestis Ferrariæ inoleuisset,eodemq; in
non sine magna incommoditate staretur. Florentiam transferere concilium
cuit. Eò itaque vbi ventum est,statim Picenninus Forumliuium,Imolam, Ra
nam,Bononiam occupat mandato Philippi,cogitata Eugenij,qui Venetis &
rẽtinis hostibus fauebat,disturbare conatus. Præterea verò in Parmensem ag
reuersus,comparato ingenti equitatu,Padum ratibus traijciens, & Casale m
& Platinam meum natale solum, & quicquid Veneti in Cremonensi agro
bant,breui recepit. Pulso deinde ad Caluatonum Gattamelata Veneti exer
duce,ascitoq; in societatem belli principe Mantuano, Brixiam aliquot mens
oppugnat,eam & ciuibus & Francisco Barbaro viro doctissimè atq; vrbis pr
re,acriter defendẽtibus. Qua quidẽ omissa cum magno suorum incommod
iquo hyemis tempore ad occupanda castella circunquaque posita conuer
commeatus submitti in vrbem possent, Veronam vsq; & Vicetiam longè ac
o

omnia populatus, Venetis nil reliqui fecit. Occupato & magna ex parte Mincio, Athesi, Benaco, Sebunioq; lacu, ne subuehi quicquam nauibus posset penuria laborantibus. Ex Athesi tamen remulco naues quædam attractæ vsq; ad lacũ, quem sancti Andreæ accolæ vocant, sensim in Benacum à Peneda ad Torbolim demissæ & refectæ: quia attractu & illisione quassatæ erant, rem Venetam meliorem aliquantulum fecere. Verùm cum nihilominus Nicolaus Picennnius Veronenses & Vicetinos vrgeret, Veneti de se actum putantes, nisi vnum aliquem egregium bello ducem mercede conducerent, Iacobum Donatum ad Florentinos socios mittunt oratum, vt si reipublicæ Venetæ, si saluti & libertati Italiæ consultum velint, Franciscum Sfortiam properè cum omnibus copijs in Venetiam mittant, Philippi ac Mantuani armis penè oppressam. Tum verò Florentini suo ac sociorum periculo moti, Franciscum adhortantur, vt arma pro Venetis sumat, publica fide polliciti, se ei quæ de Romana ecclesia tenebat oppida, id enim maximè petebat, constanter defensuros. Extorsere præterea ab Eugenio litteras apostolicas, quibus declarabat Franciscum agri Piceni marchionem & dominum. His tamen verbis, accipiat, quod Petrus & Paulus ei malè vertant. Franciscus autem cum suo equitatu secus Hadriæ littus in agrum Ferrariensem descendens, traiecto ratibus Pado, auctoq; in Patauinis exercitu (Nam & duodecim equitum peditum quinq; millia habuisse sub signis dicitur) hosti primo ad Suaue in agro Veronensi fit obuiam: vbi aliquandiu & acriter pugnatum est, neutri inclinante victoria. Credente deinde Picènino ob ægritudinem & paucitatem copiarum, cum Franciscus omnia de Vicetinis & Veronensibus castella recepisset, Brixiam obsidione liberaturus, interclusos alios aditus cernens, Athesim traijcit: ac in Tridẽtinum agrum mouens, ad Arcum oppidum oppugnaturus peruenit. nam comes Arci, Philippi partes sequebatur. Venit & eò Picenninus, comitem loci defensurus: verùm dum cupidius, vt eius mos erat, quàm cautius pugnat, à reliquo exercitu seclusus, magno accepto incommodo, fuga salutem in subiectas valles petens, ab hoste captus fuisset, nisi Carolus Gonzaga Ioannis Francisci filius, sese hostibus obijciens, hominem è tanto periculo liberasset: qui quidem abundante postea multitudine, captus ilico est, & Veronam in carcerem ductus. Sunt qui scribant Picenninum debilitatum altero latere propter accepta in prœlijs vulnera, cum equo ad suos redire nõ posset, à Todeschino ingẽtis magnitudinis ac robris famulo humeris tanquam cadauer sacco inuolutum, ad suos etiam per castra hostium delatum. Dum hæc in Venetia agerentur, Philippus ægrè ferens Florentinos, adiuuante Eugenio atque adhortante, Franciscum Sfortiam Venetis auxilio misisse, cum his agit, qui in Basileensi concilio erãt, vt Eugenium citarent. fecere illi id quidem bis ter'ue. Verùm cum id ex sententia ei non cederet, eo dementiæ eos perpulit, vt abrogato Eugenio Amedeum Sabaudiæ ducem socerum suum, qui eremitanam vitam ad Ripaliam cum quibusdam nobilibus ducebat, pontificem crearent, Felicemq; appellarent. Hinc magnæ seditiones in ecclesia Dei exortæ sunt, cum Christiana respublica trifariam diuisa, aut Felicem aut Eugenium sequeretur, essentq; qui neutrales vocarentur, quòd neutri obtemperarent. Eugenius tamen haud animo concidit. nam habito sæpius conuentu, discussaq; Græcorum & Latinorum contentione, tandẽ eò ventum est, vt Græci rationibus victi, faterentur & spiritum sanctum à patre filioq; procedere, homusionq; esse, non à patre tantum, vt ipsi credebant, prouenire, vtq; in azymo sine fermento triticeo pane corpus Christi consecraretur, ac purgatorij locum esse credederent. Postremò verò, vt faterentur Romanum pontificem verum Christi vicarium, Petriq; legitimum successorem, primum in orbe locum tenere, cui & orientalis & occidentalis ecclesia meritò pareret. Abeuntibus autem Græcis re hoc modo composita, Armenij etiam cum fide nostra conuenere, sublatis crebris disputationi-

tionibus eorum erroribus, promulgatisq; Eugenij litteris super ea re, quæ rationẽ concordiæ ostenderent, cum inscriptione, Datum in sacrosancti œcumenici concilij Florentini, quod in cathedrali ecclesia habitum est sessione anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo nono, vigesima secunda Nouembris die. Præterea verò vt partes suas augendo, Basileense concilium infirmaret, eodem tempore consistorio publico decem & octo cardinales creauit: quorum de numero fuere duo Græci, Rutenus & Nicenus, vt eorum auctoritate Græcorum natio in fide contineretur: quæ haud ita multò pòst in antiquos mores recidit. Habere tamen se alios dixit, quorum nomina deinceps nunciaturus esset. Hi autem fuere Petrus Barbo ex sorore nepos, & Alouisius Patauinus, quem deinceps patriarcham Aquileiensem & camerarium fecit, translato ad Vicecancellariatum Francisco Condelmerio. Interea verò dum illa, quæ scripsimus, ad ripam Tridenti agerentur, existimarentq; homines Picenninum & Mantuanum principem accepto tanto incommodo cessuros, inde celeriter abeuntes, Veronam vrbem capiunt, per Citadellam ingressi, admotis ad muros scalis, nemine vigilium sentiente, stridente maximè ea nocte aquilone vento, ad quem vitandum ob immensum frigus, relictis magna ex parte stationibus, custodes sese intra tabernacula receperant. Franciscus autem Sfortia captam ab hostibus Veronam intelligens, eò properè omnes copias mouens, recuperandæ vrbis spem mente concepit, vbi vidit & castrum vetus & arcem sancti Felicis in monte sitam, adhuc in potestate Venetorum esse; quà quidem structis aciebus, vrbem ingressus hostes magno clamore inuadit. Fuerunt obuiam Philippi duces cum paucis equitibus: nondum enim omnes eius copiæ superuenerant. Pugnatur acriter in ea parte vrbis, quam insulam vocant. Tandem verò cum pauci à pluribus pellerentur, in pontem (quem accolæ nouum appellant) Picennini ac Mantuani principis milites sese recipientes, vim hostium aliquandiu sustinent. Idũ ab equitibus (vt fit) manus conseruntur, dumq; plures paruo in loco conglobati resistunt, pons ligneus, quo lapideus coniungi ac disiungi pro arbitrio solet, nimio pondere pressus concidit. Submersi fermè omnes qui è ponte in flumen ceciderant, fessi diutina & pondere armorum pressi. Accurrens deinde ad pontem nauium Franciscus, traductis copijs, Picenninum & Mantuanum fidem ciuium suspectam habentes, penitus vrbe quatriduo post captam eandem, expulit. Tum verò Philippus animo concipiens distrahi Franciscum à Venetis posse, si Florentinos bello vexaret, qui paribus auspicijs atque impensa Franciscum mercede conduxerant, Picenninum media hyeme in Etruriam cum sex millibus equitum mittit. Tum Florentini accersito Petro iam Paulo egregio copiarum duce, rogatoq; Eugenio, vt milites ex fœdere ad defendẽdam Etruriam acciret, ire obuiam Picennino instituerant. Verùm cognita Ioannis Vitellesci cum Philippo coniuratione, qui tum exercitui ecclesiastico legatus præerat, cum non amicus vt præ se ferebat, sed hostis in Etruriam sex millibus equitum venturus esset, iunctisq; cum Picennino copijs Florentinos inimico & hostili animo persecuturus, dant operam qui Florentiæ in magistratu erant, siue veris, siue fictis Eugenij litteris; vt dum copias per põtem Hadriani traijcit, ab Antonio Rido arcis præfecto interficeretur, quod etiam factum est. neque enim iuuari à suis potuit, qui iam pontem traiecerant: ipse nanque extremum agmen subsequebatur. Comes Auersus, qui sub patriarcha militabat, amisso duce, eius impedimenta Roncilionem secum detulit. Liberati autem tanto timore Florentini, cum Eugenio callidè agunt, vt Ludouicus Patauinus in demortui Vitellesci locum suffectus, copijs ecclesiæ in vnum coactis, reipublicæ Florentinæ iret auxilio. Alouisij enim vafri & astuti opera sublatum è medio Vitellescum crediderim. Picenninus aũt in Mugellanam vallẽ descendens, longè ac latè Fesulas vsque cædibus & rapinis omnia complebat, in Cassentinum deinde

inde conuersus, comite Popij adiuuante, multa oppida ad defectionem compulit. Inde verò Perusium proficiscēs, vrbem pacato agmine ingressus, legatum, qui tum ib. cum imperio erat, ad pontificem Eugenium cum mandatis quibusdam mittit. Interim vero capto ærarij magistro, quem vulgo thesaurium vocant, totum ciuitatis statum repente mutauit. Delegit enim ciues decem, qui vitę ac necis in reliquos omnes potestatem haberent. Veriti autem Perusini ne tyrannidem occuparet, cum homine pepigere, vt acceptis quinquaginta millibus nummum aureorum, ab vrbe discederet: qui accepta pecunia Cortonam mouens, vrbem, vt ipse arbitrabatur, proditione occupaturus, patefacta coniuratione, ac proditoribus partim interfectis, partim ab vrbe pulsis Tifernum, quod ciuitate castelli vocant, adijt. Mouent & Florentini Anglare suæ ditionis oppidum, suis auxilio futuri, si quid per vim moliri Picenninus conaretur.

Agebantur hæc in Etruria, cum Franciscus Sfortia, superata ad Benacum Philippi classe, cui Italianus Furlanus præerat, non solum Brixiam ac Bergomum obsidione liberat, verùm ea æstate superatis ad Soncinum Philippi ducibus, captisq; eiusdem mille & quingentis equitibus; & Brixiana castella, & partem Cremonensis Mantuaniq; agri ac totam Gerram Abduæ in Venetorum potestatem breui redigit. Amisit tum Mantuanus princeps Asolam, Lonatum, Pischeriam, tria oppida satis magna ac munita, nemine defendente: nam absente Picennino, congredi cum hoste aperto Marte nusquam ausus est. Tum verò Picenninus commutatam in Venetia fortunam intelligens, ob eamq; rem frequentibus nuncijs & litteris acitus, tum à Philippo, tum à Mantuano principe; fatigatusq; militum precibus, q magna ex parte Cisalpini erant, motis à Tiferno castris ad Burgum suæ ditionis oppidum, quòd è regione Anglarij positum est, peruenit; ea mente, vt vel vi vel astu cum Florentinorum pontificisq; exercitu decerneret, qui (vt diximus) ad Anglare consederant. Ad tertium itaq; calendas Iulias, dies is Petri & Pauli celebris erat, Picēninus structis aciebus emensus planitiem quattuor milliumpassuum, prœliū iniquo loco commisit, ratus occasionem bene gerendæ rei sibi oblatam esse, quòd gregarios hostium pabulatum profectos intellexerat. Subeundum erat ei in aduersum cliuum, quem facilè è superiore loco hostes propellebant. Dimicatum est tamen ad quinq; horas constanter: tandem verò Picenninus à multitudine hostium & stultitia Francisci filij, qui à statione discesserat, superatus, Burgum repetit, magno accepto incommodo, amissisq; signis militaribus. Sequenti autem die, relicto Burgo in potestate oppidanorum, cū his tantum, qui ex prœlio supererant, iter per Flaminiam faciens, ad Philippum redijt. Oppidani Burgenses veriti ne in eos asperius animaduerteretur, quòd à pontifice desciuissent, impetrata per oratores venia, & corporum ac rerum omnium incolumitate, sese legato dedidere. Gratissima ea victoria tum Eugenio, tum Florentinis fuit. Ferunt Alouisium Patauinum ob eam victoriam in nûmerum cardinalium tum relatum fuisse. Eadem quoq; æstate Florentini, comitem Popij, qui cum Picennino senserat, Etruria pellunt. Philippus autem tot cladibus circumuentus, ad externa auxilia respiciens, Alphonsum Neapolitano regno tum potitum. rogat vt quæ Sfortiani in regno oppida tenerent, bello vexaret, quò Frācīscus Sfortia à Venetis distraheretur. Hac itaq; in re Philippo morem gerēs Alphonsus, Franciscum tamen à bello inito reuocare nunquam potuit. Is enim vbi primum pabuli copia esse cœpit, cum equitum quindecim millibus, peditum sex, Pischeria Brixiam mouens, apud Cignanum vicum Picennino fit obuiā hoc animo, vt hosti pugnandi copiam faceret. Non detrectauit certamen Picenninus, etsi numero copiarum inferior erat, suorum virtute fretus. Pugnatum est aliquandiu, atq; acriter, incerta tamen victoria vtrinq; discessum est. Tum verò Franciscus satis sibi factum ad belli famam existimans, quòd vltro hostem ad certamen

prouocaſſet,exercitum circũferens,quædam oppida per hyemem à Picennino ca-
pta,in poteſtatem Venetorum redigit. Martinengum deinde profectus, quod
cenninus firmo præſidio munierat,oppidum obſidione cingit & oppugnat. Ve
Picenninus aucto exercitu aduentu Franciſci filij & principis Mantuani, eò prof
ciſcens,mille paſsibus longè ab hoſte caſtra locans, eum frequentibus prœlijs a
vniuerſæ rei dimicationem prouocat: qui remiſſo priore mãnũ cum hoſte conſe
di ardore, ad expugnandum oppidum totus ferebatur. At verò cum Picennin
caſtra ſua hoſtium caſtris magis indies conferens,eo diſcriminis Franciſcum
giſſet,vt neq; eius gregarius miles ire pabulatum ſine periculo, neq; commea
ſubmitti tuto,neq; inde exercitus abduci ſine magno diſcrimine poſſet:præter o
nium ſpem pax ſubito enunciata eſt,iam antea occulte agitata inter Philippum
Franciſcum,Euſebiolo quodam cognomento Chaim, vltro citroq; commean
ignaro Picennino:quid tanta re percepta,Deos hominesq; accuſabat,præcipu
rò Philippi inconſtantiam,qui victor,pro victo pacem peteret.Digredientibus a
tem inde exercitibus,ad Caprianam pax hoc modo compoſita eſt,milleſimo qua
dringenteſimo quadrageſimoſecundo,vt Franciſcus Blancha Philippi ducis
in vxorem ducta,Pontremolum & Cremonem dotem cum agro Cremonenſi acc
peret,præter Picigitonum,& ea caſtella,quæ Mantuanus & Pallauicinus de C
monenſibus poſsideret:vtq; illa præterea, quæ Philippus & qui cum Philippo
tiebant,bello cepiſſent,quæq; item Veneti,eorumq; ſocij,præter Aſolam, Lon
Piſcheriam,quæ Mantuani principis ante id bellum fuerant,redderentur:vtq;
huic ſententiæ ſtare noluiſſet,communis omnium hoſtis haberetur. Hanc v
cis conditionem ægrè admodum Eugenius ferens, quòd Franciſcus cæteris
ſe poſthabito, de amiſsis reſtituendis cauiſſet,exiſtimationemq; ſuam non re
Bononia,quam Picenninus occupauerat,contempſiſſet, abire Florentia Rom
inſtituit,eoq; in loco, vtpote liberiore de recuperanda eccleſiæ ditione cogita
Verùm vt omnia pacata inueniret,Alouiſium Patauinum ſancti Laurentij in Da
maſo presbyterum cardinalem præmiſit,qui & canonicos regulares pulſis ſe
ribus in eccleſiam Lateranenſem remiſit.Pulſi enim à presbyteris ſecularibus
rant,dum contenditur vtri Chriſti corpus ferrent in celebritate eiuſdem,dum
niæ fiunt ac ſupplicationes.Et de Gino Albaneſio viro in re militari præſtan
ptum ſupplicium,quia per eum nõ ſtetiſſet,quò minus pax inter Alphonſum &
genium inita turbaretur. Afficitur & capitali pœna Paulus de Lamolara, vir pr
ſtantis animi inuictiq; roboris,cuius virtus homini magis aſtuto quàm forti ſu
cta erat.Rebus autem hoc modo compoſitis,Eugenius Florentinis quouis mo
fruſtra eum retinere annixis,Romam veniens anno MCCCCXLIII.xxviij.Sep
bris,effuſa obuiam vrbana multitudine,nullo nõ genere honoris adhibito, ad
tam Flaminiam noctu diuertit. Sequenti verò die ad ſanctum Petrum iturus,p
tis de more ſupplicationibus,pontificio habitu per vrbem incedens, tumult
populum intelligit ob duplicatum tributum vectigalq; nouum vino impo
Hanc ob rem facto ſilentio,audientibus omnibus exactionem illam vt min
ralem ſuſtulit.quo facto,ſtatim ſucclamatum ab omnibus eſt: Viuat Eugen
antea clamaſſent,Moriantur noua vectigalia eorumq; inuentores. Poſt dies
decem & nouem ad Lateranum proficiſcẽs,concilium generale eo loci ſe h
rum omnibus denunciat,miſsis ad principes litteris & nuncijs,quibus ea der
tiores fierent.Hac enim ratione infirmari ac tolli omnino concilium Baſilee
volebat.Rebus autem hoc modo Romæ compoſitis,iniuriarum memor Pic
num belli ducem in Picentes,quos Franciſcus bello ſubegerat, acciuit, qui B
nia abiens,dum Peruſium proficiſcitur Tifernates Florentini populi ſocios a
fectionem compulit,Eugenio rem gratã facturus Florentinis infenſo, quòd
ci

picum pecunia ad oppugnandum retinendumq; Picenum semper iuuissent. Alphõsus item, qui superiore anno Neapolim iam diu obsessam, per cloacam ingressus, pulso inde Renato ceperat, Picennini virtute ac fama permotus, hominem nó solum, quem exercitui suo præficeret, deligit, verùm etiam honoris gratia in adoptionem familiæ Aragonensis recipit, qui statim acceptis ab Eugenio & Alphonso in sumptus belli pecunijs, Picẽtes ingressus, multa oppida frustra renitente Francisco Sfortia, qui relicta Cremona cum firmo præsidio eò profectus fuerat, in deditionem ecclesiæ redigit. Eodem fere tempore mortuo Ioanne Francisco Gonzaga, Veneti & Florentini de futuro soliciti, Ludouicum Gonzagam Ioannis Francisci hæredem & filium, quem Philippo si oporteret, obijciant, mercede conducunt. Quiescentibus autem in Cisalpina rebus, Hannibal Bentiuolus in arce Peregrini oppidi, iubente Picennino ob suspicionem coniurationis aliquãdiu asseruatus, deceptis custodibus Bononiam rediens, conuocato ad libertatem populo, Franciscum Picenninum vrbis præfectum cum præsidio comprehendit, quo facto, exules omnes, tum suæ tum aduersæ factionis, maximè verò Baptistam Cannedolũ in patriam euocat. Missi deinde sunt à Bononiensibus ad Venetos & Florentinos legati, societatem & amicitiam petentes. Qua quidem impetrata, domum redeuntes, arcem, quæ adhuc in potestate hostium erat, cum sociorum copijs ad id missis capiunt, ac captam statim diripiunt, Alouisiumq; Vermem ex agro Bononiensi fugant. Tum verò Philippus ægrè ferens, Bononienses cum Venetis ac Florentinis sentire, amicos quosdã Baptistæ subornat, auxilium eis pollicitus vt Hannibalem è medio tollant, quò principes ipsi cum sua factione in ciuitate remaneant. Tũ Becotius Cannedolus fraudi ac sceleri intentus, Bononiensem quendam subornat: cui cum casu filius natus erat, vt Hannibalem in baptismate pueri compatrem sibi deligat, quo exorato dat operam, vt sequenti die infans ad sacerdotem deferatur. Baptizato puero, Hannibalem pater ad ædem sancti Ioannis Baptistæ, cuius tum solenne erat, inuitat. Obtemperat etiam ea in re proditori Hannibal, nullam fraudem subesse ratus, qui dum in via esset, à coniuratis circumuẽtus occiditur, resistentibus aliquandiu duobus famulis charitate Domini vim propulsare conantibus. At Bononiensis populus indignitate rei motus, sumptis properè armis Cannedolæ factionis principes obtruncat: maximè verò Baptistam, cuius cadauer & per vrbẽ tractum, & cum magna ignominia sepultum est. Accidit & tum Romæ scelus ingens, à suo enim cubiculario Angelotus sancti Marci presbyter cardinalis, & vita & fortunis, quas tanta cum auiditate aggregauerat, priuatur. Captus sceleratus ille, ac varijs cruciatibus necatus, quadrifariam diuiditur ad quattuorq; vrbis portas suspenditur. Veneti autem & Florentini veriti ne Bononia vtriq; ciuitati in rebus bellicis per oportuna, in manus Philippi veniret, eò statim cohortes aliquot mittunt, quæ socios Bononienses iuuarent. Non fefellerat hæc opinio Venetos: eò enim Philippus rogantibus exulibus mittere Picenninum cum exercitu instituerat, ni hominem mors præripuisset. Mortuum ferunt dolore animi, cum intellexisset Franciscum filium, quem in Piceno cum exercitu reliquerat, cardinali Firmano legato, à Francisco Sfortia superatum. Sequenti tamen anno Philippus haud animo concidens, Eugenium ad repetendam bello Bononiam adhortatur, militem ac impensæ partem pollicitus. Quare permotus pontifex, inito etiam cum Alphonso fœdere, Sigismundum Malatestam cum magno equitatu in Picentes contra Franciscum mittit: quò facilius distractis Florentinorum copijs, Bononia premi ad deditionem posset. Præmiserat iam Philippus & Guillelmũ Montisferratum, & Carolum Gonzagam cum magnis copijs, qui agrum Bononiensem hostiliter ingressi, incursionibus longè ac latè omnia vexabant. Moti verò sociorum periculo Florentini, Astorgium Fauentinum cum equitibus mille & quingentis, cumq; pediti-

bus ducentis mittunt, qui Bononienſibus auxilio ſit, donec aliud à Venetis & Florentinis decerneretur. Agebantur hæc in Flaminia, cum Philippus præter opinionem omnium Franciſcum Picenninum ex Picenis accitum, cum magno ... calendis Maij in Cremonenſes nil tale metuẽtes mittit: qui captis paſsim ... tantum terroris vrbem die noctuq; oppugnando ciuibus iniecit, vt paulu... pienda vrbe abfuerit. Moti tum Veneti ac Florentini Franciſci ac cõmuni per... lo, Cremonam & Bononiam eodem tempore tueri inſtituunt. Mittunt itaq; T... tum Brandolinum ducem impigerrimum, qui cum populo Bononienſi, cumq; h... quos Florentini auxilio miſerant, in hoſtes tendens, ſimultate & odio inter ſe ce... tantes (ad ſanctum Ioannem oppidum hi conſederant) pertracto in partes Bononienſium pollicitationibus & præmijs Guillelmo Monferrato, ac Carolo haud magno negocio fuſo & fugato, oppida omnia ex hoſtibus breui recepit. Pacata au... hoc modo Bononia, auxiliares copiæ Venetorum ac Florentinorum mandato ... fariam diuiſæ, pars Franciſco Sfortiæ, qui vſq; ad Vrbini mœnia ab Eugenio & Alphonſo vi pulſus fuerat, pars Cremonenſibus grauiter à Franciſco Picennino pr... ſis auxilio miſſa. Veneti decernere aperto Marte cum Philippo inſtituentes, legatos, qui ei bellum indicant, mittunt; ni oppugnare Cremonam deſtiterit. Oratoribus per internuncios reſponſum (neq; enim alloqui hominem fas erat) eos alibi Mediolani tutiores fore. Quo reſponſo commoti Veneti, Micheleto Cotignolæ copiarum ſuarum duci imperant, qui tũ Brixiæ erat, vt in agrum Cremonẽſem, quem Philippus magna ex parte occupauerat, confeſtim moueat, & cum hoſte vbicunque eum nactus fuerit, decertat. Is autem mandata diligenter facturus, traiecto Olio, ad Caſale maius celeriter proficiſcitur, hoſtemq; haud lõgè inſula Padi munitiſsimo loco conſidentem, vado traijciẽs caſtris exuit, ac magnam vim equitum cepit. Recuperatis deinde oppidis omnibus, liberataq; obſidione Cremona, aucto etiã Ludouici Gonzagæ copijs exercitu (qui Platinam & caſtella quædam agri Cremonenſis in deditionem Venetorum redegerat) in Gerram Abduæ mouentes nil præter Cremam citra Abduam Philippo reliquere. Flumẽ deinde traijcientes, Mediolanum vſq; perueniunt, incendijs & rapinis omnia paſsim complentes; direpto a... Briantiæ monte, Breuioq; capto, qua ponte Abdua iungitur. Lecum Larij cap... oppugnare adorti, acriter qui in præſidio erant, locum defendentibus, cum integri feſsis ac ſaucijs nauibus ſubmitti poſſent, multis in ea oppugnatione deſideratis, & quiſq; ad extremam maciem inopia pabuli redactis, tandẽ re infecta abire, de Franciſco Sfortia ſoliciti, quem in partes Philippi deſcendere clam intellexerant. Interim verò Alouiſius Patauinus pontificis legatus, qui his præerat copijs, quæ in Picentibus contra Franciſcum Sfortiam dimicabant, cognita Italiani ac Iacobi Gatuani, qui partim Philippi, partim Eugenij ſtipendijs militabant, ad Franciſcum tranſitione, eos antequam id fieret, ad Rocham contrariam comprehendi iubet, & captos ſupplicio capitali affici. Vterq; enim mille & quingẽtis equitibus præerat. Hac aũt re permotus Franciſcus Sfortia cum amplius ſuſtinere hoſtes non poſſet, quippe à multis ſimul oppugnatus, & à nemine adiutus, adhortante ad eam rem Eugenio & Alphonſo, qui rem Venetam augeri indignabantur, omiſſo Piceno, Philippi militiam ſecutus, eius copijs præficitur.

Interea verò Eugenius, ne rem bellicam ſolum curare videretur, Nicolaum Tolentinatem ordinis S. Auguſtini, miraculis clarum, in ſanctos referens, à ſancto ... tro cum omni clero ſupplicando, ad ſanctum Auguſtinum profectus, ſolennia celebrat, aſtante populo Romano, cardinaliumq; omniũ cœtu. Præterea verò ... ſis omnino è ſancto Ioãne Laterano canonicis ſecularibus, admiſsiſq; tantummodo regularibus, & porticum illam extruxit, qua ab eccleſia ad Sancta ſanctorum ... & clauſtrum, vbi ſacerdotes habitarent, reſtituit. Auxit & picturam templi à Ma...

no antea inchoatam. præterea verò sancti Siluestri mitram, Romam Auinione latam ipsemet è Vaticano ad Lateranum detulit, magna cum veneratione & lætitia sacerdotum omnium, populiq; Romani. Verùm cum Alphonsus rex Tiburtum venisset, de ratione belli gerendi cum Eugenio collocuturus eius ægritudinem intelligens, aliquantulum substitit. Eugenio autem in animum venerat, Florentinos, qui hostem iuuerant, bello persequi. Existimabat nanque, si suis, si regis, Philippi copijs eos adoriretur, eam vrbem in quas vellet partes facilè adductum iri: verùm interuentu mortis disturbata sunt omnia. Moritur autem pontificatus sui anno decimosexto, vij. calendas Martij, anno millesimo quadringentesimo quadragesimosexto, vir certè in vita varius. Principio enim pontificatus sui malis consilijs ductus, diuina humanaq; omnia perturbauit. Nam & populum Romanum ad arma exciuit: & concilio Basileensi, vnde infinita mala orta sunt, authoritatem dedit, approbatis eorum per litteras apostolicas decretis. Verùm postea ad seipsum rediens, omnia prudenter ac cõstantissimè egit, vir aspectu insignis & veneratione dignus, grauis in dicendo potius quàm eloquens, modicæ litteraturæ, multæ cognitionis, historiæ præsertim. Liberalis in omnes, tum vel maximè in litteraturos, quorum familiaritate delectatus est. Nam Leonardum Aretinum, Carolum Poggium aurispam, Trapezuntium, Blondum, viros doctissimos, secretos suis admisit. Ad iram non facilè mouebatur ob iniurias illatas, & maledicentiam hominũ aut minos & dicteria scribentiũ, Gymnasia aũt omnia quàm diligentissimè fouit, maximè verò Romanum ad quod omne genus litteraturæ adhibuit. Religiosos mirum in modum dilexit, eosq; opibus & immunitatibus auxit: bella autem ita amauit, quod mirum in pontifice videri debet, vt ad ea, quæ scripsimus ab eo in Italia gesta, & Delphinum Caroli regis Franciæ filium, composita prius inter regem & ducem Burgundiæ pace, cum magno equitatu in Basileenses concitauerit, cuius impetu dissipatus ille conuentus est, & Vladislaum Polonum regem cum Iuliano Cæsarino diacono cardinali in Turcos miserit: quorum de numero ad xxx. millia vno prœlio cæsa inter Hadrianopolim & Danubiũ sunt, licet in tanta victoria rex ipse cum cardinali ab hostibus interfectus sit. Constans, præterea in pactis seruandis est habitus, nisi quid pollicitus fuisse, quod reuocare quàm perficere satis esset. Splendidus in victu familiæ, parcus in suo: & à vino ita alienus, vt abstemius meritò vocaretur. Familiares habuit admodũ paucos, sed viros doctos, & quorum opera in grauibus rebus vti posset: quosq; tanquam suæ modestiæ testes in cubiculum cenaturus admittebat, ac sciscitabatur quid in vrbe fieret, quid de pontificatu suo sentirent homines, vt errata sua vel suorum, si quid perperam factum esset emendaret. Exornare autem ecclesiam Dei ædificijs & sacellis est annixus, vt ex capella pontificia & æneis sancti Petri valuis apparet. Moritur autem (vt dixi) vir ingenio & rebus gestis insignis, ætatis suæ anno sexagesimoquarto; sepeliturq; in basilica sancti Petri sepulchro marmoreo, his versibus notato.

Eugenius iacet hic quartus, cor nobile cuius
 Testantur vitæ splendida facta suæ.
Istius ante sacros se præbuit alter ab ortu,
 Alter ab occasu Cæsar vterq; pedes:
Alter vt accipiat fidei documenta Latinæ,
 Alter vt aurato cingat honore caput.
Quo duce & Armenij Graiorum exempla secuti,
 Romanam agnorunt Æthiopesq; fidem:
Inde Syri ac Arabes, mundiq; è finibus Indi.
 Magna, sed hæc animo cuncta minora suo.
Nam valida rursum Teucros iam classe petebat;
 Dũ petit, ast illum sustulit atra dies.

Qui semper vanos tumuli contempsit honores:
 Atq; hac impressa condite, dixit, humo.
Sed non quem rubro decorauerat ille galero,
 Non hoc Franciscus stirps sua clara tulit:
Susceptiq; memor meriti, tam nobile, quod nunc
 Cernis tam præstans surgere iussit opus.

Vacat tum sedes diebus duodecim.

NICOLAVS V.

217. Pont. Icolaus quintus, Thomas Sarzanus antea vocatus, à Sarzana oppido L[...]nensis agri, pontifex omnium consensu creatur pridie nonas Martias, [...] CCCCXLVII. vir quidem modicis parentibus, vtpote matre Andreol[...] patre Barptolemæo physico natus: sed virtute, doctrina, comitate, gra[...]tia, liberalitate, magnificentia tanto pontificatu dignus, licet ipse adeo modest[...] erat, vt tanto magistratu se indignum arbitraretur: rogaueritq; cardinales omnes supplex etiam, vt ecclesiæ Dei maturiùs consulerent. Verùm Tarentino cardinali eum adhortante, ne cursum sancti spiritus impediret, collum tanto oneri subiecit. Interrogatus (vt fit) cardinalis Portugalensis è conclaui prodiens, quem pontificem creassent, respondit, non nos Nicolaum, sed Deus pontificem designauit. Sunt autem qui scribant Thomam Pisis natum, Lucæ educatum, Bononiæ litteras & bonas artes didicisse; maximè verò philosophiam & theologiam, adiutus beneficentia sanctissimi viri Nicolai Albergati cardinalis sanctæ crucis, adolescentis ingenio delectati. Hanc ob rem in pontificatu hominis de se bene meriti nomen sumpsit. Cùm verò magistri nomen in gymnasio consecutus esset, acerrimus disputationibus probatus, Cardinalem sanctæ Crucis sequutus, familiæ tanti viri œconomus factus, in numero scriptorum pœnitentiariæ primo refertur; deinceps subdiaconatum pontificium adeptus, bene agendo vitamq; sine inuidia & æmulatione ducendo, maiora mente concepit. Iam enim Eugenius cognita hominis doctrina & integritate, in illis potissimum disputationibus quæ cum Græcis Florentiæ & Ferrariæ sunt habitæ, eum cardinalem destinauerat. Verùm vt id honestius fieri posset, hominem cum Ioanne Caruagialla, qui postea sancti Angeli cardinalis e[...] habitus, in Germaniam mittit ad tollendum Basileense concilium neutralitatemque. Neutrales enim ideo Germani sunt dicti, quòd neque Felicis, neque Eugenij dictis obtemperarent. Quas ob res ecclesia Dei multas & maximas calamitates incurrebat, cum imminutione maiestatis pontificiæ. Hac autem de re pluribus in conuētibus apud Fredericum Romanorum regem esse disceptatum, Ænea Picolhomineo, qui deinceps pontifex fuit, quiq; tum regis secretarius erat, ad tantam tamq; necessariam longis orationibus omnes adhortante. Difficile quidem erat remouere Germanos ab opinione sua, falsa præsertim. Difficile itē videbatur persuadere Eugenij oratoribus, vt postulatis Germanorum obtemperarent. Tandem verò delinita orationibus nimia oratorum seueritate, & castigatis Germanorum postulatis, schisma & neutralitatem, rem quidem Romanæ sedi perniciosissimam sustulerant, si stare promissis Germani voluissent. Redeuntes itaq; ad Eugenium cum hac opinione legati, succlamantibus omnibus, cardinales decernuntur, e[...] Eugenius ad portam Flaminiam galeros obuiam mittit, vt vrbem insigniores [...]grederentur. Vno itaq; eodemq; anno Thomas Sarzanus & episcopatum Bo[...]niensem, & cardinalis dignitatem, & pōtificatum adeptus est, cum maxima to[...] cleri populiq; Romani lætitia: licet, dum adhuc in conclaui cardinales essent, t[...]multuatū aliquantulū sit, Stephano Porcario equite Romano, viro in dicēdo ac[...]

mo & eleganti, ciues suos in ecclesia Aræ cœli congregatos, ad capessendam libertatem cohortante, quòd diceret paruũ quodq; oppidum mortuo loci domino, libertate vel saltem de moderanda regentium cupiditate verba facere. Verùm reclamante archiepiscopo Beneuentano tum quidem vicecamerario, de re ipsa nil deliberatum est. Veriti etiam Romani sunt Alphonsum regem, qui Tibure substiterat, mortuo Eugenio dubius animi, retro'ne cederet an Florentinos bello persequeretur, quemadmodum antè cum Eugenio & Philippo instituerat. Hominem autem ita nutantẽ, duo Senenses, qui ciuilibus discordijs alebantur, ad Etruriæ imperium adijcere animum perpulere: quod perfacilè esset consecutus, si Senas profectus, eam ciuitatem spontè sese dedituram, in potestatem suam redigisset. Collaudauit Senenses rex, eisq; ad solicitandos animos ciuium dimissis, affuturus se in tẽpore pollicetur. At Nicolaus pontifex pacis & quietis amator, celebrata de more coronatione sua, factisq; ingenti apparatu litanijs. quibus ipse pedes supplicabat, cardinalem Morinensem Ferrariam mittit, componendæ pacis commune domicilium: quò legati interuentu & auctoritate, ad pacem magis impellerentur partium animi. Missi & eò properè Alphonsi, Philippi, Venetorum, Florentinorumq; legati, qui post longam disceptationem hanc Philippo optionem dedere, vt vel in duces in quinquennium à Venetis Florentinisq; acciperet, vtraq; parte possidente quæ tenebat: vel pacem permutata Crema, cum his oppidis, quę vltra Abduam vel in ripa Abduæ bello Veneti cepissent, Cassana tantùm in arbitrio pontificis relicto, quod illi ex fœdere debebatur, cui primo illatæ essent iniuriæ. Hoc autem additum est, quò pax diuturnior haberetur. Missus autem ex legatis Philippi vnus, qui ei optionem faceret, vt vtrum mallet, eligeret: hominem pridie eius diei, quo Mediolanum peruenerat, apoplexia mortuum intelligit, vj. idus Augusti, M C C-CCXLVII. Tum Morinensis cognita Philippi morte, legatos omnes ad se properè vocat, & nihilo segnius quàm antea de pace agit. Interrogati Veneti, irnétne in eam sententiam, quàm prius approbauerant, respondẽt Philippi morte eius rei nil sibi integrum relinqui, ad senatum ea de re velle perscribere, tum demum facturos quod à ciuitate mandaretur. Hac itaq; mora interposita, qui aderant legati, cognita Venetorum cupiditate, quòd totius Italiæ dominatum appeterẽt, soluto conuentu domos quisq; suas rediere, legato põtificis frustra eos ad concordiam reuocante. Veneti autem, qui ad Soresinam in agro Cremonensi statiua habebant, quòd Cremonam tumultuantem adiuuãtibus Guelphis in deditionem posse recipi sperabant: cognita Philippi morte, Laudam properè mouent, qua recepta, Placentinos quoq; eadem, qua Laudenses, conditione in fidem suscipiunt, missis eò ac properè quidẽ mille & quingentis equitibus, qui Placentinis auxilio essent, si qua vis ingrueret. At verò Franciscus Sfortia, qui tum ex Piceno pulsus, in Bononiẽsi agro consederat, refecturus exercitum diutino bello, armis, equis, viris exhaustum, occupari omnia à Venetis soceri morte intelligens, magnis itineribus Cremonã proficiscens, à Mediolanensibus statim summo omnium consensu exercitus ac copiarum dux contra Venetos deligitur: qui Pado amne ponte coniuncto castellisq; ac machinis firmato, quò minus Veneti Placentiam classe contenderent, Abduam amnẽ ad Picigitonũ traijciens, non longè ab hostibus ad Camuragum considentibus castra ponit. Vbi parua quædam certamina ad tentandam credo hostiũ patientiam, sunt cõmissa. Tum verò Papienses sumptis ob aduentũ Francisci paululũ animis, cum ab imperio Mediolanensium propter vetus inter eos odiũ abhorrerent, cumq; item extrema quæq; pati mallent, quàm Venetis obtemperare, qui eorũ societatem aspernati essent, vrbem Francisco dedunt, præfecto acris non abnuente: quo additamento Sfortia Insubriæ dominatum statim mente concepit. Agebãtur hæc in Cisalpina Gallia, cum Alphonsus eodem tẽpore Nicolao põtifice frustra re-

claman-

clamante,cum exercitu in Senensium maritima descendẽs,eorum libertatem sub
uertisset,ni Florentinus populus cognita regis calliditate, legatum Senas misisset
qui ciuitatem admoneret Alphonsum regnandi cupidum, Senenses bello non
nus quàm Florentinos petere. Tum verò Senenses cognito periculo, & si regi co
meatus non negabant,non tamen quempiam ex regijs militibus ingredi sua mo
nia deinceps sunt passi. Rex itaq; cognita Senensium diligentia, in Volaterranum
& Pisanum agrum descẽdens,multa castella partim deditione,partim vi cepit: m
ximè verò Castilionum Piscariæ,quæ oppida Florentini haud ita multò pòst rec
pere,præter Castilionum, Sigismundo Malatesta duce: quem antea Alphonsi
pendio conductum,ab eo ad se deficere pecunijs compulerant. Non desistebat in
terim Nicolaus pontifex nunc regem,nunc Venetos adhortari,vt pacem quàm be
lum mallent: sed hi ferocia exultantes,benè monenti nequaquam obtemperab
Hanc ob rem Franciscus comparato ingenti exercitu,in quo robur Italicorum m
litum inerat,Brachianis & Sfortianis militibus simul iunctis,ad Placentiam firm
Venetorum præsidio munitam,medio autumno castra locat,partemq́; murorum
bombardis demolitus,crescente Pado adeo,vt Galeones,ita enim naues fluuiale
ad bellum aptas vocant,mœnibus appellerentur,terrestri ac nauali oppugnation
vrbem capit ac diripit. Magna hæc Francisci laus est habita,quòd hyeme tanta im
brium inundatione,vt ægrè in tabernaculis miles retentus sit,tantam vrbem vi ce
perit. Non destitit tamen Nicolaus pontifex de pace tum quidem mentionem
facere, instantibus etiam apud Venetos socios Florentinis, quod regis poten
tiam vererentur, qui tum cum exercitu in Etruria erat. Verùm ea de re nil
ctum est, quòd Laudam Veneti Mediolanensibus id maximè petentibus, red
dere grauarentur. Nicolaus autem pontifex omissa re toties frustra tentata, a
rem diuinam animum applicans ingentes supplicationes decernit ad placand
iram Dei; præcandumq; vt pacem Christiano populo præstaret. his litanijs pont
fex ipse cum omni clero à sancto Petro vsq; ad S. Marcum profectus est, multã
gionem & singularẽ pietatẽ præ se ferens. Verùm neq; ita quidẽ, exigentibus id for
tasse hominũ meritis, Dei ira placata est. Nam sequenti biennio adeo vbiq; ferè pe
ste laboratum est,vt pauci de multis superfuerint. Quod quidẽ malum & freque
terræmotus,& eclipsis solis indicare videbatur. Minabantur hi,quos Prædicatores
vulgo appellant,futurã calamitatem: maximè verò Robertus ordinis sancti Fran
cisci professus prædicator insignis,qui cõcionibus suis adeo populum Romanum
mouit,vt pueri passim feminæq; per vrbem incederent misericordiam à Deo exp
scentes. Et ne quid mali in Italia deesset,bella,quę ante inchoata diximus,adeo in
ualescebant,vt sedari nullo modo posse viderẽtur. Nam Franciscus Sfortia sequen
ti æstate expugnatis quibusdam Venetorum castellis,in eorum classem qua Cremo
nenses vexabant,cum terrestri naualiq; exercitu profectus,eam cedere retro ad
sale maius coegit: quò & hostem insecutus,cum eius classem in naualia subductam
bombardis disiecerit,ad tãtam desperationem præfectum Venetum redegit,vt in
censa classe,quam tueri non poterat,effusa fuga in oppidum sese receperit. Inde ve
rò Franciscus abiens,non amplius de Cremona solicitus,sublata hostium class
Glaream Abduæ mouens,ad Carrauagium firmo hostium præsidio munitũ castra
locat. Mouent & eò Veneti,de existimatione sua actum putantes,si oppidum à M
diolanensibus occuparetur,qui positis ex regione hostium circiter mille passus ca
stris suis,tempori se affuturos,si oppugnatione vexarentur,ostẽdunt. Crebra qu
tidie committebantur prœlia,vtpotè ex tam propinquis castris. Verùm cum a
summam dimicationem ventum est in via paludibus vndiq; coarctata, ad quam
primæ Venetorum acies retrusæ,neq; cedere, vt in pugna facere plerunq; necesse
est,propter subsequentes, neque pugnare in tam angusto loco, propter instantes
hostes

les poterant, oppressæ penitus & obtritæ cecidissent, nisi à nouissimo agmine
... initium ortum fuisset. Tum verò Franciscus cedētem hostem insecutus,
castris opulentissimis eum exuit, & equitum ac peditum circiter quinq; millia
... Postea verò Franciscus, Brachianis eo inuito ad expugnādam Laudam man
... Mediolanensium proficiscentibus, cum reliquo exercitu Brixiam mouens, vr
... obsidione cinxit. Hac verò calamitate promoti Veneti, de se actum existima-
... nisi pacem cum Francisco componerent, orta iam inter Franciscum & Me-
... lanenses simultate. quæ his legibus composita est, vt sumptis in Mediolanenses
... quicquid vltra Abduam Padum'ue Francisci, quicquid verò citra Abduam
... peretur, Venetorum esset, collatis eidem à Florentinis ac Venetis singulis men-
... sedecim millibus nummum aureorum; immissisq; aliquo turmis auxilio,
donec Mediolano potiretur. Inito itaq; hoc modo fœdere, allectisq; ad se quos po
... it copiarum ducibus pollicitationibus & premijs, in Mediolanenses conuersus,
omnes ferè eorum ciuitates in deditionem recepit. Quo quidem successu promoti
Veneti, longè aliter euenire Francisco cernentes quàm arbitrati fuerāt, accepta ex
fœdere Crema, reuocatisq; militibus suis, fœdus cum Mediolanensibus ineunt,
Francisci potentiam reformidantes si Mediolano potiretur. Franciscus autem si-
mulata cum Venetis beneuolentia, priuataq; magis Cosmi Medices, quàm publi-
... Florentini populi pecunia adiutus, post multas acceptas illatasq; clades, post
longam & grauem oppugnationem, vtpotè media hyeme, post defectionē & transi
tionem militum ad hostes, aduersante etiam Alphonso, qui Mediolanum iure hæ-
reditario deberi dicebat, ob eamq; rem Ludouicum Gonzagam mercede condu-
xerat, & in Bononienses miserat, quò suis tutius in Cisalpinam transire liceret, Me
diolano tandem potitur, anno M CCCCXLIX. Iuuabant quidem Mediolanenses
Veneti, immisso cum exercitu suo Sigismundo Malatesta, qui se Picēnino auspicijs
Mediolanensium militanti coniungeret, sed pernegligenter: vt enecti fame, ciuita-
tem Venetis potius quàm Francisco committerent. Quare longè aliter euenire cer
nentes quàm putarant, cum Alphonso agunt, qui Franciscum inimico & hostili a-
nimo persequebatur, inito prius fœdere, vt homo dominandi cupidus priusquam
conualesceret, ducatu Mediolanensi pelleretur. Inuitant & Florentinos ad eam rem.
Verùm cum hi nunquam se aduersaturos Francisco dicerent, eorum mercatores
ab vrbibus suis Veneti pellunt: idemque vt Alphonsus faceret, tandem etiam im-
petrarunt.

Nicolaus autem pontifex totam Italiam ad arma concitari cernens, auctorita-
tem suam sæpius interposuit, quò pax componeretur, vt sequenti anno liberè om-
nibus ex tota Europa ad iubileum venire liceret. Instabat enim quinquagesimus
annus, quo iubileus de more indicebatur. Cardinales præterea sex creauit: quorum
de numero fuere Latinus Vrsinus, & frater ipsius pontificis vterinus tantum Phi-
lippus tituli sancti Laurentij in Lucina presbyter cardinalis, vir certè bonus, inge-
nijq; liberalis. Interim verò Fredericus imperator instante pontifice, Felicem com
pulit, vt se pontificatu abdicaret, quòd cerneret tantam seditionem & tam diutur-
nam, ecclesiæ Romanæ perniciosam esse. Vsus tamen hac benignitate erga Ama-
deum Nicolaus est. Ad hominem nanq; galerum cardinalatus misit: eundemq; le-
gatum Germaniæ fecit, ne omnino sine dignitate viueret. Venere & in arbitrium
pontificis cardinales illi, quos Amadeus creauerat. Hac verò concordia adeo læta
tus est non modò clerus omnis, verùm etiam populus Romanus, vt in sequenti no
ctu eius diei, quo hæc audita sunt, MCCCCXLIX. xxiij. Aprilis, cum faculis per
vrbem in equis incederent, clamantes, Viuat Nicolaus. Pontifex autem, ne in-
gratus erga Deum tanti beneficij videretur, supplicationes admodum celebres
cum populo & clero in Vaticano habuit. Idem fecere & reliqui Italiæ populi,
tam

tam perniciosa seditione liberatam ecclesiam Dei cernentes. Tanta præterea
pontificis auctoritas & gratia, vt animos principum ad bellum iam conci
aliquandiu repressérit. Instigabant namq; Venetos ad id bellum & Iacobu
cenninus, & Sigismundus Malatesta, & Carolus Gonzaga, acerrimi ipsius Fra
cisci Sfortiæ hostes & inimici. Pellexerant etiam in societaté suam Veneti Sa
diæ ducem, marchionem Montisferrati, ac Corregij dominos, Bononienses
Perusinos, reclamante pontifice & minante ne id facerent, concitare, sed fru
conati sunt, pacti cum Alphonso, vt dum ipsi Franciscum adorirentur, Flo
bello distineret. At Franciscus Florentinorum amicitia ac potentia fretus, a
ptoq; in societatem belli Ludouico Gonzaga principe Mantuano, ad bel
constanti animo parabat. Hinc ortæ sunt inter Carolú & Ludouicum grau
micitiæ, quòd eius amicitiam sequeretur, quem ipse hostem haberet: quod
pida sua occupasset, quæ ei pater ex testamento reliquerat. Nam Ludouicu
tris in carceré coniecti vas factus, cùm spopondisset octoginta millia numm
ri, quò frater liberaretur, vetuissetq; solum Carolus, cùm Franciscus aut num
aut oppida peteret, maluit númos persoluere, & oppida retinere, quàm tam vi
na & propinqua loca dimittere. Hanc itaq; ob rem Carolus fratré calúmniaba
vt raptorem & alieni appetentissimum, non modò apud Venetos, quorum par
sequebatur, verumetiam ab imperatore ius suum repetere.

Iam attigerat annus Iubilæus, cùm subito tanta multitudo Romam venit,
ta nunquam anteà. Vnde cùm semel è Vaticano visa Saluatoris imagine ad
rediret, facta obuiam mula quædam Petri Barbi cardinalis sancti Marci, cù
que venientes, neq; redeuntes ob insequentem multitudinem cedere posset, c
dente vno atq; altero super mulam illam iam à multitudine oppressam, add
ta hominum corpora, & equos tres, obtrita & suffocata in ponte Hadriani
Multi etiam à lateribus pontis in flumen cadentes, in vndis periere. Sepulti i
cto Celso ad centum & triginta sex constat: reliqua verò ad campum sancti
lata sunt. Hanc ob rem Nicolaus pontifex vices eorum, qui mortui fuerant,
lens, casulas quasdam angustiorem viam ad pontem facientes omnino s
totumq; ferè annum illum in celebritatibus cósumpsit, stationes ipsemet qu
inuisens cum cardinalium cœtu. Cauit etiam quàm diligentissimè, ne abun
tanta multitudine, commeatus & omnia ad victú necessaria in vrbe deessent.
rauit item execrationibus & satellitibus, ne grassatores in peregrinos ad vrbé
dentes sæuirent. Sequenti verò anno quòd venturum ad vrbem Fredericum im
ratorem intellexerat, tum vt coronam imperij acciperet, tum vt Leonoram re
Lusitaniæ filiam, Alphonsi neptem in vxorem duceret, portas vrbis ac turres,
pitolium, arcem sancti Angeli, muris firmissimis munire cœpit, veritus cred
aduentante imperatore noui aliquid, & ab eo, & à populo Romano oriretur
enim natura formidolosus. Hanc ob rem milites omnes suos cum collecticijs
pijs Romam acciuit. Ad deliniédos verò multitudinis animos, tredecim
cos, qui tredecim regionibus vrbis præessent, delegit, eisdéq; tredecim veste
cineas dono dedit. Imperator itaq; prodeútibus obuiam tredecim cardi
omniq; vrbis magistratu, ac honorato quoq;, per portam castelli ingress
scalam sancti Petri perueniés, obuium habuit pontificé, à quo vnà cum Leo
vxore, quam Senis offenderat iam ex Hispania auectam, in templú Petri in
citur, millesimo quadringétesimo quinquagesimosecundo, die ix. Martij. V
cta oratione digressi, in ædibus illis diuertêre, quæ ad ipsos sancti Petri gra
huc visuntur, melioré formam quàm antea habentes, Romani cardinalis C
tiensis impensa. Pontifex autem sequentibus diebus in sancto Petro Missam
brauit, benedixitq; imperatori & imperatrici, vt in nuptijs fieri cósueuit, a
sp

sus cum noua nupta coëat, eosq; deinceps eodem in loco xviij. eiusdem men-
peratoria corona donauit. Dum verò imperator (vt fit) ad sanctum Ioannem
natus proficiscitur, pluresq; auratos equites in ponte Hadriani creauit. Abiés
de Neapolim cum vxore visendi Alphósi regis causa, à quo sumptuosa ac ma
impensa cum tanto comitatu est habitus. rursum ad vrbem mari rediens, i-
in patriam statim arripuit, quòd intellexerat quosdam principes res nouas in
mania & Vngaria moliri, ob regem Ladislaum adolescentem egregium, quem
perator secum ducebat. Hominem autem abeũtem duo cardinales ad quinqua
millia passuum comitati sunt, Bononiẽsis ipsius pontificis frater, & Caruaial
ncti Angeli cardinalis.

Abeunte autem imperatore, Veneti comparato ingenti exercitu, Cremonẽsem
rum ingressi, omnia prius longè ac latè populati, Soncium atque oppida vicina
pugnare sunt adorti, quæ in potestatem eorum haud ita multò pòst venere: ca-
tis ibi aliquot equitum turmis, quòd serius quàm decebat Franciscus exercitum
mparauerat. Verùm postea superueniente Ludouico Gonzaga amico & belli
cio, in agrum Brixianum mouens, eò Venetos redegit, vt paludes egredi nunquã
ausi, & aperto Marte collatis signis secum decernere. Protrahi rem volebant,
mora spem omnem victoriæ reponentes, quòd existimabant Franciscum pro-
ter inopiam ærarij, impensæ bellicæ haud diu suffecturum. simul etiam sperabãt,
ediolanenses extortæ quondam libertatis memores, Francisco tanto bello im-
plicito, aliquid noui ad excutiendum seruitutis iugum molituros. At Ferdinandus
patris Alphonsi iussu, cum equitum circiter octo, peditum quattuor millibus, in
Etruriam contra Florentinos mouens, cum Cortonam ad defectionem tentasset,
Foianum Arretini agri oppidum quadraginta dierum oppugnatione, multis vtrin
que desideratis capit. Inde verò abiens, ac per Senensem agrum iter faciens, cum Ca
stellinam frustra oppugnare tentasset, in maritima Senensium hyematum descen-
dit, captis in itinere quibusdam Volaterranorum castellis. Obseruabat hominem
continuo Sigismundus Malatesta Florentini exercitus dux, occasionem bene ge-
rendæ rei capturus. Florentini autem cum pollentes Alphonsi ac Veneto-
rum opes terra marique reformidarent, ad externa auxilia confugere instituunt,
Francisco id approbante. Missus itaq; in Galliam Angelus Acciaiolus equestris or
dinis Florentinus orator ad regem Franciæ commemorata Florentinorum in re-
giam domum beneuolentia. hominem eò perpulit, vt & duci Sabaudiæ & Allobro
gis imperaret, qui iamiam in Franciscum arma sumpserant, ne Franciscum Floren
tini populi socium & amicum dicto aut facto læderent, affirmans se illi hostem fu-
turum, qui secus fecisset. Et Renatum impulit pecunias ei ac militem pollicitus, re-
gnum Neapolitanum, vnde fuerat ab Alphõso pulsus, repetere: maximè verò quòd
rex Florentinorum bello tum distineretur. Hac autem legatione Florentinorum
ac Francisci res adeo secundæ sunt factæ, vt Veneti pacem deinde haud quaquam
sint aspernati, fusis præsertim non longè à Godio eorum copijs, quas in Mantuanũ
principem Carolo Gonzaga duce miserant, ne ipse vna cum Tiberto Brandolino
ad Franciscum Sfortiam, cuius auspicijs militabant, proficiscerentur; coniũctisq;
copijs maiorum exercitum, quem Gentilis ductabat, adorirentur & funderẽt. Ve-
nerat nanque superiore anno ad exercitus Caruaial sancti Angeli cardinalis, Nico
lai nomine pacem inter concertantes compositurus: qui re infecta abiens, Deum
hominesq; testatus est per Nicolaum pontificem non stare, quò minus pace inter
Italos composita, bellum communi omnium Christianorum consensu in Turcos
decerneretur: quos iam parare arma contra Constantinopolitanos senserat, & ob
eam rem cardinalem Rutenum patria Constantinopolitanum eo miserat, qui im-
peratori & ciuibus auxilium polliceretur, si ad catholicam fidem vt in Florentino

concilio promiserant, redire voluissent. Interim verò Renatus recuperandi re-
Neapolitani cupidus, ad quàm rem Franciscus ac Florentini copias & opes po-
cebantur, si Alpes transmittens, contra Venetos exercitum mouisset, frustra te-
to cum duobus millibus equitũ per Allobroges itinere, quos nunc Sabaudienses vo-
cant, æstateq; in ea re penè consumpta, Sauonam alio itinere atq; inde ad Francisc-
peruenit: qui accessu tanti regis & non paruis copijs, atq; animo auctus, hostem p-
uidum, & certamen detrectantẽ mouere castra ad mõtana Brixiæ coëgit. Inde ver-
exercitũ circũferens ex Brixianis & Bergomatibus ad quadraginta oppida, partim
vi, partim deditione cepit. Superueniente deinde hyeme, cum in hyberna vndique
itum esset, Renatus relicto in Italia apud Florentinos filio malè in eos & Franc-
iscum animatus, in Galliam redijt. Verùm frigescentibus vnà cum hyeme iam o-
nium animis, exhaustisq; item assidua bellorum impẽsa populorum ac principum
ærarijs, de pace iam antea à Nicolao pontifice tentata, mentio fieri cœpta est;
quam Veneti & Florentini militarem licentiam perosi, summo ferebantur stu-
Sed Nicolaus pontifex coniuratione Stephani Porcarij equitis Romani tum
prehensa, rem inchoatam omittens, ad sedandum intestinum bellum animum ad-
iecit. Stephanus enim maioris animi quàm potentiæ, vir quidem in dicendo ma-
terna lingua eloquentissimus, multa liberandæ patriæ indicia præ se ferens (vt in
principio diximus) Bononiam à pontifice relegatur, hac cõditione, vt singulis qui-
busque diebus Niceno gubernatori vrbis sese offerret, quem simulata ægritudine
decipiens, Romã admonentibus coniuratis properè redijt, hac mente, vt cum vrbe
attigisset, sumptis armis populum ad libertatem conuocando, pontificem & car-
dinales caperet. Verùm dum fessus longitudine itineris & diutina vigila aliquan-
tulum quiesceret, aliquot enim noctes insomnes duxerat, detegendæ rei tempu-
occasionem dat. Cognita hominis audacia, pontifex senatorem Iacobum Laua-
gnolum Veronensem ciuem, & vicecamerarium cum armato milite domum eius
statim mittit, vt captum in carcerem perducerent. Is autem aduentare armatos in-
telligens, ad sororem confugit, relicto domi Baptista Sciarra, cum aliquot ser-
homine quidem impigerrimo & audacissimo: qui domo cum socijs erumpens, in-
columis aufugit. Cognita deinde Stephani per indices fuga, hominem apud soro-
rem in capsa delitescentem capiunt, & captum ac seriem coniurationis fassum, a-
muros arcis sancti Angeli suspendunt. Eodem quoq; supplicio afficitur in Capito-
lio Angelus Massa cum filio ac socio Sauo, lecta prius audientibus omnibus con-
iurationis serie, millesimo quadringentesimo quinquagesimotertio, quinto id-
Ianuarij. Persecutus deinde reliquos coniuratos omnes oppressit, maximè ver-
Franciscum cognomento Gabadeum, & Petrum Monterotundum, & Baptistam
Sciarram à Venetis ad supplicium deditum. Eò enim confugerat post patefactam
coniurationem. Nicolaus autem, qui hactenus Romanos omni genere officij &
liberalitatis iuuerat, quiq; liberior quàm vllus antea pontifex, incedere per vrbem
consueuerat, sibijpsi deinceps cauens, morosior cùm in omnes, tum vel maximè
Romanos factus est. Accedentes enim alloquendi causa non ita facilè admittebat.
Accessit & podagra, qua tum maximè laborabat. Sed nihil fuit, quod æquè ho-
nem cruciauerit, q̃ vbi audiuit Constantinopolim & Peram eodem impetu à Tur-
cis captam, obtruncatumq; cum multis hominum millibus Constantinopolitan-
imperatorẽ. Captum quoq; arbitrabatur & necatũ cardinalẽ Rutenum, quem
(vt dixi) miserat. sed is mutata veste incolumis abijt. Ipsi tamen pontifici in animo
fuit, classe & milite Constantinopolitanos iuuare, quemadmodũ eius literæ ad
peratorem scriptæ indicant, quibus & eorum à catholica fide defectionem, & simu-
latum in gratiam cum Latinis reditum, in calamitatibus increpat. Verùm adeo re-
pẽte vrbs illa capta est, vt vix de mittẽdo auxilio cogitare licuerit. Prętereà verò ne
qui-

quid deesset, quod hominem cruciaret, Comes Auersus iniusso suo Nursinos bello aggreditur, à Spoletinis mercede conductus: hi enim populi de finibus inter se certabant. Hanc ob rem Angelum cognomento Ronconem cum militibus ecclesiasticis mittit, q comiti iter intercluderet, quò minus ad oppida sua reuerteretur. At verò cùm intellexisset per Angelum stetisse, quò minus redeuntem milites caperent, hominem ad se vocatum, in arce Hadriani capitali supplicio afficit, tertia noctis hora. Sunt autem qui scribant Nicolaū eius rei mirificè pœnituisse, quodq; ira percitus mandauerat, adeo accuratè præfectus arcis egisset. At Veneti frustra de pace mentionem fieri cernentes, cùm eam rem sæpius tentassent, veriti ne tanta res persuasu Ludouici Gonzagæ à Francisco intermitteretur, Iacobum Picenninum copiarum suarum ducem, cum magna equitatus parte ad Voltam celerrimè mittunt: qua capta, retrusoq; in Godium Angelo comitis non sine aliquo Ludouici incommodo, qui tum ibi ægrotabat, hominem in hyberna reuocant, existimantes iam satis motum ad petendam pacem Ludouicum esse. Interim verò Simonetus ordinis Eremitarum vltro citroq; commeans, cum nunc Venetos, nunc Franciscum ad concordiam pluribus verbis adhortatus esset, eos tandem perpulit, vt pacem initis firmarent, quæ omnium consensu quinto idus Aprilis publicè per præcones enunciata est, MCCCCLIIII. his federibus, vt quæ cuiusq; ante id bellum fuissent redderentur præter Gerram Abduæ, quàm Franciscus de Venetis, & Castilionum Piscariæ, quod Alphonsus de Florētinis ceperat. Hoc verò quò firmius haberetur, vt'ue Alphonsus dignitatis regiæ habitam fuisse rationem dignosceret, ad hominem mittendos legatos principes ac ciuitates censuere: quo cum vndiq; conuenissent, cumq; Dominicus Capranicus cardinalis sanctæ crucis, ac maior pœnitentiarius, vir magnæ prudentiæ & auctoritatis, legatus à pontifice missus, hortando, monendo, pacis & concordiæ sequestrum se fore ostenderet, ita ad fœdus post longas disceptationes tandem ventum est: vt quam Veneti ac Franciscus pacem composuissent, eadem firma & stabilis ab omnibus haberetur: vtq; si quæ deinceps dissensio discordia'ue inter eos orta essent eius tollendæ ius potestatemq; pontifex haberet: vtq; qui arma alteri intulisset, cognita à pontifice causa, is statim communis omnium hostis haberetur. Data itaq; publica per omnes fide, iureiurandoq; adhibito, fœdus deniq; Neapoli firmatur, anno ferè post superiorem pacem, qua nulla memoria patrum nostrorum maior aut firmior est habita. Omnes enim præter Genuenses in eandem sententiam venere; quibus cum Alphonso ex gente Catalonica nequaquam conueniebat ob tributum promissum, nec redditum, vt Alphonsus dicebat. Relicta est etiam legatorum negligentia vel industria (vt quidam volunt) ansa quædam ad bellum, qua Alphonsus posteà Sigismundum Malatestam bello persecutus est, quòd receptis anteà à se mercedis nomine pecunijs, transitione facta cū Florentinis hostibus suis contra se militasset. Nicolaus autem pontifex, sine tædio animi, quod maximè cruciabatur post captum Constantinopolim, sine febri & podagra, qua potissimum vexabatur, pōtificatus sui anno octauo moritur, millesimo quadringentesimo quinquagesimoquinto; sepeliturq; in basilica Petri honorificentissima pompa, cuius in sepulcro hoc epitaphium meritò inscriptum est.

Hic sita sunt quinti Nicolai antistitis ossa,
Aurea qui dederat secula Roma tibi.
Consilio illustris, virtute illustrior omni,
Excoluit doctos doctior ipse viros.
Abstulit errorem, quo schisma infecerat vrbem;
Restituit mores, mœnia, templa, domos.
Tum Bernardino statuit sua sacra Senensi.
Sancta iubilei tempora dum celebrat.

Cinxit honore caput Frederici coniugis aureo;
Res Italas icto fœdere composuit.
Attica Romanæ complura volumina linguæ
Prodidit, en tumulo fundite thura sacro.

Laudatur quidem eius liberalitas, qua in omnes vsus est: maximè erga litteratos quos & pecunia, & officijs curialibus, & beneficijs mirificè iuuit. Eos enim præmijs nunc ad lectiones publicas, nunc ad componendum de integro aliquid, nunc ad vertendos Græcos auctores in Latinum ita perpulit, vt litteræ Græcæ & Latinæ, quæ sexcentis iam antea annis in situ & tenebris iacuerant, tum demum splendorem aliquem adeptę sint. Misit & literatos viros per omnem Europam, quorum industria libri conquirentur, qui maiorum negligẽtia & barbarorum rapinis iam perierant. Nam & Poggius Quinctilianũ tum inuenit, & Enoch Asculanus Marcum Cælium, Appicium, & Pomponium Porphyrionem in Horatij opera scriptorem egregium. Aedificauit præterea magnificè & splendidè, tum in vrbe, tum Vaticano; in vrbe ædes pontificias apud sanctam Mariam ad Præsepe. Restit[uit] & templũ sancti Stephani in Cælio monte: à fundamentis verò erexit sancti T[heo]dori templum inter Palatinum & Capitolinum montem in plano situm. Pantheon quoque in medio vrbis positum templum vetustissimum M. Agrippæ opus plumbeo tecto restituit: in Vaticano autem & pontificias ædes sumptuosis operis [i]n hanc formam, quam nunc cernimus, redegit & muros Vaticani præaltos & lato[s] inchoauit, iactis insanis fundamentis ad turres & maiorem molem superædificandam, quibus coërceri hostes possent, ne ædes pontificis & beati Petri templum, v[t] antea sæpe factum est, diriperentur. Inchoauit prætereà ad caput templi beati Petr[i] amplam testudinem, quam vulgo tribunam vocant, quò templum ipsum a[ugu]stius, & hominum magis capax esset. Pontem quoq; Miluium restituit, & ædes egregias ad balnea Viterbiana ædificauit. Iuuit & multos pecunia, qui in vrbe ædificabant. Eius etiam mandato vici vrbis ferè omnes strati sunt. Eleemosynas qu[o]que multas in pauperes erogauit, maximè verò in nobiles ad inopiam ob varios rerum humanarum casus redactos. Virgines inopes sua pecunia & munificentia ma[ri]tis collocauit. Legatos aliunde venientes munificè semper suscepit, nullo n[on] genere honoris & liberalitatis adhibito. Facilis ad iram fuit, ne mentiar, quippe qui biliosus erat, facilis etiam reditu ad beneuolentiam: hoc est, quod ansam maleuolis dedit ad carpendum hominem de Deo omnibus optimè meritum. Auaritiæ autem adeò expers fuit, vt neq; officium vllum vendiderit vnquam, neq; beneficium Simoniaca prauitate ductus vlli collocauerit. Gratus erga de se & ecclesi[a] Dei meritos, amator iustitiæ, pacis auctor & conseruator, clemens in delinquentes, ceremoniarum diligentissimus obseruator, nihil, quod ad diuinũ cultum pertineret, omittens. Extant adhuc vasa aurea & argentea, extant cruces gemmis ornatæ, extant & sacerdotales vestes auro & margaritis insignitæ, extant [e]tpetasmata & aulæa auro & argento intertexta, extat & mitra pontificia, quæ [ho]minis munificentiam nobis ostendunt. Omitto tot libros sacros suo iussu de[scri]ptos, auro & argento redimitos. Licet inspicere bibliothecam pontificiam su[a in]dustria & munificentia mirificè auctam. Religiosos, vt vernaculo vocabulo v[t]ita amauit, vt eos & mira beneficentia & ecclesiasticis beneficijs iuuerit. Bea[tum] quoque Bernardinum Senensem ordinis Minorum, in sanctos retulit, quod prædicando, docendo, monendo, castigando etiam factiones Italiæ, Guelpham [s]cet & Gibellinam, magna ex parte extinxerit, & Christianis hominibus benè be[a]teq; viuendi viam ostenderit. Cuius corpus nunc etiam Aquilæ magna cum veneratione inuisitur.

C

CALIXTVS III.

218. Pont.

Calixtus tertius, Alphonsus cognomento Borgia antea vocatus, natione Hispanus, patria Sauinensis, Valētinæ dioecesis, patre Ioanne, matre Francisca generosis parentibus natus, ac liberè educatus, cardinalium suffragijs pontifex creatur sexto idus Aprilis. MCCCCLV. Is enim quartumdecimum natus annum, post prima litterarum erudimenta ad Ileridense gymnasiū missus, tantum studio & diligentia profecit, vt breui doctor in vtroque iure factus, acutè ipse alijs ac perdoctè deinceps legerit. Hanc ob rem Petrus Luna (quem Benedictum tertiumdecimum appellarunt) proprio motu nemine rogante, canonicatum Ileridensis ecclesiæ ei contulit. Verùm cum iam eius doctrina omnibus nota esset, ad Alphonsum Arragonum regē profectus, eius consilio & secretis statim adhibetur. Cum autem Martino pontifice ecclesiæ Maioricensis gubernator factus esset, persuaderentq; amici, vt ecclesiam ipsam in titulum acciperet, facturum se id renuit, quòd diceret se expectare episcopatum Valentinum, quem haud ita multò pòst suo merito consecutus est. Cum enim mortuo Benedicto tertiodecimo, duo illi anticardinales, de quibus in Martino mentionem fecimus, Egidium quendam Barchionensem canonicum in locum demortui Paníscholæ pontificem creassent, quem Clementem octauum appellabant, eò statim missus ab Alphonso rege, qui iam cum Martino pontifice in gratiam redierat, Alphonsus Borgia est, non sine magno sui ac comitum discrimine: adeò locus ille Paníscholæ tyrannicè custodiebatur, & ab his potissimum, quorū maximè intererat discordias alere. Qui Alphonsus adeo rationibus & auctoritate Egidium ipsum ad sanitatem deduxit, vt posteà superueniente Petro Fuxo Martini legato pontificio nomine se abdicauerit, in potestatemq; pontificis deuenerit. Hanc ob rem Martinus & Egidium Maioricensem, & Alphonsum Borgiam Valentinum episcopum creauit. Orto deinde bello inter Alphonsum Arragoniæ, & Ioannem Castellæ reges, solus Alphonsus Borgia delectus est, qui ad pacem & concordiam reges adhortaretur, quam septēnio pòst inchoatum bellum tanta cum diligentia composuit, contracta etiam inter eos affinitate, vt hodie quoque aliquot illius foederis pacta seruentur. Verùm cum postea inualescente Basileensi concilio, rex Alphonsus qui tum in regno Neapolitano bellum gerebat, rogaretur vt aliquem ex suis eò mitteret, Alphonso Borgiæ id negotium demandauit, qui ægrè ferens rem tam perniciosi exempli sibi committi cum regina egit Alphonsi vxore, vt in Italiam ad regem proficisceretur cum Ferdinādo regis filio, eumq; adhortaretur, vt tandem post multos labores, & tot pericula adita, in quibus tum etiam frequenter versabatur, in patriam rediret. Rex autem se id facturum abnuens, hominem ad Eugenium misit, qui tum Florentiæ erat, quò cum de pace ageret. Vitelescus enim Eugenij nomine regnum Neapolitanum armato milite ingressus, longè ac latè omnia populabatur, prohibiturus quò minus rex Neapolim, quam tum oppugnabat, potiretur. Cum autem in longum res protraheretur, Eugenioq; in mentem venisset viginti cardinales creare, Valentinum episcopum horum in numerum retulerat. Quam quidem dignitatem constantissimè renuit, quod diceret id sibi nequaquam integrum esse, re prȩsertim, ob quam venerat, infecta. Redeunte deinde Romam Eugenio, cum patriarcha Aquileiensis Tarracinam ad regem missus, pacem inter pontificem & regem composuisset, foederaq; inijsset, quibus Valentinus episcopus semper interfuit, auctoritatemq; suam interposuit & diligentiam adeo à pontifice diligi coeptus est, vt eum breui cardinalem creauerit, tituli sanctorum Quattuor coronatorum, Romamq; ad se accersierit, non minore modestia in cardinalatu vtens, quàm anteà in episcopatu fecerat ab omni pompa & inani gloria alienus semper fuit. In dicendis autem in senatu sententijs ita grauis habebatur, vt nihil vnquam per adulationem & gratiam locutus sit.

sit. Mortuo deinde Eugenio, eiusq; successore Nicolao pontifice, Alphonsus Borgia, vt dixi, in ædibus sancti Petri pontifex creatus, Callisti nomen de more suscipiens, bellum Turcis statim indixit. Id se ante pontificatum vouisse ostendens chirographo, his verbis scripto quod in libro quodam suo extabat: Ego Callistus pontifex Deo omnipotenti voueo, & sanctæ indiuiduæ trinitati, me bello, maledictis, interdictis, execrationibus, & demum quibuscunq; rebus potero Turcos Christiani nominis hostes sæuissimos persecuturum. Admirati sunt omnes, qui aderant, quòd pontificatus nomen sibi desumpsisset ante adeptam dignitatem, quodq; homo senex ac ferè decrepitus, tantum animi haberet. Vt autem quod promiserat, re ipsa præstare posset, prædicatores per totam Europam statim misit, qui omnes Christianos in Turcos animarent, quiq; facultatum aliquid & opum suarum ad tantam expeditionem conferrent. Ex his autem facultatibus ad sedecim triremes Romæ ædificatas hostem misit, patriarcha Aquileiensi præfecto, qui triennio maritima hostium Asianorum vexauit, insulas quasdam cepit, ac magnas calamitates hostibus intulit. Alphonsus autem rex & Burgundiæ dux crucis signum suscipientes, ituros se quoq; in hostem profitebātur, vel armatos milites eò missuros. Verùm vt res impetu mota est, ita etiam facilè resedit, principibus ipsis ob voluptatem rem tantam & magnam gloriam parituram emittentibus. At verò dum pontifex ipse in basilica Lateranensi coronaretur, duo milites, quorum alter sub comite Auerso, alter sub Neapolione Vrsino diuersarum partium ducibus militabat, de adolescente armigero contendentes, ita se mutuis vulneribus confecere, vt vterq; statim perierit. Hanc ob rem Neapolio factionē Vrsinā ad arma cōuocans, ædes, vbi comes Auersus diuertere consueuerat, diripuit. aberat tū comes. Ad Lateranū itaq; iturus Neapolio, vt comitē adoriretur, ægre à Latino fratre, & à camerario pontificis retentus est. Non poterat certè sine magna vrbis calamitate eò proficisci Neapolio, cū tota Columnensium factio, quæ comiti fauebat, iam in armis esset. Miserat & ad vtrunque pontifex Ioannem Baruncellum, & Lælium de Valle aduocatos consistoriales, qui pacem inter eos componerent: atq; hoc modo auctoritate pontificis sedata sunt omnia, non tamen vetus simultas inter eos sublata est. Bello enim sæpius inter se concertarunt cum magno suorum incommodo. Pontifex autem ad transigenda negocia pontificia animum adijciens, B. Vincentij Hispani ordinis prædicatorum & B. Edmundi Anglici memor, eos in sanctos retulit: ob eamq; rem supplicationibus Deo gratias egit, ab ecclesia Mineruæ vsq; ad sanctum Petrum continuato magno cleri ac populi Romani apparatu. Verùm ne quid ad disturbandam ecclesiæ quietem deesset rustici quidam Palumbaræ oppidi, quod in Sabinis est, extorres antea à Iacobo Sabello loci domino facti, domum redeūtes, duobus Iacobi filijs obtruncatis, ecclesiæ oppidum ipsum se dedituros polliciti sunt: quod non modo Callistus renuit, verùm etiam eò cardinalem Columnensem misit, qui in gratiam Iacobi eos redigeret. Tum verò Neapolio veritus, ne cardinalis Palumbaram suo nomine occuparet, eò cum militibus suis profectus, locum ipsum aliquot dies obsedit. Verùm superueniente Mathæo Poiano & Francisco Sabello ac plerisq; alijs militum ductoribus pontificis ac cardinalis Columnensis mandato, soluta obsidione Palumbaram ingressi, ad viginti rusticos ex his potissimum, qui tumultum concitauerant, laqueo interemptos membratim diuisere, cæteris exemplum daturi, ne in dominos suos tā grande facinus molirentur. Apparente deinde per aliquot dies cometa crinito & rubeo, cum mathematici ingētem pestem, caritatem annonæ, magnam aliquam cladem futuram dicerent, ad auertendā iram Dei Callistus aliquot dierum supplicationes decreuit: vt si quid hominib⁹ imminerte, totum id in Turcos Christiani nominis hostes cōuerteret. Mandauit præterea, vt assiduo rogatu Deus flecteretur, in meridie campanis signum dari fidelibus omnibus vt orationibus eos iuua-

Cur in meridie cāpanæ sono Deum salutemus.

iuuaret,qui contra Turcos continuo dimicabant. Crediderim tum ego precibus omniũ Christianos ad Bellogradum contra Turcos dimicantes duce Ioanne Vaiuoda viro clarissimo,astante etiam Ioanne Capistrano ordinis Minorum,crucéq; pro vexillo hostibus inferente,eos Bellogradum oppugnantes ingenti clade superasse. Ad sex enim hominum millia ex hostibus interfecta sunt,cum parua nostrorum manu,vt Caruaial sancti Angeli cardinalis,ad pontificem & ad Dominicũ Capranicum sanctæ crucis cardinalem scripsit:hostium quoq; cõmeatus omnes, ad centum & sexaginta bombardæ captæ sunt,qua clade perterritus Turcus,Constantinopolim properè se recepit. Actum de crudelissimo genere tunc certè fuisset,si Christiani principes omissis intestinis bellis & odijs, terra ac mari tantam victoriam prosecuti fuissent,quemadmodum Callistus prædicabat & monebat. Verùm his resumptis viribus & Trapezon prius imperatore interempto, & Bosfinam deinceps rege capto atq; interfecto,postea cepit,admonẽtibus Christianos omnes his,qui rerum experientia & locorum cognitione tantam cladem à longè tanquam è specula quadam præuidebant. Non cessabat Callistus litteris & nũcijs principes Christianos adhortari,vt in tanto malo oculos aliquando aperirent, frustra remedia deinceps quæsituros,vbi iam hostis inualuisset. Ecce autem,dum vir bonus hæc meditatur & prædicat, Iacobus Picenninus à Venetis discedens, cum magno equitatu ac peditatu in agrum Senensem hostili animo descendit, repetens à Senensibus aliquot millia nummum aureorum,quæ,vt dicebat, patri Nicolao,qui eorum auspicijs quondam militauerat,ipsi merito debebant. Senenses aũt suæ reip.consulturi,omnes Italiæ principes ex fœdere in auxilium vocant:maximè verò pontificem,qui eos primo admonuit,vt ne quadrãtem quidem Iacobo darent,deinceps verò & milites suos contra Picenninum ipsum misit,ac principes Italiæ adhortatus est,vt idem ipsi facerent,ne aliquod graue incẽdium in Italia excitaretur,quod non ita facilè extingui posset. Veriti omnes,ne id certè eueniret,ꝙ pontifex prædicabat,auxilia properè Senensibus misère.Solus aũt Alphonsus, qui Iacobo fauebat hominemq́; ad se vocauerat,eius beneuolentiæ memor, quam antea cum patre Nicolao Picẽnino cõtraxerat,Senensibus ex fœdere auxilio nõ fuit immo verò & comitem Petilianum in Senenses ita concitauerat,vt tanti mali prima causa inde exorta videatur. Verùm superuenientibus auxiliaribus copijs, tum à Francisco Sfortia,tum à Venetis,eò redactus est Picenninus aliquot prœlijs,si nõ fusus,at mutilatus & debilitatus,maximè verò ad Orbetellum,vt cõscensis Alphõsi triremibus,quæ ad hominem missæ sunt,rerum omnium inopia laborantem, in regnũ tanta re frustra tẽtata,profectus sit. Quare & Callisti & sociorũ opera atq; auxilio Senenses magno periculo liberati sunt,qui non minus intestino,q̃ externo bello laborabant cum non deessent ciues quidam qui spreta libertate factionẽ Alphonsi sequerentur.quorum etiam opera tantum bellum concitatum crediderim. Sed ciues benè sentientes,aut pulsis aut cæsis malè de patria merentibus, libertatẽ, quam tum magno labore & sumptum peperere,nunc etiam & quidem diligenter tuentur:animaduertere & tum accerrimè in militarem licentiam transfugas,inter fecto Giberto Corrigia,eiusq; milite in prædam dato:paululum quoq; affuit,quin idem etiam Sigismundo Malatestæ acciderit,qui tum eorum stipendio militabat, quiq; & bellum in longum ducebat & prædam ex agris eorum non aliter abigebat ac si hostis esset. Eodem quoq; anno tantus in regno Neapolitano terræmotus exortus est nonis Decembribus,vt,& multa templa,& plures ædes cum magno hominũ ac pecorum interitu corruerint,maximè verò Neapoli,Capuæ,Caietæ,Auersæ,cæterisq; veteris Campaniæ vrbibus,quarum ruinas ego cum maxima admiratione deinceps inspexi,dũ cernendæ vetustatis studiosus eò me contuli. Repetebat tum votũ Alphonsus tertio quoq; verbo,quod in Turcos fecerat,& se ꝙ vouerat,

breui factũrum dicebat:verùm nec sic quoq; impelli ad sanctam militiam po-
adeo erat illecebris Neapolitani regni irretitus. Callistus autem sedatis Italiæ re-
bus, nouem cardinales creat: quorum duo ex sororibus fuere eius nepotes, Ro-
ricus Borgia, & Lucius Ioannes cognomento Millanus ex sorore nepos. Aenea
quoq; Senensem episcopum cardinalem creauit, cuius opera in componenda Ita-
liæ pace, dum Senenses bello vexarentur vsus fuerat. Verùm mortuo comite Ta-
cocij, quem superiore anno pontifex vrbis præfectum creauerat, statim inter Auer-
sæ comitem & Neapolionem Vrsinum orta dissensio est, cum Auersæ comes Mo-
ticellum non longè à Tibure positum occupasset, quòd diceret eam hæreditatem
ad nurum suam pertinere comitis filiam. contra instaret Neapolio, id suum esse de-
bere iure hæreditario, quippe cùm comes ipse ex gente Vrsina haberetur. Ex alter-
catione autem duorum de hæreditate inter se, armis etiam concertantium, maxima
damna populus Romanꝰ tum certè perpessus est. Verùm composita hac etiam co-
trouersia, iusso vtroq; ab armis discedere, Callistus Borgiam nepotem suum & vr-
bis præfectum creauit in locum demortui comitis, & eundem militibus ecclesia-
sticis præfecit, quò facilius barones vrbis Romæ in officio contineret. Mortuo ve-
rò non ita multò pòst Alphonso, hærede legitimo carente, tãti animi Callistus fuit,
vt regnum illud repetere sit ausus, dictitans id ad sedem apostolicam Alphonsi mor-
te iure feudatário deuolutum esse. Parabantur iam vtrinq; arma: nec Ferdinandus
Alphonsi hæres animos hominis cõtemnebat. Norat enim hominis ingenium &
animi eius amplitudinem. Verùm eius morte disturbata sunt omnia, & tanto me-
tu Ferdinandus liberatus est. Moritur autem Callistus pontificatus sui anno tertio,
mense tertio, die decimosexto; sepeliturq; in Vaticano ad sinistram basilicæ sancti
Petri in templo Rotundo, quod sanctæ Mariæ in febribus dedicatum est, Nicolai
impensa antea restitutum. Moritur etiam non multò pòst Borgias nepos, qui in ci-
uitatem veterem confugerat. Vrsinæ familiæ odia declinans, quæ ipse contraxerat,
dum alteri factioni magis fauet. Callistus autem in omni vita vir integerrimus
habitus, sed hæc eius præcipua laus est, quòd dum episcopus esset aut cardin-
beneficium aliquod in commendatione nunquam voluit, dicens se vna sponsa, &
quidem virgine contentum esse, hoc est, ecclesia Valentina, vtius pontificium m-
dat. Eleemosynas præterea pauperibus Christi, & seruis Dei frequentes dabat, tum
publicè, tum priuatim. Virgines pauperes collata dote maritis collocabat. Nobi-
les ad inopiam redactos, sua impensa in vita retinebat. Vtebatur & munificentia er-
ga principes quando opus erat: maximè verò erga eos, qui nomen Christianum au-
ctoritate & opibus suis iuuare poterant. Ad Vsumcassanum, Persarum & Arme-
niæ principem, ad regem Tartarorum Ludouicum Bononiensem ordinis sancti
Francisci fratrem, misit cum multis & magnis muneribus, eos in Turcum excita-
qui persuasu hominis & magnas Turcis calamitates intulere, & oratores s-
quos ad Callistum destinauerant, ad Pium pontificem demum misit: quos cer-
cum admiratione, tum ab interualla locorum, vnde venerant, tum vel propter ha-
bitum nostris oculis insuetum inspeximus. Ferunt Vsumcassanum, superatis p-
sæpe hostibus ad pontificem scripsisse, se quidem victoriam ex hoste reportasse
preces ab eo ad Deum habitas, eiusq; beneficij diuini potius quàm humani se
quando memorem futurum. Inchoata hæc amicitia à Callisto est, quam nunc co-
stanter Christiani cum ipso principe retinent, qui Turcum continuis prœlijs vexat.
In ædificijs autem paruos sumptus fecit, quòd ei parum viuere licuit: quodq; pe-
nias in vsum tanti & tam periculosi belli colligebat. Restituit solum sanctæ Pri-
in Auentino templum, & mœnia vrbis dirupta ac ferè solo æquata. Aulæa tam-
quædam auro intertexta ab eo empta cernuntur. In victo suo parcus est habitus,
sermone modestissimus. Facilis aditu quantum ei per ætatem licebat: iam enim
oct-

...simum attigerat annum, nec tamen de studijs suis quicquam remiserat. Le-
...bat ipse, aut legentes audiebat, si quid in tanto rerum fastidio ei temporis super-
...at. Officium transfigurationis domini nostri Iesu Christi ipse composuit, iussitq;
...modo atq; cum his indulgentijs celebrari, quibus celebritas corporis Christi
...recio haberetur. Oratores ad se venientes mira beneuolentia complectebatur:
...orum precibus aut postulatis ab honesto discedere nunquam voluit. Hanc ob
...rem cum Alphonso simultates exercuit, quòd is peteret episcopatus interdum
...is dari, quibus vel propter ætatem, vel ignorationem tum litterarum, tum re-
...rum humanarum, committi nequaquam debebant. Moriens autem Callistus,
...centum & quindecim millia nummum aureorum reliquit, quos in vsus belli-
...cos contra Turcos comparauerat. Dum autem Callisti funus celebraretur, mori
...tur & Dominicus sanctæ crucis cardinalis, & summus pœnitentiarus, vir quidem
...grauis ac sapientissimus: sepeliturq; in templo Mineruæ bonis omnibus præ do-
lore lacrymantibus.

PIVS II.

Pius secundus, Aeneas cognomento Picolhomineus antea vocatus, na- 219. Pont.
tione Italus, Senis oriundus, Corsiniani ortus, patre Siluio, matre Vi-
ctoria, patrum omnium consensu pontifex creatur tertiodecimo calen-
das Septembris millesimo quadringentesimo quinquagesimooctauo.
Nam pater eius à plebe Senensi cum reliqua nobilitate è republica deiectus, vt
ad fundum gentilicium Corsinianum vallis Vrciæ oppidum se conferens infan-
tem eo loci ex vxore suscepit. Nato puero, Aeneas Siluius nomen pater indidit.
Puerpera autem per quietem visa est sibi infantem cum mitra parere, quæ (vt pro-
næ semper in peius mentes hominum sunt) verita est, ne somnium illud puero &
familiæ ignominiam portenderet: neq; antea huiuscemodi suspicione leuari po-
tuit, quàm postea intellexerit filium Tergestinum episcopum designatum fuisse:
quo nuncio omni prorsus metu liberata, immortali Deo gratias egit, quòd defun
ctum meliore fato, quàm ipsa coniectauerat, filium sibi videre contigisset. Prius
tamen cum iam per ætatem discere aliquid potuisset, Corsiniani singulari memo-
ria & summa docilitate grammaticam didicit: parcè adeo ac duriter vitam ducẽs,
vt omnia ruris officia ob inopiam adire sit coactus. Annum verò decimũ & octa-
uum agẽs, Senas proficiscitur: vbi à necessarijs & cognatis adiutus, poëtas primo,
mox oratores audiuit: quibus facultatibus tantum ingenio & diligentia valuit, vt
breui præclara poëmata Latina & Etrusca lingua ediderit, ludens credo in amo-
rem, quo ætas illa maximè conflictatur. Inde verò ad ius ciuile se contulit: quod
profectò non ita multò pòst deserere coactus est. Orto nanque inter Senenses &
Florentinos bello, caritatem annonæ veritus, & nobilitatem plebi Senensi suspe-
ctam cernens, voluntarium sibi velut exilium adsciuit, secutus amplissimum vi-
rum Dominicum Capranicum, qui tum Senis iter faciens, ad Basileense conciliũ
proficiscebatur, questum iniurias ab Eugenio pontifice sibi illatas propter dene-
gatum galerum cardinalatus insigne, quo etiam absentem Martinus ob eius vir-
tutem & integritatem merito donauerat. Huius igitur contubernio vsus, post lon
gos itineris labores superatis alpibus cælo vicinis, & congelatis niuibus opertis,
per inferni pontem, Lucernæ lacum, Heluetiorum campos, Basileam tandem per-
uenit. Quo in conuentu, & si multa negocia Aeneæ Dominici secretario obuene-
rint, semper tamen est aliquid ocij suffuratus, quod litteris traderet. Dominicum
deinceps paupertate & inopia circumuentum, quippe cui beneficiorum & pater-
næ hæreditatis prouentum omnem Eugenius denegabat, relinquere non sine lacry
mis cogitur, Barptolomæum Nouariensem episcopum secutus, quò cum Flo-
rentiam, vbi Eugenius pontifex erat, peruenit. Sed hunc quoque in iudicium ob
cri-

crimen læsæ maiestatis ab Eugenio accersitum, Aeneas relinquere impellitur, Nicolaum sanctæ crucis cardinalem secutus, patrem certè optimum, ac omnium opinione sanctissimũ, qui Attrebatum profectus Eugenij iussu, vbi conuentus Gallorum principum habebatur, pacem inter ducem Burgundiæ, qui cum Anglis sentiebat, & regem Franciæ composuit. Redeunte autem in Italiam Nicolao, quem Veneti ac Philippus Mediolani dux auctorem componendæ pacis requirebant, Aeneas non admodũ Eugenio gratus Basileam proficiscens, magno semper honore apud omnes est habitus. Fuit enim scriba in synodo illa celeberrima, & literarum apostolicarum abbreuiator, Duodecimuir, qui magistratus in tãto conuentu censorius habebatur. Nihil enim publicè per quempiam agi poterat, nisi horum grauissima auctoritas interuenisset: & si qui admissi ad cõsultandum de rebus conciliaribus minimè idonei habiti sunt, horum iussu senatu mouebantur. Erant in eo cõcilio quattuor cõuentus, qui deputationes more aulico vocabantur, apud quos de fide, de pace, de reformatione, de communibus agebatur. His magistratibus singuli præsidentes singulis mensibus præficiebantur. In deputatione fidei, cui Aeneas erat asscriptus, sæpe præsedit. Inter collatores beneficiorum bis quoq; electus in eo autem conuentu persæpe orauit, sed illa eius oratio egregia & elegans habita, qua in eligenda concilij sede idonea, Auinioni, Vtini, Florentiæ, Papiam anteferendam ostendit, rerum opportunitate, situ loci, ædium priuatarum magnificentia, cæli benignitate & clemẽtia, commoditate rerum omnium, quæ vrbi possunt importari, liberalitate Philippi ducis. Cum verò aliquid per nationes agendum erat, vnus semper ex Italica deligebatur, qui rebus agendis præesset, tanta erat in homine morum facilitas, & ingenij dexteritas. Legationes verò plures concilij causa obiuit, Argentinam tertio, Tridentem semel, Constantiam secundo, Francofordiam semel, in Sabaudiam iterum mittitur. Designato autem post longas consultationes concilij in pontificem Felice, Eugenioq; excluso, cum octo viri ex vnaquaq; natione deligerentur, quibus summa potestas in rebus conciliaribus permitteretur, Aeneas pontificis secretarius, magistratum illum vltro oblatum renuit. Orator deinde ad Fredericum imperatorem à Felice missus, tantum dexteritate ingenij apud hominem valuit, vt eum corona poëtica donatum, in amicos & protonotarium receperit, ita eos Germani appellant, quos principes secretis adhibent. Relatus deinde in senatorium ordinem, quem princeps in rebus grauibus consulit, tantum valuit doctrina & auctoritate, vt facilis in quauis re ad ingenium pertinente primus haberetur, licet æmulos & obtrectatores multos habuerit. Interim verò cum de abolendo schismate inter Eugenium & imperatorem agi cœptum esset, eiusq; rei causa ad pontificem Aeneas proficisceretur, Senis aliquandiu moratus, a suis vehementer rogatur, ne ad Eugenium proficisceretur: veriti enim sunt, ne eum pontifex grauiter animaduerteret, quod eius auctoritas in Basileensi concilio ab Aenea epistolis & orationibus persæpe impugnata diceretur. At homo constans sua innocentia fretus, spretis cognatorum precibus, Romam proficiscens primum apud Eugenium eleganti oratione purgat, quod eorum auctoritatem secutus esset, quorum sententia Basileense concilium fuerat approbatum. Deinde verò his de rebus cum eo agere cœpit, quarum gratia ab imperatore venerat. Missis deinde in Germaniam duobus ab Eugenio oratoribus, quorum alter Thomas Sarzanus fuit, alter verò Ioannes Caruaial; tandem horum virtute & Aeneæ industria, vt in Nicolao diximus, neutralitas sublata est. Vt verò etiam id rebus, non verbis tantum appareret, imperator Aeneam ipsum Romam mittit, qui Eugenio publicè diceret, se ac Germanos omnes in humanis diuinisq; ei deinceps obtemperaturos. Mortuo autem eo tempore Eugenio, dum alter pontifex in locum demortui suffragijs patrum deligitur, Aeneas conclaui præfuit: nullus enim orator tum in vrbe

in vrbe erat tanto munere dignior. Creato autem Nicolao pontifice, accepta abe-
undi venia, dum ab Eugenio subdiaconus creatus, iter in Germaniam facit, episco
pus Tergestinus moritur, in cuius locum Aeneas, se quidem inscio à pōtifice & im-
peratore suffectus est. Philippo præterea Vicecomite sine hærede mortuo, à Cæsa-
re ad Mediolanenses orator mittitur. Apud quos orationem habuit de imperio vr-
bis hæreditario, deq; fide seruanda: cui quidem si populus ille obtemperasset, ad-
huc fortasse libertate vteretur. Secundo verò ad eos rediens, extrema quæq; ob
libertatem patientes, obsidente Mediolanum Francisco Sfortia, vrbem ipsam cum
maximo discrimine ingreditur, relictis ad Nouocomum collegis, quos timor ab
officio deterruerat. Inde autem re infecta abiens, imperatoris mandato ad Alphon
sum Aragoniæ regem proficiscens, episcopus Senensis, vnde originem ducebat, à
Nicolao creatur. Composita deinde inter Alphonsum & imperatorem affinitate,
ad hominem in Germaniam rediens, eũ semper adhortatus est, vt primo quoq; tem
pore in Italiam ad accipiēdam imperij coronam proficisceretur. Vnde Fredericus
iter in Italiam ingressus, Aeneam præmisit, vt Leonoræ vxori è Lusitania vel Portu
gallia, vt nunc dicitur, ad Hetruscum littus peruenturæ honoris gratia obuiam fie-
ret. Qui vbi Senas peruenit, non diu in vrbe moratus, populo suspectus esse cœpit,
ne aduentante imperatore pulsis popularibus optimates reipub. gubernandæ præ-
ficeret. Aeneas igitur vt populum suspicione leuaret; Thalamonem, quò Leonorā
peruenturam putabat, proficiscitur: non tamen ob eius discessum quieuere popula
rium animi. Relegata nanque per agros ad tempus omnis nobilitas est, cui paulò
pòst vt mutabiles sunt popularium mentes, redeundi in vrbem potestas facta est,
cognita imperatoris integritate, & Aeneæ modestia. Is verò Pisas contendens, quò
Lusitanos applicuisse intellexerat, puellam uni sibi creditam ad imperatorem, qui
tum Senis erat, perduxit. Romā deinde tum proficiscēs, & priuatim & publicè (dū
Cæsar corona imperij donaretur) egit omnia. Imperator præterea ad Alphonsum
salutandi hominis causa iturus, Ladislaum regium adolescentē, quem Pannonij &
Boemi furtim ab eo ducere sæpe tentauerant, Romæ sub tutela & custodia Aeneæ,
qui plurimam fidem præstabat reliquit. Imperator autem Romam iterum rediens,
cum gratias pontifici egisset, Ferrariam proficiscitur, Borsioq; Estensi Mutinæ du-
ce creato: vbi Germaniam attigisset, Aeneam statim ex mandato pontificis cum
summa potestate oratorem in Boemiam & omnes Austriæ ciuitates mittit. orta
nanque erat inter eas & imperatorem controuersia pro Ladislao rege, quem illæ
ad se mitti postulabant. Sublata autem tanta controuersia, ac pace inter vtrosque
composita, Aeneas haud ita multò pòst ad cōuentum Ratisponensem mittitur: vbi
imperatoris vices gerens, præsente Philippo Burgundiæ duce, & Ludouico Baioa-
næ, de immanitate Turcorum, & de calamitate reip. Christianæ tanta contentione
dixit, vt omnibus, gemitum & lacrymas excusserit, præcipuè autem Philippum
Burgundum ad eam expeditionem adeo animare visus est, vt bellum statim omni-
um consensu decerneretur: quod postea omissum est eorum ambitione & stultitia,
qui cuncta sibi deberi putabant. Aeneas verò ingrauescente iam ætate, tædio labo-
rum ac diutina inter exteras gentes peregrinatione fessus, redire Senas ad lares pa-
trios instituerat: quem tamen facilè imperator, è sententia mouit, cùm diceret sibi
in animo esse, Turcis ipsis bellum inferre. Missus itaque ob eam rem ad Francofor
diensem conuentum Germanos principes, qui ex tota prouincia eò conuenerant,
grauissima & longa oratione ab bellum periculosum & necessarium, multis ratio-
nibus adhortatur. Visus est quidem omnes vehementer commouere. Verùm hoc
natura compertum est, eorum animos cito residere, quorum affectus perfacilè mo
uentur. Tertius item eadem de re in Noua ciuitate conuentus habetur, in quo Æ-
neas mirificè annixus pedibus & manibus est, vt aiūt, rē ex sentētia perficere: pri-

uatim

uatim & publicè vnumquenq; ad id bellum cohortando, quo salus Europæ, principem ac populorum libertas, dignitas Christiani nominis continebatur. Nec ab-
erat à spe perficiendæ rei, cum subitò nunciatum est Nicolaum pontificem è vi-
migrasse, cuius in morte disturbata sunt omnia: nam & conuentus soluitur, & Ger-
mani rerum nouarum cupidi, persuadere imperatori annixi sunt, ne pontifici
amplius obtemperaret, nisi quædam ad pragmaticam tendentia ab ipsis prius im-
petrassent, quòd dicerent Germanis longè peiorem conditionem esse, quàm vel
Gallis vel Italis: quorum serui, Italorum in primis, ni res immutarentur, merito e
se dicebantur. Nec certè procul abfuit, quin imperator tumultuantibus obseque-
retur. Quo minus autem id fieret, grauissima Æneæ auctoritas intercessit: cu
hæc fuit apud Cæsarem sentẽtia, Inter principes etiam de magnis rebus inter se
sidentes, pacem aliquando & amicitiam componi posse. At inter principem & po-
pulum immortale odium semper interuenisse: quare dicebat, satius sibi videri cu
pontifice sentire, quàm eorum cupiditatibus obtemperare, quorum mentes non ra
tione, sed appetitu & cupiditate ducuntur. Motus hac ratione imperator, spreta po
pulorum postulatione, Aeneam oratorem deligit, qui ad Callistum mitteretur.
autem Romam profectus, cum Frederici iuramentum pontifici de more exhiber
collaudato quantum satis erat vtroq;, tota eius oratio fuit de bello Turcis infere
do: adeo erat ad eam rem animatus. Videbat enim vir sapientissimus id, quod po-
stea vsu accidit, barbaros victoria elatos, occupata Græcia non quieturos. Inde ve
rò ad pacem Italiæ conuersus, qua perfecta, bellum Turco inferri posse existi-
bat, pontificem ad eam rem vehementer adhortatur. Premebãtur tum Senenses co
mitis Petiliani & Iacobi Picennini armis, qui Alphonsi potius quàm proprijs a-
spicijs bellum illud gerebant. Vt igitur omnis belli vis extingueretur, Aeneas
pontificis & ciuium suorum rogatu, Neapolim ad Alphonsum proficiscitur q
etiam totius fermè Italiæ legati de pace acturi conuenerant: quibus cum certè
ad eam diem ea de re nil adhuc actum erat. Verùm superueniente Aenea, tum
mum sibi de pace conuenturum dixit: quando is quidem quem vnicè diligebat,
se ob eam rem accessisset. Impetrata itaq; pace, ac liberata ab hoste patria, apud
phonsum, cuius familiaritate plurimum delectabatur, aliquot menses fuit, quo te
pore seruata oportunitate hominem eleganti & copiosissima oratione ad bel
maritimum orientalibus inferendum perpulit. Inde verò Roma abiens, iter in pa
triam facturus, à Callisto pontifice retentus est, à quo etiam non multò pòst pa
omnium consensu in numerum cardinalium refertur. Apud Callistum verò tant
auctoritatis & gratiæ fuit, vt hominem impulerit oratores ad Senenses mittere, q
tu n ciuili discordia laborabant, vt populum tumultuantem ad pacem & conc
diam adhortarentur. At verò dum in balneis Viterbianis valetudinis causa es
historiamq; Boemicam inchoasset, mortuo Callisto Romam statim redijt: cu
expectatio tanta fuit, vt magna pars populi Romani officij causa obuiam pro
sa, hominem, quasi diuinarent, vt pontificem salutant. Ad hunc enim consens
nium pontificatus deferabatur. Ingressus itaq; conclaue, patrum omnium suffra
gijs pontifex maximus, vt dixi, creatur. Accepta deinde pontificia corona, qua
tio nonas Septemb. põtificali apparatu basilicam Petri ingressus est, cum Deo i
mortali gratias egisset, se totum cõfirmata prius ecclesiæ ditione, ad curam reipu
Christianæ conuertit. Nam & bellum ante eius pontificatum in Vmbria exortu
Iacobo Picennino duce rerum nouarum cupido, statim eo pontifice sublatum e
Assisium & Nuceria ab hoste recepta. Inter Ferdinandum regem & Sigismund
Malatestam, quod difficillimum factu videbatur, compositæ induciæ, quò M
tuam omnibus, vbi communem Christianorum conuentum indixerat, tuto prof
cisci liceret. Creato autem principe Columnensi vrbis præfecto in locum demor

ſui Borgæ, relictoq; Romæ legato Nicolao Cuſa ſancti Petri ad vincula cardinali, media hyeme ab vrbe diſcedit, per eas ciuitates iter facit, quæ ciuili diſcordia ad bellum potius quàm ad pacem ſpectare videbantur, populos ad concordiam & quietem adhortatur. Mantuam poſtremo vndequaq; ventum eſt. Magnus aderat principum numerus, magna legatorum vis. Ex tota enim Europa nulla natio, gens nulla fuit, quæ non aut principes, aut legatos eò miſerit. Actum deniq; eſt in illo celeberrimo conuentu, Pio ipſo dicente, vt bellum communi omnium decreto Turcis indiceretur. Dictæ ſententiæ, qua id ratione geri poſſet. Propoſitum periculum, quod ceruicibus Chriſtianorum immineret. Motæ ſunt omnibus lacrymæ, cum eorum calamitates exponerentur, qui à barbaris in grauiſsimam ſeruitutem quotidie abducebantur. Incenſi animi, cum oſtenderet Turcos occupata Græcia & Illyrico, interiorem Europam penetraturos. Nil eſt certè ab eo prætermiſſum, quod ad mouendos Chriſtianorum animos pertineret. Magna quidem in dicendo Pij laus fuit, quòd, cum ſæpius iiſdem de rebus loqueretur, diuerſa ſemper viſus eſt dicere: tanta erat in homine elegantia & copia. Gallorum querimonias & calumnias Renati regis, quòd eundem corona regia donaſſet, tribus actionibus acerrimè confutauit. Agebantur hæc in Mantuano conuentu, cum tota ferè Europa relicto externo bello, ad inteſtinum animos atq; arma conuertit. Surgunt Germani, partim in ſeipſos, partim in Pannonios: quorum opera tantum tamque neceſſarium bellum magna ex parte confici potuiſſet. Excitatur Britannia duplici factione: quarum altera veterem in inſula regem, altera nouum, fugato vetere, retinere conatur. Surgunt præterea Hiſpani Barchionenſibus auxilio futuri: quos Aragoniæ rex Gallorum armis adiutus, bello premebat. Et ne quid ad diſturbanda omnia deeſſet, Italia Europæ caput, relicto externo bello, ad inteſtinum animos atq; arma conuertit. Gerebatur tum bellum in Apulia, quo Ioannes Renati regis filius, Ferdinandum regno pellere conabatur. Hinc duplex factio in tota prouincia exorta eſt: cum ij Ferdinando, illi Renato fauerent. Pius itaq; omiſſo Mantuano conuentu, ad ſedandos motus in Etruriam rediens, Viterbium ab aduerſa factione per fraudem occupatum, haud magno negocio recipit. Picentes ob fines domeſticos acerrimis bellis exagitati partim ratione, partim metu ad pacem rediguntur. Vmbros ſimili contentione diſtractos, ac magnis cædibus oblitos & fœdatos, auctoritate ſua tandem ſedauit. Senenſium rempublicam ſublatis ſeditionibus omnibus, quibus triennio ante laborauerant, conſtituit. Exules quoſdam, viros certè præclaros, in patriam reſtituit. Nobilibus reipublicæ adminiſtrationem reddidit: in Sabinorum verò perfidiam animaduerſum eſt, quòd hoſtem publicum commeatu & tranſitu iuuiſſent. Romę grauiſsimos tumultus ſicariorum repreſsit, capto cum aliquot ſocijs Tiburtio Angeli Maſsiani filio: quem diximus à Nicolao ob coniurationem interemptum, & laqueo ad feneſtras Capitolij ſuſpēſum: quòd auſi fuiſſent templum Pantheon occupare, atq; inde tanquam ex arce in optimum quenq; graſſari. Tyrannos quoſdam ad res nouas ſpectantes, è finibus eccleſiæ bello ſubmouit. neminem vnquam bello attigit, ad quem legatos non prius miſerit, ſi quo modo ad ſanitatem rationibus adduci poſſet. Fredericum Vrbanitatem copiarum ſuarum ducem, Alexandro Sfortia in Marſos miſit, qui Iacobum Picenninum remoraretur à Renato mercede conductum, ne in Apulia ad Gallos Ferdinandum bello vexantes tranſiret. Ferdinando autem ad * Sardinum fugato auxilio fuit, quò minus regno ſpoliaretur: veritus, ne ſi Galli regnum occupaſſent, victoria elati, libertatem Italiæ ſubuerterent. Legatorum à Gallis venientium minas & pollicitationes, quibus ſe à Ferdinando ad Renatum traducere conabātur, facilè contempſit: Sigiſmundi Malateſtæ eccleſiæ Romanæ vectigalis furores ac rabiem, cenſuris & armis compreſsit. Is enim ſpreto fœdere, quòd inter ſe &

*Sarnum.

Ee Ferdi-

Ferdinandum fuerat à pontifice ictum castella omnia ob seruādam fidem data, c
Nidasturē. tra ius fasq; vi cepit. Legatum ecclesiæ Romanæ ad *Nidasturem fugauit, Picen
bus bella intulit. Huius verò rabies sequenti anno ad Senogalliam Frederico V
binate & Neapolione Vrsino ducibus, graui prœlio compressa & castigata est, re
cuperata Senogallia. Expugnatum fortunæ fanum Nicolao Pistoriensi cardi
sanctæ Cæciliæ legato, ac magna pars Ariminensis agri ei adempta est, ne posset
quando ad rebellionem spectare. Pugnatum est præterea non ita multò pòst a Fer
dinando pari felicitate ad Troiam Apuliæ oppidum, quo prœlio princeps Taren
tinus ac pleriq; alij, qui nouarū rerum cupidi Gallica sequebantur arma, adeo
perterriti, vt supplices à rege pacem petētes, in eius amicitiam redierint ferè omnes
præter paucos, quos postea rex bello insecutus, aut regno expulit, aut ad sanitatē
redegit. Pius autem duobus maximis ac grauissimis bellis liberatus expeditionem
Asiaticam, quæ in Mantuano cōuentu regum ac principum ambitione & auar
fuerat omissa, repetit: socios belli Vngariæ regem, Philippum Burgūdiæ ducem
Venetos, quod hi promptiores ad eam rem esse videretur, sibi adiungit. Orato
& nuncios cū litteris apostolicis ad gentes & nationes Christianas mittit, q . p
cipes omnes, qui populos ad tantum bellum tamq; necessariū adhortarentur. I
interim Senas proficiscitur, iturus vbi ei per anni tempus liceret, ad balnea Petri
lana, quæ potissimum eius ægritudinem lenire videbantur. Ibi autē cognoscit
lippum Burgundum, qui semet venturum cum milite & classe vouerat, à tanta
licitatione destitisse. Intelligit præterea multos esse principes ac populos, non e
ros modo, sed Italos quoq;, qui ambitione & liuore rem tantā disturbare cōnaren
tur, quia eos viderent nobilissima prēmia reportaturos, qui tantam belli mol
subirent. Hos aūt (vt pōtificem docuit) ad sanitatem reducere conatus est. Reli
verò balneis, ad vrbem proficiscitur: vbi vehementi dolore pedum & febre dies
quot laborauit: qua ex re factum est, ut nonis Iunij, quemadmodum publico decre
to enunciauerat, Anconæ esse nequiuerit. Delinita aūt aliqua ex parte ægritudine,
oratores à rege Gallorum & Burgundiæ duce veniētes, eiusq; moram excusantes,
audit. Vocatis deinde ad se patrib⁹ cardinalibus, regi Boemiæ de fide catholica ma
lè sentienti diem dicit: inde ab vrbe discedens, per Sabinos, Vmbros, Picentes, A
cona lectica iacens defertur. In itinere aūt magnam vim hominum ex Germania,
Gallia, Hispania venientiū ad bellum Turcis indictum offēdit: quorum magnam
partem absolutam peccatis, Germanorum potissimū in patriam remisit, quòd mi
nus idonei bello gerendo essent: quodq; etiā belli impensam, vt in litteris apostoli
cis continebatur, secum non detulissent. Dum classem, quæ passim in partubus su
peri inferiq; maris ad tantum bellum fuerat ædificata; dumq; Venetorū ducem b
li socium Anconę expectat, diutina & lenta febri aflictatus, moritur anno sexag
moquarto supra quadringentos & mille, septimodecimo calendas Septembris,
ram circiter tertiam noctis: anno verò pontificatus sexto, diebus sex minus. Ta
aūt constantiæ & fortitudinis fuit, vt tota ægritudine, graui quidem & longa, occ
pationes intelligendi causas diuersarum gentium audiendi, inhibendi, decerne
iudicandi, signandi, admonendi, castigandi, intermiserit nunq̄. Eo aūt die, quo
ta migrauit, duas horas ante extremum vitæ spatium patres cardinales ad se voca
tos constanti animo & voce non inconcinna ad concordiā in eligendo nouo
tifice adhortatus est: quibus item honorem summi Dei, dignitatem ecclesię Ro
næ, bellum à se in Turcos susceptum, salutem animæ suæ, familiam omnem, nep
tes verò maximè si commendatione dignos se præstiterint, constanti ac graui ora
tione commendauit. Petijt sponte sacramēta omnia, & signa integerrimi Christia
ni omnibus in rebus præ se tulit. Præterea verò acerrimè tum quidem disputa
cum Laurentio Rouerella episcopo Ferrariēsi theologo doctissimo, liceretne ex
trema

nam vnctionem iterare, qua semel inunctus fuerat, dum Basileæ pestilentia gra
mè ægrotaret: Orationes canonicas, vt intermitteret in tanta animi anxietate,
q; domesticorum quidem precibus exorari potuit. Symbolum Athanasij con-
nter pronunciauit: & pronunciatum, verissimum ac sanctissimum esse dixit. Nõ
rtem exhorruit, nõ perturbationis, aut inconstantiæ, dum supremum spiritum
ret, signum aliquod edidit. Extinctus profectò magis quàm mortuus dici potest, a-
o longis ægritudinibus maceratus erat, vt corpus suum Romam deferretur, suis
nandauit. Affirmant polinctores viuacissimum cor in homine inuentum. Funus
ncona Romã defertur, comitante familia lugubri veste induta, ac lacrymis squa
di. Peractis autem de more exequijs, in basilica sancti Petri cõditur ad altare san
n Andreæ, sepulcro Francisci cardinalis Senensis impensa condito cum hoc epita
hio: PIVS SECVNDVS PONTIFEX MAXIMVS NATIO-
NE TVSCVS, PATRIA SENENSIS, GENTE PICOLHO-
MINEA: sedit annos sex. Breuis pontificatus, ingens fuit gloria. Conuentum
Christianorum Mantuæ pro fide habuit. Oppugnatoribus Romanæ sedis intra atq;
tra Italiã restituit: Catharinam Senensem inter Sanctas Christi retulit: pragmati-
cam in Gallia abrogauit. Ferdinandum Aragonensem in regnum Siciliæ cis fretũ
restituit: rem ecclesiæ auxit. Fodinas inuenti tum primum aluminis apud Tolfam
instituit: cultor iustitiæ & religionis. Admirabilis eloquio. Vadẽs in bellũ, quod
urcis indixerat, Anconæ decessit: ibi & classem paratam, & ducem Venetorum
cum suo senatu commilitones Christi habuit. Relatus in vrbem est patrum decre-
to, & hic cõditus, vbi caput Andreæ apostoli ad se ex Peloponneso aduectum col-
locari iusserat. Vixit annos quinquaginta octo, menses nouem, dies septẽ & vigin-
ti. Collegio autem cardinalium quinq; & quadraginta millia nummum aureorũ,
à vectigalibus ecclesiæ pensum, ob indictum Turcis bellum reliquit. Has aũt pecu
nias cardinales & triremes, quę tũ in portu Anconitano erãt, Christophoro Mauro
Venetorũ duci, qui biduo ante Pij mortẽ cũ triremibus vndecim applicuerat, cõ-
mittunt his conditionibus, vt nauigijs pro eorum arbitrio bello nauali vterẽtur:
pecunias verò stipendij nomine ad Matthiam Vngarorum regem mitterent, bel-
lum assiduo cum Turcis gerentem. Mortuus est vir fortitudinis certæ, ac pruden-
tiæ singularis, & qui non ad ocium, ad segnitiem, sed ad res agendas, & maximas
quidem natus videbatur. Augere maiestatem pontificis conatus est semper. Non
reges, non duces, non populos, non tyrannos in se aut ecclesiasticum quempiam
delinquentes, bello, censuris, interdictis, execrationibus persequi prius destitit,
quàm eos ad sanitatem redijsse cognouerit. Ludouico autem regi Gallorum aduer
satus est, quòd libertatem ecclesiæ minuere conaretur, cum ab eo antea pragmati-
cam ecclesiæ Romanæ perniciosissimam pestem extorsisset. Borsio duci Mutinensi
minatus est, quòd ipse Romanæ ecclesiæ censuarius, & Sigismundo Malatestæ ho-
sti ecclesiæ, & rebus Gallicis faueret. Sigismundum verò Austriæ ducem grauissi-
mis censuris persecutus, quòd Nicolaum Cusanum cardinalem ad vincula Petri
cepisset, ac comprehensum aliquandiu in carcere detinuisset. Dieterum Isember-
gensem Maguntinum antistitem, malè de ecclesia Romana sentientem, sede depu-
lit, inq; eius locum alterum suffecit. Beneuentanum archiepiscopum contra eius
voluntatem res nouas molientem, Beneuentumq; Gallis prodere conantem, ar-
chiepiscopatu mouit. Franciscum Copinum plus auctoritatis cum magna perni-
cie & clade hominum in legatione Britannica sibi vendicantem, quàm ei à sede a-
postolica concessum fuerat, episcopatu Interamnensi priuauit. Tarracinum, Bene
uentum, Soram, Arpinum, ac magnam partem Hernicorum, quæ nunc Campa-
nia vocatur, in deditionem ecclesiæ redegit. Nil regibus, nil populis timore & aua
ritia concessit vnquam. Quosdam verò seuerissimè arguit, quod ea peterent, quæ sine

ecclesiæ detrimento & eius ignominia fieri nullo modo possent. Tantum terror dominis quibusdam Italicis præsertim iniecit, vt officio & fide nil antiquius ducerent. Vt hostes publicos constanter persecutus est, sic amicos humanissimè ac ciosissimè fouit. Fredericum Romanorum imperatorem, Matthiam Vngarorum regem, Ferdinandũ Alphonsi filium, Philippum Burgundum, Franciscum Sfor Ludouicum Gonzagam vehementer dilexit, duodecim cardinales suo pontifica veteribus addidit, Reatinum, Spoletinum, Thernensem Alexandrum Saxoferrat sem, Barptolomæum Rouerellam, Iacobum Lucensem, Franciscum Laodamiæ roris suæ filium, Franciscum Gonzagam, Ludouici principis filium. Hi oẽs Ita sunt habiti. Ex transalpinis Saltzpurgensem, Ludouicum Alibretum Attrebatẽ em Vergelensem. Viuendi autem rationem ita partiebatur, vt ocij & desidiæ accu nullo modo posset. Surgebat mane aurora illuscente, & habita ratione valetudin ac re diuina castè & piè facta, ad negotia publica statim egrediebatur. Functus of ficio, ac per hortos recreandi animi gratia delatus, prandebat. Mediocri cibo ve batur, non exquisito & lauto. Cibos raro sibi apparari iussit: quod apponebatur, hoc edebat. Vini parcissimus, dilutiq; ac lenis magis quàm austeri amator. Sumpto cibo, dimidium horæ cum domesticis aut fabulabatur, aut disputabat. Cubiculum deinde ingressus cum paululũ quieuisset, horis canonici de mores repetitis, diu legebat aut scribebat, donec ei per munera publica licuisset. Idem faciebat no ctu, quod die post cenam: nam & legebat & dictabat vsq; ad multam noctem in cto iacens: nec amplius quàm horis quinq; aut sex quiescebat. Homo fuit staturę breuis, caput habuit ante annos canum, faciem ante dies senectam præ se ferentem. Aspectu seueritatem facilitate conditam ostendebat. Circa cultum corporis neq; morosus, neq; negligens, laboris patiens habebatur. Sitim æquo animo & famem tolerauit. Robustum ei corpus natura dederat, quod tamen longæ peregrinatio es & crebri labores, & frequentes vigiliæ attriuerant. Accedebant morbi eius familiarissimi, tussis, calculus & podagra: quibus ita persæpe cruciabatur, vt præter vnicam vocem nil ei, quare viuus dici posset relictum videretur. Aditu etiam dum ægrotaret facilis erat, verborũm parcus, inuitus petita negauit. Pecuniarum quat tum collegit, tantum erogauit: quarum neq; studiosus, neq; aspernator fuit. Dum numerarentur, dum reponerentur, interesse nunquam voluit. Fouere ingenia suorũ temporum non visus, quod tria grauissima bella ab eo suscepta: ærarium pontificium ita continuo exhauserant, vt ære alieno, ac magno quidem sępe premeretur. Multos tamen muneribus aulicis & beneficijs ecclesiasticis iuuit, litteratos dico. Orãtes aut poëmata recitantes libenter audiuit: eorũq; iudicio, qui aliquid saper viderẽtur, sua scripta cõmisit. Mẽdaces & delatores odio habuit, irã facilè collegi collectã facillimè repressit. Lacessentib⁹ eũ cõuitijs & dictis petulãtioribus cõstan ter ignouit, ni sedi apostolicæ facta esset iniuria: cuius dignitatẽ adeo acriter tutat est semper, vt eius causa magnorum regum ac principũ graues inimicitias freq ter susceperit. Erga domesticos mira comitate & facilitate vtebatur. Nam qu vel inscitia, vel ignauia deliquisse deprehendisset, paterna caritate admonebat. M la de se opinantes vel loquentes coercuit nunquam: liberè enim in libera ciuit loqui omnes volebat. Quærenti nescio cui apud eum, quod malè audiret, respondit, de me quoq; qui malè sentiant, si in campũ Floræ proficisceris, multos aud Si quando cœlum Romanum tanquam naturæ suæ contrarium & insalubre mu re constituisset, æstate præcipuè, aut Tibur, aut Senas in patriam proficiscebatur Secessu autem abbatiæ mirè delectabatur, quę in agro Senensi, tum amœnitate loci tum opacitate siluarum mira refrigeratio æstate habetur. Frequentauit Macerata na & Petriolana balnea valetudinis causa. Rara veste vtebatur, & argento frugal magis quàm regio. Eius enim voluptas omnis quando à munere publico vacabat,

in le-

in lectione & scriptione frequenti reposita erat. Libros plusquam saphiros & smaragdos charos habuit, quibus chrysolitorum magnam copiam inesse dicebat. Mēsam autem artificiosam ita contempsit, vt ad fontes, ad nemora, ad loca agrestia delatus, quæ sæpe frequentabat animi causa, nō apparatu pontificio, sed humili ac propè rustico sit vsus. Hanc eius crebrā locorum mutationē nō defuere, qui carperent, ex aulicis maximè, quod id nunquam ab alijs pontificibus factum esset, nisi aut bello, aut peste vrgente. Horum autem querelas contempsit semper, quòd diceret, nil ob eam rem à se prætermitti, quod ad dignitatem pōtificatus, ad vtilitatem aulicorum pertineret. Signabat omnibus in locis, audiebat, censebat, respondebat, affirmabat, refellebat: quibus ex rebus quouis etiam in loco abunde omnibus satis fieri poterat. Non libenter solus commedebat. Hanc ob rem, vel Spoletinum cardinalem vel Theanensem, vel Papiensem in conuiuium adhibebat: inter cenan dum de studijs bonarum artium loquebatur, memoriā veterum repetebat: & quid quisq; laudis vel dicendo vel scribēdo cōsecutus esset, exquisito iudicio ostēdebat. Ad virtutem suos frequenter adhortabatur, à vitijs deterrebat, cum eorum res gestæ commemoraret, qui in via rectè aut perperam egissent. Augustino Patritio lectore vsus est: à quo etiam (dum ipse dictabat) describebantur omnia: sales interdū libenter audiebat, negocijs præsertim vacuus. Florentinum quēdam interdum adhibebat, cui Græco nomen est, hominem certè cuiusuis mores, naturam, linguam cum maximo omnium, qui audiebant, risu facilè exprimentem. Homo fuit verus, integer, apertus, nil habuit ficti, nil simulati. Christianam autem religionem ita coluit & obseruauit, vt omnem prorsus hypocrysis suspicionem à se remoueret. frequenter confitebatur & communicabat. Rem diuinam aut ipse faciebat, aut dum fieret, obseruatis de more cæremonijs omnibus, astabat. Somnia, portenta, prodigia contempsit semper. Fulgura procurauit nunquam. Geomantibus & cæteris id genus nullam fidē adhibuit. Timiditatis & inconstantiæ signū nullū in homine cognitum. Extolli secundis rebus, & perturbari aduersis nunquam visus est. Suos plerunq; vt timidos & formidolosos reprehendit, quòd acceptas clades (vt in bello contigit) apertè ei denunciare vererentur. Incommodis enim cōsilio & manu mederi posse dicebat, si id ad tempus, ꝙ accidisset, scitū foret. Socios belli, vel magnitudine impensæ, vel hostium potentia perterritus deseruit nunquam. Bella suscepit inuitus: tamen & multis ac maximis iniurijs lacessitus pro tutela ecclesiæ, pro defensione religionis. Ædificandi studio vehementer delectatus est. Impensa enim sua scalæ templi ad Vaticanum vetustate collapsæ instauratæ. Vestibulum ædium ad dignitatem & tutelam loci munitum. Aream pro templi foribus ruderibus purgatam sternere parabat. Porticum vnde pōtifex populo benediceret, inchoauerat. Tibure arcem perfecisse priusquam inchoasse visus est. Senis quadrato saxo gentilibus suis porticum fastigiatam & ornatissimam extruxit: Corsinianum, quod Pientiam à Pio nomine in pontificatu accepto appelauit, ciuitatem fecit: templumq; testudineum celebre id quidem, & ornatissimas ædes extruxit. Sepulchrum marmoreum paternis maternisq; ossibus Senis in templo beati Francisci suo iussu conditum, hoc disticho notauit.

Siluius hic iaceo coniunx Victoria mecum est:
Filius hoc clausit marmore papa Pius.

Quattuor habuit ex sorore nepotes: ex his duo minores natu eius gratia & auctoritate à rege Hispano equestri ordini sunt additi. Primus, cui Ferdinandus rex filiam in matrimonium locauerat, dux Amalphitanus creatur. Secundus, quem (vt antea dixi) Pius in numerum cardinalium retulit, tanta cum integritate & virtute adhuc viuit, vt in eo nil sit requirendum quod ad amplissimum virum pertineat: ingenio, moribus, solertia, religione, modestia, grauitate. Ad Pium redeo, qui in tanto rerū

fastigio collocatus, litterarum studium intermisit nunq̄. Adolescens, & nondum sacris initiatus poëmata edidit lasciuiæ magis & festiuitati accommodata, quam pressa & grauia. Surgit tamen nonnunq̄: & dum iocatur, mordacitate non caret. Extant eius epigrammata referta salibus. Ad tria millia variorum versuum scripsisse dicitur, quorum pars magnæ Basileę perijt. Orationi solutæ reliqua vita se totum dedit, magnitudine rerum inuitatus, delectatus est etiam mixto scribendi genere, & ad philosophandum aptiore. Libros in dialogo edidit de potestate concilij Basileensis, de ortu Nili, de studio venādi, de fato, de præscientia Dei, de hæresi Boemorum. Reliquit dialogum imperfectum cōtra Turcos inchoatum pro defensione fidei catholicæ. Epistolas digessit in tēpora: & quas prophanus, quas sacris initiatus, quàs antistites, quas pontifex maximus scripserit, voluminibus separat. His reges, nationes, ciuitates, principes atq; omne genus hominum ad religionis arma incendit. Extat eius epistola ad Turcum, qua hominem adhortatur, vt posthabita Mahometana perfidia, veram Christi Iesu religionem sequatur. Libellum edidit de miseria aulicorū. Scripsit etiam de institutione artis grammaticæ ad Ladislaum adolescenrem Vngarorum regem. Orationes circiter duas & xxx. habuit ad pacem regum, ad concordiam principum, ad tranquillitatem nationum, ad defensionem religionis, ad quietem totius orbis terrarum spectantes. Boemicam historiam perfecit: australem imperfectam reliquit. Aggressus est historiam rerum vbiq; locorum sua ætate gestarum: quam negociorum multitudine oppressus imperfectam reliquit. Commentariorum de rebus à se gestis libros duodecim scripsit, tertium decimum inchoauit. Scribendi genus lene est, ac temperatum. Conciones habet splendidas & rei accommodatas. Mouet affectus, ac eos deniq; sedat. Candorem & ornatum orationis nunquam intermittit. Describit apposite situs & flumina. Varios pro tempore sumit eloquentiæ vultus. Cognitionem rerum antiquarum non omittit. Nullius oppidi occurrit mentio, cuius originem non repetat, situm non notet. Qui duces, qua ætate claruerint, diligentissimè perscribit. Mimos etiam ad voluptatem notauit. Sententias in prouerbij modum reliquit multas: quarum partem aliquam quod ad institutionem humanæ vitæ pertinere visæ sunt, subiungere institui. Diuinam naturam credendo melius quàm disputando intelligi ac comprehendi posse dicebat. Omnem sectam auctoritate firmatam humana, ratione carere. Christianam fidem, si miraculis non esset approbata, honestate sua recipi debuisse. Vnius diuinitatis tres esse personas, non qua ratione probetur sed à quo dicatur animaduertendum. Mortales mēsores cœli & terræ, audaces magis videri quàm veros. Siderum inuestigare cursus, pulchrius esse quàm vtile. Amicos Dei & hac & futura perfrui vita. Sine virtute nulli solidum esse gaudium. Neq; auarum pecunia, neq; doctum cognitione rerum vnquam repleri. Cui plura notum est, eum maiora sequi dubia. Plebeijs argenti, nobilibus auri, principibus gemmarum loco litteras esse debere. Bonos medicos non pecuniam, sed bonam valetudinem ægroti quærere. Artificiosam orationem stultos, non sapientes flectere. Sanctas esse leges, quæ vaganti frena licentiæ imponunt. In plebem vim habere leges, in potentes mutas. Res grauiores armis, non legibus diffiniri. Vrbanus suam domum ciuitati, ciuitatem regioni, regionem mundo, mundum Deo subijcit. Lubricum esse primum apud reges locum. Vt in mare flumina omnia, sic vitia in magnas aulas fluere. Assentatores maximè quò volūt, reges ducere. Nulli magis principes aures, q̄ delatori præstare. Pessimā regibus pestē adulatoris linguā. Regem, qui nulli fidit, inutilem esse nec meliorē, qui omnibus credit. Qui multos regit, à multis regatur oportet. Non esse regio nomine dignum, qui suis cōmodis publica metitur: neq; qui sacra negligit, ecclesiæ prouentum: neq; regem qui iuridicundo assidet, vectigalia digna petere. Litigatores, aues: forum, aream: iudicem, rete: patronos,

tronos, aucupes dicebat. Dignitatibus viros dandos, nõ dignitates hominibus. Ma gistratus alios mereri & nõ habere: alios habere, nõ mereri. Graue põtificis onus, sed beatũ ei, qui benè fert. Indoctũ episcopũ asino comparandũ. Corpora malos me dicos, animas imperitos sacerdotes occidere. Vagũ monachum diaboli mancipiũ esse. Virtutes clerum ditasse, vitia pauperem facere. Sacerdotibus magna ratione sublatas nuptias, maiori restituendas videri. Fideli amico nullum thesaurum anteferendum. Vitam amico, inuidiam morti comparandam. Hostem in se nutrire, q nimis filio ignoscit. Nulla in re auarum placere hominibus, nisi in morte. Vitia hominum liberalitate obtegi, nudari auaritia. Mentire seruile vitium esse. Vini vsum & labores & morbos auxisse mortalibus. Vinum, quod mentem excitet, nõ quod obruat, sumẽdum. Libidinem ætatem omnem fœdare, senectutẽ extinguere. Quietem vitam non aurum ipsum, non gemmas præbere. Dulce bonis, durum iniquis mori. Generosam mortem turpi vitę omnium philosophorum sententia anteferendam. Hęc sunt ferè, quæ de vita Pij põtificis scribi possunt: ad cuius laudes hoc etiã addo, quòd & beatam Catharinam Senẽsem in sanctas retulit, caput sancti Andreæ è Peloponneso à principe loci Romam auectum, in sancto Petro cum maxima veneratione, cumq; supplicationibus cleri populiq; Romani in sacello ad id fabricato collocauit, repurgato templo, eo loci potissimum, dimotisq; quorundam pontificum & cardinalium sepulcris, quæ basilicam ipsam temere occupabat.

PAVLVS II.

PAulus secundus, Petrus Barbo antea vocatus, patria Venetus, patre Nicolao, matre Polixena, sancti Marci presbyter cardinalis, pridie calen. Septembris pontifex creatur, MCCCCLXIIII. Is enim Eugenij pontificis ex sorore nepos adolescens adhuc iturus in mercaturam erat, quæ apud Venetos in precio est, & à Solone non improbatur: & iam scrinium & arma in triremes detulerat, cum ei nunciatum est Gabrielem Condelmerium auunculum suum pontificem creatum esse. Substitit itaq; adhortantibus amicis & fratre Paulo Barbo maiore natu, ac litteris, licet iam adultus esset operam dedit: præceptore vsus Iacobo Ricionio, qui diligentiam hominis ea in re laudare cõsueuerat. Habuit & alios præceptores, nec tamen ob ætatem admodum profecit: quos omnes præter Ricionem, dum pontifex esset, dignitate & facultatibus honestiores reddidit, ostendens per eos non stetisse, quò minus doctior euaderet. Paulus autem Barbo magni animi ac prudentiæ vir, cognita fratris natura, quæ potius quietem quàm negocia appetebat, Eugenium rogat (nam Florentiam videndi hominis causa venerat) vt Petrum ad se vocet, initiatumq; sacris in aliquo dignitatis gradu collocet. Vocatus itaq; Petrus, archidiaconatum Bononiensem, ac non ita multò pòst episcopatum Ceruiæ commendatione adeptus, protonotarius ab auunculo creatur, ex his potissimum, qui emolumentorum participes sunt. His autem facultatibus aliquot annis vitam ducens, tandem vnà cum Alouisio Patauino medico, quem postea patriarcham & camerarium appellarunt, cardinalis ab Eugenio creatur, instantibus quibusdam Eugenij familiaribus, vt haberent, quem Alouisij potentiæ interdum obijcerent: inter quos postea tanta simultas fuit, vt nusquam maiore odio certatum sit: his etiam discordias alentibus, qui seditionibus ali & augeri con sueuerant. Dolebat enim Petrus primum locum apud Eugenium sibi surripi, cum nepos esset, cumq; etiam patricius Venetus. Hanc ob rem inimicitias non vulgares exercuit cum Francisco Condelmerio vicecancellario ex amita Eugenij nato: quo deinceps mortuo, totum se in patriarcham vertit, licet, sæpius intercedentibus amicis in gratiam redijssent simulato animo. Hanc ob rem sub diuersis pontificibus ita inter se mutuis odijs certarunt, vt alter alteri non pepercerit, siue faculta Pont. 220.

 tes

tes siue dignitatem inspicias. Iactata & inter eos varia probra sunt, quæ consult præterea, ne maledicis fidem præstitisse videar. Mortuo autem Eugenio, cum in e ius locum Nicolaus V. suffectus esset, tantum apud hominem gratia & bland valuit, vt & primum ipse locum è natione sua apud eum tenuerit, fratre Nicolai minem adiuuante: & ita Nicolaum animauerit, vt camerarij dignitatem Alousio diminueret. Erat enim Petrus Barbo natura blandus, arte humanus, vbi opus erat. Præterea verò eo indignitatis plerunq; deueniebat, cum præcando, rogando, o stando, quod vellet, consequi non posset vt ad faciẽdam fidem precibus lacrymas adderee. Hanc ob rem Pius pontifex hominem Mariam pientissimam appellare interdum per iocum solebat. His quoq; artibus apud Callistum vsus, eò perpu hominem, vt Alouisium cum triremibus in Turcos mitteret, ostendens hom amplitudinem, huic tantæ rei maxime conuenire, cum aliàs & exercitus duxisset, & ditionẽ ecclesiæ ab hostibus constanter tutatus fuisset. Hac demũ molestia liberatus Petrus, Callistum deinceps ita in sententiã suam semper traxit, vt donec vixe rit, nullius magis quàm huius consilio sit vsus. Facilè præterea quicquid volebat pontifice impetrabat, sua vel amicorum causa. Erat enim propensior in amicos. & quos in clientelam susceperat, quibuscunq; rebus poterat iuuabat, ac constantissimè tuebatur, cũ apud vnumquenq; magistratum, vel tũ maximè apud pontificem. Tantæ præterea humanitatis fuit, vt in ægritudinibus curiales ipsos, qui aliquo in precio erant, inuiseret: & quibusdam remedijs adhibitis, eos ad valetudinem adhortaretur. Semper enim domi habebat vnguenta Venetijs auecta, oleum, tyriaci & cætera id genus, quæ ad curandam valetudinem faciunt. Ex his aliquid ad ægrotos mittebat. Curabat item, vt vni sibi magis quàm alteri ægrotantium testamenta committerentur, quæ postea ex arbitrio suo partiebatur: & siquid inerat quod a rem suã pertineret, facto tamẽ sub hasta precio, id sibi pecunia vindicabat. Romanorum verò quorundã amicitia delectatus est, quos sępe in conuiuium adhibebat, tũ ad iocũ, tum ad risum: quem & Priabisius suus & Franciscus Malacaro salibus, mimis, dicterijs, scõmatibus frequenter non sine vrbanitate excitabant. His quidem artibꝰ effecerat, vt tũ ciuibus Romanis, tum aulicis ipsis charus esse putaretur. Pręterea aũt ne domi tãtum posse videretur, foris etiam auctoritatem sibi comparare annixus est. Nam & in Hernicos (quam nunc campaniam Romanam vocãt) profectus est ad populos quosdam sedandos, qui de finibus contendebant: & litẽ componere inter comitem Auersæ & Neapolionẽ Vrsinũ conatus, paulum abfuit, quin turpiter captus, in vincula conijceretur, adeo in eum comes Auersus ob quandam verborũ licentiã, malè animatus erat. Re itaq; infecta abiẽs, homini semper aduersatus est. Mortuo deinde Callisto, in eiusq; locũ Pio suffecto, cũ permutare episcopatum Vicetinũ in Patauium instando acerbè nimium, rogandoq; anniteretur, & Pij pontificis & Venetorum iram adeo incurrit, vt Paulum fratrem senatorio munere amouerint, & ei interdixerint, quò minus aliorum beneficiorum prouẽtibus potiretur, nisi sententiam mutaret. Hanc ob rem indignatus homo, vlciscendi tempus obseruans, interim acerbè nimiũ in eos inuehebatur, per quos stetisset, quò minus voto potiretur. Mortuo autem Pio, in eius locum ipse suffectus, statim vbi magistratum inijt; siue quòd ita pollicitus erat, siue quòd Pij decreta & acta oderat, abbreuiatores omnes, quos Pius in ordinẽ redegerat, tanq̃ inutiles & indoctos (vt ipse dicebat) exauctorauit. Eos enĩ bonis & dignitate indicta causa spoliauit: quos etiã propter eruditionẽ & doctrinam ex toto orbe terrarũ cõquisitos, magnis pollicitationibus & præmijs vocare ad se debuerat. Erat quidẽ illud collegium refertum bonis ac doctis viris. Inerant diuini atq; humani iuris viri peritissimi. Inerant poëtæ & oratores pleriq;, qui certè non minus ornamẽti ipsi curiæ afferebãt, q̃ eadem acciperent, quos omnes Paulus tãquam inquilinos & aduenas possessione

pepul

pepulit, licet emptoribus cautum esset literis apostolicis, cautum etiam fisci ponti ficij auctoritate, nè qui bona fide emissent, è possessione honesta ac legitima deijcerentur. Tentarunt tamen hi, ad quos res ipsa pertinebat hominem è sententia dimouere. Atq; ego certè, qui horum de numero eram, rogando etiam vt causa ipsa iudicibus publicis (quos rotæ auditores vocant) committeretur: tum ille toruis oculis me aspiciẽs, Ita nos, inquit, ad iudices reuocas, ac si nescires omnia iura in scri nio pectoris nostri collocata esse? Sic stat sententia, inquit, loco cedãt omnes, eant quò volunt, nihil eos moror, põtifex sum, mihiq; licet pro arbitrio animi aliorum acta & rescindere & approbare. Hac verò tam immiti sententia accepta, vt lapidẽ immobilem volueremus, obseruabamur, & frustra quidẽ die ac noctu in foribus aulæ, vilissimũ etiam quenq; seruum rogantes, vt nobis alloqui pontificẽ liceret. Reijciebamur non sine contumelia, tanq̃ aqua & igni interdicti ac prophani. Hac aũt diligentia xx. continuis noctibus vsi sumus: nil enim ferè nisi noctu agebat. Ego verò tanta ignominia excitus, quod mihi ac socijs meis coram non licebat, id agere per litteras institui. Scripsi itaq; epistolam his fermè verbis. Si tibi licuit indicta causa spoliare nos emptione nostra iusta ac legitima, debet & nobis licere conque rí illatam iniuriam iniustamq; ignominiam. Reiecti à te, ac tam insigni cõtumelia affecti, dilabemur passim ad reges, ad principes, eosq; adhortabimur, vt tibi conci lium indicãt, in quo potissimum rationẽ reddere cogaris, cur nos legitima possessio ne spoliaueris. Lectis litteris, Platinam reum maiestatis accersit, in carcerẽ trahit, cõpedibus reuincit, mittit Theodorũ Taruisinũ episcopũ, qui quæstionẽ habeat. Is statim me reũ facit, quòd & libellos famosos in Paulum sparsissem, & concilij mẽtionem fecissem. Primũ crimen ita confutaui, eos quidẽ dici libellos famosos, in quibus scribentis nomẽ reticetur: at meũ nomen in calce litterarum extare, nõ igitur libelli famosi sunt. Quod verò de concilio mentionẽ fecerim, me non adeo graue crimen id putasse, cum in synodis à sanctis patribus stabilita sint fundamẽta orthodoxæ fidei, prius sparsim iacta à Saluatore nostro eiusq; discipulis, vt maiores cũ minoribus æquo iure viuerent, ne cuiquam fieret iniuria. Vnde etiam apud Romanos instituta est censura, qua & qui priuati & qui in magistratu fuerunt, rationẽ habiti magistratus, & vitæ anteactæ reddere cogebantur. Cùm verò his rationibus nihil ꝑfecissem, reuinctus cõpedibus, & quidẽ grauissimis, media hyeme sine foco celsa in turri ac ventis omnibus exposita coërceor mensibus quattuor: tandẽ verò Paulus Francisci Gonzagæ cardinalis Mantuani precibus fatigatus, ægrè pedibus stantem molestia carceris me liberat: admonet ne ab vrbe discedã, in Indiã, inquit, si proficiscere, inde te trahet Paulus. Feci mandata. Triennio in vrbe commoratus sum, arbitratus hominem aliquã medelã meis incõmodis interim allaturum. Coronatus Paulus de more, memor à Callisto quondã pulsos esse è sancto Ioãne Late rano canonicos regulares, quos eodẽ in loco Eugenius põtifex ante collocauerat, eosdẽ reuocauit, vt seorsum à canonicis secularibus diuina officia celebrarẽt. Prçterea verò canonicorum seculariũ eo in loco nomen aboliturus, si quis moriebatur in demortui locum neminem sufficiebat: aut si quod beneficium vacabat, coactos se canonicatibus illis abdicare, ad alias ecclesias transferebat, vt tandem beneficia illa in vnum corpus redacta, canonicis regularibus satisfacerent sine vllo suo dispendio, cum eos tum pascere ob inopiam oporteret. Hanc autem ob rem Paulus multum à se alienauit ciuium animos, quod dicerent illa beneficia à maioribus suis instituta, pulsis ciuibus, inquilinis dari. Neque hoc contentus Paulus, seorsum canonicos quosdam allocutus, eos minis etiam adhibitis abdicare se illis canonicatibus impellebat. Nonnulli tamen eius minas contemnentes, tempus vindicandæ libertatis expectabant, quod postea eo mortuo eluxit. At verò cũ nunciatũ esset, Turcos capta iam ferè tota Epiro, in Illiricũ iter parare, oratores statim ad reges

Epistola Platinæ ad Paulũ II.

&

& principes misit, eos oratum, vt compositis rebus suis, de bello Turcis inferẽdo, ad propulsandam iniuriam cogitarent. Qua de re nil certè actum est, cum inter se grauissimis bellis decertarent: hinc Germani, hinc Anglici, nunc veterem regem, interdum verò nouum expetentes. Hinc Hispani, hinc Galli principes veriti regis potentiam, qui regio nomini omnes obtemperare volebat, iactabatq; se breui facturum, vt eos pœniteret, qui secus fecissent. Præterea verò Paulum vrgebat regis Boemię perfidia, qui se paulatim à toto corpore Christiani nominis subtrahebat. huncitaq; mittere Vngariæ regem cum exercitu instituerat, si ei per bellum in Turcos susceptum licuisset: siq; rem inter regem & imperatorem componere potuisset. Nam mortuo Ladislao rege Vngariæ eius nepote, qui hærede carebat, imperator ipse regnum illud, quod Matthias Vaiuodæ filius occupauerat, sibi deberi prædicabat. Differendam itaq; rem Paulus in aliud tempus censens, ad cõponendas quasdam simultates ciuium Romanorum inter se dissidentium, animum adiecit. Orta nanq; rixa erat inter Iacobum Ioannis Alberini filium, & Felicem nepotem Antonij Capharelli: hanc ob rem accitis ad se patribusfamilias, eos aliquandiu renitentes, ad concordiam datis vadibus compulit. Verùm non ita multò pòst Iacobus Alberini filius, nusquam laturus iniuriam patri illatam, Antonium Capharellum interficere conatus, confossum aliquot grauibus vulneribus, tanquam mortuum reliquit. Hanc ob rem indignatus Paulus, quod contra atq; Alberinus iurauerat, filius egisset euersis eorum ędibus redactisq; in fiscum omnibus bonis, eos ab vrbe demum exules facit. Hos tamen postea suo iussu ad vrbem redeuntes in gratiam recepit, restitutis rebus omnibus, paceq; inter dissidentes composita, cum tamen ambo aliquandiu in carcere stetissent. Anno verò M CCCCLXV. Alouisius Patauinus pontificis camerarius, & tituli sancti Laurentij in Damaso presbyter cardinalis, vir quidem ditissimus, & in rebus agendis sagax, sed vltimo suæ vitæ tempore parũ prudens: quippe qui ex testamento maxima ex parte hæredes reliquerat duos fratres cognomẽta Scarampos, alioquin bonos & liberales ingenij, sed nequaquam tantis fortunis & prouentibus ecclesiæ partis dignos. Quid homines suspicarentur, scimus. Has autem facultates Paulus, ei licet testandi facultatem vltro permisisset, sibi vindicauit. Scarampos cœpit, & tandiu, honesto tamen loco retinuit, quoad quæ Florentiam delata fuerant, ad se deferrentur. Fugientes Scarampi dum hac de re ageretur, capti in carcerem conijciuntur. Verùm cum bona patriarchæ Florentia Romam delata fuissent, Scarampos cum bona parte incolumes dimittens, in reliquos patriarchæ familiares maiore benignitate vsus est, quàm ipse testator instituisset. Atque hoc modo bona hominis tanta diligentia parta, maiore retenta, cum magna opum iactatione, ac si annos Matusalem victurus esset, ab eo sunt partim possessa, partim distributa, quo cum diutius simultatibus, odijs, maledicentia certauerat, cum maluisset ad Turcos ipsos quàm ad Paulum bona sua recidere. Sed neq; hoc contenta diuina prouidentir, voluit eius quoq; corpus iam sepultum in prædam dari. Ab ipsis enim, quibus ipse beneficia sancti Laurentij in Damaso dederat, noctu aperto sepulcro, annulo & vestibus spoliatus est. In hos aũt Paulus re cognita, grauiter animaduertit. Eodem ferè tempore Fredericus adolescens egregius Ferdinandi filius, Mediolanum iturus ad ducendam Frãcisci Sfortiæ filiam fratris vxorem in regnum, Romam veniens, prodeunte obuiam honorato quoq;, & Rhoderico vicecancellario, perbenignè à Paulo suscipitur, ac rosa donatur, quam pontifices quotannis donare alicui ex principibus Christianis consueuere. Interim verò cum Ferdinando in animo esset, eos bello persequi, & primum in regno suo existentes, qui dum à Gallis premeretur, à se defecerant, misetq; copias quasdam ea mente, vt ducem Soranum adoriretur. Pontifex diuertere id bellũ cupiens, archiepiscopum Mediolanẽsem eò properè misit oratũ, vt co[...]
il[...]

s quemadmodū ratione feudi tenebatur, ad se mitteret, quòd diceret sibi in ani
o esse comitis Auersi filios, ecclesiæ nequaquā obtemperantes, è medio tollere.
Nam eo ferè tempore Auersus comes moritur, quo Paulus pontifex creatur: cor
usq; eius Romam delatū, in basilica sanctæ Mariæ Maioris, sepelitur. Rex itaq;
acerrimus Deiphobi hostis, quippe qui ab eo superiore bello insidijs, veneno & ar
petitus fuerat, copiarum suarum præfectis mandat, vt primo quoque tempore
roficiscantur, quò pontifex ire iusserit. Antea enim Deiphobum & Franciscum ad
vocatos monuerat, vt & iter tutum à latronibus seruarent, ne Romam aliunde
uentes, in ipsis propè vrbis Romæ portis spoliarētur: vtq; Securanciæ præfecti,
ici quondam filio, Caprarolam (quod oppidum est) redderent, cum omnia ferè
ius præfecti bona posciderent. Vtrunq; verò nō modo facere recusarunt, verùm
tiam minas addidere, iactantes sæpius se comitis Auersi filios esse, nec lacessenti-
bus parcituros. Tum verò Paulus clāculum paratis rebus omnibus ad bellum ne-
cessarijs superuenientibus etiam regijs copijs, quintodecimo die posteaquam in-
choatum est, bello eos incautos & nil tale opinantes oppressit, redactis in potesta
tem ecclesiæ nouem castellis: quorum de numero aliqua ita munita natura & arte
rant, vt vix opera hominum expugnari posse crederētur. Deiphobus autem veri-
ne captus ad regem mitteretur, salutem sibi fuga quæsiuit. Capitur autem Fran
cus frater cum filio, & quinquennio in arce Hadriani retentus, demum creato
Sixto liberatur. Hinc postea inter Paulum & regem ipsum ortæ graues inimicitiæ
sunt, cum Ferdinandus hoc tanto merito peteret superiorum annorum tributum,
quod ecclesiæ pendebat, sibi relaxari: & quod deinceps soluturus esset, diminui, cū
regnum Siciliæ patruus suus posciderent, cuius ipse unà cum regno Neapolitano ve
ctigal penderet: Inspicienda dicens & sua merita, & considerandum, quid posset in
contrarium accidere, cum diceret se continuo acies quasdam in armis habere, nō
magis sua quàm pontificis Romani gratia, ut in bello contra Auersanos paulò an
mouerat. Commemorabat vicissim Paulus merita ecclesiæ erga Ferdinandum:
atq; hoc modo altercationibus in longum res ipsa semper protracta est, cum vter-
que repetendi ius suum, tempus quęreret. Moliri res nouas rex interim cauebat, Ia-
cobi Picennini, qui Sulmonem in Marsis & alia oppida tenebat, potentiam veri-
tus. quem postea Franciscus Sfortia socer ad regem misit, data fide se quoties libu-
isset, incolumen rediturum. Verùm aliter Iacobo quàm putarat accidit. Captus
enim Neapoli à Ferdinando cum filio, & in carcerem coniectus, nō ita multò pòst
vita priuatus, figmento adhibito quòd in carcere ipso decidens crus fregisset, dum
redeuntes ab Ischia (quam Aenariam antiqui vocabant) triremes regis de Gallis
victrices, studiosius quàm cautius per fenestram inspicit. Sunt qui arbitrantur ho-
minem adhuc viuere. Quod ego nullo modo credo, cum nullus esset in Italia a-
ptior, si auctoritatem hominis in militiam respicis, ad euertendum Ferdinandi re-
gis imperium. Substiterat in via hac re cognita (Senis nanque erat) ducis Medio-
lani filia Neapolim ad maritum itura, vt fidem faceret, nulla patris sui culpa Ferdi
nandum in Iacobi Picennini necem conspirasse. Quid autem ea de re suspicati sint
homines, optimè nouimus. Fuere etiam qui dicerent id prius à Paulo pontifice sci
tum fore, cum illis diebus archiepiscopus Mediolanensis à pontifice scitum fore,
cum illis diebus archiepiscopus Mediolanensis à pontifice ad regem, & à rege ad
pontificem frequenter commeauerit, cùm Paulus ipse dixerit, audita hominis ca-
ptiuitate, appellationū iudicem à medio sublatū esse. Sed verū est illud Virgilianū.

Nescia mens hominum fati sortisq; futuræ.

Nullius enim magis quàm Iacobi Picennini opera reprimere Ferdinandi contu-
maciam Paulus potuisset, si tum in vita fuisset, quando inter eos de soluēdo tribu-
to cōtentio est orta, ac bellum propè certum. Nam celebratis nurus ac filij nuptijs
hac

hac vna re & Iacobi morte stabilito regno, Ferdinandus cum pontifice instat, ut tributum ei diminuatur, & quædã oppida quę de regno possidebat ecclesia, ei redderentur. Misit eò Paulus Barptolemæum Rouerellam legatum, tituli sancti Clementis presbyterum cardinalem, qui regis mentem aliqua ex parte leniuit. Verebatur tum (credo) vterq;, ne solis ac lunæ eclipses, quæ tum fuere cum maxima hominum admiratione, regnorum mutationem portenderent. Moritur tamen (ne corpora cælestia frustra pati existimes) sequenti anno Franciscus Sfortia Insubrum & Liguriæ dux. Nam Genuæ dominatum biennio ante adeptus fuerat, dedentibus sese ciuibus diutino bello, partim intestino & graui, partim externo agitati. Gallorum enim dominatum, quem spontè petierant reijcientes, ad sex millia Gallici nominis ante oculos Renati regis interfecêre, qui cum triremibus aliquot benè armatis aderant, recuperandæ vrbis causa, quæ iam à Gallis defecerat. Mortuo itaq; Francisco Sfortia Mediolanensium duce, cardinales statim Paulus ad se vocat, quid esset agendum consulit. Censuere omnes mittendas esse litteras & nūcios ad principes Italiæ, ad populos, qui eos adhortarentur nil noui moliri, sed pacem ante initam seruare: maximè verò tam iniquo tempore, quo à Turco cōmuni Christianorum hoste vexaremur. Præterea verò episcopum Conchensem Mediolanum mittit oratum populum illum, vt nil antiquius fide putaret, quam Galeatio Francisci filio præstiterat. Aberat tum Galeatius iussu patris in Galliam cum exercitu missus, dum rex Alouisius cum principibus regni dicto suo haudquaquam obtemperātibus bellum gerit. Ex fœdere enim dum Genuam in feudum accipit, præsidia regi Franciscus subministrabat. Requirebat & hoc affinitas inter eos contracta, cum Galleam reginæ ac ducis Saubaudiæ sororem, in vxorem accepisset. Qui cognita patris morte, relicto bello, quod regio nomine contra Burgundiæ ducem inchoauerat, Lugduno abiens, ac cum paucis permutata veste in patriam rediens, ditione paterna auxilio matris, quæ populos in fide continuerat, sine vlla contentione potitur. Paulus verò compositis hoc modo Italiæ rebus, cum intelligeret militiam Rhodiorum militum ob inopiam ad nihilum redigi, eorum magistrum ac primates religionis ad se vocat corrigendi erroris causa, qui post frequentes conuentus apud sanctum Petrum habitos, tædio animi & senio confectus moritur, sepeliturq; in basilica sancti Petri non longè à sacello sancti Andreæ: in cuius locum Carolus Vrsinus suffectus, Rhodum ad tuendam insulam properè mittitur. Interim verò cum Paulo nunciatum esset, in Poli oppido in Aequicolis posito multos hæreticos inesse, dominum loci cum viris octo & feminis sex comprehensos, & ad se perductos, cognito hominum errore, ignominia notauit, & quidem grauissime eos potissimum, qui pertinaciores fuere. Nam mitius cum his est actum, qui errorem confessi, veniam petiere. Erant enim eius sectæ, quam à peruersa mentis opinione esse dicimus, quod dicerent nullum verum Christi vicarium esse eorum, qui post Petrum fuere, nisi qui paupertatem Christi imitati sunt. Aucto deinde cardinalium numero, ad x. enim eodem tempore creauit, quorum de numero hi fuere: Franciscus Sauonensis ordinis Minorum generalis, M. Barbo præsul Vicetinus, cuius opera & consilio magnis in rebus semper est vsus, Oliuerius archiepiscopus Neapolitanus, A. Episcopus Aquilanus, Theodorus Monferratus: reliqui partim Galli, partim Vngari, & Angli sunt habiti. Senatu itaque in hunc modum aucto, ad componendam Italiæ pacem totus conuertitur. Nam cum Florentini quidam, à factione Petri Medices ciuili discordia pulsi, vt Detesaluus Neronius, Angelus Accioiolus, ac Nicolaus Soderinus Barptolemæum Bergomatem concitassent, qui magnam vim equitum ac peditum habebat, vt in Etruriam cum exercitu mouens se ac extorres omnes in patriam reduceret, adiuuantibus etiam Venetis occultè tamen, primo quidem impetu posse & velle subuertere totam Italiam vi-

Verùm cum in Flaminia Galeatium ducem Mediolanensem obuium habuisset regis ac Florētini populi copijs, habenas inhibuit, & cunctando potius quàm pugnando vincere annixus est. Pugnatum est tamen semel atq; acriter comitis Vrbinatis auspicijs in agro Bononiensi ad Ricardinam (id ei loco nomen est) dum ca stra metatur. Quo quidem tempore de Bergomate actum certè erat, si tum Galeatius affuisset, qui Florentiam componendæ rei bellicæ causa profectus paulò ante fuerat. Ferunt qui tanto prœlio interfuere, nusquam ætate nostra maiore contentione certatum esse: nec prœlium antea fuisse, in quo plures desiderati fuerant, tum item Veneti sibi potius quàm homini cauentes cohortibus aliquot & turmis ei auxilium missis, pacem enixius quærere, eius cōficiendæ arbitrium omne in pontificem deferentes. Qui rei suæ quoq; admodum timens, si victoria ad regem & ducem recideret, vt pax conficeretur instabat, erat enim opinio quorundam hominū non vulgarium, Barptolemæum conniuente pontifice Padum traiecisse, quo mutato Florentinorum statu, inferre bellum Ferdinando regi commodius posset, cui ita infensus erat, vt accire contra eum nouos quoq; in Italiam hostes cogitauerit. Vocatis itaq; ad se omnium principum legatis pacem his rationibus composuit, vt vtraq; pars, quæ bello ceperat, redderet: vtq; Barptolemæus copias suas in Cisalpinam Galliam reduceret: seruareturq; pax illa, quæ antea inter Franciscum Sfortiam & Venetos apud Laudam Pompeianam composita fuerat. In vna re tantum dubitatum est, excluderetùr ne à pace Italiæ Sabaudiæ dux, vel Philippus frater, qui eo anno Venetorum stipendijs militauerat, prouinciam Galeatij bello vexauerat. Petebant Veneti, vt inter fœderatos is quoq; censeretur. Negabat id fieri posse Galeatius, cum diceret eum se nunquam pro amico & socio habiturum, quem rex Franciæ hostem haberet. Verùm tantum valuit Paulus blanditijs & pollicitationibus, vt legatum Galeatij contra principis sui decretum in sententiam sui ipsius traxerit. Hanc ob rem iratus Galeatius, & Laurentium Pisauriensem legatum suum exilio mulctauit, & Sabaudienses ita bello vexauit, vt eos pacem exposcere coëgerit: quæ quidem ex arbitrio regis Franciæ postea composita est, interuenientibus & reginæ & vxoris Galeatij precibus, quæ ducis Sabaudiæ sorores sunt. Compositis autem hoc modo rebus, Paulus ad ocium conuersus, populo Romano ad imitationem veterum ludos quàm magnificentissimos & epulum lautissimum instituit, procurante eam rem Vianesio Bononiensi pontificis vicecamerario. Ludi autem erant pallia octo, quæ cursu certantibus in carnispriuio proponebantur singulis diebus. Currebant senes, adolescentes, iuuenes, Iudæi, ac seorsum pastillis primo quidem pleni, quò tardiores in cursu essent. Currebāt & equi, equæ, asini, bubali tanta cum omnium voluptate, vt omnes præ risu pedibus stare vix possent. Cursus autem & stadium erat ab arcu Domitiani vsq; ad ædes sancti Marci, vnde pontifex ipse solidam voluptatem percipiebat. Ac etiam in pueros cœno oblitos post cursum munificentia vsus, vt singuli carlenum (nummi argentei id genus est) condonaret. Sed ecce in tam publica omnium lætitia subitus terror Paulum occupat. Nunciatur ei, quosdam adolescentes duce Calimacho in eum conspirasse, cui præ timore vix respiranti, nescio quo fato nouus etiam terror additur. Aduolat enim quidam cognomento Philosophus, homo facinorosus & exul, qui vitam primo & reditum in patriam deprecatus, nūciat, ac falso quidem, Lucam Totium Romanum ciuem Neapoli exulantem, cum multis exulibus in nemoribus Veliternis à se visum, ac paulò pòst affuturum. Timere Paulus ac magis trepidare tum cœpit, veritus ne domi & foris opprimeretur. Capiuntur permulti in vrbe, tum ex aulicis, tum ex Romanis. Augebat hominis timorem Vianēsius. Augebāt & alij eius familiares, qui ex tanta perturbatione aditum ad maiorem dignitatem & huberiorem fortunam sibi quærebant. Irrumpebant cuiusuis domum sine discrimine. Tra

Ff hebant

hebant in carcerem quos suspectos coniurationis habuissent. Et, ne ego tantæ ca lamitatis expers essem, domum vbi habitabam multis satellitibus noctu c[illegible] dant: fractis foribus ac fenestris, vi irrrumpunt: Demetrium Lucensem fami meum comprehendunt: à quò vbi sciuere me apud cardinalem Mantuanum ce re, statim accurrunt, & me in cubiculo hominis captum, ad Paulum confest[illegible] hunt. Qui vbi me vidit, ita inquit, duce Calimacho in nos coniurabas? Tum fretus innocentia mea, ita constanti animo respondi, vt nullum conscientiæ [illegible] in me deprehendi posset. Instabat ille discinctus & pallidus: & nisi verum fat[illegible] nunc tormenta mihi, nunc mortem proponebat. Tum ego cum viderem om mis & tumultu circunsonare, veritus ne quid grauius ob formidinem & ir nos consuleretur, rationes attuli, quam ob rem crederem Calimachum nil a[illegible] le vnquam moliturum, nedum meditatum fuisse, quòd consilio, lingua, man licitudine, opibus, copijs, clientelis, armis, pecunijs, oculis postremo careret. C lus enim erat, & P. Lentulo somniculosior, ac L. Crasso ob adipem tardior. O[illegible] to quòd nec ciuis quidem Romanus erat, qui patriã liberaret: nec præsul, qui tificatum sibi Paulo interempto desumeret. Quid poterat Calimachus? Quid a ret? Erat'ne lingua & manu promptus? Habebat'ne ad tantam rem conficien[illegible] certos homines delectus & descriptos, quorum opera vteretur? nisi forte vell[illegible] Glaucum & Petreium fugæ suæ comites alteros Gabinios ac Statilios esse. T[illegible] Paulus ad Vianensium conuersus hic, inquit (me toruis oculis aspiciens) tor[illegible] to cogendus est verum fateri: nam coniurandi artem optimè nouit. Vtinam co[illegible] deratius mecum egisset Paulus: non enim me statim tormento subiecisset. Na[illegible] verùm coniectura quæritur, nec de facto constat, in coniuratione potissimu[illegible] quę ante susceptum negocium, & post sint gesta, queritur. Consideratur vita co[illegible] rationis, considerantur mores, ambitio, cupiditas tum facultatum, tum hon[illegible] & si quid antea dictum, scriptum, aut factum sit, quod eò tendat. Horum n[illegible] c[illegible] siderauit Paulus, in carcerem nos conijcit. Verùm cum admoneretur ab his, bene sentiebant, quibusq; exploratum erat Lucam Totium nusquam pedem N[illegible] poli mouisse, ne tantum tumultum cum suo discrimine concitaret, reuocat e[illegible] tertio die, quo præmia illis proponebat, qui Lucam reum maiestatis, vel viuum mortuum in potestatem suam redegissent: non tamen Quadratios fratres, quos eam suspicionem ceperat & torserat, dimisit. Subesse aliquam latentem causam deri volebat, ne leuitatis argueretur. Liberatus hoc metu Paulus, ad nos statim mum adijcit. Mittit in arcem Hadriani Vianensium cum Ioanne Francisco Cl[illegible] giensi Sanga, & satellite, qui nos quouis genere tormentorum adigat, ea etiam f[illegible] ri, quæ nusquam sciebamus. Torquentur prima & sequenti die multi: quoru[illegible] pars magna prę dolore in ipsis cruciatibus concidit. Bouem Phalaridis sepulcru[illegible] Hadriani tum putasses: adeo resonabat fornix ille concauus vocibus miseror[illegible] lescentum. Torquebatur Lucidus homo omnium innocentissimus. Torque[illegible] Marsus Demetrius, Augustinus Campanus optimus adolescens, & vnicum [illegible] nostri decus, si ingenium & litteraturam inspicis: quibus cruciatibus & dolore mi mortuum postea crediderim. Fessi tortores, non tamen satiati. Nam ad v[illegible] ferè eo biduo quæstioni subiecerunt: me quoq; ad pœnam vocant. Accingu[illegible] operi carnifices, parantur tormenta, spolior, laceror, trudor tanquam grassat[illegible] latro. Sedet Vianensius tãquam alter Minos stratis tapetibus, ac si in nuptijs el[illegible] vel potius in cena Atrei & Tantali, Homo, inquam, sacris initiatus, & quem canones vetant de laicis quæstionem habere: ne si mors subsequatur, quod in mentis interdum accidere solet, irregularis (vt eorum verbo vtar) & impius ha tur. Neq; hoc quidem contentus, dum penderem miser in ipsis cruciatibus, m[illegible] lia Sangæ Clugiensis attrectans, hominem rogabat, à qua puella donum amor[illegible] bu[illegible]

fuisset. De amoribus locutus, ad me conuersus instabat, vt seriem coniurationis,
fabulæ potius à Calimacho cōfictæ explicarem, diceremq; quid causæ esset, cur
Pomponius, qui tum Venetijs erat, ad me scribens, patrem sanctissimum in suis lit
teris appellaret, te inquit, pontificem creauerant coniurati omnes? Flagitat item,
crederim ne litteras Pomponio ad imperatorem, aut ad aliquem Christianum prin
cipē suscitandi schismatis, aut cōcilij causa. Respōdeo me nunq̃ consiliorū Calima
chi participē fuisse, quippe cū inter nos simultas esset haud parua. Nescire item cur
Pomponius me patrem sanctissimū appellaret, sciturū ab eo: nam paulò pòst vinctū
futurum dicebat. De pontificatu verò non esse cur soliciti essent, quod vita pri-
uata semper contentus fuissem. Ad imperatorem verò me nunquam litteras misis-
se, nec Pomponij opera ea in re vsum esse, id etiam ab eo sciturum. Tandem verò
delinitus aliquantulum tot meis cruciatibus non tamen satiatus, deponi me iubet
vesperi maiores subiturum. Deferor in cubiculū semimortuus, nec ita multò pòst
reuocor à quæstoribus bene potis & pransis. aderat & Laurentius archiepiscopus
Spalatensis. Petunt quid mihi colloquij fuerit cum Sigismundo Malatesta, qui tum
in vrbe erat. De litteris, inquam, de armis, de præstantibus ingenijs tum veterum,
tum nostrorum hominum loquebamur, deq; his rebus, quæ in hominū colloquia
cadere possunt. Minari tum Vianesius, ac maiores cruciatus proponere; nisi verum
faterer. Rediturum se die sequenti, meditarer interim vbi essem & quibus cum mihi
esset agendum. Reducor iterum ad cubile, vbi tantus me repetentè dolor inuasit, vt
vitam cū morte cuperem commutare, recrudescentibus doloribus ob refrigerata
membra, quassa vehementer ac læsa. Recreabat me tamen nō parū Angeli Bufali
Romani equitis humanitas, quem anno ante Paulus in carcerem coniecerat, ob in
terfectū à Marcello filio Frācíscum Cappocium. Id enim factum Angeli suasu Pau
lus dicebat. Angelus itaq; ac Franciscus nepos, quibus cum in eodem cubiculo di-
uertebant, quò minus doloribus & inedia morerer, suis manibus & medelas & ci
bum mihi afferebant. Post biduum verò Christophorus Veronensis Pauli medi-
cus ad me veniens, bono, inquit, animo te esse iubet Paulus, ac de se bene sperare,
breuiq; liberum futurum. Sciscitor quando id fore speraret: Respondet homo li-
bera udientibus omnibus, qui tum aderant, non ita cito fieri posse, ne leuitatis &
sæuitiæ argueretur pontifex, quòd illos quos tanto tumultu concitato cepisset ac
torsisset, statim veluti innoxios dimitteret. Neq; hoc quidem contentus Paulus,
quos paulò antè coniurationis & maiestatis accersierat, eosdem mutata sententia
ob diuulgatam fabulam hæreseos accusat. Trahitur ad vrbem Pomponius Vene-
tijs captus, per totam Italiam tanquam alter Iugurtha ducitur in iudicium Pom-
ponius, vir simplicis ingenij, neque coniurationis, neq; alicuius sceleris conscius.
Rogatus cur nomina adolescentibus immutaret, vt homo liber erat. Quid ad vos,
inquit, & Paulum si mihi Fœniculi nomen indo, modo id sine dolo & fraude fiat?
Amore nanq; vetustatis antiquorum præclara nomina repetebat, quasi quædā cal
caria, quæ nostram iuuentutem æmulatione ad virtutem incitarent. Trahitur & Lu
cillus ad vrbem tanquam reus maiestatis, qui in Sabinis tetricam illam vitam du-
cebat, quod ad Campanum scribens, quæ litteræ postea deprehensæ sunt, Helioga-
bali cuiusdam amores reprehendebat, ita occultè tamē, nisi à conscio dignosci res
ipsa non posset. Vianesius autem diligens pastor ad nos cum tormentis sæpius re-
diens, torto etiam Petreio Calimachi comite in fuga comprehenso, ac nihil con-
fesso, quod diceret ebriosam illam Calimachi collocutionē nullius momēti existi
mandam fuisse, omnia oculis collustrans, ne refractis parietibus tanquā Dædali
alta arce volaremus, carcerem subterraneū meditatur, ac fabris statim locat: eoq;
conijcit Franciscum Anguillaram, Gattalusium, Franciscum Aluianū, Iacobū Pto-
lemæū quadriēnio ante molestia carceris maceratos. De libertate nostra interim

nullum verbum fiebat. Erat tum imperator in vrbe: voti enim gratia venerat: cum magno comitatu, quem Paulus magna cum impensa honorificentissimè suscep expensis decem & octo millibus nummum aureorum. Ambos ex mole Hadri sub eodem pallio à Laterano redeuntes, comitante honorato quoq;, inspexi. Su tit Paulus in ponte, donec imperator equites aliquot crearet. Abeunte deinde im peratore, cum iam metu omni liberatus esset: nam & equitum & peditum su rum magnam partem in vrbem vocauerat: veritus ne quid tumultus à populo Roma no excitaretur, præsente imperatore, decimo mense post captiuitatem nostram arcem veniens, ne tantum tumultus frustra concitasse videretur, multa nobis o cit, sed illud potissimum, quod de immortalitate animorum disputaremus, tenere musq; opinionem Platonis, quam diuus Augustinus Christianæ religioni fi limam esse censet: Merito, inquit Aurelius, Cicero Deum inter philosophos Pla tonem vocat qui certè cunctos ingenio & sapientia superauit: hunc mihi del quo cum disputarem, qui & de vltimo hominis fine, & de diuina natura meli quam cæteri philosophatur. In dubium, inquit Paulus, disputando Deum voc batis. Quod quidem omnibus philosophis & theologis nostrorum temporum obijci potest, qui & animos & Deum & omnes intelligentias separatas, disputandi ac veri inueniendi causa in dubium plerunque vocant. Præterea verò hæreti sunt, vt ait Augustinus, qui quod prauè sapiunt, pertinaciter defendunt. Sanam sciplinam nunquam aspernati sumus, quod facere conseuerunt (vt ait Leo) errons magistri, qui seorsum ab ecclesia sentiẽtes, hæretici meritò, Hieronymo teste, appellati. Rationem vitæ meæ posteaquam sapere per ætatem cœpi, vsque ad hæc tempora reddere vobis possum. Nullum mihi facinus impingi potest, non fur tum, non latrocinium, non sacrilegium, non depeculatus, non parricidium, n rapina, non Simonia. Vixi, vt Christianum decebat, confessionem & com nionem in anno, semel præsertim intermisi nũquam. Nil ex ore meo excidit, q contra symbolum esset, aut hæresim saperet. Non sum imitatus Simoniacos, pocratianos, Ophytas Seuerianos, Alogios, Paulinos. Manichæos, Macedonianos aliam'ue hæreticorum sectam. Præterea verò Paulus crimini nobis dabat, q nimium gẽtiliatis amatores essemus, cum nemo eo huius rei studiosior esset, q pe qui & statuas veterum vndique ex tota vrbe conquisitas, in suas illas ædes, qua sub Capitolio extruebat, congereret, auecto etiam ex sancta Hagnete beatæ Con stantiæ sepulcro, frustra reclamantibus monachis loci, qui postea mortuo Paulo, sepulcrum illud porphyreticum à Xysto pontifice repetiere. Præterea verò nu mismata propè infinita, ex auro, argento ære'ue sua imagine signata, sine vllo s natusconsulto in fundamentis ædificiorum suorum more veterum collocabat veteres potius hac in re, quàm Petrum, Anacletum & Linum imitatus. C verò nostra de re inter Palatinos episcopos & duos fratres esset aliquando dis ptatum, quorum alter erat ordinis Francisci, alter Dominici, venerunt ferè nes in hanc sententiam, nihil esse in nobis, quod hæresem saperet. Verùm cum Paulus in arcem venisset excluderetur q; de industria Franciscus patronus no ster veritatis assertor, quò liberius Leonardo loqui liceret, eadem'dicit quæ pri Rogati sententiam qui tum aderant, etsi ad nutum pontificis aliqua ex parte loquebantur, nostram tamen causam leuiorem faciebant, ac pontificem m rem reddere conabantur. Solus autem inter omnes Lælius de Valle Romanus ciuis & aduocatus consistorialis, nostram causam liberè tutatus est. Confu omnia, quæ à Leonardo dicta erant, quæq; partim affirmauerat alter aduoca Andreas sanctæ crucis. Fit autem inter dicendum de Academia mentio. Inclamar tum M. Barbus sancti Marci cardinalis, nos non Academicos esse, sed fœdatores Academiæ. Quid turpitudinis autẽ à nobis in Academiã prodierit, certè nõ vid cur

nec fures, nec latrones, nec incendiarij, nec decoctores essemus. Veteres Academicos sequebamur, nouos contemnentes, qui in rebus ipsis nil certi ponebãt. Paulus tamẽ hæreticos eos pronunciauit, qui nomen Academiæ vel serio, vel ioco deinceps commemorarent. Iusta est hæc ignominia Platoni, ipse se tueatur. Volebat Paulus rebus in omnibus videri acutus & doctus: volebat item videri facetus, deridebat ferè omnes contemnebatq;. Interrogat tum Pomponiũ hominem irridẽs, quod ei à teneris annis nomen imposuerant parentes. Respondet Pomponius, se binomium fuisse. Confusus nouitate rei Paulus, substitit amplius de nomine quærere. Ad me autem conuersus, in omnem contumeliam prorupit, omitto quod mihi coniurationẽ, hæresim, maiestatis crimen obijceret, quæ omnia iam purgata erant: obijciebat etiam ingratitudinem, quòd in me licet ingratum officiosus fuisset. Si spoliare homines emptione sua incognita causa, si carcere, si tormentis, si ignominia, si calũnia afficere beneficiũ est, certè erga me beneficus & liberalis dici potest Paulus, & ego ingratus: qui tantorum maleficiorum immemor, ab vrbe nõ discesserim, suis mandatis obtemperans, suis polliciationibus toties frustratus. Abijt minabundus, & ob iram quam tum conceperat, nos vsq; ad integrum annum retinuit. ita eum credo iurasse: quando nos cœpit, & in carcerẽ cõiecit, noluit periurus videri. Dimissos tãdem in ędibus suis viginti diebus ita nos retinet, vt efferre pedem domo non liceret. Vagari deinde per Vaticanũ sinit. Fatigatus postremò cardinalium precibus, liberos tãdem nos facit. Vocor non ita multò pòst litteris à Ludouico Gonzaga principe Mantuano, ad balnea Petriolana valetudinis causa, quã in carcere dextro humero debilitatus contraxerã. Eò vt proficiscerer, prohibuit Paulus, ꝙ diceret se breui rei meæ bene consulturũ. Eo tamen ac redeo, suadente reditũ meũ Bessarione cardinali Niceno, viro præstantis ingenij, & singularis litteraturæ. Fidem meam commendat Paulus, ac crebro iactat optimam eius erga me voluntatem. Post discessum Borsij Estensis, quem ad vrbem cum magno equitatu venientem magnificentissimè & lautè susceperat, ducemq; Ferrarię creauerat, me breui visurum quo in me animo esset. Idque etiam oratoribus tum Venetorum, tum Ducis Mediolanensis, qui me ei commendauerant, sæpe pollicitus fuerat. Biennio hac spe ductus vel frustratus potius, ire Bononiam institueram cum Cardinali Mantuano, eiusdem ciuitatis legato. Quo minus id facerem, vetat Paulus: dicitq;(ita erat vrbanus & facetus) me satis sapere, & facultatibus potius q̃ litteratura indigere. Sed ecce, dum expecto, vt mei tandem tot calamitatibus, tot malis circumuenti misereatur, pontifex ipse apoplexia moritur secunda hora noctis, solus in cubiculo nemine vidente, cum eo die lætus etiã consistorium habuisset, pontificatus sui anno sexto, mẽse decimo, quinto Kalẽdas Augusti, MCCCC. LXXI. Fuit autem in homine quantum ad corpus pertinet, maiestas pontifice digna. Erat enim magni ac vasti corporis, adeò vt dum ad rem diuinam proficisceretur, solus emineret. Circa cultum corporis etsi morosus non erat, nequaquam tamen negligens habebatur. Fuere etiam qui dicerent, eum, dum in publicum prodiret, faciem sibi fucis concinnare. De apparatu pontificio non est cur ambigas, maiores ab hoc vno superatos, regno præsertim, siue mitram velis appellare, in quam multas opes contulit, coëmptis vndiq; ac magnis precijs adamantibus, sapphiris, smaragdis, chrysolithis, iaspidibus, vnionibus, & quicquid gemmarum in precio est, quibus ornatus tanquam alter Aaron, in publicum forma humana augustior prodibat. Inspici tum ab omnibus volebat, & admirari. Hanc ob rem nonnunquam peregrinos in vrbe retinuit, intermissa ostendendi sudarij consuetudine, quo à pluribus eodem tempore cerneretur. Præterea verò, ne solus differre à cęteris videretur, publico decreto mandauit proposita pœna, ne quispiam bireta coccinea (ita appellãt capitis tegmen) præter cardinales ferret: quibus

etiam primo pontificatus sui anno pannũ eiusdem coloris dono dedit, quo equ
vel mulas sternerent dum equitant. Voluit præterea in decretum referre, vt galer
cardinaliũ ex serico coccineo fierent: sed id quò minus decerneretur, vetuere
qui bene sentientes, diminuendam esse ecclesiæ pompam, non augendam cum de
trimento Christianæ religionis prædicabant. Ante pontificatum verò prędicare lo
lebat, si sors vnquam ei contigisset, singulis cardinalibus singula castella se d na
turum, quo vitandi æstus vrbani causa secedere percommodè possent. Sed pontifi
tum adeptus, nil minus cogitauit. pontificatus tamen maiestatem tum auctorita
tum armis augere conatus est. Nam Tricaricensem episcopum in Gallias misit,
cognita Leodiensium & ducis Burgundiæ contentione, eos ad concordiam r
caret, sublato interdicto, quo Leodienses notati erant, ob pulsum iniuria episc
suum. Verùm dum Tricariensis hęc quam accuratè agit, vt id ad solum pontifi
pertinere ostenderet, à Leodiensibus cum eorũ episcopo capitur. Hãc ob rem
Burgundiæ inita pace cum Ludouico Franciæ rege (tum enim bellum interse
rebant) adiuuante ipso rege, Leodienses grauissimis cædibus persecutus, eorum
bem tandem euertit, & captos episcopos liberauit. Præterea verò Paulus cog
regis Boëmiæ perfidia, in hominem Laurentio Rouerella episcopo Ferrariensi le
gato ita Vngaros & Germanos concitauit, vt breui & stirpē Georgij funditus
lerit: & nomen hæreticorum fuerit deleturus, ni Poloni id regnum ad se pert
dicentes, Matthiam Vngariæ regem tenuissent bello lacessitum, quo minus re
Boëmiæ potiretur. Duo tamen bella, & quidem parua in Italia suscepit, quæ n
re prius repetita bello, sed insidijs primò inchoata, postea deseruit. Cũ igitur T
phæ veteris dominos insidijs primò, mox armis, cùm id nõ cessisset, duce Vian
aggressus esset, obsideretq; locũ, & oppugnaret, superuenietibus regijs cop
à bello, quod in Flaminia contra Barptolemæum Bergomatē gestũ esse di
quo in exercitu Vrsini militabant, repente effusa fuga obsidionem deserit,
plius sexaginta millibus passuum hostes abessent. Atq; ita Tolpham post lo
contentionem, qua etiam Vrsinos sibi inimicos ac propè hostes fecerat, dec
septem millibus nummûm auri emit, familiæ Vrsinæ potentiam veritus, q
minis loci affinitate coniuncta erat. Ijsdem quoq; artibus Robertum Malate
Sigismundi mortui filium aggressus, cum etiam dolo suburbium Ariminense c
pisset, vrbemq; aliquandiu oppugnasset, Laurentio Spalatrensi archiepiscopo t
tum negocium procurante, superueniente postea Frederico comite Vrbinati c
regio ac Florentini populi exercitu, & obsidionem relinquere coactus est, & f
turpiter ac fugato exercitu, pacē turpi etiam conditione initam non renuit. Affi
mat Laurentius, potiundi Arimini oportunitatem amissam esse, dũ auarè nimi
stipendia militibus persoluit: dumque ignoratione rerum æternitate ingen
ipsam quæ momento temporis colligitur, in bello potissimum, in longum d
Natura enim in rebus agendis ita præposterus Paulus erat, vt nisi fatigatus,
tumuis claram, apertã & inchoaret, aut inchoatam perficeret. Quanquã ipse ia
re solebat, id sibi in multis vsui fuisse, cùm in pluribus (si verum fateri volumu
bi ac Romanæ ecclesiæ id admodum nocuisset: in colligendis autem pecuni
diligens fuit, vt ferè semper beneficia & episcopatus his committeret, qui offic
aliquod venale haberent, vnde elici munus posset. Omnia enim officia suo te
re venalia erãt, quam ob rem factum est, vt qui episcopatum aut beneficium ve
officium aliquod emeret, quo lenocinio quod vellet, consequeretur, superatis
petitoribus omnibus, doctrina & probitate vitæ, quouis magistratu, & honor
gnis. Præterea verò, cum episcopatus vacaret, quo plures annatæ eodem temp
soluerentur, digniores (vt ipse prædicabat) ad vberiores episcopatus mouens, r
gnam pecuniarum vim vndiq; colligebat. Redimendarum quoq; pensione vit

...improbauit. His autem pecunijs interdum etiam ad liberalitatem vtebatur. ...nam & cardinales pauperes maximè, & episcopos & principes ac nobiles domô ...rres, virgines, viduas, ægrotos frequenter iuuabat. Curauit idem vt Romæ, an... a cæteraq; ad victum pertinentia, vilius quàm antea venderentur. Ædificauit ...splendidè ac magnificè tum apud sanctum Marcum, tum verò in Vaticano. ...od ad munificentiam pertinet, venationem quoque miro apparatu edidit duci ...riensi in campo Merulæ. Huic autem præfuit eius ex sorore nepos sanctæ Lu... cardinalis, quem vna cum Baptista Zeno altero nepote cardinales ante creaue... Adire hominem die dormientem, ac noctu vigilantem attrectantemq; gēmas, ...margaritas, difficile erat, nec nisi post multas vigilias, quod si tibi patuissent fo... res, audire hominem, non audiri ab homine necesse erat, adeo copiosus in dicendo ...bebatur. Morosus erat & difficilis, tum domesticis, tum externis: & sæpe quod promiserat, mutata sentētia inuertebat. Volebat videri astutus rebus in omnibus, ...nanc ob rem perplexè nimium interdum loquebatur, quare amicitias principum ac populorum nō diu seruauit, quod variarum partium haberetur. Varia ciborum genera sibi apponi volebat: & peiora quæq; semper degustabat. Clamabat inter... ...m, nisi quæ expetebat, ex sentētia ei apposita fuissent. Bibacissimus quidem erat, ...vina admodum parua & diluta bibebat. Peponum esu, cancrorum, pastillorū, ...iscium, succidiæ, admodum delectabatur. Quibus ex rebus ortam crediderim a... ...lexiam illam, qua è vita sublatus est: nam duos pepones, & quidem prægrādes ...ederat eo die, quo sequenti nocte mortuus est. Iustus tamen est habitus & ...emēs. Plerosq; autem latrones pœna carceris ad sanitatem redigere conatus est, ...res, parricidas, perfidos, periuros. Humanitatis autem studia ita oderat & con... ...mnebat, vt eius studiosos, vno nomine hæreticos appellaret. Hanc ob rem Ro... ...anos adhortabatur, ne filios diutius in studijs litterarum paterentur, satis esse si ...gere & scribere didicissent. Durus interdum & inexorabilis, si quid ab eo pete... res, habebatur: neque hoc contentus, conuicia & probra in te conijciebat: plura tamen præstabat, quàm vultu facturum præ se ferret. Vno tamen postremo laudari potest, quod domi monstra non aluerit, quodque domesticos suos & familiares in officio continuerit, ne ob fastum & insolentiam populo Romano & aulicis stomachum facerent.

Huc vsque Platina.

SVBSEQVENTES PORRO XIIII. PONTIFICVM vitæ, Onuphrij Panuinij opera accessere.

ONVPHRII PANVINII VERONENSIS FRATRIS EREMITAE AVGVSTINIANI, PONTIFICVM ROMANORVM VITAE, A' XYSTO IIII. PAPA, VSQVE ad Pium V. Pontificem Maximum.

AD ILLVSTRISSIMVM PRINCIPEM D. PERAFANNVM, DE RIBERA, DVCEM ALEALAE, PROREGEM NEAPOLITANVM: AD QVEM EPIstolam dedicatoriam in fronte huius operis collocatam offendes.

ONVPHRIVS PANVINIVS CANDIDO LECTORI S. D.

NTE ANNOS CIRCITER XIIII. HORTATV MARCELL
Cardinalis sanctæ Crucis, quem postea summum pontificem uidimus, cui ego me tu
temporis in clientelam totum dederam, beati, & sanctissimi illius uiri uirtutes adm
ratus, ab historijs profanis conscribendis ad ecclesiasticas res, usq; ad ea tempora
paucis, aut leuiter tentatas, aut omnino neglectas, tractandas, & explicandas
conuerti. Libellum igitur ante omnia de Romanis pontificibus cum Cardinali
ui chronico adornaui, quem adhuc imperfectum, neq; ullam libri faciem haben
quum & inuito, et nesciente me uulgatum cognouissem, incredibili dolore aff
quo ei errori remedium aliquod adferrem, breuiorem alium librum statim, etiamsi contra animi mei sen
publicaui, in quo eædem res aliquanto diligentius tractarentur, sed & is, quum immaturus, & celeriter
ctus esset, non omni ex parte incorruptus, & integer exire potuit: res enim magni laboris, & multarum
liarum longius omnino tempus desiderabat. Vnde quibusdam rebus non ita accuratè exploratis, ut librum
primùm publicarem, coactus sum: ne quæ in priore opere iam edita erant falsa, incertaq; legentium mētib
reperent. Atq; hac ratione factum est, ut etiam in posteriore editione ad eundem modum, sed tamen multo
uius peccatum sit, & incorrupta, ac quæ in rerum scriptore maximè desideratur, certißima ueritas, ad
sim non respondeat. Cæterùm ab his, quorum interest admonitus, probatißimisq; annalibus, & uetust
publicis monumentis subleuatus, certißimam rerum seriem, & ueritatem inueni. Ob has igitur caussas librū
sum longè locupletißimum, accuratißima diligentia iam magna ex parte concinnaui, quò Romanorum Ponti
cum, & Cardinalium, quorum memoria extat, uitas effuse scripsi: Atqui quum res magni & difficilis neg
sit, non ita facile, quanquam iam diu multūq; in eo elaborauerim, confici potuit. Interim amicorū quorundā gr
uißimorum hominum hortatu, dum liber meus publicetur, Platinam, qui iam in officinis esse desierat, mult
mendis purgatum restitui, annotationibus illustraui, & quanto breuius, & diligentius à me fieri potuit, XIII
sequentium pontificum à Xysti IIII. (ubi ille scribendi finem facit) Pontificatu, ad nostra usq; tempora adi
xi. In quibus describendis, præter priuatos, publicosq; annales, diaria, & acta consistorialia, Raphaelem q
Volaterranum, & Paulum Iouium præcipue auctores sum secutus, quin & aliquot ex ijs ab ipso Iouio breu
mè mutuatus sum, publicam studiosorum utilitatem ubique, atq; eam solam respiciens. Aequißimum namq;
uidebatur, ut qui ad hasce uitas legendas animum adiecisset, ne quum iam ad finem ferè peruenisset, pr
propere, ac parum opportunè destitueretur. Qui si cupiditati suæ (neque enim auiditatem
ipsius explere uolui) sed tamen, si cupiditati suæ aliqua ex parte crediderit
à me factum esse satis, tum ego quem ex hoc labore
meo unicum cupio, eundem mihi ui-
debor fructum abunde
consecutus.

XYSTVS

XYSTVS PAPA IV.

Ens Roborea, quæ & de Ruuere dicta est, Augusta Prætoria Taurinorum orta, inter Subalpinas nobilis, à Longobardis originem ducere, multorum consensu traditur. Cuius familiæ auctorem fuisse Hermundum, qui Ragumberti ducis Taurinensium, Pauli Diaconi in historia Longobardica testimonio clari, tempore circa annum Domini D C C. vixit, antiquis annalibus relatum est. Pont.221. Castellum vicus nouus eius familiæ vetus ditio, nam Cincianum, & Riualba posterioribus temporibus acquisita fuere. Simo Ruuereus ob pinguedinem cognomine Crassus, ante multos annos ex Taurinis in Ligures concedens, ad vada Sabatia, quam nunc Sauonam vocamus, substitit, à quo gens de Ruuere manauit, inter eius ciuitatis familias non postrema. De Ruuere autem gentis nomen est vernacula lingua, quod nos Latinè robur appellaremus, vel potius quercum, ab insigni gentilitio clypeo, quod est quercu aurea expressum. Ex ea quæ erat Sauonæ familia de Ruuere, Xystus papa IIII. originem duxit, cuius parentes fuere Leonardus, vir inter vrbis suæ ciues honoratus, & omnibus in patria magistratibus functus, & Luchina Munliona honesto loco Sauonæ nata. Extant adhuc Leonardi, & patris auiq; sui cum elogijs in ecclesia cathedrali Sauonensi sepulcra, ante omnem Xysti fortunam condita, isthæc referentia. Natus est Xystus XII. Kalendas Augusti, anno Domini MCCCCXIIII. Ioanne XXIII. Romano pontifice. Cellis qui est pagus maritimus, ab Vrbe Sauona quinq; millibus passuum distans: eo nanque parentes confugèrant vitandæ pestis causa, quæ tum maximè Ligures vexabat. Videre per somnium visa est mater, ante partum editum infantem à beatis Francisco & Antonio cucullam & cingulum piè ac sanctè indui, quo habitu ipsorum diuorum fratres vtuntur, Minores vocati. At verò dum obstetrix puerum cui propterea Francisci nomen inditum fuit, vt fit, accurate in balneo lauaret ipsumq; in vndis aliquando deficientem, ac pæne mortuum ad matrem detulisset, illa somnij memor, vouit se induturum filium S. Francisci habitu, facturamque vt eundem sex mensibus ferret: quo semestri transacto, amoto habitu, puer iterum in grauem infirmitatem incidit, annum iam natus, & eo amplius; cæterum voto repetito, mater statim filium incolumem recepit, & quum parumper creuisset, nonum agens annum, cœnobio adiectus est sancti Francisci. Cuius pueri curam suscepit Ioannes Pinarolius vir optimus, à quo ordinis mores, vitamq; fratrum Minorum instructus, grammaticam tanto studio perdidicit, vt breui Ciceronis volumina partim ab alijs audierit, partim verò ingenij acumine, nulla alterius opera intellexerit. Cherium deinde vbi adoleuisset profectus, Dialecticæ & Logicæ doctores eius loci audiuit ita diligenter, & accuratè, vt postea facultatem eandem ipse alijs legerit. Papiæ deinde & Bononiæ celeberrimis gymnasijs philosophiam, & theologiam didicit, præceptoribus vsus Iacobo Textore, & Andrea Nolano doctissimis viris. Vigesimo ætatis anno nondum, doctorum capitulo generali sui ordinis Genuæ congregato, ita copiose, ita disertè, & eleganter disputauit, vt vnus omnium doctissimus existimatus sit, & à generali ministro ordinis Guillelmo Casali maximis laudibus ornatus. Pataiij demum magisterij gradu suscepto, philosophiam, & theologiam multis in gymnasijs vt Patauino, Bononiensi, Papiensi, Senensi, Florentino, & Perusino publicè professus est. Hominem tota Europa clarissi-

risſimum, quum multi alij præclari viri, tum præcipue Beſſario Cardinalis Nicænus, vir Latina, & Græca doctrina inſignis, frequenter audiuit; cuius familiaritate ita delectatus eſt, ut eodem perſæpe vſi ſint contubernio. Sacras conciones annuis quadrageſimæ diebus, in omnibus fere Italiæ vrbibus, magna hominum gratia habuit. Miniſtri generalis Iacobi Sarguellæ poſtea ſocius factus, non longè poſt Liguriæ prouincialis, quem miniſtrum vocant primum, deinde ſui ordinis in Romana curia procurator, & totius Italiæ generalis vicarius, poſtremo in capitulo generali Peruſij celebrato, omnium votis Iacobo Sarguella ob ſenium abdicante, miniſter generalis eſt renuntiatus. Quibus in magiſtratibus tanta gratia & auctoritate apud omnes valuit, vt nihil quamuis difficile & arduum tentarit, quod non facile fuerit conſecutus. Pius ſecundus eum maximo in pretio ſemper habuit. Qui verò ei ſucceſsit Paulus ſecundus, eius doctrinæ fama permotus, annitentibus maximè Beſſarione Nicæno, & Franciſco Mantuano cardinalibus, illum abſentem, & inſcium (Papiæ enim morabatur Venetias iturus) cardinalem presbyterum tituli S. Petri ad Vincula, cum alijs ſeptem anno Domini ∞CDLXVII. xiiij. Kal. Octobris, creauit. Qui Romam veniens comiter ab omnibus ſuſceptus, & quorundam cardinalium benignitate adiutus (pauper enim erat) ædes S. Petri ad Vincula rimoſas, & ruinæ proximas, ita reſtituit, vt ab ſe & familia percommode incoli poſſent. Cuius in cardinalatu potiſſimum inſtitutum fuit, vt familiam ſuam in officio contineret. Nec tamen eum aut parta dignitas, aut grauiſsimarum rerum cura à ſtudijs litterarum auocauit. Nam in cardinalatu librum de ſanguine CHRISTI, & de futuris contingentibus edidit. Scripſit etiam Commentarios de potentia Dei, de Conceptione Virginis, & contra errores cuiuſdam Carmelitæ Bononienſis, qui affirmabat Deum ſua omnipotentia, damnatum hominem ſaluare non poſſe. Aggreſſus eſt & aliud opus, in quo validis rationibus oſtendere nitebatur, D. Thomam Aquinatem, & Scotum in ſententijs conuenire, quanquam verbis differrent ad tollendas diſcordias, & altercationes, inter Prædicatores, & Minores. Tantæ enim doctrinæ habebatur, vt huic vni ex cœtu cardinalium ad fidem pertinentia potiſsimum committerentur. quibus rebus dum ſtudioſius operam daret, Paulus papa II. viij. Kal. Auguſti noctis hora tertia, morte repentina diem clauſit extremum. In cuius locum omnium cardinalium ſuffragijs, qui xvij. tunc erant, in Conclaui recluſi in palatio apoſtolico apud S. Petrum, v. idus Auguſti, xiiij. vacantis ſedis die, anno Domini ∞CCCCLXXI. Romanus pontifex renuntiatus eſt, Latino Vrſino, Roderico Borgia cancellario, & Franciſco Gonzaga magnopere ſuffragantibus, cuius beneficij pontifex memor, Latino quidem camerariatum, Roderico abbatiam Sublacenſem, Gonzagæ verò monaſterium S. Gregorij cõceſsit. At verò viij. Kal. Septembris in coronationis ſuæ ſolennibus, dum in magna populi frequentia lectica portaretur apud Baſilicam Lateranenſem tantus repente tumultus exortus eſt, dum Romani quidam ciues in via ab equitibus pontificijs premerentur, vt maximum vitæ periculum adierit, ſaxis enim ſeu caſu, ſeu ex compoſito appetitus, à lecticarijs certè deſtitutus fuiſſet, niſi Latini cardinalis auctoritas, à quo ſeditio ſedata eſt, interceſsiſſet, coronatione celebrata ad rem eccleſiaſticã Chriſtianamque componendam animum adiecit, atque ante omnia concilium Laterani ſe indicturum oſtendit, in quo & res eccleſiaſticæ corrigerentur, & de bello Turcis indicendo tractaretur, quemadmodum Pius papa II. inſtituerat. Cæterum dum imperator Fridericus iij. concilium Vtini in Carneis loco magis oportuno à pontifice indici cõtendit, pontifex verò iure id facere recuſaret, re in longum protracta, alia remedia quæri placuit. Patrum igitur conſenſu, Xyſtus quattuor legatos ſumma

ea cum potestate creauit Bessarionem Nicænum in Galliam, Rodericum Borgiā cancellarium in Hispaniam, & Marcum Barbum in Germaniam, & Pannoniam, qui inter se dissidentes Christianos principes ad concordiam reuocarent. Ludouicus enim xj. rex Gallornm ducibus Karolo Burgundiæ, & N. Britanniæ arma intulerat, reges Ferdinandus Arragonum, & N. Iustinianæ ob regnum Castellæ legitimo rege destitutum ad fœdum certamen venerant. Pannoniæ & Poloniæ reges de regno Boemiæ vacante inter se bella decertabant. Prioribus legatis quartum adiecit Oliuerium Carafam, quem classi maritimæ in Turcos paratæ præfecit, magna cum impensa, singulis enim legatis in singulos menses quingenti aurei assignati. Legati, qui ad reges profecti fuerant, rebus parum feliciter gestis, rediere. Eugenij porro, Nicolai, Callisti, Pij, & Pauli creditoribus vna concurrentibus, quum initio pontificatus pecuniæ deessent, gemmis quas Paulus II. in thesauris reliquerat diuenditis, satisfieri voluit. Aerario enim inani, non nisi quinq; millia aureorum præter hominū opinionem inuenit. Auditis deinde publicè & perbenignè oratoribus Christianorum principum, qui sedi apostolicæ, & ipsi obtēperaturos se quemadmodum mos est, pollicebātur, duos cardinales proximis quattuor temporibus natalis Domini designatos, eo die in publicum misit, quo legati domos quisq; suas magno cum honore reducti sunt. Horum alter fuit Petrus Riaria mediocri familia Sauonæ ortus, & ab eo, à teneris annis, in ordine S. Francisci educatus, quem episcopum Taruisinum ante ab se dictum, presbyterum cardinalem tituli S. Xysti creauit. Alter verò Iulianus Raphaëlis fratris filius episcopus Carpentoratensis presbyter cardinalis S. Petri ad Vincula tituli Eudoxiæ fuit. Is postea pontifex maximus renuntiatus, Iulius II. vocatus est. Xystus enim suorum amātissimus ac indulgentissimus, omnium iudicio est existimatus. Quorum causa multa præter fas iusque egisse & concessisse vitio illi datum est. Petrus ipse amplissimis sacerdotiorū redditibus auctus, ita splendidus erat, vt pecuniæ perdendæ natus esse videretur, nā eo biennio, quo tantum postea superuixit, ducēta aureorum millia in victu absumpsisse, lx. verò millia æris alieni, argenti autem cælati ccc. pondo reliquisse traditur. Obijt voluptatibus confectus, annorum xxiix. sepultus ad S. Apostolos. Paulo ante obitum creatus à Xysto fuerat totius Italiæ legatus. Qua decursa & vbique ac Mediolani præsertim, Venetijs, & Patauij honorificentissimè susceptus, Romam, vbi non longè post excessit, reuersus est. Cuius frater Hieronymus ex tenui alioqui & humili fortuna, in eius potentiæ locum succedens, & Forocornelij ac Foroliuij princeps factus, post eum rem omnem ecclesiasticam administrauit, ingenio magis seuero ac voluptatibus minimùm præter vnam venationem, deditus. Vxorem is duxit Catherina Galeatij Insubrum ducis ex concubina filiam, cuius rei causa filium eius Ascanium cardinalem Xystus postea creauit. Post hos verò pontifex fratrum sororumq; filios, quos multos habuit, ad magnos honores diuitiasq; prouexit. Nam Leonardum fratris filium, data ei in matrimonium regis Ferdinandi filia notha vrbis præfectum dixit, & in eius defuncti locum alterius fratris filium Ioannem Iuliani cardinalis fratrem suffecit, Soræ ac Senogalliæ principatu adiuncto. Is ex vxore Ioanna Friderici Feltrij Vrbinatium ducis filia Franciscum Mariam genuit, qui post auunculi Guidonis Vbaldi sine mascula prole obitum iure hæreditario, adoptionis, & dotis nomine ducatum Vrbini obtinuit. Christophorum deinde & Dominicum Ruuereos fratres patria Taurinenses, ex regulis Vicinoui successiue, item sororis filium Hieronymum Bassum, & Petri Riarij sorore natum, Raphaëlem Sansonium, qui Riarium nomen tulit, annorum xvij. & Ioannem Iacobum Sclafenatum Mediolanensem Parmæ episcopum cubiculariū suum, quem seruitio solo sibi acceptum & gratum ex humili loco in altum euexit, cardinales diuersis temporibus dixit. His inter quattuor & triginta, quos varijs le-

ctioni-

ctionibus in senatum cooptauit, Stephanum Nardinum, Ioannem Baptistam
bo, Georgium Lusitanum, Ioannem Arragonium Ferdinandi regis filium, Ioan
Columnam, Ioannem Baptistam Sabellum, Ioannem comitem, & Baptistam
sinum è proceribus Romanis adiunxit. Initio pontificatus Lateranum canoni
sæculares reduxit, eiectis inde à Romanis statim post Pauli mortem regular
quos olim Eugenius IIII. vt in antiquam possessionem, qua à Bonifacio VIII.
què spoliati fuerant, introductos, Callistus III. expulerat, Paulusq; II. restitue
hisq, templum S. Mariæ de pace ab se media vrbe constructum concessit. Q
verò admodum liberalis esset, nec vlli prorsus negare quicquam sciret, pluri
easdem gratias importune rogantibus sæpe concessit. Qua de causa, vt litium &
scordiarum initia & occasiones tolleret, subsignandis bellis Ioannem Monte
rabilem virum in aula exercitatum, & industrium, seuerorisq; ingenij præfeci
non ritè concessa inducere posset. Ad arma cõuersus, quibus maxime deditus f
initium à bello Turcico fecit. Prima expeditione dum classem in Turcas mis
gato & duce Oliuerio Carafa cardinale Neapolitano, centum millia aureor
expendit; secunda verò lxv. millia Laurentio patriarcha Antiocheno fratris fi
qui Oliuerio successerat, vna cum Ferdinando & Venetis tantum bellum adm
strante. Nam cum Oliuerio pontificis nomine cum xxiiij. triremibus bellum
rente, quinquaginta Venetorum, Ferdinando verò xxiiij. triremes communib
auspicijs militarunt. Nihil tamen præclare gestum est, nusquam prodeuntibus
Bosphoro in Aegeum hostibus. Smyrna tantum in Asia capta incolæq; omnes a
cti. Oppugnare quidem Sataliam ante adorti erant, occupato per vim portu, re
ctaq; cathena ferrea, cuius partem foribus Basilicæ Vaticanæ præfixam nunc c
cernimus, sed defendentibus acriter, qui in præsidio erant Turcis prœliũ o
atq; ita re infecta abeuntes plus terroris quam calamitatis hostib⁹ intulere, q
fere omnium constans fama esset, Christianos eo anno magnam Asiæ partem oc
paturos fuisse, si ipsi mari, quemadmodum Vsumcassanus Persarum rex terra, T
cas vexare voluissent. Per quos vero steterit, quo minus res ex sententia gereret
haud satis liquet. Quum Volaterrani in Etruria, occiso propter imperij acerb
tem prætore Florentino & Salinarum controuersiam à Florẽtinis defecissent, X
stus veritus ne eius rei occasione Italiæ pax turbaretur, motus etiam Florentin
precibus, eò statim copiarum suarum partem misit, quibus factum est, vt Volat
rani expugnati perdomitiq; temeritatis atq; Sæuitiæ suæ pœnas dederint. Inter
Pontifex imperij diuturnitate, viribus instauratis, vt erat magni animi vir, pon
ficiam dignitatem augere, imperium armis proferre, & Hieronymum Riarium a
plissimis fortunis honestare cupiens, fœdere cum Arragonio Ferdinando Neap
litanorum rege inito aliquot in vmbriæ tyrannos tumultuantes, & aduersus ecc
siam minus quàm beneficiarios deceret, contumaces tollere constituit. Ingent
tur exercitu ab se congregato, imperatorem Fridericum Feltrium, quem ex c
te Vrbini ducem nullo non honoris genere adhibito, creauerat, tum absentem,
gatum verò fratris filium Iulianum cardinalem S. Petri ad vincula præfecit. L
tus ducis aduentu non expectato, in Tudertinos primum deinde in Spoletin
multuantes, pontificiq; rebelles impressionem facit: quos Iulio Varano Cam
tium duce opem ferente, sedatis intestinis discordijs factionumq; capitibus re
tis, in ecclesiæ fide non sine maxima Spoletinorum clade continuit. In Nicol
deinde Vitellium Tifernatem Regulum, ferocis ingenij hominem arma mo
quem cum antea Xystus amicum habuisset, Laurentij Tifernatis accerrimi N
lai hostis impulsu, pontifex bello persequebatur. Vitellius impar pontificijs
bus, post trimestrem oppugnationem, Vrbinatium Ducis Friderici aduentu a
to vrbem legato hac conditione dedit, vt ei tuto viuere priuati hominis more

pat

liceret.Cauerat autem iam sibi Nicolaus amicitia Ducis fretus,vt accepto à pontifice quanti bona eius vendi possent pretio,exulatum quo vellet abiret. Cæterum aliquot annis post ciuibus fauentibus in vrbem reuersus,arcem quam Xystus quo ciuitatem in suam potestatem facilius continere posset,extruebat,diiecit,seq; intra oppidum firmo præsidio muniuit.Porro autem longam illam trium mensiũ obsidionem non absq; Laurentij Mediceis,qui tum in rep.Florẽtina principem locum obtinebat,pecunia,auxilijsq; tulit.Qui tranquillitatis,atq; otij studio potentiam principũ in Italia exæquatam volebat, nec pontificis sibi ex mutata quadam simulatione,& fratris Iuliani in cardinalatus petitione repulsa parum amici, vires nimio plus crescere patiebatur,vnde aduersarium se libidini eius, moderatæq; cupiditati semper ostendit.Pontifici ita irritato,insignem aliam contumeliam adiunxit. Totis enim viribus operam dedit,ne pontifex Imolam Flaminiæ vrbem,quam Forum Cornelij vocant,emeret,quam princeps egestate coactus venalem proposuerat,eiusdem Regulo per amicos mensarios magna pecuniæ subleuato. Ita vt iam Laurentio cum pontifice apertæ simultates intercedere viderentur. Quæ res Mediceis,vt post dicam pæne exitio fuit.Dum hæc in Italia geruntur Scodra quod nunc Scutarum vocant,ditionis Venetæ oppidũ à Turcis oppugnabatur,quod Xystus commeatu & pecunia iuuit,ne Turcæ munitissima recepta arce ea ad occupan Epirum,& deinceps Illyricũ vteretur. Simultas interea inter Xystũ & Mediceos adeo creuerat,vt pontifex ab aduersa Mediceorum factione,cuius princeps Frãciscus Patius nobilis Trapezita erat sollicitatus, clam egerit, vt conspiratione facta fratribusq; Mediceis Laurẽtio & Iuliano interfectis,resp.sui ipsius arbitrio cõstitueretur.Xystus tamen ne tam atrox scelestumq; consilium sanctis auribus admisisse videretur,rem totam occultè tractãdam,perficiendamq; Hyeronymo Riario demandauit,egitq; cũ Ferdinando Arragonio,vt Alfonsus eius filius cum exercitu in Etruriam mitteretur,ea spe vt sublatis aut eiectis Mediceis Florentinos sibi eo beneficio obstringeret,quorum postea opera subnixus maiore cum auctoritate pontificatus dignitatem tueretur.Totum igitur negotium Hieronymi nomine datum est Ioanni Baptistæ Montesicco qui erat & Hieronymo,fidus manu ac ingenio promptus.Florentiæ verò conspiratorum capita fuere Barptolemæus Saluiatus archiepiscopus Pisanus, Laurentio ob priuatam veterem simultatem offensus,Franciscus Pactius,& Iacobus Poggius Poggij oratoris clarissimi filius.Atq; vt rem tutius aggrederẽtur,Florentiam mittitur Raphaël Riarius cardinalis S. Georgij,Hieronymi sororis filius adolescens,qui tum in gymnasio Pisano commorabatur,vt si qui dubij ac timidiores forent,eius præsentia & auctoritate,maiore fiducia ad maturandam cædem inducerentur.Coniuratione igitur inita in quam plures nomina dederant,ad vj.Kal.Maij die Solis in augustissimo diuæ Reparatæ templo conspirati,Mediceos fratres sacris mysterijs assistentes adoriuntur. Ibi Iuliano interfecto dum Laurentius leui vulnere saucius in sacrarium ab æditiuis incolumis, coniuratis ianua prohibitis,receptus esset,archiepiscopus Pisanus, & Iacobus Poggius curiam occupare tentarunt.Tam immanis sceleris rumore per vrbem delato,quũ Laurentium seruatum esse cognitum esset,impetu in coniuratos à ciuibus & magistratibus Mediceæ factionis studiosis facto, Pisanus archiepiscopus, & Iacobus Poggius capti statim cum omnibus comitibus,è fenestris suspensi laqueis præcipitantur,Antonius Volaterranus & Stephanus sacerdos qui Laurentium agressi fuerant,Franciscus Pactius coniurationis princeps,qui Iulianum occiderat omnesq; eorum affines,satellites, & qui aliquam eis operam tanto in scelere nauassent laqueis strangulati eundem vitæ exitum habuerunt.Nil eo spectaculo atrocius fuisse memoratur,Montesicco demum à quo quęstionibus habitis totius coniurationis series extorta est,interfecto,cardinalis qui ad aram maximam primo rumore

confugerat, Laurentij precibus vix seruatus, & in custodia aliquandiu detentus, non longè post eius innocentia cognita in pontificis gratiam est dimissus. Hac re inritatus Xystus, quod sacrato viro & archiepiscopo ita fœdè interfecto cardinalem quoq; captiuum fecissent, Hieronymo instigante grauissimum Florentinis sacris omnibus interdictis, bellum intulit. Ecclesiastici exercitus imperator d. Vrbini Fridericus lectus, qui in Flaminiæ finibus arma parabat, pro rege verò Ferdinando pontifici fœdere coniuncto aderat iam cum exercitu Alfonsus filius Calabriæ dux. Florentini eo bello Gallorum regem, Venetos, Mediolanensium, Mantuanorum, & Ferrariensium principes fautores habuere. Quod aliquot cladibus vtrinq; acceptis, oppidisq; nonnullis à duce expugnatis, Laurentij postremo Medicis diligentia & studio, nulla re insigni in eo gesta finitum est. Is ad regem Neapolim profectus, eius animum prudētia, auctoritate, & disertissimis rationibus adeo expugnauit, vt pacem ab eo & fœdus haud iniquis conditionibus Florentiam reportarit, in quo aperte illud adiectum erat, vt Arragonij & Florentini si bellum alicunde ingrueret, certa collata pecunia, mutuis auxilijs iuuarentur. Initi eius fœderis fama Xysti papæ animum grauissime perculit: & haud dubie primo quoque tempore res nouas moliturus esse videbatur, nisi eius consilia repentinus Turcarum aduentus discussisset. Qui Hydrunte in Salentinis ui capta, Italiam omnem incredibili terrore compleuerant. Tum Xystus Turcico tumultu exterritus, pacem cu Florentinis fecit, & mulctæ nomine quindecim triremes ijs ad bellum Turcicu imperauit. Illud memoratu dignum, quod Florentino bello ardente, quum ab a uersariorum legatis Xystus papa huius controuersiæ, quæ iniusta videbatur, occasione ad concilium citatus fuisset, ipse ingenti animo, summaq; constantia res disse fertur: Se concilium quidem libenter admissurum, vbi speraret se omni lorum principum, criminibus patefactis, res plurimas ecclesiæ ablatas, ab ijs repetiturum. Vnde qui illum metu expugnare sperabant, ab eodem perterriti alia p fugia quæsiêre. Per hæc tempora Cypri regibus patre & filiolo mortuis, Venet sulam, quod regis nouissimè defuncti mater Veneta è gente patricia Cornelia hæres esset, ne in Turcarum potestatem veniret, occuparunt. Oppugnabat eodem t pore Rhodum maximis viribus Mahometes ille, qui Constantinopolim ceperat. Verùm eam acriter Petro Daubuson magno magistro tuente, re infecta discede coactus est, & furorem suum in Italiam conuertit vbi Hydrunte (vt dixi) capta q Italiæ omni minitaretur repentino morbo oppressus, & suos in Italia fortissime pugnantes destituit, & Christianorū principum animos longe maximo metu liberauit. Cuius mortis & receptæ Hydruntis nuntio confirmatis pontifex, qui iam relinquenda Italia cogitauerat, Venetis fauere cœpit, qui Herculi Estensi Ferrariensium duci bellum atrox maxime repentinum intulerant. Xystus porro cum V netis fœdus inierat, vt ex Herculis calamitate, si victores Veneti euasissent Hi nymi Riarij potentiam amplificaret. Herculi adfuere Ferdinandus rex socer, rentini, & Ludouicus Sfortia, qui tutor pueri principis Insubrum imperio pot tur. Hi communicatis consilijs Fridericum Vrbinatium ducem, exercitus imper torem creatum, in agro Ferrariensi Venetis opponunt. Alfonsum regis filium grum Romanum cum valido exercitu maturare iubent. Pontifex exercitus sui cem Robertum Malatestam Sigismundi filium crearat, quem venienti Alfonso iecit. Is ad Latinam vsq; portam infesto cum exercitu veniens magno Vrbi terro fuerat, nihil sese propterea animo demittente pontifice, fortiterq; armis rem ge te. Signis ad Campum Mortuum in agro Veliterno collatis Alfonsi numero exercitus, Roberti virtute à pauciori milite superatus, capti proceres omnes, & R mam adducti sunt. Dux ipse Antium vsq; fugiens Neapolim trepidus se recepit. rum Robertus cuius virtute tanta victoria parta erat triduo post celeriter ex

ctus suspicionem suscepti veneni reliquit. Iisdem diebus ipse etiam Fridericus Vrbinas qui Venetis oppositus bellum pro duce Ferrariæ gerebat, in castris ad Stellatam, Guidone Vbaldo filio superstite moritur. Pace paulo post inter pontificem & regem facta, captiui omnes in pugna ad Campum mortuum remissi, & cardinales Columna Sabellusq; quos belli initio sibi tanquam regis fautores suspectos in Hadriani molem pontifex coniecerat, dimissi. Columnenses quoq; qui regi fœdere coniuncti, illum intra oppida sua susceptum commeatu adiuuerant, sibiq; multis inlatis incommodis vbiq; aduersati fuerant, primum quidem venia donauit, deinde grauiter bello persecutus est, quum Laurentius protonotarius ex ea familia rursus contumax nimium videretur, quem tumultuantem Romæ in domo sua armis cohorteq; pontificia tum Vrsinorum auxilio expugnatum captumq; breui tépore post in arce securi percuti iussit. Eorum insuper iam omnia ferè oppida ceperat, quum medio ardore belli fato functus est. Dum bellum cum Columnensibus Xystus gereret, fœderatorum principum precibus sollicitatus, qui Venetum imperium Herculè ferè oppresso crescere ægre ferebant, à Venetorum societate auulsus, fœdus cum cæteris Italiæ principibus aduersus Venetos percusit eosq; monuit, vt à Ferrariensi agro penitus abstinerent, illos autem non solum non obtemperantes, sed quanto maxime studio atq; apparatu fieri posset, bellum instaurantes, sacris interdixit. Conuenere tum totius Italiæ principes apud Cremonam, vt de bello consultarent. Communiq; omnium sententia Venetorum furori, vt obuiam iretur decretum. Igitur magna vi ac ingentibus copijs bellum subinde redintegratum est, quo nullum grauius ac periculosius antea Veneti gesserant. Iamq; Alfonsi ducis Calabriæ ductu fractæ eorum vires videbantur, nisi Ludouicus Sfortia à socijs discedens, victis iam planeq; perdomitis pręter omnium sententiam, æquissimam pacem inuicto etiam Xysto, attulisset. Tot itaq; prœliorum & bellorum sumptibus pontifex exhaustus, quum magna pecunia vi indigeret, noua collegia primus omnium Romanorum pontificum, quæ venirent, excogitauit. Dato itaq; negocio Sinolfo de Castro octerio protonotario viro solerti, & industrio Breuiatores minoris præsidentiæ restituit, à Pio creatos, & ab eius successore Paulo II. sublatos, quorum loca quingentis: postea sollicitatores, quorum trecentis veniere. Deinde certos adstipulatores sine quibus nullæ possent confici tabulæ, Ianicerorum quoque Stradiotarum, & Mamaluchorum officia induxit. Ex quibus Mamaluchos & adstipulatores, qui ei successit Innocentius VIII. abrogauit. Postremo apostolici fisci nouem notarios constituit, quibus redditus vnius assignauit, qui antea cunctis præerat. Atq; hac ratione Romanæ aulæ libertas in compedes quasi coniecta omni industrij ac laboriosi ingenij diligentia sublata, quum non nisi pecunia hæc munera parentur, quæ antea gratuito doctis & probis viris tribui solebant. Primus etiam vendidit officia procuratoris Cameræ notariatus apostolici, protonotariatus Capitolij, notariatus Gymnasij, metiendi salis, & camerariatus vrbis. Vectigalia noua inuenit, vetera auxit. Plures à sacratis hominibus decimas non sine maxima auaritiæ nota exegit. Sed hæc seu temporum necessitati, seu verius proximis ac ministris eius tribuenda existimo, præsertim quum nemo ad eam diem pótificum, nec animo ad munificentiam liberalitatemq; propensior, nec in dando hilarior, nec in promerendis hominibus promptior fuisse memoratur. Miseros enim atque à Turcis, vel alias ob calamitates auitis sedibus, & imperijs eiectos Andream Palæologum Peloponnesi, & Leonardum Toccum Epiri despotas, honestis sumptibus aluit. Sophiæ Thomæ Palæologi filiæ Ruthenorum duci in matrimonium collocatæ, præter alia munera, dotis nomine sex millia aureorum donauit, Carolettã Cypri, & N. Bossinæ reginas regnis fortunisq; omnibus spoliatas, & ad se supplices confugientes, benigne suscepit, suaq; munificentia subleuauit. Christernum vi-

rum religiosissimum Daniæ, Suetiæ, Noruegiæ, & Gotthorum, ac N. Bosinæ & Valachiæ annis grauem & senio confectum reges, item N. Saxonum, & Alfons... Calabriæ duces, voti causa ad limina Apostolorum, & ad se salutandum mira cum deuotione venientes, magnificentissimis sumptibus in Palatinis ædibus excepit. Idē Ferdinando Arragonio Neapolitanorū regi, ad Iobileū cum magno comitatu venienti, regio apparatu officia omnia præstitit, & annuum censum quem ecc... Romanæ debitm upendebat, equo tantum falerato tributi nomine retento ... remisit: eius filiam Leonoram per Vrbem ad maritum Ferrariæ ducem tra... pompa & donis regijs prosecutus est. Et vt à profanis ad sacra transeam, B. B... uenturam ordinis sui olim Cardinalem virum doctissimum, & miraculis cla... inter diuos retulit. Multas veteribus solennitates adiunxit, vt conceptionis, &... lationis beatissimæ Virginis Deiparæ, sanctorum Annæ, Iosephi & Francisci, q... in ecclesia celebrari iussit. Priuilegia à pontificibus, qui ante eum fuerūt, iure... tuor mendicantium ordinibus concessa, quieti ecclesiæ & communi saluti con... lens, amplissimis diplomatibus confirmauit, & auxit. Pro quibus rebus qua... re dilectus sit facilè suspicari possumus, præsertim quum in operibus publicis c... struendis, vel reparandis æque maximus fuerit. Nam Vrbem ante omnia à situ & cœno vindicauit, vijs Vrbis primum munitis, & lateribus stratis, porticibusq; mœnianis disiectis, quæ vias deformes, & inconcinnas redditas obscurabant. ... rei vicorum magistros, ac curatores ab se institutos præfecit. Quum verò ann... bileus instaret, quem ex quinquagesimo ad xxv. contraxit, primusq; anno ... MCDLXXV. celebrauit, animum ad religiosa loca, & peregrinæ multitudin... Vrbem venturæ oportuna instauranda adijciens, in primis pontē veterem Ian... lensem iam diu ante disiectum, quem ruptum meritò ciues appellabant, public... moditati, & decori, à fundamentis magna cura & impensa ex Tiburtino lap... stituit, suoq; de nomine Xystum vocari iussit, opus sane omni antiquo princ... gnum. Xenodochium S. Spiritus absoletum ac sordidum & vetustate pæne c... psum, totum vsq; ad solum disiecit, & pulcherrimis ædificijs in meliorem sp... dioremq; formam ampliauit. Quumq; puellos expositos, puellasq; ad pedes cum nutricibus prostratos vidisset, locum habitandi ijs assignauit, mandau... ellas nubiles maritis cum honesta dote locari, nonnullas ver rò eligiosiores ... morum seruitio perpetuo dicauit. Nobilium quoq; calamitate, & ægritudine ... tus, seorsum à promiscua plebe loca idonea decenterq; ornata, his attribuit. Re... gione deinde & singulari pietate inflammatus, qua semper beatam Virginem pr... secutus est, nobilem ædem cum amplissimo cœnobio S. Mariæ de populo ordin... Augustinianorum à fundamentis erexit. Templum S. Mariæ de pace cum mona... rij parte canonicis regularibus S. Augustini ex congregatione Frisonaria Later... pulsis media vrbe de nouo ædificauit. Nam Oliuerius Carafa cardinalis Nea... tanus monasterium ipsum postea totum à fundamentis extruxit. Diui Petri in ... ticano Basilicam ante repurgatam marmoreis & vitreis fenestris templo acc... modatis, dilucidiorem reddidit, & ruinam sinistro latere minantem, additis la... tijs repagulis confirmauit. Basilicæ quoq; Constantinianæ repurgatæ & in a... stiorem formam redactæ latera strauit. Palatium vetus Lateranense ruinos... farciuit. Multas per vrbem sacras ædes vetustate labefactas, in his SS. Apostol... absidam, S. Petri ad Vincula, S. Susannæ, S. Vitalis, SS. Nerei & Archilei, S. Bal... SS. Quirici & Iulitæ, S. Viti in macello, S. Saluatoris trans Tiberim, & alias m... sua impensa, vt ex eius insignibus, & elogijs liquet, refecit. Muros vrbis mul... cis temporum iniuria collapsos instaurauit. Vtilitati vrbanæ consulens duct... quæ Virginis pæne confractos, elimatos perpetuo fornice à monte Pincio ad T... uij fontem cum aqua perduxit. Cloacas vrbis, qua sordes in Tiberim vehuntur, pur...

purgatas firmauit. M. Aurelij statuam æneam equestrem humili & sordido loco ia[m]tem, in area Lateranensi augustiore loco exposuit. Aedes pontificias in Vatica[no] amplissimis porticibus deductis, renouauit; Prætorianis excubitoribus, qui põ[...]sicus corporis & palatij custodiæ, ab eo primum lecti sunt, magistratibus insuper munera obeuntibus, loca quibus commode habitarent condidit, qui antea præ[...] dignitatem in cellis pænè penuarijs, situ squalentibus agitarent. Bibliothecam [...]ulannam in Vaticano toto terrarũ orbe celebrem Palatina præfecto, aduectisq; [...] omni Europa libris construxit, certosq; prouentus, vnde custodes, & librarij Græci, Latini, & Hebraici menstrua salaria quibus ali possent, haberent, libriq; e[...]rcetur assignauit. opus omniũ præclarissimũ, & pontifice maximo dignum. Nec [...]us contẽtus reliquos patres sæpe hortatus est, vt exemplo suo pro facultate quisq; monumentis vel nouis, vel restitutis vrbem exornarẽt. Vnde multa à multis extru[ct]a sunt vel adornata, quemadmodum à Guillelmo Estouteuilla episcopo cardina[l]e Ostiense, & camerario nobilissimum templũ cum Monasterio S. Augustini, cu[i]us ordinis protector erat, & propinquum iuxta S. Apollonarẽ palatium; Basilica verò S. Mariæ maioris in exquilijs ductis leua dextraq; fornicibus, item ostia cum [a]rce ab eodẽ restituta sunt. Sed & cardinalis Agriensis ecclesiã SS. Sergij & Bacchi cui præerat ruinæ proximã refecit. Raphaël Riarius luculẽtissimas apud S. Lauren[ti]um in Damaso ædes tum inchoauit, ab alijs verò complura & egregia palatia fa[b]ricata ita vt vere vrbem ex Lutea Lateritiam, se reliquisse dicere iure posset, quem[a]dmodum Augustum olim dixisse accepimus se ex Lateritia marmoream. Merito igitur uersus hi simulacro eius in Palatina Bibliotheca adscripti sunt.

Templa, Domum expositis, vicos, fora, mœnia, pontes,
  Virginiam Triuij quod repararis aquam
Prisca licet nautis statuas dare commoda portus,
  Et Vaticanum cingere Xyste iugum.
Plus tamen vrbs debet, nam quæ squalore latebat
  Cernitur in celebri Bibliotheca loco.

Eius porro pontificatus fuit aliquot publicis calamitatibus insignis, in his maximæ & frequentes tempestates, fulgura, terræmotus, Solis lunæq; defectus, bis Tiberis alueum egressus vrbem totam inundauit, bella tota Italia exarsere, cometes plures visus, magna in Vrbe annonæ & perpetua caritas, intestinæ tota ditione ecclesiastica, & præsertim Tuderti Gabriele Catelano Guelphæ factionis principe in vrbe interfecto, item inter Vrsinos & Columnenses discordiæ, & cædes. Illud quoq; non negligendum quod eo pontifice mercatus qui ante sub Capitolio fieri consueuerat, auctore cardinale Rothomagense Camerario, tum primum in circo Agonali iiij. nonas Septem. die Mercurij, anno ∞ C D L X X V I I. factus. Nihil enim vnquam Xystus quod publico vrbis decori, & commoditati esse censeret, quin perficeret destitit. Rem Romanam sedisq; Apostolicæ dignitatem, ita intrepidè & egregiè tuebatur, & non facilè cuiquam quamuis maximo principi esset, ei aliquid molestiæ impune inferre. Quod quum in his quæ supra dixi, tum in nouissimo ostendit bello quod cum Venetis & Genuensibus socijs contra Herculem Estensem Ferdinandi Arragonij, Ludouici Sfortiæ, & Florentinorum præsidijs fultum, deinde contra Venetos pro eodem duce gessit. In quo Venetis iam contusis, & aliquot prœlijs fractis, quum pacem à socijs auctore Ludouico Sfortia præter eius voluntatẽ, immo se neglecto, & inscio, datam conspexisset, animi dolore, podagra insuper aggrauante, qua in vltimis annis maximè laborabat in quintum diem in Vaticano palatio expirauit, noctis hora inter quartam & quintam, cui Idus Augusti illuxerũt, anno salutis ∞ C D L X X X I I I I. ætatis lxx. die xxij. põtificatus verò supra diem quartum anno xiij. Cadauer in Basilica S. Petri ære monumento conditum, quod

in Sacello ab ſe extructo, Iulianus cardinalis S.Petri ad Vincula fratris filius ſtru ctura elegantia inter cætera vrbis ornamenta in primis conſpicuum ante aram ma ximam faciundum curauit. Vacauit tum ſedes Romana dies xvj.

INNOCENTIVS PAPA VIII.

Pont.225. Nnocentij Papæ VIII. maiores ex nobili Græcia ortos, ante quadringen tos annos Genuenſium rebus maximè florentibus, Neapoli, & Genuæ vrbibus Italiæ Clariſsimis conſediſſe conſtat. Cuius migrationis cauſas in re adeo obſcura, & vetuſta, haud ſatis exploratas habeo. Neapoli To macellorum nomen incertum quo caſu adepti, inter primarias eius ciuitatis fami lias locum tenuere. Quanquam ſint qui prodant Tomacellorum nomen à g... in ea vrbe principe Tomacello viro egregio manaſſe: cuius poſteri, vetuſto fa... nomine relicto, eius qui primus Neapolim acceſsit prænomen pro familiæ ... licio nomine vſurparunt, qui frequentiſsimus per ea tēpora mos fuit, id qu... tis facilè confirmari poſſet exemplis. Ex hac gente Bonifacius IX. Romanus ... fex ingentis animi, & ſpiritus vir, cuius maxime memorabilis extitit pontificatus originem duxit, qui annos xiiij. in ſummo ſacerdotio, ante centum lxx. annos m... xit, cuius res geſtas in meo de Pontificibus libro accuratè deſcripſi. Eadem ve... gens, quæ Genuam migrauit auito nomine retento, Cybo Græca voce, ex gentilic... clypei inſignibus appellati ſunt. Eſt enim in eo rutilo colore decorato tranſuerſa faſcia pluribus quadratis cæruleo atq; albo colore alternis æquisq; ſpacijs co... cta, quæ Cybi Latine, Græcè verò χύβοι vocantur. Hæc inſignia vtrique genti c... munia ſunt. Cæterum crux rubra, in ſuperficie argentea, quæ Genuenſium pub... cum inſigne eſt, familiæ Cybo clypeis adiuncta, ſuper neq; collocata, cuius ... proprium decus eſt, rebus egregie pro patria geſtis, vt infra dicam, publice partū. Huius familiæ homines ab eo vſq; tempore, quum florente Latinorum primu... deinde Palæologorum Conſtantinopoli imperio oppidum Pera, quod prope ... zantium ſitum eſt, Genuenſes obtinebant, omnibus honoribus, qui in libera ci... te maximi, atq; ampliſsimi exiſtimātur geſtis in nobilium ordine, cuius partes ... endas ſuſceperunt, clari inſignesq; fuere: plures verò ex hac genere ſtirpes Ge... manaſſe, quæ nunc in ea ciuitate inter nobiles relatæ ſunt, oratores ipſius Reip. ... Innocentium Papam VIII. more maiorum initio eius pontificatus miſsi, publice teſtati ſunt. Quorum adhuc extat oratio. Vniuerſi generis honores exequi, qui... longum eſſet, familiæ huius tantum breuiter percurram. Ante annos trecentos ſ... pra quadraginta Honorio III. Pontifice maximo Fridericus Cybo ſummo Sauo nenſium ſacerdotio præfectus, inſigne religionis, & ſanctitatis ſpecimen dedit. V... geſimo anno poſt Lanfrancus Cybo inter eos, qui nobilitatis ſuffragijs adlecti Remp. obtinebant ſummū in ciuitate magiſtratum, qui conſulatus dicebatur, ... ſit, vir belli pacisq; artibus inſtructiſsimus, Guillelmus Cybo, qui paulò pòſt hæc tempora equeſtri dignitate, quæ tum eximia erat, à Friderico ij. Imperatore orna tus enituit, nobilem in primis Legationem pro difficillimis Reip. negotijs ad Cle mentem IIII. Pontificem maximum obijſſe fertur: cui in ea Legatione egregie de ſuis ciuibus merito, crux rubra, de qua ſupra dixi, publice donata eſt; quæ gen... cijs Clypeis addita præclarum ſummæ laudis teſtimonium præbet. Sextodecimo poſt hunc anno, quo tempore Piſani cum Genuenſibus difficili, & periculoſo bel lo decertabant, Mutius Cybo trireme priuatis ſumptibus comparata, prope C... rim Sardiniæ vrbem ex prouocatione cum roſtrata Piſana congreſſus, egregiam hoſtibus victoriam eſt conſecutus. Poſt hos circa annum Chriſti ∞ CCXC. P... ciualles Cybo vt ex priuatorum hominum annalibus, qui ſeorſum diligentiſsimè conſeruantur, intelligitur, cum principibus nobilitatis aduerſus plebem coniura uit,

ut, quum nobiles omnem Reip.administrationem in se transferre,paucorum aliquot nobilitatis studiosorum conspiratione,mitterentur.Hos omnes virtute, prudentia, cōsilio,& animi magnitudine superauit,qui quinquagesimo ferè anno post uixit Daniel Cybo,qui aduersus Afros,tam suis quàm communibus Patriæ auspicijs magnas res gessit,gratiaq; & auctoritate plurimū inter suos ciues excelluit;cuius, filia in matrimonium collocata est Luciano Grimaldo in nobilitatis ordine primario,ac tum Domino portus Herculis Mœneci.Horum ferè omnium meminit Augustinus Iustinianus,qui Italica lingua Genuensium annales conscripsit. Innocentij postremo pater Aaron Cybo equestris ordinis vir,rerumq; gestarū gloria clarissimus in ciuitate sua diu vixit:eius enim forti,fideliq; opera,vt libro vij.de rebus gestis Alfonsi tradit Barptolemæus Facius,Primum Renatus, deinde bello Neapolitano perfecto Alfonsus rex victor multis maximisq; in rebus postea est vsus. Nam quum per belli tempora,quo de iure regni Neapolitani Alfonsus,& Renatus reges decertabant,Genuenses duce ipso Aaron viro forti ad DCCC. sagittarios Renato misissent,& Adegauensis factionis dux Renato regi egregiè operam nauasset,præesse Neapolitanis iussus,ita illos pro rege abstinenter, & summa cum integritate iure dicundo sibi deuinxit,vt parta victoria Alfonsus illum Neapolitanorum precibus adductus, & in gratiam receperit,& pro regem eūdem ijs esse iusserit,ita ille. Romæ quoq; Callisto III. Pontifice maximo præfectus iuri dicendo, quem senatorem vocant,creatus,id munus summa cum laude gessit,eius adhuc in palatio capitolino cum elogio insignia extant. Aaronis filius Ioannes Baptista anno salutis ∞CDXXXII. natus forma egregia animoq; liberali,diu inter Alfonsi regis ministros fuit,quo mortuo in Ferdinādi quoq; filij familia aliquandiu vixit; inde Romam veniens longo tempore in contubernio Philippi Calandrini cardinalis Bononiēsis,qui Nicolai papæ V. frater fuit commoratus est:cuius etiam magnificas ædes proximè S. Laurentium in Lucina post eius obitum iam Cardinalis creatus obtinuit. Episcopus deinde Sauonēsis à Paulo II. postea Melfitēsis à Xysto IIII. & datarius,demum nonis Maij anno ∞CDLXXIII. cum alijs VII. presbyter cardinalis tituli S.Balbinæ primum, mox S.Cæciliæ secunda patrum lectione dict⁹ est,tam patriæ studio,quàm fauore Iuliani cardinalis S. Petri ad Vincula pontificis fratris filij,æmulatione Petri Riarij cardinalis S.Xysti,cuius precibus dicebatur Stephanum Nardinum Mediolanēsem,illo tempore eandem dignitatem consecutum fuisse, ne plus hic, quam ille auctoritate apud pontificem valere diceretur. Sed profecto magis ei profuit anteactæ vitæ cōstans & commendata opinio,quam vel patriæ charitas,vel alicuius studium.Pontifici enim Xysto ob morum incredibilem suauitatem,& summam probitatem vehementer gratus fuit, vulgo quidem charissimus ob humanitatem,qua omnibus ita præstitit,vt infimæ sortis quoq; homines amplecti,& ijs benigne omnia polliceri consueuerit. In cardinalatu Vrbi primum absente Xysto difficillimis temporibus, & pestilentia in vrbe grassante præfuit,deinde in Germaniam legatus designatus est, vt Cæsarem Fridericum iij. & Matthiam Coruinum Hungariæ regem multis iam annis exitiabili bello decertantes conciliaret,atque conuentui Nurimbergensi proxima quadragesima indicto,pontificis nomine interesset:ei enim muneri ob integritatem maxime idoneus visus est,ab omnibusq; eius opera duos principes facile in concordiam reduci posse existimatum,verùm legitimis causis impeditus eò profectus non est. Nouissimè anno salutis ∞ CDLXXXIIII. mortuo Xysto quattuor, & viginti patrum votis Iuliano Ruuereo episcopo Ostiensi, & Roderico Borgia cancellario maxime annitentibus,ex presbytero cardinale tituli S. Laurentij in Lucina iiij. calend. Septembris hora xiiij. die solis Pontifex maximus renuntiatius in Innocentij IIII. Genuensis, cuius memoriam sanctè colebat, recordationem Innocentius

VIII. appellari voluit. Coronatione verò ad prid. idus Septembris perfecta Pontificatum ingressus eadem qua priuatus antea semper humanitate, & mansuetudine vixit. Cæterum quum omnibus comis, & benignus esset, parcus tamen, & minimè liberalis pro suæ gentis gloria, innatam auaritiam scommatibus, & dicterijs velabat. Pacis atq; otij studiosissimis omnes christianos principes frequentibus nuntijs hortabatur, vt mutuis dissentionibus, & bellis compositis, fœderibus iuncti, Turcarum vires toto iam terrarum orbe formidabiles retunderent: pontificatus initio Venetos ob bellum cum duce Ferrariæ gestum sacris à Xysto interdictos absoluit. Cum singulis principum Christianorum & rerum publicarum oratoribus qui ad eum plurimi honoris causa veniebant, de pace, communiq; concordia diligenter agebat, quum enumeraret bellorum incommoda, violari templa, summi Dei cultum intermitti, vrbes diripi, virgines incęstari: hæc, & eiusmodi sæpe repetebat. Ad componendas res ecclesiasticas conuersus, quum Romanis sua priuilegia renouasset, vrbem castigandis nefarijs hominibus, bonisq; publicis muneribus euehendis, purgauit. Mamaluchorum officium à Xysto factum antiquauit, publicè se adeuntes patientissime audiens: ius seuerissimè à suis magistratibus dici mandauit. Proximo Epiphaniæ festo Leupoldum Austriæ ducem miraculis clarum Friderici imperatoris precibus inter sanctos retulit. Magistrum ordinis Augustiniani Ambrosium Coranum ob veteres simultates in arcem coniecit. Tum calices duo aurei magni ponderis, quos Ludouicus xj. Galliarum, & Ferdinandus Neapolitanorum rex Basilicæ Constantinianæ donauerant, item mitra, quam regnum appellant, quæ S. Siluestri fuisse ferebatur surrepta, nec tanti sceleris auctores vnquam inueniri potuerunt. Quum graui morbo decubuisset proceres Vrsini, Virgilio, & Paulo auctoribus veteribus factionibus suscitatis, arma Colūnensibus quorum principes erant, Prosper, & Fabritius intulerunt. Pontificisq;, qui conualuerat hortationibus neglectis, intestinis bellis, & seditionibus seinuicem lacerabant, non sine maximo vrbis Latij, & finitimarum vrbi regionum damno, & clade. Hi adeo in mutuam pernitiem exarserant, vt omnia non nisi cædibus, rapinis, incendijs transigerent, bonis Romanorum ciuium vbiq; direptis, Pontifice frustra reclamante, cui Virginius Vrsinus tunc infensissimus erat, quod se palatij apostolici præfectura Iuliani Cardinalis S. Petri ad Vincula hortatu, priuasset; eo bello insula, Campagnanum, Galeria, Bracianum, Cæreuetus & aliquot alia Vrsinorum oppida à Columnensibus direpta. Intestinum Romanorum procerum bellum maius externum suscitatum sedauit. Ferdinādus Neapolitanorum rex comite Montorij, ob quasdam suspiciones securi percusso, Aquilanos Comiti fœdere iunctos, & omnes regni sui proceres contra se concitauit, qui ad causam dicendam Neapolim à rege euocati, quum recusarent ipsius iram veriti, Aquilanis, qui regio prætore interfecto, defecerant, adiuncti, Pontificem maximum, & Venetos in ipsorum auxilium euocarunt. Hos Pontifex imperitorum hominum consilijs impulsus, vt opulentam vrbem ecclesiæ imperio adijceret, fouendos tuendosq; suscepit, occasione eo cupidius amplexus, quòd in regem antea non optimè animatus erat, ob annua tributa, quibus ex fœdere adstrictus erat, ecclesiæ non persoluta. Copijs igitur non contemnendis comparatis, Prosperoq; & Fabritio Columnensibus, & Ioanne Sabello sibi fœdere coniunctis, Vrsinos quoq; in suam amicitiam sollicitauit. Qui regi obstricti arma in eum suscipere recusarūt. Venetis insuper in belli societatem accitis totius ecclesiastici exercitus Robertus Sanseuerinas lectus est imperator, vir militari disciplina clarus. Legatus verò Ioannes Michaëlius cardinalis Veronensis creatus. Interim Ferdinandus grauissimis periculis implicitus à Florentinis, & Insubrum duce auxilia postulauit, quæ non modo facile impetrata, sed celeriter transmissa Pontificis rerum bellicarum imperiti consilia perturbarunt. Oderant eum valde

...de Florentini, quòd Lunensi bello Liguribus contra ipsos fauisset. Vrsini, qui ...erta vi à Pontifice defecerant, à rege stipendio conducti, in eius castris aduersus ...ontificem militabāt. Nam regiarum copiarum præfectus eo bello fuit Virginius ...rsinus, qui Columnensium Pontifici militantium acerrimus, & perpetuus hostis ...at. Belli initio Aquilani regijs præsidijs omnino pulsis, se Pontifici dedunt. Vrsi... regijs copijs aucti Columnensium, & vicissim Columnenses à Pontifice adiuti ...rsinorum agros, & oppida igni ferroq; vastarunt. Pugnabatur ad Anienis pon...es, omniaq; suburbana oppida, quæ in Etruria Vrsinæ ditionis erant Arragonijs ...auebant. Belli dux Robertus ad vrbis præsidium accitus, eorum impetum substi...ens, non satis pro vetere cum fidei, tum virtutis opinione rem gerebat. In vrbe e...im moram ac diem trahens aliam atq; aliam rem causatus, tertio postquam vene...at mense, Nomentanum tantum pontem, qui ab Vrsinis militibus tenebatur, ex...pugnauit. Ibi eius filij Fracassi pila tormento emissa faciem defœdauit. Nomento ...deinde in deditionem accepto. Romam inglorius reuertitur, pecunia, argēto, mul...oq; commeatu frustra consumptis. Hoc bello in Etruria omni ecclesiasticæ ditio...nis, & præsertim Viterbij tumultuatum est. Pontifex à suis se deceptum animaduer...tens, præsertim quum Alfonsus Calabriæ dux copioso cum exercitu Latium, & E...truriam, multis oppidis captis & direptis vexaret, belli temere suscepti, eas postre...mo pœnas dedit, vt necessariam potius, quàm decoram pacem Ascanij Sfortiæ, Mi...chaelis legati, Senensis, & Cancellarij cardinalium interuentu perferre coactus sit, Ioanne Balues Gallo cardinale Andegauense maximè contradicente, qui Franco...rum regem pontifici auxilio propediem affuturum affirmabat. Pacis conditiones fuere, vt rex Romanæ sedi annuum vectigal penderet, regni proceres rebelles serua...ret incolumes, vt Pontifex pro arbitrio omnia regni sacerdotia distribueret, vt A...quilanis sua libertas seruaretur, ne Pontifex impedimento esset, si Galli in regnum impetum aliquando facturi essent, vt Vrsini, & in his Virginius, Pontificis arbitrio se totos dederent, & supplices veniam peterent. Rex Hispaniæ, Ludouicus Sfortia, & Laurentius Medices pro rege Ferdinando pacis vates fuere. Eo bello ærario ex...hausto pontifex Xysti exemplum sequutus, quo pecuniam colligeret, lij. viros in...stituit, quos plumbatores Bullarum apostolicarum vocauit, eisq; certos ecclesiæ prouentus in perpetuum concessit, ex qua institutione ad xxvj. millia aureorum cepit. Veniere singuli quingentis aureis: eodem exemplo quæstus gratia, xxvj. secretariorum collegium, quorum officia venderentur erexit, priore numero au...cto; à quibus ad lx. millia aureorum exegit: veniere singula duobus millibus, & quingentis aureis. Ripæ quoque præsidentium officium venale induxit xxx. vi...ris creatis, qui singula officia cc. aureis emerent. Cæterum quum Ferdinandus quæ in pacis fœderibus spoponderat minime præstaret, Petrus Vicetinus episco...pus Cæsenas apostolicæ cameræ auditor vir audacissimus, & Iacobus Volaterra...nus secretarius, ac cubicularius apostolicus vir prudens ad repetendas res à pon...tifice missi, rebus infectis Romam reuersi sunt, non sine magna pontificis indigna...tione, qui haud ita multò pòst regem ob non solutum vectigal anathemate nota...tum, Francorum regis in primis litteris concitatus, Neapolitano regno priuauit, Gallus enim id ad se ex legitima successione, & hæreditate pertinere affirmabat.

Bello Neapolitano confecto, ad pacis studia conuersus, ciues aliquot Romanos, quorum capita erant Marganij, & Sanctacrucij armis feralibus dissidentes, item Vrsinos, & Columnenses adhuc discordes summa diligentia conciliauit, quum ni...hil antiquius duceret quàm vrbis quieti, copiæq; studere. Vnde toto eius pontifica...tu, & annonæ maxima vbertas, & vrbs à grassatoribus, latrocinijsq;, quibus bello manente maxime obnoxia fuerat, tuta fuit, quum esset in vindicandis criminibus inexorabilis. Nam & Pij, Pauli, & Xysti edicta contra homicidas & sicarios re...noua-

nouauit,& omnes vrbe ditioneq; ecclesiastica eiecit. Duos fratres Francisci Bubali filios, Petrum,& Hieronymum,qui seditiosis omnibus receptaculum erant, ob potentiam diu impunitos,vna die simul capi,& securi percuti mandauit; quanq; cum parente ipsorum longo antea tempore amicitiam contraxisset. Dominicum etiam Viterbiensem,& Franciscum Maldentem nobiles viros, & scriptores apostolicos falsarios,omnibus suis reclamantibus,suspendio enectos,medio foro combusit.In Bucalinum Auximi tyrannum in ciues suos sæuientem, qui vrbe expugnato,occupata ab ecclesia defecerat,copias mouit,& non sine magna strage expugnatum, captiuum ad Ludouicum Sfortiam Insubrum ducem transmisit: cuius præcipue ope id bellum duce Ioanne Iacobo Triuulcio confecerat. Cum Venetis fœdus renouauit. Quum ante pontificatum aliquot filios suscepisset,duos ex his pontificatui suo superstites magnis honoribus,& opibus euexit. Nam Francisco oppida nonnulla vrbi vicina dedit,Laurentijq; Medicis filiam Magdalenam formosissimam puellam matrimonio iunxit: alteram Theodorinam Gerardo Vsumari Genuensi nuptam magnis diuitijs cumulauit. Vna creatione octo cardinales prioribus adiunxit. Laurentium Cybo fratris sui nothum Archiepiscopum Beneuentanum, & arcis præfectum,& Ioannem Medicem Laurentij filium nurus suæ fratrem vix xiij.annum agentem,Ardicinum de la porta,& Antoniotum Palauicinum veteres familiares suos viros honestissimos,Ludouicum Spinay rege Francorum, Franciscum Sanseuerinatem Roberto patre,& Maffeum Gerardum Venetus petentibus,item magnum hospitalis Rhodi magistrum fratrem Petrum Daubusson qui ideo cardinalis creatus fuit,quod eius opera Zizimus Sultanus Mahometis filius,prœlio à fratre Baiasete apud Prusiam Bithiniæ victus, in suam potestate venisset.Is Rhodum quum fugisset ab Insulæ magistro ad Francorum regem mox ab eo ad pontificem missus est, qui Christianis ad concordiam reductis bellum eius opera Turcis inferre meditabatur. Vixit Zizimus toto deinceps Innocentij pontificatu Romæ in Vaticano honesta custodia; ad cuius substentationem frater Baiasetes Constantinopolitanus imperator xl.aureorum millia annuatim dum vixit misit. Pontifex interim ducem Ferrariæ Herculem voti reum Romam venientem splendidè in ædibus Palatinis suscepit. Factum est autem eiusdem Pontificis humanitate,ne dicam segnitia, vt aliquot vrbium ecclesiasticarum proceres superbè efferentes vrbibus,quibus præerant occupatis, tyrannidem in sua quisque patria constituerit. In his præcipuus fuit Ioannes Bentiuolus Bononiensis regulus. Idem factum est Perusij, Tuderti, Fulginei, Hortisque: quos postea tamen vel ipse, vel qui sequuti sunt pontifices pœnitus extinxere. Innocentius autem ædificandi studiosus,insignes in palatio Vaticano porticus,item villam pontificum vsui, quam Beluedere vocant,extruxit. Fontes media sancti Petri platea fecit,basilicæ Lateranensis absidam ante aram maximam duabus ingentibus columnis suppositam ædificauit: diaconiam S.Mariæ in via Lata fundamentis construi iussit. Cuius exemplo inflammati patres multas per vrbem substructiones & ipsi aggressi sunt. In his Petrus Gundisaluius de Mendocia dum tectum,& absidam tituli S. Crucis in Hierusalem repararet, in medio templi pariete pars tituli Crucis CHRISTI triplici lingua exarati inuenta est,ibidem à Placidio Valentiniano Imperatore ante mille annos reclusi. Quo die Ferdinandus,& Helisabeth catholici Hispaniarum reges Granata vrbe expugnata Maurorum in Hispania vetustissimum imperium funditus exciderunt. Contigit etiam, vt eodem quo titulus CHRISTI inuentus est anno,Baiasetes Turcarum imperator, quo Pontificem fratris captiui causa sibi gratiorem redderet,pro magno munere ferrum hastæ;quod latus Domini perfoderat ad eum mitteret. Quod olim apud ædem S. Andræ Antiochiæ repertum, capta iam ciuitate Boemundus in prœlio corripiens, & quum arcem expugnare non

non posset, prælatum; eam illico cepit, & hostium multa millia prodigiose dele
Id Constantinopolim dono imperatori aduectum, postremo Turca hoc anno
tifici misit, quod aræ ab se conditæ marmoreo tabernaculo conclusum in basi-
Vaticana religiosissimè paulò ante obitum suum collocauit. Fuit Innocentius
pore procero, cādido & decoro; ingenio culto & à litteris non alieno. Inter offi
publica quandoq; dormitare videbatur, valetudine non satis prospera. Nam
nnio antequam decederet in extasim quandam soporiferam ex morbo incidēs
ns ferè viginti sine arteriarū motu immobilis fuit. Famaq; iam mortis eius quo
o versus perlata, cardinales de ordinandis circa successorem omnibus conuene
nt, quum subito magna omnium admiratione viuus apparuit. Excessit biennio
st ex eodem ferè morbo Romæ in Vaticano viij. cal. Augusti hora noctis quin-
Anno salutis ∞ CDXCII. ætatis lx. Pontificatus verò vij. mense x. die xxvij.
adauer in basilica S. Petri sepultum æreo monumento, iuxta aram ab eo designa
m, in qua ferrum hastæ, de qua paulò antè dixi, condi iusserat. Vacauit tum sedes
es xvj.

ALEXANDER PAPA VI.

ALexander papa VI. Rodericus antea vocatus, ex nobili familia Lēzolia Pont. 223.
Valentiæ in Hispania originem duxit. Patrem habuit Iofredum equitem
prædiuitem, matrem verò Callisti papæ III. sororem. Qui quanquam
gente Lenzolia ortus esset, Boriæ tamen, vel Borgiæ nomen, quo cum gen
ilicijs insignibus ab auunculo donatus fuerat, auito relicto, vsque ad obitum re-
uit. Ipse adhuc adolescens ab eodem pontifice Archiepiscopus Valentinus pri
oum designatus est, deinde xj. Kalen. Octobris anno ∞ CDLVI. diaconus Car-
inalis sancti Nicolai in carcere Tulliano, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cancella-
us creatus. A Xysto verò IIII. Episcopus Cardinalis Albanus, & paulò post
Portuensis factus; multas tam sub eo, quam sub alijs pontificibus, & maximas le-
ationes obiuit; & præcipue Hispanam Xysti pontificatus initio. Is eò legatus est,
treges Lusitaniæ & Arragonum ad bellum pro regni Castellæ possessione pro
os, impellerent. Qui rebus parum ex animo confectis, quum in Italiam triremi-
us Venetorum rediret, valida oborta tempestate, omni pæne supellectile amissa,
arum abfuit quin in littore Pisano mari obrueretur. Altera enim triremis, qua
ulti ex suis vehebantur, perpetua nocte, & magna parte diei fluctibus quassata,
andem vndis submersa est, in qua ad centum & octuaginta homines periere, in
is Episcopi tres, & aliquot Cæsarei pontificijq; iuris periti. Mortuo Innocentio
VIII. in eius locum Romæ, in Vaticano duorum & viginti Cardinalium suffra-
ijs, anno salutis ∞ CDXCII. iij. idus Augusti, pontifex maximus consalutatus,
ij. calendas Septembris solemni pompa coronatus est. Nonnullorum autem Car
dinalium cæca ambitione & auaritia corruptorum opera, tantam dignitatem di-
citur esse assecutus, qui postea in ingrato pontifice perfidiam maximam experti,
debitas scelerati studij, venalisq; suffragij pœnas dedere. Horum princeps fuit A-
scanius Sfortia, emptus proculdubio profusissima largitione, vt hic omnium eius
ordinis deterrimus, pro optimo pontifex renuntiaretur, qui Cancellariæ munus
ex ea suffragatione consecutus aliquot annis post exitiabilis amentiæ dignas pœ-
nas luit. Fuere tum aliqui in comitio patres, qui Hispanum occultæ iniquitatis,
summæque simulationis hominem, stultissimè pontificem creatum, exitio tandem
cunctis futurum non falsi vates denuntiarunt. Ex reliquis porro, qui eius pontifi-
catus auctores fuere, aliqui non longè post varijs calamitatibus sunt affecti; par-
tim exilio, partim teterrrimo carcere, partim violenta morte damnati. In his duo
præci-

præcipui fuerunt Iulianus Ostiensis Episcopus, & Raphaël Cardinalis sancti Geor
gij camerarius sanctæ Romanæ Ecclesiæ perpetuo decennali exilio, spontaneo ta
men, mulctati; quod sibi suspecti essent, alter ob veterem priuatam simultatem, al
ter ob Riarios pueros sanguinis necessitudine sibi coniunctos Catherina matre ca
pta, Foroliuij & Forocornelij vrbibus vi pulsos. Proceres quoq; Romani, quo
rum Cardinales eum extulerant, alij alia de causa sublati; Baptista Vrsinus qui ma
gnificas eius ædes, & Ioannes Michaël qui episcopatum Portuensem cum omni e
ius supellectile, quæ prætiosissima erat, consecuti fuerant, infelicem ab eo vitæ ex
tum tulerunt, quum alter in arce aperta vi, alter veneno clam extincti fuerint. Sed
hæc pòst acciderunt. Porro autem eius pontificatus initio, rebus Vrbanis inten
tus, carcerum visitatores instituit, & quattuor iudices creauit, qui de quacunq; cau
sa capitali cognoscerent; & die Martis omnibus se adire, & alloqui volentibus, le
ipsum exhibuit. Vnde ius in Vrbe seuerissimè dici cœptum. Quo tempore Friderι
cus Romanorum imperator imperij anno quarto & quinquagesimo, diem claus.
extremum, Maximiliano filio Romanorum rege successore relicto. In primo co
sistorio pontifex Ioannem Borgiam Valentinum sororis filium Archiepiscopum
Montisregalis presbyterum Cardinalem tituli Sanctæ Susannæ creauit, quem mor
tuo Ferdinando rege Neapolim apostolicæ sedis legatum misit, vt filium eius .
fonsum nouum regem, quo cum affinitatem contraxerat, cõfirmaret, & sacramen
to suscepto, coronaret. Quo anno Carolus viij. Francorum rex bellicæ laudis a
dissimus adolescens, exitiabili dissidio, singulariq; dementia Italicorum princ
in Italiam euocatus, præter terribiles copias, inusitato etiam bombardarũ appara
tu cuncta posternebat. Petebat ipse Neapolitanum regnum, quod iure hæredita
rio ad se pertinere affirmabat, impellente Insubrum duce Ludouico Moro, vt Al
fonsi regis audacia magna semper appetentis, tanto immisso hoste, frangeretur. Cu
ius vires veritus pontifex, qui tum cum Arragonijs affinitate fœdereq; coniunctus
erat, ne quid Italiæ detrimenti terribilis eius aduentus afferret, multas militum co
hortes Vrbis præsidio conscripsit, quibus Vrbem, seq́ue à Gallorum armis tuere
tur. Cum Arragonio, & pontifice fœdus Florentini percusserãt. Quorum viribus
diffisus papa, Venetos etiam & Regem Hispaniæ Ferdinandum incassum in suam
societatem euocarat, qui medij, & spectatores tanti belli esse maluerunt. Carolus
per Insubres & Etruscos cuncta prosternens itinere habito, Florentinorum copi
ad Maceram amnem fusis, eos imperata facere coēgit. Romam deinde Calen
Ianuarijs, initio anni ∞ CDXCIIII. validissimis cum copijs xx. millium ped
tum & v. millium equitum ingressus, magnam commeatus copiam, qua exercitus
longi itineris incommodis defatigatus, subleuaretur, inuenit. Edixerat enim Ro
manos nihil detrimenti passuros, si facilis ei Romani tendenti pateret aditus, tran
situsq;, & commeatus abunde suppeditaretur, quæ si negarentur se armis omnia pa
raturum. Eo igitur Romæ perhumaniter suscepto, milites à tumultu & rapina ab
stinere iussit, his qui non obtemperauerant supplicio affectis. Pontifex omni con
silio speq; destitutus, in arcem fugit. Qui nullo tumultu militari audito, cuncta p
cata videns, securiorq; iam factus, fœdus cum Carolo quanquam inuitus percu
sit. Rex ab Vrbe discedens, quum Põtificis fidem suspectam haberet, Cæsarem Bo
giam Cardinalem Valentinum papæ filium secum obsidẽ, legationis specie, & Tu
carum imperatoris fratrem Zizimum eduxit, ut potitus regno, Zizimi opera con
tra Turcas vteretur, qui haud longe post Capuæ magna Christianorum iactura
senteria decessit. Neapolis rex Alfonsus desperatis rebus, quum se omnibus inu
sum esse cognosceret, regno filio Ferdinando iuniori tradito, qui in omnium am
re erat, trepidus in Siciliam cum regia supellectile nauigio se recepit. Ferdinand
tanto Francorum apparatui impar, continẽte relicto nauibus apud Ænariam pa
ua

nam insulam salutem tuebatur. Carolus perpetuo victoriæ cursu, incredibiliq; celeritate, regno omni, arcibusq; potitus, omnes Europæ principes tanta victoria attonitos, sibiq; ab ipso metuentes, contra se concitauit. Hi fuere: Pontifex, Cæsar, Rex Hispaniæ Catholicus, Ferdinandus, Dux Ludouicus Sfortia, & Veneti, qui fœdere iuncti pro Italiæ salute, contra Gallos conspirarunt, & xl. millium virorum exercitum communibus impensis instruxerunt, vt Regi in Galliam tedenti transitum impedirent. Quorum copiæ apud Forum nouum, iuxta Farrum torrentem non longe à Parma, quum Gallos magnis à Neapoli itineribus expedito delectoq; exercitu fortes, contẽdentes expectassent, ancipiti dubiaq; victoria, & cruento maxime prœlio dimicarunt. Post pugnam Carolus nobilissimo quoq; amisso, tandem Astam se recepit. Pugna ad Farrum audita, qua vires Gallicæ fractæ erant, Ferdinandus quę facile amiserat, fortunę arridentis fauore, facilius recepit, & Gallorum præsidia omnia propinqui sui Ferdinandi regis Catholici auxilio, sub duce magno Consaluo in deditionem accepit, hostili parte omni extra regni terminos eiecta. Cui paulo post sine liberis vita functo successit patruus Fridericus, nam & Alfonsus pater paulo ante excesserat. Quo tempore Carolo viij. Francorum Regi mortuo, regnum excepit Ludouicus xij. Aurelianẽsium dux. Hic cum Regno Neapolitano, Insubrum quoq; imperium hæreditatis iure ad se pertinere contendens (quippe cuius auia Valentina fuerat primi Insubrum ducis Ioannis Galeatij filia) contra Ludouicum Sfortiam, & Regem Fridericum cum pontifice, quem varijs officijs sibi deuinxerat, Florentinis, Venetis, & Ferdinando Hispaniæ rege execrabile, ac Italiæ funestum fœdus, his conditionibus percussit. Vt principatu Mediolani acquisito, Cremona Venetis dederetur; & Cæsar Borgia papæ filius, qui sacrã purpuram, ducta vxore Carolata de Alibreto regis Nauarræ filia, & Francorum regis propinqua, deposuerat, sociorum auxilio, Aemiliam, Flaminiam, Picenum, & Vmbriam, veteribus dominis eiectis, obtineret; Reges verò Hispaniæ & Francorum regnum Neapolitanum sibi diuiderent. Ingentibus igitur & potentissimis copijs comparatis, Morus paruo labore à Ludouico rege Mediolani imperio exutus, & non longe post, cum fratre Ascanio Cardinale captus, in carcere Gallico obijt. Cremona Venetis ex fœdere cessit. Bello deinde in regnum traducto, Fridericus rex consternatus, tantis viribus impar, hostis potius manifesti Ludouici xij. quam regis affinitatis gradu sibi coniuncti Ferdinandi misericordiam experiri voluit. Ad quem supplex profectus, parum ex dignitate, & contumeliosius quam sperabat, ab eo tractatus est. In regni autem diuisione, inter Hispanos Gallosq; discordia exorta, Gallis omnibus cæsis, Regnum ad solos Hispanos duce magno Consaluo peruenit. Dum hæc in Italia bella geruntur, Cæsar Borgia papæ filius adhuc Cardinalis, quo sibi totius ecclesiasticæ ditionis imperium compararet, regulos omnes aggredi cœpit, quum pater omnes suas rãtiones, & consilia ad id vnum conuertisset vt nothos suos magnis opibus, & potentia extolleret. Vrsini proceres ante omnes bellum sustinuerunt æstate vna, in quo duces fuere Guido Vbaldus Vrbinatium regulus, ac pontificis filius Ioannes vna cum Bernardino lunate legato. Captis aliquot oppidis, res ad Brachiani obsidionem redacta est, quod mulieris viduæ virtute eatenus defensum fuit, donec Carolus Virginij ex illicito concubitu filius, cum parua ac collectitia manu superueniens, totum pæne exercitũ duce capto, legatoq; & pontificis filio vix fuga elapsis, profligauit. Sed pace Vrsinis data, Guido xxx. millibus aureorum se redemit. Hac re prospere non cedente animum ad firmiora præsidia matrimonijs sibi comparanda pontifex adiecit. Itaq; Lucretiam filiam, quam ante pontificatum Hispano cuidam in matrimonium dederat, eidem ablatam, Ioanni Sfortiæ Pisaurensi principi primum, deinde abdicatam Alouisio Arragonio Alfonsi regis filio notho, quo demum interfecto Alfonso Estensi Ferrariæ

Hh duci,

duci,apud quem obijt,locauit. Ex filijs verò natu minimum Gofredum principē
Squilatinum fecit,medium Cæsarem Cardinalem maximum natu Ioannem ducem
Gandiæ in Hispania creari procurauit. Cui etiam vxorem dedit filiam notham re-
gis Alfonsi. Qui breui tempore quum nocte quadam vagaretur,insidijs Cæsar.
Cardinalis fratris interfectus,& in Tiberim proiectus est,quum simul apud matrē
Zannociam paulò antea cenassent;conniuente prorsus ad immane parricidij sce-
lus patre pontifice,qui & ipse vim sibi afferri ab efferato filio proculdubio metue-
bat. Itaq; sublato principatus æmulo,armorum studio tenere & contemnere gale-
ri decus cæpit; non enim ob aliā causam fratrem interfecerat,quàm vt eo qui ducta
ret exercitum extincto,ipse in eius locum pontificiarum copiarum dux efficeretur.
Post fratris igitur nefariam cædem,se totum à Senatorio ordine, abiecta purpura,
sumptoq; militari sago auertens,ad arma transtulit. Pontificioq; exercitui præfe-
ctus Gallis se coniunxit,quorum regis propinquam Carlottam de Alibreto,vt di-
xi,in Vxorem ducens,Oppidum Valentiam dotis nomine, à quo dux Valentinus
dict⁹ est,accepit. Ludouici deinde xij. regis auxilio,perpetuoq; fœder, patre adiu
uante,maximum sibi in Italia imperium comparauit. Pontifex enim totus in eam
incubuerat curam,vt ingentes filio opes,maximiq; imperij facultates, vel summa
cum omnium iniuria pararet. Sfortianis igitur dominatu Insubrum pulsis, & in
carcerem coniectis,dum aduersus Arragonios bellum paratur,Cæsar Borgia adiu
uante Gallo,immani sæuitia Aemiliam omnem,præter Bononiam,eiectis partim-
que necatis antiquis dominis in potestatem redegit. Riarijs enim pueris pulsis, &
eorum matre Catherina capta,parumq; virili superbia Romam in Triumphum du
cta, Forumliuij & Forumcornelij,occupauit. Fauentiam deinde Astore Manfredo
regulo necato,Ariminum,& Pisaurum N. Malatesta,& Ioanne Sfortia deiectis, &
paratam cædem effugere coactis,cum Senogallia vi cæpit. Eodem victoriæ curs
Guidonem Vbaldum Feltrium Vrbini principatu dolo exutum Mantuam au-
gere coëgit. Nam quum vt hospes & amicus à Guidone duce cum exercitu apud
Callium exciperetur,exemplo dato signo, Vrbem corripuit,inde propere Vrbi
inuadi mandat. Guido tam repentino casu consternatus, quum non satis virium
ad resistendum haberet,ne in truculentissimi tyranni hostis manus perueniret,no-
cte sequenti relictis omnibus,paucis comitatus,fuga sibi salutem quæsiuit. In Va-
ranios deinde Camertium regulos vetustissimæ nobilitatis homines conuersus,Iu
lium Cæsarem,& Venantium,aliosq; duos captos, Vrbe occupata,strangulauit;&
reliquos passim opibus illustres,eodem ambitionis ardore furens,inexorabili cru
delitate persequebatur. Vertit postremo eandem sæuitiæ rabiem in finitimos Vrbi
regulos;cæpitq; à Caietanis vetusta,& nobili familia,qui aliquot in Volscis oppi
da possidebant. Iacobo igitur Caietano Honorati filio apostolico protonotario
necato,adolescentem vnicum Nicolai filium familiæ superstitem absentem iugu-
lari iussit. Columnensium deinde Gallorum auxilio expulsorum imperium omne
inuasit,eosq; exules per Apuliam & Siciliam vagari cogebat. Quod reliquum e-
rat, quum ad Vrsinos anhelaret, nec satis causæ haberet, occasionem nactus est,
quam optanti,quum nemo hominum aptiorem promittere potuisset, ipsa dies v-
tro attulit. Vrsini enim tantos Cæsaris successus inexhaustamq; imperandi cupi
tatem conspicati,sibi quanquam amicitia coniunctis,timere cæperunt, ne omni-
bus iam sublatis,in seipsos etiam crudelissima laniena verteretur. Itaq; cum his
qui pari timore tenebantur Perusij concilio facto, aduersus Cæsarem conspirant.
Fuere autem Ioannes Bentiuolus Bononiæ,Ioannes Paulus Balio Perusij, Vitello-
cius Vitellius Tiferni, Liberoctus Firmi, Pandulfus Petruccius Senæ Tuscæ tyran
ni, Baptista Cardinalis,& Paulus Vrsini. Hi collectis copijs,inruptione è vestigio
facta, Vrbino & Camerino receptis, Cæsarisq; cohortibus, quæ subsidio mitteban
tur,pro-

ur,profligatis,ad alia Aemiliæ oppida repetenda,iter conuertunt. Pontifex tantæ ladis nuntio accepto,mirum in modum commotus,omni studio placare Vrsinos bi in primis conabatur,quod facile cunctos ipsorum sperabat auctoritatem secu uros. Eos igitur ingentibus pollicitationibus,conditionibusq;,& magna humani ate delinitos,seu potius deceptos,in suam sententiam adduxit. Illi conciliati iam apta restituunt,& Senogalliam Cæsari recuperant;quo Paulus & Franciscus Gra nnæ dux Vrsini, Vitellocius,& Liberoctus vna conuenerant. Cæsar qui Forocor-nelij erat,oportunum vindictæ tempus venisse ratus,eò cum Vasconum cohortib9 le improuiso proficiscitur. Illi inermes obuiam procedentes, veniam præteritorũ etunt,humaniter exceptis,custodiæ clam ne effugere possent adhibitæ. Cæsare au em vsq; ad Prætorium deducto,cum discedere vellent,simulatione colloquij mi-litaris in domum perducti,extemplo ianuis clausis à destinatis militib9 capti sunt. Vitellocius & Liberoctus eodem die,alij paulo post strangulati,meritas certo iu-re pœnas pependerunt,quod se à sanguinario nefarioq; tyranno sincere in fidem receptos imprudentissimè putarint. Quanquam ea reditus leuitas exitio cunctis futura,ab ingenio Pauli Vrsini largitione promissisq; corrupti, Vitellocio frustra reclamante,emanasse credatur. Tum Perusia,& Tifernum eiectis Balionibus & Vi tellijs pontifici se dediderunt. Qui Romæ vbi celeri nuntio noctu captos hos esse accepit,Cardinalem Vrsinum,quem multis blanditijs speq; securum reddiderat, immo mane hortatur, vt ad palatium veniat, fingens Columnenses captis ponti-ficus,prope vrbem adesse. Ille credulus cum obtemperasset captus est,& in Hadria-ni mole miser,cum Abbate Vrsinarum partium Alouisio Liuiani fratre conijcitur. Antistes porro Florentinus, Rainaldus è gente Vrsina, & Iacobus Sanctacrucius, eadem hora capti,& in palatio custoditi. Sanctacrucius postridie vadibus datis, consentiente Cardinale ad oppida Vrsinorum pontifici tradenda dimissus; ipse ve rò Cardinalis paucis diebus post veneno iussu pontificis epoto,interijt. At Cæsar quum persequi reliquias coniuratorum statuisset,è Senogallia cum xv. millium ar matorum exercitu contra Pandulfum Petruccium in agrum Senensem profectus castella nonnulla capit. Senenses qui ab initio resistere,Pandulfoq; omnia promit tere,statuissent tantis viribus impares,vrbe ad tempus cedere illum maluerunt, q̃ vnius hominis causa Rempublicam periclitari. Quapropter quum is Lucam cum omni familia profectus esset,bellum in Senenses desijt. Ioannes Bentiuolus tantis Cæsaris viribus parumper commotus,suspectis tamen ciuibus,aut pulsis,aut inter fectis,ita sese vti sagax tyrannus munierat,vt eius periculi vexationem pecunia fa-cilè redemerit. Inde Cæsar ad Vrsinorum Oppida reliqua occupanda se conuertit, ac Cære vetustam gentis arcem loci situ & arte munitissimam oppugnare aggres-sus,quum ea iam iã potiturus esse videretur,cum Iulio Vrsino Cardinalis fratre,q illam defendebat,pactus est,vt tradito castello,incolumi substantia discederet. Vi ctor igitur,ne cætera gentis Oppida adoriretur, Gallorum regis litteris reuocatus est,qui id Ioanni Iordano Vrsino Virginij filio sibi militanti præstiterat. His tantis belli sumptibus,& Cæsare magnos alẽte exercitus,regioq; luxu liberalitatem pas-sim ostentante,quum pontificij ærarij pecunia minime sufficeret, Alexander alio-rum pontificum exemplo nouum lxxx. scriptorum breuium collegium instituit, quorum loca singula D C C L. aureis venere. Reliquorum collegiorum emolu-menta,quod omnia venditarentur,nihilq; pecuniæ negaretur, ab initio uberrima quidem;verum postea tenuiora fuere,diuisa cum Cardinale Rothomagense Gal-liæ Legato rerum omnium facultate. Magnum quoq; vectigal ex his, quos vulgus Maranos vocabat,à rege catholico ex Hispania pulsos,& ab se Romæ magna cum eius regis indignatione susceptos,colligebat. Cardinales multos pretio creauit. Hæc quoque quum ingentibus sumptibus non sufficerent,inopiæ metu rapax, at-

que immani ingenio sæuus, opulentissimum quemque in aula sacerdotem, & in his aliquot Cardinales cæteris ditiores veneno tollendos constituit, vt eorum opibus in fiscum redactis potitus, profusissimè largiretur, inexplebilemque filij cupiditatem expleret, haud dubie in reliquos aulæ sacerdotijs atque diuitijs insignes hæreditatis spe sæuiturus, nisi mirabili Dei prouidentia, homo ad Italiæ exitium natus, quum animo adhuc maiora de filio conciperet, diuturnamque sibi vitam polliceretur, fatali pincernæ errore, sibi mortem, supremam verò Cæsari filio calamitatē peperisset hilariore scilicet in cena, dum ad vmbrosum Vaticani ruris fontem venenum bibunt, medicata Falerni vini Lagena, pocillatoris errore commutata, quam dira fraude ad opulentiorum aliquot senatorum, qui conuiuio aderant, exitium, honoris specie parauisset. Cæsar qui dilutius biberat, exquisitis antidotis, vel iuuo viuente robore, veneni vim substinente, atrocissimo quidem, sed non letali morbo correptus est, sic vt magnis stipatus copijs dux acer, sibi vsui esse nequierit, & dilabentes copias, duosq; veteres hostes paucissimis diebus pontifices creatos viderit. At pater pontifex iam senio grauis quum non diu veneni vim ferre posset, Romæ in Vaticano ad xv. calendas Septembris, anno salutis ∞ CDIII. ætatis circiter altero & septuagesimo pontificatus vero xj. die viij. est extinctus. Cuius cadauer in sacrario basilicæ Vaticanæ, lateritio & vili monumento sepultum est. Vacauit tum sedes supra dies tres, mensem vnum. Cæterum in Alexandro (vt suorum temporum scriptor tradit) æquabant vitia virtutes. Inerat namq; ingenium, ratio, cogitatio, memoria, diligentia, eloquentia verò quædam naturalis, & ad persuadendum apta, quæ multis exitio fuit, vt nemo rem cautius proponeret, aut acrius defenderet, seu quò desiderabat, impelleret; sese vnum omnium animis accommodando, cum iucundis de remissione, cum seueris de disciplina, cum patribus de republica loquebatur. Aduersarios lenitate ac patientia deuinciebat, nam ijs, qui ac numero patrum exulabant, quos'ue suspectos habuerat, nihil de pristina dignitate detraxit. Gallorum animos contumacissimos ita sedauit, vt amicissimi discederent. In tanta procerum Romanorum clade, quod sane incredibile est, nullum in vrbe tumultum, nulla arma audita, omnia ipse obire, parum in rebus arduis cuiquam fidere. Idem in otio solutissimus, in metu constantissimus, nunquam negotia voluptate omisit, res in multam noctem protrahebat breuissimi somni cibiq;. Artes liberales si non colebat admirabatur, & iuris præsertim scientiam; salaria doctoribus, stipendia militibus, mercedem operarijs nunquā est differre, nec dum auferre visus; cuius rei gratia exercitum, quem magnum ductore filio nutriebat, obsequentissimum habuit, breuiq; tempore ac paruo negotio tantum ei imperium comparauit. In annonæ difficultate, quæ bis contigit, aduecta è Sicilia magna vi frumenti ita diligenter vrbi prouiderat, vt plebs nullum fere sentiret incommodum. Hæc igitur animi ornamenta magnis obiuerat vitijs, perfidia plusquam Punica, sæuitia immani, auaritia immensa ac rapacitate, inexhausta parandi filio imperij per fas & nefas libidine. Si quādo negocijs nō premeretur, omni se iucunditatis generi sine discrimine dedit. Mulieribus maxime addictus ex quibus quatuor filios, & duas filias tulit. Omnium præcipua fuit Vannocia Romana, quam à forma venustate, & morum illecebris miraq; demum fœcunditate, in minori fortuna legitimæ propè vxoris loco habuit. Comœdias Plautinas cæteraq; ludicra libenter spectauit, frequenterq; in Hadriani molem, quā propugnaculis, muro, fossaq; muniuit, ventitabat, vt palam personatos hilaribus festis, ac per omnes dies celebres, siquid elegantius in hominum genere per viam præteriret, propius aspiceret. In filiæ nuptijs quæ ad virum Ferrariam profectura erat, equestres ludos, & venationes in Vaticano extra ordinem dedit. In vrbe gladiatorum & sicariorum nunquam licentia maior, nunquam populo Romano libertas minor, delatorum ingens numerus,

erus, breuissimo maledicto pœna mortis erat. Crassatorum insuper omnia ple-
a, nec noctu tutum per vrbem iter, nec interdiu extra vrbem. Roma gentium pro-
ugium & asylum, omnibusq; sæculis populorum omniũ tutissima arx, iam carni
cina facta erat, quæ quidem omnia suorum causa, quibus omnia indulserat, per-
mittebat. Quos etiam vt magnis clientelis subleuaret, dominationis præsidia in
o quoq; ijs parauit, vt ad xliij. cardinales varijs lectionibus in his xviij. Hispanos
reauerit. Inter hos præcipui fuere Bernardinus Caruaial Hispaniæ regis orator
tuli sanctæ crucis, Ioannes Lopes Datarius. Iacobus Serra Arborensis, Franci-
cus Cusentinus, & Ioannes Salernitanus. Italicorum verò Ioannes Antonius Ale
andrinus, Alexander Farnesius, post Paulus III. Ioannes Antonius Triuulcius,
oannes Baptista Ferrarius, Frãciscus Soderinus, Hadrianus Cornetanus, Ioannes
Stephanus Ferrerius viri magnæ in aula Palatina auctoritatis & existimationis.
Anno ∞D. Iubileum ex veteri instituto celebrauit, delictorum venia his, qui veni-
re neglexerant, vel minimè poterant per diplomata concessa.

PIVS PAPA III.

MOrtuo Alexandro VI. Cæsar Borgia statim pecunias, & pretiosa quæ- Pont.224.
que corripuit; Vaticanum; quod XII. armatorum millibus tenebat,
& Hadriani molem operibus munijt eo consilio, vt patres in eodem
loco veteri instituto cogendos ad nouum creandum successorem in
sua vota compelleret. At illi ad euitandum periculum, in ædem præ-
dicatorum ad Mineruam congregati subito à Cæsarianis, quos Michalettus Co-
rellia Cæsaris ægrotantis dux adducebat, circumdantur. Fama peruagante captos
esse cardinales, direptiones ac cædes tota vrbe fieri, omnes illico pauor inuasit.
Tabernis clausis, arma arripiuntur, & transtris, trabibus, canthenisque ferreis
viarum exitus obstructi, haud aliter quam si rursus Annibal sub vrbis mœnibus
esset, Michalettus quod duram forte prouinciam assumpsisse videretur, paulo
post quam venerat discedens, Vrsinorum tantum ædium partem apud Montem
Iordanum incendit. Patres interim ad vrbis custodiam peditum quattuor milli-
bus scriptis, proceres Romanos accersunt, cardinales transalpinos, & vndequa-
que euocatos, præter consuetudinem expectant. Prosper Columna, qui ad vrbem
cum Fabio Vrsino, Pauli à Cæsare strangulati filio venerat, ad Cæsarem à patribus
mittitur, rogatum vt ab ea mente desistat. Idem fecerunt Galli Hispanique regum
oratores. Quibus obtemperans cum omnibus copijs vrbe se deferri lectica ius-
sit. Arx verò adhuc ab eius militibus tenebatur, quanquam præfectus Bernardi-
ni Caruaialis Cardinalis S. Crucis opera, se patribus obtemperaturum pollicere-
tur. Vaticanum igitur recipitur. Vbi more maiorum nouemdialibus celebratis,
tantisper comitia distulerunt, donec Gallorum exercitus, qui tum illac contra Hi-
spanos in Campaniam iter habebat, iubente Georgio Ambrosio Cardinale Ro-
thomagense, qui summa apud Gallos auctoritate erat, mœnibus egrederetur, ne
quauis, aut tumultus patribus in comitio occupatis exoriretur. Cardinalibus i-
gitur qui tum septem & triginta erant, conclaue ingressis, senatus melior pars,
quanq̃ paucissimis innixa suffragijs, longe maiorẽ patrũ numerũ, tũ factionibus,
tũ Cæsaris imperio seruientẽ, ex longa diuturnaq; contentione peruicit, effecitq;
vt x. Kal. Octobris omnium eius ordinis optimus Franciscus Picolhomineus Se-
nensis S. Eustachij diaconus cardinalis, ac tum eius ordinis princeps, pontifex ma
ximus omnium suffragijs renuntiatus sit, & Pij III. nomine assumpto viij. idus O-
ctobris coronatis. Huic patria Sena Etruriæ nobilissima ciuitas fuit. Ipse natus

erat vij. idus Maij, anno salutis ∞ C D X X X I X. Qui quum Pij papæ II. sororis Laodomiæ filius fuisset, ab auunculo cuius cura à teneris annis omnibus disciplinis & iuri in primis operam dederat, gentilitijs insignibus, & Picolhominеorum familiæ nomine donatus, archiepiscopus Senensis designatus, haud longè post absens iij. nonas Maij anno ∞ C D L X. in amplissimorum patrum collegium vix decimumseptimū annum ingressus cooptatus est. Varijs porrò legationibus & Germanica præsertim, sub superioribus pontificibus summa cū laude functus, non tam Pij auunculi sanctissimi pontificis memoria, quam summa de eo spe ab omnibus concepta, tanquam labentem Christianæ pietatis statum vnus confirmare sua virtute posset, amplissimum sacerdotium obtinuit. Ad cuius creationis nuntium, Cæsar, qui ad eam diem Nepet cum copijs subsederat cum parte suorum Romam venit, patribusq; gratias egit, quod virum optimum Christianæ reipub. præfecissent, ipsumq; pontificem in primis adorat. Interim Vrsini vindictæ cupidi, Cæsarem in Vaticano agentem cum armatis inuadunt, cæduntur que multi Valentino se egregie tutante. Qui haud longe post pontificis iussu in Hadriani molem ducitur, vnde nonnisi ex pontificis voluntate ei abire liceret. Pius interim senectæ vitijs, & mortifero cruris vlcere vehementer affectus, intra sextum & vigesimum pontificatus diem, xv. Kal. Nouembris, non sine veneni suspicione Pandulfi Petrucij Senensis tyranni consilio vulneri illiti in palatio Vaticano magno bonorum omnium dolore interijt, anno salutis ∞ D I I I. ætatis lxiiij. mense quinto, die decimo, cadauer in basilica Sancti Petri, sacello Sancti Andreæ prope auunculum Pium I I. marmoreo & eleganti sepulcro conditum est. Vacauit tum sedes dies xiiij.

IVLIVS PAPA II.

Pont. 225. Vlij Papæ secundi, genus quum Xysti quarti vitam breui commentario conscriberem, exposui. Ipse qui ante pontificatum, Iulianus vocabatur, patrem habuit Raphaëlem Xysti papæ quarti fratrem, matrem verò Theodorem Manerolam. Natus est Iulius Sauonæ littoris Ligustici oppido, Anno salutis L I I I. supra ∞ C C C C. fratres ei fuere Barptolemæus ordinis Minorum sacerdos, Episcopus Ferrariensis, & Patriarcha Antiochenus, Ioannes vrbis præfectus Soræ ac Senogalliæ princeps, Guidonis Vbaldi Vrbinatium ducis, & Iulij Ruuerei Cardinalis Sancti Petri ad Vincula auus. Luchina quoque Galeotti & Xysti Cardinalium mater eius soror fuit. Ante pontificatum filiam tulit Felicem, quam Io. Iordano Vrsino pontifex factus, in matrimonium dedit, quum & Columnenses affinitate sibi coniūxisset, Lucretia eiusdem Luchinæ filia M. Antonio Columnæ desponsata. Eum Xystus quartus patruus pontificatus initio xvij. Kalendas Ianuarij, anno ∞ C D L X X I. ex episcopo Carpentoratense presbyterum Cardinalem tituli S. Petri ad Vincula cum Petro Riano creauit. Hac dignitate accepta quum alias virtutes, tum moderationem in omnibus, & dictis, & factis præcipuè coluit amabilis & charus summis & infimis, grauitate, comitate, & morum elegantia. Nec satis habuit se talem præstare, sed familiares quoq; sibi quoad fieri potuit, modestos delegit. In eam præcipue curam incumbens, at bene vndique audiret. Acri porrò & callido ingenio, animoque excellenti quum esse existimaretur, variam admodum in vita sua fortunam expertus est, vt ei modo mater, modo nouerca fuisse videatur. Priuatus in ædificijs extruendis, ita delectabatur, vt præter profanas ædes basilicam S. Petri ad Vincula cui præerat, quemadmodum nunc cernimus breui & magnificè restituerit. Inchoauit

it & porticum mire fastigatum ante vestibulum basilicæ sanctorum apostolorum: ædes quoq; proximas, quas Petrus Cardinalis Riarius inchoauerat, & morte præuentus non absoluerat, perficere aggressus est. Castellum apud Cryptam Ferratam bello olim disiectum ad monasterij tutelam, ad vrbemq; venientiũ commoditatem, instaurauit. Xysto porrò ex presbytero tituli S. Petri ad Vincula episcopus Cardinalis Albanus primum, deinde Sabinus & maior pœnitentiarius, demum Ostiensis & Veliternus Auinionisq; legatus renuntiatus est. Apud Innocentium VIII. plurimum & gratia, & auctoritate valuit. Alexandro pontifice quocum veteres & priuatas simultates habebat, perpetuis decem annis vrbe abfuit, in Gallis & Auinione commoratus. Nouissimè Pio III. breui vita functo instauratis comitijs, tanto studio in eum patruum omnia suffragia sunt conuersa, vt penè priusquam conclaue ingrederentur, Pontifex sit dictus, incredibili cum Cæsaris Valentini dolore, qui ad exemplum incertæ nutantisq; formæ, quum Hispanos Cardinalis vti clientes suos iurare solemni sacramento coëgisset; se neminem nisi Borgiæ familiæ studiosum suffragio adiuturos; ijsq; Cardinalem Rhotomagensem Georgium Ambosium proposuisset, eum statim primo comitiali die vij. et xxx. cardinalium in comitio ad Vaticanum existentium votis, Kal. Nouembris, anni ∞ DIII. sub sacra thiara pontificem viderit, quem ipse paterq; Alexander vti grauissimum hostem perpetuo decem annorum exilio mulctassent. Nec multo post cum vj. Kal. Decembris supra gradus basilicæ Vaticanæ coronatus esset, Cæsarem Borgiam fuga adornantem, vel mille neces meritum, copijs vrbibusq; ac omni dignitate exut, ea cõditione dimisit, vt Cæsenæ & Foriliuij arces eius præsidio munitas, reciperet. Impetrata itaq; libertate Cæsar, quũ Ostia nauigio Neapolim peruenisset, iussu regis Catholici à magno Consaluo captus, in Hispaniam transmittitur. Inde cum ex custodia ad Ioannem Nauarræ regem profugisset: ignobili quodam in prœlio à Cantabris interfectus est. Iulius pontificatu firmato, cum proximis bellis & inaudita immaniq; ducis Valentini tyrannide, totam ecclesiasticam ditionem labefactatam, atq; occupatam inuenisset, nõ ad recuperanda solum quæ amissa erant, sed etiam amplianda animum adiecit. Nemo enim superiorum pontificum Petri patrimonium maiore animi præstantia tutatus est, aut latius proferre contendit. Primum itaq; in Ioannem Bentiuolum Bononiensem tyrannum, veterem hostem arma mouet, quem cum vxore, & filijs, vrbe expulsum, exulatum Bussetum Parmensis agri, oppidum abire coëgit; eiusq; eximiæ structuræ domum furenti populo excindendam obiecit. Ad Veneti nominis excidium, qui Ariminum, Fauentiam, & Rauennam de ecclesiæ Romanæ ditione occupauerant cum Cæsare Maximiliano Francorum, & Hispaniæ regibus, Ferrariæ, & Mantuæ ducibus Cameraci in Belgis fœdus percusit, eosq; repugnantes aquæ & igni interdictos grauissimo anathemate notauit. Cuius atrocissimi turbinis procellũ quũ Veneti ferre nequiuissent, amisso ad Glareã Abduæ exercitu omni & ingenti prœlio à Ludouico Francorum rege superati, atq; ex ducibus Liuiano capto, Pitiliano fugato, cunctas breui momento copias, & vrbes quas in continente possidebant amisere. Cæsar enim Maximilianus, qui nihil ferè præter legatos, & Augustum nomẽ ad id bellum attulerat, Veronam, Vicetiam, Patauium cum Carnis; Gallus Bergomum, Brixiam, Cremonam, & Cremam; Hispanus Tranum, Monopolim, & Barlettam in Apulia; Pontifex Rauennam, Ariminum, & Æmiliam omnem; Ferrariæ dux Rodigium, Mantuæ verò Asulam receperunt. Atq; ita gens cuius toto orbe terrarum maxima & inueterata auctoritas erat, tot vrbibus amissis, intra paludes ipsasq; Venetias circumflui maris beneficio permunitas, redacta est. Fuit tantæ cladis, & Veneto nomini funestissimus dies xiiij. Kalendas Maij, anni ∞ DIX. Iulius sua quum

recepiſſet, vti pius, æquiſsimus ac vere Italus pontifex, Venetorum nomen tantis
fluctibus obrutum, & pæne demerſum miſeratus, eos ſuppliciter deprecantes, ſub-
leuandos cenſuit. Legatis porrò eorum in Vaticana baſilica ſolenni precatione
adiecta pro templi foribus expiatis, vrbi Venetæ ſacra reſtituit, ictoque ſubinde
fœdere: quo illi maris imperium eiurabant, & ſacerdotia pontificis arbitrio con-
ferenda relinquebant, in amicitiam fidemque recepit, totisque viribus vt eos Cæ-
ſari conciliaret operam dedit, quo tempore Pataujo per dolum recepto, impera-
torem ab ineundis ſecum pacis conditionibus auerterunt. Conatus quoque eſt
pontifex Alfonſum Eſtenſem Ferrariæ ducem à Gallorum amicitia auertere, quo
eorum vires toti iam Italiæ formidabiles frangeret; ſed ille Veneti nominis anti-
quus hoſtis, & qui ſeſe Ludouico regi perſoluta pecunia, & ictis fœderibus appli-
cauerat, pontificis adhortationem contempſit. Vnde iratus pontifex bellum ei
indixit, & à fœdere Ludouici xij. Galliarum regis diſceſsit, ſpecie quod eundem
Alfonſum, qui à Romano pontifice Ferrariam beneficiario iure obtinebat, aduer-
ſus ſe tuendum defendendumque ſuſcepiſſet. Quum ille terra à Gallis, & Pado
amne ab ſe profligatis Venetis, apud Comaclum, ſalinas maximi prouentus ſibi
vindicaſſet, neque in his rebus voluntati pontificis obtemperaret. Has ob cauſas
pontifex Alfonſum vti contumacem ſacris interdictum armis perſequi cæpit, &
hoſtiliter in eius fines copias eduxit; rebus Romæ compoſitis, & multa pecunia
coacta, ab vrbe profectus Bononiam contendit, quo facilius imminenti bello o-
peram ſubminiſtraret. Rex papæ iratus Maximilianum Cæſarem pontificis ho-
ſtem ob recõciliationem cum Venetis in ſuas partes traduxit, cuius præſidio & au-
ctoritate rex fultus, ſimulque aliquot Cardinalium, qui ad eum confugerant con-
ſilio adductus, generalem Chriſtianorum conuentum indicendum curauit, in quo
Iulius II. ad cauſam dicendam citaretur. Pontifex porro fœdere cum rege Hi-
ſpaniæ Ferdinando icto, Heluetijs gente ferociſsima mercede conductis, & com-
munis ſui, Venetorumque exercitus imperatore creato Franciſco Mantuæ Mar-
chione, impetum in Ferrarienſem ducem fecit, & Mutina ei adempta cum duode-
cim millium peditum copijs Mirandulam, quæ Gallicis præſidijs tenebatur, ex-
pugnat, haud ſatis ſpecioſo præmio pro tantis laboribus. Mirandula capta Iu-
lius vti victor Bononiam reuerſus eſt. ex qua paulò pòſt copiarum ſuarum clade
apud foſſam Giliolam audita recedens, Rauennam ſe contulit. Bononiam præ-
ſidio vacuam Bentiuoli adiuuantibus Gallis, Franciſci Cardinalis Alidoſij lega-
ti vel dolo, vel negligentia, occupant. Legatus cum Rauennam ad Iulium, vt ſeſe
expurgaret profectus eſſet, à pontificis fratris filio Vrbini duce interficitur. Galli
ſucceſſu rerum elati, Cæſare, & Cardinalibus, qui à pontifice deſciuerant, au-
ctoribus, pontificem ad concilium, quod ad Kalendas Septembris Piſis futurum
eſſet, citant. Papa quum omnem operam dediſſet vt recepta Bononia, Piſanoque
concilio dimiſſo pacem cum Francorum rege faceret, illumque victoria inſolen-
tem, & obſtinatiſsimè recuſantem animaduertiſſet, quo Piſanum conciliabulum
tolleret, Antonij de Monte conſilio, Romæ Laterani concilium generale indi-
xit. Regem Francorum denuo, Florentinos qui concilio locum Piſas conceſſe-
rant, & omnes conuentui illi præſentes grauiſsimo anathemate perſecutus eſt.
Cardinales quinque qui eius conuentus auctores fuerant, omnibus dignitatibus,
& Galero priuatos ordine ſenatorio amouit, hi fuere omnium & concilij prin-
ceps Bernardinus Caruaial Hiſpanus Sabinenſis, & Guillelmus Briſſoneta Gallus
Præneſtinus Epiſcopi; Franciſcus Borgia Hiſpanus tituli S. Cæciliæ, & Renatus
de Bria Gallus tituli S. Sabinæ presbyteri, demum Fridericus Sanſeuerinus Italus
S. Angli diaconus Cardinalis. Qui poſtea omnes præter vnum Borgiam iam fato
fun-

functum mortuo Iulio II. à Leone X. schismate eiurato, ad pristinas dignitates sunt restituti; Lateranensi verò concilio omnia Pisani conuentus acta antiquata sunt. Sperauerant Cardinales Iulio rebelles fore, vt pontifice abrogato, alius vti optimus atq; sanctissimus Christianis sacris præficeretur, & quisq; eorum ad pontificatú hac ratione adspirabat atque in primis Caruaial ipse ambitione & inani gloria perditus. Iulius vbi videt se à Gallis tam aperta vi, & tantis insidijs oppugnari, ab Anglorum, & Hispaniæ regibus Henrico, & Ferdinando auxilium implorauit. Qui Pontificis iniurias tuendas quum suscepissent, arma in Gallos mouent, Anglus quidem contra Aquitanos, Hispanus verò contra Ioannem Nouarræ regẽ fœdere Gallis coniunctum, & à pontifice sacris interdictum. Neq; Iulius quiescebat, quia in dies Francorum regem æquis conditionibus ad pacem sollicitaret, Illo verò incredibili pertinacia in suscepto consilio perseuerante, Pontifex cum principibus fœderatis, Heluetijs quoq; in belli societatem euocatis, vt Gallos Italia eijceret ingentes copias adornabat, in Florentinorum odium, qui concilio Pisas sedem dederant, Ioannem Medicem Cardinalem, Florentiæ cum tota Medicea domo exulem, Bononiæ, & Aemiliæ totiusq; fœderati exercitus legatum creat. Horum conatibus rex animo nonnihil consternatus, Brixia præsertim à Venetis occupata, maiora præsidia parabat. Cardinales concilij Pisani veriti ne in Iulij Pontificis potestatem venirent, Pisis synodum Mediolanum transtulerunt. Cæterum Brixia à Gallis recepta, & direpta, rex Francus obstinantissimè bellum gerere pergebat. Quum verò ab Hispanis & Anglis regni sui fines vexari cognouisset, belli aleam in Italia iacere nouissimoq; prœlio cum hostibus decertare constituit. Copiarum Gallicarum dux Gasto Foisseius erat rei militaris peritissimus, & imperatorum sui temporis longe præstantissimus, qui Bononia obsidione qua à pontifice premebatur liberata, Heluetijsq; repressis, Brixiam de Venetis incredibili celeritate receperat. Is copijs omnibus quas tum Brixiæ tum Bononiæ habebat in vnum collectis, & propè Rauennam vt cum fœderato Ferrariæ duce se coniungeret, traductis (fuere tum Gallorum copiæ mille & quingenti equites cataphracti, & xiiij. millia peditum) prœlium committere, & Fortunam experiri cupiebat, nec fœderatorum castra quæ Rauennæ præsidio aduenerant procul erant, xiij. millium peditum, & mille octingentorum equitum cataphractorum. Cum autem pontificij fœderatiq; certamen aliquandiu recusasset, cognito Rauennam muris vbiq; tormentorum vi disiectis, pænè expugnatam esse, quo vrbi consulerent, prœlium inire coacti sunt, die sancto Paschatis. Haud procul à Rauenna atrox certamen habitum est, quod horas sex perdurauit, in quo tanta animorum pertinacia pugnatum est, vt cuinam parti victoria cessura esset, diu incertum fuerit. Postremo cum ducis Ferrariæ Alphonsi (qui belli præcipuè causa erat) consilijs tormenta bellica magno in obliquum circuitu, in latus, & terga hostium conuersa essent, Franci adeo cruenta victoria omnibus pænè præcipuis Gallorum ducibus cæsis, Hispanisq; & pontificijs in fugam versis potiti sunt, vt victores longe maiori periculo expositi fuerint quam victi. Ad xx. hominum millia eo prœlio, vtrinq; ferè æquata clade, cæsa traduntur, in his C L. nobiles ex aula regis Gallorum, & quinque militum tribuni, cum totius exercitus imperatore. Foisseio, Ex pontificijs legatus, & aliquot duces capti. Ad primum cladis nuntium pontifex, & Ferdinandus ita animo consternati sunt, vt alter regnum se tueri posse diffideret, alter fugam nauigio Ostiæ præparato adornarent. Atqui reparatis viribus, belliq; imperatore Ferdinando Consaluo in Italiam transmittere iusso, maxime recreati sunt nouissima Francorũ clade audita. Nam & si ad Rauennã prospere pugnarant, ita tamen vires eorũ attritæ fuerant, vt Venetorum, & Heluetiorum sub Cardinale Sedunense opera, Italia omnino

septua-

ſeptuageſimo à pugna die maximo fortunæ Ludibrio exacti ſint, nam Palicia, qui
Foiſſeio ſucceſſerat, quum exercitus reliquijs, certamen cum Venetorum & Helue
tiorum, qui paulo antè à pontifice euocati; in Italiam deſcenderant, copijs detre-
ctans, in Galliam ocyſsimè reuerti iuſſus eſt, vt regno ab Anglis, Hiſpanis, & Hel-
uetijs vndiq; vexato opem ferret, Mediolano, & Inſubrum arcibus modico præſi-
dio munitis. Sed & conſilij Piſis inchoati, & Mediolani parum proſpere renouati,
patres Heluetiorum timore perterriti, illud repente diſſoluunt, & Lugdunum in vl
teriorem Galliam transferunt. Gallorum porrò reliquijs ab Heluetijs cæſis. Inſu-
bres aduerſam eorum fortunam conſpicati, receptis armis, Francorum, quorum
arrogantiam immoderatamq; libidinem ferre vix poterant, præſidia omnia eiece-
runt. Eo modo paucis diebus Mediolanenſe imperium Gallis eſt ereptum, & Ma-
ximiliano Sfortiæ Ludouici Mori filio vti legitimo principi ex Cæſaris auctorita-
te cuius beneficiarium eſt; Iulij II. pontificis, Venetiq; ſenatus auſpicijs, & vna ma
ximè Heluetiorum virtute reſtitutum; idq; Laterani in concilio pro Cæſare Mat-
thæus Langus Cardinalis Gurgenſis imperatoris in Italia procurator approbauit.
Nec mora Bononia pulſis Bentiuolis, Rauennaq; recepta, Parma & Placentia ex fœ
deris legibus pontifici traditæ: Genua quæ Gallis parebat à Fregoſijs occupata; Ve
neti Cremam & Brixiam receperunt. Medicei factionis pontificiæ Florentiæ reſtit
ti perpetuo vexillifero Petro Soderino vrbe exacto. Et quum hæc Heluetiorū ope
præcipuè facta fuiſſent, papa eos multis muneribus donatos, ſpecioſo Italicæ liber
tatis aſſertorum titulo decorauit: quibus ſumma cum felicitate geſtis, pontifex cū
imperatore contra Venetos nouum fœdus percuſsit, quod Veronæ Vicetiæq; im-
perium Cæſari obſtinatiſsimè cedere recuſaſſent. Quo tempore Veneti pontificē
infracti animi veriti ſimulq; ab Hiſpanis contra fœderis leges Brixia turpiſsimè ex
cluſi cum Ludouico Francorum rege perpetuo pontificis Hiſpanorumq; hoſte ſo
cietatem ineunt, qui nouos contra Iulium Cardinalium rebellium opera tumultus
indies in Gallijs excitabat, abbatemq; Cluniacenſem quem ſummum ſacerdotem
dicerent. Iulio opponebant. Pontifex Venetorum conſilijs cognitis, ipſos quos fœ
dere cum Cæſare facto irritauerat, Francorumq; amicitiam petere coegerat, vt à
Gallis auerteret, ſæpius fruſtra tentauit, quo non impetrato animi dolore ſenioq;
ex leui, ſed tenaci febricula, fluente ſenſim aluo confectus, ſchiſmatisq; timore, de
cubuerit, & Romæ in Vaticano ix. Kal. Martij hora xj. rebus humanis exceſsit, ſe-
ptuagenario maior, ſalutis anno M D XIII. pontificatus vero ix. menſe iij. ſupra
diem xxj. Lateranenſe adhuc concilio perdurante; bellica gloria pluſquam ponti-
cem deceret clarus. Cadauer in baſilica Vaticana Xyſti patrui ſacello pone aram
maximam conditum eſt. Vacauit tum ſedes dies xviij. Fuit Iulius pontifex ani-
mo magnus, conſtans, rerum eccleſiaſticarum defenſor acerrimus, contumeliarū
inſolens, & contumacibus implacabilis, in calamitatibus ſemper ſe ipſo maior, &
excelſior, inuicto animo, rebus proſperis continens, ingenti liberalitate; neque
ob alias cauſas tot bella geſsit, quam vt imperium eccleſiaſticum à diuerſis occu-
tum recuperaret. Eccleſiæ Romanæ, Bononiæ, cum Aemilia, & Flaminia pulſis
tyrannis & Venetis, firmiſsimum imperium, & maximè ſtabile reſtituit, potiundæ
Mutinæ eccleſiæ initia dedit, Parmam, Placentiam ditioni eccleſiaſticæ adiecit,
ſuorum parum indulgens, eis nihil de vetere eccleſiæ ditione donauit, fratris enim
filium Franciſcum Mariam in Ducatu Vrbini à propinquo ſuo Guidone Vbaldo
Feltrio ſine prole maſcula decedente adoptari & hæredem conſtitui procurauc-
rat. Piſaurum Ioanne Sfortia ſine hærede mortuo eidem ſtipendij debiti nomi-
ne aſsignauit. Inter xxvij. Cardinales quos creauit, quattuor tantum è gente ſu
Galeottum & Xyſtum ſororis Luchinæ filios S. R. E. cancellarios, item duos con
ſobrina ſua natos Clementem Mendenſem & Leonardū Agenenſem maiorē pœni
ten-

ntiarium successiuè, septem antiqua familiaritate & seruitio acceptos, reliquos
gratiam principum, vel doctrinæ laude commendatos fecit; in his fuere Anto-
us de Monte, Petrus Accoltus, & Achilles Crassus Rotæ præstantissimi audito-
es, templum S. Petri Vaticanum nouum, veteris parte disiecta Bramantis eximij
rchitecti opera, portentosæ vastitatis inchoauit. Vir nunquam satis laudatus ob
cclesiæ ditionem fortiter conseruatam, & auctam, quanquam à nonnullis parum
probatus, quod armis magis q̃ sacrosanctũ pōtificē deceret deditus esse videretur.

LEO PAPA X.

GEns Medicea, quæ nunc rerum in Etruria potitur, lectissimorum viro- *Pont.226.*
rum prole fœcundissima, Florentię inter veteres, & honoratas popula-
laris ordinis familias enumeratur. Eam primus magnus ille Cosmus
Medices Ioannis filius, Auerardi nepos, vir in libera ciuitate omnium
præstantissimus illustrauit, decreto publico pater patriæ vocatus. Qui ex vxore
Contesina Barda Ioannem & Petrum filios suscepit. Ioanne iuuene fato erepto, Pe
trus paternæ potentiæ hæres extitit. Petri filij fuere Laurentius & Iulianus, qui po-
stea admirabili sorte geminos Pontifices maximos Leonem x. & Clementem vij.
genuerunt. Iuliano Pactiana coniuratione interfecto, solus paternarum opum, &
potentiæ Laurentius Medices hæres superfuit. Is Clarice Vrsina nobilissimi san-
guinis matrona in matrimonium accepta, tres mares, & totidem fœminas tulit.
Marium natu minimus Iulianus, medius Leo x. Ioannes ante pontificatum voca-
tus, maximus Petrus fuit, qui paterna potentia exutus, & patria Gallicis armis Ita-
liam vexantibus ciuili seditione profugus, decimo exilij anno in Lyri amnis ostio
submersus est. Huius vxor Alfonsina Vrsina fuit, ex qua Laurentium filium au-
spicatioris fortunæ hæredem reliquit. Quem à patruo Leone pontifice eiectis Ru
uereis Vrbini ducem constitutum, sed non diu eodem principatu lætatum super-
sunt qui viderunt, ex quo Catherina Henrici ij. Francorum Regis vxor legitima
matrimonio, ex maternæ verò ancillæ furtiuo congressum Alexander Medices
primus Florentinorum dux geniti sunt. Iuliani verò ex nobili vrbinati vidua
Hyppolytus Medices Cardinalis filius fuit. Feminæ Magdalena, Contesina, &
Lucretia clarissimis nobilissimarum familiarum Cybo, Rodulfæ, & Saluiatæ vi-
ris in matrimonium locatæ quattuor Cardinalium parentes extitere Innocentij
Cybo, Nicolai Rodulfi Ioannis, & Bernardi Saluiatorum. Natus est Leo x. Flo-
rentiæ iij. Idus Decembris, anno salutis M C D L X X V. patris doctissimi,
& grauissimi ciuis cura à teneris annis bonis moribus ornatus, & optimis disci-
plinis, latina græcaque doctrina, musica item instructus, præceptores habuit An-
gelum Politianum, & Bernardum Michelotium, viros græcis, & latinis litteris,
versu & soluta oratione eruditissimos. Eum in Laurentij patris gratiam Ludo-
uicus xj. Galliarum rex etiamnum puerum insigni, & amplo Archiepiscopatu
honestauit. Qui postea ab Innocentio viij. adhuc adolescens vix tum xiij. annum
excedens, Laurentio patri gratificaturo, qui filiam Magdalenam Francisco Pon-
tificis nato desponderat, Diaconus Cardinalis sanctę Mariæ in Dominica pridie
Idus Martij, anno salutis ∞CDXXCIX. cooptatus, ætatis defectu diu Vr-
be abfuit. A puero statim frugi apparuit, mores eius pudici, incessus grauis, &
honestissimè eius actiones fuere. Paulo antequàm Pater excederet in vrbem In-
nocentio VIII. adhuc pontifice veniens, supra bonarum artium notitiam, ex pa-
terna disciplina ab humanitate, suauitateque ingenij omnibus charus esse cępit. Vbi
verò de Patris morte nuntium accepit: continuo Florentiam est reuersus. Albe-
autem Pontifex totius Etrurię legatum creauit. Rebus compositis, & Petro fratre
ad Rei-

ad Reipublicæ gubernacula constituto, non multo post Romam redijt, vbi paucis inde diebus Innocentius moritur. Comitijs Alexandri præstantissimis se Cardinalibus Senensi, & Neapolitano adiunxit. Nec multò pòst in Italiam ingruit Carolus viij. Francorum rex, cuius vi, ciuiliq; dissensione, Petro fratre à Reipublicæ gubernaculis submoto, & Florentia pulso, atq; cum omni Medicea familia relegato, Ioannes grauissimum fortunæ telum sensit. Medicei patria & auita dominatione exacti, totos decem & octo annos exules fuere. Quo temporis interuallo, quum tertia per veteres amicos pacificè, quàm aperta vi, & insidijs in patriam regredi in prospera fortuna tentasset, Ioannes excedere Italia tantisper & per externos populos, vt tempori seruiret, peregrinari constituit, cum dignitate enim Romæ esse non poterat quod Alexander Pontifex Florentinis tum fœdere iunctus esset. Italia igitur omni Germania, & Gallia peragratis Genuam in Ligures profectus, apud Magdalenam sororem aliquandiu substitit; denuoq; sed parum prospere in patriam reditus fortunam tentauit. Nam Florentini perpetuum dictatorem Reipublicæ Petrum Soderinum constituerant. Per id tempus Petrus frater in ostio lyris fluctibus meris obrutus interijt, superstite Laurentio filio. Romam deinde mortuo Alexandro cum redijsset bello, quod Iulius II. & Hispanus rex adiunctis Venetis cum Gallorum rege Ludouico xij. gerebat, legatus est creatus, adiuncta insuper totius Aemiliæ administratione. Clade Rauennati à Gallis captus, quum eis abeuntibus è via aufugisset, Raimundum Cardonium Hispanicas copias infelici pugnæ superstites reparantem adijt, eumq; adiuuante pontifice Florentinorum, qui Pisis conciliabulo locum dederant, hoste sibi coniunxit. Cuius ope expugnato Prato, quum Florentiam tenderet priusquàm ab aduersarijs præsidia parari possent, à beneuolis propinquis suis in patriam cum familia omni est receptus. Ibi Petro Soderino perpetuam dictaturam abdicante rempublicam ad arbitrium cõstituit, Iuliano fratre in patria principe relicto. Quarto mense post Iulio II. mortuo, quum ad vrbem venisset, comitium in Vaticano ingressus, Cardinalium iuniorum Arragonij, Gonzagæ, Cornelij, Petrucij, Saulij, & Sedunensis in primis opera, v. idus Martij anno Domini M D XIII. trium, & xx. Cardinalium suffragijs, Põtifex maximus renuntiatus, xiiii Kal. Aprilis inauguratus est, & iij. idus, anniuersario cladis Rauennatis die, magnificentissimo apparatu, tota vrbe aulæis, & festiuis frondibus, arcubusq; ornata, basilicam Lateranensem veteri pontificum instituto visitauit. Initio pontificatus Europam omnem bellicis turbinibus agitatam, remq; ecclesiasticam schismate pæne dilapsam sedare, & reparare studens, pacem, seu inducias inter Christianos principes per legatos tractauit, vt feralibus odijs pacatis, & discordibus animi lenitis, teterrimis seditionibus, ciuilibus discordijs, & intestinis malis sublatis, Italiæ pacem cuius in primis amantissimus fuit, afferret, homo quieti, & voluptatibus deditus. Illudq; agebat, vt his omnibus compositis, bellum communi hosti Turcæ inferretur. Maximiliano Sfortia in Mediolanensi principatu confirmato, Heluetios qui ei præsto fuerant magnis stipendijs prosequutus est. Cardinales à Iulio II. ordine senatorio amotos, & priuato habitu Romã ad se supplices venientes eiurato schismate, conciliorumq; Pisani, Mediolanensis, & Lugdunensis actis inductis in pristinas dignitates restituit. Concilium à Iulio Laterani cæptum multis de causis celebrandum, perficiendumq; curauit. Mutinam à Maximiliano Cæsare xxx. aureorum millibus coẽmit. Bello inter Cæsarem, & Venetos ob Veronæ, Vicetiæq; imperia adhuc vigente, totus in eam curam incubuit, vt pax inter eos æquis conditionibus fieret. Heluetijs magnis stipendijs in Sfortiæ auxilium contra Gallos euocatis, Octauianum Fregosium Genuensium imperio præfici curauit. Francorum rege Ludouico xij. edaci febre vita functo, quum qui ei successerat Franciscus Valesius gener bellum Insubrũ Duci Maximiliano Sfortiæ intulisset, noua rursus arma Italiam turba-

...erunt. Gallus enim & Anglus reges cum Venetis fœdere iuncti, Maximilianũ ...rtiam Cæſaris, Heluetiorum, & Hiſpanorum regis armis munitum aggreſsi fu...rant. Pontifex qvod Galli Parmam, & Placentiam ſe repetituros pulſo duce mi...abantur, Sfortiæ ſtudebat, Heluetiasq; cohortes magnis premijs auctore Cardi...e Sedunenſe legato in ſua fide continebat. Interim Francorum rex Franciſcus ...iſsimis copijs inſtructus, quum Heluetij bellum adornarent, in Italiam deſcẽ...erat, pontificij exercitus imperator Iulianus Medices pontificis frater creatus. Pu...a ad Melennianum commiſſa, Heluetijs ad internicionem pæne cæſis, rex Me...olanum nullo negocio obtinuit. Sfortia qui ſe ei dederat in Galliã miſſus, xxxv. ...lium aureorum redditu pro principatu à rege impetrato. Placentia, & Parma, ...æ Iulius papa II. eccleſiæ adiecerat à Francis pontifici repugnare non auſo occu...atæ. Leo pontifex quum Gallica arma plurimum formidaret, parere præſenti for...unæ, & cum victore amicitiam inire conſtituit, Ludouici igitur Canoſſæ Veronẽ...s pontificij legati opera, papa à rege pacem petijt, cui ineundi rex, & pontifex Bo...niam cum ingenti apparatu ſe contulerunt; ibi pacis conditionibus tranſactis, ... Mediolanum, & mox relicto in Inſubribus Borbonio, in Galliam eſt reuerſus. ...ijt X Leo Florentiam, deinde verè nouo Romam. Nec multo poſt Florentiæ ...ianus frater nulla edita è Filiberta coniuge prole moritur, qui ducis Allobrogũ ...r, Francorum regi conſanguinitate coniuncta erat. Ferunt Leonem X. aliquã...o cogitaſſe Iulianum fratrem ex Maximiliani Cæſaris, cum quo fœdus percuſſe..., & eo mortuo Laurentium fratris filium ex Caroli v. auctoritate, Lucenſium, ...enenſium imperio beneficiario iure præficere, cui ipſe Vrbinum, & Ferrariam ...nbus Regulis pulſis adiungeret, ſed hæc conſilia Iuliani, & Laurentij immatu...ræ mortes diſturbarunt. Iuliano igitur extincto, Laurentius Petri fratris filius re...us Etruſcis præficitur, ita conſtituta republica, vt amiciſsimorum ciuium indu...a regeretur, ſumma conſiliorum ad eum vnum reſpiceret. Quem quum ponti...fex matris Alfonſinæ precibus maiori in dies cũ imperio, & dignitate eſſe percupe...ret, vt ſunt mortalium deſideria, quæ in immenſum aucta, nullis demũ terminis cõ...tineri poſſunt, leuibus quibuſdam occaſionibus quæſitis, Franciſcum Mariam Fel...trium Ruuereum Vrbini ducem ſibi ſuſpectum, & inuiſum, armis aggreſſus eſt. Quem miſsis copijs Rentio Cærite duce, Vrbino, cæteriſq; eius ditionis oppidis, atque vrbibus ſpoliauit, Laurentio fratris filio duce conſtituto. Ipſe Feltrius cum v...ore, & liberis excedẽs Mantuam ſe recepit. Feltrio pulſo, non ſine ingrati animi nota Borgeſium, & eius fratrem Alfonſum Cardinalem Petruccios, Pandulfi Se...nenſium tyranni filios patria expulit, imperio ciuitatis ad Raphaëlem Petrucciũ veterem amicum, & qui quondam exilij comes extitiſſet, tranſlato. Hinc odij inter pontificem, & Alfonſum origo, quod eo vſq; proceſsit, vt ipſe ira immodica effer...uens, de necando pontifice nefaria conſilia agitarit, quæ cognita exitio ei fuere. Non diſsimili animo, quanquam diſpari euentu, Leo ducem Ferrariæ Alfonſum d...utinis inſidijs afflixit, verum vir militari gloria præſtans, & munitiſsima ciuitate ...tus, vim Leonis, aduerſosq; conatus fregit. Obierat per hæc tempora catholicus Hiſpaniarum rex Ferdinandus Hiſpaniæ, Neapolis, atq; Siciliæ regnis Carolo ne...i iure hæreditario relictis. Tum Heluetij, qui nihil de priſtina armorum ferocia etiam inſigni paulo ante clade ad Melenianum accepta remiſerant, cum Maximi...liano Cæſare fœdus percuſſerunt, vt conſociatis viribus Gallos Italia depellerent, fruſtra reclamante pontifice, qui pacem quaqua ratione, quàm arma in Italia ma...lebat, & propterea ad Cæſarem, Egidium Viterbienſem Cardinalem ſingulari elo...quentia præditum, legatum miſerat. Galli Heluetiorum, & Cæſaris armis non ſine ...oria contuſis, Venetis adiuncti Brixiam de Hiſpanis vi, Veronam verò de Cæſa...re ſolutis cc. aureorum millibus receperunt. Quo anno qui fuit ∞ D X V I I. res

Italicæ maximis bellorum turbinibus agitatæ aliquantisper composita fu
annus,tum pace Italica,& alijs quibusdam rebus admodum memorabi
manæ ecclesiæ grauissimus,ac pestilentissimus. Tunc enim Martini Luther
siarchæ infandum nomen ex vltimæ Germaniæ audiri primo cæptum est.Se
Turcarum imperator duobus Sultanis victis,& interfectis Syriæ,& Æg pt
plissima regna obtinuit,maximo cum Christianorum omnium, quorum c
bus imminebat,terrore. Vnde Leo solennes illas habuit supplicationes,qua
bus discalciatus cum omni Romana aula à sancti Petri basilica ad sanctæ Ma
de Minerua templum profectus est,sacratis omnibus ferculis,sanctorum rel q
& imaginibus in pompa delatis, Dei opem aduersus efferati tyranni vim
rans,quas exaudisse Deus visus est,immani parricida paulò pòst ex cancri m
extincto,& mitiore filio Solymanno tanti imperij successore relicto. Eodem a
Petruciana coniuratione detecta, Pontifex Cardinales aliquot, qui aduer
coniurauerant,vel eius consilij conscij fuerant cæpit,& dignitatibus omnib
uatos senatorio ordine mouit; ex his Alfonsus Petrucius conspirationis pri
in Hadriani mole Orlandi Ethiopis manu elisis faucibus strangulatus,Had
Cornetanus qui aufugerat,rubri pilei honore priuatus, Raphaël, Riar &
dinelus Saulius ordine amoti non longe post restituti. Soderino in Fundan
grum liberum exilium concessum. Quapropter quum tot afflictorum Cardi
pœnis senatum nonnihil contumacem haberet,nouis patribus sibi opus e e
tans,vna lectione,incredibili liberalitate,vnum & xxx. cardinales ex toto t
orbe conquisitos partim pretio,partim virtutis causa,in his successorum su
drianum vj.creauit. Nam præter quattuor veteres restitutos, ad duos, & xl. p
in senatum varijs lectionibus cooptauit. Prima creatione Iulium Medicem p
lem suum,qui & cancellarium fecit,cardinalem dixit,qui pòst Clem. VII. f
Exinde ad totius Europæ reges,è cardinalibus virtute ac eloquentia insignes
tos misit Thomam Vium Caietanum ad Cæsarem,Bernardum Bibienam ad G
lum,& Egidium Viterbiensem ad Carolum Hispaniarum regem, vt sublati
fensionibus,communi consilio viribus consociatis impotenti tyranno,bellu t
ra mariq; ad publicam tuendam salutem inferretur. Sed fatali Christianorum p
cipum socordia,Leonis saluberrima consilia perierunt. Nec multò pòst Ma
liano Cæsare defuncto,Carolus nepos Hispaniarum rex Francisco Francoru
gi competitori prælatus,imperator designatus est,legis venia à Leone V I I. m
bus aureorum annuorum impetrata,qua cautum erat,ne Neapolitanus re ,Cæ
deligi posset. Quo tempore Laurentius Medices ab iuuenili intemperantia con
pto letali morbo,Florentiæ interijt; vxorem is duxerat è Galliæ regis cogna
nam Feltrio pulso, Vrbinoq; occupato, Laurentius totum ad Francisci Fra
rum regis amicitiamq; se contulerat. Laurentio mortuo pontifex Iulium Car
lem Florentiam misit,vt reipublicæ præesset. Paulum Baleonem è Perusia
mam euocatum,eiusq; lenitati impense confidentem in arce securi percussit.
deum Ricinatium tyrannum suspendi iussit. Cæsari deinde fœderi coniunctus
ma Gallis intulit,vt ijs Italia pulsis,Franciscus Sfortia Mori filius iure paterna
reditatis Mediolanense imperium obtineret, Placentia verò & Parma à Galli
potenter ereptæ Leoni restituerentur. Summa belli Prospero Columnæ deman
ta est,pontificij copijs præfuit,Fridericus Gonzaga Mantuæ princeps. His ad
cta sunt Germanorum,& Heluetiorum auxilia,legatus,totius exercitus Iulius M
dices designatur. Hi coactis copijs, Mediolanum,& Insubres omnes pulsis br
tempore Gallis,qui superbia,& sæuitia iam ferri non poterant,occuparunt. D
tus Francisco Sfortiæ Cæsaris auspicijs ex fœderum lege datus, Parma, & Pla
tia ecclesiæ restitutæ. Tantæ victoriæ nuntio,quum in Manliana villa esset,ac
p

..., pontifex incredibili gaudio est affectus, nec multo post priusquam cenaret ...guit, sensimq; exorta est febris lenis quidem, sed quæ ei suprema fuit. Ob id ...uenti die in vrbem reuectus, aliquot diebus post crescente morbo, Romæ in Pa...io ad iiij. nonas Decembris hora noctis præcedentis vij. non sine veneni suspi...ne rebus humanis excessit, anno salutis ∞ D X X I. ætatis xlv. mense xi. die xxi. ...ficatus verò viij. mense viij. die xx. Ferunt cum paucis horis antequam è vita ...raret, supplicem Deo gratias egisse, constantissimeq; professum esse, se æquo a... o mortem ferre, postquam Parmam, Placentiamq; sine vulnere recuperatas ...set. Porro autem paulo ante obitum, sanctum Franciscum Paulensem Cala...um, Francisco rege petēte, sanctorum confessorum albo adscripserat. Fuit enim ...rum diuinarum diligēs obseruator, sacris ceremonijs deditus, corpore procero, ...cora facie, naso grandiore, oculis cæcutientibus, & cæsijs, aspectu grato, & vene...bili, in dicendo elegans, sententijs grauis, ingenio peracuto, in audiendo patiens, ...n loquendo prudens, elogio facilis, aditu omnibus permisso. Iustitiæ acerrimus ...ultor, nam & grassatores cohibuit, vt ex ijs multos capitali pœna affecit. Id vnū ...datum, quod voluptatibus, venationibus, aucupijs effuse deditus, luxui, & splen...issimis conuiuijs, musicæq; magis quam tantum pontificem deceret, totos im...nderet. Pecuniæ quærendæ causa (quum multa tum ædificijs, tū effusis largitioni...& bellorū vsibus, absumpsisset) pretio cardinales aliquot legit, & officia quæ...venalia excogitauit, vt cubicularios, Scutiferos milites, S. Petri, & Ripæ Portio...nos. Fuit X. omniū, qui ad eam diem fuerant Romanorū pontificū liberalissi...us, musicos magnopere amauit, quum esset eius artis peritissimus. Doctos, & ...itos viros coluit, & magnis muneribus persequutus est. Nihil enim antiquius ...uxit, quam bonarum artium studia maiorum suorum, maximeq; Laurentij patris ...xemplo prouehere, & liberalissimè exornare. Ante omnia ab epistolis Petrum ...embum, & Iacobum Sadoletum, omnium litteratorum eloquentissimos habere ...oluit. Vaticanæ bibliothecæ Beroaldum iuniorem præfecit, Gymnasium Roma...num accitis vndequaque grauissimarum artium præstantissimis professoribus in...staurauit, Augustinus Niphus Suessanus philosophiam, Christophorus Arretinus ...medicinam, Hieronymus Butigella iuris scientiam profitebantur, humaniora ve...studia Ianus Parrhasius Consentinus, græcas litteras Basilius Calchondiles De...metrij filius docebat. Singulos verò, vel mediocri nominis litteratos magna libe...ralitate subleuabat, Romanis porro vectigal salis imminuit, conseruatorum pote...state amplificata, eosq; præmijs, ac immunitatibus multis, publice priuatimq; est ...prosecutus. quam ob rem solenni decreto, fratrem eius Iulianum ciuitate donatū ...insigni maximoq; apparatu, conuiuioq; in Capitolio, & varijs ludicris scænicisq; ...artificijs susceperunt, & ei ad testificandum gratissimi animi studium marmoream ...statuam in palatio Capitolino dedicarunt, cum hac inscriptione.

OPTIMO PRINCIPI LEONI X. MED. IOAN. PONT. MAX. OB RESTITVTAM INSTAVRATAMQ. VRBEM ...VCTA SACRA BONASQ. ARTES ADSCITOS PATRES ...VBLATVM VECTIGAL DATVM CONGIARIVM S. P. Q. R.

Eius pontificatu, quem omnium lætissimum, ac beatissimum Roma vidit, Ema...el Lusitaniæ rex elephantem ad vrbem misit, ante mille annos Romæ non vi...um, pontificiq; nobilissimas sacratas vestes margaritis refertissimas dono dedit. Aedificandi studio incensus basilicam Vaticanam miro artificio à Iulio II. inchoa...tam perficiendam, quātum in eo fuit, magno animo suscepit, palatium Vaticanum

 tripli-

triplicibus longis & præamplis portubus eximia structura, auratis laquear[illegible] gregijs, nobilissimisq; operis picturis splendidissimum fecit, Deiparæ virg[illegible] cui cardinalis præfuerat in monte Cælio à fundamētis pænè refecit, & laque[illegible] reo exornauit, lauacrum Constantini Lateranense ruinam minitans restit[illegible] nis plumbeis tectum reparauit, Pyrgorum portu cœnu, & saxis repletum p[illegible] commoditati purgato, oppidum muro cingere cæpit. Arcem mōtis Flasco[illegible] neti, cardinalis Vitellesci, & in multis patrimonij oppidis per amplas æde[illegible] stituit, vel à fundamentis ædificauit, Manlianam villam aqua corriuata, ele[illegible] ri ædificio exornauit, Romæ sancti Alexij caput argentea theca clusit, aulæa[illegible] gis serica, auroq; intertexta quinquaginta aureorum millibus, sacelli pontific[illegible] namento coēmit. Postremo nihil ardentius, quàm liberalitatis summam glori[illegible] à qua cæteri sacerdotes abesse longè consueuerunt, in omni vita expetiuit, eos p[illegible] cipe loco indignos existimans, qui nequaquam benefica, & larga manu for[illegible] muneribus, & ijs præsertim, quæ nullo, aut paruo labore parta sunt, vteretur[illegible] dotium nullum vnquam venale proposuit. Hoc modo vrbem Romam mode[illegible] tem cunctis læta pace fruentibus mors præpropera adhuc ætate florentem [illegible] Cadauer in basilica Vaticana latericio tumulo tum sepultum, postea Pa[illegible]lo [illegible] ad Mineruæ ædem cum Clementis corpore translatum, & nobilissimo [illegible] mar[illegible] monumento conditū est. Vacauit eo mortuo, sedes Romana mensem vnū, die[illegible]

HADRIANVS PAPA VI.

Pont. 227. Adrianus VI. patria Traiectum fuit inferioris Germaniæ ad Belgic[illegible] ceanum vrbs, quæ prouinciæ nomen dat, ac inter Batauos & Can[illegible] tes principem locum tenet. Ipse natus est vj. nonas Martij anno [illegible] LIX. Patrem habuit Florentium, qui familiæ nomen tulerat, vi[illegible] ingenua plebe (quemadmodum ipse de se scribebat) & vt alij addunt, aulæ[illegible] textor (quanquam plerisq; placeat coctoris ceruisiæ ministrum eum fuisse pr[illegible] tamen & frugi. Is adeo angusta domi, re familiari vtebatur, vt filio, ad bonas a[illegible] propenso, vnde subueniret, non haberet. Itaq; Louanium missus Hadrianu[illegible] im[illegible] trauit, vt in pædagogio Portiorū gratuito nutriretur. In quo vetere instituto, h[illegible] stis atq; ingenuis adulescentibus egestate presis, in aliquot annos ad bonas ar[illegible] perdiscendas, alimenta ex publico præbentur. Per hunc modum Hadrianu[illegible] pa[illegible] Florentio annuæ impensæ metu liberato, cum incredibili vitæ integritate & con[illegible] nentia sese totum liberalibus disciplinis, ita dedit, vt breui tempore inter [illegible]ialec[illegible] cos, philosophos, mathematicos, & theologos principem locum obtinuerit. [illegible] nec pontificij iuris expers fuit. Cuius virtutem & castissimæ vitæ famam, q[illegible] Margarita Cæsaris Maximiliani filia, quæ tum Belgis imperabat audisset, e[illegible] hil tale expectātem sacerdotio parœciali in Hollandia liberaliter honestauit [illegible] multò pòst, ob hanc morum doctrinæ præstantiam, sacerdotum omnium [illegible] gijs, Decanus Louanij in templo maximo est effectus, qui summæ dignitat[illegible] dus est. Id sacerdotium alium quoque honorem secum traxit, in gymnasio [illegible] Vicecancellarius enim, vt vocant, creatus est, qui in scholis collegiorum om[illegible] cuncta moderari solet. Ab hoc sacerdotio magistratuq; ditior factus, nil mo[illegible] tiquius duxit, quàm Louanij Collegium, sub Hadriani nomine ædificare, a[illegible] ctis redditibus quibus studiosi adolescentes inopes cum doctoribus susten[illegible] tur. Quod aliquot annorum interuallo abundè præstitit, non sine maxima o[illegible] admiratione. Per id tempus Philippus Hispaniarum princeps, Maximiliani C[illegible] ris filius, apud vrbem Burgos morbo correptus interijt, Carolo septenni f[illegible]lio, posteà Imperator fuit, relicto; huic ipse auus Cæsar quum præceptorem esset d[illegible]

...us, vnum Hadrianum præcipua quæsitum cura delegit, his qui se ambitiose obtu-
lerat, vel amicorum studio perducti ingenium varijs artibus ostentabant, reiectis.
Apud Karolum ipso in munere aliquandiu vixit. Cui summa in eo puero excolen-
do felicitas defuit. Nam Carolus quum mores in principe litteris potiores existi-
maret, nec his perdiscendis tantum operæ vel temporis, quantum æquorum & ar-
morum studijs impartiendum arbitraretur, deprecante præceptore citius quàm de-
bebat scholam deseruit. Vnde haud longè pòst Hadrianus ad Ferdinandum regem
in Hispaniam mittitur amplissimo cum legationis munere. Apud quem tantum
gratia & auctoritate valuit, vt breui Derthusensis episcopus ab eo renuntiatus sit, &
in eodẽ legationis munere obeundo, vsque ad eius vitæ exitũ perseuerauit. Mortuo
Ferdinando, quum Carolus nepos summo populorum studio tot regnorum hære-
ditatem consecutus esset, remansit etiam tum in Hispania, ex legato consiliorum
rerumq; omnium particeps & moderator effectus. Summa enim regendæ Hispa-
niæ penes Cardinalem Toletanum erat. Quo in munere absens, ob egregiam no-
minis famam tum cognitus, commendationeq; Cæsaris Maximiliani expetitus, à
Leone X. anno ∞ D X V I I. Kal. Iulij magna illa vnius & xxx. Cardinalium le-
ctione, in patrum collegium est cooptatus, & titulo Pammachij SS. Ioannis & Pau
li præfectus, sequenti anno Carolus confirmata cum Francisco Francorum rege ad
Nouiodunum amicitia in Hispaniam venit, circumactisq; vlterioribus prouincijs
passim ciuitates ac Regulos in verba sua iurantes sacramento adegit. Nec multò
pòst Cæsar Maximilianus in Germania moritur. Inde pro nouo Cæsare deligendo
procerum comitia habita. Quibus etiam ipse Francorum rex magnis innixus largi
tionibus eum pro se honorem petebat. Sed eo repulsam ferente, Karolus omnium
suffragijs prælatus Cæsar appellatus est. Qua imperij maiestate auctus, vti necesse
erat, quam primùm in Germaniam redire constituit, vt de more patentibus cam-
pis & Cæsar, & imperator militaribus comitijs acclamaretur. Itaq; eo in Germa-
niam contendenti Hadrianus cum imperio toti Hispaniæ præficitur, tanta cum di-
gnitate, vt Cæsar recusantem & peroptantem sequi, humanissimè vt manere vellet
exorare cogeretur, quando rege absente in Hispania præside opus foret præclaræ
dignitatis & famæ, qui populos nouo principatu nequaquam adhuc parendi ob-
sequio confirmatos, omnibus moderationis & iustitiæ exemplis in officio contine
ret. In cuius imperio coniurantes contra Cæsarem cum aliquot regulis vlterioris
Hispaniæ populi auctoribus Padillia & Brauo; Indaci Vellasci, & Friderici Hen-
rici, quos pari cum imperio ei negocio & expeditioni Cæsar præfecerat, tantæ con-
spirationis ducibus vltimo supplicio affectis, domiti, & imperata facere sunt coa-
cti. Seditionem Hispanicam, bellum Gallicum est consecutum, quod eorundem
ducum fortitudine recuperata Nauarra à Gallis occupata, egregiè & feliciter
transactum est. Quo tempore Leo papa leui ab initio & fere contemnen-
da, sed mox vehementi atque mortifera febre inopinantibus medicis extingui-
tur. Tum cardinales nouemdialibus defuncto persolutis, ad comitia in Vatica-
no coeunt. Aduenerat Mediolano mutatis ad celeritatem equis Iulius Medices
pontificis mortui patruelis, qui pulsis Gallis apud exercitum legatus erat. Is mul-
tos sibi deuinxerat cardinles & xvj. præsertim iuniores à Leone paulo ante crea-
tos. Cuius præcipuè opera, quum ipse repugnante aduersa seniorum cardinalium
factione pontifex fieri non posset, vt & hi qui eum oppugnabant, summo sacerdo-
tio, ad quem totis viribus anhelabant excluderentur, præter omnium expectatio-
nem Hadrianus ipse v. idus Ianuarij anno ∞ D X X I I. absens iix. & xxx. patrum
suffragijs pontifex maximus est renuntiatus. Qui comitiorum actis ad victoriam
Vellicam Cantabriæ vrbem susceptis, altero die post pontificalia insignia suscepit.
Petebant per litteras patres, vt posteaquàm legitimis omnium suffragijs pontifex

esset creatus, quamprimum paratis ad nauigandum rebus omnibus in Italiam maturaret, bello & ciuilibus discordijs acerrimè oppressam. Venit ad ipsum Cæsareæ Augustæ tunc agentem, Alexander Cardinalis Cæsarinus ab vrbe, qui Pontificem sacri senatus, & Romani populi nomine vehementer impellebat ad nauigandum, vt Italiam atrocibus bellis, & in primis Romani pontificis prouincias, ab ipsa factionum insania, cædibus ac incendijs expositas, maturo aduentu liberaret. Profectione igitur in Italiam edicta, ipse Tarraconæ prid. non. Augusti profectus, lenissimis tempestatibus Genuam peruenit, vbi à totius Galliæ proceribus visitatus est. Inde secundissima nauigatione ad Liburnum Pisanum portum deuectus, obuios habuit Iulium Medicem cum quinq; cardinalibus, & totius Italiæ principum legatos, Franciscumque Gonzagam Mantuanum regulum, pontificij exercitus imperatorem. A quo portu secunda vigilia soluens breui Pyrgos est deuectus. Ibi fuere à senatu missi Pompeius Columna, & Franciscus Vrsinus Romani Cardinales, qui exceptum sub vmbella pontificem ad templum deduxerunt, vbi oratio à Pompeio Columna habita est, ei lætitiæ accommodata. A Pyrgis postridie ostiam, inde Tiberi ad S. Pauli monasterium subuectus, ea nocte conquieuit. Altera die ad iij. Kal. Septembris populus Romanus, singuliq; sacerdotum ordines, solenni pompa per vrbem inuectum, ad Vaticanum palatium deduxerunt. Ibi ante fores basilicæ S. Petri veterę instituto postridie prid. Kal. coronatus est. Tum totum se præbuit vrbanis magistratibus, vt cuncta sigillatim cognosceret, opemq; afferret labanti Reip. nam Romæ pestilentia vulgus inuaserat, & ærarium non modò exhaustum, sed & gemmæ, publicæ, & sacrorum solennium ornamenta, feneratoribus à Leone, & interregni tempore oppignerata erant, vt præsidia afflictis rebus pararentur. Ariminum occupauerat Sigismundus Malatesta, Turcæ incredibili apparatu mari Rhodon, terra Pannoniam vexare nuntiabantur. Quibus de causis pontificem rerum Italicarum penitus ignarum vehementer conturbari necesse erat. Pontificijs igitur negocijs intentus Guillelmum Enchauordium, quem Datarium & Derthusensem episcopum fecerat, Theodericum Hezium à secretis Belgas, & Ioannem Rufum episcopum Consentinum ueteri amicitia sibi coniunctos intimos consiliarios adsciuit. Quorum arbitrio omnibus in rebus regebatur. Horum igitur consilio pontifex Sigismundum Malatestam bello aggressus Arimino expulit, adiuuantibus Ferrariense & Vrbinatium ducibus. Nec multò pòst ad pacandam Italiam conuersus Alfonsum Estensem Ferrariæ, & Franciscum Mariá Ruuerum Vrbini duces in gratiam recepit, decretis ijs antiquatis, quæ contra eos Iulius II. & Leo X. ediderant. Misit & legatum ad Venetos vt eos Cæsari coniungeret, nouisque initis fœderibus Gallus ab Italia procul arceretur. Franciscum Soderinum veterem Cardinalem arcanarum rerum, & intimorum consiliorum participem in Hadriani molem conclusit, quum eius litteras Iulij Medicis Cardinalis opera intercepisset, quibus Franciscum Gallorum regem ad transferendum bellum in Siciliam exulum multitudine, & Hispanorum odio nouandis rebus opportunam, hortabatur, & Cæsariani ab Insubribus ad tuendũ id regnum traherentur, monebatque vt nihil pontifici temere crederet, qui quum de pace agere videri vellet, Cæsari tamen perpetuo studio obsequeretur, nec quicquam magis exoptaret, quàm eum nouis victorijs auctum conspicere, neq; eum in componenda pace æquum iudicem existimare debere, qui in attollendo Cæsare parentis & præceptoris officia semper implesset. Quare incitatus pontifex, aliquanto suspicatior, & senatui minus familiarior esse cœpit, quum ab ijs prodi se quereretur, quibus summopere confidebat. Rarius igitur cunctis consilia sua communicare, & eis non sine magno omnium stomacho neglectis, hominibus tantum Belgis quos, præclara fide esse aiebat, fidere. Mox quoq; succursum voluit urbi Rhodo, quæ tertium

tum

rum mensem à Solymanno Turcarum Imperatore grauissima obsidione premeba tur, cuius salutem maximum esse momentum ad reliquarum prouinciarum Christianæ ditionis salutem minimè ignorabat, nisi quòd ratio, qua id commodè fieret, iniri non poterat, deficiente scilicet belli neruo pecuni, neque pro expedienda ea moram re patiente. Versabat quidem se in omnes cogitationes, accersitis patribus, si quid illi præsentis fidiq; consilij afferrent, implorata fide omnium, quorum cunque poterat, missis litteris ad Siculos, Neapolitanos, Hispanos, ad quoscunq; denique, vnde aliquid subsidij affore posset sperare. Contractasque aliquot naues apud Genuenses, milite, commeatu, armisque quantum potuit instruxit, instructasque Rhodum versus misit. At verò dum ventus nauibus deest, & ij quorum auxilium implorarat, prolatando tempus omne idoneum si quod erat nauigandi consumunt, ac Turca indies acriùs obsidionem vrget, spe omni præsidij posita Rhodij pacti incolumitatem vitæ rerumque, deditionem fecere, ipso die nato Christo sacro, anno humanæ salutis M D X X I I. cum ingenti eius mœrore, quòd tanta clades reipublicæ Christianæ illata, eaque labes nomini suo apud posteros, licet immerenter, asscribenda esset. At quid potuit solus? inani ærario? in summa monarcharum discordia? Germania tot superstitionibus corrupta? & adeo denique omnibus à reuerentia sacrosanctæ sedis alienatis? Si idem religionis ardor, idem pietatis studium, principum animos, proximis aliquot sęculis habuisset, qui Gotthofredum Bulonium, Hugonem Magnum, Tancredum, Robertos, & reliquos proceres sacri belli, quum Hierosolyma recipiebatur, haud dubiè etiamnum Rhodus nostra esset, neque Rhodus modò, sed etiam clarissima illa duo imperia Constantinopolitanum, & Trapezuntinum, & reliqua Græciæ regna longè florentissima. Verùm ô mores, ô tempora, locum habet adagium, Olim fortes Milesij. Potestque Ecclesia Catholica iure optimo illud Hieremiæ deplangere: Non esse qui se consoletur ex omnibus charis suis. Omnes amicos se spreuisse, & factos sibi inimicos. Sed quærelæ alibi locus sit. Eodem die atque adeò eadem penè hora, qua Rhodus dedebatur, saxum ingens è superiore limine portæ sacelli Pontificij in Vaticano prodigiosè decidit, cùm Pontifex vno aut altero non amplius passu à limine abesset, iam ingressurus pro religione diei, ad faciendum solenne sacrum, oppressitque vnum ex Heluetijs, qui ex more custodiæ corporis eius adhibiti erant. Inter hæc non minore sollicitudine Lutheranismum profligare nititur. Conuentus erat principum, liberarumq; ciuitatum Germaniæ apud Nurenbergam. Huc Franciscum Cheregatum mittit, sibi anteà in Hispania cognitum, dum is illic nuncius Apostolicus ageret, tum recens à se, propter opinionem virtutis, præsulem Fabrianensem declaratum, qui verbis suis acerrimè Germanos hortaretur, si ditiones quoque suas saluas vellent, nollentq; omnia sua etiam fœde euastari, mitterent auxilia primo quoq; tēpore, abrupta omni tergiuersatione, proximè sito Ludouico Vngariæ Regi adolescenti, tum de impetu Turcarum grauius laboranti, quàm vt solus posset resistere, neq; sinerēt nobilissimū regnū, quod vniuersæ Germaniæ velut firmissim⁹ obex piaceret, immanissimo hosti prædæ fieri, qui alioq ad ipsos quoq; pronū accessū habitur⁹ esset: Simul exploderēt impia dogmata à literis sacris, traditisq; Ecclesiæ & priscorū patrū aliena, quæ apud eos passim subolescerēt, memores quā to ardore maiores eorū religionē sanā, remq; Catholicā olim asseruissent, à quibus degenerare, cùm ad famā turpe, tum verò impiū foret. Dedit ad hæc literas ferè ad singulos quosq; principes, & Ecclesiasticos & laicos eiusdem exempli, sed præsertim ad Ducē Saxoniæ Fredericū, in cuius dominatu, totius incendij fax Lutherus agebat, monens eum, vt haberet ob oculos quàm ineluibilis, terraq; glorię suæ ad posteros macula foret, fouisse hominem phreneticum, qui non minùs impijs ac

Satanicis,quàm ſtolidis nænijs orbem penè vniuerſum in exitium inuolueret: Præterea adiutorem fuiſſe labefactandæ pietati, quam tot martyrum fuſus ſanguis, tot eruditiſsimorum hominum vigiliæ,tot fortiſsimorum principum inuicta arma,ſummo nixu ſtabiliuiſſent:alioqui non eum de ea temeritate cauſam feliciter dicturum,cùm ſtandũ eſſet ad tribunal iudicis Chriſti.Et alia multa in eandem ſententiam.Reſipiſceret igitur,& ingreſſus per veſtigia fidei maiorum ſuorum, non ſineret prudentiam ſuam præſtigijs vnius rabioſi homunculi illudi,qui ſcilicet nihil ſcriptis ſuis nefandis produceret,quod temporum ſuperiorum Concilijs ex profeſſo damnatum non eſſet.Spondebat adhæc,vbi primùm ſedatis bellorum turbis poſſet,indicere Concilium vniuerſale,vt quicquid Romæ,quicquid alibi,apud Epiſcopos,Abbates,& vniuerſum denique ordinem Eccleſiaſticum collapſum eſſet,in priſtinum gradum reſtitueretur,ne quid hac parte poſſent obtendere,quò minùs monitis ſuis morem gererent.In ſumma,tantum effecit ſedulitate, autoritateque,quàm ſanctitas vitæ,præſtantiaq; doctrinæ pepererant,tum gratia, qua maximè apud Germanos, Pontifex Germanus valebat,vt malum illud iam tum vtcunq; miteſceret,& ſpes magna eſſet,niſi mors eius impediſſet,'fortaſsis breui,aut in totum,aut ex maxima certè parte explodendum. Iam verò legatum in Vngariam Thomam Caietanum Cardinalem diui Sixti mittit, cuius ſuprà meminimus,cum quinquaginta ducatorum millibus,ita demùm erogandis,ſi expeditio aliqua memoranda ab ijs in Turcam pararetur,q̃ pecuniã vir ille inſignis,nullo modo aliter atq; ex præſcripto erogare ſuſtinuit,tametſi ab Vngaris magnis & conuitijs & minis,vt pro eorum potiùs arbitratu,qui neceſsitates ſuas magis quàm quiuis exterus noſſent erogaretur,acerrimè vrgeretur.Eadẽ pietate permagnam vim frumenti pulueriſque tormentarij,per extremas vrbes arceſq; Dalmatiæ & Croaciæ miſit,quæ ob captam Rhodum in ſummo diſcrimine verſabantur.quid quæris?In his rebus non ſolùm quantum potuit,verùm etiam ſuprà quàm potuit præſtitit.Porrò animum ad Eccleſiam Chriſti fœdis abuſibus corruptam,reſtituendam adiecerat, eiuſq; rei cauſa in vrbem Vaticanaſq; ædes acciuerat Ioannem Petrum Carafam Archiepiſcopum Theatinum,& Marcellum Caietanum, veteris diſciplinæ Chriſtianæ moribus venerabiles,& in omni grauiore doctrina lectiſsimos,vt eorũ conſilia in morum cenſura,& Eccleſiæ reſtitutione vteretur. Atque vt promiſſum de corrigendis Eccleſiaſticis etiam re,non verbis præſtaturus videretur, multa prouinus Romæ in ſtatum alium vertit, noua officia ſuper ordinarijs ſacroſanctæ ſedis prouentibus à Leone inſtituta, ex quibus pretio datis, plurimum quæſtus fiſco eius acceſſerat,paulatim abolebat,& quotquot eius generis deinde vacaſſent, nulli pretio dabat,etiamſi ipſe id temporis grauiter re nummaria laboraret: Sciebat quippe quantum illa ſedi Apoſtolicæ oneroſa eſſent,& ſic data ampliſsimam paſsim materiam offendiculis & obtrectationibus præberent. Abrogabat quoque ea nonnullis,qui gratis nacti fuerant,ratus ſatis eis eſſe debere, quòd inde annis plurimis ſine vllo ſumptu onereque commoda non exigua accepiſſent: Quanquam ea in re plurimum difficultatis paſſus eſt, multorum quoque offenſam ſubijt,qui quæſtui ſuo per hoc plurimum decedere videbant, quod tamen ipſe minimi fecit,quia mores temporum,ſtatusque rerum præſens,ſic facere commoneret.Quanquàm ſi Paulo Iouio fides eſt,damna illa ademptorum officiorum, aliunde nimirum cenſu ſacerdotiorum penſaturum ſe polliceretur, atque nonnullis etiam penſauerit. 'Accedit quòd indulgentias,quas vocamus,parcius longè quàm anteceſſores concedebat,propterea quòd profuſiore largitione ad vilitatem contemptumque apud plebem recidiſſent, & Lutherus ex earum abuſu prima veſaniæ ſuæ auſpicia ſumpſiſſet, vt ſpes eſſet,ſi diutius ſuperfuiſſet, ad priſtinam reuerentiam redituras eſſe,prout iam tum opera ipſius vtcumque cœperant.

Adde quod reseruas, accessus, regressus, coadiutorias, præsertim concessas sine assensu eorum, quorum erant sacerdotia, & id genus alia, Romani aucupij nescio quo nomine appellata retia, quæ facilitate Leonis supra modum propagata erant, magna ex parte sustulit, præsertim quòd ea via plurimi probrosi ineptique ad opima sacerdotia obreperent, qui pecuniam haberent, qua nihil non parare est, maximè Romæ, probi literatique, qui hanc non haberent, ab eis excluderentur. Multaque alia, quæ longum esset commemorare, quæ antecessores eius passim solent concedere, cum graui offendiculo plebeiorum, & sacrosanctæ potestatis contemptu, concedere noluit. Constituerat nanq; inter cætera dissolutæ ciuitatis mores corrigere, Maranos delere, blasphemos, symoniacos, fœneratores, & aduersę Venetæ deditos imprimis ex legũ scitis acerbissimè castigari; sed mors eius maturior cœptis pijssimis cõsilijs successum eripuit. Quid quòd non paucos, quos idoneos sciret, nec ambientes, nec expectantes, sacerdotijs auxerit, diplomatibus, quæ in huiusmodi pretio nancisci necesse est, gratis plumbatis, ad eosque transmissis? qua via aliquot præclaros iam viros Louanij ad honestam fortunam peruenisse commemini. Hinc item fuit, quòd difficulter cognatos ad beneficia proueheret, non quia eis candidè non faueret, si alioqui idonei fuissent, sed quia, vt dicere solet, ædificare Sion in sanguinibus nollet, hoc est, quia in sacris respicere necessitudines naturæ nollet, vt quæ ibi locum non haberent. Quinimò in ijs etiam in paribus dotibus alienorum potius, quàm suorum, rationem habiturus videbatur. Ex quo fuit, quòd literis magnatum quorundam inferioris Germaniæ sollicitatus, vt quendã propinquum suum adolescentem & forma & ingenio præstantem, qui tum recens Magister philosophiæ creatus, studia altiora Louanij sequebatur, galero Cardinalitio ornaret, ex more solenni aliorum Pontificum, nequaquam voluit. Patruelis sui filium, Senæ Etruscæ in Gymnasio literis operam nauantem, quòd Romam nequaquam vocatus intermissis studijs repentè venerat, confestim meritorio equo impositũ remisit, animi leuitatẽ identidem obiectans, & seuerè admonens, vt ab se modestię & temperantię exemplum oportunè sumeret. Alios quoque nec remoto affinitatis gradu necessarios, qui spe celsioris fortunæ è Germania pedibus Romã venerant, mirum in modum increpauit, donatisque singulis, sagis laneis, & frugi viatico, pedibus similiter in patriam redire iussit. Quarum rerum testimonio superiorum pontificum profusam ergà propinquos liberalitatẽ, vti grauem, & Reipub. perniciosam, detestari erat solitus. Simile quiddam fertur etiam de Clemente Pontifice eius nominis quarto, qui & ipse interpellatus àb amicis, vt consanguineo cuidam suo, tria habenti beneficia, plura adhuc tribueret, respondens, non, inquit, carni & sanguini obtẽperabo, sed potius Deo, nec dignus Petri successor est, qui plus cognationi quàm Christo tribuit. Autor est Platina. Constituerat quoque, vt asserunt qui id coràm à narrante audiuere, antiquare exemptiones secundariarum (vt vocant) Ecclesiarum collegiorumque diœcesis Leodiensis, etiamsi opera sua aliquando impetratas, quòd videret eas, contrà quàm ratus esset ad nihil aliud vsurpari quàm ad impunitatem scelerum, & materiam maioris lasciuiæ & nequitiæ, neq; visitationem annuam ad vitia exemptorum corrigenda à Decanis, ad id designatis, fieri iuxta formam diplomatis à se impetrati. Qua ipsa de causa fortassis etiam aliàs plærasque antiquaturus erat. Destinauerat denique ijs ipsis vacationibus, quæ obitum eius antecesserunt, adhibitis Theologis & Iurisperitis Romanæ curiæ discutere leges Compositionum, vt vocant, ad quas Datarius ab his, quibus quid Pontifex indulget, aliquid subsidij nummarij in necessitates Pontificias de more exigit, vt si quæ moderatæ & tolerabiles forent, retinerent vsum: si quæ graues & immodicæ, tollerentur. Sed morte occupatus, proposito lusus est. Cæterùm ne quid item in moribus suis priuatis desideraretur, ilicò à Pontificatu

ficatu Romæ de numero satellitum, equitum, peditumque, quos etiam Pontifices vetusto more asciscunt, multum præcidit. In illa atrocissima pestilentiæ vastate, quæ omnia id temporis Romæ depascebatur, pastor oues non deseruit, sed al... plærisque magnatibus sibi fuga consulentibus, ipse nec pauidus multum nec an... pharmacis armatus, in vrbe permansit, eo officio incolis mirificè gratificatu... Si quando anteà, tum maximè speciem omnem impudicitiæ amouit. Eoque cum adolescentes aliquot honestæ tum indolis tum stirpis in gratiam parentum in familiam ascitos, ex Hispanijs secum in vrbem duxisset, intellexissetque Italos e conuictu illorum, nescio quæ abominanda, nostratibus inusitata suspicari, statim in Hispanias remisit, in Academia Salmanticensi plenius literis imbuendos, quibus anteà domi ipsius à pio simul & erudito viro Theodorico Hezio secretario ipsius vtcunque imbuti fuerant eo iubente. Inter prandendum & cœnandum semper lectorem assistentem habebat, quomodo anteà. Aequè parcè, vt solet, ac etiam parciùs cibum capiebat. Aedes sacras per vrbem cum religione subinde visebat. Suo quoque tempore in catalogum beatorum, Antonium Archiepiscopum Florentinum retulit, virum suo æuo & pietate & doctrina singulari, vt luculenter scripta eius demonstrant. Ad hæc Bennonem, Misnensis olim, ni fallor, Ecclesiæ præsulem, virum sua tempestate sanctissimum & apud Germanos miraculis etiam hodie nobilem. Et tamen cùm ista integritate esset, studeretque pro viribus, in omnibus absoluti Pontificis partes implere, vt argentum sine scoria non est, in quibusdam nonnihil officio defuisse visus est. In absoluendis negotijs vndique Romam confluentibus, aliquanto lentior timidiorque erat, q... pro nonnullorum animo: Vnde illa in eum Hieronymi Balbi Vngari liberta... qui cùm legatus Romam missus à Ferdinando Cæsaris fratre, coërcendis Lutheranis & Turcis, auxilium imploraret, & ille cunctantius perplexiusq; in rep... ageret, frequenti cœtu patrum, Sanctissimè, inquit, pater, Fabius Maximus cunctando rem Romanam restituit, tu cunctando rem Romanam, atque adeò vniuersam Europam perditurus videris: quò scommate & Pontifex mirificè pudefactus, & plærisque patribus risus excussus fuit: Sed causam cessationis in eo putant, quòd cùm de omnibus ritè firmeque statuere cuperet, non haberet quibuscum ex animo consultaret, quique adiutarent, vbi opus esset, neque sciret, vt po... nouus illic hospes, quibus quid tuto committeret, quos processu temporis cogniturus erat: Alioqui in absoluendis negotijs nihil minùs quàm cessator erat, vt aliquidum patet ex rebus eius gestis in Hispanijs: Displicuit quoque hoc nomine, quòd mensæ suæ sæpenumerò scurram quendam Hispanum, Tocinum nomine, assistentē haberet: cùm is ad eū in vrbem, toleratus potius, quàm accersitus, venisset: Rursus quòd in nonnullos sacerdotia contulerit, qui ad ea non satis idonei viderentur: Ad hæc, quòd quibusdam deformitatibus Romanæ curiæ, vt a... nullo pacto excusandis, diutius iusto indulserit: Sicut etiam multò ante Pontificatum malè quosdam habuit, quòd Guillermo Croio, etiam tum adolescenti, de quò suprà meminimus, posteà Archiepiscopo Toletano, & Cardinali, ne... ti Marchionis Cheruiani, ad Abbatiam illam opimam Affliginianam apud Brabantos adiumento fuit: Interpretabantur quippe eum hoc facere, ad promerendam voluntatem, vitandamque offensam Marchionis, qui in tempo... magno in aula Caroli loco esset, cùm hoc maximè spectaret, vt monasterium illud fœdè prolapsum, autoritate opeque potentum ad frugem recoleretur, q... adolescenti illi generosæ indolis, amplissimæque spei per Marchionem patru... minimè defutura videbantur, sicut vtique nec defuerunt, cùm omnibus pal... sit opera eius & consiliariorum omnia ferè eo loco in melius correcta e... Sunt & alia plæraq;, in quibus nonnullis minùs probabatur, in quibus c...

non omninò tueri velim, quasi ipse solus omnibus horis sapere potuerit, id quod rectè nemini concessum perhibetur. Porrò illud confidenter dixerim, sicubi ab orbita aberrauit, ac si qua in re aliter se gesſit, quàm fortaſsis plærisque sapientum probatum fuerit, id tamen nec à sciente factum esse, nec de industria: Si quid indulsit, quòd fortaſsis satius esset non indulsisse, ingenuè assero, & iji item asserunt, qui propius eum cognouerunt, non sic indulsit quin ratio aliqua probabilis, cur indulgeret, ei constiterit, aut certè constare visa fuerit: Non dubiũ quin multa concessit ad grauiora incommoda, quæ alioqui satis idoneis indicijs oritura videbantur, excludenda: Multa quoque malè doctus concesſit, quòd aliter exponerentur quàm veritas haberet: Multa per ignorantiam, quòd eo fuco coloreque polirentur, vt quòd improba essent, à tantis curis distracto ægrè possent depræhendi. Iam verò nonnulla primùm intuentibus, visus est inconsultius agere, quæ tamen ab acutius attendentibus, & ex ipso euentu rerum, non solùm non inconsultè, sed salubriter admodum & prudenter ab eo acta compertum est: Adde quòd plurima non approbauit quidem, sed tantum ad tempus tolerauit, quia protinus corrigere non potuit, correcturus tamen suo tempore, cum commodius posset. Illud constat, si quando per affectus, aut per fucatas aliquorum strophas sibi imp[...]tum sentiret, ilicò sua sponte nulloque monente, erratum correxisse si modò [in]tegrum foret, vel vehementer doluisse, si non foret. Vt vt est, certum habeat, qu[i]squis in eo nonnulla desiderauit, diuinum potiùs quàm humanum esse, ita ad [o]mnia perpetuò vigilare, vt non alicubi tibi excidas, præsertim in tantis occupa[tion]ibus, & apud homines tam astutos, qui mille præstigias, mille colores quæ[run]t, sub quibus res suas meliores faciant, nihil interim pensi habentes, æquum sit [an] iniquum, pium an impium quod sequuntur, dummodò via aliqua assequan[tur]. Credat denique functionem sedis Apostolicæ operosiorem esse, quàm impe[rit]i rerum, & in otio, quieteque agentibus prima specie videatur: vbi non intempe[stiu]è quis illud Comici produxerit, Tu si hic sis, aliter sentias. Ferunt eo Pontifice Theophilum Patriarcham Alexandrinum, permotum fortasse claritate no[mini]s eius, literas Græcè scriptas, ad eum transmisisse, quibus sedi Apostolicæ ob[edie]ntiam obsequiumq; detulerit, & caput Ecclesiæ Catholicæ reuerenter agno[ue]rit, quas vir multarum linguarum simul & disciplinarum exacta cognitione cla[ru]s Hieronymus Aleander, tunc Pontificiæ bibliothecæ curator, nunc Brundusi[n]æ sedis Archiepiscopus, Latinè interpretatus est, & vnà cum ipsa interpretatione, [n]i fallor, in scrinijs Pontificijs ad memoriam posteritatis reposuit: Atque hæc [fer]è in Pontificatu saluus ac validus gesſit. Cæterùm quonam modò amplisſi[ma]m spem, quam omnibus de se concitarat, & honestisſimos eius maximarum re[ru]m conatus, præsertim in sarciendis quæ pasſim dirupta iacebant, obrepens mors [in]terit, restat vt paucis item exponamus. Ecce dum totus & mente & viribus re[for]mationem Ecclesiæ meditatur, putatque principes eam ad rem piam scilicet & [n]ecessariam haud dubiè enixè adiuturos esse, euentus non omninò votis & cona[tib]us eius respondit: Fœdere tamen iunxit non quidem omnes, sed præcipuos [chr]istianæ pietatis monarchas, liberasque Italiæ ciuitates, inprimis sedem Apo[stoli]cam, Carolum lectum Cæsarem, Henricum Angliæ, Ludouicum Vngariæ [rege]s, & minores aliquot Italiæ principes. Quorum omnium legatis apparatisſ[im]um epulum Romæ Pompeius Columna Cardinalis dedit. Tametsi causa [fœd]eris præcipua erat, tueri Italiam ab incursu Turcarum, qui à capta Rhodo fe[ro]ces, à bello minimè cessaturi videbantur: quam ob causam Cæsar etiam cum Ve[n]etis pacem firmauit. Vnus Gallus extra ius fœderis erat, sed sic, vt inseri posset, [si] conditionibus oblatis vellet. Ac constitit fœdus illud, vsque ad obitum Ponti[fici]s, à quo mox diremptum fuit: Fœderi autem publicando locus constitutus,

ædes

ædes virginis matris erat, vulgò sanctæ Mariæ Maioris, olim sanctæ Mariæ ad præsepe appellata. Hic cùm Pontifex per se interesse cuperet, quò res maioris autoritatis esset, medici vetuerunt: Quippe iam tum laborare è renibus cœpit, quo maxantè quadragesimum postea diem, absumptus fuit. Conatiq; sunt persuadere, publicationem eam in æde diui Petri celebrari iuberet, palatio videlicet Pontificio proxima, quo accedere sine magno valetudinis incommodo posset, cùm si ad ædem illam virginis concederet, quæ longo satis interuallo inde distabat, id non posset sine magna corporis concussione, quæ sic affecto, non posset non esse vehementer noxia, & propemodum exitialis. Verùm ille, siue fisus auxilio numinis, cuius negotium bona fide ageret, siue non ratus tantum subesse discriminis quantum denunciaretur, vt sententia cederet, adduci non potuit. Quarto itaque Augusti, qui dies longè feruidissimus erat, aliquanto post meridiem in palatium concessit, ædi illi virginis, de qua diximus, vicinum, comitantibus aulicis omnibus. In quo quidem itinere plurimum pulueris hausit, qui multitudine equorum, in ingenti scilicet terræ siccitate, qualis per æstatem Romæ esse solet, excitabatur: Ac diuturniore equitatione adeò defatigatus est, vt vesperi cubitum discesserit incœnatus, appetentia scilicet cibi prorsus deiecta. Postridiè, qui dies item plurimum feruebat, languidus admodum in templum venit, & amictu Pontificali non parum ponderoso oneratus, sacro solenni prolixoq;, quod Pompeius Columna Cardinalis celebrabat, publicationiq; fœderis, quæ à Vincentio Pompei à secretis fiebat, ad finemque interfuit. Vnde multò magis deiectus, totoq; corpore sudore destillans, vt etiam vestes ipsæ maderent in palatium, vbi pernoctarat, redit. Ac mox vestibus positis in lectum cubitum concedit, cubantem sudor ingens repetit, vt lectum stragula penitus madefaceret. Neq; vllum cibi desiderium adest, vt tot sudoribus exhaustas vires, posset refouere. Et tamen sic prostratus, eodem die sub vesperam pari difficultate Vaticanum repetijt, postridie scilicet quàm inde abisset. Ex eo verò tempore renum dolor indies magis ingrauescebat, vt suprema illi adesse facilè posset intelligi. Qui animaduerso, conuocatis fratribus Cardinalibus, vltimum vale dicit, summo eis studio re Christiana mandata, quæ tum si vnquam aliàs grauiter laboraret, quamq; ipse ad statum meliorem, pacem, quietemq; reducere cupiuisset quidem modò rerum arbiter Deus, vitam longiorem indulsisset, suppeditatis simul viribus & auxilio. Porro pileum Cardinalitium, quo titulo ipse habuerat, circũstantibus patribus, præsertim Iulio Medice & Ludouico Suessano, in Guillermum Enchuordium contulit, in quem quoq; antea Episcopatum suum Dertusensem translerat, nonnullis agentibus, vt eo ipso pileo Theodoricum Hezium decoraret, quod & fortassis factum fuisset, si modò viro illi optimo, ad dignitatem eam tuendam aliunde satis prospectum fuisset. Atq; eum admodum rebus omnibus publicè priuatimq; ritè quantum potuit ordinatis, sacramentisq; Ecclesiasticis Christiano ritu religiosè acceptis, octauo Calend. Octobris, qui dies exaltatæ cruci tum festus erat, ad extremum fermè halitum mentis compos, Romæ in Vaticano naturæ cessit: quo tempore Galli Bonuiueto duce, repulsis Cæsarianis, amnem Ticinum transierant, anno humanæ salutis MDXXIII. Pontificatus sui anno secundo, cùm annos sexaginta quattuor, menses sex, dies sedecim ætatis impleuisset, vir dignus, qui Pontificatui annis multis præsedisset, quem vtinam ita Romani, Itali, vt Germani, ijq; apud quos ab ætate viridi, vegetaq; versatus erat, penitùs cognouissent: Crediderim fassuros fuisse, haud alium vllum sæculis multis fuisse, qui Sedem tam eam (vt aiunt) felicius ornare potuisset. Neque accessuros cuidam ipsorum qui in libro, quem de piscibus inscripsit, de eo prodit, hominem sicuti in administranda republica hebetis ingenij, vel deprauati iudicij, ita in esculentis insulsi mi gustus fuisse. Sic scilicet de viris bonis censent, qui affectus in consilium, non re ipsa

...m adhibent. At verò sæculum illud turbulentum, & nunc multò turbulentius ...asse tali Pontifice dignum non fuit, vt non raròDeus iratus, salutare reipublicę ...tores de medio tollit: quia subditi per mores improbos diu habere non meren... Fateor, iusta erat senectute, & ad metas humanæ ætatis accedere incipiebat. ...qui immatura mors eorum virorum, meo quidem animo, omnibus videri de... qui per ingenium etiamnum florentissimum, per memoriam adhuc præsentis... ...iam, per multiplicem rerum vsum, quantò maiorem eum senes iam, quàm olim ...enes habent, quæ omnia in Hadriano erant, in publicum prodesse, & possint ...velint quidem, sed per communem omnibus mortalitatis sortem non permit...itur. Quanquam egregia eius virtus, eximia pietas, excellens eruditio, de omni...s bene merendi incredibile studium, eum facilè ni fallor, ab interitu asseret: Vi... quippe per hæc, viuet in sæcula, atq; eò quidem diutius, quò æquiores posteri o...nnibus, quàm præsentes erunt iudices. Defuncti corpus in templo diui Petri, ...vesperam vsque insequentis diei, in publico constitit, affluentibus eò certatim ...nis generis mortalibus, alijs religione quadam manus pedesque, quos hominis ...rè sancti esse credebant, osculaturis: alijs propius libereq; visuris mortuum, quē ...uerentia quadam contingere ausi non fuerant viuum. Quare multorum afflatu, ...q; in tanto æstu, quantus tum Romæ erat, resoluto corpore, adeò facies defor...ata fuit, vt Hadriani esse vix agnosceretur, vt inde pleriq; suspicionem caperent, ...blatum veneno. Quod vt familiares eius constanter asserere non velint, ita nec ...ficiari ausint. Sanè dissecto corpore, quo rei fides exploraretur, veneficij notas ...rtas nullas compertas ferunt. In ore stomachi initia quædam fuere apostematis ...ri, quòd vel solum breui extinguendo ei, medicus qui aderat, suffecturum aiebat. ...lautem natum coniectabant ex mœrore, tristioreq; melancholia, quòd tot pas...m malis, ex vniuerso orbe, velut de composito irrumpentibus ex animi sententia ...ò posset occurrere: cùm alioqui nihil minùs quàm melancholicus esset. Præterea ...hil singularis vitij in corpore repertum aiunt. Conditus est temporario monu...ento in æde diui Petri inter duos Pios, secundum & tertium, Picolhomineæ fami...æ Pontifices, cum hoc elogio: HADRIANVS SEXTVS HIC SITVS ...ST, QVI NIHIL SIBI INFELICIVS IN VITA, QVAM ...VOD IMPERARET DVXIT: Qua vtiq; parte elogium verum dixit. ...uippe nunquàm ei in Pontificatu ita benè fuisse annotari poterat, quin intra pri...atam vitam consistere, multò malle videretur. Cæterùm Cardinalis Enchauordi...s, vt in defunctum quoque amicitiæ fidem præstaret, quam luculentam in viuum ...ræstiterat, alterum ei monumentum amplissimum & magnifici operi ex alaba...tro, posuit in templo sanctæ Mariæ Germanorum, ad arcum Flaminium, cum plu...imis eiusdem materię statuis, virtutum eius, quarum ductu ad id fastigij emerserat ...larissimis indicibus. Vacauit eius obitu sedes menses duos supra dies quattuor.

CLEMENS PAPA VII.

CLementis Septimi pater Iulianus Medices fuit, senioris Laurentij frater, qui coniuratione Pactiana, annno salutis ∞ CDLXXVIII. quinto cal. Maij nefariè interfectus est; in quo iuuene singularis humanitas, cum insigni liberalitate coniuncta, omnium ætatum, ac ordinum hominum incredibilem ei beneuolentiam comparauit. Natus est illi ex parum certa, neq; propalam legitima vxore, altero circiter atq; tricesimo ab obitu die ad septimum calēd. Iunij filius postumus nomine Iulius, non modò lineamentis oris, sed toto corporis habitu patri simillimus: cuius nunc vitam paucis enarrare constitui. Is sub patrui Laurentij tutela puer educatus, à teneris annis singularis viuidique ingenij specimen præ seferebat, Vnde optimis, qui tunc Florentiæ erant, præcepto-

ceptoribus vſus,animum ita compoſuit, vt litterarum cognitioni maximam morum elegantiam adiunxerit. Mediceis autem Gallorũ regis Caroli VIII. vi Florentia pulſis, quum Petrus, Leonis X. natu maximus frater Venetias, ipſe cum patruelibus Ioanne Cardinale,& Iuliano Pitilianum, atq; inde Tifernum ad Vitellios veteres amicos confugit. Fuit autem abſens à patria totos xiix. annos. Quo tempore miles Hoſpitalis ſancti Ioannis Hieroſolymitani, & prior Capuanus creatus eſt. Patruelem verò Ioannem Cardinalem in aduerſa, proſperaq́; fortuna ſemper ſecutus, pugnæ interfuit Rauennati, ex qua Ioanne Cardinale, qui tum legationis munere fungebatur capto, Cæſenam cum Antonio Leua aufugit, inde Romã perd.. poſitos e quos profectus, pontificem Iulium II. funeſta, & penè exitiabili clade conſternatum, fugamq́; meditantem confirmauit, & legati, qui in hoſtium poteſtate erat, ſalutem ac dignitatem eidem commendauit. Cæterùm quum Ioannes in Galliam duceretur, ex via clam aufugiens, ſeſe Hiſpanici exercitus reliquijs, qui cladi ſuperfuerant adiunxit; quorum ope quum Cardonio duce Pratum expugnaſſet, Petro Soderino perpetuo vexillifero pulſo, patriam etiam ſuam recepit, Iuliano fratre reipub. clauo admoto. Intra quartum menſem Iulio II. mortuo, quum ei incredibili felicitate Ioannes ipſe, Leo X. vocatus ſuffectus eſſet, pontificatus initio, Iulium Medicem Patruelem archiepiſcopum Florentinum deſignatum ix. Kalen. Octobris anno ∞ DXIII. diaconum cardinalem ſanctæ Mariæ in Dominica, mox presbyterum tituli ſancti Clementis, deinde mortuo Xyſto Ruuero S. R. E. cancellarium, qui ſummus Romæ magiſtratus eſt, creauit. Eo pontifice, qui otio, & voluptatibus deditus, à curis imperij, quantum poterat ſe expedierat, Iulius vnus magnas negociorum moles ſubſtinuit: vnde auctoritas, & opes maximæ ei acceſſere. Fœdere quod Leo cum Venetis & Cæſare ad Gallos Italia exturbandos fecerat, exercitus eccleſiaſtici legatus Parmam & Placẽtiam à Gallis occupatas Romanæ eccleſiæ reſtituit. Eius præcipue commendatione Leo X. pontificatus i.. ſubſidia ſtruẽs, magna illa patrum lectione, multos cardinales in ſenatum cooptauit. Quo mortuo vnius præcipue Iulij opera pontificatus Hadriano abſenti delatus eſt: apud quẽ ſumma auctoritas fuit. Is leui, ſed tabifica febre quũ decubuiſſet, adulatione medicorum eo perductus eſt, vt pæne prius quàm venæ tangerentur, improuiſa morte perierit. Duo poſt eius obitum ad pontificatum maxime aſpirabant Iulius Medices, & Pompeius Columna, opibus, dignitate, & genere maxime illuſtres. Ille inſuper magnis patrum clientelis, & recentis Leonis X. grauiſsimi pontificatus memoria præſtans hic nobilitate, & Cæſaris gratia, atq; amicitia pollebat. Quorum diſsidijs non ſine ſumma contentione, interregnum ad menſes duos, & dies quattuor productum: ſeniorum prærogatiuam, ad quos ſe conuerterat, Pompeius vehementiſsime tuebatur. Iuniores omnes conſtantiſsimè Iulio fauebant. Poſtremo quum Iulius ſumma ope à Pompeio oppugnatus, ſpe penè decidiſſet, obiecto quem pontificem diceret Francioto Vrſino, Cæſaris familiæq́ue Columnæ ex profeſſo hoſte, Pompeium eò impulit, vt ſe pontificatu ornandum ſe conuerterit, qui ſi ei obſtinatius obniteretur, proculdubio Vrſino ſe ſuffragaturum Iulius minabatur, veteri amico, & arctiſsima cognatione familiæ Mediceæ coniuncto. Nec mora, auctore atq; hortatore Pompeio Cardinales omnes, qui tunc xxxi comitijs aderant. xiij. calend. Decembris anni ∞ DXXIII. Iulium, qui tum presbyter cardinalis tituli ſancti Laurentij in Damaſo erat, Pontificem maximum ſalutant, & proximo vj. calend. Decembris die thiara ſacra redimitum, inaugurant. Cuius nauatæ operæ Pompeius præmium tulit, magnificẽtiſsimas ædes à Raphaele Riario extructas, quas Iulius paulò antè Riario mortuo à Leone obtinuerat, item cancellariatus officium. Nouo Clementis pontificatu, anno ſæculari, quem ∞ DXXV. celebrauit, horrendi à ruſticis tumultus in Germania paſsim excitati,

cum-

cuncta vexabant. Hi veſano furore perciti,religionis ſpecie,omnia libera eſſe decere contendebant, occaſione à Chriſtiana libertate accepta, quæ tum vbique à ſtultis temere ex peſtilenti Lutheri doctrina prædicabatur. Cæpit exitiabilis ſuperſtitio in Pannonia inferiori, mox latius ſerpens ſuperiorem etiam,& demum totam Germaniam peruaſit. Verùm quum hi non ſolum eccleſiarum bona inuaderent,& diriperent,ſed etiam nobilitatem omnem extinguere molirentur,aut ſaltem in ordinem redigere; vix tandem centum penè, & quinquaginta millibus ex his paſſim cæſis repreſsi ſunt. Quibus motibus, niſi celeri remedio obuiam itum fuiſſet(quod partim aperta vi,partim dolis factum eſt)præſens erat periculum, ne Italiam quoque veterum barbarorum more fuiſſent perturbaturi : nam regionibus etiam longinquis,& Italiæ in primis minitabantur. Ad quod malum declinandum Clemens, vt erat in rebus agendis ſagax & induſtrius,multum aduigilauit in Italia. Quo tempore Cæſarianorum,Venetorumq; armis:& Piſcarij eximij ducis virtute,Guillelmus Gofferius appellatus,Ammiras, Francorum regis præfectus,qui in Italiam cum quadraginta peditum, & decem equitum Gallorum millibus deſcẽdens Mediolanum aliquandiu obſederat, duobus prœlijs ad amnem Seſithem victus Italiæ, finibus pulſus eſt. Ea victoria adeo Cæſaris duces elati ſunt,vt Carolo Borbonio,qui per eos dies à Galliæ rege ad Cæſarem defecerat, concitante,Gallias aggredi non dubitarint. Borbonius is, coniuratione detecta, qua Galliarum regnũ affectaſſe exiſtimatus eſt,exul factus,ad Cæſarianos ſe contulerat. Quibus de cauſis Franciſcus rex,quum pro ſalute imperij, & totius Galliæ dignitate ingentes copias comparaſſet, hoſteſque, qui iam Maſsiliam oppugnare aggreſsi erant,prouincia expuliſſet,in Italiam ſuperatis alpibus tranſcendit, primoque impetu Mediolano potitus,Ticinum obſidebat. Formidoloſa iam Cæſaris potentia pontifici & Venetis eſſe cæperat; qui exæquata in Italia imperia,vireſque non admodum impares eſſe volebant. Cæſar enim immodica, & inſatiabili cupiditate, non Italiæ ſolum, ſed totius Europæ imperium affectare videbatur,quando Gallias demum ipſas Italia non contentus,ex qua Gallos paulò ante eiecerat,armis inuaſiſſet. Ob id occulto metu conſternati,& de libertate Italiæ ſolliciti,ſtudia ſua erga Cæſarem non modò remiſerant, verùm nequaquam tranſmiſsis oportunis auxilijs,eum remorabantur,& qui ſocij,& fœderati erant ſpectatores euaſerant,in eo potiſsimè ſtudia ſua collocantes,vt inter Gallos,& Cæſarianos multorum menſium induciæ producerentur. Pontifex enim vim Cæſarianorum retardare,Gallorum regem confirmare,& pacem inter vtrunq; honeſtis conditionibus adſtruere, totis viribus contendebat. Verùm dum intempeſtiue neutri partium fauere videretur,Cæſariani duces Germanicarum aliquot cohortium præſidio confirmati, Franciſcum regem Ticinum obſidentẽ cruenta edita pugna, ſuo atq; equi vulnere retardatũ,cum maxima totius Galliæ iactura viuum ceperunt. Interiere hoc prœlio nobiliſsimi quique Francorum duces,capti rex Nauarræ, Hanno Memorantius,poſtea magnus ſtabuli comes, & alij multi maximi, nominis, & dignitatis viri. Tum Clemens tantæ victoriæ nuntio conſternatus, Albanum reuocauit,qui eiuſdẽ conſilio è regijs caſtris cum valida copiarũ parte, ad Aquilam vſq; peruenerat, in Neapolitanum regnum præſidijs ſpoliatum impreſsionem facturus, Andegauenſis præſertim factionis præſidio ſubleuatus. Gallica igitur auxilia ex Italis Corſiſq; conflata ad vrbem redeuntia Latini Columniæ factionis & ditionis populi,aliquotq; Cæſariani equites,auctoribus præcipuè Columneſium proceribus diripuere;in vrbe quoq; Vrſinæ domus ad Montẽ Iordanum ab eiſdem Columnijs Clementis maieſtate contempta vexatæ. Animos enim Cæſariani omnes,& in primis Columnenſes celebri Cæſaris ad Ticinum de tanto

rege victoria audita, erexerant; quod pontificem maximè perturbauit. Huic rei insignis alia accessit contumelia: nam pontifex multo auro exoluto, cum Cæsarianis ducibus antiquum fœdus renouauerat, ea conditione, vt Regium Lepidi, quod Hadriano mortuo Alfonsus dux Ferrariæ occupauerat, à Carolo Lanoio fœderis sponsore pontifici redderetur. Cæterùm Cæsar id fœdus ratum esse noluit, ne eius vrbis accessione pontificiæ vires augerētur. Itaq; Pontifex pecunia circumuentus, vrbe etiam ea exclusus est. Direptis insuper per eos dies à Cæsarianis Parmēsium & Placentinorum agris, lacrymabilem miserorum ciuium legationem pontifex susceperat; quibus rebus irritatus, occulta cum Venetis, & Gallis ducibus consilia inire cæpit, vt Cæsarem Mediolano, Francisco Sfortia in auitam possessionem restituto, exueret, quem perfidiæ à Cæsarianis ducibus apud Imperatorem insimulatum, Cæsar Mediolano eiectum in arce obsidebat: qui pace per eos dies cum rege Francorum Francisco, quem captum detinebat, duris conditionibus facta, & sorore sua illi in matrimonium tradita, abire duobus eius filijs obsidibus acceptus permiserat. Rex liber factus, negauit se his conditionibus teneri, quas Cæsar vltima carceris necessitate expressisset, atque ita fœdus cum Clemente, Venetisque pro Italica libertate tuenda, & Sfortia paterno imperio restituendo, amicitiamq; percussit. Contractis in vnum fœderatorum copijs, Laus Pompeia primo impetu capta, & vt Francisco Sfortiæ obsidione in arce Mediolani cincto famæque laboranti subueniretur, edictum. Venetorum igitur, pontificis, Galli regis, & Heluetiorum copijs coniunctis, acre in Insubribus bellum contra Cæsarem gerebatur. Cæsarianorum ducum egregia tum facinora enituere, arce Mediolani non solum per deditionem recepta, sed & hostibus procul ab vrbe submotis; qui Cremona aliquot diebus pòst occupata, eam Francisco Sfortiæ tradiderunt. Interim pontifex Ariminum à Sigismundo Malatesta occupatum missis copijs, pulso regulo, recipit. Ludouicus quoq; Pannoniæ rex prœlio à Turcis victus, & interfectus, Regni, & vitæ finem, Buda etiam amissa, habuit. Tum Columnenses proceres Clemētis consilijs cognitis, & præuiso magno Cæsarianorum periculo, auctore Pompeio cardinale, qui belli initio ex vrbe se in Tusculanam villam subduxerat; quò studia eorum erga Cæsarem aliquo edito facinore præclariora viderentur, copias instruere cæperunt, specie tuendi regni Neapolitani; re autem ipsa in Pontificem aliquid molituri. Clemens his cognitis longè maiore exercitu conscripto Columnensibus iussit, vt armatos ab se lectos extra imperij ecclesiastici fines abducerent, & quo quò vellent ad tuēdos regni fines proficiscerentur, Cardinale itaq; Vallensi auctore res compositæ sunt, hac conditione, vt in ditione pontificia Columnenses armis abstinerent: si Cæsari operam suam nauare vellent, id extra ecclesiæ limites facerent. Clemens nouo fœdere fretus, armis depositis, copias, quas legerat, amicis omnibus, & familiaribus reclamantibus, non sine insigni auaritiæ nota exauctorauit. Tum Columnenses pontifice omnibus præsidijs nudato, Hugone Moncata sibi adiuncto, copijs reparatis, & breui auctis, vrbem Cœlimontana porta irrumpunt, & Xysti ponte, ac Septimana porta cum armatis instructisq; agminibus, ad Vaticanum contendunt. Clemens rebus desperatis trepidus in arcem fugit, frustra auxilium, opemque quærens: qui inusitata auaritia, vsque adeo omnium hominum odia in se concitarat, vt nemo esset, qui vicem eius tam fœde & præter sacramenti fidem oppressi doleret. Nam sacratos viros nouis decimis onerarat, officiorum collegijs redditus auerterat; gymnasij salaria doctoribus constituta subtraxerat; irata etiam tum maximè plebs erat, quòd certis horreorum monopolijs, magno Fisci quæstus, annonæ tum in vrbe summa charitas esset. Insuper, vt vias vrbis ad normam redigeret, plurimorum domus funditus exciderat non sine

sine magno multorum damno,& incommodo, vt alterum è duumuiris viarum, neque illo quæstu expleret. Nemine igitur in tanto pontificis periculo, qui omnium odio flagrabat repugnante, Columnenses, ducibus Marcello Pompei Cardinalis fratre, Hieronymo Sarnensi comite eius genero, Hugone Moncata, Vespasiano,& Ascanio Columnijs in vrbem Leonianam irruperunt,& Palatio Vaticano omni supellectile sacra & profana direpto, in omnium quoque augustissimam basilicam sancti Petri nefarias manus iniecere. Pompeius tum domi suæ constiterat. Clemens ita circumuentus, quum commeatu in arce deficiente, nullam in aliquo spem haberet, Hugonem ad colloquium magnis precibus, Cardinale Pompeio reluctante, aduocauit. Ibi post multos sermones, pax ita composita est, vt Papa exercitum ex Gallia Cisalpina reuocaret, Pompeio & Columnensibus parceret, obses mitteretur Neapolim vir pecuniosissimus Philippus Strozius; cui Petri Medicis eius patruelis filia in matrimonium data fuerat. Hugo vrbe relicta in regnum cum omnibus copijs reuerteretur, daretq; operam, vt quæ ex sacrarijs ablata essent, ad mysteriorum cultum pertinentia redderentur: atque ita Hugo Moncata vrbe excessit, grauiter indignante Pompeio, idque factum destinante, qui sperabat capto, vel quoquo modo sublato pontifice se summum sacerdotium Cæsare adiutore adepturum. Clemens metu solutus, quum eius fama sordesq; apud populum proscinderetur, nec tantæ iniuriæ contumeliam æquo animo sustinere posset, quod malignis hostibus credens, & dolosis inducijs fidens, tantum & existimationis & Vaticanæ supellectilis iacturam fecisset, abruto indecoro fœdere & spretis obsidibus bellum Cæsarianis inferendum censuit. Accitus igitur Mediolano copijs Heluetiorum duo millia, & Italicas cohortes septem virtutis eximiæ, quibus Ioannes Medices præerat, & magnam equitatus partem ad vrbem reuocauit; nouas alias copias conscripsit, duces his, & tribunos præfecit eximiæ virtutis iuuenes aliquot è Romana nobilitate præstantes. Cæsar hoc rerum motu Pontificis consilijs occurrendum ratus, Carolum Lanoium proregem Neapolitanum cum sex millibus Hispanorum, & xxx. onerariarum nauium classe in Italiam misit, scripsitque fratri Ferdinando, vt Georgius Fronspergius magnæ auctoritatis dux apud Vindelicos cum tribus Germanorum legionibus in Italiam mitteretur: quibus Ioannes Medices, & Franciscus Maria Feltrius ecclesiastici exercitus duces coniunctis copijs, quum occurrissent, vt eos Padi transitu prohiberent, Ioannes Medices tormento ictus occubuit, non sine maximo Italiæ, & præsertim vrbis mox ruituræ damno. Interea pontifex Pompeium, & reliquos Columnenses inter hostes ecclesiæ refert, illum senatoria dignitate, adempto pilei rubri vsu mouet, addit diras, aquæ & igni omnes interdicit, & armis persecutus, omnia eorum oppida in Latio ad xiiij. insigni acerbitate diripuit, incenditque, & in his Sublaqueum, proprias cardinalis delitias. Fœderibus itaque solutis bellum magnis contentionibus vtrinque instauratur. In ditionis ecclesiæ finibus Cæsariani Frusinonem adoriuntur. Pontifex Valdemontium regia stirpe ortum, in spem potiundi regni Neapolitani è Gallijs euocat: qui classe aduectus Salerno primo impetu expugnata, infesta ad ipsam Neapolim arma vertit, effusumque cum vrbana multitudine Moncatam intra portam compellit. Ingens etiam bellum in ipsis regni finibus missis à pontifice copiarum supplementis agebatur. Totius exercitus ecclesiæ legatus erat Augustinus Triuultius Gallicæ factionis studiosissimus. Pontificiorum virtute Cæsarianus exercitus soluta Frusinonis obsidione, prœlio victus, trepidus intra regni terminos se receperat. Inter hæc pontifex ærario exhausto omnium rerũ penuria, & belli molestiæ pertæsus, ad pacem inclinare cœpit, ei Cæsaris nomine tum à Francisco Quignonio, quem postea cardi-

nalem creauit, ob eam causam misso, oblatam, Borbonius quoque qui in Insubribus pro Cæsare erat, maximè formidabilis apparebat, is ingentibus, lectissimisque instructus copijs, totius ecclesiastici imperij, & vrbis in primis opes in prædam militibus se concedere publicè prædicabat: itaque idibus Martijs denuo pax facta est, conscriptæque pacis leges, in his vt Lanoius, qui prò rege erat, daret operam, ne Borbonius ad vrbem appropinquaret. Lanoius se id facturum pollicitus, exercitui obuiam proficiscitur. Clemens, qui iam semel deceptus fuerat, fatali auaritia, præter omnium sententiam, copias omnes dimisit, Heluetiorum duo millia, & valentissimas illas cohortes, quæ sub Ioanne Medice meruerant, nigræque ab atris signis vocabantur, quod vbi Borbonij exercitu cognitum est, Borbonius pacis legibus standum non esse contendens, cum ingentiarum copiarum manu, contempto Lanoij edicto ad vrbem mira celeritate properabat, ita vt longe citius quàm opinione hominum expectare posset, ad mœnia Vaticani, & Ianiculi peruenerit: in ipso pugnæ ardore dum Borbonius ad muros Vaticani suos cohortatur, & scalam conscendit, pila tormenti traiectus cecidit, Deo Optimo Maximo haud dubie hominem vlciscente, ne vrbis ab se captæ, & direptæ spectaculo gloriaretur. Vaticano, & Ianiculo, paucis, qui repugnare ausi erant, interfectis, pridie nonas Maij, anno salutis ∞ D X X V I I. expugnatis; exercitus omnis, qui ex Germanis, Hispanis, & Italis ad xl. millia hominum coactus erat, per pontem Xysti in vrbem impetum fecit, & tanta cæde debacchatus est, vt nunquam post hominum memoriam maiore truculentia, vel in Turcas, vel in perpetuos, & infensissimos hostes vindictæ libidine sæuitum sit. Omnes qui primo impetu obuii fuerant tam inermes, quàm armati ad vnum cæsi. Pontifex repentino tot hostium impetu consternatus, summæ rerum, & saluti suæ diffidens, consilij expers, trepidus sese in arcem recepit. Ea nocte nihil vnquam lugubrius, aut funestius Roma vidit: omnibus in locis ad satietatem vsque editæ hominum strages, nobiliori quique tormentis excruciati, virgines, matronæ, & sacræ virgines violatæ, cardinalium domus, & principum', item legatorum expugnatæ: nemo denique seruatus, nisi qui vitam & libertatem vniuersa re domestica redemisset. Templa fere omnia multis necatis, aut excruciatis sacerdotibus direpta. Tum arx, in quam pontifex cum aliquot cardinalibus se receperat, obsideri cæpta est, tam diligenti custodia, ne quid obsonij intra inferretur adhibita, vt consumpto commeatu omni, pontifex deditionem facere fuerit coactus, ea conditione, vt cuncta, quæ Cæsar imperasset, se facturum polliceretur. Conflauitque omnia sacrorum templorum ornamenta, vt inde pecunia cuderetur militibus diuidenda, quæ quum satis non esset, pilei tres cardinalitij venales concessi, vt illis licitantibus, qui ad senatoriam dignitatem aspirabant, aurum proferrent; eò modo ad hastam propositi emptores non defuere. Dum pontificis liberatio vltro citroque legatis missis cum Cæsare, qui tum in Hispania erat, tractaretur; audito Odetum Lotrechium copioso cum exercitu Christianissimi Francisci regis iussu alpes transisse, vt pontificem proditum in libertatem assereret, furentes milites, efferique, stipendia deposcebant, vt vrbe postea exirent. His nummariæ rei difficultatibus coactus est Clemens obsides dare, quos ipsi milites delegissent homines maxime pecuniosos, & honoratos, quos quum malè & iniquè tractarent fuga elapsi, militum spes omnes eluserunt. Pompei porrò cardinalis Columnensis, quo cum in arce in gratiam redierat opera, pecuniam quum inuenisset Clemens ducum animos mitigauit. Francisco Quignonio adipiscendæ libertatis auctori præcipuo Galerum dedit, & vt milites maiore pecunia leniret, Marinum Grimanum, & Franciscum Cornelium Venetos, Antonium Sanseuerinatem, Ioannem Vincentium Carafam, &

Andream

Andream Matthæium Palmerium Neapolitanos, Henricumque Cardonium Hispanum, pretio legerat in senatum; vtque sanctiùs Cæsari fidem obligaret, quinque cardinales obsides dedit: quibus amici, pacatique animi signum rebus gestis, quum comitante exercitus parte vrbem veterem Tusciæ oppidum petiturus esset, ipse mutato habitu intempesta nocte ex arce exiuit, & Ludouico Gonzaga comitante, quò constituerat, septimo mense post captiuitatem accessit; eò paulò post curia omnis, & omnium principum legationes peruenerunt. Lucem porro in arce expectare noluerat, veritus Hugonis Moncatæ sententiam, qui Lanoio pestilentia mortuo, pro rege erat. Is vt pontifex libertati redderetur nunquam consenserat. Cæterùm eò clandestinè elapso, Cæsariani duces vrbe excedentes Neapolim se contulerunt: iam enim Lotrechius in regnum peruenerat. Ad famam porrò capti Pontificis Florentini ad arma exciti Hippolyto, atque Alexandro Mediceis adolescentibus eiectis, sese in libertatem uindicauerant. Eodem tempore quum aliquandiu in Brutijs, & deinde in Apulia cum Venetis, atque reliquijs Gallorum esset dimicatum, qui mortuo Lotrechio, & maiore exercitus parte pestilentia consumpto pauci supererant, pax inter Gallum & Cæsarem est facta: ex cuius legibus excessere Galli, & Veneti omnibus Apuliæ oppidis, & rex Gallus liberos obsides vicies centenis millibus aureorum persolutis, cum incredibili totius Galliæ lætitia incolumes recepit. Ea quoque æstate inter Clementem, & Cæsarem amicitia renouata est ijs conditionibus, vt Cæsar Margaritam filiam se cælibe susceptam Alexandro Medici Laurentij iunioris filio desponderet: bellum aduersus Florentinos susciperet, vt Mediceis vetus in patria dominatus redderetur: Florentini enim natura Gallorum studiosissimi, eiectis Mediceis, Lotrechio adhæserant: miserant ad eum Neapolim auxilia, professique Gallicam amicitiam Cæsarem oppugnabant, nunquam uturum existimantes, vt Pontifex in gratiam cum Cæsare rediret tantis ab eo contumelijs affectus. Venit paulò post in Italiam Cæsar triremibus ab Andrea Auria Genuam aduectus; deinde Bononiam accessit, vbi à Clemente septimo susceptus, Romani imperij diadema de Pontificis manibus more maiorum accepit, & incredibili apparatu, magnificentissimaque pompa Augustus ipso natali sui die, sexto cal. Martij ∞DXXX. appellatus est, quum Clementis, & Venetorum precibus Franciscum Sfortiam in gratiam recepisset, reddito ei Insubrum imperio (Mediolani tamen arce ad tempus retenta) de quo tantis cladibus omni deuastata Italia dimicauerant. Demum in Germaniam pace cum Venetis facta contra Turcas profectus est; exercitu Italico, cui Filibertum Aurantium cum Vastio præfecerat, aduersus Florentinos misso. Quo anno Tiberis alueum egressus magis quàm ad eam diem hominum memoria, vel vetustis monumentis relatum esset, vrbem inundauit, incredibili cum Romanorum damno, & ædiũ detrimento. Per hæc tempora Ferdinandus imperatoris frater Boemiæ, & Pannoniæ rex, Cæsar Septemuirorum procerũ comitijs Coloniæ Agrippinæ coactis, ex fratris Augusti auctoritate, ne successor in incerto esset; appellatus, & solenni diademate Aquisgrani coronatus est. Intereà imperatore cum valido exercitu in Turcas Viennam obsidentes profecto, Florentini integrum annum sub imperatoribus Malatesta, Baglionio callido & forti duce, & Stephano Columna viro impigro libertatem suam constantissimè defenderunt: binis castris vrbs obsessa, è citeriore parte ab Aurantio, ab vlteriore à Vastio interfluente Arno. Erant in his castris Columnenses fratres, Ascanius Sarra, Camilli duo, & Martius cohortum alarumque præfecti. Demum anno vertente Florentini fame domiti, deditionem fecerunt, quum ipsorum auxilia, quæ ad opem ferendam Pisis adueniebant, Aurantius in agro Pisto-

riensi profligasset, in qua tamen victoria ipse dux cecidit. Florentinis in deditionem acceptis, nouo more dux impositus est Alexander Medices libertatis spe penitus sublata. Ancona verò quæ rebellauerat defectionis auctoribus castigatis, recepta, Pontifex ad Cæsarem visendum, qui Mantuam vsque venerat, accessit; aliquot tam Cæsare, quàm Francorum rege petente, creauit cardinales viros grauissimos: parcus enim, & paulò retractior in nouo legendo senatu habitus est. Iuliani Medicis patruelis sui filium Hippolytum, quem opulentissimo Montis regalis sacerdotio honestauerat, in patrum collegium adscitum, Pompeio Columna Cardinale mortuo cancellarium S. R. E. creauit. Henricum viij. Angliæ regem Catherinam vxorem, quæ Imperatoris amita erat, repudiare totis viribus vigesimo matrimonij celebrati anno conantem, quo Annæ Boloniæ amasiæ nuptijs potiretur, quum id diuortium improbasset, terribilesque minas, & anathema intentasset, eo impulit, vt patria religione deserta, noua & nefariæ Lutheri dogmata, quæ antea scripto improbauerat, sequeretur. Porrò autem dum Bononiæ Clemens esset, fœdus in sex menses productum est inter Pontificem, imperatorem, duces Mediolani, Ferrariæ, Florentinos, Genuenses, Senenses, & Lucenses, contra eos, qui pacem Italiæ perturbare conarentur, vt si opus esset consociatis viribus bellum gereretur, cuius dux Antonius Leua creatus est. Interea orta inter Ferrariæ ducem, & Clementem de Mutinæ, Regijque principatu controuersia, res ad Cæsaris arbitrium remissa est: qua in re iuris periti Cæsarei quum Clementi nonnihil fauere viderentur, tandem à Cæsare pro duce Ferrariæ contra pontificem est pronuntiatum; duæque vrbes Cæsaris iudicio Romanæ ecclesiæ ereptæ Ferrariensium duci traditæ sunt. Imperatore in Hispaniam profecto Clemens nouam cum Francorum rege amicitiam iniuit; in qua Laurentij iunioris filia Catherina Medices Henrico, Francisci regis secundo genito in matrimonium collocata est. Res Massiliæ, quo Pontifex & rex Gallus conuenerant, incredibili pompa transacta, ibique solennes nuptiæ factæ. Aderant cum Pontifice, & rege, totius aulæ Romanæ, & Gallicæ præstantiores quique, cardinales ob eam rem quattuor, petente rege creati, & Pontifex classe Gallica Romam reuersus, haud diu superuixit; longo enim & uario, difficilique morbo vexatus, postremò cum cardinales xxxiij. creasset, resque domesticas optime disposuisset, in aduersa, prosperaque fortuna semper constans, Romæ in Vaticano vij. calendas Octobris, hora inter xiix. & xix. rebus humanis excessit, anno salutis ∞ D X X X I I I I. ætatis lvj. mense quarto pontificatus verò x. mense decimo supra diem septimum, cadauer primum ad sanctum Petrum, postea Pauli tertij, pontificatu cum Leonis X. reliquijs ad Mineruæ delatum est, & marmoreo sepulcro locatum. Vacauit tum sedes dies xvij.

PAVLVS PAPA III.

Pont. 229. Ens Farnesia, quum à maioribus, quorum summi honores, & res præclarè gestæ memorantur, magnum decus, atque ornamentum accepit; tum ætate nostra, quibus rebus mortalium vita honestatur, ijs ita omnibus excellit, vt Italicarum gentium paucissimas cum ea, vel opibus, vel dignitate conferri, virtute quidem, & studio maximarum rerum, vnde vera nobilitas petitur, præferri nullam posse existimem. Quo ego libentius breuem vitam Pauli papæ III. Farnesij, qui vetera familiæ decora vehementer auxit, mandare litteris aggredior: nam me quoq; ipsum licet aliena narrantem res tamen ipsa, & laudatissimi principis acta afficiunt, rerumq; ab eo præclarè gestarum maiestate cogor, eas

posteris tradere, vt ad eorum exemplum, qui laudabiliter vixerunt, omnes, qui
legêt, vitæ suæ quasi cursum instituant. Paulus igitur pontifex ex nobili & an-
qua Farnesiorum familia, quæ principem hodie locum inter Romanos obtinet,
tus est. Cuius honorificam mentionem, ante annos pœnè quingentos in Vrbis
eris vetusti Etruriæ oppidi annalibus, & antiquis monumentis extare didici.
nc gentem priscis temporibus cùm alijs multis, quæ passim per varia terræ Ita-
loca consedere, ex Germania in Cæsarum comitatu, qui Italicum iter magna
bilium Germanorum copia stipati, frequentare solebant, venisse traditum est.
ius generis proceres, quum multa animi, corporisq; egregia documenta dedis-
nt, aliquot oppidorum in Vulsiniensibus, & Salpinatibus ditionem sibi vindica-
nt. In vrbem deinde virtutis ergò adsciti, ad nostrum vsq; ætatem potẽtia, & opi-
s summum claritatis locum obtinuere. quanquam ipsum familiæ nomen à Far-
to Etruriæ pago, quo familia ipsa potitur, traxisse quibusdam placuisse viderim,
ià frequentibus farnis, quod quercus genus est, appellationem obtinuit. Hinc
antiquis monumẽtis eos de Farneto vocari animaduerti. Clarissimus inter mul
s ex hac gente fuit Petrus Farnesius, Ranutij filius, Peponis nepos, qui anno à par
u Virginis ∞ CCCXIII. Vrbis veteris multis regulis, & nobilissimis familijs
referta, princeps factus, patriam à ciuili Guelforum, & Gibellinorum seditio-
e liberauit. Ante annos quoq; CCCCLXX. Paschale II. Romano pontifice, Pe-
us senior Farnesius, equitum ecclesiasticorum magister, insigni victoria de pon-
ficis hostibus in Vulcientium littore parta, vetustissimam Coloniam Cossam,
rbitelli nomine restituit. Prudentius Petri senioris filius Lucio II. & Prudentio
geniti, Popo, & Ranutius Innocentio III. egregiè pro ecclesiastica liberate operam
nauarunt. Quorum posteri in ciuilibus inter Romanos pontifices, & Impera-
tores dissensionibus, Romanæ ecclesiæ partes sæpè afflictas, & disiectas, magna
fortitudine, & felicitate substinuere. Florentini Petro Farnesio duce Pisanos
grauissimo prœlio attritos, eò redegerunt, vt clarissimæ ciuitatis vires, præci-
puis ciuibus amissis, paulatim conciderint. Petrus Ancaranus, ciuilis, pontifi-
ciq; iuris præstantissimus interpres, cuius plura ingenij plena extant insignia mo-
numenta, ex gente Farnesia originem habuit. Pontificis Pauli tertij auus Ra-
nutius Farnesius Petri filius Ranutij nepos, ecclesiastici exercitus strenuum Im-
peratorem Eugenio IIII. pontifice maximo, contra Romanæ ecclesiæ perduelles,
qui frequentes, & potentissimi per ea tempora fuère, egit, ab eodem pontifice
ob rem militarem bene gestam, aurea rosa donatus. Huius filius Petrus Lui-
sius, ex Ioannella Caietana de Sermoneta, Bonifacij VIII. gentile, illustri
sanguine nata, lectissima & antiqui exempli matrona, Paulum III. papam
genuit, Alexandrum ante summum sacerdotium vocatum. Ipse natus est Ca-
nini, quod est oppidum in Etruria paternæ ditionis, pridie calendas Martij,
anno à partu Virginis sexagesimo octauo, supra millesimum, & quadringen-
tesimum, Paulo secundo Veneto pontificatum maximum obtinente, in cuius
memoriam pontifex postea factus, eius nomen adsciuisse existimatur. Puer
singulari parentum diligentia educatus, Romæ Pomponium Lætum primùm
audiuit, postea Florentiam, vbi tunc temporis Græcarum, ac Latinarum li-
terarum clarissimi erant professores, ad discendum missus, celeberrima in Lau-
rentij Medicis schola omnibus disciplinis, quibus illa ætas impertiri debet
imbutus, ante omnia Latinas, & Græcas litteras magna felicitate didicit: eni-
tuit enim statim in eo ingenium viuidum, sublime, & quod ad rem maximè
pertinet, in perdiscendo gloriæ auidum. Ijs artibus, quum quantum temporis sa-
tis videbatur impendisset, & magnæ spei adolescens euasisset, Romam sub Xysti
quarti

quarti successore Innocentio VIII. se contulit, vt quum literis rerum quoq; maiorem vsum, qui vnus ad maximas dignitates industrios homines euehit, pari felicitate coniungeret. Ac statim ad Rodericum Borgiam Cardinalem Episcopum Portuēsem apostolicæ sedis Cancellarium, atque tum amplissimi ordinis principem obsequijs, officijsq; colendum, omne animi sui studium contulit, à quo ob morum elegantiam, vehementer amatus est. Quum aliquando ob rem familiarem à matre dissentisset, eius rogatu ab Innocentio VIII. in Hadriani molem coniectus est, quo iuuenis paulò audacioris spiritus reprimerētur. Haud ita multò post Pauli Marganij propinqui opera, dum omnes supplicationibus corporis CHRISTI religiosiùs vacant, funibus ex præalta arce demissus, feliciter sese carceris tædio eripuit. In pontificis gratiam rediens, quum animum sacro viuendi instituto addixisset, scriptor apostolicus, & protonotarius creatur. Innocentio VIII. mortuo ab Alexandro VI. quem antea semper obseruarat, ærarij præfectura, & episcopatu Montis Flasconis, Cornetiq; ornatus, mox purpuræ honore collato, in senatum magna duodecim patrum lectione XII. Kal. Octobris anno salutis ∞ CDXCIII. cooptatur, annum ætatis nondum egressus XXVI. eiq; Diacono SS. Cosmæ, & Damiani diaconia more maiorum commissa. Inde accumulata dignitate Viterbij primùm legatus, in quo honore Carolum VIII. regnum Neapolitanum armis repetentem, honorificè suscepit: deinde agri Piceni factus est. In his legationibus ita se gessit, vt summis, infimis æque gratus, magnum sui desiderium munere defunctus, prouincialibus reliquerit. Hisce de causis sibi gratum Iulius II. ad se auitum, & pro Picena legatione Parmensi episcopatu donatum, in Lateranensi concilio eius opera vsus, eundem quoad vixit apud se Romæ detinuit, atque opulentiori sancti Eustachij diaconiæ præfecit. In amplissimo ordine, in quo quod paucis antea contigerat, annos supra quadraginta vixit, talem semper se gessit, vt in Gallorum ne, an Hispanorum, quorum tūcfactionibus Italia omnis seruiebat, res magis pronus esset, neutri partium satis planè vnquam cōstiterit. Itaq; eum omnibus gratum, nemini priuatim addictum, & magna cum integritatis prudentiæ dexteritatisq; laude muneri suo assidue vacantem, cepit omnibus sæculis laudatum ædificandi studium, atque eius domus Antonio Sangallo architecto fundamenta iecit, quæ nunc non procul à Flore campo structuræ elegantia, & laxitate cunctas nostri temporis, vel sumptuosissimas regias longe superat, artificio autem, neque veterum quidem Romanorum superbissimis olim palatijs cedit. A Leone X. ex diacono Cardinale sancti Eustachij episcopus Cardinalis Tusculanus factus, ex vitæ suæ instituto adeptus est gratiæ, vt quum Leo leni ab initio, ac ferè contemnenda, sed mox vehemēti ac mortifera febre inopinantibus medicis extinctus esset, & tanto sacerdotio dignus successor quæreretur, Cardinales aliquot cum suffragijs suis prætulerint. Bernardinus etenim Caruaial Hispanus senatus tum princeps, & is ipse Alexander Farnesius Cardinales inter plures canditatos, ante omnes prodierant, sed ille, qui vel demisse prensando, apud surdas Cardinalium aures nihil proficeret, quum pene quisq; patrum, ab illa valde dira, & propè execrabili Alexandri memoria Hispanici nominis ingenia phorreret, facilè repulsam tulit. Id accedebat quod ipse quaquam probe eruditus, & grauis recentis adhuc ignominię notam pręferebat, qui Iulio II. excitato schismate, negocium facessisset. Alexander vna cum ætatis honore, magna Romanæ nobilitatis, ac variarum virtutum, & literarum præsidia ferens & prudentis, ciuilisq; modestiæ nomine omnibus commendatus, inuisus nemini haud dubiè ad summum quod petebat honoris fastigium peruenisset, si ad suffragiorum numerum, quem sperauerat, tenorem in accessibus esset consecutus. Sed Iulius Medices, qui iuniorum patrum suffragia, sine quibus res confici non poterat, moderabatur, quamuis hominem probaret, & coleret, eum tamen sibi minimè

pra-

ferendum ratus, à suffragando suis deterritis, illius spes facilè præcidit. Gallos
um patres suboffenderat, quod quum aliquandiu diligẽter ambiendo, & pren-
ndo plures sibi amicos adsciuisset, & patribus ad suffragia vocatis fortunæ suæ
culum facere decreuisset, vt Cæsarianorum certiore studio vteretur, Manueli
peratoris legato fidem obstrinxerat, se Cæsari nunquam defuturũ, si eius auspi-
pontificatum obtinuisset: quæ res aperta Gallicæ factionis Cardinales ab eo
ertit. Biennio post, quum Hadrianus VI. fato concessisset, instauratis comitijs
dem iuniorum conspiratione Iulio Medice subrogato, ipse rursus obtinẽdi pon-
icatus spe decidit; Nimirum nondum tempus illud aduenerat, quo eum Deus
o excelsæ dignitatis honore ornare destinarat: quem eo abnuente, nulla de-
um, quantumuis diligenti humana industria adipisci quisquam potest, neq; vlla
ius solertia vllus præuertere. In quo tamen, vti postea constitit, bene haud du-
cum illo actum tum fuit, quum procul à publico odio, in quo Clemens tempo
calamitate statim incidit, ipse meliori sorte diuina certè prouidentia ad feli-
ra seruaretur. Id, quod inde maximè videri licuit, quum mortuo Clemente an-
longè omnium eius ætatis secura domi pace, mira cœli clemẽtia, læta passim
rorum copia, & vbertate, Punicaq; victoria insignis Pauli III. pontificatus ini-
nobilitauit, ita omnes, qui luctuosa Hadriani, & Clementis tempora euaserant,
tunc primum natos crederent, salutem, & fortunas suas in tuto positas arbitra-
tur, existimarentq; expiatis tot cladibus inuectam esse aurei sæculi felicitatem,
am haudd ubiè Pauli III. pontificatum ciuili sapientia, prudentiaq; plenum attu
e sibi persuadebant, cuius rei Clemente adhuc viuo haud modicum specimen
um fuerat. Sub cuius pontificatus initijs Paulus ipse Prænestinam primum ec-
siam, deinde Sabinam, post Portuensem, nouissimè Ostiensem obtinuit. Mor-
o verò Nicolao Flisco Senatus principe, id munus vetere instituto suscepit,
od tanta cum dextertate, prudentia, auctoritate, ac integritatis opinione annos
tem sustinuit, & nemini dubium esset, ijs artibus gradum sibi ad summum pon-
icatum, quo vnus omnium dignissimus existimatus est, præparasse. Romæ mu-
s legationis iterum obiuit, in Hispaniam legatus eo tempore designatur, quo
Clemens Vrbe direpta in arce obsidebatur, in itinere Parmæ substitit & Lotrechi-
, vt in pontificis obsessi auxilium expeditis itineribus veniret, maximè sollicita
Cæsarem vero tunc primum in Italia venientem Genuæ cum Francisco Qui-
onio Cardinale S. Crucis, & Hippolyto Medice legatus excepit. Quum Carolus
mperator Bononiam iterum venisset, eo animo vt inter alia circiter xv. Cardina-
a Pontifice è factione sua creare procuraret. Farnesius eum auctoritate & ratio-
ibus ne id faceret, persuasit. Ob eas res apud Clementem adeò gratia, & auctori-
te valuit, vt quum pontifex diuturno stomachi vitio tabefactus, sæpe represso, &
rsus erumpente morbo, omnem vitę spem constanter abiecisset, eum sibi succes-
rem testamento scripturum affirmaret, si pontificatus hæreditate pararetur: quin
rti proximus ei vni iudicio suo omnibus patribus prælato, ecclesiam propediẽ
aturam commendauit, & propterea Hippolytum Medicem etiam atq; etiam
t adhortatus, vt vnum omnino Farnesium collatis amicorum studijs attollẽ-
, ornandũq; susciperet, quando nemo in administranda repu. & tuenda digni
sacrosanctæ maiestatis, eo potior esse videretur. Eo deinde rebus humanis ex-
pto, quum nequaquam quærendus esset, qui in eius locum legeretur, sed legen-
qui ætate, prudentia, rerum diuturno vsu, inueterata virtute, & præcellentibus
ris præ omnibus sine controuersia emineret, patres haud diu cunctati, cogita-
eum nouo, & inusitato exemplo ante celebrata nouendialia, sine vllo concla
coetu, demortuo pontifici subrogare. Quod ipse tanquam præter maiorum mo
constantissimè recusauit. Iustis igitur Clementi VII. celebratis, Cardinales
XXXV.

XXXV. qui aderant, in comitium in Vaticano ad quintum Idus Octobris anno à partu Virginis ∞ DXXXIIII. sunt ingressi, nam multi in Vrbem è prouincijs ad comitia conuolarant. Postridie ad quartum Idus, Hippolytus Medices, Cardinalis Clementis præceptorum memor, & sua sponte, & suorum omnium hortatu, & amicorum Cardinalium propensione adductus, cum Ioanne Cardinale Lotharingo, viro inter patres nobilissimo egit, vt vtriusque opera, qui supra viginti senatorum suffragia moderabantur, pontificatus Farnesio traderetur. Paucis igitur consilio communicato, ad Farnesium circa horam noctis secundam pergunt, eique primos comitiorum æstus tranquillo animo in cella expectãtem pedibus aduoluti pontificem maximum salutant. Qua in re memoratu dignum id accidit. Lotharingius Cardinalis Gallicam legationem ad se transferri rogauit, sibi certo pollicitus, illum in tanta animi alienatione eam rem sibi non negaturum. At Farnesius nondum plane pontifex, id decori suo conuenire negans, preces eius obaudiuit. Cæterùm Medices & Lotharingi exemplum Cardinales amici primum, deinde dubij, nouissime pauci competitores, & aduersarij secuti, eum subita veluti religione tacti adorant. Nulla vnquam à multis sæculis comitia sincerius, simplicius, cõcordiusq; inita peractaq; sunt, quum nullo liuore protracta, nullo ambitu corrupta, nulloque demum metu præcipitata fuerint. Eum populus Romanus incredibili lætitia, & gratulatione accepit, quod in vrbis suæ ciuitatem pontificatum maximum, quo quidem illa iam annos plus centum à Martino V. deinceps caruerat, nobilissimus ciuis sui fama nominis & eximia virtutum claritate reuocasset, qui latronum, & sicariorum audaciam, quæ in prouincijs & Romæ ægro pontifice, & per interregnum eruperat, quàm primum contundere posset. Postridie quum in suffragia itum esset, syngraphis suffragiorum præter morem apertis, in sacratum calicem, quod scrutinium vocant, coniectis, pontifex denuo omnium votis renunciatus, ad tertium Nonas Nouembris Pauli III. nomine assumpto, coronatus est; qua die ab eo felici auspicio publica hilaritate percelebri in eius honorem nobilissimi Romanæ iuuentutis adulescẽtes per Vaticanam aream simulacro equestris pugnæ edito iucundissime decurrerunt. Nec defuit spes: nam pontificatum adeptus tribunalis populi Romani Capitolini, officiorum, curialium, priuilegia confirmauit & auxit: ecclesiarum prædia temere locata, vindicauit: & ita se in administranda rep. gessit illustri quodam in speciem diuersarum virtutum temperamento, vt pontificis simul, & principis nomen tueretur. In omni nanque consilio & singularis pietas, & summa prouidentia eminere videbantur, & non obscura item amplificandæ suorum potentiæ voluntas. Nam ante omnia, quod in re magnopere expediebat, se neq; harum, neque illarum partium, quod Cardinalis etiam facere cõsueuerat, sed communem omnium parentem profitebatur, propterea nequaquam adduci vnquam potuit, vt id fœdus renouaret, quod Bononiæ Clemente, Cæsare, auctoribus, pro tuenda Italiæ libertate haud obscurè ad arcendos Gallos percussum fuerat, quum ab vtroq; aliquod fortuna sua dignum munus expectaret. Quin & concilium toties à Germanis veræ pietatis desertoribus ad terrendos Romanos pontifices efflagitatum, à quo grauissimis de causis Clemens diffugisse videbatur vltro se appetere, & ad id locum, tempusq; se decernere paratum esse prædicabat: apud principes verò Christianos institit, vt sibi concilium indicturo consentirent. Missis quoq; pro tuenda sacrosancti nominis dignitate, qua priuatæ spes tegerentur, in Galliam & Hispaniam legatis, assidue dabat operam, vt Franciscus Gallorum rex vno consensu ad oppugnandum Turcam opulentissimo Africæ potito regno cum Carolo Cæsare, firma pace, vel renouatis fœderibus iungeretur, vt saltem ratione Turcarum, & Gallorum amicitiam labefactaret. Sed quanquam esset apud Gallos eximia pontificis auctoritas, nil tamen, quod ad fœderum, vel con-

fferendorum auxiliorum rationem pertineret, impetrare potuit. Franciscus e- Gallorum rex Italia omni pulsus, Cæsaris felicitatem, qui magnam Italiæ par- itenebat, ferre non poterat. Ad amplificandos deinde suos conuersus, proximo cembri duos ex filio & filia nepotes diaconos Cardinales creauit, Alexandrum nefium Petri Luisij filium, & Guidonem Ascanium Sfortiam, Constantia & lio natum. Ex his priorem, mortuo paulò post Hippolyto Medice, S. R. E. ncellarium, posteriorem vero camerarium, haud ita multò post Spinula defun- fecit. Postea statui ecclesiastico instaurando confirmandoque animum adij- ns, nihil antiquius duxit, quàm vt viros egregios toto terrarum orbe conquisi- s in patrum amplissimorum ordinem legeret, Ecclesię salutem ijs verè inniti af- mans. Proximis igitur senatorum lectionibus aliquot, inter multos ad XX. plius selectos Cardinales creauit, omnes summo sacerdotio dignissimos, os, vt in suam rempublicam adlegeret, è totius orbis Christiani senatibus cepit. Nemo Romanorum pontificum ad hanc diem plures patres, qui vnus eptuaginta fuere, sacræ purpuræ honore donauit. Quatuor summi pontifices, ui nusquam interrupta serie post eum ad summũ sacrosanctę pontificię dignitatis picem peruenere, ex eius lectionibus prodierunt, Iulius III. Marcellus II. Pau- s IIII. Pius IIII. præter quos F. Nicolaus Archiepiscopus Capuanus Ger- anus, ordinis prædicatorum theologus, Ioannes Ballaius Gallus, orator regius: Hieronymus Ginutius Cameræ, Iacobus Simoneta, Rotæ auditores: Ioannes ischerius Anglus, episcopus Rofensis Theologus, paulò post ab impio Henrico III. rege pro CHRISTO capite cæsus, Gaspar Contarenus amplissimus sena- or Venetus, Philosophus eximius, Marinus Caractiolus pro duce Mediolani, Chri- tophorus Iacobatius supplicibus libellis subsignandis præfectus, Iacobus Sadole- us theologus, Rodulphus Pius, vitæ integritate, rerum gerendarum prudentia ex- perientiaque præstans, Hieronymus Aleander archiepiscopus Brundusinus, trium linguarum peritia illustris, Reginaldus Polus Anglus vir eximia sanctitate, & va- rio doctrinarum genere clarissimus, F. Ioannes Toletanus ex ordine prædicatorũ, Petrus Bembus, Fridericus Fregosius, Petrus Paulus Parisius, Bartholomæus Gui- ditionius, F. Dionysius Laurerius ordinis seruorũ magister, Ioannes Moronus, D. Gregorius Cortesius monachus Casinas, F. Thomas Badia ex ordine prædicato- rum, Ranutius Farnesius alius nepos, quem maiorem pœnitentiarium fecit, Lati- nis Græcisq; literis eruditus, & alij multi numerantur, vel nobilitate clarissimi, vel omni virtutum doctrinarumq; genere cumulatissimi, ita vt non immerito respub. Christiana plurimum ei debeat, cuius vnius graui, prudentiq; delectu amplissimo senatui orbis Christiani ornamento suus est honor restitutus. Initio pontificatus Pauli furiosa, & insana Anabaptistarum hæresis paulo ante exorta, Monasterium ciuitatem Vestfaliæ munitissimã occupauerat. In qua à loci Episcopo acriter ob- sessi, asperrimasq; oppugnationes passi, tandem commeatu absumpto extrema in- edia confecti, mures, feles, canes, animalium coria, & alia id genus, comedere sunt coacti, ita vt vrbs illa verè noua Hierusalem dicta sit. Id enim nomen ei indide- rat hæreticorum Rex nouus, Ioannes Leidensis Batauus, homo profanus, sordi- da conditione, sed animo plane excelso, qui ad id munus à Deo se vocatum esse miseris persuadens, ad hanc nouam Hierusalem & montem Sion missis suis quaqua versum prophetis, mira audacia omnes inuitabat. Cæterùm ca- pta Vrbe omnes cum rege occidione deleti sunt, & funestæ hæresis deliriorum, & ineptiarum refertissimæ domicilium dissipatum. In Anglia per hæc tempo- ra maior rerum moles fuit. Henricus VIII. Britanniæ rex, qui edito præ- claro volumine insanam Lutheri hæresim oppugnauerat, & ob eam rem fidei

catholicæ defensoris, specioso titulo à Leone X. ornatus fuerat, patriæ religionis desertor ob hanc causam est factus. Vxorem is duxerat Catherinam Arragoniam, Ferdinandi catholici Hispaniarum regis filiam, ac Caroli V. Cæsaris materteram, Arturo fratri diu ante mortuo desponsatam, cui quum insani amoris libidine correptus vigesimo matrimonij anno repudij libellum misisset, Annam Boleniam adulteram, cuius furioso amore flagrabat, in cõiugalem thorum recepit. Hanc caussam aliquandiu in celeberrimis totius orbis Christiani gymnasijs tractarant inter se diuinarum, humanarumq; legũ periti: postremo quum Clemens pontifex & in Cæsaris gratiam, & vt æqua iura postulabant, repudium id auctoritate sua sancire noluisset, sed eas nuptias vti nefarias damnasset, rex male sano amore deprauatus, omnem veterem suam virtutis, ac pietatis laudem, & gloriam abdicauit, & noua damnataque Lutheranorum dogmata sequutus, ab auctoritate Romani pontificis impiè desciuit. Hinc factum, vt quum efferatum animum ad sæuitiam impulisset, multis supplicijs damnatorum procerum aulam funestauit, sublato ante alios, quod etiã promeruisse videri poterat, ipso Thoma Vulcer Cardinale Eburacense, qui nefarijs consilijs peruertisse regẽ atq; infatuasse inuidentis populi iudicio accusabatur. Nec mora, seueriore districto gladio cõplures exploratæ probitatis viros, & literarũ doctrina illustres, quod eius nefariæ sententiæ assentiri nollent, interfecit. In queis fuere Thomas Morus, regij scrinij magister, & Ioannes Fiscerius Cardinalis Roffensis, paulò ante à Paulo III. creatus. Boleniæ autem regalibus ornamentis traditis, & tanquam ex legitimis nuptijs communicato geniali thoro, Catherinam legitimam vxorem miserabiliter thoro domoque expulit, quæ quum dolorem ferre nequiret, breui, filia Maria relicta, fato concessit. Ab hisce diris principijs ad peiora progressus, seipsum quoque publico edicto ecclesiæ Anglicanæ primarium sub CHRISTO caput contempto pontifice superbe, & arroganter pronunciauit, catholicamque omnem religionem hæresi Lutherana suscepta abrogare totis viribus contendit: monasteria, & ædes sacras profanauit: clericos, monachos, & fratres religionum omnes multis ex ijs immani sæuitia occisis omnino deleuit, bonis eorum vel in fiscum redactis, vel quo plures erroris sui participes haberet, ministris insaniæ suæ scelerate concessis, omnia postremo rapinis, cædibus, cruciatibus, & impietate repleuit. Hisce de caussi, commotus Paulus pontifex, frequenti senatu Henricum Anglum, ob inauditæ hæresis crimen Christianorum numero haberi indignum censuit, anathemateque notatum, & abrogata eidem omni potestate, in ordinem redactum regijs titulis pro auctoritate sua aliquadiu cunctatus priuauit. Nec mora, prædirum scelerum vltrix adfuit Dei dextera: nam idem rex nouo inusitatæ seueritatis facinore edito, eandem quam tantopere amauerat Boleniam adulterij damnatam, palàm capitali supplicio affecit. Susceperat hoc tẽpore Cæsar Carolus expeditionem Tunetanam, vt immanem prædonem, & piratarum sæuissimum ducem Hariadenum Barbarussam vlcisceretur, qui immensis Solymani Turcarum imperatoris copijs, ac ingenti eius classe subnixus, post vastata cuncta Italiæ, Siliciæ atque Hispaniæ littora, Tunetẽ in Africa eiecto Muleasse rege occuparat, & barbarè arroganterque felicitatis suæ metas progressus, de regno Neapolitano occupando, magna spe concepta, haud dubia consilia agitabat. Ad hoc bellum conficiendum Paulus pontifex liberaliter contulit: nam & de suo decem triremes Genuæ exornari iussit, quibus tres quoque veteres adiunxit, quæ in custodia Romani littoris esse consueuissent, & in bellicos sumptus sacerdotiorum totius Hispaniæ decimas Cæsari concessit. Classi suæ tum Pontifex Virginium Vrsinum Anguillariæ comitem præfecit, nauandæ operæ cupidum, vt ea generis claritas præfecturæ, maiorem

n auctoritatem adstrueret. Easdem etiam decimas ex æquata liberalitate, Fran-
ico regi concessit, quò ille si vsus posceret ad tuenda Etrusci maris, pontificiæq;
tionis littora, è Massilia viginti triremes mitteret. Quum autem Alfonsus Va-
us suo antiquo pedestris militiæ imperio fungens, Germanicas ac Italicas legio-
s in Africam esset transportaturus, pontifex qui eum appulsurum Centumcel-
s intellexerat, ad declarandū suum in tam pio bello ardens studiū, confestim eò
contulit, vt sacris precationibus Deum Optimū maximū, diuosque Christiani
aperij tutelares, ad victoriam de hoste parandam nauigantibus propitiaret; ita
io præeunte, verba & hymnos sacerdotum choro decantante, triremes, nauesq;
ocrariæ ab excelsa specula expiatæ, lustratæque sunt. Datum est item vexillum,
& sceptrum Christianæ religionis in templo de manu pontificis Virginio Vrsino,
postridieque Vastius, cum eò nactus idoneam tempestatem, Neapolim primùm,
Siciliam deinde cursum direxit, vt prospera demum nauigatione Africæ litto-
contingeret. Paulò ante quoque ad Andream Auriam toti maritimo negocio à
Cæsare præfectum, & cuncta ad bellum nauale ingenti cura, famaq; administran-
em pontifex gladium de more solennibus ceremonijs consecratum dono misit;
erat gemmato capulo, cælataq; vagina cum baltheo aureis bullis, & fibulis val-
de conspicuo, & præter eum etiam villoso è serico pileum margaritis phrygio ope-
re depictum. Ea sunt eximij, pijq; ducis aduersus Christianæ religionis hostes de-
pugnantes insignia, magnis regibus donari solita, sic vt non immerito strenuus se-
nex, quanquam multa iam nauali gloria plenus, ad petēdam noui decoris laudem
accēderetur. Interea Hyppolytus Medices dominandi auidus, animo vehementer
perturbato, inuidere apertius fortunæ Alexandri Florentiæ ducis atq; eius vitæ in-
sidiari cœpit, ita vt ex subitario tormentariæ pulueris incendio Ioanne Baptista
Cybo Episcopo Massilieñ. impulsore execrabile exitium eidem machinaretur,
quod scilicet ipso sublato, dominatum Florentiæ adipisci se posse per exules vanis-
simi cogitatione confidebat. Harum autem insidiarum indicia Deo detegente ab
Alexandro depræhensa sunt, atq; illico Romā ad Paulum pontificem delata. Pon-
tifex quāquam ruituræ Mediceę domus excidio, quod aliena cum inuidia paraba-
tur, gauderet, in spem scilicet ingentis lucri ex amplissimis sacerdotijs, quæ in Far-
nesios nepotes transferrentur, Alexandri tamen iniuriam negligere videri noluit.
Quum Octauianum Tengam hominem facinorosum ex Hippolyti satellitibus
nefarij consilij conscium compræhendi iussisset. Sunt qui ob impotentiam & præ-
posteros mores eum in vinculis habitū affirmant, quum pontifex nullam in eius
captione coniurationis rationē habuisset. quo capto Hippolytus vano timore ex-
territus, ære alieno oppressus, & Gallica ope, cui multùm fidebat destitutus, ex vr-
be in Tiburtini agri sancti Angeli castellum aufugit: postea, commutata volūtate
ad sanitatem redire, Alexandroq; reconciliari cùm voluisset, Romam redijt, hono
rifice à pontifice susceptus, & mitioribus verbis admonitus. Inde Neapolim pro-
fecturus in itinere ad oppidum Iter Fundani agri, quod est viæ Appiæ impositum,
oborta pestilenti febre, vel (vt alij tradunt) veneno petitus, sexto die ad IIII. Idus Au
gusti rebus humanis eximitur, & in vrbem relatus tota vrbe lacrymante in Lauren
tianis ædibus tumulatur, magna hercle exulum lætitia, & pontificis commodo,
quum hic eius spolijs & sacerdotijs suos ditaret, in his Alexandrum Farnesium,
cui amplissimo cancellariæ munere honestato, monasterium trium fontium, quæ
Hippolyti fuerant, commendauit; illi verò vno erepto alterum tanquam propin-
qui ope destitutum, vti mox euenit, facilè tolli posse diuinarent. Cæsar autem
ingenti classe comparata ex Sicilia, Italiaque soluens, ad Vticæ littus felici-
ter appulit, vbi exercitu exposito, fugato Barbarussa Tunete paucorum die-

rum labore expugnato, restitutoque duris conditionibus Muleasse beneficia-
rege, & Guleta arce firmissima impositis Hispanis præsidijs insigniter munita,
viginti millia captiuorum Christiani nominis, qui ex diuersis regionibus à sa-
ssimo prædone capti, illic miserrimæ seruitutis iugum ferebant, liberauit, & in-
soluens in Siciliam primùm, deinde Neapolim, vbi triumphali pompa suscep-
est, peruenit. Hæc tam insignis victoria tanta gratulatione est excepta, vt pont-
solennibus indictis supplicationibus, gratias Deo publicè egerit, & ad Cæsar-
legatos duos Cardinales Ioannem Picolomineum episcopum Ostiensem, & A-
xandrum Cæsarinum diaconum ei suo nomine de tanta victoria gratulatum m-
serit. Quum Cæsar in itinere esset, quo ex Sicilia Neapolim properabat, Fran-
sci Sfortiæ nouissimi Insubrum ducis mors ei nunciata est, cuius obitu grauissima
bella sunt exorta. Nam Cæsar Antonio Leua pro duce Insubribus imposito, duca-
tum Mediolanensem, imperiali fisco applicatum in prouinciæ formam redeg-
Francisco Francorum rege magnopere repugnante, qui Cisalpinæ Galliæ impe-
rium à Cæsare sibi concedi postulabat, cum suo iure antiquæ hæreditatis ab aba-
uia Valentina Vicecomite repetito, tum præclara Maximiliani Cæsaris conces-
sione, qui id tabulis rite confectis, acceptaque honorarij muneris pecunia Ludo-
uico XII. regi post exactum captumque Ludouicum Sfortiam adiudicasset. Cu-
ius, quum Cæsar rationem habere nollet, non ignarus quantum commodi sibi
Mediolanensi imperio accederet, occasionem irato regi, vt pacis fœderibus [illegible]-
tis, arma moueret dedisse visus est. Rex enim Gallus in Carolum Sabaudi-
Alobrogum ducem, qui in Cæsaris clientela erat arma vertit, vt per eius dit-
fines expeditum sibi in Italia pararet iter. Nec mora Galli duce Philippo Sca-
boto, qui Brion Amiralius dicebatur, coactis copijs Sabaudium Transalp-
oppidis exuerunt, transgressique alpes aliquot munita oppida Subalpinæ re-
nis in primisque Taurinum magna cum imperatoris indignatione occuparunt
qui Gallorum impetu audito, vt eorum arma ab Allobrogum ducis fœder-
iuncti ditione auerteret, Gallicam expeditionem edixit. Igitur adulto ia-
rè initio anni ∞ D X X X V I. Cæsar Neapoli profectus, nonis Aprilib- per
Appiam à Capena porta Romam intrauit, triumphali pompa à Cardina-
Episcopis, & reliquis omnium sacerdotum & Romanorum ciuium ordinibus ex-
ceptus, & ad Basilicam Vaticanam, vbi à pontifice Paulo tertio super B-
gradus sedente, more maiorum expectabatur, deductus, læto populo ab antiq-
rum imperatorum memoriam. Adorato pontifice Cæsar ea parte Vati-
palatij exceptus est, quæ exornata laquearibus aureis, & marmoreo insi-
mœniano vrbem spectat ab Innocentio V I I I. condita, qua etiam Ale-
der V I. Carolum V I I I. Galliæ regem susceperat. Cœsar Romæ san-
Paschæ diem coluit, in quo Pontifex Cæsare imperialibus insignibus orna-
adstante, rem sacram solenni apparatu in Basilica Vaticana fecit. Tresdec-
autem dies moratus Romæ, de summa rerum, & maximis reipublicæ Christianæ
negocijs, cum pontifice locutus, pridie, quàm proficisceretur, præsente pon-
fice, cunctoque senatu, & principum ferè omnium legatis, non obscura in
Gallos ira succensus grauissimam habuit concionem, qua animi sui intimos re-
cessus ardentissima facundia patefecit, quod Gallorum legati pænè conuitio
expostularent, vt Henrico regis filio Insubrum principatum beneficiario iure ad-
iudicaret: id enim Cæsarem promisisse Claudius Velleius orator regius affirma-
bat. Inter perorandum autem repetitis, quæ contra maiores suos Galli reges mu-
tis iam antea annis male patrauerant, & nouissimè de ijs quæ paulo ante Rex
Franciscus sibi intulerat iniurijs questus, ita excanduit, vt Regem Gall-
ad sin-

ad singulare certamen prouocarit, vt ense, & pugione ambo dimicantes ad eum modum tandem controuersiam finirent. Tum pontifex clementiora ominatus, Cæsaremq; complexus obsecrauit, ne vel non iniquæ iracundiæ impensius, quàm statii indulgere mallet. Galli oratores Matisconensis, & Velleius breui respon- Cæsaris verba excepere. Pontifex ex quibusdam Cæsaris verbis veritus, ne Cæ- Romæ diu commoratus eius occupandæ illecebris caperetur, clam Bellaium, Stephanum Columnam, vt in Italiam Gallos accirent emisit. Quorum vi Cæ- coactus, ea consilia, vt parum opportuna dimitteret. Quarto decimo igitur die Roma Cæsar profectus, per Etruriam, & Ligures iter faciens, rectà in Gallum mouit, & Antonio Leua auctore Galliæ Narbonensis fines intrans, tandem id bel- propter rei frumentariæ difficultates, & cœli inclementiam tractu durius, atque exitu asperius expertus est, quam Leua putarat. Hinc inter duos summos orbis Christiani principes, maximo cum reipublicæ incommodo atrox bellum exarsit. Dum Carolus Augustus adhuc Romæ maneret pontifex eius rogatu, & alioqui officij memor, vt salutaribus sanctionibus vetus ea controuersia, quæ paulatim exorta, & in immensum aucta, placita Christianæ pietatis, & Romano- rum pontificum auctoritatem lacerabat, tandem finiretur generale Christiano- rum omnium concilium, diu multumque desideratum, vigesimo demum anno, posteaquam Lutherana hæresis irrepisset, in proximum annum MDXXXVII. indixit, Mantuam omnibus conuocatis; sed mox Ducis, qui Imperatoris vires ti- mebat, rogatu locum mutauit, assignata Vicetia Venetorum ditionis vrbe, & Lau rentio Campegio primum, deinde Iacobo Gymoneta, & Hieronymo Aleandro Cardinalibus tanto negocio præfectis. Qui vero concilium Germanis indiceret, delectus est Petrus Vorstius episcopus Aquensis. Ipse per litteras reliquis princi- pibus rem insinuauit. Verùm & ea res difficiliorem successum habuit, alia ex alijs quotidie suborientibus impedimentis. Nam Vicetia etiam dimissa est, quod hæc a schismaticorum sedibus paulo longius abesset. Et Veneti rem non probabant, ne Turcarum Tyrannum incitarent, qui Christianorum conuentum timebat. Interea Pontifex deprauatis clericorum moribus corrigendis nouē grauissimos & doctissimos viros delegit, Gasparem Contarenum, Io. Petrum Carrafam Teati- num, Iacobum Sadoletum, Reginaldum Polum Cardinales, Fridericum Fregosi- um Salernitanum, Hieronymum Aleandrum Brundusinum archiepiscopos, Io. Matthæum Gibertum Veronensem episcopum, Gregorium Cortesium abbatem, S. Georgij maioris, Venetiarum F. Thomam Badiam magistrum Sacri palatij, qui libello edito, quo reformationis præcipua capita comprehenderunt, illum ponti- fici obtulerunt. Pontifex interea pacis & quietis Christianorum studiosus, binas legationes emisit. Altera Augustino Triultio Cardinali demandata, quæ Franci- scum regem respiceret, altera Marino Caractiolo, qua Cæsar adiretur, qui ab vtro- que armato principe pijs precibus impetrarent, ne summo reip. Christianæ detri- mento armis concurrerent, sed pace facta, aut fœderibus ictis post concilium ce- lebratum, pia arma in Turcas verterent. Quanquam autem hisce legationibus ni- hil ad leuandas simultates, aut minuendam eius suscepti belli controuersiam ani- mis vtrinque in mutuam pernitiem irritatis, perfectum sit: eximium tamen sacro- sanctæ æquitatis specimen in pontifice, qui pacificatoris nomen quærebat, præ- buerunt. Sequenti anno, qui fuit à partu Virginis ∞ DXXXVII. octauo Idus Ianuarij, Alexander Medices Florentiæ dux, qui Hippolyti Cardinalis insidias di- ligentissimè vitarat, in alterius propinqui familiarissimique sodalis inusitatam perfidiam incidit, quum à Laurentio Medice magnis sibi obstricto beneficijs, in- tempesta nocte alte stertens, gladio per costas adacto sæuissimè sit interfectus. In cuius occisi locum, quum Cosmus esset ex S. C. subrogatus, Florentini

exules,item Saluiatus,Rodulfus,Gaddus,Montius Cardinales ad recuperandam patriæ libertatem infeſtis armis Florentiam properarunt.Incenſos,proclinatosq; ad bellum Paulus pontifex dicitur incitaſſe,quod ſuis rebus,atq; conſilijs tum priuatis,tum publicis conducere iudicaret,ſi Etruriæ imperium æquabili, liberoque reſtitutæ reipublicæ conſilio,potius quam vnius principis nutu,atque auſpicio regeretur,in ea præſertim Vrbe,quã ipſe liberã incoluerat,in qua bonas litteras adoleſcens didicerat; tum etiã,quod ſuſceptis nuper cũ Alexãdro ſimultatibus,Coſmo in eundem dignitatis locum ſuccedente,& eadem ſimultatis cauſſa vigente, non tantum non animum principis immutatum eſſe exiſtimaret; ſed fortuna Coſmo conſtantiſsime fauens,omnes hominum conatus eluſit. Cliſſa per eadem tempora Delmatiæ oppidum paulo ſupra Salonam nobiliſsimam Vrbem, quod pontifex pietatis memor cohortibus, & opportuno tormentorum inſtrumento, atque cõmeatu contra Turcarũ vim flamma & ferro tũ per totam Delmatiã debacchantiũ inſtruxerat, Petro Croſiccio regulo occiſo, magno Chriſtianorũ incommodo in barbarorum poteſtatem deuenerat. Quapropter pontifex magno concepto dolore grauiora metuens, indictis ſolemnibus ſupplicationibus à diui Marci ad Mineruæ pedibus ſupplex ꝓfectus eſt, miſsis ſtatim in omnes partes legatis, qui Chriſtianos principes depoſitis tandem mutuis odijs ad ſacrum bellum hortarentur. Ipſe paulo ante filio Petro Luiſio duce eccleſiaſtici exercitus creato, vrbis mœnia inſtaurare aggreſſus eſt, initio ſub Auentino facto. Quo etiam anno quum Turcæ qui graue cum Venetis bellum gerebant totam ipſorum ditionem grauiſsime vexarent, pontifex totis viribus eo incubuit, vt Cæſarianorum, ſuis, Venetorum armis cõſociatis, & communibus ſumptibus inſigni claſſe comparata, bellum potentibus barbaris inferretur. Fœdus igitur cum Cæſare, & Venetis pontifex conditionibus percuſsit, vt Cæſar octoginta duas triremes inſtrueret, totidem Venetus, ipſe vero pontifex triginta ſex pararet, vt ducentarum triremium numerus efficeretur. Renuntiati ſunt claſsium duces, Cæſarianæ Andreas Auria, Venetæ Vincẽtius Capellus, pontificiæ autem Marcus Grimanus patriarcha Aquileienſis. Hanc claſſem belli duces aduerſus Barbarum tyrannum in Græciam educerent. Illud poſtremo cautum eſt, vt ſi in hoſtile littus deſcendẽdum eſſet, terreſtribus copijs Ferdinandus Gonzaga Siciliæ præfectus cum imperio præeſſet. Hoc fœdere iuncto veritus pontifex, ne Cæſare ſacro bello occupato Francorum rex à tergo in Cęſaris prouincias irrueret, conatus eſt, vt pacem, vel ſaltem inducias, inter vtrumque componeret, & ob eam rem legatos creauit duos Cardinales, Chriſtophorum Iacobatium quidem ad Cæſarem, Rodulfum verò Pium Carpenſem ad Gallum. Cæſar quoq; veritus, ne ſe abſente, & bello Turcarum occupato pontifex in Gallorum partes deſcenderet, Margaritam filiam Octauio Farneſio pontificis nepoti matrimonio, vt iungeretur propoſuit. Id pontifex regi Gallo inſinuauit, ſperãs ea ratione, vtriusq; regis animum ad affinitatem ſecum cõtrahendam allicere poſſe. Quo tempore ex eunte anno, quum Cæſariani, Galliq; pari ſtudio ſuarum partium oppidis, nouo præſidio, nouoque commeatu confirmandis in ſub alpinis occuparentur, & Vaſtius intente proſpiceret, quo regis, qui tum ſuis præſidio in Italiam venerat, ſigna verterentur, è Belgio allatum eſt Mariæ, & Eleonoræ ſororum clariſsimarum reginarũ auſpicijs, inter ipſos certantes armis principes propinquos ſ... inducias in decem menſes percuſſas. Ijſdem ferè conditionibus, quibus ante aliquot annos ea immania diuturni belli incendia reſtrinxerant, quas eaſdem principes in ſpẽ mutui colloquij certiſsimæq; pacis eſſent probaturi. Itaq; per eam, quæ ſubſequuta eſt hiemem, Paulus pontifex enixe legati Carpenſis præcipua opera procurauit, vt Carolus ipſe Cæſar, & Franciſcus rex reipub. cauſa ſecum in colloquium venire minimè grauarentur, cui poſtulationi neuter refragari conuenire ...

esse existimauit. Opportunissimam autem omnibus futuram conuẽtui sedem pontifex decernebat, apud Nicæam Prouinciæ vrbem, quæ erat ditionis Caroli Sabaudij Allobrogum principis, supra mare in Galliæ Italiæq; finibus situm. Ad magnã itaq; spem futuræ concordiæ commoti, non ita multo pòst omnes eodem conuenerunt. Relictus est Romæ legatus Cardinalis Neapolitanus, cuius potestatem pontifex amplificauit. Qui longum, & laboriosum iter exactæ iam ætatis senex reipu. caussa suscipiens nullis precibus obtinere potuit, vt ambo reges in complexum mutuaq; colloquia se petente adstanteq; deuenirent, vterq; enim seorsum, Cæsar quidẽ in sacra diuo Francisco, vbi pontifex commorabatur, extra vrbem æde, Rex vero Gallus magnifica domo lignea ab se in Suburbano extructa, pontificem more Christiano venerati sunt, cui Nicææ arx hospitio attributa fuerat, quod dux rebus suis timens non sine Cæsaris indignatione recusauit. Fuere, qui tum existimarent neque Cæsarem, neque Franciscum regem, posteaquam è tam diuersis disiunctisq; regionibus pontificem conuenissent, à colloquio (vti par est) abhorruisse, sed quodam secretiore consilio pontifici tantæ voluptatis aspectum, & laudis famæq; successum inuidisse, quod secũ reputarint pontificẽ minime religiosis, belliq; sacri studio, sed priuatorũ spe cõmodorum, ipsorũ colloquia ita affectasse, qui Margaritæ Austriæ Alexandri Medicis viduæ nuptias iam sibi oblatas, pro nepote Octauio firmare, & Clementis exemplo Victoriam neptem, quæ Guidobaldum Vrbinatum principem postea maritum habuit, cognationi regiæ coniectis, in Vandomiũ oculis inserere, percupere videretur. Secretiora vero introspicientibus vera caussa patuit, Nam magistri & proceres, vtriusq; principis, & præsertim Hanno, Metmorantius magnus Regij Gallorum stabuli Comes, ob inuidiam & priuatis de caussis impedimento fuere, ne simul cum pontifice conuenirent. Cæsar tamẽ per internuncios Francisco pollicitus est, se in eius complexus, colloquiaq; priusquam in Hispaniam renauigaret deuenturum. Quem de pace inter reges nulla ratione conueniret, hoc tantum obtinuit pontifex, vt inducias annuas à regnis, quas diximus in Belgio conceptas & promulgatas, ipsi reges in nouem præterea annos solenni tabularum adstipulatione firmarent. Nec multò post Franciscus discedens à pontifice in regnum suum est reuersus. Pontifex triremes Gallicas conscendens ab Imperatore comitatus Genuam ambo accesserunt, exceptusq; est hospitio in Fliscorum ædibus, & nullo non honoris genere adhibito à Genuensibus honestatus. Exinde Cæsari valefacto classem conscendit, partim mari vsus, partim terrestri itinere per Ligures, & Tuscos Nepet peruenit, vbi ob calores, & itineris labores febre correptus aliquandiu iacuit. Valetudine recuperata Romam ad IX. cal. Augusti ingreditur maxima totius vrbis lætitia, & gratulatione susceptus. Cæsar interea qui Pontificem Genuam vsque comitatus fuerat, ad Massiliensem oram delatus, circa Fossas Marianas (Aquas mortuas vocant) ex condicto auctore Eleonora Cæsaris sorore Regis vxore Franciscum regem eò discedẽtem cum liberis sua quadrireme prætoria humaniter exceptum arcte complexus est, vbi biduum ferè commorati, plures horas arcanis sermonibus impenderunt, tanta omnium, vel eorum qui aderant, vel illorum, qui id postea ab alijs didicissent exultatione, & lætitia, vt ferè nemo reperiretur, qui non planè existimaret, reges ipsos detersis odijs, conciliatos, fraternæ amicitiæ fœdera concepisse, in spem maturæ pacis, atq; concordię. Vnus tamen Paulus ipse pontifex, pro vetere sua prudentia, vt id crederet, adduci non poterat, postquam parum pio, asperoq; vtriusq; principis cõsilio, præsentibus colloquijs exclusus, eius clandestinæ appetitæ amicitiæ ratio, quæ nullam synceræ volũtatis, & religionis speciem præ se ferret, nequaquam compositi animi diuturnam simulationem habitura putaretur. Quum Nicææ adhuc esset pontifex actum est inter illum & Cæsarem, vti antea compositum fuerat de suscipiendo bel-

lo nauali in Turcas; nam noua legatio à Venetis ſupra veterem ad pontificem Cæſaremq́; peruenerat, qua Veneti pacem inter regem, & Cęſarem procurabant, ſigni ficabantq́; æſtate iam adulta feſtinandum eſſe, & vt appararentur claſſes, poſtqua Venetijs cuncta iam parata eſſent ad nauigandum, magnoq́; incommodo futurũ eſſe prædicabant, ſi reliquos etiam æſtatis menſes inanibus conſultationibus effluere ſinerent, quibus res magis opportunè geri poterat. Nam (vt memoraui) pauci antea menſibus Romæ fœdere inter ſe icto, hi tres principes Paulo III. auctore validiſsimam, atq; ornatiſsimam claſſem communibus impenſis in Græciam aduerſus barbarum tyrannum ſtatuerant educere. Itaq; cohortantibus demum Venetis ingenti claſſe, & Turcis maximè formidabili comparata, in Turcam eſt itum. Sed huius maligni ſæculi fortuna aliena prorſus & infenſa Chriſtianis, labante vetere diſciplina, priſcaq; virtute obſoleſcente, ita barbaris tum fauit, vt noſtri apud Actiacum promõtorium (quod Præuiſam vocant, Octauij Cæſaris victoria inſigne) collatis cũ Barbaruſſa improſperè viribus, Andrea Auria Cæſarianæ claſsis præfecto pugnam detrectante, Turcis relictis, in tres iterũ partes diuiſi, & veluti in fuga acti, tota nauali exiſtimatione exuerentur, totq́; & tanti pontificis optimi, Venetorumq́; conatus irriti fuerint, caſtro nouo præſertim paulo pòſt in Delmatia à Turcis occupato. At pontifex poſt Nouariam vrbẽ Petro Luiſio à Cæſare Romæ agente biennio ante impetratum, celebratis quoq; nuptijs Octauij nepotis & Margaritæ Auſtriæ Cæſaris filiæ, Alexandri Florentiæ ducis viduæ, magno apparatu cum dote redditus xv. millium, aureorum in Sabinis, quum forte per eoſdem dies è vita exceſsiſſet Franciſcus Maria Ruuereus Vrbinatium dux, ad Camerinũ recuperandum animum adiecit. Erat enim vt ferebatur ad eccleſiam ipſo iure deuolutum, iam inde à morte Ioãnis Mariæ Varani, quem eius oppidi ducem crearat Leo Pontifex, quod nullam videlicet maſculam Varanorum liberorum prolem ſuperſtitem reliquiſſet; ſed occuparat Ruuereus, quod filius Guido Vbaldus Iuliam Ioannis filiam, Clemente pontifice repugnante, præter eius ſententiam matrimonio ſibi haberet coniunctam. Itaque pontifex occaſione hæredis bellicæ rei imperiti arrepta, conſcripto milite bellum in eum continuo mouit huiuſmodi nanque tempus prudenter expectandum cenſuerat, qui antea vix inito pontificatu eandem expeditionem, patre acriter reſiſtente fruſtra ſuſcepiſſet. Neq; fefellit eum opinio, quin ad primam ſtatim ſuſcepti belli famam, oppidũ à Ruuereo iuuene redderetur. Reſtitutum illud pontifex, grandi pecunia cunctis qui aliquod ius in eo prætenderent perſoluta, Octauio Farneſio nepoti, vnà cum ducatus inſignibus beneficiario iure conceſsit, quum ipſum paulò ante in eiuſdem Ruuerei defuncti locum Vrbis præfectum dixiſſet. De ornamentis deinde, & præſidijs eccleſiæ cogitans, nouos aliquot Cardinales legatos Verulanum Galliæ Ciſpadanæ, Iacobatium Peruſij, Eporedienſem Bononiæ, & Carpenſem Piceni creauit; frequentes præterea ampliſsimos doctiſsimosq́; viros legatos pro tollendis religionis controuerſijs, & ad eos, qui ab eccleſia ſeiuncti erant reducendos, in Germaniam deſtinauit. In his primum Cardinalem Brunduſinum, deinde Contarenum, qui Ratiſponenſi conuentui pontificis nomine interfuit. Sub id tempus, quum exhauſto ærario tributa, vectigalia, & portoria multa, vel de nouo acerbè exegiſſet, vel auxiſſet vetera, Peruſini, qui ſalinarum auctum vectigal impoſitum rebellarãt, armis domiti, & imperata facere coacti ſunt. Ad hæc exempli cęteris ſtatuẽdi cauſſa abolita prorſus decurionum poteſtate, eos immunitatibus pleriſq; exuit, & ipſorum legatos Romam ſupplices atque atratos venire, & admiſsi ſceleris veniam petere coëgit. Per id tempus Ascanio Columnæ contumacius renitenti, totam in Latio paternam ditionem armis abſtulit, Palliani mœnia, & arcis papæ demolitus. Ieſuitarum ſocietatem, quam Paulus III. approbauit inſtituere, per id tempus viri aliquot pietate celebres Ignatio

co Ioiala nobili Hispano primo eiusdem magistro auctore. Hi diuinis medita-
tionibus vacantes praxim adiunxere; pueros per Vrbes gratis erudiendo, diuini
verbi prædicationibus insistentes, ignotas antea Indorum Bresilli & Peruscanas
terras penetrarunt. Maximè in his Floruere, præter Ignatium, Laines Franciscus
Borgia olim dux Gandiæ, Boadiha, Ledesina, Toletus, Canisius, & alij multi viri
doctrina & pietate illustres. Cæterum quæ annis ∞ DXXXIX. & ∞ DXLI.
gesta sunt, quia ea fusius in Farnesij, & Contareni Cardinalium vitis sum perse-
cutus, breui in præsens transcurram. Nam per id tempus Cæsar in Hispaniam reuer
sus, vxorem Isabellam Augustam amisit. Auditaq; Gandauensium, Belgarum gra-
ui rebellione, & in mora periculum esse sentiens, per Galliam breuiori itinere iter
facere constituit. Lutetiam itaq; Parisiorum veniens amicè ac magnificentissimè
à Gallorum Rege Francisco excipitur. Eò pontifex nepotem Alexandrum Farne-
sium Cardinalem legatus misit vtrisque pontificis nomine gratulatum, Cæsar vt
in Belgiam cum Alexandro legato peruenit, quæ de pace cum Francisco rege Pa-
risijs agitauerat, in vita fecit, omnibusque animi viribus ijs rebus firmandis incu-
buit, quæ imperium eius continerent, parum deturbatæ religionis remedijs, inte-
stinis dissidijs vexatus, tunc cogitans, quæ res simultatē & inimicitias inter ipsum
& pontificem peperit. Multa hyeme anni ∞ DXXXIX. cum Cæsare à legato a-
cta de religionis in Germania statu, quæ is conuentus Ratisponensis manauit. Pon
tificis in Cæsarem ita auxere quæ in eodem conuentu acta sunt, quo circa transsub
stantiationis in eucharistia mysteriū cardinalis Contarenus legatus circūuentus
fuisse dicitur. Quo tempore pontifex ab externis rebus ad emendandos mores cō-
uersus, quod illi rei præcipuum adferre momentum cogitaret, si episcopi commis-
sos sibi populos, pro se quisq; in officio coràm contineret, vt ad ecclesias sese suas
conferrent diligenter eos est adhortatus. Cæterum diuturna eorum consuetudine
victus, hoc illis facilè remisit. Reip. constituendæ vacans Egidianas constitutio-
nes firmauit, ita tamen vt auditoris cameræ iura non infringeret. Referendariorum
iura immunitates auctoritatē auxit, Decedētiū sacerdotū spolia cameræ apostoli-
cæ applicauit, qui ius testamenti condendi non obtinuissent. Iudæis ad Christi fidē
venientibus bona ante conuersionem acquisita retinere permisit, quò facilius cō-
uerterentur. Contractuum vectigal, contrahentium fraudibus læsum reformauit.
Eos, qui fiscum tabulis deprauatis fraudarent, repressit. Præfectorū carceris, iudi-
cum caussarum ciuilium, & capitalium iniurias, quibus inopes vinctos vexabant,
repressit. Mortuo Cardinale Auxitano Farnesium nepotem Auenionis legatum
creauit. Dissoluto autem eo conuentu, qui anno ∞ DXLI. Ratisponæ habitus
est, Cæsar qui se curaturum cum pontifice promiserat, vt intra biennium generale
concilium haberetur, discessurus è Germania postulauit à pontifice, vt sibi in Ita-
liam venienti, & in Africam ad Algerianam expeditionem traiecturo ad Lucam
occurrere vellet, vt mutuis colloquijs deliberando quid de tota ratione concilij
statuendum esse videretur, decernerent. Improbarunt tum vehementer professio-
nis consilium medici, letale ei futurum distantes medijs caloribus ab vrbe disce-
dere: nonnulli quoque senatores retinere eum conabantur, in primisque Franci-
sci regis legati, subueriti, ne Cęsar honestissima petitione in belli Punici sumptum,
quod tum aduersus Asanagam, qui Algerij cum imperio à Barbarussa fuerat reli-
ctus susceperat, pecuniam impetraret, quæ demum occulto consilij exitu ad exci-
dium Narbonensis Galliæ verteretur. Sed pontifex, & omnia ætatis pericula, quæ
publicam salutem includerent facile contemnebat, & recrudescentia pereuntis
Christianæ reipub. vulnera omnino Cæsari detegenda, indicandaq; vitia serpentis
luis existimabat, vt vno concordiæ remedio sanarentur. Accendebatur enim vt
properaret, ea de caussa magis ac magis quod suborta erat inter Franciscum & Cę-

sarem

ſarem noua ſimultas,veluti inducijs decennalibus,eius præſertim opera initis,A
tonij Rinconis,& Cæſaris Fregoſij (quos Gallus ad Turcas cum mandatis mi
rat)cæde violatis.qua re maxime premebatur,veteriſq; odij flamma compreſſa
liquandiu induciarum fide,in multo atrocius quàm antea belli incendium exar
ra eſſe videretur.Itaq; Cardinale Carpenſe Romæ legato relicto,& æſtuoſo iti
re Caſsiam viam emenſus,Lucam perueniens ibidem Cæſarem expectauit. Cæ
Lucam cum veniſſet,ter pontificem,pontifex verò ſemel Cæſarem ad mutua co
quia adijt,cui ſingulas enumerando plagas,quas nobis ſæpe Barbarus hoſtis,ac
per rurſum ad Budam in Pannonia inflixiſſet,eò omnes cogitationes,& cona
ſuos vertit,vt eum ad pacem cum Franciſco rege ineundam hortaretur, ne in G
los per Narbonenſem prouinciã arma verteret,veritus. Quum nihil impetraſſ
ſuadere conatus eſt,vt quas Algerium in Africam copias eſſet traiecturus, relic
nauali expeditione aduerſus Turcas educeret,fratris Ferdinãdi, Auſtriaciq; imp
rij præſidio,ſi ea recenti ad Budam victoria Solymanus vteretur. Verùm Cæſar
tali innixus conſilio in ſententia permanſit,nihilq; magis eo tum colloquio ſtat
tum eſt,quàm vt Concilium,quod maximè exoptare Cæſar videbatur, in annu
ſequentem indiceretur.Actum etiam,vt ea emendarentur,quæ in comitijs Rat
bonẽſibus male Cæſaris permiſſu,præter antiquos patrum regulas,acta erant.A
eunte Cæſare pontifex Deum de more vt nauiganti Cæſari feliciter aſpiraret,ſu
pliciter precatus,nepotem Octauium Farneſium,ad ponendum militiæ rudime
tum in ſoceri Cæſaris contubernio,ſtudij ſui,atq; vt beneuolentiæ obſidem coll
cauit,& paulò poſt per Piſtorienſes montes Bononiam,atq; inde per Æmiliam
Flaminiam modicis itineribus in vrbem redijt.Cæſarem porrò infauſtæ in Alg
rium expeditionis difficillimo anni tempore ſuſceptæ mox pœnituit: nam vent
rum vi,& ſæuis Autumni tempeſtatibus claſſe diſiecta,& magna florẽtiſsimi exe
citus parte,vel à Pœnis extincta,vel mari ſubmerſa,inglorius in Hiſpaniam eſt r
uerſus.Clade Algeriana accepta,põtifex Grãuelani rogatu Nicolaũ Ardingell
ſecretis in Gallias miſit,vt Regem ad bellum Cæſari afflicto inferendum pronu
auocaret.Initio anni ∞ D X L I I. pontifex Cardinales legatos creauit Contar
num Bononiæ,Ciſpadanæ Galliæ Gambaram,Peruſiæq; Ariminenſem.Conue
tus quoq; imperij procerum Vormatiæ celebratus eſt, cui etiam Lutherus inte
fuit,in quo inanibus diſputationibus habitis,nihil,quod ad fidei concordiam ſp
ctaret,fieri potuit. Quum bellum inter Cæſarem & Gallum inſtauratum magn
vtrinq; ſtudijs gereretur, põtifex pro pace,vel inducijs componendis legatos a
eos miſit viros grauiſsimos, Contarenum quidem ad Cæſarem, & Sadoletum a
Franciſcum regem.Contareno verò vita functo,in eius locum legationem Bon
nienſem ſuſcepit Michaël Siluius Cardinalis Viſenſis.In conuentu Norinberge
cui interfuere omnium pænè principum,& liberarum Germaniæ ciuitatum lega
ti,quum de dogmatum diſsidijs,& religionis controuerſijs tractatum eſſet, qua
rentibus locum Concilio idoneum rerum nouatoribus,à pontifice nouo loco me
dio propemodum inter Italiam & Germaniam delecto,Tridenti generale conc
lium,circiter cal.Nouembris,ex S. C. tertio indictum eſt,& tres Senatorij ordini
patres eò legati, qui benè auſpicato inchoandæ ſynodi,futuræq; tot gentium fr
quentiæ ſedem pararent. Hi fuere Petrus Paulus Pariſius diuini, ac humani iur
profeſsione inſignis,Ioannes Moro ſecunda morum,atq; doctrinæ fama per m
tos Germanię conuentus legationis munere functus,& Reginaldus Polus Brita
nus,qui ſupra regiæ ſtirpis decus,& eximiæ latinæ facundiæ laudem, eximiũ Chr
ſtianæ virtutis ſpecimen præferebat.Recrudeſcentibus inter Gallos, & Hiſpan
bellis,pontifex has literas ad Cæſarem, & Francorum regem Franciſcum pro p
ce ineunda ſcripſit.

Pa

PAVLVS III. PAPA DILECTO FILIO KAROLO V. ROMANOrum Imperatori Augusto.

CArißime in Christo fili noster salutem, & apostolicam benedictionem. Mirum fortasse Maiestati tuæ uideri poterit, nos hunc laborem procurandæ inter te & Christianißimum Francorum Regē pacis, toties à nobis aliâs, ac nouißimè per Legatum ad te missum frustra tentatum, nunc repetere: Sed si eadem Maiestas tua officium nostrum, quale in hoc esse debeat, recordata fuerit, si statum af... Christianitatis respexerit, profectò eadem Maiestas tua, quæ æquitate & sapientia pollet, & nos quod ualde necessario agere fatebimur, & æquiori animo has nostras litteras leges: quas nobis dei honor, sa... Christiani, proximiq; ac grauißimi periculi omnibus imminentis, metus ac dolor expreßit. Quamuis ... unde ab initio pontificatus nostri, sicut tuæ Maiestati notum est, nihil antiquius nobis fuerit, quàm ... uestras iras, per quas iam infensißimo hosti aperiri ad Christianitatis exitium uidebamus, atque ob eam ... literas, nuntios, legatosq; nostros sæpius ad uos miserimus. Nosq; etiam ipsi Nicæam nauigauerimus, li... tus à Deo (nostris forsan peccatis obicem, inter nos & illius gratiam ponentibus) non meruerimus ob... nostræ præces & hortationes ad pacem à uobis exaudirentur. Tamen quoad nobis suppetet uita, ... à nostro officio, captataq; uia cessandū nobis putabimus. Sancta enim instantia (fili Carißime) & pia ... tas, & tuæ Maiestatis uideri debet, nos non cedere labori aut repulsæ, ad salutem omnium communē, ... quam antea, hoc maximè tempore & communi hoste Turca in maximum est adducta discrimen. Si qui... per se potentißimus, occasione etiam nostrarum discordiarum fretus, & mari inualuit, qua parte antea ... putabatur, & Hungariam propè occupauit. Magna etiam nunc elatus fiducia, ex ijs quæ ibi nouißimè ... ita ut uiribus nostris attritis, suis adauctis, ualde timendum sit, nec omninò dubitandum, quin sequen... graue uulnus Christianitati infligat, nisi dei misericordia nos iuuenerit: ad quæ mala impendentia, cum ... diu noctuq; conquireremus, nullum sane aliud post opem diuinam nobis occurrit, nisi uestra concor... uersali concilio. Quod eum iam dudum indictum, nuperrimè Tridenti conuocauerimus, tanquam loco ... idoneo, & præcipuè ad tranquillandam Germaniam apto, cuius quidem inclytæ nationis præcipuam ... sancta sedes semper habuit, ut debuit: miserimusq; eò iam tres S. R. E. Cardinales, alterum nobis re... conciliationis curam, quamuis hactenus infeliciter tentatam, nunc acrius repetamus. Quam cum ... charitate, animiq; nostri synceritate, & erga utrunq; uestrum beneuolentia semper tractaui... q; nostri laboris fructum retulimus, quemadmodum ex literis legati ad te mißi molestißime intelle... parte autem altera, certißimis nuntijs & literis cognouimus, ipsum Turcam maximos apparatus terra ... facere, ad nos proximo Vere inuadendos. Nos considerantes, quod stante hoc inter te & regem Chri... bello, nulla eidem Turcæ poterit ratione obsisti: postea autem omnis prouidentia sera futura est: ... enim dei adiutorio ut nihil intentatum relinquamus, experiri iterum per nos ipsos, id quod hactenus ... nuntios, & legatos nostros assequi non potuimus, nullaq; ætatis nostræ uel temporis, aut alterius ... habita, prodire ipsi ex nostra Sede, uersusq; uos iter facere, colloquij uobiscum habendi caussa, speran... nostra, saltem eius cuius uicē gerimus reuerentia, uos nostrum congressum pro salute præsertim pub... esse recusaturos, sed aliquem ad locum nobis propriorem uenturos, in quo cum utriusque uestrum com... & securitate congredi nobiscum, ut ea in hoc, utinam non extremo Christianitatis periculo, explicare ... possemus, quæ Deus omnipotens inspirauerit, ad publicam omnium fidelium, uestramq; etiam priuatam ... Quamobrem ita nos urgente nostri officij debito, Maiestatem tuam per dei misericordiam rogamus, ... facultatem huius colloquij præbere, interimq; ab armis cessare, & uiam tabellarijs, & alijs per nos ad ... ndis, aperiri facere, dei & christianitatis caussa uelis. Decreuimus enim posteaquam qualicunquè dei ... nos tali tempore, talibus periculis, in hoc loco reperimus, nullas prætermittere partes uel parentis, uel ... quæ ad nos nostrumquè officium pertineant: sperare tamen uolumus, quod uos pro bonitate, & singulari ... prudentia, huiusmodi periculis animaduersis, quodq; nos nullo alio respectu mouemur nisi salutis publi... æ ad uestram propriam redundat. Cum tanquam potentißimi principes plus quàm cæteri in communi ... mittere poßitis, & plus deo debeatis, quàm cæteri: propterea memores uestræ dignitatis atque officij, ... uenire alicubi nobiscum, & nostris fidelißimis monitis aures præbere non recusabitis: Cum iam dudum ... cere potueritis, quod ad æqualitatem nostri in uos amoris pertinet, nos omni affectu uacuos esse, atque ... borē nostræ certè ætati non leuem, nulla alia nisi nostri officij ac diuini obsequij, cōmunisq; salutis caussa ... re. Hortamur insuper serenitatem tuam, ut uelit pro sua pietate curare atque perficere, ut omnes præ... rum regnorum tam Hispaniæ quam Neapolis & Siciliæ, aliorumq; tuorum dominiorum, ad Concilium ... citius proficiscantur, sicut ex officij sui debito, ac nostra etiam iußione facere tenentur. Datum Romæ ... Petrum sub annulo piscatoris. Die XII. Nouembris, anno ∞ DXLII. pontificatus nostri anno nono.

PAVLVS III. PAPA DILECTO FILIO FRANCISCO FRANcorum Regi Christianißimo.

Arißime in Christo fili noster salutem, & apostolicam benedictionem. Et si uereri possumus, ne hoc nostrum officium suadendæ inter te, & serenißimum Cæsarem pacis, toties iam à nobis frustra tentatum, quodq; his litteris nunc repetere instituimus, nimis crebrum aut immodicum tuæ Maiestati uideatur, propterea quod iam inde, & ab initio pontificatus nostri continuata, & nunquam intermissa cura, literis, nuntijs, & legatis, & nostris antea & nuperrimè ob eam rē mißis, demūq; nos ipsi Niceam profecti, nihil aliud egimus: tametsi eadem tua Maiestas pro tua sapientia animum ad nostrum officium, necessitatemq; Christianitatis, & pericula illi impendentia retulerit, speramus eam, & boni cōsulturam esse hanc nostram toties repetitam instantiam, & æquo animo has nostras litteras perlecturam, quod ut facere uelis, studiosè abs te petimus. Si enim unquam antea (fili Carißime) pax inter uos expetenda, & omnibus modis procuranda fuit, hoc certè tempore magis est. Cùm hostes Turcæ, illi quidem antea potentißimi, nunc etiam opportune maritimarum uirium aucti, & ijs, quæ proximè apud Pestum in Hungaria sunt gesta, elati, maximos terra, mariq; exercitus indies apparere dicūtur, sicut nobis certißimè significatū est: nec uerò possumus dubitare, quin his copijs afflictam dissensionibus & attritam uiribus Christianitatem, & ipsam præcipuè Italiam Vere proximo inuadant: nec sperare si inuaserint, eis posse alia ratione obsisti, quàm si dei clementia, per huius quem suademus pacis beneficium, nos à potentißimo hoste tueri uoluerit. Quamobrem nos hanc curam di: noctuq; uoluentes, ut si qua possumus ratione his malis occurramus, nullum aliud remediū post diuinam opem, nisi in Concilio uniuersali, uestraq; concordia, reperimus. Cùm ipsum Concilium iam pridem, ut tua Maiestas nouit indictum, nuperrimè Tridenti conuocauerimus, loco tam omnibus idoneo, tum ad tranquillandam Germaniam cuius rei summo desiderio tenemur (ut debemus) maximè apto, illuc etiam tribus legatis nostris S. R. E. Cardinalibus iam destinatis. Restat nobis alterum, ut pacis inter uos curam repetamus, eò nunc acrius, quo magis est propius urget periculum, ut sicut facere debemus, nunquam ab officio nostro desistamus. Considerantes igitur omnem postea operam seram uocis & incassam futuram, si ad uestram discordiam externum bellum & potentißimi hostis impetus accesserit: statuimus (deo adiuuante) priusquàm omnia corruant, experiri iterum per nos ipsos id, quod per nostros legatos obtinere non potuimus, nulla neq; temporis, neq; nostræ ætatis, aut alterius respectus ratione habita, prodire ipsi ex nostra Sede, iterq; uersus uos arripere, colloquij uobiscum habendi caussa, sperantes uos, si non nostra, at illius cuius uices gerimus reuerentia, nostrum congressum præsertim pro salute publica non esse recusaturos, sed aliquem ad locum nobis propiorem uenturos, & cetera, ut in præcedenti.

Ijs litteris regum animis in mutuam pernitiem accensis, parum profecisse pontifex visus est. Quinimo bello inter vtrosq; redintegrato, Conciliū aliquanto post suspensum fuit, & legati reuocati. Sub id tempus Cæsar, qui diu post infaustam Algerianam expeditionem in Hispania fuerat, quam magnis in Belgio detrimentis à Gallis se affectum cognouisset, qui toties ab se victi, etiam se præsente Hispaniæ fines intrare ausi fuissent, cum Britanno rege Gallorum perpetuo hoste ictis fœderibus, & ad gerendum bellū tempore constituto, Hispania excedere, ac in Italiam, inde in Belgas properaret, adnauigare constituit. Ferebatur autem totus ira turgidus in Regulum Cliuensem, qui ante aliquot menses Brabantos finitimos populos in contumeliam Cæsaris Gallorum præsidio subnixus, magnis cladibus affecerat. Pontifex autem cognito Cæsaris decreto, supplicationibus habitis Vrbe ad quartum cal. Martij initio anni ∞ D X L I I I. profectus, & imperio fere omni ecclesiastico circuito (fuit enim Mutinæ, Regij, Parmæ, Ferrariæ, & postea Anconæ, Perusiæ, Viterbij, & per patrimonium) Bononiam vsque profectus est, vel niuoso veris initio atq; eò senibus maximè maligno. Maturata siquidem profectione Cæsaris aduentum præocupare, atque item Tridentinis actionibus, si frequentes episcopi venissent, conuenissent, ex propinquo venturi famam præbere, & antè omnino Cæsarem bello auertere cupiebat, sed arcani consilij alias grauiores subesse caussas homines putabant, qui eum Mediolanensis imperij dominatum affectare dicebant, quem non obscure nepotum suorum alterum insinuans, id præsenti pecunia comparari posse sibi persuadebat ab egente Cæsare, & ad Belgicum bellum properante. Cæ-

quoq;

oque summo astu hanc pontificis spem nutriebat. Decedente Pontifice Rodul
s Pius Carpensis Romæ legatus eximiæ virtutis, atque prudentiæ Cardinalis,
unarum rerum curam secunda iam vice suscepit. Alexandro autem Vitellio,
præsidijs, bellicisq; operibus præerat, Leonianæ vrbis muro cingdeæ munus
politum, vt postquam Roma ad Orientem solem vasta intus & antiquis vti-
æ mœnibus, à frequentia ædium remotis rectè communiri non poterat, vel par-
copijs defendi, certum saltem & temporarium ad salutem perfugium in re-
no periculo per Aelium pontem ad Vaticanas ædes populo pararetur. Cæ-
demum tardissima nauigatione vsus, circa solstitium Genuam peruenit. Ex-
s est ornatissimo Aurianæ domus apparatu, & præsto ei adfuere Cosmus
ices, Florentiæ dux, Alfonsus Vastius, Ferdinandus Gonzaga, ac è Bononia
s à pontifice Petrus Luisius Farnesius, Octauij Cæsaris generi pater, qui
m ea de caussa venisset, vt ad explicanda maximarum arcanarumque rerum
silia colloquio dies & locus statueretur, ad id prædurum, atq; difficilem Cæ-
rem reperiebat; properanti nanque sibi in Germaniam, & animo à pontificis
congressu alienato, quippe à pace abhorrens, non ignorabat nihil aliud pontifi-
cem, quàm pacem ab se requisiturum, nihil colloquio opus sibi esse respondebat,
reliquum æstatis tempus Sicambrico destinatum bello, inutili mora consume-
re, quando recentibus iniurijs affecto, nullus conciliandæ cum rege Gallo pacis
locus amplius relictus esset. Nec decorum videri Cæsari posse de concordia co
gitare, nisi prius vindicatis iniurijs, ac tum demum matura, certaque pax ab ipso
victore peteretur. In hanc quoque declinandi colloquij sententiam abruptè
filiam à Bononia litteris acciuerat, vt eam ex itinere ad Papiam inuiseret, post-
quàm pontificem minimè visurus esse videretur. His cognitis, pontifex demul-
cendum Cæsarem ratus, Alexandrum Farnesium Cardinalem magnis itineribus
Genuam misit, breuique eius iuuenis opera ingenioque, quum summa quoque ad
persuadendum inesset auctoritas, Cæsar adductus est, vt ad Buxetum cum pon-
tifice iungeretur. Id oppidum est Palauicinæ familiæ inter Cremonam, atq; Pla-
centiam. Fuere qui existimarent, Cæsarem ad id colloquium se inuitum trahi
videri voluisse, ne Britanniæ regem pontificiæ dignitatis hostem, contra Gallos
sibi fœdere coniunctum offenderet. Cæsari autem sibi arma in Germaniam
paranti, quum pecunia deesset, pontifici Mediolanense principatum cupienti per
ambages obtulit, vt grandi pecunia persoluta Octauius nepos Insubrum Augu-
sta auctoritate dux constitueretur, cum res non conueniret. Hispanorum enim
versutijs haud fidebat pontifex. Imperator cum Cosmo Medice de redimendis
imperij sui arcibus, quæ Cæsareo præsidio tenebantur opportune transegit, ita
vt supra ducenta millia aureorum nummum in bellicos sumptus soluerentur.
At pontifex, cùm personæ, tùm reipublicæ dignitatem domesticis commodis
anteferrent, priuati consilij cogitationes pœnitus abiecit, in eamque vnam om-
nino curam incubuit, vt Cæsar repræsentato Ferdinandi fratris periculo, & pro-
positis æquissimis de pace conditionibus, ab instituto bello, contra Soly-
manum verteretur. Pontifex prior Buxetum venerat ad vndecimum calen-
das Iulij, postridie totius aulæ occursu Cæsar oppidum ingressus fuerat,
sed vel tridui accurato colloquio, tum prædurum, inueteratoq; odio à Gallo-
rum amicitia abhorrentem expugnare eum Pontifex non potuit. Igitur illo
pacem abnuente, Paulus postulauit, vt postquam ipse hortando nihil profe-
cisset, senatores Cardinales de concordia reipub. Christianæ commodoq; diserte
verba facturos, audire minimè grauaretur. Id verò Cæsar honori senatus facile

tribuit,& Grimanum Cardinalem orantem ociosè audiuit. Sed vt à veteri consilio discederet,persuaderi non potuit. Pontifex quanquam conciliādæ pacis consilio deiectus rationem & studium æquitatis, veræque gloriæ decus alioqui ten. per eximium in Cæsare cæca obstinatione superari mirabatur, Ferdinandi tamen regis pericula,quæ ei à Solymano imminebant,reipub. pariter ac amicitiæ causa,se minimè neglecturum Cæsari confirmauit. Nec multò pòst Baptistam Sabellum prætorij præfectum,& Iulium Vrsinum cum XXX. cohortibus tuendo Norico ad Pannoniæ fines transmisit. Quinque diebus eo colloquio frustra consumptis, & Cæsare in Germaniam contendente, pontifex pari digressu Bononiam est reuersus,vt festum diem diuo Petro apostolorum principi dicatum, solenni cæremonia celebraret. Quo eodem die Barbarussa à Turca,Gallorum regis rogatu missus,vt Cæsari insigne aliquod damnum inferret, à Pontijs insulis ad Tarracinensium littora delatus,ad Ostia Tiberis appulerat, tanto terrore hominum ab ora in montes refugientium,vt populus Romanus subito metu concitus in fugam, vrbem omnino deserturus esse videretur, nisi à Polino Galli regis legato,qui cum Barbarussa erat,litteræ ad Rodulfum legatum conscriptæ, allatæque Romam per Tarracinensium prætorem, tumultum magna ex parte compresșissent. Cæsar in Germaniam profectus,Sicambris domitis, legatum nepotem pontificis Alexandrum Farnesium Cardinalem audiuit, pro pace inter se & regem Gallum missum. Is Cæsari æquissimas pacis conditiones obtulit, Regem scilicet regni Neapolitani & Mediolanensis principatus iura Cæsari conseruaturum,Sabaudiam Duci redditurum ea lege,vt Subalpinam regionem bello acquisitam retineret. Hæc Cæsar cum recusasset,legatus paululum commotus, se existimare,haud longe pòst Cæsarem eam occasionem desideraturum,dixit, rebusque infectis discessit. Sequutus est annus quadragesimus quartus supra millesimum ac quingentesimum à partu Virginis,post grauissimum inter Cæsarem & Gallum bellum,& maximè cruentam ad Cerasulam pugnam, inexpectata pace valde insignis, quæ certis conditionibus icta est apud Crepinium in Suessionibus castellum ad XIIII. calendas Octobris. Hoc confectæ pacis nomen quum alijs Europæ principibus incredibilem lætitiam attulit,tum verò Paulum pontificem in primis exhilarauit,qui paulo antè maximè solennibus supplicationibus Romæ celebratis, intestinis Christiani belli discordijs finem adferri, accuratis, continuisque præcibus exoptabat,quum certo sciret, non aliter indictum Concilium facilem successum habiturum,nisi prius inter reges compositis odijs, rerum humanarum controuersiæ finirentur. Cognoscens verò quæ in pace Crepinij contra Romanam curiam reges agitauerant,Concilium bello hactenus impeditum denuò conuocauit in sequentis anni mensem Martium. Ioannes Maria de Monte,& Marcellus Ceruinus,qui pontifices maximi alter ab altero postea fuere, cum eodem Polo Tridentum ablegati sunt. Legatos porrò sequuti sunt aliquot præclari nominis episcopi, quos ad repræsentandam eius ordinis dignitatem,excellenti ingenio doctrinaque supra centum pontifex adscripserat, qui de rerum diuinarum veritate saluteque labantis reipub. in consensu gentium omnium disputarent. Frequentes præterea ex Gallia,& Hispania pattes Tridentum conuenere,vt sæpius indictum conciliū,& sæpius emergentibus causis suspensum,tandem inchoaret;sed quum id quoque Lutheranis minus probaretur, modò locum,modò præsides,modò aliud atq; aliud calumniātibus,illud satis manifestè constitit,nihil minus ipsis,quàm generale concilium curæ esse,quod vsq; ad id tempus,quasi per prouocationem à Romana Sede postulauerant; atque ita ea quoque res optato euētu etiam tum caruit,præsertim,quum simultate inter Cæsarem,

rem,& pontificem orta, pesteq; Tridenti (vt diuulgatū fuit) inualescente, post habitas aliquot sessiones, & salutaria quædam decreta examinata, promulgataq;, ex pontificis auctoritate concilium Bononiam translatum fuerit. Cuius eiusdem anni principio, per Prouinciam & ditionem Venausinam Auenionensemq; à Lutheranis aliquot populis magnus est tumultus excitatus, qui multis in partes suas sectis, & in his oppidis Gabriere, Mirandula, & Bronios occupatis, longius grassaturi videbantur, ni propere Antonius Triultius, episcopus Tolonensis Auenionis prolegato exercitu, adiuuantibus regis Francorum ministris, collecto principijs obuiam feliciter iuisset. Is igitur deuictis deletisq; omnibus, & oppidis pontificis iussu igne exustis, soloq; æquatis, cuncta in posterum reddidit pacatiora. Obiere per hæc tempora maximè insignes bonis malisq; artibus viri Henricus Anglorum & Franciscus Gallorum reges, Odoardo VI. & Henrico II. Britāniæ & Gallorum regibus successoribus relictis: item Alfonsus Vastius, rei militaris peritia insignis dux, & Martinus Lutherus, omnium schismatū hæreseonq; auctor & princeps, quum annos iam XXIX. de reliquo Christiano nomine sibi suisq; triumphare iussus esset. Pontifex in cōsistorio Cæsare petente cunctas cathedrales ecclesias Insularum maris magni Oceani orbis terrarum, quem vocant, Noui, & Indiarum Occidentalium, disiunxit à prouincia metropolitanæ ecclesiæ Hispalensis, cui metropolitico iure suberant, archiepiscopo Hispalēse consentiente: Illarumq; episcopos, clerum, populum à correctione, & iurisdictione eiusdem archiepiscopi omninò exemit. Vrbesq; magnas illarum regionum, Mexicanam, S. Dominici, & Regum sedes, metropolitanas constituit, earumq; episcopis, archiepiscopi dignitatem, iura, pallium & crucem concessit. Mexicanæ verò sedi, septem ecclesias, Antequerensem, Mechoacanensem, Taxcalensem, Guatinaliensem ciuitatis regalis, Nauensem, Chrapensem, & quæ in posterum in noua Galitia erigendæ sunt cathedrales subiecit: Metropolitanæ S. Dominici ecclesias octo, Conceptionis, Vegensem, Insulæ S. Ioannis de portorico, Insulæ Cuchæ, ciuitatis Decoro prouinciæ de Venceuala, S. Marthæ, Carthaginis nouæ Trugilli prouinciæ de Hondras: Regum archiepiscopali ecclesiæ, sedes episcopales quinq;, Cuscanam, Quitensem, Castelli de auro prouinciæ terræ Firmæ, Legionensem in prouincia de Ricaragna, Papaiaensem, & si quæ in futurum in eis regionibus erigendæ sunt, parere sanxit, & suffraganeos ipsarum more S. Romanæ ecclesiæ esse voluit. Bellū post hæc acre, & periculosum Cæsar suscepit perdomandæ Germaniæ caussa, quæ non modo multo maxima ex parte ab institutis maiorum suorum, placitisq; religionis impie desciuerat, sed etiam à maiestate imperioq; Cæsaris arrogantissimè rebellarat. Defectionis autē Germaniæ duo præcipui duces extiterunt Philippus Lantgrauius Hessorum princeps, & Ioannes Fridericus Saxonum regulus, qui contumaci animo contemptis diu cùm Cæsaris edictis, tum eo præsertim iussu, quo cum alijs principibus ad Ratisponensem conuentum, in quo de communi Germaniæ statu publica pace, & fidei concordia tractaretur, euocabantur, pro defendenda libertate Germanici nominis, excitis in id bellum liberis ciuitatibus eadem infectis secta, arma sumpserant. Fœdus hi ad communem tuendam causam in Saxoniæ oppido Smalcaldo diu antè percusserant, inde fœderis Smalcaldici nomine eorum conspiratio vocata. Hi euangelicorum, & protestantium speciosis nominibus assumptis, Cæsaris conniuentia, secordiam & ignauiam interpretati, abutebantur. Cæterùm Cæsar pro dignitate sua neque id sæuum bellum reformidans, re cum cardinale Farnesio legato anno antè communicata, ita illud inchoauit, vt qui initio parum paratus arma accepisset in Vindelicia, ægre promptissimorum, atque vrgentium hostium impetum sustineret, & sese in Baioariam amicitia Guillelmi principis fretus, recipere cogeretur. Hostium numerus tota Germania delectus erat ingens, ad

LXXX. millia peditum, & XVIII. millia equitum æſtimatus. Ad Cæſarem autem quum aliæ multæ è Belgis, Inſubribus, & regno Neapolitano collectæ, tum præcipue Italicorum tres nobiliſsimæ legiones, & mille Galeati equites à Paulo pontifice religionis atque amicitiæ nomine trans alpes miſſæ, opportuniſsimo tempore Farneſio Cardinale legato, & Octauio fratre Cæſaris genere duce ſuperuenerunt. Fuit Cæſaris exercitus ab initio hoſtium longe inferior, ad triginta quinque millia peditum ſcilicet & tria millia equitum. Burani comitis aduentu ad duodecim millia equites aucti. Quibus auxilijs confirmatus imperator, bellum quod inferebatur conuerſa fortuna, ita hoſtibus intulit, vt protracto per octo menſes bello, fractoque Germanorum impetu, quum nuſquam ferè iuſto prœlio eſſet dimicatum, Germania omnis inter Danubium, Albim, & Rhenum incredibili felicitate vtroque duce capto, alteroque electoris dignitate exuto, poſtremo ſubacta ſit, & magna pecunia impoſita imperata facere coacta. Hac victoria vehementer lætatus eſt pontifex, præſertim quum religionis cauſſa ipſomet auxiliares copias ſubminiſtrante bellum illud Cæſar ſuſcepiſſet. Itaque Franciſcum Sfondratum Cardinalem magnis itineribus ad eum ſtatim gratulatum miſit, ſcriptis in eandem quoque ſententiam litteris, cum Inuictiſsimi & Maximi imperatoris præſcriptione, & hæc quidem publicè. Clàm verò pontifex non obſcure Cæſari infenſus erat, veritus ne ille ad totius Italiæ imperium aſpiraret, præſertim quòd ne ipſe vſquam, vti publicæ libertatis defenſor, commouere ſe poſſet, graues Tridentini Concilij compedes inieciſſet, quum Cæſarianæ partis præſides pontificiæ dignitati grauiter, maligneque aduerſos extitiſſe didiciſſet famaque vulgaſſet: Cæſarem, quò Germanos in officio contineret, priuatique commodi gratia, non publicæ vtilitatis Concilium in longum protrahere conſtituiſſe. Quo factum, vt & Petrus Luiſius filius, qui nunquam impetrare potuerat (hæc alia ſimultatum occaſio fuit) vt Parmæ, & Placentiæ principatum ſibi vel potius Octauio filio Cæſaris genero à pontifice donatum probaret, relicto Cæſare, non ignaro, aut diſsimulante patre ad Gallias partes ſeſe conuerteret, & ipſe pontifex alienati animi non obſcura ſigna daret, quum aliquando iniquiùs, quàm Chriſtiana pietas flagitaret, & pontificia maieſtas requirere videretur, Cæſarem Anglo hæreſeos damnato adhæſiſſe in ſuam contumeliam aſsiduè, prædicaret. Hunc in modum Cæſari non diſsimulanter iratus, de concilij, quod Tridenti in gratiam Cæſaris celebrari iuſſerat, ſuſpenſione tranſlationeque apud Bononiam cogitare cœpit, & eo quidem propenſius, quòd quibuſdam ſanctionibus odioſa diſputatione ad decretum relatis, quorundam ſubornatorum præſulum malignitate dignitatem ſuam perſtringi, & offendi cognouiſſet. Itaque eiuſdem anni, quo Cæſar de Germanis victoriam retulit, initio, legati pontificij aeris intemperiem excuſantes, monente pontifice, relicto Tridento Bononiam ſe contulerunt. Atque ita viuente Paulo tertio biennij ſpatio annis ∞DXLVI & XLVII. quibus Concilium Tridenti, & Bononiæ celebratum fuit decem ſeſsiones habitæ, octo priores Tridenti, duæ reliquæ Bononiæ. Prima ſeſsione Idibus Decembris anni ∞DXLV. celebrata, initium Concilio factum. Secunda, ratio viuendi, & quæ in Concilio ſeruari deberent præſcripta. Tertia, Symbolum fidei promulgatum. Quarta, canonicarum ſcripturarum index editus. Quinta, peccati originalis. Sexta, iuſtificationis. Septima, ſacramentorum in vniuerſum, priuatim vero Baptiſmatis, & Confirmationis doctrina & canones promulgati, atque ad ſolutam clericorum vitam coërcendam leges

leges, quas reformationes vocant editæ. Octaua V. Idus Martij anni ∞DXLVII. Concilium Tridento Bononiam ex pontificis auctoritate translatum: duæ nouissimæ nullis rebus memoratu dignis Bononiæ absumptæ. Quum verò nullis Cæsaris, aut obtestationibus, aut contestationibus pontifex Paulus III. adduci potuisset, vt suos Episcopos Tridentum reuocaret, Cæsar anno, qui secutus est Augustæ conuentu habito, præfatus serius quàm sperauerat concilium speratum finem habiturum, de eorundem principum imperij consilio, librum euulgauit certa religionis capita continentem, quæ omnes passim obseruarent, donec concilium perageretur. Vnde etiam INTERIM siue INTERRELIGIO quasi ad certũ tempus duraturum librum ipsum inscripsit. Hæc res in pontificis animum altius descendit, & iam apertas cum Cæsare simultates concipiebat, quum aliena curantem, & quæ pontificij muneris erant, molestiæ sibi solum exhibendæ caussa, contra quam sentiret occupantem, grauiter scripta epistola accusaret. Sed ante omnia exacerbabant eum Placentia erepta, & filius occisus, qui alienato à Cæsare animo, & vrbiq; aduersus, atq; Gallicis partibus addictus, nuper etiam Io. Luisio Flisco Andreæ Auriæ trucidandi, & occupandæ Genuæ socius, atq; adeo auctor fuisse (falso tamen) dicebatur. Quamobrem Cæsari maximè & suspectus, & inuisus Cæsarianorum consilio, conspiratione contra eum à principibus ciuitatis facta, domi confossus fuerat, Placentia in ipso tumultu à Cæsarianis, incredibili cum pontificis mœrore occupata, & Parma ægrè à pontificijs retenta, ita vt prudens & dissimulare omnia solitus pontifex, vnam temporis opportunitatem expectare videretur, qua iniurias illatas tuto posset vindicare. Hæc agitantem mors eum intercepit, concepta ex dolore simul & ira, quod Octauius nepos, quem post patris necem, veritus ne vitæ quoq; eius insidiaretur, in vrbe cunctãter continebat, ipso inuito ac vitante Roma clam celerrimè profectus, Parmam vel scriptis litteris minitabundus occupare tentasset, & à Camillo Vrsino vrbi præsidio à pontifice imposito non admissus (quod pontifex custodiendam, non duci iuueni tradendam putaret) in proxima turris Claræ arce subsistebat. Grandæuus nanque senex, & omnis contumeliæ insolens, doloris impatientia non multò post in grauem febrem incidit, cui quum diutiùs resistere nequiret, corporis viribus destitutus, integerrimis alioqui sensibus, quinto post die ad IIII. Idus Nouembris paulò antè lucem in Quirinali, quo sese tanquam ad salubriorem vrbis locum conferre solebat, sacramẽtis ecclesiasticis piè susceptis è vita discessit, anno à partu Virginis ∞DXLIX. ætatis LXXXI. mense VIII. die X. pontificatus verò XV. die XXIIX. conditus autem est temporario monumento in Basilica diui Petri, domesticorum humeris per mediam vrbem nulla pompa eodem illatus. Vacauit tum sedes menses duos, dies XXIX. Fuit hic pontifex multis insignibus virtutibus clarus, humanitate, affabilitate, clementia, comitate, præcipuè vero prudentia singulari, per sexaginta ferè annos, quibus publica munera obijt feliciter collecta. Vnus omniũ suæ ætatis principum aptissimè nouerat detegere hominum studia, nudare voluntates, scrutari, atq; introspicere sensuum intimos recessus, in magnos scilicet vsus publicarum actionum. Ea autem omnia solerter tum assequebatur, quum in negocio dissentiendi materiam simulata cõsultatione præbuisset. Hinc collecta parataq; habebat responsa, quæ legatis daret, excusationeque legitima in alternos vsus opportunè translata, Cæsaris, & Galliæ regis offensiones eruditissimè deuitaret. Hisce virtutibus adiunctam habuit bonarum artium litterarumque egregiam scientiam, mathematicis nonnihil operam dedit. Eorum tamen studiorum, quòd occulta, & exitu plerunque vana sint, & alioqui sacratis viris parum digna, culpam sustinuit, doctos, & eruditos viros amauit, erga suos vero sanguinis propinquitate sibi coniunctos adeo indulgens, vt & intemperanter eis faueret, & ad summos honores, aut

ad summum auctoritatis locum, stabilesque diuitias eosdem proueheret. Certè susceptis CC. millibus aureorum Mutinæ & Regij cum Ferrariæ duce quæstionem finiuit. Contra voluntatem complurium Cardinalium Petro Luisio Parmam, & Placẽtiam nobilissimas Romanæ Ecclesiæ beneficiarias in Gallia Cispadana vrbes vectigales, Camerino Ecclesiæ à nepote Octauio restituto, decemque milliũ aureorum annuo tributo imposito addixit: & quod antea factum non meminerant, duos nepotes Farnesios fratres in idẽ Cardinalium collegium adsciuit. Sed superioris eum facti haud dubiè pœnituit, quum Octauio, Petro Luisio patre interfecto, persuadere conaretur, vt pro Parma Camerinum reciperet. Huius verò eum excusare libet, quod ab insigni indole, & omnium virtutum concursu cunctos honores promeriti dignissimi essent legibus, qui soluerentur. Et certè pontifex, qui ex omni natione quosque, virtute, doctrina nobilitateq; clarissimos hoc dignitatis gradu sibi exornandos sumpserat, non erat cur sanguine cunctos ijsdem virtutibus illustres illiberaliter excluderet. Fuit autem statura mediocri, capite non magno, oculis rutilantibus, naso paululum producto, labijs paulo eminentibus, promissa barba, viribus corporis firmis. Et nisi grauioribus vectigalibus, tributisque paulo asperior subditos assiduè vexasset, in his Triennali subsidio toti statui ecclesiastico graui, nemo ad eum diem per multos annos iucundiorem sui memoriam reliquisset. Et quanquam recens mortuus non admodum probaretur, insequentium temporum tamen infelici euentu maximè à bonis omnibus, & ab infima etiam multitudine desideratus est.

IVLIVS III. PAPA.

IVlij Tertij maiores ex oppido agri Arretini, cui Montis Sancti Sabini nomen est orti, familiæ suæ recens nomen de Monte, à natali loco obtinuerunt, quum antiquitus Ciocchi dicerentur. Pater ipsius Vincentius Fabiani filius, inter celeberrimos Vrbis iureconsultos, & disertus caussarum, quæ coram Pontifice agitantur, patronus fuit: mater verò Senis nobili loco orta est. Ipse natus est Romæ in regione Parionis, propè domos Mellinorum, IIII. Idus Septembris, die qui Sancto Nicolano Tolentinati sacer est, anno Salutis ∞ CDXXCVII. Ioannes Maria vocatus. At quanquam in Vrbe natus & educatus esset, Arretinus tamen à paterni agri natalibus est dictus. Patruum habuit, Antonium de Monte, virum iuris ciuilis scientia egregium, doctrina, & rerum experientia illustrem, quem ex archiepiscopo Sipuntino, & Rotæ auditore, Iulius II. papa Cardinalem presbyterum tituli Sanctæ Praxedis creauerat. Cuius diligentia Ioannes Maria, adhuc adolescens ingenio docili, post humaniorum literarum studia, in quibus Raphaële Brandolino Lippo viro docto pręceptore vsus grauiter profecit: Perusiæ & Senis celeberrimis gymnasijs iuris ante omnia ciuilis pontificioque operam strenuè nauauit, vt eo certo, nobiliq; iuris prudentiæ præsidio, familiæ splendorem, dignitatemque tueretur. Quare cùm eruditus & eloquens, tum rerum experientia insignis euasit. Testes sunt orationes multæ, vernacula, & latina lingua etiam in pontificijs celebritatibus habitæ, & præsertim illa, quam adhuc iuuenis in quinta Sessione Lateranensis Concilij, sub Iulio secundo dixit. Quum patruo se archiepiscopatu abdicante, archiepiscopus Sipuntinus à Iulio secundo factus esset, Perusiæ & Vmbriæ primum, prolegato, patruo legationem obtinente sub Leone X. secundissima nominis fama fuit: deinde sub Clemẽte Septimo bis Vrbis gubernationi integrè præfuit: erat enim mirificus iustitiæ, &

& æquitatis cultor. Quin & suauissimis moribus ornatus quum esset, vniuersis Romanæ aulæ optimatibus gratissimus fuit. Vnum tamen in eo homines reprehendebant, quod nimijs indulgeret voluptatibus, quæ tamen res dum priuatus sub alieno imperio fuit, eum minimè à publicis muneribus auocabat: nam Aemiliæ & Flaminiæ præsidens Ariminum Malatestis, qui rediuiuis semper viribus, oppidum sæpius ereptum occuparant, eiectis egregiè recepit. Vrbis excidio in vitæ penè discrimen incidit, quando cum alijs aliquot præstantissimis viris, ipse etiam à Clemente VII. rei numariæ difficultatibus implicito, furiosis militibus aurumque immaniter, & insolentissimè petentibus, obses datus fuit, quum bis in Campum Floræ omnes simul ad patibulum cathenati latronum more tracti essent, bisque sententijs de eorum supplicio, in militum corona graui, & infesto concionis fremitu diu disputatum. Cæterùm fuga cum socijs incolumis die Sancti Andreæ sacro quem postea coluit elapsus, diuinaque haud dubiè prouidentia maximo sacerdotio reseruatus, libertatem afflicto pontifici maturauit. Pauli tertij pontificatus initio, Bononiam pro legato administrauit, postea auditoris Cameræ apostolicæ munus summa cum laude sustinuit. Cæsari Carolo Quinto à victoria Tunetana, Neapolique ad Vrbem venienti, pontificis nomine obuiam Tarracinam vsque, profectus est. A quo deinde pontifice liberalitatem, & beneficentiam in benemeritos exercere solito, aliquot alijs lectissimis viris adiunctis, inter quos Paulus Quartus, Iacobatius, Sadoletus, Carpensis, & Polus fuere, presbyter Cardinalis sancti Vitalis tituli Vestinæ, anno salutis ∞ DXXXVI. est creatus. Et certe pauci fuerunt qui in Romana curia diuturnius, iustius, fidelius, & laboriosius per tot annos, q̃ Iulius quartus versati fuerint, in quo vno nullus vnquam in maxima varietate rerum gerendarum superbiam, nullus auaritiam, nullus negotiorum, quæ is suscepisset, neglectum, aut quæstus aliquam cupiditatem notauit. In Pauli pontificatu, aliquot legationibus Galliæ Cispadanæ, Flaminiæ & Aemiliæ, & nouissima Bononiensi integrè administratis, concilio etiam Tridentino apostolicæ sedis legatus, collegis Marcello Ceruino, & Reginaldo Polo pontificis vice præfuit. Paulo Tertio vita functo, Romæ in Vaticano, post diuturnam Cardinalium in partes deductorum disceptationem, tandem præter omnium spem, & cunctis inopinantibus, tertio vacantis sedis mense iam ferè transacto, septem & quadraginta patrum, qui tum in comitio aderant, votis auctoribus Farnesio & Guisio Cardinalibus, Marcello verò Crescentio strenuè operam nauante, ex episcopo Cardinale Prænestino, Bononiæque, & Concilij legato, VII. Idus Februarij circa horam noctis tertiam anno ∞ D L. pontifex maximus renuntiatus Iulij Tertij nomen in Iulij II. à quo fortunæ suæ initia emanasse, affirmabat, memoriam sibi adsciuit, & proximo diui Petri Cathedræ Antiochenæ solenni die, de more à Cardinale Cybo diaconorum principe coronatus est. Sedit autē imperatore Cæsare Carolo quinto Augusto annos quinque, mensem vnum, & dies sexdecim. Pontifex porrò coronatus die sancto Matthiæ apostolo dicato, sacræ anni quinquagesimi Iubilei salutis ∞ D L. celebritate, more maiorum apertis solennibus quattuor portis initia fecit, quem toto anno religiosè coluit, easdemque anno vertente, Epiphaniæ die vesperi, magna cum cæremoniarum pompa clausit. Conuenere tunc ad Vrbem frequentes gentium, sed tantum Italicarum concursus, sacræ quattuor patriarchales ædis, Vaticana, Sancti Pauli, Lateranensis, & sanctæ Mario Maioris, à ciuibus & peregrinis frequentissimè visitatæ,

omnes ſanctorum reliquiæ viſitantibus ſæpiſsimè prolatæ. Pontifex ſæpe populo benedixit,& auguſtioribus infulis, ſacratiſque veſtimentis indutus, ſpectandum ſe omnibus præbuit. Eodem anno Catholicorum omnium principum & rerum publicarum oratores,publicis in conſiſtorijs vetere Romanæ eccleſiæ inſtituto,ad præſtandum ſibi obedientiam admiſit. Stephanum Armeniæ maioris patriarcham,quem Catholicum vocant,qui ſub Paulo tertio comitibus archiepiſcopo vno,& duobus epiſcopis Romam venerat, atque in omnibus Romanæ eccleſiæ fidei conſenſerat,multis honeſtatum donis in patriam remiſit. Vectigalia aliquot à Paulo III. imperata molarum, & contractum ædicto ſuſtulit. Montem Iulium non perpetuum ex vectigalibus annonæ,Ripæ,& Ripetæ inſtituit, quum duodenos aureos annuos pro centenario redderet. Vrbem incolentium, & curialium priuilegia confirmauit,ius teſtamenti condendi ijs tribuit, ab eorum etiam ab inteſtatò morientium iniurijs fiſcum apoſtolicum repreſsit,edictum,quo ſpolia Romæ decedentibus,clericis eripiebantur,abrogauit. Pulcherrimo edito diplomate hæreticos & ſchiſmaticos ad apoſtolicæ ſedis vnitatem inuitauit, libros hæreticorum damnauit,eoſque legi & teneri graui pœna vetuit, idem de Iudæorum libro Thalmud, & alijs eorum codicibus, queis contra fidem Chriſti blaſphemiæ ineſſent,ſanxit,quibus etiam priuilegia cõfirmauit. Romanæ ſedis Pœnitentiarij munus firmauit,eius poteſtatem in dubium reuocantes coarguit, epiſcoporum aſsiſtentium priuilegia auxit. Apoſtatas ad ſua monaſteria redire iuſsit, prælatoſque ipſos recipere præcepit, ac à facili monaſteriorum exitu eoſdem repreſsit. De rebus vero religionis componendis aliquam ſpem præbuiſſe viſus eſt, quando primo ſui pontificatus anno auctore Cæſare Carolo V. publico diplomate generalem Chriſtianorum conuentum Tridenti inchoatum,& à Paulo tertio Bononiam translatum,rurſum ad proximas Kalend. Maij anni ſequentis, Tridenti inſtaurandum,& continuandum indixit. Quod diploma ad Carolum V. Cæſarem ab eodem miſſum,quum imperialis conuentus Auguſtæ Vindelicorum ageretur, in optimatum conuentu Imperatoris iuſſu eſt publicatum. Confluxere tunc ex Germania, Hiſpania & Italia epiſcopi aliquot,miſſuſque pro more Apoſtolicæ ſedis legatus, Marcellus Creſcentius, Cardinalis presbyter tituli Sancti Marcelli, & cum eo duo aſſeſſores, Sebaſtianus Piginus Archiepiſcopus Sipontinus, & Luiſius Lipomanus Epiſcopus Veronenſis,qui pontificis nomine concilio præeſſent. Interim Romæ Pontifex alijs muneribus vacans, quum ad Baſilicam Lateranenſem die feſto Sancti Ioannis Baptiſtæ profectus eſſet, Innocẽtium de Monte,quem conditione humili Placentiæ natum, & educatum in familiæ nomen, & ad Cardinalatum vſque euexerat, affirmans ſe ad tanti honoris decus euectum, ob ea beneficia,quibus illum puerum antea affeciſſet, Bononiæ, Andream Cornelium Viterbij, Iacobum Sabellum Piceni legatos creauit, & Andrea mortuo Ranutium Farneſium ſuffecit. Bloſio Palladio, qui Pontificis ſcriba fuit, vita functo, ſubſtituit Galeatium Florimontium, epiſcopum Aquinatem, & Romulum Amaſæum litteris Græcis & Latinis eruditiſsimum. Quum vrbs graui frumenti inopia laboraret,tritico aduecto,famis incommoda,quantum potuit,ſubleuauit. Solennes, recepta à Chriſtianis de Turcis ad Africum littus Lepti,quam noſtri Africam, Pœni, Maomediam vocabant,munitiſsima Vrbe,ſupplicationes habuit. Cardinales ad viginti quattuor lectionibus creauit,inter hos aliquot viros & doctos & graues,aliquot ſibi genere coniunctos,aliquot vero veteri familiaritate commendatos. Inter hos fuit Cæſare Ferdinando petenti Georgius Martinuſius Delmata, cucullatus ordinis Sancti Pauli primi Eremitæ Tranſiluaniæ, & eius prouinciæ principis pupilli curator à decedente patre relictus. Is proditionis, & clandeſtinæ cum

m Turcis amicitiæ, & societatis insimulatus, paulò post Cæsaris iussu per insi-
dias à Sfortia Palauicino interfectus est. Constituerat Iulius sui pontificatus ini-
tio, otium auidissimè amplexus, nulla se bella, ne legitima quidem, suscepturum:
sed cùm præter animi sui (vt ipse dicebat) sententiam, mentem mutare coactus,
bellum Parmense vel imprudens suscepit, quo Italia omnis & Europa deflagra-
uit. Cuius ego belli initium & exitum quàm breuissimè exponam. Paulus tertius,
Petro Luisio interfecto, & Placentia amissa, ad Parmæ quam ægrè retinuerat,
custodiam, Camillum Vrsinum magna apud omnes, in re bellica opinione virum,
misit, vt eam Vrbem Romanæ Ecclesiæ nomine à Cæsarianorum vi, qui iam Pla-
centiam obtinebant, tueretur, præcipiens ne cuiquam iniussu suo eam redderet.
Cæterùm Pontifice haud longè pòst animi dolore extincto, Comitijs noui Ponti-
ficis indictis, patres omnes in conclauis legibus, eam etiam sanxerunt, vt qui pon-
tifex renuntiatus esset, bellorum auertendorum caussa, Parmam Octauio Duci
confestim redderet. Id Iulius III. Pontifex factus, initio pontificatus, Vrsino re-
uocato egregiè præstitit: quam Vrbem ea conditione (vt fama fuit) Octauio re-
stituit, ne se incõsulto, aliquod intra mœnia præsidiũ externi principis susciperet,
ne qua ingentis belli occasio, inter se concordibus regibus præberetur: atq; pro-
pterea, vt Vrbem à Cæsarianorum vi & insidijs, qui eam (vt ferebatur) eripere
tentabant, tueretur, singulis mensibus, duo aureorum millia attribuit. Octauius
diffidens se inuito Cæsare diutiùs illam tenere posse, quum ea pecuniarum summa,
quam etiam persoluere paulò post pontifex recusauit, tantæ ciuitati tuendæ non
sufficeret, pontificem per fratrem Cardinalem Farnesium interpellauit, vt vel ma-
iore se subleuaret, ac perpetuo menstruo stipendio, vel rebus sibi suis consulere, at-
que alicuius se Principis fidei credere permitteret, cuius ope contra Cæsaris po-
tentiam Parmam tueretur. Pontifex de repetente, re non cogitata, & parum (vti e-
uentus docuit) prudenter Cardinali fratris nomine rogãti respondit: vt qua com-
modius videretur ratione, suis Dux difficultatibus consuleret. Quibus verbis ve-
luti facultate accepta, eius quod postulasset, Octauius adductus, quum aliũde sub-
sidij spes nulla esset, Gallorum Regi Henrico percupidè occasionem obla-
tam amplectenti, Fratris Horatij opera, qui Regi gener destinatus erat, plu-
rimumque apud eum valebat, se coniunxit. Firmo Gallorum præsidio Parma
munita, pontifex quod præter animi sui sententiam id factum esse contende-
ret, potestatem factam, Cæsaris timore inficiatus, cui de ea re monenti pro
certo affirmauerat, Octauium id se inconsultò nulla ratione tentaturum, bel-
lum Octauio Farnesio Imperatoris copijs & commeatu fretus indixit, Cardi-
nalem Farnesium Florentiæ, quoad bellum esset permanere voluit. Belli Par-
mensis dux Ferdinandus Gonzaga, qui tum Insubres pro Cæsare obtinebat, fa-
ctus, pro pontifice verò legatus fuit Io. Angelus Medices, Cardinalis Marchionis
Meleniani, qui in eo bello cum imperio erat frater. Quum interim cognitum
esset Mirandulæ à Francorum Rege, Duce Termesio delectus haberi, milites scri-
bi, commeatumque pro subleuanda Parmæ obsidione parari, à Gallis quoque du-
cibus Petro Strotio, & Horatio Farnesio impetus in agrum Bononiensis factus
esset, Mirandulam etiam obsidione cingi placuit: huic Mirandulanæ prouin-
ciæ, Ioannes Baptista de Monte Balduini fratris Pontificis filius, & Alexan-
der Vitellius præfecti. Atque ita eodem tempore Parma & Mirandula, à Cæ-
sarianis & pontificijs copijs obsessæ. Bello in Italia concitato multæ & in-
gentes cædes, ruinæ, populationes, & hæ, quas bella ferunt, calamitates in-
ter vtrosque exercitus editæ sunt. Ager omnis Parmensis, & Mirandulanus
igne ferroque vastatus: quanquam Gallorum pars sæpius, & præsertim Mi-
randulæ præualere visa est, quæ frequentibus incursionibus ecclesiasticas co-
pias

pias multis carptim cæsis, maximè vexabat. Continuatum est bellum ferè per annum, nullo memorabili Cæsarianorum facinore, diutiusque protractum fuisset, nisi Brisacus Regius in Subalpinis copiarum dux, quò Parmæ obsidionem auerteret, ea parte in agrum Ducis Allobrogum, captis aliquot oppidis impressionem fecisset. Ea re Gonzaga, vt Subalpinis opem ferret, cum exercitus parte eò migrare coactus est, Parmensi prouincia Marchioni Meleniani relicta. At verò dum arma in longum magnis difficultatibus, maioribus sumptibus protraherentur, Pontifex diuturni belli pertæsus, quum esset ingenij mitis, & ad pacem propensus, quod id certamen potius vt Imperatori gratificaretur, Didaci Mendocij oratoris Cæsarei, qui Farnesios oderat, impulsu, quàm vllo Parmæ occupandæ consilio susceperat, Medicis legati suasu, & Cardinalium aliquot Gallorum, præsertimq; Turnonij (cuius maxima auctoritas erat) interuentu, pacem vtrisq; obsidionibus solutus fecit. Cuius fœdera antequam in castris Mirandulanis audita essent, Ioannes Baptista de Monte eruptione ab hostibus facta, miserè magno cum pontificis dolore tormenti ictu occisus est. Meleniani Marchio Parmæ obsidione soluta, cum eo copiarum supplemento ad tuendas à Gallorum impetu Subalpinas gentes concessit. Cuius belli occasione pontifex vectigalia aliquot, & Montes quos vocant instituit. Triennale subsidium à Paulo III. ad tempus certum indictum prorogauit. Annatarum & quindenniorum, pro impetrandis, vel vniendis sacerdotijs, solutiones, quæque à superioribus pontificibus de ijs sancita fuerant, confirmauit: eos qui sacerdotia sine apostolicis literis retinuissent, castigauit. Sacerdotum morientiũ pecunias inexactas non eorum hæredibus, sed in sacerdotio successoribus acquiri. Cardinalium, qui diem obirent, pecunias, & suppellectilem, quæ cameræ, & sacello apostolico peruenirent, tradi. Bona Ecclesiarum temere alienata restitui voluit. Inter se verò commissi reges, quod alius alij auxilio venisset, bella ex bellis ferebant, quæ in nonum protracta annum, multas, & maximè miserabiles clades Christianis inuexerunt. Tridentũ interim multi Catholici doctores, sacerdotes, episcopi, & archiepiscopi: in his tres imperij electores Cæsaris iussu iam conuenerant. Nam ex Lutheranis nemo vnquam adduci potuit, vt eò proficisceretur. Fide enim publica data acciti, loci situm caussabantur, in quo liberè, quæ sentirent, dicere tutum non esset, quare, quæ concilij erant, leniter tractabantur. Annuo tamen spatio sessiones sex habitæ, quædam decreta in ijs promulgata, quæ reformationem clericorum respicerent. Sessiones fuere ab vndecima ad sextãdecimam. igitur decretum, vt concilium reuocatum prosequeretur. duodecima & quintadecima, nihil memoratu dignum actum, tertiadecima Eucharistiæ, quartadecima Pœnitentiæ, & extremæ vnctionis, sacramenta cum ijs, quæ ad ea pertinent explicata sunt. Sextadecima sessione Concilium dissolutum. id enim anno ∞ D L I I. ingruentibus in Rætos, Vindelicos, & Noricos Germanorum Imperatori rebellium auctore Mauricio Saxonum Duce armis, Oenipontéq; (quod tridui spatio à Tridento abest) occupato, solutũ est, patresq; ingenti metu perterriti, veriti, ne Germani Tridentũ quoq; contenderẽt, Tridẽto quamprimũ discessere. Henricus enim Frãcorum rex, Cęsari iã belli Parmensis occasionẽ hostis factus, quo vires eius toti Europæ formidabiles frangeret, arma semel suscepta retinebat, Germanosq; aliquot Principes hæresis Lutheranæ, inter quos Mauricius Saxonũ dux eminebat, clam vt à Cæsare deficeret sollicitauit: etenim Mauricius Imperatori infensus, graues cũ eo inimicitias gerebat, quod ad eam diem Philippũ Lantgrauiũ Hessiæ, socerum suum, ab se fide publica Cæsari aliquot annis antè deditum, diuturno carcere magna omnium offensione macerasset. Hanc ob caussam ira & odio inflãmatus, copioso exercitu collecto in Rætos impetum repente fecit, Cæsaremq; nihil tale suspicantem velut in fugam actum, Oeniponte abire coëgit. Qui Villacum in Carnis Austriacæ ditionis

itionis oppidum paucis aliquot ex aulico ministerio comitatus, noctè intempesta vix se proripuit. Qua victoria Mauricius elatus, instaurato contra Albertū Marchionem Brandeburgensem bello, qui per Germaniam ferro & flamma in Catholicos imprimis debacchabatur, aspero & periculoso inito prœlio sclopeti ictu victor occisus est. Occubuêre eodem etiam in prœlio summæ expectationis principes duo, Carolus Victor, & Philippus Magnus, fratres, Illustrissimi principis atq; ducis Brunsuicensis Henrici filij, qui Mauritij partes contra Albertum iuuarant. Per id tempus pontifex domi quietus agens, Tridentini conuētus dissolutione visa, certos quosdam patres delegit, quibus id negociū dedit, vt postquam concilium successu caruisset, quæ ad Christiani nominis quietem, & ad morum, ac disciplinæ publicæ correctionem facere viderentur, ipsi dispicerent, atq; commendarent. Ea res aliquandiu sedulò agitata, obortis tandem multis difficultatibus, & impedimentis, post aliquot demum menses vel refrixit, vel in aliud tempus dilata fuit. Quum Ecclesia orientalis, Assyriæ mortuo Simone Mama, totius orientis trans Euphratem vsque ad Indos Metropolitano, Patriarcham sibi constituisset Simonem Sulakan, Danielis filium de familia Bellu, monasterij de Hormisd, ordinis Sancti Basilij, in Vrbe Muzalana, quæ est in insula Tigridis fluminis, eundem virum moribus egregijs, eximia doctrina, & Catholica fide ornatum, Romam ad Apostolicam sedem, vt confirmaretur, misit: qui cum suæ Ecclesiæ literis, ad limina apostolorum venit, & pulcherrima doctaque fidei confessione edita, hanc de se, & Ecclesia sua relationem Iulio Papæ obtulit: Sulaka, hoc est, ascendens Arabice, vulgò haud dictus, annos iam natus circiter quadraginta, in ciuitate Muzal, quæ & Assur vocatur, octodecim Christianorum Ecclesijs insigni, quarum quindecim sunt Nestorianorum, tres verò Iacobitarum, sita in ripa citeriore Tigridis fluminis, à qua ex altera parte ripæ abest Niniue illa Ionæ prædicatione nobilis, bis mille passibus, quæ nunc circiter mille ædibus, tantum habitatur: parentibus, inter suos ciues optimatibus, admodum puer, suo ipsius genio instigatus, monasticam vitam amplexus est, quam hactenus, cum sua, & nostra religione coluit in Cœnobio nuncupato Rabban Hormisd, quod situm est vltra Tigrim, circiter octo millibus passuum à Niniue in monte, vt sunt omnia in illis regionibus monasteria, propter secessum, & solitudinem. In quo monasterio ipse Sulaka iam annos ferè duos & viginti abbatem egit, habetque fratres supra quinquaginta. Abest autem ab hoc monasterio duobus tantum milliaribus Altus, patria Naum prophetæ, vbi illi in hanc diem celeberrimum extat sepulchrum, ad quod Iudæi longè, lateque confluunt, & Christiani, qui soli eam ciuitatem circiter mille domibus incolunt, & id summa cum religione venerantur. Longe maxima pars Christianorum, qui per Assyriam, Persiam, ac reliquas orientales prouincias habitant, appellantur Nestoriani. Nam Maronitæ extra Libanum montem pauci sunt. Iacobitæ sparsi quidem habitant, sed non frequentes. At Cophti, siue (vt ipsi scribunt) Aegophti magis versus Aegyptum, à qua videntur mihi hoc nomen sumpsisse, vergunt, & prouincias Presti Ian. Verùm hi Nestoriani, nomen potius Nestorij hæretici, quàm errores, retinuisse mihi videntur. Nam nihil planè, quod illam sectam referat, in his hominibus, qui hic adsunt comperio. Inuidia verò qua apud Maronitas, Iacobitas, Cophtos, & reliquos earum regionum Christianos laborant, fortasse tum ex ipso nomine, tum ex eo quod reliquos omnes, numero ac multitudine populi, ecclesiarum frequētia, rerum opulentia aliquantò feliciore superant, nata videri possit. Porrò autem ante annos circiter trecentos, ex communi eius gentis decreto, huc ad sacrosanctam sedem Apostolicam missus quidam est nomine Maraus, vt apostolica auctoritate in Patriarcham crearetur, qui à summo Pontifice Patriarcha creatus, atque ad suos remissus est. Verosi-

nimile itaque est, cum multa illic de vetere religione, in synceriora dogmata, & nostræ orthodoxæ ecclesiæ consentanea mutasse. Successu verò temporis accidit, vt ante annos circiter centum quidam illic patriarcha, sacrosanctum hoc munus sibi, suisque posteris hæreditarium facere sit conatus, ita vt ex eo tempore nemo nisi ex ipsius familia in archiepiscopum, aut episcopũ sit creatus, ac deinde in Patriarcham. Cum verò nunc tandem postremus patriarcha simili modo fratris filium, puerum octo annorum episcopum fecisset, vt ea ratione sibi in Patriarchatu successorem relinqueret, antequam puerum in eam auctoritatem euehere potuisset, facto functus est. Ea re vniuersus populus, tam laicorum quàm Ecclesiasticorum, datum sibi diunitus abrogandæ illius vsurpationis occasionem ratus, de vindicando vetere eligendi ritu agitauit. Conuenerunt igitur superiori anno mox atque ille Patriarcha esset defunctus in ciuitate Muzal episcopus Arbelæ, ea est ciuitas, apud quam Alexander Darium superaui: tItem Episcopus de Salmast, & episcopus de Adurbeigan, hæ ambæ sunt in Persia, octo aut nouem dierum itinere à Niniue in ditione Psophis, qui episcopi tres tunc soli eigenti superfuere, & præter eos ex omnibus ciuitatibus latè vicinis, non quidem Populus vniuersus, sed ex singulis viri primates, Christiani tres aut quatuor cum litteris cuiusque populi, nomen ac voluntatem testantibus, vtpote ex Babylonia, quam modò Bagdat vocant, ex Carca, ex insula Tigridis, quæ in medio flumine circiter duodecim millia passuum supra Muzal est, ex Tauris quæ est in Persia sedes Psophis, ex Ecbatana in libro Iudith appellata, ex Nisibi, quam Migdoniæ Antiochiam veteres nominarunt, vt Strabo testatur, sita sub monte Masio ad amnẽ Hormiz, qui illic per agros passim deriuatus, eos ita fœcundat, vt saccus orizæ quantum equus ferat, vix duobus tribus'ue Iulijs væneat, ex Merdino (quæ Marda Ptolomæo est) ex Amet, quæ Ammea ab eodem dicitur, ex Nasa Cepha, hoc est, forti petra, quæ supra petram insulam Citerioris ripæ Trigidis rupi munitissimæ insidet, fortasse eadem Seleucia Nicanoris Straboni dicitur. Ac denique ex omnibus reliquis vicinis locis conuenere legati populorum Christianorum ad ciuitatem Muzal, ad eligendum sibi patriarcham. Quò cum omnes conuenissent, facta re diuina per vnum ex eis episcopis, & posteà proposito sacrorum Euangeliorum libro, ac sancta cruce ex ordine primum ipsi episcopi, ac deinde reliqui suæ quisque Reipublicæ nomine sententias dixerunt. Quæ sententiæ omnes in hunc Sulakan ob perspectam omnibus vitæ eius probitatem latæ sunt, quem nisi tertio missis nuntijs, & tum quidem per vim, ex eo monasterio ad se pertahere potuerunt. Celebrata itaq; iterum re diuina, inuocatoq; humiliter spiritu sancto, ac deinde ipso in medium producto, quum ibidem maximo omnium applausu denuo sententiæ omnes in hunc comprobantæ essent, visum est eum pro confirmatione, huc legare ad pedes sanctissimi domini nostri, tanquam vicarij Christi, & Successoris Petri, capitis Apostolorum. Scriptæq; publico decreto literæ illæ supplices, quas ipse huc ad sanctissimũ dominũ nostrum Papam pertulit; & redacta est tota res in acta publica, vt gesta erat. Missiq; sunt cum eo viri cùm ecclesiastici, tùm Laici ex primatibus christianorum vsque ad Hierosolyma circiter LXX. id quod etiam testantur literæ Gardiani montis Sion; & ex eo numero qui ipsum comitarentur delecti sunt tres, quorũ vnus nomine Calephi vir Laicus. Sed apud suos in ea q̃ dixi insula Trigidis primi nominis, hic adest; alter morbo perijt in itinere, tertius verò ægre relict⁹ est. Ipse verò Simõ Sulaka obsecrat humillime sanctissimũ dominũ nostri Papã, vt ipsum in Patriarchã velit cõfirmare, idq; quoad potest fieri citissimè, quo possit cum primũ nauibus versus patriam proficisci, à qua iam plusq̃ sesquiannum abest. Veretur enim, ne populus mortem eius suspicans, de nouis rebus circa religionem cogitet. Præter ea petit sibi, ac populo, regionibusq; orientalibus sanctam

iam benedictionem à sanctissimo domino nostro dari. Optaret etiam, vt vnà cum quispiam vir ecclesiasticarum rerum peritus ablegaretur, qui illis ritus huius orthodoxæ ecclesiæ nostræ doceret. Promittitque mox, si quis talis mitteretur, eum aut in episcopum, aut ad aliam dignitatem promouendum, ac se daturum ipsi viro locum & ædes, in quibus cōmodissimè habitare posset. Addit etiam, illic quatuor concilia magna magnis voluminibus haberi, atque etiam alios libros, veterum doctorum, quibus hic caremus, qui per eundem virum possent ad Vrbem transmitti, & cæt. Hac relatione optimè examinata, Pontifex eundem Simonem Patriarcham consecrari fecit, eique manu sua pallium, quod est insigne summæ patriarchalis potestatis, in secreto consistorio, imposuit, apostolicaq; benedictione & muneribus donatum, in patriam remisit, adiunctis ei quemadmodum ille postulauerat religiosis hominibus aliquot Syri sermonis peritis. At verò eo tempore in Italia res quietæ fuerunt. Senensis populus tum liber à Cæsaris ea ciuitate procuratore, Didaco Hurtado Mendocio, qui tum etiam Imperatoris apud pontificem orator erat, graui imperio premebatur, is eorum ciuiles discordias causatus, quò facilius eos in Cæsaris fide continere posset, arcem vrbi liberæ imponendam, tanquam Imperatore iubente curabat. Cuius rei mole à Senensium primarijs ciuibus animaduersa, quum omnes timerent ea arce perfecta, illos miserrimę seruitutis iugum effugere non posse: arce nondum finita, Hispanorumq; rebus haud satis firmis, conspiratione facta, clam ad Francorum Regem Henricum defecere. Is Senensium legatos quosdam ad se missos, bene sperare iussit, pollicitus se ciues in pristinam collocaturum libertatē, quā amissam tantopere deflebant. Cuius pollicitationibus freti, qui conspirationis capita erant, tumultu concitato, adiuuantibus regijs ministris, Cardinaleque & fratribus Farnesijs, ac eorum suasu Nicolao Vrsino Petiliani regulo, qui tota ea Etruriæ parte, vbi eorum ditio erat, delectus, mira & incredibili celeritate, tanquam alio profecturi, habuerant, Hispanos omnes vrbe & arce eiecerunt, seque præsidio Henrici II. Francorum regis freti, arce diruta in libertatem vendicarunt. Tum Iulius Papa, quò res Senensium componeret, eò legatum misit Fabium Minianellum Senensem Cardinalem, qui re infecta haud longè pòst Romam redijt. Imperator qui tūc Metim in Mediomatricibus Lotharingię prouinciæ metropolim imperio fœderatam, & ab Henrico rege dolo interceptam, valentissimis & maximis copijs obsidebat, audita Senensium defectione, Petro Toletano Neapolitani regni proregi eam prouinciam demandauit, atq; vt eò ipse proficisceretur, iussit. Is copioso ex Italis, Hispanis, & Germanis exercitu comparato, media hyeme, ipse maritimo itinere Neapoli discessit: exercitus verò terrestri via in Etruriam contenderat, initio anni ∞DLIII. Quas copias, pontifex per fines suos transituras metuēs, quanq̃ pacem cum Cæsare haberet, Clementis VII. incautam fiduciā recordatus, octo millia peditū legit, delectū tota vrbe, quā munierat habuit, Camillo Vrsino duce creato. Quū igitur omnia tota Europa bello arderent, pontifex boni pastoris exemplū secutus, duos sedis apostolicæ legatos, Hieronymū Dandinū, ad Cæsarem, & Hieronymū Caput ferreū ad Regē Francorum, ꝓ pace inter eos componenda frustra misit, animis vtrinq; in mutuā, & populorū perniciē incitatis. Cardinalis Petrus Pacciecus Neapoli Prorege esse iussus, donec Petrus Toletanꝰ rediret, quo postea vita functo, ibidē biēnium permansit. Dum bellum in Etruria magnis vtrinque contentionibus adornatur, pontifex Guidonem Vbaldum Vrbinatium ducem ad Vrbem euocatum, totius Ecclesiastici exercitus imperatorem creauit, cuius si opus esset opera, vteretur. Senas pro rege Hippolytus, Cardinalis Estensis, & Termesius præstantissimus rei militaris dux firmo præsidio tenebant. Munierant etiam arces omnes & castella Senēsis ditionis, quæ tueri possent. Congrega-

tis porrò Cæsarianorum copijs,quæ ad XX.millia peditum fuere,prima in Monticulum expeditio fuit,quo expugnato exercitus Montem Ilcinum agri etiam Senẽsis oppidum obsidione cinxit,quod validissimæ Gallorum copiæ loci situ munitæ tuebantur:ibi multa vltro citroque leuia prælia, varij casus, cædis direptiones,& incendia facta. Quumque omnia per Etruriam bello flagrarent, vt Senis apud Montem Ilcinum, Vrbitelli, Grosseti, Clusij, & alijs locis cuncta cædibus, rapinis,& flammis complerentur, & vtrinque magnæ difficultates & pericula augerentur,actum est inter partium duces, vt tollendi belli caussa Sena pontificis Romani fidei dederetur,quo vsque eius legitima possessio iure explicata fuisset.Iulius vt rem transigeret, Viterbium cum Marcello Ceruino Cardinale Sanctæ Crucis profectus est, eo consilio, vt si Vrbem tanquam sequester in depositum obtinuisset,ipsum Senensibus legati nomine prẹficeret.Sed Cæsariani,eorum rebus labantibus,quum mortuo prorege Petro Toletano commeatus & pecunia ijs animo fractis deficere viderentur, simulq; inani quodam timore perculsi, ne Turcarum classis regnum Neapolitanũ inuaderet,à Montis Ilcini obsidione præpropere discedunt.Cardinalis Ferrariẽsis,qui pro Rege Senis erat,initis paulò antè cõditionibus, vt Cæsarianis superior factus abscessit, ita vt nulla deinceps cõcordiæ spe relicta Iulius rebus infectis Romam reuertitur. Garzias Toletanus Petri Proregis filius,& alij belli Etrusci duces, prouincia aliquot cohortibus ex auctoritatis,& ijs quæ supererant reuocatis excedentes, Neapolim rediêre, quum ea quæ obtinuerant Castella firmis præsidijs muniuissent, frustra, reclamante Florentiæ duce, qui eius concordiæ cupidus clàm pecunias, commeatumque ijs se subministraturũ pollicebatur, quo saltem belli speciẽ reprẹsentarent, ne ab initis de tradenda Sena pactis, Galli tanq̃ adhuc manente bello recederent. Per id tẽpus Iulius pontifex, inani quadã suspicione motus, quòd Ascanius Columna, ob priuatas simultates alienato à Carolo V. Cæsare animo esset, Cardinalẽ Pacciecum Neapolitanũ proregẽ monuit, vt eundem Ascaniũ, qui tum in Marsis agebat, q̃ ita è re Cæsaris esse videretur, in custodia haberet. Prorex eum per prouinciæ prẹsidẽ captũ Neapoli honesto carcere seruauit. Interea Iulius M. Antonio Ascanij filio, qui tum à clade Stroziana Bracchianum ad vxorẽ matremq; redire constituerat, scripsit, vt expeditis itineribus Marinũ contenderet, quò iam Iulianus Cæsarinus pontificis iussũ ꝑfectus, Columnensiũ oppida in deditionẽ acceperat. Audita vero Ascanij captiuitate, pontifex & prorex Cæsaris iussu M. Antonium vtriq; ditioni, quæ in Latio & regno Neapolitano est, summa cum potestate præfecerunt, donec patris quæstio habita esset, quo haud ita multo post Neapoli mortuo, M. Antonius filius paterna castella hẹreditario iure rite possedit. Bello priore Senensi transacto, posterius longè maius exarsit, cum Vrbis seruitute finitum. Cosmus Medices Florentiæ dux, qui occultis cum Rege Gallo conuentionibus priore bello, medius & spectator fuerat, ægrè passus Iluam suæ ditionis, insulam à classe Turcica, & Gallica petitam, ab amicitia Henrici Francorum Regis desciuit. Hinc occulta odia & simultates exortæ. Rex qui iã Cæsarianorũ conatus, in Etruria feliciter represserat, eidẽ duci subiratus, ab exulibus Florentinis stimulatus, & quo Cardinalem Estensem Senarum Vrbe submoueret, magnis coactis specie tuendæ Senæ copijs, earũq; Petro Strocio Florentino exuli, Cosmi Florentinorum ducis hoste acerrimo, Imperatore creato, ducis imperio insidiari videbantur. Dux ea re vehemẽter cõmotus, Cæsarẽ ad arma sollicitauit, belli se sociũ ꝓfessus. Cæsar quodè re sua esset, duci annuit. Coniunctis auxilijs Ioannes Iacobus Medices Meleniani Marchio, militari gloria prẹstans, belli imperator lectus. Is propugnaculo pro Senarum porta Camollia à Senensibus neglecto; de improuiso initio anni ∞DLIII. capto, aperto bello initiũ fecit: quo in magnã anni ∞DLIIII. partẽ, ꝓtracto victoria

ia demum penes Cæsarem & ducem fuit. Eo bello Senensis ager ferro, flammaq;
astatus, cuncta prædis, direptionibus, rapinis, & cædibus repleta, rustici ferè oēs
nterfecti, & nobilissimum territorium ad solitudinem pœnè redactum est. No-
issimè IIII. Nonas Augusti, cum vtriq; exercitus cōgressi essent, Petrus Strotius,
prælio à Marchione victus, & aliquot vulneribus acceptis elapsus, Senensium res
omninò labefactauit. Insigni victoria parta, hostium signa, captiui plurimi, & præ-
da ingens Florētiam abacta. Multa de Senensibus oppida, in his Lucinianum cō-
meatu refertissimum capta. Victi quum se intra Senarum mœnia recepissent, diu-
turna obsidione à Marchione pressi, tandem fame coacti, quibusdam conditioni-
bus in Cæsaris potestatem venerunt XI. Kal. Maij, anni sequentis. Senensium mul
ti & nobilissimi quiq; Cæsaris imperium recusantes, apud montem Ilcinum loci
situ & natura expugnabilē Reip. suæ corpus sub Francorum Regis præsidio con-
stituerunt. Hoc bello Iuliū III. Florentinorum duci Cosmo adiumento fuisse, Se-
nenses lamentabantur, affirmantes eum aduectis ex Piceno, Vmbria, Etruria cō-
meatibus, pecuniâ quoq; subleuasse. Quod ipsi ægrè passi, seruitutis suæ culpam
magna ex parte in pontificem non dissimulanter conferebant, quòd nequaquam,
tanquam communis pastor eius Vrbis res curasset, in qua mater nata, ipse educa-
tus, & perpetua humanitate cultus fuisset. Et Iulius Duci gratiam referre videba-
tur, quod pontificatus sui initio oppidum Etruriæ montis S. Sabini marchiona-
tus titulo Fratri Balduino liberaliter donasset. Qui etiam bello finito, filiam in
matrimonium Fabiano Montio Balduini filio, quæ postea Alfonso Ferrariæ du-
ci nupsit, despondit. Quibus de rebus, cum postea Paulus IIII. dubitaret, vt iure
posset à duce pecuniam tanquam Ecclesiæ debitam repetere, Ioannem Franciscū
Lotinum, consiliorum illius belli conscium dum esset, in mole Hadriani detētus,
iudiciali ritu interrogari voluit, & tandē reperit nullas neq; pecunias neq; cōmea
tus Iuliū Duci subministrasse, qui quietis auidus, & priore bello afflictus, se mediū
perpetuo gesserat, quin etiam pacis præ se studium ferens, neglecto bello finitimo,
cui mederi non poterat, & externa quæque parum curans, fruendo potius, quàm
regendo pontificatui incumbebat, totusq; erat in extruenda elegantissima ad vo-
luptarios secessus, paulò supra portam Flaminiam, Villa Iulia, cuius insanire stu-
dio videbatur, in qua septuagenarius ferè senex per totum pontificatum conui-
uijs potius, q̄ publicæ procurationi, & grauissimarū rerū negocijs, cū magno Vr-
bis Christianorūq; omniū incōmodo, vacabat. Cæterùm anno ∞ D L I I I. Eduar-
do VI. Anglorum rege mortuo, Maria præstantissima fœmina, Henrici V I I I. &
Catharinæ Arragoniæ Cæsaris Caroli V. materteræ filia, regnum non sine mani-
festo diuinitatis auxilio suscepit. Tum Iulius Pontifex Reginaldum Polum Car-
dinalē Anglicum, virum in eo regno primarium, qui tunc in monasterio Mague-
rano super latum Benacum agebat, Legatum in Britanniam insulam summa cum
potestate creauit, vt qua ratione posset eam ad Catholicæ fidei vnitatem reuoca-
ret. Polus non antè Italia excedere constituit, quàm Anglici regni conditio ei ex-
plorata esset, quòd ob superiora schismata, maximis turbulentijs plenum esse exi-
stimabat. Iulius de ea re Cardinalem Dandinum apud Cæsarem in Belgio Lega-
tum monuit. Qui Io. Franciscum Commendonum Venetum, pontificis cubicu-
larium ministrum, impigrum, & acri virum ingenij, ad se à pontifice missum, sta-
tim in Insulam traijcere iussit, eius statum, & opportuna quæque exploraturus. Is
Londinum accedens, & quæ ei inuenta fuere contemplatus est, & ita egit, vt Re-
ginam sæpè fuerit allocutus. A qua syngrapham accepit, qua obedientiam aposto
licæ sedi pollicebatur, & schismatis absolutionē pro Regno petebat: idq; tum ob
magnos tumultus, qui tota Anglia excitati erāt clàm, donec ijs sedatis eadē publi
cè per oratorem præstare posset. Commēdonus cum ijs mandatis Romam rediēs,

cuncta pontifici secreto in consistorio aperuit. Rebus ita constitutis, Polus Legatus in Angliam, ad expiandum lustrandumq; regnum, & catholicos ritus restituendos, iam securus accessit, honorificè à Regina & tota Insula susceptus. Maria verò quum esset Catholicæ religionis, & verę pietatis cultrix studiosissima, codé Legato auctore antiquum & certum Dei cultum, vigesimo antè anno ab Henrico patre dissipatum, Anglis restituit profanum titulum quo Rex Henricus abusus fuerat Anglicanæ ecclesiæ supremi capitis, sustulit. Oratores suos Romam reliquorum Christianorum principum more, ad pontificis venerationem & obedientiam præstandam misit, veniam & peccatorum condonationem pręcantes, quod vnum est Romani pontificis auctoritatem suscipientis, indubitatum argumentũ. Episcopos quoq; Catholicos hæreticis pulsis constituit, quas ob lætissimas & inexpectatas res, Romæ supplicationes publicæ habitæ, & Deo grates sacris à pontifice mysterijs celebratis, persolutæ. Quo etiam anno Philippus Caroli V. Augusti filius eadem Maria in matrimonium accepta, regna vtriusque Siciliæ, quæ vocant, Mediolanensem principatum, & Belgium cum aliquot alijs prouincijs à patre Rex appellat⁹, ꝑ manus accepit. Qui vt Catholico principi par eat, primo quoque tépore legatum Romam ad Pontificem misit Piscarię Marchionem, qui regi veterum more Neapolitani regni, quod Romanæ Ecclesiæ beneficiarium est, iure iurando dato regis nomine legitimam possessionem obtineret. Quæ ei in publico consistorio benignè à Pontifice concessa fuit. Quum verò Iulius ingrauescente ætate, haud satis prospera vteretur valetudine, podagra enim & articulorum doloribus laborabat, initio anni ∞ DLV. mense Februario leui (vt videbatur) morbo decubuit, concepto ex commutata vitæ ratione. Ad arcendos namq; podagræ intolerabiles cruciatus, quũ imprudenti medicorum consilio nouis se in victu præceptis munijsset, incidit in febré, quæ initio neglecta, paulatimq; aucta, eum tandem intra paucos dies decimo Kal. Aprilis, hora inter decimam, nonam & vigesimam, Romæ in Vaticanis ædibus extinxit, ætatis anno septimo, ac sexagesimo supra mensem VI. & dié XIIII. Sunt qui constanter affirmẽt, Iulium sibi ipsi hac ratione mortem intulisse. Balduinus pontificis frater pro se & filio Fabiano, cui filiam Florentiæ ducis despondi procurarat. Camertio oppido potiundi desiderio ardenti æstuabat, fratremq; pótificé sæpius interpellatus, eò adegerat, vt ei ꝓmiserit, se de ea re in consistorio quamprimum relaturum. Quum verò pontifex omnes ferè patres suæ sententiæ aduersaturos intellexisset, ré procrastinando differebat, & ne cósistoria à fratre importuno habere cogeretur, languoré finxit, vtq; rei fidem magis faceret, solitis cibis abstinere, eosq; parcius ac insolidos ægroto scilicet aptos sumere cœpit. Ex ea vitæ ratione, ludibrio cómutata, morbum serio contraxit, qui eum iam senem breuissime absumpsit. Cadauer canonicorum sancti Petri humeris de more tenui pompa in Basilica Vaticana delatum, triduoq; populo expositum Lateritio monumento, ponè aram diui Andreę conditum est. Vacauit tum sedes dies xvij. Fuit Iulius statura procerus, facie subagresti, prolixa barba, naso grandiore, ore paulum contracto, acri oculorum obtutu, vt facilis in excandescendo, sic ira statim deposita mitissimus. Existimatus & liberalis, delectabatur rusticis, & crassioribus cibis, capis præsertim, quæ prægrandes Caieta ei aduehebãtur, assiduè conuiuabatur: quòd si vitæ quam priuatus egit institutum, pontificatum quoq; adeptus constanter seruauisset, multa quæ eo tempore deprauata erant, in meliorem haud dubiè formam essent restituta. Qui namq; occupationibus totus intentus Cardinalis veluti furtim, voluptates sequebatur, Pontifex factus votorũ iam omniũ compos, abdicata rerũ cura hilaritati & genio suo nimiũ indulsit, vsq; adeo homines premij spe potius ad virtutem amplectendam, quàm ipsamet, virtutis pulchritudine accenduntur. Vnum postremo etiam eicrimé da-

tum

to est, quod tantæ potestatis oblitus, omnium maximi muneris dignitatem, pa-
m animaduertens, leuibus & inanibus verbis, suam aliquando maiestatem, non
e audientium rubore aut risu minueret.

MARCELLVS II. PAPA.

MArcellus Pontifex, nō obscuris parētibus in agro Piceno, oppido Mon- 231.
tis Fani, pridie Nonas Maij, anno salutis ∞ D I. nascitur. Quo tempo- Pontifex.
re pater ipsius Ricardus eius prouinciæ quæsturā magna cū laude gere-
bat. Quo munere Pōtifici & prouincialibus gratus, nouē annis sub Ale-
xandro VI. functus est. Extant eiusdem pōtificis, & Augustini Barbadici Venetia-
principis litteræ plūbo signatæ ad hunc ipsum Ricardū: Illius quidē sic: Dilecto
o Thesaurario prouinciæ nostræ Marchiæ Anconitanæ, Alexāder Papa VI. Hu
verò ita: Augustinus Barbadico Dei gratia Dux Venetiarū, &c. Magnifico D.
ardo Ceruino Marchiæ Anconæ Apostolico Thesaurario salutem, & syncæræ
otionis affectū. Vtrasq; ipse vidi. Is ipse Ricardus fuit genere Etruscus, gente
runa, apud suos honorata, Politiano oppido ditionis antea Senēsis, tū Florē-
honestis parētibus ortus. Matrē habuit Marcellus Cassandrā Benciā, sanctis-
am fœminam, Fratres verò duos eodē patre, at ex nouerca genitos, Alexandrū
Romulum. Hic vir præstantis ingenij, triennio ante eius pontificatum magno
rum mœrore decessit: Ille quinquēnio pòst è vita migrauit, quatuor filios su-
lites relinquens. Quorum Herennius egregiæ indolis iuuenis, patrui virtutem
ens, à supplicibus libellis referendis pontifici præstò est. Cæterùm Marcellus
ima ætate liberalibus disciplinis patris studio educatus, postquam adoleuit,
is, vbi bonarum artium studia maximè florebāt, aliquandiu commoratus, atq;
Academicorum sodalitatem cooptatus, omnium fauorem sibi facile concilia-
Ea re breui factum est, vt ab æqualibus vt frater, à maioribus vt filius & alum-
diligeretur. Tanta autem fuit & modestia & continentia, vt cum quid non se-
sed per iocum inter amicos paulò liberius forte ageretur aut diceretur, aduen-
Marcelli omnes illico cōticescerent. Naturæ porrò graui & seueræ, sic illustre
genium & industriam adiunxit, vt iam inde à primis ipsius annis facile quis fu-
rum diuinaret, eum ad summam honoris atq; imperij dignitatem esse venturū.
Certè pater ipsius Ricardus Astrologiæ peritissimus (quanquam iudiciariā auer-
retur) Marcellum filium maximum in Dei Ecclesia virum euasurū esse pro cer-
to sibi persuaserat. Qui animaduerso stellarum cursu, qui tum erat, quum puer na-
sceretur, ex eorum coniunctione summam ecclesiasticam dignitatem filio prædi-
xisse fertur. cui quidem persuasioni postea Marcellus indulgens, quum post mul-
tos annos à ciuibus suis ad nuptias incitaretur, constanter recusauit, per iocū nol-
le dicitans, longe clariorē status conditionē, quā sibi astra portendebāt, matri-
monio veluti vinculis impedire. Postquā Senis discessit, vbi honesto otio, ac lite-
aliquandiu operā dederat, Romam primùm in comitatu legatorum Florētinæ
publicæ, qui Clementem VII. ciuem suum pontificem maximum recèns crea-
m, Christianorum omnium more veneraturi adibant, profectus, pontifici inno-
, quo cum Ricardus pater in priuata vita amicitiam habuerat, eiq; patris no-
ne arcana quædam ad rectam astrologiæ cognitionem communicauit. Ponti-
Marcello iniunxit, vt ad patrem reuersus eum suo nomine ad Tabularum A-
nomicarum, quæ anni rectam cursus rationem respicerent, perfectionem so-
taret. Eam rem pontificis iussu Ricardus confectam Marcello Romam redire
o pontifici misit. Cuius suasu Marcellus infelicis episcopi .... Datarij contu
rnio aliquādiu permansit. Lachrymabili Vrbis casu in patrāi profectus, rebus
mpositis Romam redijt, vbi scriptor apostolicus factus, Alexandrum Farne-
um Cardinalem, qui patrem eius Ricardum bellis domo profugum, castriq; sub-
tentem, & Canini frequenter se adeuntem, ob Astrologiæ artis peritiā, magno in

pretio habuerat,asſiduus colere cœpit.Quo tẽpore in Angeli Colotij, Cõſtantini Laſcaris,& aliorũ eius ætatis litteratorũ amicitiã inſinuatus, virtutis cauſa non mediocri in honore habitus eſt.Tũc verò nobili perquirendorũ veterũ codicũ ſtudio primũ vacare cœpit,cui poſtea etiã Cardinalis tantũ incubuit, vt refertiſsimã optimorũ voluminũ bibliothecã cõfecerit. Patris morte in patriã redire coactus, curę familiari vacauit,ſorores honeſtis matrimonijs nuptui tradidit. Clemẽte VII. mortuo,quũ Alexãder Farneſius Pauli tertij nomine pontificatũ obtinuiſſet,Romã quarto in Roberti Pucij antiqui amici,qui poſtea Cardinalis & ipſe fuit,comitatu redijt,à põtifice benigne ſuſceptus.Qui cũ põtificatus initio Alexandrũ Farneſiũ nepotẽ in diaconorũ Cardinaliũ numerũ allegiſſet,& viris vndiq; conquiſitis, quorum mores anteacta vita probaſſet, quoſq; puero coaleſcẽti,& adhuc tenero, quaſi vitæ ſpecimẽ quoddã cõſpiciendos proponeret,quo ijs quaſi ſepta clauſtris lubrica ætas illa cõtineretur,inter alios etiã Marcellũ adlegit,cuius opa in epiſtolis ſcribẽdis vteretur.Erat enim Paulus Põtifex ingeniorũ æſtimator acerrimus. Quod munus maxima cũ integritatis,prudẽtię,& dexteritatis opinione ita geſsit, vt omnibus, qui Reipubl.adminiſtrandæ,cæteris aptiores videbantur,vnus ipſe omnium iudicio præſtare putaretur. Quare quũ Alexander Cardinalis in partem reipublicæ,à prudẽtiſsimo ſene eſſet aſſumptus,ne in tã tenera ætate,ſtatim maximorũ negotiorũ mole obrueretur,Marcellũ,qui in cõſilijs,& curis adoleſcẽti aſſiduus eſſet,præſtò eſſe voluit:erat enim rebus gerẽdis grauis,prudẽs,& in ijſdẽ cõficiẽdis expeditus.Quẽ tũ etiã indies magis magisq; gratia ſua, & fauore creſcẽtẽ, põtifex protonotariorũ numero adſcripſit,& eum ad Cæſarẽ vxoris obitu mœſtũ in Hiſpaniã conſolandi gratia,cum ãpliſsimo adoleſcẽte Farneſio ire iuſsit. At nõ lõgè pòſt,quo maiore apud nepotẽ ſedis Apoſtolicæ iam negocijs præpoſitũ,& in Galliã de maximis grauiſsimarũ rerum negocijs Legatum,cum dignitate eſſet, Neocaſtrenſem deſignauit epiſcopũ.Nullũ enim iam negotiũ, nulla legatio, Marcelli cõſilio & viribus,nõ digna videbatur.Firmata iam ætate, quũ ad Imperatorẽ Cæſarẽ Carolũ quintum Auguſtũ Cardinalis Farneſius Legationis munere fungeretur,eidẽ Marcellus, qui põtificis nũtius eſſet, comes eſt datus. Vbi à põtifice frequenti Senatu,ſummo cum verborũ honore cõmendatus,abſens in Belgis XIIII. Kalend.Iannuarij anno ſalutis ∞ DXXXIX. Cardinalis presbyter tituli Sanctę Crucis in Hieruſalẽ renuntiatur:& quũ Reipublicæ cauſſa Alexandrũ Cardinalem,non ita multo pòſt Romã reuerti opus eſſet,Põtifice de more in ſenatu referente,ſummo patrũ conſenſu placuit,vt is apud Cæſarẽ legati munus pro Farneſio obiret.Romã demũ reuerſus,Regienſem Epiſcopatũ obtinuit. Paulum III.prudentia,& dexteritate ſua adeo ſibi deuinxit,vt grauiora & maioris molis negotia Pontifex ſine eius cõſilio nunquã tranſigeret, ratus non aliũ quenquã, cui crederet,magis toto in ſenatu habere ſe poſſe.Tridenti generali patrũ concilio indicto, quũ more maiorũ Apoſtolicæ ſedis Legati eò mittẽdi eſſent,ipſe potiſsimum delectus eſt, cũ collegis Ioãne Maria de Monte Epiſcopo Præneſtino,& Reginaldo Polo diacono Cardinale S.Mariæ in Coſmedin,qui ſummi pontificis nomine Cõcilio præeſſent.In qua ſynodo Marcelli maximè virtus,& eximia in pontificia poteſtate,& auctoritate tuenda,libertas enituit.Nam quũ Carolus V.Imperator priuatorum cõmodorum(vt fama erat)cauſſa Tridẽtini cõcilij translationẽ, quã ex põtificis auctoritate legati adornabant,ægrè ferret,Marcellusq; in ea re ab eo diſſenſiſſet,quod Cæſaris voluntatẽ Romanæ ſedis dignitati aduerſari videret,à Cæſaris miniſtris interpellatus,neq; minis, neq; precibus à ſentẽtia demoueri potuit. Ea re Cæſari inuiſus,quũ grauiora eius verba ſibi relata audiuiſſet,Cæſarẽ quidẽ in corpus ſæuire,in animã verò ſuã nihil ei iuris eſſe,reſpõdit.Cæterùm eius facta D[...] iudicio reſeruari,qui vnicuiq; iuxta merita ſua eſſet tributurus.Tridẽtini verò Cõcilij Bononiã translationi operã ſuã præſtitit,manſitq; aliquãdiu Bononiæ in ea ſyno-

modo, vbi Reipublicæ Chriſtianæ adminiſtrationi deditus, ab omnibus quaſi quádo Pōtifex maximus futurus obſeruabatur. Inde ſuſpenſo Concilio Romā quum reuerti cōſtituiſſet, Ioānes Maria Cardinalis de mōte alter Cōcilij Legatus, eum rogauit, vt à pōtifice ad vitæ ſuæ ſuſtētationē Bononiēſem Legationē ſibi impetraret. Id Marcellus annuit. In via pontificis diploma ſuſcepit, quā eum inſcium eadē legatione honeſtatū, vt Bononiā rediret, monebat. Sed Marcellus amici memor, rectà Romā cōtendit, tantumq; apud pontificē nōnihil reluctantē effecit, vt legatio ipſa ab ſe ad Cardinalē Montanū translata fuerit. Defuncto Paulo III. quū eius locū iſdē Cardinalis Iulius III. vocatus, quo cū arctiſsimæ amicitiæ nexu iunctus erat, pontifex factus eſſet, abſens (conclaue enim aduerſa valetudine cōſtatus exierat) primùm per nuntium ei gratulatus eſt, mox viribus parumper recuperatis, cū Vrbe egredi ad ſalubriora loca medicorū cōſilio ſtatuiſſet, ſe ſellę impoſitū, ad Pontificē deferri curauit. Quo cum longū ſermonē inſtituens, eum tot colloquiorū, quæ de cōmmuni eccleſiæ vtilitate Tridēti & Bononiæ, quum vterq; eadē Concilij legatione fungeretur, habuiſſet, admonuit, vt quū ipſum Deus Optimus Maximus vicariū ſumm delegiſſet, modò in poteſtate ſua eſſe cognoſceret, pia illa deſideria exequi poſſe, enixeq; eum rogauit, vt nulla neq; propinquorum, neq; aliarū perſonarū ratione habita, ſe à ſanctis inſtitutis permitteret deijci, ſummi ſacerdotij & apparentis felicitatis honor breui tranſigi: mucietam, pileum, ſoleas purpureas, ſtolā lineā, tunicā ſericē, breui conſumi, quæ haud ita multò pòſt cum corpore ipſo vermiū domiciliū futura eſſent: benefactorū verò præter æternę vitæ præmium, quàm diuturnā memoriā in benedictione hominum tranſmitti. His & ſimilibus affectuoſe dictis, pontifici lachrymas excuſſit. Eum deinde ſæpe vetuſtæ inter eos amicitiæ iure, & officij ſui memor, vbi occaſio ſeſe obtulit, modeſtè admonuit. Qui demum cum fratris, & amicorum importunis precibus peteretur, vt fratrem ipſum Balduinum Camertiū Ducē crearet, eosq; populos ab eccleſiaſtica ditione exemptos, in principatus formā redigeret, ipſe verò ſe id facturū initio cōſtanter recuſaret, Marcellus eius conſtantiā laudare, optimi propoſiti firmā & immutabilē ſententiā, ſummo verborū honore extollere, & vt in ea opinione perſeueraret monere. Veritus verò, ne pontifex exigui animi propinquorum ſuggeſtionibus tandē ſuccumberet, eidem petēti conſilium dedit, quo lege caueret, vt nullus pōtifex bona Eccleſiæ Romanæ ſtabilia alienare poſſet, in quā legē ipſe, futuri pōtifices, Cardinales quotquot in poſterū eſſent iurarēt. Donationē verò neceſſariò factā, nō ante validā cēſeri, quàm duorū aut triū ſubſequētium pōtificum auctoritas acceſſiſſet: atq; hac ratione ſe oēs ſuorum impetus retundere poſſe docuit, ſi ea peterēt, quorum tradēdorum poteſtate eum exutū eſſe cognoſcerēt. Poſtremò cū Iulius III. propinquorū importunis precibus, quę de Camerino agitauerat, exequi cōſtituiſſet, ac Cardinale quodā internuntio, eidē valetudinario, & poſtridiè Vrbe exituro inſinuaſſet, Marcellus rem verbis quātum potuit acribus, & validis rationibus diſſuaſit. Cuncta verò alijs aliquot patribus, ne rei ignari de improuiſo in conſiſtorio præuenirētur, inſinuauit, & quū ipſe ex Vrbe ob infirmitatē diſceſſurus eſſet, eos monuit, ne pōtifici de ea re referēti aſſentirēt, quā ipſe tantopere diſſuaſiſſet. Vrbe excedēs Eugubium in Vmbria, cuius ciuitatis epiſcopatum gerebat, deinde ad Montē Fanum oppidum aëris ſalubritate conſpicuum profectus eſt. Cæterum Iulio breui vita functo, ex eo oppido Romam ad ipſa comitia, quibus pontifex creatus eſt, venit, quo primum in lucem æditus fuiſſet. In via Peruſiæ in monaſterio monachorum Caſinatium S. Petri pernoctauit. Quem honoris ergò Vrbis præfector Michaël Turrianus epiſcopus Cenetenſis, vir probitate inſignis conueniēs, ab eo in familiari de noui pontificis comitijs ſermone, inter multa eiuſmodi verba, ſe audiſſe narrauit: Fieri ne tunc poſſe, vt noſtris diebus is pontifex maximus Dei benignitate afflictæ eccleſiæ concederetur, qui veteres illos ſanctos pontifices

martyrij,doctrinę,& sanctitatis gloria illustres imitaretur,ea ex officio suo agens, quæ Christi in terris vicario conuenirent. Multa in eam sententiam verba addēs, quæ eius benè affectum animum aperirent. Conclaui instituto, non diu patres de nouo pontifice deligendo cunctati, sed omniū, qui tum nouē & triginta in Vaticanū comitiū conuenerunt, votis, Ranutio Farnesio S. Angeli, & Guidone Ascanio Sfortia Camerario Cardinalibus maximè suffragantibus, decimo octauo vacantis sedis die, V. Idus Aprilis anno salutis ∞ D L V. Pontifex Maximus renunciatus est: postridie episcopus in palatij sacello ab Ostiensi pōtifice (is fuit Cardinalis Neapolitanus, postea ei in pōtificatu successor) priscoritu inauguratus, eodē die in Basilica Vaticana sine solenni pompa ac cæremonia, quum festa paschalia instarent, seruato veteri nomine, summæ eius dignitatis sacra thiara à Cardinali Pisano Diaconū primo redimitus, insignia me etiam propè astante, & cūcta accuratè contemplante accepit, magna omniū expectatione, maiore spe. prężfulgebat enim sanctitate, moribus & doctrina, sic vt ipsius vita omnium censura haberi posset. Inito pontificatu quum à Cardinalibus rogaretur, vt prisco instituto ei diplomati subscriberet, quo iuramento obligaretur, certum tantum numerum Cardinalium esse creaturum. Id facere recusauit, affirmās se id opere præstaturum, verbis nolle. Cardinalem Mantuanum, qui ei in sacris assistebat, longo sermone de pontificatus onere alloquens, inter cætera ei aliquando dixit: Se proculdubio scire, optimum esse, pauca dicere, multa verò præstare: ipsum autem ea ratione multa polliceri, vt ijs verbis fidē suam obligaret, quod si aliquando mali dæmonis impulsu ab rectè cœptis desisteret, secum ipse postea ita cogitaret & diceret: Quam iuste de me vti hypocrita Cardinalis Mantuanus conqueri potest, & pontificatu indignum iudicare, postquam aperte cognouit verba & actiones meas pręteritas adumbratas, fuco, & fallacijs plenas, nec ex bona radice ortas fuisse? Statim verò oratores Cæsaris & Gallorū regis ad se accitos grauissima oratione monuit, vt de ijs quæ ipse eorum regibus scripserat, & ipsi eosdem certiores facerent, vt in pace ineunda consentirent, quod si recusarent, præter nuntios & legatos, ipse quoq; ad eos hortandos profecturus esset. Quum verò orator Regis Hispaniarū veniam pro quodā nobilissimo Romanorū homicidij peteret, respondit, Se pontificatum ab homicidij absolutione auspicare nolle: omnibus verò tribunalibus, quædam quæ inuiolata ad rectam iuris administrationem obseruarent scripto mandauit. Audiendis ijs, qui negotiorum caussa aderant, totus incubuit. Sed & Rotæ auditores se salutatū de more venientes, in posterum domi se continere, & parum necessario salutandi officio, omisso muneri suo studiose vacare iussit. Neminem propinquorum Romam venire voluit, ne fratrem quidem: quodq; his, & temporibus, & moribus nouum est: duos paruulos Alexandri fratris filios Ricardum, & Herenniū, quos ipse in Vrbe educabat, à nemine salutari, rarò etiam in publicū prodire, præterquā ad sacra, passus est, eos verò sericeis vestibus indutos modestiæ admonendos curauit, nec breui eo tempore, quo pontifex fuit, illos vnquāvidit. Interpellatus an in palatium ex priuatis ædibus introducendi essent, respōdit: Quid illis cum palatio, eorum forte id patrimoniúmne esse censetis? Tria quæ obtinebat sacerdotia, Crispo & Saraceno Cardinalibus, ac Ioanni Francisco Lotino Volaterrano donauit. Cardinali Tridētino legationē Bononiēsem, quā sedulo petierat, nō cōcessit, ne magis Cæsarianis, q̃ Gallis fauere videretur, inter quos tanquā cōmunis pater mediū se gerere, & pacē, qua tandē ratione posset, cōponere cōstituerat, cū Tridētinus inter Cæsaris partes princeps haberetur. Ei tamē ipsius legationis loco, aliquot Cardinaliū, Mātuani pſertim cōsilio, & impulsu, decē aureorū millia largitus est, quo eius labores, & expēsas in cōcilio Tridētino factas, aliqua ex parte subleuaret. Decreuerat enim legationes oēs biēnales tantū esse. Quo tēporis spatio Bononiensis legatio eā pecunię summā reddere sciebat. Multa & magna ad Apostolicę sedis decus pertinē

penè obſcuratum inſtaurandum meditatum fuiſſe, ferebatur ab ijs, qui quum adhuc Cardinalis eſſet, mentem eius exploratam habebant, arcanorum omnium participes. Inter quæ illud præcipuum, quod fratris, liberisq; ſuis tantum elargiri, quantum ſinguli è nobilitate homines in reditibus haberent, decreuerat, nec vltra priuatorum ciuium conditionem ſe efferre paſſurus erat, non ad principatũ & dignitates euehi, ne aſſem quidẽ de fructibus Eccleſiæ, niſi de libera omnium Cardinalium ſentẽtia, eos auferre permiſſuros. Id maximè percupere videbatur, vt eos Venetus ſenatus in Patriciorum numerum adſcriberet, ſummum id honoris genus, quo eos honeſtaret, eſſe reputans; omnem eccleſiaſticam iuriſdictionem, ui (?) profanis, & nullis ſacris initiatis demandare cogitauerat. Illud ſubinde ſæpè ore habebat, ſanctitati eccleſiaſticæ turpiſsimũ eſſe, eos qui Sacerdotijs ad curam animarum ſpectantibus præfecti eſſent, à ſuis gregibus paſcendis abeſſe, neque ſe eos Romæ, aut vſquam verſari, niſi Sacerdotijs abdicatis, boniſq; paſtoribus commiſsis, permiſſurum. Decreuerat item, eiectis ex aulico miniſterio cũctis indignis, ſe neminem in Palatinis, niſi qui frugi, & honeſtis moribus eſſet, cuiuſque opera foret neceſſaria, eſſe paſſurum. Luxum enim omnium malorum cauſam eſſe, & ipſum peſsimum eſſe dicebat. Quare etiam profuſas ſuperiorũ pontificum Sportulas, in modicam quandam pecuniarum ſummam iam vix pontificatu adeptus contraxerat. Collegium Cardinaliũ ſupra omnia exornare conſtituerat, neq; quenquam præterea in eorũ numerum lege veteri repetita, ſine omnium conſenſu legere, quæſitis quoq; in eorum lectionibus ſummorũ virorum teſtimoniis. Quanquam aũt illud in ore habuerit ſe vectigalia, atq; onera publica, per ſuperiores principes impoſita, vel aboliturum, vel ad modeſtam quandam rationẽ reducturum. Initio tamẽ pontificatus ærario exhauſto, & magno ære alieno inſuper contracto, coactus eſt præter animi ſui ſentẽtiam propoſitum mutare, & ſubſidium illud triennali trecentorum millium aureorum à Paulo III. indictum continuare, quod tempus præſcriptum exactum eſſet, quo in maximis Romanæ Eccleſiæ neceſsitatibus ſubleuari poſſet. Sedis enim Apoſtolicæ ſtabiles reditus ſunt CL. millia aureorum, ex hoc ſubſidio reliqui, & XXX. millia qui cenſibus hauriuntur. Priori pecuniarum indictioni quartam partem redituum congregationũ regularium, ac vigeſimam Hebręorum adiunxit. Quod vectigal Cardinaliũ pauperum ſuſtentationi addicere decreuerat. Eius præcipua cura erat, æs alienum Eccleſiæ ſoluere. Quo perfecto, quæ de vectigalibus minuendis, vel tollendis conſtituerat, ocyſsimè exequi. Id vt faciliùs faceret, ſe neq; bella geſturum, neq; inſanis ſubſtructionibus vacaturum, aut propinquis ſuis principatus empturum, publicè profeſſus eſt. Qua parſimonia, illud ſibi certo perſuadebat breui Eccleſiam Romanam ære alieno liberaturum. Quum aliquando eius menſæ cochlear, & alia inſtrumenta aurea appoſita eſſent, argentea ſufficere dixit: clibanum pro argenteo æreum voluit, & ex ijs pecunias vſibus Apoſtolicæ ſedis conflari iuſsit. Ferunt ipſum in animo habuiſſe, Parmæ ſtatum mutare, Camerinoq; Farneſijs reſtituto eam Vrbem tum nutantem Eccleſiæ reddere. Senarum libertatem maximè deſiderabat. Rebus compoſitis viros militares, ac prorſus omnem militiam à ſe abigere, & in Eccleſiaſticæ ditionis limitibus procul ab Vrbe ad ipſos tuendos fines conſtituere voluiſſe, fama eſt: eundemque aliquando cogitaſſe, de ipſis etiam Germanis corporis cuſtodibus exauctorandis, illud ſæpe repetens, multos principes ſalutari ſigno crucis, potius quàm armis aduerſus hoſtes defenſos: Põtificem verò Maximum qui pro Chriſto vniuerſam Eccleſiam gubernaret, ſcutis aut gladijs indigere. Vnde ſatius eſſe, ipſum ab impijs, & ſceleratis ſi caſus ita tuliſſet occidi, quàm Reipublicæ Chriſtianæ tam indecorum præbere

excm-

exemplum. Religionis Christianæ dissidijs, & his quæ nunc vigent hæresibus valde angebatur, & proculdubio, si vixisset omnem operam suam & studiũ in eo collocasset, vt sublato schismate omnes ad concordiam redigeret, vel generali Concilio, quod semper expetiuit, vel alia quauis ratione. Sanctissimam hãc eius mentẽ ego non alijs referentibus, sed ex familiaribus sermonibus inter nos habitis dum Cardinalis esset, optimè noui, me enim multũ dilexisse visus est. Amicitias nanq; quas iam inde vsq; ab adolescentia coluit, constanter vsq; ad ipsum pontificatum maximũ retinuit, multis nihil minus cogitantibus, vltro etiã accitis. Doctos quoque, & graues viros dilexit imprimis, eorumq; familiaritate iucundissimè vtebatur, quos consilio, opera & facultatibus, aliquando subleuauit: in his Guillelm. Sirletum, incredibili doctrina & pietate virum, quẽ modò solius virtutis ergo Cardinalem videmus, quem multis annis domi suæ humanissimè aluit: Cibi, ac vini parcissimus fuit, eaq; simplicitate, qua priuatus quum esset, edebat, habebatq; siue publicè siue priuatim conuiuaretur, Anagnostem in mensa, qui sacros libros, aut sanctorum patrum scripta legeret. Post longum in prandio silentium recordatus aliquando ea Hadriani quarti Papæ verba: Romano pontifice nemo est miserabilior, conditione eius nulla miserior, Totius eius vitæ lætitia, & felicitas amaritudo est, Cathedra Romani pontificis est spinosa, iter vndique consertum aculeis, pondus tantæ molis, vt robustissimos premat & confringat humeros: manu mensam percutiens dixit: Non video, quomodo qui locum hunc altissimum tenent, saluari possint. Valetudine fuit non satis prospera, honesto corporis cultu, facie decorus, ore venerabilis, statura procerus, corpore gracili, capillo subrufo, supercilijs disparibus, atq; altero paulo eminentiore. Fuit modestus, quietus, temperatus, pro censu liberalis, eleemosynis largus, in incessu & motu grauis, & quãquam rarus in risu, tamen quandoq; facetus, & vt vno verbo multa complectar, in quo magnum sanctitatis specimen, in tam corrupto sæculo maximè relucebat, qui nobis non suo vllo damno, sed nostro maximè tam cito fuerit ereptus, maiore profectò nostra, & Reipub. Christianæ iactura, quàm vllo suo detrimento. fuisset enim si quisq̃ alius Christianæ reip. necessarius pontifex, miseris hisce & calamitosissimis temporibus. Quum satis (vt dixi) firmis non esset viribus, & propterea anno superiori diu etiam febre laborasset, corpore quoq; tam comitiorum incommodis, quàm obeundis publicis muneribus, quæ vetere Christiani populi instituto, annuis Dominici cruciatus, & Resurrectionis diebus per maximum pontificem fieri cõsueuerunt, fatigato, duodecimo pontificatus die grauius è pituita, & nõ leui febre decubuit, Postridie sanguine emisso, febris quidem remissior fuit, verùm corporis vires imminutę: visus tamen est, per aliquot dies cõualescere, quibus diebus semper aliquid per familiares egit. IIII. Kal. Maij quum melius se habere videretur, Vrbinatum III. Kal. Ferrariensium Duces. Item Camerarium, Guisiũ, Farnesium, & Estensem Cardinales audiuit. De Farnesio dixit, se operam daturũ, vt intelligeret familiæ suæ beneficio Paulũ III. in se reuixisse. Nocte sequenti haud multum quieuit. Prid. Kal. hora XII. apoplexi correpus, omnes paulatim sensus amisit, & hora VII. noctis sequentis, quæ Kal. Maij præcedit secundo, & vigesimo põtificatus die, vitæ anno quinto & quinquagesimo minus sex diebus, maximo sui apud omnes bonos desiderio relicto, rebus humanis exemptus est, insigni hominum concursu, communem iacturam dolentium ad Vaticanum facto. Cadauer publico funere elatum, tenui pompa canonicorum humeris, in Vaticanam Basicam delatum, marmoreo conditũ est monumento. Vacauit tum sedes dies XXII. De eo vere Virgilianum illud carmen pici potest:

Ostendent terris hunc tantum fata, neq; vltra
Esse sinent.

PAVLVS IIII. PAPA.

PAulo IIII. Pontifici maximo patria Neapolis Campaniæ fuit, quattuor Romanorum pontificum natalibus antea celebris. Maiores ex Germania clarissimo sanguine ortos, Pisis primùm, deinde Neapoli consedisse fama est. Pauli auus Diomedes Carafa Matalunę Comes magna apud Neapolitanum Ferdinandum Arragonium Seniorem auctoritate fuit. Pater verò Ioannes Antonius, inter Neapolitanos proceres insignis, ab vxore Victoria Camponesca Petri Lalli filia, in quam primaria Aquilanorum familia defecit, eius nomine Montorij in Marrucinis Toparchiã ad xviij. ab Aquila vrbe lapidẽ are versus sitam, comitatus titulo habuit: ex qua duos mares, plures verò fœminas, quæ clarissimis viris in matrimonium datæ sunt, suscepit: harum vna religiosa in monasterij virginum Neapoli mulier sancta existimata est. Ex maribus alter maior, fuit Ioannes Alfonsus Montorij Comes, alter Paulus ipse, Ioannes Petrus ante pontificatum vocatus: qui in lucem editus est in Hirpinis, vico cui nomen est Sancti Angeli de scala, prope furcas caudinas, septimo à Beneuento lapide, Kal. Iulij, salutis anno MCCCCLXXVI. A teneris annis ingenium ad bonas artes, sacræ ac religiosæ vitæ institutum, propensum præsetulit. Ea re cum Prædicatorum monasterium, eius ordinis religionem professurus petijsset, ægrè à parentibus imbecilliori ætate diffisis, vi inde abduci potuit, sed tandem eorum monitis cedens, ad studia quibus antea vacauerat, denuo totus conuersus, ingenium exquisito literarum delectu gnauiter instruxit. Omnium porrò disciplinarum, & præcipuè sacrarum litterarum, linguarum item Latinæ, Græcæ, Hebraicæ accuratę cognitioni maximam à primis annis vitæ integritatem adiunxit. Romam adolescens veniẽs, diu in contubernio Oliuerij Carafæ Cardinalis Neapolitani eiusdẽ propinqui, q tum tẽporis amplissimi ordinis virtute, atq; existimatione princeps erat & omnium iudicio habebatur, vixit. Cuius opera, & cõmendatione à Iulio II primis Pontificatus mensibus episcopus Teatinus creatus. Neapolim haud ita multo pòst legatus est, vt Ferdinandum regem Catholicum ex Hispania eò venientem, Apostolicæ sedis nomine susciperet. Cuius regis tunc primum gratiam promeruit. Aliquot annis pòst Apostolicæ sedis nuncius in Angliam ad colligendum Sancti Petri vectigal à Leone X. missus, triennio in ea insula mansit. Inde per Oceanum in Hispaniam ad aulam Ferdinandi Catholici Hispaniarum regis se conferens, à prudentissimo rege, qui eius virtutem Neapoli cognouerat, ad consilia est admissus, & maximi Sacelli Regij sacerdotis, quem magnum capellanum vocant, vicarius electus. Quo mortuo apud eius nepotem Carolum Hispaniarum regem, & postea Imperatorem eadem munera aliquandiu sustinuit. Mansit in Hispania annos circiter octo, quo tempore linguam Hispanam perinde ac Italicam didicit. Ab Hadriano VI. qui Leoni X. successerat, quo cum ob morum similitudinem vetus ei intercesserat in Hispania consuetudo, Romam cum Marcello Gaetano viro sanctitate illustri euocatus, inter eos patres relatus est, quorum opera, & consilio pontifex in ecclesiastica morum censura, & instaurandis Christianæ disciplinæ legibus, ad restringendam solutam sacerdotum vitam, sanctioremq; gerendi summi pontificatus rationem, quas omnino cogitabat vteretur, apud quem tanta auctoritate, & gratia valuit, vt si diutius vixisset, eum proculdubio in amplissimorum patrum ordinem adsciturus fuisse videretur. Insequentibus postea annis, Hadriano sexto infectis rebus è vita sublato, sedente Clemente VII. quum eum Cæsar Carolus Quintus archiepiscopatu Brundusino ornare voluisset, non tantum recens oblatum sacerdotium vetere longè opulentius recusauit, sed

etiam

etiam quod iam obtinebat sponte pontifici dimisit, sibique sub monte Pincio longe ab hominum conspectu recto vitæ instituto, modicis ędibus, neq; ædificio, neq; amœnitate conspicuis, domicilium elegit, & ab omni rerum humanarum cura penitus se auertit, quo in loco sacris assiduè intentus literis, religiose aliquot annos egit, nouamque clericorum regularium congregationem instituit, paupertatis, castitatis, obedientię votis, ritu cęterorum religiosorum, ante aram maximam Basilicæ Vaticanæ, solenni cæremonia nuncupatis. Cuius pij instituti socij primi fuere Caietanus Tieneus nobilis Vicetinus, vir sanctus, Bonifacius Collensis Alexandrinus, Paulus Consiliarius Romanus. Eam vitæ formam Clemens VII. approbauit. Vrbis direptione, qua multa à nefario milite passus est, commotus, Roma discedens, Veronæ aliquandiu apud Ioannem Matthæum Gibertum Veronensem Episcopum, inter sui ordinis homines clarissimum, in remotos episcoporum Nazarenis hortos secessit: deinde quietioris illius sanctiorisque vitæ desiderio rursum accensus, Venetias commigrauit, vbi longo tempore moratus, ibidem religiosorum, & morum sanctitate sibi commendatorum hominum maiore conuentu coacto, pio religiosi animi decreto, seueriorem vitam cum ijs professus est, & apud ædem sancti Nicolai Tolentinatis, non sine magna sanctitatis, & doctrinæ opinione aliquot annis egit, presbyterorum Teatinorum (ita ab episcopatu Teatino, quem obtinuerat) vocatorum, in ea ciuitate, in qua summopere amatus, & obseruatus fuit, tum primùm sodalitate instituta. In hoc sacerdotum ab se delectorum cōtubernio adhuc viuens, à Paulo III. bis per pontificias literas Romam euocatur, vt eius cōsilio, in morū emendatione, & cōcilij generalis celebratione, q̃ pontifex adornauerat, vteretur: à quo haud ita multò pòst, augusta illa generosi iudicij maturitate facile superiores pōtifices antecedēte, nobilissima illa IX. Cardinalium publicatione, qua anno salutis ∞ DXXXVI. XI. Kalend. Ianuarij, viros egregios, & præstantissimos ex optimatibus Ecclesiæ vndique conquisitos, in Senatum legit, Cardinalis presbyter tituli S. Clementis designatus, maximam dignitatem, nullum ambitiosi animi signum promens, suscepit: Episcopatum verò, quem antè sponte dimisit, paulò pòst iterum adeptus. Varia apud homines fama iactabatur, alijs sanctissimum virum relicto quietioris vitæ instituto ad reipublicæ fluctus se vocari passum, summis laudibus extollentibus: alijs contrà id factum accusantibus. Ipse tamen collato honore in obeundis senatorijs muneribus intentus, ita doctrinæ, ac sanctitatis fama fruebatur, vt obloquentium sentētiam facile eludere videretur: nam vitæ, innocentiæ, religionis, studio, & optimis moribus, multam eruditionem, præexcellentem sacrarum literarum notitiam, facundiam verò insignem in dicenda publice sententia, & omni sermone, libertatem addiderat. Animo adeò constans & fortis, vt personæ suæ vbique bene memor, nec minis nec precibus à dicta semel sentētia recederet. Si quid à Romanis Pontificibus Paulo & Iulio, sub quibus Cardinalem gessit, fortè referetur, quod non ita ex apostolicæ sedis (cuius vnius commodum ante omnia propositum sibi habere dicebat) dignitate esse censeret, vel consilio aberat, vel si interesset nō assentiebat. Cuius rei plura, & maxime memorabilia exempla extant. Pontifice Paulo III. auctor inprimis fuit, vt sanctę inquisitionis admodum necessarium tribunal, præstantissimis patrum ad id munus iudicibus lectis, Romæ institueretur, qui inquirendis, damnandisque hæreticis summa cum potestate præessent. Latius iam per totam Italiam serpente Lutherana hæresi, cuius labe non profanos modò, sed & religiosorum hominum multos polluerat. Qua ratione factum est, vt membris ægrotis, aut sanatis, aut si sanari non possent amputatis, quæ contagio inficiebantur, periculoq; propiora erant, paulatim salutaribus remedijs adhibitis, pristinæ in Italia sanitati restituerētur. Cæterùm quū tam in inquisitionis munere, cui ipse præ-

cæteris delectus fuit obeundo, q̃ alijs rebus ab se gestis adeò seuerè ageret, vt
ultos homines offendere videretur (eiusmodi porrò uitæ institutum Christia-
m seueritatem appellare solebat) magnum sibi aulicorum hominum odiũ con
axit, qui seueritatem & rectam eius mentem asperitatem interpretabantur. Il-
d certè constanti omnium hominum fama liquet, eum ante pontificatum ma-
e quidem integritatis vitæ ac doctrinæ, sed nimis seueri ingenij,& in propositi
tentia permanentis animi opinione vixisse, eoque ingenio hominũ studia pro-
ereri nesciebat. A Paulo III. ex presbytero Cardinale tituli sanctæ Mariæ Trãs-
uerim, Episcopus primum Albanus, deinde Sabinus, Archiepiscopusque Nea-
litanus factus est: postea Iulio III. Tusculanam, & nouissime Ostiensem ob-
uit Ecclesiam. Mortuo Marcello, apud quem summum gratiæ & dignitatis lo-
m obtinuerat, X. Kal. Iunij die Ascensionis Comitijs in Vaticano habitis post
on longas quidem, sed acerrimas comitiales contentiones, aliquot ex collegio
tribus Cæsarianæ factionis vehementer repugnantibus, tandem Alexandro Far
esio qui ei studebat prçualente, IIII. & XL. patrum suffragijs Romanus Ponti-
x quum esset sui ordinis princeps, annum natus LXXIX. creatus, Pauli nomi-
e, beneficiorum sibi à Farnesijs collatorum memor, assumpto, proximo die domi
maiorum more ante Basilicam Vaticanam coronatus est, magna & vniuer-
lis hominum, qui eius seueritatem timebant, mœstitia. Quod à nonnullis futura-
m rerum, luctuosiq; graui bello pontificatus triste omen iudicatum est. Ciuitas
m paulò liberius viuere, præsertim proximis sub Iulio III. annis, quum solita
et, seuerum & acre hominis ingenium timebat, cuius ante actam vitam commu
i hominum viuendi rationi contrariã nouerat: quam aduersam de se opinionem
e pontificatus initio auertere studens, certis quibusdam Cardinalibus vltro e-
iam non rogatus pollicitus est, se nihil omnino in vrbe nouaturum, sed veteri in-
stituto cuncta moderaturum. Timentibus verò seueram reformationem vetus il-
lud vsurpauit: Vxorem non habẽtes sæpe verberant. Profusis deinde sumptibus,
magnifico apparatu tota vrbe aulæis ornata, omnibus Cardinalibus comita-
tus à Palatio Vaticano profectus ad sanctum Marcum, ad sinistram tollendam
suspicionem, priuatim & publicè multa liberalitatis & clementiæ signa dedit, &
cum in publicum prodiret, humanis verbis omnium fauorem studuit promereri.
Rogatus quánam ratione ipse, & fratris filij victuri essent, munificè respondit, &
largè, more principum, quod re egregiè præstitit. Nam pecuniæ minimè cupidus,
clericatus, secretariatus, & Protonotariatus magni pretij officia liberalissimè do
nauit. Omnibus Christianorum principum, in his Reginæ Angliæ, & Rerumpub-
licarum oratoribus, qui gratulatũ, & ad eius venerationem Christiano more Ro-
mam venerant, publicis in consistorijs admissis, ingenium rursus secutus, ad ea,
quæ deprauata sibi videbantur, emendanda conuersus, totus ad tollẽdos abusus,
quos superiorum temporum negligentia pepererat, incubuit, vt hac saltem ratio-
ne Lutheranorum voces contra Romanam curiam obloquentium retunderet.
Multa igitur summæ seueritatis edicta proposuit, quæ ad dissolutos ciuitatis mo-
res corrigendos pertinebant. Ob eam causam multis inuisus, quanquam pleraq;
egregio principe digna ageret, non tam ea grata esse poterant, quàm contrà, odio-
sa, quæ fortasse secus fecisset. Principio cogitauit de leuandis vectigalibus, & o-
neribus, à superioribus pontificibus extra ordinem impositis, sed ærario inanim ẽ-
o mutare coactus est, ne grauiora indicere postea cogeretur. Edito decreto prę-
dia & bona ecclesiarum male & simoniace alienata, quæ à multis aut occupata,
aut temere empta fuerãt, magno multorum damno possessoribus deturbatis re-
stitui iussit. Iudæos tota ecclesiastica ditione sparsos, & passim Christianis nullis
penè distinctos signis admixtos, certis septis more Veneto oppidatim conclusit,

& ad eorum auaritiam, cuius vitij infamia gens illa in primis laborat, coërcendam eorum vſuris modum impoſuit, fœnus à centeſima ad quinquageſimam reduxit, crocei coloris pileum quo internoſci poſſent ferre coëgit, mercaturam cunctarum rerum, quæ victui humano neceſſariæ ſunt, omne cum Chriſtianis commercium, ſtabilia bona poſsidere ijs prohibuit: Chriſtianos quoque quicquam eiſdem miniſtrare: Synagogas, quibus ſuperſtitiones ſuas celebrarent, præter vnam: in ſingulis ciuitatibus ipſos habere vetuit, manente nihilominus ac ſi plures eſſent cathecumenorum annuo decem aureorum pro ſingulis tributo, grauioribusq́ue exactionibus, abrogatis ſemel cunctis priuilegijs, quibus à ſuperioribus pontificibus donati, immanes, & intolerabiles diuitias per fas & nefas congeſſerant, onerauit. Multa Iulij tertij quæ nunquam probauerat decreta induxit, aliquot ex eius familiaribus, quorum Iulius conſilijs vtebatur, in carcerem coniectis. Vrbis præfectum Vrbini ducem, in locum Horatij Farneſii paulò antè interfecti ſuffecit. Cardinales prouinciarum legatos minorum ordinum rectoribus ſubrogatis cunctos reuocauit, præter vnum fratris filium Carolum Caraſam, quem initio pontificatus ex equite Hieroſolymitano, & Neapolis priore, & qui militiæ perpetuo operam dederat, Cardinalem, & Bononiæ legatum dixerat, cuius plurimum opera vtebatur: hic rerum ſummæ præerat. Oſio antiquo familiari Datario declarato, datariatus reditus ſuſpendit, eumq́; ſeuerè admonuit, vt nullas pecunias pro impetrandarum quarumlibet rerum, quæ conceſsione parum dignæ viderentur, compoſitionibus acciperet, quouſq́; à Cardinalibus quibuſdam, quibus id munus mandauit, corrigerentur, quum ſibi perſuaſiſſet, multas pecuniarum ſummas eo munere contra ius cogi. Complures ſuper ea re egregiorum hominum Theologorum, iuriſq́ue pontificij conſultorum deliberationes habuit, quærens, an hæ pecuniarum ſolutiones, quæ compoſitiones vocantur, legitimæ eſſent, & à ſponte offerentibus pecuniæ licitò capi poſſent. Dum omnium ſententias audit, grauiter aliquando in eos inuectus eſt, qui accipiendas probarent; ab omni auaritia alienum animum præſeferens. Regreſſus & acceſſus ad Cathedrales Eccleſias reuocauit. Diſpenſationes matrimoniales, inter ſecundi gradus affines, aut rarò, aut non conceſsit. Publica ſanctione, cuncta, quæ ſuperiores Pontifices poſt Iulium ſecundum conceſſerant, quę bona reditusq́ue Eccleſiarum minuerent, ſuſtulit. Superiorum pontificum decreta de annatis, & quindennijs confirmauit, ad eorundem ſolutionem, quæ controuerſae rant expoſuit, quorum cauſas Cardinalibus Sarraceno, & Menianello, executiones verò Hieronymo Saulio Archiepiſcopo Genuenſi quæſtori, & Oſio ſupplicum libellorum magiſtro commiſerat. Pœnitentiariæ officium, itē Cleriſtatum, tam in veſtitu quàm victu, emendari, abuſibus ſublatis decreuit; nec vllius nomen recipi voluit inter ſacerdotiorum candidatos, quorum ante acta vita non probata eſſet: ei quæſtioni præfecit viros integros Tranenſem, Rebibam, Reumanum Cardinales, & Franciſcum Epiſcopum Gebennenſem Datarium. Ambientium ſacerdotia fraudes redarguit, Lenones, & facinoros homines vrbe exactos, grauiſsimis pœnis coërcuit. Societates certarum pecuniarum, quibus præſcriptæ menſtruæ vſuræ perſoluerentur, præter eas quæ ex officijs Romanæ curiæ capiuntur, vti fœnebres edicto prohibuit. Eum ſenatus principem, quem decanum vocant, eſſe voluit, qui decedente vetere decano, principem locum inter agentes Romæ Epiſcopos Cardinales obtineret. Seueriſsimum promulgauit edictum in eos, qui ſanctiſsimam Trinitatem, Ieſu Chriſti domini noſtri diuinitatem, eius ex ſancto ſpiritu conceptum pro humani generis ſalute mortem, beatiſſimæque virginis deiparæ perpetuam virginitatem inficiarentur. Thomam Crome-

...num Archiepiſcopum Cantuarienſem hæreticum auctoribus, Philippo, & Maria Anglorum regibus, ſacerdotio priuauit, & puniri more maiorum iuſsit, ...pertinax in Anglia combuſtus eſt. Oſium eundem, quem ſupplicibus libel-(vt dixi) ſubnotandis, ſummæque conſiliorum omnium præfecerat, & Epi-...patu demum Reatino exornarat, morum ruſticitate, grauiorique eius inge-...lo offenſus, propinquorum quoque pontificis, quos negligebat relationi-...petitum, gratia in odium verſa, poſtea in Hadriani mole præduro carcere ...butum, per quadriennium ferè cuſtodiri iuſsit. Triumuiralem conſeruato-...vrbis, & ſenatoriam in Capitolio poteſtatem amplificauit, & populo Ro-...no immunitates omnes, & priuilegia à ſuperioribus pontificibus conceſſa li-...liter auxit & confirmauit. Tiburque Cardinali Eſtenſe ab adminiſtra-...ne ſubmoto, eidem conceſsit. Ad leuandam Vrbis annonæ penuriam, trigin-...millium aureorum cenſum inſtituit, cuius fidei iuſsioni bona domus hoſpi-...is ſancti Spiritus ſubiecit, qua pecunia frumentum inopi plebiculæ paſcen-...compararetur. Quadrantarium carnis vectigal in quinquennium à Iulio ...no impoſitum, extra Vrbem tantum exigi voluit. Quod tamen neceſsi-...te coactus, in nouennium ad omnes etiam regulorum ditionis eccleſiaſticæ ...parchias poſtea produxit, & ex eodem vectigali montem non perpetuum cum ...ceſimæ ſolutione conſtituit. Tot verò beneficijs populus Romanus in-...matus, ad teſtificandum grati animi ſtudium, ſolenni decreto ſtatuam ei ...Capitolio marmoream, quam ipſe potius quàm æneam optauerat, antiquo-...m more erexit, & centum amplius ciues è nobilitate lecti, qui ſine ſtipendio ...tificis per vicos perpetui corporis cuſtodes, nouo exemplo eſſent, Fidei equi-...s ab eo creati. Dum hæc magna cum omnium laude ageret, quorundam è ...s (vt fama eſt) Neapolitanorum quoque, & Florentinorum exulum, qui ...marij ciues erant, conſilijs à priſtina mente deductos, quum ob quaſdam ſu-...ciones (vitæ enim & auctoritati ſuæ inſidiari ab ijs ſibi perſuaſum fuerat) ...lios repente in carcerem conieciſſet, comparato exercitu Gallorum & ...Heluetiorum ſiue Retorum præſidijs in Italiam euocatis, bellum graue cum ...ilippo Hiſpaniarum rege Caroli Quinti filio ſuſcepit, & vetus odium reuo-...uit. Oderat enim ipſe iampridem Hiſpanorum nomen, quippe qui Vrbe di-...pta & incenſa ſacroſancti Pontificis maieſtatem violauerant, Italiam ſerui-...o oppreſſam tenebant. His addebantur priuatæ iniuriæ, quod cùm in regia ...Hiſpaniarum verſaretur, in cancellariatus cuiuſdam petitione ſibi iure debiti, ...lato Hiſpano, ipſe præter leges præteritus fuiſſet. Itaque eius rebellionis ...pore, quo Neapolitani Petrum Toletanum, qui pro rege illius regni nego-...curabat, quæſtionem religionis more Hiſpanienſi in regno inſtituere conan-..., multis ſeditionibus & tumultibus fatigatam, ab eo conſilio deſiſtere coë-...unt, medijs armorum fragoribus, ipſe Paulum Tertium ad arma Cæſari in ...um inferenda adhortatus fuiſſe dicebatur, ſuam ſuorumque (quos multos ...regno habere dicebat) operam pollicitus. Quæ conſilia prudentiſsimus ...tifex hominis animum admiratus, apertè quidem eius pietate & ſolicitudi-...laudata, tanquam parum tempori opportuna reiecit. Eius indignationem ...t, quod aliquot annis antea à Paulo Tertio Archiepiſcopatu Neapolitano ...atus, poſſeſsione diu excluſus à regni prorege fuerat, tanquàm Gallicarum ...partium ſtudioſo. Pontifex igitur factus, ab ijſdem, quos ſuprà memo-...ad bellum Cæſarianis inferendum ſolicitabatur, qui à latere eius nunquam ...dentes, eum veteres iniurias repetendo, nouas arguendo, indies inflamma-..., tempuſque veniſſe, quo Eccleſiæ iniurias, ſeſeque vlciſceretur, affirman-

tes, belli occasiones captabant, in ipso belli ardore Neapolitanos à rege non ita bene de ijs merito, ad se defecturos; & cuncta facilia futura, Gallico rege belli socio eidem bellicarum rerum imperito assiduè persuadentes. Nec cunctata fortuna illudere rebus humanis solita, facilem præbuit occasionem, qua & bellum legitimè posset ipse Pontifex indicere, & Gallos in belli societatem sibi adsciscere. Per id tempus Carolus Sfortia ex comitibus Sanctæ Floræ Longobardiæ prior, qui Francorum regi Henrico bello Senensi merebat, à Cæsarianis cum fratre Mario captus custodiæ asseruabatur: duas is ab se possessas triremes ex Gallia discedens in portu Massiliensi reliquerat. Quarum præfecti Philippi Vicouarronis fidei, quod in Cardinalis Camerarij Cæsarianæ factionis studiosi clientela esset, parum Rex credens, eo sua auctoritate remoto illarum custodiam Nicolao Alamanno exuli Florentino commisit. Is cum triremibus in Insulam Corsicam venerat. Id Prior iam liber factus cognoscens, regem Henricum per litteras rogauit, vt triremibus restitutis solita sibi stipendia continuaret. Annuit Rex, Alamannoque iussit, vt Centumcellas nauigans, triremes Priori traderet. Qui tunc apud Sancti Floræ oppidum altero pede debilis manebat. Quo casu impeditus, datis ad Alamannum litteris, iussit vt triremes Alexandro fratri Cameræ Apostolicæ clerico traderet, qui suum ibidem aduentum expectaret: Alexander Centumcellas concitus abiens, triremes Alamanno, eas sibi Priore absente reddere recusanti, vi eripuit, nihil veritus, quod in ecclesiasticæ ditionis statione essent. Alamannus imprudenti consilio dimissus, apud Petrum Capuanum Centumcellensis arcis Præfectum Alexandrum detulit, vim sibi ab eo intentatam querens. Præfectus Alexandrum rogauit, ne eis nauibus inscio pontifice eductis, portum & pontificis maiestatem violare videretur, permitteret se de ijs ante pontificis ministros monere. Id Ioannes Franciscus Lotinus Volaterranus, Cardinalis Camerarij intimus, & consiliorum princeps, qui per eos dies à Cæsare redierat, Alexandri citissimis litteris intelligens, ita apud Ioannem Montorij comitem pontificis fratris filium, rebus adhuc Cæsaris fauentem, rem extenuando egit, vt litteris ad Præfectum Centumcellensem datis, iuberet, ne se in regiorum ministrorum controuersijs implicaret. Ita Alexander venia abeundi obtenta, portum exijt. Interea litteris præfecti Centumcellensis Romam allatis, res ad Cardinalem Carafam Cæsaris rebus parum æquum defertur. Is confestim Præfectum pontificis nomine monet, ne Alexandrum cum triremibus portum egredi permitteret. Quod Alexander sentiens, iam liber, & ob res gestas Francorum fidei diffisus, Caietam primò, mox Neapolim abnauigauit, amicè & munificè à Prorege Bernardino Mendocio, & Principe Auriæ classis Hispanæ præfecto exceptus. Tum regij ministri Romæ apud pontificem questi. Comes verò patrui iram veritus, se à Lotino persuasum querebatur. Pontifex suspicatus non absque Camerarij voluntate, vel saltem conniuentia id factum fuisse, Cardinale grauioribus verbis & minis exagitato, eundem Lotinum, quòd Montorij comitem ad id induxisse videretur, in vincula coniecit. Hinc mutui odij & simultatum origo manauit, quas pontifex aliquot diebus pòst auxit, quum à Cardinale Burgense ei renuntiatum esset, quosdam Cæsariæ factionis proceres, modò apud Cardinalem Camerarium, modò apud Marcum Antonium Columnam clandestina colloquia contra ipsum, eius maiestatem & auctoritatem habere, quodque ipse Lotinus Cardinalis familiarissimus statim à comitijs ad Cæsarem missus esset, qui cum de tota comitiorum ratione & exitu, quæ Cæsari parum probanda viderentur, diligenter doceret. Pontifex, siue quod ita re ipsa comperisset, seu ira concitus, corporis custodia auctâ, ali-

quot cohortibus conscriptis, Cardinalem Camerarium, & paulò post Abba-
Bresignum Hispanum ad Vrbem à Cæsare redeuntem Bononiæ captum, &
Romam productum in molem Hadriani coniecit. Cum Camerario Camillum
Columnam etiam in custodia habuit, omnium quidem rerum, quas in se patra-
fuisse dicebat ignarum. Eum verò tanquam Columniæ familiæ principem,
is strenuum, spectatum bello, ne aliquid nouaret veritus, Gabijs Romam do-
ccitum cepit. Alexandrum Sfortiam absentem contumaciæ damnatum,
icatu priuauit. His turbis excitatis, Ioanna Aragonia audiens filium
rcum Antonium Columnam ad Vrbem venire, binos diuersis vijs nuntios
nnum versus misit, qui filium ne rediret moneret. Eum Neapolim confestim
fectum Pontifex ad causam dicendam citauit, & suspicionibus indulgens, Iu-
um Cæsarinum intra paucos dies, & Ascanium Corneum sibi suspectos va-
s datis Vrbe discedere prohibuit. Triremibus autem, quas reddi Cardina-
& orator regius Marchio Sariæ procurarat, portui restitutis, aliquot Cardi-
um præcibus Camerarium & Camillum Columnam, vadibus ne Vrbe exi-
datis, Pontifex è custodia dimisit. Marcum Antonium Columnam, quia ad
pus præscriptum non adfuerat, paterna ditione, quam in agro Ecclesiastico
bat exuere cogitauit, Ioanna Aragonia matre cum Nuru & filiabus Vrbe
di vetitis. Initio anni ∞ D L V I. Pontifex fratris filium Ioannem Cara-
Montorij Comitem Ecclesiastici exercitus Imperatorem creauit, cuius so-
i pompæ prætoriani, & leuis amaturæ pontificij equites, de more interfuerũt.
o die Ioanna Aragonia irritati pontificis vim timens, mutato habitu specie
d Roberti Strotij vxor esset, deceptis portæ custodibus Vrbe excessit, id op-
rtunum tempus nacta, quo equites pontificij pompæ comitis occupati erant,
bi de sua fuga rescitum esset, labore diurno fessi, ipsam insequi vti vsu ve-
nequirent. Ea re pontificis ira aucta, qui quæstionibus habitis Marcum
Antonium, & ipsius patrem Ascanium, qui tum Neapoli in custodia detinebatur,
athemate notatos, honore, & accitis possessionibus, quas in ditione Ecclesi-
ca obtinebant diplomate publicato, quo eius priuationis causas commemo-
, exuit, & cuncta eorum oppida (quod multis durum, & futurorum malo-
m causa visa est) Ioanni Comiti Montorij ducatus Paliani titulo addixit.
orundem consilio, qui vt alia, ita & hoc persuaserunt: valido, & fideli Roma-
o pontifici possessori in illis oppidis instituto, atque firmato, posse gentem Co-
mniam illis perpetuo excludi, neque in posterum recuperandi facultatem il-
m habituram, quam cæteris pontificum interregnis nullo priuatim possiden-
habuissent. Capto nanque Palliano, de illius euersione primo decretum,
de oppidorum pro Ecclesia retentione fuerat cogitatum. Dux igitur, vt
dignitatis insignia caperet, celebri pompa ornamentis ducalibus indutus, to-
comitante populo Romano, pontificisque custodibus prætorianis, & leuis
aturæ equitibus, à Vaticano palatio in Capitolium proficiscitur, vbi rei diui-
solenni ritu celebratæ interfuit. Per id tempus Pontifex ducis fratrem An-
um Carafam oppidi Montisbelli Marchionem, ac Diomedem Carafam
filium Marchionem Cauensem creauit. Montem verò bellum pontifex
Balnei ob pecuniam, quam in bellicos vsus Francorum rex in Italiam
dauerat, vno ex tabellarijs occiso in Ecclesiastica ditione deprædatam,
eripuerat. Milites descriptos ecclesiastici Imperij, quos batalias vocant,
legijs auxit, quo eos sibi firmiores stabiliret. Non sine magno Cæsaria-
rum timore Palianum à Duce, Caroli Carafæ Cardinalis, & Petri Strozij,
m Romæ aderat consilio, bellica arte munitum fuit, tum quod ea ratione

Columnijs eius recuperandi ſpes prorſus adimeretur, tum quod tanquam belli arx aduerſus regnum Neapolitanum eſſet futurum. Per eos dies Henricus Galliarum Rex, cuius res Italicas turbari intereſſe videbatur Pontificis animum in Cæſarianos incitatum cognoſcens, clam per oratores, & Cardinales Turnonium, & Lotharingium egit, vt fœdere cum pontifice inito, alter alteri auxilia in bellis gerendis ſubminiſtrarent. Ea re pontifex magis accenſus dum magnis viribus bellum adornat, inducias quinquennales, quæ inter Cæſarem, & regem Francorum ſe omnino inſcio pactæ fuerant, nihil minus cogitans audiuit. Eam rem, quod ipſe in grauiſsimo tractatu neglectus eſſet, admodum ægre ferens, ſe ſolum in periculis à Rege relictum multum conquerens, atque ipſas inducias ſuis officere animaduertens, legatos duos Cardinales, Scipionem Rebibam ad Regem Philippum, & Carolum Carafam ad regem Francorum deſtinauit. Scipione proficiſcente quidem verum armis à Cæſarianis in ditionem Eccleſiaſticam illatis, ex itinere reuocato, Carafa ad regem maritimo itinere ſe contulit, cuius mandata fuere, primum vt pacem inter reges procuraret, cuius pontifex honorifica, & maieſtate pontificia digna conditione particeps fieret, id niſi impetrare poſſet, ſi quæ Cæſarianorum arma ingruerent, auxilia à Rege quemadmodum ex fœdere paulò antè inito pollicitus fuerat, poſtularet. Legatus pace excluſa, quaſi ad opem pontifici ferendam, ne ab induciarum fide Henricus Rex ſine cauſa deſijſſe videretur, Gallica auxilia duce Guiſio impetrauit. Pontifex interim Paliano munito, & duce belli fratris filio Imperatore creato, Vrbem maxima cum vicinarum ædium, & vinearum damno, terreis aggeribus munire, portas magnis præſidijs per diſpoſitas ſtationes, eius rei Camillo Vrſino demandata firmare, delectum tota eccleſiaſtica ditione habere, exercitum, commeatus, & cætera ad bellum neceſſaria comparare. Comperto per interceptas litteras Garziam Laſſum Vegam, qui per eos dies à rege miſſus Romæ agebat, regis iuſſu Albæ ducem, ad bellum pontifici inferendum ſolicitaſſe, eundem, & Ioannem Antonium Taſſum magiſtrum Tabellariorum equeſtrium in cuſtodia habuit. Per id tempus Aſcanius Corneus Velitrarum munitioni præfectus, quum ob quaſdam ſuſpiciones à Pontifice capi iuſſus eſſet, fuga ſalutem quæſiuit, à Cæſarianis honorifice ſuſceptus. Ea re publicatis bonis exul factus, frater eius Cardinalis Peruſinus in arcem eſt coniectus. Ferdinandus porro Toletanus Albæ dux, qui tum pro Rege Philippo regnum, atque Italiæ vicariatum obtinebat, his quæ Romæ fiebant auditis, totus in belli, quod timebat curas multis conſcriptis, & ex ſtatiuis in vnum coactis cohortibus incubuit. Frequentibus internuncijs cum pontifice egit, vt eiuſmodi bellici terrores amouerentur. Pontifex vt cauſam ſuam tueretur, Dominicum Nigrum Romanum cum epiſtola ad ducem miſit queſtum iniurias ſibi illatas. Dux ea re motus, Pirrho Lofredo equiti Neapolitano litteras ad pontificem dedit, quibus pontificis querelis reſpondens, & quæ contra regem ſuum à pontificatus initio molitus fuerat, ſigillatim aperiens, commemoratis bellorum incommodis, eum ad pacem poſtremo enixe hortabatur, addens quod ſi breui, quæ pontifex ſentiret de pace belloque non aperuiſſet, ipſe bellum indictum exiſtimaret. De eadem re ſcripſit etiam collegio Cardinalium, rogans, vt pontificem ad pacem ineundam hortarentur. Quum vero Paulus rem protraheret, poſt X V. dies impetum in fines agri Eccleſiaſtici dux fecit, & Pontem coruum in antiquarum Fregellarum veſtigijs ſitum, vi cepit. Ea re irritatus pontifex, Pyrrhum legatum carceri cluſit, regium legatum Marchionem Sariæ confeſtim vrbe exire iuſsit, iam antea pontificio dioſum, quod portam Vrbis militibus, qui ibi aderant repugnantibus, ve-

nandi

nandi gratia egressus fuerat. Quod tamen id sibi licere Cardinalis Carafa mane prædixerat. Aucta vero suspicione Iulianum Cæsarinum Regulum Romanum, Fabium Columnam Archiepiscopum Tarentinum, Hippolitum Capilupum, Herculis Gonzagæ Mantuani Cardinalis in Vrbe procuratorem è Cæsariana factione in carcerem cōiecit, fatali Cæsarianorum ignauia quum nemo esset, qui accensam belli flammam, quæ initio facilè sopiri posse putabatur, mitioribus consilijs, & agendi dexteritate restingueret. Armis autem primum à Cæsarianis in Ecclesiasticæ ditionis finibus motis (inferre enim quam excipere apertum bellum maluere) Pons coruus primo impetu, deinde Frusino, postea Anagnia, Marinum, Lauici, Præneste, Tibur, Ostia, Neptunum, Aba, Vicus Vatronis, Monsfortinus, & totum denique pœne Latium in eorum potestatem redactum est. Dux Albæ quæcunque Ecclesiasticæ ditionis oppida ceperat, pro Ecclesia, & futuro pontifice seruaturum se affirmabat. Horum pars à pontificijs recepta, pars miserè incensa, & direptioni exposita, eo bello, quod toto hoc anno, & magna sequentis parte Gallis præsertim & Heluetijs in Pontificis auxilium euocatis, tanta animorum obstinatione durauit, vt infelix Latium pænè totum igne, & ferro consumptum sit. Dum hæc in Latio geruntur, Dux Albæ pacis auidus, cum Carolo Carafa Cardinale egit, vt Sena Etrusca Io. Carafæ fratri ducis titulo concessa, Palianoq; Columnijs restituto, certa firmaq; pax constitueretur. Ei rei transigendæ in XL. dies induciæ initæ. Quo tempore dux Albæ, qui Philippi regis mentem ad pacem quibusuis honestis conditionibus suscipiendam inclinatam exploratam habebat, validis præsidijs ijs, quæ cæperat, Castellis impositis, tertioq; propugnaculo in insula sacra propè Ostiensem portum ad fluminis Ostia munito, Neapolim se recepit, atq; Senæ negotium vt expediret Franciscū Pacciecum, quem postea Pius IIII. Cardinalem creauit, ad regem misit. Illud verò certò sibi persuadens, eum cum ijs mandatis rediturum, quæ ad pacem respicerent, rebus bellicis restituendis vacare supersedit, quæ diuturno bello in peditatu, & equitatu admodum labefactatæ erant. Induciarum XL. diebus exactis pontificij à pace auersi, Petro Strotio duce Vicum Varronis vi, propugnaculum Ostiense pactione occuparunt. Ea res Strotij auctoritatem auxit, ita vt facilè ei postea fuerit pro fratre Laurentio Cardinalatus honorē adipisci. Inexpectata re, & Ducis Guisij aduentu mirum in modum Dux Albanus commotus, valido exercitu scripto Gallicas copias apud Ciuitellam expectandas putauit. Interea Franciscus Pacciecus in Italiam cum pacis conditionibus à rege rediens, Romam accessit. Quæ præcipuæ erāt, vt Paliani Toparchia Marco Antonio restituta Io. Carafa Dux Senensis crearetur. Animis Ducis Guisij aduentu ad bellū inclinatis, Paccieco pontificis audientia negata est, & quia Cardinalis Venetias aberat, nonnihil cum Paliani duce locutus, à Cardinali Carpense admonetur, vt Vrbe excederet. Ille carceris sibi periculo intentato, Neapolim abijt, atque ita magnis vtrinque viribus bellum adornabatur. Quo bello ærario exhausto, Paulus magna, & extraordinaria tributa indicere, & exigere coactus est. Mōtes Quattuor instituit, duos in nouēnium perpetuæ solutionis bessalibus vsuris, alterum S. Spiritus Hospitali domo, alterum Thoma Marino Genuensi ditissimo viro fidei iussoribus, totidem item non perpetuos cum centesimæ solutiones vnum ex Vectigalibus Perusiæ & Vmbriæ, alium ex reditibus aluminum, quæ apud Tulfam coquuntur sesquicentesimam bonorum æstimatorum imperauit. Notariatus, & Cancellariæ officia in quæstionibus capitalibus totius Ecclesiasticæ ditionis venalia proposuit, duabus decimis omnium imperij Ecclesiastici sacerdotium imperatis, & menstrua omnium officiorum solutione fisco addicta, religionum ordines, in terreis quæ construebat propugnaculis operam suam posuerunt. Cuius belli vt cre-

ditum est, occasione Placentia Octauio Farnesio Parmæ duci restituta, ipse in gratiam à rege Philippo receptus est, quæ res pontificis animum perturbauit in eo certamine defixum. Nam Octauij vtpote regis Hispaniarum hostis operam eo bello sibi pollicebatur. Cæterùm Gallicarum copiarum aduentu recreatus, bellum anno integro continuauit, quo priuati homines, Vrbs Roma, Latium, Ecclesiasticæ prouinciæ miseræ attritæ, & quanquam pax aliquando oblata esset, vt eam Pontifex susciperet adduci non potuit, quod pacis conditiones sibi oblatas non probaret. Verumenimuerò præter Gallos & Heluetios in armorum societatem euocatos, Veneti quoque à Cardinale Carafa, quem Pontifex cum potestate totius Italiæ legatum crearat, Venetiasque ire iusserat, magnis propositis præmijs, sed frustra sollicitati. Francorum copias superatis alpibus Dux Guisius adduxit decem millium peditum, & duûm millium equitum, qui Romam veniens, ea, quæ in bellicos vsus sibi pontificis nomine pollicita fuerant non inueniens, nonnihil est commotus. Eo verò Romæ agente pontifex decem Cardinales creauit, in his rogatu suo Ioannem Bettrandum regni Franciæ sigillorum custodem. Totius verò regij exercitus, qui Ecclesiæ præsidio venerat, vel in Italia lectus fuerat, Imperator Hercules Ferrariensium Dux est designatus. Gallicus exercitus, quum in Piceno diu statiua non sine Prouinciæ vexatione habuisset, Ciuitella in regni finibus frustra obsessa, commeatu deficiente, & pace paulò pòst inter Pontificem, & Regem Catholicum facta, partim in Galliam & Corsicam reuersus est, partim in Etruria apud Montem Ilcinum, qui Regijs præsidijs tenebatur, resedit. Aliquot Heluetiorum Cohortes, quæ pontificis subsidio venerant, apud Signiam à Marco Antonio Columna multis cæsis dimidiatæ fuerant. Bellum longius protractum fuisse multi opinati sunt, nisi apud Sanctum Quintinum Philippi Regis aduersus Francos victoria mense augusto Anno ∞ D L V I I. audita esset, qua omnis ferè Gallica nobilitas capta erat. Hæc res pontificis animum ad pacis conditiones accipiendas animauit, quum & illud intelligeret, eo se bello & parum proficere, & summo toti Italiæ damno esse. Roma præsertim paulo antè ab hostibus pænè per insidias capta. His rationibus adductus, pacem tractare cœpit, quæ Venetæ Reipublicæ, Florentiæ Ducis, & Cardinalis Camerarij opera decimo octauo Kalendas Octobris certis conditionibus apud Lauicos icta confectaque est: pro Pontifice Cardinalis Carafa, pro rege Dux Albæ pacis sponsores fuerant. Pacis conditiones fuere: Quod rex Pontifici debitas submissiones per priuatum oratorem facturus esset. Quod Pontifex Regem ad Apostolicæ sedis gratiam reciperet. Vt fœdere Gallico dissoluto, pontifex neutri parti se addicet. Vt cunctis, qui huius belli occasione in alterutrum principem deliquissent, venia esset, & ad honores suos omnes restituerentur. Vt oppida, & castella sedis Apostolicæ quæ à Cæsarianis occupata fuerant disiectis muris restituerentur. Vt Palianum in sequestrum deponeretur, custosque, qui vtrique parti gratus esset, eius præsidio communi sumptu locaretur. His pacis conditionibus Pontifex, & Albæ Dux subscripsere. Vix autem Cardinales, qui pro pontifice pacis sponsioni adfuerant, in Vrbem reuersi erant, quum Vrbe tot malis nondum rite lustrata, expiataque, bello ferè parem aliam cladem accepit. Tiberis enim alueum egressus, adeo occupatis Vrbis locis planis, qua frequentissimè habitatur, biduo stagnare, vt vrbs tota magna ædificiorum iactura nauigabilis esset, & omnes omnium fortunæ, quæ bello reliquæ erant, omnino perderentur. Peruenit aquarum colluuies vsque ad plateas Pantheonis, S. Marcelli & Marci: ita vt longe maior hæc eluuio existimata fuerat, ea quæ anno ∞ D X X X, sub Clemente septi-

septimo accidit. Domus Tiberi impositæ multæ, vt Cardinalium Sermonetæ, Visensis, & Farnesianorum hortorum partes corruerunt, pontis Palatini arcus, & Ecclesiæ Sancti Bartholomæi in Insula pars concidere, homines pauci, pecora multa desiderata, commeatus multum amissum, vndecim molæ submersæ, vineæ à Ponte Miluio vsque ad Basilicam Sancti Pauli aquis obrutæ, similem calamitatem diffluente extra ripas Arno, & longè grauiorem aliquot pontibus, vel dirutis vel exæsis Florentia sensit. Pace facta, Dux Guisius cum copiarum parte Centumcellis mare conscendens, in Galliam delatus est. Dux Albæ Romam eodem die ingressus, quo Dux Guisius exierat, Pontificis pedibus osculatis, omnibusque pœnis absolutis, honorificè est susceptus, quem Pontifex arctissimè complexum, publicè deosculatus est, miris laudibus ornauit, eius vxori rosam de more misit. Ducis precibus qui in arce Cæsariani detinebantur, ex fœdere incolumes dimissi. Alexander Sfortia clericatu recuperato in gratiam receptus. Bello composito Pontifex ad pristina emendandæ reipublicæ pereuntis consilia reuersus, animum ad res Ecclesiasticas componendas proximis armis afflictas conuertit. Carolum Carafam ad regem Hispaniæ, & Antonium Triuultium ad regẽ Francorum legatos pro pace inter eos, vel inducijs componendis, & domesticis super ducatu Paliani negotijs tractandis misit. Vrbis penuriam, quæ proximo bello inualuerat, magnæ pietatis exemplo leuauit. Triticum enim octonis aureis pro rubro emptum, quinis plebi vendidit: qua liberalitate quinquaginta millia aureorum absumpsit. Inquisitionis deinde tribunali, coram quo non hæreses solùm, sed aliquot etiam crimina, quæ cæterorum Iudicum sententijs diffiniri solebant, agitari voluit. Reliquis verò omnibus curis ab se abdicatis, & in aliquot ministros aut Cardinalem Carafam reiectis, ad cognoscenda vindicandaque ea scelera totum se addixit, magna reorum multitudine inquisitionis carcere inclusa. Circiter VI. Cardinales qui eidem concilio interessent legit, maximo Inquisitore fratre Michele Gislerio Cardinale Alexandrino viro integerrimo creato, cui in hæreticos, & eorundem criminum suspectos inquirendi animaduertendique summum munus demandauit. Incorruptam quantum in se erat religionem Christianam conseruare volens, cum plurima mala ex hæreticorum librorum lectione prouenire cognosceret, librorum indicem, qui ab se ad hæresim quoque modo pertinentes damnatos codices contineret, non sine bibliopolarum quærimonia publicauit, ipsosque graui edicto, & anathemate vel legi, vel haberi prohibuit. Cardinalem Polum virum moribus integrum, & multorum virtutum opinione vulgo commendatum, non sine magna omnium admiratione legatione Anglica priuauit: Cardinalem & legatum in eius locum F. Guillelmum Pætum ordinis minorum, Episcopum Saresburiensem designatum fecit. Pontificis nuntio à ministris regijs in via impedito, Pætus fato præuentus oblatos sibi honores non attigit. Per eos dies Ioannem Moronum Cardinalem, & Thomam Sanfelicium Episcopum Cauensem hæreseos reos fecit, vtrosque in molem Hadriani conclusos longo carcere afflixit. Egidium Fuscararium Episopum Mutinensem Moronis causa diu in Inquisitionis custodia habuit. Quo tempore, cùm Carolus Quintus Imperator rerum humanarum tędio affectus, fratri Ferdinando iam Cæsari creato, imperij quo se abdicauerat titulos per manus tradidisset, Pontifex translationem illam tanquam se inconsulto & præter sacros canones factam improbauit, neque Ferdinandum Imperatorem suscipere, neque eius legatum Martinum Gusmanum nobilem Hispanum, qui ad Vrbem venerat, vt legatum publicè admittere quoad vixit voluit

luit, priuatim tamen eum humaniter excepit. Auditoris cameræ officij nomen aboleuit, idque in regentem cameræ Apostolicæ conuersum, maximisque priuilegijs auctum, fratris Nepoti Alfonso Cardinali Neapolitano, magno Camerarij damno addixit. Multa enim è Camerarij munere adempta huic officio Paulus attribuerat, ea scilicet quæ ad eius muneris functionem pertinere videbantur. Monasticam, seu religiosam vitam semel professos, omnes in Monasteria vnde quacunque de causa exierant, edicto suo redire nulla admissa excusatione iussit. Id verò tanta adhibita seueritate fecit, vt non ita subito obtemperantes veluti detractantes imperium, satellitum custodijs adhibitis tota Ecclesiastica ditione in vincula, & aliquos in triremes coniecit, omnes verò quotquot potuit in monasteria sua redire coëgit. Venetiæ tum fuere miseris, qui obtemperare ob varias causas non poterant, refugium. Laudem porrò magnam omnium testimonio promeruit, quum raro iustitiæ & æquitatis exemplo cognitis, quæ sibi de fratris filijs (hi Ecclesiasticæ ditioni præpositi erant) delata fuerant, quicquid ea fuerint, frequenti patrum Senatu Cardinalem Carafam à rerum cura & Bononiæ legatione submouit: Paliani Ducem principis totius Ecclesiastici exercitus loci dignitate, & Triremium præfectura: Marchionem verò Montisbelli custodia palatij Apostolici priuauit: in eos adeo vehementi oratione frequenti senatu inuectus, qua nimiam eorum licentiam arguens, seuerissimè eosdem accusabat, vt Cardinales quosdam animum eius commotum sedare, atque illos excusare conantes, atroci vultu auersatus longè grauiora, ni quamprimum omnes Vrbe cederent minaretur, & Cardinalem quidem Vrbe exactum apud Lanuuium, reliquos verò in sua castella relegauit. Omnibus demùm ijs, quibus ipsi aliquos magistratus mandarant loco & dignitate pulsis, quibusdam etiam vinctis, nouos prouinciarum præsides in eorum locum suffecit. Aliquot deinde quæ imperauerat portoria, & tributa quasi se inscio indicta, cum leuasset, Palatij & Vrbis custodiam Camillo Vrsino commendauit. Cui vita functo Ioannem Antonium Vrsinum Grauinæ ducis fratrem sublegit. Ad XX. quoque Cardinalium, & XL. minorum ordinum ex officialibus Palatinis patrum, qui tanto muneri obeundo idonei ei videbantur, collegium instituit, qui publica audientia semel in singulas hebdomadas instituta, secum omnes totius Ecclesiasticæ ditionis causas cognoscerent, vt his factis omnem in suos præteritarum rerum culpam deriuaret. Edicto etiam cauit, vt qui hactenus magistratuum iniuria suarum rerum iacturam fecissent, ad se recurrerent, ius ex æquo ijs se redditurum pollicitus. Quo tempore à cæteris curis parumper vacuus, totum se Inquisitionis muneri dedit, instituitque, vt eius tribunalis caussæ, quæ delectorum Cardinalium auctoritate terminari solebant, coram Romano pontifice die semel in hebdomada statuto cognoscerentur. Cardinales XIX. quattuor lectionibus creauit, in his tres è gente sua, quinque vetere familiaritate coniunctos, reliquos doctrinæ & integritatis vitæ opinione sibi gratos: inter hos qui Tertius ab eo Romanus pontifex fuit Pius Quintus. Ioannes Gropperus Germanus (quæ res inusitata visa fuit) sacram purpuram recusauit, & scriptis litteris eius facti rationem reddidit. Diem festum Cathedræ Sancti Petri Apostoli, quando Romam primùm venit, ad decimum quintum Kalendas Februarij, qui antiquitus in Romana Ecclesia celebratus iam exoluerat: restituit sacrorum mysteriorum solennia quantum in se erat augere cupiens, cunctos, qui pro summi pontificatus ambitu prensarent, grauissimis pœnis subiecit. Formulam confessionis fidei, quam Episcopi recens creati profiterentur, pulcherrimam edidit, quæ in libris con-

onsistorialibus extat. Aliquot in Indijs, quæ regi Portugalliæ parent, oppi- la Ecclesias Cathedrales erexit, inter has Malaclinensem, & Cochinensem Ec- clesias: Gaoanensem verò ab obedientia Archiepiscopi Olysiponensis eximens Metropolitanam fecit, nouosque in his episcopos constituit. In Gallia Belgica, vis Inferiori Germania, quæ ditionis Philippi Hispaniarum regis est, multos episcopatus, & Archiepiscopatus aliquot erexit. Quam rem, quia memoratu digna est, vti in libris consistorialibus annotatam inueni, subijciam. Paulus quar- tus pontifex maximus, cum mentis suæ aciem pro pastorali officio, & Ecclesia- rum omnium sollicitudine conuertisset, ad eam Inferioris Germaniæ partem, quæ Philippi Hispaniarum regis Catholici ditioni hæreditario iure subiecta est, sciens messem quidem ibi multam esse, operarios autem paucos, propterea quod cum ea regio antiquitus erectionis Cathedralium Ecclesiarum suarum tempo- re sparsim, & infrequenter admodum habitaretur, à tot iam tantisque po- pulis, & gentibus incolitur, vt pro oppidorum celeberrimorum, quibus v- ndique referta est frequentia, & castellorum, Pagorumque multitudine, pau- cæ admodum ibi sunt Ecclesiæ Cathedrales. Quo fit, vt tam pauci Episco- pi non ea, qua opus esset diligentia, tantam animarum multitudinem regere possint, quod quibusdam eorum hoc etiam est difficilius, quod ipsorum Dioe- cesani lingua institutisque differunt, & quidam eorum etiam eiusmodi priui- legia habent, vt ipsos ad sedem episcopalem non liceat euocare, ita nec fidei doctrina, & piè viuendi præceptis commodè instrui, nec si quid deliquerint, facilè corrigi ab Episcopis suis posśint. Ad ipsos verò Episcopos visitandos, admonendos, & in officio continendos, ne vna quidem in tota illa tam cele- bri, & tam longè, lateque patente regione Ecclesia est Metropolitana, sed il- læ, quibus subiecti sunt extra fines ipsius Philippi regis sunt, earumque archi- episcopi propter multa, & varia impedimenta, nulli suffraganeis suis vsui iam- pridem fuerant, ad quæ tanta incommoda cum hoc quoque accedat, quòd cum ea regio omni ferè ex parte cincta sit, & obsessa à populis schismaticis propter asśiduas hæreticorum insidias, dolos, & fraudes, pestiferasque doctri- nas, catholica illic fides, & animarum salus in maximo discrimine, ac periculo versatur. His causis adductus, precibus etiam annuere volens, & pio desi- derio satisfacere ipsius Philippi Regis, qui pro sua pietate, & Catholicæ fi- dei studio, hac de re cum eo, & sæpe, & perquam diligenter per litteras, & nuncios egit, habita, sicut rei magnitudo postulabat, cum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus deliberatione matura, tam grauiter periclitanti in illis partibus fidei orthodoxæ, & animarum saluti aptisśimum esse remedium du- xit, si veterum Ecclesiarum in illa regione positarum dioceses commodioris regiminis caussa diuideret, nouisque erectis Cathedralibus Ecclesijs eiusmodi præficerentur Episcopi, qui tum exemplo, tum verbo commissas sibi oues pa- scant, & proborum, eorumque doctorum virorum copia muniti, idoneorum- que opera ministrorum adiuti, illas aduersus insidiantium luporum rabiem tueantur, defendant, & custodiant, & Metropolitanæ aliquot Ecclesiæ op- portunis eius regionis locis erigantur, ad quas commodè adiri posśit, quibus qui præfuturi sunt suffraganeos suos in officio contineant. Apostolica igi- tur auctoritate, & ex S. R. E. Cardinalium consilio, ad Dei omnipoten- tis honorem, & ipsius Sanctæ Ecclesiæ vtilitatem, Cameracensem, Traiecten- sem, Atrebatensem, Tornacensem Ecclesias, ciuitates, & dioeceses à Remen- si, Coloniensiq; Ecclesijs, & prouincijs, quibus erāt Metropolitico iure subiectæ: item Mechliniense, Antuerpiense, Harlemense, Dauentriense, Leouardiense,

Gru-

Gruningēſe, Middelburgēſe, Buſcoducenſe, Ruremundenſe, Namurcenſe, Audomarenſe, Iperenſe, Gandauenſe, Brugenſe, frequentiſsima Cameracenſis, Traiectenſis, Tornacenſis, Leodienſis, Morinenſis, diœceſium oppida, à ſua quodque eorum dioceſi & Prouincia exemit. Auulſit quoque eas Colonienſis, Oſnaburgenſis, Monaſterienſis, & Padeburnenſis dioceſium partes, quæ in Philippi regis ditione erant, quas Eccleſijs Cathedralibus ab ſe inſtitutis diſtribuit. Veteres verò epiſcopales ſedes, Cameracum & Traiectum ac Mechliniam oppidum Eccleſias archiepiſcopales conſtituit, reliqua tresdecim oppida Cathedrales ſedes erexit, quas hac ratione trium Metropolitanarum ſuffraganeas eſſe voluit. Cameracenſi quidem Metropolitanæ, Atrebatum, Tornacum, antiquæ Epiſcopales Eccleſiæ, ex nouis verò Audomarum, & Namurcum ſubiecit. Traiectenſi Archiepiſcopali nouas ſedes epiſcopales Harlemēſem, Dauentrienſem, Leouardiēſem, Gruningenſem, Middelburgēſem attribuit. Nouam Mechliniēſem Metropolitanā nouis Epiſcopatibus Antuerpienſi, Gandauēſi, Brugenſi, Iperenſi, Buſcoducenſi, Ruremundenſi præeſſe voluit, cunctaſque has epiſcopales & Archiepiſcopales ſedes iuris patronatus Philippi Regis, & hæredum eius eſſe conſtituit. Cum quo de ipſarum Eccleſiarum redditibus, quibus epiſcopi, & canonici ali poſſent, tranſegit. Qui verò ſenio confectus aduerſa valetudine laboraret, qua etiam anno ante obitum grauiter decubuerat, Tranenſem, Spoletinum, Conſiliariumq́ue Cardinales delegit, qui pro ſe cum Camilli Vrſini conſilio ditionis Eccleſiaſticæ cauſſas, ſumma & planè regia poteſtate cognoſcerent. Epiſcopos, vt ad ſuas Eccleſias regendas, & commiſſos ſibi greges coràm paſcendos irent, luculenta & graui adhortatos oratione, in qua Epiſcopale munus illis in memoriam reuocabat, compulit. Quanquam igitur maxima egregij pontificis ſalutaria documenta, quod inficiari nemo poteſt, daret, quia tamen ea in turbulenta, & difficillima tempora inciderunt, nihil neque tam ſanctum, neque tam laudabile facere potuit, quod non etiā multorum ſermonibus carperetur, Tanti refert quo quidque tempore agatur. Carolus V. nobiliſsimę memoriæ Imperator, qui poſt tot victorias partas, regnorū, maximi poſt Carolum magnum Imperij, & rerum denique omnium humanarū cura abdicata, totum ſe quietiori vitæ, & cœleſtis meditationibus ſtudio dederat, in Monaſterio Sancti Iuſti diœceſis Placentinæ Caſtellæ veteris XI. Kal. Octobris anno ∞ D L V I I I. rebus humanis feliciter exceſsit. Mortuo per eos dies Polo Cardinale, & Maria Anglorum regina, regnum Angliæ denuo ad priores hæreſes redijt, alterius Reginæ Iſabellæ fomento. Pauli pontificatum diuina prouidentia illuſtrauit & inſignem fecit nobili illa & memorabili pace Dei beneficio inter duos ſummos orbis Chriſtiani principes poſt affinitatem contractam facta, Henricum Francorum, & Philippum Hiſpaniæ Reges. In cuius lætitia & celebritate Rex ipſe Henricus equeſtri ludicro certamine, quo nobiliſsimi quiq; ad ſpectantium matronarum voluptatem haſtis inter ſe concurrere ſolent, miſerè interfectus, fœderum & regni ſucceſſorem reliquit Franciſcum II. filium adhuc impuberem. Cuius pacis cauſa Romæ à Pontifice more maiorum inſignes ſupplicationes habitæ, lætitiæ ſigna edita. At Paulus Henrici Regis morte audita, eorum, quæ in eo regno poſt eius obitum acciderant præſagus, publicè illacrymauit, Regnique illius vices indòluit. Cæterùm Henrici Regis mortem, grauis ægritudo pontifici ſubſecuta eſt, qui aqua intercute laborans, diu in quibuſdam Palatij Vaticani cubiculis recluſus medicorum conſilio fuerat. Itaque creſcente morbo, quum eius vita deſperata eſſet, ad XI. Kal. Septembris hora XII. Pontifex, qui ſibi mortem inſtare ſentiebat, Cardinales omnes euocare iuſsit, quibus in eius cubiculum conuenientibus, admirabili eloquētia, qua erat præditus, orationem habuit, ita præfatus: Viam vniuerſæ carnis ingredimur, diutius viximus, q̃ ſperare potuiſſemus

ſemus

femus, &c. Primumq; ab eis petijt, vt si remissior in senatu cogendo fuisset, quàm sui officij ratio postulare videretur, id ætati, & incommodæ valetudini tribuerét: deinde vt consentirent in optimo pontifice deligendo. Postremo sanctæ Inquisitionis officium, quod (vti est) sanctissimum appellabat, & quo vno niti affirmabat apostolicæ sedis auctoritatem, eis commendauit, multisque præterea dictis, verbis diligenter se excusando, vegeto planè animo patres dimisit. Quum Bartholomæus Cueua Hispanus Cardinalis vir bonus, & pius, Iacobo Sabello Cardinale astante, patrio sermone eum consolaretur, diceretque inter cætera, admodum ægrè ferendum esse tantæ pietatis pōtificem, eo potissimum tempore Reipublicæ Christianæ eripi, quo cunctis dissidijs pacatis, in Ecclesiæ restitutione eius opera maximè necessaria videbatur: Ipse illico eadem lingua Hispana, se ita vitæ suæ cursum instituisse respondit, vt quoties ex hac mortali vita ei abeundum esset, dei vocationem propenso & secundò animo susciperet: proinde alacriter admodum, se hinc emigrare, quum quod hanc Dei voluntatem esse prospiceret, tum quod eum Catholicæ fidei defensorem à Deo Optimo Maximo delectum relinqueret, Philippum scilicet Hispaniarum optimum regem, cuius pietate, & virtute Rempublicam Christianam afflictam proculdubio recreari, & restitui posse non dubitabat. Moribundi verò suprema verba fuere: Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum domini ibimus. Eo iam animam agente, apertæ sunt statim veteri instituto omnes vrbis custodiæ, & à furente populo, qui per vrbem veluti amēs discursabat, cum Tabularijs incensus est carcer nouus Inquisitionis, ijs qui eo tenebantur emissis. Intentatum quoque in sacram Dominicanorum ædem ad Mineruam incendium est, à qua vix piorum precibus permoti seditiosi quidā manus abstinuere. Decessit autē Paulus XV. Kal. Septembris, hora vigesima prima, anno ∞DLIX. ætatis suæ III. & octogesimo, mense vno, diebus XXI I. Pōtificatus verò quarto supra mensem secūdum, & diē XXIII. Cadauer Canonicis sancti Petri feretrum succollantibus in basilica Vaticana tenui pompa delatum est, & præter morem metu populi militari manu aliquandiu custoditum, lateritio ad tempus tumulo sepultū. Pius V. quum eius beneficio gratus esse potuerit, magnificum ei è nobili marmore monumentū ad Mineruæ septimo post mortē anno Pyrrhi Ligorij Neapolitani Architecti opera, maiorum suorū sacello extruxit. Vacauit tum sedes menses quatuor, & dies septem. Quo statim vita functo, quorundam priuatorum Ciuium impulsu, cursu ad capitolinum ab exagitata & furēte plebe facto, caput cum dextera manu eius statuæ, quæ in Palatio conseruatorū magno sumptu è pario marmore nobilis artificis manu posita, erat præcisum, & per vrbem triduo prouolutum, tandem in Tiberim bonorum quorundam virorum misericordia, quum iam populi exaturati rabies languescere cœpisset, proiectum fuit: Cautumque populi Romani edicto, incerto auctore promulgato, vti Carafæ familiæ insignia ex Vrbe tollerentur proposita, si quis non obtemperasset, perduellionis pœna. Itaque eo die nullum pænè in vrbe Carafarum insigne reliquum fuit. Malefactorum scilicet homines sunt tenacissimi, benefactorum verò ijs plurima leuior est gratia. Fuit Paulus Quartus statura magna, corpore gracili, ore subtristi & minaci, vultu macro, oculis introrsus recedentibus, & vehementi obtutu scintillantibus, naso paruo, rara & breui barba. Valetudine fuit alioqui prospera, & qui nunquam medicorum opera vsus fuisset, quanquam in victu non admodum diligens esset, cæterùm liberalitate, religionis tuendæ conseruandęque Zelo super omnes retro pontifices maximè clarus, & quo pontifice primùm hominum & clericorum præsertim moribus deprauatis, salutaribus legibus certum remedium est adhiberi cœptum: confirmandæ enim ac restituendæ Ecclesiasticæ disciplinæ, in quam mirificè perturbatam eius pontificatus inciderat auctor

Pp &prin-

& princeps extitti, ita vt ex eius fonte cogitationum rationumq; multa sacri Tridentini Concilij decreta profluxisse postea videantur.

PIVS IV. PAPA.

Ediceorum gentis, quæ Florentiæ ex popularis ordinis honorifico tamen statu, ad summam dignitatem, Vrbisque principatum nostro tempore peruenit, quosdam bellis ciuilibus, quibus ea ciuitas perpetuo laborauit, profugos, in varias terræ Italiæ vrbes, Veronam, Cremam, Orbitum, Mediolanum concessisse, qui hactenus ex ea gente, in ipsis ciuitatibus supersunt, testimonio sunt. Eam familiam, quæ Mediolani substitit Bernardinus Corius, historiæ Mediolanensis accuratus scriptor, & veteres quidam annalium Florentinorum sine nomine auctores memoriæ prodiderunt. Vetusta Mediceorum Florentię insignia pilæ rubeæ incerto numero, aurea parma fuere, quæ nouẽ primò, deinde octo, postea septem, nouissimè sex trianguli specie concinnatæ, superioris ordinis mediam Regum Francorum insignibus, ex eorundem dono decoratam habuere. At Mediolani vetusti Mediceorum clypei rubei coloris pilam tantum auream tulisse adhuc conspiciuntur. Hi postea Florentinis similes facti, Mediceorum Mediolanensium fortuna à Meleniani Marchione instituta, Pij IIII. pontificis maximi pater Bernardinus Mediceus Ioannis Iacobi filius honestæ inter ciues suos conditionis, publicorumque vectigalium redemptor, ex vxore Cæcilia Sorbellonia ad XIIII. filios suscepisse traditur, ex quibus decem ad maturam ætatem peruenerunt, quinque mares, & totidem fœminæ. Natu maximus Ioannes Iacobus fuit, is rei militaris gloria prȩstans, cũctis artibus, ex tenui fortuna in amplissimam dignitatem euectus, Meleniani Marchio factus est, quem præclarum familiæ suæ ornamentum, & felicioris fratris fortunæ præcipuum auctorem fuisse constat. Post eum Pius IIII. natus est, Ioannes Angelus ante pontificatum vocatus. Tertius Ioannes Baptista fuit vir bellica, & domestica laude clarus, qui anno salutis ∞ D XLV. obijt: Quartus Augustus Meleniani post fratrem Marchio, fratri põtifici parum gratus adhuc superstes. Nouissimus Gabriel anno ∞ DXXXI. in obsidione oppidi Leuci, bello, quod cum eiusdem fratre Marchione Franciscus Sfortia Insubrum dux gessit, tormenti ictu apud Mandellum occisus. In quo iuuene præcipua animi, corporisque militaris fortitudinis ornamenta fuisse referuntur. E sororibus Pij IIII. tres Maria, Lucretia, & Anna, sacræ Deo dicatæ virgines in monasterio, quod Virginum dicitur, ordinis sancti Dominici, à sanctissimo viuendi instituto de obseruantia appellato: duæ verò in matrimonium datæ fuere: Harum natu grandior Clara Vulcano, aliàs Wolf Comiti Altæmpso nobili Germano in diœcesi Constantiensi nupsit, mater Marci Scitici Cardinalis, Annibalis, & Gabrielis Comitum: minor vero Margarita Giberto Borromæo nobilissimo Mediolanensi Comiti Aronæ despõsa, Carolum Cardinalem, & Fridericum Comitem, duasque fœminas genuit, quarum maior Isabella sacra virgo in eodem monasterio Virginum Deo addicta Coronæ nomen accepit, minor verò Camilla auunculo Pio IIII. creato Cæsarem Gonzagam Ferdinandi V. C. maritum habuit. Natus est Pius IIII. anno salutis nonagesimo nono supra millesimum, ac quadringentesimum, pridie Kalend. Aprilis, sanctissimo Paschatis die, quum forte mater è sacris mysterijs doloribus partus tentata domum rediisset, Mediolani in regione Portæ nouæ, vico, qui Moronum dicitur, parœciæ sancti Martini ad Nusigiam ab eius auiæ paternæ Concordiæ maioribus, qui Nusigij dicebantur, conditæ, & prouentibus auctæ. Parentum cura liberalibus disciplinis ab ineunte ætate imbutus, cum adoleuisset, Papiæ & Bononiæ logicæ, philosophiæ

..& medicinæ studijs primum, deinde iuri operā dedit, vbi etiam Ruino præ-
..iore visus, doctoratus insignia consecutus est. Postea in patriam reuersus, & in
..peritorum collegium cooptatus, aliquandiu industriæ forensi se dedit, Hie-
..ymo Morono familiæ suæ patrono ei maximè suffragante: demum cùm fre-
..ntibus bellorum procellis patria exagitata, in ciuili otio ibi degere non pos-
..ad Vrbem profectus, eam VIII. Kalend. Ianuarij ineuntis anni ∞ D X X VII.
..circiter hora & die primùm ingressus est, quibus trigesimo tertio anno
..Romanum pontificatum ibidem obtinuit. In patriam deinde reuersus, bello,
..cum fratre suo Marchione Meleniani in expugnatione Leuci Franciscus
..ria Mediolani dux gerebat, obses datus, in arce Mediolanensi mortem vix eua
..quum Marchio inita cum duce pacta violasse videretur. Tandem liber dimis-
..Romā redijt, vbi fratris Marchionis, cuius tum bellicæ laudes celebrabantur,
..& ope à Clemente VII. summo pontifice inter Protonotariorum, qui par-
..pes dicuntur, collegium adscitus est. Aditu iam ad maiora patefacto, Alexan-
..m Farnesium Episcopum, Cardinalem Ostiensem, ac tum eius ordinis princi-
.., qui post Clementis VII. obitum pontifex Romanus fuit, studiosus obserua-
..perquam assiduus colere cœpit, vnde illius cum eo principe origo manauit
..itiæ. Pōtificatum Paulus III. adeptus, quum eius viri non mediocrem in re-
..gerendis dexteritatem nouisset, multis eum publicis muneribus honestauit.
..mùm enim anno salutis ∞ DXXXIIII. initio pontificatus illum Ausculanis
..ntibus, deinde anno pòst Tifernantibus in Vmbria, tertio postremum Par-
..nsibus præfecit. Quas vrbes in fide & quiete continuit, ipsarum verò iurisdi-
..ones non sine integritatis, prudentiæ, ac æquabilitatis opinione gessisse refer-
..Nicææ verò quo in Pauli III. pontificis comitatu profectus erat, ita cùm eo
..Cæsare egit, vt duobus fratribus Marchioni Meleniani, & Ioanni Baptistæ ex
..rce Mediolanensi, vbi quorundam peruersorum hominum conspiratione, ob
..uidiam ex virtute contractam, in custodia detinebantur, liberè abire Cæsare
..mittente licuerit. Annis deinde ∞ DXXXIX. Fano fortunæ, ∞ D X L. Par-
..nsibus iterum iuri dicundo summa cum laude præfuit. In Parmensi præfectu-
..ante tempus Verulano Cardinali legato successit, qui non nisi per annum præ-
..leges, quæ biennium præscribebant, in ea legatione fuerat: Vbertum Gamba-
..m ipse successorem habuit. Ter ecclesiastici exercitus quæstor, quem commis-
..rium vocant, postea fuit, bis in Pannonia cōtra Turcas, semel in Germania bel-
..Caroli V. Imperatoris cōtra Smalcaldici fœderis socios. Anno eñ ∞ DXLII.
..ando Italicæ aliquot cohortes à Paulo III. lectæ, Alexandro Vitellio duce in
..nnoniam inferiorem ad Pæstanum bellum profectæ sunt, Ferdināndo Cæsari
..ersus Solymanum Turcarum tyrannum maximis equitum peditumque co-
.., Vngaris, Christianis terribilia arma inferentem, suppetias laturæ, ipse ab eo
..pontifice delectus est, qui Comes Vitellio adesset, & militibus stipendia pro-
..aret: quo bello bombardæ sonitus prope eius caput volantis dexteræ auris au-
..m labefactauit: auctis verò familiæ honoribus, Danubianæ classi præfectus
..dem frater Marchio Meleniani fuit. Eo nomine magnam apud ipsum Regem
..m ita inijt, vt inde discedens ab eo multa cum virtutis commendatione
.. muneribus donatus sit. In Italiam reuersus anno ∞ DXLIII. cùm de limi-
..inter Ferrariensium ducem, & Rempublicam Bonnoniensem, non leuis or-
..et contentio, finium terminandorum disceptator & arbiter Busseti à Pontifi-
..nstitutus, tunc eam controuersiam composuit. Rursus cum Turcica arma
..Pannonia perstreperent, Viennaque Austriæ ab ijs acriter premeretur, & quat-
..or millia hominum Italici peditatus à Paulo Papa Regis Romanorum Ferdi-
..ndi auxilio missa Duce Ioanne Baptista Sabello illuc contenderent, ipse iterum

generalis Pontificius quæstor illi adiunctus est, ex qua prouincia rediens benignè à Pontifice receptus, nobili Anconitana gubernatione anno ∞DXLIV. honestatur. Affinitate postmodum ab eodem pontifici cum eius fratre Meleniani Marchione anno sequenti contracta (ipse enim Marciam Vrsinam Comitis Pitiliani filiam Pontificis nurus sororem vxorem duxit) Archiepiscopus Epidaurensis in Delmatia (Ragusinus hodie dicitur) creatus est. Anno ∞DXLVI. cum magna Germaniæ pars nouorum dogmatum labe infecta aduersus Pontificiam Cæsaream que maiestatem rebelles animos induisset, & formidabili bello concitato Orthodoxis hominib9 extrema quæq; minaretur, Paulus Papa tuendæ sacrosanctę religionis caussa, tres lectissimas Italici roboris legiones equitũq; insignes turmas Alexãdro Farnesio legato, & Octauio eius fratre Duce, ad eos motus comprimẽdos Carolo V. Augusto auxilio misit. Qua in expeditione, ipse tertio supremus quæstor eo ammandat9 est. Quũ aũt id bellũ feliciter confectũ fuisset, & memorabilis de Germania deuicta triũphus actus esset, ipse in Italiã reuersus, anno qui secutus est ∞DXLVII. Bononiæ ꝓ legato, Ioãne Morone Cardinale legato est renunciatus. In qua administratione Petro Luisio principe interfecto, & Placẽtia à Cæsarianis ducib9 occupata, Parmã profectus, & amicorũ opibus, quos ibi habebat adiutus, militũ manu collecta, Vrbẽ valido ꝑsidio firmatã sua vigilantia in ecclesiæ fide cõfirmauit. Nouissimè anno ∞DXLVIII. Perusiæ, Vmbriæque prætor factus, Iulio Ruuereo Vrbinate Cardinale legationem obtinente, per annum ferè sanctè, & integrè ei muneri præfuit. In quo absens à Paulo III. Papa VI. Idus Aprilis anno ∞DXLIX. tanquam de republica Christiana, sanctaque sede Romana meritus, presbyter Cardinalis sanctæ Pudentianæ tituli Pastoris lectus, haud ita multò pòst Romam profectus est. Paulo III. mortuo, quum Iulius III. qui illi successerat, bellum auctore Cæsare Carolo V. Octauio Farnesio Parmensium duci indixisset, quod præter suam sententiam (vt ipse dicebat) cùm Gallorum Rege Henrico, maximo Cæsaris damno, societate inita, fœdus percussisset, Gallicaque intra Vrbem præsidia recepisset, ipse ecclesiasticarum copiarum more maiorum à Pontifice legatus missus est, Ferdinando Gonzaga totius exercitus Duce creato. Bello non sine ipsius consilio, & solertia tandem composito, Romam reuersus, & à Cæsare episcopatu Cassanensi in Brutijs ornatus, pontificibus Iulio III. & Paulo IIII. signaturæ gratiæ perpetuo, aliquando verò in locum Cardinalis absentis vel mortui, iustitiæ, præfuit: Relicto dignitatis suæ prioritulo, titulum Sancti Stephani in monte Cælio, mox sanctæ Anastasiæ cepit. Paulo IIII. minus gratus fuit, qui in illum publicè in consistorio & aperte inuectus fuerat, quod ex non bonis artibus archiepiscopatũ Mediolanensem procurasse diceret. Quare eo rerum potiente, quum sibi Romæ commorandum esse non arbitraretur, tuẽdę valetudinis caussa, ad balnea Lucensia primùm profectus, postea desiderio videndæ fruendæque patriæ Mediolanum concedens, ibidem ædibus à fratre Marchione Ioanne Iacobo cœptis perficiendis deditus, iocunde, & honestissimè vixit, diem interim nullum prætermittens, quo litterarijs studijs non incumberet. Delectabatur in Cardinalatu viris egregijs, litteratis præsertim, eorumque consuetudine libentissime vsus est, ita vt eius mensa doctorum virorum quasi quoddam gymnasium esse videretur, quod ego qui nõ semel interfui, meo ipse testimonio possum confirmare. Prono ad misericordiam ingenio, tum ex consuetudine ac sermone, tum ex rebus quas gessit semper habitus est: nam præter occultas largitiones, publicè etiam quotidie omnib9 inopia laborantibus, & ostiatim victum quærentibus tantum ad subleuandas eorum miserias distribuebat, quantum pro diuturno victu satis ijs esse posset, ex quo pater pauperum vulgo vocari cæpit, sed tum præcipue, quum vrbe Tiberis inundatione Paulo IIII. fame vexata qui-

quidin horreis ad familiæ ſuæ annuum vſum condiderat, liberaliter ad ege-
plebis ſuſtentationem primis menſibus deprompſit. Quum fraternam hære-
tem adijſſet, veritus ne fratris cauſa, qui varijs præfuerat bellis, aliqui iactu-
bonorum ſuorum feciſſent: reditum annuum aureorum mille, ex fraterno
magnæ Mediolanenſium domui pauperum hoſpitali aſsignauit. Ingeniū
neque ſolers, neque calidum præſeferebat, ita vt à cunctis vir ſimplex & cle
haberetur. In amicos liberalis, omnibus comis & perhumanus, iuſtitiæ cul
nefariorum hominum hoſtis acerrimus in ea ciuitate, quæ mores hominum
ter examinare ſolet, omnium conſenſu exiſtimatus eſt. Quarum haud du
virtutum opinione, gradum ſibi ad maximum ſacerdotium fecit. Paulo IIII.
functo, quum Cardinales in conclaui eſſent, columba caſu ſacellum Xyſti-
per feneſtras ingreſſa, diu circumuolitauit, donec feſſa cum admiratione
um auis quietem expectantium, eius cellæ inſedit, quæ res tunc luſui habi-
ipſo pōtifice renunciato, in prodigium verſa eſt. Vnus enim ipſe, poſt diuturnā
tuor menſium ob varias Cardinalium diſſenſiones pontificatus vocationē,
ex presbytero Cardinale tituli ſanctæ Priſcæ potiſsimè electus eſt Roma-
pontifex, qui ſua humanitate, & clementia vrbem Romam ſuperiori bello
ctam recrearet, quam ſpem confirmare omnino & augere viſus eſt, Pij nomi
ſibi indito. Pontifex autem maximus creatus eſt omnium Cardinalium ſuffra
qui quatuor & quadraginta tum comitijs apud Sāctum Petrum interfuere,
arolo & Alfonſo Carafis in primis, Alexandro deinde Farneſio, Guidone A-
nio, Sfortia Camerario, Cardinaliq; Guiſio maximè ſuffragantibus, hora in-
ſeptimam & octauam eius noctis, quæ diem natalicium ſaluatoris noſtri IE-
CHRISTI inſecuta eſt, anno ſalutis ∞ D L X. ineunte, tanta mortalium
nium qui adfuerant lætitia, quanta paucisſimos antea ad eiuſdem ſacerdotij
nitatem perueniſſe conſtat. Quibus ego quoque comitijs tum fortè interfui,
ſingula quæ gerebantur contemplatus, cuncta oculis, & auribus haud ſegniter
luſtraui. Epiphaniȩ demum feſto de more coronatus, metuit vnus, quod non
mere alij vni eueniſſe cōſtat, vt tribus celebrioribus anni totius Paſchatis feſti-
tatibus naſceretur, ſimul & pontifex crearetur, ac ſupremæ demum caperet in-
ſignia poteſtatis. Ei ſpectaculo magna vis hominum vndiq; confluxit. Pluuerat
tota ea nocte, & diei parte, vnde marmorei ante baſilicam Vaticanam gradus, &
eorum præcinctiones lubricæ admodum factȩ erant. Ea re in ſolenni nummorū
iactu, in eiſdem ſcalis inſignis hominum ſtrages fuit, pecunias auidè arripere cu-
pientium: nam neque ſe eo impetu ſuſtinere à lapſu poterant, nec ſi qui paululum
turbaſſent, hærere aflicti veſtigio, alijque ſuper alios cadentes miſerè perierunt.
Circiter X VIII. homines ea turba necati, ſupra X L. luxati, & eliſi, quod miſera-
le ſpectaculum fuit, ac à quibuſdam ad ipſius pōtificatus res geſtas pro omine
latum. Pontificatus initio, quò re ipſa præſtaret, quæ Pij nominis appellatione
licitus fuerat, clementiam dico & humanitatem, omnium pæne Cardinaliū,
præcipue Carafarum, qui alioqui læſi videbantur, precibus, populo Romano
nium eorum veniam condonauit, quæ in Pauli IIII marmoreum ſimulachrū,
ſigniaq;, & ſanctæ inquiſitionis contumeliam, ac dedecus vacante ſede commi
rat, damna modò ac detrimenta illata, quoad poſſet ſuis ipſe ſumptibus ſanctæ
inquiſitionis officio ſarciret. Ad V. Kal. Februarij Baſilica Lateranenſi antiqua
pontificum ſede, vetere inſtituto viſitata, oratoribusque totius orbis Orthodoxi
principum, id eſt, Cæſaris, Regum Galliæ, Hiſpaniæ, Luſitaniæ, Poloniæ, Nauar-
ræ, Venetorum, Alobrogum, & Florentiæ ducum, Genuenſium, Lucenſium, Hel
uetiorum, qui recte ſentiunt, Mediolanenſium ciuium, Ducibusque Ferrariæ, &
Vrbini publicis in cōſiſtorijs ad ſui venerationem more ſuperiorum pōtificum

Pp 3 receptis,

receptis,animum ad ecclesiæ,& vrbis statũ diuturna sedis vacatione, & diffici-
li bello gesto pænè labefactatum,componendum conuertit. Inito pontificatu,
statim alienam personam,alienos mores induisse visus est. Nam qui hactenus hu-
manus,patiẽs,beneficus,gratus,mitis,pecuniæ minimè cupidus existimatus fue
rat, derepente naturam mutasse apparebat. Ante omnia igitur quæcunque
Paulus IIII. præter Curiæ Romanæ mores,& iam receptam à superioribus ponti-
ficibus consuetudinem,publicis edictis,vel diplomatibus nouauerat, disquirẽs,
ob multorũ quærimonias,qui se Pauli sanctionibus male habitos lamentaban-
tur,mutauit caussarum cognitionem,& explicationem ad rectam communis,&
vsurpati Iuris rationẽ,inductis prioribus decretis,paulatim reuocauit,idoneosq;
iudices,qui quæstionibus huiusmodi præessent,viros graues & prudẽtes delegit,
iudicijs ex æquo cõstitutis. Ferdinãdi Cæsaris Imperatoriam dignitatẽ translatã
in eum ab eius fratre Carolo V. quam Paulus IIII. improbauerat, ratam habuit
eiusq; tanq̃ legitimi, & Catholici Imperatoris legatos perhonorificè suscepit.
Conclauistarum priuilegia confirmauit. In patriã gratus,collegio doctorũ Me-
diolanensium,è quorum corpore ipse aliquando fuerat, Rotę auditorem,& Co-
sistorialẽ aduocatum perpetuò cõcessit. Sanctionem quam ipse Paulus de bonis
ecclesiasticis male,& simoniace alienatis non mediocre multorum damno edi-
derat,iuxta vetera decreta moderatus est. Quã tamen paulò ante obitum in inte-
grũ restituit,Cardinalesq; Vitellium Camerarium,& sancti Georgij propinquũ
suũ,iudices delegauit,qui de ijs cognoscerẽt,q sedem apostolicam quauis ratio-
ne fraudassent,solidataq; computa ac si nunq̃ confecta essent reuiderent, pecu-
niam ex compositionibus ea ratione quærens. Monachorum,& fratrum mendi
cantium,quos in monasteria vnde potestate à superioribus põtificibus impetra-
ta exierant,Paulus redire seuerissimo edicto coëgerat, caussas iterum cognosci
voluit, vt ijs qui canonicis legibus id se fecisse probassent,suum ius redderetur.
Aliquot magnæ existimationis viros,quos ob hæresis suspicionem Paulus carce
re afflixerat,cognita eorum per sanctissimã inquisitionem innocẽtia, omni cùm
iniuria eripuit,tum suspicione liberauit: inter hos præcipuè Cardinalem Ioannẽ
Moronum,& Thomam Sanfelicium Episcopum Cauensem. Episcopis, vt ad
suas ecclesias,& curandos sibi commissos greges reuerterentur,præcepit. Vt Re-
gressus à Paulo IIII. sublatos concederet agitauit. Cæterùm Concilij ab se indi-
cendi caussa ab eis sententijs destitit. Per id tempus insignis Christianis clades a
Turcica classi illata est, quæ in Catholici regis Philippi classem nauibus m
te & commeatu instructissimam bellum Punicum adornãtem de improuiso ir-
ruens eam oppressit,cunctos qui Girbæ Insulæ præsidio impositi fuerant expu-
gnatos,captiuos abduxit. Ea clade Christiani nauali omnino existimatione ex
ti, ingentem immanium barbarorum audaciam auxerunt. Pontifex interim, vel
eorum memor quæ in sui cõtumeliam Cardinalis Carafa in cõclaui dixerat, vel
Ducis Paliani regiæ pro ducatu Paliani compensationi (vt fama fuit) pro soro-
ris filio inhians,aut (quod ipse aiebat) vt Romanorũ pontificum propinquis sa-
lutare exemplum relinqueret, vt populos sibi creditos clementer acciperent,
publica negocia pro ecclesiæ dignitate conficerent,specie vindicãdi ea crimina,
quæ Caraæ patruo Pontifice,& bello potissimũ Neapolitano patrauerant, quæ-
stionẽ capitalẽ in eos instituere est aggressus. Ita vt ad VII. Idus Iunij ∞ DLX
quo die quinto antè anno, Carafa purpurei pilei honore donatus fuerat, Carolũ
ipsum & Alfonsum Cardinales ad consistorium profectos, Ioannẽ verò Caroli
fratrẽ,& Montorij Comitẽ Paliani Ducem tum vocatũ,qui paulò antè ex G
lesio Faliscorũ oppido in Vrbem cũ ipsius pontificis licentia venerat, vxorisque
eius fratrẽ Comitẽ Allifanum, Leonardumq; Cardinẽ fratrum propinquum, ni-
hil

bil tale suspicantes, in Hadriani molē, & per eosdē dies aliquot alios Carafiæ do mus clientes in publicū carcerem conijci mandauit. Omnium quæstionibus relatores præfecit. Vrbis gubernatorem Hieronymū Federicum, Episcopū Sagonensem ministrum impigrum, audacem, & acris virum ingenij. Alexandrum Palanterium procuratorem Fisci. Vt autem hoc iudicium rite peragere videretur, Cardinalium quæstioni octo eiusdem ordinis patres integritate, & iustitia insignes Fridericum Cæsium Episcopum, Bartholomæum Cueuam, Ioannem Michaelem Sarracenum, Ioannem Baptistam Cicadam, Michaelem Alexandrinū, Ioannem Bertrandum presbyteros, Iulium Ruuereum, & Luisium Cornelium Diaconos Cardinales adesse iussit, omnium inspectores Gubernatori & Fiscali assistentes. Quibus corā interrogati rei, Cardinalis Carafæ scriptæ literæ producta, & quæstionum principia agitata. Nouissima verò caussæ cognitio ijs nō admissis, quum per nouem menses instituta, singulorumq; obiecta examinata fuissent, Pōtifex seorsum quæstiones videre voluit. Postremò, vt totius iudicij series ab omnibus patribus cognosci posset, tota caussa ad pontificem pleno in cōsistorio ab eodem, qui quæsierat Gubernatore diei spatio relata est, non auditæ tamē patrum super ea re sententiæ fuere. Tunc Carolus Cardinalis maiestatis ab ipso pontifice damnatus, & omnibus honorum gradibus exutus, curię (vt vocant) sęculari castigandus traditus est: qui cum Comitibus Mōtorij, & Allifano, Leonardoq; Cardine ab vrbis Gubernatore maiestatis, & homicidij dānatis, morti est addictus, iudiciq; rerum capitalium mandatum, vt iuxta ciuiles sanctiones, lege in eos ageret. Sic sententijs in Cardinalem à pontifice, in Ducem verò à Gubernatore Vrbis subscriptis, Carolus in Hadriani mole carnificis manu nocte, quæ Nonas Martias pręcesit, strāgulatus: Comites, & Cardines in Turris Nonæ carcere capitali supplicio affecti, maxime memorabile spectaculum, insolensq; instabilis fortunæ ludibrium, in publico ad pontem Ælium expositi, & paulò pòst ad dānatorum sepulchra relati, populo Romano attonito, & quorsum isthæc tēderent admiranti, præbuerunt: ijs verò qui secundiori aura altius prouecti, extra omnem sortem sese collocatos existimant documentum memorabile, quum omnes passim confluerent ad eos spectandos, qui miserabiliter ab eo pontifice, quem ipsi potissimum ad tantæ potestatis culmen euexerant, extincti, nutu, renutuq; suo cuncta moderabantur. Ducis præsertim casum animo reputantes, quem paulò antè insigni militum, & equitum manu stipatum, ac per Vrbem more pœnè Regio incedentem conspexerant, tunc verò eius corpus capite trūcum miserabili aspectu publice collocatum viderent. Illud memoratu dignum, vtrosq; fratres non solum religiose, pie, & quemadmodum optimos Christianos decet, cum pœnitentiæ sacramento excessisse; sed fortissimo animo tantam calamitatem, perinde ac à Deo iussam, excepisse. Ducis admirabilis constantia fuit, qui paulò ante obitum & socios metu cædis consternatos egregia oratione ad mortis contemptum adhortatus est, & litteras pulcherrimas filio iuueni scripsit optimis monitis refertas, quibus ei Christiano more bene precabatur. Cardinalis cadauer in propinqua diuæ Mariæ Transpontinæ æde publico sepulchro datum, mox ab eius familiaribus ad Mineruæ translatū, & in familiæ eius sacello conditū est. Inter multas pcipue damnati Cardinalis causæ in quæstionū codicillis relatæ sunt, quòd senē pōtificē Paulū, quanq; in bellum pronū, tamē bellicarū rerū imperitum, falsis nūtijs & cōsilijs decepisset, multos & maximè dignationis viros ei9 belli occasiōe vexare iussisset: quodq; varias litteras, & notas arbitrarias enētit9, eius vni9 præcipue opera quinquēnalibus inter reges Hispaniæ, & Gallię ictis in ducijs fractis, totū id bellū qd' Paul9 gessit susceptū, diutiusq; nō sine magno Sedis Apostolicæ detrimēto pductū fuisset. Comiti pter crimē lęsæ maiestatis

tis,& socijs,vxoris grauidæ & adulteri in dicta causa cædes obiectæ. Fuerunt pleriq; eo tempore iureconsulti,qui constantissimè asseuerarunt, iudicium id iniquum fuisse,quum Cardinalis sine testibus,ex suis tantum litteris,eorum redargutus damnatusque fuisset,quæ Pauli IIII.iussu ab se facta esse contendebat,ijs quæ sibi obiecta fuerant more Romano quęstioni,& tormento subiecto,non expressis,dilationib⁹ quas petebat nō cōcessis,patronis verò eius rarò auditis. Pontifex verò videri voluit,eos non eo consilio vinxisse, vt morti traderet,at in quæstionibus habendis exacerbatus,magnitudinem demum rei intellexisse,qui in ei persuasum esset,Cardinalem animi excelsi & intrepidi,si dimitteretur,in suorum quempiam aliquando impetum facturum. Quo timore eum semel grauissimè læsum tolli iussit, in reliquos clementiùs, quos minus peccasse profitebatur, haud dubie acturus, ni fortuna ijs aduersa pontificis inflammatum animum impulisset,vt eos potius perdendos,quàm Cardinalem non conseruandum existimasset. Aliquanto mitius cum Alfonso Cardinale,qui mansuetæ continentisque naturæ haud dubium specimen dabat, actum: ipse nanque, qui die obitus Pontificis quædam è cubiculo eius subripuisse accusatus fuerat, centum millibus aureorum Vitellij Cardinalis studio comparatis,persolutis, Cameræ apostolicæ præfectura multatus,cum reliquis omnibus liberè ea conditione tamē dimissus est,ne Vrbe egrederetur. Regentatus munus à Paulo IIII. institutum Alfonsi Cardinalis nomine pontifici cessit Vitellius. Qui illicò eo abrogato,vetus auditoris Cameræ officium restitutum,Flauio Vrsino episcopo Murano quadraginta aureorum millibus vendit. Imperatorem Cæsarem Carolum V. Augu. & ipsius filium Philippum Hispaniarum regem innocentes esse pronunciauit,& cunctis quæ ei à Paulo IIII. obiecta fuerant,absoluit. M.Antonio Columna cognita ipsius caussa,paternum principatum,quo à Paulo IIII. spoliatus fuerat, restituit. Capti per id tempus, & in Hadriani mausoleum coniecti sunt duo alij Cardinales,Innocentius de Monte,& Scipio Rebiba Siculus:ille homicidij reus factus,quòd per proximi interregni pontificij tempora patrem & filium caupones interfecisset: hic tanquam Carafarum arcanorum conscius. Vtrique post annum liberè dimissi. Montanus quidem opulentissimis tribus sacerdotijs S. Sabbæ,Cryptæ Ferratæ,& Miramundi spoliatus,Tibur relegatus est. Miramundum magnæ hospitali domui Mediolanensi pontifex addixit. Cryptam Ferratam dimidiatis redditibus Alexandro Farnesio Cardinali ea lege tradidit, vt totidem redderet: ex S.Sabbæ reditu montem instituit. Rebiba verò in nullo crimine compertus,qui Archiepiscopatu Pisano, quem à Paulo IIII. obtinuerat paulò antè multatus fuerat,cuius vice episcopatum Troianum tunc,Constantinopolitanum verò patriarchatum paulò antè Pij obitum recepit. Interea pontifex more aliorum pontificum iam recepto,sororum filios & filias ad se euocatos,varijs & nobilissimis matrimonijs,& dignitatibus honestatos, ad sublimes honores euexit. In his Carolum Borromeum iuris scientia præditū, & Marcum Siticum Altæmpsium sororum filios in patrum collegium adsciuit, Borromæumq; perhumanum,modestissimum,pientissimumq; virum negocijs omnibus ecclesiasticis tractandis præfecit. Eius fratrē Federicum Comitem Aronæ, qui Virginiam Ruueream Guidonis Vbaldi Vrbinatium Ducis filiam vxorem duxerat, regia Carafarum compensatione donatum, totius militiæ ecclesiasticæ gubernatorem, mox ducem generalem cum menstruo mille aureorum salario, tradito solenni ritu baculo, creauit, & (vt fama fuit) Camertium principatum ei tradere constituens, litem Farnesijs intentauit, qui eam Toparchiam sedi apostolicæ restituerant, Parmæ & Placentiæ ducatu obtento. Tres Cardinalis Borromei ex patre tantum sorores nobilissimis matrimonijs iunxit: vnam

… Fabricio Columnæ puerulo M. Antonij filio despondit, alteram Fabritio Gesualdo Luisij Consani Comitis ditissimi hominis filio, tertiam alterius foro-ris suæ filio Hannibali Comiti Altæmpsio. Ducem Florentiæ & Senarum Cos-mum Medicem Romam cum vxore Eleonora, Ioanne Cardinale, & Garzia fi-lijs ad se salutandum venientem, magnifico apparatu Palatinis ædibus accepit. Quem veteris Vrbis admirabiles ruinas videndi studio auidum, per integrum diem vbique circumduxi. Is postremo patribus cunctis sigillatim salutatis, & publicis aliquot supplicationibus cæremonijsque cum interfuisset, post alterum totum mensem discessit. Pius enim hospitalitatis studio maxime tenebatur. Nam præter Florentinorum ducem, eius filium Principem, qui anno insequenti Romam venit, Vrbini, & Mantuæ duces, Tendiliæ Comitem, & Luisium Abu-lensem Philippi regis extra ordinarios oratores, lautissimè regio more in Pala-tinis ædibus excepit. Per id tempus Abdysu, id est seruus Iesu Christianorum Orientalium trans Euphratem commorantium maximus patriarcha, vir doctus Chaldaicis, Arabicis, & Assyrijs litteris ornatus, cuius iurisdictio interiores vsq; ad Indos penetrat, Romam ad Apostolorum limina, & pontificem salutaturus, cum aliquot socijs longissimo itinere peruenit, vt ab eo confirmatus pallium de corpore sancti Petri susciperet. Pontifici oblatus ei perpetuam obedientiam pro-misit, & per interpretem S. R. E. fidem professus est, cuius Syngrapha in Concilij Tridentini sessione XXII. lecta eiusmodi fuit: Confessus sum puro corde, & fide non ficta corã Reuerẽdissimis DD. Michaële tituli S. Sabinæ Alexãdrino, & M. Antonio tituli S. Marcelli Amulio S. R. E. presbyteris Cardinalibus in hanc formã, Ego Abdysu filius Ioannis de domo Marcia, ex ciuitate Gezira in Tigridi flumine, ... dum Monachus sancti Antonij monasterij SS. Rochæ, & Ioannis fratrum electus, primas, siue patriarcha ciuitatis Muzalæ in Assyria Oriẽtali, Iuro quod ita corde credo, & ore cõfiteor, S. R. E. fidem approbatis omnibus & singulis illis, quæ ipsa approbat, & damnatis similiter omnibus, quæ ipsa damnat, amplector & promit-to, & omnes fratres meos Metropolitas siue episcopos ac diœcesanos, quouis mo-do meæ iurisdictioni subiectos, ita tenendum & credendum esse docebo, & mo-dis omnibus pro quibus potero persuadere conabor. Ita me Deus adiuuet, & hæc sancta Dei euangelia. In quorum fidem hanc meam fidei professionem, & at-testationem manu mea scripsi, & cætera. Actum Romæ die VII. Martij, anno ∞ DLXII. De multis & difficillimis quæstionibus interrogatus scitè respondit. Cunctos veteris nouique testamenti libros, antiquos Græcos, Latinosque patres, quibus nos Catholici vtimur Chaldaica, Assyriaca, & Arabica lingua versos, & alios nobis ignotos, quos memoriter tenebat, se legisse dixit. Cunctos ferè S. R. E. ritus, & sacramenta apud suos seruari docebat. Vt Concilij Tridentini decreta ad se transmitterentur rogauit. Fidem Christi ab Apostolis Thoma, Thaddæo ipsorum-que discipulo Marco, maiores suos accepisse, & hodie retinere professus est. Re-deuntem in patriam pontifex, auctore M. Antonio Amulio Cardinale, qui eum Romæ agentem fouit, amplis muneribus liberaliter donauit. Eum aliquando per interpretem alloquutus, virum eruditum, & grauem animaduerti. Eius iam ad suos reuersi litteras Romam allatas vidi. Cum verò Pontifex ab ipso summi sacerdotij initio, labanti Christi ecclesiæ confirmandæ assiduè intentus esset, ge-nerale Concilium præcipuè appetere semper præsetulit, quod superiores pontifi-ces non admodum cupere visi sunt, vel saltem negligẽtius quam par esset habuere. Solenibus igitur Iubileo, ieiunijs, & supplicationibus à Vaticana Basilica ad Mi-neruæ habitis, quibus Pontifex cum Cardinalibus, & Florentiæ duce pedes inces-sit, publicatis litteris, generale Christianorum Conciliũ Tridẽti ꝓsequendũ esse, & ꝓximo Paschate anni ∞ DLXI. iterũ inchoandũ indixit. Illud vero ante omnia me-

memoratu dignum,quod ipse id ab alijs postulari,quemadmodũ mos est, non expectauit,sed vltro omnes qui Christiani nominis censentur principes & reges per legatos, & litteras ad rem adiuuandam incitauit,hortatus est, & quo ad eius fieri potuit,ad Concilium generale instaurandum, celebrandumque compulit, vt eo saltem remedio,quod in calamitosissimis temporibus ecclesia semper maximum esse duxit,omnibus iam prouincijs deprauatæ religionis vitio laborantibus pessimeque affectis,aliqua medicina adhiberetur. Verum enimuerò orta controuersia,continuatio ne fieret Concilij Tridentini,an noua indictio, Pontifex salubre temperamentum,quo animos omnium componeret,inuenit, dum in promulgationis diplomate ea verborum formula vsus est,qua & vtrique parti fieret satis,& Tridentino Concilio sua salua maneret auctoritas. Cuius indicti Concilij diploma,cum catholici principes Ferdinandus Cæsar, Philippus Hispaniarum, Carolus Galliarum, & Sebastianus Lusitaniæ Reges, item alij Orthodoxi principes ratum habuissent,omnibus suarum prouinciarum episcopis,& ijs,quorum præsentia requirebatur,vt eò proficiscerentur iussere. Angliæ regina Helisabet Lutherana labe polluta,Hieronymum Martinengum abbatem ad se à pontifice Concilij caussa Legatum missum,audire quum recusasset,è Belgio in Insulam traijcere prohibuit. Germani principes,qui noua & falsa dogmata sequũtur, Zachariam Delphinum Pharensem,& Ioannẽ Franciscum Comendonũ Zacynthiũ episcopos, oratores pontificios honorificè quidem suscepere, verùm quum nihil sibi esse cum pontifice Romano negocij,& de ea re ad Cæsarem se relaturos dixissent,eos re infecta dimiserunt. Horum Delphinus superiore Germania, ad cuius principes pontificius orator erat,peragrata, apud Cæsarem Legatus apostolicæ sedis permanere iussus est. Commendonus verò Germania inferiore, Saxonia, Rhenanis oris,Belgis,Hlotharingis,deinde Germaniæ superiore,& Baioaria percursis,cunctisque illarum regionum episcopis ad Concilium inuitatis,in Italiam, Tridentum,deinde à pontifice vocatus ad Vrbem reuersus est:postea ad Polonos nuncius est ablegatus. Tridentum interim more à maioribus accepto, Pontifex apostolicæ sedis Legatos Herculem Gõzagam Mantuanum,Hieronymum Seripandum Neapolitanum,fratrum Augustinianorum olim magistrum, & Stanislaum Hosium Polonum tunc ad Cæsarẽ Legatum S. R. E. Cardinales viros amplissimos confestim ire iussit, quibus haud ita multò pòst Iacobum Simonitam Mediolanensem,& Marcum Siticum Altæmpsium germanũ Sororis filiũ Cardinales ab se creatos,legatos adiunxit. Nam inter sex & quadraginta, quos quatuor lectionibus vel in gratiam principum, vel ob insignem doctrinã, & religionem,vel de sede apostolica bene meritos,vel sanguine coniũctos, aut veteri familiaritate acceptos creauit Cardinales,sacrarum litterarum sciẽtia, morum grauitate,& vitæ sanctitate Seripandus,& Hosius in primis fulxere. Pręter hos viri clarissimi fuere Granuelanus, Amulius, Nangerius, Sirletus, & alij complures. Ad Concilium ex Italia,& Hispania frequentes patres conuenere: ex Germanis, Polonis, Vngaris,& Boemis Catholicis pauci, caussantes ne ipsis absentibus episcopatus sibi commissi inhiantium hæreticorũ armis lacerarentur. Non multi ex Gallis,quod opulentissimum & Christianissimum vsque ad nostra tempora,& apostolicæ sedi obsequentissimum regnum feralibus, & inusitatis Orthodoxorum & hæreticorum,qui nouo nomine Hugonoti vocãtur, dissidijs completum esset. Hi ab Henrici regis infausto obitu puerorum Regum Francisci II. & Caroli IX. adolescentia & orbitate abusi, Luisio Borbonio principe Condonensi,& Gaspare Coligneo(quẽ Amiraliũ vocant)præcipuis auctoribus,& ducibus, quum in omnibus Gallijs,tũ præcipue in Narbonensi rerũ nouandarũ & mutandæ veteris religionis auidissimi, tumultuarijs equitum peditumq; ingentibus copijs coleãtis

catholicos rapinis, cædibus, & incendijs vexare, ac sæuissimè persequi non bant. Lugdunum totius Galliæ emporium, Aurelia, Rothomagus, Apamiæ, gium, Bletium, Pictaui, Matisconum, Valentia, Mons Pesulanus, Nemau- Bitenæ, & multæ præterea ciuitates ab ipsis captæ, ijs calamitatibus inuolutæ Quorum furori, & amentiæ à Regis nutricijs, & consiliarijs seuerissimis e- primùm, mox armis obuiam itum est. Post multas clades Blasius Monlu- præfectus Aquitaniæ sex millia Hugonotorum Duce Durasio pugnantium cidit. Pontifex quoque tuendæ Auenionis, & finitimæ regionis caussa, vbi me hæreticorum perfidia grassabatur, aliquot militum cohortes cōscripsit, cio Sorbellonio consobrino ei Prouinciæ præfecto. Qui Lucæ Antonij masonij Interamnatis strenui & multæ experientiæ copiarum ducis forti que opera vsus, Auenionem in fide Hugonotis Prouincia submotis conti- Aurantium ipsorum oppidum haud longè ab Auenione situm vi captum de- præsentique periculo & calamitate Prouinciam liberauit. Lucæ Antonij in- nam Honoratus comes Sumaripæ Tendæ princeps regij exercitus in Prouin dux intelligens, quum acriter ab Hugonotis premeretur, eum Auenione in posita, cum cohorte sua in regis auxilium euocauit. Cuius præcipue virtute icum vrbem munitissimam, quo se Auenione pulsi hæretici, & alij ex omni bonensi tanquam in Asylum contulerant, obsedit, sex millia ipsorum obses- auxilio venientium, deleuit, vrbem vi expugnauit & diripuit. In eo victoriæ cur Zatum ab Hugonotis obsessam ijs in fugam actis periculo liberauit. Lucas tutis ergò ab Imperatore Gallo insigni aureo torque donatur. Galliam verò dio religionis à domesticis hostibus vexatam pecunijs Pontifex adiuuit. Le- tum eò misit Hippolytum Estensem Cardinalem Ferrariensem, qui turbatæ onis rebus remedium aliquod afferret. Rebus ad arma excitatis multæ ho- um strages editæ, horribilia supplicia ab Hugonotis catholicis, & præsertim religiosis illata. Per id tempus Concilij Tridentini initio Pontifex Iobileum nuo indixit, solennia ieiunia celebrauit, Supplicationes à Sancti Petri ad sacram ularem ædem haberi voluit. Concilio porro Tridentino, sub Pio IIII. ini- nni ∞ D L X I I. principium datum. Quod dum magnis incrementis pro- tur, pontifex Romanæ Curiæ disciplinam perturbatam, & solutos aulico- m mores omni ope, & contentione corrigendos, & restituendos curauit, multa deprauata erant, salutaribus sanctionibus correxit. Quæis præcipua. Ante o- nia publicis sanctionibus patrum omnium subscriptione firmatis, conclauis, & torū Romani pontificis ratiōnem ad vetera decreta moderatus est, legemq; errimam ijs remedijs, quibus temporum malitia opus esse monstrauit refer- nxit. Decreuit, vt si in Cōcilij celebratione Romana sedes vacaret, noui pon- electio penes Cardinales tantum esset. Illud edito diplomate sanxit, vt ne- Romanus pontifex sibi successorem deligere posset. Cancellariæ, eiusdem cor toris, contradictarum Cameræ apostolicæ, eiusdē auditoris, ac tribunalis, ca- rij, pœnitentiariæ, iudicum XII. virorum rotæ, signaturæ, gratiæ, & iustitiæ, ernatoris, Senatoris, Conseruatorum, procuratoris fiscalis, notariorum, scri m, & alia Vrbis officia, magistatus tribunaliaq; seuerissimis edictis emenda- Magistratibus cunctis edixit, ne quid contra eiusmodi ab se edita decreta ficerent. Caussarum ciuilium Notariatus Cameræ apostolicæ applicauit, eo- mercedes limitauit. Caussas fiscales, & rerum capitalium quæstiones, & ta ad ius ciuile, in quo exercitatus admodum fuit, pertinentia, hominum ma- deprauata correxit. Carcerum & custodum salaria limitauit, extor- nes cohercuit. Homicidas homines, sicarios, facinorosos, & cęteros huiusmo- qui à magistratibus absoluti non fuissent, Pij II. Xysti IIII. Innocentij VIII.

Iulij

Iulij.II. Clementis VII.legibus repetitis, Vrbe,& omni ecclesiastica ditione exe-
git,illorum absolutiones,multis difficultatibus interiectis, difficiliores fecit.
Sclopetos,qui duorum palmorum mensuram non excederent prohibuit. Asyla
omnia,quæ tam in Cardinalium,& oratorum principum ædibus, quàm alibi in
Vrbe erant sustulit,& contra eos,qui publicis lictoribus sese opponerent, & iuri-
dicorum edicta contemnerent,grauia decreta promulgauit:Ijs q fidem publicam
ob eas res obtinuissent priuilegium aboleuit:Pœnarum absolutiones,quæ reis, &
damnatis hominibus imponerentur in omni ecclesiastico imperio,à ciuitatibus,
& priuatis magistratibus,ad fiscum pōtificium perpetuo transtulit,quū in dānato-
rum gratiā minus ab eisdem exigi cognouisset,re vera vt ea quoq; ratione pecuni-
compararet.Eos porrò,qui decoxissent,& beneficio Capitulorū ODOARDVS
& PERVENIT, vt soluerent à creditoribus adigi non possent, pileum vi-
ride ferre graui sub pœna à Paulo IIII.antea sancita,voluit. Sacerdotiorū & præ-
sertim Cardinalatus ambitum prohibuit.Illicitas pecuniarum translationes,quæ
cambia sicca vocantur vetuit.Clericis Vrbem incolentibus testamenti condendi
potestatem,& alia priuilegia confirmauit,& auxit.Eos qui libellos famosos ede-
rēt corripuit.Egentes,& deliros homines molesta,& fallaci mendicitate sublata,
certis locis distributos nutriri præcepit,præfecto ad pium opus Antonio Lom-
lino protonotario.cæterum ab eo consilio rei difficultate destitit. Idem de quæ-
stuarijs qui sancti Antonij,sancti spiritus,Fabricæ Vaticanæ, & eiusmodi si-
nomine,specie indulgentiarum,ab imperito vulgo pecunias emulgebant,iussit.
Indulgentijs quæ passim,& sine discrimine concedebantur,modum posuit. Eas
omnes,& quæstus reuocauit,quæ à quæstuarijs, à nobilissimis ecclesijs ad varia
delubra extensa fuissent,potestatem instituendi ecclesias,sacella,societates, phe-
trias certis quibusdam hospitalibus domibus eripuit.Lateritia mortuorum mo-
numenta,quæ passim ecclesiarum ornatum fœdebant, tolli iussit. Seuera Pauli
IIII.in Iudæos edicta moderatus est. Vrbis annonam procurauit,præfectis ali-
quot viris industrijs creatis. Philippo Hispaniarum regi ex reditib⁹ omnium Hi-
spaniæ sacerdotiorum septingenta millia aureorum concessit, quibus septuagin-
ta triremes contra Turcas parari, instrui,contineri possent, septem millibus au-
reorum in singulas distributis.Interim Concilio Tridentino finis impositus est,
quod à Pio IIII.Tridenti restitutum, biennio ferè continuatum fuerat. Sessiones
nouem veteribus sexdecim additæ.Quarum prima, quæ decimaseptima à Co-
lio primùm sub Paulo III.inchoato erat XV.Kal.Febr. anni salutis ∞ DLXII.
celebrata,vt cōcilium prosequeretur sancitum decimaoctaua,decretum de libro-
rum delectu,& cunctis ad synodum fide publica inuitandis decimanona & vi-
sima,nihil memoratu dignum actum vigesima prima,communionis sub vtra-
specie,& paruulorum doctrina & canones promulgati.De reformatione ec-
siastica tum primum actum vigesima secunda, sacrosancti missæ sacrificij quæ
explicata.Interea Mantuano,& Seripando legatis initio anni ∞ DLXIII.vita
ctis,à sede apostolica in eorum locum noui legati Cardinales Moronus, & N-
uageri⁹ missi. Altęmpsius verò reuocat⁹,vigesimatertia sessione ordinis sacri,v-
sima quarta,Matrimonij sacramēta explicata, Reformatio ecclesiastica cōt-
ta vigesima quinta.nouissima sessione,III.& Prid.Non.Decēb.anni ∞ DLX-
graui pontificis morbo,quo de eius vita dubitatum est,audito, accelerata, pa-
de igne purgatorio,de inuocatione,veneratione,& reliquijs sanctorum, de sacris
imaginibus,de indulgentijs,de delectu ciborum, de ieiunijs, de diebus festis,
Catechismo edendo,breuiario,& missali reformandis,de Concilij Tridentini sa-
luberimis sanctionibus seruandis,non minus pia,quàm prudentissima decreta p-
mulgarunt: reliqua verò, quæ supererant reformationis capita sanxerunt. Qui-
bus

confectis summo omnium patrum consensu decretum est, vt cunctorum, quæ Concilio acta essent, confirmatio ab apostolica sede peteretur. Cardinalis verò ...nus primus legatus Concilio præsidens finem Concilio ijs verbis fecit: Post ...as Deo actas, Reuerendissimi patres ite in pace. Ab vniuerso cœtu Amen re...sum, atq; ita Concilio Tridentino finis fœliciter datus est anno XXVII. postea ...n primùm à Paulo III. Mantuæ indictum fuerat: à prima verò sessione Triden...elebrata decimo octauo. Durauit omnino annos quinq;, biennium sub Paulo ...annum sub Iulio III. biennium iterum sub Pio IIII. Vniuersis porrò Concilij ...cretis subscripserunt patres, quibus ea potestas erat, CCLV. Hi fuere legati Car...ales IIII. Moronus, Varmiensis, Simoneta, Nauagerius: Cardinales non legati ...Hlotharingus Archiepiscopus Remensis, & Madrucius electus Tridentinus: ...iarchæ tres, Hierosolymorum, Aquileiensis, Venetus. Archiepiscopi XXV. ...iscopi CLXVIII. Abbates VII. Procuratores absentium cum legitimo manda... XXXIX. Magistri generales ordinum VII. Interfuere tantæ synodo, præter eos ...subscripserunt, oratores Cæsaris Ferdinandi, Regum Francorum, Hispaniæ, ...sitaniæ, Venetorum, Heluetiorum, Ducum Bauariæ, & Florētiæ, Iuris Cæsarei ...officijq; doctores Concilio necessarij tres, Auditor rotæ, aduocatus consisto...s, promotor, Theologi clerici non claustrales XX. ex quinq; mendicantium ...nibus circiter LXX. à suis magistris, varijs principibus, & episcopis vel missi, ...uocati. Ex ordine Prædicatorum XX. Minorum obseruantium X. totidē con...ualium. Eremitarum XV. Carmelitarum X. Seruorum aliquot. Ministri Con...præter Commissarium & Secretarium qui Episcopatu fungebātur fuere, Scri...duo, Cursores duo, Cærimoniarum magister, Medicus, Depositarius, Fore...s, Diaconus & subdiaconus cum cantoribus XII. Grandem huic Concilij ce...rationi pecuniarum summam absumpsit pontifex Pius, quippe qui menstrua ...itæ sustentationem alaria Legatis, cunctis inopia pressis episcopis & sacerdo...us, omnibusq; ministris liberalissimè tribuerit. Id muneris antiquitus impera...rum erat. Dum Tridenti Concilium celebratur, Cardinalis Hlotharingus Ro...m veniens multa de concilij exitu, quem pontifex expensarum magnitudine ...pressus, mirum in modum exoptare videbatur, cum eo tractauit. Qui per eos ...s grauissimis, febris, cathani, podagræ, cruciatibus, & alui profluuio laborans, ...mi corporisq; viribus ita destitutus aliquando fuit, vt mors eius à multis secu...ra crederetur. Cuius rei nuntio legati permoti (Moroni præcipue id opus fuit) ...e interregno pontificio Concilium apertum esset, iustissimis de causis synodi finē ...aturarunt, & incredibili dexteritate, quum pleriq; patres, Hispani præcipue, resi...rent, rem confecerunt. Pontifex valido corporis robore subleuatus, ecclesiæ sa...amentis de more susceptis, triduo pòst conualuit. Qui Concilij exitu audito, ...anquam adhuc viribus debilis, patres in cubiculum euocauit, quibus aduersæ ...itudinis suæ, & Concilij finis rationem reddidit, Deo gratias agens omnes ad ...rosanctas ecclesiæ sanctiones seruādas, & ne quid præter eas ab se peterent, hor...tus est. Celebresq; pro adeo felici exitu supplicationes indixit. Oblata vero sibi Concilij decreta, Morono, Saraceno, Cicadæ, Alexandrino, Cardinalibus inspici...da, examinanda, ad seque referenda tradidit. Quo facto legati, Moronus, & Si...moneta, qui Romam tum redierant, Concilij nomine, quibus id publice deman...datum fuerat, omnium in eo actorum confirmationem petierunt. Quorum roga...u Pius papa VII. Kal. Februarij anni ∞ DLXIIII. in consistorio secreto cuncta Concilij acta, tam ea, quæ sacra dogmata, quàm quæ reformationem ecclesiasticā ...spicerent, comprobauit, amplissimumq; more maiorum confirmationis diplo...a plumbo obsignatum publicauit. Tridentino igitur Concilio absoluto, ex eius decretis mores denuo emendare, sacerdotia ad veteris formam instituti reuocare

Pontifex curauit,pluraq; edita promulgauit ad Concilij obſeruationem necel
ria. Primùm tempus præſcripſit,quo eiuſdem decretis ſeruandis homines tene
tur. Octo patres Cardinales delegit,qui ea ſeruare facerent: hi fuere, Moronus,S
racenus, Cicada, Alexãdrinus, Araceli, Simoneta, Boromeus, Vitellius. Modu
quo Doctores ad epiſcopatum poſtea promouendi crearentur, præſcripſit. Ha
fidei formulam, quam epiſcopi deſignati profiterentur, inſtituit:

Ego N. firma fide credo,& profiteor, omnia & ſingula, quę continentur in ſy
bolo fidei, quo ſanctaRomana eccleſia vtitur: videlicet, Credo in vnum D
patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ, viſibilium omnium,& in
bilium. Et in vnum dominum Ieſum Chriſtum filium Dei vnigenitum: & ex p
tre natum ante omnia ſecula. Deum de Deo, lumẽ de lumine, Deum verum de D
vero: genitum, non factum, conſubſtãtialem patri, per quem omnia facta ſunt: q
propter nos homines,& propter noſtram ſalutem deſcendit de cœlis: & incarna
tus eſt de ſpiritu ſancto ex Maria Virgine,& homo factus eſt: crucifixus etiam p
nobis ſub Pontio Pilato, paſſus,& ſepultus eſt: & reſurrexit tertia die ſecundũ ſcri
pturas: & aſcendit in cœlũ, ſedet ad dexterã patris: Et iterũ venturus eſt cum glo
ria iudicare viuos & mortuos, cuius regni nõ erit finis. Et in ſpiritum ſanctum do
minum,& viuificantẽ, qui ex patre filioq; procedit, qui cum patre & filio ſimul a
oratur,& conglorificatur, qui locutus eſt per prophetas: Et vnam ſanctam cath
cam & apoſtolicam eccleſiam. Confiteor vnum baptiſma in remiſsionem pecca
torum,& expecto reſurrectionem mortuorum,& vitam venturi ſeculi, Amen.

Apoſtolicas,& eccleſiaſticas traditiones, reliquaſq; eiuſdem eccleſiæ obſerua
tiones,& conſtitutiones firmiſsimè admitto,& amplector. Item ſacram ſcriptu
ram iuxta eum ſenſum, quem tenuit & tenet ſancta mater eccleſia, cuius eſt iudi-
care de vero ſenſu & interpretatione ſacrarum ſcripturarum admitto, nec eam vn-
quam niſi iuxta vnanimem conſenſum patrum accipiam & interpretabor.

Profiteor quoq; ſeptem eſſe verè & propriè ſacramenta nouæ legis à Ieſu Chri-
ſto domino noſtro inſtituta, atq; ad ſalutem humani generis (licet non omnia)
ſingulis neceſſaria, ſcilicet, Baptiſmum, Confirmationem, Euchariſtiam, Pœniten
tiam, Extremam vnctionem, Ordinem,& Matrimonium, illaq; gratiam conferre:
& ex his Baptiſmum, Confirmationem, & Ordinẽ ſine ſacrilegio reiterari nõ poſ-
ſe. Receptos quoq; & approbatos eccleſiæ catholicæ ritus, in ſupradictorum om-
nium ſacramentorum ſolenni adminiſtratione, recipio,& admitto. Omnia,& ſin-
gula, quæ de peccato originali,& de iuſtificatione in ſacroſancta Tridentina ſyno-
do definita,& declarata fuerunt, amplector,& recipio. Profiteor pariter in Miſſa
offerri Deo, verum, proprium & propiciatorium ſacrificium pro viuis & defun-
ctis, atq; in ſanctiſsimo Euchariſtiæ ſacramento eſſe verè, realiter, & ſubſtãtiali
corpus & ſanguinem vnà cum anima & diuinitate domini noſtri Ieſu Chriſti, fie
rique conuerſionem totius ſubſtantiæ panis in corpus,& totius ſubſtantiæ vini in
ſanguinem, quam conuerſionem catholica eccleſia Tranſubſtantiationem appel-
lat. Fateor etiam ſub altera tantum ſpecie totum atq; integrum Chriſtum verumq;
ſacramentum ſumi. Conſtanter teneo, purgatorium eſſe, animaſq; ibi detentas fi-
delium ſuffragijs iuuari. Similiter & ſanctos vnà cum Chriſto regnantes, veneran-
dos atq; inuocandos eſſe, eoſq; orationes Deo pro nobis offerre, atq; eorum reli-
quias eſſe venerandas Firmiſsime aſſero, imagines Chriſti ac deiparæ ſemper Vir-
ginis, necnon aliorum ſanctorum habendas & retinendas eſſe, atq; eis debitum
honorem & venerationem impartiendam. Indulgentiarum etiã poteſtatem à Chri
ſto in eccleſia relictam fuiſſe, illarumq; vſum Chriſtiano populo maximè ſaluta-
rem eſſe affirmo. Sanctam, catholicam, apoſtolicam Romanã eccleſiam omnium
eccleſiarum matrem & magiſtram agnoſco, Romanoq; Pontifici beati Petri apo-
ſto lo-

...orum principis ſucceſſori, ac Ieſu Chriſti Vicario veram obedientiam ſpōdeo ...uro. Cætera item omnia à ſacris canonibus, & Oecumenicis Concilijs ac præci... ſacroſancta Tridentina ſynodo, tradita, definita, & declarata indubitater re... atq; profiteor, ſimulq; contraria omnia, atq; hæreſes quaſcunq; ab eccleſia ...atas, & reiectas, & anathematizatas ego pariter, dāno reijcio, & anathema... Hanc veram catholicam fidem, extra quam nemo ſaluus eſſe poteſt, quam in ...ti ſponte profiteor, & veraciter teneo, eandem integram & inuiolatam vſq; ...tremum vitæ ſpiritum conſtantiſsimè (Deo adiuuante) retineri & confiteri, ... à meis ſubditis vel illis quorum cura ad me in munere meo ſpectabit, teneri, ..., & prædicari, quantum in me erit, curaturum. Ego idem N. ſpondeo, voueo ..., ſic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Dei euangelia. Epiſcoporum reſidentiā ...imis ſub pœnis ſanxit: paulò temperatius de Parochis edixit, qui minora ...otia poſsiderent, quæ non niſi viris dignis, præmiſſo accurato examine, con... voluit. Clericos qui ſacerdotia obtinerent, togatos, & honeſto clericali habi... ...dutos incedere iuſsit: grauesq; pœnas cunctis non reſidentibus ſacerdotibus ...it, contra eos legem edidit, qui eadem ſacerdotia in confidentiā (vt dicitur) ...arent, vel ſuſciperent. Matrimonia clādeſtina, & duella Cōcilio abolita priua... grauiſsimo edicto ꝓhibuit. Græcos in Calabria prælatos epiſcoporū Latino... poteſtati ſubiecit. Ordinis Hieroſolymitani priuilegia renouauit. Militiam ... Lazari Hieroſolymitanam temporum iniuria labefactatam reuocauit, pri... ...gijs auxit. Nouum ſancti Stephani militium ordinem Coſmo Florentiæ Duce ...re, inſtituit. Quum Philippus Hiſpaniarum Rex, & Carolus princeps ipſius ... canonizationem B. Didaci expeterent, ipſe, qui rem examinarent, conſtituit ...rdinales, Moronū, Sarracenum, Alexandrinum, Vitellium. Ædificandi nobili ... generoſo ſtudio incenſus, Vrbem purgare, augere, & pulcherrimis ædibus vijsq; ...re conſtituit. Multa vetera & publica ædificia, tam in Palatio, & hortis Vati... ..., quàm in reliqua Vrbe, vel vetuſtate collabentia, vel imperfecta, vel quę om... ...eſſe deſierant, reparare & perficere aggreſſus eſt. Leonianam Vrbem (quam ...um vocant) craſsiſsimo muro laxauit. Arcem ſancti Angeli nouis muris, & ...pugnaculis cinxit, Palatio, & villa Vaticana, aulis, cameris, triclinijs, cænacu... ...udine, & porticibus vel reſtitutis, vel nouis factis, laquearibus aureis, & va... egregiorum artificum picturis exornatis. Hortos verò Pōtificios, ædicula, por... ..., atrio, lymphæo, cubiculis, & turri ædificatis, corriuato fonte, nobiliſsimis ſi..., emblematibus, & opere teſſellato condecoratos, pulcherrimos reddidit. In... Salariam & Nomentanam portam, & viam Pias publicæ commoditati, ac di... ...ti in Quirinalis dorſo aperuit, & muniuit. Portā & viam Flaminias melius ...utius refecit. Viam Aureliam penitus obſtructam & ignotam priſtino vſui re... ...re curauit. Viam Campanam porta Cœlimontana, in editiorem locum trāſ... ...reficere cœpit. Aquam Saloniam, quam Antiqui Virginem appellarunt, ante ...os mille ademptam, purgato fonte, & renouatis formis Vrbi reſtituere voluit. ...bello Neapolitano, Anconem vero, Centumcellas (quæ nunc ciuitas vetus ...tur) vetuſtate diſiectas, mœnibus, portubus, arcibus ſepit ac muniuit. Rauen... Vrbem ciuium numero, & virtute inſtructam firmis propugnaculis tutā red... ...t. Palatium Pontificum Capitolinum à Paulo IIII. deformatum, refecit. Præto... ...Capitolinum Triumuirorum Vrbis conſeruatorum à fundamentis mirabili ...re inchoauit. Turrim Palatij ſancti Marci renouauit. Scholas, quibus ſapiētiæ ...feſſores Bononiæ docent, magnificentiſsimè refecit, Romæ verò inchoauit. ...piæ collegium inſtituit. Villam Iuliam miræ amœnitatis, ædificiorumq; elegan... ...conſpicuam cameræ apoſtolicæ aſsignatam, Pontificum ſeceſſui, excipiendiſ... ...Cardinalibus, vel Oratoribus, & Principibus Romam venientibus, perpetuo

vsui esse voluit, quam etiam instaurare, & perficere aggressus est. Lauacrum ad V labrum, & Turres Campanarias basilicæ Lateranensis refecit, eiusdem laquea aureis emblematibus exornata extruxit. Thermas Deocletianas vetustate con ptas S. Mariæ Virgini Dei matri dedicatus, magnificentissimo templo in sacra ædem, & Chartusianorum Cœnobium menstrua quingentorum aureorum so tione conuertit. Templum sancti Petri Vaticanum toto terrarum orbe celeb additis menstruis salarijs perficiendum curauit. Titulos, & Diaconias Cardinal um, & reliquas Vrbis sacras ædes vetustati collabētes, vel deformes, præfectus ta to negocio Iacobo Sabello Cardinale eius in Vrbe Vicario, Marco Antonio M feo Archiepiscopo Teatino, & Ascanio Cæsarino episcopo reparari iussit. Car nales sancti Angeli, Politianum, Sabellum, Amulium, & Camerarium prouiso ad cohercendas Tiberis inundationes præfecit. Officinam libris sanctorum patr accuratè, & integrè imprimendis instituit, accito Paulo Manutio Aldi filio, vir tum in ea facultate, tum vario litterarum genere claro, qui ei muneri præesset. Quibus rebus peragendis, & magno ære alieno, quo sedes apostolica obstricta e rat tollendo, cum ingens pecuniæ vis requireretur, quum alia non pauca, tum ve rò Montes aliquot perpetuos, & equites Pios instituit, varijsq; tributis, vectigali bus, & pecuniarum indictionibus Vrbem, & ditionem omnē ecclesiasticam one rauit. Montes enim Pium perpetuum, & S. Spiritus non vacabilem condidit, illum quidem quadrigentorum decem millium aureorum, vnde septeni annui cum di midio pro centenis aureis capiuntur, hunc verò centum aureorum millium, ex ali quot reditibus monasterij sanctæ Sabbæ, quod Cardinali Montano ereptum, ma gnæ Hospitali domui S. Spiritus adiunxit, ex quibus octoni annui perpetuo pro centenis aureis habentur. Equites quoq; Pios DXXXV. multis, & amplissimis priuilegijs ornatos, duabus lectionibus induxit, quibus, & Monti Pio macelli su per additum vectigal carnis quadrantarium, quod perpetuum esse voluit, in omni ditione ecclesiastica, præter Vrbem, & Bononiam assignauit. Cui ob equites Pios Camertium redditus fisco applicatos, Ripæ, Ripettæ, Vrbanarum mercium, & di recti Triremium vectigalium partem adiunxit, pro ducentis sexaginta septem mil libus, & quingentis aureis ab eisdem equitibus apostolicæ sedis subsidio persolu tis, quorum annuus reditus est XXVI. millium CDLXV. coronatum. Ad hæc al terum carni quadrantem, frumento molendo, & vino peregrino, quod Tiberi ad Vrbem vehitur vectigalia grauiora imposuit, vel auxit, populo Romano recla mante, & nulla ratione consentiente, quorum tamen reditus Vrbis Leonianæ mu nitioni assignauit. Proxenetas vēdendi vini interpretes XL. Ripæ constituit, quos venales esse voluit, quum antea titulo gratioso id munus concederetur. Veniere sin guli quingentis aureis. Ad hæc Bononiæ, in Æmilia, Piceno, Etruria, & Latio ex traordinaria tributa cunctis populis per legatos Romam propterea missos repu gnantibus, imperauit, vbiq; clamantibus sibi superiorum temporum iniuria expi latis non esse vnde soluerent, & hæc non apostolicæ sedis subsidio indici, sed insa nis substructionum fabricis absumi. Pontifex enim congregandis pecunijs inten tus, à nullius vexatione, modò quæstionem legitimam nactus esset, temperari vi debatur. Hinc varij in vrbe rumores orti, & libelli contumeliarum referti, in pon tificis ministros per vrbem noctu affixi, suspiciones auctæ, aliquot noti homines in carcerem coniecti, quæstiones seriò habitæ, odium pontifici cōflatum. Qui per id tempus publicis muneribus vacans, præteritas debitorum tabulas Cameræ recu soriæ titulo repetijt; Abbatias quasdam, quæ commendari solebant monachorum congregationibus non sine aliqua compositione adiunxit. Aliquot oppidorum publicas pecunias sibi addixit: Episcopatum Mantuanum ad gentis Gonzagæ ius patronatus XXV. millium aureorum sponsione transtulit: Ascanium Corneum stren-

ennuum copiarum ducem in Hadriani molem coniectum non longè pòst mul-
dimisit.Ferunt eo pontifice certorum ecclesiæ Romanæ redditum XXC.
lia aureorum annuorum,incertorum verò LXXV.millia venisse. Quorum
en redditum maiorem partem ipse pontificatus sui tempore acquisierat. Per
tempus Pontifex graui dolore perculitur obitu Federici Borromei fratris filij.
or Virginia ad patrem Vrbinatium Ducē remissa.Ferdinandus Imperator ma
affectus valetudine ne successor in incerto esset,filium egregiarum virtutum de-
præfulgentem Maximilianum iam Boëmis Regem impositum, Cæsarem de-
andum curauit.Indictis VII.virorum Imperij electorū more maiorum Franc-
iæ Comitijs,Maximilianus ipse ad VIII.Kal.Decemb.anni ∞ DLXII.om-
m suffragijs Cæsar renuntiatus,Oratorem ad Pontificē de more ire iussit Ge-
um Comitem Elphestanum.Quum verò de solenni iuramento prǫstando,ipsi-
forma controuersia orta esset,ei rei cum Imperatoris legato tractandę,Cardi-
es Carpensem,Tridentinum,Augustanum,sancti Clementis,& Vitellium Pon
præfecit:qui rem tandem post multam dissensionem composuerunt,ita vt le-
o publico consistorio admisso vtriq; parti factum fuerit satis. Exitu anni inte-
o Gallorum bello ob religionem iam adulto,tandē erupit. Concurrēre infe-
Catholicorum,& Hugonotorum acies in campis Druidum in Heduis:Regia
io imperatoribus Carolo Guisio,& Hannone Metmorantio equitum magi-
o,rebelles Hugonotas profligauit:nec incruenta victoria, captus perduellium
præcipuus Ludouicus princeps Condonensis.Amiratus salutem fuga quæsi-
Ex Orthodoxis prima impreßione equitum magister in hostium potestatem
it S.Andreæ Marescallus, vir fortißimus egregiè dimicans cæcidit. Pōtifex ea
toria faustis vocibus Guisium prosecutus,solennes,lætasq; supplicationes ha-
t:sed nec duci Guisiæ diu victoria frui licuit.Sclopeti enim ictu in Aureliæ ob-
one per Amirati(vt creditum est) insidias vir præstantißimus magno Catholi
orum,maiore regni damno concidit. Cuius morte infausta catholicis pax est se-
ta,ijs conditionibus,vt Rex rebellibus parceret,ipsi verò quæ Regi eripuerant
da,& Vrbes restituerent,atq; quisq;in qua maximè religione vellet, viueret.
queijs locis.quibus ab se ante occupatis discessissent,nouæ superstitionis mini-
populos docere fas esset:in alijs verò certa loca designarētur. Angli,qui à re-
libus Hugonotis ex Insula euocati,aliquot de Gallis oppida ceperant,bello ci-
absoluto omni cōtinentis ora pulsi. Ad dedecorosæ,sed necessariæ pacis nun-
m pontifex commotus,Odetum Castilioneum Romanæ ecclesiæ Cardinalem
gonotarum præcipuum sacerdotio Beluacensi,& Cardinalatu,item episcopos
ter X.eadem labe in Gallijs maculatos,sacerdotijs exuit. Sāctæ inquisitionis
bunali nouem Cardinales præposuit,ea lege,vt quæ maior pars sanxisset rata
nt.hi fuere,muneris princeps, Alexādrinus,Sarracenus,Cicada,Reumanus,A-
li,Simoneta,Borromeus', Vitellius,Alciatus.Quorum potestatem auxit,& à
rioribus pontificibus indulta firmauit. Cum Heluetijs rectè sentientibus fœ-
percußit.Solennes pro conseruato Orano supplicationes habuit. Hanc rem
oratu dignam breui aperiam. Cognouerat Algerij in Africa Rex classem re-
Hispaniarum graue naufragium in portu Hispanici littoris Herradura, anno
∞ DLXII.passam,reliquas eius triremes per terræ Italiæ stationes procul
Africæ littoribus distributas esse.Ea re tempus opportunum venisse ratus, an-
qui secutus est, Oranum munitißimum Africæ regionis ad mare oppidum ipsi
ilum occupare tum constituit,quum ei nullum aliunde auxilium afferri posse
persuadebat,vt eo præsidio quo Hispaniæ littora à piratarum myopuronibus
endi possunt,in potestatem suam redacto liberiùs vagaretur,Hispaniarumque
oribus facilius insultaret.Ipse præterea nullam in terra Africa nauium stationē

commodam se possidere, Oranum verò, & portum capacissimum, & vicinam regionem fertilissimam habere considerans, ita vt in eo Punica classis tuto stare & augeri, Turcica verò cōmodè propter cōmeatus copiam hyemare posset, prouinciam terra, mariq; aggressus est. Arcem igitur Masarquiuir Oranensis portus præsidio impositam primùm oppugnare decernit, illud sibi certo persuadens, hac expugnata, nullo labore Oranum posteà in potestate sua futurum esse. Ea recognita Philippus Hispaniarum rex catholicus per tabellarios mari actuarijs nauiculis, terra magnis itineribus, & mutatis ad celeritatem iumentis Perafannum de Ribera Alcalæ ducem, eius in regno Neapolitano vicarium de imminenti periculo monuit, eiq; præcepit, vt quātamcunq; ad regni custodiā classem haberet, illicò in Hispaniam mitteret, & cum ea classe, quæ in Hispania parata fuerat coniuncta, obsessorum auxilio quamprimum nauigaret. Etsi vero nulla prætermissa diligentia, miraq; fuerit tabellariorum celeritas, ea omnia tamen rebus pœnè perditis, parū profuissent, nisi Dei optimi maximi beneficio, id aliquanto antea incerto quasi rumore, Prorex Neapolitanus præsentisset. Qui animaduerso maximo Christianorum discrimine, si præsidium tam opportunum à Barbaris occuparetur, statim nullum regis Catholici mandatum expectans, quinq; & viginti triremium, quæ Neapoli hyematuræ erant classem, commeatu, & tormentis bellicis instructam, milite Hispano ex stationibus Regni citissimè deducto, Ductore Io. Andrea Auria, maritimi belli peritissimo duce, in hostes nihil tale suspicantes, aliquot diebus antea immiserat, quam regij tabellarij cum mandatis Neapolim aduenissent, incredibilis illa Proregis celeritas ab omnibus mirè commendata, Orano oppido Hispanis pernecessario, quod ad eam rerum desperationem perductum iam erat, vt vix per quatriduum aduersus Barbarorum impetum sustentari posse putaretur, certam salutem attulit. Auria enim Hispana classe Neapolitanæ adiuncta, primo aduentu, nullo negotio rege in fugam acto, tormentis bellicis, cæteris rebus, quæ bello vsui erant, nauibusq; aliquot ab Afris turpiter amissis, obsidionem Orani soluit. In hac prouincia Prorex simul Hispanias affecit maximo beneficio, & à rege omniū præstantissimo summam laudem est consecutus. Per eos dies Pontifex legationē Auenionis Borbonio Cardinali concessit à Farnesio dimissam, cuius vice prouinciam patrimonium, eidē perpetuò regendam tradidit. Haud longe pòst controuersia de honoratiori in consessibus publicis loco, inter oratores Gallum & Hispanum diu ante Francisci Vargæ opera excitata, pontifex post longas tergiuersationes summum Gallo locum assignauit. Cùm de concordiæ forma multum consuluisset, nec vllam reperisset. Hispanus enim superiorem consessum Gallo negabat, Gallus Hispanum æqualem recusabat. In tridentino quoque Concilio, quia pontificis iussu vtrisque oratoribus in sacris thuris suffimenta simul oblata erant, magna discordia orta fuerat. Ob eam rem Ludouicus Requesens magnus Castellæ commendator, Hispanus orator irritatus, post publicam contestationem Regis sui nomine pontifici factam, quam pontifex suscepit, & iudicium pollicitus est, Roma abijt. Eodem anno VII. Kal. Augusti, Ferdinandus pientissimæ memoriæ, Orthodoxus Imperator Viennæ Austriæ rebus humanis eximitur imperij anno octauo. Cui Maximilianus Cæsar filiorū natu grandior prudentia, liberalitate, animi magnitudine, clementia, & doctrina præstantissimus in Imperio, Boemiæ regno, & Austriæ principatu successit. Tirolis Comitatus Ferdinando, prouinciæ Stiria, Carniola, Carinthia, Carolo, more Germanico, cessere. Pontifex sororis filium Cardinalem Altæmpsium ad eos consolandi gratia legatum misit. Mortuo Guidone Ascanio Sfortia Cardinale Camerario id munus (quod quia officium est venale proponi licito potest) Vitellius LXX. millibus aureorum persolutis suscepit. Anno qui secutus est sancti Angeli Cardinale Pœnitentiario maiore vita functo, sororis filiū Borromeū Cardinaleum successorē dedit. Deliri aliquot, iqui in

...ficé conſpirauerant, coniuratione detecta, iudici impunitate data, à carnifice ...tur. Anni ∞DLXV. initio, annuo die coronationis Põtifex Annibalem Comi ...æmpſium ſororis filiũ militiæ eccleſiaſticę magiſtrũ creauit. Qui vxorem pa... ...s ſui Cardinalis Borromei ſororem in matrimonium duxit. In earum nuptia... lætitia in Theatro Vaticano Carneualibus feſtis haſtiludia facta. Quibus no... ...mi quiq; Romanæ iuuentutis iuuenes concurrerunt. Ei celebritati Ponti... Cardinales, & Populus Romanus interfuere. Eodem anno Solimanus Turca... ...ex militibus Rhodijs infenſus, numeroſiſsima claſſe eorum Inſulam Meli... ...bſidione cinxit. Eam rem præſentiens Garzias Toletanus, claſsis regiæ præ... ...CCCC. fortiſsimis militibus Inſulam muniuit. Turcæ arce ſancti Elmi ca... ...rbem ad extremam pœnè deſperationem redegerunt. Ei obſidioni magno ...uere DC. milites Hiſpani, duce Robles, viro ſtrenuo & forti, per media ho... ...agmina intempeſtæ noctis ſilentio Vrbem ingreſsi. Hinc factum, vt Turcæ ...demum menſe ea Inſula XXX. millibus hominum amiſsis turpiter eiecti ...gregia præſertim Ioannis Valetæ magiſtri, & militum virtute, qui pertinaci... ...oacerrimam obſidionem pertulere, claſsisque Hiſpanæ neceſſario præſidio. ...am cum IX. millibus hominum Aluaro Sandeo, Aſcanio Corneo, & Vincen... ...itellio ducibus, Garzias Toletanus eiuſdem præfectus adduxit. Ad CCL. ...ates & præcipui quique eo bello deſiderati. Ea re præter ſolennes ſupplicatio... Pontifex multa lætitiæ ſigna dedit, militiæ Rhodiæ magiſtro per litteras gra... ...tus eſt. Qui haud ita longè pòſt vehementi catharri, febre accedenti, morbo ex ...us intemperantia hauſto, laborans, Cardinalium aliquot rogatu centum au... ...um millia ſororis filio Hannibali Comiti Altæmpſio (ſi tamen ſe mori conti... ...t donauit, cuncta verò eccleſiæ ſacramenta Chriſtiano ritu pientiſsimè à ſo... ...ſilio Carolo Cardinale Borromeo (id nemini, quod ſciam, Romanorum pon... ...um adhuc contigiſſe legimus) ſuſcepit. Paleotus & Syrletus Cardinales lectu... ...alantes, extremas preces, quas animæ commendationem dicimus, religioſiſ... ...recitarunt. Ipſe attente, integris adhuc ſenſibus, cuncta audiuit, eis nouiſsimi ...ſuſcepti laboris gratias egit. Dictu mirũ, decimo antè menſe, cũ Syrletũ ſacræ ...purpuræ honore donaret, Hunc (inquit) in ſenatum allegimus, vt quemadmo... ...m Paulo IIII. morienti officioſe ad fuit ita etiam ſuis precibus noſtram ...ac vita migrationem apud deum adiuuet. Id præſagium fuiſſe, euentu compro... ...tum eſt. Ad extremum nullo de more patrum cœtu congregato, octauo ægritu... ...die, hora noctis ſecunda, quæ diẽ Dominicũ V. Idus Decẽb. anni ∞DLXV. ...uta eſt, hæc verba proferens: Nunc dimittis ſeruum tuũ Domine, ſecundũ ver... ...tuum in pace, &c. rebus humanis eximitur, ætatis anno LXVI. menſe VIII. die ...Pontificatus verò V. menſe XI. die XV. Corpus baſilicæ Vaticanæ illatũ, La... ...mo ad tẽpus extructo ſolio conditũ eſt. Vacauit ſedes Romana dies XXIX. Eo ...ifice Italiæ pax, Vrbi & ꝓuincijs eccleſiaſticis à bello quies, rerũ q̃ victui huma... ...neceſſariæ ſunt copia, publica incõmoda vel pauca vel nulla fuere. Statura fuit ...a, Fronte lata, oculis cæruleis, aſpectu obliquo, naſo eminenti & rubido, barba ...ediocri, habitudine corporis pinguiore, ꝓſpera valetudine, manibus pedibusq; ...culari morbo debilitatis: ſed nõ in facie aut in inceſſu dignitas, in riſum magis ...tati magiſtratus gradus expoſceret aliquãdo pronus. Morũ ei diuerſa tẽpora. ...egius vita famaq; fuit, quoad priuatus, vel in magiſtratibus prioribus ſub pon... ...ibus vixit. Pontifex creatus dũ Tridentinũ Conciliũ viguit, multa optimi, præ... ...que pontificis documenta dedit. Concilio abſoluto ſuo ingenio liberè vtens ...multa, quæ non ita ab omnibus probabantur, prorupit. Inerat ei docili... ...maxima ad omnes tum pacis, tum belli artes: litterarum ſcientia, ac ...gociorum magna experientia, mira animi patientia, atque in labori-

bus perseuerantia, eloquentia non mediocri memoria singularis, qui veterum ... cōsulitor poëtarū, & historicorum accurate de improuiso integras paginas memoriter recitaret. Ingenio fuit viuacissimus, ac mente firmissimus, sagax & astutus, sed simplex, & hebetior haberi volebat: in iocis dulcis, in conuiuijs, & domesticorū priuata familiaritate comis, verbis, & scōmatibus acutus, cibi viniq; auidus, sed in prandio profusus, in cœna parcus, in voluptates pronus. Erat palam iracundus, occultè inuidus, ad audiendum impatiens, & difficilis, in responsis aliquando acerbus, dominandi cupidus, vafer, cuiuslibet rei quæ ignorari sua intererat simulator, ac dissimulator, timidus, audax tamen ad occultandam audaciæ speciei formidinem, parum gratus est habitus. Patres, & eos præsertim, quorum opera pontificatum, & alios honores obtinuerat, neglexit. Pecuniæ cupidus, ac ad aurum excipiendum etiam cum alieno detrimento attentus, ad seruandum verò parum cautus. Nam quæ excepit, cuncta poenè liberalissimè absumpsit. Ferunt autem eo pontifice HS bis millies haustum. Amicitias non ex re, sed ex commodo æstimabat. In propinquorum amore varius, nam sororum filijs nimis indulsit: fratrem verò Augustum Marchionem Meleniani, cui ex priuatis odijs infensus erat, nunquam dilexit, ita vt eximias eius virtutes non mediocres defectus obseruare viderentur. Cuius pontificatum perpetua pace & abundantia insignem, nullis publicis cladibus afflictū foelicem quis esse inficiabitur? qui præter hæc hominem tot animi, corporisq; ornamentis præditum attenderit, qui publicis fabricis, quibus infinitos pœnè pauperes aluit, hospitalitati, litterarum, & amicorum principum subsidio, tot Vrbis Romæ in rebus sacris profanisque reformationibus, multis demum alijs præclaris rebus ab se gestis. Concilij generalis perfectionem tanto studio adornatam adiunxit: contrà miserum fuisse, si auiditatem, iracundiam, in republica administranda impatientiam æstimabimus: ita vt difficile admodùm sit, perfectum illum principem inuenire qui illustri, virtutum temperamento vitæ suæ cursum instituens eum vsq; ad extremum integrum inlæsumque perducat.

PIVS

PIVS V. PAPA.

PAuci admodum ex omni Romanorum Pōtificum memoria, humilio-ribus initijs, vel breuiore tempore, vel si deprauata spectes hominum iudicia alieniore via, ad summos honores peruenerunt, quàm Pius V. Pontifex maximus: quippe qui sodalis Dominicanus priuatus, ac pe-
in Vrbem primum veniens, intra quintum decimum annum Magistratum sa-
inquisitionis, episcopatum, Cardinalatum, & pontificatum singulari quidem
tegritate & innocentia, sed pari seueritate, & vbi religionis, ac iustitiæ caussa age
tur, nullam gratiæ vel potentiæ cuiusquam rationem habens, est cōsequutus. Ex
tiqua, sed tenui iam, & ad paucos redacta, Ghisleriorum familia, quæ Bononiæ
nen senatoria esset, natus est Boschi in oppido agri Alexandrini in Insubribus
elis, Anno salutis ∞ D V. XVI. Kal. Februarij, festo Diui Antonij die, quod
etiam lustrali eius die nomen impositum est. Pater ei Paulus, mater Dominica
geria, ac duæ tantum sorores fuere, Isabella, & Gardina. Annum agens quintū
cimum, Vogeriæ in prædicatorum familiam adscitus, Michaëlis nomen assum-
it, Vicleuani professus, ibidem primum, tum Genuæ, ac Bononiæ philosophi-
, & theologicis studijs aliquandiu operam dedit; & ijs maximè, quorum au-
ntibus salutares confessiones, est necessaria cognitio, casus conscientiæ vo-
nt. Finarij, Vicleuani etiam, Casali, ac Rauennæ philosophiam ex fratrum con
tudine lectoris nomine est interpretatus. Prior Albæ Soncini, ac Vicleuani
t, in Parmensibus verò sui ordinis comitijs definitor, Boschi in patria, & ali-
ot præterea in locis sacras habuit conciones. Alfonsi Dauali Vuastij marchio-
s, eiusque filiorum confessiones audiuit. Inquisitioni in hæreticam prauitatem
ciuitate Nouocomensi à conuentu sui ordinis Cesenæ habito præpositus, ma-
am ex eo munere laudem est adeptus. Tum Bergomum missus, vt in Victorem
perantium Bergomatum episcopum de religione quæstionem haberet, re non
e vitæ periculo præclarè administrata, Romam vehit, anno post Christum na-
m ∞ D L I. vbi paulò pòst à Ioanne Petro Carafa Neapolitano Cardinale
gnitus, qui tum erat consilij, ac iudicij sacræ Inquisitionis princeps, cuique
m antea absentis hominis virtus, & eo in genere industria probabatur, in F.
eophili Tropiensis mortui locum, commissarius Inquisitionis, de collegarum
ntentia deligitur. Quem postea idem Cardinalis Neapolitanus Paulus IIII.
ntifex maximus renunciatus, primùm Nepesinorum ac Sutrinorum episco-
m fecit, deinde presbyterum Cardinalem tituli Sanctæ Sabinæ, summumque
quisitorem creauit. Pio dehinc IIII. pontifice maximo, ornatus est episco-
tu Montis Regalis, ac priore mutato titulo altero auctus Sanctæ Mariæ ad Mi-
nuam. Eum post Pij IIII. mortem, nono ac vigesimo interregni die, in per-
ua illa sua animi æquitate ac moderatione conquiescentem, nihilque tale co-
tem, præter omnium expectationem, de repente diuinitùs conflato patrum
nsensu, cum priuatim singuli reiecturi viderentur, communiter vniuersi, VII.
s Ianuarij anno ∞ DLXVI. pontificem maximum declarauerunt. Cuius suffra
ionis principes extitere Farnesius, & Borromeus Cardinales, cùm tamē illi vl-
offerens Cardinalis Altempsius sententiam ac studium suum ad pontificatū
em antea liberalissime pollicitus esset. Concessit id Borromei Columnæ etiam
rdinalis precibus, vt Pij V. nomē acciperet. Festo Diui Antonij, ac natali suo die
iniens sexagesimū secundum, ante Vaticanā basilicā ab Vrbinate Cardinale,

more

more maiorum;sacra tyara coronatus est.Initio pontificatus omni cogitatione,cu raq; statim incubuit,ad purgandam & propagandam religionem, ac restituendã vitæ,morumq; disciplinam.Ipso etiam pontificiæ creationis die Franciscum Comendonum Cardinalem ex Polonica legatione redeuntem,conuentui principum Germanorum,à Maximiliano II.Imperatore Augustæ Vindelicorum indicto, apostolicæ sedis nomine legatum,qui ei honos etiam à proximo pontifice decretus fuerat,iussit interesse.Non ita multo pòst,Gardinæ sororis nepotem Michaëlem, & ipsum socium Dominicanum,sui Cardinalatus insignibus ornauit,iuuenem innocentia,modestia,ac religione magni auunculi itineribus euntem.Carafios proximo Pontifice eiectos,benignissimè reuocauit.Nulla à sacris,aut publicis muneribus intermissio,vna ei voluptas est,cura omnis & cogitatio,de vtilitate ac salute communi.Quibus assiduis,& laboribus,& actionibus in illa præsertim sanctitate,summam apud omnes admirationem,& auctoritatem obtinet.Sed mihi non sumpsi,vt hoc quidem tempore,quæ is in pontificatu vsq; ad hanc diem instituerit aut egerit,subtiliter persequi velim,plus enim illa operæ ac laboris desiderant, & nos ab eo maiora indies expectamus.Tantum igitur quod res est dicam in præsentia.Dedit Pius V.pontifex maximus adhuc,id religionis,iustitiæ,patientiæ,liberalitatis,grati animi specimen,vt,si ei tam longa dabitur vita, quàm longam & exadmirabili quadam ipsius victus temperantia sperare debemus,& tempus Reipublicæ postulat,neq; ad bene administrandam Dei ecclesiã consequentibus deinceps pontificibus exempla,neque eloquentibus viris ad laudem ingenij ab eo facta defutura videantur.

FINIS VITARVM PONTIFICVM.

ONVPHRII PANVINII VERONENSIS FRATRIS EREMITÆ AVGVSTINIANI PONTIFICVM ROMANORVM CHRONICON.

Anni Christi.	Numer⁹ Pótificũ.		Anni.	Menses.	Dies.
44	I	SANCTVS SIMON PETRVS Cephas, Ioannis filius Bethsaidensis Capharnaitani agri, Galilæus D. N. Iesu Christi discipulus, atq; ab eo princeps Apostolorum cõstitutus, primus Romanam ecclesiam fundauit, erexitque, ac in ea episcopus primus Ti. Claudio Cæsare Augusto Germanico, & Imp. Nerone Claudio Cæsare Augusto Germanico, sedit annos.	24	5	12

A die XV. Kal. Februarij Ti. Claudio Drusi F. Cæsare Augusto Germanico III. & L. Vitellio P. F. iterum consulibus, qui annus erat post Christi natale 44. Quo primùm Vrbem ingressus est, vsq; ad diem III. Kal. Iulij L. Fonteio L. F. Capitone C. Iulio C. F. Rufo Consulibus: is annus post Christum natum erat 68. Quo Imp. Nerone Claudio Cæsare Augusto, Romæ capite deorsum verso crucifixus est, atque in Vaticano secundũ viam Triumphalem sepultus.

57 Beatus Petrus apostolus Vrbis Romæ episcop⁹, quũ vnus pascendę plebi nõ sufficeret, duos Chorepiscopos siue coadiutores ordinauit, Linum, & Cletum, quibus sacramenta Christianis exhibentibus, ipse orationi, & prædicationi populum erudiens, vacaret.

68 Sanctus episcopus Petrus, paulò ante obitum suũ, quũ martyrij sui tẽpus appropinquare cognouisset, B. Clementem S. R. E. veterem presbyterum, episcopum Romanum designatum in successorem suum, per manuum impositionem delegit, eique cathedram episcopalem, & Romanam catholicã ecclesiam, post se ab eo regendam commendans: Ego (inquit) eandem tibi potestatem ligandi, atq; soluendi trado, quam mihi dominus meus Iesus Christus reliquit, in qua spretis, ac contemptis rebus omnibus, tum corporis, tum fortunæ, oratione & prædicatione, saluti hominum (vt bonum pastorem decet) consule.

His itaque sic dispositis, quum ordinationes aliquot Romæ mense Decembri fecisset, quibus episcopos VI. presbyteros X. & diaconos VII. creauit, non longè pòst cum doctore gentium sancto Pau-

Anni Christi.	Numerꝰ Pōtificũ.		Anni.	Menses.	Dies.
		lo apostolo martyrio coronatus, migrauit ad coelum, anno post passionem Domini XXXIIII. mẽse III. die IIII.			
57	2	Sanctus Linus Herculani filius, Volaterranus Thuscus, Petri apostoli discipulus, & ab eo viuẽte cum sancto Cleto Chorepiscopus, siue coadiutor Romanæ ecclesiæ ordinatus, sedit Romæ, absente vt plurimum Petro annos	11	3	12
		Creatus Imp. Nerone Claudio Cæsare Augusto Germanico, Q. Volusio, L. F. Saturnino, P. Cornelio P. F. Scipione Cos. anno Christi nati 57. pridie Idus Iunij, & sedit vsq; ad annum salutis 68. & IX. Kal. Octobris diẽ, quo Imp. Nerone Cæsare Augusto, L. Fonteio, L. F. Capitone, & C. Iulio, C. F. Ruso consulibus, quũ esset etiam S. Clementis primi pòst S. Petrum apostolũ episcopi Romani Chorepiscopꝰ, siue coadiutor, altero mẽse, & die XXVI. à beati Petri morte capite cæsus est, & iuxta eiusdem apostoli corpus, propè Caij, & Neronis circum in Vaticano sepultus, ordinationibꝰ duabus, B Petri apostoli mandato celebratis, quibꝰ episcopos XV. presbyteros XVIII. & diaconos.... crearat.			
68	3	Sanctus Clemẽs Faustini filius Romanus de regione II. Cælimontium ex S.R.E. presbytero, primus post sancti Petri apostoli mortem Romanus episcopus paulò ante ipsius obitum ab eodem designatus, Imp. Nerone Claudio Cæsare Augusto Germanico, Ser. Sulpicio, C. F. Galba Imp. Cæsare Augusto, Imp. M. Saluio Othone Cæsare Augusto, A. Vitellio, L. F. Germanico Imperatore Augusto, & Imp. Cæsare T. Flauio Vespasiano Augusto Romæ sedit annos	9	4	26
		A die III. Kal. Iulij anni eiusdem 68. vsq; ad annũ Christi 77. diemq; IX. Kal. Decẽbris, quo Imp. Cæsare Vespasiano Augusto VII. & Tito Cæsare Augusti filio V. Cos. quum in Ponto, vbi in exiliũ actus fuerat, in mare mersus fuisset, ibidem sepultꝰ iacuit, vsq; ad Nicolai papæ tempora, quibus Romam translatus in basilica suo nomini dicata cõditus est. Ordinationes porrò duas mense Decembri fecerat, quibus episcopos XV. presbyteros X. & diaconos II. creauit.			
77	4	Sanctus Cletus Aemiliani filius Romanus, de regione V. Esquilina, quartus in ordine episcoporum Romanorum addito Lino, secũdus verò post Petrum apostolum papa. Imp. Cæsare T. Flauio, T. F. Vespasiano Augusto, Imp. Tito Cæsare Vespasiano Augusto, & Imp. Cæsare Flauio Domitiano			

Anni Christi.	Numer⁹ Pótificũ.	ROMANI	Anni.	Menses.	Dies.
		tiano Augusto Germanico,sedit annos	6	5	3
		Qui cũ Chorepiscopus,siue coadiutor Clementis,quemadmodum etiã antè & Petri fuerat,remãsisset,Clemente relegato Romanã ecclesiam rexit, atq; post eius obitũ,vt antiquior in religione Christiana discipulus,& de ea prę cęteris bene meritus, episcopus Romanus confirmatus fuit,audita Clementis morte,omniũ presbyterorum, & reliquorum cleri ordinum,plebisq; suffragijs, quũ antea sub SS. Petro,& Clemente Chorepiscopus siue coadiutor fuisset annos 20.mens.5.dies 12. Sedit igitur à die obitus sancti Clementis,id est IX. Kalendas Decemb.vsq; ad annum Christi 84. quo VI. Kal.Maij Imp.Cæsare Flauio Domitiano, Aug.Germanico IX.&T.Virginio Rufo II.Consulibus, quum ordinationem vnam XX.V. presbyterorum fecisset,occisus est,& in Vaticano iuxta Sanctum Petrum,prope Apollinis templum sepultus.Sedit autem omnino Romæ, tam in Chorepiscopatu,quàm in pontificatu annos 26. menses 10.dies 15.Quo mortuo pastore tunc primùm vacauit Romana sedes per dies	0	0	7
84	5	Sanctus Anacletus Antiochi filius Atheniensis Græcus,S.R.E.presbyter à beato Petro apostolo ordinatus,quintus pontifex Romanus Imp. Cæsare Flauio Domitiano Aug. Germanico Romæ,sedit annos	12	2	10
		Creatus IIII.Nonas Maij,occisus III. Idus Iulij anno Christi 96. Imperatore Cæsare Domitiano Aug.Germanico XVII.&T.Flauio Clemente cõsulibus,& iuxta sanctum Petrũ in Vaticano sepultus,quum ordinationes duas episcoporũ VI.presbyterorũ V.& diaconorũ III.mense Decembri fecisset.Quo mortuo pastore Romana sed. vac. dies	0	0	13
96	6	Sanctus Euaristus Iudæ filius Bethleemites Syrus Græcus Imp.Cæsare T.Flauio Domitiano Augusto Germanico,Imperatore M.Cocceio Nerua Cæsare Augusto ,& Imp.Cæsare Nerua Traiano optimo Augusto Germanico Dacico , sedit annos	13	3	0
		Creatus VI.Kal.Augusti. Et quũ ordinationes tres mense Decembri fecisset,quibus episcopos V. presbyteros VI. & diaconos duos creauit, VII. Kal.Nouembris anno Christi 109. occisus est, & iuxta S.Petri corpus in Vaticano sepultus. Ap.Annio Trebonio Gallo,& M.Atilio Metilio Bradua Cos.Eo mortuo vacauit sedes dies	0	0	19
109	7	Sanctus Alexander Alexandri filius Romanus, de vico caput Tauri,Imp. Cæsare Nerua Traiano			

Anni Christi.	Numer⁹ Pótificũ.		Anni.	Menses.	Dies.
		optimo Augusto GermanicoDacico Parthico, sedit annos	7	5	19
		Creatus XVII. Kal. Decembris. Et quum ordinationes tres mense Decembri fecisset, quibus episcopos quinq;, presbyteros sex, & diaconos duos legit, V. Nonas Maij anno salutis 117. cum Euentio, & Theodulo diaconis occisus est, & via Nomentana septimo ab Vrbe lapide sepultus, L. Aemilio Æliano, & L. Antistio Vetere consulibus. Quo mortuo vacauit sedes dies	0	0	25
117	8	Sanctus Xystus Pastoris filius Romanus de regione VII. Via lata, ex presbytero S.R.E. Imp. Cæsare Nerua Traiano Augusto, & Imp. Cæsare Traiano Hadriano Augusto, sedit annos	9	10	9
		Creatus IIII. Kalendas Iunij. Et quum ordinationes tres mense Decembri Episcoporum IIII. presbyterorum XI. & diaconorum III. fecisset, VIII. Idus Aprilis anno salutis 127. occisus est, & in Vaticano sepultus, M. Lollio Pedio Vero, & Q. Iunio Lepido Bibulo Cos. Vacauit sedes Romana dies	0	0	2
127	9	Sanctus Telesphorus Anachoretæ filius Gręcus presbyter S.R.E. Imp. Cæsare Traiano Hadriano Augusto, sedit annos	10	8	28
		Creatus V. Idus Aprilis. Ordinationibusque IIII. episcoporum XIII. presbyterorũ XII. & diaconorum VIII. mense Decembri factis, Nonis Ianuarij Anno Christi 138. occisus est, ac in Vaticano iuxta sanctum Petrum sepultus, L. Aelio Hadriani Augusti filio Vero Cæsare II. & P. Cœlio P. F. Balbino Vibullio Pio Cos. Vacauit sedes dies	0	0	7
138	10	Sãctus Hygeinus Philosophi filius Atheniensis Græcus, presbyter S.R.E. Imp. Cæsare Traiano Hadriano Aug. & Imp. Cæsare T. Ælio Hadriano Antonino Aug. Pio, sedit annos	4	0	0
		Creatus Idibus Ianuarij. Qui quum ordinationes tres mense Decembri fecisset, quibus episcopos sex, presbyteros XV. & diaconos V. ordinauit, III. Idus Ianuarij anno Christi 142. mortuus est, & in Vaticano sepultus M. Peducæo Syloga Priscino, & T. Hœnio Seuero Cos. Vac. sed. dies	0	0	3
142	11	Sanctus Pius Rufini filius Aquileiensis presbyter S.R.E. Imp. Cæsare T. Aelio Hadriano Antonino Aug. Pio, sedit annos	11	5	27
		Creatus XIIX. Kal. Februarij. Et quum ordinationes quinque mense Decembri episcoporum XII. presbyterorum XIIX. & diaconorum XI. fecisset			

...sti.	Numer9 Pôtificũ.	ROMANI	Anni.	Menses.	Dies
		cisset, V. Idus Iulij anno Domini 153. mortuus est, & in Vaticano sepultus, Sex. Acilio Manio F. Glabrione, & C. Valerio C.F. Omollo Veriano Cos. Vacauit sedes dies	0	0	13
153	12	Sanctus Anicetus Ioannis filius de vico Humisia Syrus, S.R.E. presbyter, Imp. Cæsare T. Aelio Hadriano Antonino Augusto Pio, Imp. Cæsare M. Aurelio Antonino Aug. & Imp. Cæsare L. Aelio Aurelio Vero Antonino Aug. sedit annos	9	8	24
		Creatus VIII. Kalendas Augusti. Ordinationes quinque episcoporum IX. presbyterorum XVII. & diaconorum IIII. mense Decembri fecit, Martyrio coronatus XV. Kal. Maij, anno salutis 163. & via Appia in cœmeterio, quod postea Callisti appellatum est, tertio ab Vrbe lapide sepultus, Q. Iunio Rustico II. & : : : Vettio Aquilino Cos. Vacauit sedes dies	0	0	17
163	13	Sanctus Concordius Soter Cōcordij filius Fundanus Imp. Cæsare M. Aurelio Antonino Augusto, & Imp. Cæsare L. Aelio Aurelio Vero Antonino Augusto sedit annos.	7	11	18
		Creatus III. Nonas Maij. Et quum ordinationes VI. mense Decembri fecisset, quibus episcopos XI. presbyteros XVIII. & diaconos IX. creauit, X. Kal. Maij anno 171. mortuus est, ac via Appia ad Catacumbas in cœmeterio, quod postea Callisti nomen tulit, sepelitur, M. Aurelio Seuero Cethego, & L. Iunio Claro Cos. Vacauit sedes dies	0	0	21
171	14	Sanctus Habundius Eleutherus Habundij filius Nicopolitanus Græcus S.R.E. diaconus, Imperarore Cæsare M. Aurelio Antonino Aug. & L. Aelio Aurelio Commodo Augusto, sedit annos	15	0	13
		Creatus pridie Idus Maij. Ordinationes tres mense Decembri habuit, episcoporum XV. presbyterorum XII. & diaconorum VIII. Mortuus est VII. Kal. Iunij anno Christi 186. & in Vaticano sepultus : : : Triario Materno, & M. Atilio Metilio Bradua consulibus. Quo mortuo sedes Romana vacauit dies	0	0	5
186	15	Sanctus Victor Felicis filius Afer Imp. Cæsare M. Aurelio Commodo Antonino Pio Felice Aug. Imp. Cæsare P. Heluio Pertinace Augusto, Imp. Cęsare M. Didio Iuliano Augusto, & Imp. Cæsare L. Septimio Seuero Pio Pertinace Augusto, sedit			

Anni Christi.	Numer⁹ Põtificũ.		Anni.	Menses.	L
		sedit in cathedra sancti Petri Romæ annos	12	1	2
		Creatus Kalendis Iunijs. Qui quum ordinationes duas mense Decembri fecisset, quibus episcopos XII. presbyteros IIII. diaconosq; VII. legit, V. Kalendas Augusti, anno Christi 198. obijt, & in Vaticano sepelitur, Ap. Claudio Laterano, & M. Mario, M. F. Titio Rufino consulibus. Quo mortuo pastore sancta Romana sedes vacauit dies	0	0	12
198	16	Sanctus Habundius Zephyrinus Habundij filius Romanus, Imp. Cæsare L. Septimio Seuero Pio Pertinace Augusto, Imp. Cæsare M. Aurelio Antonino Caracallo pio Felice Aug. & Imp. Cæsare M. Opelio Seuero Macrino Felice Augusto, sedit annos	20	0	17
		Creatus IIII. Idus Augusti. Ordinationes IIII. mense Decẽbri fecit, quibus episcopos XIII. presbyteros XIII. & diaconos VII. creauit. Obijt VII. Kalendas Septembris, anno Domini 218. & in cœmeterio suo iuxta Catacumbas, via Appia sepultus est Bruttio præsente, & Extricato consulibus. Vacauit sedes dies	0	0	6
218	17	Sanctus Domitius Callistus Domitij filius Romanus de vico Castrorum Rauennatiũ, Imp. Cæsare M. Opelio Macrino Felice Augusto, Imp. Cæsare M. Aurelio Antonino pio Felice Aug. Elagabalo, & Imp. Cæs. M. Aurelio Seuero Alexandro Pio Felice Augusto, sedit annos	5	1	13
		Creatus IIII. Nonas Septembris. Et quum ordinationes V. mense Decembri episcoporum VIII. presbyterorum XVI. & diaconorum IIII. fecisset, pridie Idus Octobris anno Christi 223. occisus est, ac in cœmeterio Calepodij via Aurelia, tertio ab Vrbe lapide sepultus, Imp. Cæsare M. Aurelio Antonino Elagabalo P. F. Augusto IIII. & M. Aurelio Seuero Alexandro nobilissimo Cæsare consulibus. Vacauit sedes dies	0	0	6
223	18	Sanctus Vrbanus Põtiani filius Romanus Imp. Cæsare M. Aurelio Seuero Alexandro Pio Felice Augusto, sedit annos	7	7	5
		Creatus XVII. Kal. Nouemb. Ordinationes V. de mense Decembri fecit episcoporum VIII. presbyterorum IX. & diaconorum V. Martyrio coronatus VIII. Kal. Iunij anno Christi 231. sepultus est via Appia, in cœmeterio Prætextati, Agricola & Clementino Coss. Vacauit sedes dies	0	0	23
231	19	Sanctus Calpurnius Pontianus Calpurnij filius Romanus			

ni iti.	Numeri Pōtificū.		Anni.	Menses.	Dies.
		Romanus Imperatore Cæsare M. Aurelio Seuero Alexandro P.F. Augusto, sedit annos	5	5	2
		Creatus XIIII. Kal. Iulij. Qui quum ordinationes duas mense Decembri fecisset, quibus episcopos sex, presbyteros sex, diaconos quinq; creauit, anno 236. in exilium actus est in Insulam Sardiniã, vbi XIII. Kal. Decembris obijt. Cadauer Romam relatum, in cœmeterio Callisti via Appia sepultum est, L. Catilio Seuero, & L. Ragonio Vrinatio Tusconio Quinctiano Coss. Vacauit sedes diem	0	0	1
236	20	Sanctus Anterus Romuli filius Græcus Imp. Cæsare C. Iulio Maximino Germanico, Pio Felice Augusto sedit mensem	0	1	14
		Creatus in Sardinia, die post mortem Pontiani, XI. Kal. Decembris, & quum Romæ mense Decembri episcopum tantum vnum creasset III. Nonas Ianuarij, anno 237. occisus est, ac via Appia in cœmeterio Callisti sepultus, Imp. Cæsare C. Iulio Maximino P.F. Aug. Germanico, C. Iulio Africano viro clarissimo Coss. Vacauit sedes Romana dies	0	0	6
237	21	Sanctus Fabius Fabianus Fabij filius Romanus Imp. Cæsaribus Maximino Augusto, D. Cœlio Balbino, M. Clodio Pupieno Maximo, M. Antonio Gordiano, M. Iulio Philippo, C. Messio Quincto Traiano Decio, Pijs Felicibus Aug. sedit annos	14	0	11
		Creatus IIIII. Idus Ianuarij. Ordinationibusq; V. mense Decembri episcoporum XI. presbyterorum XXII. & diaconorum VIII. factis, XIII. Kal. Februarij anno Christi 251. occisus est, & in cœmeterio Callisti Via Appia sepultus, Imp. Cæsare Cn. Messio Quincto Traiano Decio P. F. Aug. II. & : : : Annio Grato viro clarissimo Coss. Vacauit sedes propter temporum difficultatem menses	0	5	21
251	22	Sanctus Cornelius Castini filius Romanus ex presbytero S. R. E. Imperatoribus Cæsaribus Cn. Messio Traiano Decio, C. Vibio Treboniano Gallo, & C. Vibio Volusiano Pijs Felicibus Augustis, sedit annos	2	2	3
		Creatus IIII. Idus Iulij. Et quum ordinationes duas mense Decembri fecisset, episcoporum VII. presbyterorum IIII. & diaconorũ IIII. die XVIII. Kalendas Octobris capite cæsus est, ac iuxta cœmeterium Callisti via Appia, in prædiolo Lucinæ, prope harenarium, in Crypta sepultus, anno Christi 255. Impp. Cæss. C. Vibio Tre-			

Anni Christi.	Numer⁹ Pôtificũ.		Anni.	Menses.	D
		Treboniano Gallo II.& C. Vibio Volusiano Pijs Felicibus Augg.Conss.Vac.sed.mens.	0	2	5
252	1	Nouatianus Romanus S.R.E. presbyter in schismate contra S.Cornelium papã auctore Nouato presbytero Carthaginiensis ecclesiæ creatus, sedit annos plus minus	6		
		Occisus Romæ tempore Xysti II.papæ,in persecutione Valeriani Imperatoris.			
252		Schisma primùm in Romana ecclesia,inter S. Cornelium papam,& Nouatum Antipapam.			
253	23	Sãctus Lucius Porphyrij filius Roman⁹, Impp. Cæsaribus,Gallo, Treboniano,C.Iulio,Æmiliano, Valeriano, & Gallieno Pijs Felicibus Augustis,sedit annum	1	3	13
		Creatus XII.Kalẽd.Decembris. Ordinationes duas mẽse Decembri fecit,quibus episcopos VII. presbyteros IIII.& diaconos totidem ordinauit. Martyrio coronat⁹ IIII.Nonas Martij,anno Christi 255. & in Cœmeterio Callisti, via Appia sepultus,Impp. Cæss.Valeriano II. & Gallieno Augg. Conss.Vacauit sedes mensem	0	1	5
255	24	Sanctus Iulius Stephanus Iulij filius Romanus, S.R.E. archidiacon⁹ à Cornelio papa fact⁹, Impp. Cæss.P.Licinio Valeriano, & P. Licinio Gallieno,Pijs Felicibus Augustis,seditannos.	2	3	25
		Creatus V.Idus Aprilis.Ordinationes duas mense Decembri fecit episcoporum IIII. presbyterorũ VI.& diaconorũ V.Capite cæsus IIII. Nonas Augusti,& in cœmeterio Callisti,via Appia sepultus, anno Christi 257. M. Valerio Maximo II. & Manio Acilio Glabrione viris clarissimis Coss.Vacauit sedes mensem	0	1	12
257	25	Sanctus Xystus II. Iunior,Philosophi filius Atheniensis Græcus,Impp.Cæss.Valeriano,& Gallieno Augustis.Sedit annum	1	10	23
		Creatus XVII.Kal.Octobris. Et quum ordinationes duas menseDecembri fecisset episcoporum II.presbyterorum IIII.& diaconorum VII. capite cæsus est VIII.Idus Augusti, atque in cœmeterio Callisti sepultus,anno Domini 259. M. Aurelio Memmio Fusco,& :::: Pomponio Basso viris clarissimis Coss. Vacauit eo occiso sedes Romana menses.	0	11	15
		Quo tempore presbyteri S.R.E. præfuerũt,immanissima persecutione comitia pontificalia Romæ prohibente.			
260	26	Sanctus Dionysius Monachus Impp.Cæsaribus Valeriano,Gallieno,& M.Aurelio Claudio, Pijs Feli-			

…ni …sti.	Numer⁹ Pótificũ.		Anni.	Menses.	Dies.
		Felicibus Augustis, sedit annos	10	5	5
		Creatus XI. Kal. Augusti Fuluio Aemiliano, & Pomponio Basso II. viris clarissimis Conss. Ordinationes duas mense Decembri fecit episcoporum VII. presbyterorum XII. & diaconorum VI. Obijt VII. Kal. Ianuarij, & in cœmeterio Callisti sepultus, anno Christi 270. Imp. Cæs. M. Aurelio Claudio P.F. Aug. II. & : : : Ouinio Paterno viro clarissimo Conss. Vac. sed. dies	0	0	5
271	27	Sanctus Felix Constantij filius Romanus, Imperatoribus Cæsaribus M. Aurelio Claudio, & M. Valerio Aureliano, Pijs Felicibus Augustis, sedit annos	4	5	0
		Creatus Kal. Ianuarij ineunte anno Domini 271. . . . . Flauio Antiochiano, & : : : Furio Orfito VV.CC. Conss. Ordinationes duas mense Decembri fecit episcoporum V. presbyterorum IX. & diaconorũ V. occisus est III. Kal. Iunij, anno Christi 275. & via Aurelia, in cœmeterio suo, secundo ab Vrbe lapide sepultus, Imp. Cæsare Aureliano Augusto II. & C. Iulio Capitolino V. C. Conss. Vacauit sedes dies	0	0	5
275	28	Sanctus Eutychianus Maximi filius Lunensis Tuscus Imp. Cæsaribus Aureliano, M. Claudio Tacito, M. Annio Floriano, M. Aurelio Valerio Probo, M. Aurelio Caro, & filijs Carino, & Numeriano, Pijs Felicibus Augustis, sedit annos	8	6	4
		Creatus Nonis Iunij. Et quum ordinationibus quinque mense Decembri habitis, episcopos IX. presbyteros XIIII. & diaconos V. fecisset, VI. Idus Decembris anno 283. occisus est, & in cœmeterio Callisti sepultus, Impp. Cæss. M. Aurelio Caro II. & M. Aurelio Carino Augustis Conss. Vacauit sedes dies	0	0	8
283	29	Sanctus Caius Caij filius Salonitanus Delmata ex genere Imperatoris Diocletiani, Imp. Cæsarib⁹ M. Aurelio Carino, M. Aurelio Numeriano, C. Valerio Diocletiano, & M. Valerio Maximiano Pijs Felicibus Augustis, sedit annos	12	4	6
		Creatus XVI. Kal. Ianuarij. Ordinationibusq; quattuor mense Decembri factis, episcoporum V. presbyterorũ XXV. & diaconorum VIII. die X. Kal. Maij anno 296. capite cæsus est, & in cœmeterio Callisti sepult⁹. Imp. Cæsare Diocletiano Aug. VI. & Fl. Valerio Constantio nobilissimo Cæsare iterum Conss. Vac. sed. menses	0	2	8
296	30	Sanctus Marcellinus Proiecti filius Romanus,			

Anni Chriſti.	Numer⁹ Pótificũ.	478 PONTIFICES	Anni.	Menſes.	Dies.
		Impp. Cæſs. Diocletiano, Iouio, & Maximiano Herculeo, Pijs Felicibus Auguſtis, ſedit annos	7	9	27
		Creatus Kal. Iulij. Qui quum ordinationes duas menſe Decembri feciſſet, epiſcoporum V. presbyterorum IIII. & diaconorum II. capite cæſus eſt VI. Kal. Maij, anno Chriſti 304. ac via Salaria in cœmeterio Briſcillæ, loco qui dicebatur Cubiculus clarus, in Crypta, iuxta corpus ſancti Creſcentionis ſepultus, Impp. Cæſs. Diocletiano IX. & Maximiano VIII. Augg. Conſs. Vacauit ſedes eo occiſo menſes	0	2	0
304	31	Sanctus Marcellus Benedicti filius Romanus, de regione VII. Via lata S.R.E. presbyter Cardinalis, Impp. Cæſaribus Fl. Valerio Conſtantio Chloro, C. Galerio Valerio Maximiano Fl. Valerio Cõſtantino Magno, & M. Aurelio Maxentio Pijs Felicibus Auguſtis, ſedit annos	5	6	21
		Creatus V. Kal. Iulij. Ordinationes aliquot menſe Decembri fecit, epiſcoporum XXI. presbyterorum XXV. & diaconorum II. Obijt XVII. Kal. Februarij, damnatus in equorum ſtabulo, anno Chriſti 310. & in cœmeterio Priſcillæ via Salaria ſepultus eſt, II. poſt conſulatum Maximiani Auguſti VII. & Diocletiani Iouij X. Vacauit ſedes dies	0	0	20
310	32	Sanctus Euſebius Medici filius, aliàs Medicus Græcus Impp. Cæſaribus C. Galerio Valerio Maximiano, C. Valerio Aurelio Conſtantino Magno, & M. Aurelio Maxentio, Pijs Felicibus Auguſtis, ſedit annum	1	7	27
		Creatus VIII. Idus Febr. Ordinationem vnam menſe Decembri fecit, epiſcoporum XIIII. presbyterorum XIII. & diaconorum III. Exceſsit IIII. Nonas Octobris, anno Chriſti 311. & via Appia, in Crypta iuxta cœmeterium Calliſti ſepultus, Impp. Cæſs. Maximiano VIII. & Licinio Augg. Conſs. Vac. ſed. dies	0	0	7
311	33	Sanctus Miltiades Afer S.R.E. presbyter Cardinalis, Impp. Cæſs. Conſtantino Maximo, & Licinio Aug. ſedit annos	3	2	0
		Creatus VI. Idus Octobris. Ordinationem vnã menſe Decembri fecit, epiſcoporum XII. presbyterorum VII. & diaconorũ V. Mortuus eſt IIII. Idus Decembris, anno 314. & in cœmeterio Calliſti ſepultus, C. Ceionio Rufio Voluſiano, & Anniano VV.CC. Coſ. Vacauit ſedes dies	0	0	17
314	34	Sanctus Siluester Rufini filius Romanus S.R.E. presbyter Cardinalis à Marcellino papa factus, Imp. Cæſ. Conſtantino Maximo Auguſto, ſedit annos	21	0	4

Anni Christi.	Numer⁹ Pôtificũ.	ROMANI	Anni.	Menses.	Dies.
		Creatus V.Kal.Decembris ineunte anno Christi 315. Ordinationes sex mense Decembri fecit, episcoporum LXV. presbyterorum XLII. & diaconorum XXVI. obijt pridie Kal. Ianuarij finito anno Domini 335. sepultus in cœmeterio Priscillæ via Salaria, tertio ab Vrbe lapide, Fl. Valerio Constantio & C. Ceionio Rufio Albino VV.CC. Côss. Vacauit sedes dies	o	o	15
325	I.	Sancta, & vniuersalis prima Synodus Nicæna CCCXIIX. episcoporum contra Arrium presbyterum Alexandrinum, Christum creaturam esse affirmantem collecta, mense Aprilis, M. Iunio Cæsonio Nicomacho Anicio Fausto Paulino, & P. Ceionio Iuliano Camœnio VV.CC. Consf.			o
336	35	Sanctus Marcus Prisci filius Romanus S.R.E. diaconus Cardinalis à sancto Miltiade papa fact⁹, Imp. Cæs. Fl. Constantino Maximo Augusto, sedit menses	o	8	22
		Creatus XVII. Kal. Febr. Fl. Popillio Nepotiano & Facundo VV.CC. Consf. Ordinationem vnam fecit, episcoporum VII. presbyterorum V. & diaconorum VI. Obijt eodem anno Nonis Octobris, & in Cœmeterio Balbinæ, Via Ardeatina sepultus. Vacauit sedes dies	o	o	20
336	36	Sanctus Iulius Rustici filius Romanus S. R. E. diacon⁹ Cardinalis à sancto Siluestro factus, Impp. Cæsaribus Constantino Maximo Augusto, & filijs eius Constantino, & Constantio Iunioribus, Constanteque, Pijs Felicibus Augustis, sedit annos	16	5	16
		Creatus V. Kaléd. Nouembris. Ordinationes tres mense Decembri fecit, episcoporum IX. presbyterorum XIIX. diaconorum IIII. Obijt pridie Idus Aprilis anno 353. & in Cœmeterio Calepodij via Aurelia, tertio ab Vrbe lapide sepultus Constãtio Aug. VI. & Gallo Nob. Cæsare II. Côss. Vacauit sedes dies	o	o	25
353	37	Sanctus Liberius Augusti filius Romanus S.R.E. diaconus Cardinalis à sancto Siluestro papa factus, Impp. Cęsaribus Fl. Iulio Constantio, Fl. Claudio Iuliano, Fl. Iouiano, Fl. Valẽtiniano, & Fl. Valente, Augustis, sedit annos	13	4	17
		Et primùm ante schisma, & eius relegationem in pace sedit annos 2. menses 3. dies 5.			
		Creatus VIII. Idus Maij, pontificatu ab Imp. Cæsare Constantio Augusto exactus, & in exilium in Beroeam Thraciæ missus pridie Idus Augusti, anno Christi 355. Mauortio Lolliano & Arbetio-			

Anni Christi.	Numer° Pōtificū.		Anni.	Men-ses.	Dies.
		ne VV.CC.Conss. Abfuit ann.2.mens.3.dies 3.			
357		De exilio reuocatus XVII. Kal. Decemb. Romam reuersus, in Suburbio ad sanctam Hagnetem permansit vsque ad IIII. Nonas Augusti sequentis anni 358. quo die Romam ingressus, pontificatum Romanum administrauit, illumque in schismate iterum tenuit annos 8. menses 10. dies 10. Ordinationes duas mense Decembri fecit, episcoporum XIX. presbyterorum XIIX. & diaconorum V. Obijt VIII. Kal. Octobris, anno Christi 366. sepultus via Salaria in cœmeterio Priscillæ, Fl. Gratiano nobilissimo puero, & Dagalaifo V. C. Coss. Vacauit sedes dies	0	0	6
355	2	Felix II. Iunior Anastasij filius Romanus, S.R.E. archidiaconus, vel diaconus Cardinalis à Sancto Iulio papa factus, Imp. Cæs. Fl. Constantio Augusto, sedit in schismate contra Liberium papam annos	10	3	11
		Et primùm solus pulso Liberio annos 2. menses 3. dies 3.			
		Creatus pridie Idus Augusti viuente Liberio papa, pontificatus iura ei abrogata sunt, restituto Liberio XVIII. Kal. Decembris, anno Christi 357. Constantio Aug. IX. & Fl. Claudio Iuliano nob. Cæsare II. Conss. Quum ordinationem vnam mense Decembri episcoporum XIX. presbyterorum XXI. & diaconorum V. fecisset, Felix obijt anno 365. X. Kal. Decembris, sepultus via Aurelia in basilica sua, Impp. Cæss. Valentiniano, & Valente Augg. Conss.			
355		Schisma secundum in ecclesia Romana inter Liberium, & Felicem.			
366	38	Sanctus Damasus Antonij filius ex oppido Vimarensi, diœcesis Bracarensis Lusitan⁹ Hispanus S.R.E. diaconus, Impp. Cæsaribus Valentiniano, Valente, Gratiano, Valentiniano Iuniore, Theodosio, & Arcadio Augustis, sedit annos	18	2	11
		Creatus & consecratus Kal. Octobris. Ordinationes quinq; mense Decembri fecit, episcoporum LXII. presbyterorum XXXI. & diaconorum IX. Obijt Romæ III. Idus Decēbris, anno Christi 384. & via Ardeatina in basilica sua sepultus, Fl. Ricimere, & Fl. Clearco VV.CC. Conss. Vac. sed. dies	0	0	17
336	3	Vrsicinus Romanus S.R.E. diaconus Cardinalis in schismate creatus contra Damasum diaconum, cōsecratur à Paulo episcopo Tiburtino VII. Kalendas Octobris, die post obitum Liberij, qui Impp.			

nni hriſti.	Numerꝰ Põtificũ.	ROMANI	Anni.	Menſes.	Dies.
		Impp. Cæſs. Valentiniano, & Valente Auguſtis, ſedit annum	1	1	23
		Anno ſequenti 367. XVI. Kal. Decembris ſponte abdicauit; & factus eſt epiſcopus Neapolitanus, Lupicino, & Iouino VV.CC. Conſs.			
366		Schiſma tertium in eccleſia Romana inter Damaſum, & Vrſicinum.			
		Præcedentium pontificum idem eſt dies creationis & conſecrationis, quod ſequenti tempore obſeruatum non eſt.			
381	II.	Sancta & vniuerſalis ſynodus ſecunda Conſtantinopolitana, epiſcoporum C L. contra Macedonium epiſcopum Conſtantinopolitanum, ſpiritum ſanctum creaturam eſſe dicentem, congregata, Flauio Annio Eucherio, & Poſtumo Syagrio VV. CC. Conſs.			
384	39	Sanctus Siricius Tiburtij filius Romanus, S.R.E. diaconꝰ Cardinalis, Impp. Cæſaribus Flauijs Valentiniano Iuniore, Theodoſio Arcadio, & Honorio Auguſtis, ſedit annos	13	1	25
		Creatus, & conſecratus IIII. Kal. Ianuarij ineunte anno Chriſti 385. Ordinationes quinque menſe Decembri fecit, epiſcoporũ XXXII. presbyterorum XXXI. & diaconorum XVI. Obijt VIII. Kalend. Martij, anno Chriſti 398. ſepultus in cœmeterio Priſcillæ via Salaria, Imp. Cæſare Fl. Honorio Auguſto IIII. & Fl. Eutychiano V.C. Conſs. Vac. ſed. menſ.	0	1	15
398	40	Sanctus Anaſtaſius Maximi filius Romanus S.R.E. presbyter Cardinalis, Impp. Cæſs. Arcadio, & Honorio Auguſtis, ſedit annos	3	0	21
		Creatus & conſecratus VII. Idus Aprilis. Ordinationes duas menſe Decembri fecit, epiſcoporũ X. presbyterorum IX. & diaconorum V. Obijt V. Kal. Maij, anno Chriſti 401. ſepultꝰ in cœmeterio ſuo iuxta vicum Vrſi pileati intra Vrbem, prope locum, vbi nunc eſt baſilica ſanctæ Vibianæ, Ragonio Vincẽtio Celſo, & Fl. Frauitta VV.CC. Cõſs. Vacauit ſedes dies	0	0	10
401	41	Sanctus Innocentius Innocentij filius Albanus S.R.E. diaconus Cardinalis, Imppp. Cæſss. Arcadio, Honorio, & Theodoſio Iuniore Auguſtis, ſedit annos	15	2	21
		Creatus & conſecratus VIII. Idus Maij. Quum Ordinationes quattuor menſe Decembri epiſcoporum LIIII. presbyterorum XXX. & diaco-			

Anni Christi.	Numer° Pôtificũ.	PONTIFICES	Anni.	Menses.	Dies.
		norum XVII. fecisset V. Kal. Augusti anno Christi 416. mortuus est, & in cœmeterio ad Vrsum pileatum sepultus, Imp. Cæsare Fl. Theodosio Iuniore Aug. VII. & Iunio Quarto Palladio V. C. Consulibus. Vac. sed. dies	0	0	22
416	42	Sanctus Zosimus Habrahami filius Cæsariẽsis Cappadox Græcus, S. R. E. presbyter Cardinalis ab Inncentio papa factus, Impp. Cæss. Honorio, & Theodosio Iuniore Augustis, sedit annos	3	4	7
		Creatus & consecratus XIII. Kal. Septembris. Ordinationem vnam mense Decembri fecit, episcoporum VIII. presbyterorum X. & diaconorum III. Obijt VII. Kal. Ianuarij, sepultus Via Tiburtina, in basilica sanctorum Laurentij, & Stephani extra muros, iuxta cryptam, prope corpus sancti Martyris Laurentij anno 419. finito, Fl. Monaxio, & Fl. Plinta V V. CC. Conss. Vacauit sedes diem	0	0	1
419	43	Sanctus Bonifacius Iucundi presbyteri filius Romanus S. R. E. presbyter Cardinalis Impp. Cæss. Honorio, & Theodosio Iuniore Augg. sedit annos	3	9	28
		Creatus in schismate & consecratus V. Kal. Ianuarij ineunte anno Domini 420. Ordinationem vnam mense Decembri fecit, episcoporũ XXXVI. presbyterorum XIII. & diaconorum III. Obijt VIII. Kal. Nouembris anno domini 423. sepultus via Salaria in basilica sanctæ Felicitatis martyris, iuxta corpus eius, Rufio Prætextato Mariniano & M. Aurelio Asclepiodoto V V. CC. Conss. Vacauit sedes dies	0	0	9
420	4	Eulalius Romanus S. R. E. archidiaconus in schismate electus contra Bonifacium sedit menses	0	3	7
		Creatus & consecratus V. Kal. Ianuarij in fine anni 419. coactus abdicauit anno 420. III. Nonas Aprilis, & factus est episcopus in Campania, Theodosio Aug. IX. & Fl. Constantio nobiliss. Cæsare III. Conss.			
420		Shisma IIII. in ecclesia Romana, inter Bonifacium, & Eulalium.			
423	44	Sanctus Cælestinus Prisci filius Romanus S. R. E. diaconus, Impp. Cæsaribus Flauijs Honorio, Theodosio Iuniore, & Placidio Valentiniano, Augustis, sed. ann.	8	5	3
		Creatus, & consecratus pridie Nonas Nouembris, fecit ordinationes tres mense Decembri, episcopo-			

Anni Christi.	Numerᵒ Pōtificū.	ROMANI	Anni.	Menses.	Dies.
		coporum XLVI. presbyterorum XXXII. & diaconorum XII. obijt VIII. Idus Aprilis, anno Christi 432. sepultus via Salaria in cœmeterio Priscillę, Fl. Aetio & Fl. Valerio VV.CC. Consſ. Vacauit sedes dies	0	0	21
430	III.	Sancta, & vniuersalis synodus III. Ephesina CC. episcoporum contra Nestorium patriarcham Cōstantinopolitanum, diuinam in Christo naturam negantem coacta, Theodosio Iuniore XIII. & Placidio Valentiniano III. Augg. Consſ.			
432	45	Sanctus Xystus III. Xysti filius Romanus S. R. E. presbyter, Impp. Cæsaribus Theodosio Iuniore, & Plac. Valentiniano Augg. sedit annos	7	11	0
		Creatus & consecratus IIII. Kal. Maij. Ordinationes quattuor mense Decembri fecit, episcoporum LII. presbyterorum XXIIX. & diaconorū XII. obijt V. Kal. Aprilis, anno 440. sepultus via Tiburtina ad sanctum Laurentium extra muros, in crypta iuxta corpus eius, Imp. Cæs. Plac. Valentiniano Aug. V. & Anatolio V.C. Consſ. Vac. sed. mens.	0	1	13
440	46	Sanctus Leo Magnus Quinctiani filius Romanus S.R.E. archidiaconus, Imp. Cæsaribus Theodosio Iuniore, Plac. Valētiniano, Fl. Marciano, Fl. Anicio Maximo, Fl. Mæcilio Auito, Fl. Iulio Maioriano, & Fl. Leone Augustis, sed. ann.	20	11	0
		Creatus & consecratus IIII. Idus Maij die Dominico. Ordinationes quattuor mense Decembri fecit, episcoporum CXXCVI. presbyterorum XXCI. & diaconorum XXXI. Obijt III. Idus Aprilis anno 461. & primus omnium Romanorum pontificum sepultus est in porticu ante basilicam sancti Petri, Seuerino, & Dagalaifo VV.CC. Cōs. Vacauit sedes dies	0	0	7
451	IIII.	Sancta, & vniuersalis synodus IIII. Chalcedonensis DCXXX. episcoporum contra Dioscorum patriarcham Alexandrinum, & Eutychem Abbatem Constantinopolitanum, corpus Christi fantasticum fuisse dicentes coacta, Marciano Aug. & Clodio Adelphio V.C. Consſ.			
461	47	Sanctus Hilarus Crispini filius Sardus, S.R.E. diaconus, Imp. Cæsare Fl. Leone, Fl. Vibio Seuero, & Fl. Antemio Augustis, sed. ann.	6	3	10
		Creatus & consecratus III. Kal. Maij. Ordinationes tres mense Decembri fecit, episcoporum XXII. presbyterorum XXV. & diaconorum V. Obijt V. Kalendas Augusti, anno 467. sepultus ad san-			

Anni Christi.	Numer⁹ Pōtificū.		Anni.	Menses.	Dies.
		ad sanctum Laurentiū extra muros,in crypta iuxta corpus Xysti III. papæ, Ioāne & Pusæo VV.CC. Conss. Vacauit sedes dies	0	0	10
467	48	Sanctus Simplicius Castini,aliàs Castorij filius Tiburtinus Latinus,Imp. Cæsaribus Leone Seniore,Leone Iuniore, Zenone Fl. Antemio, Fl. Anicio Olybrio,Fl.Glicerio,Fl.Iulio Nepote,Fl.Momyllo Augustulo Augustis,& Rege Gothorum in Italia Odoacre,sedit ann. 15.	15	6	23
		Creatus,& cōsecratus VI.Idus Augusti.Ordinationes tres mense Februario,& Decembri fecit,episcoporū XXCIIX.presbyterorum LVIII.diaconorum XI. obijt VI. Nonas Martij anno 483.sepultus in porticu ante Basilicam Sancti Petri apostoli in Vaticano,Anicio Fausto V.C.Sine collega Cons. Vacauit sedes dies	0	0	6
483	49	Sanctus Felix II.dictus III.Iunior Felicis presbyteri Cardinalis sanctorum Nerei & Archillei tt. Fasciolæ filius Romanus,Impp.Cæss. Flauijs,Zenone,& Anastasio Augg. & Odoacre Gothorum in Italia rege,sedit annos	8	11	17
		Creatus,& consecratus VII.Idus Martij. Ordinationes duas mense Decembri fecit,episcoporum XXXI. presbyterorum XXIIX. & diaconorum VI.Obijt V.Kal.Martij,sepultus in basilica sancti Pauli Apostoli,via Ostiensi anno 492.Imp.Cæs. Fl.Anastasio Aug.& Fl.Rufino V.C. Conss. Vac. sed.dies.	0	0	5
492	50	Sanctus Gelasius Valerij episcopi filius Afer, Imp. Cæs. Fl. Anastasio Dicoro Augusto, & Fl. Theodorico Amalo Gothorum in Italia rege, sedit annos	4	8	19
		Creatus & consecratus V.Nonas Martij. Ordinationes duas mensibus Februario & Decembri fecit,episcoporum LXVII.presbyterorū XXXII. & diaconorum II.Obijt XI. Kal. Decembris anno Christi 496.sepultus ad sanctum Petrum Apostolum,Paulo V.C.Sine Collega Cons. Vacauit sedes dies	0	0	5
496	51	Anastasius II.Iunior Petri filius Romanus de regione Esquilina Imp.Cæs.Fl. Anastasio Aug.& Theodorico Italiæ rege, sedit annum	1	11	24
		Creatus & consecratus V.Kal.Decembris. Ordinationem vnā mēse Decembri fecit,episcoporū XVI.presbyterorum XII.& diaconorū :::: Obijt XIII.Kal.Decembris anno 498. sepultus ad sanctum Petrū,Decio Paulino & Ioanne Scytha VV.CC.Conss. Vacauit sedes, eo mortuo,dies	0	0	2

Sanctus

Anni Christi.	Numer⁹ Pōtificū.	ROMANI	Anni.	Menses.	Dies.
498	52	Sanctus Cælius Symmachus Fortunati filius, Sardus, Imp. Cæs. Fl. Anastasio Augusto, & Theodorico Gothorum rege, sedit annos	15	7	28
		Creatus, & consecratus X. Kalēd. Decembris. Ordinationes quattuor mense Decembri episcoporum CXVII. presbyterorum XCII. & diaconorum XVI. fecit. Obijt XIIII. Kal. Augusti, anno Christi 514. sepultus ad sanctum Petrum in Vaticano, M. Aurelio Casiodoro Senatore sine conlega Cons. Vacauit sed. diem	0	0	1
498	5	Laurentius Romanus S. R. E. presbyter Cardinalis in schismate contra Symmachum papam electus, sedit annum	1	....	....
		Creatus, & consecratus X. Kal. Decembris, & anno sequenti pontificatu Romano, quum se abdicasset, factus est episcopus Nucesinus, Asclepio, & Ioanne Gibbo VV. CC. Consſ.			
498		Schisma V. in S. R. E. inter Symmachum & Laurentium.			
514	53	Sanctus Cælius Hormisda Iusti filius Frusinas Campanus, vel Latinus, Impp. Cæss. Anastasio, & Iustino Augustis, ac Theodorico Italiæ rege, sedit annos	9	0	18
		Creatus, & consecratus XIII. Kal. Augusti. Ordinationem vnam mense Decembri fecit, episcoporum LV. presbyterorum XXI. & diaconorum :::: Obijt VIII. Idus Augusti, anno 523. sepultus in basilica sancti Petri, Fl. Anicio Maximo V. C. sine collega Cons. Vacauit sedes dies	0	0	5
523	54	Sanctus Ioannes Constantij filius Tuscus, S. R. E. presbyter Cardinalis SS. Ioannis, & Pauli tt. Pammachij, Imp. Iustino Aug. & Theodorico Gothorum in Italia rege, sedit annos	2	9	16
		Creatus, & consecratus prid. Idus Augusti. Ordinationes aliquot episcoporum XV. fecit. Excessit Rauennæ in carcere à Rege Gothorum Theodorico coniectus VI. Kal. Iunij. Cadauer Romam ilico translatum, ad sanctum Petrum apostolum sepultum est anno Christi 526. Anicio Olybrio Iuniore V. C. sine collega Cons. Vac. sed. mens.	0	1	27
526	55	Sanctus Felix III. dictus IIII. Castorij filius Beneuentanus Samnis, S. R. E. presbyter Cardinalis sancti Siluestri tt. Equitij, Impp. Cęss. Flauijs Iustino, & Iustiniano Magno Augustis, & Atalarico Gothorum in Italia rege, sedit annos	4	2	18
		Creatus, & consecratus VIII. Kal. Augusti. Ordinationes duas mensibus Februario, & Martio episcoporū XXIX. presbyterorum LV. & diaconorum			

Anni Christi.	Numer' Pōtificū.		Anni.	Menses.	Dies.
		norum IIII. fecit. Obijt IIII. Idus Octobris anno 530. sepultus ad sanctū Petrum, Postumo Lāpadio, & Fl. Oreste VV. CC. Conss. Vacauit sed. dies	0	0	3
530	56	Bonifacius II. Iunior Sigeuultes filius Roman' S.R.E. presbyter Cardinalis tt. sanctę Cæcilię Imp. Cæs. Fl. Iustiniano Aug. & Atalarico Italiæ rege, sedit annum	1	0	2
		Creatus, & consecratus Romæ XVII. Kal. Nouembris. Ordinationeq; vna facta obijt XVI. Kal. Nouembris anno 531. sepultus ad sanctum Petrū, Post consulatum Lampadij, & Orestis VV. CC. Vacauit sedes menses	0	3	5
530	6	Dioscorus Romanus, S.R. E. presbyter Cardinalis in schismate contra Bonifacium, XVII. Kal. Nouembris creatus, sedit dies	0	0	28
		Obijt eodem anno pridie Idus Octobris, sepultus ad sanctum Petrum.			
530		Schisma VI. inter Bonifacium, & Dioscorum.			
532	57	Ioannes II. Iunior cognomine Mercurius, Proiecti filius Romanus de regione Cælio monte S.R. E. presbyter Cardinalis tt. sancti Clementis, Imp. Fl. Iustiniano Aug. & Alarico Gothorum rege, sedit annos	2	4	6
		Creatus, & consecratus XI. Kal. Februarij, II. P.C. Lampadij, & Orestis VV. CC. Ordinationem vnam mense Decembri fecit, episcoporum XXI. presbyterorum XV. & diaconorum : : : obijt VI. Kal. Iunij, anno Christi 534. sepultus ad sanctum Petrum, Fl. Iustiniano Aug. IIII. & Decio Theodoro Paulino V. C. Conss. Vacauit sedes Romana dies	0	0	6
534	58	Sanctus Rusticus Agapetus Gordiani presbyteri Cardinalis sanctorum Ioannis & Pauli tt. Pammachij filius Romanus S.R.E. archidiacon', Imp. Cæs. Fl. Iustiniano Aug. & Theodahato Amalo Italiæ rege, sedit mens.	0	11	19
		Creatus, & consecratus III. Nonas Iunij. Ordinationem vnam episcoporum XI. & diaconorum IIII. fecit. Obijt Constantinopoli, quo à Theodahato Gothorum Tyranno Legatus fuerat, XII. Kal. Iunij anno 535. Romam translatus, sepultus est ad sanctum Petrum XII. Kal. Octob. eiusdem anni Fl. Belisario V. C. sine conlega consule, Vacacauit sedes mens. ad electionem	0	1	2
		ad ordinationē	0	6	24
535	59	Sanctus Cælius Siluerius Hormisdæ papæ filius Frusi			

ni risti.	Numer⁹ Pōtificū.	ROMANI	Anni.	Menses.	Dies.
		Frusinas, Hernicus, vel Latinus, aut Campanus S.R.E.subdiaconus regionarius, Imp. Cæs.Iustiniano Augusto Theodahato & Vitige Gothorum in Italia regibus, sedit annum. ab electione	I	10	7
		ab ordinatione	I	5	II
		Creatus XIII. Kal.Augusti, consecratus vero die Dominico XVII. Kal.Ianuarij. Ordinationem vnam mense Decebri fecit, episcoporũ XIX. presbyterorum XIIII. & diaconorum V. Pontificatu exactus est VII. Kal.Iunij, anno 537. II. P. C. Fl. Belisarij V.C. & in insulam Pontiam relegatus, vbi anno sequenti 538. XII. Kalend. Iulij mortuus est, ibique sepultus, Ioanne, & Fl. Volusiano VV.CC. Consulibus. Quo deportato vacauit sedes			
		vsq; ad creationem	o	o	I
		vsq; ad consecrationẽ	o	o	19
537	60	Vigilius Ioannis consularis viri filius Romanus S.R.E.archidiaconus, Imp. Cæsare Flauio Anicio Iustiniano Aug. Vitige, Ildoualdo Ararico, Tutila & Teio Gothorũ in Italia regibus sedit an. à creatione	18	7	15
		à consecratione	18	6	28
		Creatus VI. Kal.Iunij, & consecratus die Dominico XVIII. Kaled.Iulij, viuente prædecessore suo Siluerio. Ordinationes duas mense Decembri fecit, episcoporum XXCI. presbyterorũ XLVI. & diaconorum XVI. Obijt Syracusis in Sicilia, Constantinopoli ab Imperatore rediens Romam, IIII. Idus Ianuarij anno 556. XV. post consulatum Fl. Basilij Iunioris V.C. Cadauer Romam relatum, sepultum est via Salaria in basilica sancti Marcelli. Quo mortuo vacauit sedes menses	o	3	5
537		Schisma VII. inter Siluerium, & Vigilium.			
553	V.	Sancta, & vniuersalis synodus V. Constantinopolitana secũda, episcoporum CLXV. contra hæreticos Origenianistas collecta XII. post consulatum Flauij Basilij Iunioris V.C.			
556	61	Sanctus Pelagius Ioannis Vicariani filius Romanus S.R.E.archidiaconus, Imp.Cæs.Iustiniano Augusto, sedit ab ordinatione ann.	4	10	18
		Creatus .... ordinatus XVI. Kal.Maij die Dominico paschæ XV. post consulatum Fl. Basilij Iunioris V.C. Ordinationes duas mense Decembri fecit, episcoporũ XLIX. presbyterorum XXVI. & diaconorum IX. Obijt IIII. Nonas Martij anno 561. sepultus ad sanctum Petrum, post consula-			

Anni Christi.	Numerꝰ Pôtificû.		Anni.	Menses.	Dies.
		tum Fl.Basilij Iunioris V.C. Anno XX. Vacauit eo mortuo sedes Romana			
		ad electionem	0	2	24
		ad ordinationē	0	4	12
561	62	Sanctus Ioannes III. Catellinus Anastasij filius Romanus, Impp. Cæss. Flauijs Iustiniano, & Iustino Iuniore Augg. sedit ann. ab electione	13	0	16
		ab ordinatione	12	11	27
		Creatus IIII. Kal. Iunij, Consecratus die Dominico XVI. Kal. Augusti. Ordinationibꝰ duabus mense Decembri habitis, episcopos LXI. presbyteros XXIX. & diaconos XIII. fecit. Obijt III. Idꝰ Iulij anno 574. post consulatum Iustini Augusti anno VII. sepultus ad sanctum Petrum. Vacauit sed. mens. ad electionem	0	10	3
		ad ordinationē	0	10	19
575	63	Sanctus Benedictus Bonosus, Bonifacij filius Romanus Impp. Cæss. Iustino Iuniore, & Tiberio Constantino Augg. sed. ann. ab electione	4	2	15
		ad ordinat.	4	1	29
		Creatus XVI. Kal. Iunij, consecratus die Dominico IIII. Nonas Iunij. VIII. P.C. Iustini Aug. Ordinationem vnam mense Decēbri fecit, episcoporū XXI. presbyterorum XV. & diaconorū III. Obijt III. Kal. Augusti anno 579. XII. P. C. Diui Iustiniꝰ sepultꝰ in secretario beati Petri Apostoli. Vac. sed. Rom. ad elect.	0	3	10
		ad ordinat.	0	4	0
579	64	Sanctus Pelagius II. Iunior Vinigildi filius Romanus, Impp. Cæsaribus Tiberio, & Mauricio Augustis, sedit annos ab electione	10	2	29
		ab ordinatione	10	2	10
		Creatus III. Idus Nouembris, consecratus die sancti Andreæ pridie Kal. Decembris. Ordinationes duas mēse Decēbri fecit, episcoporū XLVIII. presbyterorum XXVIII. & diaconorum VIII. Obijt VI. Idus Febr. ex peste anno 590, VI. P. C. Tiberij Flauij Mauricij Augusti, Indictione V. sepultus ad S. Petrū. Vac. sed. mens. ad creationem	0	....	...
		ad ordinationē	0	6	25
590	65	Sāctus Gregorius, magnus ecclesiæ doctor, Gordiani senatoris, & Siluiæ sanctissimæ matronæ filiꝰ Romanus monachus, S.R.E. archidiaconꝰ, & apocrisarius Constantinopoli apud Imperatorem, & Anglorum apostolus, Impp. Cæss. Tiberio Flauio Mauritio, & Flauio Phoca Augustis, sedit annos ab			

ni sti.	Numer9 Pōtificū.	ROMANI	Anni.	Menses.	Dies.
		ab electione	14	....	....
		ab ordinatione	13	6	10
		Creatus .... Ordinatus die Dominico III. Nonas Septembris. Ordinationes duas, vnam in Quadragesima, aliam mense Septembris fecit, episcoporum LXII. presbyterorum XXXIX. & diaconorum V. Obijt IIII. Idus Martij anno Christi 604. sepultus in porticu ante basilicam sancti Petri, prope secretarium, hodie sancta Maria de febre vocatum, Imp. Cæsare Flauio Phoca sine collega Augusto & consule, Indict. VII. Vacauit sedes Romana eo mortuo menses ad electionem	0	5	19
		ad ordinationem	0	6	0
604	66	Sabinianus Boni filius Bleranus Tuscus diaconus Cardinalis, & apocrisarius apostolicæ sedis Constantinopoli apud Imperatorem à sancto Gregorio papa creatus, Imp. Cæsare Fl. Phoca Aug. sedit menses à creatione	0	5	19
		ab ordinatione	0	5	7
		Creatus Kal. Septembris, consecratus die Dominico Idibus Septembris. Ordinationem vnam episcoporum XXVI. fecit. Obijt XI. Kal. Martij anno Christi 605. & ad sanctum Petrum sepultus, P.C. Fl. Phocæ Aug. Vac. sed. diem	0	0	1
605	67	Sanctus Bonifacius III. Ioānis Catadiocis filius Romanus S.R.E. presbyter Cardinalis, Imp. Cæs. Fl. Phoca Augusto sedit mens.	0	8	23
		Creatus, & ordinatus IX. Kal. Martij die Dominico. Ordinauit episcopos XXI. aliàs XI. Obijt prid. Idus Nouemb. anno Christi 605. sepultus ad sanctum Petrum, P.C. Imp. Cæs. Fl. Phocæ Aug. Vacauit sedes ad electionem	0	....	....
		ad consecrationē	0	9	15
606	68	Sanctus Bonifacius IIII. Ioannis Medici filius Valeriensis Marsus, S.R.E. presbyter Cardinalis, Impp. Cæss. Flaauijs Phoca & Heraclio Augustis sed. ann. ab electione	....	....	....
		à consecratione	6	8	12
		Creatus .... consecratus die Dominico V. Kalendas Septembris II. post consulatum Fl. Phocæ Augusti. Ordinationes duas mense Decembri fecit, episcoporum XXXVI. presbyterorum :::: & diaconorum IX. Obijt VIII. Idus Maij anno 613. sepultus ad sanctum Petrum, II. post consulatum Imperatoris Cæsaris Fl. Heraclij Augusti.			

Anni Christi.	Numer9 Pōtificū.	PONTIFICES	Anni.	Menses.	Dies.
		Vacauit sedes Romana mēses ad electionem	0	....	....
		ad consecrationē	0	5	12
613	69	Sanctus Deusdedit Stephani subdiaconi filius Romanus S.R.E.presbyter Cardinalis SS.Ioannis & Pauli,tt.Pammachij à sancto Gregorio papa factus,Imp.Cæsare Fl.Heraclio Augusto sedit ab ordinatione annos	3	0	19
		Consecratus die Dominico XII. Kal. Nouembris. Ordinationes tres episcoporum X X I X. presbyterorum XIIII.&diaconorū V.fecit. Obijt VI.Idus Nouembris anno Christi 616. Indict.V. & ad sanctum Petrum sepultus, post consulatum Fl.Heraclij Augusti anno V.Vacauit sedes vsq; ad consecrationem mens.	0	1	16
617	70	Bonifacius V.Neapolitanus Ioannis filius,Imp. Cæsare Flauio Heraclio Augusto sedit ab ordinatione annos	5	10	0
		Consecratus VII.Kal.Ianuarij ineunte anno Dominicæ natiuitatis 617. Ordinationes duas mense Decembri episcoporum XXIX.presbyterorum XXVI.& diaconorū IIII.fecit. Obijt VIII. Kal.Nouembris,anno 622.sepultus ad sanctum Petrum XI. P. C. Imp.Cæs. Flauij Heraclij Augusti, Vacauit sedes dies	0	0	12
622	71	Honorius Petronij viri consularis filius Campanus,Imperatore Cæsare Flauio Heraclio Augusto sedit annos	12	11	7
		Creatus,& consecratus die Dominico VII.Idus Nouembris. Ordinationes tres mense Decembri episcoporum XXCI.presbyterorum XIII. & diaconorum XI.Obijt III.Idus Octobris anno Christi 635.sepultus ad sanctum Petrum XXIIII. post cons.Fl.Heraclij Aug.Vac.Rom. sed.vsq; ad consecrationem ann.	1	7	18
637	72	Seuerinus Labieni filius, Roman9, Imperatore Cæsare Flauio Heraclio Augusto,sedit ab ordinatione annum	1	2	4
		Creatus.... consecratus Kal. Iunij die Dominico.Fecit ordinationem vnam,qua episcopos nouem creauit.Moritur IIII. Non. Augusti, sepultus ad sanctum Petrum anno Christi 638.post consulatum Imp. Cæsaris Flauij Heraclij Augusti anno XXVII.Vacauit sedes vsq; ad nouam cōsecrationem mens.	0	4	22
639	73	Ioannes IIII. Venantij Scholastici filius Delmata S. R. E. diaconus Cardinalis, Imperat.Cæs Fl.			

Anni Christi	Numer9 Pótificũ.	ROMANI	Anni.	Menses.	Dies
		Fl. Heraclio Augusto	1	9	18
		Consecratus VIII. Kal. Ianuarij die Natalis Domini ineunte anno 639. Ordinationes duas mense Decembri fecit, episcoporũ XIIX. presbyterorum XIX. & diaconorum V. Obijt IIII. Idus Octobris anno 640. sepultus ad sanctũ Petrum XXIX. post Consulatum Imp. Cæsaris Flauij Heraclij Augusti, Vacauit sedes mensem	0	1	13
640	74	Theodorus Theodori episcopi filius Hierosolymita Græcus, Impp. Cæsarib9 Flauijs Heraclijs Constantino, Herocleona, & Constante Augustis sedit annos	6	5	19
		Consecratus VI. Kal. Decembris die Dominico. Ordinationem vnam mense Decembri episcoporum XLVI. presbyterorum XXI. & diaconorum IIII. fecit. Obijt pridie Idus Maij anno 647. & ad sanctum Petrum sepelitur, V. P. C. Imp. Cæs. Flauij Constantis Augusti. Vacauit sedes menses ad electionem	0	1	21
		ad cõsecrationem	0	4	1
647	75	Sanctus Martinus Fabritij filius Tudertinus Tuscus, Imp. Cæs. Fl. Heraclio Constante Augusto, sedit annos ab electione	6	4	7
		à consecratione	6	1	28
		Creatus prid. Nonas Iulij, consecratus die Dominico XVI. Kal. Octob. Ordinationes duas mense Decembri fecit, episcoporum XXXIII. presbyterorum XI. & diaconorum V. Obijt Cersonæ in Ponto, vbi in exilium pro tuenda catholicæ fidei veritate ab Imperatore Cõstante actus fuerat prid. Idus Nouembris anno 653. ibique sepultus P. C. Fl. Constantis Augusti anno XI. Vacauit sedes menses	0	8	28
654	76	Eugenius Rufiniani filius Romanus de regione prima Auentienensi, Imp. Cæs. Fl. Constante Augusto, sedit annos	2	9	24
		Creatus, & consecratus die Dominico IIII. Idus Augusti anno XII. P. C. Constantis Imp. Ordinationes duas episcoporum XXI. fecit. Obijt IIII. Nonas Iunij, sepultus ad sanctum Petrum anno 657. XV. P. C. Constantis Imperatoris, Vacauit sedes Romana mensem	0	1	27
657	77	Vitalianus Anastasij filius Signinus Latinus, Impp. Cæss. Flauijs Heraclijs Constante & Constantino Augustis, sedit annos	14	5	29
		Consecratus die Dominico III. Kal. Augusti. Ordi-			

Anni Christi.	Numer⁹ Pôtificū.		Anni.	Menses.	Dies.
		Ordinationes quattuor episcoporum XCVII. presbyterorum XXII. & diaconorum XI. fecit. Obijt VI. Kal. Februarij, anno 672. sepultus ad sanctum Petrum P.C. Constantini Aug. anno V. Vacauit sedes menses	0	2	14
672	78	Adeodatus Iouiani filius Romanus monachus presbyter Cardinalis, Imp. Cæs. Fl. Heraclio Constantino Augusto, sedit annos	4	2	16
		Consecratus III. Idus Aprilis die Dominico. Ordinationem vnam mense Decembri episcoporum XLVI. presbyterorum XIIII. & diaconorum II. fecit. Obijt VI. Kal. Iulij, anno 676. sepultus ad sanctum Petrum IX. P.C. Constantini Aug. Vacauit sedes menses	0	4	6
676	79	Domnio, aliàs Donus, aliàs Domnus Mauricij filius Romanus, Imp. Constantino Augusto, sedit annos	2	5	10
		Consecratus die Dominico, IIII. Nonas Nouembris. Ordinationem vnam episcoporũ VI. presbyterorum X. & diaconorum V. fecit. Obijt III. Idus Aprilis anno 679. sepultus ad sanctum Petrum P.C. Constantini Aug. anno XII. Vacauit sedes menses	0	2	28
679	80	Agatho Pannonij filius Panormitanus Siculus monachus, S.R.E. presbyter Cardinalis, Imp. Constantino Aug. sedit annos	2	6	0
		Consecratus VI. Idus Iulij die Dominico. Ordinationem vnam fecit, episcoporum XIIX. presbyterorum X. & diaconorum III. Obijt IIII. Idus Ianuarij, anno 682. P.C. Imp. Constantini Augusti anno XV. sepultus ad sanctum Petrum. Vacauit sedes menses	0	7	0
681	VI.	Sancta, & vniuersalis synodus VI. Constantinopolitana III. CCXXCIX. episcoporum contra Monothelitas hęreticos congregata, P.C. Constantini Augusti annis XIII. XIIII. & XV.			
682	81	Sanctus Leo II. Iunior Paulli filius Aidonensis diœc. Catinensis Siculus S.R.E. presbyter Cardinalis, Imp. Cæs. Constantino Augusto, sedit menses	0	10	19
		Creatus IIII. Idus Augusti die Dominico. Ordinationem vnam die XXVI. Iunij fecit, qua episcopos XXIII. presbyteros IX. & diaconos III. creauit. Obijt IIII. Kal. Iulij, anno 683. sepultus ad sanctum Petrum, P.C. Imp. Constantini Augusti anno XVI. Indictione. XI. Vacauit sedes menses	0	11	21
684	82	Sanctus Benedictus II. Iunior Ioannis filius Romanus S.R.E. presbyter Cardinalis, Imp. Cæsare Hera-			

Anni Christi.	Numer⁹ Pôtificú.	ROMANI	Anni.	Menses.	Dies.
		HeraclioConſtantino Auguſto, ſedit menſes	0	10	27
		Conſecratus XIII. Kal. Iulij die Dominico. Ordinationem vnam epiſcoporum XII. fecit. Obijt Idibus Maij, anno Chriſti 685. Imp. Cæſ. Fl Iuſtiniano Iuniore Auguſto ſine conlega conſ. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes			
		——————— vſq; ad creationem	0	2	9
		——————— vſq; ad conſecrationem	0	2	15
		Pontifices, qui deinde fuerunt, creati & conſecrati ſunt ſine Conſtantinopolitani Imperatoris iuſsione. Anaſtaſius Bibliothecarius.			
685	83	Ioannes V. Cyriaci filius Antiochenus Syrus S. R. E. archidiaconus Cardinalis, Impp. Cæſaribus Flauijs Heraclijs Conſtantino, & Iuſtiniano Auguſtis, ſedit à creatione annum	1	0	9.
		Creatus VIII. Kal. Auguſti, conſecratus III. Kal. Auguſti. Ordinationem vnam fecit, epiſcoporum XIII. Obijt IIII. Nonas Auguſti anno 686. ſepultus ad ſanctum Petrum poſt conſulatum Fl. Iuſtiniani Iunioris Aug. Vac. ſed menſ.	0	2	18
686	7	Petrus Romanus S. R. E. archipreſbyter. } *in ſchiſmate, quod VIII. fuit, creati.*			
	8	Theodorus S. R. E. presbyter Cardinalis			
		Quibus pulſis pontifex Romanus renunciatus eſt			
686	84	Cuno Thrax Benedicti filius S. R. E. presbyter Cardinalis, qui ſedit menſes	0	11	0
		Creatus, & conſecratus XII. Kal. Nouemb. die Dominico. Fecit ordinationem vnam epiſcoporũ XVI. Obijt XI. Kal. Octobris anno 687. ſepultus ad ſanctum Petrum, Iterum P. C. Iuſtiniani. Aug Vac. ſed.	0	2	25
687	9	Theodorus presbyter S. R. E. } in ſchiſmate, q̃ IX. fuit, creati.			
	10	Paſchalis Archidiacon⁹ S. R. E.			
		Vtriſq; pulſis papa factus eſt			
687	85	Sergius Tiberij filius Antiochenus Syrus Panormi in Sicilia ortus, S. R. E. presbyter Cardinalis tt. Sanctæ Suſannæ ad duas domos à Leone II papa factus, Imp. Cæſaribus Fl. Iuſtiniano, Leontio, & Tiberio Habſimaro Auguſtis, ſedit annos	13	8	23
		Creatus XVI. Kal. conſecratus VIII Kal. Ianuarij die natalis Domini. Ordinationes duas menſe Martio fecit, epiſcoporum XCVI. presbyterorum XVIII. & diaconorum IIII. Obijt VI. Idus Septembris anno 701. Indictione XIIII. ſepultus ad ſanctũ Petrum, poſt conſulatum Tiberij Habſimari Auguſti. Vacauit ſedes menſem	0	1	20

Anni Christi.	Numer⁹ Pōtificū.		Anni.	Menses.	Dies.
701	86	Ioannes VI. Græcus Paterni, aliàs Petronij filius, Imp. Tiberio Habſimaro Aug. ſed. ann.	3	2	13
		Creatus IIII. Kal. conſecratus III. Kal. Nouembris. Fecit ordinationem vnam, epiſcoporum XV. presbyterorum IX. & diaconorum II. Obijt VII. Idus Ianuarij anno 705. Indict. III. ſepultus ad ſanctum Petrum, V. P. C. Tiberij Habſimari Aug. Vacauit ſedes menſem	0	1	18
705	87	Ioannes VII. Platonis filius Græcus, diaconus Cardinalis ſanctæ Mariæ Nouæ, Impp. Cæſs. Tiberio Habſimaro, & Fl. Iuſtiniano iterum Auguſtis, ſedit annos	2	7	17
		Creatus, & conſecratus die Dominico Kalend. Martij. Fecit ordinationem vnam, qua epiſcopos XIX. presbyteros X. & diaconos II. creauit. Obijt Romæ iuxta eccleſiam Sanctę Marię Nouę, quam renouauerat XVI. Kal. Nouembris, ſepultus in baſilica ſancti Petri, ante altare ſanctæ Dei genitricis Virginis Mariæ, quod nunc Sudarij dicitur, anno Chriſti 707. Indictione VI. Imp. Cæſare Fl. Heraclio Iuſtiniano Auguſto II. ſine conlega conſule. Non vacauit ſedes			
707	88	Siſinnius Ioannis filius Syrus, Iuſtiniano Auguſto, ſedit dies	0	0	20
		Creatus XV. Kal. Conſecratus X. Kal. Noueb. Ordinationem vnius epiſcopi in Inſula Corſica fecit. Obijt VIII. Idus Nouembris, ſepultus ad ſanctū Petrum. Vac. ſed. menſ.	0	1	16
707	89	Conſtantinus Ioannis filius Syrus Impp. Cæſs. Iuſtiniano, & Philippico Bardane Auguſtis, ſedit annos	8	1	20
		Creatus X. Kal. Ianuarij, conſecratus VIII. Kal. die natalis Domini. Ordinationem vnam epiſcoporum LXIIII presbyterorum X. & diaconorum II. fecit. Obijt III. Idus Februarij anno 716. Indictione XIIII. ſepultus ad ſanctum Petrum, Fl. Artemio Anaſtaſio Aug. Coſ. Vacauit ſedes menſem	0	1	10
716	90	Gregorius II. Iunior Romanus Marcelli filius S. R. E. diaconus Cardinalis à Conſtantino papa factus, Impp. Cæſaribus Flauijs Anaſtaſio Arthemio, Theodoſio Adtramiteno, & Leone Iſauro Auguſtis, ſedit annos	14	10	22
		Creatus XII. Kal. Conſecratus XI. Kal. Aprilis. Ordinationes IX. menſe Septembri fecit, & vnam menſe Iunio, quibus epiſcopos CXLIX. presbyteros XXXV. & diaconos IIII. creauit. Obijt III. Id⁹ Februarij, Indictione XIIII. anno Chriſti 731. P. C. Leonis Auguſti anno XIIII. ſepultus ad ſanctū Petrum.			

[Anni] Christi.	Numer° Pôtificú.	ROMANI	Anni.	Menses.	Dies.
		Petrum. Vacauit sedes dies	0	0	21
31	91	Gregorius III. Ioannis filius Syrus S. R. E. presbyter Cardinalis, Imp. Cæs. Flauio Leone Isauro Augusto, sedit annos	10	8	24
		Creatus III. Non. Martij, consecratus XV. Kal. Aprilis. Ordinationes tres mense Decembri fecit, episcoporum XXC. presbyterorum XXIIII. & diaconorum III. Obijt IIII. Kal. Decembris anno 741. Indictione X. sepultus in basilica sancti Petri apostoli, post consulatum Leonis Isauri Augusti anno XXIIII. Vacauit sedes dies	0	0	2
		Italia ab Imp. Constantinopolitano Leone hæretico Iconomacho auctore Gregorio III. papa defecit.			
41	92	Zacharias Polycronij filius Græcus monachus S.R.E. presbyter Cardinalis à Gregorio III. creatus, Imp. Cæs. Fl. Constantino Copronymo Augusto, sedit annos	10	3	15
		Creatus Kal. Decembris, consecratus III. Non. Decembris. Ordinationes tres mense Martio fecit, episcoporum LXXXV. presbyterorum XXX. & diaconorum V. Obijt Idibus Martij anno Christi 752. Indictione V. sepultus ad sanctum Petrum, P. C. Constantini Copronymi Augusti anno X. Vacauit sedes dies	0	0	8
752	93	Stephanus II. Iunior S.R.E. presbyter Cardinalis sedit dies	0	0	4
		Creatus IX. Kal. Aprilis. Obijt VI. Kal. Aprilis, sepultus ad sanctum Petrum. Vac. sed. diem	0	0	1
752	94	Stephanus III. dictus II. Iunior Constantini filius Romanus S.R.E. diaconus Cardinalis à Zacharia papa factus, Impp. Cæss. Flauijs Constantino Copronymo, & Leone Augustis, sedit annos	5	0	29
		Creatus IIII. Kal. Aprilis, consecratus IIII. Nonas Aprilis. Ordinationem vnam mense Martio episcoporum IIII. presbyterorum II. & diaconorũ II. fecit. Obijt VI. Kal. Maij, anno Christi 757. Indictione X. sepultus ad sanctum Petrum, P.C. Cõstantini Copronymi Augusti anno XV. Vacauit sedes dies	0	0	32
757	95	Paulus Cõstantini filius Stephani Iunioris papæ frater Germanus, S. R. E. diaconus Cardinalis à Zacharia papa factus, Impp. Cæss. Constantino, & Leone Augg. sedit annos	10	1	0
		Creatus, & consecratus IIII. Kal. Iunij. Ordinationem vnam mense Decembri fecit, episcoporum III. presbyterorum XII. & diaconorum II. Obijt in monasterio sancti Pauli via Ostiensi IIII. Kal. Iulij.			

Anni Christi.	Numer⁹ Pōtificū.		Anni.	Menses.	Dies.
		Iulij, anno Christi 767. Indictione V. sepultus ad sanctum Petrum, P. C. Constantini Copronymi Aug. anno XXV. Vacauit sedes annum	1	1	7
757	11	Theophylactus Romanus S. R. E. archidiaconus Cardinalis in schismate X. contra Paulum papam creatus sedit	0	....	....
		Coactus abdicauit.			
767	12	Constantinus Nepesinus Ducis Nepesini filius quum laicus esset, contra canones Totonis & Passiui fratrum suorum vi, à Laicis pontifex creatus, præter Cardinalium sententiam, sed. annum	1	1	9
		Creatus die Dominico, quo mortuus est Paulus papa IIII. Kal. Iulij, postridie diaconus, & presbyter à Georgio Prænestino episcopo factus, Pontifex vero die Dominico sequenti III. Non. Iulij apud sanctum Petrum à Georgio Prænestino, Eustratio Albano, & Citonato Portuese consecratus. Ordinationes fecit, episcoporum VIII. presbyterorum VIII. & diaconorum IIII. Anno sequenti 768. coactus à Christophoro Primicerio, & consiliario apostolicæ sedis, & Sergio eius filio sacellario, abdicauit, Laterani in concilio episcoporum, & Cardinalium die sabbati, ante ordinationem Stephani papæ, VIII. Idus Augusti, & in monasterio cellę nouę effossis oculis, relegatus, monachus factus est.			
768	13	Philippus Romanus monachus abbas monasterij sancti Viti S. R. E. presbyter Cardinalis in schismate contra Constantinum à quibusdam clericis auctore Valdeperto presbytero Longobardo papa factus, sedit dies	0	0	5
		Creatus, & consecratus prid. Kal. Augusti die Dominico, & quinto die pòst coactus ab eodem Christophoro Primicerio, pontificatu se abdicauit pridie Nonas Augusti, atq; ad suum monasterium reuersus est, & postridie Stephanus electus.			
767		Schisma XI. in ecclesia Romana maxime turbulentum.			
768	96	Stephanus IIII. dictus III. Olybrij filius Siculus monachus monasterij sancti Chrysogoni Romæ, sub Gregorio III. papa cubicularius Lateranensis, demum S. R. E. presbyter Cardinalis tt. sanctæ Cæciliæ à Zacharia papa factus, Impp. Cæsaribus Constantino Copronymo, & Leone Augg. sedit annos	3	5	27
		Creatus Nonis Augusti, & cōsecratus VII. Idus Augusti XXVI. P. C. Constantini Copronymi Augusti.			

	Numerꝰ Pōtificū.	ROMANI	Anni.	Menses.	Dies.
		gusti. Ordinationem vnam mense Decembri fecit, episcoporum .... presbyterorum V. & diaconorum IV. Obijt manè prid. Kal. Februarij anno 772. Indictione X. sepultus ad sanctum Petrum iij. post consulatum Leonis IIII. Augusti. Vacauit Romana sedes dies	0	0	8
2	97	Hadrianus Theodori filius Romanus de regione Via lata prope sanctum Marcum, nobilissimo genere ortus, clericus, notarius regionarius, & subdiaconus à Paulo papa factus, post S. R. E. diaconus Cardinalis à Stephano III. creatus. Impp. Cæss. Leone IIII. & Constantino eius filio Augg. sed. an.	23	10	17
		Creatus, & cõsecratus V. Idus Februarij die Dominico. Ordinationes duas mense Martio fecit, episcoporum CXXCV. presbyterorum XXIIII. & diaconorũ VII. Obijt manè VII. Kal. Ianuarij anno 795. finiente, Indictione IIII. sepultus ad sanctum Petrum, P.C. Constantini Octaui Irenes filij Augusti, anno XVI. Non vacauit sedes	0	0	0
89	VII.	Sancta, & vniuersalis synodus septima Nicæna secunda CCCL. episcoporum contra Iconomachos collecta P.C. Constantini VIII Aug. anno X.			
96	98	Leo III. Azzupij filius Romanus S.R.E. presbyter Cardinalis tt. sanctę Susannæ, Cõstantino VIII. & Nicephoro Augustis, sedit annos	20	5	18
		Creatus VII. Kal. Ianuarij, postridie consecratus Ordinationes tres mense Martio fecit, episcoporum CXXVI. presbyterorum XXX. & diaconorum XI. Obijt prid. Idus Iunij anno 816. Indictione IX. sepultus ad sanctum Petrum. Vacauit sedes dies	0	0	20
00		Hic pontifex Carolum Magnum Francorum regem Imperatorem creauit.			
16	99	Stephanus V. dictus IIII. Iulij Marini filius Romanus S.R.E. diaconus, aliàs presbyter Cardinalis à Leone III. papa factus, Ludouico Pio Augusto sedit menses	0	6	23
		Creatus V. Nonas Iulij, consecratus prid. Non. Iulij. Ordinationem vnam mense Decembri fecit, episcoporum V. presbyterorum IX. & diaconorũ IV. Obijt VIII. Kal. Febr. anno 817. sepultus in basilica sancti Petri apostoli. Vacauit sedes dies	0	0	2
817	100	Paschalis Maximi Bonosi filius Romanus monachus & abbas sancti Stephani prope S. Petrum S. R. E. presbyter Cardinalis tt. sanctæ Praxedis à Leone III. papa factus, Ludouico Pio, & Hlothario Augustis, sedit annos	7	3	17
		Creatus V. Kal. Februarij, consecratus Kal. Fe-			

Anni Christi.	Numer⁹ Pôtificû.		Anni.	Menses.	Dies.
		bruarij. Ordinationes duas mensibus Decembri & Martio fecit, episcoporum . . . . presbyterorum VII. & diaconorum VII. Obijt prid. Idus Maij anno Christi 824. sepultus ad sanctum Petrum. Vacauit sedes dies	0	0	4
824	101	Eugenius II. Iunior Boëmundi filius Romanus S.R.E. archipresbyter Cardinalis tt. sanctæ Sabinæ à Leone III. papa factus, Impp. Cæsaribus Ludouico Pio, & Hlothario Augg. sedit ann.	3	6	24
		Creatus XIIII. Kal. & consecratus XI. Kal. Iunij. Obijt prid. Idus Decembris anno 827. sepultus ad sanctû Petrum. Vac. sed. diem	0	0	1
824	14	Zinzinus Romanus S.R.E. presbyter Cardinalis in schismate contra Eugenium electus à minori parte, sedit	0	....	....
		Coactus non longè pôst abdicauit.			
		Schisma in ecclesia Romana XII.			
827	102	Valentinus Leontij filius Romanus S. R. E. archidiaconus Cardinalis à Paschale papa factus, sedit mensem	0	1	10
		Creatus XIX. Kal. Ianuarij, consecratus postridie obijt XI Kal. Februarij anno Christi 828. sepultus in basilica sancti Petri. Vacauit sedes dies	0	0	3
828	103	Gregorius IIII. Ioannis filius Romanus, S. R. E. presbyter Cardinalis tt. sancti Marci à Paschali factus, Hludouico Pio, & Hlothario eius filio Augustis, sedit annos	16	0	0
		Creatus VII. Kal. Februar. Ordinationes quinque mensibus Martio, Septembri, & Decembri fecit, episcoporum, presbyterorum, & diaconorum CXXCV. Obijt VIII. Kal. Febr. anno Christi 844. sepultus ad sanctum Petrum. Vacauit sedes dies	0	0	15
844	104	Sergius II. Iunior Sergij filius Romanus, de regione IIII. S. R. E. archipresbyter Cardinalis SS. Siluestri, & Martini tt. Equitij à Paschali papa factus, Hlothario Augusto, sedit annos	3	2	3
		Creatus, & consecratus IIII. Idus Februarij. Ordinationem vnam mense Martio fecit, episcoporû XXIII. presbyterorû VIII. & diaconorû III. Obijt prid. Idus Aprilis anno 847. sepultus in basilica sancti Petri. Non vacauit sedes nisi vsq; ad consecrationem	0	2	15
847	105	Leo IV. Rodulfi filius Romanus monachus monasterij sanctorû Siluestri & Martini prope sanctû Petrum, S.R.E. presbyter Cardinalis tt. SS. quattuor coronatorum à Sergio II. papa fact⁹, Hlothario,			

ni sti.	Numer⁹ Pōtificū.	ROMANI	Anni.	Menses.	Dies.
		rio,& Hludouico Iuniore Augustis,sed.ann.	8	3	6
		Creatus die obitus papæ Sergij prid. Idus Aprilis,consecratus VI.Kal.Iulij die Dominico. Ordinationes duas mensibus Martio, & Decembri fecit,episcoporum LXIII.presbyterorum XIX.& diaconorum VIII.Obijt XVI.Kal. Augusti, anno 855.sepultus ad sanctum Petrum. Vacauit sedes			
		vsq; ad electionem	0	0	6
		vsq; ad consecrationem	0	2	11
855	106	Benedictus III.Petri filius Roman⁹ S.R.E.presbyter Cardinalis S.Mariæ Transtiberim tt. Callisti à Leone IIII.factus,Imp.Cæs.Hludouico Augusto Iuniore,sedit ab electione	2	8	16
		à consecratione	2	6	10
		Electus in schismate IX. Kal. Augusti,res turbatæ fuerunt vsq; ad III.Kalēd.Octobris, quo sedato schismate consecratus est. Ordinationem vnam mense Decembri fecit,episcoporum XX. presbyterorum VI.& diaconi vnius. Obijt mane VI. Idus Aprilis anno 858.sepultus ad sanctum Petrum. Vacauit sedes dies	0	0	15
55	15	Anastasius III.Romanus S.R.E.presbyter Cardinalis tt.sancti Marcelli,in schismate contra Benedictum III. .... Kal. Augusti creatus,sed. mens.	0	....	....
		Et non longè pòst coactus abdicauit.			
		Schisma XIII.in ecclesia Romana.			
58	107	Nicolaus Magnus Theodori filius Romanus, S.R.E.diaconus Cardinalis à Leone IV.fact⁹ Imp. Cæs.Hludouico Iuniore Augusto,sedit annos	9	6	20
		Creatus,& consecratus VIII.Kal.Maij. Ordinationes plures mense Martio, & Decembri episcoporum LXV.presbyterorum VII.& diaconorum IV.fecit.Obijt mane Idibus Nouembris anno Christi 867.Indictione prima,sepultus ante fores basilicæ sancti Petri. Vacauit sedes Romana dies	0	0	7
7	108	Hadrianus II.Iunior Romanus Talari episcopi filius,S.R.E.presbyter Cardinalis tt. sancti Marci à Sergio II.papa factus,Imp.Cæsare Hludouico Iuniore Augusto,sedit annos	4	11	12
		Creatus XI.Kalēd.Decembris,consecratus IX. Kal.Decembris.Obijt Kalend.Nouembris anno 872. sepultus ad sanctum Petrum. Vacauit sedes mensem	0	1	12
69		Sancta,& vniuersalis synodus octaua,Constantinopolitana quarta CCC. episcoporum contra Photium patriarcham Constantinopolitanum coacta.			

Ioan.

Anni Christi.	Numer⁹ Pótificũ.	500 PONTIFICES	Anni.	Menses.	Dies.
872	109	Ioannes VIII. Gundi filius Romanus S.R.E. archidiacon⁹ Cardinalis, Impp. Cæsaribus Hludouico Iuniore, Carolo Iuniore Caluo, Hludouico III. Balbo, & Carolo III. Crasso Augustis, sedit annos	10	0	2
		Creatus, & consecratus XIX. Kalend. Ianuarij. Obijt XIIX. Kalend. Ianuarij anno 882. Indictione prima, sepultus ad sanctum Petrum. Vacauit sed. dies	0	0	3
877		Sanctæ, & vniuersalis synodi octauæ Constantinopolitanæ IV. CCCXXCIII. episcoporum pro Photij patriarchatu coactæ, posterior pars.			
882	110	Marinus Palumbi presbyteri filius Galesianus Faliscus S. R. E. diaconus Cardinalis, Carolo III. Augusto, sedit annum	1	1	0
		Creatus XIIII. Kal. Ianuarij, consecratus die natalis domini. Obijt XV. Kal. Februarij, anno 884. sepultus ad sanctum Petrum. Vac. sedes dies	0	0	2
884	111	Hadrianus III. Romanus (quem alij Agapitum vocãt) Benedicti filius, de regione via lata, Carolo III. Imperatore, sedit annum	1	3	19
		Creatus XII. Kal. Februarij, consecratus VII. Kal. Februarij. Obijt VII. Idus Maij, anno Christi 885. sepultus in basilica sancti Petri. Vacauit sedes Romana dies	0	0	3
885	112	Stephanus VI. dictus V. Romanus (quem alij Basilium vocant) Hadriani filius, de regione via lata, Impp. Cæss. Carolo III. Crasso, & Arnulfo Augustis, sedit annos	6	0	9
		Creatus III. Idus Maij. Obijt XII. Kal. Iunij anno 891. sepultus ad sanctum Petrum. Vacauit sedes dies	0	0	5
891	113	Formosus Portuensis, Leonis filius, episcopus Portuensis à Nicolao papa factus, Arnulfo Imperatore, sedit annos	4	6	1
		Creatus VI. Kalend. Iunij, Indictione IX. Obijt XIX. Kal. Ianuarij anno 895. sepultus ad sanctum Petrum. Vacauit sedes dies	0	0	2
		Formosus fuit primus ex episcopo factus papa.			
891		Sergius III. Benedicti filius Romanus ex comitibus Tusculanis, S. R. E. diaconus Cardinalis in schismate contra Formosum papam creatus sedit	0	.....	....
891		Coactus abdicauit, & in exilium actus est.			
		Schisma in ecclesia Romana XIIII.			
895	114	Bonifacius VI. Hadriani episcopi filius Romanus, Imp. Cæsare Arnulfo Aug. sed. dies	0	0	15
		Creatus XVI. Kal. Ianuarij. Obijt prid. Kal. Ianuarij anno 896. ineunte, sepultus ad sanctum Petrum. Vacauit sedes dies	0	0	5

Stepha-

...ni Cr.ſti.	Numerꝰ Pōtificū.	ROMANI	Anni.	Menſes.	Dies.
896	115	Stephanus VII.dictus VI.Ioannis presbyteri filius Romanus, epiſcopus Anagninus à Stephano V.papa factus,ſedit Arnulfo Imperatore annum	1	2	19
		Creatus VIII.Idus Ianuarij.Obijt VIIII.Kalēd. Aprilis,ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	3
897	116	Romanus Conſtantini Marini papæ fratris filius Galleſianus Faliſcus, Arnulfo Imperatore ſedit menſes	0	4	23
		Creatus V.Kal.April. Obijt xiiij.Kal.Septemb. anno 897. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes diem	0	0	1
897	117	Theodorus II.Iunior Photij filius Romanus ſedit dies	0	0	20
		Creatus XIII. Kal. Septembris. Obijt VI. Idus Septembris,ſepultus ad ſanctum Petrum.Vacauit ſedes diem	0	0	1
897	118	Ioannes IX.Rampoaldi filius,Tiburtinus monachus,diaconus S.R.E.Imp.Cæſare Arnulfo Auguſto, ſedit annos	2	0	15
		Creatus V.Idus Septembris.Obijt IX.Kalend. Octob.anno Chriſti 899.ſepultus ad ſanctum Petrum.Vacauit ſedes diem	0	0	1
897		Sergius III.Benedicti filius Romanus,ex Comitibus Tuſculanis, presbyter in ſchiſmate iterum contra Ioannem IX.creatus,ſedit.	0	.....	....
		Coactus iterum abdicauit, & in exilium actus eſt.			
899	119	Benedictus IIII.Mammoli filius Romanꝰ,Imp. Hludouico IIII.Arnulfi filio,ſed.ann.	3	6	15
		Creatus VIII.Kalend.Octobris.Obijt VI.Idus Aprilis anno 903. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	6
903	120	Leo V.è villa Priapi agri Ardeatini in Latio,ſedit menſem	0	1	10
		Creatus XVII. Kal. Maij. Coactus à Chriſtophoro presbytero Cardinale abdicauit IX.Kalēd. Iunij,& monachus factus eſt.Non vacauit ſedes	0	0	0
		Obijt paulò pòſt,Laterani in baſilica Conſtantiniana ſepultus.			
903	121	Chriſtophorus Leonis filius Romanus,presbyter Cardinalis tt.SS.Laurentij, & Damaſi,Cæſare Hludouico IIII.ſedit menſes	0	7	0
		Creatus VIII.Kal.Iunij, coactus à Sergio preſbytero abdicauit IX.Kal.Januarij,& monachus factus eſt anno 303.Et moriens ad ſanctum Petrum ſepultus eſt.			
		Schiſma in Romana eccleſia XV. inter Leo-			

 nem

Anni Christi.	Numer⁹ Pōtificū.	PONTIFICES	Anni.	Menses.	Dies.
		nem V. Christophorum, & Sergium III.			
903	122	Sergius III. Benedicti filius Romanus ex comitibus Tusculanis, S.R.E. presbyter Cardinalis, Hludouico IIII. Cæsare, sedit ann.	7	3	15
		Creatus VIII. Kal. Ianuarij, die natalis Domini ineunte anno 904. Obijt V. Idus Aprilis anno 911. ad sanctum Petrum sepultus. Vacauit sedes dies	0	0	4
911	123	Anastasius III. Luciani filius Romanus, Cæsare Chunrado sedit annos	2	1	22
		Creatus XVII. Kal. Maij. Obijt pridie Non. Iunij anno 913. sepultus ad sanctum Petrum. Vacauit sedes dies	0	0	2
913	124	Lando Tami filius Sabinus, Chunrado Franco Cæsare, sedit menses	0	6	22
		Creatus VII. Idus Iunij. Obijt V. Kal. Ianuarij ineunte anno 914. sepultus ad sanctum Petrum. Vacauit sedes dies	0	0	26
914	125	Ioannes X. Ioannis filius Rauennas, ex episcopo Bononiensi archiepiscopus Rauennas, Chunrado Franco, & Henrico Aucipe Saxone Cæsaribus, sedit annos	14	2	15
		Creatus IX. Kal. Febr. Occisus suffocatus Ceruicali super os cōiecto, in patriarchio Lateranensi VII. Idus Aprilis anno 928. sepultus Laterani. Vacauit sedes dies	0	0	2
928	126	Leo VI. Christophori Primicerij S. R. E. filius Romanus, Henrico Aucipe Saxone Cæsare, sedit menses	0	6	15
		Creatus V. Idus Aprilis. Obijt X. Kal. Nouēb. anno 928. sepultus ad sanctum Petrum. Vacauit sedes diem	0	0	1
928	127	Stephanus VIII. dictus VII. Tendemundi filius Romanus sedit annos	2	1	15
		Creatus IX. Kal. Nouemb. Obijt VI. Idus Decembris anno 930. sepultus ad sanctum Petrum. Vacauit sedes dies	0	0	2
930	128	Ioānes XI. Sergij III. papæ filius nothus Romanus, ex comitibus Tusculanis, Henrico Aucipe Saxone Aug. sedit annos	4	10	15
		Creatus III. Idus Decembris. Obijt VIII. Kal. Nouembris anno 935. Laterani sepultus. Vacauit sedes diem	0	0	1
935	129	Leo VII. Romanus, Othone magno Cæs. sedit annos	3	6	1[illegible]
		Creatus VI. Kal. Nouembris. Obijt prid. Non. Maij anno 939. sepultus ad sanctum Petrum. Vacauit sedes mensem	0	1	0
939	130	Stephanus IX. dictus VIII. Romanus, Othone Cæsare			

[illegible]	Numer⁹ Pôtificũ.	ROMANI 503	Anni.	Menses.	Dies.
		Cæſare, ſedit annos	3	4	15
		Creatus VII. Idus Iunij. Obijt XII. Kal. Nouẽb. anno 942. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	10
42	131	Marinus II. Iunior Romanus, Othone Imperatore ſedit annos	3	6	14
		Creatus Kal. Nouemb. Obijt prid. Idus Maij, anno 946. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	3
46	132	Agapetus II. Iunior Romanus, Othone Cæſare ſedit annos	9	7	10
		Creatus XV. Kal. Iunij. Obijt VI. Kal. Ianuarij anno 956. ſepultus in baſilica Lateranenſi. Vacauit ſedes dies	0	0	12
56	133	Ioãnes XII. Romanus. Octauian⁹ ex comitibus Tuſculanis, Alberici Romani principis filius, de regione viæ latę, S.R.E. diaconus Cardinalis, Imp. Cæſare Othone Aug. ſedit annos	8	4	6
		Creatus V. Idus Ianuarij, pontificatus ei abrogatus eſt à Concilio Romano VIII. Idus Decembris anno 863. anno ſacerdotij ſui VII. menſe X. die XXVII. Non vacauit ſedes			
		Pontificatum fugato Leone VIII. XVI. Kal. Februarij anni 964. recepit, tenuitq; menſ. III. dies XXVIII. Obijt eodem anno pridie Idus Maij, Laterani ſepultus. Non vacauit ſedes			
963	134	Leo VIII. Romanus, Ioannis protoſcriniarij filius de regione Cliui argentarij, ſummę apoſtolicæ ſedis protoſcrinarius, Imp. Cæſ. Othone Aug. ſedit annum	1	3	12
		Creatus à Synodo Romana, abrogato Ioanne XII. & conſecratus die Dominico viij. Idus Decẽbris. Obijt XVI. Kal. April. anno 965. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes menſes	0	8	22
963		Schiſma in eccleſia Romana XVI.			
964	16	Benedictus V. Romanus, S.R.E. diaconus Cardinalis, in ſchiſmate poſt Ioannẽ XII. contra Leonem VIII. creatus, ſedit menſem	0	1	10
		Conſecratus die obitus Ioãnis pridie Idus Maij. Coactus abdicauit eodem anno IX. Kal. Iulij, & in exilium in Saxoniæ oppido Hamburgo actus eſt, vbi anno 865. obijt.			
965	135	Ioannes XIII. Romanus Ioannis epiſcopi filius epiſcopus Narnienſis, Imp. Cæſ. Othone Magno Auguſto ſedit annos	6	11	5
		Creatus VI. Non. Octob. Obijt viij. Idus Septẽbris, anno 972. ſepultus in baſilica ſancti Pauli apoſtoli. Vacauit ſedes dies	0	0	13

Anni Christi.	Numer⁹ Pótificú.	PONTIFICES	Anni.	Menses.	Dies.
972	136	Donus, aliàs Domnus, aliàs Domnio II. Iunior Romanus, Imperatore Cæſare Othone Magno Auguſto, ſedit menſes	o	3	o
		Creatus XII. Kal. Octobris. Obijt xiiij. Kal. Ianuarij anno 972. Non vacauit ſedes			
972	137	Benedictus V. dictus V I. Hildebrandi filius Romanus, Imp. Cæſare Othone Iuniore Aug. ſedit annum	I	3	o
		Creatus XIII. Kal. Ianuarij, coactus abdicauit xiiij. Kal. Aprilis anno 974. & in molem Hadriani concluſus, vbi à Cintio Stephani filio iuſſu Bonifacij VII. ſucceſſoris ſui ſtrangulatus eſt, & ad ſanctum Petrum ſepultus. Vacauit ſedes dies	o	o	10
974		Schiſma in eccleſia Romana X VII. inter Bonifacium VII. & Benedictum VI. dictum VII.			
974	138	Bonifacius VII. Romanus Frãco Ferrutij filius, S.R.E. diaconus Cardinalis, Imp. Cæſare Othone II. Aug. ſedit annum	I	I	12
		Creatus III. Kal. Aprilis coactus abdicauit, & ex Vrbe fugatus eſt V. Idus Maij anno 975. Vacauit ſedes dies	o	o	20
975	139	Benedictus VI. dictus VII. ex comitibus Tuſculanis, Deuſdedit filius Romanus, epiſcopus Sutrinus, Othone II. Imperatore ſedit annos	9	I	10
		Creatus Kal. Iunij fugato Bonifacio VII. Obijt VI. Idus Iulij anno 984. ſepultus ad ſanctam Crucem in Hieruſalem. Vacauit ſedes dies	o	o	5
984	140	Ioannes XIIII. Papienſis Petrus antea vocatus Epiſcopus Papienſis, Imp. Cæſare Othone III. Auguſto ſedit menſes	o	8	o
		Creatus XVII. Kal. Auguſti, pontificatu exactus eſt à Bonifacio VI. in Vrbem reuerſo X V I I. Kal. Aprilis. Obijt eodem anno 985. in carcere XIII. Kal. Septembris, ſepultus ad ſanctum Petrum. Nõ vacauit ſedes			
985		Bonifacius VI. Romanus Franco Ferrutij filius factione quorundam nobilium Romam reuerſus, capto Ioanne XIIII. Romanum pontificatũ Imp. Othone III. Auguſto, tenuit iterum menſes	o	4	6
		Ex ante diem XVII. Kal. Aprilis, vſque ad XII. Kal. Auguſti anno 985. Quo mortuus eſt, & Laterani ſepultus. Vacauit ſedes dies	o	o	10
985	141	Ioãnes XV. Romanus Leonis presbyteri filius de vico Gallinæ Albæ. Imp. Cæſ. Othone III. Auguſto, ſedit annos	9	6	10
		Creatus Kal. Auguſti. Obijt iiij. Idus Februarij anno 995. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes diem	o	o	I

Ioan-

Anni Christi.	Numer⁹ Pôtificû.	ROMANI	Anni.	Menses.	Dies.
995	142	Ioannes XVI. Romanus Roberti filius sedit menses	0	4	0
		Creatus III. Idus Februarij. Obijt V. Idus Iunij anno 995. sepultus ad sanctum Petrum. Vacauit sedes dies	0	0	6
995	143	Gregorius V. Saxo Germanus, Bruno Othonis filius ex vrbe Vangia presbyter, & capellanus Imperatoris, Othone III. Augusto, sedit annos	2	8	3
		Creatus, & consecratus XVI. Kal. Iulij die Dominico. Obijt XII. Kal. Martij anno 998. sepultus ad sanctum Petrum Vac. sed. menses	0	8	13
996	17	Ioannes XVII. Græcus episcopus Placentinus in schismate contra Gregorium V. creatus, sedit menses	0	10	....
		Coactus ab Imperatore Othone III. abdicauit, & in Germaniam, effossis oculis relegatus est.			
996		Schisma in ecclesia Romana XVIII.			
998	144	Siluester II. Iunior Aquitanus Gallus, Gerebertus monachus Floriacensis Cœnobij in Gallijs, abbas Bobiensis, ex archiepiscopo Remensi Rauennas philosophus eximius, Imp. Cæs. Othone III. Augusto, sed. annos	4	6	12
		Creatus Kal. Nouembris. Obijt IIII. Idus Maij anno 1003. Indictione i. sepultus Laterani. Vacauit sedes dies	0	0	25
1003	145	Ioannes XVII. Sicco Romanus ignobilis de vico Biberatica, Imp. Cæs. Henrico II. Iuniore Aug. sedit menses	0	4	25
		Creatus VII. Idus Iunij. Obijt pridie Kal. Nouemb. anno 1003. sepultus in ecclesia monasterij sanctæ Sabbæ in cella noua. Vacauit sedes dies	0	0	19
1003	146	Ioannes XIIX. Fasanus, aliàs Fanassus Romanus de vico portæ Metodij, Imp. Cæs. Henrico Iuniore Augusto, sedit annos	5	7	29
		Creatus XII. Kal. Decemb. Obijt XV. Kal. Augusti anno 1009. sepultus Laterani. Vacauit sedes dies	0	0	30
1009	147	Sergius IIII. Petrus Martini filius Romanus sedit annos	2	9	12
		Creatus XV. Kal. Septemb. Obijt iiij Kal. Iunij, anno 1012. sepultus Laterani. Vac. sed. dies	0	0	8
1012	148	Benedictus VII. dictus viij. Romanus, ex comitibus Tusculanis Gregorij filius, Henrico Iuniore Augusto, sedit annos	11	8	21
		Creatus VII. Idus Iunij. Obijt III. Kal. Martij anno 1024. sepultus ad sanctum Petrum. Vacauit sedes diem	0	0	1
1012		Schisma XIX. in ecclesia Romana inter Bene-			

Anni Christi.	Numerus Pōtificū.		Anni.	Menses.	Die
		dictum VIII.& alium quendam,cuius nomen inuenire non potui.			
1024	149	Ioannes XIX.Romanus, ex comitibus Tusculanis Gregorij filius, Benedicti VIII.frater, episcopus Portuēsis, Impp.Cæss.Henrico, & Chunrado Iunioribus Augustis, sedit annos	8	9	9
		Creatus pridie Kal. Martij. Obijt VI. Idus Nouemb. anno 1032. sepultus ad sanctum Petrum. Vacauit sedes dies	0	0	2
1032	150	Benedictus VIII.dictus IX.Romanus,ex comitibus Tusculanis, Theophylactus anteà vocatus, Alberici Benedicti VIII.& Ioannis XIX.fratris filius,diaconus Cardinalis, Impp. Cæss. Chunrado Saliquo,& Henrico III.Augg.sed.annos	12	4	20
		Creatus III.Idus Nouembris. Pontificatu exactus XI.Kal.Februarij anno 1045. sacerdotij sui anno XII.mense I.die XII.In eius locum factus est			
1045	19	Siluester III.Romanus Ioannes Laurētij filius, episcopus Sabinus,in schismate contra Benedictū IX.creatus,sedit mensem	0	1	29
		Creatus XI.Kal. Febr. Pontificatu à Benedicto IX.exactus est V.Idus Martij an.1045.			
1045		Benedictus VIII.dictus IX.Romanus pulso Siluestro III.iterum sedit mensem	0	1	21
		Ex ante diem vj.Idus Martij, vsq; ad Kal. Maij eius anni,quo die quum sponte abdicasset, in eius locum factus est			
1045	151	Gregorius VI.Romanus Ioannes Gratianus Petri Leonis,archipresbyter sancti Ioannis ante portam Latinam,qui Imp.Cæsare Henrico III. Augusto sedit annum	1	7	20
		Creatus Kal.Maij.Coactus in Concilio Sutrij, ab Imperatore Henrico III. Augusto congregato, abdicauit xiij.Kal.Ianuarij anno 1046. & ad monasterium Cluniacense relegatus,ibidē paulò post obijt,& sepultus est. Vacauit sedes Romana dies	0	0	4
1045		Schisma in ecclesia Romana XX.			
1047	152	Clemens II.Iunior Saxo Germanus, Suidegerus Bambergensis episcopus,Henrico III.Augusto sedit menses	0	9	15
		Creatus Sutrij in Concilio ab Imp.Henrico III. congregato XII.Kal.Ianuarij,consecratus,& coronatus Romæ die Natalis Domini VIII. Kal.Ianuarij. Obijt Romæ vij.Idus Octob.anno 1047. sepultus Bambergæ in cathedrali ecclesia,cuius episcopus fuerat. Vacauit sedes menses	0	9	-

Bene-

Numerus pontificum.	ROMANI	Anni.	Menses.	Dies.
	Benedictus IX. Romanus pontificatu iam priuatus, mortuo Clemente II. iterum papatum tenuit menses	0	8	9
	Ex ante diem VI. Idus Nouemb. vsq; ad XVI. Kal. Augusti, quo die cessit, & papa factus est.			
153	Damasus II. Iunior Bauarus Germanus, Poppo Bagniarius episcopus Brixinensis, Imp. Cæs. Henrico III. sedit dies	0	0	23
	Creatus Polethæ in Germania ab Imperatore Henrico III. cõsecratus, & coronatus Romę XVI. Kaléd. Augusti die Dominico. Obijt Præneste VI. Idus Augusti, Romam relatus in basilica sancti Laurentij extra muros Vrbis Via Tiburtina sepultus est. Vacauit sedes menses	0	6	3
	Benedictus IX. Romanus, hoc etiam interregno pontificatum Romanum tertiò administrauit menses	0	6	0
154	Leo IX. Francus Gallus Bruno Comes Dagspurg, aliàs Egghisein Hugonis filius, Tullensis in Leucis episcopus, Imp. Cæsare Henrico III. Augusto sedit annos	5	2	8
	Creatus Friiingæ in Baioaria, consecratus & coronatus Romæ prid. Idus Februarij Dominica prima Quadragesimæ, Indictione II. Cardinales, quorum memoria extat XXII. creauit, episcopos VI. presbyteros X. & diaconos VI. Obijt Romæ XIII. Kal. Maij anno 1054. sepultus ad sanctum Petrum prope Aram sanctorum Andreæ, & Gregorij. Vacauit sedes menses	0	11	24
155	Victor II. Iunior Sueuus Germanus. Gebohardus comes Calbensis Arduigi filius episcopus Eistatensis, Henrici III. Imp. Consiliarius, & propinquus, ipso, & eius filio Henrico IV. Augustis, sedit annos	2	3	16
	Creatus ab Imp. Henrico III. Moguntiæ, consecratus, & coronatus Romæ Idibus Aprilis feria V. in cæna Domini. Cardinales episcopos II. creauit, & presbyterũ vnum ex antiquo diacono, Ordinatione vna mense Iunio facta. Obijt Florentię V. Kal. Augusti anno 1057. ibi q; in cathedrali sepultus. Vac. sed dies	0	0	4
156	Stephanus X. dictus IX. Hlotharingus Gallus, Fridericus Gozzelonis ducis Hlotharingiæ filius, S.R.E. archidiaconus sanctæ Mariæ in Dominica Cardinalis, Bibliothecarius, & Cãcellarius à Leone IX. fact⁹, monach⁹ abbas Casinas, & presbyter Cardi-			

Anni Christi.	Numer° Pôtificû.		Anni.	Menses.	Di.
		Cardinalis tt. sancti Grysogoni à Victore II. consecratus, Imp. Cæsare Henrico IIII. Augusto, sedit menses	0	7	28
		Creatus Romæ IIII. Nonas Augusti, postridie die Dominico consecratus. Cardinalem episcopũ vnum fecit mense Martio. Obijt Florentiæ IIII. Kal. Aprilis anno 1058. sepultus ibidem in ecclesia cathedrali. Vac. sed. dies	0	0	8
1058	20	Benedictus IX. dictus X. Romanus Ioãnes Mincius ex comitibus Tusculanis Guidonis filius, episcopus Veliternus à Leone IX. papa factus, Henrico IIII. Imp. sedit menses	0	9	20
		Creatus, & coronatus Romæ Laterani à Laicis contra canones Nonis Aprilis die Dominico, coactus abdicauit IX. Kal. Februarij anno 1059. & paulò pòst V. Idus Aprilis moriens, ad sanctam Mariam Maiorem sepultus est. In eius locum factus fuit.			
1058	157	Nicolaus II. Iunior Allobrox Gerardus Burgundio episcopus Florentinus, Imp. Cæsare Henrico III. Rege IIII. Augusto, sedit annos	2	6	1
		Creatus Senis, consecratus, & coronatus Romę die Dominico III. Nonas Ianuarij anno 1059. Cardinales fecit VII. episcopos II. presbyteros II. diaconos III. mense Martio. Obijt Florentiæ V. Non. Iulij anno 1061. ibique sepultus. Vacauit sedes menses	0	2	26
1058		Schisma in ecclesia Romana XXI.			
1061	158	Alexander II. Iunior Mediolanensis, Anselmus de Badagio Anselmi filius, canonicus regularis, episcopus Lucensis in Tuscia, Imp. Cæs. Henrico IIII. Aug. sedit annos	11	6	22
		Creatus, & consecratus Romæ die Dominico. prid. Kal. Octobris. Cardinales fecit XXX. episcopos VIII. presbyteros XVI. & diaconos VI. Obijt Romæ X. Kal. Maij, nocte præcedente, anno 1073. & Laterani in basilica Constantiniana sepultus. Non vacauit sedes			
1061	21	Honorius II. Iunior Parmensis Cadolus Pallauicinus, episcopus Parmensis in schismate contra Alexandrum II. ab Imperatore & episcopis Longobardis creatus, sedit annos	5	....	....
		Creatus Basileæ V. Kal. Nouembris, consecratus. ... Pontificatus ei in Concilio Mantuano abrogatus est VI. Kal. Nouembris anno 1064. & non longè pòst Parmæ mortuus est, & sepultus est.			
		Schisma in ecclesia Romana XXII.			
1073	159	Gregorius VII. Soanensis Tuscus Hildebrandus,			

	Numer⁹ Pōtificū.	ROMANI	Anni.	Menses.	Dies.
		dus, ex comitib⁹ Pitiliani, & Soanæ Bonicij filius, monachus, & Prior olim Cluniacensis, Abbas sancti Pauli Romæ, ex S.R.E. Oeconomo, & subdiacono, archidiaconus Cardinalis sanctę Mariæ in Dōnica à Nicolao II. factus, Imp. Cæs. Henrico IIII. Augusto, sedit annos	12	1	3
		Creatus feria secunda X. Kal. Maij, Romæ in basilica sancti Petri ad vincula, die obitus Alexandri II. consecratus III. Kal. Iulij apud sanctum Petrum. Cardinales fecit XX. episcopos III. presbyteros XII. diaconos V.			
		Obijt Salerni VIII. Kal. Iunij die Dominico, anno 1085. sepultus ibidē in ecclesia Cathedrali sancti Matthæi, Vacauit sedes annum	1	0	0
080	22	Clemens III. Parmensis, Gibertus de Corrigia, archiepiscopus Rauennas ab Alexandro II. factus, olim Imp. Henrici IIII. cancellarius, & eo auctore in schismate Romanus pontifex creatus, contra Gregorium VII. & eius successores, Victorem III. Vrbanum II. & Paschalem II. eo Imperante sedit annos	21	. ....	....
		Creatus Brixini in Noricis à XXX. episcopis, auctore Henrico IIII. Imperatore, VII. Kal. Iulij, feria V. Indictione III. consecratus Romæ ad sanctum Petrum IX. Kal. Aprilis dominica palmarū anno 1084. Cardinales fecit XIX. episcopos V. presbyteros X. & diaconos IIII. Obijt Romæ in arce sancti Angeli, post Kal. Septemb. anno 1101. sepultus Rauennæ in cathedrali ecclesia, & non longe pòst corpus eius exhumatum, iussu Paschalis II. combustum est.			
080		Schisma in ecclesia Romana pessimum XXIII.			
6	160	Victor III. Beneuentanus, Dauferius pòst Desiderius Beneuentani principis filius, monachus Casinas, diaconus Cardinalis à Leone IX. factus, abbas Casinas, & presbyter Cardinalis tt. S. Cæciliæ à Nicolao II. consecratus, in schismate contra Clementem III. Imp. Cæs. Henrico IIII. Augusto, sedit annum	1	3	24
		Creatus Romæ die Pentecostes in diaconia sanctæ Luciæ, IX. Kal. Iunij, cōsensit Capuæ XII. Kal. Aprilis Dominica palmarum anni 1087. Consecratus Capuæ VII. Idus Maij die Dominico. Obijt in monasterio montis Casini XVI. Kal. Octobr. anno 1087. ibiq; in capitulo monasterij sepultus. Vacauit sedes menses	0	5	23
088	161	Vrbanus II. Iunior Gallus, Otho Milonis filius, ex oppido Castillionis, Remensis diœcesis, canonicus			

Anni Chriſti.	Numer. Pōtificū	PONTIFICES	Anni.	Menſes.	Dies.
		nicus regularis Lateranenſis, pòſt monachus Cluniacenſis, epiſcopus Oſtienſis à Gregorio VII. factus in ſchiſmate contra Clementem III. ſedit Imp. Henrico IV. annos	11	4	18
		Creatus & coronatus Tarracinæ IIII. Idus Martij, die Dominico. Cardinales fecit XXXVI. epiſcopos IX. presbyteros XIV. Diaconos XIII. menſibus Martio & alijs. Obijt Romæ in ædibus Petri Leonis ad ſanctum Nicolaum in carcere iiij. Kal. Auguſti anno 1099. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	14
1099	162	Paſchalis II. Bledēſis Tuſcus, aliàs ex vico prouinciæ Flaminię Galliata, Rainerius Creſcentij filius, monachus Cluniacenſis, abbas ſanctorū Laurentij, & Stephani extra muros Vrbis, via Tiburtina, presbyter Cardinalis tt. S. Clemētis à Gregorio VII. factus in ſchiſmate contra Clementem III. & eius ſucceſſores, Impp. Cæſs. Henricis IIII. & V. Auguſtis, ſedit annos	18	5	9
		Creatus Romæ apud ſanctum Clementem, Idibus Auguſti, à Cardinalibus L. præter ipſum, conſecratus poſtridie die Dominico. Pluribus ordinationibus per diuerſos menſes habitis, epiſcopos C. in his xiij. Cardinales creauit, presbyteros verò L. & diaconos XXX. Obijt Romę apud ſanctā Mariam Tranſpontinam nocte, quæ diem xij. Kal. Februarij ſecuta eſt, anno 1118. Laterani ſepultus. Vacauit ſedes dies	0	0	3
1101	23	Albertus Atellanus in ſchiſmate poſt Clementem III. contra Paſchalem II. Ricardo Capuano Comite auctore, creatus, ſed. mēnſ.	0	4	.....
		Captus à militibus Paſchalis II. & coactus, quū abdicaſſet in monaſterio ſancti Laurentij Auerſæ perpetuo carceri relegatur.			
1102	24	Theodoricus Romanus in ſchiſmate poſt Albertum contra Paſchalē II. Cauenſium opera creatus ſedit menſes	0	3	15
		Captus à Paſchalis II. præſidijs, & ſacerdotio priuatus, in monaſterium ſanctæ Trinitatis Cauenſis truditur, ibi monachus factus, anacoreticam vitam diu duxit			
1102	25	Siluester III. Romanus, Maginulfus monachus, & abbas Farfenſis, in ſchiſmate poſt Theodoricū contra Paſchalem II. auctore Vernero Imperatoris Henrici IIII. in Italia Duce creatus, ſedit menſes aliquot	0	.....	.....
		Fugatus Latio, & monaſterio ſuo expulſus, animi dolore haud ita multò pòſt mortuus eſt.			

Gela-

…ni …h.	Numer⁹ Pōtificū.	ROMANI · 511	Anni.	Menses.	Dies.
118	163	Gelasius II. Iunior Caietanus, Ioannes Crescentij filius monachus Casinas, S.R.E. diaconorum primus, sanctæ Mariæ in Cosmedin, & cācellarius ab Vrbano II. factus, Imp. Cæsare Henrico V. Augusto, sedit annum	1	0	5
		Creatus Romæ in monasterio Palladij à XLVII. Cardinalib⁹ VIII. Kal. Feb. Cōsecrat⁹ Caietæ Kal. Martij. Cardinalē vnum creauit diaconū, Ordinatione vna mense Martio facta. Obijt iiij. Kal. Febr. anno 1119. Cluniaci in Gallia, ibiq; in monasterij ecclesia sepultus. Vacauit sedes dies	0	0	2
8	26	Gregorius VIII. Hispanus, Mauritius Burdinus Archiepiscopus Bracarensis, in schismate contra Gelasium II. ab Imperatore Henrico V. Augusto mense Aprilis creatus, sedit eo imperante annos	3	.....	.....
		Coactus abdicauit sub Callisto II. & in Turri monasterij Casinatis primum, deinde in monasterio Cauensi sanctæ Trinitatis ab Honorio II. relegatus, ibidem vitam finiuit.			
118		Schisma XXIV. in ecclesia Romana.			
119	164	Callistus II. Bűrgūdus, Milo, aliàs Guido, Guillelmi Burgundiæ comitis filius, archiepiscopus Viennensis, & apostolicæ sedis Transalpes legatus, Henrico V. Augusto, sedit ann.	5	10	13
		Creatus Kalēd. Februarij Cluniaci in Gallijs à XII. Cardinalibus, ibiq; consecratus prid. Idus Octobris. Ordinationibus tribus mense Martio, & Decembri factis, Cardinales creauit xiij. episcopos II. presbyteros VIII. & diaconos VII. Obijt Romę Idibus Decembris anno 1124. Laterani sepultus. Vacauit eo mortuo sedes diem tantum	0	0	1
1123		Synodus vniuersalis Lateranensis prælatorum circiter mille.			
1124	165	Honorius II. Bononiensis, Lābertus de Fagnano ex archidiacono Bononiensi canonicus regularis Lateranensis, episcopus Cardinalis Ostiensis à Paschali II. factus, Impp. Cæss. Henrico, & Hlothario Saxone Augustis, sedit annos	5	2	3
		Creatus Romæ Laterani XIX. Kal. Ianuarij à L. Cardinalibus, coronatus die Dominico XII. Kal. Ianuarij. Ordinationibus tribus mense Decembri factis, Cardinales fecit XXXI. episcopos III. presbyteros XVI. & diaconos XI. Obijt Romæ xiiij. Kal. Martij in monasterio sancti Gregorij, Laterani sepultus. Vacauit sedes diem	0	0	1
1124	27	Cælestinus II. Romanus, Theobaldus Buccapeccus, presbyter Cardinalis tt. sanctæ Anastasiæ à Paschali II. factus, in schismate contra Hono-			

Anni Christi.	Numer° Pōtificū.		Anni.	Menses.	Dies.
		rium II.creatus,sedit diem	0	0	1
		Creatus XIX.Kal.Ianuarij,& eo die abdicauit, anno 1124.			
1124		Schisma in ecclesia Romana XXV.			
1130	166	Innocentius II. Romanus, Gregorius Ioannis Guidonis filius de papa,de regione Transtiberim canonicus regularis Lateranēsis, Prior diaconorū Cardinalium sancti Angeli ab Vrbano II.factus, Lothario II.Saxone,& Chunrado Sueuo Augustis, sedit annos	13	7	8
		Creatus in schismate à xvij. Cardinalibus XIII. Kal.Martij, consecratus die Dominico proximo Romæ. Ordinationibus VI. mense Decembri factis, Cardinales creauit XLVII. episcopos IX. presbyteros XX.& diaconos XVIII. Obijt Romę viij.Kal.Octob.anno 1143.sepultus Laterani in cōcha porphyrite, quæ in mausoleo Hadriani fuerat. Vacauit sedes diem	0	0	1
1130	28	Anacletus II.Romanus, Petrus Petri Leonis filius,ex diacono Cardinale sanctorum Cosmæ,& Damiani à Paschali II.facto,presbyter Cardinalis tt.sanctæ Mariæ Transtiberim à Callisto II.ordinatus,Imp.Cæs.Lothario II.Saxone Augusto sedit in schismate ann.	7	9	....
		Creatus in schismate contra Innocentium II. à XXI. Cardinalibus xiij.Kal.Martij Romæ,consecratus die Dominico proximo. Ordinationibus aliquot mense Aprili,& Decembri factis Cardinales creauit X.presbyteros V.& diaconos V.Obijt Romæ initio anni 1138. sepultus Laterani. In eius locum factus est			
1138	29	Victor IIII.Romanus, Gregorius presbyter Cardinalis basilicæ sanctorū XII.apostolorum à Callisto II.factus,post Anacleti obitum in schismate contra Innocentium II.creatus,sedit menses	0	5	....
		Abdicauit IIII.Kal.Iunij in octaua Pentecostes anno 1138. & remansit vt antè presbyter Cardinalis Basilicæ apostolorum.			
1130		Schisma in Romana ecclesia XXVI.			
1139		Synodus vniuersalis Lateranensis episcoporum plus minus mille.			
1143	167	Cælestinus II. Tifernas Tuscus, M. Guido de Castello,ex diacono Sanctæ Mariæ in via lata ab Honorio II.facto, presbyter Cardinalis tt.sancti Marci ab Innocētio II.ordinatus, Chunrado Sueuo Imp.sedit menses	0	5	13
		Creatus Romæ à XXIIX. Cardinalibus VII. Kal.			

…ni …lti.	Numer⁹ pōtificū.	ROMANI	Anni.	Menses.	Dies.
		Kal. Octob. ibiq; VI. Kal. die Dominico consecratus. Ordinatione vna mense Febru. facta, Cardinales creauit xiiij. presbyteros VII. & diaconos VII. Obijt VII. Idus Martij in palatio Lateranensi, anno 1144. in basilica Constantiniana sepultus. Vac. sedes dies	0	0	2
144	168	Lucius II. Bononiensis, D. Gerardus Cæcianimicus Alberti filius, canonicus regularis ex cōgregatione sancti Fridiani Lucensis, primus presbyterorum Cardinalium tt. sanctæ Crucis in Hierusalem à Callisto II. factus, cancellarius apostolicæ sedis ab Innocentio II. creatus, Imp. Chunrado III. Sueuo Aug. sedit menses	0	11	14
		Creatus Romæ à XLI. Cardinalibus IIII. Idus Martij, consecratus die Dominico proximo. Ordinationibus duabus mensibus Maio, & Decembri factis, Cardinales creauit VII. episcopū I. presbyteros III. & diaconos III. Obijt Romæ in monasterio S. Gregorij V. Kal. Martij anno 1145. Laterani sepultus. Vacauit sed. diem	0	0	1
145	169	Eugenius III. Pisanus, D. Petrus Bernardus, ex oppido Montis magni diœcesis Pisanæ, ex vicedomino Pisanæ ecclesiæ, monachus Cistertiensis, & sancti Bernardi Magni Claraeuallensis abbatis discipulus, abbas monasterij sanctorum Vincentij, & Anastasij ad aquas saluias Romæ, Chunrado, & Friderico Barbarussa Sueuis Cæsaribus sedit annos	8	4	12
		Creatus Romæ extra collegium Cardinalium, in ecclesia sancti Cæsarij, in patriarchio Lateranensi à XLII. Cardinalibus III. Kal. Martij. Ordinatus in monasterio Farfensi IIII. Non. Martij dominica proxima. Ordinationibus III. mense Decembri, & alijs factis, Cardinales creauit xxiij. episcopos II. presbyteros XI. & diaconos X. Obijt Tibure VIII. Idus Iulij anno 1153. sepultus Romę ad sanctum Petrum prope altare maius. Vacauit sedes diem	0	0	1
1153	170	Anastasius IV. Romanus, Chunradus de Subura Benedicti filius, canonicus regularis, & abbas sancti Rufi Valentinæ diœceseos in Gallijs, Episcopus Cardinalis Sabinus ab Honorio II. factus, & Vicarius papæ in Vrbe, Imp. Cæsare Friderico Ahenobarbo Augusto, sedit annum	1	4	24
		Creatus Romæ à XXXVII. Cardinalibus VI. Idus Iulij, consecratus IV. Idus Iulij, episcopū Cardinalem vnum creauit. Obijt Romæ III. Nonas Decemb.			

Anni Chriſti.	Numerus Pōtificū.		Anni.	Menſes.	Dies.
		Decemb. anno 1154. ſepultus Laterani mauſoleo porphyretico. Vacauit ſedes diem	0	0	1
1154	171	Hadrianus IV. Anglus, D. Nicolaus Brekſpeare; ex villa Maluiesbiria oppidi Virulamij, aliàs ſancti Albani, Batonienſis diœceſis, Roberti monachi filius, canonicus regularis, & abbas ſancti Rufi Valentiæ in Gallijs, epiſcopus Cardinalis Albanus ab Eugenio III. factus, Friderico Imperatore ſedit annos	4	8	28
		Creatus Romæ Nonis Decembris die Dominico à XXX. Cardinalibus. Ordinationibus duabus Martio, & Decẽbri factis, Cardinales creauit xiij. epiſcopũ I. presbyteros VI. & diaconos VI. Obijt Anagniæ in Hernicis prima vigilia Kal. Septemb. anno 1159. ſepultus ad ſanctum Petrum iuxta Eugenium III. Vacauit ſedes dies	0	0	3
1159	172	Alexander III. Senenſis Tuſcus, Rolandus Bandinellus Ranutij filius, ex canonico Piſano diaconus Cardinalis ſanctorum Coſmæ, & Damiani, pòſt presbyter tt. ſancti Marci, & cancellarius S. R. E. ab Eugenio III. factus, Imp. Cæſare Friderico Ahenobarbo Auguſto, ſedit annos	21	11	23
		Creatus Romæ in baſilica ſancti Petri in ſchiſmate à xxiij. Cardinalibus Nonis Septembris, conſecratus apud Treſtabernas, aliàs apud Nympham XII. Kal. Octobris. Ordinationibus aliquot menſe Decembri, & alijs menſibus factis, Cardinales creauit XXXIV. epiſcopos IX. presbyteros XVI. & diaconos IX. Obijt Romæ VI. Kal. Septembris anno 1181. Laterani ſepultus. Vacauit ſedes diem	0	0	1
1180		Sancta Synodus vniuerſalis Lateranenſis pro reſtitutione eccleſiæ habita, epiſcoporũ CCXXC.			
1159	30	Victor IIII. Romanus, Octauianus de Monticello, ex diacono ſancti Nicolai in carcere Tulliano ab Innocentio II. facto, presbyter Cardinalis tt. ſanctæ Cæciliæ ab Eugenio III. ordinatus, Imp. Friderico Aug. in ſchiſmate contra Alexandrum III. ſedit annos	4	7	....
		Creatus in baſilica ſancti Petri in ſchiſmate Nonis Septembris à V. Cardinalibus, ibidem iiij. Nonas Octobris coronatus. Obijt Lucæ in Tuſcia circa Idus Aprilis anni 1164. ibiq; ſepultus. In eius locum factus eſt			
1164	31	Paſchalis III. Cremenſis, Guido ex diacono ſancti Euſtathij, presbyter Cardinalis tt. ſanctæ Mariæ Tranſtiberim ab Hadriano IIII. factus, Friderico Imp. in ſchiſmate ſedit annos	5	....	....

Creatus

Numerꝰ pōtificū.	ROMANI 515	Anni.	Menſes.	Dies.
	Creatus in ſchiſmate Lucæ in Tuſcia.... Kal. Maij, ibiq; conſecratus. Obijt Romæ .... anno 1169. ſepultus ad ſanctum Petrum. In eius locum factus eſt,			
32	Calliſtus III. Hungarus, Ioannes Monachus, & abbas Strumienſis, epiſcopus Cardinalis Tuſculanus à Victore IV. factus, in ſchiſmate contra Alexandrum III. Imp. Friderico ſedit	7	5	.....
	Creatus in ſchiſmate Romæ, ibiq; conſecratus. Abdicauit V. Kal. Auguſti anno 1176. & factus eſt archiepiſcopus Beneuentanus.			
33	Innocētius III. Lando antè vocatus, in ſchiſmate contra Alexandrum III. creatus, ſed. mēſ. aliquot	0	.....	.....
	Coactus abdicauit.			
	Schiſma maximū in eccleſia Romana XXVII.			
173	Lucius III. Lucenſis Tuſcus, Vbaldus Allucingolus Bonagiuntæ filius, ex canonico Lucēſi preſbyter Cardinalis tt. ſanctæ Praxedis ab Innocentio II. & epiſcopus Oſtienſis & Veliternus, ab Hadriano IV. factus, tunc prior epiſcoporum, Imp. Friderico Barbaruſſa ſedit ann.	4	2	28
	Creatus Romæ iiij. Kal. Septemb. à XXV. Cardinalibus, ibidem poſtridie coronatꝰ. Ordinationibus tribus Decembri, & Februario factis, Cardinales creauit xiiij. epiſcopum vnum, presbyteros VI. & diaconos VII. Obijt Veronæ VII. Kal. Decembris, nocte præcedenti, anno 1185. ſepultus ibidem in cathedrali. Non vacauit ſedes.			
174	Vrbanus III. Mediolanenſis, Lambertus Cribellus Ioannis filius, ex presbytero Cardinale S. R. E. ab Alexandro III. factus Archiepiſcopus Mediolanenſis, Imp. Friderico Ahenobarbo Auguſto, ſedit annum	1	10	25
	Creatus Veronæ à XXIV. Cardinalibꝰ vij Kal. Decembris die obitus Lucij III. ibiq; iij. Kalēd. coronatus. Obijt Ferrariæ XIIII. Kal. Nouembris, ſepultus in cathedrali anno 1187. Vacauit ſed. diem	0	0	1
175	Gregorius VIII. Beneuentanus, Albertus Spanachionius, aliàs de Mora, ex diacono Cardinale ſancti Hadriani, presbyter Cardinalis tt. ſancti Laurentij in Lucina ab Hadriano IIII. & cancellarius apoſtolicæ ſedis ab Alexandro III. factus, tunc primus presbyterorum, ſedit menſem	0	1	27
	Creatus Ferrariæ à XIX. Cardinalibus xiij. Kalend. Nouembris, viij. Kalend. ibidem conſecratus. Obijt Piſis XVII. Kalend. Ianuarij, ſepultus in cathedrali Piſana anno 1187. Vacauit ſedes dies	0	0	20

Clemens

Anni Christi.	Numer⁹ Pōtificū.		Anni.	Menses.	Dies.
1188	176	Clemens III. Romanus Paulus ſcholaris Ioannis filius de regione Pineæ, epiſcopus Cardinalis Præneſtinus ab Alexandro III. factus, ſedit Imp. Cæſ. Friderico Barbaruſſa Auguſto annos	3	2	20
		Creatus & coronatus Piſis à XIIX. Cardinalibus VIII. Idus Ianuarij die Epiphaniæ. Ordinationibus IV. Februario, Martio, Aprili, & Septembri factis, Cardinales creauit xxij. epiſcopi vni⁹, presbyteros X. diaconos XI. Obijt Romæ viij. Kalēd. Aprilis anno 1191. Laterani ſepultus. Vacauit ſedes dies	0	0	3
1191	177	Cæleſtinus III. Romanus Hiacynthus Bobo Petri filius de regione Harenulæ, ſanctæ Mariæ in Coſmedin diaconus Cardinalis à Cæleſtino II. factus, Prior eius ordinis, Henrico VI. Imperat. ſedit annos	6	9	11
		Creatus Romæ à XXVII. Cardinalib⁹ iiij. Kal. Aprilis, conſecratus die Paſchæ XVIII. Kal. Martij, apud ſanctum Petrum. Ordinationibus duabus menſe Decembri factis, Cardinales creauit IX. presbyteros VI. & diaconos III. Obijt Romæ VI. Idus Ianuarij nocte præcedente anno 1198. ſepultus in baſilica Lateranenſi. Non vacauit ſedes			
1198	178	Innocentius III. Anagninus Hlotharius, ex comitibus Signiæ Tranſimundi filius, diaconus Cardinalis ſanctorum Sergij & Bacchi à Clemēte III. factus, Imppp. Cæſaribus Henrico VI. Othone IV. & Friderico II. Auggg. ſed an.	18	6	9
		Creatus Romæ à XXIII. Cardinalib⁹ die obitus Cæleſtini III. papæ VI. Idus Ianuarij, coronat⁹ die cathedræ ſancti Petri VIII. Kal. Martij. Ordinationibus multis per diuerſos menſes factis, Cardinales creauit xxxiiij. epiſcopos IIX. presbyteros XII. & diaconos XIIII. Obijt Peruſiæ xvij. Kalēd. Auguſti anno 1216. ibiq; in cathedrali eccleſia S. Laurentij ſepultus. Vacauit ſed. diem	0	0	1
1215		Sancta, magna, & vniuerſalis ſynodus Lateranēſis pro reformatione eccleſiæ celebrata prælatorū circiter mille.			
1216	179	Honorius III. Romanus, Cencius Sabellus Aimerici filius ex canonico ſanctæ Mariæ maioris, diaconus Cardinalis ſanctę Luciæ in Orthea, & camerarius S.R.E. à Cæleſtino III. factus, pòſt presbyter tt. ſanctorum Ioannis & Pauli ab Innocentio III. ordinatus, Imp. Cęſ. Friderico II. Auguſto, ſedit annos	10	8	0
		Creatus Peruſiæ à XIX. Cardinalibus, XV. Kal. Auguſti, ibidem IX. Kal. die Dominico coronatus.			

	Numerꝰ Pótificũ.	ROMANI 517	Anni.	Menses.	Dies.
		natus. Ordinationibus quinq; mensibus Decẽbri, & alijs factis, Cardinales creauit XII. episcopos V. presbyteros V. & diaconos II. Obijt Romę XV. Kal. Aprilis nocte sequenti feria VI. hebdomadæ quinctæ quadragesimæ anno 1227. sepultus ante aram Præsepis in basilica sanctæ Mariæ maioris. Vacauit sedes diem	0	0	1
27	180	Gregorius IX. Anagninus, Vgolinus ex Comitibꝰ Signiæ, ex diacono Cardinale sancti Eustathij episcopus Ostiensis, & Veliternus, ab Innocentio III. factus, Imp. Friderico II. Cæs. Aug. sedit annos	14	5	3
		Creatus Romæ prope Septizonium in diaconia S. Luciæ in Septisolio ab XIIX. Cardinalibꝰ, xiij. Kal. Aprilis die sabbati, consecratꝰ ibidem die Dominico postridie die sancti Benedicti, coronatꝰ ad sanctum Petrum V. Kal. Aprilis die Paschæ. Ordinationibus quattuor mensibus Decembri, & Septembri factis, Cardinales XI. creauit, episcopos V. presbyteros II. & diaconos IIII. Obijt Romæ XI. Kal. Septemb. anno 1241. sepultus ad sanctum Petrum. Vacauit sedes dies	0	0	30
41	181	Cælestinus IIII. Mediolanensis, Gaufridus Castellio, ex presbytero tt. sancti Marci episcopus Cardinalis Sabinus à Gregorio IX. factus, sedit di.	0	0	71
		Creatus Romæ ab XI. Cardinalibus, X. Kalen. Octobris, non coronatus. Obijt Romæ VIII. Idus Octobris, anno 1241. sepultus ad sanctum Petrum. Vacauit eo mortuo Rom. sedes annum	1	8	15
43	182	Innocentius IIII. Genuensis Ligur, Smibaldus de Flisco, ex Lauaniæ comitibus, Othoboni filius, ex Vicecancellario S.R.E. & auditore litterarum contradictarũ, presbyter Cardinalis tt. sancti Laurentij in Lucina à Gregorio IX. factus, primus presbyterorum, Imp. Friderico II. Augusto, Chunrado IIII. Henrico VII. & Guillelmo, Cæsaribus, sedit annos	11	5	14
		Creatus Anaginę à IX. Cardinalibus VIII. Kal. Iulij, ibiq; consecratus IIII. Kal. Iulij. Ordinationibus quattuor mense Decembri factis, Cardinales creauit XX. episcopos VII. presbyteros VII. & diaconos VI. Obijt Neapoli VII. Idus Decembris anno 1254. ibidem in cathedrali ecclesia sepultus. Vacauit sedes dies	0	0	13
44		Sancta & vniuersalis Synodus Lugdunensis cõtra Imp. Fridericum II. congregata.			
54	183	Alexander IIII. Anagninus, Rainaldus ex comitibus Signiæ Gerardi Retraentis aliàs Philippi filius, ex diacono sancti Eustathij episcopus Cardi-			

Anni Christi.	Numer⁹ Pôtificû.	PONTIFICES	Anni.	Menses.	Dies.
		nalis Ostiẽsis,&Veliternus à Gregorio IX. factus, prior episcoporum, sedit Guillelmo Ricardo, & Alfonso Cæsaribus,annos	6	5	5
		Creatus Neapoli ab XI.Cardinalibus,XII.Kal. Ianu.Coronat⁹ viij.Kal.Ianua.die natalis Domini. Obijt Viterbij viij.Kal.Iun. ibidẽ in cathedrali ecclesia sancti Laurẽtij sepult⁹ an.1261. Vac.sed.mens.	0	3	3
1261	184	Vrbanus IIII. Trecensis Campanus Gallus, Iacobus Pantaleo Patriarcha Hierosolymitanus, sedit in interregno, Ricardo & Alfonso Cæsaribus annos	3	1	4
		Creatus extra collegium Cardinalium Viterbij IIII. Kal. Septembris ab VIII. Cardinalibus, coronatus prid. Non. Septembris. Ordinationib⁹ duabus mense Decẽbri factis, creauit Cardinales xiiij. episcopos III. presbyteros VI.&diaconos V. Obijt Perusiæ VI. Nonas Octobris anno domini 1264. sepultus ibidem in cathedrali. Vacauit sedes menses	0	4	2
1265	185	Clemens IV. Narbonẽsis Gallus, Guido Grossus Fulcodij filius de villa sancti Egidij, ex episcopo Podiense, archiepiscopus Narbonensis, & deinde episcopus Cardinalis Sabinus a'b Vrbano IV. factus, sedit Ricardo & Alfonso Cæsaribus ann.	3	9	25
		Creatus absens Perusiæ per cõpromissum præsentibus XX. Cardinalibus Nonis Februarij, erat enim legatus in Anglia, coronatus Viterbij die cathedræ sancti Petri VIII Kalẽd. Martij anno 1266. Obijt Viterbij III. Kal. Decembris anno 1268. sepultus in ecclesia Prædicatorum sanctæ Mariæ ad Gradus. Vacauit sedes annos	2	9	2
1271	186	Gregorius X. Placentinus Thealdus Vicecomes, archidiaconus Leodiensis, Cæsare Rudulfo sedit annos	4	4	10
		Creatus Viterbij absens trans mare in Syria extra collegium Cardinalium, Kal. Septembris per compromissum in sex Cardinales factum, præsentibus Cardinalibus XVII. consecratus Romæ VI. Kal. Aprilis anno 1272. Ordinationem vnam mense Iunio V. episcoporum Cardinalium fecit. Obijt Arretij in Tuscia IV. Idus Ianuarij anno 1276. ibidem in cathedrali ecclesia sepultus. Vacauit sedes dies	0	0	10
1274		Sancta & vniuersalis synodus Lugdunensis secunda, pro recuperatione terræ sanctæ coacta.			
1276	187	Innocentius V. Burgundus, Magister, frater Petrus Tarentasiensis, ordinis prædicatorum, ex archiepi-			

Anni ponti fi.	Numer⁹ Pótificũ.	ROMANI	Anni.	Menses.	Dies.
		chiepiscopo Lugdunense, episcopus Cardinalis Ostiensis,& Veliternus,& S.R.E. Maior pœnitentiarius à Gregorio X.factus, Cæsare Rodulfo sedit menses	0	5	2
		Creatus Arretij XII. Kal. Februarij à Cardinalibus XI.coronatus Romæ die cathedræ sancti Petri VIII. Kal. Martij. Obijt Romę X. Kal. Iulij anno 1276. Laterani sepultus. Vacauit sedes dies	0	0	19
1276	188	Hadrianus V. Genuensis Ligur, Othobonus Fliscus ex Lauaniæ comitibus, Thedisij Innocentij IIII.fratris filius, diaconus Cardinalis sancti Hadriani à patruo factus, sedit mens.	0	1	7
		Creatus Romæ à X. Cardinalib⁹ in Palatio Lateranensi IIII. Idus Iulij, non consecratus. Obijt Viterbij XV. Kal. Septemb. sepultus ibidem ad Minorũ ecclesiam S. Francisci. Vac. sedes dies	0	0	25
1276	189	Ioannes XX. dictus XXI. Vlyxiponensis Lusitanus Hispanus, Magister Ioannes Petrus Iuliani episcopus Cardinalis Tusculanus à Gregorio X. factus, Cæsare Rodulfo sed. mens.	0	8	8
		Creatus Viterbij à IX. Cardinalibus Idibus Septembris, coronatus ibidem XII. Kal. Octobris Obijt Viterbij XIII. Kalend. Iunij, Anno 1277. ibidem in cathedrali ecclesia sepultus. Vacauit sedes menses	0	6	4
1277	190	Nicolaus III. Romanus, Ioannes Caietanus Vrsinus primus diaconus Cardinalis sancti Nicolai in carcere Tulliano ab Innocẽtio IIII. factus, sedit Cæsare Rodulfo annos	2	8	29
		Creatus Viterbij à VI. Cardinalibus VII. Kal. Decemb. coronatus Romæ VII. Kal. Ianuarij. Ordinatione vna mense Martio facta, IX. Cardinales creauit, episcopos V. presbyteros II. & diaconos II. Obijt in castello Suriano Viterbiensis diœcesis, XI. Kal. Septẽb. anno 1280. sepultus Romæ ad sanctum Petrum. Vacauit sedes menses	0	6	0
1281	191	Martinus II. dictus IIII. Turonensis, Gallus, Simon de Bria Campaniæ Turonẽsis diœcesis, presbyter Cardinalis tt. sanctæ Cæcilię ab Vrbano IIII. factus, Cæsare Rodulfo sedit annos	4	1	7
		Creatus Viterbij à X. Cardinalibus VIII. Kal. Martij, coronatus Vrbeueteri X. Kal. Aprilis. Ordinationem vnam mense Martio fecit, Cardinaliũ VII. episcopi vnius, presbyterorum V. & diaconi vnius. Obijt Perusiæ IV. Kal. April. anno 1285. sepultus in ecclesia cathedrali Perusina. Vacauit sedes dies	0	0	4

Anni Christi.	Numerus Pótificú.	PONTIFICES	Anni.	Menses.	Dies.
1285	192	Honorius IIII. Romanus, Iacobus Sabellus Lucæ, filius primus diaconus Cardinalis sanctæ Mariæ in Cosmedin ab Vrbano IIII. factus, Cæsare Rodulfo sedit annos	2	0	2
		Creatus Perusiæ à XVII. Cardinalibus IIII. Nonas Aprilis, coronatus Romæ apud sanctum Petrum XVII. Kaléd. Maij, episcopum Cardinalem vnum creauit mense Decembri. Obijt Romæ III. Nonas Aprilis apud sanctam Sabinam anno 1287. sepultus ad sanctum Petrum. Vacauit sedes menses	0	10	18
1288	193	Nicolaus IIII. Asculanus, M. Frater Hieronymus ex ministro generali ordinis Minorum presbyter Cardinalis tt. sanctæ Pudentianæ à Nicolao III. & episcopus Prænestinus à Martino IIII. factus, Rodulfo, & Adolfo Cæsaribus sedit annos	4	1	14
		Creatus Romæ ab IIX. Cardinalibus VIII. Kal. Martij, coronatus VI. Kaléd. Martij. Ordinatione vna mense Maio facta, Cardinales VI. creauit; episcopos duos, presbyteros duos, & diaconos duos. Obijt Romæ prid. Nonas Aprilis anno 1292. sepultus ad sanctam Mariam maiorem. Vacauit sedes annos	2	3	2
1294	194	Cælestinus V. Eserniensis, frater Petrus de Murrone Anglerij filius Sulmonensis diœcesis, abbas sui monasterij, Cæsare Adolfo sedit mens.	0	5	7
		Creatus Perusiæ ab XI. Cardinalibus Nonis Iulij absens extra collegium, consecratus Aquilæ IIII. Kalendas Septembris. Ordinatione vna mense Septembri facta, XII. Cardinales creauit, episcopos II. presbyteros VII. & diaconos III. sponte abdicauit eodem anno Neapoli Idibus Decembris. Obijt biennio post in custodia in arce Fumonis XIIII. Kalend. Iunij anno 1296. sepultus in monasterio sancti Antonij de Ferentino ante aram maximam. Inter sanctos relatus est III. Non. Maij Auenione à Clemente V. Vac. eo abdicante sedes Rom. dies	0	0	1[illegible]
1294	195	Bonifacius VIII. Anagninus Hernicus, Benedictus Caietanus Liutfredi filius ex Hispania oriundus, ex diacono Cardinale sancti Nicolai in carcere Tulliano à Martino IIII. facto, presbyter tituli sanctorum Siluestri, & Martini à Nicolao IIII. ordinatus, Adolfo, & Alberto Cæsaribus sedit annos	8	9	18

Crea-

nih.	Numer⁹ Pôtificû.	ROMANI	Anni.	Menses.	Dies.
		Creatus Neapoli in arce noua à XXI. Cardinalibus IX. Kalendas Ianuarij, coronatus Romæ XVII. Kal. Februarij. Ordinationibus IIII. mensibus Martio, & Decembri factis, Cardinales creauit XV. episcopos VI. presbyteros III. & diaconos VI. Obijt Romæ V. Idus Octobris, sepultus ad sanctum Petrum anno domini 1303. Vacauit sedes dies	0	0	10
300		Hic pontifex Solennem annum Iobileum centesimum instituit, primumq; celebrauit.			
303	196	Benedictus IX. dictus XI. Taruisinus, Magister frater Nicolaus Bocasinus ordinis prædicatorum ex magistro generali, presbyter Cardinalis tt. sanctæ Sabinæ, post episcopus Ostiensis, & Veliternus à Bonifacio VIII. factus, Cæsare Alberto sedit menses	0	8	6
		Creatus Romæ à XXII. Cardinalibus, XI. Kal. Nouembris, coronatus VI. Kal. Nouembris. Ordinationibus duabus mensibus Decembri, & Martio factis, tres Cardinales creauit, episcopum vnũ, presbyteros II. Obijt Perusiæ die martis hora IX. Nonis Iulijs, anno 1304. sepultus ibidem ad Prædicatores. Vacauit sedes mens.	0	10	28
305	197	Clemens V. Burdegalensis Vasco Gallus, Raimundus Gothus Bertrandi filius ex oppido Mihãdrau diœcesis Burdegalensis, ex episcopo Conuennarum archiepiscopus eiusdem Vrbis à Bonifacio VIII. factus, Cæsaribus Alberto & Henrico VII. sedit annos	8	10	16
		Creatus Perusiæ absens à XXI. Cardinalibus extra collegium Nonis Iunij, coronatus Lugduni in ecclesia sancti Iusti III. Idus Nouembris. Ordinationibus III. mense Decembri factis, creauit Cardinales XXIIII. episcopos VIII. presbyteros X. & diaconos VI. Obijt in Roca Maula supra amnem Rhodanum oppido sito in Prouincia, XII. Kalendas Maij anno 1314. sepultus in Vasconia in ecclesia beatæ Mariæ de Vresta Vasconensis diœcesis villula ignobili, ob deuotionem, quam ad eum locum habuerat. Vacauit sedes annos	2	3	17
311		Sancta vniuersalis synodus Viennensis pro reformatione ecclesiæ habita.			
1316	198	Ioannes XXI. dictus XXII. Caturcensis Gallus, Iacobus de Ossa Arnaldi filius Forudiensis Caturcensis diœcesis, episcopus Cardinalis Portuensis,			

Anni Christi.	Numer' Pôtificũ.		Anni.	Menses.	Dies.
		tũensis,& sanctæ Rufinæ à Clemente V.factus,sedit Hludouico IIII.Bauaro Cæs.ann.	18	3	28
		Creatus Lugduni in monasterio Prædicatorũ VII.Idus Augusti à XXII.Cardinalibus, coronatus ibidem Nonis Septembris. Ordinationibus quinq; mensibus Decembri,& Iunio factis, Cardinales creauit XXVII·episcopos VIII. presbyteros XIIII.diaconos V.Obijt Auenione pridie Nonas Decembris anno 1334·sepultus ibidem in cathedrali sanctæ Mariæ de Donis. Vacauit sedes dies	0	0	15
1327	34	Nicolaus V.Reatinus, Frater Petrus Reinalutij de Corbario,Reatinæ diœcesis,ordinis fratrum Minorum in schismate contra Ioannem XXII. auctore Ludouico Bauaro, creatus, sedit annos	3	3	14
		Creatus, & coronatus Romæ IIII. Idus Maij, Ordinationibus duabus mensibus Maio, & Ianuario factis, Cardinales VIII. creauit, episcopum vnum,presbyteros V. diaconos II. Coactus abdicauit Auenione VIII.Kal.Septemb.anno 1330.ibidem obijt,ad Minores sepultus.			
1325		Schisma in Romana ecclesia XXVIII.			
1334	199	Benedictus X. dictus XII. Tolosanus Gallus, Frater Iacobus Fornenus de Sauarduno, Appamiarum diœcesis,prouinciæ Tolosanæ,monachus Cistertiensis,Theologus,abbas Fontisfrigidi,episcopus,Mirapisiensis, presbyter Cardinalis tt. sanctæ Priscæ à Ioanne XXII. factus,Ludouico Bauaro Imp.sedit annos	7	4	6
		Creatus Auenione apud Prædicatores à XXIII. Cardinalibus XIII.Kal.Ianuarij, coronatus ibidẽ die Dominico III. Nonas Ianuarij. Ordinatione vna mense Decembri facta VI.presbyteros Cardinales creauit. Obijt Auenione VII. Kal. Maij anno 1342.sepultus in cathedrali. Vacauit sedes dies	0	0	11
1342	200	Clemens VI. Lemouicensis Gallus, Frater Petrus Monstrius Rogerij filius de Malmonte, Lemouicensis diœcesis, monachus monasterij casæ Dei Elmomontanæ diœcesis,Theologus,abbas Fiscanensis, ex archiepiscopo Arelatense, Senonensis, post Rothomagensis,presbyter Cardinalis tt· sanctorum Nerei & Archilei à Benedicto XII. factus gustis,Cæs·Ludouico Bauaro,& Carolo IIII.Au- Impp.sedit annos	10	7	0
		Creatus Auenione in monasterio Prædicatorũ à xxj. Cardinalibus Non.Maij,coronatus ibidem XIIII.			

ndi.	Numer⁹ Pōtificū.	ROMANI 523	Anni.	Menſes.	Dies.
		xiiij. Kal.Iunij die Pentecoſtes. Ordinationibus quattuor menſibus Septembri,Maio,&Decembri factis,CardinalesXXV.creauit, epiſcopos II.preſbyteros XVI.& diaconos VII. Obijt Auenione viij.IdusDecẽbris,anno 1352.ſepultus in monaſterio Caſædei. Vacauit ſedes dies	0	0	11
1350		Hic pontifex annum Iobileum quinquageſimum iterum celebrauit.			
1352	201	Innocentius VI. Lemouicenſis Gallus,Stephanus Alberti,epiſcopus Claromontanus,ex presbytero tt.ſanctorum Ioannis,& Pauli epiſcopus Cardinalis Oſtienſis,& Veliternus,& maior pœnitentiarius à Clemente VI.factus,Carolo IIII.Auguſto ſedit annos	9	8	26
		Creatus AuenioneXV. Kal. Ianuarij à xxiiij. Cardinalibus,coronatus ibidem in cathedrali iij. Kal.Ianua.Ordinationibus tribus,menſibus Mar. Septembri, & Decembri factis, Cardinales creauit xv. epiſcopum vnum,presbyteros XI.& diaconos III.Obijt Auenione pridie Idus Septembris, hora IX. id eſt,ſexta noctis ſequentis, anno 1362. ſepultus in cathedrali Auenionenſi. Vacauit ſedes dies	0	0	14
1362	202	Vrbanus V.Mimmatenſis Gallus,frater Guillelmus de Griſaco,Grimaldi filius,Mimmatenſis diœceſis monachus,& abbas ſancti Victoris Maſſiliæ,Carolo IIII.Auguſto,ſed. annos	8	2	23
		Creatus AuenioneV.Kal.Octobris,à XX.Cardinalibus abſens extra collegium nuncius apoſtolicæ ſedis in Italia ad Vicecomites. Coronatus Auenione in cathedrali viij.IdusNouembris.Ordinationibus quattuor menſibus Maio,Iunio,& Septẽbri factis, Cardinales creauit XIIII. epiſcopos III. & presbyteros XI. Obijt Auenione ætatis anno 61.Chriſti 1370.xiiij. Kal.Ianuarij,circa horam IX.ſepultus Auenione in cathedrali, deinde anno 1372.tranſlatus ad eccleſias ſancti Victoris Maſsilienſis Nonis Iunij.Vac. ſedes dies	0	0	10
1370	203	Gregorius XI.LemouicenſisGallus,Petrus comes Bellifortis,primus diaconus Cardinalis ſanctæ Mariæ nouæ à Clemente VI.patruo ſuo factus, Carolo IIII.Auguſto,ſedit annos	7	2	29
		Creatus Auenione III.Kal.Ianuarij à xvij. Cardinalibus,coronatus in cathedrali, die Epiphaniæ anno 1371.DieVIII.Idus Ianuarij Ordinationibus duabus,menſibus Iunio,&Decembri factis, Cardinales creauit XXII.epiſcopum vnum,presbyteros			

Anni Christi.	Numer° Pōtificū.		Anni.	Menses.	Dies.
		ros XVI. & diaconos V. Obijt Romę circa horā secundam noctis VI. Kal. April. anno 1378. sepultus in diaconia sanctæ Mariæ nouæ. Vac. sedes Dies			
		Menses	0	0	12
1378	35	Clemens VII. Gebennensis Gallus Robertus,	0	5	22
		ex comitibus Gebennensibus.... filius, Episcopus Cameracensis, presbyter Cardinalis Basilicæ sanctorum XII. apostolorum à Gregorio XI. factus, sedit Auenione in schismate contra Vrbanum VI. Venceslao Cæsare annos	15	11	28
		Creatus Fundis in Campania, in schismate à XV. Cardinalibus XIII. Kal. Octobris meridie, postridie publicatus, ibidem coronatus prid. Kal. Noueb. Ordinationibus XIII. mēsibus Ianuario, Aprili, Maio, Iulio, Octobri, Nouembri, & Decembri factis, Cardinales XXXIIII. creauit, episcopos IIII. presbyteros XXVII. diaconos III. Obijt Auenione XVI. Kal. Octobris hora inter nonam & decimam manè anno 1394. sepultus in ecclesia Cælestinorum ad pontem Snrgiæ. Vac. sedes dies	0	0	11
1394	36	Benedictus XI. dictus XIII. Arrago Hispanus, Petrus de Luna, diaconus Cardinalis sanctæ Mariæ in Cosmedin à Gregorio XI. factus, Venceslao, Roberto, & Sigismundo Cæsaribus post Clementem VII. in schismate, sedit annos plus min.	30	0	0
		Creatus in schismate Auenione à XX. Cardinalibus IIII. Kal. Octobris, ibidem coronatus V. Idus Octobris. Ordinationibus VI. mensibus Septembri, & Decembri factis, Cardinales creauit xxvij. episcopum I. presbyteros X. & diaconos XVI.			
		Bis pontificatu priuatus, primùm in Concilio Pisano die Mercurij Nonis Iunij anno 1409. pontificatus XIIII. mense VIII. die IX. Iterum in concilio Constantiensi, sessione XXXVII. die VII. Kal. Augusti anno 1417. pontificatus XXII. mense IX. die XXIX. Non paruit. Obijt Paniscolę in Hispania :::: Kal. Octobris anno 1424. ibiq; sepultus. In eius locum in schismate auctore Rege Arragonum Alfonso, factus est contra Martinum V.			
1424	37	Clemens VIII. Hispanus, Egidius Munionis, canonicus Barchinonensis, qui in schismate sedit annos plus minus	4	....	....
		Creatus Paniscolæ in Arragonia coactus, abdicauit anno 1428. factusq; est à Martino V. episcopus Maioricensis.			

Schisma

Numer⁹ Pôtificũ.		Anni.	Menses.	Dies.
	Schisma omnium pessimum,& diuturnius in ecclesia Romana XXIX.quod quinquaginta annos perdurauit.			
204	Vrbanus VI.Neapolitanus,Bartholomæus Prignanus, regens cancellariæ apostolicæ in absentia Vicecancellarij, ex archiepiscopo Acheruntino, Barensis à Gregorio XI.factus, Venceslao Aug. sedit in schismate annos	11	6	7
	Creatus extra collegium cardinalium annorũ LX.à XVI.Cardinalib⁹ die veneris V.Idus Aprilis Romæ,coronatus ante gradus sancti Petri die Paschæ XIV.Kal.Maij.Ordinationibus quatuor mensibus Ianuario, Septembri, & Decembri factis,Cardinales creauit LIIII. episcopos IIII.presbyteros XXXVI.diaconos XIIII. Obijt Romæ die Veneris Idibus Octobris, anno 1389. vixit annos LXXII.sepultus in basilica sancti Petri. Vacauit sedes dies	0	0	17
	Hic pontifex annum Iobileũ XXXVI.instituit.			
205	Bonifacius IX.Neapolitanus, Petrus vel Perinus Tomacellus,ex diacono sancti Georgij in Velabro,presbyter Cardinalis tt.sanctæ Anastasiæ ab Vrbano VI.factus, Venceslao, & Roberto Cæss. sedit annos	14	11	0
	Creatus Romæ die Martis IIII.Nonas Nouembris à XIII.Cardinalibus annorum XLV.coronatus apud sanctum Petrum III. Idus Nouembris. Ordinationibus duabus mẽsibus Ianuario & Decembri factis, Cardinales VI.nouos creauit, episcopum I.presbyteros IIII. & diaconum I, Obijt Romæ Kal.Octobris anno 1404.ætatis LX. sepultus ad sanctum Petrum. Vacauit sedes dies	0	0	15
	Hic pontifex annum Iobileum tertiò celebrauit ab Vrbano VI.indictum.			
	Hic pontifex annum Iobileum quartò more veteri celebrauit.			
206	Innocentius VII.Sulmonensis Pelignus, Cosmatus Melioratus,diœcesis Valuensis in Aprutio ex archiepiscopo Rauennate, & episcopo Bononiense presbyter Cardinalis tt. sanctæ Crucis in Hierusalem, & S. R. E. Camerarius à Bonifacio IX.factus,Roberto Cæsare sedit annos	2	0	21
	Creatus Romæ à VII.Cardinalibus,XVI. Kal. Nouembris,coronatus apud sanctum Petrũ IIII. Nonas Nouembris. Ordinatione vna mense Iunio facta,XI.creauit Cardinales,presbyteros VIII. & diaconos III. Obijt Romæ VIII. Idus Nouembris anno 1406.ætatis : : : : : sepultus in basilica sancti			

Anni Christi.	Numer⁹ Pōtificū.		Anni.	Menses.	Di[es]
		Petri. Vacauit ſedes dies	0	0	2
1406	207	Gregorius XII. Venetus, Angelus Corrario, ex patriarcha Conſtantinopolitano presbyter Cardinalis tt. ſancti Marci ab Innocentio VII. factus, Roberto & Sigiſmundo Auguſtis, ſedit annos	8	7	5
		Creatus Romæ à XIII. Cardinalib⁹ pridie Kal. Decemb. annorum XXC. coronatus ad S. Petrum Nonis Decembris. Ordinationibus duabus menſib⁹ Iunio & Septēbri factis, Cardinales creauit xiij. epiſcopum I. presbyteros X. & diaconos II. Pontificatu priuatus in concilio Piſano cum Benedicto XIII. die Mercurij Nonis Iunij anno 1409. papat⁹ vero II. menſe VI. die VI. Non paruit. Sponte abdicauit in Concilio Conſtantienſi abſens per legatos ſuos die Iouis ſeſsione xiiij. Quarto Non. Iunij, anno 1415. Obijt Cardinalis epūs biennio pòſt anno 1417. paulo ante Martini V. electionem annorum XC. in Piceno, ſepultus Recaneti in eccleſia cathedrali. Vacauit ſedes poſt eius in concilio Piſano depoſitionem dies	0	0	20
1408		Sancta ſynodus Piſana pro tollendo ſchiſmate congregata.			
1409	208	Alexander V. Cretenſis, Frater Petrus Philargi ordinis Minorum, Theologus, ex archiepiſcopo Mediolanenſe presbyter Cardinalis Baſilicæ ſanctorum XII. Apoſtolorum ab Innocentio VII. factus, Roberto Cæſare ſedit menſ.	0	10	8
		Creatus in concilio Piſano à XXIII. Cardinalibus vtriusq; obedientiæ, Gregorio XII. & Benedicto XIII. priuatis, VI. Kal. Iulij, annorū LXX. coronatus ibidem in eccleſia cathedrali Nonis Iulij die Dominico. Presbyterum vnum Cardinalem ex diacono fecit. Obijt Bononiæ V. Nonas Maij die Sabbati nocte ſequenti, hora V. anno 1410. ætatis LXXI. ſepultus ibidem ad Minorum eccleſiā. Vacauit ſedes dies	0	0	13
1410	209	Ioānes XXI. dictus XXIII. Neapolitanus, Baltaſar Coſſa, diaconus Cardinalis ſancti Euſtathij, & Bononiæ legatus à Bonifacio IX. factus, Sigiſmundo Auguſto, ſedit annos	5	0	15
		Creatus Bononiæ die Sabbati XVI. Kal. Iunij hora XI. à XVI. Cardinalibus, ibidem in cathedrali coronatus VIII. Kal. Iunij. Ordinationibus tribus mēſibus Aprili, Iunio, & Septēbri factis, Cardinales fecit XVI. presbyteros XIII. diaconos III. In Concilio Conſtantienſi IIII. Kal. Iunij die Mercurij ſeſsione XII. depoſitus. Ipſe prid. Kal. Iunij die Veneris in oppido Schafuſia cōſenſit. Vac. ſed. an.	2	5	10

Obijt

	Numer⁹ Pōtificū.	ROMANI	Anni.	Menses.	Dies.
		Obijt Florentiæ episcopus Cardinalis Tusculanus, & diaconus XI. Kal. Ianuarij, anno 1419. sepultus in baptisterio sancti Ioannis.			
1414		Sancta & vniuersalis synodus Constantiensis, pro tollendo schismate cōgregata, triēnio durauit.			
1417	210	Martinus III. dictus V. Romanus, Oddo Colūna, Agapeti filius, Domicellus Roman⁹, diaconus Cardinalis sancti Georgij in Velabro ab Innocentio VII. factus, Sigismundo Cæsare sedit, sublato schismate, annos	13	3	10
		Natus anno 1368. creatus in Concilio generali Constantiensi à Cardinalibus XXII. & XXX. electoribus, ex ordinatione selectis, mane diei III. Id⁹ Nouembris, coronatus ibidem ante cathedralem ecclesiam XI. Kal. Decemb. Ordinationibus trib⁹ mensibus Iunio, & Nouembri factis, Cardinales creauit xvij episcopū I. presbyteros XI. diaconos V. Obijt ex apoplexia Romæ X. Kal. Martij, manè crepusculo diei anno 1431. ætatis LXIII. sepultus in basilica Lateranensi ante capita apostolorum. Vacauit sedes dies	0	0	10
1423		Hic pontifex annum Iobileum quintò celebrauit.			
1431	211	Eugenius IIII. Venetus, D. Gabriel Condelmerius Angeli filius, canonicus Cælestini coloris ordinis sancti Georgij in alga Venetiarum, episcop⁹ Senensis, presbyter Cardinalis tt. sancti Clementis à Gregorio XII. factus, Sigismundo, Alberto, & Friderico III. Augustis, sedit annos	15	11	21
		Natus Venetijs anno 1383. Creatus Romæ in monasterio Prædicatorum ad Mineruam à XIII. Cardinalibus die Sabbati V. Nonas Martij, hora XXI. coronatus ad sanctum Petrum V. Idus Martij à Cardinale sanctorum quattuor. Ordinationibus VI. mensibus Iulio, Augusto, Septēbri, & Decembri factis, Cardinales creauit XXVII. episcopos II. presbyteros XXII. et diaconos III. Obijt Romæ VII. Kal. Martij die Iouis hora viij. noctis præcedētis, aliàs duabus ante lucem horis, anno 1447. ætatis LXIIII. sepultus ad sanctum Petrum ante Ostium sacrarij. Vacauit sedes dies	0	0	10
1431		Sancta synodus Basileēsis pro reformatione ecclesiastica congregata, durauit annos XII.			
1438		Sancta & vniuersalis synodus Ferrariæ congregata, Florentiæ finita, pro erroribus Græcorum tollendis, durauit annum.			
1439	38	Felix IIII. dictus V. Allobrox, Amadeus, olim dux Sabaudiæ, tunc verò Decanus militum Iesu			

Anni Christi.	Numer⁹ Pótificú.		Anni.	Men-ses.	
		Monasterij sancti Mauritij, ordinis sancti Augustini, in solitudine Ripaliæ Gebennensis diœcesis, Friderico III. August. in schismate sedit annos	9	5	
		Creatus absens ad suum Monasteriũ Nonis Nouembris in concilio Basileensi, Cardinale vno electoribus XXXII. eligentibus, electio sessione XXXIX. XV. Kal. Decembris confirmata. Coronatus anno sequenti ∞ CDXL. Basileæ IX. Kal. Augusti. Ordinationibus quattuor mensibus Aprili, Septembri, & Decẽbri factis, Cardinales xxiij. creauit, presbyteros XXII. & diaconum vnum. Abdicauit.... Kal. Maij anno 1449. Eius abdicatio Romæ audita est XXIII. Aprilis die. Obijt episcopus Cardinalis Sabinus, Lausane aliquot annis pòst, ibiq; sepultus.			
1439		Schisma in ecclesia Romana XXX.			
1447	212	Nicolaus V. Sergianensis Lunensis diœcesis, Thomas Lucanus Bartholomæi medici filius, artium, & Theologiæ doctor, ex episcopo Bononiẽsi presbyter Cardinalis tt. sanctæ Susannæ, ab Eugenio IIII. factus, Imp. Cæsare Friderico III. Augusto, sedit annos	8	0	19
		Creatus Romæ à XVII. Cardinalib⁹ prid. Non. Martij die Lunæ hora tertiarum in Monasterio Prædicatorum ad Mineruam, coronatus ad sanctum Petrum XIIII. Kal. Aprilis. Ordinationibus tribus mensibus Martio, & Decembri factis, Cardinales creauit XI. episcopũ I. presbyteros X. Obijt Romæ IX. Kal. Aprilis hora inter V. & VI. noctis sequentis anno 1455. sepultus in basilica sancti Petri. Vacauit sedes dies	0	0	14
1550		Hic pontifex annum Iobileum sextò celebrauit.			
1455	213	Callistus III. Valentinus Hispanus, Alfonsus Borgia, ex castello Satiua Valentinæ diœceseos Ioannis filius, ex episcopo Valentino presbyter Cardinalis tt. sanctorum IIII. coronatorum, ab Eugenio IIII. factus, Imp. Cæsare Friderico III. Augusto, sedit annos	3	4	0
		Natus anno 1378. creatus Romæ à XIIII. Cardinalibus VI. Idus Aprilis die Martis Paschalis hora diei VI. coronatus ad sanctũ Petrum XII. Kal. Maij. Ordinationibus duabus mensibus Septẽbri, & Decembri factis, creauit Cardinales IX. presbyteros VII. & diaconos II. Obijt Romæ1458. VIII. Idus Augusti, sepultus in sacrario sancti Petri. Vixit annos XXC. Vacauit sedes dies	0	0	12
1458	214	Pius II. Senensis, Æneas Siluius Picolhomineus			

Siluij

ni.	Numerꝰ Pōtificū.	ROMANI	Anni.	Menses.	Dies.
		Siluij filius, ex episcopo Senensi, diaconus Cardinalis sancti Eustathij, pòst presbyter tt. sanctæ Sabinæ à Callisto III. factus, Imp. Friderico III. sedit annos	5	11	27
		Natus Corsiniani in Tuscia XIIII. Kalend. Nouembris anno 1405. creatus Romæ XIIII. Kal. Septembris hora tertiarum, die sabbati à XVII. Cardinalibus: coronatus III. Nonas Septembris ad sanctum Petrum. Ordinationibus tribus, mensibus Martio, Maio, & Decembri factis, Cardinales xiij. creauit presbyteros XI. diaconos II. Obijt Anconę in Piceno XIX. Kal. Septembris, hora inter secundam & tertiam noctis sequentis, die Assumptionis anno 1464. Vixit annos LVIII. menses IX. & dies XXVII. Cadauer sepultum Romæ in basilica sancti Petri prope aram diuorum Andreæ, & Gregorij. Vacauit sedes dies	0	0	16
1464	215	Paulus II. Venetus Petrus Barbus Nicolai filius ex electo episcopo Vicetino, diaconus Cardinalis sanctæ Mariæ Nouæ, pòst presbyter Cardinalis tt. sancti Marci ab Eugenio IIII. factus, Imperatore Cæsare Friderico III. Augusto, sedit annos	6	10	26
		Natus Venetijs VII. Kal. Martij anno 1418. creatus Romæ à XIX. Cardinalibus sero diei Iouis III. Kalēd. Septembris, & postridie mane publicatus. Coronatus ad sanctum Petrum XVI. Kal. Octobris. Ordinationibus III. mensibus Septēbri, & Nouembri factis, Cardinales creauit XI. presbyteros VIII. diaconos III. Obijt Romæ VIII. Kal. Aug. die veneris hora tertia noctis sequētis morte repentina anno 1471. Vixit annos LIII. menses V. dies III. sepultus ad sanctum Petrum. Vacauit sedes dies	0	0	14
1471	216	Xystus IIII. Sauonensis Ligur, Frater Franciscus de Ruuere, Leonardi filius, ex ordinis Minorū generali ministro, presbyter Cardinalis tt. sancti Petri ad Vincula à Paulo II. factꝰ, Friderico III. Imp. sedit annos	13	0	4
		Natus Cellis Liguræ, in agri Sauonensis pago XII. Kalend. Augusti hora XIIX. anno 1414. creatus Romæ à XVII. Cardinalibus V. Idus Augusti, coronatus ad sanctum Petrum VIII. Kalendas Septembris. Ordinationibus VIII. mensibus Februario, Martio, Maio, Nouembri, & Decēbri factis, Cardinales creauit xxxiiij. episcopū I. presbyteros XXVII. & diaconos VI. Obijt Romæ die Veneris prid. Idus Augusti, inter quartam			

Anni Chriſti.	Numer⁹ Pōtificū.		Anni.	Menſes.	Dies.
		quartam, & quintam horam noctis ſequentis anno 1484. Vixit annos LXX. dies XXII. horas XII. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	16
1475		Hic pontifex annum Iobileum ſeptimò celebrauit.			
1484	217	Innocentius VIII. Genuenſis Ligur, Ioannes Baptiſta Cybo, Aaronis filius, ex Melfitenſe epiſcopo Datarius, presbyter Cardinalis tt. ſanctæ Balbinæ, pòſt ſanctæ Cæciliæ, deinde tt. ſancti Laurentij in Lucina à Xyſto IIII. factùs, Friderico III. Imp. ſedit annos	7	10	27
		Natus Genuæ anno 1432. creatus Romæ die Dominico, IIII. Kal. Septembris, à xxiiij. Cardinalibus hora xiij. Coronatus ad ſanctum Petrum pridie Idus Septembris. Ordinatione vna menſe Martio facta, creauit Cardinales VIII. presbyteros V. diaconos III. Obijt Romæ VIII. Kal. Augusti, die Mercurij, hora noctis ſequentis V. Vixit annos LX. ſepultus ad ſanctum Petrum. Vacauit ſedes dies	0	0	16
1492	218	Alexander VI. Valentinus, Hiſpanus, Rodericus Borgia Iofredi filius, electus epiſcopus Valentinus, ex diacono Cardinale ſancti Nicolai in carcere Tullia à Calliſto III. facto, epiſcopus Cardinalis Albanus, demùm Portuenſis & ſanctæ Rufinę à Xyſto IIII. creatus, Vicecancellarius S. R. E. & decanus, Imperatore Cæſare Maximiliano Auguſto, ſedit annos	11	0	8
		Creatus Romæ III. Idus Aug. à XXII. Cardinalibus, coronatus ad ſanctū Petrū vij. Kal. Septēb. Ordinationibus X. mēſibus Ianuario, Februario, Martio, Maio, Auguſto, Septembri, & Decembri factis, Cardinales creauit XLIII. presbyteros XXXI. diaconos XII. Obijt Romæ die Veneris XV. Kal. Septembris, hora XIIX. anno 1503. ſepultus in ſacrario Sancti Petri. Vacauit ſedes menſem	0	1	3
1500		Hic pontifex annum Iobileum octauò celebrauit.			
1503	219	Pius III. Senenſis Tuſcus, Franciſcus Todeſchinus Picolhomineus Nannis & Laodomiæ Pij II. ſororis filius, ex electo archiepiſcopo Senenſi, primus diaconus Cardinalis ſancti Euſtathij à Pio II. auunculo factus, Cæſare Maximiliano ſedit dies	0	0	26
		Natus Senis VII. Idus Maij anno 1439. creatus Romæ die Veneris X. Kal. Octobris hora XV. à XXXVI. Cardinalibus. Coronatus die Dominico viij. Id⁹ Octob. hora xx. Obijt Romę xv. Kal. Nouembris			

Anni Christi.	Numer⁹ Pōtificū.	ROMANI	Anni.	Menses.	Dies.
		uembris media nocte præcedenti, id est, hora inter VII. & VIII. diei Mercurij anno 1503. Vixit annos LXIIII. menses V. dies X. sepultus ad sanctum Petrum prope auunculum Pium II. Vacauit sed. dies	0	0	14
1503	220	Iulius II. Sauonensis Ligur, Iulianus de Ruuere Raphaëlis Xysti IV. fratris fili⁹, ex presbytero Cardinale tt. sancti Petri ad Vincula episcopus Albanus, pòst Ostiensis, & maior pœnitentiarius à Xysto IIII. factus, Imperatore Cæsare Maximiliano Augusto, sedit annos	9	3	21
		Natus in villa Albiciola, Sauonensis diœcesis anno 1443. creatus Romæ à XXXVII. Cardinalibus Kal. Nouembris, die Mercurij hora XVI. coronatus VI. Kal. Decembris die Dominico hora XXII. Ordinationibus sex, mēsibus Martio, Maio, Septembri, Nouembri, & Decēbri factis, Cardinales creauit XXVII. episcopum I. presbyteros XXIII. & diaconos III. Obijt Romæ IX. Kal. Mar. die Lunæ hora inter X. & XI. præcedentis noctis anno 1513. Vixit annos LXX. sepultus ad sanctum Petrum. Vac. sed. dies	0	0	18
1512		Sancta & vniuersalis synodus Lateranensis Romæ, pro dissidio ecclesiastico tollendo & reformatione ecclesiastica congregata, durauit annos V.			
1513	221	Leo X. Florentinus, Ioannes Medices Laurentij filius primus diaconus Cardinalis sanctæ Mariæ in Domnica ab Innocentio VIII. factus, Imperatoribus Cæsaribus Maximiliano & Carolo V. Augustis, sedit annos	8	8	20
		Natus Florētiæ III. Idus Decembris anno 1475. Creatus Romæ à XXIII. Cardinalib⁹ V. Idus Martij die Veneris prima noctis sequentis hora. Coronatus ad sanctum Petrum XIV. Kal. Aprilis. Lateranum solenni pompa profectus est III. Idus Aprilis. Ordinationibus octo, mensibus Martio, Aprili, Iunio, Augusto, Septembri, & Decembri factis, Cardinales creauit XLII. presbyteros XXXIX. & diaconos XIII. Obijt Romæ die Lunæ IIII. Nonas Decēbris noctis præcedentis hora VII. anno 1521. Vixit annos XLV. menses XI. dies XXI. sepultus ad sanctum Petrum, pòst ad Mineruam translatus. Vacauit sedes mensem	0	1	7
1522	222	Hadrianus VI. Traiectensis Flander, vel Brabantinus Florentij filius, ex episcopo Dertusense presbyter Cardinalis tt. sanctorum Ioannis, & Pauli à Leone X. factus, Carolo V. Augusto, sedit annum	1	8	6

Anni Christi.	Numer' Pōtificũ.	PONTIFICES	Anni.	Menses.	Dies.
		Natus Traiecti inferioris Germaniæ Vrbe VI. Nonas Martij anno 1459. Creatus absens à xxxix. Cardinalibus, Prorex enim Hispanarum erat, die Iouis V. Idus Ianuarij, Vrbem ingressus III. Kalēd. Septembris, die Dominico pridie Kal. Septembris ad sanctum Petrum coronatus. Ordinatione vna mense Septembri facta, Cardinalem vnum creauit presbyterum. Obijt Romæ die Lunæ XVIII. Kal. Octobris, hora inter xiix. & xix. anno 1523. Vixit annos LXIIII. menses VI. dies XIII. sepultus ad sanctam Mariam de Anima Teutonicorum. Vacauit sedes menses	0	2	4
1523	223	Clemens VII. Florentinus Tuscus, Frater Iulius Medices, Iuliani filius, ordinis militiæ Hierosolymitanæ, ex electo archiepiscopo Florentino diaconus Cardinalis sanctæ Mariæ in Domnica, pòst presbyter tt. sancti Clementis, deinde tt. sancti Laurentij in Damaso, & S.R.E. cancellarius, à Leone X. factus, Imperatore Cæsare Carolo V. Augusto Germanico, sedit annos	10	10	7
		Natus Florētiæ VII. Kal. Iunij 1478. creatus Romę die Iouis XIII. Kal. Decēb. à xxxiix. Cardinalibus, coronatus ad sanctũ Petrũ die Iouis vj. Kal. Decēb. Ordinationibus XI. mēsibus Ianuario, Februario, Martio, Maio, Iunio, Augusto, Septēb. Nouēbri, & Decēbri factis, Cardinales creauit XXXII. presbyteros XXV. diaconos VII. Obijt Romæ die Veneris VII. Kal. Octobris, hora inter XIIX. & XIX. anno 1534. ætatis LVI. mense IIII. sepultus ad sanctum Petrũ, deinde cum Leone X. patruele ad Mineruam translatus. Vacauit sedes dies	0	0	17
1525		Hic pontifex annum Iobileum nono celebrauit.			
1534	224	Paulus III. Romanus, Alexander Farnesius, Petri Luisij filius, Ranutij nepos, ex diacono Cardinale sanctorum Cosmæ & Damiani ab Alexandro VI facto, diaconus sancti Eustathij à Iulio II. episcopus Cardinalis Tusculanus, à Leone X. Prænestinus, Sabinus, Portuensis, & Ostiensis à Clemente VII. Decanus, Imp. Cæsare Karolo Augusto, & Ferdinando Cæsare, sedit annos	15	0	28
		Natus Canini in diœcesi Castrensi pridie Kalendas Martij anno 1468. creatus Romæ à XXXIIII. Cardinalibus die Lunæ III. Idus Octobris hora prima noctis sequentis, postridie publicatus. Coronatus ad sanctum Petrum			

...ni ...sti.	Numerꝰ Pōtificũ.	ROMANI	Anni.	Menses.	Dies.
		Petrũ, die Martis III. Non. Nouẽb. Ordinationibꝰ xiiij. mẽsibꝰ Ianuario, Martio, Aprili, Maio, Iunio, Iulio, Octobri, & Decẽbri factis, Cardinales creauit LXXI. episcopos III. presbyteros LIIII, & diaconos XIIII. Obijt Romæ in mõte Quirinali IIII. Idus Nouembris, die solis hora Gallicinij ante lucem anno 1459. Vixit annos XXCI. menses VIII. dies X. sepultus ad sanctum Petrum. Vacauit sedes menses	0	2	29
545		Sancta & vniuersalis synodus Tridentina contra Lutheranorum errores congregata, intermissa, & repetita durauit annos V.			
1550	225	Iulius III. Arretinus, Ioannes Maria de Monte Vincentij filius, Fabiani nepos, ex archiepiscopo Sipuntino presbyter Cardinalis tt. sancti Vitalis, pòst episcopus Prænestinus à Paulo III. creatus, Imp. Cæsare Carolo V. Augusto, & Ferdinando Cæsare sedit annos	5	1	16
		Natus Romæ in regione Parionis IIII. Idus Septembris anno 1478. creatꝰ Romæ à XLVI. Cardinalibus die Veneris VII. Idus Februarij circa quartam horam noctis sequẽtis, ibidem ad sanctum Petrum coronatus VIII. Kal. Martij, die cathedrę sancti Petri Antiochenæ. Ordinationibus quattuor mensibus Aprili, Octobri, & Decembri factis, Cardinales creauit XX. presbyteros XV. diaconos V. Obijt Romæ die Sabbati X. Kal. Aprilis, hora inter XIX. & XX. anno 1555. Vixit annos LXVII. mẽses VI. dies XIIII. sepultus ad sanctum Petrum. Vacauit sedes dies	0	0	17
550		Hic pontifex annum Iobileum decimò celebrauit.			
555	226	Marcellus II. Iunior Politianensis Tuscus, Marcellus Ceruinus Ricardi filius, ex episcopo Neocastrensi presbyter Cardinalis tt. sanctæ Crucis in Hierusalem à Paulo III. factus, Carolo V. Augusto sedit dies	0	0	21
		Natus in oppido agri Piceni Montis Fani prid. Nonas Maij anno 1501. creatus Romæ die Martis sancti V. Idus Aprilis, hora xxiiij. à xxxvj. Cardinalibus. Postridie coronatꝰ. Obijt die Mercurij Kal. Maij hora inter vij. & viij. noctis præcedentis. Vixit annos LIIII. menses XI. dies XXV. sepultus ad sanctum Petrum. Vacauit sedes eo mortuo dies	0	0	22
55	227	Paulus IV. Neapolitanus, Ioannes Petrus Carafa, Ioannis Alfonsi Matalunæ comitis filius, archie-			

Anni Christi.	Numerus Pótificũ.		Anni.	Menses.	Dies.
		archiepiscopus Neapolitanus ex presbytero tt. sancti Clementis, presbyter tt. sanctæ Mariæ Transtiberim, episcopus Cardinalis Albanus, & Sabinus à Paulo III. factus, Tusculanus, &. Ostiensis à Iulio III. Decanus, Impp. Cæss. Carolo V. & Ferdinando Augg. sedit annos	4	2	27
		Natus in oppido sancti Angeli de scala IIII. Kal. Iulij, anno 1476. in Hirpinis, haud procul à Beneuento. Creatus Romæ auctore Farnesio Cardinale, à XLIIII. Cardinalibus die Iouis festo Ascẽsionis X. Kal. Iunij mane hora XVI. Coronatus ad sanctum Petrum die Dominico proximo vij. Kal. Iunij. Ordinationibus tribus mensibus Iunio, & Decembri factis, Cardinales creauit XIX. presbyteros XV. & diaconos IIII. Obijt Romæ die Veneris XV. Kal. Septẽbris, hora inter XXI. & XXII anno 1559. Vixit annos XXCIII. mensem vnum, & dies XXII. sepultus ad sanctum Petrum, posteà ad Mineruam translatus. Vacauit eo mortuo Romana sedes menses	0	4	7
1560	228	Pius IIII. Mediolanensis, Ioannes Angelus Medices, Bernardini filius, ex presbytero Cardinale tt. sanctæ Pudentianæ, presbyter tt. sancti Stephani in monte Cœlio, pòst tt. sanctæ Anastasiæ, pòst tt. sanctæ Priscæ à Paulo III. factus, Imp. Cæs. Ferdinando Austrio Augusto, & Maximiliano II. Cæsare, sedit annos	5	11	15
		Natus die Paschæ prid. Kal. Aprilis, anno 1499. Mediolani. Creatus Romę à XLIIII. Cardinalibus, VII. Kal. Ianuarij, die Martis nocte præcedenti, hora inter vij. & viij. me electioni præsẽte, finito anno 1559. Coronatus die Sabbato proximo Epiphaniæ festo viij. Idus Ianuarij anno 1560. Ordinationibus quattuor mẽsibus Ianuario, & Martio habitis Cardinales creauit XLVI. presbyteros XXXIX. & diaconos VII. Obijt noctis ante diem iiij. Iduum Decembris hora II. Anno 1565. ætatis LXVI. mense viij. die X. sepultus ad sanctum Petrum. Vacauit eo mortuo sedes dies	0	0	29
1563		Concilium Tridentinum XXV. sessionibus habitis, absolutum & confirmatum.			
1566	229	Pius V. Alexandrinus, Frater Michaël Gisi lerius ex oppido Boschi, Alexandrinæ diœcesis, Lombardus Insuber, ordinis Prædicatorum, lector, officij Sanctę Inquisitionis commissarius, Ex Episcopo Sutrino, & Nepesino presbyter Cardinalis			

nalis tt. sanctæ Mariæ super Mineruam & summus inquisitor à Paulo IIII. papa factus, postea episcopus Montis regalis in subalpinis & tt. S. Sabinæ, demum iterum tt. S. Mariæ super Mineruam à Pio IIII. creatus, Imp. Cæsare Maximiliano II. Austrio Augusto sedet

Natus XVI. Kal. Februarij anno ∞ D V. creatus Romæ à LII. Cardinalibus VII. Idus Ianuarij, hora XXII. die Lunæ. Coronatus die natalitio suo XVI. Kal. Ianuarij, in festo S. Antonij, ineunte anno eius vitæ LXII. super gradus ante basilicam Vaticanam ab Vrbinate Cardinale, me prope sedem astante. Ordinationibus, & cæt.